VOCABULARIUM VTRIUSQUE IURIS, EMENDATIUS & AUCTIUS QUAM...

Alexander Scot

Digitized by Google

NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 B
20

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS,

Emendatius & auctius quàm vnquam antea, *opera* ALEXANDR. SCOT. I. C.

Acceſſerunt præterea Obſeruationes quædam Ælij Ant. Nebr. in Accurſium : Iuris ciuilis Compilatio : Legum Romanarum, quæ de iure publico erant, Index , ex variis Auctorum lucubrationibus collectus.

Coll. Rom. Soc. Jesu Cat. Inscr. B. S.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDISSIMO DOMINO, D. GVLIELMO Chisolme, Episcopo Vaiſonenſi digniſſimo,

S. P.

NVSQVAM equidem illos laude dignos arbitratus ſum, Præſul ornatiſſime, qui morem antiquitus receptum, vt quiſque ingenij lucubrationúmque ſuarum opera, quæ in publicum prodire velit, illis nuncupet, quos amet, colat, aut reuereatur, tanquam inſulſum & parum liberalem criminentur. Cùm enim Plato tum demum rempublicam optimè habituram pronunciauit, cùm aut philoſophando Princeps, aut imperando Philoſophus ingenij neruos intenderit, rerumpublicarum curam gerentium auſpiciis priuatorum hominum otia dicari cœperunt, partim quoniam ita nos eis plurimum debere teſtamur, partim

etiam vt ad philoſophandum hoc modo abhorrentes multorum mentes alliciantur. Eóque laudata hæc manauit conſuetudo, vt cæteris etiam hominibus aliquod doctrinæ opus inſcribere, amicitiæ, humanitatíſque ſignum reputetur non ignobile. Cæterùm, vt hoc VOCABVLARIVM IVRIS VTRIVSQVE, nunc primùm opera noſtra ab infinitis, quibus antè ſcatebat, mendis vindicatum, & plus mille non infimæ notæ dictionibus auctum, tibi potiſſimùm nuncuparem, ad communem hanc amicitiæ rationem, recèns mihi natę cauſæ acceſſerunt. Cùm enim feriis hiſce Paſchalibus ſalutandi gratia apud te diuertiſſem, politior qua me amplexus es humanitas, menſéque vno apud te poſito vix ægrè tandem dimiſiſti, tam arctis officij vinculis coartauit, vt iniuria me ipſe afficerem, ni pro ſumma & præſtanti tua in me liberalitate, gratæ ſaltem mentis meæ indicia (quod re nequeo) rependerem. Gratius autem naturæque tuæ magis conſentaneũ litterario hoc munuſculo vbinam, quæſo, gentium inueniam? Tu enim,

Digitized by Google

enim, quem moderatrix humanarum rerum prouidentia, in altiſſimo dignitatis gradu collocatum perpetua grauiſſimorum munerum procuratione diſtrictum teneri voluit, inter tot, tam graues, tam multiplices curas, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuis. Nimirum, & vnuſquiſque noſtrũ naturæ ſuæ, vt ait poëta quidam, ſemina ſequitur. Et quibuſcum diu ac familiariter vixit, eorum mores & inſtituta viuendi facilè ac libenter imitatur. Tu enim ſcilicet, qui virtutis & honeſti ſpeciem aſſiduè animo contemplaris, acerrimíſque mentis oculis contueris, eius incredibili amore inflammatus, nihil præterea admiraris, non emolumentum, non gloriam inanem, non auram popularem, nõ cætera, quæ cuiuis de populo contingere queant: vſque adeo vt illud, quod ex Platone Orator prçclarè dictum tranſtulit, Virtutis ſpeciem oculis corporis non cerni: quòd ſi cernatur, mirabiles ſui amores excitaturã, in te comprobatum & confirmatum eſſe videatur. Parce, nec cogitanti in tuas laudes, quas

ipſe lubens non audis, prorumpenti. Porrò, cùm bonorum omnium humanorum honos ſit maximum: cúmque diis immortalibus, (quorum in hominum genus beneficia longè ſunt & plurima & maxima) nihil maius tribuere aut ſoleamus aut poſſimus, quàm honorẽ gratámque eorum, quæ ab iis accepimus, memoriam: cùm denique, etiam ſi quæ viciſſim à nobis accipiunt, pro multitudine & magnitudine ſuorum erga nos munerum pauca & parua eſſe intelligant, nihil majus tamen à nobis requirant, ídque quod à nobis ſedulò redditur, æqui boni faciant: quemadmodum ego, cùm tuorum erga me meritorum admiratione obſtupeſcam, gratiam tibi qualemcumque poſſum referre, aut certè gratam volũtatem remetiri debeo: Ita te naturam in hoc tuam, quæ verã & ſolidam gloriam, non inanem gloriæ imaginem ſemper expetiuit, ducem ſecutum, tuorum benefactorum cõſcientia fretum, nullam præterea aliam mercedẽ, quàm liquidiſſimam & ſinceriſſimam voluptatem, ex tua in homines benignita-

te na

Digitized by Google

te natam ac profectam flagitare aut expectare, ipſáque honeſtate (quod facis) contentum eſſe decet. Neque enim beneficia tua fœneraris, ſed ad bene merendum de hominibus natura factus, honeſtatem ac pulchritudinem virtutis, vnicum & verum tuæ beneficentiæ omníſque virtutis fructum eſſe putas. Quod reliquum itaque, oro, hoc qualecumque monumẽtum, pignus, ac teſtimonium gratitudinis & reuerentiæ erga te meæ, tibi quidem, qui intima diuini iuris penetralia ipſe calles, non neceſſarium, adoleſcentibus tamen, qui idem ingrediuntur ſtadium, ſatis per ſe laudatum, eodem animo quo à me offertur, grato videlicet & candido, accipias & tuearis. Vale. Lugdun. Prid. Kalend. Iunij, Anno partus Virginei CIↃ. IↃXCI.

CEL^ni tuæ dicatiſſimus

AL. SCOT.

ADVERSVS INFANTES IVRISPERITOS, VERBORVM cultum non eſſe aſpernandum.

VOCVM *proprietas, ſignificatio ac interpretatio, quãti in ciuili prudentia ſit momenti, hoc ipſo manifeſtũ eſt: quod Iuriſconſulti ferè ſimul ac edictum aliquod propoſitum eſt, mox ad verborum interpretationẽ properant: nec in edictis modò id obſeruant, ſed in ceteris quoque ferè omnibus iuris tractatibus. Hinc Labeo Antiſtius, teſte Gellio, iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulen*

Digitized by Google

conſulentibus de iure publico reſponſitauit: cæterarúmq; bonarum artiũ non expers fuit: & in Grammaticam ſeſe, atque Dialecticã, litteráſq; antiquiores penetrauerat, latinarúmq; vocum origines rationéſque percalluerat: eaq́; præcipuè ſcientia ad enodandos pleroſque iuris laqueos vtebatur. Hinc M. Fabius Quintilianus, Romanæ togæ gloria, quem omnibus ſine controuerſia ingenijs anteponit L. Vallenſis, exactiſſimi vir iudicij, quæſtionẽ omnem iuris verborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut voluntatis coniectura contineri aſſerit. Sic quodã loco Cicero, tantus ille vir, vt Romanum forum ſimilem nunquã habuerit, proprietatem ſermonis Iuriſconſultorum peculiarem eſſe affirmat. Et planè Iuriſconſulti omnes, qui inter manus verſantur, hoc eſt, hi de quorũ ſcriptis excerptæ ſunt Pandectæ (ne quid de

priſcis illis dicamus, quorum ad nos ſcripta non peruenerunt) nihil eſt mea ſententia, inquit Valla, quod addi adimíve poſſe videatur, non tam eloquentiæ (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quàm Latinitatis atque elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in iure ciuili. Vt enim Quintilianus inquit, omne ius, aut in verborum interpretatione poſitum eſt, aut in æqui prauiq; diſcrimine. Quod igitur leguleij iſti dicunt, prudentiam in rerum eſſe cognitione, orationis facultatem nihil ad rem pertinere, videamus qualiter conſtitui poſſit. M. Tullius libro tertio de Oratore, de eloquẽtia loquens: Neque verò, inquit, hoc fugit ſapientiſſimũ Regem Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorem acciuerit (de Ariſtotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet;

Digitized by Google

ret, & loquendi. Nunc, ſiue quis volet eum Philoſophum, qui copiam nobis rerũ orationisq́ tradat, per me appellet oratorem licet: ſiue hunc oratorem, quem ego dicam ſapientiam iunctam habere eloquentiæ, Philoſophum appellare malit, non impediam, dummodo hoc conſtet, neque infantiã eius, qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat: neque inſcitiam eius, cui res nõ ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudandam. Item in Oratore perfecto, Res ſic ſe habet, compoſitè & ornatè ſine ſententijs dicere, inſania eſt: ſententiosè autem ſine verborum & ordine & modo, infantia. Et rurſus alibi, Illud verius, inquit, neq; quenquam in eo diſertum eſſe poſſe, quod neſciat: neque ſi id optimè ſciat, ignarusq́ ſit faciendæ ac poliendæ orationis, diſertè ipſum quod ſciat dicere poſſe. Phœnix item apud Homerum, ad

Achillem

Digitized by Google

Achillem loquens, ita inquit, Pater tuus Peleus, cùm te primùm ex Phthia patria ad Agamemnona miſit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo adiunxit, vt vtroque in genere inſtituendum te ſuſciperem. Cenſuit enim te & dicendi præcepta accipere debere, & agendi. Vt iam manifeſtum ſit, iungendam eſſe cum eloquentia rerum prudentiam, & contrà, ſi quis modò nõ aut infans, aut inſanus dici velit. Proinde miramur noſtri temporis Iuriſperitos tam ab eloquentia alienos, in quibus vel peculiare eſſe debuerat, diſertè atq; ornatè dicere: vt qui in maxima reipublicæ luce verſantur, atque omnium oculis: qui ſe conſultos, prudentes, peritos denique iuris dici volunt, dignoſq; ſolos omnium litteratorum hominum exiſtimant: qui rerum humanarum diuinarumq; arbi-

trium

triũ diſceptationémque habeant: quiq; viros principes, & ſupra humanum faſtigium euectos, ſoluere & illigare legibus interpretationibus ſuis poßint. Non me fugit quid Lactantius libro quinto ſextoq; de eloquentia diſputauerit, vir ipſe loquendo lautiſsimus: ſed nos de Latinitate, & elegantia, & ſermonis puritate loquimur, ne ſcilicet illotis manibus (quod Caius iuriſconſultus vetat) diuinarum humanarúmque rerum ſcientiam aggrediantur, ſed Latinitatis modò ac proprietatis verborum notitia inſtructi, non de diſerta illa & oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſeculo neceſſaria non eſt, tametſi olim vt quiſque iuris erat peritiſsimus, ita etiam in dicendo præſtantiſsimus. Sed nunc, proh pudor, nullam iſti verborum rationem habendam autumant, dum ſenſus aſſequantur: ſanguinem ſcilicet legum,

non

Digitized by Google

non autem (vt eorum verbis vtar) atramentum : non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam arbitrantur. Atque hæc ita dicunt, quaſi aut verba, rerum imagines eſſe neſciant, & ſenſuum inuolucra, quæ quàm maximè effingi congruenter & accommodatè rebus debent, aut quaſi Bartolus & Baldus, & reliqui eiuſdẽ ordinis, quos iſti verborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum vatum oracula in lararijs habent, verba non ipſi appendere quaſi ad Critolai libram ſoleant. Vt enim ille quadam ſolertia in altera libræ ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis & externa, multum admodũ propendere illam animi lancem deprehendebat : ſic iſti Iuriſperiti vnumquodque verbum, atque adeò ſyllabam, in quibus commodum ſit locus ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda

deranda

deranda ſolerter admonentes, verborum vires excutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi volunt. Quos ſe ſibi imitandos iſti (id quod fatentur) propoſuerunt, niſi manifeſtè cum ratione inſanire velint, ſibiq; pugnare, verba quoque ipſi curent neceſſum eſt, non ſenſum modò: quandoquidem ex verbis ſenſus dependent. In hoc enim comparatæ ſunt voces, vt id, ad quod ſunt inſtitutæ & audientibus & legentibus inſinuēt: alioqui fruſtratoria eſſet verborum inſtitutio, ſi non ſuo munere fungantur, ſed vel audientis vel legentis arbitrio deſeruiant. Fruſtranei eſſent tituli illi integri de verborum ſignificatione, non in iure modò ciuili, ſed etiam pontificio. Sed age, viuant iſti ſuo more, & iniquiſſima tyrannide venerandam illam priſcam maieſtatem legum conculcent, opprimant, euertant:

Digitized by Google

euertant : nos quod inſtitutum eſt noſtrum perſequamur, recti fiducia ſubnixi. Nec enim debet ob hoc à virtute quis deſiſtere, quòd paucior ſit numerus eorum, qui rectè viuunt: ſed eo magis ad probitatem contendere. Hæc habui quæ huic Lexico præponerem, poſcente loco, quo peruicaciam eorum refellerem, qui ſe verborum contemptores ex profeſſo iactitant, ne quis verborum proprietatem ac ſignificationem, quæ eſt huius libelli materia, negligendam, ab illis falsò perſuaſus credat. Vale, Lector candidiſsime, & noſtram diligentiam his quoque minutijs benigno fauore proſequere.

* * *

PROOE

Digitized by Google

PROOEMIVM VOCABVLARII VTRIVSQVE IVRIS.

QVONIAM *iuri operam daturum, prius noſſe oportet vnde nomen iuris deſcendat, ff. de iuſtitia & iure. l. j. in princ. & (vt ait Philoſophus primo Elenchorum) qui virtutes vocabulorum ignorant, de facili paralogizantur, id eſt, decipiuntur. Niſi enim nomen rei ſcieris, cognitio rerum perit, ſecundùm Iſido. Turpe etiam videtur patricio, & nobili viro, & cauſas oranti, ius, in quo verſatur, ignorare. ff. de Orig. iuris. l. ij. §. Seruius autem Sulpitius. & de Hæreti. cùm ex iniuncto. xxxvij. diſtinct. ſedulo. Ex quibus omnibus habetur, quòd nemo debet ignorare ſcientiam, in qua verſatur. Quod attendens legiſlator Vlpianus dicit, Bene eſt, priuſquam ad verborum interpretationem perueniamus, pauca de*

Digitized by Google

ipſius ſignificatione tituli referre.ff. ſi certum petatur l.j. Idcirco quorondam terminorum, qui in iure vtroque maximè frequentantur, neceſſarium fore duxi deſcriptiones & ſignificationes clariùs exponere, tam ex ſummis Azo. & Goff. quàm aliunde collectorũ, propter iuuenes maximè iuris vtriuſque candidatos. Et hoc breui & alphabetico ordine (vt eo meliùs memoriæ commendentur, & citiùs inueniãtur) perſtringendo etiam cum allegationibus in locis ſuis: vt in iure modicum perfecti per ignota minimè procedentes, his cognitis principijs, & terminorum ſignificationibus, acceſſum faciliorem habeant ad vtriuſque iuris notitiam, quia omnium habere memoriam, & in nullo penitùs peccare, potiùs eſt diuinitatis, quàm mortalitatis. C. de Veter. iur. enucle. l. ij. § ſi quid autem. ver. quia omnium. Et notat Bern. de Reſcript. cap. cùm adeò. in gloſſ. j. de confirma. vti. vel inuti. c. porrecta. in gloſſ. ij. Ideóque, ſi lectori aliqua vocabula occurrerint, quorum expoſitio hîc non inueniatur, de hoc non miretur, quia nec omnium memoria potuit occurrere.

Voca

Digitized by Google

Vocabularium vtriuſque Iuris.

De littera A.

A LITTERA ſalutaris à Cicerone in ea p̄ Milone, quòd, vt ſcribit Aſconius, ſi videbatur iudicibus bona cauſa, abſoluebant reum: notámque abſolutionis, A littera in tabella, quam à Prætore accipiebāt, ſcribebāt. Cicero: [quod niſi vidiſſet poſſe abſolui eum qui fateretur, cùm videret nō fateri, neque quæri vnquam iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando litteram, quàm illam triſtem dediſſet.] Eadem nota fuit in ſuffragiis & comitiis legum, qua ſe ciues repudiare rogationem ſignificabant. Nā duæ dati tabulæ ſolebant, quarum in altera V.R. id eſt, vti rogas, ſcriptū erat: in altera, A id eſt, Antiquo, antiqua ſequor, noua nō placēt: eſt enim, vt Feſtus primo libro ſcribit, Antiquare, in morem priſtinū reducere. Hotom.

A CERTO herede legare: certo heredi vt legatum aliquod præſtet, mandare; ſic, vt ab illo debeatur ſolo. Cicero in Topicis, [Si paterfamilias vxori ancillarum vſumfructum legauit à filio, neque à ſecundo herede legauit, mortuo filio mulier vſumfructum nō amittet.] Idem pro Cluentio: Itaque ei teſtamento legat grandem pecuniam à filio, ſi qui natus eſſet ab ſecūdo herede nihil legat. Marcellus, l. 6 ff. de Auro & argento: [Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit.] Iulianus l. quæſitum. 91. ff. de legat. & fid. 2. [Si filius familias qui filium habebat, heres inſtitutus fuiſſet, an ab eo filio eius legati poſſet? Reſpondi cùm poſſit à filio patri legari] &c Item: Si mihi ſeruus à te herede legatus fuerit. [Neratius l. à Titio. 64. de Furt.] A Titio herede homo Seio legatus, ante aditam hereditatem Titio furtum fecit. Hotoman.

A DVVMVIRO, pro Imperio, vel permiſſu Duumuiri, Vlpianus l ſi quis. 52. §. 6. ff. de Furt. [Si fugitiuum meum quis quaſi ſuū à Duumuiro, vel ab aliis qui poteſtatem habent, de carcere vel cuſtodia dimitteret, an is furti

teneretur?] In vulgatis libris, DIMITTERET, ACCIPERET vt ſit, poteſtatem dimittere: quod mihi non probatur. Nam ita hoc dictum eſt.vt alibi, ab aliquo ſe liberare.Idem Hot.

A LIBERIS, pro quandiu liberos habebit. Terentius,l.ſed ſi, 62.§.2. ff. de Condit. & demonſtrat. [Cùm vir vxori,ſi à liberis non nupſerit,in annos ſingulos aliquid legauit, quid iuris ſit? Iulianus reſpõdit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quòd ſi ita ſcriptum eſſet, Si à liberis impuberibus non nupſerit,legem locũ non habere: quia magis cura liberorum,quàm viduitas iniũgeretur:]id eſt,Quãdiu liberi erunt impuberes. Papinianus l. cùm tale. 72. ff. eod. cùm tale legatum relictum eſſet Titiæ,ſi à liberis non deceſſerit: Similiter Paulus libro Sententiarum 11.cap.xxix. [Potior quis eſſe debet, inquit, non ſolùm à gradu generis,ſed & à ſubſtãtia rei familiaris.]Similiter in Cluẽtiana Cicero dixit: [non modò dicendi à reo, ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat:id eſt, pro reo.

A SE prædia nulla venundari,vetuſtè imperatores dixerunt, in l.1.C.Debitor.vendit.pig. pro A ſua familia nulla ſua prædia. [Scriptura,inquiunt,teſtamenti complex⁹ eſt debitor, nulla à ſe prædia venundari] id eſt. Cauit ne vlla ſua prædia vendantur. Accurſ. autem A SE, id eſt, ab ipſo creditore, quod abſurdum eſt.Hotom.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere: vt Valerius Probus teſtatur: quæ perſonalis actionis fuit formula, quia perſona rei nominatim in agendo notabatur:& ſtricti iudicij,quia ſimpliciter,ait Cicero Aſperè & directò oportere, de certa definitáque ſumma dicebatur. Aio verò antiqui pro affirmo & contendo dicebant, auctore Nonio: Vnde Aientia Cicero appellat, quæ Græci forenſi & litigioſo verbo, κατηγορικά.Hotoman.

A TITIO perſoluere, de Titij nummis ſoluere. Cicero ad Attic lib.v.& pro Plancio. Plautus Menęchm [Da ſodes à te,poſtea reddidero tibi. Mem.Imo da abs te.] Interdum tamen ab aliquo ſolui dicitur,cùm exacta à debitore pecunia numeratur.Vt Epiſto.ad Attic.viij [Quintus laborat vt tibi quod debet ab Egnatio ſoluat,]id eſt,exactam ab Egnatio debitore ſuo. Hinc natæ illæ ſunt prætorum formulæ,Ab aliquo poſſidere, pro alicuius certi hominis poſſeſſionem obtinere. Prætor,l.1.Vti poſſid. Ab aliquo vti re quapiam, qui illi præciſe rei ſuæ vſum ademit,eũque quoquo modo retinet. Prætor, l.1.ff. de Itin. actúque priu. Ab aliquo aquam ducere,id eſt, ex illius qui præciſè nominatur fundo deductam habere.Prætor in l.1 ff.de Aqua quot.Ab aliquo abſolui,vide vocem[Abſolui.]

A QVANDO facit ſeparationẽ, & quando includit, & quando excludit,not.Io.And.de præb.c. ſtatutum.li,vj.& Archi.de Elect. cap j eodem lib.Et à,& ab,in ſimili not. Archidiac. xxxj. diſtin. aliter. Et de à.in cap. prout.de dolo & contu. Et etiam à,& ab denotat ſeparationẽ.C.de nupt. l.à Caligato. & ibi per Cy.in gl. iij.l. ordinata.ff de Libe.cau. & ff. de duob.re l.ſi ex duobus. vbi textus cum glo. ff.de actio. emp. l.iij §.fin.Item A,vel AB, eſt dictio

Digitized by Google

ctio ſignificatiua primi termini à quo,ſicut dictio[vſq;] termini ad quem. Hic autem termin⁹ à quo,ſignificat excluſiuè vel incluſiuè. de quo Bart. in l. patronus ff de leg.iij.Vnde A,vel AB, ſignificat excluſiuè dicendo in ſtatuto, A pulſu campanę,de ſero nullus vadat per vicos ſub pœna tali. Nam hoc ſtatutū intelligitur pulſata campana.Ideo ſi quis vadat quando pulſatur, nō incidit in pœnam: incluſiuè ſignificat,ibi,A pulſu campanæ, de mane quiſq; poteſt domum exire, quia ſtatuens ſic videtur intellexiſſe,&c. Et vide pleniùs de iſtis dictionibus per Ioannem de Ferra. in ſua practica in forma capituli, quando teſtes producūtur ad æternam rei memoriam. Adde hic quod aliquando hæc præpoſitio à,ponitur pro fine: vt lege j.ff.de Legatis iij.§ hi quibus. & ibi gloſſ. ſuper verſi. Apolides.& gloſſ. in l.quidā decedens. in princip. ſuper verbo, [alogiſtas.] de Adminiſtr. tuto. & de Ædil.edict.l. ſi quis ſit fugitiuus.§.apud Labeonem.ſuper verbo aſylum. Aliquando ponitur cauſatiuè,xxvij.queſtione ij. coniuges. & cano. coniunx. &c. ſic.§.ex his.Aliquando pro[ex.] vt ff. de Acquirendo rerum dominio l.adeo.§. quod ſi ex vno. & xvj.quæſtio.iij.poſt quingentos.§.item ſi de rebus.& can. ſi ſacerdotes. Aliquando ponitur pro[per,] C.ad legem Fab. de Plag.lege prima: ibi.[à quo,]id eſt,per quem.&l.ſeruo legato.§. primo,ff.de Legatis j. Aliquando ſubauditur à iure, vt ff de Re militari. l. milites.ibi , militia,] id eſt , à militia. & de Negotijs geſtis.l.liberto.§.litem.ibi,[ſententia,]id eſt,à ſententia.

DE iſtis dictionibus A.vel A B, an includant vel excludant, vide Bartol. in l. patronus. § j. in fin. ff.de Legatis iij.& an ſeparationem denotēt,Bartol.in l meminiſſe.de Officio procon. & in l. ſi ex duobus.de Duo.reis.ff.

ADDE, quòd præpoſitio A, exponitur aliquando pro poſt. l.ij §. ꝙ ad magiſtratus.de Orig.iur.

De A, ante B.

AB aliquando ponitur pro[cōtra,] vt l.commiſſa.ff. de Publica.ibi, [Ab heredibus]id eſt , contra heredes:ibi eſt A D,non A B. Aliquando ponitur pro O B. C. Si quis impera.male.l j.ibi,[ab iniuria,]id eſt,ob iniuriam. Aliquando pro [Per] Extrà. de Appo.A.ab eo,qui libro ſexto. Et differunt A,& A B,vt his verſib. continetur,

Quod facit A , *facit* A B: *ſed in hoc differre videntur,*
A B *cum vocali , reliquis vult* A *ſociari.*

de A B no. ff. de Aqua quoti.& æſti.l j.§.æſtatem. & C.de Temp. appellat.l.final.in princip. & lv. diſtinct. c. qui partem.& lxxvij. diſt.in veteri.xxxv.q. vj. ab iſto. xxxvij. diſtinc. à quibuſdam. & per Archidia.xxxj. diſtin. aliter.

A B, aliquando denotat ſeparationem: vt eſt gloſſ. expreſſa in ca. ſtatutum.de Præben. in vj gloſſ. in l.ſi ex duobus. in verbo [ab altero.] ff.de Duob. reis. & in l. iij §.fin.in verbo [à Brunduſio.] ff.de Actio.empt.& vēd. Bald.& Alexander de Imo.in l. prima,ff. Si quis cautio. Ioan. de Imol. & Domin.in capitul frequens. ſupra gloſſ.in ver. xv.[arctatur tēpus.]de Reſtit. ſpol.libro ſexto,

Digitized by Google

cum concor. ibidem poſitis.

INTERDVM ponit pro [poſt] gloſſ. in l. neminem. C. de decurio. Quandoque pro [ſine,] veluti cum dicitur AB RE, id eſt, ſine cauſa l. ſi quis. ad finem. C. de Fur.

ABACES erant repoſitoria vaſorum pretioſorum l. heres. §. penultim de leg. iij. Alciat. tamen libr. Parer. iiij. capitul. ij. legit baſes.

ABAX, is, ſiue abacus, abaci,] tabula eſt, in qua eſcaria, & potoria vaſa collocantur, quæ ſunt menſæ miniſterio parata Iuuen.

Lectus erat Codro Procula minor, vrceoli ſex.

Ornamentum abaci. Auſonius,

Fictilibus fama eſt cœnaſſe Agathoclea regem,
Atque abacos Samio ſæpe oneraſſe luto.

Cicero, v. Tuſcul. quæſtione [Abacos complures ornauit auro & argento cælato.] Idem in Verrē: [Abaci vaſa omnia vt expoſita fuerant ſuſtulit.] Sed [abacus] ab eo quod eſt ἄβαξ Grecè, eſt inclinatū, quod teſte Priſcia. lib. vij. de octo partibus orationis, penultimam genitiui breuiauit, quod ſignificat præterea vaſa quædam viliora, in quibus pretioſiora reponuntur, [ataifor] Pœni vocant, de quibus Iauolenus Iuriſconſultus li. xxxij. Dig qui eſt de Legatis tertius l. hæres. §. pen. [Cui Corinthia, inquit, vaſa legata eſſent, abaces huic quoque eorum vaſorum collocandorum cauſa paratas deberi Trebatius reſpōdit. Pro quo in codicibus recentioribus mendoſè [baces,] a littera diſpuncta legitur. Accurſius nō ratione aliqua, ſed veriſimilitudine ductus, capſulas eſſe interpretatur baces. Quod, cū ſit nihili verbum, interpretamentum quoq; erit inane. Philippus Beroaldus quodam in loco ſuarum commentationum, baſeis legit vocem vulgi ſequutus. Sed de hoc lege verbum, [Corinthia vaſa.] Nebr.

ABACTOR ſecundùm Iſid. lib. x. etymo. eſt fur iumentorū vel pecudum, quem vulgò vocant abigeum. Nam abigeus eſt qui crimen abigeatus committit. & propriè ille qui pecora alicuius à paſcuis & armentis ſubducit, abigendi ſtudio, hanc artem exercens, vt per aliquod ſignum, quod facit, ipſa animalia fugiāt, ſeparentur & diſpergātur, & ea ſic recipiat. ſ. cum panno rubeo: vel alias oues quaſdam ad nemora fugando, vt alius accipiat, & deprædetur. Et eſt abigeatus crimen capitale, C. de abigeis. l. vnica. Et maximus orator apud Græcos Demoſthenes differentiam ponit inter furem, & abigeum dicens quòd ille, qui vnā ſolam pecudem ſurripit, fur eſt, & vt fur coërcebitur: ſed qui totum gregem ſubtrahit, abigeus eſt, & crimine abigeatus tenebitur. Et ſine inſcriptione recipitur huiuſmodi criminis accuſatio, vt d. l. vnica, C de abigeis.

ABACTORES ab oratoribus & hiſtoricis appellantur, quos Iuriſconſulti vocant abigeos. Ductum vtrunque nomen à verbo [abigo, is,] quod inter alios ſenſus ſignificat etiam à grege ſiue armento pecudē furto ſubducere: hinc abactores & abigei dicti huiuſmodi fures. Quod genus hominū in Hiſpania maximè inuenitur, dicēte Virgil. in 3. Geor.

Aut

Digitized by Google

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.

Quod Seruius interp. abactores, & ſubdit: [nã omnes fere Hiſpani, qui iidem ſunt & Iberi, acerrimi abactores ſunt.] Apuleius 7. de aſino aureo: [Abactorem indubitatum cruentúmq; percuſſorem criminantes.] Ambr. in ſermone de hoſtib⁹ carnalibus nõ metuendis, [Armenta diripiet: iſtud damnum abactorem tolerando iam didicit.] Sed quemadmodum diximus, à Iuriſconſultis potiùs abigei dicuntur, de quibus tit. eſt lib. xlvij. Dig. In cuius prima lege Vlp. his verbis ſcribit: [Abigei propriè ij habentur, qui pecora ex paſcuis vel armẽtis ſubtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigẽdi ſtudium quaſi artem exercẽt, oues de gregibus, vel boues de armentis abducẽtes.] Cæterùm ſi quis oues aberrantes aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, ſed potius furti. Eſt enim abigeatus ipſum abigei crimen, quod in Hiſpania grauiùs quàm alibi gẽtium debere puniri Hadrianus Cæſar proconſuli Beticæ reſcripſit: [Abigei, inquit, cùm duriſſimè, non vbique, ſed vbicunq; frequentius eſt id genus maleficij. l. j. ff. de Abig. Atqui diximus ex auctoritate Virgilij & Seruij Hiſpanos maximè hoc crimine laborare. Neb.

ABALIENARE, vetus verbum eſt ciuilis iuris, hoc eſt, ciuium Rom. proprium, peregrinis hominibus non ita commune: quo perfecta rei alicuius alienatio ſignificabatur. Itaq; Vlpia. l. Abalienatum 67. ff. de Verb. ſignif. [Abalienatum, inquit, non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen certè dicitur.] Abalienatio verò eſt, eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt: vt ſcribit Cicero in Top. Quo ex loco tria notanda & obſeruãda ſunt: primũ, cùm ſex ſint acquirẽdarum rerum modi, quos Vlpianus in Inſtitutiunculis enumerat, Emancipatio, traditio, vſucapio, in iure ceſſio, adiudicatio, lex: duos tantùm ſolos eſſe, quibus res à dominio noſtro in alienum traducantur, mancipationem ſcilicet, & in iure ceſſionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigioſus, natura controuerſus, & hoſtis antiquus Iuriſconſultis additus, ſuo more cauillatur: in l. abalienationis. 28. ff. de Verbor. ſignific. [abalienationis verbum, inquit, etiam vſucapionem continet: vix eſt enim vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi.] Quaſi verò quis ſciens prudens rem ſuam vſucapi patiatur: aut ſi forte quis eo animo ſit, res ex maiore parte iudicandæ nõ ſint: aut ſi iudicandæ non ſint, qui patitur vſucapi, nõ pro derelicto rem ſuam haberet, ac proinde alienare nõ dicatur, quia verbum hoc certã & alienantis, & eius in quem alienatio fit, perſonã complectatur. l. in omnibus. ij. ff. de Oblig. & action. Tametſi vſucapionem tertiũ eſſe modum quo res perfectè abalienantur, cõſtet ex eodem Vlpiano cap. 1. & xix. Secundò, ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantùm rerum dici, quę mancipi ſunt: non etiam earum quę ſunt nec mancipi. Sed cùm Vlpianus

Digitized by Google

in Inſtitutiunculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi, quid eſt quod Cicero ait, Abalienationem traditione fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamẽ explicare conabimur. Nam Cicero non ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo verbo mancipationem ſignificari Boëtius, non apertè ille quidem, ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cum enim nexus formulam, ritúmq; ex Caio I. C. deſcribit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, Abalienationem mancipatione, & in iure ceſſione fieri: traditionẽ aũt nuda, hoc eſt ſine nexu & libra, fieri non potuiſſe. Poſtremò ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuiſſe, non etiam peregrinorum.

ABAMITA, eſt ſoror abaui. ff. de Grad. l. Iuriſconſul. §. auunculus.

ABARSACORAS lib. 8. C. tit. 41. l. 13. vide Barſacoras.

ABAVIA, eſt mater proaui vel proauiæ. ff. de Grad. l. Iuriſconſultus. §. quarto gradu.

ABAVVNCVLVS, eſt frater abbauiæ ſecundum Iſidorum. l. 3. ff. de Gra.

ABAVVS eſt pater proaui vel proauiæ. Abauus, inquit Feſtus, dicitur qui abeſt ab auo, & eſt auus aui. Hinc quartus pater à Virgilio nominatur, Æneid. 10.

Ille tamen noſtra deducit origine nomen:
Pilumnúſq; illi quart⁹ pater. Hot.

ABBAS ante benedictionem appellatur abbas: ſecus in Epiſcopo. Ita Feli. in c. ea te. de Reſcri. col. v. verſi. iij. [reſtringitur] & ibi quæ ſit differentia inter Epiſcopum & Abbatem, vide ibidem Felin.

ABBAS habet dignitatem, cap. vt Apoſtolicæ. de Priuileg. in vj. & in Clemen. & ſi principalis. de Reſcr. & ibidem Car. j. q. imò Abbas omnibus prælatis poſt Epiſcopum debet prẹferri. de quo per Felin. in d. cap. meminimus. de accuſ.

ABBATISSA habet dignitatem. cap. indemnitatibus. de Elec. in vj. in §. verum. & l. generali. C. de ſacroſanc. eccl. Domi. de ſancto Gemi. in cap. indemnitatibus. Felin. in c. meminimus. de accuſ. verſi. [vlterius quæro.]

ABBREVIATVRA dicitur inſtrumentum notarij non extenſum. Bar. l. chirographis. in prin. in ij. not. ff. de admin. tut.

ABDICARE, inquit Nonius, eſt familia abiicere: ſumptũ autem à Græcis videtur, qui patrem ἀπειπεῖν, filiũ autẽ ἀποκηρυχθῆναι, dicebant: Itaque Quintilianus lib. 3. c. 6. interpretatur Abdicatum, qui à familia patris alienat⁹ eſt, quod per præconem fieri ſolitũ Græca illa Platonis locutio lib. xj. de legibus ſatis indicat.

ABDICARE ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratum deponere. Pompon. l. 2. §. 13. ff. de Orig. Iur. Papinian. l. penult. ff. de Offi. præſ. hoc Græci ἀφίστασθαι τῆς ἀρχῆς dicũt. Plato lib. xj. de legibus. Moris enim erat, vt quibus Imperiũ certa de cauſa abrogandum erat, ij dignitati & exiſtimationi ſuæ conſulentes, per ſe, & quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſéq; priuatos redderent.

ABDICARE, decreto recuſare ac denegare, Pomp. l. 2. §. 13. ff. de Orig.

Digitized by Google

Orig. Iur. Abdicandi verbo pro ablegare ſcriptores Latini vtuntur. Suetonius in Agrippa. Abdicare pro exhæredare, Cicero in Oratore.

ABDICARE, in ſolidum dare, lib.5.C.ti.22.

ABDICATVS quis lib. 8. C. tit. 47.l.6.

ABDICATIO quid ſit, vide l.ij. §. & cum placuiſſet. ff. de Orig. iur.in l.liber homo.de Statu homi. & l.penul.de Offic.præſid.& l.abdicatio.C.de Pat.pro.

ABDICATIONVM formæ ſunt duæ:altera criminis perfecti, vt ſi abdicetur raptor,adulter: Altera imperfecti, veluti adhuc in conditione poſiti, quales ſunt in quibus abdicatur filius qui non pareat patri. quæ abdicatio apud magiſtratũ fieri ſolita.

ABDITAS, id eſt, abſconſas, l. vnic.C.de Theſau.lib.x.

ABDVCI, eſt à veritate ſeparari. Item not. quòd Abduxiſſe non ſolùm is dicitur qui per vim abduxit,ſed etiã qui perſuaſit alicui vt ab alio diſcederet.l.item apud.§.abduxiſſe.de Iniur.

ABDVCI mulier dicitur à marito,cùm diuortium fit. Donat.in illud Terentij in Hecyra,

Et filiam abduxit ſuam.

Sic VIRGIL.

Et gremiis abducere pactas.

ABDVCERE furto. lib. 6. C.tit. 2.l.10.Plagio eo. Abduxiſſe ff.li. 47.tit.10.l.15.§. 20. Abducendi poteſtas lib.4.C.tit.56.l.1.Hot.

ABEAT ſine h, id eſt, recedat.ff. de In diem addic.l.j.

ABESSE quandoque dicitur qui in iure non eſt,vt l.iiij.§. abeſſe. ff de Dam.inſec. Quãdoque qui à tribunali abeſt.l. non tantùm. §.Senatuſconſ. de fideicom.lib. aliis quoque modis quis abeſſe intelligitur, vt j.in ver.[abſens]

ABESSE non dicitur res quæ caſualiter abeſt. Bart.in l.quæſitũ. §.fin.ff.de leg.iij. & qui cõmodi cauſa, ac dolo malo abeſt, pro præſente numeratur.l. 4. §. 5.ff. Ex quibus cauſis maior. Et abeſſe quoque interdũ dicitur qui adeſt.Nam miles qui Romæ militat reipub.cauſa, pro abſente numeratur. l.milites.ff. de quibus cauſis maior,& furioſus abſentis habetur loco.l 2.§.2.ff. de Iure Codicill.& tutor, qui dum pupillus contrahit, præſens eſt, ſed quid agatur non attẽdit,abeſſe dicitur.l. non multum.ff.de Aucto.tut.

ABESSE cauſa reipublicæ dicitur quis quamdiu durat officiũ, & finito officio quandiu redire potuerit ſecundùm qualitatem ſuę perſonę,ſcilicet à die receſſus vſq; ad reditum, ſi ob commodum ſuum nõ abfuit. Bart. l.abeſſe.ff.Qui.ex cau.maio.

ABESSE reipub.cauſa qui non videantur,lib.4. tit.6.l.5.§.1.l.6. 33.§.1.l.44.37.38.§ 1.in fi.lib.42. & qui videantur, l. 7. 32. 33. in prin.& §.2.l.35.36.38.& 45.

ABESSE arbitrio voluntatis ſuæ, C.7.t.43.l.10. Ex iuſta, l.40.t.5. l.28.§.3.l.26.§.j.l.5.§.5.lõgè, C.6. tit.60.l.8.§.3. Mala conſcientia, C.3.ti.j.l.15.Metus cauſa,lib 4.t. 6.l.3.Reip. cauſa, ff.26.ti.2.l.30. ff.49.tit.16.l.1. lib.50. tit.7.l. 14. abeſſe voluntariè,C.7.tit.35.lib. 8.Hotoman.

ABIECTA perſona quæ dicatur vide C.lib.5.tit.5.l.7, Pudicitia, C.8.tit.56.l.7. abiectus homo C. lib.9.tit.4.l.4.

ABHINC aliquando ponitur tẽporaliter,& reſpicit futurum tẽpus, vt abhinc,id eſt, ab hoc tẽ-

Digitized by Google

pore in antea. C. de Sacroſanc. eccle.l.placet.

ABHOC, id eſt, poſthac. ff. de Orig.iur.l ij.§.& cùm placuiſſet.

ABHORRERE aliquando ponitur pro differre. l. ſi tibi areæ. §. ſed ſi puerum de Præſcrip.verb.

ABIGEATVS crimen quod abigendo committitur, l.2 ff.eod.l. 5.§. qui deſertionis. ff. de re militari.

ABIGEI, inquit Vlpianus, propriè hi habentur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis ſubtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi ſtudium tãquam artem exercent, equos de gregibus, vel boues de armento abducentes. l.1.§.1.ff. de Abige. [vide Abactor.]

ABIGERE, eſt à ſe expellere, vel crimen abigeatus exercere.

ABIGERE partum, eſt abortionẽ eiicere.l. Cicero de Pœn. Vlpi.l.ſi mulierem 8.ff.de Sicar.Vſurpatur etiã ſimpliciter à Marciano, l.4. ff. de extraord. criminib. [Eam quæ data opera abegit, à Præſide in exilium dandam.]Hinc,

ABACTVS venter dicitur à Paulo li.4.Sent.c.9. pro fœtu venenis & medicamẽtis eiecto. [Aborſus, inquit, vel abactus vẽter, partum efficere non videtur.]

ABIICERE eſt ſpernere, vt in Auth quib.mo.natu. effic. legi.§. ſit igitur.

ABIRE in creditum, non omnino idem eſt quod credere, ſed tantùm eas res credere quæ accipientis fiunt, hoc eſt quæ functionem nõ in ſpecie, ſed in genere recipiunt, veluti pecuniã, frumentum, oleum, ff lib.14.tit. 4.l.5.§.6 de Tribut.action.& tit. 6.l.3.§.3.Abire rem longè, ff. 42. tit.1.l.15.§.7.

ABINTESTATO, id eſt, ſine teſtamento.Inſtit.de hered.quæ ab inte.defe.in rubr.& in nigro.

ABIVDICARE & [adiudicare] differunt.Nam abiudicare idem eſt quod remouere & abdicare, adiudicare autem idem eſt quod applicare: facit tex. & ibi not.in c. cùm venerabilis. in verſ. quia verò: ibi. [eidem epiſcopo adiudicauimus.] de Except.& in cap. auditis. in ver. adiudicantes. de præſcri.& c.cùm cauſa, in verſ. [adiudicare curauit.] de Re iud.

ABIVDICATIO propriè habet locum in his, quæ habent cauſam mixtam, id eſt, in communibus iudiciis.l. ſi quis fundum. §.officio. ff. Communi diui. & l. ſed & ſi res.in princ.ff.de Publicia. Aliquando exponitur adiudicare, id eſt, iudicare ad ſe ſpectare. vide Ioan. Mo. Archi. & doct.in ca. Abbate ſanè. in prin. & ibi Domi.de ſancto Gemi. in verſic. [Nota quòd procedit cõcluſio, cum ſeq.verſi.de Rep.iudic.lib.vj.] Quandoque ponitur prò confirmare, vt in c. vt quis duas.in fi.de Electio.li.vj. & vide Alberi.de Roſa. in ſuo dictio. in ver.[adiudicatio.]

ABIVRARE, eſt, vt Seruius Æneid.8.ſcribit, rem creditã per inſitio negare. Cicero tamen primo ad Atticum, Abiurare dixit, pro ſponſionem factam iureiurando negare.

ABLATIVVS caſus aliquando reſoluitur in accuſatiuũ & præpoſitionem [propter,] vt mandato, id eſt, propter.ff. Mand.l. ſi Mandato.§.fi. & l. corem ferro. §.eam rem. de Pub. Aliquando in accuſatiuũ & præpoſitionem In, vt quiete, id eſt, in quiete.C. de Primice.l.j li.xij. Item ablatiui abſoluti in contractibus nõ diſponunt,

iiſponunt, ſed reſoluuntur in conditionem. patet, quia agi nō poteſt. ita not. Bartolus & Bald. in l. prima. C. Quando li. ab emp. diſcedere facit l. euictis agris. ff. de Vſur. l. euicta re. de Euicto. l. acceptis. ad legem Falcidiam. Itē in vltimis voluntatibus, l. à teſtatore. vbi Bartolus & alij, ff. de Conditiō. & demōſtrationibus. niſi verba referātur ad eū quem teſtator poteſt grauare, lege fideicommiſſa. §. cùm eſſet. vbi plenius Bartol. ff. de Legatis iij. & ibi latè per Iaſonem. Item adde quòd aliquando ablatiui abſoluti nihil importāt, vt eſt text. in l. ij. §. planè & ſi poſthumis. in verſiculo [ſed ſi extraneū] iūctā glo. in verbo [filio præcedēte.] de Vul. & pupil. & l. adoptare. ff. de Adoptionibus. Item adde, quòd ablatiui abſoluti faciūt conditionem expreſſam: ſecundùm Bartol. in l. j. in vlt. col. ff. de Conditio. & demonſtratio.

ABMATERTERA eſt ſoror abauiæ. Inſtitut. de Gradib. §. ſexto gradu.

ABNEPOS eſt filius nepotis.

ABNEPTIS eſt filia pronepotis, vel proneptis. l. 10. § 8. de Grad.

ABNOCTARE ſignificat per totam noctem abeſſe. l. illud. de Offi. præſid.

ABNOCTARE, eſt extra vrbem noctem traducere. Marcianus l. illud. 15. ff. de Offic præſid.

ABNVTARE, eſt ſæpè abnuere, Feſtus lib. 1.

ABNVTIVVM, diſſenſio, voluntas cōtraria, ſed ſine actione ad expediendum exprompta. Paul. l. 83. ff. de Verb. oblig.

ABOLERE quid. ad S.C. Turpill. l. 1. §. 10. lib. 48. ff. t. 16.

ABOLITIO eſt accuſationis inſtitutæ perēptio, vel abſolutio, qua quis nomen alicuius accuſauit, cùm, omni inſcriptione iā facta, in totum aboletur, remiſſa neceſſitate accuſandi, & debet impetrari à principe, vel iudice, ab illo ſcilicet qui aliquam accuſationem inſtituerat, & in ea ſe inſcripſerat: talis enim citra infamiam deſiſtere non poteſt niſi abſolutionē impetrauerit. Sed quando talis impetrat quòd deſiſtat, & quòd illud quod per accuſationem inchoatum erat, deleatur, ritè fit. Eſt autem duplex abolitio, ſcilicet generalis & ſpecialis. De generali habetur C. de Abolit. genera. l. vlt. & ff. ad Turp. & de abol. l. abolitio. Et per hanc eximitur reus, quòd nō incidit in Turpilianū ſi non deſerat accuſatum. ff. de abol. cri. l. ſi interueniente. Et ſi infra triginta dies poſt abolitionem generalem cauſa propoſita non poteſt probari, ad eam redire non poteſt. C. de abolitio. generali l prima.

ABOMINARI eſt omen auerſari. Cicero, quod omē Deus auertat. Scęuola l. Lucius. 85. ff. de hered. inſti. & l. Lucius. 88. § filiam. de Lega. 2.

ABOMINATIO appellatur ſeruitus idolorum, ſecundùm Hieron. in homilia. Largiùs tamen ſumitur in communi vſu loquēdi, pro qualibet re turpi & abominabili. Vnde dicitur abominatione populi. extrà, de Cleri. ægro. c. tua nos. Vel abominatio eſt Deo eleemoſyna facta de rapina, ſimonia, vel vſura. j. q. j. non eſt putanda. xiiij. quæſt. v. ſcriptum eſt.

ABOMINATIONEM etiā recte appellabimus quam dicimus excommunicationem, & eum abominatum qui eſt excōmunicatus.

Digitized by Google

catus. Sic enim plerunque eum appellat Alciatus noſter.

Abortivvs eſt, puer vel alter fœtus ante præfinitum tempus natus, & ideò ſic dicitur, quòd non oriatur ſed aboriatur, & excidatur ſecundùm Iſidorum lib. decimo Etymol. quid Abortio, ff. lib. 48. tit. 19 l. 38. §. 5. & Abortus C. lib. 6. tit. 29. l. 2.

Abpatrvvs eſt frater abaui. vt Inſtitut. de Grad cog. §. ſexto gradu.

Abre, id eſt, ſine cauſa, vt habetur in l. ſi quis ſeruo alieno C. de fur. & l. conſentaneum. C. quomodo & quando iud.

Abrogare legi idem eſt quod tollere ſiue antiquare, quia à magiſtratu qui eam poteſtatem habet, populo interrogato, an velit iubeátque eam legem tolli, illo annuente, antiquatur tollitúrque. quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata. vnde & lex plerunq; dicitur, rogatio. Cice. lib. 2. de Legibus: [Eas, inquit tu leges rogabis quæ nunquam abrogentur] Liuius lib. 22. [Plebiſcitum primus ego antiquo abrogoque] Eſt itaq; abrogare legem, idem propè quod derogare. Iuriſconſultus tamen de Verborum ſignificatione, l. derogatur. inter vtrunque verbum nonnihil diſtare facit: [Derogatur, inquit legi cùm pars detrahitur: abrogatur, cùm prorſus tollitur] Adde tu, quòd abrogatur legi cum prioris legis infirmandæ cauſa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari vulgari voce decepti, pro eo quod eſſe debet abrogare ſiue derogare legem ipſi reuocare dicūt, cùm ſit reuocare. vt auctor eſt Varro de lingua Latina, rurſus in cor vocare, hoc eſt renouare. Iuuenalis de Domitiano, qui legem Iuliam iam obliteratam dormientémq; excitauerat. ſic inquit:

Qui tunc leges reuocarat amaras,
Omnibus atque ipſi Veneri Martiq; timendas.

Virgil. primo Æneid.

Reuocato à ſanguine Teucri.

Id eſt, renouato, quippe qui iam propemodum extinctus erat. Nebr.

Abrogare, eſt deſtruere vel delere in totū: vnde dicitur lex abrogata, quādo in toto eſt ſublata vel deſtructa. Sed derogatur ei quādo in parte tollitur vel ei detrahitur. ff. de Verborum ſignificatio l derogatur. Abrogare interdum eſt addere aliquid. Septem autem de cauſis aliquid abrogatur, vt not. diſtinct iiij. c. vlt. §. hæc & ſi legib.

Abrvptvm, id eſt, turpiter acquiſitum vel aliter, vt ff. quar. rerum actio non da. l j §. ſi manumiſero.

Abs præpoſitio à Græco deducitur ἀψ. ſignificat autē retractionem in partem poſteriorem. Feſtus lib. j. In accepti tabulis hæc præpoſitio vſurpatur, ferè eadē cum à & ab. Cicero de Orator. [Vna præpoſitio eſt abs, eáque nunc in accepti tabulis manet.] Hotom

Absc ise, id eſt, fixè & determinatè, l. ſemper §. demonſtratur. de Iur. immu.

Absens quis dicitur in iure multis modis, vt tradit Iaſ. in §. rurſus. in princ. Inſtit. de actio. & poſt eum Alcia. in l. mulieris. §. vlt. & in l. abſentem de verb. ſignific. de quo vide etiam proximè in verbo [abſentia.]

Absentia eſt quintuplex, & quando

quando quis obtentu abſentiæ in integrum reſtituatur: vide gl. l.fin ff.de in integ.reſtitu.& Iaſ. in præalle.§.rurſus. Abſens autẽ propriè dicitur qui eſt extra prouinciam, vt C.de Bo. au.iudic. poſſ.l.fi.§.vlti. Tamen quandoque accipitur pro eo qui præſens nõ eſt eo loco vbi petitur. ff.de Verb ſig.l abſentem. Vnde abſens multis capitur modis. Primò ille dicitur abſens, qui alium audire & intelligere non poteſt: ſic capitur ibi, cùm dicitur, ſtipulatio nõ poteſt fieri inter abſentes. Inſtit.de Inu. ſtip. §. item verborum. Secundò abſens dicitur, qui non eſt in eadẽ prouincia, vt C.de Long.temp. præſcrip.l.fin. Tertiò abſens dicitur, vt hic, cùm dicitur, teſtiũ productio non poteſt fieri parte abſente, ſi velit adeſſe. Et ſic dicitur abſens, qui non videt producere vel iurare teſtes. l.ſi aliquando.C. de teſti. Quartò abſens eſt qui non eſt in domo, ſeu loco, reſpectu cuius nunciandũ eſt nouum opus. ff. de No. ope. nũc.l.de pupillo.§.ſi quis. Quintò dicitur ille abſens, qui faciliter nõ põt inueniri, vt quia ſicut præſente principali, fideiuſſor nõ poteſt conueniri: ita abſente poteſt cõueniri. C.de fideiuſſ.& man.Auth. præſente. Sic etiam accipitur in l.præſens ff.de procur vbi dicitur, [Præſens eſt qui in hortis eſt,] id eſt, qui faciliter poteſt inueniri. Sextò abſens dicitur qui ad lucrandas diſtributiones materiales præſentiarum abeſt ſ. qui non eſt in choro hora determinata, & ita licèt ſit in eccleſia, tamen extra chorum, in certis horis, dicitur abſens.

Absentem eſſe, aliud eſt, quàm haberi pro abſente. Bart in l.ſi marit'.§.j.ff.de Adult. & quæ abſentia proſit, not. Bartol.ibid.& quæ abſentia iuuet abſentẽ aduerſus geſta contra eum. Bartol. in l.quia abſente C de Procur.

Absolvere, id eſt, reconciliare, xj.quæ.iij. cap. ad menſam §. penultimo.

Absolvi impropriè dicitur creditor, cùm ſibi ſoluitur.l.in contraria.ff.de Vſur

Absolvo.i. abſolutum eſſe oſtendo, xxiiij q.j. audiuimus. de Iureiur.c.ij. & gloſſ.in c.ex diligenti. de ſimon. quæ exponit abſoluimus, id eſt, abſolutum oſtendimus.

Absolvta dicuntur lecta & à partibus approbata, vel abſoluta ſubſcripta. ſic exponitur Inſtit. de Contrah. emp. §.j.& pro hoc C.de fid. inſtr l. contractus.

Absolvte exponitur, i. ex toto, extra de regul. c beneficium.lib vj vel abſolutè, id eſt, præciſè. extrà, de Hære. cap. contra Chriſtianos. li. vj.& in auth. vt fratrum filii.§ j. Aliquãdo exponitur abſolute, id eſt, liberè, vt in Auth.de Mand. prin.§. ſed neque.

Absolvere pignus, pro luere, Paul. lib. Sent. 2. c.5. [Creditor ſi ſimpliciter ſibi pignus depoſitũ diſtrahere velit, ter ante denunciare debitori ſuo debet, vt pignus abſoluat, ne à ſe diſtrahatur.]

Absolvtoria ſententia, [vide, Sententia.]

Absonans in princip.de Co.

Absolvtio differt à reuocatione, nam abſolutio fit à ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti, iuxta formam Eccleſiæ cũ baculo, dicendo Pſalm. [Miſerere]& [De profundis,]& fit cũ ſolennitate,

Sed

Digitized by Google

Sed reuocatio,eſt ſententia verbalis ſine ſolennitate.Etiam abſolutio fit ſi excõmunicatio tenuit,& ſi non tenuit,fit reuocatio.Item abſolutio reddit quod excommunicatio abſtulit, prætérquam fructus quos excõmunicatus iuſtè perdidit, quia per abſolutionem tales nõ recuperat, vt in Auth. vt cùm de app. cog.§.generalem.verſic.[ſi verò poſt hac.] Et abſolutio ex falſa cauſa ſuper voto impetrata non tenet, ſed eſt nulla, vt no.c.ꝙ ſuperhis.de fid inſtr.Et licet excommunicatio ſit lata ex falſa cauſa:ſemper tamen timẽda eſt. xj. q. iij. cap. j. & de Offic.or.ex parte.in gl. Et an pecunia poſſit peti vel dari pro abſolutione, vide de ſimo.ad aures. & c.dilectus.& j.q.j.nullus Epiſcop.

ABSQVE eſt priuatiuum,vt in l. minus.C de Acquir poſſ.& quãdoq; ponitur excluſiuè, & quãdoque incluſiuè not. Archid.de Procur. qui generaliter. lib. vj. Adde quòd iſta dictio negat, & maximè in poſitionibus & articulis Bar.in l.inter ſtipulantem. ff.de Verb.oblig.

ABSTINERE hereditate eſt idẽ quod repudiare hereditatem. Hoc tamen differunt, quòd abſtinere pertinet ad ſuos heredes, repudiare autem ad extraneos.§ extraneis.vbi gloſſ. Inſt. de Hered.qual.& diff.

ABSVMERE, C. lib. 5.tit.38.l.3. Abſumere res hereditarias.C.li. 3.tit.36.lib.19. In rem aliquam. C.l.5.tit 62.l.14.

ABSVRDVS intellectus, [vide Intellectus.]

ABVNDANTIA quæ, C.lib.6.t. 23.l.28 in prin.

ABVTI veteres dicebant, pro eo quod eſt,vtendo cõſumere.Hinc apud Iuriſc.eæ res in abuſu non in vſu conſiſtere dicuntur, quarum vſus,niſi pereãt, nullus eſt. Vlp.l.5.§.1.de vſufr.rer.quæ vt.

De A ante C.

AC, aliquando ponitur pro id eſt, vt C.de Sacroſan.eccl.l.decernimus. in princ. Aliquando ponitur copulatiuè, C.de Sũma Trini. l. nullus. in fi. Aliquando ſimilitudinariè, in Clementi. j. de iudi. Inſtitut. quibus non eſt per.§.ex hoc.in fine,& ff.de Acquiren.re. domi.l.qua ratione.§. literæ. Aliquando adiicitur,& tamen pro nihilo ponitur, Inſtitut.de Tute.§.tutores autem. ibi, [vim ac poteſtatem]id eſt, violentam poteſtatem.

ACAPNA ligna dicuntur, quæ ſunt in furno, aut ad ſolẽ exſiccata, ita vt cùm focis admoueãtur,non fumigent, dicta ab ἀ, particula priuatiua, & καπνὸς, quod interpretatur fumus,quaſi ſine fumo. Apud Martialẽ in diſtichis, lẽma eſt ligna acapna, & Straboni lib.9.mellis quoddã genus acapniſton appellatur: ꝙ ita purgatum ſit, vt non ſapiat fumũ.Vlp.lib.xxxij.Dig. qui eſt de legatis tertius, l.ligni.§. vlt. [Sed & titiones, inquit Iuriſconſultus, & alia ligna cocta ne fumum faciant: acapna volens ſignificare.]Ant.Nebr.

ACCEPTARE eſt frequenter accipere, vel per acceptilationem liberare.ff.de Pact. l.tales.§.poſt diuiſionem.

ACCEPTILATIO eſt liberatio per mutuam interrogationẽ, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio,id eſt,diſſolutio.ff.eo.tit.l.j. Vnde acceptũ fero, acceptum tuli, acceptilatũ verbum

Digitized by Google

verbum compoſitum, à quo venit acceptilatio, id eſt, imaginaria ſolutio, quæ ſimulat debitorem ſuum ſibi ſoluiſſe quod nō ſoluit, idq; faciat animo remittendi, quia illa verba dicendo, [quicquid tibi per ſtipulationē promiſi, vel ex ſtipulatu dèbui, habes ne acceptū?] & tu reſpōdeas. [habeo, acceptumq; fero,] quaſi dicas, perinde habeo ac ſi accepiſſem à te per veram ſolutionem. Et ſic ſicut vera ſolutione liberatus eſſes, ita hac acceptilatione liberaris, vt C.eo.tit. l.j.in gl.ij. Item acceptilatio differt ab apocha.l. ſi accepto latū. eo.tit.de Accep. Acceptilatio à I.C. bifariam intelligitur. Aut enim Vulgaris eſt, aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione conſtat: cū is qui verbis obligatus eſt à ſuo creditore ſtipulatur ſic, [Quod tibi debeo habéſne acceptū?] l.an inutilis. ff.de Acceptilat. neq; ad aliā quā ad verborū obligationē hęc acceptilatio referri poterat. Aquiliana autē acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione cōſtat: & ad omnes omnium generū obligationes extinguendas excogitata eſt, quæ & ſola à Modeſtino definitur, l.1.ff eod. liberatio per mutuam interrogationem, quo vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio. Hotom.

ACCEPTVM ferre, ſcribere ſe ab aliquo accepiſſe. Scæuola l. 89.de Solut. ff l.6.ff.de Manumi. l.48.§.1.de Iure dot. ff.

ACCEPTVM facere, idem quod acceptum habere, l.7.de Acceptil.& alibi ſæpè. Hotom.

ACCEPTO liberare, eſt accepti rogatione liberare: cum ei qui ſtipulatus eſt, an id quod promiſit acceptū creditor habeat, reſpondetur habere, l.8.§.1.& 3.de Acceptil.

ACCEPTO vel acceptum rogare dicitur qui ſtipulatur, an id quod promiſit creditor acceptū habeat, vt patet ex l.6. & 8.§.1. & 3.de acceptil. Hotom.

ACCEPTO ferri, id eſt, approbari. C.de Suſ.& arca.l.ſecuritates. lib.x.

ACCEPTORES rerum, id eſt, poſſeſſores. C. 6. tit.48. authen. Contra.

ACCERSIRI in diſcrimen capitis, C.9.tit. 2.l.17.

ACCERSITVS eſt, collectus, vocatus, vel circa ſe ſitus. lxiij. diſt.quia igitur, xiij. q. ij. quàm præpoſterum.

ACCESSIONVM nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tunc ex re qua de agitur orta ſunt, veluti fructus, partus, vſura: tum extrinſecus ei acceſſerunt, veluti id quod per alluuionem accreuit, aut vſusfructus qui per conſolidationem proprietati adiungitur. Propriè autem ea demum continentur, quæ extrinſecus accedunt. Cùm cauſæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur. l. præterea. ff. de Rei vindic.

ACCESSIO dicitur aliquid adiacens alteri, vel omne id quod eſt acceſſorium & neceſſarium principali, vt capiſtrum equo, vel veſtis ſeruo, vt ff. Depo. l j.§. quæ depoſitis. Si enim ſeruum emeris, veſtem in qua traditur acquiris: etſi de ea mentio non ſit facta.

ACCESSORIVM idem eſt quod acceſſio, & ſequitur naturam ſui principalis. Inſtit. de Re.diui.§. ſi tamē alienam. ff. Si quis caut. l.ſi eum.§. qui iniuriarum. & in regula acceſſorium. de Re. iur.

lib.

Digitized by Google

lib. vj. Et quando acceſſorium venit officio iudicis mercenario,tũc ſublato principali tollitur & acceſſorium. C. De po. l. iiij. Sec⁹ quãdo acceſſoriũ venit officio iudicis nobili ff.de Condi.ind.l. fina. §. Lucius. in gl. aliàs regulariter non tenet acceſſorium,vbi non tenet principale. l. cùm principalis. de Regu. iuris: niſi diuerſam habeant rationẽ, vt ibi tradit Deci. de qua regula latiſſimè Din. in d. c. acceſſorium.vbi videndum.

ACCIDERE interdum ſignificat mori, l. in vulgari. §. fin. de Ver.ſign.

ACCIPERE aliquando capitur pro recipere, vt in Authen. de Depo.& denun.circa princip.

ALIQVANDO accipere exponitur,id eſt retinere,ibi,Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. xxvij. quæſtio. ij. priuſquam.Accipere vel recipere dicitur quis verè, vel interpretatiuè: vt not.in gl.l.poſtulante.in fi.ff ad Trebel.

ACCIPERE non inducit dominij tranſlationem de neceſſitate.Bar.in l.naturalis. §.& ſiquidem.ff de Præſcrip.verb.

ACCIPERE & capere differũt: Nam qui capit, rem ſuam facit: ſed qui accipit non facit ſuam. Et qualiter intelligatur hoc verbum accipit, vide de acquirendo rerum dominio. l. in laqueum. in gloſſ j. & ij. & ff. de fur l.qui vas.in gloſſ.ij. Aliquando accipere ponitur pro intelligere & cognoſcere. §. cùmque. in proœ Iuſti.

ACCIPERE iudicium, pro litem conteſtari. l. is qui. de Rei vendicatione.

ACCIPIAT, poſitum in ſubſtitutione, eſt verbum directum. Bar. in l. Centurio. ff. de Vulga. & pupul.ſubſti.

ACCOLA eſt qui colit terram non propriam,vnde:

Accola non propriam, propriam colit incola terram.

Et dicitur ab ad,& colo, quaſi qui aduenιens colit terram.

ACCOMMODARE apud Iuſti. §.pe.in proœ.Inſtitut.eſt tribuere.Gordianus in l. ſi qua.C.fam. herci.poſuit pro impartire atque interponere.

ACCOMMODANDI verbo I.C.vtuntur, cùm quid benignè ex æquo & bono contra ſummi iuris regulas conceſſum ſignificant, veluti cùm vtiles actiones accommodari dicunt in l.vxor.de donat. inter vir. & vxo.l.elegãter.ff.de Pig.act.l 1.C. de inoffi. teſt.l.vlt.ff.de trãſ. Iuſtin.§ rurſus.de act. Itaq; Cicero 2. In Verrẽ præclarã rẽ accõmodationem magiſtratuum dixit.

ACCOMMODE, id eſt,multum commodè, de Elect.vbi periculum.li.vj.

ACCRESCAT, hoc verbũ inducit fideicommiſſum, Bar.l.codicillis.de vſuf.leg. per illum tex.

ACCVMBERE, pro iacere. l. hęc verba.§.ſubdiſiunctiuorum. de verb.ſig.

ACCVRATE, id eſt, diligenter,ſtudioſè,curialiter,vel compoſitè.

ACCVSARE, inquit Seruius,& incuſare hoc differunt: Incuſare propriè eſt ſuperiorem arguere: vt in Terentio, Quid me incuſas Clitipho ? Pater ad filium. Accuſare vel parem vel inferiorem, vt ibidẽ ad maritum vxor, quã ob cauſam accuſare neſcio: & hoc proprietatis eſt,licet vſus iſta malè corrumpat.

ACCV

Digitized by Google

ACCVSARE, non à cudo, & cuſo, vt Priſcian' putat, ſed à cauſa deductum coniugata verba oſtendūt, Recuſo, Excuſo, Incuſo. fictum eſt enim inſtar Græci, αἰτιάομαι. Et ad publica iudicia tantummodo accommodū eſt.

ACCVSATIO, eſt eius criminis, cuius quis reus legitimè factus eſt apud iudicem, cuius de ea re notio eſt, expoſitio. Quomodo autem differat à maledicentia declarat Cicero pro Cælio, ibi [Aliud eſt maledicere, aliud accuſare, &c.

ACCVSATOR eſt ille qui aliquem coram iudice accuſat, & criminalem ſibi mouet quęſtionem. Et dicitur accuſator, quaſi cauſator, quia ad cauſam vocat eúmque appellat, vt in ca. forus. de Ver. ſig. poſt medium. Accuſator quomodo à delatore differat vide C. 4. t. 18. l. 3.

ACCVSARE iure mariti eſt in accuſando certa habere ſpecialia, de quibus in l. iure mariti. & in l. quamuis. C. de Adul.

ACEPHALVS, id eſt, ſine capite, ab α, quod eſt ſine, & κεφαλὴ caput. xciij. diſt. nulla. in Auth. de appella. §. generalem.

ACETVM nō continetur appellatione vini. ff. de Vi. & oleo leg. l. ſi quis vinum. Bartol. in l. j. de Erogatio. milit. annon. lib. xij. Cod.

ACINACIVM vinum, eſt quod ex vuarum folliculis aqua addita diffunditur. Græci δευτέριον οἶνον, id eſt, ſecundarium: Latini, tum loram, tum loren appellant. Varro in primo de re ruſtica: [Acinorum, inquit, folliculi in dolia coniiciuntur, eóque aqua additur, eáq; vocatur lora, quòd lota acina: ac pro vino datur operariis hyeme.] Nonius quoque Marcellus: [Loram, inquit, dicebāt in vindemia quum expreſſiſſent muſtum ex acinis, & folliculos in dolium cōiecissent.] Plinius lib. 14. c. 10. [Quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loreá.] Scripſit autem id Cato in lib. de re ruſtica, dicens:

Lorea erit familiæ quod bibat.

Vlp. lib. xxxiij. dig. tit. de vino & triti. lega. l. Si quis. [Vinum, inquit, acinacium planè vino non continebitur.]

Accurſius acinaticium pro acinacio legit: interpretatúrque eſſe vinum ad vſum comparatum. Quid verò per tale vinum ipſe intelligat, ego non video. Nam ſi vinum quod eſt ad vſum comparatum vinum eſt, quid ineptius dici poteſt, quàm appellatione vini vinum contineri? Atqui Iuriſconſultus aliud proſpiciebat, quod poterat in dubitationem venire, an ſcilicet lora ſiue lorea, hoc eſt, vinum illud ſecundarium quod ex vuarum acinis expreſſo muſto atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, cùm præſertim maior pars aquæ ſit in eo permixta. Ant. Nebr.

ACINATICVM [vinum] appellatur vinum ſecundariū, hoc eſt quod ex vuis expreſſo muſto additáque aqua maceratis conficitur. l. ſi quis vinum. de Vi. tri. & ol. lega.

ACITANI, populi in Luſitania. ff. de Cenſib. lib. 50. tit. xv. & Cuiac. lib. 10. Obſer. c. 35.

Ἀκμὴ id eſt, ætas 25. annorum, ſic dicta quòd ſit creſcendi finis, qualis perfecta, plena ac integra ætas à I. C. dicitur. Quæ ſequitur ætas παρακμὴ dicitur. l. cum pater. §. 14. ff. de Legat. 2.

Acolythi Gręcè dicuntur ceroferarij vel accendentes Latinè: à deportandis cereis quando legendum eſt Euangelium aut ſacrificium offerendū, vt inquit tex. in c. cleros. ad fin. xxj. diſt.

Aconitum, ſpecies veneni. l. eiuſdem. § alio. ad leg Cor. de ſicar. l. iiij. §. pe ff de Peric. & commo. rei vend.

Aconitum, veneni genus quoddam eſt celebratiſſimum, dictum ab acone, quod interpretatur cos, quoniā, vt inquit Ouidius, ea herba ex cotibus colligitur: ait namque libro ſeptimo Metamorph.

Quæ quia naſcuntur dura viuacia caute,
Agreſtes aconita vocant.

Idem libro primo,

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ. Iuuenalis,

-- Sed nullus aconita bibuntur
Fictilibus.

A Græcis quoque παρδαλιάγχες, ſic dictum, quòd pātheras enecat. Sed ꝙ ferè ignoratur quæ ſit ea herba, aconitum vulgò pro quocunque veneno accipitur. Marcellus libr. xlviij. Dig. tit. ad legem Corn. de ſicariis & veneficis. l. eiuſdem. [Si quis, inquit, temere cicutam & Salamandrā & aconitum. pityocampas & bupreſtin dederit, &c.] Ant. Nebr.

Acor & mucor ſunt vitia vini & panis quando muceſcit.

Acrimonia eſt propriè acerbitas, ſed ſecundùm legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis, ſicut incarceratio, vel exiliū, vel relegatio, C. de Sacroſanct. Eccl. l. placet. quę eſt canonizata. xvj. quæſtione prima, cap. placet. ſub § nouarum. vbi etiam dicitur de hoc.

Ακρόδρυα, Caius in l. qui venenum. 236. ff. de Verb. ſignificat. ſcribit, apud Græcos omnes arborum ſpecies continere. Suidas tamen ἀκρόδρυα vocat πάντας τὲς τῶν δένδρων καρπὲς.

Acta dicuntur publicæ ſcripturæ negotiorum quæ in iudicio aguntur, ordinem earū, modum & figuram continentes Vel etiā ſunt proceſſus ſiue geſta curiæ. gloſſ. in l. acta. de Re iudic. & c. quoniam contra. de prob. Sunt autem acta triplicia. Nam quædā ſunt acta iudicij ordinatiua, quæ valent ad ordinationē iudicij: vt eſt libelli oblatio, litis conteſtatio. Quædam valent ad veritatis indagationē, & dicuntur indagatiua veritatis, vt depoſitio teſtium, editio inſtrumētorum, & confeſſio partium. Et quædam litis deciſiua, quæ valēt ad deciſionem cauſæ. Item acta etiam quandoque dicimus locū in quo reſidet iudex inſtructus de cauſa cognoſcēs vbi acta deteguntur, vt quilibet factū ſuum audiat ſeu videat, & ſuum conſequatur meritū: qui locus aliter etiam ius appellatur. de Iuſti. & iure. l. pe. §. fi. Porrò acta & geſta quemadmodum diſtent, oſtendit Iuriſc. in l. Labeo. de Ver. ſign.

Actio ſignificat tripliciter, ſtrictè, latè, & latiſſimè Strictè ſignificat ius procedendi ꝙ oritur ex obligatione. Latè ſignificat dū ſignificat iuriſdictionē iudicis. & ita nedū ſignificat perſonales, ſed etiam reales actiones. Latiſſimè, cùm etiam ſignificat officium iudicis, & hoc modo querela inoffic. teſta. dicitur a-

Digitized by Google

[illegible] ſ. cum filius. in p[illegible] fac[illegible] [illegible]nis verbo. de v[illegible] ſig[illegible] [illegible]onis verbo. ff. d[illegible] [illegible] Et hoc verbum a[illegible] ſig[illegible] [illegible]ne ſimul ius & factum, [illegible] inconueniens.

ACTIO ergo [illegible] officium, id eſt, ius perſequendi, licet officiũ ſit facti, & ponatur differentia inter iuriſdictionem & officium: Eſt enim actio, [ius perſequendi in iudicio quod ſibi debetur.] Inſtit. de Actio. in princ. Et addunt quidam [quod ſuũ eſt vel alienum,] ita vt illa definitio includat omnem actionem tam in rẽ quàm in perſonam: ſed illa definitio præmiſſa ſolùm comprehédit actionem perſonalem: illud autem quod tuum eſt, tibi non debetur. Si verò quod non tuum eſt, & quicquid eſt in iudicio, debet includi diuerſimodè quod petitur & concluditur in actione reali & perſonali, quia in perſonali peto mihi debitum, in reali vero actione peto aliquid vt meũ. Quare hoc verbum [actio] ſumitur aliter & aliter, vt præmiſſum eſt.

Et nota quòd hoc verbum, debet, quandóq. largè ſumitur, vt cùm dicitur quicquid in iudicio tibi debetur, i. res quam petis vt rem tuam, ſiue rei vendicatione, actione commodati, ſiue depoſiti ſecũdùm Azonẽ in Sum. titu. de Eden, circa principium. Olim dicebatur actio cõceptio verborũ formata à magiſtratibus. l. ij. §. j. deinde ex his. ff. de Orig. iur. Vnde dicebatur formula vulgaris. ff. de fur. l. ſi ſeruus nauem. Hodie autẽ fit ſine impetratione & conceptione verborum ſolennium. C. de formu. & impetrat. ſubla. per totum. Nec hodie eſt aliqua differentia inter interdicta & actiones, cùm interdictũ nihil aliud ſit quàm actio prætoria. Dicitur ergo actio, ius ciuile vel prætorium, quo debitũ in iudicio à te exigere poſsũ, vel petore rem mihi reſtitui, ſecundum Azonem & Goff. & facit de Iud. c. dilecti actio. Eſt autem de iure ciuili. Inſtit. de iur. nat. gen. & ci. §. ius autẽ. Et ſecundùm canones actio dicitur cauſa. c. forus. de Ver. ſig. Et ſecundum leges actio debet poni in cauſa, quia nemo ſine actione experitur. ff. de Neg. geſt. ſi pupilli. in fi. c. examinata. de Iud. prohibentur tamẽ attentiùs nimis ſubtiles actionũ intẽtiones, vt in c. dilecti. de iudic.

ADDE quòd [actionis] verbum modò ſumitur generaliter, modò ſpecialiter. Generaliter quidẽ accipitur pro omni actione, ſiue ſit in rem, ſiue in perſonam. Specialiter, pro actione perſonali tãtùm. l. pecuniæ verbũ. §. actionis. de verb. ſig. Accipitur & multis aliis modis, quos annotauit gl. ij. Inſtit. de Actio. in princ.

ACTIO [ad exhibendum] datur contra poſſeſſorem, vel aduerſus eum qui dolo malo poſſidet: vt rem exhibeat, id eſt, in publicum deducat: vt fiat aduerſario copia vendicandi, ſecundùm Azo. in ſum. tit. ad Exhib. in prin. Nam exhibere, eſt rem in publicum deducere, & videndæ tangendæque & apprehendendæ rei facultatem præbere, & oſtendere: vt aduerſarius copiam habeat rem ſuam eſſe contendendi: vt cùm quis dicit, hæc eſt res mea, quia tacta ſeu viſa ab eo ſibi ſua videtur: v. ff. ad exhibendum. l. ij. cum ibi not. Et ſi erit inſtrumentum res ipſa exhibenda, debet fieri facultas legendi &

Digitized by Google

verbis negatiuis proponitur, quę dicitur actio negatoria, ſecundùm Placen.ff.Si ſeruit.vendic.l. ſi quando.§.cum in domo. & ibi not. Vnde actio negatoria competit ei, qui dicit aliquem non habere ius vel ſeruitutem ad aliquid quod facere volebat alter, & ipſum per hanc actionem prohibet: vt quando dominus fundi intendat aduerſus te ſolitum ire per fundum ſuum dicēs, [Non eſt tibi ius ire per fundum meum.] Et hæc actio ſimiliter in rem dicitur, quia dominus fundi vēdicat libertatē dum ipſam intendit verbis negatiuis, dicens quòd alter non habet ius eundi vel agendi per fundum ſuum, nec altiùs ædificandi ædes, ne luminibus ſuis noceat, & ſic per hanc dominus fundi ad hoc agit, vt fundus ſuus declaretur liber, & aler deſiſtat & prohibeat, ne eum de cætero inquietet.ff. Si ſer.vendic.l.ij.& l.loci corpus.§. competit. & Inſtit. de Actio.§.æque.verſic. [cōtra.] Et Actio negatoria non competit de dominio, ſed de iure prædiorum, ſicut & confeſſoria: vt in prætalleg l.ij.in prin. Et licet ſecundùm Placen. dicatur ideo negatoria, quia verbis negatiuis intentatur, tamen contrarium not.in l.ij.& d.verſic. [contra.] ſupra alleg. Nam quælibet earum, ſcilicet actio confeſſoria & negatoria, poteſt dari per verba affirmatiua, & etiam per negatiua. Non ergo ſumunt differentiam per formam verborum, ſed differunt ratione materiæ. Inde breuiter concludendo, ſiue per affirmationem, ſiue per negationem dentur, tamen in hoc differunt, quia confeſſoria datur ad tuendam ſibi ſeruitutē debitam, & negatoria datur ad tuendam ſibi libertatem ſuam. Et notant docto.exempla in quibus cōfeſſoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis, in c. cùm Eccleſia Sutrina. de cauſſa poſſ.& propriet.vbi bona gloſſ.de his extra.de iud.in c. examinata.& in d.l.ij.ff.ſi ſer.vē.

Actio [criminalis] dicitur ex qua pœna fiſco eſt applicāda, licèt pecuniaria ſit, glo.& Bar.in l. iij.in princip.ff. de Sepulc.viola.

Actio [datiua] quæ, require infrà in verſi.[actionum xiij.ſpecies.]

Actio [depoſiti] eſt duplex, ſcilicet directa & cōtraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum & acceſſiones eius: & competit in ſimplum, niſi fortè res ſint ob incendium, ruina, naufragio, tumultu, depoſitæ. Hoc enim caſu qui depoſitum ſic receperit, & inficietur, & de hoc conuincatur, in duplo condemnabitur: hæc probantur.ff.Depoſiti.l.prima.§.ait prætor. Sed actio depoſiti contraria competit ei penes quem res depoſita eſt, ad petendum impenſas; ſi quas circa rem depoſitam impēderit, & illas repetit, vel damnū datum per ſeruum depoſitū, ſecundū Placent. De illa contraria actione habetur.ff. Dep.l. ſi apud. in pri. & l. actione.

Actio [de appoſito, vel ſuſpenſo quà iter eſt vulgo: cuius caſus nocere poterit] datur aduerſus eum qui in ſubgrunda vel protecto habet id appoſitum vel ſuſpenſum quod nocere potuit: cuius condemnatio eſt decem ſolidorum, ff.de his qui deiec.vel effud.l.ſi verò.§.ait prætor.

Actio [de conſtituta pecunia] cōpetit aduerſus eum qui ſine ſti-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

pulatione conſtituit pro ſe vel pro alio ſoluere. C. de conſtit. pecunia.l ij Nam cõſtituere largè dici poſſet quilibet qui pro alio ſe obligat. ſed C.de Conſtitut.pecun.[conſtituere]ponitur pro eo tantum qui quod alius debet, ſe ſoluturum conſtituit: Nec diſtinguitur ex qua cauſa quis debeat certa, vel incerta, vel ciuili,vel honoraria:dum tamen efficaciter debitum potuerit peti & exigi, vel ſaltem ſolutum retineri: vt quia tantum naturale erat debitum.

ACTIO[de dolo] competit mihi quando damnum dolo malo à quouis eſt mihi datum, vel ſi quis aduerſus me verſetur doloſe conſulendo,vel malitioſè negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt aliqua alia actio qua poſſim experiri, ff.de Dolo.l.j.§. verba. ſed nõn datur niſi duos aureos excedat. l. ſi oleum. §. fi. iuncta l.ſeq.ff. de Dol. ma. Hæc autem non datur liberis contra parentes.Ratio: quia odioſa eſt, & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur liberis contra patronos, nec humili aduerſus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduerſus conſularé receptæ auctoritatis, nec luxurioſo vel prodigo, aduerſus hominem vitæ emendatoris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei, & verbis ſic temperandis in cõceptione libelli, in qua nulla eſt facienda mẽtio doli.hæc probantur,ff.de Dolo. l. ſi oleum.§.finali, cum l. ſequenti.

ACTIO [de dolo, & furto eorum qui ſunt in miniſterio cauponũ, ſtabulatorum, vel nauem exercentium,]datur aduerſus caupones,ſtabularios, & nautas; qui, quãdo officio malorũ hominum vtitur,in duplũ tenẽtur,cùm dolus vel furtũ cõmiſſum eſt in his reb⁹ quas ſaluas fore recepere.ff. Nau ca.ſt.l.j.& ij.[actio in factũ.]

ACTIO [de effuſis, & eiectis] datur aduerſum eũ, ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effuſum, vel eiectum eſt contra iter publicum: vnde damnum datum alicui tranſeunti reſtaurandum eſt in duplum:& ſi liber homo inde periiſſe dicatur, in quinquaginta aureos hæc actio datur Si verò viuat,nocitúmque ei eſſe dicet, datur ob eam rem quantum videtur iudici ex bono & æquo, compenſatis impenſis factis,& operibus quibus eſt cariturus inutiliter. ff. de His qui deiec.vel effud.l.j.in princip.

ACTIO [de in rem verſo] datur aduerſus dominũ,vel patrẽ ſi ſeruus vel fili⁹ pecuniã in rẽ patris vel domini impendit quã mutuo accepit. ff.In rẽ verſo.l.j.In prin.

ACTIO [de pauperie] competit aduerſus eũ cuius animal damnum dedit contra naturã ſui generis. verbi gratia,ſi equus non ex loci anguſtia vel non inſtigatus calce percutiat, vel bos cornu petat ex naturali feritate. Secus tamẽ ſi inſtigatus vel ex loci anguſtia damnum dederit. In huiuſmodi actionis condẽnatione,venit dãni dati reſartio:aut in ſolutione venit ex lege duodecim tab.noxæ deditio.dominus enim noxali iudicio ſui nomine conuẽtus, ſeruũ actori noxæ dedendo liberatur: inſti. de noxa.actio.§ j. & ſi animalia noxæ dedantur,proficiũt reo ad liberationẽ. Inſtit. ſi quad.paup ſec. dic. Et vtrum malit aut ſoluendo damnum ſufferat, aut aliud pro noxa det animal hoc, ſi per eum ſtat. Et

pro

Digitized by Google

probãtur hæc, ff. Si quadr. paup. fec. dic. leg. j. in princ. & Inſtitut. eodem titul. §. primo. Et noxia ſignificat delictum : ſed delinquens vocatur noxa, Inſtitut. de noxa. in gloſſ. ſuper verbo [noxia.] Vnde verſus.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

tamen ſæpe vnum pro reliquo accipitur: vt ibidem dicitur.

ACTIO [de peculio, vel peculio tenus,] cõpetit ei, qui cum filio familias, vel ſeruo peculium habentibus contraxit. ff. quod cum eo. l. j. cum ſeq. Quæ poſt mortẽ filij, vel ſerui eſt annalis, necnõ poſt emancipationẽ, manumiſſionem, vel alienationẽ. ff. Quãdoq actio de pe. eſt annalis. l. j. §. quandiu. vbi dicitur, Quandiu filius vel ſeruus in poteſtate eſt: de peculio actio perpetua eſt: poſt mortem autẽ eius, vel poſt quam emancipatus, manumiſſus, alienatúſue fuerit, temporalis eſſe incipit, id eſt, annalis: & competit hæc actio aduerſus dominum vel patrem : vt not. ff. de pec. l. j. §. verba

ACTIO [de rationibus diſtrahendis] datur pupillo ad impugnãdum rationem à tutore redditã, qui fortè res aliquas pupil. abſtulit, nec illas in li. rat. deſcripſit : dicta ex eo ꝙ rationis redditio per tutorẽ facta. diſtrahenda, id eſt, dilanianda & incidenda veniat per eiuſmodi actionẽ. l. j. de Tut. & ratio. diſtrahen.

ACTIO de reb. Eccl. venditis, cuſtodibus earum datur aduerſus eos qui ſacras res emerunt citra formã : nulla eis actione relicta contra ſacroſanctas eccleſias de pretio ꝙ dederũt repetẽdo. Hęc actio datur in factum, cum res in aliam rem eſt mutata: vt cùm ex phiala factus eſt ſcyphus. Si verò in forma ſua ſit, rei vendicatio locum habet, ſi alienetur: quòd ex l. datur.

ACTIO [de ſuperficie in rẽ] cõpetit ei qui ſuperficiem habet in alieno ſolo nomine conducti ad repetendum ſuperficiem ſi poſſederat. ff. de ſuperfi. l, j. §. qui ſuperficiem. in fine, & §. quod autem. verſiculo, [& ſane.]

ACTIO de tigno iuncto datur ei cuius tignũ ædificio alieno iunctum eſt ab eo qui exiſtimabat ſuum tignum eſſe. Si verò ſciens alienum is doloſe fecerit id, tenetur de tigno immiſſo & furti actione ad exhibendum: non ꝙ tignum cogatur eximere : ſed ꝙ interſit præſtare. Et hæc probãtur ff. de Tig. injun. l. j. & ff. de Rei vendicatione. l. in rem. §. j. cum ibi notatis.

ACTIO directa eſt, quando aliquid directè petitur in jus: vt ex commodato, vel depoſito, & huiuſmodi.

ACTIO [vtilis] eſt quæ datur non ex jure aliquo directo, ſed vtiliter & ex æquitate cõpetit: vt in Publiciana & huiuſmodi, ſecũdùm Placẽ. & Azo. De iſta actione vtili habetur & notatur ff. de Negotiis geſt l. act. & ff. Si quadru. pauperiem fec. dicatur. l. penult. Et nota, quòd actio directa & vtilis eiuſdem ſunt effect': vt in l. actio præalleg. & nihil differunt, licet ſecũdùm quoſdam differant: vt not. in l. ex legat. C. de Lega. & plenè per Cynum in lege prima, C. de Action. & obligatio. vnde directa datur ſecundum verba & mentem, vt interdictũ vnde vi directum, ꝙ datur tantũ cõtra ſpoliantẽ vel mãdãtẽ ſeu ratã habentẽ ſpoliationẽ

ſuo nomine factam, quia verba & intentio prætoris hoc volunt in hoc interdicto: ſed idem interdictum vtile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, non virtute verborum. Datur etiam contra eum qui alias ex iuſta cauſa rem poſſidet: non tamen prædictis tribus modis, ſed fortè poſſeſſionem vacuam intrauit, vel rem in domo ſua inuenit, credens eſſe ſuam. de quo in c. cum ad ſedem. de Reſtitut. ſpoliato. Et dicit Angel quod habens ius vtile & intentans directum, malè libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo, ſuccumbere debet.

ACTIO [ædilitia] competit multis modis. Et primò, ſi res vendita ſit redhibita propter vitium ſiue morbum: ſed tamen à venditore reſtituitur pretiũ emptori cum acceſſionibus & aliis quæ ædiles iubent & hoc caſu eſt perpetua. de hac habetur ff de Ædi. edict. l. ædiles. in principio, §. primo & fin. & l. illud. ij. reſpõſo. & l. redhibitoria. eo. titu. Secundò competit, quando fit, vt ſi res vendita non placet, quod reddatur: & tunc eſt temporalis vſq; ad lx. dies: vt ff. eod tit l. quod ſi nolit. §. ſi quid ita venierit. Tertiò, competit ſi venditor non vult tradere ſeruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento cum quo oſtenderat tempore venditionis, pro ipſo ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoria: & tũc competit etiam vſq; ap lx. dies. ff. eod. tit. l. ædiles in princ. & §. vendendi. Quartò verò competit quando eo loco quà iter eſt vulgò habet quis canem, lupum, vrſum, aprum, verrem, pãtheram, leonem, &c. vel animal aliud quod nocere poſſet: ſiue ſit ligatum ſiue ſolutum. ff. eo. tit. l. hi enim. §. deinde & l. ſequenti. Et ſi homo liber perierit, ſolidi ducenti præſtabũtur: ſin aliter ei noceatur, in id, quod æquum videbitur condemnabitur: vt l qua vulgo. ff. eodem titul. ſed plenius vide de his Guliel. in Specul. in tract libel. pro emp. & vend. §. nunc dicendum eſt.

ACTIO [empti] competit emptori ad rem petendam quam emerat: in qua venit commodum quod acceſſit. Et ſi quid in ſpeciali pacto comprehenſum ſit, in hac actione attenditur: prout quiſque ſibi paciſcitur. ff de ac. empt. l. emptor. in pñn. & Inſtit. de empt. & ven. §. ſed noſtra. in fine. Huic contraria eſt actio venditi, quæ competit venditori ad petendum pretiũ & intereſſe & vſuras tempore moræ, prout inter partes conuentum ſeu contractum eſt. de iſta habetur in l. Iulianus §. ex vendito. eod. tit. & de Emp. & vend. In Inſtit. in §. præallegato ſed noſtra.

ACTIO [æſtimatoria,] id eſt, actio præſcriptis verbis, ſic cognominata eſt actio, quæ æſtimatio proponitur gratia dubitationis tollendæ, quando res æſtimata vendenda datur. Dubitatum enim eſt an ex vẽdito ſit actio: an ex locato: an ex conducto: an mandati, vt ſi rem meam tibi do: & æſtimo tibi eam decem, vt aut rem, aut decẽ reddas: ſi verò plus vendas, tuum ſit, vt not. ff. de Æſti. actio. in rubro & l j. Inſti. de actio. §. actionũ autem.

ACTIO [ex ſtipulatu] naſcitur cũ de re certa in genere, ſed incerta in ſpecie ſit ſtipulatio, vt Inſt. de

de Verborum obligat. in princ. Nam ſi res eſſet ſimpliciter incerta, ſtipulatio non valeret. ff. eod. tit. l. ita ſtipulatus in princip. Et ſtipulatio eſt verborum conceptio, vt cùm dico [ſpondes dare ſeruum?] vel [ſpondes te facturum domum?] & tu reſpõdes, [ſpõdeo.] Pertinent autem ad actionem in perſonam quæ oriuntur ex contractu verborum. Et hæc colliguntur ff. de Actio. & oblig. l. j. §. j. & l. actionum genera §. in perſonam. & Inſti. de Oblig. §. fin. & de actio. §. j. & verſ. [namque.] cũ ſimil.

ACTIO ex teſtamento non ſolùm ſcripto hæredi competit ad petendum hæreditatem, ſed etiam contra hæredem ſcriptum à legatariis & fideicommiſſariis, C. communia de legat. & fideic. l. j. Et ſapit naturam actionis bonæ fidei. l. in minorum. C. ex quibus cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſaria. Tamen dicit Bar. quòd re vera eſt ſtricti iuris: cùm nõ numeretur inter actiones bonæ fidei. in §. actionum. Inſtit. de Actio. vt not. in l. huiuſmodi. §. ædes. ff. de l. j.

ACTIO exercitoria ſecundùm Azo. in Sum. C. eod. tit datur contrahentibus cum magiſtro nauis propter nauigandi neceſſitatem contra exercitorem nauis, qui magiſtrum naui præpoſuit: quem æquũ fuit teneri, vt tenetur qui inſtitorem tabernæ, vel negotio præpoſuit. ff. de exercitoria actio. l. j. in princ. Hæc ergò actio non datur cõtra magiſtrum nauis: ſed contra eum qui magiſtrum naui præpoſuit, ſcilicet in eam cauſam, in quam præpoſitus eſt expreſsè vel tacitè: vt in ea l. j. §. non autem. & §. igitur præpoſitio. Eſt autem magiſter, cui totius nauis anchora & cura mandata eſt, l j §. magiſtrum nauis. ff. eo. qui vulgari Lombardorum, & prouincialium lingua [comitus:] & in Theutonico & in Almanico [ſtverſman] dicitur. Nec diſtinguitur an iſte magiſter ſit liber vel ſeruus, maior vel minor. Imputatur enim ei, qui eũ præpoſuit, l. j. præallegata. §. cuius autem conditionis. Sed exercitor dicitur is, ad quem obuentiones quotidianæ, aut reditus, quæſtus & vtilitates nauis perueniunt & pertinent: vt ead. l. j. §. exercitorem. ſiue verus dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem conduxerit ad tempus, vel in perpetuũ: vt dicitur ibidem.

ACTIO [familiæ herciſcundæ] inter eos competit, qui cõmunem habent hereditatem diuidendam. ff. familiæ herciſcundæ. l ſ. & ij. Et dicitur actio familię herciſcundæ, id eſt, hereditatis vel ſubſtantiæ diuidẽdæ ſecundùm Azo. in Sum. vt not. ff. eo. tit. in rubro. Nomẽ enim familię quãdoque ponitur pro ſubſtantia & hereditate: vt ff. de Verb. ſignif. l pronunciatio. §. j. Sed herciſco eſt verbum Græcũ, idem ſignificans quod diuido: inde herciſcundæ, id eſt, diuidendæ: vt not. gl. ff. eo. tit. in rub. Tu cogita.

ACTIO [Fabiana & Pauliana] ſic dictæ ſunt ab auctoribus & earum inuentoribus: & habẽt locum quando debitor in fraudem creditoris alienauit ea quæ obligata fuerũt creditori: vt reuocetur ipſa alienatio. Datur etiam actio Fabiana patrono ad reuocandum alienata per libertum vel per debitores in fraudẽ patroni, vel creditoris, in qua veniunt fructus etiã poſt litem conteſt.

Digitized by Google

conteſt. percepti: vt not. ff. quid in fraudem patro. l. ij. & ibi per totum. Sed Pauliana datur propriè creditori ad reuocãda alienata in fraudem per debitorem, de qua ff. Quæ in fraudem credit. l. j §. final. & l. hac in factum. In qua etiam veniunt fructus: vt eod. titul. ait prætor. §. per hanc. & §. præterea. quod intellige iuxta l. fi. §. non ſolum: eod. tit. de quibus ambabus ff. de vſu. l. videamus. ij. §. in Fauiana. & Inſti. de Actio. 6. Itẽ ſi quis in fraudẽ.

ACTIO finium regundorum cõpetit pro finibus ad diſtinguendum vel ad iudicandum ff. fini. regũ. l. ij. §. iudici. & l. ſeq. & inter eos agitur qui agros cõfines habent vel prædia. Inſtit. de Actio. §. item finium regũdorum. & habet locum in ruſticis prædiis tantùm. ff. eod. titul. l. ij. & nõ in vrbanis: quia vrbana prædia nõ ſunt confinia: ſed vicina, quia parietibus diſtingui cõſueuere: ſed confinia dicimus, quæ adeo ſunt proxima vt nullus paries in medio interponatur. ff. eod. titu. l. ſed & loci. §. hoc iudiciũ. cum ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prædia quæ habent ædificia: etiam ſi ſint in villa, quia vrbanum prædiũ non facit locus, ſed materia habitãdi cauſa facta. Vnde ſi in vrbe ędificiũ, cauſa non habitandi, ſed gratia reponendorum fructuum fiat, dicitur prædium ruſticum. Sed & horti in ædificiis cõſtituti, niſi plurimum ſint in reditu, vinearij fortè, vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbanorum prædiorũ. ff. de Verb. ſignif. l. Vrbana. ij. Ruſtica autem prædia vocãtur agri nõ habẽtes ædificia. Et ſi inter te & me, cõtra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum iter interuenit, nõ habet locum hęc actio: quia confiniũ non intelligitur: ſecus ſi riuus priuatus interuenerit, quia finium regũdorum agi poteſt contra dominum riui. ff. eod. titu. l. ſed & loci. §. fin. cum l. ſeq. & ibi notat. Eſt autẽ hæc actio duplex, quia in ea vterque eſt actor, & vterque eſt reus, extra, de Probat. ex litteris. ff. eodem titul. l. iudiciũ Communi diuidundo. & l. familiæ herciſcundæ. & l. inter coheredes. §. ſi familiæ. ff. famil. herc. Item eſt mixta: quia eſt in rẽ & in perſonam. Inſti. de act. §. quędam actiones. & §. item finiunt. Item perpetua eſt, vt C. eod. l. vltim. & ff. eod. l. iudicium Cõmuni diuidun. & inſtitut. de Actio. §. quædam. Quod tamen non ſic intelligitur, vt ſi vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat, oſtenderit, nõ poſſit ille qui emit, longo tempore præſcribere: hoc enim falſum eſt, vt ff. pro empto. lege ij. §. ſed & ſi fundus. & lege qui fundũ. §. ſi fundum. Sed ſic oportet intelligi ſecundùm Azonẽ, vt etiam poſt decẽ vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finib' aliquid præſcripſeris. Nam & ſi ab initio ſine aliqua præſcriptione hoc conſtaret eſſe tuum, agere poſſem vt commodius termini imponãtur agris, vt ita rixarum perimatur occaſio, &c. Si quęras quando incipiat currere pręſcriptio huic actioni, Reſpondetur, ab eo tempore quo incepit poſſe hæc actio intentari: Et incipit poſſe intentari cùm fines cœperunt turbari, & ex eo naſcitur hæc actio ſecundùm Azo. in ſum. C. eod. tit.

ACTIO

CTIO funeraria cõtra hæredem bonorúmve poſſeſſorē datur. ff. de Reli. & ſump. fun.l. at ſi quis. §. fin. & datur ei qui funerauit, nõ vt heres, defunctum, ſed cauſa pietatis, vt d.l.at ſi quis, §. ſed interdum. & §. ſi quis. cum ibi nota. Per hanc enim actionem veniunt reficiendæ expenſæ ibidem à funeratore factæ.

ACTIO furti manifeſti ſecundùm Azo. locum habet quãdo furem tenēs viſus vel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuato, vel à domino, vel alio antequam perueniat ad locum quo perferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur, vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurriſti ei, licet abiecto furto aufugerit, furti manifeſti tenetur, l.ſi quis j. §. ſed Celſus. ff.de fur. niſi ſubripientis mutetur ſtatus, vt tu mihi ſubripuiſti in ſeruitute, & manumiſſus in furto deprehenderis cum re furtiua, ſed ſi tu pertuleris quò deſtinabas, teneris furti non manifeſti. cùm enim deprehenderis cum re furtiua priùs, quàm eo loco pertuleris quò deſtinaueras illo die manere cum furto, tunc fur eſt manifeſtus. Hæc omnia dicũtur ff.de Fur.l. iij. & ſeq. & datur actio furti manifeſti in quadruplũ Inſtit.de Obl.quæ ex deli.§.pœna manifeſti.& §.vl.

ACTIO furti non manifeſti competit quandocumque prædictis modis furtum non manifeſtum probatur, ff eo. tit l.nec manifeſtum.& Inſtit.de Obligã. quæ ex deli.naſ. §. nec manifeſtum. Et etiam ſi vidiſti furtum fieri, te tamen abſcondiſti cùm furtum faceret, ne te occideret: non eſt manifeſtũ.ff eod. tit. l.ſi quis in ſeruitute.§. cæterũ. & datur hæc actio in duplũ.Inſt.de Obli. quæ ex deli.na.§.pœna manifeſti.

ACTIO hypothecaria, vide Inſti. de actio.§.item Seruiana.Et hæc actio aduocat nudã poſſeſſionē. ff.de Euic.l. ſi cum venditor. §.j.

ACTIO [in factum] dicitur quatuor modis, vt not.gloſ.in §.fin. Inſtit.de Actio.

ACTIO [in factum aduerſus iudicem qui litem fecit ſuam] datur aduerſus eum, qui per imperitiam malè iudicauit: & ideò videtur quaſi ex maleficio teneri, & in quantum de ea re æquum religioni iudicantis videbitur pœnam ſuſtinebit: vt Inſtitu.de Obligat. quæ ex quaſi deli. naſ. in prin. & ff.de ar. & extraor.co. l.fi. Si verò dolo malo iudicauit, verè eſt ex maleficio obligatus actione in factum, vel actione de dolo ad omne intereſſe ei quem læſit, & infamis eſt. Item tenetur crimine falſi: quod pœnam deportationis vel vltimi ſupplicij cõtinet: vt ff. ad legem Cornel.de falſ.l. j. §. & qui iudicem.& §.vlt. & ff.de iudic.l.ſi filius. Item & tenetur crimine concuſſionis: vt ff. de concuſ.l. vlt. Itē ciuiliter poteſt conueniri ex edicto de calumniatoribus in quadruplum ab eo quem debebat damnare per pecuniam, vt ff.de calũ.l. j & iij § illud. ſecũdũ Azo.probatur hæc C. de pœ. iud. qui malè iud. l. ij. & ibi no. in gloſ. fina. iuncta auth. nouo iure. ibi poſita, & l.ſi filiusfamilias.ff.de Iudi. Iudex autē eccleſiaſticus malè inductus per gratiam vel per ſordes, ab executione officij per annũ eſt ſuſpēſus, ad æſtimationem parti quam læſit nihilominus condemnandus. Et ſi durante ſuſpenſione ſe diuinis ingeſſerit, irregularis eſt, nec

Digitized by Google

nec cum eo niſi per ſedem Apoſtolicam poterit diſpenſari, vt c. cum æterni, de re iud. lib. vj.

ACTIO [in factũ,] de eo ꝙ certo loco] datur vbi aliquid eſt promiſſum dari certo loco : ſi iudicium in illo loco conſtitui non poſſit: introducta enim eſt quędã actio arbitraria, vt poſſit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniquum eſſe arbitratur nõ poſſe conueniri debitorem in alio loco, quàm in loco deſtinato ſolutioni, & hæc actio arbitraria ex ſui natura eſt ſtricti iuris, in qua, habita conſideratione aliarũ actionũ ſtricti iuris, quicquid eſſet omiſſum, deberet haberi omiſſum: tamẽ in illa venit etiã quicquid æquum & iuſtum viſum fuerit religioni iudicantis: & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis, quia contra naturam aliarum actionum ſtricti iuris eſt. gloſ. in rub. ff. de Eo quod certo loc.

ACTIO [in factum de dolo & furto eorũ quorum miniſterio quis cauponam, aut nauẽ, vel ſtabulũ exercet] datur aduerſus eos qui præſunt cauponæ, aut naui, vel ſtabulo: qui quoniã officio malorũ hominum vtũtur: in duplo tenẽtur, quod dolo aut furto eorum commiſſum eſt in his rebus quas ſaluas fore receperunt. ff. Nau. cau. ſtab. l. j. in princ. & §. idẽ Põponius. & l. & ita. §. idẽ. & §. ait prætor. iuncta l. fi. §. hac autẽ actione. & ff. Fur. aduer. nau. cau. ſta. l. j. Inſt. dẽ Obli. quæ ex quaſi deli. naſ. §. item exercitor.

ACTIO [in factum ex edicto prætoris de alienatione iudicij mutandi cauſa facta] datur ei in cuius fraudẽ & illuſionem facta eſt alienatio, & ſuis heredibus, aduerſus eũ qui rẽ alienauit: quem ad intereſſe conuenit quanti intereſt actoris coram ordinario, vel delegato: de qua Goffre. in ſumma de Alie. iudi. mutan. cau. fac. capitu. j. extrà, eodẽ tit. in gl. Ceſſat autem hęc actio ſecũdùm Hoſti. in ſum. extrà, eod. quando is qui alienauit, eandem rem recuperauit, ff. eodem, l. ex hoc. §. ſi quis. Idem ſi res nõ erat petitoris: vel ſi mortua eſt ſine culpa, niſi ſi quid actoris interſit ratione quæſtus, vel acceſſionum, vel expenſarum. ff. eod. non ſolùm. §. hæc actio. & de noxa. actio. electio. §. ſi is. Item ſi reus paratus ſit ſubire vtile iudicium: quod eſt intelligendum quando eãdem cauſam promittit ſe præſtaturum: puta promittit ſe reſtituere ſub maxima pœna: aliàs ſi diceret, rem non reſtituam, quia nec habeo, ſed quanti intererit tua: vel quanti in litem iuraueris, ſecus eſſet: nam & ſi hoc non offert, tenetur ad idem, cùm dolo deſierit poſſidere: vt ff. de Rei ven. l. ſin autem. §. j. & l. is qui dolo.

ACTIO [in factum ex iuramento, per quã requiritur an actor iurauerit] ſecundùm quoſdam datur ei, qui cùm peteret rem ſuam, delato ſibi iureiurãdo ab aduerſario, eam ſuam eſſe iurauit. Ab eo enim rem ſuam petit actione in factum, qui iurauit ſuam eſſe. ff. de Iureiuran. l. nam & poſteà. §. j. & §. fi. Si verò rem ſuam ſibi traditã poſteà amiſit: & ille qui detulit iuramentum, eam nactus ſit aduerſus eum Publiciana cõpetit actio. ff. de Publicia. actio. l. cum qui. §. ſi petenti. vbi dicitur, [Si petenti mihi rem iuramentum detuleris: iuraueróque rem meam eſſe, competit mihi Publiciana aduerſus te duntaxat.

Digitized by Google

xat.] tamen quomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè. Solet autem iuſiurandum referri ei qui detulit, C. de Rebus cre. l. generaliter. §. omne igitur. verſ. [ſed iuramento.]

ACTIO [in perſonam] dicitur condictio, quando contendis aliquē dare, aut facere tibi oportere. Quādo verò agis, vt reſtituatur tibi res tua, & ſpeciale nomen accipit, vt in depoſito dicitur ſimpliciter actio perſonalis, & non condictio. Hoc autē nomē [condictio] inde deſcēdebat: quia olim iudicia erant ordinaria, & certis verbis concepta, & quæ oportuit condici, id eſt, ſimul dici, vt ſi quis caderet à ſyllaba, caderet à tota cauſa. Sed poſtea illæ ſolēnitates in deſuetudinem abierūt, attamē nomen remanſit: vt adhuc perſonales actiones, quæ ſolennibus verbis interpretabātur, cōdictiones vocētur. & hæc colligūtur ex Inſti. de Actio. §. appellamus. cum ibi not. & ff. eod. ti. l. actionū genera. Et harū actionū genera quædam naſcūtur ex cōtractu, quædam ex quaſi cōtractu, quædam ex maleficio & quaſi maleficio. Inſti. de Obli. §. ſequent. & de Actionibus. §. omnium. Require de omnibus his, & in verbo [actiones ex contractu.]

ACTIO [in rem] dicitur vendicatio rei, ſcilicet quando dicis rem de qua agitur tuam eſſe: & aduerſarius dicit, vel oſtendit ipſam rē eſſe ſuā, ff. de actionib. & obligation. l. actionum genera. & Inſtitut. eodē titu. §. appellamus. Et harū actionum alia eſt directa in rē actio, vt rei vendi, actio confeſſoria & negatoria. Alia eſt actio in rem vtilis, quæ ſunt actiones de dominio: non directæ, ſed vtiles, quæ ex æquitate dantur, & quandoque non dominis, vt ſunt Publicianæ quæ ex diuerſis cauſis competunt. Et actio per quam quæritur an actor iurauerit, & actio in rem de ſuperficie: & actio Fabiana & Pauliana, & Caluiſiana: & actio in rem quæ competit inter dominum tabulæ & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, ſed de pignore agitur, ſicut Seruiana & quaſi Seruiana: de quibus vide loco ſuo. Et nota, quòd actio perſonalis nō ſequitur fundum, ff. de Contrahen. empt. & vendit. l. Titius. §. Lucius Titius. ff. ad Trebellia. l. j. §. ſi heres. ff. de Iud. l. ſi fideicommiſ. §. tractatum. & ff. de Alie. iudi. mut. cau. fac. l. iij. §. opus. in gloſ. per Dynum in l. fina. ff. de No. oper. nunt. Item actio perſonalis eſt ita affixa oſſibus creditoris, quòd in alium transferri non poteſt, niſi fictione iuris. ff. de peculio. l. quis ergo.

ACTIO [iniuriarum] competit ei qui iniuriā paſſus eſt: vt not. Inſt. de Iniu. in rubrica, contra eū qui intulit iniuriā, vel inferri procurauit. Inſtit. eod. titu. §. nō ſolum. & pulſauit vel verberauit, vel famoſum carmen ad alterius contumeliam ſcripſit, vel quoquo modo iniuria aliquem affecit Inſtitut. eodē tit. §. iniuria. In qua iudex cōdemnabit quāti actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam ſuſtinuiſſe: præmiſſa tamē iudicis taxatione Inſtitu. eodē titul. §. pœna. ff. eod. tit. l. Conſtitutionibus. Quidam enim dicunt, quòd iurare debet potiùs velle de ſuo perdidiſſe tantum, vel tantum, quàm talem iniuriam ſuſtinuiſſe. Et hoc

Digitized by Google

hoc videtur probare Hoſtien. in Sum.titu. de Iniur.& dam. dato. & Specul.eodem tit. Alij dicunt quòd ſufficiat eũ iurare ſic,quòd nollet lucrari tãtũ vel tantũ pro eo quòd talem iniuriã ſuſtineret vel ſuſtinuiſſet.Primũ tamen videtur verius. Et actio iniuriarũ ex pacto non naſcitur, ſed ex contumelia. l. ſed ſi vnius. §. ſi pactũ.ff.eo.tit. & diſſimulatione aboletur lex. Nã ſi quis iniuriã reliquerit, hoc eſt ſi ſtatim paſſus ad animum nõ reuocauerit: poſteà ex pœnitentia remiſſam iniuriam non poterit recolere. l. non ſolũ.§.j.ff.de Iniur.& neque in heredem, neq; heredibus datur.l.iniuriarum actio.ff.eod.tit.

ACTIO inofficioſi teſtamẽti, inofficioſæ dotis vel donationis, vide infrà in ver. [Querela.]

ACTIO [inſtitoria] ſecundùm Azon. datur contra illũ qui præpoſuit aliquem ſtationi vel negotiationi gerendæ contrahentibus cũ præpoſito in eam cauſam in quam præpoſitus eſt expreſſim vel tacitè. ff. de Inſtit. act.l.j.& ij.& l.quicunque. §.nõ tamẽ. cum ibi not. & dicitur inſtitoria ab inſtitore præpoſito, quamuis exercitoria nominetur à præponẽte. Inſtit. quod cũ eo. §.exercitoria. & §.ſeq. Nã inſtitor dictus eſt ex eo ꝙ negotio gerẽdo inſtet,nec refert an tabernis ſit præpoſitus,vel cuiq; alteri:vt not.in d.l.q cũque.& l.inſt.

ACTIO [legis] vel [legis actio] quid eſſet apud antiquos, exponit eleganter Alciat. in l.pecuniæ verbum. §. actionis. de Ver. ſig.& Bud iiij.de Adopt.

ACTIO [legis Aquiliæ] duo continet capita, vel tria, licet vnum non ſit in vſu. vt ff. eod. tit. l. ſi ſeruus ſeruum.§. huius legis, & Inſtitut. eodem titulo. Primum caput eſt de ſeruis occiſis vel quadrupedib⁹, quæ numero pecudum continentur, vt in l.lege Aquilia.ff. eodẽ titulo. vbi dicitur de animalibus quæ gregatim habentur & paſcuntur:ſicut oues,capræ,& equi,muli,& boues,& aſini, & ſecũdùm Labeonem ſues.ſed nõ canes.Et longè minus beſtiæ, vrſi, feræ, & leones,&c.ſed elephantes & cameli quaſi mixti ſunt. Et ideo primo capite eos contineri oportet: quo caſu tanti fit cõdemnatio quanti plurimi ipſa res valuit anno præterito : vt in dicta l.lege Aquilia. ff.eod. tit. & Inſtit. eod. tit. in princip. Secundum caput in deſuetudinem abiit.Sed tertium caput huius legis eſt de eis vulneratis,feris beſtiis occiſis, cæteriſq; rebus ruptis, vt veſte, vaſe, & ſimilibus. Quo caſu quis cõdemnatur qui damnum dedit, quanti res fuit triginta diebus retro : rei pretium & valorem æſtimando, vt dicta l.ſi ſeruus ſeruum.§. tertio autem capite. & Inſtit. eod. §. capite tertio. cum §. ſequen. Et in hac actione ſi quis damnum ſe dediſſe inficiatur,ideſt negat, condemnatur in duplum.ff.eod. l ij.§. j dicitur autem lex Aquilia ab Aquilio plebis tribuno.

ACTIO [mandati directa] competit mandatori & eius heredi. ff eodem titul.l. ſi verò. §. fina. & l. ſi mandato Titij. j. reſponſo.& §. 1. & cõtra mandatarium vel procuratorem poſt mandatum ſuſceptum ff eodem.l.ſiverò non remunerandi. §. j. Et inquantum intereſt id factum eſſe quod mandaui : puta, mandaui vt fundum emeres: ſi mea intererat emi, teneberis poſt mandatum

tum

rum ſuſceptum: tamen ſi eundem fundum ego ipſe emo vel alius mihi, neque intereſt aliud, ceſſabit hæc actio ſecundùm Azonem. ff. eodem titulo. l. ſi procuratorem §. mandati actio.

ACTIO [mandati contraria] cōpetit mandatorio. ff. eodē tit. l. ſi verò non remunerandi. §. contrario: vel procuratori ad expēſas aduerſus mandatorē quatenus fines non eſt egreſſus. Si verò aliquid erogauerit vtiliter, in eo non habet mandati iudiciū: ſed tantùm negotiorū geſtorum ſecundùm Mar. licet Ioan. & Accurſ. contra, prout legi. & not. Inſtit. eodē tit. §. is qui. & ff. eodem. l. ſi pro te. cum l. ſequēti. in princip. & C. de Negotiis geſtis. l. finali, in gloſſa vltima. Si vero mandauerint tibi vt mihi fundum emeres, etiam ſi nōdum pretiū ſolueris, ages mecū mandati, vt ſuſcipiā obligationem qua teneris venditori. Nam & ego agere poſſum vt cedas mihi actionem empti. ff. eodem titulo, ſi mandato meo. primo reſponſo. Cōpetit ergo breuiter actio mandati directa contra illum qui mandatum ſuſcepit adimplendum, cùm primus cogi non poſſet quin ſuſciperet mādatum, in quantū interfuit mādatoris factum fuiſſe quod mādatur. Et rurſus ipſi mandatario, qui mandatum ſuſcepit, cōpetit actio mandati contraria ad impenſas, ſi quas fecit ratione mādati ſuſcepit, ſi fines mādati non exceſſit. Sed ſi mandati fines exceſſiſſet in expenſis factis, non repetet ipſas per huiuſmodi actionem.

ACTIO natiua quæ, [vide Actionum xiij. ſpecies] infrà.

ACTIO negatoria. Require ſuprà [actio confeſſoria.]

ACTIO [negotiorum geſtorum] duplex eſt: ſcilicet, directa. & cōtraria: Vnde negotiorum geſtorū directa eſt, qua agit dominus rei geſtæ contra eum, qui negotia eius geſſit, vt adminiſtrationis rationem reddat, vt puta, ſi ego fui abſens, & negotia mea cœperūt eſſe deſerta, & male ſe habebant, tu hoc videns abſque mandato à me recepto mei cōtemplatione ex amicitia quam in me habes, gerebas negotia mea: mihi datur actio negotiorū geſtorum directa, ad hoc vt reddas mihi rationem adminiſtrationis, vt ff. de Neg. geſt l. ij. & Inſtit. de Oblig. quæ ex quaſi contrac. naſcun. §. j. & §. ſicut.

ACTIO [negotiorum geſtorum] contraria competit illi qui ſine mandato ſe immiſcuit alienis negotiis gerendis aduerſus dominum negotiorum geſtorū, ad repetendū expenſas negotiorū geſtione factas. Et vendicat omnia quæ expendit de ſuo, neceſſariò, vel vtiliter, nō tamen voluptuosè: & hæc colliguntur ff. eod. tit. l. ij. cum ibi not.

ACTIO noxalis ſecundùm Azonē dicitur actio quę naſcitur vel oritur ex delictis ſeruorū, ff. eo. tit. l. j. & Inſtit. eo. tit in princi. Dicitur noxalis à noxia, quę ſignificat ipſum delictū: vel à noxa, quę dicitur ipſe delinquens. Verſus,

Noxia delictum: delinquens noxa vocatur.

ACTIO Paulina, vide ſuprà [Actio Fabiana.]

ACTIO perſonalis, require infrà in verſ. [Actionum quædam.]

ACTIO pignoratitia directa cōpetit debitori contra creditorem. Inſtit. Quibus modis re cōtrah.

Digitized by Google

trah. oblig. §. fin. vel contra eius tutorem, vel curatorem, ſi pignora acceperūt. ff. eod. tit. l. ſolutum. §. fin. & habet locum ſoluto debito, vel aliter ſatisfacto, quemadmodū voluit creditor, licèt non ſit ſolutū: vt ſi pignora alia data ſunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiuſſores, ſiue res aliæ, vel pretium: vel etiam nuda conuentio ſine pretio vel pacto. Quoties enim vult creditor recedere à pignore, videtur ſatisfactum, ſi vt ipſe velit, vel voluit, cautum eſt: licet in hoc deceptus ſit ſui facilitate, ſecundùm Azonem, vt ff. eodem titulo, l. ſi rem. §. omnis. & l. ſi neceſſarias. §. ſi vnus.

ACTIO [pignoratitia contraria] datur creditori contra debitorē: & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipſa re, vel eius propoſito: quia obligauit ei rem alienam vel alij pignoratam: tenebitur ei debitor pignoratitia contraria, ff. eo. tit. l. tutor. §. contrariam. iuncta l. ſi quis in pignore. §. fin. & ſi debitor malitioſè verſatus ſit, obligando æs vel ſtannum pro auro vel argento, ff. eodem tit. l. j. §. ſi quis. & in §. prælleg. l. ſi quis in pignore. ij. reſp. vel ſi obligauit ſeruū per quē damnū datum eſt: putà furtū, vel aliud huiuſmodi, & hoc ſi ſciuit, tenetur in ſolidum, id eſt, in totum: ſecus ſi ignorauit: quia tunc liberabitur noxæ deditione: ſcilicet, dando ſeruum pro noxa. In his competit hæc actio, ſecundùm Azonem & alios. Hæc probantur ff. eod. tit. l. ſi ſeruus pignori. Item ſecundùm Azonem agit creditor actione pignoratitia: ſi ſeruos pignoratos artificiis inſtruxit: ſi cœperant imbui antequam ſibi pignorarentur: vel debitoris volūtate creditor eos inſtruxit. Sed ſi nihil horum interceſſit, ſiquidem artificiis neceſſariis eos inſtruxit, ſecundùm Azonem erit actio contraria. ff. eod. tit. l. ſi ſeruus.

ACTIO [pignoratitia vtilis,] ſecundùm Placē. datur ei qui impignorauit rem alienam ſine conſenſu domini: & poſteà dominus pignoris factus eſt. ff. eod. tit ff. rem alienam. & ff. de pignor. l. j. §. j. & l. ſi Titio. cum ſeq. & tam directa quàm vtilis dantur principali & ſuis hæredibus, & contra hæredes creditoris: vt poteſt probari Inſtit. de Perpet. & tempo. act. §. non autē omnes. & ff. de Act. & oblig. l. j. §. creditor. & Inſtit. Quibus mod. re contrah. oblig. §. fin.

ACTIO [popularis] eſt, quæ ius ſuum populo tuetur, & competit vnicuique de populo. De actionibus popularibus vide gl. rub. ff. eod tit.

ACTIO [præſcriptis verbis, ex contractibus innominatis deſcendit:] vbi ſcilicet ciuilis cauſa ſubeſt ſufficiens ad actionem introducendam: & cùm negotium non cadit in certū & ſpeciale nomē contractus, nec cauſa huiuſmodi actionis exprimitur: ſed hæ actiones exprimūtur ſic, do vt des, facio vt facias, do vt facias, facio vt des. Ex quibus naſcitur actio præſcriptis verbis nominata: aliàs ciuilis, quando mihi aliquid adeſt, vel abeſt, vel abfuturū eſt: nec tibi adeſt: nec adfuturum eſt: aut mihi non abeſt, nec tibi adeſt: aut ſi nec tibi adſit, nec mihi abſit, & ceſſes implere quod conuenit inter nos: ego autem ſi feci, in ſubſidium intentatur actio de do-

lo.

Digitized by Google

o. Nam vbi vnus ceſſat imple-
e quod in ſe eſt, quod promi-
.t alteri implere, locum habet
æc actio.
TIO [præſcriptis verbis,] qui-
us caſibus competat, vide pul-
hram gloſſ. in rubr. ff. eod. tit. &
a §. actionum autem. in verſi.
ex permutatione.] Inſt. de Act.
TIO [pro ſocio,] quæ ex vtra-
ue parte directa eſt, competit
ro vſufructu quem ſolus alter
ociorum percepit, vel ſi dolum
ommiſit in rebus communibus.
am locum habet, quando duo
ieunt contractum ſocietatis Et
aliquis ſociorum malè & do-
sè verſetur, tunc alteri contra
ım datur hęc actio. Naſcitur au-
m actio demum, ſocietate fi-
ta, quæ finitur pluribus modis,
out loquitur Azo. in Summa,
odem titulo.
TIO [pro tutelæ directa,]
mpetit ei, cuius negotia geſſit
uiſpiam, quaſi tutor, qui tamen
tor non erat. Contraria datur
li, qui exiſtimans ſe tutorē ali-
ius, tanquam tutor eius nego-
a geſſit, ad repetendum ſi quid
ceſſariò vel vtiliter in rem pu-
lli expenderit. l. j. & toto tit. ff.
Eo qui pro tut.
IO [Publiciana ex æquitate,]
tur ei qui rem bona fide emit
ion domino: & rem ſibi traditā
na fide cepit: credens venden-
n tempore venditionis & tra-
ionis dominum eſſe: & ſufficit
ptori habuiſſe bonā fidem, li-
t vēditor malam fidem habue-
: & callido conſilio vendide-
, vt. ff. eod. l. eum qui. §. præ-
r ait. Si ergo talis emptor an-
completam vſucapionem à
ſſeſſione cadat, petat rē à poſ-
ſore iure quaſi dominij: Et ap-
llatur actio Publiciana à Pu-
cio auctore, qui eam inuenit.

Inſt. de Act. §. aliæ. ad hoc vt actor
obtineat, oporter iſtum probare
iuſtum titulum, & rem ſibi fuiſſe
traditam, & bonam fidem ha-
buiſſe tempore emptionis & vē-
ditionis (quod præſumitur, niſi
contrariū probetur) & quòd cre-
dat modò, venditorem vel dona-
torem tēpore contractus domi-
num non fuiſſe, aliàs Publicia-
na non competeret. Permittitur
autem tali vēditori, ac ſi vſu cœ-
piſſet vendicare: niſi forte verus
dominus poſſideat, quia exce-
ptio veri dominij Publicianam
excludit Si autem poſt vſucapio-
nem à poſſeſſione cadat, tūc non
competit Publiciana: ſed ciuilis
actio, vel rei vendicatio: ſecun-
dùm quoſdam vtilis, ſecundùm
quoſdam directa. ff. de Public. l.
j. De hac materia vide not. per
Ioan. And. de ſentent. & rei iud.
ca. Abbate ſanè. lib. vj. in gloſſ. in
verb. [dominij.] vbi dicitur quòd
rei vendicatio & Publiciana non
ſunt contraria, ſed aduerſa, cùm
ad eundem finem tendunt: ſe-
cus cùm tendunt ad fines diuer-
ſos.

ACTIO [Publiciana reſciſſoria,]
datur ei, cuius res quā à non do-
mino emit, credens eum domi-
nū vt ſuprà, vſucapta eſt cùm ab-
sēs erat cauſa reipublicæ, vel ſtu-
dij, vel peregrinationis, vel lega-
tionis ciuitatis, vel cauſa appel-
lationis proſequendæ, vel teſti-
monij ferendi, vel quia in ca-
ptiuitate fuit, vel alia cauſa ne-
ceſſaria fuit abſens. Licet enim
propter neceſſariam abſentiam
infra annum poſtquam reuerſus
eſt reſcindere vſu capionem, vt
dicat aduerſariū non vſucepiſſe,
qui vſucepit per auxilium Præ-
toris: hoc auxilium ſibi datur.
Si autem verè fuit dominus rei,
tunc competit ei vendicatio reſ-

Digitized by Google

ſciſſoria. Si verò res talis erat pignori obligata, competit etiam hypothecaria reſciſſoria, & hoc in realibus actionib. In actione autem perſonali cõditio reſciſſoria. De hac materia vide Gulielmũ in Specul. de In integr. reſti. in tractatu libellorũ, ſuper verbo[ſed ſcias,]& ſequenti.& gloſſ. prima in verbo[dominij, vel quaſi,] circa medium, in c. Abbate ſanè.de Re.iu.lib.vj.

Actio [quanto minoris.] quædam eſt Prætoria, quædã ciuilis. Prætoria locum habet cùm quis emit animal vel ſeruũ morboſũ, ſeu vitioſũ, qui propter morbũ vel vitiũ minus valet quàm emptus ſit, & datur ad petẽdum id quod minus valet: puta, ſi res nõ eſſet vitioſa vel morboſa, valeret viginti: nunc autem valet quindecim. Proponitur hæc actio ad petendũ quanti minoris interſit emptoris. Hoc autem ſcias, quòd de vitio nunquã tenetur venditor niſi in trib⁹ caſibus. Primus eſt, quãdo nominatim promiſit, & tunc agetur ex ſtipulatu. Secũdus eſt quãdo ſciebat ſeruũ habere vitium, & emptorẽ nõ admonuit, & tunc tenetur ex empto, vel quòd redhibeatur, vel quòd admittere teneatur. Tertiò verò, ſi animo ſit admixtũ vitium corporis. Datur autem infra annum vtilem. Sed ciuilis actio quanti minoris cõpetit quando librum vel aliam rem vitioſam vel morboſam emit, propter quod res minus valet: agitur & quanti minoris eſſet empturus. De hac actione nihil dicitur in arbore actionum: ſed de Prætoria ſolùm. vide ſimiliter de hac materia in Spec. tit. de Empt & venditio. §. nunc dicendum. verſ. eſt & alia actio quaſi Seruiana, quæ etiam hypothecaria dicitur. Prætoria eſt, per quam rem mobilem vel immobilem tibi pignori obligatam, quam poſſidet aliquis, ſiue ſit debitor, ſiue alius, poteris ab eo euocare ſeu petere: & eſt actio in rẽ vtilis, & datur creditori ad perſequendum pignus hypothecámve. vide de hoc Inſtit. de Actio. §. quaſi Seruiana.

Actio [quod iuſſu perpetuo] datur contra patrem vel dominum quorũ iuſſu cum filio vel ſeruo aliquis contraxit, ſiue dirigatur iuſſus ad contrahentem, ſiue ad ſeruum. Nec eſt in ea opus verbis aut ſcriptura, vel vt diſtinguatur ſecũdùm Azonem, an videatur iuſſus vel iuſſio ſpecialiter in vno contractu, an generaliter, ita quòd volens cum ſeruo meo contrahere, id ſecurè poſſit. Videor enim omnia iuſſiſſe, niſi lex certa, id eſt, condictio vel pactũ contrariũ prohibeat. Habet ergò locum actio quod iuſſu, quãdo domino viuente vel patre, ſeruus, vel filius contraxit: quia hac dominus vel pater eo quòd iuſſit tenebitur.

Actio [quod metus cauſa] datur ei qui probabili vel iuſto metu coactus rẽ ſuam vẽdidit, tradidit, vel promiſit, aduerſus eũ qui metũ intulit: ſed intra annũ erit quadrupli, propter cõtumaciã nolẽtis rem reſtituere iuſſu iudicis ante litem conteſta. Poſt annũ verò, ſimpli. vt in l. ſi cum exceptione. j. reſponſo. & §. poſt annum ff. Quod metus cau.

Actio [rei vẽdicationis,] eſt quãdo dicis rẽ corporalem eſſe tuã, & hunc ſeruum, hunc equum, hanc veſtẽ. Alia dicitur rei vendicatio, quam legiſtæ nõ habẽt, quæ datur pro re incorporali, vt not. per doct. in cap examinata. de Iudic. in antiq.

Digitized by Google

ACTIO [reſciſſoria] triplex eſt, vt ſuprà de Publiciana reſciſſo.

ACTIO [redhibitoria] datur emptori cõtra venditorem, vt ſeruum, vel anima. morboſũ recipiat, & pretium reſtituat: & datur intra ſex menſes vtiles, quia hæc actio tantùm ſex mẽſibus durat. vt ff. de Aedil. edict. l. j. verbi gratia, Si vendis mihi animal morboſum latentem morbũ habẽs, vel aliã rem vitioſam tali vitio, quòd, vitium ſi ſciuiſſem, nullo modo emiſſem, mihi datur actio contra te, ad hoc quòd pretium receptũ reſtituas intra ſex menſes, & rem tuam morbidam vel vitioſam reaſſumas.

ACTIO [rerum amotarum] competit marito aduerſus vxorẽ de rebus conſtante matrimonio cauſa diuortij ablatis. Datur autem poſt diuortium, & continet rei perſecutionem. Sed ſi pendẽte iudicio redintegretur matrimonium, ſoluitur iudiciũ rerum amotarum: & ſi redintegrato matrimonio iterũ fiat diuortium, remanebit actio rerum amotarum ob res amotas prioris diuortij cauſa. Quo autem caſu actio furti daretur contra extraneum, eodẽ caſu actio rerum amotarum locum habet, dũmodo illa concurrãt, ſcilicet, vt res mariti dolo malo amoueantur, & è contra. Item quòd fiat amotio conſtante matrimonio, vel aliquid fiat quod pro amotione habeatur. Item quòd fiat cauſa diuortij. Datur etiam hæc actio cõtra patrem filio vel filiæ, quatenus ex ea locupletior eſt factus, vel de dolo malo eius factum eſt quominus fieret. De hac materia vide no. per Azonem in Summa, eod. titulo.

ACTIO [rei vxoriæ] ſublata eſt: in cuius locũ ſubrogata eſt actio ex ſtipulatu, quæ datur marito vel eius patri vt dos reddatur. Si enim à datione dos inciperet, hæc actio locum non haberet, licet quidam dicunt contrarium, vt dicit Azo in Summa eodem titulo.

ACTIO [reuocatoria,] datur in eos, quibus alienata fuere bona debitoris in fraudẽ creditorum. vide ſuprà, [Actio Fabiana,] & §. item ſi quis in fraudem. Inſtitutionib. de Actionibus.

ACTIO [Seruiana] domino fundi vel domus cõpetit, ad perſequẽdas res cõductoris pro mercede domus quaſi pignoratas: quæ quãuis non conuẽtione pignorẽtur, tamen iuris conſtitutione obligantur tacitè pro locatione iure pignoris in vrbanis prędiis inuecta & illata, in ruſticis vero prędiis fructus tantùm. De hoc vide in paragrapho, item Seruiana. Inſtit. de Actionibus.

ACTIO [ſerui corrupti,] competit non ſolùm aduerſus eum cuius hortatu vel conſilio ſeru⁹ corruptus vel deterioratus eſt, ſed etiã contra eum noua lex datur qui ſollicitauit ſeruũ, licèt bonos mores eius corrumpere nõ potuerit. Hæc autẽ actio in duplum habet condẽnationẽ, ſcilicet, quãti deteriorat⁹ eſt ſeru⁹, quãtive res fuerit à ſeruo ſollicitato ſubtracta: & tenetur qui corrumpit, ſiue ex bono malum: ſiue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit. C. de fu. vbi cas⁹ de hoc.

ACTIO [ſtricti iuris,] require infrà actionũ quædam, & de excep. in cap. cùm venerabilis. vide Inſt. de Actio. § actionum autem.

ACTIO [ſubſidiaria] dicitur, quia in ſubſidium & auxilium alteri⁹, quę inefficax facta eſt, datur, vt ſi tutor res pupilli alienauerit

Digitized by Google

vel malè adminiſtrauerit,& ipſe tutor & eius heres ſint non ſoluendo, id eſt non ſufficientes ad ſoluendum pupillo datur actio contra illum ad quem res eius alienatæ ſunt.

ACTIO [tributoria] datur creditoribus, qui cum ſeruo aut filiofamilias cõtraxerũt in merce peculiari, vt diſtribuatur pro rata crediti inter illos & dominũ ſeu partẽ illius cũ quo contraxerunt. §.introduxit. Inſtit. Quod cũ eo.

ACTIO [tutelæ ſubſidiaria] cõpetit pupillo, quãdo nec tutor nec heres ſoluere habet, cõtra eũ cui iura tradita sũt à pupillo, vt cautionẽ exigat à tutore pro indemnitate pupilli, quãdo vel nullam vel parũ idoneã admiſit cautiõẽ.

ACTIO [tutelæ directa,] datur aduerſus tutorem ipſi pupillo, in quantum cõuenit, ſi tutor in rebus pupillaribus damnum dedit dolo vel culpa ipſi pupillo.

ACTIO [tutelæ contraria] competit tutori aduerſus pupillũ, ſi in rem eius aliquid de ſuo impẽdit, vel pro eo fideiuſſit, aut rẽ propriam impignorauit, vel obligauit pro pupillo.

ACTIO [venditi,] competit venditori ad petendum pretium & vſuras ex tẽpore moræ. Et ſi aliquid ſpeciali pacto cõprehenditur, prout is ſibi paciſcitur, vel inter pares conuentum eſt. Et huius contraria eſt actio empti, quam vide ſuprà.

ACTIO [vi bonorum raptorum de rebus mobilibus vi ſurreptis datur,] & cui res mobiles per violẽtiam ſunt ablatæ, & cõpetit reſtitutio infrà annum ad quadruplum, ita quòd in quadruplo cõtineatur ei reſtitutio, & hæc eſt vis ablatiua.

ACTIO [vtilis.] vide ſuprà, [Actio directa.]

ACTIONVM quædam ſunt in rem, & quædam in perſonam. Actio in rem dicitur vẽdicatio rei: quando, ſcilicet, dicit aliquis rẽ de qua agitur eſſe ſuẽ, & aduerſarius dicit contrarium. Quando ergo petis rem aliquã, vt tuam, rei vẽdicatione, tũc agis actione in rẽ. Actio verò in perſonã, cùm petis ab aduerſario aliquid tibi dari vel fieri. Itẽ actiones quædã bonæ fidei dicuntur, quædã ſtricti iuris. Actiones bonæ fidei dicũtur, non ideo quia in eis debetur ſeruari bona fides: quia etiã bona fides ſeruatur in actionib⁹ ſtricti iuris, ſed dicũtur bonæ fidei ideo, quia maximè exuberare debet bona fides inter cõtrahentes in eis, & vltra id etiã veniunt omnia acceſſoria, & ea, de quibus nihil eſt cogitatum, vt in actione empti, vel venditi, venit etiã id quod expreſsè nõ eſt actũ, videlicet à tẽpore moræ q alteri nõ reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, veniunt etiam damna, & intereſſe, quę debẽt reſtitui: & ſic in eis multum exuberat officium iudicis pinguius, quã in actione ſtricti iuris. Sunt autem actiones bonæ fidei xvij. quæ enumerantur: Inſt. de Actio. §. actionũ. & ponuntur in glo. de Except. ca. cùm venerabilis. in verb. [bonæ fidei.] Aliæ verò dicuntur actiones ſtricti iuris: vt actio ex mutuo, ex ſtipulatu, ex arbitrio, & conſimiles. Et in iſtis non venit acceſſorium, nec ea de quibus non eſt cogitatum: vt not. Bern. in gloſ. præallega. Nec in his à tẽpore morę, qui alteri nõ reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, veniunt dãna & intereſſe quæ debẽt reſtitui. Item actionum realium aliæ competunt pro rebus corporeis, & ſic habet locum rei

vendic.

vēdicatio. Aliæ pro incorporalibus & pro ſeruitutibus acquirēdis ſeruiendi & patiendi: & ſic cōpetunt duæ actiones, quarum vna vocatur cōfeſſoria, alia negatoria. Itē nota quod actiones perſonales vſq; ad metas 30. annorū extenduntur, vt C. de conſtit. pecun. l. ij & C. de præſcrip. 30. annorum. l. ſicut. Reales autē vſque ad metas quadraginta annorū, vt C. de Luit. pigno. l. ij. & in gloſ. in verb. [actione ſubmota] Eſt ergo (vt clariùs dicatur) actio realis, quæ obligatum eū, cōtra quē dirigitur, nō ſupponit, ſed ideo competit, quia quis cōtendit reſtituere contra quem talis actio dirigitur. Verbi gratia, Intraſti domū meā violēter, ego peto poſſeſſionē meā quam occupas. Tu nullo iure mihi obligatus es, nec aliquid mihi promiſiſti, nec tecū cōtraxi, ſed tantùm te cōuenio, quia res mea apud te eſt. Sed perſonalis actio præſupponit debitorem, contra quem dirigitur, obligatum eſſe ex cōtractu vel maleficio, ſeu ex variis cauſarum figuris. Et iſta datur etiam ad rē, ſed præſupponit obligationē perſonæ, vt vendidiſti mihi librum, vel locaſti mihi domum, tu mihi obligaris ex contractu, licet agam ad rem, ſcilicet, librum vel domum.

ACTIONVM aliæ ſunt particulares, aliæ vniuerſales. Particulares dicuntur quę dātur ad res particulares, vel ſingulares, nō autem ad id quod eſt vniuerſū vel generale, vt ſi peto veſtē & ago rei vēdicatione, vel alia actione particulari, ſeu peto decē quæ tibi mutuaui. Harū autem actionum aliæ dicūtur reales, vt quia competunt ad rem, & non dicunt perſonā obligatam. Aliquæ verò dicuntur perſonales, quia nō ad rem, ſed in perſonam dirigūtur: vt ſi ago ex empto, vel actione ex mutuo: dico enim perſonā obligatā, & non rem, nec pecuniā. Perſequere latiùs, vt inſtit. de Actio. in principio. Actiones vniuerſales (vt dicit Innocēt. in cap. conquerēte. de offic. ordin.) ſunt quatuor, quæ omnes cōpetūt pro hereditate tantùm, cuius nomine comprehēditur vniuerſum ius defuncti. l. nihil aliud. ff. de verb. ſignif. Sūt autē iſtæ, petitio hereditatis, familiæ herciſcundæ actio ex teſtamēto, quæ datur pro hereditate ex Trebelliano reſtituēda, & actio ex empto, quæ datur quoties tota hereditas emitur: & licet ibi dicat Innocēt. quòd ſunt quatuor, intellige de iſtis de quibus iura faciunt mentionē apertè: ſed multæ aliæ poſſunt dici vniuerſales ad ſimilitudinē harum quatuor, vt quādo petitur villa ſeu caſtrū, vt ſentit idem Inno. in c. cùm ad ſedē. de Reſtit. ſpoliat. & clariùs per Bart. in l. j. ff. de edend. Item quando petitur eccleſia cū pertinentiis ſuis, vt eſt gl. in cap. ſignificantibus. de libell. oblat. & Innocen. in d. cap. cùm ad ſedē. & in ca. eā te. de Reſcri. Vel dic. meliùs ſecūdùm Bart. in d. l. j. ff. de Eden. quòd actio vniuerſalis poteſt intelligi quando datur ad aliquid quod de ſua ſignificatione multa in ſe vniuerſaliter cōtinet, ſiue ſit vniuerſitas iuris, vt hereditas vel bonorū poſſeſſio, & ſimilia. ſiue ſit vniuerſitas facti, vt peculiū, de quo tamen dicendū eſt, vt leg. iiij. de Peculio. Actio verò generalis ex eo dicitur, vt dicitur in dicto cap. conquerente, quia competit ad id quod ſub ſe continet plura capitula, non tamen vniuerſum, vt eſt actio negotiorum geſto-

Digitized by Google

rum, tutelæ, &c. Nam multa potuit habere defunctus, quæ non peruenerũt ad filium, ſed continet ſub ſe multa capitula, vt adminiſtrationem frumenti, vini, olei, & ſimilium. Secus autem ſi ex ſe & ex proprio ſignificato, non continet plura, ſeu vniuerſitatem: tunc enim licet petãtur plura bona, non tamen dicitur petitio vniuerſalis vel generalis. vide Panorm. in dicto cap. ſignificantibus. num. 10.

Actionvm 13. ſpecies enumerat gloſ. in §. ſunt præterea. Inſtit. de actionib⁹. Quib⁹ adde, actionum alias eſſe natiuas, alias datiuas. Natiuæ ſunt quæ habent materiam ſufficientem præexiſtentem, à qua oriantur. Datiuæ verò, quæ eiuſmodi materia carẽt, quod declarat Bart. in l. iuris gẽtium. §. j. ff. de pactis. præterea actiones quędã criminales ſunt, quædam ciuiles. de quibus infrà in verbo, [iudicia priuata.]

Actiones ciuiles quæ ſunt, & quot, require in Spec. tit. de Actione. §. poſtremo. Et nota ꝙ quãdoq; diſtinguitur actio ciuilis cõtra criminalẽ: & tunc idem eſt, quòd actio intẽtata pro aliquo intereſſe. Quãdoque diſtinguitur contra prætoriam, & tũc idem eſt quòd actio deſcendens ex aliqua parte iuris ciuilis, veluti l. ſenatuſcõſulto, cõſtitutionibus Imperatorum, ſecundùm gl. Inſtitut. de perp. & tẽp. actio. in prin. Prætoria autem dicitur, vt infrà. [actiones prætoriæ.]

Actiones ex contractu, ſunt de actionibus in perſonam. Inſtit. de Actio. §. j. quæ naſcuntur ex pacto, ſiue obligatio ſurgit ex re: vt cõdictio certi, de numerata pecunia, cõdictio certitudinaria, cõdictio ob cauſã, actio cõmodati, depoſiti, pignoratitia: de quibus omnibus ſuo loco dicem⁹. Siue etiã cõſurgit obligatio ex verbis, ſicut in actione ex ſtipulatu, quãdo res incerta in ſtipulationibus deducta eſt. Siue etiã oriatur obligatio ex literis, de quibus cõdictio odio deſidiæ datur in eum qui cum ſpe futurę numerationis, ſcribit ſe debere quod ei nõ eſt numeratũ. Numeratione autem non ſecuta intra biennium non repetit chirographũ. Et eſt introducta & excluſa exceptione nõ numeratæ pecunię, cùm minime cogatur ſoluere ꝙ ſcripſit ſe habere quod nõ habuit. Siue etiã oriatur obligatio ex cõſenſu, veluti empti, vẽditi, locati, conducti, pro ſocio, mãdati, præſcriptis verbis, & actio cõſtitutæ pecuniæ, necnõ actio in factum. de iureiur. Et de his actionib⁹ in propriis locis ſecũdũ ordinẽ patebit. Et iſtæ ſũt ſpecies actionum in perſonam, quæ oriũtur ex cõtractu, ſiue re, verbis, literis, aut cõſenſu obligatio oriatur, de quib⁹ vide ff. de Action. & oblig. l. j. & ij. & Inſt. de oblig. §. j. cũ §. & tit. ſequen. vſque ad tit. de Obligat. quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

Actiones [ex quaſi contractu] ſunt de actionibus in perſonam. Inſtitut. de actio. §. j. cũ ibi nota. quę neque ex pacto, neque ex maleficio oriũtur, ſed tamen maiorem habent cõuenientiam & affinitatem cum pactis, quàm cũ maleficiis. De his actionibus videndum. ff. de Acti. & oblig. l. ex maleficiis. §. ſi quis abſentis. & §. ſequen. & Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi contra. naſ. & de ſingulis expoſuimus nominatim ſuprà ſuis locis.

Actiones vel obligationes ex maleficio ſunt actiones in perſonam. Inſtitut. de actio. § j. cum

cum ibi notatis. quibus delicta hominum coërcentur, quod publicæ vtilitatis intereſt. ff. de fideiuſſo. l. ſi à reo. §. fin. & ff. ad legem Aquiliã. l. ita vulneratus. cũ ſimilibus. vt eſt cõdictio rei furtiuæ, actio arborum furtim cæſarum, actio furti, actio vi bonorum raptorum, actio legis Aquiliæ, actio iniuriarum, quod metus cauſa, de dolo, actio ſerui corrupti, actio rerum amotarum, cõdictio ob turpem cauſam, interdictum vnde vi, interdictum quod vi aut clam, interdictũ de libero homine exhibendo, de vxore ducenda, de liberis exhibendis, interdictum quorũ legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripáve publica, interdictum de itinere actúque priuato. De quibus omnibus require in loco ſuo.

ACTIONES vel obligationes ex quaſi maleficio, ſunt actiones in perſonam. inſtitut. de Actiõn. §. j. quæ neque ad pacta accedunt, neq; ad maleficia: ſunt tamẽ ſimiliores maleficiis, quàm pactis: vt actio in factum aduerſus iudicem qui litem ſuam facit, & actio in factũ de eiectis & effuſis. Et actio in factum de dolo & furto eorum qui miniſterium cauponum, aut ſtabulariorum, aut nauem exercent. ff de Actio. & obligatio. l. ex maleficiis. §. ſi iudex. vſque ad finem. & Inſti. de oblig. quę ex quaſi male. naſ. per totum.

ACTIONES hereditariæ dicuntur, quę tranſeũt ad heredes, vel contra heredes, ſecundùm Azonem. Item quæ ab heredibus incipiunt vel contra heredes. ff. de Actio. & obliga. l. hereditariarũ. Vt autem plenè ſciatur quæ trãſeunt ad heredes vel nõ, diſtingue, aut naſcitur actio ex maleficio, vel quaſi, aut ex contractu, vel quaſi, prout perſequitur Azo in Sum. eo. tit. & ſecundũ Placẽ. in Sum. ſuã, eo. titu. Hæ actiones competunt his qui ſuccedunt in ius, & non his qui ſuccedunt in rem, vt donatarij vel legatarij.

ACTIONES interrogatoriæ ad quid intentarentur olim, vide glo. in rubr. ff. de Interrog. act.

ACTIONES miſtæ dicuntur actio familiæ herciſcundæ, actio cõmuni diuidundo, & finiũ regundorum. § quædam. Inſtit. de Actio. Et quare appellentur miſtæ, & quid differãt ab actionib' perſonalibus in rem ſcriptis, declarat ibi Iaſ. & in §. j. eod. titul.

ACTIONES perſonales in rem ſcriptæ oriuntur ex contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, ſicut & merè perſonales, ſed qa comitantur poſſeſſores rerum inſtar realium, ideo in rem ſcriptæ appellatæ ſunt. Quæ ſint hæ actiones, docet Accur. in l. iij. §. eſt autem. ff. ad Exhi.

ACTIONES præiudiciales in rẽ eſſe dicuntur, per quas quęritur, an quis liber ſit, an libert', & de partu agnoſcẽdo, vt in §. pręiudiciales. Inſti. de actio. Sed illa per quam quæritur, an aliquis ſit liber, partim ciuilẽ cauſam obtinet, partim prætoriam. Ciuilem autẽ ſecundùm formã dominij: qa in ea directè agitur: prætoriã ſecundùm formã & modũ petendi, quia tuum à teipſo nõ ab alio petis poſſeſſore. Cęterę verò duę formã capiũt ex prætoria iuriſdictione, & in rem dicuntur eſſe ad inſtar actionũ de ſeruitute, qa in hac de iure patronatus in re, in illa de ꝓprietatis iure agitur. Præiudiciales autẽ dicuntur, quia quemadmodum exceptiones actionibus opponuntur, & ante primam quæſtionem

terminantur. Si autem quis quę-rat, quare nō exceptiones, ſed a-ctiones dicantur, illa poteſt eſſe cauſa, quia non eſt exceptio niſi ſit actionis excluſio. Hæ vero præiudiciales nullā actionē ex-cludūt, ſed nō competere dicū-tur, & ideo actiones dicuntur & non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tanto dici poſſunt, quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæſtioni motæ præiudicant: vt agis cōtra me & aliquid petis, oppono tibi quæſtionem ſtatus, dicēdo quòd es filius me⁹, vel ſeruus in pote-ſtate mea cōſtitutus, aut libert⁹: & ſic de cōſimilib⁹: & prçiudica-bit actioni tuæ cōtra me motæ. Sūt & aliæ in rē actiones, in qui-b⁹ nō de dominio, ſed de iure pi-gnoris agitur, vt Seruiana & qua ſi Seruiana. Require loco ſuo.

ACTIONES prætoriæ quæ ſunt, & quot, require in Specul. tit. de actio. ſeu pet. propo. § poſtre-mo. Dicuntur autem prætoriæ ſecundùm Azonem, quia à præ-tore ſunt inductæ, vt Inſtit. de act. in Sum. ſecundùm eundem.

ACTOR eſt qui agit & pulſat aliū, rem aliquā ab ipſo petens in iu-dicio. ff. de Iudic. l. in tribus. & ff. fin. regundo. l. iudicium. Nam in cōmunib⁹ iudiciis quæritur quis actor. Eſt ergo ille qui ſuo nomi-ne agit, vel qui cōſtituitur ad a-gendū vel defendēdū cauſas v-niuerſitatis vel alterius. ff. Quod cuiuſque vniuerſi. l. itē eorum. §. ſi decuriones. Vel dicitur qui cōſtituitur à tutore vel curatore ante litē conteſt. C. de procur. l. neq; tutores. C. de Act. à tut. ſeu curator dan. in rub. & in nigro, dict⁹ ex eo, quòd tutoris vel cu-ratoris perſonam agat. Nonnun-quam actor ponitur pro villico, quem vulgò factorem à faciēdo appellamus l. legata. ff. de leg. j. vnde ſeruus actor in § pœna. In-ſtit de iniur. interdum etiam ſu-mitur pro eo, qui aliena bona adminiſtrat, l. cum alicui. de Ne-gotiis geſtis.

ACTVARIAE naues, quæ remis aguntur. l. ij. ff. de capti. Bud. in l. j. de exerci. actio.

ACTVARII ſunt notarij, à quibus acta ſcribuntur.

ACTVS, eſt quædam ſeruitus, qua is cui ea debetur, habet iusquòd poteſt per fundum, in quo ſibi hæc ſeruitus debetur, nō ſolùm ambulare per ſe, ſed etiā iumē-tum & quadrigā ſecum ducere, ff. de Ser. ruſt. præd. l. j ver. [a-ctus.] & l. inter actum. & Inſtit. eod. tit. §. actus. Aliter capitur a-ctus pro operatione. l. heredes. in fin. ff. de Teſta. & l. duos. de duobus reis.

ACTVS legitimi dicuntur omnes quacunq; iuris ſcripti parte in-uenti. Iuris autem ſcripti partes ſūt ſex, videlicet lex, plebiſcita, ſenatuſconſulta, decreta princi-pum, reſponſa prudentū, & ma-giſtratuū edicta, vt Inſti. de iure nat. gen. & ciui. §. cōſtat & l. ius autem. ff. de Iuſt. & Iu. vide de hac materia Dynum in regula, actus. de Reg. iu. in Sexto.

De A ante D.

AD, præpoſitio cōpoſita cū dictio-nibus à cōſonāte incipientibus, mutat D, in cōſonantem quę ſe-quitur: id ꝙ omnes qui de or-thographia ſcribūt, annotauere: vt accurro, quod ex ad & curro cōponitur: affligo ex ad & fligo. In Pandectis tamē, quas Floren-tini ex præda Piſana in archiuo adſeruāt, ſemper reperiūtur præ poſitiones integræ, ꝙ & anti-quos obſeruaſſe ex numiſmatis & monumentis literarū marmo-ribus incuſis, etiā hodie videm⁹.

Itaque

Digitized by Google

Itaque in Codicibus illis archetypis nõ legitur ex orthographorum ratione, accreſco, affero, affinis, agnat⁹, appono, arrogo, aſſcribo, aſſentio, aſſideo, aſſidu⁹, aſtrĩgo, & huiuſmodi, ſed adcreſco, adfero, adfinis, adnat⁹, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſidu⁹, adſtringo, hoc eſt, ad præpoſitione integra. Hæc nãq; oĩa & ſimilia (tametſi nõ mutãt ſenſum) retinẽda eſt tamẽ antiquorũ librorũ maieſtas, in libris maxime legũ, qui quo sũt vetuſtiores, eo habẽtur maioris auctoritatis. Nã ſi quis per regulas artis Grãmaticę conaretur talia caſtigare, nõ minus peccaret, q̃ ſi pro repetundarũ, & finiũ regundorũ, & de familia herciſcũda, & de cõmuni diuidũdo, contenderet: ſcribendũ eſſe repetendarum, & finiũ regendorũ, & familia herciſcenda, & cõmuni diuidendo, quòd regulę quę tradũtur à Grãmaticis de formatione verborũ id fieri debere præcipiant. Apud antiquos namq; gerũdia & participia futuri in d⁹, à verbis tertię & quartæ cõiugationis inclinata, in vndus nõ in endus deſinebãt. Plautus in ipſo ſtatim initio Amphitryonis: [Vt nos in voſtris voltis mercimoniis emũdis vẽdundíſq;,] ꝑ [emendis] & [vẽdẽdis.] Permanſit tamẽ hęc declinandi forma in hoc verbo eo, is, & ab eo cõpoſitis, vt eũdi eũdo eundũ, adeund⁹, a, um, pręter eundus, a, um. Dicimus quoque præeſſe quẽpiã iuri dicundo potiùs, quàm præeſſe iuri dicendo.

AD ponitur pro iuxta. ff. de Serui. vrba. præd. l. quidã Hyberus. Bartol. in lege militis Codicillis. ff. de Teſtam. milit. Itẽ pro cõtra, l. cõmiſſa. de Publican. Aliquando ſignificat poſt. l. qui duos. de man. teſtam. vtrum autem faciat modum an conditionem, docet Bart. in l. quibus. §. Termilius. de Cond. & demon. De hac dictione not. Archi. de Reſcr. ſi gracioſe. li. vj. & lxxviij diſt. presbyter. Et quomodo differãt AD, & IN, vide ff. de Iniur. l. itẽ apud Labeonem. §. cõuitium. quod nota pro ſtatutis dicẽtibus quòd aliquid fiat ad domum, vel in domo.

AD agnatos & gentiles, prouerbiũ eſt è iure ſumptum, cùm aliquẽ mente captum eſſe ſignificam⁹: propter leg. xij. tabularũ, ſi furioſus exiſtet, agnatorũ gentiliũq; in eo pecuniaq; ei⁹ ius eſto. Ho.

AD beſtias dari bifariã vſurpamus, primũ de damnatis qui lacerãdi beſtiis obiiciũtur. l. q́d ad ſtatũ. ff. de Pœ. Tũ præterea de iis qui operas ſuas vt cũ beſtiis pugnẽt, locare conſueuerũt, quos Cicero ꝓ Sext. vocat beſtiarios. Sic accipiẽda l. j. ff. de Ædil. edic. l. 3. §. le. Iul. ff. de Teſtib. l. 4. ff. de Acc. l. j. §. qui operas. ad Tert. ff. Hotom.

AD reſpõſum Gręcè ἀνακελευστάριον dicebantur, q vice magiſtri militũ præſentaliũ reſpõſa militibus dabãt, & quaſi ab eo præſcripta edebãt, vt in Nouella de Prætor. Lycaon. ἐχέτω γε μὴν καὶ ad reſpõſum, ἤτοι ἀποκελευσταρίους πρὸς τὴν στρατιωτικὴν εὐκοσμίαν. Itẽ Nouella ſeq. de Præt. Thrac. 26. & de Moder. Helenop. 28. Itẽ l. vlt. C. de Re milit. Et Scrinium auri ad reſponſum. l. Scriniis. 7. C. de Palat. ſac. ſacrin.

ADAM nouiſſimus, id eſt, Chriſtus vt in Clem. de ſum. Trinit. c. j.

ADDICO, is, xi, ꝓ eo quod eſt adiudico, ſimpliciter accipitur, vt Cicer. in Offic. [addict⁹ morti] dixit pro adiudicat⁹. Et Hor. l. de arte,

Nullius addictus iurare in verba magiſtri.

Aliquando etiã inuenitur pro eo

Quod eſt vẽdo, vt apud Martialẽ,

Addixiſti Labiene tres Agellos.

Pro adiudicaſti, hoc eſt vendidiſti Gellius quoq; li. 10 [Liberos verberari addiciq; iuſſerunt ei, cui furtũ eſt.] Et eſt vnũ ex verbis tribus quæ Prætori accommodantur, de quibus intellexit Oui. in 1. Faſtorum ſcribens:

Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilentur,

Faſtus erit per quem iure licebit agi.

Erit igitur tunc addicere ex vẽditione, aliquid alicui adiudicare. Apud Iuriſconſultos, lib. 17. Dig. tit. 2. eſt de in diẽ adiectione: ꝓ eo quod eſſe debuit de die in diẽ addictione, quem errorẽ primus omniũ deprehẽdit, agnouitq; Laurentius Valla. Verbum quoq; ipſum nihilominus corruptũ cùm aliis in locis, tum in eodẽ titulo legitur, adiicio videlicet pro addico, vt in l. ij. ff. eo. his verbis, [Quoties fundus in diem adiicitur] Et ibidẽ, [res in diẽ adiecta ſit,] pro [addicitur,] & [addicta ſit,] quod in emẽdatioribus libris reperias. Item lib. 40. Dig. tit. de fideicom. liber. ſępe legitur adiicio & adiectio in eadem ſignificatione, ſed corruptè, pro addico & addictio. in l. iiij ff. eo. Ant Neb.

ADDICO, ex ad, & dico, componitur, & eſt vẽdere per licitationẽ, hoc eſt in venditione publica, vbi alius alio maius pretium pollicetur, vt ſibi potius quã alteri venalia addicãtur. Accipitur tamẽ & pro ſimpliciter vendere, vt in l. qui fundũ. §. procurator. ff pro Emp. quandoq; pro cogere. l. actuarij xij. C. de Erog. milit. an. necnõ ꝓ iudicare ſeu damnare lege addictos. C. de appellationibus. & dicitur in diem addictio generaliter, quãdo vendo tibi rẽ hoc pacto, quòd ſi aliquis in diẽ talẽ meliorẽ cõditionẽ attulerit, ſit tibi inempta. Et dicitur melior conditio afferri, ſi aliquid pretio ſit additũ, vel maturior ſolutio aut facilior afferatur, vel locus oportunior ſoluendo pretio adiiciatur, & ſic de aliis, vt in tit. ff. de in diem addic. & ibi per Azonem.

ADDICERE propriũ eſt prætoris, rẽ alicui vt eius fiat pro poteſtate attribuẽtis. Traductũ poſteà verbũ in magiſtros auctionum: à quibus in eos qui rẽ, niſi pretiũ intra diem certũ augeatur, emptori attribuunt, poſteà deriuatum eſt. Metaphoricè dixit Cicero addicere dementem & inſanum rationibus neceſſariis, in Paradox. Addicere liberũ, id eſt liberũ pronunciare. Idẽ lib. 7. ad Attic. Addicere litẽ, in XII. Tab. pro ſecundùm aliquẽ iudicare. Gell. lib 17. c. 2. Addicere iudicem, pro dare & diſcernere, ſcriptum eſt, in l. Cùm furioſus. 39. de Iudic.

ADDICTI dicebantur apud veteres, q pecuniæ dãnati, ꝗ iudicatũ facere nõ poſſent, nexi in ſeruitutẽ creditorib⁹ addicebãtur. Quint. li. 7 [Seruus cùm manumittitur fit libertinus: Addictus recepta libertate eſt ingenuus: Seruus inuito domino libertatẽ nõ cõſequetur. Addict⁹ ſoluẽdo citra volũtatẽ Domini cõſequetur] Cicero pro Flacco: [Iſte cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc duct⁹ eſt.]

ADDITAMENTVM, eſt quod priſtinis bonis poſtea accedit. ff. de adminiſtratio. tuto. l. quoties. §. conſtat. & C. In quib. caſ. tut. hab. l. final. & de cura. fur. l. fi. §. tali itaque.

ADDVCOR. id eſt, moueor. de fideicom. li. l. quidã in teſtamẽt. §. fin.

ADEÒ, id eſt, in tãtum, media correpta,

tepta,vt de Reſcrip.cùm adeò.

A DEO datus,eſt nomen Dauid Prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationem Iſraël.

ADEMPTA legata dicimus illa, quæ teſtator adimit legatario, cui primò legauerat,mutata prima ſua voluntate, ff. de Adim.

ADEPTVS, id eſt,aſſecutus cum omni iure,de conceſ.præb c. ne captandæ.l.vj.

ADAERATIO dicitur quaſi æris præſtatio: inde adærata prædia dicebātur, ex quibus æs,ſeu pecunia prēſtabatur,vt habetur C. de Collat.do.l.vnic.lib.x. Nam adærare, eſt ad pretium redigere,ſiue pretio æſtimare.

ADESSE aliquando exponitur pro abeſſe,cauſa euitandæ cōtrarietatis.Bartol. in l.quoties. C. de dignit.l.xij.

ADESSE nō dicūtur quæ caſualiter adſunt. Bartol. in l. quæſitum.§.fin.de Legat.tertio.

ADHAERENTES dicuntur hi, qui ſponte ſunt eiuſdem volūtatis, cuius eſt princeps.capit.ad Apoſtolicæ,de Re iudic.in vj.

ADHAERENTIA facit eſſe eiuſdem ſtatus eum qui adhæret, & eum cui adhæretur. not.Cardin. in Clemen j. de Relig. dom. vbi loquitur de adhærentia.

ADHIBERE, id eſt cōuocare, ſeu citare.ff.de Adopt l.nam ita.aliquādo,id eſt,præſtare.ff. Qui ſatiſd.cog. l. de die.§.j. aliquando, id eſt,reiterare.j.quęſt. vij ſi per illicitā. aliquando,id eſt,recipere ſeu admittere.ff.de Teſtib.l.j. aliquando exponitur,id eſt, habere, ff. de Offic. procon. l. nec quicquam.§. obſeruare.

ADIACENTES, id eſt,confines, in Auth. de Sāct.Epiſc.§. ſi autē.

ADIECTIVVM appoſitū inter duo ſubſtātiua quid importat,vide Bar. in l.cum filio. in fi.ff.de Lega. j.& ſi duo adiectiua adiiciātur vni ſubſtantiuo,an requiratur vtriuſq; concurſus.Bartol. in l.qui cōcubinam.in princip. ff. de Lega.iij. vide Alb. in ſuo dict.in verb.[.adiectiuum.]

ADIECTIO, melior conditio: cum quis rei venditæ intra præſtitutā diem,pretiū vel pecunia,vel qua alia ratione adauget. Vlp.l. 4.ff. de in diē addic.[Si res in diē addicta interciderit,vel ancilla deceſſerit,an partus vel fructus ei* nomine adiectio admitti poſſit, id eſt,pretij amplificatio.]Itē l. 10.& l.11.& alibi ꝑſæpe eod.tit.

ADIGERE,id,eſt,compellere.ff. de in ius voc.l.adoptiuum.

ADIMATVR, id eſt,pro nō dato habeatur. ff. de ademp.li.l.vna.

ADIMPLERE creditorē,eſt creditori ꝑſoluere.l.cùm poſt mortē.§.j.ff de adminiſtrat.& peric.

AD INSTANTIAM,iſtæ dictiones ſonāt ſicut ſi diceretur,ad petitionem, ſeu preces talis.vide Fel.in cap. cùm M. Ferrar. verſ. not.ij de Conſtitut.

AD INSTAR, de hac dictione vide C.vnde vi.l. ſi de poſſeſſione. & de Epiſc. & cle.l. oīa priuilegia.de exercito.l.vlt.ff.de Publi. l.eū q.§.Public.C.de liber.exhibē.l.ſi ad inſtar.& de ſpōſ.c.ij.& de præbē.c. dudū.circa finē,l.vj.

ADIRE hæreditatem,nihil aliud eſt,q̃ velle eā habere.Nam adire nō tam facti eſt,q̃ animi,imò in nuda & ſola volūtate conſiſtit. Nā hoc animo debet eſſe, vt velit eſſe hæres.§.fina.vbi vide Inſtitut.de hered. qualit.& differ.

ADITVS domus, eſt anterior pars,ſiue introitus.ff. de vſufru. l.æquiſſimum.§.ſed ſi ædium.

ADIVDICARE, vide abiudicare.

ADIVDICARE, id eſt, iudicio ſuo tribuere,aſſignare, propriū eſſe decernere,apud Scæuolam,l.21. § 1.de

Digitized by Google

§.3. de Ann. le. Adiudicare cauſam alicui, ſecundùm aliquē iudicare, Cicero de Ora. is qui nobis cauſam adiudicaturus ſit.

Adivtor idem eſt quod actor, Inſtit.de cura.§.fin.& ff de tutel. l.ſolet, quādoq; ꝓ ſcriniario ponitur.C. de numera. l.nulli.li.12.

Adivtor tutelæ dicitur, quem (vt ſcribit Pōponius) ſolet Prætor permittere tutoribus conſtituere qui non poſſunt ſufficere adminiſtrationi tutelæ: ita tamē vt ſuo periculo eum conſtituāt. l.ſolet.13.ff.de Tutel.

Adivtor laborum, id eſt, ordo.C.de Offic.magi. Offic.l.j.

Adminicvla dicuntur vehementia indicia, ca.cùm dilectus. de ſucceſſ.ab inteſta. aliter accipiuntur in l.j. ff. ſi vſusfruc. pet. & l.ij.C.de Conſtit.pec.

Administrator, qui res alterius adminiſtrat: vnde adminiſtratores reip. quod rectè Accur. declarat in rubr.C.de admin.reipub.li.xij.at adminiſtratores ſerui dicūtur, qui miniſtrant domino in menſa, ſecūdùm Alciat. in com.de verborū ſignif l. in lege.

Admissionales dicebātur, qui admittēdis, ſiue introducendis ad Imperiū hominibus præerāt, l.vlt.de diuerſ.Offi.lib. Co. XII. Lamp.in Alex. [Salutabitur verò quaſi vnus de Senatoribus, patente velo, admiſſionalibus remotis.]

Admittere eſt recipere, vt ff. de Inof. Teſt.l.Papi.§.ſi quis impuberi. Quādoq; ſignificat delinquere.l.ſpurij.ff.de decurionib.

Admodvm, id eſt, valde, penul. correpta.ff. Quod cuiuſque vniuerſ.l.j in princip.aliquādo ꝓfertur accentu acuto, & tūc exponitur ad modū, id eſt, neceſſitatem, de vſufru.l.item ſi fundi.in fi.

Admovere probationi lib.48. ff.tit.18.l.j.§.j.

Adnotare, id eſt, reprehēdere, ff.ſolu.matrim.l.ſi verò. §. de viro. & de leg. ij. l. debitor. aliquando ponitur pro notare, ff.de Inof.teſtamen.l.cùm mater.

Adnotatio dicitur quæ fit proprio motu principis, vt not. C.de Pala.ſac.lar.l.nō aliter. Vel adnotatio eſt reſcriptum principis, paucis adhibitis factū, C. de Sacroſanct. eccleſ. l. iubemus. Quādoq; dicitur adnotatio, act' qui ſine teſtibus expeditur.C.de Probat.l.inſtrumēta in glo.j. aliquando adnotatio eſt ſcriptura facta propria manu principis, C. de Precib imper. offer l.j.

Adolescens, propriè dicitur quis, quādo exceſſit pubertatem. tex.in l.aurelio.§.1. ff. de Li. leg.

Adoptandi varij modi, l.24.H.

Adoptio, eſt gratuita quædam electio, qua qs aliquē ſibi elegit in filiū, & hoc faciūt plerunque hi qui filios habere non poſſunt ad ipſorū ſolatiū. Et talis, qui ſic recipitur in filiū, dicitur adoptiuus Et ille qui ſic eū adoptat, dicitur adoptiuus pater. Et quæ ſit differētia inter adoptionē & arrogationem: vide infrà arrogare, & Inſtit.de Adop.in princ.

Adoptivvs filius eſt quē aliquis adoptat, vel accipit datum à patre. Et ecōtra pater adoptiuus eſt, qui filium adoptat. Inſtitut. de adoptio § j.& ij.

Adplvmbatvra & ferruminatio ſic differūt ꝙ hæc per eādē materiā facit confuſionē, illa nō idem efficit: ſed cōiungit & cōnectit tantùm, ait Paul.l. in rem. 23.§.4 ff.de Rei Vindic, Hot.

Adpromissor appellatur q promiſſioni alterius accedit, hoc eſt fideiuſſor. lege Quinto. §.ſatis acceptio. de Verbor. obligat.

Ad qvid, id eſt, quare.de cenſi. perſenc.

Digitized by Google

perſenc. vel qua de cauſa.

Adrogare, & adrogatio, adoptare & adoptio differunt, auctore Gellio li. 5. c. 19. Noct. Atti. vbi ex æquo diſtinguit adrogationem ab adoptione, nec alterã ſub altera cadere putat. Eius verba ſunt: [Cùm in alienã familiã inque liberorũ locũ extranei ſumuntur, aut per Prætorem id fit, aut per populũ. Quod per Prætorẽ fit, adoptio dicitur: quod per populum, adrogatio. adoptãtur autẽ cùm à parẽte, in cuius poteſtate ſunt, tertia mãcipatione in iure cedũtur, atq; ab eo qui adoptat, apud eũ quẽ legis actio eſt vindicãtur, adrogantur ij, qui cũ ſui iuris ſint, in alienã ſeſe poteſtatẽ tradũt, eiúſq; rei ipſi auctores fiunt. Et ſubdit: Adrogari nõ poteſt qui iã veſticeps, id eſt, cũ ad annũ duodeuigeſimũ peruenerit. Adrogatio autẽ dicta, quia genus hoc in alienã familiã trãſitus, per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hæc ſunt. [Velitis iubeatis Quirites, vti L. Valerius L. Titio tã lege iuréq; filius ſibi fiat, quàm ſi ex eo patre matréq; familias eius natus eſſet, vtq; ei vitæ necíſque in eũ poteſtas fiet, vti pariendo filio eſt. Hæc ita vti dixi, ita vos Quirites rogo.] Modeſtinus verò li. j. Dig. tit. de Adop l. j adrogationẽ ab adoptione eo differre putat, quo ſpecies diſtat à ſuo genere. [Adoptionis, inquit, nomẽ generale eſt. In duas autẽ ſpecies diuiditur, quarum altera adoptio ſimiliter dicitur, altera adrogatio,] quaſi velit dicere, adoptio duas habet ſpecies, quarũ altera nomine caret, & ex doctrina Ariſt. nomine generis appellatur, altera verò eſt adrogatio. Accurſi⁹ adrogationem dicit appellari, nõ ꝙ populus rogaretur, vt ſcribit Gellius, ſed ꝙ adoptator interrogatur an velit eũ quẽ adoptat, ſibi iuſtũ filium eſſe, ex eo fortaſſe deceptus, ꝙ legerat libro primo Inſtitutionum, tit. de Adoption. adrogationẽ fieri ſolitã Imperatoris auctoritate, quia lege regia populus ei & in eum omne imperiũ ſuũ & poteſtatem conceſſit. l. j. ff. de Conſt. prin. Quod ſi ita eſt, nõ adoptator, ſed Imperator, qui in locum populi ſucceſſit, in huiuſmodi adrogationibus faciendis rogandus eſt.

Adscribere ſibi in teſtamento dicũtur, qui alieno in teſtamẽto ſibi aliquid quaſi à teſtatore attributũ, vel ſua, vel eorum qui in ſua parte ſunt manu adſcribunt: Vnde Rubric. de his qui ſibi in teſtam. adſcrib. Hotom.

Adscripti, inquit Feſtus, dicebantur, qui in Colonias nomina dediſſent, vt eſſent coloni. Hinc adſcriptitij agricolę dicti sũt, certis agris ſic attributi, vt iis adhęreſcerent, quaſi poſſeſſionũ ipſarum pars eſſent: bonáq; omnia dominis prædiorum acquirerẽt, & ſimul cum iis alienarentur. l. 6. & paſſ. C. de Agricol. & cenſ. [Vide Cenſiti.] Hotom.

Adsignare inſtrumento, pro ſubſignare apud Scæuolam, l. 20. ff. de Auct. & cond, tut.

Adsistere, quod Cicero, Adeſſe, patrocinari, aduocatũ eſſe: Vlpian, 54. ff. de Rei vindic. [Nec propterea quis, ſi poſteà cognouerit rem ad ſe pertinere, quòd alij eã vindicanti ſuam eſſe adſiſtebat, dominiũ ſuum amiſit.] Adſiſtere defenſioni cauſarum pupillarium, C. vt cauſſę poſt puber. adſ. tut. libro 5. tit. 48.

Advena dicitur, eo quòd aliunde adueniat ſecundùm Iſido. lib. x. etymol.

Advena dicitur quaſi incola, ꝙ

Græci

Græci ἀποικον, l. pupillus.§. aduena.ff.de Verbo.ſignificat.differunt tamen, vt ibi Alciat. annotauit, ſiquidē incola fixit pedē,domiciliúmq; conſtituit: aduena nō.Vnde traditū eſt,populi appellatione nō aduenas, ſed incolas tantùm contineri, vt traditFel.in c.Rodul.deReſcrip.

ADVENTITIA dicuntur, quæ fortuitò & aliūdè, quàm ex vſitata cōſuetudine manarūt.Itaq; de teſtamentaria hereditate loquens Cicero Verr. III. [Homo Ligurem accuſare venit, qui in re aduētitia,atq; hereditaria, tā diligēs,tam attentus eſſet.] Idē in Ora.pro Poſthumo. [Aduētitia pecunia petitur ab eo cui ſua nō redditur.] Sic I.C.Aduētitiū peculiū,item aduentitiā dotem, quæ aliundè quàm à patre profecta eſt.Sic aduentitium lucrū, l.non debet.41.de Reg.Iur.

ADVENTITIVM peculium,vide infrà in ver [Peculium.]

ADVERBIVM quandoq; reſoluitur in ſuum nomen,& relatiuum quod, & verbum eſt,vt de Acquirenda poſſeſſione. l. 1. §. ſed furioſus. vtrum autem aduerbium inducat conditionem, an modum,plenè Bart. in d. l. prima,de cond.& demonſtr.

ADVERSARIA dicta ſunt quæ raptim & tumultuariè ſcribuntur, ne ſcilicet memoriæ excidāt, vt deinde plenius diligentiúſq; cū vacauerit reſcribātur.

ADVERSARIVS plerunq; ſumitur pro eo, qui aduerſus nos litigat, aliquando tamen ponitur pro eius procuratore vel aduocato, vt ff.de Calum. l.j.§.ij. ſed aduerſarius principalis eſt inimicus.extrà,vt li.non conteſtata.cap.accedens.l.ij.

ADVERSVS, id eſt,contrà.l.nō ſolùm.§.fi.de iniur.

ADVERSVS, inquit Feſtus,aut cōtrariū ſignificat, aut idē quod erga. Et Chariſius,Aduerſus,inquit,ad animi motū refertur: vt aduerſus illū facio.Interdū autē promiſcuè accipitur. Hinc aduerſus pro ſecundùm,Vlp.c.20. Inſt.Idē c.28. aduerſus tabulas, i.ſecūdùm.Caius l.5.de Vſurp.& Vſucap. [Naturaliter interrūpitur poſſeſſio, cùm qs de poſſeſſione vi deiicitur, vel alicui res eripitur. quo caſu nō aduers⁹ eū tantùm qui eripit interrūpitur poſſeſſio:ſed aduers⁹ omnes,]id eſt,ipſius commodo,ſed omniū.

ADVERSVS aliquem ſupplicare, lib. 6.C. titu.24. l.7. legum ordinem.lib.5.C.tit.75.l.6.

ADVIVERE, l. alumnæ. de Adim.leg.ff.in princ.

ADVLATIO, eſt blādus ſermo. xlvij.diſt.c.vlt.ff. ſi quis ali. teſt. prohib.l.vl.Item adulari dicitur quis tribus modis,gloſ.in ca. vnū.in fin.in verſ.adulari 25.diſt.

ADVLTER dicitur qui alterius nuptias violat.

ADVLTERARI rationes dixit Iuriſc.in l.j.de Ser.corrup. id eſt conturbari vel falsò deſcribi.

ADVLTERATORES monetæ in l.aut facta.16.ff.de Pœn.

ADVLTERINA ſciētia dicitur falſa:vt in proœ.Dig.§.diſcipuli igitur.& adulterina moneta, id eſt,falſa.C.de falſa mone.l.ij.

ADVLTERIVM, eſt illicitus coitus cū vxore ſponſáve aliena perpetrat⁹. Et dicitur adulteriū, quaſi tranſitus ad alterius thorū vel ad alterū.Illud certè non eſt adulteriū, quo maritus alicuius aliam ſolutam cognouit: idē & ſi coniugatam:nam & tunc non iudicatur adulteriū,qa ab vxore diſcedit ſcilicet,ſed qa cognita eſt vxor alterius. Inter adulteriū autem & ſtuprum hoc intereſt, quòd

quòd adulterium propriè in nupta committitur, ſtuprũ in vidua vel virgine, ſeu qualibet alia muliere, quæ corpore queſtũ nõ faciat, item & in puero. l. inter ſtuprũ. de Verb. ſig. & l.inter.§. ſtuprum.de Adulte. Itẽ ſecũdùm Lud. de Rom. pro adulterio ſtatutæ ſunt quatuor pœnæ de iure hodierno. prima eſt, ſeparatio thori: ſecũda eſt pœna detruſionis in monaſterium, vt ibi lacrymis lauet peccatũ, quod eſt pudor fateri: tertia eſt, ꝙ ſcindũtur in pannis & capillis ante & retro: quarta eſt, excõmunicatio, licet pœna adulterij de iure ciuili ſit pœna capitis, vt ff.ad leg. Iul.de adult.lege quamuis coercendæ. ſcilicet C. eo Paduæ eſt pœna lx. ducatorum, & hoc in viro, ſed in muliere eſt pœna detruſionis in clauſtrum: vt no. in l.mancipia.C.de Ser. fug.

ADVLTERINA res dicitur, quę non eſt legitima, ſed ſuppoſititia: vnde filij adulterini dicti, ex adulterio cõcepti. Hinc adulterinæ litteræ apud Apuleiũ lib. 4.de aſino aureo, & adulterina clauis apud Salluſtiũ, & adulterina ſigna vocat Feſtus Pomp.lib. j.quæ ſunt alienis annulis facta. Ipſe quoq; annulus, quo ſigna imprimũtur, adulterinus dici poteſt, vt li.xlvij.ff.ti.ad leg. Corn. de falſ.legib.l. lege Cornel. vbi Modeſtin⁹ ait, [Qui ſignũ adulterinũ fecerit, vel exculpſerit.] Aphricanus quoq; in eodẽ tit.l. ſiquis. [Quòd ſi teſtamẽtum in q t, adulterinũ nõ eſſet.] In eodẽ quoque quadrageſimooctauo libro, tit.ad legem Iuliã pecul.lege ſacrilegij. Vlpianus ait, [Non videmur adulterinam monetam exercuiſſe.] An. Nebriſ.

ADVLTERINVS dicitur, qui de adulterio conceptus, ſeu genitus eſt, vnde adulterina moneta, vel ſigillum, dicitur falſa moneta, vel falſum ſigillum, ad inſtar veræ vel veri facta.

ADVLTVS dicitur, qui xxv. annum compleuit, vel qui à xiiij. annis vſque ad xxv. procedit. Nam adolere in vno ſignificato eſt creſcere, in alio cremare, vel vrere. Et adoleſcens dicitur tribus modis, vt notat Archi. xxvj. quæſtione octaua alligat.

ADVOCATVS eſt, qui alterius nomine quaſi legatus, ſeu patronus vocatur, qui in forenſibus, ſeu extraneis negotiis præeminẽtibus præbet litigantibus ſuũ patrociniũ, cuius pretiũ honorariũ vocatur, ſub antiquo nomine. Et inde venit verbum aduocare, quod eſt poſtulare pro opponente, & deſideriũ eius coram iudice exponere, & patrociniũ in cauſa præſtare. Et propriè appellatione aduocatorum qui cõtineãtur, vide l.j.§.aduocatos.de Va.& extraor. cogn.

ADVOCATVS fiſci dicitur qui patrocinium præſtat in cauſa fiſci.

[DE A, ante I, vide infrà, in litera I.]

De *A ante E.*

ÆDES ab aditu: quòd plano pede adibant. Itaq; ex ædibus efferri præco etiã eos dicit, qui è tabernis efferuntur: & omnes in cẽſu villas, inde etiam dicimus ædes. Hæc Varro li. 4.de ling. Lat. Feſtus autẽ ſic: Ædes domiciliũ in aditu poſitũ ſimplex atq; vnius aditus. Florẽtin⁹ autẽ in l. Fũdi. 111.de ver.ſignif. [In vſu, inquit, vrbana ędificia, ędes: ruſtica villæ dicuntur. Quod etiam Cicero & alij obſeruant. Duobus autem ædes conſtant: ſolo, ſiue area, & ſuper

Digitized by Google

ſuperficie.l.ſolũ.49.de Rei vind. l. eum qui.ff. de Vſurpat.l.ſi fundũ.81.§.iij.ff.de Leg primo.[Hotom.]Aliquando tamẽ ędes accipiuntur pro omni ædificio.l.j.§. deinde.de Cloac.[Vide in lit.E.]

ÆDICVLA, eſt ſacellum, id eſt, ædis ſacræ appendix, l. Sacrilegi.ad leg. Iul. pec.

ÆDIFICIVM perfeciſſe dicitur, qui ita illud conſummauit, vt iam in vſu eſſe poſſit.l. ædificia. ff.de Verb. ſignifi.

ÆDITIS dicebatur, qui non ſolùm cõſtituebatur à plebe,ad hoc vt præeſſet ædi. Vt ff.de Ori. Iur. l. ij.§.Itémq;vt eſſent.ſed etiã pręfuit plebiſcitis, qui etiã æditũs dicebatur à nomine ędes,& verbo tueor, eris,qa tuebatur ædes. Vt Inſtit. de Tut.§ tutores autẽ. proſpiciebat.n.ne in ciuitate eſſẽt domꝰ ruinoſæ,vel inordinatè poſitæ in præiudicium Reipub.

ÆDILES curules ſunt cõſtituti, poſtquam placuit creari etiã ex plebe cõſules:Nã vt aliquo pluris patres quàm plebs haberentur : placuit duos ex numero patrũ conſtitui, & ita facti ſunt ædiles curules. l. ij. §. deinde cùm placuiſſet. de Orig. iur. Curules autẽ dicti ſunt à curru quo ſellæ ſuppoſitæ inſidentes vehebãtur: Vnde ſella curulis dicta. Qui ẽt curabãt de ędibus patrum & negotiationibus,curã habebãt vẽdẽdorũ animaliũ,vt ſana venderentur,vt not.ff.de Offi. præf.vigil.l.j in glo. & de Ædil.edict.

ÆDILIS Cerealis dicitur à Cerere,quia præfuit annonæ,id eſt, frumento diſtribuendo. Idem etiam dicitur præfectus annonę, de quib.ędilib.in præal.l j & l.ij. §.deinde.ff. de Orig.Iur.

ÆDITVI ſunt, qui præſidẽt ædibus,& dicuntur quaſi quòd ędes tuentur. Inſt. de tutel.§.tutores.

ÆDICVLA pro parua æde,hoc eſt, tẽplo paruo accipitur. Nã ædes, is,in numero ſingulari ſẽper accipitur ꝓ tẽplo,vnde ſẽper adiũgitur illi cui Deo ſacrata eſt atq; dedicata,vt ædes Iouis,ędes Caſtoris,ædes Concordiæ. Dicitur quoq;ædes ſacra. Ædes,dium,in numero multitudinis, ſignificat domum priuatã,caretq; numero ſingulari. ab æde igitur ſacra fit ædicula,ꝓ alicuiꝰ Dei tẽplo paruo,vt Plin.lib.35.[Supra ædiculã, inqt,iuuẽtutis:hoc eſt,Deæ p̃ſidis iuuẽtæ ætatis.]Iuriſc.l.xlviij. Dig.tit.ad legẽ Iul.peculatꝰ.l.ſacrilegij.[Qui ædiculas, inqt,incuſtoditas tentauerint.]Quòd ſi ædiculæ non eſſent ſacræ,tẽtare illas non eſſet ſacrilegium, atq; ex conſequenti ad l. pecul. non pertineret crimen. Ant. Nebriſ.

ÆNVM, Paulꝰ in l.cùm de lanionis.§.2. ff. de Inſtr leg.dicit eſſe vas quod ſupra focũ pendet, in quo aqua ad potandum calefit.

ÆQVANIMITER,i.æquo animo.

ÆQVVM dicitur quod vſquequaq; par & ſimile eſt, proprieq; in eo magiſtratu dicitur, qui nõ variè ius dicit:vt potẽtibus aliter,infimæ verò ſortis hominibꝰ aliter: propriè autem nihil aliud æquũ aut æquitas eſſe, quàm ius, ex Cicero. Partit. colligitur.

ÆQVITATEM I. C. aliã naturalem faciunt,aliã ciuilẽ:Naturalis eſt, quã vniuerſũ genus hominũ ſocietatis cõmunis retinẽdę cauſa, ſola natura duce ac magiſtra cõſtituerũt. veluti depoſitũ reddere,emptorẽ acceptare.ꝓciũ ſoluere,mercedẽ opario pẽdere. Ciuilis aũt dicitur, quã nõ oẽs homines,ſed vniꝰ tm̃ ciuitatis participes,ſolius ſuæ ciuitatis eã cõſtituerũt. Vtriuſq; autẽ exẽplũ eſt præclariſſimũ apud Triphõ. l.31. ff. Depoſ & l.j.ff.Si is qui Teſta,

ÆQVA

Digitized by Google

Æ Q V A lance ſeruari Modeſtinus dixit in l.nō tantū 2c ff.de re iudic. prouerbiali loquēdi genere, ꝑ pariter æquabiliterq;, vt apud Græcos ἴσῳ ςαθμῷ, quod Imp. in l.cùm quis. in fin.ff.de Natur. lib. vna eadémq; lāce trutinari.

Æ Q V I T A S, eſt cōuenientia rerū, quæ cūcta coęquiparat, & in paribus rationibus paria iura vel iudicia deſiderat, vt C.ad l. Fal l. fin. verbi gratia, mutuaſti mihi cētū aureos mutuò: modò æquū eſt ꝙ iſti numerationi cōueniat ſolutio ſecundùm eandē qualitatē & quantitatem, vt ff.ſi cert. pet.l. mutuū. Æquitas etiam dicitur quædā mitigatio tēperans iuris ſcripti rigorē. Et in quibus caſibus talis æquitas præferatur rigoris iuris, notat Io. Andreas Extra de Tranſac. c. fin.

Æ Q V I T A S nihil aliud eſt quam naturalis ratio ſecūdùm Bart. in l.iij.C.de Dot.promiſ. Et vide eūdem Barto.in l.j.in tertio oppoſ. ff.de Iuſt.& Iu. Et an æquitas pręferatur rigori. vide omnino Iaſ. poſt alios in l.placuit. C. de Iud.

Æ R A R I V M populi Romani, id eſt, repoſitoriū pecuniæ ab ære dictū in ęde Saturni fuit, vbi & quę ſignata in vrbe fuerat, & quæ ex vectigalibus deportata pecunia erat, cōdebatur. Eiq; tū Tribuni, tum Quæſtores ærarij præerāt: & quæ pecunia ab Senatu alicui attributa erat, eam illi adnumerabāt. Differt autē à fiſco ſic, vt illud populi, hic principis dicatur. Interdū tamē populi ærariū publicū dicebatur. fiſci vero priuatū. Interdū etiā Fiſcus & ærariū ꝓ eodē vſurpātur. Martian⁹ l.1.§.5.ff.ad Leg Cor.de fal. Paul. l 13. de Iur fiſ Ærariū autē poſtremis tēporib⁹ de ſolo prīcipe vſurpatū eſt: fuitq; duplex, vnde vtrumq; ærariū dicitur in l.1.C.de Quæſt. Voc. ſiur. lib.x. Alterum enim largitionum ſiue rerū priuatarū, Auguſti, Auguſtęve fuit.l.j. C. de locat.præd. ciuil. Alterum ſacrarum largitionum, ſiue theſaurorū, qui tamen ꝓpriè fiſcus dicebatur: Vtriuſq; ærarij proprij erāt ſuſceptores, id eſt, quos nūc receptores appellamus, proprij rationales: proprij comites. Imp Zē.l. 2. C.de quad. præſcrip. ærariū priuatum principis ſubſtantiam appellat. Iuſt. autem in §.vl.de vſuc. Imperatoriam domum vocauit ærarium.

ÆROSA pecunia, ære mixta. Scæuola l.102.ff.de Solut. [Creditor oblatā à debitore pecuniam, vt al.a die accepturus diſtulit. Mox pecunia, qua illa Reſp. vtebatur, quaſi ærosa iuſſu principis ſublata eſt.] Plinius aurum ærosum dixit lib.33.cap.5. Hoto.

Æs, ſpecies eſt metalli, ab auro, argento, atque aliis metallis diſtincta.§.cùm ex aliena. Inſt. de Rerū diuiſ. Sed quia primis tēporib⁹ Romani æreis nummis vſi ſunt, factum eſt vt qualiſcūque pecunia æris nomine contineretur.l. etiā de Ver.ſignif. Sene.li.de Benef.5. Æs alienū habere dicitur, & qui aureos habet, & qui coriū forma publica percuſſum. Imo & quandoque æris nomē ad bona refertur, vt cum lex noxiū in Ære puniri mādat, nam in bonis, & patrimonio exercēdā vltionē interpretamur Æs alienum ꝙ nos aliis debem⁹. Æs ſuum eſt, ꝙ alij nobis debēt.§ æs alienū. & l. cædere.ff.de Ver.ſignif.

Æ S T A T E M, inquit Vlp. incipere ſic peritiores tradiderunt, ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autūnali: & ita ſenis mēſibus Æſtas atque Hyēs diuiditur, l j § 23. ff. de Aqua quotid & æſtiu. quot autē mēſes capiat, vide Bar.l.j.§.j ff. Ne quid in ff.pu.

ÆSTIMATA pœna ab antiquis ab ære dicta eſt, qui eã ęſtimauerunt ære, ouem decuſſis, bouem centuſſis, hoc eſt decem vel centum aſſibus. Feſtus.

ÆSTIMATORIA actio [vide actio Æſtimatoria.

ÆSTIMO, as, pro eo quod eſt taxare accipitur, verbũ frequens in iure, ſcribiturq; per æ diphthongũ, quod ab ęre & time, quod eſt pretiũ, componitur. Sic quoque in Archetypis illis Florentinorũ Pãdectis ſemper ſcriptum reperitur: neque ſcribẽdum extimo, as, id quod in libris recentiorib⁹ legitur. Hinc eſt apud antiquos pœna ęſtimata, ab ære, inquit Feſtus lib. j. quia æſtimauerũt eam ære, ouẽ decuſſe, id eſt, decẽ aſſibus, bouem centuſſe, id eſt, cẽtũ aſſibus. Hinc rurſus fit ęſtimatio, ęſtimator, & æſtimatorius. vt Vlpi. lib. xix. Digeſt. tit. de ęſtim. act. Nebr.

ÆSTIMARE litẽ, eſt condemnare pecuniariter, vel quanti intereſt actoris, vide Bud. in l. vij. ad leg. Iul. repetun.

ÆSTIMATIO ſignificat taxationem, prout ſubiecta materia vel quoduis aliud ſignificare declarat. verbi gratia, Res traditur æſtimata, hoc addito quòd reddatur æſtimatio, & non res: ex hoc ſignificatur emptio & vẽditio, vt in l. quoties. ff. de iure dot. Sed vbi res datur æſtimata hoc pacto ꝙ res datur, & nõ æſtimatio, tũc enim eſt emptio: ſed ſignificatur ꝙ re perẽpta vel diminuta, attẽdatur ęſtimatio facta. l. ſi inter. C. de iure do. Nec periculum diminutionis vel peremptionis fit recipientis, niſi ſit in culpa, quia cùm rem traditam teneatur reddere, periculũ debet eſſe domini rei: ſed in caſu præcedẽti periculum vel deterioratio rei trãſit in recipientem, vt l. æſtimatæ. ſo. matri. Item vbi res datur æſtimata in dotem hoc pacto, quòd red datur res vel ęſtimatio, tũc ſignificat trãſire periculum perẽptionis, ſed nõ deteriorationis. l. plerunque. §. fi. cũ l. ſeq. de iur. dot. Et hoc ex natura cõtractus & alternatiuæ. Nam natura dotis eſt, quòd dominiũ tranſit in maritũ, l. doce. C. de rei vendic. & ſic periculum eſt ſuũ. Sed ex natura alternatiuæ alterũ horum ſufficit, aut rem reddi, aut ęſtimationem, iuxta regulam, in alternatiuis, de reg. iur. lib. vj. Sed res perempta reddi nõ poteſt, quæ, ſi redditur, non eſt reddenda æſtimatio.

ÆSTIVALIA, ſunt ocreæ, ſcilicet calceamenta de corio, quibus etiam aliqui vtũtur interdum in æſtate. Ioan. And. in Cle. ne in agro. §. in veſtib. de ſta. mo.

ÆTAS legitima ſẽper intelligitur de natura l. nõ de ea quæ per prĩcipis beneficium impletur, vt C. de His qui ve. æta. impet. l. vlt.

ÆTAS perfecta, dicitur ætas xxv. annorum, l. vlt. de his qui ve. æt. imper.

ÆTAS pupillaris eſt minor xiiij. annis in maſculis, & in fœmina xij. ff. de ver. ſig. l. pupillus.

ÆTAS pubertatis diuerſimodè accipitur Nã in nuptiis contrahendis ætas pubertatis eſt in maſculo xiiij. annorũ, & in fœmina xij. annorũ, vt Inſt. de nup. in princ. cum ibi not. Nõ autẽ idem tempus requiritur, ſi alimenta relinquũtur vſque ad pubertatẽ, quæ debẽtur maſculo ad xviij annũ, fœminæ autẽ vſque ad xiiij. ff. de alim. & cib. leg. l. Mela ait. in prĩ.

ÆTATIS venia eſt priuilegiũ quod impetrat minor à principe, vt habeatur pro maiore. Impetrat eam maſcul⁹ maior viginti annis, fœmina autẽ maior xviij. vt l. ij. C. de his

Digitized by Google

de his qui ven. æt. imp.

Ætas virilis diuerſimodè ſecundùm canones & leges interpretatur.l.j.ff.de Mino.l.fi.C. de his qui ve.æt.imp.& illa diuerſificatio eſt, quia diuerſos habent effectus. gl. in c.epiſcopus. in ver. antequam.lxxxvij.di.

Ætates ſunt ſex,quibus generatio & ſtatus hominis finitur. xxxv. q iiij. & cap. j. & Ioannes And.in princ.lib. vj. Alij ponunt vij.ætates hominis, ſimiliter ſeptem mundi.vnde,

Infans ,inde puer, adoleſcens : poſt iuuenis,vir:
Dicitur inde ſenex , & poſteà decrepitus fit.
Annos prima tenet ſeptem , poſt altera bis tot.
Terna quater ſeptem,ſed quadraginta quaterna.
Annos exultat ad quinquaginta iuuentus.
Sed ſi porrigitur ad ſeptuaginta, ſenectus.
Extunc decrepitus incerto tempore durans.

Item nota verſus de ætatibus mundi,

Primus Adam , iuſtúſque Noë, magnus pater Abram,
Et poſt hæc Moſes, Dauid, natúſque Redemptor.
Septima fine caret,locat in requiéque beatos.

De A ante F.

Affatim,id eſt,generaliter,vel abũdãter:& ſic eſt media breuis, ſed media lõga,id eſt,facũdè.Vnde ſi dicas affatim, tũc ſignificabis abundè.affatim dicẽs,facundè ſignificabis: vt habetur in ca. vnico.§.cunctos. de Relig. dom. li.vj.in gloſ.affatim.

Affatus, id eſt, reſcripta quæ tardè cõceduntur per Imperatorẽ.C.de Epiſc.aud.l.iij.in gloſ.C. de Diuerſ.reſcri.l.ſacri affatus.

Affectare nuptias,5.C.ti.35. l.2.Et affectat' error, eod.t.5.l.4.

Affectus animi, l. 225. ff. de Verb.ſignif.Indubitatus, Co.5.t. 27.Authen. licet Paternus. C.1.t. 1.l.9.§.5. Supremæ voluntatis. 6. C.tit.21.l.15.

Affectionem debere.5.C. tit.34.l.2.Affectione paterna aliquem habere , Cod.3.tit. viceſimo octauo,l.34.

Afferre emolumentum, C.7. tit.56.l.2.

Afficere tria ſignificat.Vnde,

Afficit affirmat, punit, cupit,hæc tria ſignat.

Item dicitur affectus nõ ſufficit, niſi ſequatur effectus: vbi ex neceſſitate op' eſt facto: vt c.vlt. de ſpõſ.& de eo qui mit. in poſſ.c.j.

Afficere lucro , eſt lucrum afferre.de diuor.l ſi filia ff.

Affictus penes vulgare Lonbardorũ & Thuſcanorum ſecundùm Petrũ de Sam.& Abb. dicitur cenſus qui datur ratione prędiorum conductorum, prout videtur velle in Spec. de loca. & conduct. §. ſequitur.in princ.inde affictare : & eſt locare ad fictum & ad firmum,vt in cap. Piſanis de Reſti.ſpol.

Affidare. i. fidem dare alicui ſuper aliquo facto. c. ſuper eo ij. de Teſti.& ibi Abb.in.j nota. vide tex. in c.fi.in verbo[& ſe affidatam,]de Cogn.ſpirit.

Affinis eſt, qui habet conſanguineam alterius in vxorem, vel econtra quæ habet conſanguineum alterius in maritum.

Digitized by Google

ADDE, quòd aliquando affines vocamus, conſanguinitate coniunctos. l. ſi mulier. de Dona. inter vir.& vxo.& ſimiliter affinitatē, cōſanguinitatem.c. hæc ſalubriter.xxxv.q.viij.Et tradūt Archid. Ioan.Andr & Dominic.in cap. 1. de Sponſal.lib.6.

AFFINITAS, eſt proximitas perſonarū ex coitu proueniens omni carēs parentela,& hoc de iure canonico: & ſi cōtrahitur affinitas,tā per coitum legitimum, q̃ p̄ fornicariū. Similiter dicit Goffred.affinitas eſt attinētia perſonarū ex copula proueniens.Nam quando vir carnaliter coniungitur vxori, omnes conſanguinei vxoris efficiuntur affines viro,& ecōtrà: ſed inter cognatos vtriuſque nulla naſcitur attinentia. de Cōſan. & affin.c.quod ſuper his. & impedit matrimonium cōtrahendū, & dirimit iam contractū. Dicuntur autem affines quaſi ad alterius fines accedētes, vel affines quaſi propinqui, vel ex eo ꝙ duę cognationes,quę inter ſe diuerſę ſunt, ꝓpter nuptias vel coitum copulātur, & alter ad alterius cognationis finē accedit,ſecūdùm Hoſtienſ.Sed ſecundū leges affinitas eſt regularitas perſonarū ex nuptiis coniunctarū, omni carēs parētela,vt C.de Nup. l.liberi.Et tamē ſecūdùm gloſ. l. contrahitur etiam affinitas per concubinā.vt xxxv.quæſt.ij c. de inceſt.& ibi not.ff.de Cōcub.l.j. Etiam per coitū inceſtuoſum vel fornicarium,vt in c.diſcretionē: &c.tuę de eo qui cognouit conſ. vxoris ſuæ & xxxv.q.ij nec eam. alij tamē reputant abſurdum, ꝙ tale vinculum legitimū oriatur ex coitu dānato, cùm ex nuptiis proueniat ff.de Grad.l.nō facile. §.affines.& §.ſciēdum.Oritur tamē publicę honeſtatis iuſtitia, ſecundùm Goffre. in titul. de eo qui cognouit conſan.vx.ſuæ. Vbi dicit etiā quòd affinitas per fornicarium coitum contracta non dirimit matrimonium, ſed exactionem debiti interdicit, vt in dicto c.diſcretionem. Quot ſunt autem genera affinitatis,& qualiter ipſa genera affinitatis inſurgunt:item vſq; ad quem gradum in ſingulis generibus prohibeatur, vide plenius per Hoſtiēſ. in Summa,eodem titul.

AFFIRMANDI modi.3.C.tit. 36.l.1.

AFFIRMATIO exponitur quandoque per negatiuam, vt in ca. licet.de Teſta. vbi dicitur, In ore duorū vel trium,ſcil.& non pauciorum:quandoq; econuerſo, vt diſtinctio.j.cap.ij.vbi dicitur trāſire per agrum alienum fas eſt, ius non eſt:iure autem naturæ omnia ſunt cōmunia. cap.quo iure.viij.diſtin.adde,quòd affirmatiua prægnans parit negatiuam, ſecundùm Bartol. in l. fin. C. de Here.inſti. Item adde quòd affirmatiuè deponētibus plus creditur quàm negatiuè ff. de Arbitr. l.dum proferre.§. ſi plures. & ibi glo. & not. etiam per Ioannem And.cap.j.de Reſcri.lib.vj.

AFFLIGERE pro afficere, l.ij. C.de Lege.Aquil.C.li.3. tit. 35. l. ij.& lib.9.tit.14.l.1.

AFFLVERE, id eſt,affluentiā habere. C. de meta.l.met.l.j.lib.xj.

De A ante G.

AGAPAE, diſtin. xlij ſi quis.dicuntur conuiuium pauperum.

AGASO dicitur cuſtos equorum, propriè tamen dicitur cuſtos vel paſtor aſinorum:iuxta illud,[aſinorum paſtor agaſo:] habetur l. agaſo.ff.Si quadr.paup.fe.dic.

AGENTES in rebus ſunt illi qui-bus

Digitized by Google

-bus cura euectionum mandatur, & erãt olim plures diuersè diuiſi per certos numeros, & quilibet numerus habebat præpoſitum, C.de Offi.magi. Offi l j & tales dicebantur principes. de Prin.ag.in reb.

AGER appellatur area, vel campus in rure, vel locus, ſcilicet vacu⁹, qui ſine villa eſt, vt in l.ager. ff. de Ver. ſign. ſed ager cũ ædificio appellatur fundus, vel prædium vrbanum: & ager nudus vel area nuda, ſine ædificio, dicitur ruſticum prædium, vel ager ruſticus.

AGER aſſignatus ſiue limitatus appellabatur, qui certis limitibus inter veteranos diuidebatur. l.in agris.de Acquir.rer.dom.

AGER Dominicus, eſt ordo monachorum nigrorum, in Clem ne in agro. de ſtat. reg. & vide ibi not. per Ioan.And.

AGER emphyteuticus, hoc eſt, in emphyteuſim datus.

AGER vectigalis, reſpice infrà, Vectigalis.

AGELLI, parui agri, extrà, de pecu.Cle cap.vltimo.

AGERE, eſt generale ad om nia quæ fiunt tam re, quàm verbis, tã inter viuos, quàm in vltima voluntate.l.Labeo.de Ver.ſignif. Nam faciẽs teſtamentum dicitur agere, ſicut & emẽs, & vendens, locãs, &c. Sed gerere cõprehendit tantum illud quod fit re, & non verbis, & ſic faciens teſtamentũ non dicitur gerere. ff. de Verb. ſign.l.verba contraxerunt.

AGERE plerunque ſumitur pro eo quod eſt iudicio perſequi: vt agere furti, agere interdicto, hoc eſt actionẽ furti, vel interdictũ intẽtare. Agi quoque animalia dicũtur, l.ferri de Verbor.ſignif.

AGGERES dicuntur munitiones quæ fiunt iuxta ripam fluminis, ne flumen excreſcens fluat per limites, & ſic in Rubric. de Nili ag non rump. Bar.in l. fin. de immuni.nemi.conced.lib.x.C.

AGGREGETVR, expone, vt C. vbi quis de curia.cond.l. j. in fi.

AGITATA res dicitur perfecta, extrà, de Offic.de leg.cum ſuper.

AGITATOR, id eſt, auriga, C.de maleſi.l. vlt. aliquando dicitur agitator equorum vel aliorum animaliũ ff. de His qui not.infam.l. athletas in prin.quandoq; agitator. i. aduocatus qui cauſas agit. C.de Aduo. fiſ.l. j aliquando, id eſt, diſcuſſor. vt extrà, de teſti.C. cũm à nobis.

AGITATORES, inquit Alciat.in l.ij. C.de ſpecta lib xj [erant aurigæ, qui in Circenſibus ludis curuli certamine ſe exercebant.] Vlp. lib. 4. ff. de his qui notant. infa. [Et generaliter ita omnes opinãtur, & vtile videtur: vt neq; thumelici, neque xiſtici, neque agitatores, nec qui aquã equis ſpargunt, cæteráq; eorum miniſteria qui certaminib⁹ ſacris deſeruiũt, ignominioſè habeãtur.] & l. 43. in fin. de Act. empt. [Plane ſi in tantum preciũ excediſſe proponas, veluti ſi ponas agitatorẽ poſteà factum, vel pantomimum.]

AGITARE, pro agere, litigare. Paul. l. 73. ff. de fideiuſſ. [poſtea victo eo dominus reuerſus iterum de ea re agitabat.]

AGMEN aliquando dicitur multitudo militũ, vt C.de Iuſtin. Cod. con. circa princ. aliquando dicitur officium. C. de Aduoc.diuer. l.penult.in gloſſ.

AGNATI dicuntur filij poſt teſtamentum primum naſcẽtes: quãdoque ſignificat agnatum fieri. l.qui in adoptionem de adopt.

AGNATI dicuntur qui per virilis ſexus lineam cõiuncti ſunt in cõſãguinitate, ideo ſic dicti quia accedunt, & quaſi adnaſcuntur, p na-

tis, dum ſcilicet deſunt.

AGNOMINATIO idē eſt quod agnomen: quandoque etiam dicitur fœdus coniugale.

AGNOSCERE exponitur,i. reddere. ff. de Here. vendit. l. ij. §. ſi quid publici. aliquando pro acceptare: vnde agnoſcere bon. poſſeſſionem, & ſimilia.

AGNVS dicitur duntaxat ſex menſium, agniculus eſt minor l. cùm quæreretur. & l. legatis. § fin. de legat. iij.

AGNVS, pro fœtu ouis, dictio Græca eſt, ſignificátque purum ſiue caſtum: dictúſq; eſt agnus quòd ea ſit hoſtia pura & immaculata. Varro tamen de lingua Latina, agnum putat ab eo dictum, quod ſit pecori agnatus. Paulus li. trigeſimoſecundo Digeſtorum, qui eſt de legatis tertius l. cùm quæreretur. [agni, inquit, legati quatenus viderentur, quidā aiebant agnum ſex tantū menſium eſſe. Sed eos legatos qui minores eſſent anniculis.] Hinc pelles agninæ dictæ, vt apud Vlpianum li. xxxiij Digeſt. de auro & argēto legato l. veſtis [Pelles, inquit, caprinæ & agninæ.] Nebriſ.

AGON eſt certamen, l. vnic. C. de expen. lud. li. xj. Inde agoniſta, qui pugnat vel certat.

AGON agonis Græcè, eſt labor Latinè, quia qui laborat agit. Vnde Chriſtus dicitur fuiſſe in agone. inde agri & fundi agonothetici, qui dabantur certantibus in agone, vel cum agone. i. labore, vt Cod. de fund. patrím. lege fin. libro xj.

AGON tetraëtericus in l. Septitia. de polli. pro ludis qui quarto quoque anno inſtaurantur. Bud.

AGONOTHETAE, ſunt principes ludi, vt ff. de Pollici. l. Septitia.

AGONOTHETA, interpretatur certaminis diſpoſitor, & eſt qui certantibus proponit præmiū quod detur victori. Hier. pri. in Iouini. lib.

Proponit agonothetes præmium, putat ad curſum.

Item ad Lucinium Bæticū. [Non eſt inuidus agonotheta noſter: Nec alteri palmam, alteri parat ignominiam. Mod. lib. 50. Dig. de Pollicita. l. Septitia. [agonem, inquit, cōſtituo trietericum & ſequitur, agonotheta & præfecto ipſi certamini viro meo.] Accur. agonothata legit, non minus falſo intepretamento, quàm falſa lectione.

AGONOTHESIA, agonothetarum munus. l. ſi filia. §. Neratius ff. fami. herciſcun.

AGRARIA lex, quæ de agrorum terminis lata eſt.

AGRICOLA dicitur quaſi agrum vel agros colēs: & eſt nomen cōmune ad omnes agricolas. Sed nomina ſpecialia agricolarum ſunt illa, quia agricolarum quidā ſunt adſcriptitij, quidam cenſiti, alij perpetui, aliqui coloni cōditionales, alij inquilini, alij originarij, alij ſimpliciter coloni nuncupantur, de quib' omnibus infrà locis ſuis dicitur.

AGRICOLAE & cenſiti, prout quidā dicunt, ſunt duo nomina ſubſtātiua per endyadyn figuram copulata, vt ſit ſenſus, de agricolis & cēſitis, i. de agricolis cenſitis, quaſi cenſualibus & habetur ſimile ff. de Tut. l. j. vbi dicitur ꝙ tutela eſt vis & poteſtas. & exponitur i. violenta poteſtas, ita exponetur, agricolæ & cenſiti, id eſt, agricolæ cenſuales. Dicuntur autem quaſi cenſibus aſcripti, & cōſtituuntur eo modo quo aſcriptitij. Verùmtamen inter cēſitum & aſcriptitiū eſt differentia, ſed non certa. Quidā dicūt ꝙ cenſitus

tus

tus ſit ille qui naſcitur ex aſcriptitio. Alij dicunt quòd illa ſit differentia, quia cenſitus eſt ille qui rei certæ annuatim præſtãdæ obligatus eſt. Aſcriptitius autem eſt obligatus ad rem incertam, puta, ad tertiam vel quartã partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliquando tamẽ etiã cenſitus capitur largè, vt etiam aſcriptitium comprehendat.

AGRICOLAE perpetui vocabantur illi, qui validi erant in corpore, miſerámq; inertiã ſimulãtes, & ea quæ veris miſeris erant aſſignata ad ſuſtentationem ex publico percipienda diminuentes, quos proditor ſtudioſus etiã diligens detegens ad perpetuum colonatum redegit, ſi erant liberi. Si verò ſerui qui talia fingebant, dominus eis carebat, & proditori aſſignabantur, licèt quidam dicant quòd hoc ſit correctum per Authenticam de quęſtore: alij tamen dicunt quòd non. De aliis ſpeciebus & differentiis agricolarum inuenies loco ſuo ſuper verbo, [aſcriptitius & colonus.]

AGRIMENSOR eſt, qui agros menſurat & metitur, & fines per debitam menſuram diſtinguit, dictus quaſi agros metiens: & alibi vocatur libripens, qui ſi doloſè falſum fecerit, vel fines malè diſtinxerit, tenetur actione in factum. Vide de hoc de Præſcript. c. quia iudicante. in gloſſ. agrimenſoris.

AGRIPPINENSIS Colonia, ciuitas eſt Germaniæ inferioris ſiue Galliæ Belgicæ. auctor Ptolomæus. Tempeſtate noſtra Colonia appellatur, de qua Paulus lib. vltimo Dig. tit. de cenſib. l. vltim. in Germania inferiori Agrippinenſes iuris Italici ſunt.

AGRIPPINENSES populi Germaniæ inferioris. l. finali, de cenſibus.

De A ante L.

ALAE in exercitu, quarum meminit Vlpianus in l. ij. de iis, qui notantur infam. ſunt equitum ordines, qui circa legiones dextra læuaque tanquam alæ in auium corporibus locantur.

ALBA eſt veſtis ſacra. Eſt & nomen oppidi, vnde Virgilius primo Æneid.

Albanique Patres, &c.

Et dicitur vrbs Alba. Veſtitur presbyter alba, ſecundùm Ioannẽ Andream in Clementina ne in agro. de Statu monachorum.

ALBERGARIAE, ſunt cenſus ſeu pactiones quæ debentur pro comeſtionibus de hoc per gloſſ. in capitulo præterea. de Iure patronatus.

ALBAGARIAE, ſunt procurationes quas certæ villæ debent dominis ſuis ad eas veniẽtibus. de Reſcript. cap. ad audientiam.

ALBVM, tabula erat, in qua iudicum nomina ſcribebantur, quod λεύκωμα Græcis dicitur. vt eſt apud Iuliũ Pollucẽ, & Plin. in proœ. nat. hiſtor. [Quid te iudicem facias? cùm hanc operã condicere, non eras in hoc albo.] Suetonius in Claudio Cæſare, [iudicum, inquit, albo eraſit.] Idem in Domitiano, [Equitem Romanum eraſit iudicum albo.] Seneca libro 5. Epiſtol. [Turpes infaméſque etiam ad album ſedentibus exceptiones.] Vlp. leg. 4. ad edictum, cuius verba trãſcribuntur in ſecundũ li. Dig. tit. de Ede. l. j. [Eũ, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtret quid

Digitized by Google

dictaturus eſt.] Sic enim in Pandect. Florentinorum prototypis legitur, non ad alium Quo in loco Accur. multa hæſitatione ſeipſum atq; alios torquet. Deprehendit hunc errorem primus omnium atq; monſtrauit Angelus Politianus, cui ſæpe data fuit copia inſpiciendi libros illos.

ALBINI, quos Græci κονιατὰς appellāt, aiūt Impp. l. 1. de Excuſ. art. C. lib. x. ij dicuntur, qui calce pura parietes illinunt. Tectorium enim, quod ex calce pura fit, albarium opus vocatur Vitruuio, niſi forte nomen ſpeciei pro genere vſurparunt, quod veriſimilius videtur. Hotom.

ALBVM prætoris, eſt quædam tabula dealbata quæ ponebatur in curia vel in turri prætoris in loco communi, in quo ſcribebantur, & ponebantur nomina vocatorū ad iudiciū, & ad cui⁹ inſtantiā quilibet citatus eſſet. Et ibi etiā proponebātur ſtatuta, & edicta prætoris in groſſa litera, ita ꝙ ab omnibus legi poſſent. Et erat certa pœna contra illum qui delebat iſtud albū, quod modo eſt ſublatū. De hoc in Clemen. j. de iudic. in authent. de litigioſis. § omnē. in Spe. de dolo & cont. §. reſtat in ptincip. de Citatio. §. ſequitur. verſi. [& nota.] Et dicit ꝙ loco huiuſmodi ſunt modò quaterni. Qui autem corrūpebat vel delebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictum de albo corrūpend. l. ſi quis id. ff. de Iuriſdictione omniū iudicū. Eſt album prætoris triplex. Vnum in quo ſcribuntur edicta Prætoris, vel lex ciuilis. dicta l. ſi quis. Aliud eſt in quo ſcribūtur citationes, vt in §. omnem præal. in authe. de lit. Tertiū eſt, in quo ſcribūtur nomina decurionū, vt ff. de albo ſcrib. per totum titulum.

ALEAE emptio dicitur à noſtris, cum incertus euētus emitur: veluti cùm piſcator iactum retis vēdit, vel auceps pantheram. Pōp. in l. nec emptio. ff. de cont. emp. aliquando & ſine re vēditio intelligitur, veluti cùm quaſi alea emitur, quod fit, cùm captum piſcium, vel auium, vel miſſiliū emitur, quia ſpei emptio eſt. Vlp. in l. nam hoc. ff. de Here. vel act. vend. incertum rei venire dicit.

ALEATOR eſt, qui ludit alea, & ille qui quaſi ſcholā illam tenet. Vel aleator eſt qui ludum aleæ conſueuit apud ſe cauſa ſui emolumenti exercere, ſicut & in cauponibus dicitur. ff. Naut. caup. ſtab. l. j, §. caupones.

ALGIDVM, oppidum erat trans montes Tuſculanos, 15. millibus paſſuum ab vrbe Roma: nunc vrbis tantùm veſtigia extant. Hor. 1. Carminum,

Quacunque aut gelido prominet Algido.

Pōponius de origine iuris. l. neceſſarium. §. initium. [Virginius, inquit, recens à cæde, madénſq; adhuc filiæ cruore, ad cōmilitones cōfugit, qui vniuerſi de Algido mōte. vbi tunc belli gerendi cauſa legiones erant, relictis ducibus priſtinis ſigna in Auentinum montē trāſtulerunt.] atqui Algidum, vt diximus, oppidum fuit, in cuius agro eo tēpore Romanorum exercit⁹ ab Æquis cæſus fuerat. Neque ab Algido, ſed à Vecilio monte tunc exercitus Romam venit, vt auctor eſt Liuius lib. 3. Nebr

ALIAS, hæc dictio, ſignificat conditionaliter, quandoque alterationem, vt promittis dare fundum, aliàs decem nomine pœnæ.

Digitized by Google

næ.ff.de in lit.iur.lege,aliàs, vbi re perempta iurauit,aliàs non,id eſt,ſi non ſit perempta Secundò aliàs ponitur pro alio loco. leg. adeò.§.inſula. verſ.[quod ſi toto alueo naturali relicto, flumen aliàs fluere cœperit,] i.in loco alio. ff. de Acquirẽdo rerũ dominio.Tertiò, id eſt, alia vice vel alio tempore.vt in l.dicere.§.vnde videndũ. ff.de arbitr.vbi dicitur aliàs eſt agitatum.i. alia vice vel alia quæſtione. Quartò.i.alio caſu, vt in l. qui teſtamento. §. mulier de teſtamentis. vbi mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt:id eſt, in alio caſu, quàm teſtamenti. Quintò aliàs, id eſt, alio modo ;l. j. §. illud tamen.ff. de Aqua quotidiana & æſti. Et breuiter hæc dictio[aliàs,]ſignificat alterationem diuerſimodè, ſed in caſu particulari eo modo ſtatum,ſecundum quem ſubiecta materia declarat, aliàs applicata caſui ſignificat alterationẽ eius quod eſt in oratione præcedẽte.

ALIENARE, eſt propriè rem aliquam in dominium alterius transferre. Inde alienatio eſt oĩs pactio per quam transfertur dominium. de Rebus eccleſiaſticis nõ alien. cap.nulli.C.de fun.do. l.j. Itẽ alienatio ſumitur dupliciter.Vno modo pro dictione ſignificante tranſlationem rei vel iuris: vt in l.alienationis. ff. de Verb.ſign.alio modo ſumitur alienatio pro ipſo facto quo rei vel iuris ſit trãſlatio. Tale enim factũ quo ſit trãſlatio,eſt alienatio, & factum hoc alienatio ſignificat. Nam factis quandoque ſicut verbis declaratur voluntas. in l.de quibus.ff. de legatis. Diuerſimodè ergo ſignificat, prout ex eius medio & circunſtantiis adiacentibus infertur, vt latiùs oſtendit Alciatus in dicta lege alienationis. & in l. alienatum. eodem titu. & Iaſon in §.item ſi quis in fraudem.Inſtitutioni. de Actionibus.

ALICVLAE recenſentur ab Vlp. inter pueriles veſtes in l.23.§.2. ff.de Aur.& arg. quo verbo quid ſignificetur hominem qui exponat inueni adhuc neminẽ.Sed & ALICVBI vulgatis in libris legitur.Legendũ putarem ALLICVLAE, vt manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus aũt minùs honeſtæ apud Romanos erãt, vt patet ex Gell.libro 7. capite 12. Nam, vt ait Heſychius, ἄλλιξ χίτωνχειριδωτος. Allix,inquit,tunica chirodota, id eſt, manicata. hoc enim verbo Scipio Africanus apud Gellium vtitur.Hotom.

ALIENARE cauſa mutandi iudicium dicitur,qui credens ſe ab aliquo conueniendum, rem dolo in alium transfert,vt iudicium mutet & euitet, vt in tit.de alie. iudi.mut.cau.fa.

ALIENIGENA, quaſi alienæ regionis vel aliena gente natus vel genitus,ſecundùm Iſid.li.10. etymol.

ALIMENTORVM appellatione continentur cibaria, calciamenta, veſtimenta, & habitatio, vt in l.legatis. ff.de ali.& ciba. leg. HOC tamen alimenta & cibaria differunt,quòd alimentorum nomine ea omnia continentur, ſine quibus ali corpus nõ poteſt: cibariorum verò tantùm quæ ad cibum pertinent.Itaque Iauolenus alimentorum legato, & cibaria & veſtimenta, & habitationem contineri tradit, d. l.legatis Vlpianus autem Cibariorum legato, ea contineri negat, l.21.ff.eod. tit.de alim. & cib.

ALIMENTARII, quibus alimẽta legata ſunt, eadẽ ratione qua

Digitized by Google

donatarij, aut legatarij. l. pen. §. 1. ff. ad l. Falcid. l. 8. §. eam tranſact. de Tranſact.

ALIOQVIN, eſt dictio cōditionalis. l. ſi finita. §. ex hoc edito. ff. de Dam. infec. declarat Bar. in l. ij. n. 12. de cōd. & demon. vbi latiſſimè de virtute huius particulæ.

ALIQVANDIV, id eſt, per aliquãtulũ tẽpus, extrà, de eo qui mitti. in poſſ. c. j. Item hæc dictio aliquãdiu, recipit moderationem ad arbitrium iudicis. ff. de iure delibe. l. j. & not. per Archi. extra, de reſtit. ſpo. c. ij. lib. 6.

ALIQVID, id eſt, aliquantulum. ff. ne quid in flum. pu. l. j. §. ſunt. Aliquando ſumitur aliquid pro re ſingulari & determinata, vt C. de ſent. paſ. l. ſi debitor.

ALIQVOT eſt ſignum partitiuum, & quod vnum eſt diuidi nō poteſt, extrà, de præb. ca. ſi pro clericis. li. 6.

ALIQVORVM res dicuntur, etiamſi non ſint communes, ſed vna vnius, alia alterius, vt ff. de Verb. ſignif. l. litus. §. fin.

ALITER, vide ALIVS.

ALIVS, iſta dictio refert ad ſimilia, Bart. in l ſi fugitiui. verſi. [quæro hìc dicitur. [C. de Ser. fugiti. & Bal. in l. ſed & reprobari in prin. ff. de excuſ. tut. Felin. in ca. inter cęteras. de Reſc. verſ. [denũcias.] impropriatur tamẽ aliquãdo, vt cùm dicitur crucifixus eſt Chriſtus, & cũ eo alij duo latrones, vt plenè ꝑ Bar. in d. c. ſed & reprobari. & in l. non ſolũ. §. quæritur, ff. de Procu. denotat diuerſitatẽ, & implicat, l. quidã relegatus. ff. de reb. dub. Etiã alius. i. cõtrari⁹, xj. q. iij. c. 1. xj. di. ſi quis. vbi dicitur, nullus alius quàm Petrus ꝑdicaſſe in Italia, Gallia, Hiſpania, & cæteris prouinciis. Itẽ ali⁹ & alter ſunt implicatiuę qualitatis præcedentiũ, vt lege ſi donationis. C. de his quæ vi metúsve cauſa fiunt, licet gloſſa ibi velit, quòd implicet qualitatem cõtractus, aliter eſt denotatiuũ qualitatis, nō autẽ ſubſtãtię. ff. de Verborum obligat. l. ſi quis cùm aliter. C. de Teſti. l. etiã. & quod ibi not. gloſſ. & etiã denotat diuerſitatem, non in ſubſtantia, ſed in qualitate, vt not. Franc. in l. certos nummos. ff. de Verb. oblig.

ALLECTI, inquit, Feſtus, dicebatur apud Romanos, qui propter inopiã ex equeſtri ordine, in Senatorum ſunt numerũ aſſumpti. Nam patres dicũtur, qui ſunt patricij generis: conſcripti qui in Senatu ſunt ſcriptis annotati.

ALLEGO allegis, penultima breui, ꝑ eo quod eſt cooptare, hoc eſt in collegium adſciſcere, componitúrq; ex ad. & lego, gis. Vlp. lib. 50. Dig. tit. de decurionibus. l. generaliter. [Allegi, inquit, id eſt, per electionem in ordinem aſſumi.] allego, gas, quod eſt cõpoſitũ ex ad, & lego, gas penultima longa, eſt ad aliquẽ locum mittere. Vnde iuris profeſſores cõſueuerũt allegare leges, id eſt, citare teſtes ad id de quo diſputãt comprobandum, ſed non ſine barbariſmi vitio, quod pro allego penultima longa, proferunt à lego penultima breui. Nebriſ.

ALLEGARE, eſt argumentari ad probationes vel concluſiones ad communem iudicem pro commodo ſuæ cauſæ: & propriè pertinet ad aduocatos:

ALLEGATIO quãdoq; ſumitur pro allegatione iuris, ff. de Mino. l. minor autẽ. & C. de Iud. l. rẽ non nouã. §. patroni. aliquando pro allegatione iuris & facti. extrà de poſtula. præla ca. bonæ fi. §. nos igitur. aliquando capitur pro probatione. vt l. laudabile. C. de Aduer. diuer. Iur. & de iur. Auth.

iubemus,

Digitized by Google

iubemus, aliquãdo ꝑ exceptione illatoria, vel perẽptoria ſeu declinatoria. C. de iur. & fa.ign.l.j.& ibi no.& ff.de min.l.min. 25. an.

ALLEGERE ſignificat aſſumere & cooptare, vt cùm quis aſſumitur ad aliquẽ ordinẽ, vt ſenatorũ & decurionũ generalit. §.2.de dec.

ALLOEOTHETA figura eſt, quando ſingularis numerus ponitur pro plurali: in not. ff. de Tranſact.l. qui cum tutoribus, §.fin.de petit. heredit.l.diuus.

ALLIBRATI dicuntur, qui deſcripti ſunt in libro ciuiũ, vel communitatis alicuius ciuitatis.

ALLODIVM, eſt res libera alicuius, ex qua tamẽ præſtatur tributum. glo. Gulíel. de Cun.& Bar.in l.ſi. fam.herciſ.in glo. ſi. ibi, [quid ſi vni per diuiſionem iudicis aſſignetur totum allodium.] C.fam. herciſ. Bald.in c. j. in tit.de allo. in prin.vbi dicit, ꝙ allodium eſt id, quod eſt propriũ alicui⁹, & à nemine alio recognoſcitur, niſi à Deo. Et de allodio vide l.at ſi quis.§. ſed interdum. ff.de relig. & ſumpt. funer. Et allodiũ allodij dicitur hereditas quã vẽdere vel donare poſsũ, ſecũdùm Hug. Hotomanus eius verbi originẽ Germanicã eſſe arbitratur: & ex ALS & LEVD conflatam: quaſi prædia illa non militib. quorum opera duces vſi fuerãt, attribuerẽtur: ſed ſubactis populis relinquerentur: vt ea iure optimo, id eſt, eo quo antea poſſederunt iure poſſiderent. Hæc Hotom.

ALLODIVM, id eſt.liuellariũ, vt c. ij. & iij.ſi de feu.contro.fuer.in vſibus feud. & vide quod not. gloſ. in l penultima. C de ingen.

ALLVSIO quid ſit, vide ff.de Acquiquirenda poſſeſſione, l. j.in gloſ. & l ij.§.appellata, ff.ſi cer pet.

ALLVSIO ad ſimilitudinem dictionis pertinet, vt poſſeſſio; quaſi poſitio magiſtri, quod monſtret. Etymologia verò eius veram deriuationem reſpicit. Alc. in l.tabernæ.de Verb.ſig.

ALLVVIO, eſt latẽs incrementum, veluti cùm paulatim aquis abluẽdo arenã ex fundo meo vel vicini mei in fundum tuũ aliquid ita accreſcit, vt facilè modus nõ poſſit apprehẽdi qua hora ſit ablatum, vel hæc augmentatio facta. vide Inſti.de Rer.diuiſ.§.præterea. Sed videamus (inquit Hotoman.) ne Iuſtiniani definitio, ſi ad exactũ iudiciũ reuocetur, abſurda videri poſſit. Non enim alluere augere eſt, ſed attingere, & aſpergere: Cicero pro Sexto Roſcio,]Ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluãtur:] & Verr.iij. [nõ alluuntur à mari mœnia extrema, ſed influit in vrbis ſinum portus.] Alluuio ergo eſt adiũctio & appulſus fluminis ripam contingentis: Hinc,

ALLVVIVS ager, quẽ paulatim fluuius in agrum reddit, id eſt, qui ex alluuione factus eſt: vt eſt in libro Variorũ auct.de limit. Sed cùm iſto appulſu & attritu affluẽtis aquæ detractio illa cõglutinatióq; cõtingeret, ac proinde per alluuionem acquiſitio fieret, acquirẽdi modum, quod incremẽtũ latẽs verè definitur, Iuriſconſulti alluuionem vocarunt: eique definitionem illã accommodarunt, rerum vim, nõ verborum proprietatem ſpectantes. Hactenus Hotoman.

ALMA, id eſt, ſancta & nutriẽs, ab alo, alis. Quãdoq; alm⁹ ponitur ꝑ claro & illuſtri, vnde alm⁹ dies, alma vrbs l.vn.C. ne neg.m.li.12.

ALTARE dicitur, quaſi alta res, vel alta ara, in quo ſacerdos inceſſum adolebat, vel qa in eo ſacrificia ardebant. de conſec.d.j.de fabrica, & ibi Arch. & ſignificat Chriſtum

Digitized by Google

ſtum,qui dator & cōſeruator eſt charitatis. viij. q.j. in ſcripturis.

Alter refertur ad vtrunque ſexum.l.iij.de nego.geſt.& dicitur etiam de pluribus, licet propriè de duobus. glo. in l. quicunque. C.de hæreticis.

Altercationes,ſunt certamina verborum ſecundùm Ioan. And.in procem. Clemen.

Alternatio propriè eſt per vices ſucceſſio, vt Feſtus ſcribit. I.C.autē, pro diſiunctione vſurpāt:cùm dicitur illud aut illud.l. 7.§.quod autem.ff.de iniur.l.2.§. 2.ff.ꝙ cert.loc. Vſurpatur etiam impropriè ꝓ cōplexione, & ambarum rerum coniunctione.Vlp. l. 9. ff. de ſeru.corrup.[Qui cum extraneo egit, ſiue recepit, ſiue corruperit,agere poteſt:qui cum ſocio ſine alternatione.]

Alternativa, eſt coniunctio alternatiuè ſignificās,ſcilicet quādo ſignificat alterū de cōiunctis eſſe,ſeu orationē factam per hāc coniunctionē in altero verificari.Et quādoque variatur ſignificatū,vel ex coniūctionis natura, ſubiecta materia,ſeu quauis alia circunſtantia:verbi gratia, Lego Stichū vel Pāphilū, ſignificatur vtrunq; eſſe in obligatione, ſed alterū tantū in ſolutione,vt alterū ſoluendo debitor liberetur. ff. de Verb.obli.l.ſi duo.in fi.& effectus alternatiuæ eſt,ꝙ vterq; eſt in obligatione, q̄a,vno mortuo, alter,q̄ ſupereſt,remanet in obligatione. Eſt autē alternatiua quadruplex Quædā rerū,in qua electio eſt debitoris.l.plerunq;§.fi. ff de Iu.do. & l.arbitraria.§.Scæuola.ff de eo ꝙ cer. loc facit c.in alternatiuis.de Reg.iur.li.vj Secūda eſt locorū reſpectu ſolutionis fiendæ,quia & in illa iterum debitoris eſt electio ante litem conteſt.vt in §.Scæuola.præalle. Tertia eſt locorum quantum ad iudicium inchoādum,in quo loco debeat conueniri, in qua electio eſt actoris , §. prædicto. Quarta alternatiua eſt perſonarum,quando ſtipulatio eſt appoſita de ſoluēdo:in illa iterum eſt electio debitoris,vt in §.item Iulianus l.arbitraria.præal. Alij dicunt quod alternatiua legis ſignificat vt ea lex,ratio, vel ſubiecta materia ſignificare declarat. Sed alternatiua hominis ſignificat,vt proferentē ſignificare verba velle,vel ſubiecta materia, vel quæuis alia coniectura probabilis concludens declarat. Et de iſtis alternatiuis ſeu, aut,vel, require in loco ſuo.

Adde quòd alternatiua hodie vocatur à doctoribus, quæ à priſcis Iuriſcōſultis diſiunctiua aut ſubdiſiunctiua,l. hæc verba,ille,aut ille.de Verb. ſigni.

Altius non tollēdi ſeruitus,differt ab illa quæ conſtituitur vt ne proſpectui officiatur. l. ædificia.ff.de Ser.vrb.præd.

Alveus, fluminis eſt vallis, ſiue foſſa,ſiue conceptaculū,& locus per quē fluuius labitur, dū intra ripas notas currit:nā cùm euagatur,alueū trāſcendit. Pomponius Mela: [Ora, inquit, Aſiæ, cùm alueo Nili amnis deſcendit in pelag⁹.] In hac ſignificatione accipiunt in iure,cùm ſæpè aliàs, tum lib.xlj. tit.de acq.rerum dominio. l. adeò. §. inſula quæ eſt Caj.[Quòd ſi in toto,inquit, alueo naturali flumē aliàs fluere cœpit,prior quidē alueus eorum eſt, qui prope ripam prædia poſſident,] & ibidem ſæpè. aliàs alueus eſt apium receptaculum, vt in eod. tit. l. naturalem. [Ante quàm apes, inquit, in alueo à nobis concludantur.] Nebri.

Alveus propriè eſt venter fluminis,

Digitized by Google

minis, vt dicit Bartol. ſecundùm Hugo.in tract. de alueo,in princ. & ſicut ſtomachus cõtinet vinũ, ita alueus ſupra ſe continet flumen,vt vulgariter lectũ fluminis appellamus , qa ibi flumẽ cubat. Bal.in Rubr. de Re diui.ff. in xij. col.in verſic.[ne veniamus.] Verumetiam pro vaſe vbi apes manent aliquãdo accipitur , vt Inſt. de Re.diui.§.apium.&aliquando pro vaſe in quo lauantur pedes.

ALVMNVS, eſt qui alit aliquem, vel qui alitur ab eo, vel eſt filius ex cõcubina, vt in l.alumnus. C. quæ res pign. oblig. poſſ. & ibi glo.ferè tamen accipitur pro eo, quem aluimus, & propriè refertur ad nutritium & nutricẽ. quæ ſignificant indifferenter actionem & paſſionem,vnde,

Hoſpes , zelotypus , conuiua , vector,alumnus,
Actum ſiue pati ſub eodem nomine ſignant.

De A ante M.

AMATOR accipitur in malã partem.l.j.in fi ff de Ser.corrupt.

AMATORIVM poculum, de quo mentio fit in l. ſi quis.§.abortionis.ff. de pœ. & l.iij.§.j ff de Sicariis.medicamentum ad alliciẽdũ accõmodatũ , quo potionatũ Caligulam à Cæſonia vxore ſcribit Suetonius. Philtra autem à Græcis & poëtis appellantur, de quibus Iuuenal.Sat.vj.

AMBAGES,eſt dubia locutio vel effugatio ſermonis extra ꝓpoſitũ.

AMBASSIATOR , eſt legatus principis in arduis negotiis , & ambaſſiata eſt huiuſmodi legatio conſiliariorum,vel principum in ſuis cauſis.

AMBIGVVM , eſt vbi opiniones ſunt,& iura varia videntur C de Sent. excom. inter alia. de iudic. c.j.lib.vj. Et de triplici ambiguitate:ſcilicet,iuris, facti & perſonæ.no.xxxiij diſt.c.fi. ſecundùm Io.And.in proœ.Clem. ſuꝑ verb. [ambiguitatis]adde quod dicant ambiguum , per Bart. in l. inter ſtipulantem.§.j.ff.de Ver.obli.& in l.ſi os intentione ambigua. ff. de Iudic.& per Bart.poſt gloſ.in l ſiquidẽ.C. de excep. Et differũt ambiguum & obſcurum, vt not. gloſ.in l. veteribus. ff. de Pac. & Alciat.in l.nepos de verb.ſig.

AMBIRE , eſt propriè cupere honores.argu.de conſuet.c.j.lib. vj. vnde ambitio, id eſt , cupiditas, per Archi in c. vlt. de Reſcr. lib. vj Vel dic , quòd ambire,eſt honorũ gradus & ordines per peccatum appetere. Cupere verò eſt terrena lucra optare. Vnde versꝰ:

Eſt cenſu cupidus vir, ambitioſus honore.

Not.per Card.in c.auaritiæ.de electio.lib vj.

AMBITIOSA decreta ſunt,quæ per gratiam facta ſunt l.ambitioſa.ff.de Decre.ab ord.fac.

AMBITIOSA diligentia, id eſt, nimia & anxia. l. ſi bene. ff. de Vſur.

AMBITVS ab ambitione diſtat, quod ambitꝰ in actu eſt, ambitio verò in animo & habitu. ambitione namq; peccat , qui præter modũ cupit honores , qui ambitioſus dicitur:ambitũ verò committit,qui largitionib. magiſtratũ conſequitur, quæ in rebus ſacris ſymonia in religione Chriſtiana vocatur : dictus ambitus, vt inquit Feſtus, ab ambitu ædificiorũ, qui patet in latitudinem pedes duos,& ſemiſſem,in lõgitudinẽ idẽ quod ædificium. libr. xlviij Dig.tit eſt ,ad legẽ Iuliam de ambitu. l vnic. vbi Modeſtinus : [Hæc , inquit, lex in vrbe hodie

hodie ceſſat, quia ad curiã Principis magiſtratuũ creatio pertinet, nõ ad populi fauorẽ, qui ſcilicet declaratur per ſuffragia.]

AMBITVS dicitur crimen affectati honoris: ab ambeundo, hoc eſt circumeundo & ſupplicando, & propriè eſt in actu. Indè ambitioſus, qui largitionibus magiſtratum affectat, quem lex Iulia dè ambitu puniebat.

AMBVLARE, id eſt, tranſire. ſic dicitur ambulatoria volũtas defuncti vſque ad mortem, ff. de Adim. leg. ij. Dicitur etiam ambulatoria poteſtas legis, ff. de fundo dot. l. erit ergo. Item ambulatoria actio. C. de furt. l. vlt. §. 1.

AMBVLATORIAM eſſe voluntatem teſtatoris vſq; ad mortẽ, dicitur in l. quòd ſi. ff. de Adimen. leg.

AMBVLATORIAM cõditionem Papinianus appellat in l. Seruus. ff. de ſtat. lib. cum eam ſignificaret, quę nõ in vnius tãtũ, ſed etiã in plurium heredum perſona rectè impleri poſſit, hinc legis,

AMBVLATORIA poteſtas in l. erit. de fund. dotal. & obligationes cũ capite ambulare, l. tutelas 7. §. j. de Cap. minut. emptiones nõ p plures pſonas ambulaſſe, l. ſed vbi. 15. ff. de minoribus. Hoto.

AMEN exponitur, id eſt, verum eſt, de Conſec. diſt. ij. re vera Vel, id eſt, ita erit, vt not. Archidia. in procem. lib. vj. in fin. Et de hàc dictione amen, vide de conſe. diſt. j. cap hoc quoque.

AMETHYSTVS ἀμέθυστος gemma quæ ex eo nomen inuenit, quòd vſque ad vini colorem accedens, priùs quàm cum deguſtet, in violam deſinit, fulgórque quidã in illa purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorẽ deficiens: vt ait Plinius lib. 37. cap. 9. eius facit Vlpia. mentionem in l. 19. §. 6. ff. de Auro & arg.

AMFRACTVM eſt ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu, & frãgẽdo. ab eo leges iubent, in directo pedũ octo eſſe, in amfractu ſexdecim: id eſt in flexu: Hæc Varro de Ling. vj. vbi legem notat. de qua ſcribit ſic Caius in l. 8. ff. de Seruit. ruſtic. [Viæ latitudo ex lege xij. Tab. in porrecto octo pedes habet: in amfractum, id eſt, vbi flexum eſt, ſexdecim.]

AMICA appellatur, quæ cùm vxor non ſit, alicui tamen ſui copiam facit l. Maſurius. de Verb ſig.

AMICOS appellare debemus, nõ leui notitia coniunctos, ſed quibuſcum fuerint iura honeſtis familiaritatis q̃ſita rationibus l. latæ. §. amicos. de Verbor. ſignific.

AMINEVM vinum ex celeberrimis Campaniæ, de quo Virgilius 2. Georgicôn,

Sunt etiam amineæ vites firmiſſima vina.

Dictũ Aminæũ (vt putat Serui⁹) quaſi ſine minio, id eſt, rubore: nam, vt ait, albũ eſt. Plin lib. 14. [Principatus, inquit, datur Aminæis pꝑter firmitatẽ, ſenio quoque proficiẽtẽ.] Idẽ quoq; Falernum & Cæcubũ dicitur. Macrobius in tertio Saturnal. de generibus vuarũ: [Aminæa, inquit, à regione dicta, nã Aminæi fuerũt vbi nũc eſt Falernũ.] Quod verò Aminæum, Cæcubũ & Falernum ſynonyma ſint, teſtatur Galenus in ſexto Decameridôn, [In muſto, inquit, vuarũ auſterarũ, quas vocamus aminæas, eaſdẽ & Falernas.] Idem in libro de vinis: [Aminæũ, quod antiqui Romani nominãt Cæcubũ.] Idẽ in libro de Euchymia:] album, inquit, quale eſt Aminæũ: nominãt autẽ id antiqui Latini Cæcubũ.] Proculus li. xxxiij. tit. de vino & tritico legato l. vl. §. fi. [Aminæũ, inquit,

inquit, Græcum, & dulcia omnia.]Nebr.

AMINEVM vinum, ab Aminæa regione. Meminit Proculus in l. fin.ff.de vi.& trit.leg.

AMISSA dicuntur & quæ corrupta ſunt,vt ſciſſa & fracta. l. prætor. §.amiſſa.ff.vi bonor.rap.item pro quibus perſequendis nullam actionem habemus. l. Labeo & Sabinus.de Verb.ſign.

AMITA, eſt ſoror partis.

AMITA magna,eſt ſoror aui.

AMITINVS, eſt qui ex ea generatur,ſcilicet,amitæ filius,vt xxxv. q.v.cap.vlt.

AMITTAT, hoc verbum non ſonat in præteritum,ſed in futurum, niſi addatur ipſo iure.Felin. in ca. Rodulphus. verſi. [publica ſunt bona.]de Reſcrip.

AMMINISTRATOR [ſiue adminiſtrator,] rerum publicarum eſt, qui temporalia gerit, ſed magiſtratus qui iuridictionem exercet, ſecundùm Azonem, C. de Ad.reipub.lib.xj.in rubr.

AMOVERI q̃ dicatur, liquet ex l.iij. § ij.ff.Rer.amot. ex l.ſi ſeruũ.§.a mouiſſe.de acq̃rẽ.here.& l. q̃ tabulas.in fi. de fur. & l.iij. §. non ſolum.de inc.ruin.naufrag.

AMPHIBOLOGIA dicitur cùm ambiguitas oritur, ſeu ex ſingulis dictionibus, ſeu ex coniunctis.

AMPHITAPA ἀμφίταπα, Veſtimenta vtrimq; villoſa apud Vlp. l.23.§. ij. ff. de Aur.arg. Nam, vt ait Heſychius, χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχων μάλλους,.id eſt,[Veſtis vtrimque villos habens.] quod idem Nonius tradit.

AMPHORA, vas eſt, ſed quantum capiat pauci nouerunt, illi maximè quorum id ſcire plurimum intererat. Eſt itaque ſpatium quod circunſcribitur à ſex (vt ſic dixerim) ſuperficiebus,quarum latera ſunt pedalia, anguli verò recti, de qua Priſcianus,in libro de ponderibus & menſuris,

Pes longo ſpatio ſolido latoq́; notetur.
Angulus vt par ſit,quem claudit linea triplex,
Quatuor ex quadris medium cingatur inane.
Amphora ſit, cuius vim ne violare liceret,
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Lib. xxxv. Dig. qui eſt de leg.ij. Hermoge. in l.ſi quis. [Serui ex illo, inquit, dolio amphoras decem.] Et ibidem: [Vinum amphorarium.] item lib. xxxiij. tit. de penu legata. Scæuola in l. penu.[Sinautem, inquit,& in horreis amphoræ,an hæ quoque deberentur.] Accurſius vaſa tantùm eſſe dicit. Nebr.

AMPHORA, vas erat vinarium.l.vinaria.de Verb.ſig.vbi Alcia.

AMPLECTENS, id eſt,vndique circumplectens. C. de legib. l. non dubium.

AMPHORARIVM vinum, quod è dolio in amphoras eſt diffuſum: apud Proculum, l.vlt. §. j. ff. de Trit.vin.& oleo.

AMPLIATIO à comperendinatione hoc differt, quòd illa libera eſt, & in iudicũ poteſtate poſita:hæc neceſſaria, & legis vi atque imperio inſtituta: Illa ſexies fieri poterat, hæc ſemel tantũ:illa in id tẽpus quod iudicibus placebat alteram actionẽ differebat. hæc in perendinum diẽ duntaxat. Differentiarum autem rationes vide ex Hotom. & Apparatu noſtro latinæ locutionis.

AMPLIARE & augere, licet videantur idem ſignificare,tamen differunt.quia augere ſpectat ad quan

quantitatem, ampliare verò ad pretium, quod fit diligenti rerum cultura. C. de ſac.ſanc.eccl. l.iubemus nulli. ff. de iur. fiſ. l. non intelligitur.§.diui.

AMPLISSIMVS ordo, id eſt, ſenatorius.l.nutu.de leg.iij.

AMPLIVS, hoc verbum habetur ff. de Dam. infec.l. hoc amplius. & ibi includit, nō tamē ſemper eſt exceſſiuum, vt ff.de ver.ſig.l. verbū amplius, & l.j.§.hæc verba. ff.ſi cui pl⁹, quàm per l. Falc. Interdum eſt exceſſiuū,& habet in ſe vim repetitionis & exceſſus. ff.de Lega.iij. ſi ſic.& l.ſi tibi purè. & de do.præleg.l q. ita. vbi de hoc.Itē vltra ſupradicta adde de hac dictione amplius, quomodò repetit, vel comparatiuè ponatur.Bar. in l. ſi ſeruus legatus,& ſi ita ſcriptum, ff.de Lega. j §.in l.ſi tibi.de Legatis iij.& ibi an inducat quātitatem, vel conditionem:& de hac dictione pleniùs vide per eundem in l. lecta. ff.ſi certum petatur.

AMPVTARI, vide C. de Iur. delibe. l. ſcimus. & l.vnic. de plus petit. & extrà, de Reſtitut. ſpolia.cap.frequens.lib.vj.

AMVRCA, eſt ſanies,ſiue ſuccus ille igneus atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur atque ſubſidit:nam oliua ex quinque ſubſtātiis conſtat: oſſe, nucleo,ſenſa,oleo,amurca. Virgilius primo Georgicorum:

Profuit interdum nigra perfundere amurca:

quam Seruius interpretatur olei ſordes, ſed non exponit quas, cùm ſint duplices: nam,vt dixi, quod ſubſidit oleo, ex oliuarum expreſſione, dicitur amurca: quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum purgamentum, Fæces appellantur. Plin.libr.15.[Oleum, inquit, amurca, ad multos vſus.] Vnde Cato de re ruſti. [Dolia, inquit, amurcaria decē habeat.] Vlpianus lib. xxxiij. Dig. ti. de. penu legata. l.qui penū. Ariſto.notat, etiam quæ eſui potuiq; nō ſunt contineri legato, vt putà ea in quibus eſſe ſolemus, oleum forte, garū, amurca. Accurſius ſalſamenti genera eſſe dicit, ſed quæ illa ſint non exponit. Cùm verò in amurca nullus cibus, quod ego legerim, eſitari ſit cōſuetum, forte pro[amurca] legendum eſt [muria.] Nebriſ.

De A ante N.

AN, de iſta dictione an, vide Inſt. de Rer.diuiſ.§.cùm ex aliena. & § feræ.in fi.& § j. Qui. mo. teſt. infir. l. an vſusfructus. de Vſufr. & l.j ff.Si vſusfruc.pet.

ANACRISIS accipitur pro examinatione negotij, quæ per interrogationem accuſati fit. l. diuus.li.ij ff.de Cuſtod. reorum. & ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret, iubere oportet venire irenarchē.

ANADEMA ſimpliciter corona eſt Nam diadema propriè regum habetur, dictum anadema ab anadeo,quod eſt corono. Lucretius lib.4.

Fiunt anademata,mitræ.

Pau.lib.xxxiij. Dige.tit. de Auro & arg.lega. l.quāuis. Sicut mitræ,inqt, & anademata Nebriſ.

ANADEMATA, coronæ.l. quāuis ff.de Aur.& arg.lega. At Alc. legit ibi[anadeſmata,] quæ ſunt capitis ornamenta.

ANALESIS, id eſt, repercuſſio ſeu reuerberatio.l. ſi arborem. de Ser. vrbanorum prædiorum.

ANALOGISTAE dicuntur tutores illi,

Digitized by Google

illi qui non tenentur reddere rationem tutelæ adminiſtratæ, ab ἀνὰ præpoſitione, & λόγος ratio, vt ἀνὰ tollat rationem. Iulian. li.xxvj de admin. tut. l. quidam decedens. [Eos, inquit, analogiſtas eſſe volo,] & paulò poſt: [Teſtamento comprehenſum ſit vt analogiſtæ eſſent.]

Analogiſtæ appellantur, qui non tenentur reddere rationem adminiſtrationis, l.quidam.de Adminiſtra. tuto. Sed peritioribus videtur legendum eſſe potius alogiſtæ, aut aneclogiſtæ.

ANAPHORA figura, Latinè relatio dicta eſt, cum idem verbum in principio plurium clauſularũ repetitur, veluti in l.ij. in prin. C. de offi.præfec.præt.Afr.

ANATHEMA vno modo eſt ſubſtãtiuum, & eſt damnatio æternæ mortis,& nõ niſi pro mortali crimine debet imponi,& in illis qui aliter non patiũtur ſe corrigi. xj. q.iij. nemo epiſcoporũ. in fi.Vel eſt excõmunicatio, ſeu ſuprema maledictio. Et] dicitur ab ἀνὰ id eſt, ſurſum, & θέμα figura: quia olim imprimebatur figura frõtibus damnatorũ. de hoc no.Ioan. And. de Iudic. cũ nõ ab homine. vbi poſt excõmunicationẽ incorrigibilis anathematis mucrone feritur,id eſt punitur,id eſt,ſolẽni excommunicatione, cum xij. Epiſcopis cãdelas in terrã proiicientibus & conculcantibus, vt in c.debet. xj. q.iij.Et anathema tale,vel maledictio, ſolebat fieri per præfatos: vel dicitur, & meliꝰ à verbo Græco ἀναθεῖναι. hoc eſt à ſeponẽdo,quaſi quædã ſepoſitio& ſeparatio à Deo.Alio modo anathema eſt adiectiuum omnis generis indeclinabile, & dicitur excõmunicatꝰ, maledictus, ſeparatus vel damnatus, vnde,

Qui frangit, rapit, ac vrit, ferit, eſt anathema.

Frãgit ſcilicet eccleſias, rapit res alienas, vrit etiam eccleſias, ferit perſonas eccleſiaſticas. Inde etiã anathematizare, id eſt, damnare vel excommunicare, maledicere, vel ſeparare vt ſuprà.

ANATHEMATIZATVS dicitur qui tanquã impius à deo ſeparatus eſt. Ponitur pro excõmunicato, vt xxiij q.iij. certum eſt.

ANATOCISMVS ἀνατοκισμὸς regeneratio, renouatio. Cic.lib. Epiſt.ad Attic.ſexto poſuit, pro fructibus vſuræ in ſortẽ redactæ: latinè autem Epiſt.v. interpretatur, [Confecerã, inquit, vt ſoluerẽt centeſimis ſexennij ductis cũ renouatione ſingulorũ annorũ.

ANCEPS eſt aliquid, ſeu aliquis huc & illuc fluctuans, & dubius in quam partem declinet; ſecundũm Iſido.lib.x.etymo.

ANCHORA, retinaculum ſeu gubernatio nauis eſt, vt ff.de Exercit.l.prima §.primo.

ANCIANI dicuntur præſidentes, vel priores, vel regentes, qui regunt vniuerſitatem, vel prouinciam. Ita dicit Panor.in c. fin. in prin. not ij.de procurat.

ANCONES, vaſa ſunt cubitalia: nam ἀγκὼν Græcè cubitus ſignificat.l. tabernæ. ff. de fund.inſtr. N. briſſenſ.

ANCONES, ſpecies vaſorũ cubitalium.l.tabernæ. de fund. inſtr. legato.

ANECLOGISTVS ἀνεκλόγιστος, rationibus reddendis liber ac ſolutus. Vlpia.l.5.§.5.ff. de adminiſt.tut. quidam decedens filiis ſuis dederat tutores,& adiecerat, eóſque aneclogiſtos eſſe volo. Et ait Iulianus. Tutores niſi bonam in adminiſtratione præſtiterint

fidem

fidē, damnari debere, q̄uis teſtamēto cōprehēſū ſit, vt aneclogiſtę eſſēt. Iidē pleruq; dicūtur ἀνυπεύθυνοι. dicit quoq; Scæuola l. 23. §. 2. ff. de pecul. le ἀνεξετάστως.

ANFRACTVS dicuntur viarum flexus. l. viæ. ff. de Ser. ruſti. præd. vnde & anfractus litigiorū. extrà, de ſepul. c ij lib. vj §. j. Et dicitur anfractus litigiorum, quia multas moras habet: vt ff. vt leg. noca l. etiā. & incertos euentus habet. ff. de pecu. quod debetur. & ideo ſic dicuntur, quia vndique franguntur vel circumeunt. not. per Archi. d. de electioni. quorundam in princip. lib. vj.

ANGARIA, penultima longa, atque in eadem accentu, interpretatur coactio. Veget li. 1. de re milit loquēs de tyronibus. [In angariis, inquit, plurimum detinēdi ſunt, proculq; habendi à ciuitatibus.] idem lib. 2. [ad vigilias vel angarias faciēdas.] Accurſius in illud Codicis Iuſtiniani, tit. de Sac. ſanct. eccleſ neminem in angariis vel parangariis, &c. [angariæ, inquit, quæ ſunt in operis perſonarū. Parangariæ in quibus vtrunque vertitur, ſcilicet perſonarum & rerū impēdia:] Verbum quoque angario, as, quod interpretatur cogo, gis, ſicut angaria eſt coactio. Mat. cap. 27. atq; iterum Luc. 15. [angariauerunt Simeonem quendam Cyreneum. Vlpian. lib. 50 Dig. de priuil. veteranorum l pe. [Naues, inquit, angariari poſſe.] Neb.

ANGARIE penultima longa, eſt iniuſta exactio vel cōpulſio. Nā angaria dicūtur perſonalia obſequia propriis ſumptib' præſtita. cap. non minus de immun. eccl. gloſ. in l. neminem. C. de Sacroſ. Eccleſia. Sunt ergo quædam perſonales, quæ à vulgo dicitur captiones.

ANGIPORTVS ſiue angiportum olim dicebatur anguſta via inter portus, id eſt domos. l. portus. de Verb. oblig. vbi Alcia.

ANGVILLARIVS lacus, in Rutilia. de contrahen. empt. pro lacu anguillas producente.

ANGVLARIVS, pro angularis, id eſt, quadratus, vel triangulus, vt alij legere malunt.

ANGVSTA domus, id eſt, arcta, ff. de Seruit. ſi tam anguſti.

ANGVSTIA temporis, id eſt, breuitas. C. de Leg. non tantum & ff ſi quis cau. l. ij. § ſi quis verſ. niſi.

ANIMADVERTO, præter illam ſignificationē quā habet in prōptu, hoc eſt conſiderare, ſignificat etiā punire, ſed ab eo tantum modo, qui alterum puniendi habet poteſtatem. differtque conſtructione, nam dicimus animaduerto te, pro conſidero te, Sall. in Cati. [Vt prius, inquit, in eos animaduerteretur.] & paulo poſt: [verberibus animaduertebant in ciues.] Vlpi. li. xl. Dig. tit. de iniur. l. Item apud Labeonē §. ait prætor [ait prætor, ne quid inſinuandi cauſa fiat, ſi quis aduerſus ea fecerit, prout quæque res erit animaduertam.] Et animaduerſio pro punitione. Vlp. xlvij. li. Dig. ti. de fur. l. meminiſſe [Extraordinaria, inquit, animaduerſione coercendam.]

ANIMADVERSIO dicitur pœna, q̄a animaduertere eſt punire, vnde dicitur animaduertendum eſt in facinoroſos homines. Item animaduerſio dicitur cuiuſlibet operis determinatio, ſecundum quā quis pro mercede ſua ſuſcipit certum opus & determinatum ſuis impenſis faciēdū, vt terram colendam, vel domū conſtruendam. Eſt etiam animaduerſio conſideratio. §. j. Inſt ſunt ſui vel alie-

Digitized by Google

ferentia, quædã enim ſunt manſueta, vt gallinæ: quædam fera prorſus, vt lupi: quædam verò fera naturaliter, ſed accidentaliter manſueta, vt cerui, pauones, &c. Inſt. de Rer. diuiſ. in gloſ. §. pauonum.

ANNALIS actio eſt, quæ finienda eſt anno, vt iniuriarum.

ANNICVLVS, inquit Valla, etſi formam diminutiui habet, diminutiuum non eſt, & dicitur tam de rebus animatis, quàm de inanimatis, quæ ſunt vnius anni, vt anniculus puer, anniculus agn⁹, anniculũ vinum. Paul. de Verb. ſignifi. l. anicul⁹. [anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur.] Et eo. ti. l. [anniculus, inqt, nõ ſtatim vt nat⁹ eſt ſed trecẽteſimo ſexageſimo qnto die incipiente, planè non exacto dicitur.] Item Aphricanus de leg. iij. l. cùm quæreretur. [agni, inquit, qui minores eſſent anniculis.] Nebriſ.

ANNICVLVS appellatur infans vnius anni, licet extremum anni diem duntaxat attigerit, non etiam perfecerit l. anni. de Ver. ſi.

ANNONA propriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoque rebus poſſe dici auctor eſt Cic, in ſecũdo de Diuinat. [annonã, inquit, cariorem in macello. [Erat autẽ præfectus annonæ, de cuius origine Liuius lib. 4. ab vrbe cõdita. Dicta eſt autẽ annona, proptereà ꝙ ſit alimẽtũ annuũ. Neb.

ANNONA ſecundum Azon. dicitur ſalarium quod cuique pro c[illegible] pite ſeu remunerationis c[illegible] datur. vnde titul. C. de anno[illegible] adminiſt. ſecũdũ Azo. exp[illegible] id eſt, capi[illegible] Sicu[illegible] dum [illegible] bu[illegible]

[illegible] datur magiſtratibus, vel cauſa ſalarij pro remunerando labore. Et dicitur capitatio de capite, quia eſt pretium debitum capiti, id eſt, dignitati. annona prætereà ſumitur pro tributo quod ſoluitur in auro, argento, vel ære, vt tradit gloſſ. in rub. C. de anno. & trib. libr. x. Item pro pane, vt in l. prima, C. de frument. vrbis Conſtant.

ANNONAE ciuiles ſunt, quæ publicè dabantur iudicantibus, ciuitatibus, vel omnibus tempore neceſſitatis per ſingulos dies: vt C. de Ann. & trib l. xj. lib. Etiam annona eſt ſeges vel frumentum vnius anni. Adde quod annonæ ciuiles dicuntur in iure aliquãdo annui reditus, à fiſco percipiendi. Dabantur enim annuatim de publico, ſecundùm gloſ. in l. hac edictali. §. ne his. C. de ſecũ. nup.

ANNONAE militares dicuntur, quas milites ſingulis diebus cõſequebantur: vt C. de Erog. milit. ann. l. vlti. vbi dicitur, quòd ipſi annonas & capita ſingulis conſequebantur diebus.

ANNOTATIO ſacra, eſt deſcriptio bonorũ, vel eorũ cõnotatio, ſeu conſignatio, veluti cùm aliquis cuiuſcũq; criminis reus ſit, abſentat ſe, vocatus ad iudicium patietur bonorum annotationẽ vt ſi intra annum venerit, & ſe purgauerit, bona ſua recu[illegible] Si autem non venerit, [illegible] applicentur. Et qual[illegible] [illegible]nit Spe[illegible] quali[illegible]

nit citatus, ponit in banno fiſci, niſi venerit intra annum. ff. de Requiren. reis. l. § j. Ab hac tamen ſententia conditionali poterit appellari, de Appel. præterea. Et deſcribuntur bona, quæ tamen fiſcus de facto non occupat niſi poſt annum. Poſt hoc iterum per edicta requiritur accuſatus, & citans mittit litteras ſuas iudici vel rectori loci, in quo degit accuſatus, vt per illum citato innoteſcat ſe accuſatũ vel citatum, & bona eius eſſe annotata. Inde venit verbum annotare, vel econtra ab hoc verbo ipſum nomen.

ANNOTATIO ſacra dicitur reſcriptum illud ꝙ Imperator proprio motu mentis indulget alicui, cõſtituens ſecundùm preces eius ſeu illius aliquid fieri vel nõ fieri. C. de Diuer. reſc l. fi. & ibi in gl. Et not Cardi. Zabar. in c. ſuper litteris. de Reſcrip. differentiam inter annotationem & pragmaticam ſanctionem.

ANNVA, bimæ, trima die, id quod multis in locis apud Iuriſconſultos legitur, quo ſenſu accipi debeat, manifeſtauit Iuriſcõſultus de annuis legatis. l. fin. legatum. [Si legatum, inquit, ſit relictum annua, bima die, fortè dena, per ſingulos debentur annos, licet non fuerit inſertum æquis penſionibus.] Ratio autem huius dicendi generis illa nimirum eſt quòd cùm dies in genere fœminino tempus ſignificet, vt apud Ciceronem, [longa dies adimit ægritudinem.] Et illud Poëtæ,

Longa dies homini docuit parere leones.

Annu' autem ſignificet quod eſt vnius anni: bimus, ꝙ eſt duorum annorũ: trimus, quod triũ annorum: erit annua, bima, trima die idem quod anno, biennio, triennio. Quod Iuriſconſultus quoq; expreſſit in tit. de Man teſt. l. ſi ita [Si ita, inquit, ſit ſcriptum in teſtamento, Stichus ſeruus meus heredi meo mille nummos annuo, biennio, triennio ſi ſoluerit, liber eſto.] Nebriſ.

ANNVA, bima, trima die, de ſignificatu horum verborum eleganter Iuriſconſ. in l. ſi legatum. de Ann. leg.

ANNVLI leues dicuntur, qui nõ excedunt valorem quinque aureorum. l. diuus ff. de bo. dam.

ANNVLVS ſignatorius, [vide ſignatorius.]

ANNVO, id eſt, concedo. ff. de don. inter vir. & vxor. l. ea quæ à marito. Et aliter exponitur, vt ibi not. Item annuere domino exponitur, extrà, de iureiurando. c. j. §. ego huius.

ANNVS quot dies & menſes habeat, no. gl in cap ſi propter. de Reſcri. li. vj Nam annus continet ccclxv. dies: vt in l. cùm heres §. Stichus. ff. de ſta. libe. Et quidam cõputant annũ ab incarnatione Dñi, vt xxiij. diſt. [in nomine Domini.] in princ. alij à natiuitate Dñi. de hoc gl. in §. forma. ij. q. vj. & in Spe. de Inſt. edit. in prin.

ANNVS iubile' dicitur annus remiſſionis, q a eo anno debita remittebantur, ſerui Hebræi dimittebãtur liberi, & omnia reuertebantur in priſtinum ſtatum, & eſt annus quinquageſimus, vt in c. iubileo. de pœn. diſt. j.

ANNVVS vel annuatim ex proprio ſignificato ſignificat multiplicationem ſimpliciter ſiue indeterminatè, ſed quando applicatur caſibus, ſignificat diuerſimodè, prout ex diuerſificatione materię cõcluditur proferentem intel

Digitized by Google

intellexiſſe: vt pacto ſeu ſtipulatione promittis x. Titio annua vel annuatim, ſignificat multiplicationem perpetuam: quia ſignificat promiſſam ſummã deberi ei cui promittitur, eius heredi, & heredis heredi,& ſic in infinitum,ideo dicitur in l.ſtipulatio.ff.de Verb.oblig. ꝙ ſtipulatio annua eſt perpetua.Et not. ꝙ annuum legatum pro primo anno eſt purum, & pro aliis annis eſt conditionale, quia pro quolibet anno debetur legatario ſi tunc viuit. Si vero mortuus eſt, tunc non debtur,nec ſi deportatus eſt, quia talis ciuiliter mortuus eſt,& non habet ius capiẽdi ex teſtamẽto ꝙ eſt ciuile. l. cum in annos ſingulos. ff.de An. leg. Sed ibi promitto tibi x. annua, vt ſis procurator meus in parlamẽto, ſignificatur multiplicatio tẽporalis ex cauſa, quæ apponitur de eſſendo procuratore, quia morte finitur, ſic & obligatio, q̃ ex hoc inducitur. De hoc vide l.annua.§.ſi &.to.tit. de An.leg.

Anormalvs ſucceſſor eſt,ſicut ille qui ſuccedit heredi non implenti defuncti voluntatem, vt Inſti. de eo cui li.ca.§. in primis.

Anqvirere pecunia & capite veteres dicebant,pro multã irrogare, vel ad populum ferre de multa,vel capite alicuius,vt eam populus aut iubeat,aut antiquet. Liuius li.8.[Capite anquiſitum, ob rem bello male geſtam, de Imperatore nullo,&c.]

Ansa, eſt nodus curſilis,& facilis ad ſoluendũ,ita factus,ꝙ ſi rectè trahitur caput fili,omnino ſolutus eſt, vt not. Bar. in c. cũ olim. de Ver.ſig.propriè autem dicitur qua quippiam prehẽditur ac tenetur.l.in rẽ.§.ij.de Rei vendica.

Antapocha, ſiue antipocha,ſiue antepocha, quod idem eſt ſecũdũ aliquos,& ſec.Azo.in ſum.de fid.inſtr. verſ. [de antipochis.] vocatur chirographũ quod facit debitor creditori, in quo cõfitetur ſe ſoluiſſe tantũ: & ſic eſt de ſolutis, & fit à debitore in hunc modum,cõfiteor me vſurarũ nomine vel pẽſionis ſoluiſſe:& datur creditori.Et ſic nõ dicitur ab ἀντὶ,quod eſt cõtra, ſed ab ante, ſecundũ Ioan. quia fit ante apocham, vel ab ἀντὶ, quod eſt ad, quia eſt inducta ad ſecuritatem creditoris, & ſit etiam ante apocham. qui enim alieno nomine poſſedit & penſionem ſoluit,vel qui creditori vſuras repræſentauit,ſi quando dicat ſe ſuo nomine poſſediſſe, & ita dñm factum vel præſcriptione liberatũ contendit, ius agẽtis facit vacillare, niſi dñs vel creditor vſuras & pẽſiones præteriti temporis ſibi ſolutas cõprobet: probat autẽ per antipocham debitoris.C. de fide inſt.l.plures. vbi gl dat tres modos dicendi. Vel, vt alij dicunt, antipocha eſt ſcriptura q̃ facit debitor obligando ſe, & in qua fatetur ſe debere,& fit contra apochã dicẽdo,[Cõfiteor me debere, &c.]& ſic dicitur ab ἀντὶ, ꝙ eſt contra. Apocha autem,ſecũdum omnes, eſt ſcriptura creditoris cõfitentis ſibi à debitore ſolutũ, & ſic apocha eſt de receptis,& fit à creditore,putà, [cõfiteor me recepiſſe tantũ.] ff. de cõ.ind.l.fin.§. Titius.ff. de fur.l. q tabulas.§.Apocha.& de acce.l. acceptilatio.§.j.Differt tamẽ chirographũ ab antipocha vel Apocha, quia chirographum dicitur, cùm duo paciſcẽtes faciunt duas ſcripturas, & ſub eadem forma verborum conficiunt & mutuo tradunt.

Digitized by Google

Antae, ſunt populi Hiſtri fluminis accolæ, quos cum debellaſſet Iuſtinian. Imper. Anticus dictus eſt. Sic enim legendum in inſcriptionibus volu. iuris ciuilis, non Atticus, vt vulgò impreſſum eſt.

Ante ſignificat ante rem factã & bene inchoatã. ff. Si cer. l. ij. § itẽ mut. vbi de hoc, & ff. de Ver. ob. l. qui ante & l. cũ q ita. §. quęſitũ.

Antecessor quãdoq; dicitur doctor qui alios antecedit. in procę. Digeſt. §. ſed cum nos. Quandoque exponit, l. ſucceſſor. in Conſti ff circa prin. Aliquando anteceſſor dicitur neceſſitudine, C. de Ve. iur enu. l. j. §. quæ omnia. Aliquando antiquitate, xxxv. q. vj. de parentela. Aliquando officij prioritate, iij. q. vj. hoc quippe. & q. v. c. accuſatores. Adde quod anteceſſores appellati ſunt profeſſores iuris, ab antecedẽdo & precẽdo diſcipulis, quos quaſi porrecta manu in penetralia iuriſprudẽtiæ deducũt, vt manifeſtè ꝓbatur in d. §. ſed cũ idq; docuit Aldobrandinus meus in annotationib. quas iã tertio ab hinc anno edidit in Inſtit. iuris.

Antestari quid ſit demõſtrat Acron his verbis, in Sermo. Horat. Denunciantes litem anteſtatos habebant. quibus pręſentib⁹ cõueniebat, ita vt aurẽ illis tertio vellerent: ſolebant enim teſtium aures tenere, & ita dicere, memẽto ꝙ tu mihi in illa cauſa teſtis eris. ꝙ eſt anteſtari. Aliter olim q anteſtabantur. auriculam contingebant. Ideóq; poëta ait,

— Libenter auriculam obiuli

Tangẽs aurẽ auriculã his verbis loquebatur: Licet anteſtari? ſi ille reſpondiſſet, licet: iniectione manus aduerſarium ſuum in iudicium trahebat ꝙ ſi anteſtatus nõ eſſet, & manum inieciſſet, iniurię reus cõſtitui poterat. Plautus in Perſa, leno ad Satyrionem paraſitum, Nonne anteſtaris? & Paraſitus, Tuane ego cauſſa, carnifex, Cuiquam mortali libero aures atterã? Aliter Anteſtari, i. teſtibus vti, ꝙ iudicij cauſa volo manũ iniicere: Nã hæc erat conſuetudo, Si quis vẽdito non paruiſſet, ei aduerſarius aliquem de præſentibus anteſtabatur, id eſt, tãgebat eius aurẽ, & dicebat, Licetne anteſtari? Si reſpondiſſet ille, licet: tunc iniiciebat vadatus manũ in eũ qui non paruiſſet, & ducebat in iudiciũ aliter, ſi inieciſſet manũ, iniuriarũ poterat accuſari: Hæc Acrõ. Plautus in Cur.

Licet anteſtari? M. non licet.

Ph. Iupiter te male diſperdat, miles inteſtatus viuito.

Anteverterе ſupplicium. C. lib. 6. tit. 22. l. 2.

Ἀντεξετάζοντες τὰ γράμματα. litterarum comparatores vocat Iulianus N. 49 cap 2. §. 2. l.

Antiades & Pariſthmi à Græcis dicuntur, quæ ſunt Latinis tonſillæ: & ſunt inflammationes circa eas parteis, quæ mala, id eſt, poma, à recẽtioribus verò amygdalæ appellantur. Celſus lib. 7. c. 11. [Tonſillas, quæ poſt inflammationem indurverunt, Græci ἀντιάδες appellant,] Galenus li. 6. Decameridôn: [Hortulanum, inquit, ab vulua & antiadibus & pariſthmis ſuffocationẽ patiẽtẽ.] Idẽ verò li x. de medicina ſimplici, [pariſthm⁹ ſiue faucib. vulnæ & antiadib.] Vlp. li. xxj tit. de Æ. dil. ed. l. quæritur. [Et ſi quis habeat antiades,] & ſic antiades ſunt quas exiſtimo, l. inueteratas, & quæ iã diſcuti nõ poſſunt. vtrobiq; mendũ eſt: antiachæ ꝓ antiades, Accurſ. fauciũ tumores exponit,

exponit, nō tamē dicit quos tumores: ꝙ verò ſubdit:[vt ſcrofulæ]omnino falſum eſt,cū ſcrofulæ ſint apud iuniores medicos, q̄ab antiquis dicuntur chœrades Græcis,Latinis ſtrumæ. Ant.Ne.

ANTIADES, ſunt veluti glandulæ quæ in gutture naſcuntur.l. cùm quæritur.de Ædil. edict. à [illegible]nis tonſillæ nuncupantur.

ANTICHRESIS, eſt pignus quod ad hoc datur creditori, vt inde fructus percipiat,donec æs ſuum receperit.l. ſi pecuniā de pi.ac.

ANTIDORVM, eſt cōtraria donatio, gl.ſup ver.[antidora.]in l.ſed & ſi l.§.cōſuluit. in fi.ff.de Pe.her.

ANTIDORVM ex Græco interpretatur remuneratio, ſiue retributio,ab ἀντὶ, ꝙ eſt re,& δῶρον, donum,quaſi doni redditio.Vlp.lib. 5.Dig. tit. de petitione hered.l. ſed & ſi.[Planè ſi antidora acceperūt,dicēdū eſt eatenus locupletiores factos, quatenus acceperūt.]Locus eſt in 5.Eth. Ariſt.lib. hucuſq;ab expoſitoribus non enarratus.vbi Leonardo interprete legitur,[vnde ſacra gratiarum ſunt:] quo in loco Ariſt. de hac remuneratione loquitur.Nebr.

ANTIDORA dicitur obligatio non efficax ad agendum,ſed ęquitate ſubnixa excipiendū.§ conſuluit.

ANTIDOTVM ſiue antidotus, eſt medicamentum,quo nos contra venenum præmunimus,ex eo ꝙ cōtra detur,dicta. Gel.li.17 c.16. [Huius autē regis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur.]Seren⁹:[antidotus verò multis mithridatia fertur Cōſociata modis.]& Pli.li.7.[cōtra venena eſt præcipuū antidotum,]Paul.li.33. Dig.tit.de penu leg.l.nō omne.[Quo,inquit,numero antidotū non eſt.]Itē li.18. ti.de contrah.emp.l.ꝙ ſæpe.[antidota,inquit, & alia quædā ſalubria medicamenta.]Vtrobique Accurſius nihil aliud dicit quàm eſſe genus medicamenti, ſed nō quid illud ſit.Nebriſ.

ANTIDOTVM ſolet dici,quod datur contra venenum, & ſic ponitur pro medicina,vt in cap.cæterum. de Iura. calū. Inde antidotarius, liber in medicina.de iureiurādo. cap.j in Clem.in gloſ.

ANTINOMIA poteſt interpretari, legum contrarietas, ab contra, & lex,vt C. Iuſt.tit.de Veteri iure enucleādo.l.deo autore.[Nulla, inquit, in omnibus prædicti C.membris antinomia. Sic enim à veſtuto Græco vocabulo nuncupatur.] Et paulò poſt: [Per ſuum vitium antinomias induxerūnt.]Neb.

ANTINOMIA ponitur pro legum contrarietate.l. j. §. nulla. C. de Vet.iur.enuc.

ANTIPHERNA, ἀντίφερνα,iuncto ex ἀντὶ & φερνὴ nomine, dicū tur ea quæ maritus conſtante matrimonio, vxori ſuæ quaſi remunerandæ dotis cauſa largitur. Iuſti. l. vlt. C. de Donat. ant.nupt. [Ita & in donationibus quas mariti faciūt,vel pro his alij,debet eſſe aperta licentia, & conſtante matrimonio talem donationē facere, quia quaſi ἀντίφερνα hæc poſſunt intelligi, & non ſimplex donatio]

ANTIPHONA pro pignore ponitur. ff.de Pig.actio.l. ſi pecuniam. & ibi gl. vbi etiam aliter exponitur,& meliùs de Pig.l. ſi is qui.§. j.Item Antiphona poteſt Latinè interpretari, vox reciproca. in d. l. ſi is ciu. §. Sed verior lectio eſt antichreſis,de quo ſuprà.

ANTHYPOPHORIZAT.i. tacitæ quæſtioni reſpondet.de ſupp. negl.præl.c.ij.lib.vj.in princ.

ANTIPTOSIS, eſt figura quæ ponit caſum pro caſu,&c.diſt.ix.

c.ego ſolus eis ſcriptorum, id eſt ſcriptoribus, vbi ponitur genitiuus pro datiuo.

ANTIQVARE, verbũ ſolenne, quo populus Romanus vtebatur cùm ſignificabat ſe legem quæ ferebatur non recipere. Itaque Feſtus lib 1. [Antiquare, inquit, eſt in morem priſtinum reducere.] Cicero lib. 3. de leg. [Vos, inquit, vt video, legem antiquaſtis ſine tabella.]

ANTIQVIOR, potior, carior. Paul. leg. 19. §. 4. ff de Capt. & poſtl. [Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm caritas liberorum.]

ANTISTES dicitur ſacerdos; eò quòd ante ſtat, c. cleros xxj. diſt. communiter tamen ſumitur pro Epiſcopo, ſecundùm gloſ. in Cle. dudum. de ſen.

ANTONIVS & Seuerus quoties in libris Digeſtorum legitur, mendum eſt inſigne, pro eo quod eſſe debuit, Antonius & Verus, tum ex codicibus illis vetuſtis Florentinorum, tum etiam ex ipſa temporum hiſtoria. Nebriſ.

ANVS per vnum n, exponitur, id eſt vetula. ff. de Carbo. edict. l. iij. §. duæ cauſæ.

De A ante P.

APERIRE viam quid ſit, vide ff. vi. pub. l. 2. reſp. Item aperire tabulas: vide ff. ad Syllan. l. ſi quis in gradi. §. aperire.

APEX, eſt ſummitas honoris, vel diſtinctionis nota. Nã ꝙ in ſummo eſt, diſtat à pedibus vel infimis. Et hæc ſummitas reſpicit tẽporalia, vt in c. ſolitæ. de ma. & obed. Etiã ſumitur pro litera, vt dicit Chriſtus, [Minimus apex non peribit.] Item ſumitur pro ſubtilitate, dum dicimus, de apicibus iuris non diſputandum. ff. manda. l. ſi fideiuſſor. §. quædam.

APHEHITVS, qui aphehis laborat Aphcæ autem ſunt oris vlcera, præcipuè infantes vexantia.

APISCI pro Adipiſci.. Vlp. l. 40. de do. inter vir. & vxo. ff. & l. 25. §. 3. ff. de Her. pet. Paul. l. 1. §. 2. ff. de acqui. & amit. poſſ. Hermogenianus l. 15 ff. de Carb. edict.

Ἀποκήρυξις Abdicatio. Imp. l. 6. C. de Pa. pot. [Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & Ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur.]

APOCHA, dictio Græca eſt, interpretatúrque receptio: nam tunc illã creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut rẽ quam illi debebat recepit. Vlpia. li. 40. Dig. de accept. ſi accep. latũ [Inter acceptilationẽ, inquit, & apochã hoc intereſt, ꝙ acceptilatione omnimoda liberatio cõtingit, licet pecunia ſoluta nõ ſit. Apocha non aliàs, quã ſi pecunia ſoluta ſit.] Itẽ de fid. inſtr. l. plures apochis. de Apoc. pub.

APOCHA, ſupra in ver. Antapocha.

APOCRISIARII ſunt nuntij domini Papæ, quaſi ſecretarij, vt d. xvj. c. ſeptuaginta. dicti ex eo quòd decedunt & proficiſcuntur in longinquas regiones, vt reſponſum mittentibus referat mandatorũ ſuorũ. Nam Græci apocriſin dicunt deceſſorem & reſpõſum. De hac dictione vide etiam in lit y.

APOCRYPHA vel [apocryphum] dicitur occultum vel ſecretum: inde dicitur Apocryphus, id eſt, liber ſecretus & occultus, cuius auctor ignoratur, vel de cuius veritate dubitatur, non tamen ab eccleſia recipitur, ſed reꝓbatur, quaſi diceret, non in eccleſia ſed remotè & lõgè ab eccleſia ſit legendus. De apocryphis habet. 16. di, canone generaliũ. & ibi gloſ.

APO

Digitized by Google

APOLIDES Græcè dicuntur, qui extorres ſiue exules ſunt, dicti vel ab ἀπολέω, quod eſt, deperdo, ſiue ab α, particula priuatiua, & πόλις, quod interpretatur ciuitas, vt Martianus ſcribit lib. 47. Dig. de Pœ. [Quidam, inquit, apolides ſunt, id eſt, ſine ciuitate.] Vlpian quoque de leg. 3. l. j. [Nec teſtamenti, inquit, faciendi ius habent, cùm ſint apolides.]

APOLIDES dicuntur, qui ſunt ſine ciuitate, ab a, quod eſt ſine, & polis ciuitas.

APOLOGIA eſt excuſatio vel reſponſio, vnde dicitur, Clerici, qui alios accuſant, iuſtam accipiant apologiam. & eſt apologia poſita in defenſione, vel negatione tantùm: nam in ea ſolent quidam accuſantibus reſpondere: vnde apologeticus, id eſt, excuſatorius vel reſponſorius. nota. per Archid. 36. q. 2. c. circa.

APOSTASIA ſecundùm Hoſt. eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis quam quis profeſſus eſt ſe tenere. Inde apoſtatæ, qui receſſerunt à fide, & qui egreſſi religionem quam profeſſi fuerant, iterum ad ſeculum redeunt, vt tradit Bart. in rub. eo tit. ſic dicti, tanquam retro abeuntes, c. non obſeruetis. xvj. quæſt. vij.

APOSTOLI, orum, ex Græco interpretantur dimiſſoriæ literæ, ab ἀποστέλλω quod eſt mitto. Vnde eſt apoſtole es, idem quod remiſſio. Tit. Liui. [apoſtolos, inquit, fregit in Senatu.] Titulus eſt apud Iuriſconſ. de literis dimiſſoriis, qui dicuntur apoſtoli lib. 50. Dig. Modeſtinus quoque de ver. ſig. l. dimiſſoriæ. [Dimiſſoriæ, inquit, litteræ dicuntur, quæ vulgo apoſtoli dicuntur.] Neb.

APOSTOLI ſecundùm Hoſt. dicuntur literæ teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta, & ſecundũ eũdem, & Spe. in 3. pa. in tractatu libel. §. ſequitur. verſ.] apoſtoli.] Ibi vide quid ſint apoſtoli, vnde dicãtur, & de quadruplici eorũ ſpecie, & eorũ formis. Nam alij ſunt apoſtoli conuentionales, ſcilicet, quando pars admittit appellationẽ, ſiue in iudicio iudice refutante, ſiue tacente, ſiue extra iudicium, vt c. ſæpe. 2. reſp. & oblat. de Appel. Alij ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta, vt ſuprà. Alij dimiſſorij, per quos apparet quòd iudex detulit appellationi. Alij refutatorij, per quos apparet quòd Iudex non defert appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, ſcilicet, quando ob reuerẽtiam ſuperioris appellationi defertur, vt c. 1. de Appell. lib. 6. in gloſſ.

APOTELESMA ſignificat abſolutionem & perfectionem operis. l. rei. §. fin. de Verb. ſig.

APOTHECA eſt arca, vel locus in quo aliquid ponitur cuſtodiendi cauſa, vel in quo merces venduntur, qui locus & alio nomine ſtatio vocatur, inde apothecarius, id eſt, ſtationarius, qui ſtat ad vendendum.

APPARERE, id eſt, ad memoriam reducere, in Auth. de fide inſtru. circa princ. ſecundùm vnam expoſitionem. Aliquando apparere exponitur, id eſt, præſumere, vt extrà, de præſum. c. ſcribam.

APPARITIO quandoque ponitur pro diſcuſſione, vt in leg. 1. C. de loc. præd. ciuj. lib. 11.

APPANNAGIVM, Francicum vocabulum, pro ea parte bonorum, quæ regis Franci liberis natu minoribus concedi ſolet poſt-

quantitatem, ampliare verò ad pretium, quod fit diligenti rerum cultura. C. de ſac.ſanc.eccl. l.iubemus nulli. ff. de iur. fiſ. l. non intelligitur.§.diui.

AMPLISSIMVS ordo, id eſt, ſenatorius.l.nutu.de leg.iij.

AMPLIVS, hoc verbum habetur ff. de Dam. infec.l. hoc amplius. & ibi includit, nõ tamẽ ſemper eſt exceſſiuum, vt ff.de ver.ſig.l. verbũ amplius, & l.j.§.hæc verba. ff.ſi cui pl⁹, quàm per l. Falc. Interdum eſt exceſſiuũ,& habet in ſe vim repetitionis & exceſſus. ff.de Lega.iij. ſi ſic.& l ſi tibi purè. & de do.præleg. l q ita. vbi de hoc.Itẽ vltra ſupradicta adde de hac dictione amplius, quomodo repetit, vel comparatiuè ponatur.Bar. in l. ſi ſeruus legatus,& ſi ita ſcriptum, ff.de Lega. j §.in l.ſi tibi.de Legatis iij. & ibi an inducat quãtitatem, vel conditionem:& de hac dictione plenius vide per eundem in l. lecta. ff. ſi certum petatur.

AMPVTARI, vide C. de Iur. delibe. l. ſcimus. & l.vnic. de plus petit. & extrà, de Reſtitut. ſpolia.cap.frequens.lib.vj.

AMVRCA, eſt ſanies,ſiue ſuccus ille igneus atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur atque ſubſidit:nam oliua ex quinque ſubſtãtiis conſtat: oſſe, nucleo,ſenſa,oleo,amurca. Virgilius primo Georgicorum:

Profuit interdum nigra perfundere amurca:

quam Seruius interpretatur olei ſordes, ſed non exponit quas, cùm ſint duplices: nam,vt dixi, quod ſubſidit oleo, ex oliuarum expreſſione, dicitur amurca: quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum purgamentum, Fæces appellantur. Plin.libr.15.[Oleum, inquit, amurca, ad multos vſus.] Vnde Cato de re ruſti. [Dolia, inquit, amurcaria decẽ habeat.] Vlpianus lib. xxxiij. Dig. ti. de. penu legata. l.qui penũ. Ariſto.notat, etiam quæ eſui potuiq; nõ ſunt contineri legato, vt putà ea in quibus eſſe ſolemus, oleum forte, garũ, amurca. Accurſius ſalſamenti genera eſſe dicit, ſed quæ illa ſint non exponit. Cùm verò in amurca nullus cibus, quod ego legerim, eſitari ſit cõſuetum, forte pro[amurca] legendum eſt [muria.] Nebriſ.

De A ante N.

AN, de iſta dictione an, vide Inſt. de Rer.diuiſ.§.cùm ex aliena. & § feræ, in fi.& § j. Qui. mo. teſt. infir. l. an vſusfructus. de Vſufr. & l.j ff.Si vſusfruc.pet.

ANACRISIS accipitur pro examinatione negotij, quæ per interrogationem accuſati fit. l. diuus.li.ij ff.de Cuſtod. reorum. & ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret, iubere oportet venire irenarchẽ.

ANADEMA ſimpliciter corona eſt Nam diadema propriè regum habetur, dictum anadema ab anadeo,quod eſt corono. Lucretius lib.4.

Fiunt anademata,mitræ.

Pau.lib.xxxiij. Dige.tit. de Auro & arg.lega. l. quãuis. Sicut mitræ,inqt, & anademata Nebriſ.

ANADEMATA, coronæ.l. quãuis ff.de Aur.& arg.lega. At Alc. legit ibi[anadeſmata,] quæ ſunt capitis ornamenta.

ANALESIS, id eſt, repercuſſio ſeu reuerberatio. l. ſi arborem. de Set. vrbanorum prædiorum.

ANALOGISTAE dicuntur tutores illi,

illi qui non tenentur reddere rationem tutelæ adminiſtratæ, ab ἀνὰ præpoſitione, & λόγος ratio, vt ἀνὰ tollat rationem. Iulian. li.xxvj de admin. tut. l. quidam decedens. [Eos, inquit, analogiſtas eſſe volo,] & paulo poſt: [Teſtamento comprehenſum ſit vt analogiſtæ eſſent.]

Analogiſtæ appellantur, qui non tenentur reddere rationem adminiſtrationis, l.quidam.de Adminiſtra. tuto. Sed peritioribus videtur legendum eſſe potius alogiſtæ, aut aneclogiſtæ.

ANAPHORA figura, Latinè relatio dicta eſt, cum idem verbum in principio plurium clauſularũ repetitur, veluti in l.ij. in prin. C. de offi. præfec.præt.Afr.

ANATHEMA vno modo eſt ſubſtãtiuum, & eſt damnatio æternæ mortis,& nõ niſi pro mortali crimine debet imponi,&in illis qui aliter non patiũtur ſe corrigi. xj. q.iij. nemo epiſcoporũ. in fi.Vel eſt excõmunicatio, ſeu ſuprema maledictio. Et dicitur ab ἀνὰ id eſt, ſurſum, & θῆμα figura: quia olim imprimebatur figura frõtibus damnatorũ. de hoc no.Ioan. And. de Iudic. cũ nõ ab homine. vbi poſt excõmunicationẽ incorrigibilis anathematis mucrone feritur,id eſt punitur,id eſt,ſolẽni excommunicatione, cum xij. Epiſcopis cãdelas in terrã proiicientibus & conculcantibus, vt in c.debet. xj. q.iij.Et anathema tale,vel maledictio, ſolebat fieri per præfatos: vel dicitur, & meli⁹ à verbo Græco ἀναθεῖναι. hoc eſt à ſeponẽdo, quaſi quædã ſepoſitio& ſeparatio à Deo. Alio modo anathema eſt adiectiuum omnis generis indeclinabile, & dicitur excõmunicat⁹, maledictus, ſeparatus vel damnatus, vnde,

Qui frangit, rapit, ac vrit, ferit, eſt anathema.

Frãgit ſcilicet eccleſias, rapit res alienas, vrit etiam eccleſias, ferit perſonas eccleſiaſticas. Inde etiã anathematizare, id eſt, damnare vel excommunicare, maledicere, vel ſeparare vt ſuprà.

ANATHEMATIZATVS dicitur qui tanquã impius à deo ſeparatus eſt. Ponitur pro excõmunicato, vt xxiiij q.iij. certum eſt.

ANATOCISMVS ἀνατοκισμὸς regeneratio, renouatio. Cic.lib. Epiſt.ad Attic.ſexto poſuit, pro fructibus vſuræ in ſortẽ redactæ: latinè autem Epiſt.v. interpretatur, [Confecerã, inquit, vt ſoluerẽt centeſimis ſexennij ductis cũ renouatione ſingulorũ annorũ.

ANCEPS eſt aliquid, ſeu aliquis huc & illuc fluctuans, & dubius in quam partem declinet, ſecundùm Iſido.lib.x.etymo.

ANCHORA, retinaculum ſeu gubernatio nauis eſt, vt ff.de Exercit.l.prima §.primo.

ANCIANI dicuntur præſidentes, vel priores, vel regentes, qui regunt vniuerſitatem, vel prouinciam. Ita dicit Panor.in c. fin. in prin.not ij.de procurat.

ANCONES, vaſa ſunt cubitalia: nam ἀγκὼν Græcè cubitus ſignificat.l. tabernæ. ff. de fund.inſtr. N. briſſenſ.

ANCONES, ſpecies vaſorũ cubitalium.l.tabernæ. de fund. inſtr. legato.

ANECLOGISTVS ἀνεκλόγιστος, rationibus reddendis liber ac ſolutus. Vlpia.l.5.§.5.ff. de adminiſt.tut. quidam decedens filiis ſuis dederat tutores,&adiecerat, eóſque aneclogiſtos eſſe volo. Et ait Iulianus. Tutores niſi bonam in adminiſtratione præſtiterint

fidē, damnari debere, q̄uis teſtamēto cōprehēſū ſit, vt anecclogiſtę eſsēt. Iidē plerūq; dicūtur ἀνυπεύθυνοι. dicit quoq; Scæuola l. 23. §. 2. ff. de pecul. le. ἀνεξετάστους.

ANFRACTVS dicuntur viarum flexus. l. viæ. ff. de Ser. ruſti. præd. vnde & anfractus litigiorū. extrà, de ſepul. c ij lib. vj §. j. Et dicitur anfractus litigiorum, quia multas moras habet: vt ff. vt leg. no. ca l. etiā, & incertos euentus habet, ff. de pecu. quod debetur. & ideo ſic dicuntur, quia vndique franguntur vel circumeunt. not. per Archid. de electioni. quorundam in princip. lib. vj.

ANGARIA, penultima longa, atque in eadem accentu, interpretatur coactio. Veget li. 1. de re mi lit loquēs de tyronibus: [In angariis, inquit, plurimum detinēdi ſunt, proculq; habendi à ciuitatibus.] idem lib. 2. [ad vigilias vel angarias faciēdas.] Accurſius in illud Codicis Iuſtiniani, tit. de Sac. ſanct. eccleſ. neminem in angariis vel parangariis, &c. [angariæ, inquit, quæ ſunt in operis perſonarū. Parangariæ in quibus vtrunque vertitur, ſcilicet perſonarum & rerū impēdia:] Verbum quoque angario, aſ, quod interpretatur cogo, gis, ſicut angaria eſt coactio. Mat. cap. 27. atq; iterum Luc. 15. [angariauerunt Simeonem quendam Cyreneum. Vlpian. lib. 50 Dig. de priuil. veteranorum. l pe. [Naues, inquit, angariari poſſe.] Neb.

ANGARIE penultima longa, eſt iniuſta exactio vel cōpulſio. Nā angaria dicūtur perſonalia obſequia propriis ſumptib⁹ præſtita. cap. non minus de immun. eccl. gloſ. in l. neminem. C. de Sacroſ. Eccleſia. Sunt ergo quædam perſonales, quæ à vulgo dicitur captiones.

ANGIPORTVS ſiue angiportum olim dicebatur anguſta via inter portus, id eſt domos. l. portus. de Verb. oblig. vbi Alcia.

ANGVILLARIVS lacus, in Rutilia. de contrahen. empt pro lacu anguillas producente.

ANGVLARIVS, pro angularis, id eſt, quadratus, vel triangulus, vt alij legere malunt.

ANGVSTA domus, id eſt, arcta, ff. de Seruit. ſi tam anguſti.

ANGVSTIA temporis, id eſt, breuitas. C. de Leg. non tantum. & ff ſi quis cau. l. i j. §. ſi quis. verſ. niſi.

ANIMADVERTO, præter illam ſignificationē quā habet in prōptu, hoc eſt conſiderare, ſignificat etiā punire, ſed ab eo tantum modo, qui alterum puniendi habet poteſtatem. differtque conſtructione, nam dicimus animaduerto te, pro conſidero te, Sall. in Cati. [Vt prius, inquit, in eos animaduerteretur.] & paulo poſt: [verberibus animaduertebant in ciues.] Vlpi. li. xl. Dig. tit. de iniur. l. Item apud Labeonē §. ait prætor. [ait prætor, ne quid inſinuandi cauſa fiat, ſi quis aduerſus ea fecerit, prout quæque res erit animaduertam.] Et animaduerſio pro punitione. Vlp. xlvij. li. Dig. ti. de fur. l. meminiſſe. [Extraordinaria, inquit, animaduerſione coercendam.]

ANIMADVERSIO dicitur pœna, q̄a animaduertere eſt punire, vnde dicitur animaduertendum eſt in facinoroſos homines. Item animaduerſio dicitur cuiuſlibet operis determinatio, ſecundùm quā quis pro mercede ſua ſuſcipit certum opus & determinatum ſuis impenſis faciēdū, vt terram colendam, vel domū conſtruendam. Eſt etiam animaduerſio, conſideratio. §. j. Inſt. de iis qui ſunt ſui vel alien. iur.

ANI

ANIMALIA ſunt in triplici differentia, quædã enim ſunt manſueta, vt gallinæ: quædam fera prorſus, vt lupi: quædam verò fera naturaliter, ſed accidentaliter manſueta, vt cerui, pauones, &c. Inſt. de Rer. diuiſ. in gloſ. §. pauonum.

ANNALIS actio eſt, quæ finienda eſt anno, vt iniuriarum.

ANNICVLVS, inquit Valla, etſi formam diminutiui habet, diminutiuum non eſt, & dicitur tam de rebus animatis, quàm de inanimatis, quæ ſunt vnius anni, vt anniculus puer, anniculus agnꝰ, anniculũ vinum. Paul. de Verb. ſignifi. l. anniculꝰ. [anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur.] Et eo. ti. l. [anniculus, inqt, nõ ſtatim vt natꝰ eſt ſed trecẽteſimo ſexageſimo qnto die incipiente, planè non exacto dicitur.] Item Aphricanus de leg. iij. l. cùm quæreretur. [agni, inquit, qui minores eſſent anniculis.] Nebriſ.

ANNICVLVS appellatur infans vnius anni, licet extremum anni diem duntaxat attigerit, non etiam perfecerit l. anni. de Ver. ſi.

ANNONA propriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoque rebus poſſe dici auctor eſt Cic. in ſecũdo de Diuinat. [annonã, inquit, cariorem in macello. [Erat autẽ præfectus annonæ, de cuius origine Liuius lib. 4. ab vrbe cõdita. Dicta eſt autẽ annona, propterea ꝙ ſit alimẽtũ annuũ. Neb.

ANNONA ſecundum Azon. dicitur ſalarium quod cuique pro capite ſeu remunerationis cauſa datur. vnde titul. C. de anno & c. adminiſt. ſecũdũ Azo. exponitur, id eſt, capitatione. Sicut. n. ſecũdum eum capitatio dicitur tributum quod datur pro capite: ita annona dicitur tributũ quod datur magiſtratibus, vel cauſa ſalarij pro remunerando labore. Et dicitur capitatio de capite, quia eſt pretium debitum capiti, id eſt, dignitati. annona præterea ſumitur pro tributo quod ſoluitur in auro, argento, vel ære, vt tradit gloſſ. in rub. C. de anno. & trib. libr. x. Item pro pane, vt in l. prima, C. de frument. vrbis Conſtant.

ANNONAE ciuiles ſunt, quæ publicè dabantur iudicantibus, ciuitatibus, vel omnibus tempore neceſſitatis per ſingulos dies: vt C. de Ann. & trib. l. xj. lib. Etiam annona eſt ſeges vel frumentum vnius anni. Adde quòd annonæ ciuiles dicuntur in iure aliquãdo annui reditus, à fiſco percipiendi. Dabantur enim annuatim de publico, ſecundùm gloſ. in l. hac edictali. §. ne his. C. de ſecũ. nup.

ANNONAE militares dicuntur, quas milites ſingulis diebus cõſequebantur: vt C. de Erog. milit. ann. l. vlti. vbi dicitur, quòd ipſi annonas & capita ſingulis conſequebantur diebus.

ANNOTATIO ſacra, eſt deſcriptio bonorũ, vel eorũ cõnotatio, ſeu conſignatio, veluti cùm aliquis cuiuſcũq; criminis reus ſit, abſentat ſe, vocatus ad iudicium patietur bonorum annotationẽ, vt ſi intra annum venerit, & ſe purgauerit, bona ſua recuperat. Si autem non venerit, tunc fiſco applicentur. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spe in tit. de act. §. ſi. verſ. [ſed qualiter] dicẽs quod præſes ſiue iudex veniet cum tabellione ad domum accuſati, & inquiret quod domus, quot prædia ruſtica, quot iugera terræ habeat in bonis eius. Et omnia bona illius qui non venit

nit citatus, ponit in banno fiſci, niſi venerit intra annum. ff. de Requiren. reis. l. § j. Ab hac tamen ſententia conditionali poterit appellari, de Appel. prætereà. Et deſcribuntur bona, quæ tamen fiſcus de facto non occupat niſi poſt annum. Poſt hoc iterum per edicta requiritur accuſatus, & citans mittit litteras ſuas iudici vel rectori loci, in quo degit accuſatus, vt per illum citato innoteſcat ſe accuſatũ vel citatum, & bona eius eſſe annotata. Inde venit verbum annotare, vel econtra ab hoc verbo ipſum nomen.

ANNOTATIO ſacra dicitur reſcriptum illud ꝙ Imperator proprio motu mentis indulget alicui, cõſtituens ſecundùm preces eius ſeu illius aliquid fieri vel nõ fieri. C. de Diuer. reſc l. ſi. & ibi in gl. Et not Cardi. Zabar. in c. ſuper litteris. de Reſcrip. differentiam inter annotationem & pragmaticam ſanctionem.

ANNVA, bimæ, trima die, id quod multis in locis apud Iuriſconſultos legitur, quo ſenſu accipi debeat, manifeſtauit Iuriſcõſultus de annuis legatis. l. fin. legatum. [Si legatum, inquit, ſit relictum annua, bima die, fortè dena, per ſingulos debentur annos, licet non fuerit inſertum æquis penſionibus.] Ratio autem huius dicendi generis illa nimirum eſt quòd cùm dies in genere fœmi-nino tempus ſignificet, vt apud Ciceronem, [longa dies adimit ægritudinem.] Et illud Poëtæ,

Longa dies homini docuit parere leones.

Annu' autem ſignificet quod eſt vnius anni: bimus, ꝙ eſt duorum annorũ: trimus, quod triũ annorum: erit annua, bima, trima die idem quod anno, biennio, triennio. Quod Iuriſconſultus quoq; expreſſit in tit. de Man teſt. l. ſi ita [Si ita, inquit, ſit ſcriptum in teſtamento, Stichus ſeruus meus heredi meo mille nummos annuo, biennio, triennio ſi ſoluerit, liber eſto.] Nebriſ.

ANNVA, bima, trima die, de ſignificatu horum verborum eleganter Iuriſconſ. in l. ſi legatum. de Ann. leg.

ANNVLI leues dicuntur, qui nõ excedunt valorem quinque aureorum. l. diuus ff. de bo. dam.

ANNVLVS ſignatorius, [vide ſignatorius.]

ANNVO, id eſt, concedo. ff. de don. inter vir. & vxor. l. ea quæ à marito. Et aliter exponitur, vt ibi not. Item annuere domino exponitur, extrà, de iureiurando. c. j. §. ego huius.

ANNVS quot dies & menſes habeat, no. gl in cap ſi propter. de Reſcri. li. vj Nam annus continet ccclxv. dies: vt in l. cùm heres §. Stichus. ff. de ſta. libe. Et quidam cõputant annũ ab incarnatione Dñi, vt xxlij. diſt. [in nomine Domini.] in princ. alij à natiuitate Dñi. de hoc gl. in §. forma: ij. q. vj. & in Spe. de Inſt. edit. in prin.

ANNVS iubile' dicitur annus remiſſionis, q̃a eo anno debita remittebantur, ſerui Hebræi dimittebãtur liberi, & omnia reuertebantur in priſtinum ſtatum, & eſt annus quinquageſimus, vt in c. iubileo. de pœn. diſt. j.

ANNVVS vel annuatim ex proprio ſignificato ſignificat multiplicationem ſimpliciter ſiue indeterminatè, ſed quando applicatur caſibus, ſignificat diuerſimodè, prout ex diuerſificatione materię cõcluditur proferentem intel

Digitized by Google

intellexiſſe: vt pacto ſeu ſtipulatione promittis x. Titio annua vel annuatim, ſignificat multiplicationem perpetuam: quia ſignificat promiſſam ſummã deberi ei cui promittitur, eius heredi, & heredis heredi, & ſic in infinitum, ideo dicitur in l. ſtipulatio. ff. de Verb. oblig. ꝙ ſtipulatio annua eſt perpetua. Et not. ꝙ annuum legatum pro primo anno eſt purum, & pro aliis annis eſt conditionale, quia pro quolibet anno debetur legatario ſi tunc viuit. Si verò mortuus eſt, tunc non debtur, nec ſi deportatus eſt, quia talis ciuiliter mortuus eſt, & non habet ius capiẽdi ex teſtamẽto ꝙ eſt ciuile. l. cum in annos ſingulos. ff. de An. leg. Sed ibi promitto tibi x. annua, vt ſis procurator meus in parlamẽto, ſignificatur multiplicatio tẽporalis ex cauſa, quæ apponitur de eſſendo procuratore, quia morte finitur, ſic & obligatio, q̃ ex hoc inducitur. De hoc vide l. annua. §. ſi & to. tit. de An. leg.

ANORMALVS ſucceſſor eſt, ſicut ille qui ſuccedit heredi non implenti defuncti voluntatem, vt Inſti. de eo cui li. ca. §. in primis.

ANQVIRERE pecunia & capite veteres dicebant, pro multã irrogare, vel ad populum ferre de multa, vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. Liuius li. 8. [Capite anquiſitum, ob rem bello male geſtam, de Imperatore nullo, & c.]

ANSA, eſt nodus curſilis, & facilis ad ſoluendũ, ita factus, ꝙ ſi rectè trahitur caput fili, omnino ſolutus eſt, vt not. Bar. in c. cũ olim. de Ver. ſig. propriè autem dicitur qua quippiam prehẽditur ac tenetur. l. in rẽ. §. ij. de Rei vendica.

ANTAPOCHA, ſiue antipocha, ſiue antepocha, quod idem eſt ſecũdũ aliquos, & ſec. Azo in ſum. de fid. inſtr. verſ. [de antipochis.] vocatur chirographũ quod facit debitor creditori, in quo cõfitetur ſe ſoluiſſe tantũ: & ſic eſt de ſolutis, & fit à debitore in hunc modum, cõfiteor me vſuratũ nomine vel pẽſionis ſoluiſſe: & datur creditori. Et ſic nõ dicitur ab ἀντὶ, quod eſt cõtra, ſed ab ante, ſecundũ Ioan. quia fit ante apocham, vel ab ἀντὶ, quod eſt ad, quia eſt inducta ad ſecuritatem creditoris, & fit etiam ante apocham. qui enim alieno nomine poſſedit & penſionem ſoluit, vel qui creditori vſuras repræſentauit, ſi quando dicat ſe ſuo nomine poſſediſſe, & ita dñm factum vel præſcriptione liberatũ contendit, ius agẽtis facit vacillare, niſi dñs vel creditor vſuras & pẽſiones præteriti temporis ſibi ſolutas cõprobet: probat autẽ per antipocham debitoris. C. de fide inſt. l. plures. vbi gl. dat tres modos dicendi. Vel, vt alij dicunt, antipocha eſt ſcriptura q̃ facit debitor obligando ſe, & in qua fatetur ſe debere, & fit contra apochã dicendo, [Cõfiteor me debere, &c.] & ſic dicitur ab ἀντὶ, ꝙ eſt contra. Apocha autem, ſecũdum omnes, eſt ſcriptura creditoris cõfitentis ſibi à debitore ſolutũ, & ſic apocha eſt de receptis, & fit à creditore, putà, [cõfiteor me recepiſſe tantũ.] ff. de cõ. ind. l. fin. §. Titius. ff. de fur. l. q tabulas. §. Apocha. & de acce. l. acceptilatio. §. j. Differt tamẽ chirographũ ab antipocha vel Apocha, quia chirographum dicitur, cùm duo paciſcẽtes faciunt duas ſcripturas, & ſub eadem forma verborum conficiunt & mutuo tradunt.

ANTAE, ſunt populi Hiſtri fluminis accolæ; quos cum debellaſſet Iuſtinian. Imper. Anticus dictus eſt. Sic enim legendum in inſcriptionibus volu. iuris ciuilis, non Atticus, vt vulgò impreſſum eſt.

ANTE ſignificat ante rem factã & bene inchoatã. ff. Si cer. l. ij. § itẽ mut. vbi de hoc, & ff. de Ver ob. l. qui ante & l. eũ q ita. §. quęſitũ.

ANTECESSOR quãdoq; dicitur doctor qui alios antecedit. in proœ. Digeſt §. ſed cum nos. Quandoque exponit, l. ſucceſſor. in Conſti ff citra prin. Aliquando anteceſſor dicitur neceſſitudine, C. de Ve. iur enu. l. j. §. quæ omnia. Aliquando antiquitate, xxxv. q. vj. de parentela. Aliquando officij prioritate, iij. q. vj hoc quippe. & q. v c. accuſatores. Adde quod anteceſſores appellati ſunt profeſſores iuris, ab antecedẽdo & precũdo diſcipulis, quos quaſi porrectã manu in penetralia iuriſprudẽtiæ deducũt, vt maniſeſtè ꝓbatur in d. §. ſed cũ idq; docuit Aldobrandinus meus in annotationib. quas iã tertio ab hinc anno edidit in Inſtit. iuris.

ANTESTARI quid ſit demõſtrat Acron his verbis, in Sermo. Horat. Denunciantes litem anteſtatos habebant. quibus pręſentib⁹ cõueniebat, ita vt aurẽ illis tertio vellerent: ſolebant enim teſtium aures tenere, & ita dicere, memẽto ꝙ tu mihi in illa cauſa teſtis eris. ꝙ eſt anteſtari. Aliter olim q anteſtabantur, auriculam contingebant. Ideóq; poëta ait,

– *Libenter auriculam obiuli*

Tangẽs aurẽ auriculã his verbis loquebatur: Licet anteſtari? ſi ille reſpondiſſet, licet: iniectione manus aduerſarium ſuum in iudicium trahebat: ꝙ ſi anteſtatus nõ eſſet, & manum inieciſſet, iniurię reus cõſtitui poterat. Plautus in Perſa, leno ad Satyrionem paraſitum, Nonne anteſtaris? & Paraſitus, Tuane ego cauſſa, carnifex, Cuiquam mortali libero aures atterã? Aliter Anteſtari, i. teſtibus vti, ꝙ iudicij cauſa volo manũ iniicere: Nã hæc erat conſuetudo, Si quis vẽdito non paruiſſet, ei aduerſarius aliquem de præſentibus anteſtabatur, id eſt, tãgebat eius aurẽ, & dicebat, Licetne anteſtari? Si reſpondiſſet ille, licet: tunc iniiciebat vadatus manũ in eũ qui non paruiſſet, & ducebat in iudiciũ aliter, ſi inieciſſet manũ, iniuriarũ poterat accuſari: Hæc Acrõ. Plautus in Cur.

Licet anteſtari? M. non licet.

Ph. Iupiter te male diſperdat, miles inteſtatus viuito.

ANTEVERTERE ſupplicium. C. lib. 6. tit. 22. l. 2.

Ἀντεξεταστὰς τῶν γραμμάτων. litterarum comparatores vocat Iulianus N. 49 cap 2. §. 2. l.

ANTIADES & Pariſthmi à Græcis dicuntur, quæ ſunt Latinis tonſillæ: & ſunt inflammationes circa eas parteis, quæ mala, id eſt, poma, à recẽtioribus verò amygdalæ appellantur. Celſus lib. 7. c. 11 [Tonſillas, quæ poſt inflammationem induruerunt, Græci ἀντιάδας appellant,] Galenus li. 6. Decameridôn: [Hortulanum, inquit, ab vulua & antiadibus & pariſthmis ſuffocationẽ patiẽtẽ.] Idẽ verò li x. de medicina ſimplici, [pariſthm⁹ ſiue faucib. vuluæ & antiadib.] Vlp. li. xxj tit. de Ædil. ed. l. quæritur. [Et ſi quis habeat antiades,] & ſic antiades ſunt quas exiſtimo, l. inueteratas, & quæ iã diſcuti nõ poſſunt. vtrobiq; mendũ eſt: antiachæ ꝓ antiades, Accurſ. fauciũ tumores exponit.

Digitized by Google

exponit, nõ tamẽ dicit quos tumores: ꝙ verò ſubdit:[vt ſcrofulæ]omnino falſum eſt,cũ ſcrofulæ ſint apud iuniores medicos, q̃ ab antiquis dicuntur chœrades Græcis,Latinis ſtrumæ. Ant.Ne.

ANTIADES, ſunt veluti glandulæ quæ in gutture naſcuntur.l. cum quæritur.de Ædil. edict. à Latinis tonſillæ nuncupantur.

ANTICHRESIS, eſt pignus quod ad hoc datur creditori, vt inde fructus percipiat,donec æs ſuum receperit.l. ſi pecuniã de pi.ac.

ANTIDORVM, eſt cõtraria donatio, gl.ſu.p ver.[antidora.]in l.ſed & ſi l.§.cõſuluit. in fi.ff.de Pe.her.

ANTIDORVM ex Græco interpretatur remuneratio, ſiue retributio,ab ἀντὶ, ꝙ eſt re,& δῶρον, donum,quaſi doni redditio.Vlp.lib. 5.Dig. tit. de petitione hered.l. ſed & ſi.[Planè ſi antidora acceperũt,dicẽdũ eſt eatenus locupletiores factos, quatenus acceperũt.]Locus eſt in 5.Eth. Ariſt.lib. hucuſq; ab expoſitoribus non enarratus.vbi Leonardo interprete legitur,[vnde ſacra gratiarum ſunt:] quo in loco Ariſt. de hac remuneratione loquitur.Nebr.

ANTIDORA dicitur obligatio non efficax ad agendum,ſed æquitate ſubnixa excipiendũ.§ conſuluit.

ANTIDOTVM ſiue antidotus, eſt medicamentum,quo nos contra venenum præmunimus,ex eo ꝙ cõtra detur,dicta. Gel.li.17 c.16. [Huius autẽ regis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur.]Seren⁹:[antidotus verò multis mithridatia fertur Cõſociata modis.]& Pli.li.7.[cõtra venena eſt præcipuũ antidotum,]Paul.li.33. Dig.tit.de penu leg.l.nõ omne.[Quo,inquit,numero antidotũ non eſt.]Itẽ li.18. ti.de contrah.emp.l.ꝙ ſæpe.[antidota,inquit, & alia quædã ſalubria medicamenta.]Vtrobique Accurſius nihil aliud dicit quàm eſſe genus medicamenti, ſed nõ quid illud ſit.Nebriſ.

ANTIDOTVM ſolet dici,quod datur contra venenum, & ſic ponitur pro medicina,vt in cap.cæterum. de Iura. calũ. Inde antidotarius, liber in medicina.de iureiurãdo. cap.j in Clem.in gloſ.

ANTINOMIA poteſt interpretari, legum contrarietas, ab contra, & lex,vt C. Iuſt.tit.de Veteri iure enucleãdo.l.deo autore.[Nulla, inquit, in omnibus prædicti C.membris antinomia. Sic enim à veſtuto Græco vocabulo nuncupatur.] Et paulò poſt: [Per ſuum vitium antinomias induxerunt.]Neb.

ANTINOMIA ponitur pro legum contrarietate.l. j. §. nulla. C. de Vet.iur.enuc.

ANTIPHERNA, ἀντίφερνα,iuncto ex ἀντὶ & φερνὴ nomine, dicũtur ea quæ maritus conſtante matrimonio, vxori ſuæ quaſi remunerandæ dotis cauſa largitur. Iuſti. l. vlt. C. de Donat. ant.nupt. [Ita & in donationibus quas mariti faciũt,vel pro his alij, debet eſſe aperta licentia, & conſtante matrimonio talem donationẽ facere, quia quaſi ἀντίφερνα hæc poſſunt intelligi, & non ſimplex donatio]

ANTIPHONA pro pignore ponitur. ff.de Pig.actio.l. ſi pecuniam. & ibi gl. vbi etiam aliter exponitur,& meliùs de Pig.l. ſi is qui.§. j.Item Antiphona poteſt Latinè interpretari, vox reciproca. in d. l. ſi is ciu. §. Sed verior lectio eſt antichreſis,de quo ſuprà.

ANTHYPOPHORIZAT.i. tacitæ quæſtioni reſpondet.de ſupp. negl.præl.c.ij.lib.vj.in princ.

ANTIPTOSIS, eſt figura quæ ponit caſum pro caſu,&c.diſt.ix.

 c.ego

Digitized by Google

c. ego ſolus eis ſcriptorum, id eſt ſcriptoribus, vbi ponitur genitiuus pro datiuo.

ANTIQVARE, verbũ ſolenne, quo populus Romanus vtebatur cùm ſignificabat ſe legem quæ ferebatur non recipere. Itaque Feſtus lib 1. [Antiquare, inquit, eſt in morem priſtinum reducere.] Cicero lib. 3. de leg. [Vos, inquit, vt video, legem antiquaſtis ſine tabella.]

ANTIQVIOR, potior, carior. Paul. leg. 19. §. 4. ff de Capt. & poſtl. [Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm caritas liberorum.]

ANTISTES dicitur ſacerdos; eò quòd ante ſtat, c. cleros xxj. diſt. communiter tamen ſumitur pro Epiſcopo, ſecundùm gloſ. in Cle. dudum. de ſen.

ANTONIVS & Seuerus quoties in libris Digeſtorum legitur, mendum eſt inſigne, pro eo quod eſſe debuit, Antonius & Verus, tum ex codicibus illis vetuſtis Florentinorum, tum etiam ex ipſa temporum hiſtoria. Nebriſ.

ANVS per vnum n, exponitur, id eſt vetula. ff. de Carbo. edict. l. iij. §. duæ cauſæ.

De A ante P.

APERIRE viam quid ſit, vide ff. vi. pub. l. 2. reſp. Item aperire tabulas: vide ff. ad Syllan. l. ſi quis in gradi. §. aperire.

APEX, eſt ſummitas honoris, vel diſtinctionis nota. Nã ꝙ in ſummo eſt, diſtat à pedibus vel infimis. Et hæc ſummitas reſpicit tẽporalia, vt in c. ſolitæ. de ma. & obed. Etiã ſumitur pro litera, vt dicit Chriſtus, [Minimus apex non peribit.] Item ſumitur pro ſubtilitate, dum dicimus, de apicibus iuris non diſputandum. ff. manda. l. ſi fideiuſſor. §. quædam.

APHEHITVS, qui aphehis laborat Aphæ autem ſunt oris vlcera, præcipue infantes vexantia.

APISCI pro Adipiſci.. Vlp. l. 40. de do. inter vir. & vxo. ff. & l. 25. §. 3. ff. de Her. pet. Paul. l. 1. §. 2. ff. de acqui. & amit. poſſ. Hermogenianus l. 15 ff. de Carb. edict.

Aποκήρυξις Abdicatio. Imp. l. 6. C. de Pa. pot. [Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur.]

APOCHA, dictio Græca eſt, interpretatúrque receptio: nam tunc illã creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut rẽ quam illi debebat recepit. Vlpia. li. 40. Dig. de accept. ſi accep. latũ [Inter acceptilationẽ, inquit, & apochã hoc intereſt, ꝙ acceptilatione omnimoda liberatio cõtingit, licet pecunia ſoluta nõ ſit. Apocha non aliàs, quã ſi pecunia ſoluta ſit.] Itẽ de fid. inſtr. l. plures apochis. de Apoc. pub.

APOCHA, ſupra in ver. Antapocha.

APOCRISIARII ſunt nuntij domini Papæ, quaſi ſecretarij, vt d. xvj. c. ſeptuaginta. dicti ex eo quòd decedunt & proficiſcuntur in longinquas regiones, vt reſponſum mittentibus referat mandatorũ ſuorũ. Nam Græci apocriſin dicunt deceſſorem & reſpõſum. De hac dictione vide etiam in lit y.

APOCRYPHA vel [apocryphum] dicitur occultum vel ſecretum: inde dicitur Apocryphus, id eſt, liber ſecretus & occultus, cuius auctor ignoratur, vel de cuius veritate dubitatur, non tamen ab eccleſia recipitur, ſed reprobatur, quaſi diceret, non in eccleſia ſed remotè & lõgè ab eccleſia ſit legendus. De apocryphis habet. 16. di. canone generaliũ. & ibi gloſ.

APO

Digitized by Google

Apolides Græcè dicuntur, qui extorres ſiue exules ſunt, dicti vel ab ἀπολλύω, quod eſt, deperdo, ſiue ab α, particula priuatiua, & πόλις, quod interpretatur ciuitas, vt Martianus ſcribit lib. 47. Dig. de Pœ. [Quidam, inquit, apolides ſunt, id eſt, ſine ciuitate.] Vlpian quoque de leg. 3. l. j. [Nec teſtamenti, inquit, faciendi ius habent, cùm ſint apolides.]

Apolides dicuntur, qui ſunt ſine ciuitate, ab a, quod eſt ſine, & polis ciuitas.

Apologia eſt excuſatio vel reſponſio, vnde dicitur, Clerici, qui alios accuſant, iuſtam accipiant apologiam.]& eſt apologia poſita in defenſione, vel negatione tantùm: nam in ea ſolent quidam accuſantibus reſpondere: vnde apologeticus, id eſt, excuſatorius vel reſponſorius. nota. per Archid. 36. q. 2. c. circa.

Apostasia ſecundùm Hoſt. eſt temerarius receſſus à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis quam quis profeſſus eſt ſe tenere. Inde apoſtatæ, qui receſſerunt à fide, & qui egreſſi religionem quam profeſſi fuerant, iterum ad ſeculum redeunt, vt tradit Bart. in rub. eo tit. ſic dicti, tanquam retro abeuntes, c. non obſeruetis. xvj. quæſt. vij.

Apostoli, orum, ex Græco interpretantur dimiſſoriæ literæ, ab ἀποστέλλω quod eſt mitto. Vnde eſt apoſtole es, idem quod remiſſio. Tit. Liui. [apoſtolos, inquit, fregit in Senatu.] Titulus eſt apud Iuriſconſ. de literis dimiſſoriis, qui dicuntur apoſtoli lib. 50. Dig. Modeſtinus quoque de ver. ſig. l. dimiſſoriæ. [Dimiſſoriæ, inquit, litteræ dicuntur, q̃ vulgo apoſtoli dicuntur.] Neb.

Apostoli ſecundùm Hoſt. dicuntur literæ teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta, & ſecundũ eũdem, & Spe. in 3. pa. in tractatu libel. §. ſequitur. verſ.] apoſtoli.] Ibi vide quid ſint apoſtoli, vnde dicãtur, & de quadruplici eorũ ſpecie, & eorũ formis. Nam alij ſunt apoſtoli conuentionales, ſcilicet, quando pars admittit appellationẽ, ſiue in iudicio iudice refutante, ſiue tacente, ſiue extra iudicium, vt c. ſæpe. 2. reſp. & oblat. de Appel. Alij ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta, vt ſuprà. Alij dimiſſorij, per quos apparet quòd iudex detulit appellationi. Alij refutatorij, per quos apparet quòd Iudex non defert appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, ſcilicet, quando ob reuerẽtiam ſuperioris appellationi defertur, vt c. 1. de Appell. lib. 6. in gloſſ.

Apotelesma ſignificat abſolutionem & perfectionem operis. l. rei. §. fin. de Verb. ſig.

Apotheca eſt arca, vel locus in quo aliquid ponitur cuſtodiendi cauſa, vel in quo merces venduntur, qui locus & alio nomine ſtatio vocatur, inde apothecarius, id eſt, ſtationarius, qui ſtat ad vendendum.

Apparere, id eſt, ad memoriam reducere, in Auth. de fide inſtru. circa princ. ſecundùm vnam expoſitionem. Aliquando apparere exponitur, id eſt, præſumere, vt extrà, de præſum. c. ſcribam.

Apparitio quandoque ponitur pro diſcuſſione, vt in leg. 1. C. de loc. præd. ciuj. lib. 11.

Appannagium, Francicum vocabulum, pro ea parte bonorum, quæ regis Franci liberis natu minoribus concedi ſolet poſt-

Digitized by Google

quã natu maximus regnum patre mortuo adeptus eſt. Eius autem ius & conditio hæc eſt, vt directum dominiũ rex in ea parte retineat: & ſi poſteri virilis ſexus deficiant, ad regem redeant. A Germanis ductum vocabulum arbitratur Hotomã. Hodie enim, inquit, Germani Abbanen, Forbannen, Ausbannen, pro excludere vſurpant: dictum itaque appannagium quaſi pars excluſoria. B in P mutato.

APPARITORES dicuntur qui apparent & præſto ſunt, obſequuntúrque magiſtratibus. Virgil. 9. Æneid.

Quam ipſi cupiant regi apparere Latino.

Gell. libro 2. Poſteaquam lictor, qui illi apparebat, intellexit. Cicero lib. 3. de legi. [Leges, inquit, ſunt quas apparitores noſtri volunt.] Hier. ad Saluinam: [Nihil nocuit militãti paludamentum & baltheus, & apparitorũ caterua.] Vlp. lib 21. tit. de Euictioni. l. ſi pignora. [Si pignora, inquit, væniet per apparitores.] Nebri.

APPARITORES dicuntur, qui citant patres, & eas apparere faciunt in iudicio, hoc nomen inde trahentes: vel dicuntur ideo apparitores, quaſi apparetores, quaſi ipſi apparent in iudicio. Item dicuntur catholiciani, quaſi communiter & vulgariter ſeruientes, vt bedelli ad iudicium. Item dicuntur officiales ſecundũ Azo. vel ſecundum Iſido. apparitor dicitur ile, eo quòd appareat & videatur, & præſto ſit ad obſequium vel aliquid audiens teneat. Et de apparitore habetur in c. tua. de homi. & glo magna, in ca. veritatis. de dolo & contu.

APPELLARE, eſt à minori iudice ad maiorẽ ꝓuocare. Ex eo inducta appellatione ſecũdùm leges, vt iniquitas, vel imperitia iudicantium corrigatur, licet nonnunquam bene latas ſententias in peius reformet. de Appella. c. cum ſpeciali. §. porrò. vel ideo vt homines oppreſſi releuentur. ij. q. vj. ad Romanã ij. & quis poſſit apellare, à quo, ad quẽ, quando, qualiter, quoties, intra quod tempus, & à qua ſententia, vide 2. q. 6 per totum. & Goff. in ſum.

APPELLARE debitorem eleganter & propriè pro eo quod crebriùs dicitur interpellare, id eſt, ab eo id quod debet reposcere. Iul. l. 16. in fin. ff. de fideiuſ. Colum. lib. 1. ca. 7. Optima nomina non appellando fieri mala.

APPELLARE, inquit Vlpian. eſt blanda oratione alterius pudicitiam attentare: & paulò poſt, Aliud eſt appellare, aliud adſectari. Appellat enim qui ſermone pudicitiam attentat: adſectatur qui tacitus frequenter ſequitur: adſidua enim frequentia quaſi præbet nonnullam infamiam. l. 15. §. 17 ff. de Iniur.

APPELLATIO ſecundùm Azo. eſt à minore iudice per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ latæ ſentẽtiæ, receſſio. ff. de Min. l. præfecti. Itẽ eſt de minore iudice ad maiorẽ prouocatio ſecundùm ſummuliſtas, de cõſue. c. 2. lib. 6. in glo. jv. Vel aliter ſecundũ Hoſt. appellatio eſt iuriſdictionis prioris iudicis per inuocationẽ ſuperioris iudicis ritè facta ſuſpẽſio, & hæc definitio ſecundũ eum competit tam ſecundũ leges quàm ſecundùm canones, vt extrà, de Offic. dele. c. paſtoralis. §. præterea. Vel ſic: Appellatio eſt ab audientia minoris iudicis ad maiorem propter grauamen, vel illatum vel commina

cõminatum prouocatio; de App. vt debitus. & c.cum ceſſante. & ſi extra iudicium appellatur, tũc eſt ſuperioris inuocatio ſeu protectio ab iniuria vel grauamine irrogando.c.cum ſit Romana.eo. tit.de Appell.rela.& recu.Et appellatio & recuſatio ſunt paria. de appell.ſuper eo.ij.reſp.& hoc quo ad modum, ſicut nõ admittitur fruſtratoria appellatio. ita nec recuſatio. Differunt tamen, quia recuſo etiam ſi non grauor, non tamen appello à iudice in quem conſenſi niſi grauer, &c. vt de offi. deleg. cap.ſi contra.in gloſ.fin. lib.6.

APPENDICIVS,a,um, dicitur quod ab alio pendet. Hieron.ad Furiã:[pudicitia ſine comitib. & appẽdiciis ſuis,cõtinẽtia & parcitate.]Vlp.li.20.Dig.de acq.he. l.ſi quis.[Sunt,inquit,appẽdiciæ præcedentis inſtitutionis.]Ne.

APPENDICIA quid ſit vide ff. de acq. her.l. ſi quis heres. & de admi.tut.l.tutores. & C. ſi tutor non geſſ.l.fin.

APPLICATIONIS ius fuiſſe videtur, vt qui peregrinus ſeſe in ciuis alicuius Romani, quaſi patroni fidem & clientelam ita dediſſet, ſi is inteſtatò mortuus eſſet,eius hereditatẽ patronus obtineret. Cic.1.de Orat.[Si ſe ad aliquem quaſi patronum applicuiſſet.]

APPLVMBATIO, eſt diuerſarũ materiarum conſolidatio, vt auri, argenti, aurichalci, plumbi, ſtanni, &c.& earum materiarum coniunctio dicitur applũbatura.

APPVLSVS pecoris ad aquam, eſt ius adducendi pecus vel gregem ad aquam fontis alieni, vel riuum ad aquandum.

APVD quandoque exponitur pro id eſt, vt not.de præb. ſtatutum. li.6.quandoque,apud,id eſt,contra,vt Marcellus apud Iulianum not. ff.de pet.hered.l.nec vllam. §. nõ ſolùm. & de Requir. reis l. iii. quandoque exponitur apud, id eſt,penes. C. vnde vj.l. ſi quis in tantam & in quo differant apud & penes,vide ff. de Verbor. ſignific.l.penes.

APVD aliquem obligari , pro alicui obligari. Iulianus l. 16. ff. de fideiuſ.[Fideiuſſor obligari non poteſt ei , apud quem reus promittendi obligatus non eſt.]

De A ante Q.

AQVA quotidiana & æſtiua, de aqua pluuiali arcenda, & aqua de caſtello educenda.[Require infrà interdictum de illis.]

AQVA & ignis interdicebatur olim rerum capitalium damnatis, cùm nec ſupplicium de Romano ciue ſumi liceret, nec is priùs amitteret ciuitatem, quàm in aliã receptus eſſet. Nam his duobus elementis, quæ humanam vitã maximè continent,priuabãtur,vt vrbe Roma egrederentur, atque ita in aliam ciuitatem ſe conferrent. Id quod eleganter oſtendit Cice. in orat.pro domo ſua.[Demũ introducta eſt deportatio,qua vis ciuitatis abſq; huiuſmodi circuitu amittitur.

AQVA profluens, id eſt, de cœlo cadens.Inſtit.de rerum diuiſ.§.j.

AQVAM euocare, pro aquam abducere.l.Proculus.de dam.inf.

AQVARIVS,i.aquarum cuſtos.C. de Aquæd.l. decernimus. lib.xj.

AQVA [diurna,]quæ interdiu ducitur, nocturna q̃ noctu.l. ſi prius. ff. de aqua & aq.pl. Aqua perennis,quæ nunquã areſcit.l.1.§.loquitur.ff.de Aq. quo aquæ ſallẽtes, quæ ex fiſtulis erũpũt,& ſupernè deſiliunt.l.ij ff. de Supell. leg.l.Impenſæ. ff.de Verb.ſig.

AQVA

Digitized by Google

AQVACIVM eſt, inquit Feſtus, quaſi aquæ agiũ, id eſt, aquæ ductus, Pomp. l. 3. §. 6. de Aqua quo.

AQVAEDVCTVS, eſt ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienũ ad irrigandum agrũ meũ vel alterius iure ſeruitutis conſtitutę, vt Inſt. de Seru. ruſt. pręd. in princip. Aliter dicitur priuilegium quod datur illis qui præficiuntur ad cuſtodiam formarũ per quas ducitur, vel per quorũ fines formarũ meatus tranſeunt, & quo purgant formam vel ductus aquarũ. l j. C. de Aquæduct. li. xj. & l. decernimus. eo. ti. & l. ij.

AQVAE hauſtus, eſt ius hauriendi aquam, & portandi, per agrum, fundum, ſeu prædiũ alterius ratione ſeruitutis. Et differũt: nam aquæductus fit in fiſtulis & meatibus terraneis. Sed aquę hauſtus fit p animalia portãdo. l. ſi prius. §. j. & ij. ff. de Aqua plu. arcen.

AQVILEGIA, nomen loci. ff. Loca. l. pen. § j. & dicitur quaſi aquis ligata, quia aquis eſt circũdata, & habet Patriarcham. ix. quæ iij. nunc verò legitur Aquileiam.

QVILEGES ſiue Aquilices dicuntur artifices inueniendorum fontium aquarúmque colligendarum ad aquæductus l. 21 ff. de Iur. imm. vel, vt quibuſdam placet, ſunt qui curam agunt publicorum aquæductuum.

AQVILIAE actio, Require ſuprà [actio legis Aquiliæ.]

AQVILIANA ſtipulatio, eſt promiſſio quæ nouat omnem contractum. Dicitur autem hoc nomine ab inuentore hoc ſtatuẽte, qui vocabatur Aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicam ſic debitori meo, [Quæcũque mihi debes ex quacunque cauſa, illa mihi promittis animo nouãdi. & dicat mihi [promitto.] cui tunc poſteà per acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidentiam, nota quòd ſic habet fieri acceptilatio & Aquiliana ſtipulatio, & eſt quidã circuitus, ſicut quandoq; quod quis per ſe immediatè facere non poteſt, facit per aliũ: ita & hic. Vnde ſupponendum eſt, quòd ſi mihi tenearis in centũ libris, quas tibi mutuaui, hæc eſt obligatio naturalis & re contracta, modò immediatè per ciuilem obligationem, quæ verbis contrahitur, tolli nõ poteſt: quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere poteſt, naturalia verò nõ: tũc ſi fiet: quòd illa naturalis re cõtracta, in ciuilẽ mutabitur per nouationem, vt dicendo ſic, Illud quod ego mutuaui tibi, promittis, ſi tu dicas, Promitto, tunc obligatio illa prima efficitur ciuilis, & verbis contrahitur per Aquilianam ſtipulationem & nouationẽ. Pòſt, ſi te dicente mihi ſic, [id quod ego promiſi tibi, acceptum ne habes acceptumque fers?] reſpondeã [Acceptũ habeo, acceptumque fero.] id eſt, teneo me p pagato: iſto modo tollitur obligatio per acceptilationẽ. Et ſic patet qualiter habet fieri Aquiliana ſtipulatio & acceptilatio. De hac viſũ eſt ſuprà, Acceptilatio.

AQVILICES, qui aquæ eliciendæ ſunt artifices apud Tarũtenum. l. vlt. ff. de Iur. immun. de quibus vide Vitruuium lib. 8. c. 1. & Plin. lib. 26. cap. 7.

AQVIMINARIVM vas eſt, quod quoquo verſum fundit aquas: vnde à Græcis ex Herodoto, interprete Valet περιρραντήριον dicitur, à περὶ circum. & ῥαντίζω ſpargo, ſiue irrigo. Pomponius lib. 34. de Auro & arg. l. & ſic de Aquiminario dubitatum eſt §. ſi cui.

Digitized by Google

cui. Et puto contineri, nã & hoc propter eſcam paratur, Et eo. tit. l. in argento. [De aquiminario, inquit Caſſius, ſe conſultum reſpondiſſe.] Item de ſuppellec. legata, l. id eſt. Aquiminarij ſæpe meminit Nebriſ.

AQVIM. NARIVM, genus vaſis, quod ſecundùm aliquos, quoquò verſum erat, aquas fundebat. Mentio fit in l. in argento: & in l. etſi. ff. de Aur. & argento. §. ſed de Aquiminario.

De A ante R.

ARABIA prouincia eſt, vt l. penul. § j. de extraordi. crimi. ff.

ARABARCHES dicebatur præfectus exigendo vectigalia de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptũ adducebantur. Inde Arabarchia: cuius meminit l. vſurpationem. C. de Vectig. com.

ARARE, id eſt, colere. C. de Theſau. l. j. lib. xj.

ARATRVM inducere moris fuit Romanis, cùm vrbem aliquam euertiſſent, vt eam funditus delerent. Modeſt. l. 21. ff. Quibus mod. Vſusf. Et Cicer. Philip. 11. Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante ducta, vt vexillum videres, & aratrum circunduceres. Horat. lib. 1. Car.

Iræ altis vrbibus vltima ſtetere
cauſa cur perirent.
Funditus, imprimeretq́ muris
Hoſtile aratrũ exercitus inſolens.

ARBITER eſt, qui etiam cõpromiſſarius appellatur, & eſt ille qui ex compromiſſo, id eſt, ex conſenſu partium & ex litigantium electione, de cauſa cognoſcit, qui nullã habet iuriſdictionem propriam ſeu delegatam. ff. de Arbitr. l. j. Sed electus eſt partibus diſcordantibus ad earum litem ſua ſentẽtia dirimendam. Ergo ab ipſo non appellatur, cũ ipſo iure non teneat ſententia eius, ſed metu pœnæ ſtatur ei. Et quod non tenet, reſcindi nõ poteſt. Hoc verum in arbitro compromiſſario. ſecus in arbitro iuris. xj. q. j. peruenit. Cod. de iud. l. vlti. de Offic. delega. ſuſpitionis. de Appel. cum ſpeciali. & Clemen. j. eod. titu. in gloſſ. j & cap. ab arbitro. de Offic. delega. lib. vj. vbi gloſſ. Item arbiter ponitur quandoque pro teſt. vt in Gene. ca. 39. [Accidit, vt Ioſeph operis quippiam abſque arbitris faceret.] Eſt differentia inter arbitrum, & arbitratorem, & amicabilem compoſitorem. Nam arbiter & arbitrator poſſunt eligi cũ pœna, ſed differenter, quia arbiter dicitur iudex per cõſenſum litigantium electus, qui iudicis partes ſuſcipit, & finẽ controuerſiis ſua ſententia ſe pollicetur impoſiturum. ff. de Arbi. l. ſi de meis. § recepiſſe. Et à ſententia talis nõ poteſt appellari. ff. de Arbi. l. diem proferri. §. ſtari. & l. j. C. eod. titul. Sed arbitrator eſt in quem aliqui compromittunt tali forma vt poſſit cognoſcere & etiam iudicare altè & baſsè, & qui etiam dici poſſit amicabilis compoſitor, & à ſententia talis etiã non appellatur. Sed ſi fuerit lata contra ius conſtitutionis, irrita eſt ipſo iure. C. Quando prouoca. non eſt neceſ. l. ij. Sed ſi lata eſt contra ius litigatoris, valet, redigitur tamen ad arbitrium boni viri. l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro Socio. Debet enim arbiter obſeruare iuris ordinem tanquam iudex ordinarius, & ſententia eius, ſiue iuſta, ſiue iniuſta, ſemper eſt tenẽda ſi pœna fuerit appoſita. ij. q. vij.

Digitized by Google

q. vij. iudicibus. Sed arbitrator non tenetur ſeruare iudiciarium ordinem. Sed ſi profert in iuſtam ſententiam, recurritur ad audiẽtiam ſuperioris vel arbitriũ boni viri. Et amicabilis cõpoſitor eſt ſine pœna, qui tentat & experitur an litigatores patiantur controuerſiam ſuo conſilio vel auctoritate diſcuti. §. ſi quis. in præalleg. l. ſi de meis. Alias differentias multas vide per doct. plenè in c. quintauallis. de Iureiur. Arbiter autẽ eſſe poteſt qui non prohibetur à iure. Arbitrorum duo ſunt genera, ſcilicet cõpromiſſarij, qui propriè dicũtur arbitri, qui eliguntur vt iudices, vt videlicet procedant ſeruato in ſubſtãtialibus ordine iudiciario, & dantur ad cognoſcendum & diffiniendum: vt ſi petis à me domum, & ego denego, & fiat compromiſſum in aliquem, ille eſt verus arbiter, quia eligitur vt cognoſcat & diffiniat cuius ſit domus. Secundi ſunt arbitratores, qui non eliguntur vt iudices à partibus vel ſuper re litigioſa, ſed vt componendo vel diuidendo inter partes diffiniant, vt ſi duo ſocij res ſocietatis diuidere velint ad arbitrium Petri, Petrus erit arbitrator. ar. ff. pro Soc. l. ſi ſocietatem.

Arbitratv alicuius cùm quid fieri mandatur, quomodo hæc verba intelligenda ſint, declaratur in l. illa verba, arbitratu. vbi Altia. de Verb. ſignific.

Arbitrivm eſt actus certarum perſonarum exequentium compromiſſum, ſecũdũ Azo. Nã arbiter exequitur veritatem inquirẽdo, vt iudex. xxx. quæſ. v. iudicãtem. Nam actor vult vt obtineat, & reus vt ſoluatur. vel actor ad amplificãdã cauſam, reus ad diminuẽdã eã. Sũt ergo in actu arbitrij tres perſonæ, ſ. arbiter, actor, & reus. Ideo alij dicũt, [arbitrium eſt actus triũ perſonarũ ſuper ciuili quæſtione quaſi in iudicio contendẽtiũ] Vel ſecundùm Hoſt. [arbitriũ eſt poteſtas aliena volũtariè tradita, & recepta ad pronũciãdũ in lite prout arbitro viſũ fuerit, aliquãdo certa pœna vallata & certis terminis limitata.] Sed cõpromiſſũ eſt poteſtas arbitris data, quorũ arbitriũ eſt ſentẽtia arbitralis quæ etiã laudũ dicitur. Et arbitriũ ſeu arbitratus ſuo proprio ſignificato ſignificat libertatẽ arbitrandi & volũtatẽ rõne regulatã. Et vbi actus ponitur in arbitrio ſeu arbitratu, ſignificat per modũ cõditionis, vt actus valeat ſi arbitrio decernamur, & hoc diuerſimodè ſecũdũ diuerſitatẽ materię ſubiectæ. verbi gratia. Promitto tibi equum arbitratu Titij: Titio nõ arbitrãte, quia nõ vult, vel nõ poteſt arbitrari, nulla eſt ꝓmiſſio, nec recurritur ad arbitriũ boni viri. l. ſi qs arbitratu. ff. de Ver. obli Ratio, quia cõtrahẽs de arbitrio illius tantùm intellexit, ꝙ hæc verba importãt, vbi aũt ſtat ꝑ illũ cui cõpromittitur, cõditio ſtatim deficit, nec ꝓmiſſor de extero ex illa ꝓmiſſione põt obligari, vt l. ſi quis. præalleg Ecõtrario ſi per promiſſorẽ ſteterit, cõditio ſtatim habebitur ꝓ impleta arg. l. iur. ciui. ff. de Cod. & demũ. vt ꝓmiſſio ſit efficax, ſiue ille arbitretur, ſiue nõ, ſecundũ boni viri arbitriũ, ad ꝙ tũc recurritur. Et hoc ideo ne ſit in poteſtate debitoris ſe liberare à ꝓmiſſiõe.

Arbitrivm tutelæ, i. actio tutelæ, de hoc ſuprà, [actio tutelæ.]

Arbor vento deiecta, nõ arboris, ſed ligni appellatione continetur.

Digitized by Google

netur.l.ligni.ff.de leg.iij.

ARBORIS appellatione multa continentur,ff. Arb fur.cæſa.l.iij.& iiij. Item vites continentur appellatione arboris.vt ff.de Arbo. cæden.l.j.§ j.

ADDE quòd arborum verbo continētur etiam radices arborum, vt not.glo. in l.obligationum ferè.in ver. [ſic & in tradendo.]ff. de Actio.& oblig.

ARBORES furtim cædere, eſt ſcindere vel incidere arbores inſcio & inuito domino.

ARBORES cæduæ dicuntur,quæ exciſe repullulant.

ARBORES grandes, quarum mētio habetur in l.ſed ſi.ff.de vſufr.quę ſint, eleganter explicat Alcia.in l.Sylua.de Verborum ſig.

ARBVSTVM, locus eſt in quo arbores ſunt ad fructum cōſitæ.ſicut ſalicetum in quo ſunt ſalices, hoc & arboretū aliq vocant, vt tradit Aulus Gellius, & meminit Paul.Iuriſconſul. in l.impenſæ neceſſariæ.de Verb.ſign.ff.

ARCA pro monumento ſupra terram,in qua cadauera condūtur.l. is qui.ff.de Relig.ſump.fun.

ARCA camerata, id eſt, arcuata & confornicata.l.ſed addes.§.ſi.inquilinus.ff.Loca,

ARCARIVS is dicitur.qui pecuniam publicam adſeruat. Hieronymus in calce epiſtolæ ad Roma. pro eo quod in Græco eſt œconomus, ipſe arcarius interpretatus eſt:[Salutat, inquit, vos Eraſtus arcarius ciuitatis,] Scæuola lib. xl.Dig. in titu.de fideicōmiſſ.liber.Thais. [Stichū,inquit,rationibus redditis manumitti volo: Stichus arcarius probāte domino nomina fecit.] In Codice quoq; Iuſtinianeo titulus eſt de ſuſceptoribus & p̄poſitis & arcariis. Poteſt igitur arcarius eſſe publicè & priuatim. Nebriſ.

ARCARIVS eſt qui præſt arcæ,in qua pecunia cuſtoditur, & ita ſumitur in titu. de Suſcep. & Præp.& arca.lib.x.C.

ARCHIATROS ex Græco interpretatur princeps medicorum, dictus ab ἄρχων, quod eſt princeps, & ἰατρὸς medicus. Auguſtinus li.3 de Ciuit.dei.[Vbi ſe,inquit, Æſculapius excuſabit, quòd archiatrum ſe, non obſtetricem profitebatur.] Hierony. ad Euagriū:Ne fieret, ait,aliqua plaga, quæ ſciētiā noſtri lateret archiatri.] Iulius quoq; Firmicus li.2. matheſeon,]Mercurius in tertio ab horoſcopo loco cōſtitut' facit archiatros.] in Codice Iuſtinianeo titu. de profeſſoribus & medicis,lib.x,[medicos,inquit, & maximè archiatros, vel ex archiatris.] & infrà, l. archiatri. [Archiatri, inquit, ſcientes annuaria ſibi commoda.]Neb,

ARCHIATRI dicuntur medici principis. vt tradit Alcia. in rubr. C. de Comi.& archia.li.12.

ARCHICANCELLARIVS : require infrà cancellarius.

ARCHIDIACONVS, eſt princeps diaconorum, qui imperat ſubdiaconis & leuitis. Et dicitur ab ἄρχων quod eſt princeps, & diacon', quaſi princeps diaconorū. Vnde quādo vult p̄ aliis Euāgeliū legit, vel cui vult legēdū cōmittit. extrà, de Offi. archi.c.ij. in prin. Vel eſt ocul' epiſcopi ad cōſpiciēdū, corrigēdum & emēdādū per epiſcopatū,exceptis arduis. Et debet audire iurgia ſingulorū, & habere curā & ſollicitudinē in eccleſiis,& de clericis, vt in c.ad hoc.de offi. archi. Inde venit archidiaconat', & q̄do ſit p electionē,tūc eſt dignitas:ſi verò habit' ſit p collationē, nō eſt dignitas,

Digitized by Google

dignitas,vt not.in c.decernimus. de Iudic.C..

ARCHIEPISCOPVS, eſt princeps epiſcoporum.xxj.diſt.cleros.

ARCHIFLAMINES qui ſint, vide xxj.diſt. in prin. lxxx.diſt.c.j. & pe.

ARCHIGERON interpretatur princeps ſeniorum, quoniam γέρων Græcè eſt ſenior, ſiue ſenex. In C.Iuſti.tit.de epiſc.aud.l archigerontes.[Archigerõtes,inquit, & diœcetæ.] Accurſ. quod mirum ſit,archigerontes archipresbyteros interpretatur rectè: ꝙ presbyteros æquè ſeniores interpretatur,vt idẽ ſit archigeron quod archipresbyter.

ARCHIGVBERNVS interpretatur gubernatorũ princeps ſiue claſſis præfectus: cõpoſitũ nomẽ ex Græco & Latino, quod perquã rarũ eſt,aliquando fieri ſolet, vt Quintilianus lib.1. oſtẽdit,Iabolenus libro 36. Dig. tit. ad Senatuſconſultũ Trebellia l.eius[Saturnius, inquit,archigubernius ex claſſe Britannica.] Nebr.

ARCHIGVBERNVS, præfectus claſſis,l.Seius.ad Senatuſconſ.Treb.

ARCHIMANDRITA interpretatur agminis ſiue gregis princeps: μάνδρα namque multa ſignificat apud Græcos, ſpeluncam interpretatur frater Ioannes Carmelitanus. Iuuenalis mandram poſuit pro mulione, cùm in tertia Satyra ſcripſit,

Stantis conuicia mandræ.

Martialis pro ipſa mulorũ concatenatione,dicens,

Vixque datur longas mulorum vincere mandras.

Atque idem alibi pro calculo in ludo, quẽ vocat vulgus ſcaccorum, his verbis:

Sic vincas Nouiumq; Publiumq; mãdris & vitreo latrone cluſos.

In Codice tamen Iuſtinia.eo.lib. j.pro pontifice accipitur.[Reuerendiſſimi, inquit, archimandritæ.] Idem de monachis[Deo,inquit, amabiles epiſcopi & archimandritæ,] vtrobique pro paſtore.Nebr.

ARCHIMANDRITA eſt paſtor ouium,vnde:

Archimandrita ſit ouium tibi paſtor.

Et ponitur pro epiſcopo, j. q.7. diſpenſationes. quaſi princeps gregis, ab ἄρχων i. princeps, & μάνδρα Græce, quod eſt grex vel ſpelũca Latine. etiã ponitur pro Abbate,vt in l.fi. C. de ſum. tri. ſiquidem initio monachi in eremis habitabant.

ARCHIMIMVS interpretatur princeps mimorũ. Sunt autem mimi, poëmata laſciuientia in turpitudinẽ:de quibus ſcripſit Ouid.

Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos.

Et Martia.

Mimos ridiculi Philiſtrionis.

Mimus verò, auctore Diomede, dictus eſt, quòd omnia ſolus imitetur,à verbo Gręco μιμέομαι, quod interpretatur imitor, cùm alia poëmata idẽ faciãt, hic tamẽ peculiari quodã modo. Iulia.lib. 38.de oper lib.l.patronus. [Nam ſi quis, inquit,archimimum vel pantomimum.] Nebriſ.

ARCHIMIMVS, mimorũ princeps, & qui melius quàm alij nouit in ſcena geſtus ſeu mores eorum quos irridere vult imitari. l patronus.ff.de Ope liber.

ARCHIOTAE: qui præſunt archiuo. l vlti ff.de mune.

ARCHIPRESBYTER, quaſi princeps presbyterorum, qui tamen ſubeſt archidiacono, cuius miniſterium & officiũ cum officio archidiaconi ponitur. 25.diſt. per

Digitized by Google

perfectis. Item duo ſunt genera archipresbyterorum, ſcilicet ciuitatenſis, vt c. officium. eod. tit. & ruralis, vt c. vt ſingulæ. de Offic. archipresby. ſecundùm Hoſtien.

ARCHISYNAGOGVS, eſt princeps ſynagogæ.

ARCHITECTVS interpretatur princeps fabrorũ: nã tecton eſt faber, lignarius maximè. ſed architecti negotium ad plura ſe extendit. Vitruuius lib. 1. de architectonica [Architecti, inquit, ſcientia eſt pluribus diſciplinis & variis eruditionibus ornata, cuius iudicio probantur omnia, quæ, à cæteris artibus proficiſcuntur opera:]ea naſcitur ex fabrica & ratiocinatione. Hinc Paulus apoſtolus tranſlatione vtens dixit in Epiſtola quadam, [Quaſi ſapiens architectus fundamentum poſui.] Calliſt. lib. 50. de Iu. immu. l. quibuſdam. Veterinarij, inquit, architecti. Nebriſ.

ARCHITECTVS, eſt princeps artificum, vel principalis ædificator, qui ſtructuris ædificiorũ præeſt. l. ſi. de Iu. immu.

ARCHIVVM, interiecta v, à Latinis dicitur, quod eſt Græcis, ἀρχεῖον, quod interpretatur principium, & eſt locus vbi monumenta litterarum publicè adſeruantur. Martia. in philologiæ nuptiis: [Clotho & Lacheſis librariæ ſuperũ archiuiſq; cuſtodes.] Hierony. in prologo Eſter: [Librum, inquit. Eſter variis tranſlatoribus conſtat eſſe vitiatum, quem ego de archiuis Hebræorum reuelans verbum è verbo expreſſius tranſtuli.] Vlpianus lib. xlviij. titu. de pœnis. l. moris §. ſolet. Quo, inquit, in publico inſtrumenta deponantur archiuo forte vel grãmatophylacio.] Nebr. Voc. iur.

ARCHIVVM publicum, id eſt armarium publicum, ſcilicet vbi libri ponuntur, ſeu inſtrumenta ſeu acta, habetur C. de fide inſtru. in Auth. ad hæc. & not. xxx. quæſt. j. peruenit.

ARCVS, eſt pons lapideus, nec appellatione arcus venit pons ligneus. ff. de Aqua plu. arcen. l. ſupra iter.

AREA, inquit Feſtus Pompeius, l. j. locus eſt vacuus quaſi exaruerit, & non poſſit quicquam generare, qualis eſt in qua terũtur meſſes. Eſt quoque in vrbe ſolum, ſiue terræ ſuperficies, in qua nihil eſt ædificatum. Florentinus de Verb. ſigni. l. fundi. [Locus, inquit, ſine ędificio in vrbe, area: in rure, ager appellatur.] Nebriſ.

AREA locus in vrbe ſine ædificio. l. fundi. de Verb. ſig. Interdum ſignificat ruſticum locum vbi meſſes teruntur. l. vlti. C. de Serui. ſic dicta ab ariditate, quòd in ea fructus areſcant.

ARELATENSIS ab eo eſt, quod eſt Arelas, ſiue Arelate ciuitas prouinciæ Narbonenſis: nunc eſt Arles. Pli. lib. 33. [Pompeius Paulioni equitis Arelatenſis filius. [Scæuola lib. xxxiij. Dig. de vſu & vſufructu. l. codicillis.] Ad rempublic. inquit, Arelatenſium pertinere.]

ARENA plerunque pro amphitheatro ponitur, quo in loco beſtiæ conficiebantur, ſic appellatus, ab eo, quod arena in ſolo ſpargebatur, quæ ſanguinem effuſum ex vulneribus, ſiue ferarum, ſiue gladiatorum ebiberet. Iuuen.

Leonibus atque laniſtis
Libertas iuriſque idem contingat arenæ.

Vlpia.lib.xlviij. Dig.tit.de accuſat.[Qui cum beſtiis, inquit, depugnādi cauſa in arenā intromiſſi sūt]Hinc & arenarij dicti, qui operas ſuas locabant, aut obiiciendo ſe feris, aut congrediendo cum altero gladiatore: cuiuſmodi homines infames ſunt. Calliſtratus lib.xxxviij.de operis libertorum. l.hæc demum [Neque arenarius, inquit, manumiſſus &c.] Nebriſ.

Arena appellabatur amphitheatrū, quo in loco ſpectacula edebantur.l. qui iudicio. de accuſa. Inde arenarij, qui ibi depugnabant.l. ea demum.de oper.liber.

Arenaefodinae dicuntur loca in quibus arena foditur: quæ etiam arenariæ dicuntur, l.ſed & ij.de Public.tametſi quidam malint ibi legere arenæ.

Arenatores dicuntur, qui in arenis deiecta, & collapſa ſolent extrahere, & dicuntur humiles perſonæ, vt C. de Inceſt.nuptiis. l.humilem.

Arenga, eſt apta & concors verborum ſententia, quæ ponitur poſt ſalutationem in priuilegiis arduorum negotiorum.

Areopagus, locus erat Athenis, vbi fuit olim ſummum concilium, quod de cædibus atque id genus iudicabat.

Arescusa nomen celebre eſt fœminarum in libris Digeſt.In libris recentioribus mendosè legitur Arethuſa. Neque ignoro Arethuſam nympham eſſe, & fontem eiuſdem nominis in Sicilia.de vtraque Virgilius in Bucolicis, & in quarto Georgicorum lib. Sed quod ad iuris rationem attinet nihil refert Areſcuſam dicas, an Arethuſam.nos puritatem lectionis defēdimus, quod Grammatici proprium eſt Officium. Nebr.

Argentarius, non tam argenti opifex eſt, quàm is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias ſub fide publica permutat, qui vulgò Campſores appellantur. Marcellus lib. xl. de Statu liberis. l. Stichus. [aut argentariæ, inquit, menſæ exercitores.]Item lib ij Dig.tit.de Edēdo.l.prætor. Prætor ait, Argentariæ menſæ exercitores.

Argentarii ſunt, quaſi campſores vel argētarię mēſę exercitores, qui ſingulorū ſolebāt rationes, id eſt, calculos & inſtrumēta cōficere, ſcribētes accepta & data, ita ꝙ ex ſcriptis eorum quæ erant cōmunia, doceatur & ſciatur quantum datum ſit, & quantum acceptum, qui aliàs dicuntur numularij, vt infrà de N.

Argentifodinae, aurifodinæ, ſulphuriofodinæ, lapidifodinæ, arenæfodinæ: ſunt loca in quibus huiuſmodi res fodiūtur.

Argentum eſcarium dicitur, quod in vſu habetur ad epulandum, id eſt ad eſum & potū.ſed & ſi §.cui.de Auro & argento legato.

Argentum factum quod dicitur, declarat Iuriſconſ.in l. Quintus. de aur.& argen.leg.

Argentum infectum appellatur, rudis materia argenti, id eſt, non facta.l.etſi de aur.& ar.leg.

Argentum puſtulatum apud Sueto.accipitur pro purgatiſſimo argento, de quo fit mentio etiam in l.naue.de Locat.licet Bud.atteſtetur ibi nō abſurdè legi poſſe poſtilatū, vt rudē argenti maſſam intelligamus.lege puſtulatum.

Argumentum, eſt ratio rei dubiæ faciens fidem, de Hæreti. cùm ex iniuncto. Et dicitur quaſi arguens mentem, vel quaſi argutè

Digitized by Google

gutè inuentum, vt no. Bern. in c. ſorus. de Verb. ſignific. aliquando ſumitur pro experientia, rerúmque vſu. vt Inſtit. in proœ. §. cúnque, ibi. [ſed quod in ipſis rerũ obtinet argumentis,] id eſt, quod eſt in viridi obſeruantia.

ARGVTVS dicitur ſecundùm Iſido. qui citò inuenit argumenta in loquendo, i. ſubtilis, & aſtut⁹.

ARIDI fructus qui dicantur, explicatur C. de Vſur. Auth. ad hæc. & l. 1. C. Theod. eodem, l. vlt. in fin. ff. de Iur. fiſci. l. 13. C. de ſuſceptor. quibus opponuntur fructus liquidi, d. Auth. ad hæc. C.

ARMA ſunt defenſoria. Et nomine armorum veniunt fuſtes, lapides, ferrũ, & omne illud quod manu & arcu mittitur. prout no. Ber. in cap. ſicut dignum. de homi. Et ſic tela comprehẽduntur, licet arma propriè ſint quibus defendimur. Tela etiam, quibus impugnamus. Inſti. de public. iudi. §. lex Cornelia. & not. in Clẽ. ne in agro. §. quia. de Statu monac. in glo. ſuper verbo, arma. & l armorum ff. de Verb. ſignific.

ARMARIVM, vel armamentariũ, eſt locus vbi arma ponuntur.

ARMENIA, vide C. de offic. magiſt. mili. l. vlti. & de agric. & cẽſ. l. cùm antea. lib. xj.

ARMENTVM, inquit Varro de Lingua Latina, dictum eſt, quòd boues maximè parabantur vt inde eligerent ad arandum: inde armenta dicta poſteà, tertia litera extrita, pro aramẽta. Feſtus tamen Pompeius armentum id genus pecoris appellat, quod eſt idoneũ ad opus armorum. Pomponius tit. de Ver. ſigni. l. boues. boues, inquit, armentorũ magis quàm iumentorum nomine appellantur. Nebriſ.

ARMENTVM, eſt magnorum animalium, vt equorum & boum: grex verò minorum, vt porcorum, caprarum, & ouium, licet etiam largè ſumatur pro maioribus. ff. de abigeis. l. j. in fin. & Clem. j de Deci. Nam armenta propriè dicuntur pecora gregis: inde armentarius, id eſt, armentorum cuſtos.

ARMILLAE, inquit Feſtus, erãt ex auro, quas viri militares ab imperatoribus donati gerebant: dictę quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. vnde arma ab his dependentia ſunt vocata. Vlpian. lib. xxxiiij Dig. tit. de Auro & argento leg. l. argumento. [inaures, inquit, & armillæ. Nebriſ.

ARMILLAE enumerantur inter muliebria ornamenta, l. argumento. §. ornamenta. de Aur. & argento legato.

ARMVS eſt ſpathula aſſata alicuius animalis, vt in cap. vnico. circa medium, in verb. [principis vnctio.] de ſac. vnctio. & ibi per doct. j. Reg. 9. eo.

ARRHA, arrhæ, ſiue arrabo arrabonis, propriè illud eſt quod datur pro emptionibus confirmandis. nam, quemadmodum Vlpianus ait, ſine pretio venditio, nulla eſt, neq; pretij numeratio, ſed conuentio facit emptionem. Sed (vt Gaius iuriſconſultus ait) quòd arrha pro emptione datur, non eò pertinet, quaſi ſine arrha conuentio nihil proficiat, ſed vt euidentiùs probari poſſit conueniſſe de pretio. Sed cur in ſponſalibus contrahendis ab ſponſo arrhæ dentur ſponſæ, vndéque ea res habeat originem, pauci nouerunt. Conſuetudo fuit apud maiores noſtros, vt ſponſus & ſponſa endiri fœdus matrimonij ſe inuicem coëmerent

Digitized by Google

facta igitur pretij conuentione, & ſponſa emebat ſponſum dotis pretio, id quod Plautus expreſſit dicens:

Imperium accepti, dote libertatem vendidi.

Et Iuuenalis,

Veniunt an dote ſagitta,
Libertas emitur.

Econtrario ſpōſus emebat ſponſam. Vnde eſt illud Virgilianum ex primo Georg.

Téque ſibi generum Tethis emat omnibus vndis.

Sed quia vtrunque pretium futurum erat in poteſtate viri, accipit ille dotem, quia emptus eſt ab ſponſa: illa verò tantùm accipit arrhas, quod eſt quaſi quoddam emptionis ſignum: aliquando tamē arrha pro pignore ſimpliciter accipitur apud auctores. Nebr.

ARRHA dicitur in emptione & venditione id quod datur in teſtimonium vel ſignum venditionis. Eſt enim artharum datio argumentum emptionis & venditionis contractæ.

ARRHAE ſpōſaliæ vel ſpōſalitiæ ſecundùm Hoſtienſ. in ſum. de Sponſ. & mat. §. vnde dicuntur. Verſ. [ſed quia arrhæ] dicuntur donaria data inter ſponſum & ſponſam in ſignum matrimonij contrahendi & remunerandi cōſentiētes: & fit hoc per verba affirmatiua, ſcilicet, Do tibi arrhas iſtas vt cum filio meo cōtrahas. Et hæ arrhę dicuntur ſubannuli, quia fiunt per immiſſionem annuli: Iuxta illud, annulo ſuo ſubarrhauit me. vt patet per eūdem §. quot ſunt ſpecies.

ARRHESTITIVS, id eſt poſſeſſus à dæmone.

ARRESTARE, eſt aliquem vel bona ſua per mandatum iudicis impedire ne moueatur à loco donec conquerenti reſpondeat, vt cap. ij. de Crimin. falſi. & l. relegatorum. ff. de interdictis & relegatis.

ARROGARE, eſt aliquem qui ſui iuris eſt in filiū recipere: inde arrogatus filius dicitur ille, qui ſic aſſumitur in filium. Et ſic arrogator eſt pater qui accipit aliquē hoc modo in filium. & eſt differentia inter arrogationem & adoptionem: quia ille adoptatur, qui non eſt ſui iuris, ſed alterius poteſtati ſubiectus, vt ſuprà viſum eſt. Sed arrogatur ille qui primo ſui iuris eſt, & per arrogationem tranſit in poteſtatem patris, ſcilicet arrogatoris. Vnde,

Arrogo qui ſuus eſt, ſed habet meus eſſe neceſſe.
Patris adopto ſuum, ſed patris permanet idem.

De hoc de cog. leg. capite vnico. in gloſſ. j. Item arrogare in alia ſignificatione, id eſt, adſcribere. Vnde dicitur arrogans, quaſi omnia ſibi adſcribens. Inde arrogantia, id eſt ſuperbia. Differunt tamen, quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo, quod quis habet, vt ſunt Philoſophi, Legiſtæ, & alij ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia eſt inanis gloria de eo quod quis non habet, & cùm quis credit ea ſe ſcire, quæ tamen neſcit.

ARS eſt collectio præceptorum: Inſti. de Iuſti. & iur. §. iuris præcepta. Vel ars ſecundùm Porphy. eſt de infinitis ſumpta doctrina. no. ff. de Iuſti. & iu. l. j. ſuper verbo ars. Item ars quandoque ſumitur in malam partem, vt C. de His qui ad ſta. confu. l. j. & ideo

Digitized by Google

ideo dicitur arte, id eſt, dolo. 22. q.v.quacunque.

ARS quandoque dicitur cura animarum, vt de Æta. & qual. cùm ſit. Item ſecundùm Archid. ars dicitur actus damnatus, vt in c. vnico.de Vita & honeſt. cler lib. vj ibi, ſi per annum artem iſtam ignominioſam. Etiam baliſtarij dicuntur exercere artem de ſagit.cap.j. & magi dicuntur exercere artem, & coqui.de Conſec. diſtinct.v.c.ne tales.

ARTANVM, eſt idem quod aratrum.

ARTEMO, onis,trochleæ genus eſt, machina ad ſubleuanda onera, quæ Græcè dicitur ἐπαγὼν. Vitruuius libro decimo de architectura:[In radice, inquit,machinę collocatur tertia trochlea: eam Græci epagonta, noſtri artemonem appellãt.] Lucas in Apoſtolica Hiſtoria, cap.viceſimo ſeptimo, artemone quaſi Græca dictione vtitur,cùm dicit:[Et leuato artemone ſecundùm auræ flatum, tendebant ad litus,]nã in Græco artemona poſuit, ſed fieri poteſt vt à ſermone Latino acceperit Lucas, cùm præſertim qui cum Paulo erant in ea nauigatione Romani eſſent,aut ſaltẽ Romanè loquerentur. Quòd ſi artemo dictio Latina eſt, non poteſt per th aſpiratum legi, id quod Iſidor⁹ putauit, cùm nulla dictioLatina th,ſed neque vllam aliam conſonantem aſpiratam recipiat.Iabolenus de Verborum ſignificat.l.malum. Malum nauis eſſe partem, artemonem autem non eſſe Labeo ait.Nebriſ.

ARTEMON eſt id quod retro ponitur ad nauim gubernandam. l.malum.ff.de Verb. ſign. & Bal. in l.precibus. Codi. de Impuber. & aliis ſubſtitut. Sed Alciat. in d. l. malum. ait eſſe velum additum dirigendæ nauis cauſa,quod verius eſt.

ARTICVLVS eſt pars interionis, continens illud quod actor probare intendit.facit c. veniens.ij. de Teſtim. & gloſſ.in c. præſentium.§. teſtes. eodem tit. lib. vj. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probanda. eod. titul. per tuas. Et quandoque aſſertiones, & quandoque intentiones.c. ex parte A,in fine,de Teſtib.& not. Pau.in cap. cùm dilectus. de Fid. inſtrum. adde quòd articulus quandoq; ſignificat idem quod ſtatim.l.fin. C.de offic. com. ſac. pal interdum ponitur pro themathe ſeu caſu, vt in l.non poſſunt. de Legibus. aliquando pro particula,l.triplici. de Verborum ſignific.

ARTIFEX quid ſit,& nomina diuerſorum artificum, vide tex.iũcta glo. quæ exponit ſignificata eorũ.in l.j C.de Excu.ar.lib.x.

ARTIFICIALES operæ ſunt, quæ ad artificium pertinent, veluti pictoriæ,& fabriles.

ARVSPEX quis dicatur, vide in c. j. xxvj.q.iiij. & not. gl.in l. nullus C.de Maleſi.& mathe.

De A ante S.

AS dicitur tota hereditas,vel quicquid in xij. partes diuidi poteſt. In aſſe autem continentur certæ partes, ſcilicet xij quarum quælibet habet proprium vocabulum. Sunt enim iſta nomina xij.partium aſſis.Vncia,ſeſcunx, & eſt vncia cum ſemuncia. Sextans,quia ſextam partem ſignificat,id eſt,duas vncias. Quadrãs, quatuor vncias ſignificat.Triens tres vnciæ. Quincunx quinque, ſemis,ſeptunx,bes,dodrãs, dextans,

tans, deũx, as. De quibus omnibus require loco ſuo. & Inſti. de Here. inſti. §. hereditas. & in glo. ver. [ſeſcunx.] As tamen in ponderibus idem eſt quod vnum. Etiam ponitur pro obolo. Vnde verſus,

As, obolus, pondus, as eſt profeſſio tota.

Ex Asse heres dicitur, cui vniuerſa hereditas relicta eſt. Hinc ex Aſſe auferri hereditas, quæ vniuerſa aufertur. l. 2. Cod. de His quæ vt indig. Ex Aſſe debere, l. j. ff. Vt legat. no. cau. Ex aſſe poſſidere, l. pen. Qui ſatiſd. cog.

Asceteria, ἀσκητήρια, loca exercitationi parata: nã ἀσκέω exerceo ſignificat, & ἀσκητὴς exercitator. Hinc ſeceſſus olim à Theologiæ ſtudioſis parati, in quibus ſe animo vacuo ac libero in eo ſtudio exercerent, Aſceteria nominantur, in l. omnia. 33. C. de Epiſco. & Cler.

Ascriptitivs glebæ dicitur ille qui adſcriptus eſt glebę, fundo, ſiue ſolo terræ, & adſtrictus per ſcripturam in qua promittit domino ſoli ſe nunquam à ſolo diſcedere. Et ex illa ſcriptura aſcriptitius conſtituitur: ſed tamẽ per eã ſolum nõ probatus, imo ſecundum Azon. & Hoſtiẽſ. aliquando ſcriptura eſt neceſſaria, in qua confiteatur ſe eſſe adſcriptitium. Et à gleba quam colit, nec volens recedere permittitur, nec inuitus poteſt compelli ad recedendum, nec ſine gleba poteſt alienari. inter aſcriptitios glebæ & originarios colonos quidam hanc dicunt eſſe differẽtiam, quia adſcriptitij inhærent glebæ, ita vt ſine gleba nõ transferantur. Sed coloni originarij non ſic inhærent prædiis, quin quandoq; ſine prædiis dominus fundi poſſit eos mutare. & transferre ab vno prædio in aliud. itẽ inter ſeruos & adſcriptitios ſecundùm Azon. & Hoſtienſ. penè nulla eſt differentia. C. de Agric. & cenſit. l. ne diutiùs. libro xj. ideo autem dicitur notanter penè, quia ſeruus poteſt vendi ſine peculio, ſed adſcriptitius nunquam ſine ſolo. itẽ adſcriptitij in prædiis, in quibus aſcripti ſunt, contra domini voluntatem ordinari poſſunt, & matrimonium contrahere: vt in Auth. de ſanct. epiſ. §. adſcriptitio. ſerui verò nõ C. de Epiſc. & cler. l iubem⁹. Inſt de iur. perſonarum § j. & ibi gloſſ in verbo, [aut ſerui.] licet ſecundùm canones ſi cõtrahant matrimonium, tenet. Et aſcriptitij, quia tenentur colere terram, dicuntur coloni. Et quia aſcriptitij deputati ſunt ad hęc faciẽda, ex conditione ſua dicuntur aſcriptitij. Et quia ex ſui origine, vel patrum, vel auorum ſuorum, ita adhærent glebæ, vt ſine gleba vendi nõ poſſint, nec gleba ſine illis, ideo dicuntur originarij. Reqre, [agricola] & infrà [colonus.] Breuiter dicas, quòd adſcriptitij ſerui ſeu coloni appellantur qui glebæ ſeu prædio colendo perpetuò addicti ſunt, inde nunquam receſſuri, dominiſque prædiorum annuos reditus præter ſumptum & victum reddituri.

Aspargo, vitium ex pluuia vndáve contractũ. Calliſt. l. 4. §. 2. ff. ad Leg Rhod. Aliàs Aſpergo, & conſpargo legitur.

Assasini, fuerunt quidam infideles, qui ex quibuſdam falſis opinionibus nitebantur ad occiden

uidendum Chriſtianos, contra quos ſtatutæ fuerunt pœnæ grauiſſimæ, extrà, de homicid. cap. pro humani. lib. vj. Barto. autem in l. non ſolùm. §. ſi mandato. de Iniur. & in l. Cicero. de pœn. eos vocat aſſaſſinos, qui ob pecuniã quempiam interficiunt. De aſſaſſinis diffusè tractant Doct. in Authen. ſed nouo iure. Cod. de Ser. fugit. & in dicto cap. pro humani.

Assecla, i. ſeruus, eo quòd ſequatur aliquem cauſa lucri ſecundùm Iſid. lib. x. Etym.

Assectari quis dicitur matremfamil. aut puellam, qui tacitus libidinis cauſa frequenter inſequitur. l. item apud. §. appellare. de Iniur.

Assellare, eſt opus naturæ facere: vt dicitur, [dum aſſellaret emiſit inteſtina.]

Asserere manum, eſt admouere: quòd ea quoque quę in terram dimittuntur, ſeri dicuntur. Terent. ego illam liberali aſſero cauſa manu.

Asserere, eſt in libertatem vindicare: vnde aſſertores dicuntur vindices alienæ libertatis.

Assertio ſecundum Azo. in Sum. de aſſertione tollenda, erat quoddam vanum & friuolũ iudicium quorundam, qui dicebantur aſſertores, eò quòd aſſerebant eum liberum, qui tamen erat ſeruus.

Assessores dicuntur qui aſſidẽt iudici, non vt iudices, ſed vt approbaturi iudicis ſententiam, quomodo Saluator noſter diſcipulis dicit: [Sedebitis & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. [Iulius Firmicus libro ſecundo Matheſeon: [Mars, inquit, aſſeſſores maximos iudicum facit.] Paulus libro primo Dige. titul. de Officio aſſeſſoris. l. j. [omne Officium aſſeſſorũ, quo iuris ſtudioſi partibus ſuis funguntur, in iis cauſis conſtat.] In Codice quoque Iuſtinianeo titulus eſt de aſſeſſoribus & cancellariis. Nebriſ.

Assessor dicitur, quaſi aſſidẽs iudici in cognitione cauſarum, ſuum præbens conſilium iudici, qui alio nomine dicitur officialis iudicis, & conſiliarius. Item dicitur domeſticus iudicis. de hoc vide Azon. in Sum. C. de Aſſeſ. & domeſt. qui videtur ponere differentiam inter aſſeſſorem & domeſticum iudicis & cauſidicum. & Accurſ. C. de Domeſt. & protect. in rubrica, lib. xij.

Asseverare & profiteri quomodo differant, vide C. de probatio l. non nudis.

Assidei, ſunt Iudæi qui ſemper cultui diuino inſidebant.

Assidue qualiter intelligatur, vide extrà, de præben. cap. ſignificatum. & de Offic. archipreb. cap. primo.

Assisii dicuntur vulgò manſionarij, quaſi aſſidui miniſterio eccleſiæ, & ſunt beneficiati, non etiam canonici, vt not. gloſſ. in cap. cùm ad hoc. de Cleric. non reſidentibus.

Assignare fit nudis verbis teſtamento vel codicillis. ff. de Verbor. ſignif. aſſignare. & ff. de Aſſigna. l. j. §. Aſſignare. Et not. Arch. in cap. appellati. de appell. lib. vj. in gloſſ. fi.

Assignatiuus libertus, require infrà [libertus.]

Assistere, id eſt, cum aliis eſſe. Cod. de ad. diuerſ. iud. l. vlt. & ibi not.

Assisterium, eſt locus vel domus ſanctimonialiũ, ſicut monaſterium monachorum, in quo

Digitized by Google

ſeruiunt Deo,vt eſt tex. in auth. hodie nouo iur. C. de Cuſt. reo. Item aſſiſteria eſt illa quæ præeſt aſſiſterio, quia ipſa curæ aliarum aſſiſtit principaliter. Et ſecũdum quoſdam Azo videtur exponere aſſiſterias,id eſt,fœminarum debilium inſtatrices.in Sum. C. de Epiſc.& cler.§. nũc de orphanotrophis, vel aſceteria, id eſt, recluſa, ab aſſiſtendo, quia quotidie aſſiſtit orationi. Item ἀσκητήριον apud Græcos eſt locus, in quo vnus ſacerdos, quinque acolythi,quinque mulieres,quæ aſſiſteriæ dicuntur,ſunt manentes:vt 27.q.1. ſi quis rapuerit. in gl. In locis ſuprà citatis legitur aſceterium & aſceteria.

Assistrix, id eſt,ancilla, dominæ aſſiſtens ad ſeruiendum.

Assolatvs,id eſt,ad terram redactus, & inuenitur in Nathan Propheta.

Asta, vel potiùs haſta fiſcalis,eſt venditio quæ fit à fiſco ſubhaſtatione.Quandoque autem fiebat haſtatio cùm dicebatur per præconem, Qui plus dederit infra menſem,ille rem habebit:licet ergo infra mẽſem aliter venderetur,tamen admittebatur adiectio infrà certum tempus, vt C. de fid. inſtrum. & iure haſtæ fiſcalis, & de Adiectio. l.j.Si autem cum ipſo emptore conuentum eſſet,vt poſſet dare plus offerenti, eſſet pactum in diem adiectionis,vt ibidem in gloſ.l.ſi tempora.C.eod.

Astipvlator, à Cicerone dicitur,qui vadimonij teſtis adhibetur. Nam pro Quintio, inquit, [Profecti ſunt familiares & Albij & Quintij,dicent hi quoque teſtimonium. Litteræ P. Quintij, teſtes tot,quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum aſtipulatore tuo comparabuntur.]

Astrvere eſt affirmare, aſſerere, vel aſſimilare.de cau.poſ.& propri. cum eccleſia. & etiam eſt probare.de hered.cum ex iniuncto.

Astvte,id eſt,malitioſè. C. de legib.l.ij.

Astvtia eſt, cùm aliquis ad aſſequendum aliquid, ſiue bonum ſiue malum, falſis viis & ſimulatis vtitur, vnde propriè accipitur in malum,non enim oportet etiam ad bonũ finẽ vti falſis viis vel ſimulatis.2. Corinth 4.[Abdicemus occulta dedecoris non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei.]

Asylvm interpretatur templum miſericordiæ, quo confugientes olim tuti erant,nec inde extrahi poterant. l. quis ſit fugitiuus.§. apud de Ædil. edict.vbi Bud.

Assystatos,vt vulgari habent Codices. in l. qui quadringenta. ad l.Falcid.exponitur,id eſt,non conſiſtens ſtatus.

De A ante T.

At dictio aduerſatiua eſt, vel ſuperabũdat, vt in Auth.de Trien. & ſemi.§. & quod ſæpe.aliquando [at,] ponitur pro certè, vt Inſtit. de fidu. tut §.j. & de Re. diui.§. inſula. & qui. alien. li.§. at ex contrario.

Atavvs eſt pater abaui, & atauia eſt mater abauiæ.

Athleta interpretatur pugil ſiue certator, quia ἆθλος eſt certamen, & ἆθλον ipſum certaminis præmium:re quidem honorifica: non quemadmodum eorum qui artem ludicram exercent infamis.Iuuenalis:

Leuibus

Digitized by Google

Leuibus athletis & vaſa nouiſſima donat.

Vlp.lib.xxvij.tit.de excuſationibus. [Athletæ, inquit, habent à tutela excuſationem.] Vlpianus lib.ij. Dig. tit. de iis qui not.l.athletas. [athletas autem artem ludicram non facere.] Nebr.

ATHLETA dicitur pugil, ſiue certator,l.athletas.ff.de iis qui not. infam. vbi Bud. ait, athletarum verbo gymnicos omnes intelligi,hoc eſt, luctatores, curſores, pugiles, ſaltatores, item qui diſcum in ſublime iaculantur in ludo gladiatorū: & ad hoc quòd athleta habeat immunitatem tanquam victor, requirūtur tria. Primò quòd à tenera ætate fuerit in arte pugilandi. Secundò, quòd habuerit tres coronas victoriæ, & vnam ad minus in altera Roma. Tertiò, quòd obtinuerit aduerſariis incorruptis, ita Bartol.in l.vnic.C. de Athle. li.x. & ille text.facit pro trina examinatione fienda antè, quàm quis doctoretur, & trinam approbationem debet reportare, ſecundùm Bar.ibidem,quem refert Abbas in c. cùm ſecundùm Apoſtolum de præben. numero 7. & in cap. cùm venerabilis. de exce.in prin.

ATHLETAE, ſecundùm Accurſium, dicuntur qui ſine mercede, gratia virtutum pugnabant, vt ff.de iis qui no. infa. l. athletas.& C. de Athle.in princ. lib.x.

ATNEPOS & atneptis, eſt filius vel filia abnepotis vel abneptis.

ATORNARI dicuntur procuratores apud acta conſtituti: in c. vnic. de Sta. reg.lib.6.§.porrò.

ATQVE pro [ſicut] ponitur. ff.de iur. dot. l. ſi pater mulieris. aliquando ponitur pro id eſt, ff.de adminiſt. tu.l.j.in prin. aliquando pro [ſed.]ff.de Neg. geſt. l. cū alicui.§.primo.aliquando, id eſt, perinde.ff.de Pactis. l. item quia.

ATQVI ponitur pro [certè,] vel [atquin] pro certè. Inſtit.de fid. tuto. circa medium. ff. de Offic. prætor.l. Barbarius. verſ.[atquin verum eſt.]

ATRIENSIS ſiue [atriarius,] ſeruus eſt, qui aliis ſeruis à domino præponitur, dictus quòd atrio, hoc eſt primæ domus parti, vbi apud antiquos diuitiæ adſeruabantur, cuſtos adhibebatur, de cuiuſmodi ſeruo Virgil. intellexit cùm in Æneid.dixit.

Fidúſque ad limina cuſtos.

Et qualis eſt aut fingitur Plautinus ille Saureas Atrienſis, qui ſit quaſi œconomus, ſiue villicus.Plinius Cæcilius in epiſt.

Sumptus atrienſium, topiariorum & fabrorum.

Seneca quoque in epiſtolis:

Sed habet villicus atriēſis colonus.

Vlpia. lib.33. tit.de fundo inſtructo.l.inſtrumenta. in fi.[Si villa, inquit, cultior eſt, veluti atrienſes & ſcoparij.] Item de Verbor. ſig.l.in l.[Vtrum, ait, diſpenſatores, inſularij, villici, atrienſes. Accurſius atriēſes interpretatur qui purgant atrium.

ATRIARII ſunt ſerui ſiue cuſtodes atrij,& iidem dicuntur etiam atrienſes. Horum ſumma erat olim auctoritas, vt ex Plau. tradit Alc.in l. in lege.de ver.ſig. nam & negotia domini procurabāt,& res venales diſtrahebāt, & debita exigebant, & in alios non parum iuris habebant. imo, vt ibidem Alciat.ſcribit, Atrienſes dicti ſunt, quòd in atrio cæteris ſeruis cibaria diſtribuerēt.

ATROX, id eſt, immiſericors vel

Digitized by Google

crudelis, quaſi atris ſit moribus ſecundum Iſidorum lib. x. etym.

Atrox iniuria, quaſi contumeliosſior & maior appellatur. lege prætor. §. atrocem. de Iniur. & quot modis atrox iniuria fieri dicatur traditur in §. atrox. Inſt. de Iniur.

Attellanus, na, num, ab Attella vrbe Campaniæ, de qua Silius lib. vndecimo Punicorum.

Iámque Attela ſuas iámque & Calatia adegit.

Inde Atteliani ludi, & Atteliana comœdiæ. Iuuena.

Vrbicus ex odio riſum mouet attalena Geſtibus Autonoës.

Scæuola tit. de legatis iij. ff. patronus. [Fundum, inquit, in regione Attellana legauit. Nebriſ. [In pand. Florent. eſt attelata.]

Attentari pudicitia alicuius dicitur, cùm id agitur, vt ex pudico impudicus fiat, l. attentari. de Iniur.

Atteſtari, eſt abſenti denunciare. l. ſubſignatum. de Ver. ſig.

Atteſtationes, ſunt dicta teſtium vel teſtimonia ordine iuris in ſcriptis redacta.

Attilianus tutor dicitur, qui olim ex l. Attilia Romæ dabatur iis quibus nullus omninò fuerat tutor. Inſt. de Attil. tutor. in princ.

Attonitus media breui, eſt eleuatus, vel quaſi quodam pauore conceſſus.

Attritus eſt afflictus, conſumptus, exhauſtus, imbecillis, vel feſſus.

Atypus, eſt qui malè exprimit verba, ſecundùm Bud. in l. item Offilius. de Ædil. edi.

De A ante V.

Avarus appellatur cæcus & ambitioſus. cap. quorundam. de Elect. lib. vj. quia ita excæcatur eius animus, vt agenda non videat, & à prohibitis non declinet. xlvij. diſt. virũ. & c. ſicut hi. & differentia inter auarum, largum & prodigum, habetur de conſue. ex parte.

Auctio ponitur pro publica rerum venditione, qua plus offerentibus addicuntur.

Auctor dicitur is, à quo quiſpiam rem comparauit, aut aliàs adeptus eſt.

Auctorem fieri, eſt approbare quod geritur aut geſtum eſt. l. etiam. ff. de auct. tut.

Auctorare aliquem, eſt illũ non obnoxium facere atq; obligare, quoniam auctores dicũtur qui habent poteſtatem aliquid faciẽdi, & ſine quorum auctoritate non poteſt aliquid fieri. Vnde tutores dicuntur auctores pupillorum, & milites dicũtur auctorari à duce ſiue præfecto exercitus, id eſt, obligari in illorũ verba iurãtes. Vnde titulus eſt apud Iuriſconſultos, [de legendo, vel auctorãdo milite,] & inde auctoramentum pro ipſa obligatione. Vnde Seneca dicit: [Nullum ſine auctoramẽto malum eſt.] Et Cicero 1. Officiorum, [eſt enim illis ipſa merces auctoramentum ſeruitutis.] Vlp. lib. 26. tit. de auctorit. & con. tut. l. etſi pluribus. [Si tutor, inquit, auctoretur, cui adminiſtratio tutelæ conceſſa non ſit, [pro obligetur. Inde cõponitur exauctorare, ꝓ eo quod eſt ab obligatione ſoluere. Vide in verbo exauctorare Nebr.

Auctorari, eſt auctorem fieri & approbare. l. etſi. de aucto. tut. aliàs ponitur pro obligare, vnde auctorati milites, i. ære ſtipẽdiario obſtricti, ſiue ſacramento.

AV

Avctoritas & conſenſus tutorum & curatorum, require infra.[tutor & curator.]

Avctoritas præſtanda, not. ſecundùm Azo.in ſum.C.de Auꝯo.præſtan. Auctoritatē præſtare, eſt cùm quis dicat ſe approbare id quod agitur, hoc eſt, auctorem fieri. Præſtare auctoritates poteſt quilibet tutor in reb. minoris ad quem ſpectat periculum adminiſtrationis. Et ſic auctoritas videtur idem quod cōſenſus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter auctoritatem & poteſtatem vide per Hoſtienſ. in ſum. de ſacra vnct. §.refert autem.

Adde quòd [auctoritas] præter notam ſignificationem, aliquando accipitur pro iure vendicandi rem ſuam, qualibet vſucapione reiecta, vt cùm in l. Attinia dicebatur: [Quod ſurreptū erit. eius rei æterna auctoritas eſto.] Interdum ſignificat actionē pro re euicta.l.vltim. de Eui.item ius quod quis ab auctore, id eſt, venditore conſecutus eſt, vt in l. vlt. de Pig. actio. ponitur & pro ſimplici conſenſu. l. cùm Adoptio. de Adop. Habet præterea alias ſignificationes, de quibus apud Alcia.lib.2.parer.cap.9.

Avctoratvs & auctoramentum, [vnde Exauctorare in litera E.]

Avctorizare, eſt cingulo militem, vel ordinibus clericum decorare vel ordinare.

Avthenticvm, eſt liber iuris ciuilis excerptus, quaſi quædam ſummulæ ex aliis legalibus libris, continens ix. collationes & partes principales. Sed authentica authenticæ, eſt lex vel incorporatus in lib. Codicis, & ergo ſemper allegatur authent. C.tit.tali vel tali, vt C.de Epi.& cle.Auth.generaliter: & ſic additur tit. ſed non additur numerus collat. Et dicitur authenticum, quaſi auctoratū & comprobatū.

Avthentica perſona quæ dicatur, vide not.per Archid.extrà, de Elect. c.licet canon.

Avthentica ſcriptura quæ ſit, vide extrà, de fid.inſtr.c.j. & ij.per Bern.Innoc. & Hoſtien.

Avcvpivm dicitur locus aptus ad capiendum aues, vel rete, vel virga viſcata, vel tugurium ad hoc præparatū. An aucupare liceat in fundo alieno. ff. de Seru. ruſt.præd.l.diuus. & Inſt. de Re. diui.§.ferè.

Avdax dicitur qui nihil metuit, & ſumitur propriè pro arrogante. Et ita dicuntur audaces faciētes contra ius. in Auth.de Admi. circa princ. col. viij. Quandoque ſumitur in bona parte, 8. q.1.audaciter, in prin. 32. q.5. ſi Paulus. ver.caue quæſo.

Avdacia idem eſt quod temeritas, & accipitur in malo, cap.ij. de cēſib. lib. vj.diſt.4.factæ ſunt. & no. Arch.in c. ij.præal.in gl.ij.

Avdenter pro temerè, audacter, liberiùs quā par ſit.Vlp.l.1. §.v. ff. ſi pars her. pe.[Nō audenter itaque dicitur vbicunq; meritò quis incertus eſt.]& in l.Gallus. in fin. ff. de li. & poſth. Niſi quòd licet audēter, poſſis dicere.

Avdiens, id eſt, obediens.ff.de arbi.l.arbiter. ex compromiſſo.

Avdientia licet etiam aliter capiatur propriè tamē magis dicitur eſſe facultas & poteſtas loquendi coram ſuperiore alicui conceſſa: prout dicimus, data eſt illi audientia, vel, denegata eſt ei communis audientia.

Avditor in curia Papæ vocatur, qui vice iudicis alicuius cauſam

Digitized by Google

ſam vel cauſas audit in Clem. andito. de Reſcrip.

AVDITOR cameræ Papæ dicitur, qui audit negotia ſuper theſauro Papæ, & ſuper his quæ ad cameram Papæ pertinent.

AVDITOR contradictoriarũ dicitur in curia Papæ, qui audit impetrantes reſcripta ad lites, vel aliter ad ius commune pertinentes gratias.

AVDITORIVM, eſt forum cauſarum vel locus in quo cauſæ audiuntur. Sed tamen rectè poteſt dici auditorium magiſtrorum vbi diſputant, & non magiſtri forus, ſed iudicis, cùm ſic in curia Papæ vocetur, & dicitur ab audiendo. Vnde & pro ludo litterario ſumitur, l. viij C. de Stu. lib. & auditor dicitur diſcipulus, l. ij. §. pen. de Orig. iur.

AVDITVS exponitur, id eſt conſenſus, vt in Authent. vt immo. antenup. dona.

AVELLERE, eſt auferre violenter vel extirpare, vt ff. de incend. rui. naufra. l. iij. §. non ſolùm.

AVERTA, inquit Alciat. in l quoniam. de curſ. pub. eſt pectorale equorum. Bud. putat eſſe lora latiora. quæ per terga equi iugalis excurrũt, ſub alis eius ſuccincta. Sed Alcia. tẽtat accipi poſſe pro capitis ornamento quo habenæ figuntur, ſic dicta quòd per eam auertantur equi prout ſeſſori viſum fuerit.

AVERTERE, id eſt, diſtrahere. C. de Naui. l qui fiſcales. lib. xj.

AVERSIONE vel per auerſionẽ vendere aut locare, eſt (vt quidã interpretantur) cùm periculum venditor vel locator à ſe auertunt in emptorem vel cõductorem. l. qui officij. de cõtrah. emp. & l. i. §. Exercitorem. de Exer. actio. Alciat. verò lib. vj. Parer. cap. xxiij. legit. aduerſione, & nouiter declarat.

AVES ſi legentur, quid veniat in legatum, docet Iuriſconſ. in l. auibus. de leg. iij.

AVFERRE differt ab amouere & rapere, vt not. in l. iij. §. non ſolùm. de Incen. rui. & nauf.

AVGERE & ampliare nõ eũdem habent ſignificatum, de quo ſuprà in Ver. [ampliare.]

AVGVSTALIS capitur pro dignitate quadam, quæ inter magiſtrat' municipales erat, de qua in l. quinque. C. de Cur. Appellabatur & Auguſtalis præfectus Ægypti, vt ex titulo, qui eſt, de Offi. præf. Augu. ſignificatur: ex eo dictus, quòd ab Auguſto conſtitutus eſſet.

AVGVSTVS, vt atteſtatur Tranquil. primus omnium vocatus eſt Octauianus, ab augendo Imperio, ex quo deinde & qui poſt eum imperarunt, id nomen ſibi aſſumpſere.

AVIA, eſt mater patris & matris.

AVIARIA, ſunt in quibus aſſeruantur aues. l. auibus. de Lega. iij.

AVREVS, id eſt, ſolidus Inſti. de pœ. temere litig. §. ſi & lxxij. aurei faciũt libram auri. C. de Suſcept. & arca. l. quoties. & not. de In ius voc. l. fin. & C. de ſer. fugi. l. quicunque. ſed x. aurei faciũt libram argenti. C. de Argen. pret. quod infertur l. vni. lib. x.

AVRICHALCVM dicitur ſecundùm Iſido. quòd ſplendorem habet auri, & duritiem æris.

AVRICVLARIVS, eſt conſiliarius vel ſecretarius, cui ſolent ſecreta domini committi.

AVRIFEX eſt, qui operatur aliquid de auro, ſicut aurifaber.

AVRIFODINA, eſt locus vbi foditur aurum. Sed aurificina eſt locus

Digitized by Google

locus in quo fabricatur aurum.

AVRIGENARII, vel auricentenarij not. C. de cur. pu.l. quoniam. lib.xij.

AVRVM coronarium dicebatur. quod erat coronis faciendis aptiſſimum, & quantum poſſumus cōiectura aſſequi, eſt illud quod ex inſulis Indorū nuper repertis aduehitur, non quodcunque, ſed quod vulgo dicitur [Guanim:] neq; enim eſt eiuſdē ſpeciei cū auro communi: quoniam igni purgatum, nō pertingit gradum vigeſimum. In ſacris literis hoc genus auri [Cethim] dicitur, & inde [Cether] dicta eſt corona auri. Huius generis auri meminit Iuſtinianus in ſuo Codice, tit. de Iudæis. l. Iudæorum. [Quam formam, inquit, Patriarchę quōdam coronarij auri nomine poſtulabant.] Item libro decimo de Auro coronario, lege vnica,] Ad collationem, inquit, auri coronarij placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum.] Sed cur illud auri genus deſtinaretur coronis, illā puto fuiſſe cauſam quòd ſplendore quodam peculiari fulget. Nebr.

[A]VRO legato non debetur pecunia, aurei autem annuli debētur. l. cūm aurum. & l. etſi. in princ. de Auro & arg. leg.

[A]VRVM coronarium dicebatur quod conferebatur ad coronationes principum, vel quod coronarum faciendarum nomine præſtabatur. Alij dicunt coronarium illud eſſe quod dabatur athletis, prout no. Azo, de Auro corona. C. lib. x.

[AV]RVM factum quod dicatur, definit Paulus Iuriſconſ. in l. pediculis. & Vlp. in l. Quintus, de Auro & arg. leg.

[AV]RVM obryzum appellatur, purgatiſſimum & excoctiſſimum: vnde obryzati ſolidi in l. j. C. de Oblat. vot. lib. xij. ex purgatiſſimo Auro conflati.

AVRVM publicum eſt, quod pertinet ad ærarium fiſci. C. de Aur. pub. per. libro decimo.

AVRVSPEX eſt inſpector momentorum vel horarum quo puncto aliquid ſit inchoandum. ita dicit glo. in l. nullus auruſpex. C. de Male. & math. Sed veriùs appellatur Aruſpex, aut potiùs horuſpex, quaſi horarum ſpectator. cap. j. xvj. q. iiij.

AVSCVLTARE, id eſt, obedire, attendere & audire mandatum cum effectu. vt in c. illud. de Maior. & obedien. in gloſſ.

AVSPICIVM iuris, idem eſt quod exordium litis, ſecundùm Ber. in ca. paſtoralis. de cau. poſ. & propriè. in gl. j. Sed ſecūdùm Alber. & alios auſpicium, id eſt, augurium, quaſi auis garrium, vt xxvj. q. iiij c. j. quia ſicut ille qui ſe committit augurio, id eſt, diuinationi quæ fit in garritu auium, dubius eſt, ita ille dubius eſt qui ſe committit liti.

AVT quandoque ponitur diſiunctiuè, vt quando altero poſito neceſſe eſt alterum tolli, vt cùm dicitur dies aut nox. Quandoq; etiam ponitur copulatiuè pro [&.] Nam quandoque ſumus in materia in qua requiritur vtrūque extremorum per talem diſiunctiuam coniunctorū, vt in c. ſi poſt præſtitum de cōfeſ. lib. 6. De hac dictione habes in Authē. ſi quando. C de Conſti. pecun. & l. cùm quidam. ff. de Verb. ſignif. & Cle. ſæpe. eo. tit. ij. q. v. [omnibus.] in gl. ij. xx. q. j. c. monachū. & c. cùm virum. de Regul. vlt. ff. de Verb. ſignifi. [Sed autem] aduerſatur in facto & iure. ff. de

Nego,

Nego.geſt. ſi autem. & qualiter accipiatur [autem,] vide Bart.& doctor.in l.hoc amplius.§.de his. ff. de Dam. infec. Et qualiter capiatur [aut] vide Archid. xlvij.

AVTHENTICAE tabulæ, primariæ, vnde tanquam ex fonte exempla deſumpta ſunt, Vlp.l. 4.in fin.fam.hercif.& l.8.eod.& l.vlt. ff. Teſtam.quo aper. exemplum teſtamenti ab authentico diſtinguitur.Imp.l.3.C.de C.de Diuerſ. reſcrip. [Sancimus vt authentica ipſa atque originalia reſcripta, non exemplum eorum inſinuentur.]

AVTOMATA ſiue automatoria dicuntur opera quæ ex ſe mouentur, cuiuſmodi ſunt horologia, lege cætera. §. fina. de Legatis j.

AVTOPHORVS, fur manifeſtus.l.iij. de furtis.

Αὐτόφυες, natiuum, non aduentitium, aut artificioſum. Vlp. l.70. ff.de Leg.[Si cui lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non eſt, ſed αὐτόφυες. ſiue autem facta eſt, ſiue infecta, lanæ appellatione continetur.

AVVNCVLVS, eſt frater matris, & auunculus magnus eſt frater auiæ, inde proauunculus frater proauiæ, & abauunculus frater abauiæ.

AVVS, patris vel matris pater.

AVXILIVM iuris, eſt ſuffragium & beneficium iuris, prout dicitur, contra hæc prodita iuris auxilia, vide de hoc ff. ad Syllanianum. lege cùm dominus. [Fruſtra auxilium legis inuocat, qui committit in legem.] ff. de minoribus. l. auxilium.de Vſuris. capitulo,quia fruſtra.

De B ante A.

BABVRTVS, vel [baboſus] idem eſt quod ſtultus vel hebes,& babigor idem.

BABYLONICORVM, quæ quis inſterni ſolent, meminit Vlp. l. 25. §. 1. ff. de Aur. arg. Plin. lib.8.c. 48. De pellibus Babylonicis Marcianus lege vltim. ff.de Publicia.

BACCHARI, hoc eſt, baccharum more lymphaticè vaticinari. l. j. §.fin.de Ædil.edic.

BACCHARI mulier ſeruili amore dicitur, in l. ſi. Inſt. de ſucceſſ. ſub. quæ ita ardenter ſeruum adamat, vt veluti furore correpta videatur.

BACCVLARII ſtructores, ſeu (vt Turne. legit) Buccularij, ſunt, inquit idem Turne. galearum ſtructores. Eſt enim Buccula pars galeæ. Alij tamen volunt eſſe buccæ tegumentum muliebre. Alii volunt eſſe inſtrumentum in quo ſucula conditur, catapultis exercendis parata. l.quibuſdam. ff.de Iur.immunit.

BAIVLARE, idem eſt, quòd portare.

BALABITHENA quid, l.vlt. C. de offi. Mag. mil. & Noue. 31. cap.primo.

BALANVS, genus eſt glandis.l. carbonum. ff. de Verb.ſign. licet aliqui idem legant mēdoſè [ballariis] Acron verò ſcribit balanum eſſe herbam vnguentariam, & ab Horatio pro vnguento myrobalano poſitam. Balanus etiam nomen eſt vrbis in Epyro,vt refert Strabo.

BALBVS dicitur balbutiens vel titubans, qui verba non explicat, ſed frangit, à balbando dictus. ſed blæſus dicitur qui literas imperfectè profert.

BALIVVS, eſt officium domini temporalis. vt C. de Senten. excom.

Digitized by Google

excom.dilecto.li.vj. & in Cle.j. de pœ.

Ballistrarii Græco more pro baliſtrarij apud paternum, in l. vlt.ff. de Iur.im. pro balliſtarum artificibus.

Balucus, aurum eſt nondum purgatum, neque adhuc in maſſam redactum. Græcè χρύσαμμος dictum, & quaſi ab eo quòd ſit aurum imperfectum. Neque eſt verbum Latinum, quod Accurſ. putauit, ſed Hiſpanum. ſcribit Plinius libro 33. Natur.hiſtor. [Hiſpani, inquit, aurum quod minutum eſt, balucam vocant.] Iuſtinianus libro vndecimo, in titul. qui eſt de Metall. & met. [Octonos, inquit, ſcrupulos in baluca.] Et infrà l.ob metallum. [Quatuordecim, inquit, vncias in baluca.] Cuius legis ſenſus hic eſt, quòd ſi metallarij conduxerunt à principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere eſſe purgatum, quod ſoluendum eſt. Quòd ſi voluerint ſoluere in baluca, debere pendere pro ſingulis libris quatuor denas vncias, hoc eſt pro intertrimento & ſpurcitia duas vltra duodecim. Eſt operæpretium audire ſomniantem Accurſium, [Baluca, inquit, vas lucens, quaſi in eo vaſe aurei illi vectigales principi deferrentur.] Sed quia hæc interpretatio ſibi non placebat, adiecit aliam non minus ridiculam. [Vel baluca, inquit, quaſi baiulans lucem, hoc eſt, auri ſplendorem.] Dic mihi, ô Accurſi, hoc eſt de quo tu gloriaris accurrere vel ſuccurrere legibus, an potiùs ea quæ dilucidè à legiſlatore dicuntur, tenebris inuoluere? Neb.

Baluca, eſt publica vtilitas, vel eſt vas luteum. C. de Meta. & met. l.j. lib.xj. ſecundùm Accurſ.

Balneum veteres dixerunt, ſiue, Balineum: Nihil enim differt publicum à priuatis. In publicis autem fœminini generis, & quidē in numero sēper plurali, frequēter Balneas & balineas: nec immeritò: Nā parſimoniæ cauſa vno igne duplex balneū calefaciebat, pariete interiecto, vt pudor viris mulieribusq; cōſtaret. Hæc Chariſius lib. j. Varro lib.7. de Ling. Bina eſſe dixit ædificia coniuncta, lauādi cauſa, vnū vbi viri, alterum vbi mulieres lauarentur. Balineum & Balineæ ſic differunt, quòd illud priuatū, hæ publicæ. Var. lib. 7. Item reprehendunt analogias, quòd dicantur multitudinis nomine publicæ balineæ, non balnea: contrà, quòd priuati dicunt vnum balneum, quòd plura balineas dicant, quibus reſponderi poteſt, non eſſe reprehendenda, quòd ita in vſum venerunt. Itaque video vſurpari Balineum in l. ſi cuius.13.in fin ff de Vſuf l.vlt. §. 1 ff. de Aur. & arg. Balineas autem in l.patronis.§.3.& l.prædiis. §.4.de leg.3. Hotom.

Balneae concameratæ, C. de Ædific.priuat.l.1.

Balneator, Balnearum præfectus, aut q balneas exercet. l. Athletas.4 § ij ff de his q not.inf.

Balneare argentum, dicitur, quo qui in balneo lauabant vtebantur. Scæuola in l.vlt.§.1.ff.de Aur. & arg. [Semproniæ dominæ meę hoc ampliùs argentum balneare. Quæſitum eſt, an etiam id argentum quo diebus feſtis in balineo vti conſueuit, legato cedat.]

Balnearii fures, qui in balneis

Digitized by Google

neis furantur, Balneatores, qui miniſtrant in balneis.

BALNEATORIVM inſtrumẽtum appellatur, quo vtimur in balneis. l.pictoris.de fund.inſtr.le.

BANNIRE ſecundùm dicta vulgarium, videtur idem eſſe quod proſcribere:& dicitur bannicus quaſi proſcriptus de ciuitate.

BANNITORIVM, eſt locus cauſarum,panditorium.

BANNVM à recentioribus dicitur illa ſpecies exilij, quæ ab antiquis dicebatur proſcriptio. [Encartados, huiuſmodi exules Hiſpani appellant, Itali bannitos.] Hi ſunt de quibus in iure ciuili & apud auctores Latinos dicitur, quòd carent de iure togæ, quibus aqua & igni interdictum eſt. Codice de Epiſcopis & clericis. in noua conſtitutione Federici, [Banno, inquit, imperiali ſubiaceant.]

BANNVM, ſecundùm vulgares Gallicorum & Longobardorum, videtur eſſe edictum publicũ, iuxta illud quod dicit Reyn. c. q̃d clericis.de coro.comp.quod preco Pariſienſis nunciat bannum nomine epiſcopi à Rege.

BAPHEVS interpretatur tinctor,& baphe tinctura : vtrumque, ductum à bapto, quod eſt tingere, ſiue colore inficere.Seruius in illud Virg.lib.iiij.Georg.

Hyali ſaturor fucata colore.

Iuxta Terentiũ,inquit,[ſunt Baphia,vbi tingitur lana.] Iuſtinianus libro vndecimo Co. titu. de Murilegulis. l. [Baphei, inquit: per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur, & ſpecies gynecij confectæ corrumpuntur.] Idem in titu. de veſtibus holoberis. l. purpuræ. Ad baphia, inquit,phœnices. Nebriſ.

BAPHIVS dicitur tinctor, & baphia taberna tinctoria.l.ij. C. de Murileg.

BAPTISMVS eſt, ablutio corporis exterior facta ſub ordinata forma,de Conſe. diſt.iiij. c.neceſſarium. & per totam diſtin. De triplici baptiſmo. Vide ibidem in c. baptiſmi vicem.

BARBARI ſunt, qui extra Romanũ imperium ſunt: & maximè hoſtes.Inſti.in procœ.

BARBARICHARII, de quibus in l.j. C. de Excuſ. arti. lib. x. ſunt qui barbaricas veſtes intexunt,aliter dicti phrygiones,quorum ars, vt ibidem ait Alcia. eſt ex auro & coloratis filis, in veſtibus hominum animaliúmque effigies exprimere.

BARBORITAE, hæreticorum ſecta. C. de hæret. & Manich. l.5. quorum dogmata vide apud Athanaſ Hæreſ.36.

BARILES, dicuntur vaſa ſicut in alpibus ſolent haberi.

BARIONA,id eſt,filius columbæ,ita dictus fuit Sanctus Petrus diſt. 19.ita Dominus & Mar.16.

BARTOLVS, lucerna iuris ciuilis,ſic eum appellat Ang.in l.j.C.de Iudi. in vrbe Saxoferrato natus, anno à Chriſto nato M.cccix.Iuris ciuilis ſtudio ſeſe Peruſij annum agens ætatis 14. adiunxit: in quo tantos progreſſus fecit, vt poſtea annum agens xx. Bononiæ publicè de Iure reſponderit, & anno inſequenti ibidẽ doctor creatus ſit, poſt acceſſor cauſarũ criminalium factus eſt, quo in munere iuris imperitia lapſus iniuria quẽdã furti accuſatũ damnaſſe furcæ traditur, eiq; propterea in hominũ offenſionẽ incurriſſe: propter quã ſeceſſiſſe dicitur, & priuatim ſua ſtudia magno conatu repetiſſe. Itaque annum

Digitized by Google

annum agens 25. Piſas, poſt aliquãto Peruſiũ ad ius interpretãdũ vocat⁹, magna in hominũ admiratione ac laude vixit. Præceptores habuit in iure ciuili Raymundũ de Formio, & Iacobum Butrigarium: vt ipſe teſtatur in l. filio præterit. ff. de Iniuſt. rup. cõmentarios in omnes Iuris ciuilis libros conſcripſit: tantoq; in omne litterarũ genus ardore animi fuiſſe fertur, vt etiam ſenex Hebræorũ linguã & Mathematica didicerit. Cuius rei documento eſſe poteſt, is liber quem Tyberiadis nomine inſcripſit. Carus etiã imperatori Carolo IIII. propter ingenij doctrinæq; præſtantiã fuiſſe, ab eoq; is doctorũ iuris ordo plurimis ornamentis decoratus eſſe traditur. Obiit Peruſij annũ agẽs ætatis 46. anno à Chriſto nato M. CCCLV. plerique nothum illũ fuiſſe ſuſpicantur ex iis quæ ſcripſit in l. quidã cum filius. ff. de Verbor. oblig. Tãtam in iudiciis auctoritatem aſſecutus eſt, vt Paul. Caſtr. conſil. 288. ſcribat temerarium eſſe ab ei⁹ opinione diſcedere. Iaſon autem in Rub. C. de Iur. emphyt. ſcribit, ſe eius veſtigia ſemper adorare. Bartho. Socinus in conſil. 31. nu. xv. & Conſi. 49. num. vj. Tom. 4. Bartholi opinioni in iudicando eſſe adhærendum, & eius auctoritatem in foro ſeruari. Hotoman.

Bases dicuntur orbiculi illi in quibus vaſa in mẽſis collocantur, ne toralia polluantur, quorum meminit Iab in l. heres meus. §. pe. ff. de Leg. iij. quamuis apud iuriſconſ. verba mendoſe circunferantur. Sunt & aliæ maiores, vt ſeſſiones ſtatuarum, columnarum, ſeu ſtatuarum: ſunt & fabricarum, quæ à fundo conſurgunt, & ſuppoſitæ fabricæ ſuſtinent pondus, & de his intellexit Pompo. in l. pen. ff. de Verb. ſign.

Buses ſtructiles ſunt, veluti pedamenta, & ſedes columnarum ex lateribus calcéque, non etiam ſolido lapide compoſitæ. Alc. & Bud. in l. pen. de Verb. ſig.

Basilica dicitur palatium Regis: & inde dicitur quælibet eccleſia baſilica, quia eſt palatium regis æterni. De hoc per Archid. lxiij. diſtinc. non oportet. ij. & ibi concordiam. Adde, quòd baſilica dicitur eccleſia conſtructa antequam ſit conſecrata, poſt conſecrationem verò vocatur eccleſia. No. Io. Andr. in c. nobis ſuprà. in verbo eccleſiam, de iure patro.

Basilicae viæ ſunt, quas conſulares vel prætorias vocant. l. ij. ff. Ne quid in loco pub.

Bastaya corruptum ex βάςαγμα. ferculum portandis rebus fiſcalib. accommodatum: vti patet ex l. 3. de cohorta. lib. 12. C. Hotom.

Bastagarii, ſiue baſtazontes, dicuntur baiuli & corbulones, qui ferunt onera humeris, dicti à βαςάζω verbo Græco, quòd eſt porto as, Latinè. Iuſtinian. lib. xj. Codicis, tit. de Murileg. & baſtagariis. l. 4. [Quod ad præſens, inquit, remedium pertinet, quintum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur.] Accur. nihilo plus ſuccurrit, quàm ſolitus eſt. [Sunt, inquit, baſtagarij qui cogunt ruſticos ad hoc, vel ſunt becharij, de domo principis.] Becharios Itali vocant lanios, ſiue laniones: ſed diuinat, vt ſolitus eſt aliis in locis. Nebriſ

Bastagiraii ſecundùm quoſdam dicuntur quaſi bæſtiæ anagariæ,

gariæ, eo quòd ruſticos angariabant, id eſt, angebãt ad quintam beſtiam præſtandam. vt C. de Muril. l. quod ad præſens lib. xj. & ſecundùm Accurſ. baſtagiarij ſunt de domo principis, quaſi beſtiarij, primo modo, vel quaſi vaſtatores animalium, ſecundo modo, aliter beſtatores.

ADDE quòd baſtagiarij, ſecũdùm Alcia. in rub. C. de Muril. erant qui veſtes ad tincturam ferebant referebántque.

BASTERNAE, ſunt tranſennæ ſeu protecta quæ habẽtur in ædibus tranſeundi vel ſpatiandi gratia. Alio ſenſu baſternæ vehicula ſunt, ſiue lecticæ, vel, vt eſt in gloſ. ſi veterum, eſſeda, quæ quòd plerunque ſpeculari lapide clauderentur, eadem gloſſ. illo loco Iuuenalis,

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro,

rectè interpretatur baſternas. Antrum dixit, vt Hieron caueam baſternaiũ: Palladio amites baſternarum ſunt pertices quibus ea vehicula ſuſtinentur Seruius Honeratus,] Pilenta ſunt vehicula, ſicuti nunc baſternas videmus.] Lãprid. in Heliogabalo [dedit baſternas & rhedas.] Ammianus 14.] Baſternis per latera ciuitatis cuncta diſcurrunt.] Cuia 13. obſer c. 30. l. 10. C. tit. x de Ædif. priuat. l. 12. §. 4.

De B ante E.

BEARE, i. prodeſſe, vnde beati appellantur diuites & felices, quia cæteris prodeſſe poſſunt & debent. l. bonorum. de Verborum ſignificatio.

BEGVARDVS, & beguina, vel begutta, ſunt viri & mulieres tertij ordinis, qui etiam aliter vocantur fratres de pœnitentia. De his vide Clem. 1. de relig. dom. vbi Hoſtienſ. & vide Cle. ad noſtram. de hæret. vbi damnatur ſecta talium beguardorum & beguenarum. Item cap. cùm ex eo. de Exce. prælat. li. ſexto. & Clem. cùm ex eo de Senten. excom.

BELLVM iuſtum quid ſit, innuitur 23 quæſt. 2. per Archidia. in Sum. & c. iuſtum bellum. Iuſtum videlicet, illud quod fit de præcepto principis, de rebus repetendis, vel propter iniuriam repellendam. Sunt autem ſeptem genera bellorũ, de quibus vide Archid. in Roſario 23. q. 2. c. & iuſtũ. Et ſciendum quòd belli appellatio accipitur dupliciter, ſcilicet, pro ipſo conflictu: vt in l. bello. in prin. de Excuſatio. tutor. & pro tempore militiæ, vt Inſtitut. de excuſatio. tutor. in princ.

BELOS, dictio Græca, quę idẽ ſignificat quod telum, l. ſi calumnietur. de Verb. ſignific.

BENEFICIVM ſumitur latiſſimè pro omni liberalitate. Minus latę pro liberalitate principis: & ſic ſumptum ſignificat largè & ſtrictè. Largè, vt continet beneficium ſtrictę ſumptum, & cum hoc reſcriptum & priuilegium. Strictè dicitur beneficium principis, conceſſio facta à principe de aliqua re, vel iure: quod eſt principis concedentis, & per hoc differt à reſcripto vel priuilegio. & ita licet ſtrictè ſumatur, tamẽ eius interpretatio latiſſima eſt, l. pe. ff. de Conſtit prin. c. cùm dilecti. in fi. de Donat. & Verbor. ſignifi. cap. olim. Natura enim princeps debet eſſe liberalis in his quæ ſua ſunt. verbi gratia, Princeps alicui concedit domum aliquam delatam ipſi principi, cum integro eius ſtatu. Hæc

verba

Digitized by Google

verba ſumuntur latiſſimè, ſcilicet, cum his quæ inſunt, & adiacentibus & omni iure ſuo. l. ſi quando cum ibi not. C. de bo. vacã. libro decimo. Sed pone, princeps concedit domum, non apponẽdo, cum integro eius ſtatu: certè ſola domus conceſſa videtur, quia verbum domus, ad illa non poteſt extendi. videlicet curiam, viridarium, & adiacentia. facit l. ſi quando. præallega. niſi aliunde ſumeretur ſciẽtia, quòd princeps de illis intellexerit. Nam ſola liberalitas non eſt ſufficiens ſignificatum, niſi aliud ſignificatiuum concurrat, quia aliàs ſequeretur, quòd cõcedendo vnam rem, videretur aliam concedere.

BENEFICIVM iuris, eſt id quod à iure conceditur vel indulgetur. Et horum beneficiorum iuris quædam ſunt ordinaria, quædã extraordinaria, vt illa quæ ex ſpeciali priuilegio quibuſdam ſpecialiter indulgentur, ſicut beneficium reſtitutionis in integrum eccleſiæ vel minori xxv. annis conceſſum. facit de In integrum reſtit. capit. j. & ff. de Conſtitut. princip. l. penul.

BENEFICIVM epiſtolæ diui Adriani. Require infrà in epiſtola.

BENEFICIVM nouæ conſtitutionis de fideiuſſore. Require infrà fideiuſſor.

BENEFICIVM nouæ conſtitutionis de duobus reis ſtipulandi vel promittendi eſt, per quod ſubuenitur duobus reis debendi, vel promittendi, vt per ipſum poſtulare poſſint ſe non in ſolidum, ſed pro parte tantùm poſſe conueniri, niſi ſe obligauerint, & huic beneficio renuncietur, & hoc adiecta noua conſtitutione in actione de duobus reis promittendi & ſtipulandi, quia, vt dicit Azo in Summa, C. eodem tit. effectus duorum reorum promiſſionis fuit, vt ſi duo vel plures eandem pecuniam promiſerunt, aut ſtipulati fuerunt, ipſo iure ſingulis in ſolidum debeatur, & ſinguli debeant. Poterat ergo ab vno eorum in ſolidum peti, quia vnuſquiſque eorum in ſolidum erat obligatus.

BENEFICIVM cedendarum actionum. Require infrà, Cedendarum actio. Quomodo autem renuncietur his inſtrumentis & beneficiis, require infrà Renunciatio, & de hoc in Spe. tit. de Renuncia. §. finitis partium. verſic. ſed not.

BENEFICIVM eccleſiaſticum datur ratione officij, de Præb. cùm ſecundùm Apoſtolum, lxxx. diſt. ſi quis à modo. Ergo beneficium tale non confertur excõmunicato. c. cùm bonæ. de Æta. & qualit. quia officiari nõ poteſt, nec fructus percipit, ſecundùm Goffre. de Cler. excom. miniſtr. §. ſi tamen quæris.

BENEFICIVM feudorum Federici, & beneficium fœminæ, hæc duo, require in lib. feudorum.

BENEMERITI ſunt, qui aliquod inſigne ſeruitium fecerint. capit. ſi quis papa. lxxix. diſt. nam pro præmio remunerandus eſt ſeru⁹ libertate, cap. epiſcopus. §. in criminali. xij. q. ij. tamen benemeritus largè dicitur quicũq; non demeruit. l. ſeruos. ff. de Manu. teſta. ſic quilibet dicitur dignus qui non eſt indignus. c. dudum. de præſumpt.

BEAGENAE vel Bargenæ, παρθένοι, l. non plures. C. de Sacroſ. Eccl. Nouell. 43. & 59.

BERONES, ſunt ſacci, quaſi perones, à pera dicti. Bud.

Digitized by Google

Βήρυε Serica dixerunt veteres.C. l.4.quæ res ven.non poſ.R.

BERYLLVS, cuius mentio fit in l. vlt. ff. de Publ. lapillus eſt in India originem habens, qui in ſexangulas formas atteritur, vt hebetem coloris leuitatem angulorũ repercuſſu excitet ad vigorem, inquit Solinus: idémque Plinius, lib.37.cap.5.Hoto.

BERYTVS, ciuitas eſt Syriæ Phœnices, prope Tyrum & Sidona, patria Vlpiani Iuriſconſulti. Plinius libro quinto, [Berytus, inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellatur.] Scæuola lib.xlv. Digeſt. titu. de verborum obliga.l. qui Romæ. §. Callimachus, [in prouincia, inquit, Syria, in ciuitate Beryto.] Paulus quoque in tit. de Cenſib. l. j. [Berytos, inquit, in Phœnicia. Hinc Beryti⁹, tia, tium. Vnde Plinio [vina Berytia celebrantur,] lege ſtatim Biblij. Nebr.

BES, id eſt octo vnciæ. §. hereditas, Inſti.de hered.Inſtit.

BESTIAS, inquit Vlpia.in l.j. de poſtul. accipere debemus magis ex feritate, quàm ex animalis genere.

ad BESTIAS damnati dicebatur, qui in exercitationem depugnãdi cum feris in theatro addicti erant: quæ pœna longè mitior erat, quam beſtiis obiectorum: hi enim protinus laniabantur à feris, quos beſtiis ſubiectos interdum Iuriſconſulti vocãt, vt in l. pœna ad legem Pompe Bu.

BERYTVS, vrbs eſt metropolitana, olim literarum ſtudiis celeberrima, hodie vulgò dicitur [Lauitus.]

De B ante I.

BIARCHA vel Biarchus dicitur princeps xl. militum, à bis 20. & ἄρχων, Princeps, dictus, vt colligitur l.iij. C. de Agen. in reb. vbi apparet quòd biarcha eſt minor dignitate quàm centarcha, cui eſt poteſtas centenarij, quia dux centum militum.

ADDE quòd [biarcha] vel [biarchus] vocatur, qui comparat neceſſaria ad vitam totius domus principis. βίος enim Græcè, vitam ſignificat, ἄρχων principem. Aliàs dicitur biarceus, quòd vitæ neceſſaria curet.

BIBLIVS, a, um, à Biblo oppido quoque Phœnices, de quo Strabo, Plinius, Mela. eſt & in eadem prouincia Palæbiblos, id eſt, antiqua Biblos. Bibliorũ meminit Ezechiel Propheta, ca.26. & 27. Iuſtinianus libro decimo Codicis, titu. qui eſt de Municipibus, & originariis.l.j. [Cùm te Biblium origine, incolam autem Berytium eſſe proponas.] Vtraque enim Syriæ Phœnices eſt ciuitas, & altera alteri finitima eſt.

BIBLIOTHECA locus eſt vbi reponuntur libri: nam βίβλος interpretatur liber, theca repoſitorium: quemadmodum Dactylotheca, vbi reponũtur annuli: Oporotheca, vbi fructus arborum: Pinacotheca, vbi tabulæ. Vlpian. lib. xxxij. Dig. quí eſt de Legatis tert.l.librorũ.[Libris, inquit, legatis, bibliothecas nõ cõtineri.]

BIBLIOPOLA, eſt venditor librorum.

BIBLIOTHECA, locus quo libri reponũtur, quod plenius explicat Vlpianus in l.librorum. de Legatis iij.

BIDENS, tis, genus eſt inſtrumẽti foſſorij, dictum ex eo ꝙ duos habeat dentes, quemadmodum raſtri, quòd habent plures. Iuuenalis.

Viue

Digitized by Google

Viue bidentis amans, & culti villicus horti.

Vlpianus libro xxxiij Dig l. inſtrumenta. [Ligones, inquit, farculi, falces putatoriæ, bidentes.] Nebriſ.

Bidentes annumerat Vlpian. inter inſtrumenta ruſtica, l. inſtrumenta. de fund. inſtrum. Eſt autem bidens inſtrumētum foſſorium, ſic dictum, quod duos habeat dentes.

Bifaria, id eſt, bis nupta.

Bigamus ſecundùm Hoſtienſ. dicitur qui diuerſis temporibus & ſucceſſiuè, duas legitimas habuit vxores xxxj. quæſtio. j. aperiant. Sed largè & interpretatiuè dicitur, qui contraxit cum corrupta vel vidua. xxxij. diſtinc. ſeriatim, vel qui duas vxores habuit, vnam ante baptiſmum, & aliã pòſt, xxxiiij. diſtin. c. ſi quis viduam. vel qui caſtitatem promiſſam violauit. xxvij. quæſt. j. quotquot. vt ſubdiaconus vel monachus qui contrahit de facto, cùm de iure non poſſit, vel qui vnam de iure, alteram de facto, vel qui de facto duas duxit vxores, vel qui vxorem adulterã poſteà ſcienter cognoſcit. Nam non poteſt promoueri ad ſacra, cuius vxor adulterata eſt, etiam ſi eam virginem duxerit, dũ poſt adulterium eam cognouit, aliàs ſecus. xxxiiij. diſtinct. ſi cuius vxorem. Secundùm quoſdam autem indiſtinctè bigamus cenſetur, etiam ſi ignoranter cognoſcat eam, ſicut qui publicam pœnitentiam egit, vel repudiatam duxit. l. diſtin. in capite ieiunij. Dicitur autem bigamus ſecundũ Innocent. iuxta vulgare Prouincialium, quaſi bis gamus, id eſt, ſtultus vel fatuus, quia ibi ſtultus dicitur gamus. Vel dicitur bigamus à [bis] quod eſt binum, & [gama] quod eſt mulier, quaſi homo binæ mulieris, vel bini cõiugij. Et licet bigamus ad ſacerdotium promoueri non poſſit, c. j. de biga. quia prohibentur bigami, non propter culpam, ſed propter ſacramenti defectum. c. debitum. eod. titul. tamen in neceſſitate bigamus ordinatur in ſubdiaconum. xxxiiij. diſtin. ſubdiaconus. Et bigamus non eſt ille qui contrahit cum vidua ſi eſt cognita, cap. debitũ. præalle. Nec eſt bigamus contrahens cũ vnica & virgine. de Cler. coniu. c. ſane.

Bigamia triplex eſt: vna videlicet, quoniam quis duas vel plures habet vxores. Alia eſt, cùm quis cõtrahit cũ corrupta. Tertia eſt, quando quis caſtitatem promiſſam per votum ſolenne violat, vel quando ſcienter cognoſcit vxorem adulteram, & cum talibus non diſpenſatur: & qui tales ordinat, priuatur officio & poteſtate ordinandi. Et ſimiliter ordinatus tali ordine priuatur, vt no. eod. tit. c. ij.

Bima, id eſt duorum annorum. de Annu. leg. l. iij. & de vſuf. leg. l. ſi vſusfructus.

Bini, æ, a, nomen eſt numerale diſtributiuum, ſiue diuiduum, hoc eſt, quod ſignificat tot res illarum quæ diuiduntur ſingulis competere, vt ſi dixeris, bini argentei ſunt viritim diſtribuendi, intelligimus quòd ſingulis viris competunt duo argentei. Poëtæ abutuntur hac ſignificatione, accipientes bina pro duobus ſimpliciter. Virgilius 1. Æneid.

Bina manu lato criſpans haſtilia ferro. Idem in 8.

Digitized by Google

Franaq; bina meus quæ nunc habet aurea Pallas.

Accurſius huiuſmodi nomina in bis tantùm interpretatur, vt bina pro quatuor, quina pro decem, dena pro viginti, contra mẽtem legiſlatoris, magnoque ſenſus detrimẽto. Lege in dictione [deni.] Eſt alia ſignificatio huiuſmodi nominum, cùm iunguntur nominibus pluraliter declinatis, vt ſi dicas, binas literas tuas accepi, intelligo quòd accepi duas epiſtolas, ſed binas dixi, quia literæ, arũ, pro epiſtola, caret numero ſingulari. Hinc eſt, quòd M.T. reprehendit filium Ciceronem, quia ſcripſerat ſe accepiſſe duas literas, cùm debuiſſet dicere binas: nam dicendo duas, ſignificabat quòd duo tantùm elementa accepit, puta, a, b Neratius lib. xxxix. tit. de Damno infec l. quod conclaue. [Binarum, inquit, ędium:] & in alia lege, de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum, cuius initium eſt [Binas ædes habeo, alteras tibi lego,] vtrobíque ſignificat duas domos. Nam ædes pluraliter declinatũ, vt diximus in dictione [ędicula,] domũ priuatam ſignificat. Quòd ſi dixiſſet duas ædes, intelligendum eſſet quod habebat duo tẽpla: quandoquidem ædes templum ſignificat in vtroque numero, aut, quemadmodum Accurſius interpretari conſueuit in bis tantum, quatuor templa.

BISPELLIO, idem opinor qui verſipellis, id eſt, veterator, Plinius, πολύτροπος. Marcel. l. 72. §. 4. ff. de Solutio. [Num ego etſi biſpellionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem ſit.] Vlpian. l. 31. ff. de Euict. [Si ita quis ſtipulanti ſpondeat, inſanũ eſſe, furem non eſſe, biſpellionẽ nõ eſſe.] Vbi [Viſpellionem] in Floren. lib. legitur, vt & apud Metianum, in l 7. ff. ad S. C. Trebel. Appellationis originem in Arcadum fabula poſitam eſſe aſſerit Hotomannus, quam Plinius lib 8 c. 22. exponit. Ii certos homines ſtagnum quoddam tranſmiſſos in lupos transfigurari tradunt: & poſt annos nouem, eo in habitu confectos idem ſtagnum remeantes, priſtinum habitum recipere. Vnde verſipelles dicti, & apud Fabium eandem recipere veſtem. ad hanc fabulam alluſit ſine dubio Perſius Satyr. 5. his verſibus.

Sin tu, cùm fueris noſtra paulò ante farina,
Pelliculam veterem retinens, & fronte politus,
Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quæ dederas ſuprà repeto, funémque reduco.

BISSEXTVS appellatur dies ille intercalaris, qui in quarto quoque anno interponitur, mẽſe Februario, die ſexto Calẽ. Martias, vnde biſſexus dicitur, quòd bis numeramus ſexto Calẽ. Martij. Sed vt alterum ab altero diſtinguatur, in priori dicendum eſt 6. Calend. Martij, die intercalari, in poſteriori ſimpliciter ſexto Calend. Martij Eſt autem intercalare ferè interponere. Cauſa verò adiiciendi illum diem, ea nimirum fuit, vt curſus ſolis cũ numero dierum cõgrueret. quod fieri nõ poſſet, niſi quarto quoque anno dies vnus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc eſt ſex horis, quæ ad cõplendum ſolis

ſolis curſum poſt trecentos ſexaginta quinque dies ſuperſunt, de quo multa apud Macrobium in primo Saturn. Celſus de Verb. ſigni. l. cum biſſextus, &c. vbi Accurſius multa delirat. Nebr.

BISSEXTVS habet dies ccclxvj. vt not. in l. cùm biſſextus. ff. de Verb. ſign. Et vnde dicatur, not. Bern. in c. quæſiuit. de Verb. ſig. & not. ff. de Statulib. in leg. cùm heres. §. Stichus.

BYSSICVS, a, um, ſiue [byſſinus, a, um,] eſt res ex byſſi materia cõſtans. Eſt autem byſſus genus lini candidiſſimi circa Elidem Achaiæ naſcens, neque vſquam ferè alibi: quemadmodum Carbaſus in Hiſpania iuxta Tarraconem: de vtroque Plin. eſt autor li. 19. Nat. hiſtoriæ. Byſſi meminerunt ſacræ literæ in vtroque teſtamento. Martianus li. xxxix. tit. de Publicanis. l. fin. Xylocinnamomum; opus byſſinum, vbi pro byſſico mendoſè buſſicum legitur. Nebriſ.

De B ante L.

BLACHERNAE, nouum palatium Conſtantinopolitanum, l. 19. C. de Sacr. Eccle. vnde Blachernenſis portus, Blachernenſe templum, Blachernenſe ſuburbium.

BLADVM, ſecundùm Accurſ. in l. triticum. de Verb. oblig. dicitur omne quod in area teritur: quæ diffinitio etiam Bart. placet in l. prima; §. de eo opere. de Aqua pluuia arcend.

BLANDIRI ſibi apud Vlpian. in l. iij. de Admi. tut. eſt ſeipſum fallere.

BLASPHEMARE quid ſit, docet Bar. in l. item apud Lab. § ait. de iniu.

BLAESI, teſte Budæo, ſunt qui certam aliquam literam exprimere non poſſunt. mentio ſit in l. item Offilius. de Ædil. edict. de quo & ſuprà in ver. [Balbus.]

BLATTA, os naris anterioris purpuræ, l. 1 C. Quę res ven. non poſ. Lampridius in Heliogab.

Parauerat funes blatta & ſerico & cocco intortos. Hinc,

BLATTEARII in l. 2. C. Theodoſ. de Excuſat. lib. 12. titul. 4. & Blatta ſerica l. vl. C. Theodoſ. de Murilegul. lib. 10. tit. 20. & pallium Blattoſericum apud Vopiſcum in Aureliano.

De B ante O.

BODONES ſiue Botones quid, ff. de Termino mot.

BOETHI logiſtarum, adiutores eorum ſunt qui rationes publicas diſcutiunt. Et inde Boëthius nomẽ accepit, βοηθὸς enim Græcè, Latinè dicitur adiutor ſecundùm Accurſ. C. de tab. ſcribis, & log. lib. x.

BOLIDA vel [bolidis] eſt maſſa plumbi quam mittunt nautæ in mare ad experiendum profunditatem. vnde,

Per bolidam plumbi dic maſſam ſignificari,
Per quam nauta ſolet maris explorare profundum.

BOMBYCINVS, a, um, quod eſt à bombyce. Eſt autem bombix vermiculus, ex cuius capillamẽto depectitur, quod vulgò dicitur [ſirgo] ſiue [ſeda.] Gallis [ſoye.] Nam ſericum longè aliud eſt, quàm quod putat vulgus incertus loquendi artifex, de quo in verbo [Sericum] Sunt igitur veſtes bombycinæ, quas ignari harum rerum vocant ſericeas. Iuuenalis,

Digitized by Google

Hæ ſunt quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.

Vlpian.lib.32.titul.de aur.& arg. leg.l.veſtis.[Veſtimentorum, inquit, ſunt omnia lanea lineáque, ſerica vel bombycina.]Nebr.

BOMBYCINA veſtimenta appellantur, quæ ex bombycum vermium telis confecta ſunt. l. veſtis de aur. & arg.leg.

BONA, orum, inquit Feſtus, dicuntur ſubſtantia rerum: ſic dicta, quòd viris bonis digna ſunt. Sed aliter vulgus accipit bona, aliter ſapientes. Vulgus nãque imperitum ea tantùm appellat bona, quæ ſunt fortunæ ſubiecta, cum illa infimum gradum in genere bonorum obtineant, imò verò, ſecundùm Stoicos, neque omnino ſint bona ſimpliciter: cætera verò bona cum additamento, aut bona vtilia, aut bona iucunda. Iuriſconſulti tamẽ, quia cum vulgo & ad vulgum loquuntur, bona vocant patrimonium & cenſum cuiuſque, vt Vlpian. tit. de Verb. ſignific.l. bonorum appellatio.&c. Nebr.

BONA dicuntur ſic, à beando, eo quòd beant.i. beatos faciunt vel proſunt. Nam[beare,] idem eſt quod prodeſſe: & quod prodeſt, beat.l.bonorum ff. de verbo.ſig. Sumitur autem hæc dictio pro omni bono vtili, delectabili vel honeſto, ſpirituali vel temporali, vt 1.de anima. In iure autem hæc dictio bona in plurali, & neutraliter, ſignificat res noſtras quæ ſunt in dominio noſtro vel quaſi.in d.l.bonorum.& ipſas res ſuo proprio ſignificato communiter accepto ſignificat, deducto ære alieno. quandoq; autem non deducto ſignificare concluditur. V.G. Teſtator legat alicui certam partem bonorum, & ibi bona dicũtur deducto ære alieno. l. cũ autẽ ff.de leg.2. Nã ſenſus eſt, ꝙ per heredem deducto omni ære alieno de hereditate, legatarius habeat quartã in bonis quæ ſuperſunt, i. quotam ſibi legatam, & ſine onere creditoris, vt in l. præalle. Sed vbi teſtator herede inſtituto legat Titio omnia bona, vel per fideicommiſſum vult reſtitui, ſignificat æs alienũ non deduci, imò tranſire ad legatariũ vel fidei commiſſarium. Et ita idem ſignificat quod hereditas. l. nã quod.§.fi.cũ l.ſeq. ff. ad Treb. Finaliter, hæc dictio[bona,] ſignificat latiſſimè omne ꝙ quouis modo poteſt prodeſſe. Et prout in iure accipitur, in communi ſignificato ſignificat quæ ſunt in noſtro dominio, vel quaſi, deducto ære alieno. Significat etiam hereditatem, quando probabile mediũ commodiùs hoc declarat. Et ſic bonorũ appellatio aut eſt ciuilis aut naturalis: ciuilis enim ſignificat ſicut lex, & eius ſignificatum ſe adaptat, & in bonis annumeratur ſi quid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus.l.bonorum.ff.de Ver.ſign.

BONA aduentitia, caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, profectitia, quæ ſint, vide in ver. [peculium.]

BONA ciuitatis abuſiuè publica dicta ſunt. Sola enim publica ſunt, quæ populi Romani ſunt, lege bona.ff. de Verb ſig.

BONA materna, & materni generis ſunt illa, quæ ex matre vel auia debentur filiis familias, vel emancipatis deferuntur, & quãdoque pronepotibus, putà, res auiæ ipſorum.

Digitized by Google

BONA [vacare,] eſt ipſa dominum non habere.

BONORVM [poſſeſſor] dicitur ille, qui de iure prætorio alteri ſuccedit, quia bonorum poſſeſſiones à prætore ſunt inuentæ. Et eſt differentia inter bonorum poſſeſſorem & hæredem, quia bonorum poſſeſſor de iure prætorio ſuccedit. Inſt. de bonorum poſſeſſio. §.j. & ff. eo.titulo. per totum: & eſt nomen iuris, vt notat Ber. de cau. poſſeſ. & proprie. in gloſ. iiij. & ff. de Verborũ ſignif. l. hæreditas. Aliud eſt poſſeſſor bonorum, duæ dictiones, non nomen compoſitum, ſignificans factum & non ius, ſed heres ſuccedit de iure ciuil.

BONORVM [poſſeſſio] ponitur pro vna dictione ſecundùm Azonem, & ſignificat ius recipiendi perſequendíque & retinendi illud quod in bonis illius erat cui ſuccedit de iure prætorio: & differt à petitione hereditatis, quæ eſt de iure ciuili: vt Inſtitut. & ff. prꝏalleg. Item eſt ius quod perſequimur, & in hoc differt ab actione hereditaria vniuerſali, ſ. poſſeſſoria hereditatis petitione. Et quando ponitur pro vna dictione, vt bonorum poſſeſſio, ſignificat hoc ius. Si autem dicitur poſſeſſio bonorum, tunc ſignificat factum. Diuiditur autem bonorum poſſeſſio, quia alia eſt ordinaria, alia eſt extraordinaria. Alij diuidunt bonorum poſſeſſionē in has duas ſpecies, ſcilicet, bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabulas teſtamenti, & bonorũ poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti, vt j. dicetur,

BONORVM [poſſeſſiones] extraordinariæ ſunt duæ, ex teſtamento, ſcilicet, ſecundùm tabulas, & contra tabulas. Et quatuor ab inteſtato, ſcilicet bonorum poſſeſſio vnde liberi: bonorum poſſeſſio vnde cognati: & bonorum poſſeſſio vnde vir & vxor: quarum deſcriptiones ſubiicientur.

BONORVM [poſſeſſio] extraordinaria dicitur duobus modis. Vel quia non eſt ſtabilita certa parte edicti, ſcil. ex teſtamento tantùm, vel ab inteſtato tantùm, ſed vt vaga, quandoque ex teſtamento, quandoque ab inteſtato defertur, & cōpetit tantùm his qui vocantur ex nouis legibus, vt ecce, mater, aliis in teſtamento inſtitutis, poſteà in puerperio deceſſit, & filiũ quem geſtabat in vtero præteriit. Præſumitur enim filius hic inſtitutus, & habet bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabulas, & ſeptimam partem extraordinariam. Cuius bonum eſt exemplum ſecũdùm legem Corneliam, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, quæ fingit eum qui moritur in captiuitate, deceſſiſſe ipſa hera captiuitatis. Et ideò quilibet poteſt ei noua lege Cornelia ex teſtamento & ab inteſtato ſuccedere, vt Inſt. de bon. poſſ. §. ſeptima. Dicitur aũt extraordinaria poſſeſſio, quia ius non tribuit vt Carboniana, & quæ datur ventri, & quæ datur gratia litis agnoſcendæ, vnde & extraordinaria datur ſine cauſæ cognitione, quæ in ordinariis, quia omne ius tribuit, neceſſaria eſt. Item bonorũ poſſeſſio aliter diuiditur, quia alia dicitur bonorum poſſeſſio edictalis, vt quæ ex edicto prætoris mortui decernitur. Alia verò bonorum poſſeſſio decretalis, quæ à viuo prætore decernitur. Vel quia hodie non eſt neceſſarium eam decerni vel dari. Dicitur

enim decretalis, ſiue iudicialis, à iudicis præſentia, quæ in eius agnitione exigitur, ſecũdùm Azonem: poſſet & illud dici, vnam eſſe bonorum poſſeſſionem edictalem, & eandem edictalem, appellari decretalem vel iudicialem: ex eo quòd accipit efficaciam ex præſentia iudicis.. Nec eſt differentia inter decretum & decretalem, licet quidam dicant contrarium. Repelluntur autem à bonorum poſſeſ. qui amiſerunt libertatem vel ciuitatem, vt ff. de Bonorum poſſeſſ. tit. generali, l. edicto. Petitur autẽ bonor. poſſeſſ. à liberis intra annum vtilem: ab agnatis autem & cognatis infra centum vtiles dies: & ſi plures ſint in eodem gradu, omnes admittuntur. Si autem repudiauerint, vel tempore ſint excluſi, ſtatim poſſunt admitti ſequentes infra eadem tempora, vt Inſtitut. eod. titul. §. liberis. itaque,

ADDE quòd bonorum poſſeſſiones edictales appellantur quas ordinarias vocant, quæ quidem ius tribuunt. Decretales verò ſunt quæ vulgo dicuntur extraordinariæ: & hæ ſunt facti, qualis eſt Carboniana, & quæ ventris nomine decernitur, & his ſimiles, quæ omnem vim ex decreto Prætonis accipiunt, vt eleganter docet Alciatus in l. de lata. de Verb. ſignif.

BONORVM [poſſeſſio] ſecundùm tabulas, eſt ordinaria ex teſtamento. Et dicitur eſſe ex teſtamento ſecundùm Azo. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, ſed quia non habet locum, niſi exiſtente teſtamento, & datur ſcriptis heredibus, & eis deficiẽtibus vocantur ſubſtituti. Et inde ſubſtitutis deficientibus vocantur ſubſtituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantùm, nõ exemplo. Item ſi fiat quæſtio de tabulis, debet probari cuiuſcunque intentio per ſeptem teſtes, & non per duos tantùm, ſecundum Azon. licèt quidam dixerunt contrarium. Si autem teſtator non facit teſtamentum in ſcriptis, ſed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum poſſeſſio ſecundùm nuncupationem teſtamenti.

BONORVM [poſſeſſio] contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur, ſecundùm Specul. in tractatu de libel. tit. de teſtam. §. ſequitur videre. vbi dicit: Eſt & alia bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ datur filio vel nepoti præterito contra teſtamentum patris vel aui qui filium vel nepotem in teſtamento ſuo vel vita præteriit: & datur etiam in tabulis; ſi filio vel nepoti legauit, ipſe tamen legatum non agnouit, & ſecundùm Azo. in Sum. eo. tit. defertur liberis naturalib. & legitimis tãtùm, putà adoptiuis. Item natis & naſcituris. item emancipatis præcipuè, & his qui erãt in poteſtate defuncti, & datur illis ex quibus potuit aut hereditas, aut bonorùm poſſeſſio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione nõ habet locum hæc bonorum poſſeſſio, niſi inſtituãtur ab eo heredes, & alius eis committat edictum Item alia eſt bonorum poſſeſſio contra tabulas, ſecundùm Spec. ibidem, quæ datur patri vel matri, auo vel proauo, ſi ſint præteriti ex teſtamento filij vel nepotis emancipati gratis & ſine pecunia, cum quo non eſt factum pactum ne pater vel

Digitized by Google

vel au' inquietaret ſua iudicia: nec receptum eſt ab eo, quãtum ſatis eſt, qui etiam nec miles nec in militia deceſſit. Itẽ ſecundùm eundem ibidem eſt alia bonorum poſſeſſio cõtra tabulas quæ datur patrono præterito contra teſtamentum liberti, ſi ſit maior centenario ad recipiendũm per patronum tertiam partem ſib debitam de iure, & datur patrono ſi ſit præteritus omnino, vel etiam ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum, & tunc datur pro ſupplemento vſque ad tertiam partem. Et differt in hoc ſecundũ Azo. à bonorum poſſeſſione quæ datur liberis, quia tunc hæc demum datur ſi hereditas liberti ſit adita, ſaltem ab vno de heredibus. Sed illa quæ datur liberis ſatis eſt quòd quis potuit eſſe heres, licèt non potuit petere ſecundùm tabulas bonorum poſſeſſionem. Item notãdum quòd querela inofficioſi teſtamenti ferè hoc idem operatur quod bonorum poſſeſſio contra tabulas, quia teſtamentũ reſcinditur de facto. Sed Spec. dicit, quòd de iure ſciſſum & irritum eſt. Sed in hoc differunt, quia bonorum poſſeſſiones omnes prætoriæ actiones ſunt, vel edicta prætoria. Querela autem inofficioſi teſtamenti ciuilis eſt. Et præmiſſæ bonorum poſſeſſiones ordinariæ ſunt, & competũt ex teſtamento. Aliæ bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato.

BONORVM [poſſeſſio vnde liberi.] ſecundùm Specul. vbi ſuprà, §. viſo. datur filio emancipato, quando pater decedit ab inteſtato: & eſt ordinaria, & eam non habent liberi in linea materna. l. quoties. C. de ſuis & legitim. hæredib.

BONORVM [poſſeſſio vnde agnati vel vnde legitimi] ordinaria eſt, & ſecundùm Specul. ibidem datur proximis cognatis coniunctis per virilem ſexum poſt liberos ab inteſtato. Et nota, quòd bonorum poſſeſſio vnde legitimi, nõ eſt caput ſpeciale, ſed generale, concurrens cum aliis ſpeciebus bonorum poſſeſſionis, ſcilicet cũ vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, vnde ex lege & ſenatuſconſulto.

BONORVM [poſſeſſio vnde cognati,] ſimiliter ordinaria eſt, & ſecundum Speculatorem datur his ab inteſtato, qui per fœmineum ſexum coniuncti ſunt, vt, ſi neque liberi, neque legitimi exiſtant, cognati proximi ſuccedãt.

BONORVM [poſſeſſio vnde vir & vxor] ſimiliter ordinaria eſt, & datur viro, muliere ab inteſtato decedente, agnatis vel cognatis non exiſtentibus, vel è contrà datur mulieri viro ab inteſtato decedente, agnatis, & cognatis non exiſtentibus. Et hæ omnes ordinariæ quatuor bonorũ poſſeſſiones competũt ab inteſtato. Aliæ verò quæ ſequuntur, ſunt extraordinariæ.

BONORVM [poſſeſſio extraordinaria eſt,] quæ nomine caret, ſecundùm Spec. ibidem, & competit his qui ex lege. ſenatuſconſulto & conſtitutionibus principũ, tã ex teſtamento quã ab inteſtato veniũt, ſcilicet, vt cùm aliquis vult ſuccedere patri ſuo quem ab inteſtato deceſſiſſe inuenit, cùm ab hoſtibus redit, vel cùm à captiuitate fuerit emãcipatus, & ſic iure ciuili cum cognatis in ſucceſſione iure poſtliminij petit ſibi hanc bonorum poſſeſſionem concedi.

BONORVM [poſſeſſio ex lege Cornelia,]

Digitized by Google

Cornelia,] eodem modo datur filio emancipato de iure ciuili incognito, cùm vult ſuccedere patri decedenti ab inteſtato apud hoſtes in captiuitate.

BONORVM poſſeſſio extraordinaria ſeptima, datur vno modo patrono volenti ſuccedere liberto ab inteſtato decedenti ſine liberis. Alio modo filio volenti ſuccedere in bonis matris, vel econuerſo. Et datur alio modo infanti vel curatori eius, volenti ſuccedere ex teſtamento matris, quæ teſtamentum mutare non potuit, præuenta morte, cùm in puerperio deceſſit, & alios filios coheredes inſtituit. Datur autem hæc bonorum poſſeſſio filio adoptiuo, vel arrogato volēti ſuccedere patri adoptiuo vel arrogatori ab inteſtato decedenti. Omnes autem bonorum poſſeſſiones præmiſſæ ius tribuunt, ſed quæ ſequuntur ius non tribuunt, licet facti ſint.

BONORVM poſſeſſio Carboniana eſt illa, per quam filius impubes volens ſuccedere in bonis patris ab inteſtato, tāquam proximior, vel rumpere teſtamentū per contra tabulas, vel dicere ipſum nullum ipſo iure, cùm fuerit præteritus, cùm obiicitur ſibi controuerſia bonorum & filiationis, vel mouetur ſibi quæſtio ſtatus, putà quòd ſit ſeruus, petit per Carbonianum poſſeſſor inſtitui per controuerſiam motam de bonis, & filiationem & quæſtionē ſtatus, vſque ad tempora pubertatis ſuæ differri. Et datur ſolùm cognitione luminaria. Require infrà [Carbonianum.]

BONORVM poſſeſſio nomine ventris, datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quibus ſecundùm dignitatem ſuam ſibi & familiæ ſuæ alimēta conſtituuntur.

BONORVM [poſſeſſio ex edicto diui Adriani tollen.] datur alicui volenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamento in quo inſtitutus vel inſcriptus eſt, ex eo quòd oſtendit teſtamentum non cancellatum nec abolitum, nec in aliqua parte ſua abraſum, ſecundùm Alber. Et datur volēti ſuccedere ab inteſtato, ſecūdùm Goffr. quod probat ſecunda pars rubr. quæ dicit de ſcripto herede. Sed ratio Goffr. dicit contrà in Sum. Hoc tamen notandū ſecundùm Spec. de bon. poſ. quòd bonorum poſſeſſiones olim fuerunt vtiles, ſed hodie ſunt inutiles, præterquam in quinque caſibus. Primus, quando viuo teſtatore poſthumus prçteritus deceſſit, quaſi videatur teſtamentum ruptum iuris ſolennitate, cùm nihilominus heres ſcriptus ex iſto teſtamento petit bonorū poſſeſſionem, vt in l. poſthumus. ff. de Iniu. rup. & irrit. teſtament. Secundus eſt in l. filius. eod. tit. Tertius, Inſtitu. Quib. mod. teſtament. infirm. §. ij. Quartus in lege heres, ff. de Decret. ab ordin facien. Quintus, in l. æquiſſimū. §. ij. eod. titu. & l. filius. C. de inoffic. teſtam.

BONORVM [poſſeſſio ex teſtamento militis in militia decedētis,] non datur patri, vel auo, vel proauo, vel contra tabulas, vt C. de Teſtam. milit. l. ne quidam. & l. milites.

BONAE FIDEI emptor dicitur, qui ignorauit rem alienam eſſe, vel putauit venditorem habere ius vendendi, ſcilicet, eſſe procuratorem vel tutorem. ff. de Verb. ſignific. l. bonæ fidei

BONAE fidei poſſeſſor eſt, qui credit ſe aliquā rem iuſtè retinere,

Digitized by Google

re, ſed malæ fidei poſſeſſor eſt, qui iniuſtè ſcit ſe aliquam rem poſſidere, vt in reg. poſſeſſor. de Regul. iur. lib. vj. & Inſtit. de vſucap per totum.

BONVM & æquum, teſte Budæo, l j. ff. de Iuſt. & iur. abſolutam bonitatem, æquitatémque ſignificat, & ceu iuris medullam.

BONVM nomen facere, dicitur creditor, qui debitorem delegatum admittit, exiſtimans ſoluendo eſſe. l. inter. §. abeſſe. ff. Mandati.

BOS cornupeta, eſt bos qui facilè cornu petit, id eſt, cornibus pungit.

BOVÊS non continentur ſub appellatione iumentorum, ſed pecudum vel armentorum. ff. de Verb ſignific. l. boues. vnde ſi lego armentum, continentur boues. ff. de Legat. iij. l. ſeruis. §. armento. ſed ſi lego iumenta, non continentur, l. legatis. §. iumentis. eodem tit. & ff. de Ædil. edict. l. ædiles.

BOVLEVTA, quem Græci βουλευτὴν, l. 53. C. de Epi. & Clem. in Pr.

De B ante R.

BRABEVTAE, Latinè deſignatores appellantur. l. athletas. de iis, qui not. infa. Græcis βραβευταὶ. Sunt autem qui conſtituendis pompis præſunt, vnicuiq; incedendi locum & ordinem præſcribentes, non diſſimili munere eorum, qui Romæ vocantur magiſtratus cæremoniarum.

BRACTEARIVS eſt ille, qui ſecat aurum in tenuiſſimas laminas, quæ dicuntur bracteæ, vt apud Virgil. lib 6. Æneid.

Tenui crepitabat bractea vento. Inde bractearius dictus. Iulius Firmicus libr. 3. Matheſeos. [Venus, inquit, aurifices, inauratores, bractearios, & argentarios facit.] Iuſtinia. libr. decimo Cod. de Excu. artif. l. j. [Artifices, inquit, bractearij.] Accurſ. Pentaburgos interpretatur, id eſt, qui faciunt quædam rotunda & infirma circa caput equi volubilia: ſed in qua lingua dicantur huiuſmodi artifices pentaburgi, ego fateor me ignorare: quemadmodum poſſum perſanctè iurare, Accurſium omnino nõ intellexiſſe, quid bractearij nomine ſignificaretur. Ant. Nebriſ.

BRACTEARII in l. j. C. de Excuſat. artifices dicuntur, qui aurũ malleis tuſum, & ad quamuis tenuitatem ductile, rebus inaurandis inducunt. Nam bracteæ ſunt auri tenuiſſimæ laminæ. Bu.

BRAVIVM, victoriæ præmium.

BREPHOTROPHIVM, locus eſt, vbi infantes expoſiti publicè aluntur: nam βρέφος interpretatur infans, & τροφὴ alimentum, ſic orphanotrophium, dicitur, vbi aluntur orphani, & ichthyotrophiũ vbi piſces, periſterotrophium vbi colũbæ. Iuſtinianus in C. tit. de ſacroſanct. eccleſ. l. illud. vbi mendosè bephotrophium legitur, expuncta ſecunda litera. Item & iterũ l. ſancimus. atque iterum l. vt inter. habétq; accentum in penultima. Neb.

BREPHOTROPHVS appellatur gubernator infantium pauperum, & orphanorum, & brephotrophium locus vbi huiuſmodi infantes publicè alũtur.

BREVIARIAE rationes, quæ in breue contractæ ſunt. Scæuola, l. vlt ff de pec. legat. [An peculio prælegato, & centum aurei, & vſuræ eorum debẽtur, cùm rationibus breuiariis & ſortẽ & vſuras cõplexus ſit.] Vlp. l. 5. §. 6. tit. ſeq.

ſeq. Logarium opinor hoc appellat. Sueton. Calig. [Ordinario cuidam diſpenſatori breuiarium rationum afferenti, paropſidem leguminis porrexiſſe.]

BREVITER, not. Ioan. Cald. in commẽto ſuo ſuper decreta, c. cũ dilectus. de cauſ. poſſ. & propri. & Ioan. Andr. de teſtam. c. 1. li. 6.

BREVIS, breue, breuiarium, dicuntur epitomæ ſiue commentarioli rerum ſummas complectẽtes, quæ vocant ſummaria.

BREVIATORES qui ſint, not. in Auth. de Conſu. & ſunt etiam in curia Romana officiales qui ſic dicuntur, qui ſcribunt & dictant reſcripta curiæ Romanæ.

BREVILOQVA. hæc dictio ſignificat ſubſtitutionẽ quæ breuibus verbis continet ſubſtitutionem, cumulationẽ, ſeu multiplicationem. Etiam breuiloqua eſt illa ſubſtitutio, qua ſubſtitutionis vnius perſonæ ad aliam fit repetitio. Item breuiloqua illas tot & eodem modo ſignificat ſubſtitutiones, vt ſignificãt eius verba, vel quæuis aliunde ſumpta ſignificata. Et dicitur breuiloqua, quia breuibus verbis fit, & breuibus verbis comprehendit plures ſubſtitutiones, vt not. Accurſ. & Bar. ff. de Vulg. & pupi. ſubſt. De hoc vide infrà, [Subſtitutio breuiloqua.]

BROCARDICA materia dicitur, quæ eſt cõtrariarum opinionum rationibus inuoluta.

BRVTVS dicitur quaſi obrutus, quia ſenſu caret, & eſt ſine ratione & prudentia, ſecundum Iſido. vnde brutire, id eſt, infatuare.

De B ante V.

BVBVLCVS, eſt cuſtos boum, aut qui bobus vtitur. Oui, quarto de ponto.

Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.

Cato de re Ruſtica:

Bubulcum vnum habeat, aſinarium vnum.

Paul. de Fund. inſtr. l. cùm de lanionis [De bubulco, inquit, ſiue de eo qui ibi bobus arat.] Inde [bubulonic⁹, a, um, res ad bubulcum pertinentes.] vt in eodẽ tit. l. ſed & ſtragulas veſtes. An. N.

BVBVLCVS dicitur, tam qui bobus arat, quã qui boues paſcit. l. cum de lanionis. de fun. inſtr.

BVBVLVS, eſt magnus & ſylueſtris bos, vnde bubalinæ ſtragulæ, ex bubulorum pellibus cõfectæ, ſed bubulus eſt paruus bos.

BVCCELLARII, ſunt latrones ꝗ ponũt in ore captiuorũ lignũ, vt nõ clamẽt, C. ad l. Iul. de vi. l. vlt. vel meliùs dicebantur equites cataphracti per orientẽ, qui ſuberant magiſtro militum, auctor Alciat. in l. j. C. de Ero. mil. ann.

BVCCELLANVS, vt ſentit idem Alcia. in prælle. l. j. C. de Erog. mil. an. appellatur id genus panis, quem vulgo vocant [bis coctum,] nimirum ad diuturnitatem vſus excoctum.

BVCCINVM, genus conchyliorum eſt, ex quibus purpureus color fit, nam purpuræ annumerantur murices, buccina, quæ à Græcis dicuntur κήρυκας, & quæ ꝓprio nomine dicuntur purpuræ. Vlp. li. xxxij. qui eſt de Legatis tertius, l. ſi cui. §. vlt. Purpuræ appellatione omnis generis purpurã cõtineri puto, ſed coccũ nõ continebitur: buccinũ autem & ianthinum continetur. Accurſ. coloris genus dicit: Ant. Nebr.

BVCCINVM, ſpecies purpuræ. l. ſi cui. §. fin. de leg. iij.

BVCVS, eſt garrulus qui cæteros oris

Digitized by Google

oris loquacitate non ſenſu ſuperat, ſecundùm Iſidorum.

Bvlla, eſt ſigillum Papæ, vel litera quam dat Papa, vel ornamentum ſchedulæ.

Bvprestis, vt ſcribit Plinius, beſtiola eſt rara in Italia, ſimillima ſcarabeo longipedi Idem li. xiij. [pollet, inquit, contra cantharides, bupreſtim, & pityocampas.] Apud Marcellum xlviij Dig. l. eiuſdē. vbi pro bupreſti & pityocampis mendosè legitur buboſtris & pituocarpas. Siquidē bupreſtis dicitur quaſi bouis preſter. i. ſerpens, nam ſubit nares boum, atque ita enecat illos. N.

Bvprestis, animal eſt valdè noxium, haud abſimile ſcarabeo, de quo mentio fit in l. iij ff. ad leg. Cornel. de Sicar.

Bvrdo, partus eſt ex equo & aſino: ſicut è diuerſo mulus ex aſino & equa Hiſpani burdiegano appellant In quarto Regum lib. c. 5. Hieronymo interprete: [Obſecro, inquit, concede mihi ſeruo tuo vt tollam onus duorū bardorū de terra.] hos Græci γίννας vocāt, Theodorus Gaza, ex Ariſtotele, in libro de animalibus, Inos interpretatur. Vlp. li. 32. Dig. qui eſt de legatis tertius, l. itē legato. Vel lectica, vel burdones. Ne.

Bvrdo, partus eſt ex equo & aſina. l. item legato de Leg. iij.

Bvrgos vocant crebra per limitem habitacula conſtituta.

Bvttē ſcyphi genus. Græci βύττεις vocant. l. 206. ff. de Verbor. ſigni. C. hinc Butticulæ vetere Gloſ. dogas explicat quaſi δόχη

De C litera.

C Litera condemnandi nota erat, quam prætor in publicis iudiciis dare iudicibus ſolebat in tabella cerata ſcriptam: vt ſi reus damnandus videretur, eam in vrnam coniicerent. Itaque triſtis à Cicerone in Oratione pro Milone dicitur.

C, litera, Caius notatur, quæ inuerſa Ɔ mulierem declarat, quia tam Caias eſſe vocitatas, quàm Caios etiam ex nuptialibus ſacris apparet. Fabius lib. 1. cap. 7.

De C ante A.

Caballatio, munus alendi equos publicos.

Caballvs ab equo eo diſtat, quòd caballus ferè nunquam ſine deriſione dicitur, atque ideo Satyrici poëtæ, qui dum riſum excutiant nemini parcunt, caballo potiùs quàm equo vtuntur. Lucilius apud Nonium Marcellum. [Succuſſatori tetri tardique caballi.] Et Hora.

Satureiano circumuectare caballo.

Equus verò non dicitur niſi de apto, & qualem Virg. 3. Ceorg. deſcribit dicens,

Cui ardua ceruix,

Argutumq́; caput, breuis aluus, obeſáque terga,

Luxuriátque thoris animoſum pectus.

Pomponius li. xxxiij. tit. de fund. inſtr. l. ſi ita [caballos, inquit, qui in piſtrinis eſſent.] Nā piſtrinis non delegantur niſi mali, & de quibus Iuuenalis dixit,

Dominos pretiis mutare iubentur

Exiguis, tritóque trahunt epiphedia collo.

Segnipedes, dignique molam verſare nepotis.

Hos Hiſpani [rocinos,] illos [cauallos] appellant. Anto. Nebr.

Cacabvs, olla grandior eſt, ſiue illa ſit ex argilla, ſiue ex ſtanno, ſiue ex argento, vel alia quacunque metallica materia. Columella libro 13. de Re ruſtica, [In cacabo figlino nouo coquitur vel ſtanneo muſti arbuſtiui aminei vrna,] Eccleſi. 13. Quid com

Digitized by Google

Communicabit cacabus ad ollam? quādo enim ſe colliſerint, confringentur. Quaſi cacabus ſit ex metalli tantùm materia & olla ex creata duntaxat figlina. Pōponius libr. xxxiiij. tit. de auro & argen. leg. l. & ſi. §. ſi. cui. [certè, inquit, ſi cacabos argenteos habebat, vel miliarium argēteum, id eſt, vas ad coquendum milium] Nebr.

CAÇABOS annumerat Paulus in l. cùm de lanionis. ff. de fūd. Inſtr. inter inſtrumēta fundi. Sunt autem vaſa in quibus coquitur pulmentarium.

CADAT ab omni iure ſuo. iſta verba important per ſententiam Fel. in cap. Rodulphus. in xviij. verſic. [cadit ab omni iure ſuo] de Reſcript.

CADERE cauſſa pro litem perdere, ab antiquis dicebatur fortaſſe, quòd vti comœdiæ ſtare dicebantur quæ placebant, ſic & cauſſa. Terent. in prol. Phor. [Quod ſi intelligeret, cùm ſtetit olim noua, actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua.] Vbi Donatus. [agi, inquit, dicitur Fabula, cùm recitatur, ſtare cùm placet.] Sic Cicero in Epiſtola ad Lentulum, [Cùm in Senatu pulcherrimè ſtaremus, quòd iam illam ſententiam Bibuli hoc, &c.] Paulus autem lib. j. Sentent. cap. 10. [Cauſa cadimus, inquit, aut loco aut ſumma aut tempore, aut qualitate.] Iuſtin. §. 12. de Actionib. [Si quis agens intentione ſua, plus cōplexus fuerit, quàm ad eū pertineat, cauſſa cadebat. Paul. l. 45. § 5. ff. de Iur. ſi de quo cauere compellitur, vt ſi vſus is contra edictum fuerit, cauſa cadat.] Papinianus l. 71 §. 3. ff. de Cond. & demonſt. Quòd ſi maritus vitio ſuo ceciderit, neq; ſoluendo ſit, &c. dici etiā pro eodem ſolebat.

CADERE formula. Fabius lib. 3. [In omnibus fere cauſſis, in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hę ſunt quæſtiones, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere. Sueton. in Claud. [Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam leuitatémque multorum, ex bono & æquo moderatus eſt. Nam & iis qui apud priuatos iudices formula excidiſſent, reſtituit actiones.] Quo ex loco patet, Cadere formula in ſtricti tantum iudicij actionibus vſurpari ſolitū, Cauſſa verò cadere in omnibus, &

CADERE in commiſſum, l. fin. ff. de publicanis & vectig in prin.

CADVCA glans, quæ ex arbore cecidit, l. Sylua. de Verborum ſignificatione.

CADVCA bona, quæ ad fiſcum deferuntur, l penult. de iis quæ in teſtamen. delen.

CADVCVM, ex lege Papia, legatum erat, relictum ſub conditione, quia deficiēte, vel viuo, vel mortuo teſtatore cadebat, & redibat, vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutum eo mortuo. vnde tit. eſt in Cod. Iuſtinianeo; de Tollen. caduc. Iuuen.

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum,
Commoda præterea iunguntur multa caducis. Neb.

CADVCVM legatum, ſecundùm Azo. in Sum. de Caduc. tol. eſt, quod deficit poſt mortem teſtatoris quacunq; ratione Et quia quibuſdam modis & rationibus iniquis olim legata ſiebant quādoque caduca, ideo lex ponit vnam rubr. Cod. de cadu. tol. Et differunt pro non ſcriptum, quaſi

Digitized by Google

ſi caducum, & verè caducum Legatum, pro non ſcriptum, eſt quando legatur alicui damnato in metallum, vel non exiſtenti in rerum natura, putà non nato. Quaſi caducum eſt, quando non omnino cadit, ſed verè caducum eſt, quando legatarius vixit poſt mortem teſtatoris, & ſuperuenit ei conditio propter quam efficitur incapax legati. Sed in alio caſu legatur illi qui eſt in rerum natura, ſed moritur ante mortem teſtatoris. Primum accreſcit ſine onere, ſecundum verò cum onere.

CADVS, vas erat vinarium, in quo vinum diffuſum ſeruabatur, l. pen. de Vin. trit. & oleo leg.

CAECITAS, morbus eſt, vt ff. de Ædilit. edict. l. 1. §. Sciendum.

CAECVS & de naturali, & de eo qui eſt à caſu vtroque lumine orbatus, & is non poteſt facere teſtamentum. Inſt. de Exheredat. libero. §. cæcus autem.

CAECVS dicitur, qui ſupernæ contemplationis lucẽ ignorat. xlix. diſtincti. hinc quandoque exponitur cæcus, id eſt indoctus: & talis non eſt ordinandus, xlix. diſt. cap. ſi.

CAEDES, graue crimen, l. 1. de His qui accuſ. poſſ. C. Cædis auctores. l. Si ideo, de his quibus vt indig. hered. C. Cædem mandare. l. minorib. eod. titul.

CAEDERE cum diphthõgo eſt, non ſolum ſuccidere, ſed etiam ferire cædendi cauſſa. l. v. Arbor. furtim cæſ.

CAEDERE pignora, pro vendere & auctione diſtrahere, Cicero in procœmio li. 3. de Oratore, [An tu cùm omnem auctoritatem vniuerſi ordinis pro pignore putaris, eámque in conſpectu populi Romani conciſeris, me his pignoribus exiſtimas poſſe teneri, non tibi illa ſunt cædenda: ſi Craſſum vis coërcere, hæc tibi eſt excidenda lingua, qua vel euulſa, ſpiritu ipſo libidinem tuã libertas mea refutabit.]

CAELARE, eſt inſculpere: vnde Cælatura, quæ propriè fit in metallis ſculptura. etiam in marmore, ebore, ligno, gemmis & vitro, l. Etſi. §. quid ergo. de Aur. & arg. leg. & l. Ex argento. de Cond. furt. at Cærites tabulæ quæ dicantur Gell. lib. 16 cap 13. his docet verbis: [primos municipes ſine ſuffragij iure cærites eſſe factos accepimus: conceſſúmque illis, vt ciuitatis R. honorem quidem caperent, ſed negotiis tamen atque oneribus vacarent: pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditiſque.] Hinc tabulæ cærites appellare verſa vice, in quas referre iubebant, quos notæ cauſa ſuffragiis priuabant. Pedianus in Diuinat. Qui plebeius erat, in Cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat: ac per hoc non erat in albo centuriæ ſuæ: ſcilicet ad hoc vt ciuis eſſet, ſed tantummodo, vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet.

CAESAR, fuit primò nomen proprium Iulij Imperatoris, à quo ad omnes Imperatores manauit.

CAESARIENSIS & Cæſariani paſſim. lib. Cod. pro miniſtris ſiue officialibus, aut apparitoribus procuratoris Cæſaris. Appellantur & Catholiciani ex l. pen. §. vltim. Codice de Bon. præſcript. Hinc Cæſarienſis aduocatio lib. ſecundo, titu. tertio. l. 30. Cæſarienſis Colonia lib. 50. Pandect. titu. decimo quinto, l. 8. §. ſeptimo, & lege prima, §. 6. eo-

Digitized by Google

dem Cæſarienſes aduocati. §. 11. de Inutil.ſtipul.

Caesidia Longina, lege diui fratres.ff. de Iure patronat.

Caeso, onis, eſt puer ſciſſus ab vtero matris, inde Cæſar, quia cæſus ex ventre matris, vt per Gloſſ.in Rubric. Inſtit. in verbo Cæſar.

Caesa quæ dicantur enarrat Iuriſconſultus in l. fundi, & l.ſeq. de Act.empt.& in l.tut. de Verb. ſignifi.

Caetera, hæc dictio, habet importare in contractu, ea quæ veniunt, quæ ſunt de natura ipſius contractus, hoc eſt de conſuetudine. vt not.in l. Si duo patroni. §.ſi quis iurauerit. ff. de Iureiur. & per hoc inferunt Doctor.quòd ſi in protocollis alicuius notarij inueniātur hæc verba.& cætera, quòd intelligatur ea veniſſe in contractu, quæ de natura vel de conſuetudine eius ſunt. Et dicit Bald. quòd per Verbum cætera, nunquam intelligitur vt veniat promiſſio cum pœna: Ratio,quia pœna dicitur eſſe quid extrinſecum ab ipſo contractu: ideo non intelligitur venire niſi expreſsè appareat.arg. ex his quæ not.in lege ſciendum. ff. de Ver. oblig. & lege ij. Cod. de falſi.Si tamen ſecundùm Bald. contractus eſſet conceptus ad conſiliū ſapientis, & in ipſo verbum [& cætera] reperiretur, tunc benè poſſet apponi pœna in hoc contractu:& hoc operatur appoſitio illa, vt conſilium ſapientis dicat iſtum contractum, iuxta not.in lege ex ea parte. ff.de Verbor. oblig.& nota quòd dictio[& cętera]duplici modo ſcripta reperitur, & ſecundùm hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur indeterminatè in fine orationis, ſic quòd non regitur ab aliquo verbo,& tunc debet ſcribi breuiter, vt ſic,[&c.]Secundo ponitur determinatè ſic, quòd refertur ad verbum in oratione poſitum,à quo regitur, & debet ſcribi longè pro duabus dictionibus,vt ſic,[& cætera.] Sic etiā profertur breuiter & longiùs, & vtroque modo ſignificat prout verba pręcedentia,vel aliud medium ſignificare declarat. Nam breuiter,[&c.] ſignificat illud ꝙ deficit, & ſupplet verba deficiētia, vt in l.Gallus verſ. credendum. ff. de liber. & poſth.vbi teſtator dicit, [Si me viuo nepos decedat, tūc qui pronepos,&c.] credendum eſt Gallum denotaſſe idem de pronepote, & ſic dictio,&c.ſupplet ibi verba ſecundùm quæ pronepos poteſt ſubſtitui, quæ ſunt in principio illius l.vt Gallus introduxit. Item ſi præcedit inſtrumētum extenſum locationis vnius domus factæ vni, & ſequitur inſtrumentū abbreuiatum emptionis alterius domus factæ eidem,dictio,[&c.] ſignificat clauſulas in præcedenti poſitas, quæ huic locationi ſunt applicabiles, quia præcedētia declarant ſequentia. l. ſeruus plurium ff.de Legat.j. Item quia in habentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus, l.in rem.§.item quæcunque.ff.de Rei vend. contractus autem emptionis & locationis ſunt ſimiles, lege j. ff. Loca. Et eſt ſciendum quòd Notarius, quando notam poſitam breuiter in protocollo redigere vult ad inſtrumētum publicum, tunc ſignificata per dictionem, [&c.]debet extēsè ſcribere,quia ſcit quod actum eſt, & quod per hanc dictionem intellexit, tanquam teſtis ibi contentorum, quia

quia diſpoſitionem contrahentium recipit:ergo mortuo primo Notario poſt protocollum, antequam redigeret illud in publicum inſtrumentum, ſecundus Notarius non debet ſignificata per dictionem, &c. in protocollo poſitam,extendere,niſi quantum ibi ſunt extenſa, l. contractus.de fide Inſtr. Sed talis nota protocolli legenda eſt partibus, coram teſtibus,& illis exponentibus verbum, [&c.] debet Notarius ſecundus ſuper hoc requiſitus expoſitionem illorum redigere in publicum inſtrumentum extenſum:aliàs iudex debet arbitrari ex pręcedentibus & ſequentibus, & coniecturare quid per verbum,[&c.] ſignificetur.l. ſeruus plurium.§.j.de leg.j. & l. voluntas.C.de fideicommiſſ.Secundò ſumitur[&c.]prout longè ponitur, & ſignificat alia præterea quæ enumerata ſunt in l.itē quæritur.§.exercitum.ff.Loca.

CAETERVM, not.Io.Cal in commēto decret. veſtra. de Cohabit. clerico.& mulier.& Pau.in comment. decret. nobis. de Iure patron.

CAETVS, vide ff.ad lege. Iul.de vi. l. qui cætu. & in Clement.de Elec.cap.hi. qui. Et quid cætus, & vnde dicatur,vide xv. diſtinc. Canones. in fin. Item quot homines faciant cætum. Vide.Bart. in l.prætor.ff.Vi.bon.rap.

CAEDVVS, a, um, à cædendo,id eſt, ſcindendo dicitur: vnde ſylua cædua dicta, quòd illius arbores licitum eſt ſcindere: ſiue lignorum, ſiue materiæ cauſa. Nam ſylua nunquam dicitur niſi de arboribus. Plin.Cæcilius in Epiſtolis:[cæduæ,inquit, ſyluæ,cum monte ipſo deſcēdunt.] Cato de re Ruſtic.[Sylua,inquit, cædua,] &c. Papinianus xxiiij. Dig. titu. Solut. matrimon. leg. diuortio [Si arbores, inquit, cæduæ fuerunt, vel germinales.] Item de Verb.ſignific.lege ſylua cædua.

CAEMENTVM dicitur à cædendo, nec eſt quod vulgus putat, ædificij fundamentum, ſed ſunt lapides, vt ait Nonius, quibus ædificia conſurgunt, citatque Siſennam in quarto Hiſtoriarum: [Formidine,inquit,oppreſſis, ꝙ humilem cæmentis inſtructum oppidi murum ſciebat.] Vitru. lib. primo, [Saxa quadrata, ſiue ſilex,ſiue cęmentum,ſiue coctus later.] Vlpian. libro quadrageſimo primo,tit.de riuis.l. Seruius. [Si riuum cæmentitium velit facere,audiendum eſſe, hic pro lapidibus quadratis poſuit. Anto. Nebriſ.

CAIVS Juriſconſul. fuit (pace aliorum dixerim) peritiſſimus omnium.Eius conſulta conſultiſſima citantur quàm ſæpiſſimè in libris Pandectarum, ſed in illis Florentinis ſemper per C,Caius: in recentioribus verò G, Gaius. cauſa verò erroris ab eo eſt orta, quòd Seruius Grammaticus ſcribit in primo Georg. Virgil. libro, tria eſſe nomina quæ ſcribuntur per C, proferri debent per G. Cneus, Caius, Amurca. de Amurca ſuperiùs dictum eſt in ſuo loco, de Caio per C. debere ſcribi Quintil. eſt auctor libro primo Orator. Inſtit. Anto. Nebriſ.

CALAMITAS, eſt infelicitas vel miſeria quæ euacuatur omni bono, vel eſt pœna vel labor immenſus.

CALANTICA,tegmen muliebre quod capiti innectitur. M. T.Cicero in Clodium: [Túne cū vincirentur

cirentur pedes faſciis, cùm calãticum capiti accommodares.] Ex Nonio. Vlpian. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. & arg. [Ornamentorũ hæc, vittæ, mitræ, ſemimitræ, calantica,] Florentini tamen CALVTIÇA.

CALATA comitia dicebãtur, auctore Gellio, quæ pro collegio Pontificum haberi ſolebant, aut regis, aut Flaminum inaugurandorum cauſa. Ea autẽ in duo genera diuidebantur, curiata videlicet, & centuriata, de quibus Dionyſius Halicarnaſſeus, & Liuius in primo ab vrb. cond. ſcripſerunt, Comitia verò calata dicebantur ex eo, quòd populus vocatus in vnum locum ad ferẽda ſuffragia conueniebat. καλῶ enim eſt voco. Comitia præterea à coëundo, hoc eſt, cõueniendo, dicta ſunt. Iuſtinianus li. ij. Inſtitutionum, titu. de teſtamẽt ordinandis: [Teſtamẽtorum, inquit, duo genera in vſu fuerunt, quorũ altero in pace & otio vtebantur, quod calatis comitiis appellabant, id eſt, ad cuius ſolennitatem requirebatur populi vocati cõſenſus. Reliqua lege ibi. Neb.

ÇALATA comitia, de quibus fit mentio Inſtit. de. Teſt. ord. quæ olim eſſent, enarrat eleganter Aul. Gel lib xv, c. xxvij.

ÇALCARIA eſt fornax, vbi calx ex coctis lapidibus cõficitur. Vnde Plin. in Hiſt. nat. ſcribit, oliuas cinere ex calcariis lætari. Imperator in tit. de Pœn. l. aut damnum. pro fodina poſuit lapidũ, ex quibus igni reſolutis calx ipſa conficitur: nam de damnatis ad metallum loquitur; ſunt autẽ lapides in genere metalli. Nã ꝙ Accur. dicit calcariam eſſe opus calcandi terram, etiam pueri qui nondum ætate leuantur, intelligunt eſſe perinane. Nebriſ.

CALCARIA, locus vbi calx conficitur, l Aut damnum. de Pœn.

CALCIARIVM, quantum ſatis eſt calceorũ, pro perſonæ qua de agitur cõditione. Vlpia. l. 8 §. 7. ff. de Trãſact. [de Calciario quoque arbitrio prætoris tranſigendum eſt.] Idem l 21. ff. de Alim & cib. Tranquil. in Veſpaſia. [Claſſiarios, inquit, qui ab Oſtia & Puteolis Romã pedibus cõmeant, petentes conſtitui aliquid ſibi calciarij nomine, quaſi parũ eſſet ſine reſponſo abegiſſe, iuſſit poſthac excalceatos curſitare.]

ÇALCIATVM, apud Paulum, l. 3. §. 3. de Offic. præf. vig. legi arbitratur Hotoman. pro FALCIATVM, id eſt falcibus muralibus, (de quibus Cæſar & alij meminere) quæ diruendis ædibus inflammatis parantur, inſtructum.

CALCITROSVS equus eſt, qui ſolet calce ferire, id eſt, pedibus retrò ſe percutere.

CALCVLATOR propriè dicitur, qui per lapillos ruſticorum more cõputat: nam calculus eſt lapillus: vnde calculare, per lapillorum ſigna computare. Martia. [Nec calculator, inquit, aut notarius velox.] eoſdẽ appellamus & Calcularios. Modeſtin. libro xxxvij. Dig. tit. de excuſ. tutor. l. ſpadonem. [Neque calculatores, inquit, quos vulgò ratiocinarios dicimus.] Nebr.

ÇALCVLATOR, ſecundùm Iſid. dicitur à calculis, id eſt, lapillis minutis, quos antiqui in manib, habuerunt, componendo numeros.

CALCVLVS, id eſt, computus, C. de Erro. calcu. l. vnic. Item eſt cauſæ cognitio & enumeratio, C. de iudic. l. rem non nouam. Item prima ſententia definitiua. C. de

C.de Appel.ſi actor.Vide aliquid quid de calculo,de fide inſtrum. cùm dilectus.

CALENDAE & calendarium,vide in littera k.

CALENDARIVM, liber erat rationum,non quaruncunq; , ſed earum tantùm, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum nomina ſcribebantur: dictũ, calendarium, quia primo cuiuſque menſis die,hoc eſt Calendis, pecuniæ dabantur fœnori,& exigebantur cum Vſura.Ouid.

Si puteal Ianúmque times, celeréſque calendas.

Celereſque dixit, quia debitoribus citò redire videtur terminus debiti ſoluendi.Horat.

Qui niſi cum miſero triſtes venere Calendæ.

Triſtes autem ab effectu vocauit, quæ debitorem faciunt triſtem. Idem quoque in Epodo de Alphio fœneratore:

Omnem redigit Idibus pecuniam, quærit Calendis ponere.

Scilicet ad vſuram. Seneca libro primo,de beneficiis: [Nemo beneficia in Calendario ſcribit, id eſt, in libro fœneratitiarum rationum,vt inde ſortem cum vſura recipiat.]Idem in quinto eiuſdem: [Quid fœnus & calendarium & vſura, niſi humanæ cupiditatis extra naturam quæſita nomina?] Atque adhuc in epiſtolis:[Forum conterit, calendarium verſat, fit ex domino procurator.] Scæuola li. xxxiij. Dig. tit.de Fundo inſtr.l.nepoti. [Legauerat, inquit, nepoti prædia, vt ſtructa ſunt cum vino, grano, calendario.] Item Aphricanus, de legatis tertio, l.qui filium. [Certa prædia nepoti per fideicommiſſum dederat,excepto calendario.] Atque ibidem, l.nomen.[Nomina,inquit,ex Calendario quæ elegerit.] Accurſ.nomina debitorum calendarium interpretatur,verè quidem, non ſufficienter: neque enim quodcunque debitum venit appellatione Calendarij, ſed tantùm quod ex fœneratione conflatur. Nebriſ.

CALIGATVS miles dicebatur, qui erat manipularis. Manipulos autem exercitus, Varro de lingua Latina, appellat minimas manus, quæ vnum ſequuntur ſignum: ex manipulis autem cohors componitur. Caligatus autem dicitur à caliga, hoc eſt, tibiali ſiue ocrea, quod erat crurũ armatura, de qua Tranq. in vita Caij Cæſaris: [Caligula, inquit, cognominatus eſt,quia manipulari habitu eſt inter milites educatus.]De milite igitur caligato, hoc eſt,manipulari, ſiue infimæ conditionis,dixit Iuuenalis:

Cùm duo crura habeas offendere tot caligatos.

Quintilianus in declarationib. [Parere caligarum tribuno lex iubet:]& paulò poſt:[Commendem tibi ordinẽ caligati militis.] Vlpian.in tit.de iis qui notantur infamia. [Ait, inquit, prætor, qui ab exercitu dimiſſus erit. dimiſſum accipere debemus militem caligatum, vel ſi quis alius vſque ad centurionem vel præfectum cohortis vel alæ, ſiue legionis.] Item de cuſtod.& exhibit. reorum.l. de militibus. & de

Digitized by Google

re militari. l. omne delictum. Ant. Nebriſ.

Caligatvs, id eſt, miſerrimus. Inde caligatus miles dicitur, qui habet ferreas ocreas, vel caligas de corio. Etiam idem eſt, quod infirmus vel obſcurus, has expoſitiones facit glo. in l. à caligato C. de nup.

Calliditas; require infrà [dolus malus.] Eſt enim calliditas dolus adhibitus tacendo, vt notat. ff. de Do. matr. l. j In gloſſ. Inde callidus, id eſt, fallax vel aſtutus.

Calvitvr, inquit Marcellus, eſt fruſtratur, tractum à caluis mimicis quæ ſint omnibus fruſtratui. Plautus in Caſina, Nam vbi domi ſola ſum, ſopor manus caluitur. Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij reſponſum facilè intelligatur, in l. 233. ff. de Verb. ſig. Si caluitur & moretur & fruſtretur, vt Si calvitvr, verba ſunt legis duodecim, quam interpretatur cætera ſua, id eſt, gloſſæ & interpretationis. Erat autem in lege, Si calvitvr pedemve stravit, manvm endo iacito. Hotom.

Calvmnia, ſecundùm Hoſt. in Summ. eſt cùm quis ex certa ſcientia iniuſtè agit vel reſiſtit. ff. ad Turpil. l. j. §. calumniari. Vel eſt petitio iniuſta ex certa ſcientia in iudicio facta: & iuſtæ petitioni iniuſta reſponſio: vel eſt falſi criminis impoſitio. ff. de Verborum ſignificat. l. ſi calumnietur.

Calvmniari, ſecũdùm Azon. in Sum. Cod. de calum. eſt falſa crimina ſcienter intendere & alicui opponere, vel imponere. Ex ex eo quòd quis non probauit crimen, calumniari videtur, licet textus videatur ſonare in contrarium, quod talis non ſit calumniatus, ij quæſtion. iij. ca. ſi quem. §. notandum. vbi dicitur: [calumniari, eſt falſa crimina ſcienter intendere: præuaricari, crimina vera abſcondere: tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere.] Sed non vtique qui non probat quod intendit calumniari protinus videtur, ſimilis textus in l. prima, ff. ad ſenatuſconſultum Turpilianum.

Calvmniator, eſt qui ſcienter alicui falſa crimina imponit vexandi occaſione, vt ff. ad Turp. l. j. in princip. vnde ſecundum Iſidor. calumniator à calumniando, id eſt, fruſtrando vel decipiendo dictus eſt. Et inde dicitur iuramentum calumniæ ſcilicet, vitandæ. Et eſt aſſertio veræ petitionis vel repulſionis, ſecundùm Goffred. cum quis iurat ſe bona fide & non calumniandi animo cauſam mouiſſe, vel quòd venerit ad reluctandum, putans ſe bona iuſtitia vti. Cod. de Iura. calum. l. j. §. j. & habet quinque capitula, vt cap. 1. de Iura. calum. vbi gloſſ.

Camelasia, ſiue [camelaria] eſt curatio camelorum, qui publicè, & ad vſus publicos alebantur: & camelarij, ipſorum camelorum curatores, quorum duo ſunt genera, alterum bactrianũ, quod vnum tantùm habet tuber, alterum Arabicum, quod duo tubera in dorſo habet: eoſdem & dromedarios ob velocitatem curſus vocant. Arcadius libro 50. tit. de muneribus. l. munerum. [camelaſia, inquit, perſonale munus eſt.] Et ibidem de camelario. Nebr.

Camelarii ſunt ductores curatoréſque

Digitized by Google

toréſque camelorum, & camelaſia munus agendi ac curandi camelos, nam cameli iumentorum operam præſtabant impedimentis exercitus comportandis.

Camerata arca, vehiculum cõtectum, quo matronæ & valetudinarij geſtantur. lege ſed addes. ff. loca.

Camum, potionis genus, apud Vlp. in l. 9. ff. de Tritic. vin. quod ſibi ignotum eſſe fatetur Hotoman. Hieronym. Mercurialis 5. Variar. 1. putat eſſe potionis genus, ex variis rebus commixtæ, perinde ac ceruiſiæ, non abſimilis Sabaiæ potioni, quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Annianus 26. Cuia. 24. obſer. 39. His adde Alciatum lib. 1. prætermiſſorum.

Cannabis herba eſt, & materia netilis, ex qua non modò texta fiunt, ſed etiam funes torquẽtur. Vnde Perſius:

Tibi torto cannabe fulto,
Cœna ſit in tranſtro.

Vlpian. libro xiiij. de exercitoria actione, l. j. [Præpoſitus, inquit, eſt legumini & cannabi.] Anton. Nebriſ.

Cannabis, herba notiſſima, ex cuius cortice funes fiunt. l. 1. de Exercit. actio.

Cancelli, ſunt ligua inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, quibus tribunalia, ſcenæ, & feneſtræ muniri cõſueuerunt: Cicero in Verrem. [Circundati cancellis videntur in ſua prouincia. [Idẽ primo de Oratore: Forenſibus cancellis circunſcriptam ſententiã. Vtrum quæ per tranſlationem. Sed propriè Sidonius libro primo de turba ſatellitum Theodorici regis: [Excluſa, inquit, velis, incluſa cancellis.] Canticorum cap. 2. Hieronymo interprete: Reſpiciens, inquit, per feneſtras, proſpiciens per cancellos. id eſt, per foramina cãcellorum. Huiuſmodi quoque feneſtræ Clatratæ dicuntur. Aphrycanus lib. xxx. qui eſt de legatis primus, leg. cætera. [Si cãcelli, inquit, ſint, vel vela.] Item titulo de fundo inſtructo. l. quæſitum. [Cancellos quoque inſtrumento contineri puto.] & aliis in locis. Nebr.

Cancelli dicuntur ligna inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, leg. quæſitum. de fund. inſtruct.

Cancello, cellas, verbum videtur eſſe ductum à cancellis in quibus vt tranſuerſa nectuntur ligna, ita cùm ſcripta expungenda ſunt, tranſuerſo calamo lineæ inducuntur: quod propriè illinire, ſiue allinire eſt, vnde litura. Horatius in arte poëtica:

Incomptis allinet atrum
Tranſuerſo calamo ſignum.

Ac ſi dicat, cancellabit. Vlpian. lib. xxviij. tit. de iis quæ in teſtamento delentur. l. cancellauerat quis teſtamentum vel induxerat. & ibidem l. proximè. [Si omnem ſcripturam cancellaſſet.] Item lib. xxij. titulo de probation. l. ſi chirographum cancellatum fuerit. Ant. Nebr.

Cancellare, eſt ſcripta tranſductis lineis, inſtar cancellorum, delere. gloſſa in lege ſi quis libertatem. de petition. heredit.

Cancellarius nomen accepit à cancellando, cuius officium

Digitized by Google

eſt reſcripta vel reſponſa imperatoris, & mandata inſpicere, & mala ſcripta cancellare, & bene ſcripta cum ſignaculo ſuo ſignare, & ſigillum eis imprimere. Inde etiam venit archicãcellarius, quaſi princeps cancellariæ, ſecundùm Azo. in Summa.

CANCELLARIVS, idem opinor, qui actuarius, inde ducto nomine, quòd eius officium, id eſt, cellula in qua ſcribere conſueuit, cancellis munita ſit. Vnde tit. lib. I. C. de Aſſeſſoribus, & Domeſticis, & Cancellariis iudicum. Nam cùm actuarij officium libellis ſiue chartulis ſit refertũ, & frequenter habeat interuentores, neque ab illorum colloquio prohibetur, & ab amittendarum chartarum periculo abeſt. Cùm primus omnium hanc iſtius vocabuli notationem expoſuiſſem, & ab inueterata opinione cancellendorum, ſiue delẽdorum actorũ receſſiſſem: poſteà ſententiam hanc meam quã plurimis placuiſſe animaduerti. Vidi etiam præclata Veterum teſtimonia à nõnullis probata, quibus mea coniectura confirmatur. In his autem illud inſigne eſt ex Caſsiodori lib xj. Variarum, [Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à XII. indictione Cancellorum tibi decus attribuit: vt conſiſtorij noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias, per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſuppliciis moleſtat, iuſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias.] Et paulò poſt: Reſpice quo nomine nuncuperis: latere non poteſt, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas ianuas. Et quãuis ſtudiose claudas, neceſſe eſt vt te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris, meis emendaris obtutibus. Si intus ingrediaris, obſeruantiam non potes declinare conſpectus.] Cancellarij etiam mentionem obſeruari in deſcriptione antiqui marmoris, quod Romæ eſſe aiunt, his verbis: [Ex auctoritate Turci Aproniani V. C. vrbis. Ratio docuit vtilitate ſuadente, conſuetudine micandi ſummota ſub hexaglo potiùs pecora vendere, quàm digitis concludentibus tradere, vt appenſo pecore capite, pedibus, & ſeruo lactante, vt ſubgulari lanio cedentibus, reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori ſub conſpectu publice fide ponderis comprobata, vt quantum caro occiſi pecoris appendat, & emptor norit & venditor: commodis omnibus, & præda damnata, quam tribunus, officium, Cancellarius, & ſcriba de pecuariis capere conſueuerant. quæ forma interdicti & diſpoſitionis, ſub gladij periculo perpetuò cuſtodienda mandatur. [Extat & apud Flor. Vopiſcum in Carini vita mentio de Cancellario, quam ſubſcribam, [Amicos optimos quoſque relegauit: peſſimum quemque elegit, aut tenuit. Præfectum vrbi vnum ex Cancellariis ſuis fecit: quo fœdius, nec cogitari potuit aliquando, nec dici.] Quam tamẽ lectionem, vt liberè quod ſentio exponam, concoquere non poſſum: vereórque ne ANCILLARIIS potiùs ſit legendum, quo nomine ipſe idem vtitur, lenocinij ac libidinis miniſtros ſignificans. Hactenus Hotoman.

CANDIDATI principis erant

ex

ex Quæſtoribus, qui orationes epiſtolaſque principis in Senatu recitabant, l. prima, de Offic. Quæſto.

CANNIVM, potio eſt quæ fit ex hordeo & aliis frugibus, & eſt ſpecies ceruiſiæ, vt meminit Vlp. in l. ſi quis vinum. ff. de vino, tritico & oleo lega.

CANON Græcè, eſt regula Latinè. 3. diſt. can. Et in vna ſignificatione eſt id quod in conſilio generali vel prouinciali ſtatuitur: & ſic capitur de Conſtit. cap. canonum ſtatuta. In alia ſignificatione videtur eſſe id quod ab emphyteuta de re emphyteutica ſoluitur, & ſic videtur ſumi ab Azo. in Sum. Cod. de iur. emphy. ver. [ex hoc autem contractu.] Etiam dicitur illud quod ſumitur pro pedagio vel vectigali, vt in ru. ff. de Pub. & Vectig. Vnde & canonica illatio in l. placet. C. de ſacroſ. eccleſ. pro ordinaria tributi præſtatione.

CANONVM quidam eſt latæ ſententiæ, quidam ferendæ. Et primus exprimitur per verbum [innodatus,] vel [eo ipſo.] Secundus per verbum [innodetur,] vt eſt gl. in c. quicunque. de hæret. lib. x. Item canon habet ſub ſe quatuor ſpecies, 25. q. 3. ſi quis dogmata.

CANON [frumentarius] vrbis Romanæ, eſt certus numerus menſurarum frumenti, quæ ſingulis annis mittebantur Romam, l. j. & ij. eod. tit. lib. xj. quod erat etiam de oleo.

CANON [largitionalium titulorũ,] eſt ſumma tributi, & præſtatur de regulari præſtatione à prouincialibus fiſco. Et dicuntur tituli, qui ex ſpecialibus titulis, id eſt, literis, breuibuſque chartis leguntur, C. de anno. & tribu. l. iij. & le. j. de canone largi. titul. lib. x. ſecundùm Accurſ.

CANONIA eſt ius quod prouenit electione & receptione in fratrem, vel eſt ius percipiendi fructum præbendæ, ſiue reditus. cap. relatum. de Præben.

CANONIA eſt nomen tituli & iuris, præbenda verò nomen facti, & cadit in extraneum, vt not. Inn. in c. cùm M. de conſtit. quære infrà [Præbenda.]

CANONICA [monitio] eſt quando interuenit citatio cum tribus monitionibus, vel vna perẽptoria tres continens. de qua in cap. conſtitutionem. de Sen. exc. li. 6.

CANONICA [portio] eſt, à canone deputata eccleſiæ parochiali de relictis à parochiano defuncto illi eccleſiæ, vbi elegit ſepulturam, cùm alibi quàm in parochiali elegerit eam, & ſecundùm varias conſuetudines alia & alia. Nam alicui medietas, alicui tertia, alicui quarta datur. de Sepu. cap. certificari.

CANTARE & legere differunt quod not. pro ſtatutis, quia qui tenetur cantare officium, non ſatisfacit diſpoſitioni legendo, ſed cui permittitur legere, permittitur cantare. Abb. in cap. quod in te. de pœniten. & remiſ. & in cap. vt quiſque. in 2. not. de vita & honeſt. cleric.

CANTHARIS, cantharidis, ſcarabei quædam ſpecies oblongioris eſt, maculas rubras tranſuerſarias habens. & Hiſpanè in Bætica mea [cubiculas] vocãt, aliis in locis [Abadeios:] in quo falluntur tempeſtatis noſtræ medici, pro cantharidibus vtentes quibuſdam vermiculis ad muſcarum ſimilitudinem. Plinius lib. 18. [Eſt, inquit, cãtharis dictus ſcarabeus paruus. [Galenus

Digitized by Google

nus præterea de medicina ſimplici [cantharidum, inquit, ſiue ſcarabæorum.] Nam cantharus eſt ſcarabeus, cantharis verò ſcarabei habens effigiem. Marcellus lib. 48. titul. ad legem Corneliam, de ſicariis & veneficis. lege eiuſdem §. alio. [Et quòd quis, inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas] Anton. Nebriſ.

Cantharvs vas erat, quo vtebantur in ſacris Liberi patris, habens anſas, atque (vt ait Acro) patulum erat. Virgil. in Bucoli.

Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Plin. lib. 33. [Cantharis potaſſe exemplo Liberi patris traditur.] Eſt prætereà cantharus, illud aquæ cōceptaculum, vnde ſalientes erumpunt, quemadmodum apud Aphricanum lib. 30. Dig. tit. de Legatis primo. lege cætera. §. hoc ſenatuſc. [canthari, inquit, per quos aquæ ſaliunt.] Anton. Nebriſ.

Cantharis, animal eſt venenatum. l. iij. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.

Capere, inquit Vlpian. aliud eſt quàm accipere [Capere cùm effectu accipitur: accipere, etſi quis nō accepit vt habeat: ideóque non videtur quis accipere, quod erat reſtituturus: ſicut perueniſſe ꝓpriè illud dicitur, quod eſt remanſurū,] l. 71. ff de Verb. ſignific. Quibus ex verbis apparet, Capere eſſe iuris, recipere verò facti, cùm dicimus capere ex teſtamento, Capere hereditatem, legatum, fideicommiſſum, idem enim valet, quod iure ſibi acquirere, vt cùm ita ſcribitur, [Lvcivs Titius cùm capere potuerit, heres eſto.] l. in tempus. 62. ff. de Hered. inſtit. lege ſi is qui. 11. ff. de Vulg. & pupill. l. cùm autem in fin. ff. de Ædil. edict. Vnde ſolidum non poſſe capere dicuntur, quibus id acquirēdi ius non eſt, l. ſi quis. 72. lege qui non militabat 78. in fin. ff. de Hered. inſtit. l. ſi is qui. ff. de Vulg. & Pupil. l. 3. ff. de iur. fiſ. Vſque adeo autem verbum capere iuris eſt, vt etiam pecuniā cepiſſe dicatur, qui ab obligatione liberatus eſt, ff. de Calumniat. l. ſi quis. 115. ff de Reg. iur. l. Neſcennius, 22. in fin. ff. ad Falcid. Hinc,

Capere vſu, & [capere poſſeſſione,] & præciſe. [capere] ſine vlla adiunctione, pro acquirere, l. ei à quo. 21. & l. cum qui, viceſima prima, ff. de Vſurpat. l. bonæ fidei. 48. §. ff. de Acquir. rer. dom. Hinc,

Capio vſu, & [vſucapio] & præciſe ac ſimpliciter [Capio] in dict. l. bonæ fidei, & alibi paſſim ſub tit. de Vſurpat.

Capi dicuntur virgines Veſtales, Flamines, Diales, Pontifices, Augures, cùm ſacerdotes creantur. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia Pontificis Max. manu prehenſa, ab eo parēte in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. Gell. li. 1. c. 12. Sic Vlp. Inſtit. cap. x. [In poteſtate parentum eſſe deſinunt, quæ Virgines Veſtæ capiuntur.] Fortunat. Rheto. li. 111. [In elocutione proprietas verborum captanda eſt, vt ſi Dictatorem dictum dicas: Flaminem proditum: Veſtæ virginem captam.]

Capere extero iure, lib. C. 6. tit. 20. l. 10. fructus li. 7. C. tit. 65. le. 5. Mortis cauſa, ff. li. 39. tit. 6. l. 8. in

prin.

prin.l.12.21.31.§. 2.Pignora, libr. 7. C.tit.53.l.1.2.Pignori,8 C.titu. 14.l.11.Teſtimonia,4.Cod. titul. 20.l.19.

Caperlatha poſſeſſio quid, l.Aurelio viceſima. ff. de Libera. Leg.

Capessendi conditio. C. de Infirmand.pœn.cœl.l.1.

Capilli Indici qui, vide l.interdum.§.7. ff. de publica. Capillos demere ſolebant ſerui libertate donati, & caluo capiti pileum imponere, de Latina liber. l.1.§.5.A.

Capitale crimen quid eſt, vide ff. de Pœnis, l. rei capitalis. de Bon. poſſ.l.edicto.§.rei capitalis.

Capitalem fraudem admittere, eſt tale quid delinquere, propter quod delinquens capite puniendus ſit. l. cùm autem.§. excipitur.de Ædil.edict.

Capitales inimicitiæ ſunt, cùm quis alicui minatur mortẽ, cùm odit, vel eius mortem deſiderat, vel qui eum accuſauit criminaliter. Idem dic quando eſt quæſtio de omnibus bonis vel maiori parte,ar.in cap. frequens. de Reſtit. ſpol. lib. vj. nam bona temporalia ſunt vita hominum. l.aduocati Cod.de Aduoc.diuer. iud.vbi eſt gl.in verb.vitam facit. text.in l.2.Cod. de conſtit. pecc. quem text. Bald. alleg. in capit. cùm cauſa. de Re iudic. ad hoc quòd pecunia deſeruit neceſſitati humanæ de hoc vide Panorm. in cap. cùm oporteat. numero 2. de accuſat.

Capitales pœnæ tres ſunt: prima eſt mors corporalis. l. capitalium.ff de Pœ.ſecũda eſt damnatio in metallum. l. quidam. ff. de Pœn. tertia eſt deportatio, & tali non perditur libertas, ſed ciuitas. de hac materia vide Fel. in cap. qualiter & quando. 2. de Accuſat.

Capitales triumuiri carceris cuſtodiam habebant, vt cùm animaduerti in aliquem opus eſſet, eorum fieret interuentu, lege ſecunda,§. conſtituti.de Orig.iur.

Capitalia iudicia dicimus, quæ vltimo ſupplicio afficiunt, vel libertatem aut ciuitatem adimunt,l.2.de Pub.iud.l.1.& Inſtit.de pub.iud. in princ.

Capitalis cauſa intelligitur etiam vbi tractatur de exiſtimatione, l. licet capitalis. de Verb. ſig.

Capitalis inimicus quis dicatur, vide Accurſ. ff. de arb.l.licet autem.in gloſ.iij.& Bartol.ff. de Quæſt.lege prima, §. ſi quis dicatur.

Capitatio, eſt genus tributi quod pro cuiuſque capite infertur,nulla habita ratione facultatum.

Capitatio ciuium, cenſibus eximenda capitatio, id eſt,cenſus capitis. Vnde dicebantur ciues Romani per excellentiam exempti, & quædam orientales prouincię.lege vnic.Cod.cap. ci.exi.

Capite cenſeri dicitur, qui dat cenſum pro capite, C. in quibus cau. colo. cenſit. domin. accuſ. poſſ lib. 11.

Capitis deminutio, eſt ſtatus commutatio,vt quando liber efficitur ſeruus. Et eſt triplex deminutio capitis, ſcilicet, maxima, media, & minima. Minima capitis deminutio eſt, quando quis, nec ciuitatem in qua moratur, nec libertatem amittit, ſed tamen patitur contra ſe ſtatus commutationem, vel minorationem

Digitized by Google

norationem circa familiam, vt qui iuris ſui eſt, alieno iuri incipit eſſe ſubiectus, veluti per arrogationem, aut cùm quis emancipatur, qui primo erat in aliena poteſtate. Et debet intelligi prædicta deſcriptio, cum permutatur ſtatus hominis facto eius interueniente, vt in condemnando, vel in emãcipando vel arrogando, vel adoptando, vel etiam in reuocando ex ingratitudine, vnde, licet patre alicuius mortuo mutetur eius ſtatus, quia ſui iuris eſt factus, non ideo capite deminutus eſt. Et ſtatus hic ponitur ſecundùm Azon. pro ciuitate & libertate, vel ciuitate tantùm vel patria poteſtate, ſeu propria poteſtate aut aliena. Tria enim ſunt quæ habet homo, ſcilicet, ciuitas, libertas & familia. Et ſecundùm hæc tria, ſunt tres capitis deminutiones. Media capitis deminutio eſt, cùm ſalua libertate ciuitas amittitur, vt cùm quis deportatur ſeu relegatur ad exilium per quinquennium, vel bannitur. Maxima capitis deminutio, eſt cùm ciuitas amittitur, nec libertas retinetur, vt cùm quis in metallũ damnatur, & ſic etiam bannitur in opus metalli, vel ſi maior xx. annis patitur ſe venundari ad pretium participandum, vel ſi manumiſſus, in ſeruitutem ex ingratitudine reuocetur: vide Inſtitut. de Capit. demin. per totum. Specul. titul de tut. §. tutela. Effectus autem capitis deminutionis maximus eſt: nam ſi quidem fuerit capitis deminutio maxima vel media, certum eſt taliter capite minutum haberi pro mortuo: ergo non conuenitur à creditoribus, nec agit contra debitores niſi pro relicto legato in alimenta, vel pro habitatione legata, quæ legata potiùs conſiſtunt in facto quàm in iure. eius enim bona publicata ſunt, vel in alium deuoluta: datur tamen actio in eos ad quos bona eorum peruenerunt. Item non vocabitur ad tutelam vel curam, vt ff. de cap. demin. l. 2. & l. tutelas. §. vltim. ſi autem fuerit capitis deminutio minima, per eam non expirant publica iura: remanet etenim taliter capite minutus magiſtratus & ſenator & iudex, & in quolibet officio priſtino: Item nec per eam expirant tutelæ, niſi ſit legitima: illa enim expirat, quia defertur agnatis ſecundùm Azon.

Capitivm eſt capitis tegmen, vt inquit Nonius, citátque Varronem in quarto libro de vita patrum. In libro tamen de origine linguæ Latinæ 4. ab eo capitiũ dici putat: quòd capit pectus, id eſt, (vt antiqui putant) indutũ comprehendit. Iob ca. 30 [Quaſi capitio tunicæ ſuccinxerun.] vbi interpres capitium pro collario videtur accipere. Vlpianus libro 34. de Aur. & argen. leg. l. veſtis muliebris, inquit, ſunt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ. Ant. Nebr.

Capitivm eſt muliebris capitis tegmen, l. veſtis. de aur. & arg. leg.

Capitvlaria, id eſt, libri ſtatutorum, authent. caſſa. C. de Sacroſanc. eccleſ.

Capitvlenses, populi ſunt Italiæ, l. fin. de Cenſi.

Capitvlvm à Plinio libro tertio naturalis hiſtoriæ, eſt oppidum Italiæ: vnde poſſeſsiuum gentile ponitur, Capitulenſis. Paul. li. 50. Dig. ti. de cenſi. l. fi. Similes his Capitulenſes. Nebr.

Digitized by Google

Capitulum vno modo eſt locus vbi res capitales firmantur. Secundò ſignificat lectionem. Tertiò diſtinctionem, [vt illa habet quinque capitula.] Quartò ſignificat congregationem multorum, & præcipuè virorum Eccleſiaſticorum, vt not. Io. And. in cap. capitulum. de Reſcript. quãdoque particulam operis, l. 1. de milit. teſtam.

Capsarii dicũtur, qui filiis nobiliorum ciuium ad ſcholas euntibus, libros deferunt in capſula. Iuuenal. de ſeruo capſario:

Quem ſequitur cuſtos anguſta vernula capſa.

Sueton. in Nerone, [Cõſtat quoſdam cum pædagogis & capſariis vno prandio pariter necatos.] Vlpi. lib. xl. tit. de manumiſſ. vin. l. ſi collactaneus. vbi exprimitur, capſarij officium, id eſt, qui portat libros. Item de iure immunit. l. quibuſdam. Nebr.

Capsarii dicuntur qui in balneis veſtimenta ſuſcipiũt cuſtodienda. Vel aliter ſunt illi qui portant aliis libros ad ſcholas.

Captare (inquit Alciat. lib. 2. Parerg. eſt illecebris, obſequio, donis, ſpe maiorum aucupari: hinc captatorias inſtitutiones appellari, quæ ideo factæ ſunt, vt ab aliquo quis inſtituatur aut legatum conſequatur.

Captare verba legis, eſt aliter interpretari, quàm ſenſerit legiſlator, l. pen. ad Exhibend.

Captio, id eſt deceptio: inde captioſum, id eſt, deceptorium, vel deceptioſum, aut doloſum, vt not. Ioan. And. de offic. deleg. l. ſi duo. lib. 6. in gloſ. 1. in fi.

Captio cauſa mortis, aliàs capio ſecundùm Azon. eſt quando per mortem alicuius occaſio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris & cauſis, quæ certis & propriis nominibus nuncupantur, vt hereditas, legatum, & fideicõmiſſum, quia ſcilicet talis captio vel capio non incidit in naturam capionis hereditatis, legati vel fideicommiſſi. Et cauſa mortis capio ſecundum Azo. in Sum. C. de Donatio. cauſ. mor. eſt, cùm poſt mortem alicuius aliquid datur alicui cauſa conditionis implendæ, vt aliquid perueniat ad aliquem mortis occaſione, nec tamen aliquo certo tranſlationis vel acceptionis nomine nuncupatur: verbi gratia, fundum tibi commiſi vt Titio dares: cùm tu poſt mortem meam non haberes fundum dare Titio, dediſti Sticho, qui forte eſt heres. Et Stichus tunc cauſa mortis capit, cùm fundus ei donatus meram obtinet voluntatem & non emptam vel conditionatam.

Caput eſt membrum honorabilius inter cætera membra. Interdũ ponitur pro ſtatu, vt Inſti. de Cap. di. in prin. & caput aquæ illud eſt, vnde aqua naſcitur, l. j. §. caput. de Aqua quot. & æſti. Hinc armentis ac gregibus, quot beſtiæ ſunt, tot capita numerantur. l. 1. §. vlt. & l. 3. ff. de Rei vindi. l. 13. ff. de Pignor. hinc tributũ capitis quod in ſingulas perſonas imperatur. l. 3. & l. vlt. ff. de Cenſib. Hinc apud Papinianum l. 11. §. 2. de bon. poſſeſſ. qui ſe arrogandum dat, cum capite fortunas quoque ſuas in aliam domum ac familiam transferre dicitur, id eſt, cum ſua perſona, vt vulgus loquitur. Hinc diuiſio in capita, cui opponitur ea quæ in ſtirpes

ſtirpes dicitur, De qua infrà in Dictione, IN.

CAPVT liberum, pro homine libero veteres dicebant. Vnde illa ſerui definitio in l. 1. ff. de Tut. Tutela eſt vis ac poteſtas in capite libero. Caput liberum facere, pro manumittere, Plaut. in Mercat. liberum caput ibi faciam paucos menſes. Pro capite pecuniam ſoluere, id eſt, pro libertate. Cicero 3. Offi. Vt ſi prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris. Iulianus in l. Seruus. 30. ff. pro Emp. & l. eo tempore. 50. §. vlt. ff de Pecul. eandem locutionem vſurpat.

CARBONIANVM, recuire ſuprà, Bonorum poſſeſſio Carboniana. vnde ſecundùm Azo. dicitur à Carbonio inuentore vel auctore. Et datur ſolo nato, & non naſcituro: in quo differt ab edicto de ventre in poſſeſſionem mittendo, quod ſubuenit naſcituro.

CARBONVM appellatione quid contineatur, vide ff. de Verb. ſignif. l. carbonum.

CARCER, inquit Seruius, eſt vndecunque prohibemur exire, dictus, ſecundùm Varronem, quaſi arcer ab arcendo: locum autem in quo ſeruantur noxij, carcerẽ dicimus numero tantùm ſingulari. Hæc ille. Vlp. l. aut damnum. 8. §. ſolent. de Pœn. Solent præſides in carcere continendos damnare, vt in vinculis contineantur, ſed id eos facere non oportet: nam huiuſmodi pœnę interdictæ ſunt. carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.

CARCERATICVM, merces, quæ præfecto carceris datur ob cuſtodiam, l. pen. de bon. dam.

CARDAMOMVM, de quo l. interdum. §. 7. ff. de Public. vulgus naſturcum vocat. 17. Iſid. 9.

CARDINALES dicti ſunt à cardine, quia ſicut oſtium regitur à cardine, ſic per eos regitur Eccleſia vniuerſalis: xxxiiij. diſtin. presbyteri. Dicuntur etiam quãdoque cardinales, id eſt, principales, quia per eos debet officiũ in Eccleſia regi.

CARDINALATVS eſt de iure diuino, quia per ſacerdotes leuiticos intelliguntur Cardinales: vt in c. per venerabilem, qui fil. ſint legit. & ibi Abb. & idem Abbas & Hoſtienſ. in c. ex geſtis. de Cler. non reſid. Barbat. latè in tract. Cardina.

CAREAT viribus, importat neceſſitatem ipſo iure: Feli. in ca. Rodulphus in verſic. careat viribus. de Reſcript.

CARENA dicitur à carentia hominum, vel cibariorum, nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua, & includuntur in aliquo ſecreto loco iuxta Eccleſiam, vbi non habent cõſortium hominum: vt not. Ber. in c. accuſaſti. de Accuſa. & Simile not. gloſ. in c. ij. de Sponſ.

CAREVM, genus eſt aromatis myropolis cognitum, nobis verò incognitum, quippe quod peregrinum ſit. Plin. lib. 19. [Peregrinũ, inquit, eſt careum, gentis ſuæ nomine appellatũ, culinis Principale.] Galen. ad Paternianum ca. de careo. Vtitur eo quoquę Apitius de re coquinaria. Paulus lib. xxxiij. Dig. tit. de penu lega. l. non omne. [Sed quod quidam negauerunt piper liguſticum, careum, & laſer, eiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.]

CAREVM in l. non omne. de penu lega. ſeminis ſpecies, de quo Dioſcorides & Pli. tractauerunt.

CARI

CARICA Plinio, li.13 Hiſt.nat.cap. 5.ficus eſt quæ in Syria naſcitur. Propriè videtur eſſe ficus ſicca. ff.de Trit.vino, ol.l. qui vinum. §.j.& l.qui fundũ.205.ff. de Verbo.ſignif. ficuũ autẽ hæ ſpecies numerantur à Macrob. 3. Satur. 20.Africa, Albula, Arundinea, Aſinaſtra, atra, paluſca,auguſta, bifera,Carica,Caldica,Alba, Nigra, Calpurniana.Chia, Cucurbitiua, Duricoria, Herculanea, Liuiana, ludia, leptoludia, Marſica, Numidica, Pompeiana pulla,Præcox,Tellana atra.

CARINA, infima pars nauis.l.quod in rerum.§.ſi.de leg.j.

CARNIFICARE, eſt carnes facere, ſcilicet mactare. Inde carnifex, qui carnes facit & vendit. de Appel.ſignificante. etiam homicidæ ſolent dici carnifices : vt gloſ.iiij.in Clem.j. de vi. & hon. clericorum.

CARPENTVM, eſt genus currus, in Auth. vt ordi. præfec. & ibi glo.

CARRVCA, vehiculi geſtatorij genus, l. vxori.de Aur. & arg. lega. hinc carrucarij.

CARRVM, ſiue carrus & carruca, plauſtra ſunt oneraria: hoc eſt comparata ad ferendum tantùm onera. Cæſar in primo commen. [Iumentorum, inquit,& carrorum quàm maximum numerum coëmere.]Ita commentario quoque Hiſpanienſi: [Per viarum anguſtias carra complura.] Martial.

O iucunda conuiua ſolitudo carruca magis, eſſedóque gratum.

Iuriſconſ. lib. xxxix. tit. de donationibus. l.ſi id.[Vel grex,ait, vel carrum, vel carruca.] Item Scæuola tit. de Aur. & arg. leg.l. vxori. [An carruca dormitoria debeatur.]Nebriſſ.

CARTHAGINIENSES poſt n literam per i.non Carthaginenſes, i litera diſpuncta. vt nunc vulgùs loquitur, debere ſcribi & proferri adſtipulantur Florentinorum Pandectæ, in quibus quoties Carthaginienſium fit mentio,ſic ſcribi adnotauit Ludouicus Bonogninus data ſibi copia libros illos ſæpe legendi.Sed & Priſcianus libro quarto de octo partibus orationis: [Si nomina, inquit, ſunt tertiæ declinationis, abiiciũt s, extremam genitiui,& aſſumunt enſis,vt Piſtor piſtoris, Piſtorienſis : Carthago Carthaginis, Carthaginienſis: hoc eſt ſex ſyllabarum.] Atque ita in omnibus codicibus vetuſtis propè ſemper legitur. Oſtendit hũc locum primus omnium Laurentius Abſtemius,atque ab omnibus viris doctis eius inuentio eſt admiſſa. Neb.

CASEARIA taberna apud Vlp.l.8.§. 4.ff.ſi Seruit.vind.dicitur in qua fumigari ſolẽt caſei. moris enim fuit in pleriſque Italiæ locis, colorandi ſiccandique caſei gratia,fumum aut ex culmis, aut ex malignis viridibuſque lignis facere. Columella lib. 7. cap. 8. de caſei faciendi ratione loquens, Eſt. inquit, non ingrati ſaporis muria perduratus,atque ita maligni ligni,vel culmi fumo coloratus, Vlpia.non putare ſe ex taberna caſearia fumum in ſuperiora ędificia iure immitti poſſe. In Florent. li. legitur Caſiaria.Horom.

CASSA reſcriptio quid,lib. 4.C.tit. 61.l. 6. Caſſata lex,li. 4. C.tit.38. l.14.

CASSIANI, Sabiani, Proculiani

ni dicti ſunt, qui Caſſij, Sabini & Proculi inſtitutionem ſectámque ſecuti ſunt, de quibus Pomponius in l.2.ff.de Orig.iur.

Cassiopa ciuitas & promontorium eſt Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio, atque aliis auctoribus. Vlpia.xij.lib.Dig.tit.de Exercitoria action.l.prima:[Sunt, inquit, naues quæ à Brunduſio, vel à Caſſiopa, vel à Durachio vectores traiiciunt.[Neb.

Casitare, eſt minutatim ſtillare.

Castaldus ſiue caſtaldio, idem qui actor vel villicus. glo. in §. pœna.Inſtit.de Iniur.

Caste viuere dicitur, etiam mulier tranſiens ad ſecunda vota. Bartol.in l. mulier. §. cùm proponeretur. ff. ad Senatuſconſul. Trebellianum.

Castellani milites, quibus limitum cuſtodia erat ab Imperatoribus commiſſa. Imperatores Romani, inquit, Pithœus 1,Aduerſ.habuerunt in limitibus τὰ χορώματα, quæ ipſi cluſuras appellabant; id ab Hadriano videtur inſtitutum. Spartianus per ea tempora & alia frequenter in pluribus locis in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus diuiduntur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis, funditus iactis atque connexis Barbaros ſeparauit horum cluſorum propugnacula caſtella & Burgi, vnde caſtellani milites, de quibus lib. xj C. titu.59. l. 2. & l.2.de offic. præf.verb.§ 4 C.

Castellum, eſt aquæ conceptaculum, vnde ex aquæ ductu publicitus diſtribuenda eſt per vrbem aqua. Feſtus ab antiquis ait caſtellum diuidiculum fuiſſe appellatum, ex eo dictum, quod inde aquæ diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum de aquæ ductibus, ſæpe caſtellum in ea ſignificatione legimus. Aphricanus de leg.j.l. cætera. Si cancelli, inquit, ſint vel vela, legari poterunt, non fiſtulæ vel caſtella. Item libro xliij. de Aqua quotid. l. prima. quid ſit, Vlpia. ſatis clarè interpretatur.[Ex caſtello, inquit, id eſt, ex eo receptaculo quod aquam publicam ſuſcepit.] Caſtellanos Frontinus quoque illos appellat, qui caſtellorum curam gerunt. Ant.Nebriſ.

Castellus, ſecundùm Alber. vel caſtellum, ſecundùm alios, dicitur ſecundùm Spe. receptaculum quod aquam publicam ſuſcipit, quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum. Require infrà [interdictum, de aqua caſ. edu.] & ff.de Aqua quotidia. & æſt.l.j.§.æquiſſimum. Alias, id eſt caſtrum.ff. de Legat.ij. l. Titia.§. fin. vulgò autem accipitur pro arce.

Castitas violata.9. C. titu.10. l. 1. Caſtitatis affectio.1. C. tit.3. l.19.

Castrametor, id eſt, pono, figo vel diuido caſtra.

Castratus caſtè natus. gloſſa in l. ſed & quæſitum.§. ſpadonem.ff. de liber. & poſthu. vel ſecundùm alios, eſt cui virilia ſunt amputata.

Castrense peculium; require infrà,[peculium.]

Castrum ſi vendatur, ius patronatus ei annexum accedit, ſecus ſi vendo palatiùm vbi eſt Eccleſia, vbi habeo ius patronatus. de hoc vide Innoc.in c. ex literis. de iure patr. & Hoſt.in Sum. de iure patro.§. qualiter.ij. q vij. accuſatio.

Digitized by Google

Caſtrvm diſtinguit Bart. à villa, in l.j.§.ſiue.de Ope.no.nunt.

Caſtra autem numero plurali locus eſt, vbi milites fixerunt tentoria.l.4.§.emanſor.de Re milit.

Casvs à Iuriſconſultis dici conſueuit, pro controuerſia quæ nata eſt: quaſi quæ acciderit, & caſu contigerit. Cicero verò cauſſam appellat. Vt Verr.3. [tãtum quòd hominem non nominat: cauſſam quidem totam perſcribit.] Item, [nuſquã enim ſcribis neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, niſi eam cauſam pro qua pecuniam acceperas.]

Casvs fortuiti dicuntur à Iuriſc. qui prouideri humano conſilio non potuerunt.l. 2.§.7. ff.de Adminiſt.rer. quales ſunt latronum piratarúmue inſidiæ. naufragia, incendia, illuuiones, mortes non oblatæ. l.in rebus.18 ff. Commo. Itaque fata, damna fatalia appellantur in l.1. §. ſi magiſt.ff. de Magiſtr conuenien.

Catadromvs interpretatur decurſus: nam καταδρομέω eſt decurro: decurſio autem per catadromum non ſine periculo erat, quod & Iuriſconſultus ſignificat lib. xix. Digeſtorum. de Act. empt l.ſi ſeruus tuus. [Eum, inquit, fuiſſe ſeruum, qui per catadromum deſcendere, aut in cloacam demitti ſolitus eſſet.] Suetonius in Nerone: [Notiſſimus eques Romanus elephanto ſuper ſedens per catadromum decurrit.] Quòd autem ludicri genus catadromus eſſet, nemo dicit, quod ego ſciam, neque auſim diuinare. Ant.Nebriſ.

Catadromvs Latinè decurſorium dici poteſt: ſignificat autem ſtadium, in quo equites decurrere ſolent imaginario prælio. Budæus.

Κατάπλους, portus ad quem plurimum appelli ſolet. Vlp. l. 4.§.4. ff.de offic. proconſ.[Ingreſſum etiam hoc eum obſeruare oportet, vt per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, & quas Græci ἐπιδημίας appellat ſiue κατάπλουν obſeruare, in quã primum ciuitatẽ veniat vel applicet; magni enim facerent prouinciales ſeruari ſibi conſuetudinem iſtã, & huiuſmodi prærogatiuas.]

Κατὰ πόδας, iiſdem veſtigiis ſubſequendis, quaſi dicas ad pedes eorúmque veſtigia. Iuſtinianus de Compoſit.ff.§.17 [Niſi tantùm ſi velit eas in Græcã vocẽ transformare, ſub eodem ordine, eaque cõſequentia, ſub qua & voces Romanæ poſitæ ſunt: hoc quod Græci κατὰ πόδας.

Catechizare, eſt imbuere, docere ſeu inſtruere, vel benedicere. Inde Catechiſmus: nam ante baptiſmum inſtrui debent baptizandi in fide, & præcipuè adulti. de conſecr.diſt.iiij.ante.

Catechvmenvs, inſtructus dicitur, vel qui baptizari proponit: medio tempore Symbolum Dei diſcens.xlviij.diſtinct. §.j.c.quoniam multa. vel dicitur audiens, eo quod doctrinam ante valuas Eccleſiæ audiat cum ſuſcipere velit baptiſmum.

Categorica propoſitio notatur, ff.de Acquir.re. domin. l. quæſitum.in fi.& ibi in glo.

Cathedra ſecundum Hugonem, eſt Græcum, & ponitur pro excelſa ſede iudicis præſidentis. Et ponitur etiam pro ſede doctoris. ita dicit gl.in Clemen. dudum. de Sepul. Vnde,

Rex ſolium, doctor cathedram, iudéxque tribunal.

Digitized by Google

Cathedralis eccleſia,id eſt epiſcopalis vel regularis & collegiata,extrà,de elect.ne pro defectu. per Innoc. & Hoſtienſ. & vide Archi.de Reſcrip c. ſtatutum.ſuper verb. [cathedralibus.]

Cathedraticvm eſt quod ſoluitur annuatim epiſcopo à ſuis clericis ſuæ diœceſis inſignũ ſub iectionis vel obediẽtiæ,& etiam ſubſtentationis , & eſt duorum ſolidorum , vt x q.iij.placuit. Et dicitur cathedraticum ,quia ſoluitur ad honorem cathedrę epiſcopalis.

Catholicianvs, καθολικιανός, id eſt,vniuerſaliter deſeruiẽs, vt C. de iudic. l. antep & vlt. & in auth.de Iud §.his qui cauſas pręparant. & de defenſ. ciuit. §. ex prouinciali.

Catholicianos Alcia. ait dictos apparitores præf.præt. Orientis. nam is propter ampliſſimam iuriſdictionem catholicus , id eſt, vniuerſalis dicebatur.

Cathomvs eſt flagellum ex virgis factum in modum ſcopæ , & tali vtuntur religioſi in capitulis.

Catillvs , eſt ſuperior pars molæ. ff. de fin.inſtru. l. cùm de lanionis.

Catoniana regula, eſt M Catonis ſententia , ſiue axioma ex plurium legum mente notatum atque obſeruatum. [quòd ſi teſtamenti facti tempore deceſſiſſet teſtator , inutile foret : id legatum quandocumque deceſſerit non valere.] l 1.& poſt.ff.de Reg. Caton. cuius hæc regula atque æquitas videtur eſſe , quia cum teſtatoris certam mentem atque voluntatem eſſe oporteat , eum præſentis temporis conditionem ſpectaſſe , déque ea ſtatuiſſe iudicamus : non autem incerto futuri temporis euentui rem commiſiſſe : quippe cùm alioqui teſtamenta , non ex teſtatorum mente , quæ in iis dominari debet,ſed ex fortuna & caſu pẽdeꝛent. Plura in obſeruat.lib. 11. c. iij. Cuiac.

Catvllvs , id eſt , ſapiens , media producta , ſed media breui eſt animal. Vnde,

Eſt animal ca ulus : fruitur ratione Catullus.

Cavere variè accipitur : nam idem ſignificat quod ſecurum facere : ſecurus autem quis fit non ſolùm fideiuſſoribus ab aduerſario præſtitis vel hypotheca, l.habere.de Ver. ſig. ſed qaundoque etiã nuda promiſſione. l. ſancimus. C. de Ver.ſig. qua de re copioſè Alc in d.l habere.& in l.ſatiſdationis.eo.tit. Interdũ cauere idem ſignificat quod diſponere vel ordinare , vt l epiſtola.ff. de Pact. & Inſt.de legi. patr.tut. At cauere ab aliquo, ſignificat cautionẽ exigere. l. ſi ſciente.ff. ad l.Pom.de parricid.

Cavillari variis modis in iure ſumitur. cauillatur calumnioſè agens, cauillatur qui breuiter & falsè aduerſarium ſermone captat,aut irridet. cauillatur item qui ſciens vt ſuam ſententiam tueatur , falſa prodit.Specialiùs verò cauillari dicitur, vt infrà in ver. [cauillatio.]

Cavillatio eſt , quando ab euidentet veris tranſitur ad euidenter falſa per quandam verborum inuolutionem vel ſophiſmata.c.venerabilis de Iudi.

Cavillatio , inquit Nonius Marcellus , eſt iocoſa calumniatio, & cauillari,iocari. Valla, [Cauillatio,inquit,eſt ſubdola quędam ratio , quam nos conſcij nobis mendacij, vincendi cauſa proferimus.

Digitized by Google

rimus.]Vlp.titu.de Verborum ſignificatione.l. natura cauillationis,&c.Item deRegulis iuris.Ea, inquit, eſt natura cauillationis, quam Græci σοφισμὸν vocant.

CAVMA, atis,color ſiue incendiũ interpretatur: καίω enim eſt calefacio ſiue incendo. Vlpianus de lega.primo,l.cùm res.[Si fundus, inquit, caumate perierit.] Atque alibi. [Prædia;inquit,quæ caumate perierũt.] Atque adhuc alibi: [Si caumate alióve caſu pars fundi perierit.] quib' in locis chaſma pro caumate legitur: chaſma namq; per ch, aſpiratum aliud ſignificat: hoc eſt cæli hiatum ſiue receſſum.Auctores ſunt Ariſtoteles in Meteorologicis, Plin.in ſecundo Nat.hiſto.Seneca in primo naturalium quæſtionum;Seruius lib.9.Æneid.

CAVPO dicitur propriè qui vinũ vendit: caupona verò eſt mulier quæ vinum quoque vendit. Eſt etiã caupona locus, in quo vinũ vẽditur.auctor eſt Priſcianus. Apulei' libro primo de aſino: [De quadam,inquit, amica caupona illico percontor.] Gellius libro ſeptimo: Quòd in caupona delitеſceret: quòd ad veſperã perpotaret. Apud iuriſconſultos titulus eſt libro xlvij. Digeſtorum, furti aduerſus nautas, caupones, & ſtabularios, vbi ea propemodum quæ apud Horatium in primo ſermonum leguntur. Nebr.

CAVPO, qui cauponã exercet,eiuſque inſtitor.l.j.ff.nau. cau.ſtabu.

CAVPONA quomodo differt à taberna,vide ff.de ri. nup.l.palã.

CAVSA eſt, ex quo aliquid producitur,vt pater eſt cauſa filij,& contractus cauſa obligationis. l. & an ea.§. actiones.ff. de Excep. rei iudi. Itẽ cauſa eſt finis ex quo impulſio datur faciendæ diſpoſitioni, & ita ſumitur in titu. de condi. & demonſt. & cauſis & modis earum, vbi patet quod cauſa differt à modo, quæ eſt de futuro, & à conditione, quæ eſt de futuro, & ſuſpendit etiam à demonſtratione,quæ tantùm declarat rem vel perſonam: verbi gratia: Patronus poteſt compellere libertam vt nubat,vt ciuitates repleantur. Iſte finis vt ciuitates repleantur, eſt cauſa condendæ legis, ideo dicitur quod ceſſante cauſa ceſſat lex, vt l. adigere.§ quamuis.ff de iure patro. Et vtimur promiſcuè illis verbis, ceſſante cauſa legis, vel ceſſante ratione legis: differunt tamen cauſa & ratio, quia ratio eſt oculus cordis, diſcernens rem per medium. Sed cauſa eſt quod in facto accidit per quod ratio diſcernit quid iuris. Dicitur etiam cauſa efficiens, id eſt, conditor legis in contractibus contrahendis: cauſa materialis in legibus eſt materia de qua in illis diſponitur. Et cauſa formalis eſt modus tractandi & forma contrahendi vel diſponendi, quæ additur contractui vel diſpoſitioni. Dicitur etiam cauſa inſtrumentalis, vt eſt inſtrumentum artificis. Et breuiter quicquid ad eſſe alicuius rei concurrit, cauſa dicitur: aliter & aliter tamen. Et ſignificatur cauſa per dictionem ſi, vt dicendo, dono vel lego illi ſi negotia mea geſſerit. l. demonſtratio.§.j.ff.de Cond.& demonſtra. Item per dictionem [quia.] Inſti.de lega.§. longe magis. Et dictionem [quoniã.] nã exponitur per [quia.] Item ſignificatur vt in dictionibus illatiuis, cauſa,dicendo, Titius negotia mea geſſit, ideo vel idcirco ſibi lego.

Digitized by Google

Item in dictione[cùm]vt dicēdo, [cùm Titius nogotia mea geſſerit, lego ſibi,&c.] Etiā in dictione.[ſiue,] vt ſiue Titius negotia mea geſſerit, ſiue aduocatus fuerit,&c.] Itē in præpoſitione pro, vt ibi, lego vineas pro alimentis. l.fin.§.1.ff de ali.& cib. leg. Vnde ſenſus eſt, quòd ex cauſa alimentorum lego vineas. Item ſignificatur cauſa per dictionem [nomine,]vt dicendo,lego vxori xl.nomine dotis.] l,cum quidam vxori.ff de lega.ij. Cauſa dicitur à caſu quo venit: nam caſus eſt materia & origo negotij, nedum diſcuſſionis, examine patefacta: quæ dum proponitur, cauſa eſt: dum diſcutitur, iudicium: cum diffinitur, iuſtitia.c forus de Ver. ſig vbi Ber. dicit in gloſſ. Cauſa eſt res in dicendo poſita cum interpoſitione certarum perſonarum, ſc.licet actoris, rei, iudicis, & teſtis: & dicitur à caſu, quia caſualiter occurrit præter hominum voluntatem. Et differunt cauſa & actio: nam cauſa eſt negotium vel contractus ex quo quis mouetur ad petendum vel litigandum, vt eſt venditio vel locatio rei, ex qua oritur obligatio, eſt cauſa proxima obligationis, quæ obligatio parit actionē, cum obligatio mater ſit actionis. Et eſt duplex cauſa, ſcilicet proxima & remota, quæ differunt in actione reali & perſonali: nam in perſonali, remota eſt ipſum factum, proxima eſt ipſa obligatio: & in perſonali non ſufficit exprimere cauſam proximam, dicendo, ago contra te, quia obligaris mihi in decem, ſed oportet exprimere cauſam remotam, vt dicendo, cōuenio te quia mutuaui tibi decem. In reali proxima cauſa eſt dominium. Sed remota, eſt ex qua cōſequitur quis dominium, & nō eſt neceſſe exprimere remotam, vt dicendo ago contra te, quia emi domum à Ber. ſed ſufficit exprimere proximā cauſam dicendo, ago cōtra te, quia ſum dominus domus illius & hæc not.in gl.& per doct. in c.dilecti filij, de Iud.de diuerſis ſpeciebus cauſarum vide bonā gloſ.xj.q.j. in Sum. Eſt enim quædam cauſa ſpiritualis, vel annexa ſpirituali, vt illa quæ fit de iure patronatus: quædam ciuilis vt cùm agitur ſuper rei vendi. in cauſa pecuniaria. quædam criminalis, vt cùm agitur directè de crimine: quædam miſta, vt cùm agitur de crimine ciuiliter, vt de adulterio ad ſeparationem thori. In his tribus vltimis caſibus iuratur de calumnia. In primo non iuratur de calumnia, ſed tātùm de veritate dicenda.

CAVSA minima, ēſt duorum aureorum, vel decem aureorum, vel quinquaginta ſolidorum: vel illa quæ non ſufficit ad ſumptus iudiciales.

CAVSA cadere dicitur, qui malè agendo cauſam amittit.§.ſi quis agens.Inſt.de action.

CAVSAM dicere, eſt defendere: vnde cauſam dicere ex vinculis, in l.ij.de Cuſtod.reor.id eſt, interim, dum quæſtio criminis peragitur, in carcere detineri, atque ibi defendi.

CAVSAE criminales dicuntur, quibus agitur ad vindictam, ſiue ad pœnam. & hoc etiam dicitur quandoq; agi criminaliter, quādo agitur ad vindictam publicam: quandoque dicitur agi ciuiliter, quando agitur ad pœnam per modum inquiſitionis, denunciationis, vel ad intereſſe partis per viam accuſationis, de quo

Digitized by Google

quo & ſuprà in ver. actio criminalis.

CAVSAE fauorabiles ſunt quatuor, ſcilicet de libertate, matrimonio, dote, & teſtamento.c. duobus.de Re iudic.

CAVSARIA miſſio in re militari, eſt quæ propter aduerſam valetudinem indulgetur.l. 2. ff. ex quibus cau.infami.irrog.

CAVSARII dicuntur, qui cauſam habent ex morbo, vt muneribus vacent. Liuius libro ſexto ab vrbe cõdita, [Tertius, inquit, exercitus ex cauſariis & ſenioribus.] Seneca libro ſexto epiſtolarũ. [In animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes quibus adhibenda curatio eſt] Spartianus in Hadriano, [Omnes cauſarios ſubleuauit.] Plin.lib.5.cauſariis vel latere vel faucibus. Martianus libro 49. titu. de re militari. l.milites.[cauſaria, inquit, miſſio eſt, quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit.] Modeſtinus de excuſationib. tut. [Propter ægritudinem, inquit, cauſariam vocatam, cauſariam remiſſionem acceperint.] Nebr.

CAVSOR, aris, eſt cauſam rei geſtæ afferre ſiue excuſationem. Quintilianus: Ne cauſanti pupillo ſic tutor iraſcatur. Virg.in Bucolicis.

Cauſando noſtros in longum ducis amores.

Vlp. lib. 40. tit. de fideicommiſ. lib. l. generaliter. Neque enim cauſari debere quo minus illi relictum ſit. A.Nebr.

CAVSOR cauſaris; id eſt, conqueror. Aliquando cauſari eſt in excuſationem defenſionémq; aliquid allegare. l. generaliter. §.planè.de fideicom. lib. & l.j §. ſi quis tamen. ff. ſi quis cautio.

CAVTELA, eſt deminutiuum à cautione, & tamen quandoque ſeperabundantiam importat, vt cùm dicitur, abundans cautela non nocet. l. teſtamentum. in fin.C.de teſtam. Quinque, quæ propter cautelam fiunt, notat Archid. l. di. presbyteros. Inde cautelosus, id eſt, prouidus, circumſpectus, vel plenus cautelis. Ant.Nebr.

CAVTERIVM, ferramentum eſt chirurgicum ad inurendum vulnera. Eſt præterea cauterium inſtrumentum pictorium, quo vtuntur in ea pictura, quæ dicitur encauſtice, de qua Plin. lib 35. & Martialis,

Encauſtus Phithon tabula tibi pictus in hac eſt.
Quid tibi vis Dipyron, qui Phaëthonta facis?

De eadem quoque Ouid. dixit,

Tabuláſque coloribus vris.

Martianus de fundo inſtru. l. pictoris: [Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ,] vbi mẽdosè, p cauterio, cautheræ legitur. Nebr.

CAVTIO: hæc dictio ex proprio ſignificato ſignificat nudam promiſſionem, ex qua inducitur firma obligatio. C. de Verb. ſign.l. ſancimus. vt quis tenetur cauere de euictione, de vitiis & morbis. Et intellige nudam à fideiuſſoribus, & pignoribus, ſed non à ſtipulatione: nam aſtrictus cauere, debet ſtipulatione cauere vt obligatio ſit firma l. penul. §. docere. ff. Ne quis eum qui in ius voc vi eximat & de clericis non reſi.c.relatũ. Quãdoq; ſignificat cũ pignoribus, vel fideiuſſorib⁹, quãdo hoc aliud verbũ ei adiunctũ declarat, vt mãdaui procuratori vt recipiat idoneã cautionẽ à debitore, aliàs non daret dilationem

tionẽ, ibi cautio intelligitur cum fideiuſſoribus, vel pignoribus. l. ſi mãdato. §. fi. ff. Mand. Ratio ſignificati ſumitur ex verbo idonea, quod apponitur vt addat, & fortiorem cautionem exprimat, qualis non eſſet per ſtipulationẽ ſolam. Item prætor vbi iubet pro collatione bonorum faciẽda rectè caueri, vt l. 1. §. iubet. ff. de col la. bo. ſignificat cum fideiuſſoribus vel pignoribus: vt §. caueri. ea. l. & hoc ratione verbi rectè. Quãdoq; ſignificat cũ fideiuſſoribus & non cum pignoribus, vt quando cautio de procuratore exigitur, l. 1. C. de Proc. per l. prætoriæ. ff. de Præto. ſtipu. & hæc eſt cautio prætoria requirens fideiuſſores ex lege poſitiua prætoris præal. quæ eſt facta propter honeſtatem iudicij: vt. n. prouiſio legis aliquid operetur, & non inutilis ſit, l. ſi quando. ff. de leg. 1. tũc ex iuſta cauſa, quãdo debitor bona dilapidat, iudex facere debet quòd caueat creditori.

Cavtio eſt generale nomen omnium ſecuritatũ quoties quis ſecurus redditur de eo quod ſibi promittitur. Vnde,

Cautio priuata cum trino teſte notata,
Hoc ius eſt nacta quod cautio publicè facta.

Et diuiditur in multas ſpecies, quia alia eſt cautio hypothecaria, alia chirographica. Et poſſunt dici ſatiſdationes. Etiã cautio dicitur charta, in qua ſcribitur computatio, vt Luc. 16. [Accipe cautionem tuam, &c.]

Cavtio rati danda eſt, cùm de mãdato dubitatur. C. de proc. l. j. Et dicitur illa ſecuritas quæ requiritur à procuratore auctoris pro domino, cuius nomine agit, quod ratum habebit omne illud quod in iudicium per illũ factum fuerit. vnde cauere de rato vel ſatiſdare, eſt procuratorem actoris promittere velle perſeuerare vſque ad finem litis.

Cavtio fideiuſſoria, eſt quando interuenit fideiuſſor principali obligationi. Et dicitur ſatiſdatio. & hæ ſunt multæ, vt de lite proſequenda, iudicio ſiſti, iudicatum ſolui, & de rato.

Cavtio fidei propriæ interuentu dicitur. quæ fit per fidem præſtitã ſine ſolennitate iuramenti.

Cavtio iuratoria, eſt quando promiſſio iuramẽto firmatur, vt quando iuro ſolenniter me debere aliquid, vel impleturum promitto.

Cavtio nudo pacto, eſt cùm aliquis fidem tantam habet de me, quòd cõtentus ſit nuda promiſſione mea. Et hoc propriè dicitur pollicitatio vel pollicita conuentio. Sed ſatiſdatio propriè eſt cùm duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt, & mutuò tradunt: & pollicitatio & ſatiſdatio cautelæ dici poſſunt propriè loquendo.

Cavtio pignoratitia, ſiue hypothecaria, eſt cùm pignus traditur, aut hypotheca ſupportatur: & dicitur etiam ſatiſdatio.

Cavtio de euictione dicitur, quando ſecuritas præſtanda vel præſtita emptori à venditore fit ea conditione, vt ſi ab eo euincatur, venditor ei reſtituat æſtimationem rei in duplum vel in ſimplum, prout inter eos prius conuentum eſt.

Cavtio de damno infecto, eſt quæ præſtatur cùm tua domus ruinoſa ruinam minatur domui meæ, vel etiam præſtatur ſecundùm

Digitized by Google

cundũm quoſdam, cùm timeo ꝙ aliquis mihi inſidietur, quia poſſum agere vt mihi præſtet cautionem ne me offendat.

CAVTIO de opere demoliendo, quam præſtat ille quandoque cui nunciatur opus nouum, ſcilicet quòd ipſum opus demoliatur ſi conſtiterit eum iniuſtè ædificaſſe.

CAVTIO de vſufructu, in qua de duobus cauetur, ſcilicet quòd vſufructuarius re non malè vtatur, & quòd etiam vſufructu finito reſtituat quod ex re ipſa ſuperextat.

CAVTIO qua heres cauet ipſi legatario, cùm heres dat fideiuſſores legatario de legato præſtando.

CAVTIO, qua legatarius cauet heredi, eſt illa qua legatarius ſatiſdat heredi, vt ſi Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati recipit quàm ratio legis Falcidiæ patitur, id heredi reſtituat.

CAVTIO arrogatorum, qua arrogator ſtipulatur ſeruo publico, quòd reſtituat arrogato quæ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura ſint, & quòd dabit ſibi quartam partem de bonis ſuis, ſi eum ſine cauſa emancipauerit ſeu exheredauerit.

CAVTIO qua cauetur ei cui reſtitutio fieri debet, per quam rogatus reſtituere bona alicui, ſi ſine liberis deceſſerit, quicquid poſt mortem de hereditate extabit cogitur cauere illi cui debet fieri reſtitutio, quòd ſeruabit ei quartam partem.

CAVTIO Mutiana à Mutio Iuriſconſulto dicta eſt, & habet fieri in vltimis voluntatibus, vt cõmuniter, ſecundùm Doct. non in contractibus; & fit in conditionibus negatiuis. puta, ſic dicendo, [Si Titius Capitolium non aſcenderit, ſi ſeruum non manumiſerit, lego ei x.] l. Mutianæ cautionis. ff. de cond. & demon.

CAVTIONVM autem aliæ multæ poſſunt eſſe ſpecies, prout ad diuerſas materias applicantur, vide Spec. in tract. libel. titul. de pignoribus. §. ſequitur. vbi quaſdam alias ſpecies cautionum proſequitur.

CAVTORIA inſtrumenta ſunt inuſtoria, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes coquuntur, & de his intellexit Iuriſconſ. in l. pictoris. ff. de Fund. inſtru. quamuis apud eum mẽdoſè legatur [cauteris.] cauteriis etiam vtuntur medici in remediis quibus morbi alioquin inſanabiles inuruntur. Hinc illud notum diui Hiero. Prouerb. [Putridæ carnes ferro curantur & cauterio.]

De C ante E.

CEDA idem eſt quod charta, inde cedula, parua charta.

CEDENDARVM actionum beneficium eſt, per quod poſtulare poſſunt fideiuſſores, & alij qui obligati ſunt in vna obligatione, ſibi cedi in alia contra confideiuſſores, & alios qui ſunt obligati: alioquin niſi cedatur eis, poſſunt recuſare ſolutiones, vt Inſtitut. de ſatiſdat. §. ſi autem. & ff. de Solutionib. l. Stichum aut Pãphilum §. pen. De hoc vide in Spec. tit. de renunciatio. §. finitis. verſic. [poſtremò dicendum.] De beneficiis & aliis require ibidem, §. parum autem. verſi. & nota. & vide ỹ. in verb. renunciatio.

CEDERE, propriè eſt abire: Hinc,

CEDERE diem, ſignificat incipere

deberi pecuniam. Venire diem, ſignificat eum diem veniſſe, quo pecunia peti poſſit. Ex Vlpiano in tit. qui eſt de Ver. ſig. l. cedere diem. Cedere poſſeſſionem vel vſumfructum, vel ius, eſt alteri poſſeſſionem, vel vſum, vel ius tradere. Ambroſius ad Marcellum: [Quid tibi profuturũ quod iura poſſeſſionis cederes?] Virgil. 11. Æneid.

Cedat ius proprium Regi.

Idem in tit. de Leg. ij. & ſimiliter. [Si vſumfructũ, inquit, mortis cauſa ceſſerit.] Et in titul. de acq. poſſ. ſæpe. Ant. Nebr.

Cedere actioni, eſt ius actionis mihi competentis in alium transferre, & ipſum quaſi in locum meum ponere, ita vt dicta actione poſſit vti aduerſus eos contra quos actio talis poterat intentari.

Cedere bonis, eſt ab vniuerſitate bonorum ſuorum recedere, & eis abrenunciare, veluti quando aliquis oneratus debitis, vel obligatus pluribus, non habens vnde ſoluat, vt ſatisfaciat omnibus creditoribus, abrenunciat bonis ſuis vniuerſis, cedens illis, Vide infra, [ceſſio.] Etiã cedere, eſt in alium transferre, vt cedere poſſeſſionem, vſumfructum, & huiuſmodi. l. ſi dubitet. ff. de fideiuſſo. & hoc nota pro ſtatutis. Et cedens bonis non liberatur etiam à ciuili obligatione. l. qui bonis. l. fi. de ceſ. bo. vbi not. Accur. licet contrarium tenuerit gl. & male in l. vbicunque. ff. de fideiuſſ. Item non auditur debitor fiſci vel Reip. volens cedere bonis ſecundum Bar. in l. is qui. ff de Ceſſ. bo. quamuis videatur tenere oppoſitum in l. iij. iuncta gl. C. de ceſſ. bo. & beneficio ceſſionis renunciari non poteſt, ſecundum Bart. l. alia. §. eleganter. ff. ſol. mat. licet Cyn videatur tenere contrarium in l. j. C. qui bo. cede. poſſ. Et bonis cedi poteſt, non tantum in iure, ſed etiam contra ius, & ſufficit per nunciũ & per epiſtolam id declarari, l. fi. ff. de Ceſſ. bo.

Cedere diem, eſt incipere diem debiti, vt ſi debes mihi centum in feſto Ioannis Bap. adueniente feſto dicitur venire dies debiti. l. ced. diem ff. de Verb. ſign. Item cedere diem legati vel fideicommiſſi dicimus reſpectu tranſmiſſionis, vt docet Accur. in l. vnic. §. cum igitur. C. de C ad. toll.

Cedere lite dixit Caius, pro victum ſe fateri, & à iudicio victum abire: [Si hæres ſcriptus, inquit, reſtituerit hæreditatem, & poſtea de hæreditate controuerſiam paſſus, victus ſit, aut lite ceſſerit, durare actiones conſtat, &c.] Sic in l. ſi de communi. ff. ſi ſeruit. vind.

Cedere tempora in iure dicuntur, quorum pars abiit. l. 1. ff de iur. & fac. l. 4. de Adulte. & l. 6 ff. de Calum.

Cedere operæ eadem ſignificatione dicuntur, qua cedere Legata. præciſa enim vtrobique locutio eſt: quæ plena ſic efferetur, Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Vnde illud Vlpiani, l. ſi quis. ff. de Oper. lib. [Iudicium de operis tunc locum habet, cùm operæ præterierint: præterire autem nõ poſſunt, antequàm incipiant cedere: & incipiunt; poſtquam fuerint indictæ. & l. quoties. eodẽ. [Operæ in ſtipulationem deductæ, ex die ſtipulationis cedunt: & eæ quas patronus à liberto poſtulat, confeſtim non cedunt, ſed poſtquam indictæ

Digitized by Google

indictæ ſunt, id eſt, qui ſtipulationes operarũ tacitè, ac vt ipſa præſtitutũ tempus habent, atque in diem conceptæ ſunt, diebus tribus quatuorve ſine præſtatione operarum elapſis rectè dicemus, tot dies aduerſus libertum à ſtipulatione facta ceſſiſſe. Quæ verò operæ ſine ſtipulatione debentur, earum dies non ante indictionem cedunt: quippe cùm tempus earũ præſtandarum, non ante indictionem præſtitutũ ſit.]

CEDERE hereditatem Seruius, explicans illud 3. Æneid.

Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito,

dici putauit, pro Competere, vel delatam eſſe, aut quæſitam. Videamus tamen ne locutio hæc ex eodem potius genere ſit, quo illæ proximæ: cùm aut Legata aut operas cedere dicimus, quarum dies ceſſit. Hot.

CELARE ſine diphthongo quam habet ſignificationem, vide in l. j. ff. de Act. emp.

CELEBRARE creationem tutorum, 5. C tit. 37. l. 28. §. 2. Donationes, Cod. 5. tit. 74. l. 3.

CELEBRIS ciuitas, id eſt, inſignis & frequens hominibus. l. ſi in aliquam. de Offic. procónſ. & celeberrimus, id eſt, plurimorum ſermone idoneus habitus. l. ſi res pupillaris. de admi. tut.

CELERITER, id eſt, ſummariè. Bar. in l. ſi quis. C. Depo.

CELLA dicitur à celando, id eſt, occultando. c. priuilegiũ. de Ver. ſig. in glo. in vj.

CELLARIVM, dicitur locus à reponendis celandíſque eſculẽtis poculentíſque dictus. Apud Columellam de Re ruſti. caput eſt quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iuriſconſultus de leg. iij. l. vxorem.] Cellarium, inquit, iunctum eidem diætæ. [Cellarius verò eſt qui cellæ vinariæ præſertim præponitur. Plaut. in captiuis.] Sume, poſce, prome quiduis, te facio cellarium.] Vlp. lib. 33. de fundo inſtr. l. quæſitum. [Cellariũ, inquit, id eſt, qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint.] Et alibi ſæpe. Nebriſ.

CELLARIVS, qui ideo præpoſitus eſt, vt rationes ſaluæ ſint. l. quæſitũ. §. cellarium. de fun. inſt. Cellarium verò neutro genere, locus eſt quo penus ſiue eſculenta poculentáque aſſeruantur.

CEMENTARII dicuntur operatores murorum, iidem qui latomi, quia cæmento calcis & arenæ vtuntur.

COENACVLVM, eſt locus aptus ad cœnandum vel comedẽdum, in quo quis magis de die quàm de nocte ſolet reſidere cauſa refrigerij. vide [cœnaculum.]

COENOBIVM, eſt locus religioſorum. & dicitur à κοινὸν, id eſt, commune, quia ibi omnia debẽt eſſe communia. c. cùm dilectus. de Conſuet.

CENODOXA, eſt vana & mundi gloria.

CENOTAPHIVM interpretatur inane ſepulchrum. l. quod ſine cadauere in memoriam tantùm defuncti conſtructum eſt: quale apud Virgil. 3. Æneid.

Hectoreum ad tumulum viridi quem ceſpite inanem.

Vlp. lib. xj. de Religioſis, &c. l. vel quæ [Si cenotaphium, inquit, ſit, venire dicendum eſt,] & eo tit. l. monumentũ. Monumentum, inquit, memoriæ cauſæ factũ, quod Græcè cenotaphium dicitur. [Et tunc ſcribitur per e, ſimplex. Nã per æ, diphthongum, ſignificat

Digitized by Google

cænotaphium, nouum ſepulchrum, quale fuit illud in quo Saluator noſter fuit ſepultus, de quo ſi in Euang. Sed per œ, diphthongũ, Cœnotaphium ſignificat commune multorum ſepulchrũ, quod Græcè πολυάνδριον quoque dicitur. τάφος namque ſepulchrum interpretatur. Cenos autẽ ſine dipth. vacuus, cœnos per œ, diphthongum ſignificat commune. N.

CENOTAPHIVM eſt inane ſepulchrum, id eſt, monumentum ſine corpore, quod conſtat ad memoriam defuncti, vt ff. de Re. diui. l. in tantum. §. in fin.

CENSEO, es, eſt arbitrari, vnde cẽſores dicti, ad quorum cenſionem, i. arbitrium cenſeretur populus, vt ſcribit Varro de lingua Latina. Feſtus quoque, [Cẽſores, inquit, dicti ſunt, quod rẽ ſuam tanti quiſque æſtimare ſolitus ſit quanti illi cenſuerint.] Hinc dicuntur cenſiti, quorum res eſt æſtimata certa quadam ſumma, & per eam in claſſem ſuam redacti, qui etiam Opitecenſi, id eſt, opibus cenſiti dicebantur: & capitecenſi, qui nullo aut paruo ære cenſebãtũt. Auctor eſt Gell. lib. 15. & Valerius vbi de Mario. In Codicis Iuſtiniani lib. xj. titul. eſt de Agricolis cenſitis, &c. In quibus cauſis coloni capite cenſiti dominos accuſare poſſunt. Pompo tit. de acqui. re. do. l. ergo [Cenſitorum, inquit, vice fungitur.] Nebr.

CENSERE, eſt iudicare, iudicium conſtituere, præcipere, vt not. io. And. in gl. verbi cẽſemus. in Cle. j. de conceſ. præb. ff. de Ver. ſign. l. cẽſeri. Inde nomẽ cẽſoris ſumptũ eſt. Præuia etiã dicũtur cenſeri, quia cẽſum præbẽt. Etiam cenſeri eſt in cenſum conſcribi, vt C. in qui. cau. pi. ta. contra. l. j.

CENSERE eſt æſtimare, conſtituere, vel deliberare: vnde ſenatum cẽſere, eſt cùm ſententiã dicat de eo ꝙ ſibi videtur. inde cẽſores nomẽ traxiſſe vidẽtur. Aſſentire verò dicitur ſenator, cùm alienam ſententiam approbat.

CENSITI dicũtur, qui cenſentur, id eſt, cenſum præbent, require ſuprà [agricolæ & cenſiti,] & infrà [colonus.]

CENSITOR, eſt qui recipit præſentationes collectorum coloni, & pignoris iure vendit prædium ſi cenſus non ſoluitur, vt ff. de cenſi. l. forma. §. illam. & l. cùm poſſeſſor. §. pro pecunia. Item cenſor dicitur iudex. l. ergo. de Acquir. rer. dom.

CENSORES à cenſu æris, id eſt, pecuniæ ſunt dicti, quia cenſum tollunt. Cùm enim auctus eſſet cenſus in vrbe Romana, adeò vt conſules non ſufficerent, conſtituti ſunt cẽſores: & cenſoris nomen inde videtur eſſe tractum, quia ſenatum aliquid cenſuiſſe dicimus. l. cenſeri. præall. Item cenſor eſt iudex. Inde cenſura, id eſt, iudiciũ: & per cẽſurã eccleſiaſticã ſignificatur interdictũ, ſuſpẽſio & excõmunicatio. ca. quærenti. de Ver. ſig. Etiã cẽſores Romanos procuratores dicimus.

CENSORIVS, vir qui cenſor fuit, vel qui dignus eſt, vt cenſor ſit propter morum grauitatem, qui alios vindicet.

CENSORIVM, quod ad cenſorem pertinet.

CENSVRA [eccleſiaſtica] quid ſit, vide extrà de Sepul. cap. vlt. & vt lit. non cont. c. tuæ. Item quid importet, vide extrà de Ver. ſign. cap. quærenti. & in Clem. de iud. cap. ij. de foro competent. cap. j.

CENSVS, tributum, & penſio publica

Digitized by Google

publica idem, vt Cod. in quibus cau.pignus tac.contr.l.j. & Cod. ſi propter penſionem publicam. l.ſi accipitur.Vnde,

CENSVS idem eſt quod penſio quæ ſoluitur de prouentibus.Cē ſus etiam dicitur patrimonium, l.de creationibus. C.de epiſ.aud.

CENSVS propriè eſt actio ipſa cenſorū,ciues R. & eorum bona recenſentiū, de quo apud Pomp. in l.ij.§.poſt deinde.ff. de Regul. iur.Duplex enim cēſus fuit, vnus perſonarum, cùm ciues ſinguli in ſua tribu,claſſe, centuria, nomina ſua,vxorum,liberorū, libertorum, ſeruorûmque ſuorum, item cuiuſque ætatem, & quam Vrbis regionem habitarent, iureiurando dato profiterentur. Alter cenſus erat bonorum,cùm iidem patresfam. ſua prædia tum vrbana tum ruſtica,ſeruorum,pecudúmque numerum,fundorum inſtrumenta, ſupellectilem, pecuniæ denique numerum profitebantur. Quod & Diony. Halicar.tradit lib.4.T. Liuius lib.7.& 39.

CENSVS, pro bonis fortuniſque omnibus.Cic. pro Q. Roſcio Comœdo.[Quem tu ſi ex cenſu ſpectas,ciuis Ro. eſt.] Vlpi.l.cogi.16. ff.ad Treb. Cenſu manumitti dicebātur ſerui,qui illuſtrati cenſu Romæ iuſſu dominorū inter ciues Romanos cenſum profitebantur,ait Vlp.ca.1.Inſtit.

CENSVI cenſendo agri propriè appellātur,inquit Feſtus,qui emi & venire iure ciuili poſſent. Cic. pro Flacco,[Illud quæro, ſintne iſta prædia cenſui cenſendo? habeant ius ciuile? ſint nec ne ſint mancipi? Subſignari apud ærariū apud cēſorē poſſint?in qua tribu deniq;iſta prædia cēſuiſti.] Hinc.

CENSVS dictus eſt tributum quod prædiis prouincialib. imponebatur,ac fiſco pēdebatur.Conſtant. l.ij C.ſine cenſ.& reliq.Qui comparat,cenſum rei cōparatæ agnoſcat, neque liceat alicui rem ſine cenſu vel comparare,vel vendere.Sic l.ij. C. Th. de contrahenda empt. item l. vltima. C. eod.tit. Omnes pro iis agris quos poſſidēt, publicas pēſitationes agnoſcant. Reliqua autem ibidem dicuntur cenſus, quos venditores prædiorum fiſco debent, neque dum perſoluerunt.Hinc,

CENSVALIS forma apud Vlp. l.4.& paſſim.ff.de Cenſib.Et cēſualis profeſſio,l.7. C.de Donat. Cenſuales tabulæ, ac libri,l 4.C. de Agrico. & cenſit. & Cenſuale officium, l.18.C.de teſtib.

CENTENARII dicuntur à noſtris, qui centum millia H-S. in bonis habent,& ſcribit Imp.§.ij. de Succeſ.li. qui,vt ait Aſconius, more veterum cenſi dicebantur. De centenariis Vlpia. frequenter in l.6. de Iure patro. & ſub Rub. ad leg.Falci. qua de cauſa Suidas κεντηνάριον,inquit, νομισμάτων ποσότης. Quod autem apud Impe.§. ſeq. legitur, centum millia H-S. centenis aureis comprehendi,falſum eſt. non enim centeni, ſed milleni aurei,ſiue ſolidi, centum ſeſtertium millia conficiūt: quapropter aut hallucinatum eſſe Tribonianum, aut locum corruptum in Inſt. commentariis docuimus.Hactenus Hotoman.

CENTENARII dicuntur duces vel magiſtri centum militum, quorum poteſtas dicitur centena.

CENTESIMA vſura dicitur,quæ centeſimo quoque menſe ſortem æquat: Vel ſic,

CENTESIMA vſura eſt, cùm ob centum aureos pro toto anno penduntur aurei duodecim, hoc eſt,

eſt, propter centum aureos vno quoque menſe aureus vnus, qui ſi cum centum iſtis aureis conſideretur, omnino centeſimus eſt: quare nec iniuria talis vſura centeſima appellatur. Eadem verò ratione intelligi oportet vſuram quadrantem, trietem, ſemiſſem, beſſem. Harmenop. tit. de Vſur.

Centesimis calendis dare ſpondes? ſermo eſt ex fœneratorum conſuetudine deductus, pro eo ac ſi dicatur: Intra centum menſes, à quo & cẽteſima vſura.

Centies aureorum, præciſa locutione, pro centies cẽtena millia aureorum, Celſus l. 88. de Ver. ſign. [Tantum quiſque pecuniæ reliquit, quantum ex bonis eius refici poteſt. Sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæteriſque ſimilibus rebus habet.] Pau. l. 97. de Lega. & fid. li. 32. [pone, inquit, in cõdito centies aureorum eſſe, quæ in vſum ſumi ſolerent.] Sic decies ſeſtertium, pro decies centena millia H. S. paſſim apud Ciceronem in Verrem.

Centones, ſunt cilicia ex pilis caprarum, ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum conſuti. Plautus in Epidico,

In alium quæras cui centones ſarcias.

Iuuenalis,

Intrauit calidum veteri centone lupanar.

Cato de re ruſtica, [Prius veterem ſagam accipito, vnde fiant centones.] De huiuſmodi ruſticis centonibus loquitur Iuriſcõſultus Vlp. lib. 33. Dig. de fund. inſtruct. [centones, inquit, funes perticæ.] Accur. Vgutij auctoritate, centones interpretatur puluinaria, i. opus factum ad modũ puluinarium. Quid verò per puluinaria ipſe intelligat, ego non video, cùm, auctore Seruio, puluinaria ſint lectuli qui ſterni templis conſueuerunt. Principũ quoque puluinaria dicuntur, vt apud Iuuen.

Lupanaris tulit ad puluinar odorem.

Catullus quoque de nuptiis Pelei,

Puluinar verò diuæ geniale vocatur. Nebriſ.

Centones, ſunt cilicia ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum, de quibus in l. quæſitum. §. item centones. de fundo inſtru.

Centumviralia iudicia, dicta à centum viris: nam cùm eſſent Romæ xxxv. tribus, quæ & curiæ dictæ ſunt, tres ſingulis ex tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui centum viri appellati ſunt: & licet quinque ſuper centum fuerint, tamen quo facilius numerarentur, centum viri dicti ſunt.

Centumviralis quæſtio quæ, vide l. 3. C. quando tut. vel cur. eſſe deſ. I.

Centuria in re militari centum continet homines: qui ſub vno centurione ſint, quorũ centenarius iuſtus eſt numerus, ſed centuriæ in agris ſignificãt ducenta iugera centuria à centum iugeribus vocabantur, ſed mox duplicata nomen retinuit.

Centurio miles dicebatur qui præerat centum militibus, & cohors illa, cui præerat, appellabatur centuria. Centurionis inſigne, vitis erat, ſiue ſarmentum ex vite. Plinius [centurionum, inquit, in manu vitis]. Iuuena. de Mario centurione conſtituto:

N.doſam

Nodoſam poſthac frangebat vertice vitem.

Luca. in 6. de Lælio centurione:

Latiam longo gerit ordine vitem.

Et Silius libro 6.

Leuianus ab alio (honore.

Priuerno vitis Latiæ præſignis

Et Martia.

Varro Pareronias Latia modo vite per vrbes.

De vite quoque centurionũ meminit Iuriſconſultus lib. xl. Dig. de Re mi. l. milites agrũ. [Si vitẽ tenuit, militiam mutat.] Nebr.

Centvrio, eſt qui præeſt centum militibus. glo. ff de Vulg. & pup. ſubſtit. l. centurio.

Centvssis, id eſt, libræ centum, à decem decuſſibus dicitur, & à centum aſſibus, qui erant nummi breues ex ære, vt centuſſe licet, id eſt, centum libris vendit per auctionem.

Cepisse quis dicitur, quamuis alij acquiſiuerint. l. cepiſſe. de Verb. ſignif.

Cerdo dicitur vilis homo, qui artes exercet illiberales, quodlibet lucrum ſectans, κέρδος enim Græcè, lucrum Latinè dicitur. De eo meminit Iuriſconſ. in l. cerdonem. ff. de Oper. lib.

Cereales ædiles, ſic dicti à Cerere, eo quòd frumento præeſſent, l. ij. §. deinde. Cod. Iulius, de Origine iuris.

Cerimonia, eſt ritus ſacrificandi. Dicuntur enim cerimoniæ ſacrificia, & ſolennitates Iudæorum, quæ cereis exercebantur, & ſic in veteri teſtamento peccata purgabantur.

Cerimonialia [præcepta,] ſunt quæ ad cultum Dei pertinent, de quibus ratio reddi non poteſt ſecundum Io. Theut. diſt. 6. §. his itaque reſpondetur, quia ad literam fuerunt mandata, [vt non arabis in boue & aſino, non indues veſtem lino lanaque contextam, & non ſeres agrum diuerſo ſemine.]

Cerno dictum à creo, id eſt, à creando, ab eo quòd cùm quid creatum eſt, tunc denique videtur. Hinc illud in teſtamento. [Facito videant te eſſe heredem] Itaque in cretione adhibere iubent teſtes. Varro lib. 9. de Ling. Itémque lib. 6. aqud Plau. Cum ego antea te amaui, & mihi amicam eſſe creui. valet conſtitui. Itaque heres qui conſtituit ſe heredem eſſe, dicitur cernere, & cùm id fecerit, creuiſſe. Hinc,

Cretio certum dierum ſpatium definitur ab Vlp. Inſt. ca. 22. quòd dabatur heredi inſtituto, ad deliberandum vtrum expediret ei hereditatem adire, necne. Et Iſid. lib v. Etym [Cretio, inquit, eſt certus numerus dierum, in quo inſtitutus heres, aut adit hereditatem, aut finito tẽpore cretionis excluditur: nam ita dicitur [ille heres mihi eſto, cernitóque intra dies tot.] Hinc eodem loco Vlp. [Cernere, inquit, eſt verba cretionis dicere ad hunc modum, [Cùm me Mæuius heredem inſtituerit, eam hereditatem adeo cernoque.]

Cernere, & pro herede gerere, hoc differunt, quòd qui cernit, verba cretionis pronunciat, quæ retulit Vlp. cap. 22. Inſt. Cum me Mæuius, &c.] Qui pro herede gerit, re tantùm ipſa heredem ſe eſſe declarat, vt ſi auctionem faciat, ſeruis cibaria mandet. Itaque Paulus in l. 9. ff. de Acqui. hered. [Pupillus, inquit, ſi fari poſſit, id eſt, ſi verba cretionis pronunciare poſſit.

Cero

Ceroferarii, acolythi ſunt xxj. diſ.cleros. xxiij.diſt. ſi quis poſt. §.deſeruientes.

Certare, id eſt, pugnare, quaſi certum ſe dicens habere: quod fit etiam diſputando. Cod. de poſthu. hered. inſti.l. quod certum de leg. at cum quidam.

Certare cũ vſuris fructibus prædiorum dicuntur, quorum vectigalia vix, aut ne vix quidem vſuris perſoluendis paria eſſe poſſunt. Cicero Catilin. 2. [Meo beneficio tabulæ nouæ proferentur, verùm auctionariæ: neque enim iſti, qui poſſeſſiones habent, alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt: quod ſi maturius facere voluiſſent, neq;(id quod ſtultiſſimum eſt) certare cum vſuris fructibus prædiorum, locupletioribus his, & melioribus ciuibus vteremur.]

Certamen, pro ludo in quo eſt contentio, vbi etiam victori ab agonotheta præmium proponitur. Scæuola tit. de Ann. leg. liberto. [certamina, inquit, ſub nomine ipſius celebrarentur,]id eſt,ludi.Nebr.

Certatores dicuntur monachi, in Auth.de Mona. §. cogitandum.

Certvm dicitur non dubium, vnde aliàs definitur certum eſſe ꝙ apparet quod,quale,quantúmq; ſit.l certũ.ff Si certum petatur.

Certvm in iure dicitur, id cuius qualitas & quantitas apparet, l. Stipulationũ. 74. ff. de Ver obli. vbi Caius ſcribit Certum eſſe, ꝙ ex ipſa pronunciatione apparet, quid,quale, quãtúmq; ſit. Hinc,

Certvm corpus,propriè I.C.appellant, quod Dialectici indiuiduũ: Incertum verò quod illi genus: qua de cauſa inter ſe opponuntur in l.1.§.non ſolum. ff ad Leg. Falcid.Hinc,

Certvs locus qualitas & quantitas definita eſt, l. ita ſtipulatus. 115.de Verb. obli.l. 4. ff. ꝓ Emp. l.1. ff. de Euict. l. 6. ff. de Seruit. Incertus verò dicitur,cuius qualitas & quantitas non apparet,l. cũ poſt. §.cũ gener. ff.de Iur.dot.

Certvs homo, cuius qualitas definita eſt, quæ dignoſcitur aut nomine aut demonſtratione,nomine vt Pamphilus. Dauus. Demonſtratione vt ſi digito monſtremus: vt filius Areſenſæ. l. Quintus. de Aur.& arg. Contrà vero incertus homo, cuius qualitas definita non eſt, veluti cùm in genere teſtator ſcripſit: Hominem illi do, lego.l.vbi autem. ff de Verbo. oblig.

Certa dies, cuius numerus definitus eſt: incerta autem, cuius tempus incertum eſt l. ſi dies.ff. quando dies leg. qua de cauſa Vlpia. in l.talis ſcriptura. ff. de Leg. 1. diem incertum conditionem appellat.

Certvm vinum aut frumentum dicitur, cuius & qualitas & quãtitas apparet: incertum autem cùm aut neutra,aut alterutra tãtùm definita eſt: Quinetiam certum dicit, qui vinũ quod in apotheca eſt, aut triticum quod in horreo dicit,quæ omnia traduntur in l.ſtipulationum 74.& ſeq. l.triticum.94.ff.de Verb.oblig.l. cùm res.47 §.1.de Legat.1.

Certam legem in rem afferre, quod vulgus dicit allegare legẽ, in propriis terminis ad Herẽ. li. 1.[Hic certa lex in rem nulla affertur,& tamẽ multæ afferuntur, è quib. ratiocinatio naſcitur.]

Certi conditio competit ex omni obligatione & ex omni cauſa ex qua aliquid certum & determinatum petitur, ſiue ex

contractu.

Digitized by Google

contractu, ſiue ex cauſa legati, ſiue ex ſuo nomine, ſiue obligetur hereditario: & ſunt duæ certæ conditiones, vna generalis in omni contractu vbi certum petitur, alia ſpecialis in contractu mutui Et licet nulla lex hoc maniſeſtè dicat, poteſt tamen colligi ex text. Inſtitut. Quib. mod. re contrah. obli. §. j. in fi. ibi. ex eo contractu, ſcilicet mutui, naſcitur certi condictio, quaſi pronomen [eo] demõſtret ſpecialitatē in mutuo. Poſſet etiã probari ex rubr. ff. de Re. cred. & ſi cert. peta. & de certi condi. Quæ rubrica habet tres partes, vbi in ſecunda tangitur certi condictio ſpecialis. & eſt glo. Inſtit. §. præalle. ſimilis glo. in l. certi condictio. in princip. ff. ſi cert. pet. & in l. j. in prin. ff. de triticaria, &c. Et nota quòd in libello non procedit certa cõdictio generalis, quia non inſtruitur aduerſarius an debeat contendere, an liti cedere, dicendo, te conuenio, quia ad centum mihi teneris.

Certiorem facere quempiam eleganter dicitur, & non facere certum. Nam quod Virgil. in Æneid. dixit:

Anchiſen facio certum.

carminis neceſſitate excuſatur, ꝙ certiorem in verſu non potuit collocari, quoniam ſyllaba breuis eſt inter duas longas, quod heroicum carmen reformidat.

Certioro, as, vtuntur I. C. quod apud eos qui purè loquuntur in vſu non eſt. Vlp. lib. xxvij. Dig. tit. de eo qui pro tutore. l. j. [Sed neceſſarios, inquit, pupilli non certiorauit,] Idem quoque lib. xvij. tit. mandati. l. ſi fideiuſſor. [cùm certiorare poſſet, inquit. eum, non fecit.]

Certifico verò & certificatio nuſquam, quod meminerim, legitur, niſi in li. Dig. tit. de exc. [Honores, inquit, & immunitates certificauit ſcribens. [Item de pignoribus & hypothecis, l. cùm tabernam. quæ eſt Scæuolæ, lib. xx. Dig. [Non certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionem à me accipere.] Nebr.

Cervi, ſunt animalia de numero habentium naturam feram, licet quidam ita manſuetos habeant, vt in ſyluam ire & redire ſoleãt. Inſtit. de Rerum diui. §. ceruos quoque.

Cervicalia veſtis nomine contineri, Vlp. ſcribit in l. 25. §. 1. ff. de Aur. & arg. Quod ſi ad muliebrem mundum ea pertineat, ſignificari putarem eo nomine, quæ Græci ἀσκεπαυχένια nominant, quæ Iul. Pollux in mundo muliebri recenſet: Sin virilia ſunt, ea dici putarem, quæ frigoris vitandi cauſa ceruici circumdantur.

Cervisa, [vel ceruiſia, vel ceruiſium,] potio eſt ex hordeo, ſiue tritico, ſiue ex pane concinnata, & eſt ferè quam ſacræ literæ ex Hebræo ſermone interpretantur Sicerã, & idem quod zythum. Sicera vero Hiero. ait, eſt omnis potio quæ poteſt inebriare præter vinum. Vlpianus libro xxxiij Digeſt de Triti. & vin. lega. lege ſi quis. [Nec camum, inquit, nec ceruiſa cõtinebitur.] Et paulò antè, [certè zythum quod in quibuſdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur.] Strabo lib. 17 in deſcriptione Ægypti, ſcribit commune illis populis eſſe poculũ, & fieri modis variis: appellatur autem à Græcis zythum, ab interprete ceruiſum. Ant. Nebr.

Cervisia vini appellatione non

continetur

Digitized by Google

continetur. ff. de vino & oleo lega. l. ſi quis vinum.

CERYCIA dicuntur à Græcis, quæ Latini vocant caducea. l. ſanctum. de Rer. diuiſ. ff. ea ſunt quæ Legati Græcorum ferre ſolebāt, ne quis eorum corpora violaret.

CESSARE agrum dicitur, cùm non laboratur.

CESSARE & extingui differunt, l. qui res. §. aream. de Solutio.

CESSARE impropriè dicitur pro nunquam fuiſſe, Papin. l. 97. ff de Solut. [Cùm ex pluribus cauſis debitor pecuniam ſoluit, vtriuſque demonſtratione ceſſante,] id eſt, ſine vlla demonſtratione.

CESSICVS tutor, & Ceſſitia tutela, vide tutor ceſſicus, & cedere.

CESSIM ire, id eſt, retro ire. l. ſi ex plagis ad legem Aquil.

CESSIO, eſt iuris & actionis tranſlatio: nam per ceſſionem iura & actiones in eum cui ceſſit, transferuntur: quia ſicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis neceſſaria eſt traditio, quantum ad dominij tranſlationem: ita ad tranſlationem rei incorporalis, ſcilicet, iuris & actionis, vtimur ceſſione, quæ reputatur pro traditione. Item ceſſio ſecundùm Iſid. li. vj Etymol. propriè eſt rei cōceſſio, ſicut eſt illud Ruth 4. [cedo iuri propinquitatis.] Nam cedere dicimus quaſi concedere, vtpote ea quæ propria ſunt: nam aliena non cōcedimus, ſed reſtituimus. Cedere etiā propriè dicitur qui contra veritatem alteri conſentit, vt Cic. [ceſſit auctoritati ampliſsimi viri, vel potiùs paruit.] Et eſt ſciendum, quod in inſtrumēto ceſsionis dicitur quòd cedens eū, cui cedit, conſtituit procuratorem in rem ſuam. Ad cuius euidentiam notandum, Si cū Titio ex mutuo contraxiſti, tibi competit contra eū actio directa & perſonalis, quia cum eo in tua perſona cōtraxiſti. Tibi etiā competit actio vtilis, quia vtiliter & cum defectu debitum ipſum tāquam rem tuam proſequeris. Si autē mihi iura & actiones cōtra debitorem tuum ex cauſa venditionis, vel ex alia commiſeris, transfertur in me vtilis actio, qua vti poſſum ad ipſum debitū tuum tanquam meum exequendum. Directa verò & perſonalis remanet apud te, cùm à te per ceſsionem nō potuerit ſeparari, etiā ſi velis. adeò tibi adhæret. ff. pro Socio. l. iij. Et ſic patet quòd in directa actione & perſonali ſum procurator tuus, quia aliter nō poterā vti, licet enim directa nō poſsit cedi, poteſt tamē mandari eius exercitiū. Et nota quòd ceſsio actionum præſumitur ſimulata ex trib⁹ quę notat Accur. in l j. & pe. C de Ma, & ibi doct. & c. ſi. de alie. mut. iu. cau. fa.

CESSIONARIVS dicitur ille in quē transfuſa eſt obligatio vel nomen, & debet certiorare debitorem, quod nomē eius in ipſum trāsfuſū ſit, notificādo vel oſtēdendo inſtrumentū, & legendo, & copiam ſi velit habere, dādo. vt l. nomen. Quæ res pig. oblig. poſſ. C. aliàs alteri ſoluere poſſet debitum, non credens ſe obligatum ceſsionario l. j. §. j. ff. de Noui operis nuncia. & l. j. C. de obl. & actio per Bartol.

CETEROQVIN, alioquin. Vl. l. 29. ff. de Iur. fiſc. Sed enim hæc pœna magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit. cæteroquin aduerſus hæredem eius tranſire non debet. Item. l. 35. §. 3. ff. de Hered.

inſtitut.

inſtitut. Ceteroquin, ſi tempore quo tranſtulit in alium locum, &c.

Ceterorum & reliquorum appellatione, ait Vlpia. etiam omnes continentur, vt Marcellus, Dixit circa eum cui optio ſerui legata eſt, ceteri Sempronio. Nam tentat ſi non optet, omnes ad Sempronium pertinere. l. 160. ff. de Verb. ſignif. l. 17. de Opt. leg.

Character, eris, interpretatur figura, vel ſignum, vel forma. Cice. ad Brutum in oratore: [In omni re difficillimum eſt formam, quę character Græcè dicitur, exponere. [Sed & ſtyli genus character ab auctoribus dicitur. Vlp. libro xxviij. Digeſt. tit. de teſta. l. ad teſtium. [Dum tamen, inquit, habuerit characteres] Characteres dixit pro figuris literarum. Nebriſ.

Character propriè eſt ſignaculum quoddam quo aliud inſignitur vt ordinetur ad aliquem finem, ſicut charactere inſignitur denarius ad vſum cõmutationis. Et milites charactere inſigniuntur, quaſi ad militiam deputati.

Charisticon pro remuneratione, l. penult. de bon. damnator. In quibuſdam legitur [carciaticon.] vt & in Pand. Flor.

Charta, eſt pagina ſcriptioni apta, ex quacunque materia illa ſit, ſiue ex plumbo, ſiue ex cortice, ſiue ex linteis, ſiue ex papyro, ſiue ex corio, quæ dicitur membrana. De chartarum generibus Plib. multa lib. 13. Nat. hiſtor. Vlp. tit. de leg. iij. l. librorum. Librorum, inquit, appellatione omnia volumina cõtinentur, ſiue in charta, ſiue in quauis alia materia: neque enim membrana excluditur à chartæ appellatione, cùm charta membrana appellatur. Idem quoq; ibidem; [Si quis, inquit, chartas legauerit puras, membranæ non continebuntur.] quaſi dicat, niſi addatur, charta mẽbrana. Idem quoque Vlpianus titu. de bonorum poſſeſ. ſecundùm tab. l. chartæ appellatio etiam ad nouam chartam refertur. Neb.

Chartae appellatione venit charta papyri, negant membranã. l. chartis. & ibi Bar. ff. de le. iij.

Charta, ſeu inſtrumentum, ſeu reſcriptum, dicitur falſa, ſeu falſum bene quatuordecim modis: vt no. in c. in memoria. diſtinc. xix gl. verb. falſam.

Chartiaticum, merces quæ officialibus pro chartis datur. l. 6. ff. de Bon. dam. eodem forte modo dictum quo à Cicerone, 5. in Ver. Cerarium, quod pro cera penditur, appellatum eſt.

Chartophylacium eſt armarium vel locus in quo chartæ reſeruantur. Et dicitur à charta, quod eſt inſtrumentum, vel ſcriptura, & φυλάττειν conſeruare, quaſi &c. vt not. in c. j. de probatio. & c. ij. xc. diſtinc.

Chartoprati, chartæ venditores, vel qui chartis quæ in vrbem ex prouinciis comportabantur, vendendis præerant. Græci χαρτοπράτας vocant.

Chartularii iudices dicebantur olim illi, qui ab imperatore habebant poteſtatem iudicandi, & illos ſolum, qui coram eis eligebant litigare, poterant eligere ſine conſenſu propriorum iudicum: ſicut traditur in glo l. j. ff. de iudic.

Chasma, χάσμα, id eſt, hiatus terræ. l. ſi venditione. de Peri. & com. rei vend.

Chiliarcha, eſt princeps ſuper mille homines.

CHIREMBOLVM, in l. j. ff. Nau. cau. ſtab. dicitur manus immiſſio, quod Alcia. in Parer. interpretatur.

CHIROGRAPHVM, eſt pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant. Sueton. in Auguſto: [Nihil æquè elaborauerant, quàm vt imitarentur chirographum ſuum.] Differt autem chirographum à ſyngrapha, quòd in chirographo tãtùm quæ geſta ſunt ſcribi ſolẽt, in ſyngrapha etiam contra fidem veritatis pactio ſcribitur. Idem in eodẽ: [cuius pacti non dubitauit à quibuſdam iuſiurandum, à quibuſdam ſyngraphã petere.] Per ſyngrapham intelligit Sueto. Chirographum propria eorum qui paciſcebãtur manu ſcriptũ, in quo talis pactio ſcripta erat, nec negare poſſent. Paulus libro 42. ff. tit. de priuil. cred. l. bonis. à chirographo chirographarium formauit, quod ſignificat eum qui à debitore autographum debiti habet. chirographariis, inquit, creditoribus. Nebr.

CHIROGRAPHVM eſt, cùm duo paciſcentes duas ſcripturas ſub eadem forma verborum inter ſe conficiunt & mutuò ſibi tradunt. vel dicitur inſtrumentum ſeu illa litera in qua debitor confitetur ſe eſſe obligatum creditori, idem quod antapocha, & chirographa, dum væneunt, nomen ſiue corpus væniſſe videtur. l. ſeruum filij. §. eum qui chirographum. ff de leg j.

CHIROGRAPHVM inane dicitur, cùm id quòd debitum, perſolutum. Vlp. l. 18. ff. de Solut. Solutione chirographo inani facto. Idem l. 41. ad l. Aquil. l. 5. §. 6. ff. Commod. Hinc,

CHIROGRAPHARIVS creditor dicitur. qui ſibi chirographo cauit. Paul. l. 38. §. j. ff. de Priuil. cred. Reſpub. creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponitur autem iis qui Hypothecarij dicuntur, l. cùm tibi 10. C. qui pot. in pig. & l. 4. & l. 6. C. de priuil. cred.

CHIROGRAPHARIVS debitor, qui ſua manu cautionem creditori dedit in l. pen. C. de Nouat.

CHIROGRAPHARIA pecunia, quæ ſine pignore per chirographum ſolùm debetur, ti. Cod. etiam ob chirog. pecun.

CHLAMIS, eſt veſtis militum, purpura regum, ſtola ſacerdotum, toga aduocatorum, birrus ruſticorum vel cuſtodum, cucula monachorum: vt C. de veſti. holo. & aura. lib. xj. & l. fortiſſimi. C. de mil. veſte. lib. xij. prout not. Azo in ſum. Cod. de offic. præfe. præt. Sed in l. veſtis. de Auro & arg. leg. connumeratur inter veſtimenta puerilia.

CHOMA, ex Græco interpretatur agger eris. Eſt autem agger, vt inquit Seruius in illud Virgil. 10. Æneid.

Atque ipſis prælia miſcent Aggeribus.

Terra illa, quæ facto vallo propiùs ponitur. Vnde titu. eſt apud Imp. de aggeribus Nili non rumpẽdis. Illi igitur aggeres propriè dicuntur χώματα Græcè. Vlpia. lib. xlvij. Dig. tit. de extraor. crimin. l. ſaccularij. [Chomata, inquit, ſunt aggeres qui ſolent aquam Niloticam continere.] Et ibidem ſæpe: vbi pro choma per ch, & o, longum, coma, atis per c, exile mendoſe legitur.

CHOMATA dicuntur aggeres qui

Digitized by Google

qui ſolent aquam Nili continere, l.ſaceulatij. ff. de extraordin. criminib.

CHORVS quid ſit, vide l. ſi chorus.de leg.iij.& l. cùm eiuſdem. de Ædil.edict.

CHRESIS ponitur pro vſu. l. ſi habitatio.ff. de vſu & habit.

χρύζαμμος Græcè dicitur, quam, vt ait Plin. Hiſpani [balucam] appellant, de qua ſatis multa ſcripſimus in verbo[baluca,] dicta à χρύσος,quod eſt aurum. Iuſtiniani Codicis,lib.xj.tit. de metallariis [Octonos,inquit, ſcrupulos in baluca, quæ Græcè chryſammos dicitur.] Accurſius nō min' in chryſammi delirat interpretatione, quàm ſuprà fecerat in baluca:[Chryſammos,inquit Græcè,Latinè vtilitas,] vt ſit chryſāmos, id eſt, in vtilitate publica: cùm tantum diſtet chryſammos à χρήσιμος, quod interpretatur vtilis,quantum Thais ab Hermione. Illud namque per ipſilon, υ, hoc per η ſcribitur. Nebr.

CHRYSAMMOS, vel,vt alij legunt, chryſoma, vas eſt,in quo aurum infundebatùr,vt exponit Alciat.in l.j.C. de metal.

CHRISMA fit ex duobus liquoribus,ſcilicet oleo, per quod puritas mentis.& nitor conſcientiæ intelligitur, & ex balſamo, per quem odor famæ figuratur, vt eſt text.in cap.vnico, de ſacra vnctione.

CHRYSOLITHVS χρυσόλιθος, Gemma aureo colore tranſlucida,vt ait Plin.lib.37. cap. 9. quaſi dicas lapis aureus, cuius meminit Vlp.in l.19.§. 6. de Aur. & arg.leg.

De C ante I.

CIBARIORVM appellatione neque habitatio, neque veſtiarium, neque calceatium cōtinetur, ſed tantùm cibus. l. diariis. de Alimen.& cibar.leg cibi verò appellatione,potum quoq; contineri Archidiacon,prodidit cap. in quibus.de Conſecra. diſtinct. ſecunda.

CICATRIX dicitur quæ vultum excæcat vel deturpat, & poſt ſanatum vulnus remanet.Bart.in l. ſi quis in metallum.C.de Pœn.

CICERA, eſt omne quod bibitur.xxxiij.quæſt.ij.admonere circa medium,in princip.

CIDONIVM malum, idem eſt quod cotoneum,& vinum cidonium quod ex malorum cidoniorum conficitur ſucco. Vlpia. tit.de vino,tritic. lega. l ſi quis. [cidonia, inquit, & ſi qua alia ſunt vina, quæ nō ex vinea fiūt.] Ea verò,vt diximus, ſub ceruiſia ſiue zytho contineri videntur. Ant.Nebriſ.

CIDONIVM[vinum,]ex cidonij mali ſucco confectum. l. ſi quis. de vino lega. Nebriſ.

CILICIVM propriè dicitur textum ex lana caprina, ad vſum maximè tentoriorū, ſiue caſtrorum,vt dicit Virgil.lib. 3. Georg. Vnde cilicina ſaga fiebant ad pluuias arcendas, Exod.cap.26. [Facies, inquit, & ſaga cilicina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi.] Vegetius quoq; libro quarto de re militari, ſaga cilicina prætendi præcipit,ad excludendos impetus ſagittarum. Vlpianus lib.33. Dige.tit. de fun. inſtructo. l. quæſitum. §. ſi domos. [Vela, inquit, cilicina inſtrumenti eſſe Caſſius ait, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent.]

CILICIVM, textum ex lana caprina: vnde cilicina vela in l. quæſitum.de fund.inſtru.

Digitized by Google

Cimeliarcha, id eſt, cuſtos vaſorum & aliarum rerum pretioſarum eccleſiæ, C. de ſacroſan. eccleſ. l. iubemus. in gloſ.

Cymbium, poculi quoddam genus eſt, dictum à ſimilitudine cuiuſdam nauigij. Eſt autem cymbium in forma diminutionis ab eo quod eſt cymba.

Inſerimus tepido ſpumantia cymbia lacte.

Paul. 33. Dig. tit. de auro & argen. leg. pedicul. [cymbia, inquit, argent. cruſtis aureis illigata.] N.

Cimeliarchium, locus eſt vbi reponitur theſaurus. Cod. de bon. auctor. iud. poſſ. l. fin. §. ſin autẽ. & de Agr & cenſi. l. litibus.

Cimiterium, vide cœmiterium.

Cinctus, pro eo qui ad militiã cõſcriptus, miles factus eſt. Marcell. l. Titius. 25. de Teſtam. mil. [Titius priuſquã tribunus legionis factus eſſet, teſtamentum fecit, & poſtea cinctus manẽte eodem teſtamẽto deceſſit.] Paul. l. quod dicitur. 38. §. 1. ff. eod. [Miles teſtamẽtum fecerat, deinde non ignominiæ cauſa miſſus, rurſum cinctus eſt in alia militia.] Moris fuit antiquis, vt togati ciues Romani eſsẽt in militia, ſed prælium inituri præcingerentur, inde teſtamenta in procinctu. Sed eo more ſublato cingulum manſit perpetuò. Vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebãtur plerunq; diſcingebantur. qua pœna vſum Marcellum Liuius libr. 7. teſtatur. Auguſtum verò Suet.

Cingere arborem, eſt illã deglabrare, ſiue delibrare, hoc eſt, decorticare, ſiue corticem detrahere, encernardar Hiſpani dicunt, quo facto arbores inareſcunt. Paul. lib. xlvij. Dige. tit. arborum furtim cæſarum. l. cædere. [cingere, inquit, arborem, eſt illam deglabrare.] Item ff. eodem, l. furtim. & Alphenus li. 19. Dig. tit. Locati & cond. l. in lege locationis. Neve quem cingere, cædere. vrere ſinito. Ant. Nebr.

Cingulum quandoque exponitur, id eſt adminiſtratio. in Au. vt liceat ma. & auiæ. §. quia verò quædam. Quandoque pro enſe vel pro tit. dignitatis. C. de præpoſ. ſac. cub. l. vltima, lib. 12.

Circa, eſt ſignificationis reſtrictiuæ, non autem ampliatiuæ, vt in l. Rutilia Polla. ff. de contra. empt. & hoc nota pro ſtatutis. Et quid dictio [circa,] operetur in teſte, vide Barto. in l. Celſus. ff. de vſucapioni. Et [circa] pertinet ad tempus, [circum] ad locum, [circiter] ad numerum.

Circeienſis, e, nomẽ poſſeſſiuũ gentile, ab eo quod eſt Circeij orum, oppido Italiæ in Latio veteri, atq; promontorium eiuſdem nominis, quondam inſula, vt inquit Plin. auctoritate Homeri, vaſto mari circumdata. Illic Circe venefica illa decantatiſſima regnaſſe dicitur, quo tempore Vlyſſes orbem peterrabat. Hinc Plin. de oſtreis: [candidiora, inquit, Circeienſibus.] Liuius [Circeiẽſium quidam cogniti & colonĩ à Velitris.] Paul. li. xxij. Dig. tit. de iu. & fa. ign. l. regula. eſt. [Ad opus, inquit, aquæductus reipu. Circeienſium.] Circenſes ludi appellantur qui in circo magno Romæ fiebant, atque inde dicti ea forma qua ab Hiſpali Hiſpalenſes. Ex quo Seruij Grãmatici & quorũdã aliorũ error cõuincitur, q putãt, Circẽſes ludos eſſe dictos ꝙ vbi ſuo tẽpore metæ fuerunt, olim gladij ponebantur, quos circuibant: vnde ludi Circenſes, quaſi Cicũenſes,

Digitized by Google

enſes. Virg. libr. 8. Æneid.

Magnis Circenſibus actis,

Et Iuuenalis,

Si potes auelli Circenſibus optima Sora.

Hermoge.lib.50. Dig.tit. de muneribus. l. 1. [Equorum, inquit, Circenſium ſpectacula.] Et Paulus lib.30. Dig.qui eſt de legatis primus.l.ciuitatibus. [Ludos,inquit,ſcenicos, vel ludos Circenſes.] Ant.Nebriſ.

CIRCENSES ludi, qui Romæ in circo maximo fiebant.

CIRCITORES dicuntur,qui vigilias nocte circumeunt.Hiſpani [rondas] vocant. Veget.lib.5.de re militari.[Tribuni, inquit, eligunt qui vigilias circumeunt, vt renuncient ſi qua emerſerit culpa, quos circitores appellant, nunc militiæ factus eſt gradus.] Ouid.in Priapeia,

Quid mecum tibi eſt circitor moleſte?

Ad me quid prohibes venire furem?

Vlpianus lib.14.Dig.tit. de inſtitoria actione.l.quicunque. circitores vocat, qui circumferunt merces per vicos & vrbes, vendendi cauſa.

CIRCVITORES dicuntur, qui circumeũt vel circũdãt patrias, à nundinis ad nundinas deferẽtes res vænales. Et dicuntur alio nomine circummeatores.

CIRCVLATORES circunforanei dicuntur, qui publicè offucias quaſdam & præſtigia faciũt, vt videantur deuorare gladios,& geſtare ſerpentes, & talia quædam facere. Apuleius in primo de aſino: [circulatorem aſpexi equeſtrem ſpatham præacutam mucrone infeſto deuoraſſe, ac mox eundẽ inuitamento exiguæ ſtipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitiũ, in ima viſcera condidiſſe.] Paulus lib.xiij. dig. tit. de extraordinariis criminibus.l.vlt. [In circulatores, qui ſerpẽtes circumferunt & proponunt,ſi cui ob eorum metum damnum datum eſt.] Ant.Neb.

CIRCVLATORES, qui ſerpentes circunferunt & proponunt. l.fin.de extraord.crimi.

CIRCVMDVCERE litteram,eſt eam circumducta linea damnare: & ſic differt à cancellare, & ſuppunctare.

CIRCVMLVVIO, inquit Feſtus, eſt ius quoddam prædiorum, vel (vt alij malunt) prædiatorum. Eſt autem circumluuio cùm parte aliqua diuiſum flumen agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum illum in inſulæ formam redigat.l.Adeo.7.§. quod ſi.ff. de acq.rer.dom.

CIRCVMFORANEVS ſecundùm Iſid. libr. 10. dicitur qui ad modum rotæ circumfertur.

CIRCVMSCRIBERE,eſt fraudibus cauillationibúſque in iudicio vti, vt cauſam obtineas, vincáſque aduerſarium: Ambroſius in Lu. cap. 4. [Vtitur diabolus teſtimoniis ſcripturarum, nõ vt doceat,ſed vt circumſcribat & fallat.] Idem ad Conſtantinum: [Nec quiſquam aut viduam ſpernat, aut circumſcribat pupillum.] & ibidem, [Quid circumſcribitur fratri? fraudatur mercenarius?] Inde circumſcriptio. Idem Ambroſius ad Irenæum, [Omnia plena fraudis, plena circumſcriptionis.] Et circumſcriptor,oris: Iuuenalis:

Pupillum ad iura vocantem

Circumſcriptorem.

Iulianus li.xliiij.tit.de exceptionibus. l. exceptiones. [Pro minore,

nore, inquit, vigintiquinque annis circumſcripto.] Nebriſ.

Circvmseptvs, eſt circundatus vel vndiq; cinctus: vt notat. in procem. Clem.

Circvmscriptio quid ſit Bartolus in Authentica ex cauſa. C. de liber. præterit.

Circvmstantia alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bart. in l. item apud Labeonem. §. conuitium ff. de iniur.

Circvmvenire in eadẽ propè ſignificatione accipitur, qua circumſcribo, vnde illi propriè dicuntur circumuenti, quos graſſatores quaſi ex inſidiis adoriuntur. Cæſar in commentario Hiſpanienſi: [cùm vndiq; ſe circũueniri animaduertiſſet.] Ambr. in illud Euang. [Reddite quæ ſunt Dei Deo.] Nec intereſt apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet. titu. de doli mali except. l. apud Celſum. Nebr.

Circvmvenire, eſt adhibita calliditate decipere. l. j de dolo.

Cisiarivs auriga ciſij, quod genus eſt vehiculi geſtatorij. l. item quæritur ff. loca.

Cesta pro capſa. l. j. depo.

Cisterna, pluuialis aquæ conceptaculum eſt dicta, vt inquit Feſtus, quòd ineſt in terra. Martia.

Sit ciſterna mihi quàm vinea malo Rauenna.

Vlpianus libr. xliij. Dig. de fonte deducendo. l. vnic. [ciſterna, inquit, non habet perpetuam cauſam, nec viuam aquam. Sed vinum condatur in conceptaculo ciſternæ ſimili.] Ciſterna quoque per trãſlationem poteſt appellari. Vlpianus lib. xlvij. de furtis. l. vulgatis. [Et quidem, inquit, ſi ciſterna vini ſit.]

Cisterna eſt locus in quo cõgregantur aquæ pluuiæ, & ibi collectæ vſui reſeruantur. l. vnic. ff. de fon.

Citatio, eſt in ius vocatio vel inuitatio, cum quis de aliquo conqueritur, & querimonia ſua corã iudice depoſita, iudex emiſſo citationis edicto ad eius inſtantiam vocat, vel inuitat illũ ad ſe in quẽ agere deſiderat qui conqueſtus eſt. Si verò in edicto iudex vel prætor adiiciat hanc clauſulã, ſi in die præſcripto non veneris, quaſi contumax condemnaberis vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur peremptoriũ: hodie autẽ ſufficit quòd dicatur, citamus talem perẽptoriè. Et eſt quadruplex modus citandi, ſecundùm Gulielmum de Mont. Laud. Primus per nunciũ litteris citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum, Clem. 1. de iudic. Quartus fit ex iuris diſpoſitione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, ca. conſuluit. de offic. deleg. Item quædam eſt verbalis, quædam realis vel actualis ducendo ad iudicem. Item citationis ſunt tres actus. Primus eſt impoſitio, cùm iudex imponit nuncio vt citetur reus. Secundus manifeſtatio, cùm nuncius denunciat citato vt veniat. Tertius relatio, cùm nuncius refert iudici ſe talem in tali loco citaſſe. Additur etiam quartus, ſcilicet comparitio citati, & quando citatus teneatur comparere, & ſi non cõparet, mulctetur. not. per Doct. in c. præterea. de dila. Et de illis actibus in c. fin. de feriis. Et nota quod citatiò eſt de iure naturali, vt in Clement. paſtoralis. de re iudi. & citatus ad locum

mor

Digitized by Google

morboſũ, ſeu vbi aër eſt peſtilẽtialis vel corruptus, non tenetur ire, cũ ſalutis hominum ſit ratio habẽda. l. ſed ſciẽdũ. ff. ad Trebel. & ibi per doct. Nec citatus perẽptoriè poteſt dici contumax ante libelli oblationem. l. ſi finita. §. ſi plures. ff. de Damno infecto.

CITO aduerbium, id eſt, infra 20. dies in Auth. de mand. princip. §. ſed & ſuſcipientes.

CITRA quandoque ponitur pro præter. de Calum. l. vlti. quandoque habet effectum priuationis vel negationis. ff. fam. herciſcũ. l. ſi filia. §. Papin. Quandoque ponitur pro fine. in Authentic. vt iudi. ſine quoquo ſuff. §. quod autẽ à nobis. Quandoq; exponitur citra quàm, id eſt, aliter quàm in Authent. iuſiurand. quod præſt. ab his. §. iuro quoque. Quandoque exponitur citra, id eſt, contra. ff. de noua. l. ſeruus. Aliquando id eſt, ante. Extrà, de teſtibus. cap. dilecto.

CITREAE menſæ, id eſt, ex citri materia, celebrantur apud auctores, & fuerunt in tanto pretio, vt cùm aliquando viri obiecissent fœminis nimios ſumptus, quos in coëmendis margaritis faciebant, [& vos, inquiunt, mẽſis citreis vtimini.] Sed cum apud omnes conſtet, citrum arborẽ, & mala citrea eſſe, quæ poſtea cœpta ſunt cognominari mala rancia, quorũ materia neq; firma neq; odorata neque quicquã habens quod laudabile ſit: ſuſpicor aliquid erroris ſubeſſe circa has arbores iam inde ex antiquitate cõtractũ, vt citrũ videlicet pro cedro accipiatur, hoc eſt [alerze] cùm præſertim arbor illa ſylueſtris ſit, copioſéque proueniat in monte Atlante. Vnde Martialis de menſa citrea dixit,

Accipe felices Atlantia munera ſyluas.

Idem alibi,

Cùm poſſint Libycas ſuſtinuiſſe trabes.

Paulus lib xix. Digeſtorum, de actione empti & venditi. l. ſi ſterilis. Veluti ſi menſas quaſi citreas emat, quæ non ſint. Ant. Nebr.

CITREAE menſæ, ex citri arboris ligno confectæ l. ſi ſterilis. de Actio. empti.

CIVILIS actio. Require ſuprà [actio.]

CIVILE [debitum] vide in gloſſ. j. c. ſi. de ſolut. Et quandoque ciuile. idem eſt quod vrbanum & elegans, vt in gloſſ. in l. ciuile eſt. C. de fur. Sic inciuile, id eſt, inurbanum vel indecens. lege in ciuile ff. de Legib.

CIVILIA verba, quæ etiam directa in iure appellantur, verba ſunt formularum ciuilium, hoc eſt quæ ad ius ciuile accommodatæ olim à Iuriſconſultis fuerunt. Ex eo nimirum quòd hæc pars iuris propriè nonnũquã ius ciuile appellatur. Vti Pomponius docet l. 2. de Orig. iur. Siue quòd vernaculum eſſet, neque ab exterarum gentium inſtitutis ſumptum: ſiue quòd ſoli ciues iis legis actionibus ac formulis vti poſſent. Papinianus l. 7. de Vulgar. & Pupil. [Verbis ciuilibus ſubſtitutionem poſt quartumdecimũ annum ætatis fruſtrà fieri conuenit.] Vlp. c. 25. Inſtitut. fide cõmiſſum eſt quod nõ ciuilibus verbis, ſed precatiuè relinqtur.] hoc eſt, non iis formulis quæ ad heredum inſtitutionem accommodatæ ſunt, ſed precatiuis.

CIVILITER eo modo, eâque formula quã Iur. excogitarũt & tradiderunt: Hinc Pompon. in l.

Digitized by Google

pen.ff.de Solu.ſcribit: Verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac ſubſtantiam, id eſt, conſenſum & pactum ſpectans: ſed modum ac formam aduentitiam, cùm Vlp.in l 8.in fin.ff de Acceptilat. apertè dicat acceptilationem eſſe iuriſgentium: quatenus ſcilicet pactum conuentum, id eſt, ſubſtantiam ipſius actus conſideramus: vt acceptilationis materia ſit iuriſgentium, forma verò iuris ciuilis. Hotom.

CIVITAS dicitur, quaſi ciuium vnitas, & murorum ambitu terminatur. de Senten. excom. ſi ciuitas. cuius appellatione etiam comprehenduntur Burgenſes. ff. de Verbo.ſignif.l.ij. Item ciuitatis appellatione comprehenduntur mille paſſus à muro ciuitatis, ff.eod.tit.l.mille & ff.de pen. leg.l. quod liquidè. §. ſi ita legitur. Item comprehenduntur horti.arg ff de procu l.pręſens. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceſes, nec è contrà. Vocatur autem propriè ciuitas, quæ habet Epiſcopum, vt l xxx.diſt.in illis.

CIVIS, eſt natus in ciuitate. l.ciues.C.de Appella.vbi gloſſ. Sed quid de natis in comitatu? Dicitur in Auth.quibus mod.na.effi. ſui.§.ſi verò non ciues.

CIVIVM appellatione veniunt non ſolùm illi de comitatu, ſed etiam illi de territorio. Felin. in cap. Rodulphus. verſic. [quarta concluſio.] de Reſcr Adde quòd ciuium appellatione veniunt illi qui ſunt de ciuitate, diœceſi, vel comitatu. Doct in rubr. ff. Solut. matrim licet gl. aliter ſentiat in d.c. Rodulphus. Bart in l j.ff ad municip. Adde quòd Bartol.in l. iij. C. de Nat. lib. dicit ibi per illum text. quòd ille qui oritur ex villico vel ex vico, ſortitur originem ex ipſa ciuitate cui ſubeſt vicus, & an repræſaliæ conceſſæ contra ciues, comprehendant conciuitatenſes. Bald.in l. vbi alij.ff.de Offi. Proconſ.

De C *Ante L.*

CLABVLA, eſt genus vehiculi quo vtebantur in tranſitu militum, legatorum, armorum. l. 4. ff.de Veter.M.& Cuiac. ad tit.de curſ.public.

CLADES id eſt, calamitas. l.j.C. de Iure emphy.

CLAM [poſſidere,] id eſt, occultè poſſidere.

CLANDESTINVS, na, num, à clàm particula deriuatur, notamque habet ſignificationem, neque ob aliam cauſam hoc in loco poſuimus, niſi quòd vulgò accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc eſt, accentu in antepenultima, cùm penultimam habeat longam, & iuxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quòd verò penul. longa ſit probatur carmine Manilij in primo Aſtronomicôn dicentis,

Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma.

Silius quoque Italicus in libris Punicorum,

Ceu clandeſtino traheretur fœdere bellum. Nebriſ.

CLANDESTINVM coniugium. eſt deſpecta perſonarum pręſentia, vel iuris ſolennitate, vel denunciatione non præmiſſa, ſine ſacerdotis benedictione, occultum matrimonium.

CLANDESTINA [electio] dicitur, quæ in cameris per occulta conuenticula fit, vel illa quam

cano

canonici inter ſe ſecretam tenent.

CLARISSIMATVS, eſt dignitas. C. de Prox. ſacr ſcrin. l. peculiari. Aliquando accipitur pro conſolatu. C. de equeſt dig. l. j. & ibi no. de Dom. & prot. l ij li. 12.

CLARISSIMVS dicitur etiam qui eſt ſpectabilis: eo quòd claram habeat dignitatem. Cod. de prin agen. in re. l. fi.

CLARISSIMARVM fœminarum nomine, Senatorum filiæ, niſi quæ viros clariſſimos ſortitæ ſunt, nō habētur. Tandiu igitur clariſſima fœmina erit, quādiu ſenatori nupta eſt vel clariſſimo, vel ſeparata ab eo alij inferioris dignitatis non nupſerit. l. 8 ff de Senato le 22. §. 1. ad munici.

CLASSIS, id eſt, nauis, inde claſſicus, id eſt, numerus claſſatorū id eſt, nauium ad bellandum. Et qui cenſetur, vel voluerit ſe huic miniſterio deputare, dicebatur incenſitus: vt C. de Claſſe. lib. 11.

CLAVSTRVM dicitur, quaſi claudens, ſiue caſtrans, id eſt, priuans habitantes in eis, ne euagentur. 7. q. 1. § vlt. & no per Archi. de ſtatu reg. ca. vno. §. verum. libr. vj. ſuper verbo, [moræ.] & eſt locus religioſus, extrà, de Cōſt. cap. ij. in princ Aliquando clauſtrum dicitur inſtrumentum ad claudendam domum vel partem eius, ff. de Actio. empt. & vend. l. fundi.

CLAVSI dicuntur etiam vincti, ſi ita vincti ſunt, vt vincula erūpere non poſſint. l. ſi quis in graui. §. clauſo. ad Silla.

CLAVSVLA codicillaris dicitur, quæ in teſtamentaria ſcriptura ſubiungitur: vt ſi minus teſtamenti, ſaltē codicillorum vim atque auctoritatē obtineat. Eius autē duæ formulæ fuerunt. Prior hæc, vt ſi iure teſtamenti non valeat, iure codicilli valeat. l. vlt. C. de codicil. l. ſi iure. 11. C. de Teſtam. manumiſ. l. cohæredi 41. §. 2. de Vulgar. ſubſtitut. Altera ſic, ὅτῳ τρόπῳ ἐξέσται, quacunque ratione poterit: quoquomodo poterit. l. ex ea ſcriptura. 26. ff. de Teſta. l. 3. ff. de Milit. teſta. l. Lucius. 89. §. vlti. ff. de Leg. 2. Quin & rogatio legitimorum hæredū, ſine vlla ſcriptura pro clauſula codicillari valet. l. ex teſtamēto. ff. de fideic. liber.

CLAVSVLA derogatoria ſtatutorum 7. C. tit. 39. l. 4. in princ. A. in libellis, [ſaluo iure addendi.] 2. C tit. 1. l. iij. N.

CLAVSVLARIS curſus, erat quē Galli [cheuaux de munition ou d'artillerie,] vulgò vocant. l. 4. ff. de Vetera M.

CLAVVS in veſte erat verruca ex auro, vel ex coco, aut aliis coloribus veſti intertexta, ad ipſius veſtis ſplendorem adhibita. Quintil. lib. 8. [Vt affert, inquit, lumen clauus purpuræ ſolo inſertus. [Hinc & laticlauij & anguſticlauij dicebantur ab antiquioribus, qui poterant huiuſmodi genere veſtium vti. Varro de lingua Latina: [Si quis, inquit, tunicam ita conſuat, vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis, vtraque pars carebit analogia.] Suetonius in Auguſto, [Vſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis. clauo neq; lato, neque anguſto.] Vlp. li. 34. de Aur. & argen. le. l. cùm aurum. [claui aurei & purpuræ pars ſunt veſtimentorum.]

CLAVVS, morbus eſt in ſimilitudinem tuberculi coloris albi. fit in plantis digitiſque pedum maximè. Celſus libro quinto de

clauo eiúſque curatione multa ponit:[clauus, inquit, nonnunquam etiam alibi, ſed in pedibus maximè naſcitur, ſed præcipue in contuſo:] à Græcis ἧλος dicitur, vt apud Galenum libro decimo & vndecimo, de medicina ſimplicis. Hoc morbo periit Silius Italicus, vt auctor eſt Plinius Cæcilius in epiſtolis. Vlpianus libro xxj titul. de ædilitio edicto. l. qui clauum. [Qui clauum, inquit, habet, morboſus eſt.]Nebriſ.

CLAVI in re veſtiaria quid ſint, facilè eſt intelligere ex leg cùm aurum. in fine. & l.ſeq. & veſtis. de Auro leg. ſunt enim, vt puto, fibulę. & veluti clauiculi quidam qui veſtibus inſuuntur, vel ad ornatum, vel ad illas annectendas, quod ferè fit in ea parte, qua pectus contegitur.

CLAVVS, præter notum ſignificatum, ponitur pro genere morbi. l. qui clauũ. de Ædil. edict. & quibuſdam videtur id tuberculum eſſe, quod digitis tum pedum tum manuum plerũque innaſcitur, & ab Italis vel porrus vel callus nuncupatum.

CLERICA, dicitur corona clericorum raſa: vt no. Io. And. de vita & honeſt. cler. c. clerici.

Κλῆρος Græcè, eſt ſors Latinè, vel hereditas. Sunt ergo dicti clerici quia de ſorte domini ſunt. xxj. diſt. cleros. vbi ponuntur nomina omnium graduum in Eccleſia Chriſti deſeruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi: licet non è contrà, quia ſunt etiam electi in ſortem domini, xij. quæſt. j. duo ſunt genera. Et hoc maximè in cauſis fauorabilib. ſed in odioſis ſecus, vt nota. in capit j. de iuramentum. vbi etiam appellatione clerici nõ venit monachus, quià ibi poſtea ſpecificat. vide c. cùm ſecundum Apoſtolum. de præbẽdis. & cap. cleros. prænalleg.

CLERONOMIA, idem eſt quod hereditas diuina.

CLIENS dicitur ille, cuius cauſam aduocatus tuetur & defendit. Inde clientulus diminutiuũ, & idem eſt, ſecundùm Iſido. Vel dicitur quaſi colens, à colendis patronis.

CLIPEVS & ſcutum ſignificat & imaginem, vti docet Chariſius lib. 1. & Plinius lib. 35. ca. 3. Atque in hac ſignificatione vſurpatur ab Vlp. in l ſi verò §. Si id, quod. ff. de his qui effu. [Nam cũ pater in pergula clipeum vel tabulam expoſitam habuiſſet.]Hotom.

CLIVI appellantur foſſæ terreſtres per gyrum. ff. de Seruit. vrb. præd. l. ſeruitutes. §. ſi domo. Vel veriùs dicuntur loca in ſublime ſurgentia, cuiuſmodi ſunt aſcenſus montium. l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ad l. Aquil. vnde cliuoſam viam & planam, vt oppoſita diſtinxit Vlp. in l. j. §. deteriorem. ff. Ne quid in loco pub.

CLIVOSA dicuntur loca in ſublime clementer ſurgentia, nam cliuus eſt montis latus. Vnde decliuis ex monte deſcendens, accliuis ad montem aſcendens: Virg. 1. Georg.

... cliuoſi tramitis vndam
Elicit. Et Iuuenalis,
Cliuoſa veneris dum per monumenta Latina.

Vlp lib. xliij. titu. ne quid in lo. l. prætor. [Via cùm plana fuerit, ſi cliuoſa fiat.]

CLOACA, alueus eſt per mediam vrbem, in quem latrinarum ſordes confluunt. Itaque latrinæ ſunt,

Digitized by Google

ſunt, quemadmodum Hiſpani dicūt, priuatæ: dictæ ab eo, quòd lateant, Cicerone auctore. Cloacæ verò ſunt publicæ: quod eleganter Columella vno verſu expreſſit, dicens:

Immundis quacunque vomit latrina cloacis.

Id eſt, quod ex foris priuatis ſordes confluunt in cloacas publicas, & inde emittuntur extra vrbem. Vnde Iuuena. de Tiberino piſce dixit.

- Pinguis torrente cloaca.

Vlpianus libro xliij. de cloacis. l.j. [cloaca eſt, inquit, locus concauus, per quem colluuies quædam fluat.] Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet. Vlpianus lib. vij. de vſufructu, & quemadmodum quis vtatur. l. ſi pendentes. [Si quid, inquit, cloacarij nomine debeatur. Ant. Neb.

CLOACA dicitur locus concauus, vbi ſordes confluūt ex quocunque vili loco, vel effluunt de viis & plateis, vel vbi ſtercora recipiuntur, ſcilicet latrina. ff. de clo. l. j. Vel cloaca eſt locus cauus, per quē colluuies quædam fluit, & ponit prætor ibi duo interdicta de cloacis. Primum eſt prohibitorium, quo prohibetur vicinis facere vim quominus cloaca purgetur & reficiatur. Secundum eſt reſtitutorium. Et appellatione cloacæ tubi & fiſtulæ continentur, ex l. j. præalleg. ff. de Cloacis. Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet, & cloacarium, quod ob cloacarum purgationem ſoluitur. l. ſi pendentes. de Vſufr.

De C ante O.

COAGTILIA, in l. argumento. ff. de Aur. & arg. leg. dicuntur pelles ſeu lora, quibus inuoluuntur alligatúrve veſtimenta: quæ omnia ſunt inſtrumenti viatorij. l. v. §. fin. de Supel. lega. à cogendo, id eſt, adſtringendo, coarctandóque dicta.

COACTIO eſt duplex, abſoluta, & conditionalis. Coactio abſoluta, eſt cui reſiſti non poteſt, vt cùm quis violenter trahitur ad aliquid faciendum, quo caſu quis omnino excuſatur, 50. diſtinctio. presbyteros. & j. quæſt. j. conſtat Coactio conditionalis eſt, quæ metū cruciatus, vel aliquid graue minatur, quæ ſi excuſat à tanto, non tamen à toto. c. ſacris. de His quæ vi me. ve. cau. fi. in gloſſ. verbi [attenuet.] ſecundùm Gof. in Summ. eodem tit. & etiam in cap. cùm dilectus. eodem tit. vide Bart. Brix. in gloſ. verbi [inuita.] diſti. 5. ad eius verò. vbi bene diſtinguit. Et coacta voluntas etiam voluntas eſt. xv. q. j. merito. ff. quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi metu.

COALERE eſt cohærere, & quémadmodum Vlp. ait, [vnitatem facere.] l. nō amplius. de dam. inf. aliquando eſt concreſcere. l. per omnes. C. de defen. ciui.

COALLVERE eſt per alluuionem aliquid augere. Pomponius lib. xlj. tit. de Acqui. re. do. l. ergo. Paulatim aliquid coalluendo locum eminentem ſupra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Ne.

COARCTARE, id eſt, reſtringere, vt exponūt Hoſtien. & Archi. de Reſcrip. c. diſpendia. in princip. lib. vj. habetur hæc dictio extrà, de immunit. eccl. c. j. in fi. & de offic. deleg. conſuluit.

COCCVM non cōtinetur appellatione purpuræ. leg. ſi cui. de Leg. iij. A cocco coccinus, vnde coccina

cina veſtimenta, id eſt cocco frutice infecta, de quo apud Plinium & Dioſcoridem eſt.

Coccvm, eſt granum quod in quiſquilia inuenitur frutice, [grana] Hiſpani appellant, vnde purpura adulteratur. Pli. lib. 9. [Coccum Gallatiæ rubens granum aut circa Amaricam Hiſpaniæ in laude eſt.] Idem lib. 16. [Quercus dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc, primóque ceu ſcapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis cuſculium vocant, penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat.] Vlpianus libro xxxij. Dig. qui eſt de Legatis tertius. l. ſi cui. [Purpura, inquit, & coccum quia nihil natiui coloris ſunt, contineri arbitror.] quod Accurſius exponens neſcio quas nugas affert: [coccum, inquit, bis tinctum in conſtructione tabernaculi erat quidam pannus ſericeus duorum colorum,] & videtur extrà viridis, & intra ruber. Ant. Nebriſ.

Cocvs venit appellatione artificis, quia cocum eſſe, eſt ars. l. ſi quis venditor. §lj. & ij ff. de Ædi. edi. Imo cocus Imperatoris habet dignitatem. ad quod Bald. allegat tex in l. j. quis cocorum. in Vſibus feu hæc Lud. de Ro. in ſing ſuis.

Codex, eſt quilibet liber, qui cõtinet in ſe diuerſos libros partiales, & hoc generaliter. Sed propriè eſt liber qui continet diuerſa præcepta Imperatorum. Vnde ante tẽpus Iuſtiniani erãt tres Codices, ſcilicet Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, & multæ conſtitutiones extra illos diuagantes. Videns ergo Iuſtinianus tantam legum multitudinem, de iſtis tribus Codicibus extrauagantibus, fecit fieri vnum Codicem, quem ſuo felici nomine nuncupauit Codicem Iuſtiniani.

Codicilli dicuntur Codices parui, id eſt, libelli, in quibus cũ aliquis impeditur aliqua neceſſitate ne faciat teſtamentum de rebus ſuis, diſponit in vltima voluntate, ſecundùm Azo. in Sum. C. de Codicillis. In hoc autem differunt à teſtamento. In Codicillis hereditas neque dari, neque adimi poteſt directè, ne cõfundatur ius teſtamentorum & codicillorum. Nec in eis poteſt exheredatiq ſcribi, nec conditio heredi inſtituto poteſt adiici, nec ſubſtitui in eis directè poteſt, ſed per fideicommiſſum in eis hereditas directè relinquitur. vt Inſtit eo §. codicillis. & §. directo. & plura alia quæ not. Azo. & Hoſtienſ in Sum. titul. de Teſtam. & Spec. tit. de Inſtrum. edi. §. viſo.

Codicillvs eſt ſcriptura vel littera in qua teſtator voluntatẽ figurat ſuam, nulla indigens ſolennitate, ſed ſola teſtatoris voluntate, qualicunque ſcripturæ ſignificatione expreſſa, cuius beneficio ſubuenitur voluntatibus defunctorum propter deficiẽtem ſolennitatem verborum legaliũ, vel certè propter neceſſitatẽ adhibendorũ ſolennium, quia minor eſt numerus teſtium, &c. vt ex modernis doct. Gul. de Cu. tenet cum gl. in l fi. C. de codi. hæc Bal. de Peru. in quodam conſil.

Coelebs dicitur ille, qui non vult contrahere matrimonium. & hic ſecundùm Azonem fortè orbus dicebatur, quia ſine matrimonio & ſine libertis erat: & illi olim non poterant cauſa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet C. de Informan

man. pœnis cœlibatus & orbitatus. dicitur autẽ cœlebs, quaſi cœlo beatus, quia talis eſt ſecũdùm Iſidor qualia ſunt lumina cœlo quæ abſq; connubiis ſunt.

Coelibatvs venit inde, & eſt ſtatus vel modus permanendi, ſeu viuendi ſine coniugio: vnde, prout dicunt Theologi, cœlibatus Ioannis, id eſt, virginitas vel caſtitas, non præferebatur coniugio Abrahæ.

Coeliaci dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis aluini dicuntur: nam κοιλία Græcè, Latinè interpretatur aluus. conſiſtit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcis πυλωρὸς dicitur, ex Cornelio Celſo lib. quarto. Iuriſcõſultus in titu. de Ædil. edict.

Coelicolae dicuntur qui cœlum, vel planetas Cœli, id eſt, Solem & Lunam & ſtellas quaſi Deum colunt, vt C. de Iudic. & cœlic. l. cœlicolarum. & quaſi per totum tit.

Coelvm id eſt, cœleſtis altitudo imperij, vel expone aliter, vt notat C. de Sũ. Trinit. l vlt. in prin. ſuper ver. [cœlum.] Vel cœlum, id eſt, vniuerſalis Eccleſia. Extra. de Maio. & obe. c. ſolitæ. Vel cœlum, id eſt aër. ff. de Vſufru. l. æquiſſimum.

Coemiterivm interpretatur dormitorium, dictum à κοιμάομαι, quod eſt dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur: conditoria verò ſiue ſepulcra mortuorum in noſtra religione dicuntur cœmiteria, id eſt dormitoria, quoniam propter ſpẽ reſurrectionis, mortuos conſueuit dormientes appellare, & eoſdem dormire in domino. Nebr.

Coemiterivm, locus vbi mortuorum corpora conduntur.

Coemptio dicebatur, cùm vir & vxor ſe inuicem emerent, vnde matrimonium per coëmptionẽ. Seruius in illud Virg. 1. Geor.

Téque ſibi generum Tethis emat omnibus vndis.

quòd ait emat, inquit, ad antiquum nuptiarum pertinet ritũ, quo ſe maritus & vxor inuicem emebant: ſicut habemus in iure. vide Vxor. Hotoman.

Coenacvlvm, inquit Valla, etſi formam diminutiui habet, diminutiuum non eſt, neque eſt locus in quo cœnatur tantum, ſed ſuperior domus contignatio. Feſtus, [cœnacula dicuntur ad quæ ſcalis aſcenditur. [Liuius libro 39. ab vrbe condita, [cœnaculum ſuper ędes datum eſt, ſcalis ferentibus.] Paulus lib. xliiij. Dig. tit. vti poſſid. l. ſi duo. [Sed ſi ſupra ædes quas poſſideo, cœnaculum ſit.[& ibid. ſæpius. Item in ti. de iis, qui eiec. aut effud. ſæpiſſimè. Ne.

Coenacvlvm præter vulgatam ſignificationem, de qua ſuprà in verbo cœnaculum, appellantur loca ſuperiora domorum, ad quæ ſcalis aut cochleis aſcenditur. cœnacula antiquitus incolebant tenuiores & inquilini. hinc,

Coenacvlariam exerce in l. ſi verò. de iis qui deie. hoc eſt domos totas conductas per ſingula cœnacula inquilinis locare, & [Cœnacularius cœnaculorum locator Item cœnacularium, penſio quæ ſoluitur pro conducto cœnaculo.]

Coenobivm κοινόβιον vnde dicatur, & quamobrem ſic appellentur monaſteria docet Iuſt. Nouell. CXXIII. de Eccleſiaſt. diuer. §. ἐν πᾶσι. vide cœnobium.

Coep.

Coercere, tũ de pecuniaria, tum de corporali pœna vſurpatur: nam & coërcere pignoribus dicitur in l. 4. §. 1. ff. de Dam. infec. Cicer. 3. de Legib. Magiſtratus ciuem nec obedientẽ multa, vinculis, verberibúſque coërcẽdo. Sic in l. 6. ff. de Pœn. l. nemo. 70. ff. de Re. iur. l. 2. in fin. ff. de Pub. iudic. Hinc Coërcitio, animaduerſio in facinoroſos, quæ duplex eſt, grauis & modica. Grauis eſt veluti cum gladio, aut metalli pœna, aut deportatione, aut verberibus animaduertitur: quæ etiam capitalis dicitur, l. noxis. 200. de Verb. ſignif. ff. Modica eſt, veluti vt quis in carcerem ducatur, aut virgis cedatur. l. 2. ff. de In ius voc. l. vlt. ff. de Offic. eius cui mand. l. ſi quid. de Offic. proconſ. Hotoman.

Coerrare Paul. in l. 3. §. 3. ff. de Offic. præf. vig. vſurpat, pro oberrare, &, vt opinor, cum aliquo comitatu. Sciendum eſt, inquit, Præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare calciatum, cum hamis, & dolabris.

Coaestimare, ſimul æſtimare apud Celſum, l. 67. §. 1. ff. de Furt.

Coetanei ſunt homines paris ætatis, ſecundùm Iſid.

Coetus, vide Cetus.

Cogere exponitur, id eſt, congregare. ff. vi bon. rap. l. ij. in prin. & §. dolo.

Cognationis nomen, ait Paulus, à Græca voce dictum videtur. συγγενεῖς enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Agnati ſunt per patrem, cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Inter cognatos igitur & agnatos hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem: nam qui eſt agnatus & cognatus eſt, nõ vtique autem qui cognatus eſt & agnatus eſt, l. 10. §. 1. ff. de Grad. & affin.

Cognati, ait Modeſtinus, ab eo dici putantur, quòd quaſi vnà communiterve nati, vel ab eodem orti progenitíve ſunt. l. 4. §. 1. ff. de Grad. & adfin.

Cognati, inquit Vlpianus, appellati ſunt quaſi ex vno nati, aut, vt Labeo ait, quaſi commune naſcendi initium habuerint. l. 1. ff. Vnde cognati. Hotoman.

Cognatio legalis ſecundùm Hoſti. eod. tit. eſt quædam proximitas proueniens ex adoptione vel arrogatione: vt not. in Rubr. de co. Leg.

Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas vel attinẽtia quæ prouenit ex ſacramenti datione, vel ad ſacramentum recipiendũ atteſtatione, vel attentione, vnde ex cognatione ſpirituali, quæ in baptiſmo contrahitur, nouẽ propinquitates naſcuntur. Prima filiatio inter ſacerdotem baptizãtem & baptizatum. Secunda, cõpaternitas inter ſacerdotem & patrem baptizati. Tertia, cõmaternitas inter eundẽ & matrẽ baptizati. Quarta, inter filios ſacerdotis & baptizatum, ſcilicet fraternitas. xxx. q. j. omnes. & q. iij. ita diligere. Quinta, filiatio inter baptizatum & ſuſcipiẽtem de baptiſmo. Sexta, filiatio inter eundem & vxorem ſuſcipientis. Septima, fraternitas inter baptizatum & filios ſuſcipiẽtis. Octaua, compaternitas inter ſuſcipiẽtem & patrẽ ſuſcepti Nona, maternitas inter eundem & matrem pueri. xxx. q. iij per totum.

Cognomen dicitur à cognatione. ff. de Lib. & poſthum. l. j. & Inſt. de Leg. §. ſi qs in nomine,

& C.

& C. de Teſtam. l. ſi in nomine.

COGNOMINA debent poni, quãdo ex nominibus propriis reſultat incertitudo. Bar. in Conſti. j. ff. ver [quæro nũquid ſit neceſſe.]

COGNOSCERE inſtrumenta, eſt ea relegere & recognoſcere.

COHORS, id eſt, ſocietas. ff. ad legem Iul. repet. l. j. de Offic. præfec. vigil. l. iij. in princip.

COHORTALIS, eſt apparitor qui obnoxius eſt cohorti. l. ſi cohortalis. C. eo. tit. lib. xij.

COIRE, tam in bonam quàm in malam partem accipitur, vt coire ſocietatem, & coire, id eſt, conſpirare. l. ij de concuſſ.

COETVS, conuentus eſt, ſiue congregatio, à coëundo dictus. Virgil. primo Æneid.

- et cœtu cinxere polum.

Vnde in Decret. diſt. 15. Qui cœtum fecerit, vt inqui Seneca in declamationib. capitale eſt, id eſt, dignus morte. Neb.

COLLACTANEVS dicitur, qui eiſdem mammis nutritus eſt.

COLLATERALES dicuntur, qui ſe attingunt vel ſibi attinent tranſuerſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam aſcendentem vel deſcendentem, vt conſanguinei vel conſimiles. Dicuntur etiam collaterales generaliter omnes æqualiter quaſi lateribus conſidentes.

COLLATIO ſecundùm Azonem in Sum. Cod. de Col. eſt ius quo res quædam non hæreditaria fit hereditaria, id eſt, redigitur in commune. Et dicitur collatio quaſi in commune latio. Nam quod erat proprium, dicitur ibi medium: & confertur, id eſt, communioni ſubiicitur. Vel eſt confuſio ſiue coadunatio rerum cõferentis in res communes ſeu cum rebus communibus diuidendis, vt notatur in l. ſi ſoror. C. de Collationibus.

COLLATIO inſtrumẽtorũ, eſt quãdo duo inſtrumenta inſpiciuntur & examinantur ſimul, vtrum in vno ita ſit ſicut in altero, vel vt videatur per modum & formam ſcripturæ effectus eius.

COLLATORES dicuntur à conferendo, quia conferũt in fiſcum, ſiue ordinaria ſit collatio, ſiue extraordinaria.

COLLECTARII, appellantur campſores. l. quiſquis. Cod. ſi certum petatur, ſecundùm Alciatum lib 4. diſput. & cap xxij.

COLLECTIVA dictio dicitur, quæ ſignificat collectiuè ex ſua impoſitione, quandoque etiam ex ſignificato ſumpto aliunde ex quauis alia materia ſubiecta ſignificationi. Verbi gratia ibi [omnes ferunt lapidem] vel [trabem,] ſignificat collectiuè. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquil. Sed ibi, [omnes ſtudẽt auaritiæ,] ſignificat diſtributiuè. Ratio, quia in primo exemplo ex vnitate lapidis ſumitur ſignificatum verbi: ſed in ſecundo exemplo ſenſus eſt quòd quilibet homo ſtudet auaritiæ

COLLEGA, ſecundùm Iſidorum, dicitur à colligatione ſocietatis vel complexu amicitiæ, & eſt idem quod ſodalis in officio alterius paris poteſtatis.

COLLEGARIVS etiam eſt vnus ex talibus ſociis.

COLLEGIATI dicuntur, qui ſunt de aliquo corpore, id eſt, congregatione vel artificio hominum, veluti piſtorum, fabrorum, monachorum, & quorundam aliorum collegium habentium

COLLEGIVM, vt ſcribit Neratius Priſcus tit. de Verborum ſignific. l. Neratius. à tribus fieri poteſt

poteſt, quam plures videātur in collegio contineri. Sed cùm duo tantum ſint conſules, atq; alter alterum collegā appellat, nonne dicemus collegium conſulum? quandoquidem collega & collegium cōiugata ſunt. Numa Pompilius inſtituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum, & figulorum. Erit itaque collegium illorum qui ſunt eiuſdem ordinis & profeſſionis: vt Papin. lib. xxij. tit. de excuſationib. l qui in collegio piſtorum ſunt, à tutela excuſantur. Item lib. xlij. Dig. de collegiis illicitis, ſæpè.

Collegium, eſt congregatio, quam ad minus tres facere poſſunt. Nam duo faciunt congregationem, collegium tres, populum decem, turbam vigintiquinque, gregem quinque porci, vel decem oues, vt notat Bernard. de Elect. cap. j. in gl.

Colles intelliguntur homines inferioris vitæ C. de Sum. Trini. l. finali, in princip. ſuper verbo [collis.]

Collisum argentum quid ſit, vide ff. de aur. & arg leg. l. quintus. ij. §. cùm autem.

Collobium, eſt toga vel veſtis ſine manicis.

Collvctatio fit dum aliqui ſimul luctantur pugnis vel calcibus: vel verius quando pugnantes non ſtant certo loco. ff. ad Leg. Aqui. l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. in gloſ.

Colludere, in fraudem tertij eſt conuenire. Vnde eſt colluſio dictum, quòd ſimul ludant, id eſt, illudant tertium: quod in libris Dig. ſæpe legitur. Eſt præterea titulus de colluſione detegenda. Nebriſ.

Collvsio, ſecundùm Bernardum in gl. in capi. audiuimus. de Colluſione detegenda. & capit. cùm clerici. de Cenſit. eſt inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio, per quam alter in iudicio ſuperari ſe permittit.

Collyrium, eſt vnguentum ad oculos. Inſtit. de Rerum diui. §. cum ex aliena.

Colonaria conditio, 8. C. titu. 52. l 3. Colonarium ius quale. Nouel. 7. in præfatio. § 1.

Colonarium ius & Emphyteuſis differunt. 1. C. titu. 2. l. 24. §. 1.

Colonatus perpetuus, 11. C. titu. 25. l. 1.

Colonia ciuitas eſt à matrice ciuitate deducta, id eſt, Metropoli. quandoque agrum colono locatum ſignificat. l. ſi in lege. ff. Loca.

Colonus, eſt qui prædium habet agri colendi cauſa Differt autem colonus ab inquilino, quia hic in rure, iſte autem in ciuitate moratur, habet plures ſpecies agricolarum, ſecundum Azo quia alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij coloni ſimpliciter nuncupati, &c. de quibus infra patebit. Pro differentia coloni ab vſufructuario, vide in gl. Inſt. de Rer. diuiſ. § is verò.

Colonus ſimpliciter ſecundùm Ioannem dicitur qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata, prædia colenda accipit. Nam ſecundum eum non eſſet locatio ſine pecunia. ff. Depoſit. l. j. §. ſi quis ſeruum.

Coloni [conditionales] dicuntur, quaſi ex ſua conditione prædiũ vel agrum colere debentes, & ſecundum Ioan. ſic conſtituuntur, quod primò in ſcriptis, vel ſine ſcriptis perpetuo in iure colonos.

Digitized by Google

colonos ſe eſſe in fundo promittunt, vt poſtea per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putet hos eſſe adſcriptitios conditionales, tamē ſecundum Ioan. male putant, quia colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari, adſcriptitius verò minimè, vt C. de Agric. & cenſ. l. cùm ſcimus. libro vndecimo. require ſuprà Adſcriptitius.

COLONI dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris. vt C. de Præd. & omnibus reb. libro vndecimo.

COLONI Illyrici, aliàs, & meliùs, Illyriciani, de Illiryco, id eſt de Sclauonia dicuntur, & habetur in l. cùm quærebatur. C. vnde vi. vbi dicitur inter Illyricianā aduocationem. gloſ. inter Aduocatos de Illyrico. C. de Col. Illyric. lib. xj.

COLONVS inquilinus, licet ſecundùm quoſdam inter colonos cōditionales & inquilinos nulla ſit differentia, pro quibus videtur facere l. definimus. C. de Agric. & cenſit. lib xj. tamen, ſecundùm Ioan. hæc eſt differētia, quia inquilinus minus adſtrictus eſt quàm colonus conditionalis, vnde inquilinus bene poteſt in alia parte cuiuſlibet ſuburbij domum conducere & inhabitare, ſed conditionalis colonus non audet cum ſua familia recedere à fundo quem colit, nec alibi habitare.

COLONVS originarius, ſecundùm Ioannem dicitur, coloni conditionarij filius, ex eo quòd originaliter cōditioni colonariæ ſubiectus eſt, nec refert ſecundùm Ioannem, ſiue in ſolo fuerit natus, ſiue extra ſolum, quia tanquam originarius ad terram illam reducendus eſt, quam pater ſuſcepit colendam.

COLONI [Palatini,] habetur de colon. Palatin. l. vnic. lib. xj.

COLONI [Palæſtini] ſunt de Palæſtina prouincia dicti.

COLONI [partiarij] dicuntur illi qui terram colunt pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro ſocio.

COLONVS [ad nummum conductus,] eſt ille qui ſtatim cùm fructus fuerint à ſolo ſeparati, vt vſufructuarius intelligitur, ſecundùm Ioannem ff. de furtis. l. ſi apes.

COLONVS [ſuperficiarius] eſt, qui aream conducit ea conditione, vt ſibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cùm voluerit.

COLOR pro prætextu, lege ſecunda, de inofficio. teſtamento, vnde color quæſitus in l. ſed Iulia. ff. ad Macedonian. cùm id quod verè agimus, ſimulatione aliqua obtegimus.

COLORATA donatio, lib. 4. Co. tit. 35. 23. in princip. Coloratum Sacramentum lib. 6. Cod. tit. 40. l. 2. circa med. [Ne ex neceſſitate legis, & colorato ſacramento periurium committatur.]

COLVM [niuarium,] inſtrumentum erat ad percolandum aquam ſiue vinum ex niuibus, eratque colum illud ex viminibus, vt apud Virgilium lib. ſecundo Georgicorum,

Tu ſpiſſo vimine qualos,
Coláque prælorum fumoſis deripe tectis.

Aut ex ſacco cilicino, ſiue lineo, vt Martialis in diſticho cuius index eſt, Saccus niuarius,

Attenuare niues norunt & lintea noſtra.

Frigidior colo non ſalit vnda tuo.

Aut erat ex argento, vt Pomponius de auro & argento leg. l. in argēto. In argento, inquit, potorio, vtrum id dumtaxat ſit in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum eſt: veluti colum niuarium & vrceoli. pro quo mēdoſè legitur [columnarium,] nihili verbum. Ex Martiale poëta, in diſticho, cuius titulus eſt, Colum niuarium:

Setinos moneo noſtra niue frange trientes.

Sed de hoc in obſeruationibus noſtris plura. Anno. Nebriſſenſ.

Colvmbarvm oſculum vocāt Gręci καταγλώττισμα, ὅταν ἀνὴρ ἐν καιρῷ τῆς συνουσίας τὴν γλῶτταν αὐτοῦ τῷ τῆς γυναικὸς ἐμβάλλῃ στόματι. vide D. Angu. 21. De ciuit. Dei cap. 11. & l. Si à ſponſo. C. de donati ante nuptias.

Comes, cùm ſit nomen ad aliquid dictum, referatúrque ad ducem, quod vtrumque eſt nomen honoris, aliquando tamen dicitur abſolutè, vt apud Horatium in j. Sermonum.

Heſpitio modico rhetor comes Heliodorus.

Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes conſiſtorij, comes largitionum, comes ſacri palatij, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes ſcholarum, de quibus cùm aliis in locis, tum in Codice Iuſtiniani multa leges. Nebr.

Comes, qui comitatur & ſequitur, lege item paragrapho comitem. de Iniur.

Comes domorum, Iuſtiniano eſt præfectus domeſticorum principis.

Comes [horreorum,] de quo in poſterioribus libris C. curator erat piſtrini principis, qui habebat mancipia quædam purgādis horreis, coquendóque pani principis adſcripta.

Comes [orientis,] ſecundùm Azo. in ſum. eo. titulo, fortè erat procurator rerum Cæſaris quas habebat in oriente.

Comes [Palatinus] dicitur qui curam gerebat præcipuam, vt miſſorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret, & cōſueta depoſceret, ita quòd nō in prouincialibus, ſed præcipuè iuſſus eſt vt iudicibus, & eorum Officialibus præceptor immineret & ſupereſſet. C. de offi. comi. ſacrarum largitionum & de offic. rec. prouin.

Comes [rerum priuatarum,] ſecundùm Azonem, erat fortè procurator Cæſaris in priuatis rebus. Alij dicunt quòd priuati commodi & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationem, vt eas conſeruaret, & in eis negotiaretur.

Comes [ſacrarum largitionum] ſecundùm Azo. erat ille per quem principes ſua ſtipendia largiebantur: & hic fortè erat procurator reipub. qui Græcè λογιστὴς nuncupatur. Alij dicunt quòd per hunc Imperator liberalitatem ſuam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

Comes [ſacri matrimonij] erat qui imperatoris procurabat patrimonium, qui in hoc differt à comite rerum priuatarum, quia hic tenet cuſtodiam rerum priuatarum, & exercet negotiationem

nem circa mobilia, ſcilicet, ille patrimonium & immobilia procurat, & hæc differentia ſumitur ex verbis, C. de Offic. comi. rer. priuat. & de Offic. proconſ. Cæſar. l. j.

COMITES [conſiſtoriani] ſunt illi qui ſteterunt in principis cōſiſtorio, qui dici meruerunt etiā ſpectabiles, & proconſulibus æquiparantur. C. de Comi. conſiſt. libr. xij. l. ij. Vel conſiſtoriani dicebantur, qui præerant caſtris principis ordinandis, & erāt plures, & eligebantur decani de cōſiſtorianis & miniſterianis, vt eodem titulo prælleg. Alio modo conſiſtoriani dicebantur caſtrēſiarij, & apud nos hodie caſtellani vocantur, licet apud alios vocentur omnes, quibus prouiſum eſt de certis reditibus, vt in caſtro aliquo pro defenſione & cuſtodia commorentur. de Com. rer. milit. & qui prouincias regunt, &c. vide C. de comit. rei mil. lib. xij. cum ſuis tit.

COMITES [iudicum] qui intelligendi, in l. in comites, ad leg. Iul. repetund. explicat ibi elegāter Bud. ſunt aſſeſſores.

COMITES [ſcholarum,] vt tradit Hegendor. dicuntur comites locorum in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni ſcholarum appellantur.

COMESTOR, vel comeſſor, idem eſt quod guloſus.

COMITATVS propriè de Imperatoria aula dicitur: hodie & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alciat. in l. pupillus. de Verb. ſignific.

COMITATENSES [milites,] dicuntur milites ſtipendiarij, à comitatu dicti, quia militant nō ſoli, ſed in comitatu. Sed ſecundū Alcia. dicūtur Palatini omnes qui eunti Imperatori aſſiſtunt.

COMITIA dicebantur apud Romanos, conuentus populi: dicta à coëundo, hoc eſt, conueniendo in vnum locum ad ſuffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt autem comitia calata quæ rurſus in centuriata & curiata diuidebantur, quemadmodum ſuprà diximus, in verbo calata comitia. Nebr.

COMITIVM, locus, in quem populus ſuffragiorum cauſa conueniebat, inde calata comitia dicta, quòd populus vocatus ad ferenda ſuffragia, eò ſe conferebat.

COMMAGENAM Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſint. Plinius lib. 10. cap. 22. & lib. 29. cap. 4. Ex Comagena Syri parte nomen ſumpſiſſe, fieriq; ex adipe anſerino in vaſe æreo cum cinnamo multa niue obruto ac rigore gelido macerato. COMAGENA tamen ea regio dicitur à Plinio, Ptolemæo, & reliquis. Hotoman.

COMMATA, id eſt aggeres. ff. de extraord. crimi. l. pen. §. pen. & ibi not. ſed ſcribi debet per ch.

COMMEATVS, duo ſignificat, nam omnia quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Salluſtius Catilina: [commeatus abundè, municipia atque coloniæ patebunt.] Eſt prætereà cōmeatus, facultas quæ datur militi abeundi ex exercitu ad præſcriptū tēpus. Feſtus, commeare, inquit, eſt vltro citroq; ire: vnde cōmeat' dicitur tempus quo ire & redire quis poſſit. Liuius lib. 21. ab vrbe condita, de Hannibale milites ſuos poſt expugnatam Saguntum„ alloquente, „Si, quis, in-

quit, veſtrûm ſuos viſere vult, commeatum do.] Idem libr.22. Magna pars militum ſine commeatibus dilabebatur. Marcellus libro xlviij. Digeſt. titul. de pœnis.l. relegati. [commeatum, inquit, remeatúmue dare.] Item de re militari, l. j. & l. deſertorem. Item ad municip.l. quoties. & l. Titius.

COMMEATALIS miles dicitur, qui in ſtipendij partem accipit alimenta ex commeatu, id eſt, ex alimento publico: nam (quemadmodum diximus) commeatus in priori ſignificatione accipitur pro cibariis, atque alimentis exercitus. Iuſtinianus in titul. de offic. præfect. prætorio Africæ. l. quas gratias. [Nullum audeant duces vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias:] & paulò poſt, [Non de commeatibus militum, aut de eorum ſtipendiis lucrum facere.]

COMMEATVS eſt, quod vulgò dicitur [ſaluus conductus,] id eſt, tranſitus, à cõmeãdo deſcẽdens.

COMMEATVS etiam dicuntur quæcumq; ad publicum victum pertinent.

COMMENDA, eſt cuſtodia eccleſiæ alicui commiſſa. ca. nemo deinceps. de Election. lib.6. vbi glo. in verb. commendare.

COMMENDARE eſt deponere. ff. de Verb. ſignifica. l. commendare. Etiam capitur pro laudare, vt in gl. præalleg. d.c. nemo.

COMMENDATARIVS dicitur nudus miniſter, vt patet in lege Lucius. ff. depoſit.

COMMENDATITIAE litteræ, ſunt dimiſſoriæ, quibus clericus dimittitur & abſoluitur à poteſtate ſui epiſcopi. in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius teſtimonium.

COMMENDO, eſt verbum importans fideicommiſſum. Bartol. in lege fideicommiſſa. §. ſi ita. ff. de legat.3.

COMMENTARIENSIS ab Aſconio Pediano is dicitur, q præeſt à commentariis, id eſt, libris & rationibus publicis. Hier. in ſecundum Regum, capite octauo: [Ioſaphat autem præerat à cõmentariis.] Paul. l.46. ff. de iure fiſci. l. in fraudẽ. §. quoties. [Ea, inquit, manu cõmentariẽſis annotanda ſunt.] Neque dictus eſt quia acta ei committuntur, vt ait Accurſ. Aliàs pro carceris cuſtode accipitur, vt C. de Cuſtod. reorum. l. ad commentarienſem.

COMMENTARIENSIS dicitur cuſtos in carcere poſitorũ. & C. de cuſt. reor. l. ad cõmẽtarienſ. aliàs ponitur pro eo cui cõmiſſa sũt acta, l. in fraudẽ. de iure fiſci.

COMMENTARIVS, ſeu [commentarium,] liber eſt, quem ſibi quiſque priuatim cõficit, in quo capita tantùm & ſummæ rerum, de quibus agimus, memoriæ cauſa annotari ſolent. Huiuſmodi libellos ſibi conſcripſiſſe Romanos Principes obſeruauit diligentiſſimus Bud. in leg. abeſſe Ex quib. cauſ. maio.

COMMENTVM ſignificat deceptionem vel occultum ſeu malitioſum tractatum. de reſtitut. integ. cap. j. lib. vj.

COMMENTVM, ti, eſt fictio, ab eo quod eſt comminiſcor, comminiſceris. Terentius in And.

Ipſis commentum placet.

Virgilius in ſecundo Æneid.

Timidi commenta retexit
Naupliades animi.

Papi

Digitized by Google

Papinianus libr. quadrageſimooctauo.l. miles.§. j. de adulteris. [Socer cùm nurum adulterij accuſaturum ſe libellis præſidi datis teſtatus fuiſſet, maluit ab accuſatione deſiſtere,& lucrum ex dote magis petere: quæritur, an eiuſmodi commentum eius admitti exiſtimes?] Accurſius pro commento, [commeatum]legit. Item Marcellus libr. xlix. Digeſtorum, titulo de iure fiſci. l. res quæ. [Dignum fuiſſe puniri pro tam turpi,támq; inuidioſo commento.] hîc Accurſius pro voluntate inſpecta exponit. Item Vlpianus titulo de rebus eorum. l.quamuis. [Tam callidum commentum in exemplum coërcere debeat.]

COMMENTITIVM ius, id eſt, nouum & recens introductum, quod recentiores ius poſitiuum vocant.l.ſi pœna.de pœnis.

COMMERCIVM ſecundùm Iſid. lib. 5. eſt deriuatum à mercibus, quas res venales nuncupamus. & eſt commercium quaſi commutatio mercium. Etiam dicitur copula,dicendo, carnale commercium.

COMMERCIVM, inquit Vlp.Inſtit.cap. xix. eſt emendi vendendíq; inuicem ius,id eſt,rerum legitimo aliquo modo acquirendarum,vt l.5.ff.de Iuſt.& iu.Hinc,

COMMERCIVM earum rerum non eſſe dicitur,quarum acquiri dominium non poteſt. l. 6.& l. 34.§.omnium. ff. de Cont. empt. l.1.§.1. ff. Quæ res pig. l.vlt.ff. de Act.emp.quales ſunt ſacræ, ſanctæ,religioſæ,publicæ. Hinc,

COMMERCIVM certæ rei non habere dicitur,cui non licet eam rem ſibi acquirere.l. multum intereſt.34.ff.de Verb. oblig.§.1.de Inutil.ſtipul.Hotoman.

COMMILITIVM, ſocietas militiæ, quā inter ſe commilitones habent. Tryphonius l. 19. ff. de Caſtr. pecul. [De hereditate ab agnato commilitone data, Scæuola noſter dubitabat: quia potuit & ante notus & amicus dare:potuit & non dare, niſi cōmilitiū auxiſſet: nobis ita videtur, ſi ante cōmilitium factum ſit teſtamentum, non eſſe peculij caſtrēſis eam hereditatem.] Hoto.

COMMINATIONES, ſunt minæ per iudicem impoſitæ, nec tamen habent auctoritatem rei iudicatæ ſecundùm Azo.

COMMINVS, id eſt, ſtatim,vel ad minus.ff.de pig.act.l.ſi qua. & de rei vend.l.fin. à bonæ fidei. & de Verb. obl.l. continuus. Aliquando comminus exponitur,i. tota ea die: C.de fr.& lit. exp.l. terminato. & ibi not. vel comminus, id eſt, præſentialiter.C. de legib.l.ſi imperialis.in prin.

COMMISSORIA lex, vide[lex commiſſoria.]

COMMISSVM, delictum non ſoluti vectigalis. l. Imperat. de publica.

COMMISSA dicuntur, inquit Aſconius, quæ cōtra teſtatoris voluntatem facta, ab herede multa aliqua & pœna plectūtur. Hinc,

COMMISSA hereditas ea dicitur, in qua id commiſſum eſt, quamobrem alteri debeatur.Iuſſus heres fuerat in foro ſtatuas ponere:Niſi poneret Veneri Eryicinæ,multatus eſt: mortuo teſtatore non poſuit: commiſſa multa dicitur & hereditas, quoniam id commiſſum eſt, quamobrem ei auferatur.

COMMISSA dicuntur in iure,& in commiſſum cadere, quæ fiſco propterea debentur, quia quid factum,aut non factum eſt. Veluti:

luti ſi quis apud Publicanos profeſſus non eſt.l.vlt.de Publ. Vlp. commiſſæ. 14. eod. Quod commiſſum eſt,inquit,ſtatim deſinit eius eſſe, qui crimen contraxit, dominiúmque rei vectigali acquiritur. Hinc,

COMMISSA pœna dicitur, quæ debetur.l.iiij.§. Cato. & l.ſeq.ff. de Verb. oblig. Item ſub tit. de Recep.arb.

COMMISSA ſtipulatio, cùm id quod per eam promiſſum eſt debetur, paſſim ſub tit. de Verbo. oblig. & commiſſa obligatio, l. j.§.vlt.ff.de ſtipul.ſeruo.& Commiſſa deuotio capitis à Cicerone pro domo ſua, cùm ſe reum fateretur,&caput deuotum deberet. Hotoman.

COMMITTERE inter alia ſignificat etiam pugnam conſerere: vt apud Lucan.in 1.

Exiguum dominos commiſit azylum.

Et Martialis,

Victores committe Venus.

Iuriſconſult. libr. ix. dige. titu. ſi quadrupes pauperiem. l.j. [Cùm arietes,inquit, & boues commiſiſſent, & alter alterum occiderit,]ſubaudiendum eſt enim pugnam. Nebr.

COMMITTERE modò ſignificat delinquere, aliàs ad contentionem & concertationem exhibere,vt in l. qua actione ad le. Aqui.interdum quod vulgò [cõfiſcare]dicunt,l.debitor.de Neg. geſt. accipitur & pro irritare ad pugnam.l.j §.cùm arietes.ſi quadrupes paupe. fec. di. Sæpe pro concedere ſeu tradere, vt in l.j. de offic.præfect.vrb.

COMMODARE,eſt rem ad vſum alicuius quamdiu velit cõcedere.

COMMODATARIVS eſt ille, cui res aliqua datur vtenda, videlicet ipſum commodatum.

COMMODATI actio,require ſuprà[actio commodati.]

COMMODATVM, eſt alicuius certæ rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſſio. Adde q; ad certum tempus tacitum,vel expreſſum, ſec. Io. And. in c.vnico.de Commo. & differt à precario, per vſum ſpecialem, item quia precarium poteſt reuocari, ſed commodatum non poteſt reuocari, niſi expleto vſu ad quem datur.

COMMODATVM alienatio non eſt; oportet enim illud reſtituere.4.C.tit.23.l.2. Eſt contractus bonæ fidei.eodem tit.l.2.Hoto.

COMMODATI & vtendum dati differentia traditur, 13.ff.tit.6. l.1.§.1.

COMMODVM ſecundùm Iſido. lib.5. Ety.eſt illud quod eſt noſtri iuris, & etiam ad alios temporaliter tranſlatum eſt, cum modo temporis quandiu apud eos ſit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

COMMODVM [cùm erit.] qualiter intelligantur hæc verba, traditur in l.nepos.de Verb.ſign.

COMMONITORIVM, pro conuentione tacita & facta abſque ſcriptura.l.vnic.C.de ſuffragiis.

COMMVNE pro repub. vt vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12.Metamorph.

Gentiſq; ſimul commune Pelaſgæ.

Horat.2.Carm.

Priuatus illis cenſus erat magnum commune.

Cicero 3.in Verrẽ. Quomodo iſte commune Miliadum vexauit. Scæuola li.xlvj.tit. de appellat.l. Imperator Alexander, communi,&c.

COM

Digitized by Google

COMMVNI diuidundo ſecundùm Iſidorum, libr. v. eſt inter eos quibus res communis eſt. require ſuprà, [actio communi diuidundo.]

COMMVNIA dicuntur, quæ cùm ſint in vſu omnium animantium occupantibus conceduntur, vt lapilli, &c. Inſt. de re. diui. in gl. ſuprà. §. litorum. & quomodo differat commune à publico, quære ibidem.

COMPARARE & [emere] differunt, vt no. in l. j. §. pe. ff. de contr. empt. & vend. C. de rer. permut. & vide l. j. ff. de pri. cred.

COMPARATIVVS capitur interdum pro poſitiuo: vt latiùs, id eſt, latè, ca. auaritiæ. de Elect. lib. vj. ſicut interdum poſitiuus capitur pro comparatiuo, vt in Pſalm. 117. [Bonum eſt confidere in Domino, quàm in homine. Bonum eſt ſperare in Deo, &c.] ibi bonum, id eſt meliùs.

COMPASCVVS ager, in quo vicinis communiter compaſcendi ius eſt. Scæuola l. pen. ff. ſi Seruit. vind. [Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi habeant, mercati ſunt.] Et paulò poſt: [An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.]

COMPEDITVS, qui compedibus, quæ genus ſunt vinculi, coërcetur. §. fin. Inſt. de lege Aquil. Neb.

COMPENDIVM, in via, eſt contractio quædam & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut è contrario, diſpendium, via per ambages. Modeſtinus li. 50. dig. titu. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium ſuadeat.] Et per tranſlationem, tit. de admi. l. Titium. Vtrū compendium negotij, an vſuras præſtare debeat, &c. Neb.

COMPENDIVM, pro lucro & vtilitate, ſiue pecuniæ, ſiue temporis, ſiue operæ, vel alterius rei. l. Titium. de admi. tut ff de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate ſumitur. l. Mæuius. de leg. ij.

COMPENDIOSA [ſubſtitutio,] dicitur, quia ſub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide infrà [Subſtitutio compendioſa.]

COMPENSATIO, ſecundùm Azo. in Summ. eod. titu. eſt debiti & crediti adinuicem, id eſt, ab vtraque parte inter contrahentes contributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta deductio: vt debeo tibi xl. tu mihi centum, dum peto à te centum tu deducis xl.

COMPERENDINATIO & ampliatio ſic differunt, quòd in lege comperendinationis numerus actionum duarum præſtitutus eſt. Ampliationis nullus eſt certus numerus. Præterea in ampliatione indicari primò poterat, in comperendinatione non niſi poſt ſecundam actionem. [Vide ampliatio.]

COMPETENTER, pro eo ꝙ eſt mediocriter & conuenienter, & cōpetētia pro ipſa mediocritate & conueniētia. Gell. li. 1. [Omnium membrorū inter ſe cōpetentia.] Idem li. 13. [Plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror competenter quæ ſint faſtigia litterarum.] Iuriſconſult. tit. ſoluto matr. l. ſi cùm patri & filiæ cōpetenter conſulatur. Ne.

COMPETENTER, not. gl. 24. q. iij. votum. & vide quod not. ca. quanquam. de cenſi. lib. vj.

COMPETERE dicitur, cùm ius eſt ad petendum illud quod petitur. not.in gloſſ. ff. de damno infec.l.damnum.in princip.Item competit exponitur,i. conuenit, vt in auth. de æqualit.dot. §. his conſequens.

COMPETERE, verbum eſt Iuriſconſultis familiare, pro idoneum & aptum eſſe.Itaque,

COMPETENS iudex paſſim dicitur, cuius de re cõtrouerſa vel iuriſdictio, vel iudicandi poteſtas eſt.l. pen. ff. de iur.om.iud.l. ij.ff.Si quis in ius vo.l pe. ff.Iud. ſol. & ad differentiam iudicis dati dicitur.l.pen.ff.Iud.ſol.l.ſed & hæ.35.ff.de Procur.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de re cognoſci. leg. Sed & hæ.ff.de Procur.

COMPETENTES vſuræ, l.j. C. ſi maior fact.

COMPETERE actio dicitur, cum alicui propriè conuenit.l. qui habebat. §. Scripti.ff. de Manum.teſtam.

COMPETERE libertates quæ ex teſtamento debentur,l.vij. ff. de Petit.her.l.8.ff.de Inoffi. teſtam.

COMPETITORES, qui in magiſtratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l.iij.§.pen. de decurio.

COMPILARE, eſt facto impetu in quempiam graſſari, quod propriè latronum eſt. Horat. primo Serm. [Serui ne te compilent.] id eſt, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod eſt aliorum ſcripta & inuẽta furari: vt idem in eodem, [Ne Criſpini ſcrinea lippi cõpilaſſe putes] Macrob.lib.1. Saturn. Poſſem pluribus edocere, quantum ſe mutuo compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. xlviij. tit. ad leg.Iul.peculatus.l. ſacrilegi.Sunt,inq̃t,ſacrilegi,qui publica ſacra compilauerint. N.

COMPILARE[leges,]ſiue[componere,] eſt leges ab aliis ſcriptas in vnum volumen redigere: aliàs compilare eſt furari.l.ſacrilegi.ad l.Iul.pecul.

COMPILATOR, ſecundùm Iſid. libro decimo, eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarij in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille vates, cùm quoſdam verſus Homeri tranſferens ſuis permiſcuiſſet,& cùm compilator veterum ab æmulis diceretur, ille reſpondit, [magnarum eſſe virium clauam à manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, eſt res diuerſas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde eſt illud Iob c 10. Hierony.interprete : [Oſſibus & neruis compegiſti me.] Celſus lib. vj. [Tenuiſſimis minutiſſimiſque oſſiculis caput cõpingeret.] Paul.lib.xlvj.Dige.de Sol. qui res. [Si nauem, inquit, eiſdem tabulis compegerit Neb.

COMPITA dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt ſimul, vt xij. q. ij. de viro.in princ.ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicatur, vide l Donatio.25.Cod.de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l.triplici. ff. de Verb. ſign. Nam aut eſt com-

complexus

Digitized by Google

plexus vel copulatio nominum tantùm, ſcilicet, verbis, quando vnum nomen ſequitur aliud immediatè cùm copula, vel ſine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundũ pro æquis portionibus.] l.re coniuncti.j.reſp.ff.de leg.iij. ibi, iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tantùm, quia vnum ſequitur aliud immediatè cũ copula, & idẽ eſſet ſi ſine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg.in §.videamus. Aut ſecundùm rem tantùm, quando per rem tantùm fit complexus, vt: [Titio lego fundum, & eundem fundum Mæuio lego.] l.præalle. re coniuncti. in princ. Aut tertiò re & verbis, ſimul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Tittus & Seius ſunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, vt §.ſi eadem res.Inſtitu.de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantũ, vel re & verbis ſimul: ſi vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel aliàs non admittitur in perpetuum, vel interim alter in totũ admittitur iure non decreſcendi, l.ſi ſeparatim. ff. de cond.& demon. Nam non poteſt partem agnoſcere & partem repudiare. l. neminem.ff. de leg.ij. & l. vnica, §. ſin autem ad deficientis perſonam. C.de Cad.toll. & res inſolidum cuique aſſignatur. d.l.vnica.§ ſi verò. Sed in cõiunctis verbis tantùm, ſi vnus coniunctorum repudiat, vel aliàs deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere impoſito, ſocio deficiente, vt l.planè. §. coniunctim ff.de leg.j.& l.vnic.§.ne autem hoc. de caduc. tollendis. præalleg. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſcilicet, ſpes eſt quòd admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l.ſi duobus. in prin. ff. de legat.j. Sunt & aliæ differentiæ ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb.ſig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniunctio ſignificat diuerſimodè, ſecundùm quod ſunt coniungẽdi modi vel quoduis aliud ſignificatũ ſignificare declarat. coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & ſignificat id quod ipſa lex vel alia ex ſuis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo ſignificare debeat.

COMPLICES qui dicantur, vide Bartol.in l.prima, C. ſi rector prouinciæ.

COMPROMISSARIVS dicitur, cui ſimpliciter vel ad tempus committitur, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extrà de Elect. capit. quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus: vt ibidem cap.ſicut. cùm per formam. ibidem de Re iud.cùm ab vno.lib.6.

COMPROMISSVM, id eſt, arbitrium.

COMPROMISSVM, dicunt certa pecunia ab vtroque litigatore mutuo promiſſa, ni arbitri ſententiæ pareant.

COMPROMISSVM plenum appellatur, quod de rebus, controuerſiiſve, compoſitum eſt. Nam ad omnes controuerſias pertinet. lege xxj §.vj.ff. de Recept.arb.

Compromissarivs iudex, id eſt, ex compromiſſo ſumptus in l.41.ff. de Recep.qui arb.l vlt. Cod. de teſtib.l.pen.C.de pactis.

Compromittere, eſt cauſam executoriam vel executiuã ad dictamen arbitrorum dare, & ſecundùm dictamen rectæ rationis pro vtraque parte appoſita explicari ab ipſis.

Concameratio, eſt ſtructura fornicata ſiue teſtudinea: nam camera eſt fornix ſiue teſtudo: vnde concamerare, eſt cameram ſtruere. Plinius lib.34. [Dinocrates Alexandri architectus Archinoës templum concamerare inſtituerat.] Vitruuius lib. 2. [Neque paries, inquit, cõcamerationes recipit.] Idem lib.vj. [Si hypogea concamerationéſque inſtituerentur.] Labeo li.32.Dig.de leg.iij.l.ſi cui ædes. [Aliquod, inquit, conclaue, quod ſupra concamerationem.] Neb.

Concameratio ſtructuræ genus arcnatum.l. ſi cui ædes. de Legatis tertio.

Conceptvm furtum dicitur, ait Imp.cùm apud aliquem teſtibus præſentib.furtiua res quæſita & inuenta ſit. Nam in eũ propriè actio conſtituta eſt, quamuis fur non ſit: quæ appellatur concepti.§.4. de oblig. quæ ex delic. & apud Paul.2.lib. Senten.ca.31.

Conceptio pro formula, l. libellorum.de Accuſ.Vnde conceptis verbis iurare, id eſt, dictatis à deferente iuramentum.

Concha apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit.l.etſi.de auro & arg.leg.

Conchylia à concha dicuntur, inde conchylegulus, legens conchas, vel conchylia. Cod. de Murilc. l. qui aut à patre. lib.xj.

Concilivm, eſt conuentus aliquorum tractãtium arduas cauſas totam Chriſtianitatem concernẽtes. Et dicitur à verbo concalare, id eſt conuocare. Vel à communi intẽtione dictum eſt, eo quòd exiſtentes in concilio, in vnum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dicitur quaſi concidium d, in l, litteram tranſeunte, 15.diſtinct.ca j. Vbi etiam ſynodus, cœtus, & conuentus exponuntur.

Concinnare, inquit, Feſtus, eſt aptè componere: nã cinnus, vt ait, mixtio eſt. Plin.lib.14. [Cato iubet vina concinnari ad cinnũ.] Inde concinnatorius,a,um, res ad concinnandum apta Paul. lib.33.Dig.titu.de penu legata. l. inſtrumentum. [Vaſa, inquit, concinnatoria inſtrumento non continentur.]Nebr.

Concinnare, aptè componere: Hinc cõcinnatoria vaſa in l.pen.de pe.leg 1.ad concinnandum apta.& concinnatores cauſarum in l. quicquam. de Offic. proconſ. qui ſimulatis captionibus cauilliſque in longum lites ducere moliuntur, cùm iure agere non poſſunt.

Concinnatores litiũ, id eſt architecti, fabricatores, ſtructores, Vlpian.l.9.§.2. de offic. procõſ.Nec adeò diſſimulare, ſi quos cauſarum concinnatores vel redemptores deprehendat: id eſt, qui lites calumnioſè cõflare ſoleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.]

Concipere eſt exprimere, l. quicquid. de Verborum obligat. & propriè ad certam formulam. Vnde concipere iuſiurandum eſt iuraturo certã iuramenti formulam præſcribere.

Conclave, quid ſit, omnes norunt:

Digitized by Google

norunt, nam eſt in domo locus ſecretior: ſed ideo poſuimus hoc in loco, quia in proferendo accentu plerique omnes peccant; cùm enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponũt. Horatius 2. Serm. [currere per totum pauidi conclaue.] clauis namque primam producit. Vlpia. lib.25 tit.de ventre inſpic.l.j.[In quo, inquit, conclaui mulier paritura erit.] Item Neratius li.39. Dig.titul.de damn.inſec. l. quod Cornelius [conclaue, inquit, binarum ædium.] Neb.

Conclave dicitur cella, vel thalamus ſecretus, ad quem per multas claues venitur: vide gloſſ. in verb.conclaue.l.quod conclaue, ff.de Damno infect.& ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclaue.

Conclvsio, eſt terminus excluſiuus probationum & allegationum. Panor. in cap.cùm dilectus.de fid.inſtr.in fi.

Concratitivs paries in l. ſi fratres. pro ſoc. dicitur paries ex cratibus inſertis factus, ſeu ex aſſeribus arrectis tranſuerſisq; in modum cratis, Alciat.in l. quantum. de Verb.ſign.

Concvbina ſumitur duobus modis. Primò dicitur illa, quam quis cognoſcit fornicario affectu: & talis non impedit ordinis promotionẽ. Secundò, dicitur illa quam aliquis cognoſcit vxorio ſiue maritali affectu: & talis impedit promouẽdum ad ſacros ordines.xxxiij.diſtinct.Si quis de laicis. de Præſump. cap. illud. de clan.deſponſ. per totum.

Concvbinatvs, eſt crimen merè eccleſiaſticum, vnde debet puniri per iudicem eccleſiaſticũ. non per ſecularem. Felin. in capit. eccleſia ſanctæ Mariæ.verſic. decimoſeptimo, de Conſtit.quia ſecundùm leges non eſt crimen. l.in concubinatu. in fi.ff.de concubin.

Concvssio, interprete Alberico, eſt, cùm officialis à ſubditis per metum aliquid extorquet, aut non facit iuſtitiam niſi pecunia recepta: vel aliquid vltra debitum ſalarium extorquet, vel cùm quis accuſat vel ab accuſatione deſiſtit propter pecuniam.

Concvssionis crimen dicitur, cùm quis ab eo, quem iudicij magiſtratúsve terrore affecit, eius periculi deuitandi cauſſa pecuniam extorquet: Nam concuſsũ metu dicimus, pro perculſum & perturbatum. vnde Rubr.de concuſſione, libr. 47. Pandectar. apud Cicero. 4. Tuſc. Terror definitur, metus concutiens.

Condemnare, aliquando pro condemnari facere.l. furti.mandati. de iis qui notant. infamia.

Condicere, eſt rem ſuam in iudicio petere, perſonam pulſando, vel inquietando, & ipſam dicendo obligatam ſibi eſſe ad aliquid dandum vel faciẽdum. Vnde dicitur indebiti condictio. & tractum eſt hoc verbum à veteri obſeruatione: quia olim erant in vſu ſolennia verba, quæ oportebat actorem, cùm litigabat, coram iudice condicere, id eſt, ſimul dicere quando litigaret, vt ſi caderet à ſyllaba, caderet à tota cauſa. Et quia in perſonalibus actionibus hoc obſeruabatur, ideo perſonales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata ſolennitas in deſuetudinem tranſiit: hoc tamen nomen adhuc remanſit, vt perſonales actiones adhuc dicant,

dicantur condictiones, quamuis non ſit neceſſe hanc ſolennitatẽ obſeruare. Et ex hoc datur intelligi, quòd condictio nõ eſt aliud niſi perſonalis actio. Et condicere aliquid, eſt illud per actionem perſonalem petere.

Condicere, inquit Imperator, priſca lingua eſt denunciare: nunc verò abuſiuè dicimus Cõdictionem actionem in perſonã eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit. §.15.de Actio.

Condicere, eſt ſimul dicere: Nam Feſtus libro tertio, Condictum interpretatur ſimul dictũ. Ergo condicere, eſt diem locúmque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Hotom.

Condictio multiplex eſt. Nã quædam eſt condictio certi, quæ competit ex omni cauſa & omni obligatione ex qua aliquid certũ petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex lege Aquil. agatur, ſiue ſuo nomine, ſiue hereditario obligetur: Vnde manifeſtum eſt, quod iſta condictio concurrit cum actione mandati, depoſiti, & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo ſecundùm diuerſitatem cauſarum nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc cõſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto competit: in mutuata tamen pecunia ſola illa competit.

Condictio ex lege, ſecũdùm Azonem eodem titulo, locũ habet quando ex noua lege ſurgit obligatio, nec in eadẽ lege cautum eſt quo genere actionũ expetiatur, quæ pro varietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic nõ ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur.

Condictio furtiua competit domino rei contra furem, eiuſq; ſucceſſores ad ipſam rem perſequẽdam, vel æſtimationem eius quanti plurimi fuerit poſtquam ablata fuit, eo quòd fur ſemper eſt & fuit in mora.

Condictio indebiti competit ei, qui per errorem, indebitã pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur, vel cũ à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante. Eſt ergo cõdictio indebiti ſecundùm Azo. in Sum. eo. tit. poſtquam ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorantiam facti, etiã non probabilẽ, vt quia errauit quis in facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoualntur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: vt ff. de Iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.

Condictio [liberationis] cõpetit ei, qui, quod omnino non debuit, promiſit.

Condictio [ob cauſam datorũ,] ſecundùm Azo. eo. tit. competit, & locũ habet vbicunq; hĩ contractus innominati interueniunt, ſcilicet do vt des, do vt facias, facio vt facias. In illo autem contractu innominato, ſ. facio vt des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicunt) cõpetit ad rem petendã quæ ob cauſam honeſtam (vtpote in cauſam futurã vel præteritam) data eſt, cauſa nõ ſecuta: poteſt enim condici, cauſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantem, re integra. Si verò dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid erogaui ad profectionem, præparatam habes condictionem, ita tamen vt præſtetur mihi indemnitas.

Condi-

Digitized by Google

CONDICTIO ob turpem cauſam, eſt per quam repetimus ea quæ dedimus alteri, cauſa non ſecuta, ob quam data ſunt: ſi turpitudo tantùm ex parte accipientis verſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipientis, repeti non poteſt, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. cap. in pari de Re. iur. li. vj. & ſecũdùm Azo. eo. tit. ponitur exẽplum, Ego dedi tibi vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere nullo tibi dato. Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi.

CONDICTIO ob cauſam. hanc conditionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio, ſiue iam, ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſteà ad inſtantiam redit, vt chirographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem repetit. Sed hanc condictionem ob cauſam putant quidam ex cõtractu prouenire, quia non competit niſi alij contractus præcedant. Alij ex quaſi contractu credunt deſcendere, ad ſimilitudinem condictionis indebiti: quia qui ob cauſam condicit actori, primum contractum diſſoluit.

CONDICTIO ſine cauſa competit, quando aliquid primò ex iuſta cauſa eſt apud alterum, ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet: verbi gratia, mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumẽtum, in quo cõfeſſus ſum me tibi teneri, ſoluo tibi, modò inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa per quam repetam ipſum. competit ergo cõdictio ſine cauſa, finita cauſa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu qui iam finitus eſt. vnde videtur deſcendere. Item ſi ſine cauſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunque ſine cauſa aliquid quod apud te eſt, mea intereſt me habere.

CONDICTIO triticaria generalis, eſt de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, ſiue mobiles, ſiue immobiles ſint. Ideóq; fundus & vſusfructus, & cæteræ ſeruitutes prædiorum per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actione, niſi ex certis cauſis, vt ex cauſa furti vel rapinæ.

CONDICTITIA actio, quæ & præcisè Condictitia dicitur, nihil aliud eſt quam cõdictio Imp. §. 1. Quib. mod. re contr. Daturq; agenti contra reũ propter repetitionẽ Cõdictitia actio. Item Vlp. in l. 13. §. 2. ff. de Iureiur. [Atque adeò, inquit, neque furti, neque condictitia teneri, quia condictitia, inquit, ſolus fur tenetur.]

CONDITIO eſt diſpoſitionis ſuſpẽſio ex euentu incerto futuro ei appoſito, in quem euentum eius diſpoſitionis facta eſt collatio. ff. ſi cer. pet. l. itaque. verbi gratia, promitto, vel lego ſi Titius fuerit conſul. Hæc diſpoſitio eſt conditionalis, ex incerto appoſito, [ſi Titius, &c.] Et per hoc diſpoſitionis fit ſuſpenſio, & eueniente caſu quo Titius ſit Conſul, purificatur, & non plus ſuſpẽditur. Inſtit. de Verb. oblig. §. ex cõditionali. & ff de Condit. & demonſt. per totum. Poteſt autem capi conditio dupliciter. Vno modo pro temporis ſuſpẽſione, quod ſolet apponi in cõtractibus, aut vltimis voluntatibus, de quo in titul. præalleg. de Cond. & demonſtr. & in tit. de Cond.

Cond. inſtitutionum. Secundo modo, quando aliquid ſolutum eſt,& illud intēdimus repetere, & appellatur conditio addita littera. c. quaſi ſoluti repetitio. de iſta tractatur in ti.de Cond.cau. data.ff.& titu.ſeq. Et not. quòd cōditio differt à modo & à cauſa,& à demonſtratione,ſecundū gloſ. in Rub. ff. de cond. & demonſt. Bart.ſic definit,[Conditio eſt quidam euentus futurus in quem diſpoſitio ſuſpēditur.] Intelligitur autem de euentu in facto, vel in iure. l. multū intereſt,de Cond.& de fine conditionis affirmatiuæ vel negatiuæ.l.in teſtam.eodem titul. Et dicit [futurus,] quia de præterito & præſenti propriè non eſt conditio, quia nō ſuſpendit. l. cùm ad præſens.cum duab. ſequen. ff.Si cer. pet. Bald. verò ſic definit. [Eſt adiectio quædam per quam diſpoſitum habet in ſui eſſe pendentiam, exiſtentiam, vel defectum. Et hæc generalis eſt ad omnem conditionem inductiuā, & extinctiuā, de præterito,præſenti,vel futuro.Petrus de Peruſio ſic definit: Conditio eſt verborum adiectio in futurum ſuſpendentium, ſecundùm quam diſponens vult diſpoſitum regulari. Significatur autem conditio per dictionē [ſi,]vt in hoc exemplo, lego ſi Titius fuerit Cōſul. Item per aduerbium [cùm,] vt dicēdo, cùm Titius Conſul fuerit.Sed eſt differentia inter ſi, & cùm, non quo ad conditionem faciendam, ſed quo ad modum ſignificandi, quia dictio [ſi,] ſignificat principaliter conditionem vel ſuſpenſionem, & per conſequēs tempus dilationis, & diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus, ideò conſecutiuè ſuſpenſionem ſignificat. l. ſi Titio. ff. Quando dies leg.ced. & l.qui promiſit. ff. de Cond.& demon. Item dictio [niſi,]ſignificat conditionem, vt vendo tibi librum, pro decē, ita quòd venditio valeat & perficiatur, niſi alius conditionem meliorem intra menſem faciat, l. ij.cùm ibi notatis. ff.de In diem addic.Itē dictio,[alioquin,]conditionem facit, vt promittis mihi ſcribere librum intra mēſem, alioquin decem nomine pœnæ. nam ſenſus eſt, ſi non ſcripſeris, &c.l.ſi finita, §. ex hoc edicto.ff. de Dam. infecto, Idē in dictione [aliàs,]quia eodem modo exponitur,id eſt ſi non ſcripſeris.Item in dictione[ſiue,] dicendo, promitto ſi nauis ex Aſia venerit,ſiue Titius Conſul fuerit. Et quæ illarum conditionum diſiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionem. Item in alternatiuā, vt dicendo, aut relinquas prædia propinquis. aut libertis. l.cum pater.§.penul.ff.de lega.ij. nam ſenſus eſt, ſi non ſint propinqui,veniant liberti,& hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus teſtator primò relinquere voluit, vt patet ex ordine ſcripturæ.Itē in aduerbio [quandiu,]vt tibi promitto vel lego ſingulis annis decem, quandiu res meas vel heredis mei geſſeris: nā ſenſus eſt, ſi geſſeris habeas decem. l. pater. §. finali. ff. de Conditionib.& demonſtrationib.Item in dictionibus [quoad. donec, quoſque,] quia idem ſignificant. Item in dictione [dum,] dicendo, lego vxori dum cū filio meo erit. l. qui concubinam. §. vxori. ff. de Leg. iij. Idem in dictione[quandocūque,]vt vir legat

gat

Digitized by Google

gat vxori quandocunque filios habuerit. l. cùm vir.ff.de Conditio.& demonſt. Idem de [quando]vt, lego pupillæ quando nupſerit.Idem de [vbi,] dicendo, lego filio vbi nupſerit. Idem de [quatenus,] vt, lego quatenus heres meus erit, quia ſenſus eſt, ſi in toto vel in parte.l.Stichum, ff.de Lega.j.Idem de [poſtquã,] & [ad,] vt lego ad tempus liberorum. l. ſi vxori. ff. de Cond.& demonſtra. Idem de præpoſitione[cum,] vt ancilla cum liberis libera eſto,intelligẽdo quòd ancilla libera non ſit niſi cum liberis.l. ſi ita fuerit. ff. de Manumiſſis teſtamen.Idem de [in,] vt lego Titio in diſciplina. l. nec ſemel.§.ſi in habitatione.ff. quãdo dies lega. ce. Idẽ in nomine, vt, promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum.ff.de verborum oblig. & l.j. in fine, de Conditio. & demonſtration. & pendet diſpoſitio ex incerto futuro euentu, id eſt,ſi pariat,vel fructus creſcant. Idem ſi dicam,promitto centum nomine dotis, id eſt,ſi matrimonium ſequatur.l. ſi ſtipulationẽ. ff. de Iure dotium. quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, ergo ſic intelligitur. Idem de donatione cauſa mortis,l. ſi mortis cauſa.ff.deDonatione cauſa mortis. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine,vt veſtem quæ mea erit, lego.l.nuper.ff.de Lega.iij. Idem de [quiſquis,] vt quiſquis mihi heres erit, ſit heres filio meo.l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de Vul. ſubſti. Idem de quiſquẽ, vt Titium & Seium pro quãta parte quiſque heredem me fecerit, ipſum inſtituo.l. hoc articulo.ff. de Here.inſti. Idem de [qui,] vt qui priùs aſcenderit capitolium. l.ſi fuerit. ff. de Rebus dub.Idem de [quicunque,] vt quicunque profeſſus fuerit, &c. l. edicto.ff. de Iure fiſ. & hoc ex ſignificato non tantùm pronominis, ſed verbi futuri temporis l.ij. ff. de Here.inſtituen.Similiter ibi,emo piſces qui capientur, emptio eſt cõditionalis. Idem in participio, vt acceptis cẽtũ à Titio, inſtituo eum heredem.l. à teſtatore. ff.de Condit. & demonſt. Nam licet, [acceptis,] ſit præteriti tẽporis, tamen ſignificat ibi futurũ, ſcilicet,ſi accepero,&c. Idem ibi,lego Stichum futurum meum, argum.l. Stichum. ff.de Lega.j. Idẽ in gerũdio, vt ſum inſtitutus adeundo repudiãte Titio.l. ſi tu ex parte.ff.de Acquir.hered. Idem in ſupino, vt lego vel promitto euntibus ſpatiatum in die Dominico,& ſic de ſimilibus.

Conditionvm duo ſunt genera. aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis: poſſibilis quæ per rerum naturam admitti poteſt,impoſſibilis quæ non poteſt. Pau. lib.3.Senten.cap.6.

Conditionvm poſſibilium genera ſunt tria, aut enim ex caſu & fortuna pendent, veluti,ſi filius naſcatur:quæ idcirco Caſuales à Iuſtiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate, veluti ſi ſeruum manumittat: quas idem Iuſtinianus poteſtatiuas:aut miſtæ ſunt, quarum euentus, ait idem, ex fortuna & perſonæ voluntate pendet: veluti ſi victoriam reporter. l. 1. §. Siñ autem aliquid.C.de Cad.toll.

Conditio alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omnimodo eſt exſtatura, veluti, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non

Digitized by Google

non venerit.l.neceſſario.8.§.1.ff. de Peric. & commod. Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt, vt ſi nauis ex Aſia venerit.

CONDITIO rurſus alia dicitur faciendi, alia dandi: illa cùm appoſita lex eſt vt quid fiat: hæc vt quid detur. l.31. §.1. ad Trebell.l. 68.ff.de Solut.l.82. ff. de Condit. & demonſt.

CONDITIO interdum nihil aliud eſt, quàm pactio. vt apud Ciceronem II.de Inuent.& in Topic. Hinc,

CONDITIO pro pactione nuptiarum: in l.vlt.ff de Sponſal.l. vlt. de proxenet.l.19 & l.36.ff.de Ritu nupt.l.65.ff de Iudic.Hinc Feſtus, Conuenta, inquit, conditio dicebatur, cùm primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur.Hinc.

CONDITIONE tua nō vtor, formula erat renunciandi ſponſalibus. l.1.ff.de Sponſalib.Hot.

CONDITIONALIS creditor quis ſit, habetur in l. Conditionales. de Verborum ſignific.

CONDITIONALIS ſtipulatio. Require infrà Stipulatio.

CONDITIONALES Impera. Leo tabularios interpretatur in l. Scriptura.11.C.Qui pot.in pig.nimirum qui ea conditione munus illud adepti ſunt, ne ad vllum aliud aſpirent. Conditionales ſerui appellantur in l. Defenſionis.7.C.de Iur.Fiſc.

CONDITIONALITER, pro ſub conditione, l. quæ res. ff. de Verb. oblig.

CONDITVRA, eſt illud quod ferculis aliiſque eſculentis cōcinnandi condendíve gratia ſolet adhiberi. Apud Columellam lib. iij. de Re ruſti. [caput eſt de oliuarum conditura.] Vlpianus lib. xxxiij. Digeſt. de tritico & vino leg.l. ſi quis. [Quod potius, inquit, condituræ loco ſit.]

CONDITVRA, quod ferculis condiendi gratia adhibetur.l.ſi quis. de Vi.tri.& oleo leg.

CONDVCERE dicitur ille, qui rem aliquam ab aliquo data mercede, vel promiſſa, accipit vtendam.Vnde, [Conducit, qui dat, ſed qui locat, accipit illud.]Interdum tamen, per cōtrarium euenit, vt locatur qui pretium dat, conductor qui accipit, vt in l.ij. in princip. ad l. Rhod. de iac. & aliâs ſæpè, vt ibi annot. Budæ.

CONDVCTI actio. Require ſuprà Actio conducti.

CONDVCTOR eſt, qui vel rei alienæ vſum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recipit.

CONDVCTOR operis, pro redemptor. Iauol.l. 44. ff. de fideiuſſ. [Et quia opus effectum non erat, alij locaſti: & cùm poſterior conductor ſatis non daret, ipſe opus feciſti.] Hotoman.

CONFESSIO eſt duplex, ſcilicet, iudicialis, & pœnitentialis.Et ad hoc, quòd confeſſio iudicialis præiudicet, debet habere hæc ſex,[vnde, maior, ſponte, ſciens, contra ſe, ius ſit, & hoſtis. Nec natura neget, fauor aut lis, iúſve repugnet.] Vide hoc cū allegationibus ſingulorum, in glo.cap. nos in quenquam, ij.q. j.in verb. [confeſſum.] Et cōfeſſio iudicialis eſt certa, & clara aſſertio, id eſt, reſponſio eius, de quo quæritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter, ſcilicet ore, facti euidentia, & interpretatiuè, ſcilicet contumacia c.nullus dubitat. de Præſum. Et præiudicat, dum fit in iure, id eſt, in iudicio corā iudice competente,

petente, & aduerſario præſente. ꝙ intelligitur per dictionem hoſtis, ſuprà poſitam. Item per litem conteſta. nec fit cōtra naturam, vt eum occidiſſe, qui viuit, nec de re litigioſa, nec in cauſa fauorabili ſecundùm Bern. in gl. præalleg. Et cōfeſſio, facta in pœnitentia ſacerdoti, non facit fidem coram iudice ſeculari. C. de Epiſcop. audien. l. archigerōtes, & ibi per doc. Sicut nec præiudicat confeſſio extra iudicium facta, niſi cauſa adiiciatur, vt, cōfiteor me debere tibi centum ex cauſa mutui. C. de Nō nume. pec. l. generaliter. gloſ. not. iij. q. ix. ca. teſtes. §. de his.

CONFESSORIA actio. Verbum è Græcorum Iuriſconſultorum fontibus deriuatū, pro actio verbis agentibus concepta, cui opponitur negatoria. Vſurpatur autem in ſeruitutum vēdicationibus, cū quis ſuam eſſe ſeruiturē petit. l. 2. & l. 4. §. 1. ff. Si ſeruit. vindic. l. penul. §. vlt. ff. ſi Vſusfr. petat. Neque vnquam niſi verbis aientibus concipitur, ne in caſu quidem l. 4. ff Si ſerui. vindic. dicitur & confeſſoria actio in lege Aquil. quæ ex confeſſione rei, id eſt, aduerſus reum qui confeſſus eſt. Inde Neratius 23. §. vlt. l. pro inde. 25. §. 1. ad leg. Aquil. Vide ſuprà Actio confeſſoria. & Hotoman. in Commentariis Inſt.

CONFESTIM intelligitur, cùm priùs vel quàm priùs poterit. l. 2. §. penult. ff. ad Trebel.

CONFINIA dicuntur ea quæ adeò ſibi proxima ſunt, vt nullus medius paries interponatur, ſed vrbana parietibus diſtingui conſueuerunt. Et ideò non ſunt confinia, ſed magis dicuntur vicina. ff. fi. regun. l. iij. §. hoc iudicium.

CONFIRMARE eſt alicui iuri vel facto firmitatem præſtare.

CONFIRMATIO, eſt iuris priùs corroboratio, vt colligitur, de fide inſtrum. c. inter dilectos. Alio modo: vt ſacramentorum adminiſtratio, ſcilicet in fronte chriſmatis aſſignatio. Et fit cōfirmatio primo modo dicta his verbis [Confirmamus te ſicut ritè poſſides, vel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, vel ſicut prouidè facta eſt]

CONFISCARI, eſt fiſco applicari, vel in fiſcum induci. vnde fiſcus eſt regius ſaccus in quem reducuntur bona damnatorum & proſcriptorum. Vnde dicitur. [Facta eſt omnium bonorū confiſcatio.]

CONFISCATVS tutor dicitur in l. 9. §. penul. ff. de Tut. & rat. diſt. cuius bona fiſco commiſſa ſunt. Sueton. Caligula, Prætereuntes duos equites R. locupletes, ſine mora corripi confiſcatique iuſſit. Hotoman.

CONFLATVM vas, id eſt, factum. §. cum ex aliena. Inſti. de Re. diuiſ.

CONFVNDERE. eſt commiſcere. §. ſi duorū. inſtitut. de rerum diuiſione. Nonnihil tamen inter ſe differunt, vt not. gloſſa in §. quòd ſi frumentum. eod. tit.

CONFVNDI obligatio dicitur, cùm debitor in creditoris ius ſuccedit, l. debitori, l. grauius. ff. de fideiuſſ. l. 6. & 14. C. ad leg. falcid. & ſimiliter Confundi ſeruitutes, cùm prædium quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, eiuſdem domini efficitur, l. 1. & xv. ff. Quemad. ſeru. amitt. & l. 7. ff. de fund. dot. Confundi vſusfructus, cùm proprietatem vſufructuarius adipiſcitur, l. 4. ff. Vſufru. quemad. cau.

CONFVGA, qui ad aſylum confugit, l. præſentis. 5. C. de iis qui

ad Eccleſ. conſ.l. ſi qua. C. de epiſc.& cler.

CONGIARIVM, ſportula erat, qua diurni cibi nomine comitibus, anteambulonibus, aſſeclis, ſtipatoribuſque ſuis potentiores cibos diſtribuebant: dictum à congio vini menſura ſextarios ſex capiente. Plinius libro decimoquarto, [Tribus congiis epotis vno impetu,] hinc congiarium: Martialis: [Centum miſelli iam valete quadrantes, Anteambulonis congiarium laſſi.] Paul. lib. xxxiij. Digeſt. de fundo inſtr. l. tabernæ. Vrnæ, inquit, æreæ & congiaria & ſextaria.

CONGIARIVM, præter alia ſignificata, genus eſt menſuræ vinariæ. l. tabernæ. de fund. inſtru.

CONGREGATIO apud Canoniſtas dicitur etiam de duobus. c. j. de Elect. quod an generaliter verum ſit, tractat Alciatus in l. deteſtatio. §. fi. de verb. ſig.

CONIECTIO cauſæ, Paul. in l. 1. ff. de Reg. iur. [Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, &, vt ait Sabinus, quaſi cauſæ coniectio eſt] Hoc quid ſit declarat Aſconius. Cùm, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramẽti peterent, poſcebãt Iudicem qui dabatur poſt trigeſimum diem. (Hotomanus legendum arbitratur poſt tertium diem) quo dato, deinde inter ſe perendinum diem, vt ad iudicium venirent denunciabãt, quò cùm eſſet ventum, antequã cauſſa ageretur, quaſi per iudicem rem exponebant. quod ipsũ dicebatur cauſſæ coniectio, quaſi cauſæ ſuæ in breue coactio: Hæc ille.

CONIECTVRA, eſt veriſimilis ratio ſuſpicionem inducens, non de neceſſitate perſonarum vincens.

CONIICERE, eſt perpendere vel præſumere.

CONIVGIVM, idem eſt quod matrimonium, & dicitur coniugium, quia communi iugo & æquali coniuges vitam trahere debent, licet aliquando diſpari tractu.

CONIVNCTIO quandoque ponitur pro diſiunctione: vt cum dicitur mihi heredíque meo. ff. de Verb. ſig. l. coniunctionem. & diſiunctio quandoque pro coniunctione, vt ff. eo. l. ſæpe.

CONIVNCTIONIS materia, de qua in l. re coniuncti. ff de leg. iij. vide ſuprà in ver. complexus.

CONIVNCTIO in hereditatibus & legatis triplex obſeruata, aut re, aut verbis, aut re & verbis ſimul. l. re cõiuncti. ff. de leg. 3. l. triplici. 142. ff. de Verb. ſig. Re coniunctio eſt, cùm duobus ſeparatim res eadem legata eſt, hoc modo, Titio fundum Tuſculanum do lego. Eundem fundum Mæuio lego. Verborum coniunctio eſt, cum pluribus res eadem definitis partibus legata eſt. Re & verbis hoc modo coniunctio dicitur, Titio & Seio fundum lego.

CONNIVERE, eſt oculos claudere. & interdum ponitur pro diſſimulare, vt cùm dicitur cõniuentibus oculis. Quandoque conſentire, vt conniuens conſentiens dicitur, & Cõniuentia conſenſus. l. quiſquis. C. de poſtu.

Qui mihi conniuet, oculis ſignum mihi præbet.

CONNVBIVM, eſt vxoris iure ducendæ facultas. Vlpian. cap. 25. Inſti. Seruius autẽ Connubiũ, inquit, eſt ius legitimi matrimonij.

CONSANGVINEI, qui inter ſe ſanguine coniuncti ſunt. l. j. §. pen. de ſuis & leg. hered.

CON

CONSANGVINITAS, eſt attinentia perſonarum ex eo prouenniens, quòd vna deſcedit ab alia, vel ambæ ab eadem: vel eſt vinculum perſonarum ab eodẽ ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Vel eſt conuentio vnius perſonæ ad aliã proueniens ex parentela: & dicitur cõſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas.

CONSCRIPTI patres dicebantur, quoniam eorũ nomina ſcripta erãt in aliquo loco, vt in corona capitis eorum, vel aliàs, vt gl. Inſt. Quib.mo.iu.pa.po.ſol.§. ſed ex cõſtit.in verb. patritiatus.

CONSENSVS, & auctoritas tutorum. require ſuprà auctoritas præſtanda.

CONSENSVS autem eſt quadruplex.ſ.negligentiæ, conſilij, cooperationis, & auctoritatis, vel defenſionis. Primo & ſecundo modo conſentiens minus punitur, quàm faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. De hoc gl. optima in c. j. de Offic. delegat. ſuper verſ. pari pœna.

CONSENSV dicitur obligatio contrahi, velut in emptione, locatione, conductione, permutatione, mandati, pro ſocio, & ſimilibus. In quibus dicitur ideò obligatio contrahi cõſenſu, quia abſque eo, quòd res in præſenti datur, hinc inde naſcitur, & erit obligatio vtilis & efficax ad agendum.

CONSEQVENS, id eſt conforme, Inſtitut. de Don. §. eſt & aliud.

CONSEQVENTIA litterarum, dicitur conſequens ordo ſcripturæ, ſcilicet quando ſcribitur ſine titello, vel titellis, id eſt ſine omni abbreuiatione. Et dicitur tenor litterarum: ſeu tenorem dicimus textum litterarum, quamuis titellis ſcribatur.

CONSERERE manus dicebantur in vindiciis, qui vim morib', feſtucas inter ſe, quaſi haſtas dicis cauſa cõmittentes, faciebãt. Lex autẽ duodecim tabularũ, de qua Gel.lib.20. cap.9. cõmemorat, his fortaſſe verbis concepta erat, ſi qui in iure manum conſerunt, vtrique ſuperſtitibus præſentibus vindicias ſumũto. Vnde illud Cicero.j.de Oratore, [multiſque præeſſem qui te ex iure manu conſertum vocarent.]

CONSERVATOR, eſt iudex datus ad defendendum aliquos cõtra manifeſtas iniurias, iudiciali indagine non vtens. de Offic. deleg.c.ſtatuimus. libr.6. Et non ſunt niſi epiſcopi, vel eorum ſuperiores Abbates, vel dignitates aut perſonatus in cathedralibus eccleſiis obtinentes.de Offic.deleg.c.vlt.lib.vj. vbi ponitur differentia inter conſeruatorem & delegatum.

CONSILIARII dicuntur, eo quòd aler alteri ſuum præbeat conſilium.

CONSILIVM, eſt de aliqua re facienda vel non facienda excogitata deliberatio. Vnde dicitur etiã locus, quo plures conſultandi gratia conueniunt. gloſſ. in §. eadem.Inſtit. Quib.ex cauſ.ma. non lic. ſæpe tamen ponitur pro iis qui conſilij audiendi gratia vnum in locum conuenerunt. Item conſilium dicitur hominis intentio, ſeu propoſitum, vt ff.de furtis.ſi quid fur.§.j.

CONSISTORIANI, require ſuprà, Comites.

CONSISTORIVM idem eſt, quod prætorium vel tribunal: locus, ſ.in quo ius redditur ex more. Et eſt vulgare Italorum ſeu

Digitized by Google

Lomb. Cle. paſtoralis. de re iud. 2. q. 6. anteriorum de Appell. ex inſinuatione. Et dicitur à conſiſto conſiſtis.

Consobrini dicuntur, duarum ſororum filij, quaſi conſororini. Etiã poſſunt dici ex duobus fratribus nati, licet propriè dicantur fratres cõſanguinei vel patrueles. Inſtit. de Grad. §. quarto gradu.

Consolidatio, eſt proprietatis cum vſufructu coniunctio. Imp §. 2. de Vſu. Vel ex contrario, ſi vſufructarius proprietatem rei acquiſierit, quæ res quoque conſolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirẽs cõſolidare dicitur. l. 3. & 6. de Vſuf. accreſ. & Iauol. l. à libertis. ff. de bo. liber. Solida proprietas dicitur in qua vſusfructus ineſt. Itémque apud. Paul. l. Sempronius. 26. §. j. de Vſufruct. lega. Hotoman.

Consortes eiuſdem litis dicuntur illi qui ſimul agere vel conuenire poſſunt.

Consortivm idem eſt quod matrimonium: & ita dicitur, quia omnis ſocietas inter eos communicari debet: vt not. per gloſ. Inſtit. de pa. poteſt.

Conspiratio, eſt quædam fraudulenta confederatio facta in præiudicium alicuius perſonæ vel dignitatis: & dicitur à ſimul ſpirando. quando ſcilicet plures ſpirant, ſtant, & tendunt in vnũ: & fit ſine iuramẽto, à ſpiritu ſuperbiæ & elationis: & omnis talis eſt illicita ſecundùm gloſ. in ca. exhibita. de iudi. Eſt tamen quandoque licita, iuſta & approbata, vt ſi canonici cõſpirent de non obediendo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignum. in dubio tamen præſumitur illicita, vide ij. q. iij. ca. coniurationem. & c. conſpirationum. Nam coniuratio eſt pluriũ in vnum iuratio.

Consponsores Cicero vocat eos, qui à Iuriſconſultis correi debendi, id eſt, eiuſdem obligationis debitores dicuntur. lib. 12. Epiſt. ad Atticum. Conſponſos antiqui dicebant fide mutua obligatos. Feſtus.

Constitvere poteſt quilibet qui pro alio obligaturũ promittit, vel obligat, ſecundùm Azo. in Summa. de conſtit.

Constitvtio ſpeciali vocabulo dicitur, Imperatoris vel alterius principis qui conſtitutionẽ facere poteſt: & deſcribitur ſic, [Eſt ius relatũ in ſcriptis, redactum.] Vel ſecundum Goffr. eſt ius ſcriptum, diſt. j. §. cùm itaque. Dicitur autem conſtitutio, quaſi commune ſtatutum. Nam Papa cum fratribus ſuis Cardinalibus, & cæteri prælati cum capitulis & canonicis ſuis conſtitutiones faciunt. de ſent. exc. inter alia. Et de his quæ fiunt à prælatis per totum. Item legatus, ſynodus prouincialis, ſynod⁹ epiſcopalis, principalis, princeps cum proceribus, præfectus prętorio, populus Romanus, collegium approbatum, capitulum, facere poſſunt cõſtitutiones ſecundùm Gof. in ſum. eod. titu. §. namque Papa.

Constitvtionvm aliæ generales ſunt, aliæ perſonales. Generales, quæ ad omnes pertinent. Perſonales verò, in quibus propter certæ perſonæ rationem à iure cõmuni receſſum eſt, quæ & priuilegia appellantur. l. j. & l. 3. C. de legib. & §. quod principi. de Iu. nat.

Constitvtor dicitur qui pro

pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in ſe transfert vel ſuſcipit obligationem.

CONSTITVTVM, vocabulū ad ius ciuile pertinens, & ſignificat tempus communi conſenſu indictū, quo ſe aliqui in loco certo ac conſtituto ſiſtant. Cicero pro Cælio: [Cùm ſit iis confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem & conſtituto cœpiſſe de tantis iniuriis experiri.]

CONSTITVTORIA, ſiue conſtiticia actio dicitur, quæ in eum, qui ſe ſoluturum cōſtituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam conſtituiſſe, eámque pecuniam cùm conſtituebatur debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id quod conſtituit: ac per actorem non ſteterit quo minus fieret quod conſtitutum eſt, tum Mæuius damnetur. l.16.l.17.l.18. ff.de Conſtit.pecun.

CONSVETVDO dicitur ius quoddam morib.i. aſſiduis actibus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cùm lex deficit. j.diſt.conſuetudo. Quæ enim in ſcriptis redacta eſt, vocatur lex ſiue conſtitutio: quæ autem in ſcriptis nō eſt, retinet nomen ſuum conſuetudo, di.j.§. cum itaque. Et dicitur conſuetudo, quaſi communis aſſuetudo.gl.Inſt.de iur. na. gen.§. ex non ſcripto, & ad hoc ꝙ confirmata ſit, requiritur vſus decē annorū, vt ff.qui & à quib.manu. non li.fi.l.ſi cum fidelc.§. Ariſt.

CONSVL olim dicebatur ſenatus, magiſtratus. vt Inſtit. de iur. nat.gen.& ci.§.lex. Hodie tamen conſul ſumitur à conſulendo, quia Reipublic. conſulit. Exactis enim à Romana ciuitate regibus, conſtituti ſunt conſules qui Reipublicæ conſulerent.

CONSVLARIS dicitur, qui conſulatum geſſit. Cōſulares autem fœminas intelligimus vxores conſulum & conſularium, non etiam matres.l.j de ſenat.

CONSVLTATIO dicitur, in qua alicui Papa de iure reſpondet. Item deliberatio futurarū rerum rectè conſultatio nuncupatur.

CONSVLTVS.i.interrogatus, ſic ff.de pac.l.item quia. Vnde,

Conſulo te, quæro, tibi conſulo, conſilium do.

Conſultor poſcit, quod conſultus bene noſcit.

CONSVMPTVM vel [conſumptio] eſt raſio, videlicet quando dictio vel ſyllaba abraditur, & alia ſcribitur.

CONTESTARI [litem,] quid ſit, patet ex dictis.

CONTESTATIO [litis,] ſecundùm Hoſt. eo. tit. eſt per petitionem in iure propoſitam, & congruam reſponſionem ad eam ſecutam animo conteſtandi litem, facta narratio, & rei reſponſio in iudicio facta.l.vni.C.de lit.con.

CONTEXTA [lana] dicitur, cui tantùm deeſt prætextura, quam vulgò cimoſiam vocamus, vt à textrinis inſtrumentis detrahi poſſit l. veſtimentum. de aur. & arg.leg.

CONTIGNATIO, eſt trabium coaſſatio ad tabulata, cœnaculáque conſtituēda. Pli.li 35. Seſquipedalis paries non amplius quàm vnam cōtignationem ſuſtinet.] Liu.l.21.ab vrb.cond. [Bouem in tertiam contignationē ſua ſponte ſcandiſſe refert. Papinia.lib.8. Dige.de ſeruit.vrb. præd.l. binas quis. [Binas, inquit, quis ædes habebat vna cōtignatione tectas.]

CONTINENS plerunque pro

in obedientia. Et eſt multiplex, Aliquādo enim committitur in non veniendo. Aliquando in non reſpondendo. Aliquando in latitando, abſentando, vel procurando ne ad citatum veniat citatio. Aliquando in non reſtituēdo. Aliquando in non emendando delictum. Aliquando in non exhibendo. Vide Geffre. de ſentent. excommu. §. excommunicatio fieri habet, in Summ. & Guliel. in Spec. titu. de contuma. §. j. verſic. & nota vbi diſtinguit duplicem contumaciam. Primo, ſcilicet, veram & præſumptam. Secundò triplicem, ſcilicet veram, euidentem & præſumptam, vt in gloſſ. not. in Clemen. vnica, de do. & contum. quæ eſt glo. fin. & per Inno. in cap. quærela. de Procur. Bart. in le. fin. ff. de in integr. reſtitut. & in l. ex conſenſu. §. ij ff. de Appellat. Cyn. & Petr. poſt Iaco. Butr. in l. properandū. §. ſin autem reus C. de Iud.

CONTVMELIA à contemnendo dicta eſt, capitur ſæpe pro iniuria. Inſt. de Iniur. in princ.

CONTVRBO, as, præter illum ſignificatum quē habet in promptu, ſignificat etiam decoquere, ſiue fidem frangere, nec creditori velle aut poſſe ſoluere. Martialis:

Conturbabit Atlas, & non erit vncia cælo, (*Deum.*
Decidat tecum qua pater ipſe
Iuuenalis.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic eſt.

Alphenus lib. xv in tit. de in rem verſo l. quidam fundum. Poſteà, inquit, conturbauerat, qui boues vendiderat. Idem de Inſtit actio. l. cuiuſcunque. §. idem Labeo Si quis piſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Accurſ. id eſt, non fecit quod cōuenit, exponit. Ne.

CONTVRBARE, interprete Bud. in l. cuicunque. de Inſtitut. actio. eſt decoquere, & patrimonium diſſipare: propriè autem dicitur, qui ſoluendo non ſunt quod à dominis acceperunt. l. quidam. de in rem verſo.

CONVENIRE, eſt ſimul in vnum locum venire. Etiam dicitur cōuenire quod alicui competit, ſecundùm conditionem ſuam, vt iſtud conuenit illi. Item conuenire capitur quandoque pro cōuentione, id eſt, pacto, ex conſenſu de aliquo faciendo.

CONVENIRE etiam quandoque ſumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari, Item eſt placere. Vnde conuenire inter aliquos eſt complacere inter eos, vt conuenit inter te & me vt des mihi hoc.

CONVENIRE mihi, eſt congruere mihi vel adeſſe mihi quod me decet honeſtúmq; eſt.

CONVENIRE me, eſt alloqui me ſuper aliquo facto.

CONVENTICVLA, pro illicitis congregationibus.

CONVENTIONIS nomen generale eſt ad omnia pertinēs de quibus negotij cōtrahendi tranſigendíque cauſa conſentiunt, qui inter ſe agunt, ſiquidem nullus eſt contractus, nullaque obligatio, quæ in ſe conuentionem non habeat, l. prima ff. de Pacto. Conuentionum autem tres ſunt ſpecies, de quibus in l. conuentionum. & ſeq. de pact.

CONVERSATIO, habitatio. Vlp. l. 12. §. j. de Relig. & ſump. Senatuſcōſulto cauetur, ne vſus ſepulchrorū, permutationib. polluatur: id eſt,

Digitized by Google

eſt, ne ſepulchrum aliæ conuerſationis vſum accipiat: hoc eſt ne quis aliam ob cauſam quàm ſepulchri & religionis ibi habitet, aut verſetur, vt ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Vlpia. refert in l. 3. ff. de Sepul. viol. Ho.

CONVERSI & oblati differunt: quia conuerſi portant habitum religioſorum, & profitentur ſolẽniter, ſed non ſunt clerici: oblati verò portant aliquando habitum, & aliquando non, & poſſunt recedere, niſi ſint perpetuò oblati. quo caſu æquiparantur aliis profeſſis. Domin. de ſancto Gemin. in cap. per exceptionem. de Priuil. in vj.

CONVERSI veniunt appellatione monachorum, & gaudent immunitate religioſorum. Felin. in ca. non dubium. de Sent. excommunic.

CONVICIVM dicitur quaſi conuocium, ſ. quando in vnum plures voces conferuntur, & iniuriã eſſe Labeo ait. ff. de Iniur. l. item apud Labeonem. §. conuicium.

COPIARVM negotium, in lege ob negotium. de compen. dictum videtur pro mercimoniis rerum victualium quæ ad exercitum deferuntur.

COPIATAE, 1. Cod. tit. 2. l. 4. E & 4. C. tit. 63. l. 5. k.

COPVLATIVA oratio dicitur, in qua plura copulatiuè ponuntur, vt in omnibus verificetur, & ideo ad verificationem ipſius omnium concurſus exigitur ex proprio ſignificato. Sed hunc cõcurſum quandoque diuerſimodè ſignificat, prout diuerſa materia, vel alius quiuis modus ſignificandi ſignificare declarat. verbi gratia. ibi, interrogatus promitto, [lego Stichum & Pamphilũ,] ſignificat vtrunque eſſe in ſtipulatione vel diſpoſitione. l. c. inter ſtipulantem. §. ſed ſtipulante ff. de Verb. obli. l. ſcire debemus in prin. eodem tit. l. quoties. ff. de leg ij.

COPVLATIVA etiam quandoque ſignificat concurſum alterius tantùm, prout ex ſignificandi modo concluditur: nam quandoque ponitur pro disiunctiua, l. ſæpe. de Verb. ſign.

CORACINVM colorem, cuius meminit l. quæſitum. §. coccum. de Leg. iij. Alcia. in Parerg. interpretatur nigrum.

CORAM not. Paul. in comment. de confeſſ. c. ex parte. de Elect. vt circa libro vj. Et intelligitur ita vt præſentes intelligant. ff. de Arbitr. l. diem. §. coram.

CORBIS, textum eſt vimineum, quod Græcè, vt Priſcianus ait, κόφινος appellatur, ſed propriè corbis eſt quo meſſes excipiuntur. Varro lib. 4. de lingua Latina: [corbis, inquit, dicta ab eo quòd ſpicæ aliúdve quid eò corruebat.] Sed cum grammaticis ſub genere fœminino relinquatur. Seruius in primo Georgic. auctoritate Ciceronis ſub fœminino proferendum eſſe dicit, qui dixit, [meſſoria ſe corbe contexit.] Vlpian. lib. xxxiij. Dig. de fun. inſtr. l. inſtrumenta. [Inſtrumenta, inquit, cogendi fructus, quemadmodum torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fœnariæ.] Nebr.

COBBIS refertur inter ea fundi inſtrumenta, quæ fructus cogendi gratia parantur. l. inſtrumenta. de Fund. inſtr. leg.

COREPISCOPI, hi remoti sũt ab eccleſia, vt lxviij. diſt. cap. cor epiſcopi. Et poterant conſtitui in villis vel caſtris, epiſcopi verò non niſi in ciuitatibus, conferebant

Cond. inſtitutionum. Secundo modo, quando aliquid ſolutum eſt,& illud intẽdimus repetere, & appellatur conditio addita littera, c. quaſi ſoluti repetitio. de iſta tractatur in ti.de Cond.cau. data.ff.& titu.ſeq. Et not. quòd cõditio differt à modo & à cauſa,& à demonſtratione, ſecundũ gloſ. in Rub. ff. de cond. & demonſt. Bart.ſic definit,[Conditio eſt quidam euentus futurus in quem diſpoſitio ſuſpẽditur.] Intelligitur autem de euentu in facto, vel in iure. l. multũ intereſt,de Cond.& de fine conditionis affirmatiuæ vel negatiuæ.l.in teſtam.eodem titul. Et dicit [futurus,] quia de præterito & præſenti propriè non eſt conditio, quia nõ ſuſpendit. l. cùm ad præſens.cum duab. ſequen. ff.Si cer. pet. Bald. verò ſic definit. [Eſt adiectio quædam per quam diſpoſitum habet in ſui eſſe pendentiam, exiſtentiam, vel defectum. Et hæc generalis eſt ad omnem conditionem inductiuã, & extinctiuã, de præterito,præſenti,vel futuro.Petrus de Peruſio ſic definit: Conditio eſt verborum adiectio in futurum ſuſpendentium, ſecundùm quam diſponens vult diſpoſitum regulari. Significatur autem conditio per dictionẽ [ſi,]vt in hoc exemplo, lego ſi Titius fuerit Cõſul. Item per aduerbium [cùm,] vt dicẽdo, cùm Titius Conſul fuerit.Sed eſt differentia inter ſi, & cùm, non quo ad conditionem faciendam, ſed quo ad modum ſignificandi, quia dictio [ſi,] ſignificat principaliter conditionem vel ſuſpenſionem, & per conſequẽs tempus dilationis, & diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus, ideò conſecutiuè ſuſpenſionem ſignificat. l. ſi Titio. ff. Quando dies leg.ced. & l.qui promiſit. ff. de Cond.& demon. Item dictio [niſi,]ſignificat conditionem, vt vendo tibi librum, pro decẽ, ita quòd venditio valeat & perficiatur, niſi alius conditionem meliorem intra menſem faciat,l. ij.cum ibi notatis.ff.de In diem addic.Itẽ dictio,[alioquin,]conditionem facit, vt promittis mihi ſcribere librum intra mẽſem, alioquin decem nomine pœnæ. nam ſenſus eſt, ſi non ſcripſeris, &c.l.ſi finita, §. ex hoc edicto.ff. de Dam. infecto. Idẽ in dictione [aliàs,]quia eodem modo exponitur,id eſt ſi non ſcripſeris.Item in dictione[ſiue,] dicendo, promitto ſi nauis ex Aſia venerit,ſiue Titius Conſul fuerit. Et quæ illarum conditionum diſiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionem. Item in alternatiua, vt dicendo, aut relinquas prædia propinquis, aut libertis. l.cum pater.§.penul.ff.de lega.ij. nam ſenſus eſt, ſi non ſint propinqui,veniant liberti,& hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus teſtator primò relinquere voluit, vt patet ex ordine ſcripturæ. Itẽ in aduerbio [quandiu,]vt tibi promitto vel lego ſingulis annis decem, quandiu res meas vel heredis mei geſſeris: nã ſenſus eſt, ſi geſſeris habeas decem. l. pater. §. finali. ff. de Conditionib.& demonſtrationib.Item in dictionibus [quoad. donec, quoſque,] quia idem ſignificant. Item in dictione [dum,] dicendo, lego vxori dum cũ filio meo erit. l. qui concubinam. §. vxori. ff. de Leg. iij. Idem in dictione[quandocũque,]vt vir legat

gat vxori quandocunque filios habuerit. l. cùm vir.ff.de Conditio.& demonſt. Idem de [quando]vt, lego pupillæ quando nupſerit.Idem de [vbi,] dicendo, lego filio vbi nupſerit. Idem de [quatenus,] vt, lego quatenus heres meus erit, quia ſenſus eſt, ſi in toto vel in parte.l.Stichum, ff.de Lega.j.Idem de [poſtquã,] & [ad,] vt lego ad tempus liberorum. l. ſi vxori. ff. de Cond.& demonſtra. Idem de præpoſitione[cum,] vt ancilla cum liberis libera eſto,intelligẽdo quòd ancilla libera non ſit niſi cum liberis.l. ſi ita fuerit. ff. de Manumiſſis teſtamen.Idem de [in,] vt lego Titio in diſciplina. l. nec ſemel.§.ſi in habitatione.ff. quãdo dies lega. ce. Idẽ in nomine, vt, promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum.ff.de verborum oblig. & l.j. in fine, de Conditio. & demonſtration. & pendet diſpoſitio ex incerto futuro euentu, id eſt,ſi pariat,vel fructus creſcant. Idem ſi dicam,promitto centum nomine dotis, id eſt,ſi matrimonium ſequatur.l. ſi ſtipulationẽ. ff. de Iure dotium. quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, ergo ſic intelligitur. Idem de donatione cauſa mortis,l.ſi mortis cauſa.ff.deDonatione cauſa mortis. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine,vt veſtem quæ mea erit, lego.l.nuper.ff.de Lega.iij. Idem de [quiſquis,] vt quiſquis mihi heres erit, ſit heres filio meo.l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de Vul. ſubſti. Idem de quiſque, vt Titium & Seium pro quãta parte quiſque heredem me fecerit, ipſum inſtituo.l. hoc articulo.ff. de Here.inſti. Idem de [qui,] vt qui priùs aſcenderit capitolium. l.ſi fuerit. ff. de Rebus dub.Idem de [quicunque,] vt quicunque profeſſus fuerit, &c. l. edicto.ff. de Iure fiſ. & hoc ex ſignificato non tantùm pronominis, ſed verbi futuri temporis l.ij. ff. de Here.inſtituen.Similiter ibi,emo piſces qui capientur, emptio eſt cõditionalis. Idem in participio, vt acceptis cẽtũ à Titio, inſtituo eum heredem.l. à teſtatore. ff.de Condit. & demonſt. Nam licet, [acceptis,] ſit præteriti tẽporis, tamen ſignificat ibi futurũ, ſcilicet,ſi accepero,&c. Idem ibi,lego Stichum futurum meum, argum.l. Stichum. ff.de Lega.j. Idẽ in gerũdio, vt ſum inſtitutus adeundo repudiãte Titio.l. ſi tu ex parte.ff.de Acquir.hered. Idem in ſupino, vt lego vel promitto euntibus ſpatiatum in die Dominico,& ſic de ſimilibus.

CONDITIONVM duo ſunt genera. aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis: poſſibilis quæ per rerum naturam admitti poteſt,impoſſibilis quæ non poteſt. Pau. lib.3.Senten.cap.6.

CONDITIONVM poſſibilium genera ſunt tria, aut enim ex caſu & fortuna pendent, veluti,ſi filius naſcatur:quæ idcirco Caſuales à Iuſtiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate, veluti ſi ſeruum manumittat: quas idem Iuſtinianus poteſtatiuas:aut mixtæ ſunt, quarum euentus, ait idem, ex fortuna & perſonæ voluntate pendet: veluti ſi victoriam reportet. l. 1. §. Sin autem aliquid.C.de Cad.toll.

CONDITIO alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omnimodo eſt exſtatura, veluti, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non

non venerit.l.neceſſario.8.§.1.ff. de Peric. & commod. Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt, vt ſi nauis ex Aſia venerit.

CONDITIO rurſus alia dicitur faciendi, alia dandi: illa cùm appoſita lex eſt vt quid fiat: hæc vt quid detur. l.31. §.1. ad Trebell.l. 68.ff.de Solut.l.82.ff. de Condit. & demonſt.

CONDITIO interdum nihil aliud eſt, quàm pactio. vt apud Ciceronem 11.de Inuent.& in Topic. Hinc,

CONDITIO pro pactione nuptiarum: in l.vlt.ff de Sponſal.l. vlt. de proxenet.l.19 & l.36.ff.de Ritu nupt.l.65.ff de Iudic.Hinc Feſtus, Conuenta, inquit, conditio dicebatur, cùm primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur.Hinc.

CONDITIONE tua nō vtor, formula erat renunciandi ſponſalibus. l.1.ff.de Sponſalib.Hot.

CONDITIONALIS creditor quis ſit, habetur in l. Conditionales. de Verborum ſignific.

CONDITIONALIS ſtipulatio. Require infrà Stipulatio.

CONDITIONALES Impera. Leo tabularios interpretatur in l. Scriptura.11.C.Qui pot.in pig.nimirum qui ea conditione munus illud adepti ſunt, ne ad vllum aliud aſpirent. Conditionales ſerui appellantur in l. Defenſionis.7.C.de Iur.Fiſc.

CONDITIONALITER, pro ſub conditione, l. quæ res. ff. de Verb. oblig.

CONDITVRA, eſt illud quod ferculis aliiſque eſculentis cōcinnandi condendíve gratia ſolet adhiberi. Apud Columellam lib. iij. de Re ruſti. [caput eſt de oliuarum conditura.] Vlpianus lib. xxxiij. Digeſt. de tritico & vino leg.l. ſi quis. [Quod potiùs, inquit, conditura loco ſit.]

CONDITVRA, quod ferculis condiendi gratia adhibetur.l.ſi quis. de Vi.tri.& oleo leg.

CONDVCERE dicitur ille, qui rem aliquam ab aliquo data mercede, vel promiſſa, accipit vtendam. Vnde, [Conducit, qui dat, ſed qui locat, accipit illud.] Interdum tamen, per cōtrarium euenit, vt locatur qui pretium dat, conductor qui accipit, vt in l.ij. in princip. ad l. Rhod. de iac. & aliàs ſæpè, vt ibi annot. Budæ.

CONDVCTI actio. Require ſuprà Actio conducti.

CONDVCTOR eſt, qui vel rei alienæ vſum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recipit.

CONDVCTOR operis, pro redemptor. Iauol. l. 44. ff. de fideiuſſ. [Et quia opus effectum non erat, alij locaſti: & cùm poſterior conductor ſatis non daret, ipſe opus feciſti.] Hotoman.

CONFESSIO eſt duplex, ſcilicet, iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quòd confeſſio iudicialis præiudicet, debet habere hæc ſex, [vnde, maior, ſponte, ſciens, contra ſe, ius ſit, & hoſtis. Nec natura neget, fauor aut lis, iúſve repugnet.] Vide hoc cū allegationibus ſingulorum, in glo.cap. nos in quenquam, ij.q j.in verb. [confeſſum.] Et cōfeſſio iudicialis eſt certa, & clara aſſertio, id eſt, reſponſio eius, de quo quæritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter, ſcilicet ore, facti euidentia, & interpretatiuè, ſcilicet contumacia c.nullus dubitat. de Præſum. Et præiudicat, dum fit in iure, id eſt, in iudicio corā iudice competente,

petente, & aduerſario præſente. ℞ intelligitur per dictionem hoſtis, ſuprà poſitam. Item per litem conteſta. nec fit cōtra naturam, vt eum occidiſſe, qui viuit, nec de re litigioſa, nec in cauſa fauorabili ſecundùm Bern. in gl. præalleg. Et cōfeſſio, facta in pœnitentia ſacerdoti, non facit fidem coram iudice ſeculari. C. de Epiſcop. audien. l. archigerōtes, & ibi per doc. Sicut nec præiudicat confeſſio extra iudicium facta, niſi cauſa adiiciatur, vt, cōfiteor me debere tibi centum ex cauſa mutui. C. de Nō nume. pec. l. generaliter. gloſ. not. iij. q. ix. ca. teſtes. §. de his.

CONFESSORIA actio. Verbum è Græcorum Iuriſconſultorum fontibus deriuatū, pro actio verbis agentibus concepta, cui opponitur negatoria. Vſurpatur autem in ſeruitutum vēdicationibus, cū quis ſuam eſſe ſeruiturē petit. l. 2. & l. 4. §. 1. ff. Si ſeruit. vindic. l. penul. §. vlt. ff. ſi Vſusfr. petat. Neque vnquam niſi verbis aientibus concipitur, ne in caſu quidem l. 4. ff Si ſerui. vindic. dicitur & confeſſoria actio in lege Aquil. quæ ex confeſſione rei, id eſt, aduerſus reum qui confeſſus eſt. Inde Neratius 23. §. vlt. l. pro inde. 25. §. 1. ad leg. Aquil. Vide ſuprà Actio confeſſoria. & Hotoman. in Commentariis Inſt.

CONFESTIM intelligitur, cùm priùs vel quàm priùs poterit. l. 2. §. penult. ff. ad Trebel.

CONFINIA dicuntur ea quæ adeò ſibi proxima ſunt, vt nullus medius paries interponatur, ſed vrbana parietibus diſtingui conſueuerunt. Et ideò non ſunt confinia, ſed magis dicuntur vicina. ff. fi. regun. l. iij. §. hoc iudicium.

CONFIRMARE eſt alicui iuri vel facto firmitatem præſtare.

CONFIRMATIO, eſt iuris priùs corroboratio, vt colligitur, de fide inſtrum. c. inter dilectos. Alio modo: vt ſacramentorum adminiſtratio, ſcilicet in fronte chriſmatis aſſignatio. Et fit cōfirmatio primo modo dicta his verbis [Confirmamus te ſicut ritè poſſides, vel ſicut ſine prauitate facta eſt electio, vel ſicut prouidè facta eſt]

CONFISCARI, eſt fiſco applicari, vel in fiſcum induci. vnde fiſcus eſt regius ſaccus in quem reducuntur bona damnatorum & proſcriptorum. Vnde dicitur. [Facta eſt omnium bonorū confiſcatio.]

CONFISCATVS tutor dicitur in l. 9. §. penul. ff. de Tut. & rat. diſt. cuius bona fiſco commiſſa ſunt. Sueton. Caligula, Prætereuntes duos equites R. locupletes, ſine mora corripi confiſcatique iuſſit. Hotoman.

CONFLATVM vas, id eſt, factum. §. cum ex aliena. Inſti. de Re. diuiſ.

CONFVNDERE. eſt commiſcere. §. ſi duorū. inſtitut. de rerum diuiſione. Nonnihil tamen inter ſe differunt, vt not. gloſſa in §. quòd ſi frumentum. eod. tit.

CONFVNDI obligatio dicitur, cùm debitor in creditoris ius ſuccedit, l. debitori, l. grauius. ff. de fideiuſſ. l. 6. & 14. C. ad leg. falcid. & ſimiliter Confundi ſeruitutes, cùm prædium quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, eiuſdem domini efficitur, l. 1. & xv. ff. Quemad. ſeru. amitt. & l. 7. ff. de fund. dot. Confundi vſusfructus, cùm proprietatem vſufructuarius adipiſcitur, l. 4. ff. Vſufru. quemad. cau.

CONFVGA, qui ad aſylum confugit, l. præſentis. 5. C. de iis qui

ad Eccleſ. conſ.l. ſi qua. C. de epiſc. & cler.

Congiarium, ſportula erat, qua diurni cibi nomine comitibus, anteambulonibus, aſſeclis, ſtipatoribúſque ſuis potentiores cibos diſtribuebant: dictum à congio vini menſura ſextarios ſex capiente. Plinius libro decimoquarto, [Tribus congiis epotis vno impetu,] hinc congiarium: Martialis: [Centum miſelli iam valete quadrantes, Anteambulonis congiarium laſſi.] Paul. lib. xxxiij. Digeſt. de fundo inſtr. l. tabernæ. Vrnæ, inquit, æreæ & congiaria & ſextaria.

Congiarium, præter alia ſignificata, genus eſt menſuræ vinariæ. l. tabernæ. de fund. inſtru.

Congregatio apud Canoniſtas dicitur etiam de duobus. c. j. de Elect. quod an generaliter verum ſit, tractat Alciatus in l. deteſtatio. §. fi. de verb. ſig.

Coniectio cauſæ, Paul. in l. 1. ff. de Reg. iur. [Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, &, vt ait Sabinus, quaſi cauſæ coniectio eſt] Hoc quid ſit declarat Aſconius. Cùm, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramēti peterent, poſcebāt Iudicem qui dabatur poſt trigeſimum diem. (Hotomanus legendum arbitratur poſt tertium diem) quo dato, deinde inter ſe perendinum diem, vt ad iudicium venirent denunciabāt, quò cùm eſſet ventum, antequā cauſſa ageretur, quaſi per iudicem rem exponebant. quod ipſū dicebatur cauſſæ coniectio, quaſi cauſæ ſuæ in breue coactio: Hæc ille.

Coniectura, eſt veriſimilis ratio ſuſpicionem inducens, non de neceſſitate perſonarum vincens.

Coniicere, eſt perpendere vel præſumere.

Coniugium, idem eſt quod matrimonium, & dicitur coniugium, quia communi iugo & æquali coniuges vitam trahere debent, licet aliquando diſpari tractu.

Coniunctio quandoque ponitur pro diſiunctione: vt cùm dicitur mihi heredíque meo. ff. de Verb. ſig. l. coniunctionem. & diſiunctio quandoque pro coniunctione, vt ff. eo. l. ſæpe.

Coniunctionis materia, de qua in l. re coniuncti. ff de leg. iij. vide ſuprà in ver. complexus.

Coniunctio in hereditatibus & legatis triplex obſeruata, aut re, aut verbis, aut re & verbis ſimul. l. re cōiuncti. ff. de leg. 3. l. triplici. 142. ff. de Verb. ſig. Re coniunctio eſt, cùm duobus ſeparatim res ea dem legata eſt, hoc modo, Titio fundum Tuſculanum do lego. Eundem fundum Mæuio lego. Verborum coniunctio eſt, cùm pluribus res eadem definitis partibus legata eſt. Re & verbis hoc modo coniunctio dicitur, Titio & Seio fundum lego.

Connivere, eſt oculos claudere. & interdum ponitur pro diſſimulare, vt cùm dicitur cōniuentibus oculis. Quandoque conſentire, vt conniuens conſentiens dicitur, & Cōniuentia conſenſus. l. quiſquis. C. de poſtu.

Qui mihi conniuet, oculis ſignum mihi præbet.

Connubium, eſt vxoris iure ducendæ facultas. Vlpian. cap. 25. Inſti. Seruius autē Connubiū, inquit, eſt ius legitimi matrimonij.

Consanguinei, qui inter ſe ſanguine coniuncti ſunt. l. j. §. pen. de ſuis & leg. hered.

Con

Conſangvinitas, eſt attinentia perſonarum ex eo prouenieus, quòd vna deſcedit ab alia, vel ambæ ab eadem: vel eſt vinculum perſonarum ab eodē ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Vel eſt conuentio vnius perſonæ ad aliā proueniens ex parentela: & dicitur cōſanguinitas, quaſi ſanguinis vnitas.

Conſcripti patres dicebantur, quoniam eorū nomina ſcripta erāt in aliquo loco, vt in corona capitis eorum, vel aliàs, vt gl. Inſt. Quib.mo.iu.pa.po.ſol.§. ſed ex cōſtit.in verb. patritiatus.

Conſensvs, & auctoritas tutorum. require ſuprà auctoritas præſtanda.

Conſensvs autem eſt quadruplex.ſ.negligentiæ, conſilij, cooperationis, & auctoritatis, vel defenſionis. Primo & ſecundo modo conſentiens minus punitur, quàm faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. De hoc gl. optima in c. j. de Offic. delegat. ſuper verſ. pari pœna.

Conſensv dicitur obligatio contrahi, velut in emptione, locatione, conductione, permutatione, mandati, pro ſocio, & ſimilibus. In quibus dicitur ideò obligatio contrahi cōſenſu, quia abſque eo, quòd res in præſenti datur, hinc inde naſcitur, & erit obligatio vtilis & efficax ad agendum.

Conseqvens, id eſt conforme, Inſtitut. de Don. §. eſt & aliud.

Conseqventia litterarum, dicitur conſequens ordo ſcripturæ, ſcilicet quando ſcribitur ſine titello, vel titellis, id eſt ſine omni abbreuiatione. Et dicitur tenor litterarum: ſeu tenorem dicimus textum litterarum, quamuis titellis ſcribatur.

Conserere manus dicebantur in vindiciis, qui vim morib', feſtucas inter ſe, quaſi haſtas dicis cauſa cōmittentes, faciebāt. Lex autē duodecim tabularū, de qua Gel.lib.20. cap.9. cōmemorat, his fortaſſe verbis concepta erat, ſi qui in iure manum conſerunt, vtrique ſuperſtitibus præſentibus vindicias ſumūto. Vnde illud Cicero.j.de Oratore, [multiſque præeſſem qui te ex iure manu conſertum vocarent.]

Conservator, eſt iudex datus ad defendendum aliquos cōtra manifeſtas iniurias, iudiciali indagine non vtens. de Offic. deleg.c.ſtatuimus. libr.6. Et non ſunt niſi epiſcopi, vel eorum ſuperiores Abbates, vel dignitates aut perſonatus in cathedralibus eccleſiis obtinentes.de Offic.deleg.c.vlt.lib.vj. vbi ponitur differentia inter conſeruatorem & delegatum.

Consiliarii dicuntur, eo quòd aler alteri ſuum præbeat conſilium.

Consilivm, eſt de aliqua re facienda vel non facienda excogitata deliberatio. Vnde dicitur etiā locus, quo plures conſultandi gratia conueniunt. gloſſ. in §. eadem.Inſtit. Quib.ex cauſ.ma. non lic. ſæpe tamen ponitur pro iis qui conſilij audiendi gratia vnum in locum conuenerunt. Item conſilium dicitur hominis intentio, ſeu propoſitum, vt ff.de furtis.ſi quid fur.§.j.

Consistoriani, require ſuprà, Comites.

Consistorivm idem eſt, quod prætorium vel tribunal: locus, ſ.in quo ius redditur ex more. Et eſt vulgare Italorum ſeu

n 2 Lomb.

Digitized by Google

Lomb. Cle. paſtoralis. de re iud. 2. q. 6. anteriorum de Appell. ex inſinuatione. Et dicitur à conſiſto conſiſtis.

CONSOBRINI dicuntur, duarum ſororum filij, quaſi conſororini. Etiã poſſunt dici ex duobus fratribus nati, licet propriè dicantur fratres cõſanguinei vel patrueles. Inſtit. de Grad. §. quarto gradu.

CONSOLIDATIO, eſt proprietatis cum vſufructu coniunctio. Imp §. 2. de Vſu. Vel ex contrario, ſi vſufructarius proprietatem rei acquiſierit, quæ res quoque conſolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirẽs cõſolidare dicitur. l. 3. & 6. de Vſuf. accreſ. & Iauol. l. à libertis. ff. de bo. liber. Solida proprietas dicitur in qua vſusfructus ineſt. Itémque apud. Paul. l. Sempronius. 26. §. j. de Vſufruct. lega. Hotoman.

CONSORTES eiuſdem litis dicuntur illi qui ſimul agere vel conuenire poſſunt.

CONSORTIVM idem eſt quod matrimonium: & ita dicitur, quia omnis ſocietas inter eos communicari debet: vt not. per gloſ. Inſtit. de pa. poteſt.

CONSPIRATIO, eſt quædam fraudulenta confœderatio facta in præiudicium alicuius perſonæ vel dignitatis: & dicitur à ſimul ſpirando, quando ſcilicet plures ſpirant, flant, & tendunt in vnũ: & fit ſine iuramẽto, à ſpiritu ſuperbiæ & elationis: & omnis talis eſt illicita ſecundùm gloſ. in ca. exhibita. de iudi. Eſt tamen quandoque licita, iuſta & approbata, vt ſi canonici cõſpirent de non obediendo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignum. in dubio tamen præſumitur illicita, vide ij. q. iij ca. coniurationem. & c. conſpirationum. Nam coniuratio eſt pluriũ in vnum iuratio.

CONSPONSORES Cicero vocat eos, qui à Iuriſconſultis correi debendi, id eſt, eiuſdem obligationis debitores dicuntur. lib. 12. Epiſt. ad Atticum. Conſponſos antiqui dicebant fide mutua obligatos. Feſtus.

CONSTITVERE poteſt quilibet qui pro alio obligaturũ promittit, vel obligat, ſecundùm Azo. in Summa. de conſtit.

CONSTITVTIO ſpeciali vocabulo dicitur, Imperatoris vel alterius principis qui conſtitutionẽ facere poteſt: & deſcribitur ſic, [Eſt ius relatũ in ſcriptis, redactum.] Vel ſecundum Goffr. eſt ius ſcriptum, diſt. j. §. cùm itaque. Dicitur autem conſtitutio, quaſi commune ſtatutum. Nam Papa cum fratribus ſuis Cardinalibus, & cæteri prælati cum capitulis & canonicis ſuis conſtitutiones faciunt. de ſent. exc. inter alia. Et de his quæ fiunt à prælatis per totum. Item legatus, ſynodus prouincialis, ſynod⁹ epiſcopalis, principalis, princeps cum proceribus, præfectus prętorio, populus Romanus, collegium approbatum, capitulum, facere poſſunt cõſtitutiones ſecundùm Gof. in ſum. eod. titu. §. namque Papa.

CONSTITVTIONVM aliæ generales ſunt, aliæ perſonales. Generales, quæ ad omnes pertinent. Perſonales verò, in quibus propter certæ perſonæ rationem à iure cõmuni receſſum eſt, quæ & priuilegia appellantur. l. j. & l. 3. C. de legib. & §. quod principi. de Iu. nat.

CONSTITVTOR dicitur qui pro

pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in ſe transfert vel ſuſcipit obligationem.

CONSTITVTVM, vocabulũ ad ius ciuile pertinens, & ſignificat tempus communi conſenſu indictũ, quo ſe aliqui in loco certo ac conſtituto ſiſtant. Cicero pro Cælio: [Cùm ſit iis confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem & conſtituto cœpiſſe de tantis iniuriis experiri.]

CONSTITVTORIA, ſiue conſtititia actio dicitur, quæ in eum, qui ſe ſoluturum cõſtituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam conſtituiſſe, eámque pecuniam cùm conſtituebatur debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id quod conſtituit: ac per actorem non ſteterit quo minus fieret quod conſtitutum eſt, tum Mæuius damnetur. l.16.l.17.l.18. ff.de Conſtit.pecun.

CONSVETVDO diciturius quoddam morib.i. aſſiduis actibus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cùm lex deficit.j.diſt.conſuetudo. Quæ enim in ſcriptis redacta eſt, vocatur lex ſiue conſtitutio: quæ autem in ſcriptis nõ eſt, retinet nomen ſuum conſuetudo, di.j.§. cum itaque. Et dicitur conſuetudo, quaſi communis aſſuetudo.gl.Inſt de iur.na.gen.§. ex non ſcripto, & ad hoc ꝙ confirmata ſit, requiritur vſus decẽ annorũ, vt ff.qui & à quib.manu. non li.fi.l.ſi cum fideic.§. Ariſt.

CONSVL olim dicebatur ſenatus, magiſtratus. vt Inſtit. de iur. nat.gen.& ci.§.lex.Hodie tamen conſul ſumitur à conſulendo, quia Reipublic. conſulit. Exactis enim à Romana ciuitate regibus, conſtituti ſunt conſules qui Reipublicæ conſulerent.

CONSVLARIS dicitur, qui conſulatum geſſit. Cõſulares autem fœminas intelligimus vxores conſulum & conſularium, non etiam matres.l.j de ſenat.

CONSVLTATIO dicitur, in qua alicui Papa de iure reſpondet. Item deliberatio futuratũ rerum rectè conſultatio nuncupatur.

CONSVLTVS.i.interrogatus, ſic ff.de pac.l.item quia. Vnde,

Conſulo te, quæro, tibi conſulo, conſilium do.

Conſultor poſcit, quod conſultus bene noſcit.

CONSVMPTVM vel [conſumptio] eſt raſio, videlicet quando dictio vel ſyllaba abraditur, & alia ſcribitur.

CONTESTARI [litem,] quid ſit, patet ex dictis.

CONTESTATIO [litis,] ſecundùm Hoſt.eo. tit. eſt per petitionem in iure propoſitam, & congruam reſponſionem ad eam ſecutam animo conteſtandi litem, facta narratio, & rei reſponſio in iudicio fact.l.l.vni.C.de lit.con.

CONTEXTA [lana] dicitur, cui tantùm deeſt prætextura, quam vulgò cimoſiam vocamus, vt à textrinis inſtrumentis detrahi poſſit l. veſtimentum. de aur. & arg.leg.

CONTIGNATIO, eſt trabium coaſſatio ad tabulata, cœnaculáque conſtituẽda. Pli.li 35. Seſqui pedalis paries non amplius quàm vnam cõtignationem ſuſtinet.] Liu.l.21.ab vrb.cond. [Bouem in tertiam contignationẽ ſua ſponte ſcandiſſe refert. Papinia.lib 8. Dige.de ſeruit.vrb. præd.l. binas quis.[Binas, inqt, quis ædes habebat vna cõtignatione tectas.]

CONTINENS plerunque pro

continuus, hoc eſt, continuatus accipitur. Cic. 1. Tuſc. quæſt. Continentem orationem audire malo. Celſus lib. iij. [Et multo magis ſi continentes febres ſine remiſſione ſunt.] Triphon. lib 27. Dig. de excu. tut. l. Titius. [Teſtamento, inquit, Romæ confecto, vel in continentibus. Item Vlp. lib. 39. de aqua plu. arc. l. j. [Noceat loco, qui eſt intra cõtinentia ædificia.] Pau. de Verb. ſign. l. vrbis appellatio. [Romæ, inquit, continentibus ædificiis.] Nebriſ.

CONTIGNATIO dicitur, lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. vnde duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna contignatione, hoc eſt, ſub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouinciæ dicuntur, quæ Italiæ coniunctæ ſunt. l. notionem. de Verb. ſign.

CONTINENTIA vrbis appellantur ſuburbia, inde dicta quòd cum ipſa vrbe ſe teneant, contiguáque ſint. l. qui in continentibus. de Verb. ſignif.

CONTINVE recipit quandoque interuallum per Bar. in l. Celſus. ff. de Vſu. Qualiter etiam continuè intelligatur, ponit Bar. in l. ſi quis ita. ff. de con. & demonſt. Nã q tenetur cũ aliquo continuè morari, nõ tenetur quolibet momento cũ eo morari. facit hoc ad quæſtionẽ ſi teſtes debeãt probare ꝙ Titius decem annis cõtinuè poſſedit fundum: ſufficit deponere quòd viderunt eum omni anno colligere fructus vel arare, &c. licet enim non continuè ſteterunt in conſpectu Titij & fundi, tamen intelliguntur cõtinuè per decem annos vidiſſe.

CONTINVÒ, id eſt, ſtatim. l. ſtipulatus ſum. de Verb. oblig.

CONTRACTVS eſt duorum, vel pluriũ in idem conſenſus. Et ponitur quandoq; pro omni pacto vel conuentione, vel quaſi contractu, vt ſi quis geſſit alterius negotia, vel tutelam: de hoc vide Archid. in §. contrahentes. c. Romana. de for. comp. libr. vj. in gl. ver. inuitos, ideóque dicimus quòd paciſcendo diuerſas in vnũ trahimus voluntates. Et nota ꝙ etiam aliquæ obligationes dicuntur oriri ex quaſi contractu, in quibus fingitur tacitè cõſenſus interceſſiſſe, dato quòd non interceſſerit expreſſe: vtpote heres adeundo hereditatem, obligatur creditoribus hereditariis, & legatariis. Et in pluribus aliis caſibus, de quibus infrà.

CONTRACTVS etiam eſt nomẽ iuris, quãdo naſcitur obligatio, & eſt nomen facti, quando nõ naſcitur obligatio. l. Labeo. §. contractũ. ff. de Ver. ſig. & ibi per Bar. ſicut in ſimili dicimus de teſtamento. l. tabularũ. ff. quemadmodum teſta. aper. & ſecundùm alios in Auth. ſacramẽta puberũ. C. ſi aduerſus vend. Et in ſuo generali nomine cõtractus prolat⁹ continet tã innominatos, quàm nominatos cõtractus, vt eſt gloſ. ſuper verb. [in ſuo nomine.] in l. iuriſgẽtium. ff. de Pac. Et hoc valet pro ſtatutis. Bal. not. triplicem eſſe contractũ. ſ. propriũ, improprium, & impropriiſſimum. Primus eſt quando vltro citróque, i. hinc inde ex vtraq; parte oritur obligatio. §. contractum. in l. Labeo. præalleg. vt in emptione & locatione. Secundus ſcilicet improprius eſt, quando ſolum vna pars obligatur, vt in donatione ſolus donans ad tradendum. & aliquando de euictione, vt no. l. Ariſto. ff. de do. cau. mortis. & in mutuo

Digitized by Google

mutuo ſolūmodo recipiēs obligatur ad tantundem reſtituendum.ff Si cer.pet.l.ij. Et in ſtipulatione, quando ſolūmodo vna pars obligatur: nam tunc non eſt propriè contractus: & ita intelligitur glo.Inſt. de diui. ſtip.§. conuentionales.ſuper verbo[cōtrahendarum.] Tertius,ſ.impropriiſſimus. eſt, quando ex nulla parte oritur obligatio, ſed potius diſſoluitur obligatio facta, vt eſt tranſactio facta nudo pacto.ex qua non agitur ante complementum conditionis. de hoc Salicet in l ſiue apud acta. C. de Tranſact. vt etiam eſt liberatio per acceptilationem.Inſt. Quib. mod.tol.oblig. §.j. & in l.vbi pactum.C. de tranſa.per Bart. Ergo ſi ſtatutum facit mentionem de cōtractu, intelligitur de proprio tantum, quia verba ſtatutorum ſunt propriè intelligenda, l.j.§.ſi is qui nauem. ff. de exercitoria actione, niſi diceret omnem cōtractum, vt in gloſ.§.cōtractum. præallegat. Item contractus appellatione intelligitur de validis,non de inualidis,vt in Auth. ſacramenta puberū, præallegat. & continetur inſtrumentum, ff. de duobus reis l. eandem. Item continetur donatio.C quod metus cau.l. ſi donationem. Et generaliter omne illud ex quo naſcitur obligatio, appellatione contractus intelligitur. leg. ſi ab eo.ff.de Legatis ſecund.

Contradictor quando dicatur legitimus ad contradicendum alicui actui de mittendo aliquem in poſſeſſionem, vide Bart. in l. à diuo Pio.§.ſi ſuper rebus.ff.de Re.iudic. & Innoc.in c.cùm ſuper.de Re iud. & Spec. in titu. de Action.§. ſupereſt. & contradicere ſibi ipſi quando quis dicatur, vide in Verbo Variare.

Contributio perſæpe pro cōiunctione & cumulatione variarum ſummarum, velut in leg. Falcid.ratione ineunda, cū varia legata cumulātur, vt de dodrantis quantitate appareat. Contributio fieri dicitur, l. 1.§. interdū omnimodo.l. in ratione. 11. §. ꝙ vulgo.ff.ad le.Fal.& l.j.in princi. ff.ſi cui pluſquam per leg.

Contubernales appellantur,quicūque ſimul habitant, vt tradit Alc.in le. inde de Ver.ſig. Quapropter in re quoque militari contubernales dicuntur qui in iiſdem tabernaculis ſeu tentoriis militant: nam taberna omnem habitationem complectitur. Itidem fit vt contubernales ſeruorum, intelligantur eorum vxores & nati.l quæſitum.§. contubernales.de fund. inſtr.

Contubernium, eſt matrimonium contractum, & propriè ſeruorum. Inſt. de nupt.in gloſſa ſuper verbo,ciues.

Contumax à contemnendo dicitur.Et ſecundùm Iſid.eſt qui cōparere debet in iudicio, & nō comparet. Et dicitur quandoque verè, quandoque ficte, vel præſumptiuè. Verè cōtumax dicitur qui expreſsè dicit iudici vel eius ſeruienti,ſ. nuncio ipſum citāti, quòd non comparebit coram ipſo, vel qui dum comparet illicentiatus recedit. Fictè verò cōtumax eſt qui citatur, non tamen venit, vel latitat,aut facit, quòd citatio ad ipſum non veniat, aut eum non apprehendat, vocem vel qui iudicis audire negligit. Sed iſto vltimo caſu potiùs dicitur verè contumax.

Contumacia, eſt erga iudicem vel prælatum commiſſa

in obedientia. Et eſt multiplex, Aliquãdo enim committitur in non veniendo. Aliquando in non reſpondendo. Aliquando in latitando, abſentando, vel procurando ne ad citatum veniat citatio. Aliquando in non reſtituẽdo. Aliquando in non emendando delictum. Aliquando in non exhibendo. Vide Goffre.de ſentent.excommu.§. excommunicatio fieri habet, in Summ. & Guliel.in Spec.titu.de contuma. §. j. verſic. & nota vbi diſtinguit duplicem contumaciam. Primo, ſcilicet, veram & præſumptam. Secundò triplicem, ſcilicet veram, euidentem & præſumptam, vt in gloſſ.not.in Clemen.vnica, de do.& contum.quæ eſt glo.fin. & per Inno. in cap. quærela. de Procur.Bart.in le.fin. ff. de in integr.reſtitut.& in l.ex conſenſu. §.ij ff.de Appellat.Cyn. & Petr. poſt Iaco.Butr.in l.properandũ.§. ſin autem reus C.de Iud.

CONTVMELIA à contemnendo dicta eſt, capitur ſæpe pro iniuria. Inſt.de Iniur.in princ.

CONTVRBO, as, præter illum ſignificatum quẽ habet in promptu, ſignificat etiam decoquere, ſiue fidem frangere, nec creditori velle aut poſſe ſoluere. Martialis:

Conturbabit Atlas, & non erit vncia cælo,
Decidat tecum qua pater ipſe (*Deum.*
Iuuenalis.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic eſt.

Alphenus lib.xv in tit.de in rem verſo l. quidam fundum. Poſteà, inquit, conturbauerat, qui boues vendiderat. Idem de Inſtit actio. l.cuiuſcunque. §. idem Labeo Si quis piſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Accurſ. id eſt, non fecit quod cõuenit, exponit. Ne.

CONTVRBARE, interprete Bud.in l. cuicunque.de Inſtitut. actio.eſt decoquere, & patrimonium diſſipare: propriè autem dicitur, qui ſoluendo non ſunt quod à dominis acceperunt. l. quidam.de in rem verſo.

CONVENIRE, eſt ſimul in vnum locum venire. Etiam dicitur cõuenire quod alicui competit, ſecundum conditionem ſuam, vt iſtud conuenit illi. Item conuenire capitur quandoque pro cõuentione, id eſt, pacto, ex conſenſu de aliquo faciendo.

CONVENIRE etiam quandoque ſumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari, Item eſt placere. Vnde conuenire inter aliquos eſt complacere inter eos, vt conuenit inter te & me vt des mihi hoc.

CONVENIRE mihi, eſt congruere mihi vel adeſſe mihi quod me decet honeſtúmq; eſt.

CONVENIRE me, eſt alloqui me ſuper aliquo facto.

CONVENTICVLA, pro illicitis congregationibus.

CONVENTIONIS nomen generale eſt ad omnia pertinẽs de quibus negotij cõtrahendi tranſigendíque cauſa conſentiunt, qui inter ſe agunt, ſiquidem nullus eſt contractus, nulláque obligatio, quæ in ſe conuentionem non habeat, l.prima. ff. de Pacto. Conuentionum autem tres ſunt ſpecies, de quibus in l. conuentionum.& ſeq.de pact.

CONVERSATIO, habitatio. Vlp.l.12. §.j.de Relig.& ſump.Senatuſcõſulto cauetur, ne vſus ſepulchrorũ, permutationib. polluatur: id eſt,

Digitized by Google

eſt, ne ſepulchrum aliæ conuerſationis vſum accipiat: hoc eſt ne quis aliam ob cauſam quàm ſepulchri & religionis ibi habitet, aut verſetur, vt ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Vlpia. refert in l.3.ff.de Sepul. viol.Ho.

CONVERSI & oblati differunt: quia conuerſi portant habitum religioſorum, & profitentur ſolēniter, ſed non ſunt clerici: oblati verò portant aliquando habitum, & aliquando non, & poſſunt recedere, niſi ſint perpetuò oblati, quo caſu æquiparantur aliis profeſſis. Domin. de ſancto Gemin. in cap. per exceptionem. de Priuil. in vj.

CONVERSI veniunt appellatione monachorum, & gaudent immunitate religioſorum. Felin. in ca. non dubium. de Sent. excommunic.

CONVICIVM dicitur quaſi conuocium, ſ. quando in vnum plures voces conferuntur, & iniuriā eſſe Labeo ait. ff. de Iniur. l. item apud Labeonem. §. conuicium.

COPIARVM negotium, in lege ob negotium. de compen. dictum videtur pro mercimoniis rerum victualium quæ ad exercitum deferuntur.

COPIATAE, 1. Cod. tit. 2. l. 4. E & 4. C. tit. 63. l. 5. k.

COPVLATIVA oratio dicitur, in qua plura copulatiuè ponuntur, vt in omnibus verificetur, & ideo ad verificationem ipſius omnium concurſus exigitur ex proprio ſignificato. Sed hunc cōcurſum quandoque diuerſimodè ſignificat, prout diuerſa materia, vel alius quiuis modus ſignificandi ſignificare declarat. verbi gratia. ibi, interrogatus promitto, [lego Stichum & Pamphilū,] ſignificat vtrunque eſſe in ſtipulatione vel diſpoſitione. le. inter ſtipulantem. §. ſed ſtipulante ff. de Verb. obli. l. ſcire debemus in prin. eodem tit. l. quoties. ff. de leg ij.

COPVLATIVA etiam quandoque ſignificat concurſum alterius tantùm, prout ex ſignificandi modo concluditur: nam quandoque ponitur pro diſiunctiua, l. ſæpe. de Verb. ſign.

CORACINVM colorem, cuius meminit l. quæſitum. §. coccum. de Leg. iij. Alcia. in Parerg. interpretatur nigrum.

CORAM not. Paul. in comment. de confeſſ. c. ex parte. de Elect. vt circa libro vj. Et intelligitur ita vt præſentes intelligant. ff. de Arbitr. l. diem. §. coram.

CORBIS, textum eſt vimineum, quod Græcè, vt Priſcianus ait, κόφινος appellatur, ſed propriè corbis eſt quo meſſes excipiuntur. Varro lib. 4. de lingua Latina: [corbis, inquit, dicta ab eo quòd ſpicæ aliúdve quid eò corruebat.] Sed cum grammaticis ſub genere fœminino relinquatur. Seruius in primo Georgic. auctoritate Ciceronis ſub fœminino proferendum eſſe dicit, qui dixit, [meſſoria ſe corbe contexit.] Vlpian. lib. xxxiij. Dig. de fun. inſtr. l. inſtrumenta. [Inſtrumenta, inquit, cogendi fructus, quemadmodum torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fœnariæ.] Nebr.

COBBIS refertur inter ea fundi inſtrumenta, quæ fructus cogendi gratia parantur. l. inſtrumenta. de Fund. inſtr. leg.

COREPISCOPI, hi remoti sūt ab eccleſia, vt lxviij. diſt. cap. cor epiſcopi. Et poterant conſtitui in villis vel caſtris, epiſcopi verò non niſi in ciuitatibus, conferebant

bant tamen minores ordines.

Corinthium æs, & vaſa Corinthia ab ære Corinthio dicta, quòd Corintho vrbe Achaiæ à Romanis euerſa & incēſa, ex variis ſit metallis conflatum. Plinius de ære Corinthio: [caſus, inquit, hoc miſcuit, Corintho cum caperetur incenſa.] Sed auctor oſtendit, opifices nobiles Corinthiorum vaſorum Corinthi excidium præceſſiſſe. Martialis,

Conſuluit nares an olerent æra Corinthon.

Suetonius in Auguſto: [Propter vaſa, inquit, Corinthia inter proſcriptos curaſſe referendos.] Iabolenus Priſcus, de legat.3.l.heres. §. penul.cui Corinthia, inquit, vaſa legata eſſent. & paulo poſt: Proculus verò rectè ait, ſi æneæ quidem ſint abaces, ſi autē Corinthiæ, non deberi. Accurſ. Corinthiæ, id eſt, de vili materia, puta palea vel herba paluſtri, exponit, putās pretioſiora eſſe vaſa ænea quàm vaſa Corinthia: atque ita lectionem cum ſenſu perturbat. Erit igitur ordo & litteræ ſenſus talis: Proculus verò ait: ſubaudi abaces deberi, quia vaſa Corinthia erant in tanto pretio, vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Æquitas itaque legis in hoc cōſiſtit, quòd abaces ex viliori materia debentur, ex pretioſiori tamen non debentur. Nebr.

Cornicularii dicuntur illi, qui gerebāt cornua vel aciem in bello, vel qui in aures iudicum vota perferrent ſua. Sed in l.ij.C.de Prox.ſac.ſcrin. accipiūtur prò adiutoribus principis, cuſtodis, vel officialis, vt eo in loco atteſtatur Alciat.

Cornupeta, require ſupra[bos.]

Corona, quæ etiam clerica dicitur, eſt ſignum regni & perfectionis, cùm ſit circularis, carens angulo, in ſignum carentiæ ſordiū, quia vbi angulus, ibi ſordes. Se igitur & alios virtutibus regere, & à ſordibus mundare debent qui coronas gerūt, & ſic in Deo regnabunt.xij.q.j.duo ſunt. & quomodo raſura.tōſura, & corona differant, & quid ſignificēt, vide glo.in verb.tonſurā, in Cle. 2.de vita & hone.cler. Et differētiā inter diadema, coronā, & ſertum vide in Cle. vnic.de iureiur.

Coronarium aurum appellatum eſt, quod ciuitates & oppida nouis imperatoribus offerebant: de quo extat tit.lib.x.Cod. de Aur.cor.

Corpus pro collegio à Iuriſcōſultis nonnunquam accipitur, vt Calliſtrat. lib.xxvij.de excuſ.tut. l.non tātùm. Nō omnia, inquit, corpora vel collegia vacationem tutelarum habent. Itē Pōponius lib.41.titulo de Vſucap. l.rerum. Corporum, inquit, tria genera. Iuſtinianus quoque C.de Legib. & conſtit.l. quæ ex relationibus. Quibuſlibet corporibus, inquit, aut legatis. Ant.Neb.

Corpore vitiati dicuntur, qui ſunt mutilati in membris, vel debilitati propriè, ſicut qui membrum habent, ſed inefficax, vt oculum cæcum, manum aridam, crus confractum, &c. ſic mutilatus propriè dicitur, qui caret aliquo membro.

Corporati, id eſt collegiati. require ſuprà collegiati.

Corporatus vrbis Romanæ, dicitur, qui in aliquo corpore, & præcipuè vrbis, ſcribitur, ſicut quodlibet membrum hominis dicitur corporatum, vel ciuis factus, vel incola, vt C.libr.xj.de Priuil.cor.vrb.Rom.

COR

Corpvs quandoque dicitur collegium ſiue vniuerſitas, cuius caput eſt prælatus, cap. nouit. de his quæ fiunt à prælat. Et tale corpus poteſt habere vnum ſigillum. de Exce. prælat. c. dilecta. Dicitur etiam congregatio cuiuſcunque ciuitatis vel villæ vel caſtri habere corpus. Item quælibet congregatio pro iuſtitia facienda, vt congregatio Scabinorũ, vel totius vniuerſitatis. Item ſocietas cauſa religionis, cui permiſſum eſt corpus habere, debet inſtar reipublicæ habere res cõmunes, ſcilicet actorẽ ſiue ſyndicum communem, per quem agere poteſt, &c. ff. Quod cuiuſ. vni. no. aga. l. j. Item epiſcopus cũ capitulo ſuo facit vnum corpus, cuius ipſe caput eſt. Sed cũ clero ciuitatis vel diœceſis non dicitur facere vnum corpus: ſic nec Abbatiſſa cum clericis ſuis, licet ſit caput, vnum corpus facit.

Corpvs etiam vnum dicitur, quod vno clauditur ſpiritu, vt animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales, ſiue ſibi cohærentes, vt domus: vel habet partes diſtãtes, vt grex, populus, collegium, ſecundùm Ber. de Exceſ. prælat. c. vnic. lib. vj.

Corradere pecunias, eſt vndècunque illas eruſcare atque conquirere. Teren. in Adelph. [Minas decem corradet alicundè;] Idem in Phormione: [Munus hoc ei corraditur.] Vlpianus tit. de bonis damnatorum. l. diuus. [Plerunque, inquit, corraſas pecunias Præſides ad fiſcum tranſmiſerunt.] Idẽ l. 5. ff. de Admini. & per. tut [Ita autẽ depoſitioni pecuniarum locus eſt, ſi ea ſumma corradi, id eſt, colligi poſſit, vt comparari ager poſſit.]

Correctores prouinciarum in Iuriſconſultorum libris appellantur, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita eſt. l. ex omnib. 10. & l pen. ff. de Offic. præſ. Trebell in Tetrico tyrãno: [Eum quem triumphauerat correctorem totius Italiæ fecit.] Sic in l. vlt. C. Vt omnes Iud. & apud Marcellinum lib. xv.

Corrivales dicuntur, qui ex eodem riuo ſimul aquantur, &, per tranſlationem, qui eandem amicam habent communem. Vlpianus lib. xliiij. de aqua æſti. l. j. [corriuales, inquit, id eſt, qui per eundem riuum aquam deducunt.] Nebriſ.

Corrivales, Vlpiano ſunt, qui per eundem riuum aquam ducunt. l. j. de aqua quotid. & æſti.

Corrogare, eſt quaſi ſimul rogare & ſimul colligere vel adunare.

Corrvmpere. hoc verbũ latè patet, vt inſtit. de leg. Aquil. §. capite. & l. ſi ſeruus ſeruum. ff. eod. titu. Et quãdoque ſignificat ſtuprare, vt in l. ſi quis aliquid. de pœnis. Seruus etiam multis modis corrumpi dicitur, vt intelligere licet ex titu. de ſeruo corrupto ff. & C.

Corrvptela eſt peruerſa conſuetudo, ſacris canonibus inimica, de Conſuet. c. cùm venerabilis. de vita & honeſtate clericor. cap. cùm decorem, &c.

Costvm Marcianus in l. vlt. §. 5. ff. de Public. inter ſpecies ad vectigal. pertinentes recenſet. Plin. lib. 12. cap. 12. ſic ſcribit, [Radix & folium Indis eſt maximo pretio: Radix coſti guſtu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili,] & li. 22. ca. 24. [Odorũ cauſa, vnguẽtorumq; & deliciarum, ſi placet etiam ſuperſtionis gratia emantur,

emantur, quoniam thure ſupplicamus & coſto. Hotoman.

COTIDIE per c, & non quotidie per q, debere ſcribi Quintilia. eſt auctor libr j. de Orator. inſti. [Frigidiora, inquit, his alia, vt quicquid c, quartam haberet: & quotidie, non cotidie. verùm hæc iam inter ineptias euanuerunt:] Frigida eſſe, & inter ineptias numerat Quintili. quòd quotidie per q, literam debeat ſcribi. Victorinus quoque in libro de orthographia cotidie per c, literam debere ſcribi his verbis oſtendit: [Quanuis, inquit, cocus à coquẽdo, & cotidie à quoto, & die, deriuatiua ſunt, per c, non tamen per q. ſcribenda ſunt.] Adnotarũt & hoc Angel. Politianus, & Laur. Abſtemius, & Ludouicus Bognoninus in annot. ſuis.

COTORIA, æ, vena eſt vnde cotes exſcindũtur, ſicut Sulphuraria, vnde ſulphur eruitur. Stypteria vnde alumen. Alphenus lib. xxxix. de publica. & vectigal. l. Cæſar. [cùm inſulæ Cretæ cotorias locaret, legem ita dixerat.]

De C ante R.

CRABATVS, κράβατος, lectulus meridiando idoneus. Scæuola l. 20. §. 8. ff. de Inſtit. [Inſtructis domibus legatis crabatus argento inaurato, lectus mortis Titiæ tẽpore, in domibus non eſt repertus, ſed in horreis tantiſper conditus.] Hotoman.

CRETAEFODINA, dicta eſt vnde creta effoditur. Sed cùm multa ſint cretæ genera, cymolia, ſarda, vmbrica, ſaxea, argentaria, figula, de cymolia creta intelligendũ eſt dixiſſe Iuriſconſultum lib. xxvij. Dig. tit. de reb. eorum qui l. ſed ſi. [Cretæfodinas, inquit, vel argentifodinas vel aliud ſimile.] Caius li. xxxix. de Public. & vectig. l. ſed & ij. Eſt autẽ creta cymolia, qua vtuntur in lanificio pannarij, ad lanę duriciem molliendam.

CRASSARI, eſt quaſi crudeliter gradi. 2. Reg. vlt. [Ceſſet interfectio quæ craſſatur in populo.] facit xxiij. q. ij. militare. ff de pœn. l. capitalium. ad medium. Et not. Ioan. Andr. in Clem. j. de pœnit. in verbo [craſſantibus.]

CRASSATVRAE dicuntur quæ fiunt à latronibus in itinere, dũ crudeliter contra traſeũtes craſſantur. de pœn. diſtinct. j. à craſſaturis. Et craſſatores ſunt, qui prædæ cauſa aliquid faciunt, & proximi latronibus habentur, & ſunt ad malũ nitentes. vt eſt tex. iuncta gloſſ. in leg capitalium. §. craſſatores. ff. de Pœ. & dicitur à [craſſor craſſaris, [aliàs [graſſor.] ídque rectius.

CRATITIVS paries, qui rectis cratibus infixis, tum aliis tranſuersè circumplicãtibus conſtat. Vlp. l. 52. §. 2. ff. pro Socio. [Si vicini ſemipedes inter ſe contulerunt, vt ibi cratitium parietem inter ſe ædificarent, ad onera vtriuſque ſuſtinenda, &c.

CREDITOR, eſt qui alienam fidem ſequitur mutuatam pecuniam numerando. Generaliter verò creditor dicitur cui ex cauſa quacunque alienam fidem ſequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.

CREDITORES dimittere, eſt ſoluere quod illis debetur. leg. à dino. §. quòd ſi ff de re iud.

CRETA, eſt terræ ſpecies qua figuli præcipuè vtuntur. l. ſi cerræ. ff. de furtis.

CRETIO, id eſt, aditio. l. cretionũ C. de iu. deli. vide ſupra. CERNO.

CRIMEN,

CRIMEN, eſt peccatum, querela, id eſt, accuſatione, & damnatione digniſſimum: vnde & pro accuſatione ipſa ſumitur: vt in l. ij. de crim expil. heredit.

CRIMINVM alia ſunt priuata, vt illa quorum executio, id eſt, accuſatio vel denunciatio pertinet tantùm ad illos quibus inferuntur, vt furta, damna illata, & iniuriæ. Alia ſunt publica, quorum accuſatio datur cuilibet de populo, quoniam ad publicã vtilitatem ſpectat ne maleficia maneãt impunita, vt ſunt homicidia, parricidia, adulteria: poſt ſexageſimum tamen diem, l. iure mariti. C. de adult. Item crimen læſæ maieſtatis. Item ſunt quædam crimina excepta, ſcilicet ad quorum accuſationem & teſtificationem etiam laici contra clericos admittuntur, ſi bono zelo procedant: & ſunt iſta, crimen ſimoniæ, hæreſis, & læſæ maieſtatis, & ſacrilegij, de quibus vide concordantias in gloſ. ſum. ij. q. vij. vbi additur crimen dilapidationis, &c. cum P. Manconella. de accu. & nota quòd crimen dicitur quinque modis. Primò ſumitur pro quolibet peccato, ſiue ſit mortale, ſiue veniale ſit. Secundo, pro crimine irrogante infamiam, quod eſt accuſatione & damnatione dignum. Tertio, pro peccato, ſiue mortale, ſiue veniale ſit, quod non deletur niſi per pœnitentiam. Quarto, quod ſemel commiſſum ſufficit ad condemnationem, non tamen infamat. Quinto, quod irrogat perpetuam infamiam: vt not. xxv. diſt. c. vnum orarium. §. nunc autem. & lxxxj. di. Apoſtolus. vnde, Si quilibet eſt peccator, non tamen quilibet eſt criminoſus.

CRIMEN concuſſionis committit, qui prætextu officij ſibi commiſſi, extorquet, comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis pœna quadrupli. j. q. vij. ſancimus. in fin. & tam laicus quàm clericus punitur pœna concuſſionis, xxiij. q. j. militare. cuius contrarium tenet gl. in verb. [quadruplum.] diſtinct. xviij. §. porrò.

CRIMEN eccleſiaſticũ, eſt quod pertinet ad iuriſdictionẽ eccleſiæ, vt hæreſis, ſacrilegium, ſimonia, periuriũ, vſura, adulterium.

CRIMEN merè eccleſiaſticum, eſt quod principaliter ortũ à canonibus ſumpſit: & ſolùm coram iudicibus eccleſiaſticis cognoſci habet, de cuius cognitione iudices ſeculares ſe nullatenus intromittere poſſunt, vt eſt crimen hæreſis. Sed crimen merè ciuile per oppoſitum eſt delictũ, legibus ciuilibus prohibitum, aliàs in ſe non peccatum, vt in ciuitate ire de nocte poſt ſonum campanæ, vel cõſimile. crimen verò mixtum, eſt quod ſpectat ad forum vtrumque, vt eſt ſacrilegium, quod ſpectat ad forum eccleſiaſticũ, & poteſt etiã iudex ſecularis de pœna eius cognoſcere, & ſacrilegium punire, ſecundùm glo. in verb. [audiuimus.] in c. felicis. de pœn. lib. vj. de hoc eſt gl. in ſum. xj. q. j.

CRIMEN expilatæ hereditatis, eſt cùm res hereditariæ ſubtrahuntur antequam heres earum poſſeſſionem adipiſcatur.

CRIMEN fraudatæ annonæ, eſt cùm portitores furantur victualia à republica ad exercitum miſſa.

CRIMEN fraudati cenſus cõmittitur, cùm quis furatur publicam pecuniam ſibi accommodatam.

CRIMEN hæreſis, in multis conuenit

uenit cum crimine læſæ maieſtatis, & huiuſmodi ſecundùm cano. eſt propriè læſæ maieſtatis, quia lædit rempub. Imperatorem etiam diuinum & cœleſtem.

Crimen læſæ maieſtatis, eſt vbicunque quis contra vrbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hoſtes, vel illos iuuat qualicunque cauſa, ſcilicet armis, cōſilio, vel pecunia, vel qui ſubiectas prouincias nititur facere rebelles, vel ſeditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magiſtratum, vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra rempublicam. Et idem dicitur crimen perduellionis, id eſt, hoſtile. nam perduelliones dicuntur hoſtes. Secus ſi committatur hoc crimen, non contra rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, ſed ſimpliciter læſæ maieſtatis. Et nota, non ſubditus crimen læſæ maieſtatis non committit, vt in §. rurſus. in Cle. paſtoralis. de re iud. vbi Rex Siciliæ Robertus non eo modo ſubfuit Henrico Imperatori, quòd crimen læſæ maieſtatis in eum commiſerit.

Crimen peculatus ſecundum Azo. eo. tit. locum habet pro pecunia publica intercepta, vel quocunquè modo contaminata, vt ſi in aurum vel argentum vel æs publicum aliquis ferrum, vel ſimile aliquid inducat, id eſt, adiiciat. Idem eſt in ſacra re, vt in vaſis eccleſiæ. idē eſt in religioſis ornamentis ſepulchri, &c.

Crimen piaculare, eſt quod morte expiatur.

Crimen ſacrilegij, ſecundùm Azo. & ſecundùm leges, fit propriè quando ſacrum de ſacro auſertur. Ac etiam, ſecundum eum, ſi quis non ſacrum de ſacro recipit, vel ſacrum de non ſacro. Sed ſecundùm leges, tūc ſacrilegiū non eſt: quia quando res priuatæ auferuntur de ſacro, tunc actio furti locum habet. Hoſt. tamen dicit, quòd ſi accipiatur ſacrū de ſacro, vel ſacrū de non ſacro, ſemper ſacrilegiū fit, vt xvij. q. iiij. quiſquis. verſ. [ſimiliter.] Et ſic ſecundum ll. requiruntur duo vt fiat ſacrilegium. Primò, vt auferatur res ſacra. Secundò de loco ſacro. Quorum alterum ſufficit ſecundum cano. Sed pone, ſtatutum eſt quod faciens ſacrilegium ſic puniatur, quæro an intelligatur ſecūdùm ius ciuile, vel canonicum. Solutio. Si ſtatutum ſit à ciuitate, intelligitur ſecundùm leges. l. omnes populi. ff. de Iuſt. & iure. Si ſit per epiſcopū, intelligitur ſecundum Can. Do. Cato putat quòd etiam primo caſu intelligatur ſecundum cano. quia diſponit de rebus eccleſiaſticis, ergo debet intelligi ſecundùm materiam ſubiectam. l. j. C. de edic. ſucceſ. vbi eſt caſus à contrario, quòd gradus commutantur ſecundùm leges, exceptis cauſis matrimonialibus.

Crimen ſtellionatus, ſecundùm Azo. eo. tit. dicitur à quodam animali reptili quod dicitur ſtellio, & eſt quaſi ſimile ſerpenti: ſtellionatum, quaſi diuerſis coloribus pictum, ſicut cælum ſtellis. Et committit hoc crimen qui ex varietate animi rem aliquam alteri pignori obligatam ſiue pignoratam alij poſtea obligat: & dicitur à ſtellione, quia ſicut ille vermis eſt varius in coloribus, ſic ille qui committit hoc crimē eſt varius in ore, & inconſtans in mente. Deinde tamen illud crimen locum habet generaliter quando deficiente in criminib' alia ſpeciali actione, æquum eſt

alicui

alicui ſubueniri contra delinquentem. Sicut enim in pecuniariis cauſis actio datur de dolo in ſubſidiũ, ita in criminibus quibuſcunque, vbi titulus deficit criminis, crimẽ ſtellionatus obiicitur, vt ſi quis vẽdidit tibi maſſam electri pro argẽto vel ſimile, aut aurichalcum pro auro.

CRINA Pomponi. l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſſa ſunt parata. Niſi forte CRINONIA legẽdum ſit, vt ſit oleum ex lilio confectum, & odoramentis conditum: nam Crinonis Pli. lib. 21. ca. 5. meminit, quod lilium rubens appellat. alij tamẽ CRINA retinent, vt ſit lilium poſitum pro vnguento crinino. Hoto.

CRINALE, ornamentum capitis eſt ad cingendum capillos ne turpentur euagentúrque. Ouid. 3. Metamorph.

Nec torques collo, nec habens crinale capillos. idem in 5.
-Curuum crinale capillos.
Virgil. Æneid. 11.
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ.

Vlpianus lib. xxxiiij. de Auro & argento leg. l. argumento. [Faſciæ, inquit, crinales pedulẽq;.] Philip Beroal. non legit crinales, ſed [faſciæ crurales peduléſque:] quaſi faſciæ ſint crurum pedúmque munimenta quædam.

CRINALES faſciæ, dicuntur quibus crines coërcentur, ne euagentur. l. argumento. de Aur. & arg. leg.

CROCVPHANTIA, opinatur Hotoman. eſſe ornamenta villoſa, quæ ſub reticulis contexta, per eorum plagulas apparent. quod & origo vocabuli κρυκύφαντος declarat. Vl. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. & arg. [Ornamentorum, inquit, vittæ, mitræ, ſemimitræ, reticula, crocuphantia.] Alciatus autem & alij eruditi homines vocabulo conquirendo mirabiliter exercentur.

De C ante V.

CVBICVLARII dicuntur ſerui, qui cubiculum domini ſui procurant.

CVBICVLARII officium quid ſit, & an ſit dignitas. vide Barto. in l. j. C. de Præpo. ſac. cubi. li. xij.

CVBITVS proprie eſt menſura pedis cum dimidio.

CVCVMA quid ſit, nondum liquet mihi, neque enim ego is ſum qui incognita pro cognitis habeam. Angelus Politianus obſeruationem fecit de cucuma, ſed quid ea eſſet non oſtendit. Nam cùm dicit Martialis ad Torquatum,

-Cucumam fecit Otacilius.

videtur eſſe genus ædificij tugurij pauperis Ambroſius in vita B. Agnes pro vaſe quodam æreo videtur poſuiſſe: [Dij, inquit, tui ęrei ſunt, ex quibus cucumę melius fiunt.] Vnde cucumelã inter vaſa poſuit libro octauo Dig. tit. ſi ſer. ven. l. ſi quãdo. §. j [Seius, inquit, ſyluam ſeuiſſet, in qua labra & crateras & cucumelas poſitas haberet.] pro genere verberis cuiuſdam poſuit Martianus libro xxiiij. ad legem Corne. de ſica. l. j. [Si claua, inquit, percuſſerit, aut cucuma.] Petronius Arbiter pro fornace videtur poſuiſſe. Ant. Nebri.

CVCVMA genus vaſis, vnde cucumella. l. ſi quando. ſi ſerui. vend.

CVCVRBITA ſecundùm glo. in l. ſi

l.ſi inimicitiæ. de iis quib. vt indi. eſt verbum iniurioſum. Inde verbum cucurbitare. in c.j.quib. mod.feu.amit.in vſib.feud.

CVCVRINA quid ſit,declarat Accurſius in l. vni, C. nulli lice. in fre. lib.xj.

CVLCITRA generali nomine dicitur omne ſtragulum,in quo aliquid quieſcendi gratia inculcatum ſit,l.iij.de ſupel.leg.

CVLLEVS, vter eſt ex corio bouis capiẽs viginti amphoras. Priſcianus de ponderibus & menſuris:

[Culleus hac maior nulla eſt menſura liquoris.]

Plin. lib. 14. [Septenos culleos ſingula iugera muſti.] Vlp.lib. xxxiij Dig.de fun.inſtru.l.quæſitũ.[Cuppæ,inquit,& cullei.] Itẽ Scæuola eodẽ lib.tit. de annuis leg.l.legatũ.[Vini,inquit, Falerni, quod domi naſceretur, quotannis binos culleos.Eſt præterea culleus mẽſura frumentaria tantundem capiens. Scæuola li.xiij. Dig. tit. de pignorat. actio.l. vlt. [Pecuniam ſub pignore culleorũ accepit.] Eſt præterea culleus publica paricidarũ pœna, ex lege Pompeia de paricidis. Hinc Iuuenalis de Nerone paricida.

[Cuius ſupplicio non debuit vna parari
Simia, nec ſerpens vnus, nec culleus vnus.]

CVLLEI ſunt ſacci de corio. ff.de Pig.actio.l.vlti.§. fin. & C.de his qui parent. vel fil. occi. l. vnica. Et proceſſit illa pœna à Tarquinio Rege Romanorum, vt patet apud Valerium Maximum libro j.cap.xiiij.

CVLLEVS vel culcipenus eſt idem quod ſaccus,in quo portatur triticũ,& maximè de corio,qui ſupra ponitur equum, Vel dicitur ſaccus coriaceus in quo ponũtur interficientes parentes. l. vnica. C. de His qui pa. vel fil. occi.vbi dicitur inſutus culleo cum cane, & gallo gallinaceo, vipera,& ſimia. Erat item culleus menſura vinaria capiens xx amphoras. de qua meminit l. legatum. de Annu.leg.

CVLPA, dolus & fraus quomodo differunt, not. 50. diſt. §. dolus. Item quotuplex ſit culpa, quæ ſit leuis,leuior,& leuiſſima:item quæ lata & latior, vide per Bar. latiſſimè in l quod Nerua. ff. depo.& infrà in ver.Dolus.

CVM accipitur interdum pro [&,] ff.de legat.j l.Titiæ.§. nihil.& de Ver.obl.l.quodcunq;. §. non ſolùm. etiam interdum accipitur pro [ſi,] & principaliter notat tempus,& nõ conditionem, niſi in conſequentia.l. centeſimis.in fi. ff. de Verbo. obli. Etiam facit adiunctum videri acceſſorium, non principale ſicut coniũctio, vt l.ſi cui fundũ.ff.de fun.inſtr.& no.quòd dictio [cùm,] inuenitur in duabus partibus orationis. Vno modo eſt præpoſitio,& conſtruitur cum ablatiuo. Alio modo eſt aduerbium temporis. Primo modo ſignificat dupliciter, ſcilicet acceſſoriè, & principaliter. Acceſſoriè.vt lego ſeruũ cum veſte, equum cum capiſtro, fundum cum eius inſtrumento. l. j. ff.de pecul.l ſi cui fundum. ff. de fund.inſtru.& inſtr. leg. Idem in contractu, vt depono ſeruũ cum veſte.l.j.§. quæ depoſitis. ff. depoſi.& ibi not. p gloſſ. & Doct. & eſt effectus quod non debet depoſitarius reſtituere acceſſorium ſine principali, & ſi ſeruus moritur ſine culpa depoſitarij, veſtis per ſe peti poteſt, aliàs locupletaretur depoſitarius ſine cauſa cum iactura aliena, quod eſſet iniquum, de Regul.iur. locupletari.

Digitized by Google

cupletari. libro vj. Principaliter autem ſecundo modo coniungit, quando res coniungit, quarum vna non eſt alteri acceſſoria, vel cùm perſonas coniungit, & patrem aut matrem. l. iij. & iiij. ff. de Pecul. & §. ſi eius. Inſtit. de legat. & licet inter filium & matrem aut patrem non ſit æqua principalitas, quo ad honorem debitum & reuerentiam, quæ debentur parentibus à liberis, & non è contra, eſt tamen principalitas æqualis inter eos quo ad effectum iuris: nam ſi extinguitur legatum in patre vel matre, non ſequitur ergo, quòd in liberis extinctum ſit, quia anima, quæ principalis eſt in perſona, eſt à Deo & non à patre vel matre. item & ex communi modo loquendi dictio cum, ſignificat acceſſionem honoris inter perſonas, vt dicẽdo, veni mecum, ſignificat te mihi accedere aſſociando accesſoriè. ſecus in dictione [&,] vt dicẽdo, ego & tu eamus, quia ſignificat vtrumque principalem. Sed dominus vobiſcum, non poteſt ſignificare, quòd Dominus accedat vobis, quia hoc non patitur ſumma & immutabilis maieſtas. Et non refert ſi præponatur acceſſorium ſic dicendo, depono capiſtrum cum equo, lego inſtrumentum cum fundo. argumen. l. præpoſteri. C. de teſtam. niſi eſſent aliæ coniecturæ, ex quibus concluderetur voluntas teſtantis, legantis, vel contrahentis. item dictio [cum] poſita circa numerum, nõ includit. verbi gratia, Teſtator depoſuit apud Seium cc. & legando bona dixit, Seio ccc. cum cc quæ apud eum depoſui. lego, non includuntur cum ccc. l. ſi is qui ducenta. in principio. ff. Vocaiur.

de rebus dubiis. Sed cùm, prout eſt aduerbium, ſignificat tempus & dilationem, quandoque ex conditione, quandoque etiam accelerationem temporis & dilationem ſignificat, vt ibi, promitto cùm Titius morietur, l. nam & ſi. ff. de condit. & demonſt. tempus & conditionem ſignificat, ibi, lego Titio impuberi cùm xiiij. annorum erit. l. ſi Titio. ff. quando di. lega. cedat. Item ſignificat tempus & non cõditionem, ibi, lego Titio cum ipſe morietur. l. heres meus. in princ. ff. de condit. & demonſtration. Quandoque nec tempus nec dilationem ſignificat, vt ibi, promittis decem cum petiero, vbi ſtatim cùm petit, ſoluere tenetur. Quandoque etiam nihil ſignificat, & fruſtratoriè ponitur: vt ibi lego cùm heres adierit hereditatem. Bart. prædicta ponit in l. Gallus. §. j. ff. de Lib. & Poſt. vbi ponit differentiã inter &, & cum, vt not. in l. Stichum qui meus. ff. de lega. j. An inducat conditionem vel demõſtrationem, de hoc text. ſingularis in l. ſi ita fuerit. §. fin. ff. de manumiſ. teſtam. & quandoque inducit copulam in l. illi cum illo. ff. de Vſufruc. legat. & quandoque eſt cõiunctio non faciens conditionem, in l. demonſtratio. ff. de Condit. & dem. & quandoque eſt aduerbium, tũc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in cõſequentia conditionem, vt no. Bar. in l. j. ff. de cond. & dem.

CVMVLATIO ſecundùm Bart. in l. edita. C. de Eden. eſt vnius actionis cum alia coadunatio. verbi gratia, egi tecum actione depoſiti, & quia dubito non poſſe probare depoſitum. volo cumulare

Digitized by Google

mulare aliam actionem in libello, per quam probare poſſum intentionem, hoc eſt cumulare, id eſt plures actiones ad idem ex diuerſis cauſis competentes coaceruare.

Cvnicvlvs, eſt riuus coopertus.ff. de damn. infect. l. Proculus. eſt etiam animal minus lepore, & ei ſimile.

Cvppa & cuppula, vaſa ſunt vinaria, hoc eſt, in quibus vina conduntur. Nonius Marcellus de generibus vaſorum cuppas ponit & tinas. Vlpia. de fundo inſtru. l. inſtrumenta. vbi cuppas exponit vaſa vinaria lapidea, vel de terra facta, cùm illa ſint dolia, cuppæ verò ex lignis conſtent. Item de leg. iij. l. Lucius. §. pe. [Vaſa, inquit, vinaria, id eſt cuppæ & dolia, quæ in cella defixa ſunt.] Inde cuppula, parua cuppa, vt de tri. & vi. le. l. ſi cui. In cuppis, inquit, ſiue cuppulis. Neb.

Cvppae, ſunt vaſa facta cauſa portandi fructus.

Cvrator dicitur, qui curam alicuius gerit defendendo ipſum, à prætore ſecundùm leges legitimè datus. Vel, ſecundùm alios, eſt qui res adoleſcentis adminiſtrat. Datur autem ſecundùm eos curator principaliter rebus, & ſecundariò perſonæ: tutor verò primò & principaliter datur perſonæ, & ſecundariò rebus vel patrimonio. Et hæc eſt differentia vna inter tutorem, & curatorem. Alia eſt differentia, quia tutor datur pupillis infra xiiij. annum exiſtentibus. Sed datur eiſdem vlteriùs ad xxv. annum, maſculis quidem ab ætate xiiij. annor. & fœminis ab ętate xij. Et ſimiliter datur adultis furioſis, vel ſimilibus. Inſtitut. de curat. in j. & §. furioſi. & §. ſed & mente captis.

Cvrax pro diligenti & ſolicito, Caius l. 18. ff. de Ædilit. edict. Si conſtantem aut laborioſum, aut curacem, vigilacem eſſe, aut ex frugalitatę ſua peculium acquirentem affirmauerit.

Cvria, media breui, eſt locus vbi redditur ius: vel habitatio principis. Sed media longa eſt meretrix: [vnde. *curia ius curat, meretrix eſt dicta curia.*] Appellabantur curiæ & triginta illæ partes in quas Romulus populum Ro. diuiſiſſe fertur: vnde & curiatæ leges dictæ, vt diſſerit Pomp. in l. ij. de Orig. iur.

Cvrialis dicitur ille, qui eſt de officio curiæ, vel iudici obnoxius, id eſt obligatus. Vnde curialis vel curiales dicim' omnes, qui quacunque conditione obligati ſunt curiæ alicuius publicæ poteſtatis, ſiue milites, ſiue aduocati ſint, ſiue iudices, ſiue officiales; ſiue hiſtriones, & breuiter quoſcunq;, ſiue habentes officium honeſtũ, ſiue inhoneſtũ.

Cvriosi ſunt, qui in curia principum vel magiſtratuum commiſſa delicta denunciant, l. j. C. de Curi. lib. xij. aliàs curioſi dicuntur nimium diligentes. vt in l. iij. §. pen de in rem ver.

Cvriositas ſumitur pro ſubtilitate nimia cura exquiſita, de renunc. c. j. lib. vj. Nam curioſi de his, quæ nõ multum expediunt, ſæpe diſceptant. de Re iudic. abbate ſanè. lib. vj.

Cvrsor propiè eſt, qui pedibus celeriter literas defert. l. ſeruis vrbanis. de leg. vj.

Cvrsvs publicus, vt tradit Bud. erat vehicularis. Antiqui enim non equis ſingulis & expeditis, vt hodie, quos poſtas, quaſi poſitos collocatoſque certis in

in locis, vocamus, ſed vehiculis vtebantur.

Cvrvles equi, nor. C. de ſpect. l. nemo. lib. xj. Ædiles curules quare ſic dicantur, vide ff. de Ædil. edict. l. j. in princ.

Curvus dicitur qui non habet corpus rectum. de Ædil. edict.

Custodia & exhibitio reorum, vt dicit Azo, ſecundùm Legiſtas, eſt cuſtodia quæ fit in carceribus publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipſis perſonis in carcere incluſis. l. ad commentarienſem. C. de Cuſt. reo.

Cydonium κυδώνιον. Plinius Cotoneum appellari latinè ſcribit. Vlpian. in l. 9. ff. de Trit. vin. Cydonium vinum appellat, ex malis cotoneis confectum. [Cydoniũ, inquit, & ſi qua alia ſunt, quæ non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebuntur.] Hotom.

Cylindri, lapilli teretes & oblongi Cylindrorum inſtar, de quibus Plin. lib. 38. cap. 5. Paul. in l. 32. §. vlt. ff. de Aur. & arg. cùm quædam ornamentum mammillarum ex cylindris triginta quatuor legaſſet.

Cymbia Seruius pocula eſſet ait ad cymbæ ſimilitudinem facta. vide ſuprà, Cimbium.

De D littera.

D littera datũ ſignificat, vt in extrema præfatione Inſtitutio. D. C. P. Datum Conſtantinopoli, & alibi frequenter. Hotoman.

De D ante A.

Dactylotheca interpretatur anulorum repoſitoriũ, nam δάκτυλος digitus, & anulus interpretatur, & θήκη repoſitorium. Plinius lib. xxxvij. Dactylothecam primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Martialis, Dactylothecam, inquit, non habet. Paul. lib. xxxij. de legat. iij. l. argento. [Anulis legatis dactylothecæ nõ cedunt.] atque ibidem iterum, [in dactylotheca, inquit, legata.] A. N.

Dactylotheca, eſt vas in quo anuli reponuntur. ff. de lagatis iij. l. argento.

Dalmatica, eſt veſtis, qua modò vtuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolennitatibus: vt lxxvj. diſtinc. de ieiunio. Antiquitus tamen ſine conceſſione Papæ nec Epiſcopis, nec Diaconis licebat hæc veſtis. diſt. xxiij. cap. communis filius.

Damno, as, præter illam notam ſignificationem ſignificat etiam obligare, vt Virg. in Buc.

Damnabis tu quoque votis.

ti. de Diuortiis. l. ſi filius. [Damnandum, inquit, eum quanti mulier litem iurauerit.] Item de leg. j. l. cùm filio. [Heredem, inquit, mihi dare damnauerit.] Hinc ſæpe legitur damnatus, pro obligatus, nam mendum eſt vbicunque legitur damnas nihili verbum, cùm legi debeat damnatus, vt apud Horatium 2. Serm.

Gladiatorum dare centum
Damnati populo paria.

Nebriſſenſ.

Damnare & reprobare differunt. Nam damnare, eſt reum, ſine remedio ſubleuandi, tormentis, ſeu ignominiæ ſententialiter deputare. Reprobare verò eſt rationibus euidentibus reum facere, iſtam differentiam aſſignat

ſignat Panor.in c.damnamus.in j. nota. de ſumma Trinitate & fide catholica.

DAMNAS in iure ciuili quandoque eſt nomẽ adiectiuum omnis generis, idem valens quod damnatus, vt in l.damnas eſto,ff.de vſu & vſufruct,legat,

DAMNVM, eſt diminutio vel ademptio patrimonij. & dicitur à demo vel diminuo ſecundùm text.ff.de damno infect.l.iij Etiã quandoque damnum eſt lucrum ceſſans. Et diuiditur damnum ſicut actio, quia alia eſt de damno dato, alia de damno infecto:& actio de damno dato competit ex lege Aquil. require ſuprà [actio legis Aquil.] Differtq; damnum à periculo, quòd damnũ propriè refertur ad res ſeu pecunias: periculum autem ad perſonam. Et de duplici damno circa rem, & extra rem,vide infrà,[damnum infectũ] vbi complura de damno.

DAMNVM infectum ſecundùm Sp.de Nou. ope. nũcia,in tract. libellorum,§. nunc dicamus.dicitur ſi ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini: tunc enim ædificij iſtius vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere poteſt, quòd ſibi caueatur nomine damni infecti: quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini.ff.eod.titu. l in hanc ſtipulationem & l. ſed & ſi conducere.& l. dãni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit: non quãdo accreſcit. Quando autem lucrum amittis, damnum nõ pateris. Etiam quoddã damnũ ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumenta quibus poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum quod contingit propter ablationem inſtrumentorũ. Et quoddam damnum eſt extra rem. Differunt etiam damnum & iactura, vt not.Ioan. Andr. in Nouella de Electione quia ſæpe lib.6.

DAPHNENSIS lucus, nemus eſt ſuburbanum Antiochiæ Epidaphne,id eſt, ad Daphnem poſitæ,id eſt, ad Lauretũ quod decem mille paſſuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco Antiochenſium conuentus agitabatur, ex Strabone. fuit autem hic lucus à Cneo Pompeio magno conſecratus, Euſebio auctore. Eſt quoque Antiochiæ porta Daphnitica: de qua Hieronymus in vita Ignatij: [Reliquiæ, inquit, corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam in cœmiterio.] Iuſtinian. libro Codic. xj. de cupreſſis ex luco Daphnenſi. l. Si quis autem Daphnenſis luci in Syria arborem amputauerit. Nebriſ.

DAPHNE, erat ſuburbanum iuxta Antiochiam valde amœnum, quod lxxx.ſtadiorum ambitu cõtinebatur. In eo erant ſpectatiſſimę lauri,à quibus nomen ſumpſit Erant ibidem & cupreſſi miræ amœnitatis, de quibus non excidendis vel vendendis ſpeciali titulo cautũ eſt C. de Cupr. ex luco Daph.

DAPIFER dicitur ferens dapes, & eſt nomen officij magnæ dignitatis in Curia Imperatoris, vnde inter proceres eligentes Imperatorem computatur.

DAPSILIS, eſt ille qui liberaliter ſecundùm menſuram communicat.

DARDANARIVS dicitur, qui imitatur Dardanum quendã hominem

Digitized by Google

minem ſceleratum, de quo Sidonius lib. 5. Epiſto. [Omnia in Dardano crimina ſimul execrarentur.] ab hoc Columella dixit in horto, [Dardaniæ veniant artes.] Dardanarij quoque dicuntur propolæ, qui omnia præemunt, vt poſtea cariùs vendant. Cic. contra Piſonem, [Panis tibi de cuppa atque propola.] Plautus in Dardanarij præpropera emptione: [Flagellabat, inquit, annonam.] Vlp libr. xlvij. de extraor. crim. l. annonam. [Annonam vexare Dardanarij ſolent.] Item de pœnis. l. in Dardanarios. Ant. Nebriſ.

Dardanarii dicuntur à Græcis propolæ, qui omnia præmũt, vt poſtea cariùs vendant. vulgò reuenditores appellantur.

Dare in arte notariatus dupliciter capitur, ſcilicet propriè & impropriè. Propriè quando res data tranſit in dominium accipientis, vt in inſtrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominij tranſlatione, in quibus transfertur dominium, ſi tradens erat dominus, aliàs non. Vnde dare propriè eſt accipiẽtis facere: aliter enim non datur, niſi ſic detur quòd in ipſum cui datur, ſtatim dominium transferatur. Impropriè capitur in inſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis: vbi ille qui locat vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter dare, donare, & tradere. Nam tradere dicitur qui ſolùm poſſeſſionem transfert, & non dominium. De hoc not. 23. q. 6. §. vlt.

Dare intelligitur qui remittitur. l. & generaliter. ff de calumn. & l. ſi mulier ff. de condit. cau. dat. Bart. in l. Modeſtinus. ff. de ſolut.

Dare facere, vetus fuit formula actionis in perſonam, quia id quod aliqua de cauſa debebatur, peti ſolebat: ſiue id in dando, ſiue in faciendo conſtaret. l. actionum. ff. de obliga. & acti. ſoluta enim pro ſeparatis in ea formula accipiuntur, l. ſæpe. 53. ff. de verb. ſignif. hoc eſt, vt alterutrum tantùm debeatur. Vſurpatur in l. vlt. ff. Commu. præ. l. 8. §. 1. de Accepti l. 13. ff. de Inoff. teſt.

Data vel datum eſt caracterizatio in fine conſtitutionum vel litterarum inſcripta, ex qua cognoſci poteſt quo anno, menſe, vel die inſtrumentum, vel quælibet litera emanauit, & à quo tempore obliget conſtitutio, vel proſit gratia in ſcriptis facta. vide de hoc Ioan. in fin. libro 6. ſuper verbo data.

Datio in ſolutum, eſt datio pro ſolutione & ſatisfactione, verbi gratia. Cùm Petrus deberet Ioãni centum, agitur inter ipſos vt Petrus det ei in ſolutum, id eſt, pro ſolutione & ſatisfactione eiuſdem vnam domum.

Datiuus quandoque reſoluitur in ablatiuum per præpoſitionem: vt ei, id eſt ab eo. l. 2. de cõdic. tritic. ff. vſu. quemadmodum ca. l. huic. ſi cer. petat. l. fin. §. ſi duobus. vbi exponitur vtri eorum, id eſt, à quo.

Datiuus quid importet, vide Bar. in l. impuberem. §. fin. ff. de falſis.

Datiui tutores propriè ſunt qui neque lege neque teſtamento inſtituti, ſed à magiſtratu dati ſunt. Attiliani ſcilicet & Iuliani. l. datiuus. 7. ff. Rem pup. ſal. l. generaliter. 40. C. de Epiſc. & cler. l. vlt. C. de legit. tuto. Vlpianus tamen cap. 11. Inſtitut. datiuos appellat qui teſtamẽto dati ſunt.

Digitized by Google

Datviri, vetuſtè, pro datum iri. Vlp. l. 38. §. xv. ff. de verb. obl. [Si quis ſtipulatus à Mæuio fuerit fundum Titio datuiri.]

De D ante E.

De, iſta præpoſitio quandoque auget, vt in dictione[depoſitũ.] vt not. ff. depo. l. j. in princ. Aliquando priuat, vt xxxv. diſtinct. epiſcopus. Item quandoque exponitur[de,]id eſt, [propter,] vt de re familiari, id eſt, propter rẽ familiarem. C. quando ciũi. ac. præiu. crim. l. vnic. in princ. Aliquãdo, id eſt, [pro,]vt ff. de aqua plu. arc. l. poſt venditionem. Aliquãdo ponitur pro [à.] l. ſi is qui rem. §. ſi fur. ff. de fur. Aliquando de, mutat ex toto ſignificatum dictionis cui adiungitur, vt deſtruo, dedecus, degener. Aliquãdo nec addit, nec minuit, vt detergere, id eſt tergere, in Auth. de mona. in princ. Et regulariter ponitur declaratiuè. ff. de Arb. l. ſi de meis. cum aliis concordant. Interdum ponitur pro [ſuper.] C. ſi à non compe. iud. l. iij. interdum ponitur pro [valdè.] vt deproperat. id eſt, valdè properat. C. de vet. iu. enu. l. ij. §. ſed quia diuinæ. Aliquando ponitur pro [ſecundùm] vt de libellis, id eſt, ſecundùm libellos. xx. diſt. de libellis. Aliquando pro[turpiter,] vt depectus, id eſt, turpiter pactus. ff. de calum. l. & generaliter. Aliquando ſubauditur à iure. ff. de Adult. l. ij. §. lenocinij. in fin. Aliquando denotat cauſam materialem: vt ff. de coniun. cum emanc. lib. l. j. §. nunc videamus. Item an iſta præpoſitio[de]ſignificet cauſam proximam vel remotam, vide Bart. in l. ſi finita. §. deinde. de dam. inf.

Debet, & [oportet] aliquando dicunt neceſſitatem, aliquando honeſtatem. vide Ioan. Andr. in c. fin. de iur. calum. ſuper verb. [per teipſum.]& not. in c. intelleximus. in verbo poteſt. de Iud. Et nota quòd verbum debet in propria ſignificatione importat neceſſitatem, vt eſt gl. in clem. attendentes. in verbo debeant. de Statu monach. Sed honeſtatẽ ſignificat vbi æquitate ſuadente verba poſſunt improperari. C. de pig. l. iij. Nota tamen vbi materia eſt indifferens, verbũ, debet, regulariter importat neceſſitatẽ: gl. in cle. attendentes. de ſta. mo. Item dicitur quòd quacumque actione debetur. l. pecuniæ verbum. §. fin. de Verb ſig.

Debiti diem venire, eſt debitum poſſe petere.

Debitor eſt, qui accipit pecuniam à creditore. Item ſecũdum Marcel. dicitur, qui nactus eſt exceptionem iuſtam, nec à naturali æquitate abhorrentem, id eſt, diſcrepantem ſecundùm Accurſ. in l. Marcellus. ff. de Reg. iur. Sed propriè is eſt à quo inuito exigere poſſumus. l. debitor. de verb. ſignific.

Debitvm eſt, in quod aliquis alteri naturali vel ciuili obligatione tenetur. Et debitum intelligitur remitti in redditione chirographi vel inſtrumenti, non autem ſic in redditione pignoris. Item debitum eſt quod exigitur ab inuito. ff. de Verb. ſig. l. debitor. & eſt gl. in cle. j. de dec. Et debitum ciuile poteſt capi duobus modis. Vno modo efficaciter & propriè, prout eſt in chirographo poſt biennium, vel in obligatione ciuili reſultante ex ſententia, l. Iulianus. ff. de conditione indebiti. Secundo modo

Digitized by Google

modo Impropriè & inefficaciter, prout eſt in omni debito regulariter, cui obſtat exceptio, vel etiam pone exemplum ſecũdum gloſ. in l. j. ff. de Cond. inde. ſcil. in chirograph. ante biennium.

Debitvm grauius quod dicitur, vide Bart. in l. ſi quid ex famoſa. ff. de ſol.

Debitviri vetuſtè pro debitũ iri. Vlp. l. j. §. 3. de dote præleg. Item l. 11. §. 17. ff. de Legat. & fideicom. lib. 32. & l. 14 de nox. act. & l. 10. & l. 28. de Rebus cred.

Decanica dicuntur carceres, in Auth. apud quos opor. §. pen.

Decanvs, nomen dignitatis eſt eccleſiaſticæ, ſic dicta quòd fortè ab initio decani præerant decem clericis, ſicuti & in re militari decani appellantur qui decem præſunt militibus, vt accipitur in titu: C. de Deca. lib. xij. Significantur tamen quandoque hac appellatione etiam archipresbyteri. vt in cano. in ca. 50. diſtinct. Interdum & clerici eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. l. non plures. C. de ſacroſanctis eccleſiis. eò quòd in decanis eſſent diuiſi.

Decaprotia, id eſt, decemprimatus: annumeratur inter munera ciuilia mixta, l. fin. ff. de Mun. Erant enim decaproti ſeu decemprimi ex decurionibus, qui tributa exigebant fiſcalia.

Decedere cõtrarium eſt ei quod eſt ſuccedere: vt ſi dixeris, Appius Clau. ſucceſſit in prouincia Ciceroni, & Cicero deceſſit Appio. Vnde dicti ſunt ſucceſſores & deceſſores. Vlpian. lib. 48. Dig. ad leg. Iul. ma. l. quive. Quive, inquit, de prouincia cùm ei ſucceſſum eſſet, non deceſſerit.

Decido, cidis, eſt cum creditore ſuper debito tranſigere. Cic. 3. in Verrẽ; [Niſi cũ muliere, inquit, deſideretur.] Idem 4. in eũdem [cum reo tranſigat, cum accuſatore decidat.] Idem in 5. [Qui ſeptingentis decidere noluiſſet, mille promiſit.] Plin. li. 7.] Abũdè igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non queat felix.] Martia.

Conturbabit Atlas, & non erit vncia talo. [*Deum.*

Decidat tecti, qua pater ipſe

Scæuola lib. 26. de admin. & peric. tuto. l. cùm hereditas. [Cum pleriſque, inquit, creditoribus ita decidit.] & paulò poſt: cum pleriſque creditoribus ita deciderunt. Neb.

Decedere aliquando ſignificationem habet contrariam verbo accedere: vnde & deceſſio pro deminutione, l. pecuniæ verbum. §. j. de ver. ſignif. Magiſtratus autẽ decedere dicũtur, qui ei qui ſucceſſor miſſus eſt, cedunt.

Decemprimi, qui plerunque δεκάπρωτοι nominantur, erant decemuiri ex decurionum ordine conſtituti, qui tributorum exactioni ita præerant, vt ſi qua detrimenta fiſcus defunctorũ culpa cõtraheret, ipſi ſuis ſumptib. reſarcirent. Eorũ namque adminiſtratio nequaquã in Reip. gubernatione ciuitatéque regenda ac defendẽda verſabatur: ſed potiùs in ſumptibus Reip. cauſa faciendis Illa autẽ munera Iuriſcõſulti perſonarũ, hæc verò patrimonij appellãt. Herm l. j. ff. de mun. & hon. Patrimonij ſunt munera rei vehicularis, itẽ nauicularis, decẽ primat⁹. Arcad. aũt. in l. 18. eiuſd. tit. Decaproti & Icoſaproti tributa exigẽtes, & corporale miniſteriũ gerũt, & pro omnibus defunctorũ detrimenta reſarciũt.]

o 4 DEC

Digitized by Google

DECEMPRIMATVS, Decemprimorum munus.

DECEMVIRI litibus iudicandis, quo tempore, inquit Hotom. creati fuerint non reperio, lites autem eos cauſſáſque priuatas, in quibus de iure controuerſia erat tractaſſe, multis ex locis conſtat. Ouid. ad Piſonem,

Seu trepidos ad decem citat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſas.

Pomponius l. ij. §. xvj. de Origin. iur. Deinde cùm eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, decemuiri litibus iudicandis ſunt conſtituti.

DECEMVIRI quando primùm creati, & qua de cauſa, vide lib. ij. §. & cùm placuiſſet. de orig. iur.

DECESSIO, vide [Decedere.]

DECESSOR dicitur qui obiit nullo medio, prædeceſſor qui ante deceſſorem, anteceſſor, qui ante prædeceſſorem. xciij. diſtin. cap. j. per Archid. Apud Iuriſconſultum eſt, cui è prouincia abeũti ſucceſſor miſſus eſt. leg. iiij. de offic. Proconſul.

DECIDERE, eſt tranſigere. l. cum hereditas. de Adminiſt. tut.

DECIMA, ſecundùm Hoſtienſ. in Sum. de deci. §. j. eſt omnium bonorum mobilium licitè quæſitorum pars decima Deo data, diuina conſtitutione debita: vt colligitur de decim. cap j & cap. parrochianos. cap. non eſt. capit. tua nobis. §. verùm. cap. cùm non ſit. Et eſt danda de omnibus bonis iuſtè acquiſitis. eod. tit. ca. ex tranſmiſſa. & cap. commiſſum. ſcilicet, de lana, fœno, & piſcariis, nullis deductis expenſis. cap. paſtoralis, eod. tit. & ca. cùm homines. etiam de iis quæ proueniunt de molendino ad ventum. c. ex tranſmiſſa præalle. Item de apibus & omni fructu. capite nuncios. eo. tit. & debentur decimæ in ſignum vniuerſalis dominij, nec ſunt retinendæ, ſed ſoluere compelli debent per Eccleſiam. de Deci. cap. tua nobis. ij. in fine. De hoc vide gl. in verb. [præmoniti.] in cle. ij. de iudic.

DECIMARVM tres ſunt ſpecies ſecundùm Hoſt. in Sum. ſcilicet, quædam perſonales, quæ debentur ex opere perſonali, vt ex artificio, ſcientia, militia, negotiatione, &c. quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborũ, &c. Tales enim dandæ ſunt illi eccleſiæ in cuius parrochia ſita ſunt prædia. de Decimis. ad Apoſtolicæ. etiam decimas prædiales tenentur ſoluere Iudæi. cap. de terris. eod. tit. Itẽ debent ſolui de diuerſis ſeminibus vnius agri, non tantùm de vno, ſi fuerint ſucceſſiuè ſeminata. cap. ex parte canonicorũ. eod. tit. Etiam Ciſtercienſes & alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenentur decimas de terris de nouo acquiſitis, licet eas propriis manibus excolant. capit. nuper. eod. tit. Quædam ſunt decimæ miſtæ, ſecũdùm Hoſt. ibidem & poſſunt dici hæ de quibus dubitatur vtrum ſint prædiales, vel perſonales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium, quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur.

DECISIO, onis, ab eo quod decido, idis; in ſuperiori ſignificatione, vt ſit deciſio idẽ ꝙ tranſactio. Cicero de prouinciis conſularibus. [Cum tyranno, inquit, deciſiones & direptiones.] Ambroſius ad Titianum: [Promptior eſto deciſioni, cuius & ſpes potior

tior & fructus eſt.] Paulus libro 35.ad legem Falcidiam. l. ſi heres:[& heres,inquit, cum creditoribus deciderit , ne ſolidum ſolueret, & ob eam deciſionem factum ſit vt aliquid retineret.] Ant.Nebriſ.

DECISIO eſt lex Imperatoris,de quo vide C. de contrahenda & commit. ſtipulat.l. veteris. & de emen.Iuſtin. Cod.in princ.ſuper verbo[deciſiones]& Inſtitut. de nup.§. vnde quæſitum. Aliquando ponitur pro tranſactione. l. ſi heres. ad legem Falcid.

DECLINARE ſententiam, eſt paulatim illam infirmare, & ideò niſi ſententia declinetur, robus iudicatis ſtabitur.

DECOQVERE, eſt conſumpto patrimonio creditores ære credito fraudare : vnde decoctores, quos vulgò vocamus fallitos, vt opinor,quòd creditoribus fidem fefellerint.

DECOCTORES, dicuntur qui cùm non ſint ſoluendo, vertunt ſolum, atque aufugiũt,vnde Catullus: [Decoctoris amica Formiani,] & Valerius de varietate caſuum : [poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem.] Seneca libro quinto de beneficiis: [Quomodò fœnerator quoſdam debitores non appellat, quos ſcit decoxiſſe.] Iuſtinianus libro 10.de decurionibus. le.quilibet. [Quilibet principalium, vel decurionum ſiue decoctor pecuniæ publicæ fraudulentus.]Hinc decoctorem videtur poſuiſſe, non tàm pro eo, qui cùm ſoluendo non ſit, fidem publicam frangit, quam pro eo qui depeculatus eſt pecuniam publicam. In quo ſignificatu accipit Martialis, cùm ait:

Nihil colonus, villicúſque decoxit.

Hoc eſt, defraudauit atque intercepit. Accurſius non intelligens quid eſſet decoctor, officij nomen eſſe dixit. Nebr.

DECOLORARI, pro infamia notari,l.eum,qui.Co.de epiſc.& clericis.

D. C. S. De conſilij Sententia. Auctor Valerius Probus : apud quem tamen Conſulis mendosè legitur pro Conſilij. Cicer.7. in Verr. Cũ conſilium cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de Conſili. ſententia Mamertinis ſe frumentũ non imperare pronunciat. Harum autem ignoratio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l.vni.ff.de offic.conſ.vbi ſic legitur,Cùm ipſe ſit, qui ex S. C. Conſilij cauſam examinat, pro EX SENTENTIA CONSILII.

DECRETALIS bonorum poſſeſſ. quæ ſit,vide ſuprà[bonorum poſſeſſio extraordinaria.]

DECRETALIS epiſtola eſt, in qua Papa ad cõſultationẽ alicui' reſpõdet de Reſcr.c.j. ſiue ſolus, ſiue de conſilio ſtatrũ,vt de Electio.bonæ memoriæ.j. Vnde,

Decretum ſtatuit, decretaliſque reſpondet.

Et de differẽtia horũ nominum, decretalis epiſtola,decretũ,canõ, dogma, mandatum, interdictum & ſanctio, eſt gloſſ. in Summa, diſt.iij.in verbo[omnes.]

DECRETVM ſecundùm Spec. dicitur multis modis,vt in tit. de primo & ſecũdo decreto. §. dicitur ergo. Quãdoq; dicitur sẽtẽtia definitiua,vt ff. de Re iud. l. decreta, vel interlocutoria,vt ff. de aſſeſſ.l.j. in fi. Quandoque dicitur ꝙ Papa cõſtituit,ſeu ſtatuit de cõſilio Cardinaliũ,nulla facta conſultatione, & tunc in ſcriptis redigitur,

Digitized by Google

digitur,vt de reſ. præſēti.xx.diſt. ſi decreta.&c.ſeq. Quandoq; eſt cōſequens conſenſus eligētium in ſcriptis redactus,vt ij.q.j.legū. & de Elec.c.innocuit.Quandoq; eſt illud quod capitulum,vel ordo vel vniuerſitas,vel maior pars ordinauit. vt ff. quod cuiuſ. vni no. l. planè. & quaſi per totum. Quandoq; eſt iudicis auctoritas in alienationibus rerum præcipuè minorum interpoſita, vt C. de prædiis minorum.le. inter. & per totum. Quandoque decretū dicitur auctoritas principis in reſcriptis beneficialibus interpoſita,vt de reſcript.cap. gratiæ. lib.vj.& ſecundùm Azonem, illud decretum eſt confirmatorium gratiæ, quia ex hoc princeps inſinuat ſuam voluntatem, quæ ſeruanda eſt, etiam ſecundùm eum ligat ignorantes. Eſt etiam quoddam decretum decurionum, quod in inuitos ſuper muneribus rerum tribui poteſt, exceptis qui in liberalium ſtudiorum laboribus ſunt, & qui medendi cura funguntur. C. de Decret.decurio.l.exceptis.li. 10. Quandoque decretum eſt iuſſu iudicis, quo mandat bona alicuius propter eius contumaciam poſſideri, & illud diuiditur in primum & ſecundum decretum. Decretum primum, eſt primus iuſſus iudicis quo mandat bona propter contumaciam in pœnam contumacis detineri. Vel ſic deſcribitur, Primum decretum eſt alicuius rei prohibitæ, vel permiſſæ regulariter, in certo caſu facta prima prohibitio, vel permiſſio, referendo ſingula ſingulis.Secundum decretum eodem modo deſcribitur, niſi quòd ibi ponitur ſecunda prohibitio vel permiſſio; & taliter dicitur primum reſcriptum ſecundi. Quandoque interponitur primum decretum,& non ſecundùm, quia in aliquibus non eſt opus ſecundo, vt not.in capite quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non conteſt. ſuper verbo [conſtituitur.] Et illud decretum habet locū in actione reali vel perſonali, licet diuerſimodè. vt dicto §. & §. ſequen. & interponitur ante litem & poſt, quotieſcunque aliquo contumace exiſtente adhuc non ita liquet de cauſa, quòd diffinitiua ſententia valeat terminari : vt in dicto capite quoniam. præalleg. Decretum ſecundum eſt ſecundus iuſſus iudicis, quo licet bona alicuius propter cōtumaciam poſſideri, quæ priùs ex primo decreto detinebantur, vt de eo, qui mit.in poſ.cap.primo.in glo. vltima. Et habet locum ſecundùm quoſdā in actionibus perſonalibus tantùm, quia ſecundùm Ber.in gloſſ. vbi ſuprà, in realibus ſolùm lapſus anni conſtituit miſſum ex primo decreto verum poſſeſſorem:nec eſt opus ſecundo.ſecundùm alios tamen habet locum tam in realibus, quàm in perſonalibus. de hoc plenè Bern. in capit. contingit. de Dolo & contuma. in gloſſa vlt.Vel ſic,ſecundùm Ludou.de Ro. Eſt prima iudicis aggrauatio punitiua contumaciæ, & ſic ſuo modo diffinitur ſecundùm decretum. Et ſecundùm non poteſt interponi niſi cōtra latitantem. Et latitatio eſt debitoris abſconſio fraudulenta in damnum creditoris.l.Fulcinius.§. ſi quis poſſidet ff.quib.ex c.in poſ. ea.quod eſt verum, niſi periculum ſit in mora, tūc enim interponitur ſecundum decretum cōtra non latitantem

titantem debitorem, vt not. Ioã. Andr. in cap. conſultationibus, de Offi deleg. in Nouella. & Bal. dicit in c. j. de mil. vaſ. qui cont. eſt, in vſib. feu. Sed vtrum ſecundum decretum ſit ſententia interlocutoria vel diffinitiua, effectus eſt magnus, vt in c. cum ceſſante. de Appella. & l. quod iuſſu. de appellat. vbi per Bar. & C. de Epiſco. aud. l. ij. per Bald. & l. ſi finita. §. ſi fortè. ff. de Dam. infe. vbi per Dyon. Sed Lud. de Ro. dicit quòd ſecundùm decretum eſt ſententia interlocutoria. allegat glo. ſingularem in præſenti. §. cum autem. in verbo [admodum.] C. de his, qui ad eccleſiam confugit. not. Io. And. in gloſ. magna in fine, capit. j de Rebus eccleſ. non alienan. libro vj & ibi vide iura de hoc.

DECVBVERIT, id eſt, in lecto iacuerit, ff. ſi quis cautio. l. ij. §. ſi non propter valetudinem.

DECVRIONES, in coloniis & municipiis dicuntur qui Romæ Senatores appellantur: dicti à numero equitum, quibus in militia præerãt. Auctores ſunt Nonius Marcellus, & Feſtus Pompeius: dignitas verò ipſa Decurionatus dicitur: de officio decurionum, & de illorũ dignitate, lege in libris Digeſtorum, titulũ ad Municipales. l quoties. & l. libertus. Itẽ de Decr. ab ord. l. ambitioſa. Omnino decurionũ officium eſt pecuniam publicam habere, tractare, & exigere. Neb.

DECVRIO dicitur qui decimam partem de bonis ducit, vel qui eſt ſuper decem milites conſtitutus in curia dominorum vel principum, ſicut centurio ſuper centum, qui aliàs etiam vocatus eſt centenarius. Et vtuntur illo vocabulo Theologi, quia dicitur primo Machabæorũ, 3. quòd Iudas conſtituit duces populi, tribunos & centuriones. Beda tamen dicit ſuper illud Luc. viceſimo tertio, & Mar. decimoquinto, [Ioſeph nobilis decurio,] ꝙ decurio vocatur ideo, quia eſt de ordine curiæ, & officium curiæ adminiſtrat. Qui etiam ſecundũ eum dicitur curialis à procurando, quia procurat munera ciuilia & curialia. Vide de hoc ff. de Decurionib. & fil. eorum. Quidam autem dicuntur decuriones appellari ex eo quòd cum ciuitates & municipia conſtruebantur, cuiuſque loci, gratia conſilij, decima pars hominum colligebatur, vt ff. de verb. ſignifi. l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicũt decuriones eſſe ex eo dictos, quòd cùm Coloniæ ducerentur, decima pars eorum qui ducebãtur, in conſilium publicum conſtituebantur. & decuriones vrbis Romanæ à muneribus excuſabantur, vt C. eodem titulo, libro vndecimo.

DECVSSATE, id eſt, ornatè.

DEDECVS, quando aliquid dicitur fieri cum dedecore, vide Bartolum in l. ſecunda. §. ſi emancipatus. ff de Bonor. poſſeſſ. contra tab.

DEDERIT, id eſt, dare voluerit. ff. de Verbo. oblig. l. ſi ſtipulatus ſum. Aliquando dederit exponitur, id eſt, reddiderit. ff. loca. l. in naue Saupheli.

DEDISSE, inquit Paulus intelligendus eſt etiam is qui permutauit vel compenſauit. l. 76 ff. de Verb. ſignif.

DEDITITII ſerui dicuntur, qui ex obſidione ſe dediderunt in poteſtatem victoris. formam autem deditionis ſcribit Liuius libro primo ab vrbe condita.

[Obſeſ

[Obſeſſor, inquit, interrogauit: Eſtiſne vos legati oratoreſque miſſi à populo Collatino, vt vos populúmque Collatinum dederitis? Sumus. Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate? eſt. Deditiſne vos, populúmque Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtenſilia, diuina, humanáque omnia in meam Romaníque populi ditionem? dedimus. Et ego recipio.] De ſeruis dedititiis Iuſtinianus in primo Inſtitutionum lib. titu. de libertinis, & quomodo manumiſſi obtinebant infimũ libertinitatis gradum; [quoniam illorum, inquit, peſſima conditio eſt.] Nebr.

DEDITITIA libertas ſecundum Axon. in Sum. eod. tit. hodie ſublata eſt, ſed olim eorum dicebatur dedititia libertas, qui ſic ſeruiebant, vt toto tempore vitæ ſuæ ſeruili iugo detinerentur, poſt mortẽ verò eriperent in libertatem. colligitur in lege vnica. C. de Lat. liber. tol. & Inſtitut. de ſucceſ. lib. §. vlt. & l. vnica. C. de Dedit. li. tol.

DEDITITII liberti olim erant, & dicebantur, quia hi, qui ſe dedebãt timore deſtructionis ſuæ, hanc talem libertatem cõſequebantur, & dicebantur liberti, fortè propter ſpem libertatis. Vel veriùs liberti vocabantur, quia verè liberti erant, licet ſeruire cogerentur: hodie verò nõ ſunt. Azo. in Sum. C. de Dedit. libr. tol. Erant autem hi peſſimæ conditionis, quia toto tempore vitæ ſuæ erant ſerui, & in morte liberti, vt dictum eſt, vt Inſtitu. de liber. §. libertinorum autem. & dicunt doct. quòd tales non erãt ſerui, ſed coacti erant ad ſeruiendum: & erant inducti ex l. Ælia Sentia, quę etiam multa alia (ſcilicet mala) induxit: vt in gloſſ. Inſtit. tit. prææalleg. Sed de dedititiis aliter & veriùs Theophilus & Caius in Inſtit.

DEDVCTIO, eſt defalcatio.

DEDVCTIO & compenſatio hoc differunt, vt notat Cuiacius lib. octauo obſeru. cap. tertio, quod compenſatio ipſo iure fiat, deductio vi exceptionis. l. 15. ff. Ratam rem. Secundò, deductio eſt partis, compenſatio totius, interdum & partis. l. ſi quis. 11. C. Depoſit. vel con.

DEFALCARE, idem eſt quod dedicere & detrahere.

DEFECTAE ſenectutis homo, id eſt, ſenectute cõfectus, exacta ætate, Vlpian. l. 12. §. 3. ff. de Vſufr. Vt puta ægrotanti ſeruo, vel infanti, vel defectæ ſenectutis homini. Sic.

DEFECTVS ætate eadem ſignificatione dicitur, l. 3. §. ignoſcatur. ff. ad Silan.

DEFENDERE, eſt vicem domini ſubire, vel illud facere quod faceret dominus in lite, & pro eo reſpondere.

DEFENDI in maioribus in int. reſtituendis non is videtur, cuius ſe defenſor ingerit, ſed qui requiſitus ab actore, non eſt defenſioni defuturus. l. 21. §. 3. ff. ex quib cauſ. maior.

DEFENDI rectè, hoc eſt, iudiciũ accipere vel per ſe, vel alium, ſed cum ſatiſdatione; nec ille videtur defendi, qui quod iudicatum eſt non ſoluit. leg. 63. ff. de Iudic. Hotoman.

DEFENSIO quotuplex eſt, vide Bar. in l. de pupillo. §. 1. ff. de Noui operis nunciatio. & quo iure eſt introducta: idem Batt. in l. vt vim. ff. de Iuſti. & iure. & quot modis ſũmatur defenſio. Batt in l. liberto. in fin. ff. de Nego. geſt.

Quando

Digitized by Google

Quando aliquid dicitur fieri ad defenſionem, vide Bart. in l. 1. C. vnde vi. Interdum ſumitur pro excuſatione, vt l. Sed etſi. de Vſur. aliquãdo pro exceptione, vt l. ſiquidem. C. de Exceptionibus.

DEFENSOR eſt ille, qui ſine mandato cautione præſtita de iudicato ſolui, alium defendit, vel eius defenſioni ſe offert, vt ff. de Procuratorib. l. ſi procurator. §. finali.

DEFENSORES ciuitatum ſecundùm Azo in Sum. eod. tit. C. de def. ciui. ſunt hi, qui in omnibus tanquam patres, potiùs quã vt iudices ſe habere debent, vt ita nominis ſui vtantur officio. C. eodem titulo, l. iij. & Authen. vt iudices ſine quoquam ſuffrag. §. eos. Ineſt autem officio defenſoris huiuſmodi præbere auctoritatem his, quæ aguntur apud eum ex voluntate partiũ, vt adoptionis, emancipationis, manumiſſionis, teſtamentorum, inſinuationis. vt in Authen. eodem titu. §. ſed neque proprias. Item donationis inſinuatio. In contentioſa autem iuriſdictione habet cognitionem vſque ad trecentos aureos, vt in Authent. præalleg. §. & iudicare.

DEFERRE aliquem, eſt eum accuſare: ſed deferre alicui, eſt grates reuerentias ſibi facere. ff. de accuſ. l. libellorum. & ſic dicimus, plus Deo deferendum eſt, quàm homini: deferre autem appellationi, eſt illam admittere. differunt tamen deferre & accuſare in hoc, quia deferre fit reo abſente, ſed accuſare fit reo præſente.

DEFERRE iuramentum, eſt aliquem arctare vel adſtringere ad iurandum, & quandoque defertur à iure, quandoque à iudice, quandoque à parte, quandoque etiam delatio à parte parti defertur. de omnibus his not. C. de Iureiuran. l. prima.

DEFERVESCERE iram alicuius dicimus, cùm ex irato mitis redditur l. quis ſit. §. idem ait. ff. de ædilitio edicto.

DEFICERE dicuntur, qui ab iis quorum ſub Imperio ſunt, deſiſtunt, & in hoſtium numerum ſe conferunt. l. amiſſione. de capit. dimin.

DEFICERE debitores dicũtur, quorum facultates ita imminutæ ſunt, vt iam ſoluẽdo nõ ſint. l. 3. §. multa. ff. de Iur. fiſc. vnde defectus facultatis apud Vlpia. l. ſi extraneus. 33. ff. de Iure dot.

DEFICERE conditio dicitur, cum non exiſtit. l. 2. & paſſim, ff. de Cond. inſtit. & paſſim ſub Rubr. de Condit. & demonſt.

DEFECTVS & defici conditione dicitur, cui conditionis euentus non reſpondit, l. quæ ſub. 8. in fi. ff. de Condit. inſt. l. 10. & l. mulieri. 74. de Cond. & demonſt. l. ſi quis. 13. de Statu lib.

DEFICERE heredes dicuntur, qui hereditatem nõ agnoſcunt: & Deficientes partes, quarũ nemo heres extitit. l 5 ff. de Vulg. & pop l 8. de Alim. cib. Hotom.

DEFINIO & definitio, non diffinio & diffinitio, notatum à Ludouico Bonognino, ſemper legi in Pandectis Florentinis: & ferè nunquam aliter legitur in libris vetuſtiſſimis, qui reperiuntur ſcripti, etiam in aliis facultatibus. Nebriſſenſ.

DEFINITIO, eſt plurium rerum ſummatim facta traditio: ꝙ idem eſt cum regula l. omnis definitio. iũcta l. j. de Regul. iuris. diffinitio autẽ eſt propria & breuiter comprehenſa rei ſubſtãtiæ

enun

Digitized by Google

enunciatio: quæ cõſtat ex genere & differentiis. Bar. in l. j. de teſta.

DEFLORARE virginem quid ſit, not. per Archidiaconum, extrà, de deſponſatio. impuberum. cap. vnico, libro vj.

DEFRVTVM, muſtum eſt quod decoquitur quouſque pars tertia relinquatur. Plinius tamen li. 14. [Sapa, inquit, fit muſto vſque ad tertiam menſuræ partem decocto, quod vbi factum ad dimidiã eſt, defrutum vocamus.] Virgilius quarto Georgi.

Aut igni pinguia multo
Defruta.

Vlpianus libro xxxiij. Dig. de fundo inſtruct. l. quæſitũ. [Vas, inquit, æneũ, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret.] Item de vino & tritico legato. l. qui vinum. [mulſum, inquit, paſſum, defrutum.] Defrutum dictum eſt quòd auctore Plinio ſit ad dimidias defraudatum: aut, quemadmodum vult Nonius Marcellus, quòd ad tertiam redactum ſit. Non, quod Accurſius hallucinatur, quòd de vſu ſit ſublatum, vt quandiu poſſit ſeruetur: quaſi ſit dictum à fruor, eris. Nebr.

DEFRVTVM, muſtum eſt, quod decoquitur quouſque tertia pars tantùm relinquatur.

DEFVNCTIO, eſt à debito liberatio, inde defunctus, id eſt, liberatus. Secũdò idem eſt quod mortuus. Et fortè dicitur ideo mortuus defunctus, quia liberatus à miſeria conditionis humanæ.

DEFVNCTORIE & [perfunctoriè] idem ſonant quod tranſitoriè, vel incurioſè, & negligenter. Vlp. l. 2. §. 16. ff. ad S. C. Trebell. & l. vn. C. qui num. tut.

DEGLABRARE, eſt delibrare ſiue cingere, hoc eſt arborem decorticare: nam glaber propriè dicitur qui læuis eſt, & pilis caret: ſed hîc deglabrare pro leuem facere poſuit Iuriſconſ. Paulus lib. xlvij. Digeſt. titu. arborum furtim cæſarum. l. cedere. [Cingere, inquit, arborem, eſt deglabrare ſiue delibrare.] Ant. Nebr.

DEGLABRARE ſeu [deglubere] eſt corticem eximere. l. cædere. ff. Arbor. fur. cæſ.

DEGRADARE, eſt deponere de ordine, vt lxxxj. diſt. dictũ Qualiter autem habeat fieri degradatio, no. de Pœ. cap. degradatio. libro vj. nam deponere fit ſimplici verbo, ſicut ſuſpendere: degradare autem cum ſolennitate.

DEIECTIO duplex eſt, armata & non armata: qui armata deiicitur, quamuis non poſſideat, aut vitioſè poſſideat, reſtituitur. l. 14. ff. de Vi & vi arm. Qui non armata, nequaquam, niſi poſſideat.

DEIERARE, eſt falsò iurare. ca. in litteris. de teſtibus. & ca. litteras. de Præſumptionibus.

DEINCEPS, id eſt, de cætero. C. de Epi. audi. l. nemo deinceps.

DEINDE, vide Inſtit. de rer. diuiſ. §. Inſula.

DELATA hereditas intelligitur quam quis adeundo conſequi poteſt, lege delata. ff. de Verborum ſignificatione.

DELATOR, eſt alicuius criminis denũciator, dũmodo ad officiũ ſuũ non pertineat ea denunciatio. hoc genus hominum odioſum habetur. Martia. de delatoribus.

Turba grauis paci, placidaq́ꝫ inimica quieti.
Quæ miſeras ſemper ſollicitabas opes. Idem,
Et delator habet quod dabat exilium.

Pro denunciatore tantùm poſuit Iuriſconſ.

Digitized by Google

Iuriſconſ. Papin.tit. de Diuer.& tẽp.præſ.l.intra.] Intra quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator.] In titul. tamen de iure fiſci, propria delatoris ſignificatione vtitur ſæpe. Nebriſ.

DELATOR, eſt idem quod accuſator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fiſco denunciat, id eſt, manifeſtat: Et nota, quòd deferre dicitur multis modis: Primò, id eſt, afferre. ſeu offerre, vnde dicitur hereditas deferri: vt l. ij. C. de Carbon. edic. Item accuſare de quolibet crimine, vt l.iubemus.C.ad l.Iul.repet. Item delator, id eſt, bonorum nunciator.l.intra. ff. de diuer. & temp. præſcr.& Bart.in Rubr. de delat. & de hac materia vide plenè per Bartol. in dicta Rubr. de delato. lib. x. Cod.

DELEGARE plura ſignificat: primò eſt aliquem iudicem loco ſui, & auctoritate ſui iudicaturum conſtituere, vel ſubſtituere: vt l. præcipimus.C.de appel. circa medium & l.ſequen.in fi. Quandoque eſt in locum ſuum, vel vice ſui alium reum creditori dare, vel cui iuſſerit creditor. Et hoc modo inter delegatum & eum cui fit delegatio, oportet interuenire ſtipulationem, vel litis conteſtationem. His enim modis fit hæc delegatio. l. delegare.ff.de Nouatio. & Azo in Sum. eo. titu. de Nouat. Delegare enim poſſum, id eſt, vice mea debitorẽ meùm dare creditori, & ex delegatione liberor ego à creditore meo, & extinguitur ipſa obligatio qua tenebar. vt quando tibi ſum obligatus, & alium habeo debitorem mihi obligatum, & iſtum tibi aſſigno vt debitum ab eo recipias: te, & ipſo volentibus, hæc eſt delegatio quædam. Interdum delegare eſt deſtinare ſeu aſſignare, vnde in l.ij. ad legem Iulian. pecunia delegata, id eſt, deſtinata.

DELEGATVS, eſt cui cauſa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis repræſentans, & in iuriſdictione nihil proprium habens: vt ff. de Offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. j. in fi. & extrà. de Offi. deleg ſane quia. & ca. cùm olim. & Hoſt. in Sum. eod. titu. Vel ſic, Delegatus eſt is cui à ſummo Pontifice, vel ordinato vel delegato principis cauſa committitur. Inde venit [ſubdelegatus,] qui dicitur reſpectu delegati. Item is, cui principium cauſæ vel medium committitur, & ſic iudex propriè dici nõ poteſt: vt ca. ſuper quæſtionum. §. porrò eodem tit. Delegatus tamen propriè delegare poteſt principium, medium, & finem, in §. intentionis. cap. ſuper quæſtionum, prçalleg. Vel ſecũdum Specul. eod. titu. in princip. eſt is. qui alterius commiſſione recipit alicuius cauſæ iudicialem cognitionem: nam & ſubdelegatus eſt, cui per aliquẽ habentem iuriſdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, ſed de iure mandantis. Et differt à ſubrogato & conſeruatore. Nam ſubrogatus habet iuriſdictionem iure proproprio, & merum imperium, ſicut iudex principalis, cui ſubrogatur, ſed cõſeruator nullam habet iudicialem cognitionem, ſed tantùm poteſtatem ſuper notoriis & manifeſtis capitul. ſtatuimus. de Offic. delegati, libro ſexto. Iudex autem delegatus habet iuriſdictionem in eccleſiaſticis perſonis, non propriam, ſed

Digitized by Google

ſed à ſuperiore commiſſam, vide Goffr. in Sum. eodem titul. & delegatus in cauſa ſibi delegata maior eſt ordinario de Offi. de leg. ſane. ij. & de Offi. ordin. paſtoralis, quia talis vices gerit delegantis.

Delibrare, quod eſt librum, hoc eſt corticem arbori detrahere: lege ſuprà, in verb. [cingere arborem.] & in verb [deglabrare.] Nebriſſenſ.

Deliberare, eſt factum diligenter tractare, vel in mente reuoluere, vel cum amicis ſuis explorare an expediat ſibi illud admittere de quo quæritur, putà hereditatem agnoſcere vel adire: vt l. Ariſto. in principio, ff. de Iure deliberan.

Deliberatio. eſt prouida cauſæ circumſpectio, cum qua ratio totum agit, & furor ſibi nihil vendicat, xj. q. iij. illa præpoſitorum. & cap. ſequen.

Delictum, dicitur quaſi derelictum. & nota, prout ſuprà tetigi in verb. [contractus.] quòd ſicut actionum quędam proueniũt ex contractu vel quaſi cõtractu, ita actionum quædã proueniunt ex delicto, aliæ verò ex quaſi delicto. Ex delicto proueniũt actiones, vbi delictũ perſonæ verè & directè comprehenditur, vt eſt videre in furto, rapina, homicidio. Ex quaſi delicto, vbi perſonæ delictum verè & directè non comprehenditur, ſed interpretatiuè, vel iuris fictione: vt ſi iudex per imperitiam ſuam malè iudicauit, tenetur parti quam læſit ex quaſi delicto. Item ſi tenes in domo vel officina aliquem prauum hominem qui damnũ dedit mihi, teneris ex quaſi delicto, eo quòd in culpa ſis vtendo malorum hominum ope. Et eſt delictum deſertio boni. Peccatũ verò prauus actus. Sed crimen eſt peccatum graue accuſatione & damnatione digniſſimum. Hæc eſt differentia ſecundùm Ang. lxxxj. diſtin. c. j. & not. de Pœnit. diſtinc. j. ſi peccatum. & per Io. And. in regula peccatum. Et pro differẽtia inter delictum & peccatum eſt bona gl. in l. j. C. ſi aduerſus deli. vbi dicit Accurſ. Delictũ eſt genus generaliſſimum, ſiue veniat ex animo, ſiue non. Crimen verò genus ſubalternũ. Continet. n. ſub ſe furtum, adulteriũ, & alia quæ ex animo proueniunt, id eſt, ex conſciẽtia. Adde quòd delictorum quædã ſunt publica, quædã priuata. de quibus infrà in verſic. [priuata.] Itẽ aliud eſt delictum generale, aliud ſpeciale: Generale eſt, quod certa appellatione plurima eiuſdem naturæ crimina complecti poteſt, vt furtum, homicidium, falſum: quod Doct. noſtri nominatum delictum appellant. Speciale verò delictum Iuriſconſul. intelligunt, quod Doct. innominatum dicũt, vt cùm quis in ius vocatus non paret, cùm temerè appellat. hæc enim facta pluribus ſpecialibus verbis deſignantur, non vno generali, vt copioſius declarat Alcia. in l. aliud eſt fraus de Verb. ſignif.

Delinimenta pro blanditiis l. iiij. de Inoffic. teſtam.

Delphi, orum, ciuitas eſt Phocidis, ad montis Parnaſſi radices, poſita, vbi Apollo ſolitus erat reſponſa dare, ſed quemadmodum ait Iuuenalis,

—*Nunc ceſſant oracula Delphis,*

titul. de Cenſibus.

Delphicae menſæ à Delphis vrbe Apollini ſacra dictæ ſunt: & erant

& erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant. Plin. lib. 34. [Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum nomine delphicas.] Cice ſexta in Vertem, [Menſas delphicas è marmore.] Martial.

Argentum atq; aurum non ſimplex Delphica portat.

Florentinus titul. de ſupellectili legata. l. iij. [Trapezophora, inquit, delphicę. ſubſellia.] An Ne.

DELVDIT, id eſt, decipit, & ſic deluſio non approbatur à iure, extrà, de alie. iudi. mut. cauſa fac. capit. j. & ff. de iudic. ſi prætor. ibi, deluſoria eſſent prætorum decreta.

DEMENS eſt, qui neſcit vel non poteſt exprimere quid velit aut nolit. c. caſtoris. de cle. ægro. lib. vj. vbi bonus tex. & gloſ. ibi ſuper ver. remittit.

DEMENS à furioſo diſtinguitur: & is appellatur qui non vſquequaque, ſed ex parte tantùm errore mentis affectus eſt, quem Cicero ſtultum appellat. velut is fuit de quo D. Pius loquitur in l. his qui. 12. ff. de Tuto. & curat. dat. exempla extant in l. ſi furioſi. 25. ff. de nupt. l. 2. ff de Inof. teſt. l. tā dementis. 21. C. de Epiſ. aud. l. 6. ff. de Curat. fur. l. vlt. §. j. C. de Admi. tut.

DEMINVO, is, & deminutio, onis, non diminuo & diminutio, vt paſſim legitur in libris Digeſtorum, debere ſcribi adnotauit Ludouicus Bonogninus ex Pandectis Florentinorum. Eſt autem capite deminutus, vt ait Feſtus, qui ciuitate mutatus eſt, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hoſtium poteſtatem venit, & cui aqua & igni interdictum eſt. Nebr.

DEMINVTVM de hereditate intelligitur, ſi quid vſucaptum eſt, & ob id de hereditate exiit, l. 21. ff. de Hered. pet. Voc. iur.

DEMINVTVM capite, [vide ſuprà, Capitis deminutio.]

DEMOLIOR, demoliris, eſt illud quod extructum eſt diruere. Nam moliri eſt ædificare, cuius contrarium eſt demoliri. Virgilius primo Æneid.

Molirique arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa.

Apud antiquiores demolio, is, declinabatur, vt Diomedes teſtimonio Varronis oſtendit, quem citat in libro poetico: [Non demolio, inquit aſtra.] Et Næuius in corollaria, [Hæc demolitè,] inquit. Vlpianus titu. de vſufructu. l. heres. [Ante quàm vſufructu prohibuerit, demolierit.] Et demolitus paſſiuè vt in titul. de vſucapi. l. Eum qui. A. N.

DEMOLIRI, eſt diſſipare vel deſtruere. Matth. vj. [Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi tinea nō demolitur.] Vnde demolitio, id eſt, deſtructio. l. ſtipulatio, de ope. no. nunc.

DEMONSTRATIO idem ſignificat quod oſtenſio. Nam omne verbum vel factum per quod aliquid oſtenditur, demonſtratio dicitur. Ideò dicit tex. in l. certum. ff. Si cert. pet. [Certum eſt quod nomine proprio vel alia demonſtratione quæ vice nominis proprij fungitur, oſtenditur, & ſequitur. Non refert an proprio nomine res appellentur an digito oſtendantur.] Et licet falſa demonſtratio non ſit demonſtratio, tamen ex ea quandoque ſumitur ſignificatum ad inualidandum actum, qui aliàs ea non expreſſa, eſſet validus verbi gratia, Teſtator dicit, lego

P

Digitized by Google

go vxori meæ veſtem quæ cauſa eius parata eſt. Hæc verba[quæ cauſa eius:] &c. ſunt demonſtratiua. Sed pone quòd nihil eſt paratum cauſa eius: tūc demōſtratio eſt falſa, & dicit tex. in l. Quintus Mutius. ff. de Aur. & argen. leg. quòd nullum eſt legatū. Secus ſi diceretur, Veſtem meam purpuream quæ cauſa eius facta eſt: quia licet demonſtratio ſit falſa, tamen apparet de re legata per verba præcedentia, vt in l. Quintus Mutius. præalleg. Et ſi vis ſcire pleniſſimè, an & quādo falſa demonſtratio vitiet diſpoſitionem, tradit Barto. in l. demonſtratio. ff. de Cond. & demonſt. Porrò demonſtratio ſic differt à conditione, quòd demonſtratio plerumque factam rem oſtendit, conditio verò futuram. l. ſi nominatim. eod. tit.

DENI, denæ, dena, nomen eſt diuiduum diſtributiuum, quale illud bini binæ bina, & ſimilia. cuiuſmodi nomina Accurſius ſolitus eſt exponere in bis tantùm, cùm re vera ſignificent cuilibet tantum, quod latuit Bartolum. Is enim exponens legem quæ habetur de legat. j. ſi quis teſtamēto Titio & Seio decem dari iuſſerit: nullam hæc verba recipiūt ambiguitatem, vt dena dixiſſe videatur, qui decem dixerit: putauit per dena viginti intelligi. ait nāque: [Qui reliquit decem non videtur relinquere viginti.] Nam cùm inter decem & dena illa ſit differentia inter oratores obſeruata, quòd decem numerum ſimplicem, hoc eſt decem vnitates ſignificet, dena verò cuilibet decem, erat ſenſus legis: quòd qui Titio & Seio legauit decem, non legauit dena, id eſt, cuilibet decem, ſed decem ſimpliciter, hoc eſt cuilibet quinque. In titu. de Verb. oblig. l. ſi ita. Accurſius dena pro bis interpretatus eſt. Idem de annuis legatis. l. ſi legatum, exponens illud, [Si legatum fortè ſit relictū annua bina trina die, fortè triginta dena per ſingulos debentur annos: licet non fuerit adiectum æquis penſionibus,] dena pro decē interpretatus eſt, cùm dena nō ſimpliciter decē, ſed per ſingulos ānos decē ſignificat. N.

DENA, id eſt decem, ſed diſtributiuè, vt ſi legem Titio & Seio dena, intelligor ſingulis decem legaſſe. ff. de Verbo. obligat. l. ſi ita ſtipulatus. & ff. de legat. j. l. ſi quis teſtamento.

DENARIALES manumiſſi qui. explicat Godofr. de Latin. liber. tollen. l. j. C. H.

DENARIVS dicitur à numero decem. de conſe. diſtinc. v. ieiuniū.

DENIQVE no. Arc. 4. d. denique.

DENVNCIARE, eſt crimen alicuius ſuperiori nunciare, vt præpoſitio de, augeat nunciationem, vt in ſimil. ff. Depoſ. l. j. in prin. Hoſtienſ. autem in Summ. titu. de Accuſ. & rub. de denunc. §. j. dicit quòd denunciatio eſt criminis alicuius apud iudicem ſine inſcriptione facta delatio ad pœnitentiam agendam, vel aliā legitimam pœnam imponendam, vel etiam ad vtrumque in §. ſeq. ipſe diſtinguit denunciationem, dicens quòd quædam eſt denunciatio pœnitentialis & Euangelica, & ad illam quilibet admittitur, quædam verò iudicialis & canonica, & ad illam non quilibet admittitur. Vide ibi de illa, & in reportationibus Ioan. And. cap. nouit. de Iudic. Eſt & denunciatio ſpecies proteſtationis, quæ ad alium mittitur,

Digitized by Google

tur, vt cùm aliquem admoneo vt ab emptione deſiſtat: vt defendendæ cauſæ adſit: vt à matrimonio cauſa legis Iuliç exercendæ abſtineat. Alciat. in l. deteſtatio. de Verb. ſignific.

DENVO, id eſt, de nouo, vel iterũ.

DEPACISCI eſt turpiter paciſci. Inde depectus, id eſt, turpiter pactus. l. iij. de calum.

DEPECTVS participium eſt, ab eo quod eſt depaciſcor, quod ſignificat turpiter paciſci: vnde depector apud Apuleium in oratione pro magia: [Eſt, inquit, litium depector, omnium falſorum commentator.] Vlpian. lib. iij. de calumniato. l. & generaliter. [Hoc, inquit, edicto tenetur qui depectus eſt.] Nebr.

DEPACTVS, inquit Vlpian. dicitur turpiter pactus, l. 3. §. 1. ff. de Calũ. quaſi verò & non depaciſci aliquis honeſtè poſſit. Sed edictũ de calumniatorib⁹ Vlp. interpretabatur, præterea, quod ad illius excuſationẽ valet plurimum, homo erat Afer, nõ Romanus. Depaciſci, eſt pactione trãſigere, inquit Donatus in illud Ter. in Phorm. Iam depaciſci morte cupio. Cic. 3. de nat. Deor. In quo nõ extimeſco periculum: cum enim tot impendeant, cur non honeſtiſſimè depaciſci velim? Idem ꝑ S. Roſc. [Ipſe ſibi tria prædia depactus eſt.] Conſt. l. j. C. TH. de Rap. vir. Si quis nihil cum parentibus puellæ ante depectus inuitam eam rapuerit, &c.

DEPENDERE, ſoluere, & præſtare. l. iij. §. in iis, de Vſur.

DEPERDITVM dicitur quod deſiit eſſe in rerum natura. l. deperditum, de pet. hered.

DE plano aliquid dicitur fieri, ꝙ iudex ſine figura & ſtrepitu iudiciario facit, de cuius verbi ſignificato habes hodie plenè, de Verb. ſign. in Clemen. ſæpe. Arch. de elect. c. indemnitatibus. libr. vj. ſuper verb. ſtrepitu & figura.] Dicitur ergo iudex aliquid facere de plano, quando ſcilicet non eſt in conſiſtorio, vt ſcilicet reſidens in loco in quo iudicare conſueuit, & aliqualiter inſtructus, ſine iuris ſolemnitate aliqd facit, ſtatuit, aut determinat.

DE plano, id eſt, ex æquo loco, veluti vnde magiſtratus in tribunal, quod editiore in loco poſitum erat, conſcendebat. Itaque de plano & pro tribunali opponuntur. Vl. l. 3. §. 6. ff. de Bon. poſſ. Si cauſa cognita bonorũ poſſeſſio detur, nõ alibi dabitur quã ꝓ tribunali: quia neq; decretum de plano interponi, neque cauſa cognita bonorũ poſſeſſio alibi quã pro tribunali dari poteſt. l. ii §. j. ff. Quis ord. in bon. Sed nõ ſeſſionũ dies numerabũtur: ſi modò ea ſit bonorũ poſſeſſio quæ de plano peti potuit: qd ſi ea quę cauſſæ cognitionẽ pro tribunali deſiderat, vel quæ decretũ expoſcit? Similiter in l. j. §. 4. ff. ad S. C. Tur. & l. 18. in fi. ff. de Quæſtor. & l. 9. §. 3. de Offi. proconſ. Hotom.

DEPORTARE, eſt aliquem perpetuo exilio damnare: ſed relegare etiam ad tempus, vt ff. de Interd. l. relegatorum. §. hæc eſt differentia. & in gl. Inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſol. §. relegati.

DEPORTATIO, exilij ſpecies atrociſſima, cùm quis ita ciuitate ſua multabatur, vt vinctus neruo aut compedibus, in nauim aliquam imponeretur, ſeruiſq; publicis, vt eũ in inſulã certã transferrẽt, traderetur. Teren. in Phor.

Tantáne affectum hominẽ quemquam eſſe audacia?

Nónne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier in ſolas terras?

DEPORTATIO in locum aquæ & ignis interdictionis ſucceſſit. l.2.§.1.ff.de Pœn.l.3.ff. ad leg. de Pecul.

DEPONERE pro demoliri, & diruere.l.3.§.ſed etſi.ff.fin. regũ. l. 2. §. ſi quid.ff. Ne quid in loco publ. Hinc,

DEPOSITIO ædificij apud Vlpianum in l.metum. 9. Item ff. Quod met.cauſ.

DEPOSITVM, eſt quod cuſtodiendum alicui datum eſt, l.j.ff. eo.Et dicitur à [de, & poſitum,] ſic quòd præpoſitio[de,]augeat, vt oſtendatur totum fidei eius commiſſum,apud quem ponitur quo ad cuſtodiam, & videtur ſeparata cuſtodia à deponente. Eſt ergo aliud pono, aliud depono, vt ff.eo.l.j. Quid ſit actio depoſiti directa & cõtraria, require ſuprà.[actio depoſiti.]

DEPOSITVM, eſt cõtractus quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, vt is dolum tantum, & nonnullam in ea ipſa reddenda culpam præſtare debeat.

DEPOSITVM in ſequeſtre,propriè dicitur, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmq; traditur. l.6.ff.Depoſiti.Hotom.

DEPOSITARIVS eſt, apud quẽ res aliqua deponitur cuſtodienda. Et differt à ſequeſtro, quia depoſitarius ad hoc præcisè tenetur, vt depoſitori rẽ reſtituat: tenetur etiam maximam diligẽtiã adhibere. Sed ſequeſter neutri litigantium tenetur præcisè reſtituere,ſed indeterminatè illi qui vicerit. Alia differentia habetur in l.licet ff.de po.

DEPRECATIO à deprecari, ꝙ eſt precibus rogare. l. deprecatio. ff. ad leg. Rhod.

DEPRECIATVS, vilior factus, cuius pretium imminutum eſt. Paul.l.22.ff.ad Leg.Aquil. Sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora depreciata ſunt.

DEPREHENDERE aliquem, eſt quod barbarè dicunt, in ipſo facto capere.l.quod ait.ff. ad leg. Iulian. de Adul.

DEPRIMERE nauim, eſt demergere.l.cũ depreſſa. ad l. Rho.

DEPRIMERE vitem dicitur à Catone de Re ruſt. c. 32. qui eam in terram deductam defodit, vt anno inſequẽti renouetur.Venuleius l.ſi vitem.22.ff.Quod vi aut clàm. [Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuũ depreſſeris, eáque in fundo tuo coaluerit, vtile eſt interdictum.Radices quæ in fundo meo ſint tuas fieri,quia his acceſſiones ſunt.]

DERECTARII, qui domos alienas furandi animo introeünt, Vlp.l.7.de Extraor.cri. Item,qui derectarij appellantur, hoc eſt q in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo, plus quàm fures puniẽdi ſunt.Paul.lib. Sen.5.c.4. Quoties quis pulſatur, vel cuius domus introitur, ab iis qui vulgo derectarij appellantur. Vtitur & Vlp.l.1.ff.de Effractoribus.

DERELICTVM dicitur illud ꝙ caret poſſeſſore,vel quod in nullius eſt poſſeſſione, vt Inſtit. de re.di.§.hoc amplius. circa finem.

DEROGARE eſt deminuere, vel in parte tollere,vel detrahere,vt ff.de Ver.ſign.l.derogare, & differt abrogare, ibidem. require ſuprà[abrogare.]

DESCRIBERE, eſt exemplum ſumere, ꝙ Barbari dicũt copiare.

DESERERE propriè militum eſt, qui relinquũt locum in acie, aut ſine commeatu diſcedunt ex caſtris.

Digitized by Google

ſtris, vnde eſt deſertor & deſertio, de quibus ſæpe in libris Dig. tit. de Re militari. Nebr.

Desertores dicuntur clerici, qui propriæ eccleſiæ miniſteriis deſtitutis, ad aliam vitio fugæ ſe transferunt, vel confugiunt. vt 21. q. ij. placuit. & hoc ſecundũ Canones. Sed ſecundùm leges, deſertores dicuntur milites vitio fugæ ſuam militiam deſerentes. vt l. iij. de re milit.

Desertum, eſt locus non habitatus penitus, neque cultus vltra memoriam hominum: vt c. j. de Verb. ſig. li. 6. vnde & deſertus pro neglectus. l. iij. C. de agri. & cenſit. lib. 11.

Deserta cauſa dicitur, cùm altera parte abſente, fertur ſententia.

Desideria, paſſim in Iuriſconſultorum libris, pro libellis quibus quid à principe magiſtratúve poſtulatur ac deſideratur. Vulgus Requeſtas vocat. l. 4. §. ingreſſus. l. 9. §. obſeruare. ff. de offic. procon. l. 3. de Appel. recep. l. 1. C. de Poſtu. Sic Sueton. Aug. [Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quẽdam ioco corripuerit, quòd ſic ſibi libellum porrigeret, quaſi elephanto ſtipem.]

Desidero præter illam notã ſignificat etiam deficere. Cæſar in cõmentariis. [Deſiderati ſunt, inquit, eo die ſagittarij circiter ducẽti,] i. defecerunt: hoc eſt interempti ſunt. Sueton. in Auguſto, [Deſiderauit nonnunquam M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem.] Quem locum Eutropius & Sextus Aurelius non intelligentes, decepti huius verbi ambigua ſignificatione putauerũt, quòd Auguſtus eſſet æquè patiens atque Agrippa, & taciturnus vt Mæcenas: cũ apud Suetonium deſiderare accipiatur pro deficere illud, quod deſideramus. In quo ſenſu accepit Iuriſconſ. in tit. ſi libertus ingenuus eſſe dicatur. l. quoties. [Si ne officium, inquit, deſideretur] i. deficiat in eo qui debet obſequi & obtemperare. Neb.

Desidia ſimilis eſt imperitiæ. C. de teſtam. l. ambiguitates. & quid eſt deſidia, no. per Arch. 10. q. j. deinde deſides. ff. negligẽtes. C. de Anno. & trib. l. iudices. li. x.

Designatus, id eſt, electus, l. Barbarius. de offic. præto.

Designatores qui, vide ſup. in verbo, brabeutæ.

Designatores Donatus in Adelph. Terent. dicit fuiſſe, qui ludis funebribus præerant: ob eã cauſam fortaſſe, quòd ipſis ludis multa fiant noua & ſpectanda. Deſignare enim, inquit, eſt rem nouam facere. Sed videamus ne ex eo potiùs nomen inuenerint, vt Vlp. l. 4. ff. de his qui not. infa. quòd præmia victoribus deſignent, id eſt, decernant. Atque, vt nunc loquimur, aſſignent, quę poſtea ex deſignatorum decreto eis perſoluantur. Vnde & deſignati conſules dicuntur, quibus decretus eſt Conſulatus. Et locum ſepulchro pedes triginta deſignare, dixit Cicero, pro eo quod dicimus aſſignare Horat.

Deſignatorem decorat lictoribus atris.

Desinere propriè eſt in perpetuum, vt rurſus nõ redeat. l. fi. de Aſſig. lib. Deſinere aũt res vel abeſſe quando dicatur, explicat Iuriſc. in l. mulieris. de Verb. ſig.

Desistere, eſt à negotio iam ſuſcepto abſtinere. l. deſtitiſſe. de

Digitized by Google

Iudic. & ad Turpill.

DESTITVTVM teſtamentum, id eſt, deſertum, ex quo nullus eſt heres. Inſtit. de hereditat. quæ ab inteſt. §. cùm autem.

DESVETVDO & cõſuetudo differunt ſecundum Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Nam conſuetudo eſt quando fit contra legẽ per ipſam conſuetudinem, ſed deſuetudo eſt quando non vtimur aliqua lege in iure poſita.

DESVLTORES erant, qui in ludis duos equos abſque ephippiis agitántes ex altero in alterũ mira pernicitate deſiliebãt. l. apud. de præſcrip. ver.

DETERGERE, id eſt publicare, vel teſtibus probare. C. de malefic. l. ſi excepta.

DETERRERE, præter vulgatum ſignificatum, eſt & à propoſito auertor. l. quòd ſi. §. qui mancipia. de Ædil. edicto.

DETESTARI, eſt abſenti denunciare teſtibus adhibitis, vt l. ſubſignatum. §. ij. ff. de Verb. ſig. & l. ſeq. Aliter autẽ deteſtari, eſt facta alicuius abrenũciare, ſpernere, vel abominari.

DETESTATIO, eſt cum teſtibus facta denunciatio.

DETEXTA lana dicitur cùm perfecta eſt, & à textrinis inſtrumentis detrahi poteſt.

DETRECTARE pro vitare, fugere, auerſari: vnde detrectatio. l. qui cũ. §. qui poſt. de re mili. & l. ſi maritus. ad leg. Iul. de Adult.

DETRVSVS in l. quicumque. C. de Epiſ. & cler. eſt quem canoniſtæ vocant depoſitum, Latini verò [exauctoratum.]

DEVNX eſt vna pars aſſis quæ ex xj. vnciis perficitur. Inſt. de her. inſtit. §. hereditas.

DEXTANS, eſt pars aſſis quæ ex x. vnciis perficitur.

DEVS DEDIT eſt proprium nomen. cap. tanta. de ſimon. Similiter Deodatus, eo. tit. c. 3.

De D ante I.

DIABATHRARII in l. 1. C. de excuſ. artific. ſunt coriarij. Aliis tamen ibi aliter legẽdum placet: de quo vide Alciatum ibidem.

DIACATHAROTIA, in l. quicumque. C. de omni agro deſert. eſt id munus, cùm Imp. priuatis fundos concedit, vt purgentur: quod latius explicat ibi Alcia.

DIACATOCHE (vt quidam legũt in præal. l. quicunq;.) ſignificat titulum poſſeſſoriũ prædij.

DIACONVS Græcè, dicitur miniſter Latinè, quia ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in diacono miniſterij diſpenſatio habetur. Et hypodiacones Græcè dicũtur ſubdiaconi Latinè, quia ſubiacẽt præceptis Leuitarum. Et apud Hebræos Nathanei vocantur: vt habetur 21. diſt. cleros.

DIADEMA propriè eſt corona Imperialis.

DIACOPI παρὰ τὸ διακόπτειν, Inciſa, ſiue Incilia, i. aditus in aggeribus Nili patefacti, per quos aqua influere poſſit in arua. Vlp. in l. pen. ff. de extraor. cri. [Commata etiam diacopi, qui in aggeribus fiunt.] Hotoman.

DIAETA locus eſt in domo, vbi per otium verſamur. Papinius in ſecundo ſyluarum:

Vna tamen cunctis procul eminet, vna diætis.

Sidonius Apollinaris in Epiſto. [Ex triclinio fit in diætam ſiue cœnaculum trãſitus.] Iuriſconſ. tit. de leg. 3. l. ligni. §. lignis. [Cellarium, inquit, iunctũ eidem diętæ.] Inde diætarius dictus eſt ſeruus ſiue miniſter in diæta deſeruiens.

Digitized by Google

uies. Meminit Vlp. in tit.de ſun. inſtr.l.quæſitũ.Eſt præterea diætarius,qui ex diæta quippiam furatur ,vt Vlp.in titũ.de effract l.j. [Simili,inquit, modo , & diætarij,[ibi legitur directarij,]& ſaccularij puniuntur.]Pro quo mendosè legitur [detractarij.] Idem in tit.de effractoribus. l. ſaccularij.[Qui directarij,inquit,appellãtur,hoc eſt q in aliena cœnacula ſe derigunt furandi animo:[

DIAETARII dicuntur qui in cœnacula aliena ſe dirigunt animo furandi , à diæta ſecundùm primam ſignificationem ſic dicti: & ſic exponitur in l. ſaccularij. in prin. ff. de extraor.cri. licèt ibi legatur in text. [directarij.] Sunt & diætarij ſerui deſeruientes in diæta l.quæſitum.§. oſtiarij. de ſuh.inſtr. Itẽ cuſtodes nauis; non pretio aliquo conducti, ſed ob ſolum victum. l. j. nau. cau.ſtab.vide ſuprà derectarij.

DIARIVM, præter ephemeridis ſignificationem , refertur etiam ad vnius diei cibum, vel ad id ꝙ alicui datur, vt ſingulis diebus ſe alat:quo ſenſu plerunque in iure accipitur. l. diariis.de adim.leg.

DIASTOLI vel[diaſtoleę]dicũtur cum aſtu dictatores vel diſtinctores λ'ογων,hoc eſt publicæ rationis. Et ſecundùm hoc accipitur in gloſ.de tab.ſcri.logo. C. li. 10.l.iiij.

DIATHETVM videtur eſſe genus poculi ; ſicut ſyntheton ſiue ſynthesis. Iuriſconſ.ad legem Aquil.l.ſi ſeruus.[Si calicem, inquit , diathetum faciendum dediſti.]Iuſtin. quoque li.x.l.j.[Artifices, inquit, diathetarij.i. calices diathetos fabricantes.Neb.

DIATHETVM διάτρητος Græcè, tornatile aut factum torno ſignificat. Vnde apud Vlpian. in l. ſi ſeruus. ad leg. Aquil.calix diatretus , & diatretarij pro tornatoribus in l.ij.C.de excuſ.artific.

DICERE de Inofficioſo , pro inofficioſum teſtamentum dicere. Scæuola l.26.ff.de Inoff teſt.

DICERE doti & promittere dotem differunt.Dicere eſt certis ac ſolẽnibus verbis ſine ſtipulatione polliceri : promittere verò cũ ſtipulatione. Vide Vlp.c.6.Inſtit. & Caium 2.Inſt.ca. 9.Hinc dictio dotis , à promiſſione ac ſtipulatione diſtinguitur,in l.3. C. TH. de Inc.nu.& l.vlt.C Th. de doti.

DICERE legem,eſt conditionem in contractu apponere. Nam lex contractus appellatur , pactum in principali negotio appoſitum. Vlp.in l. quo tutela. 73. de Reg.iur. Nec paciſcendo, nec legem dicendo , nec ſtipulando, quiſquam alij cauere poteſt. Sic in l.legem.C.de pact.l.j. Cod. de Pact.conuen.

DICERE vindicias , pro dare vel addicere, in le.2.§. initium.ff. de Orig.Iur.

DICERE ſententiam,exiſtimatur arbiter, qui ea mente quid pronũciat, vt ſecundùm id diſcedere eos à tota controuerſia velit. l.19.§.1.ff.de Recep.arbi.

DICIS cauſa Varo antiquam eſſe locutionem ſcribit,lib.5. ling.ca. vlt.& eadem ab origine deductã vt verbum dico.Vnde coniecturã facere, Dicis caſũ eſſe à recto Dex, declinatũ, vt ſit dex, dicis, à Dico, vt Iudex. dicis, à iudico. Omnes autem vno ore conſentiunt , dicis cauſa id fieri , quod alia nulla de cauſa fit niſi vt factum eſſe dicatur, vt cùm ſcribit Caius in l. 4. ff. Commodati. [Sæpe enim ad hoc commodantur pecuniæ , vt dicis gratia numerationis loco intercedant.]

Itémque in omnibus adumbratis & imaginariis contractibus, quibus vno nummo emptio perficiebatur. Nummus enim aliam nullã ob cauſam tradebatur, niſi vt qui ei contractui quaſi teſtis ac ſpectator intereſſet, dicere ac teſtari poſſet pecuniã fuiſſe traditam. Sic cum Vlpian. ſcribit in l.1.ff.ad S.C.Syll.§ 34.[Excuſantur ſerui qui auxilium tulerunt ſine dolo malo, nam ſi finxerit quis auxiliũ ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit.] Hoc ſignificat ſi non animo domini defendendi, ſed tantùm propter Dicem.i. propter eum qui aderat ac dicere poterat ſeruũ conatum eſſe ſuũ dominum defendere, hæc ſimulatio nihil illi proderit: Vtuntur Cicero Verrina vj. & Plinius lib. 22 hæc Hotoman. Nuſquam probanda Accurſij ſententia, qui Dicis, à Diuite ductum arbitratur.

DICTARE actionem vel iudicium, eſt intendere actionem vel agere. Vlp.l.1.ff.de Edend.

DICTATORES olim dicti fuerunt, qui ſummum magiſtratum gerebant, & quorum erat in maioribus cauſis ſentẽtias ferre vel dictare: vt ff. de Orig. iur. l. 2.

DICTICAE, ſunt colũnæ eccleſiæ in quibus imagines patrũ in ſuo catalogo ponũtur. Vel ſunt tabulæ ſcribẽdi vel pigẽri, à dicto dictæ.

DICTVM à promiſſo eleganter diſtinguit Vlp.in l.ſcienduum. de ædil.edict.

DIDRAGMA, eſt denarius valẽs duos denarios, ſtater valet duo didragmata: vnde, Valet nũmos didragma duos, ſtater duplicat. idem notatur per Archid.11 quæ. j magnum.

DIDVCERE eſt diuidere & diſtinguere. Inſtit. de oblig.

DIENSES, populi ſunt Macedoniæ à Dio colonia dicti. hos Pauſanias Diaſtas appellat, apud quos gymnicum certamẽ agebatur. Pau.l.vlt. In tit.de cenſib. l.ſi. in Macedonia, inquit, iuris italici ſunt Dienſes. Ant.Neb.

DIES eſt duplex, naturalis & artificialis. Naturalis eſt ab ortu ſolis vſque ad occasũ. Ciuilis eſt, à media nocte, in ſequentẽ mediã noctem. l.more. de feriis. Eccleſia verò Romana exorditur diem ab occaſu ſolis, & finit in ſequẽtem occaſum. Hæc Alciatus in l. 2. de verb.ſign. licet Accurſ. aliter definire videatur in d.l.more.

DIEM cedere vel [venire] obligationis quando dicatur, declarat apertè Iuriſconſ. in l. cedere. de verb. ſig.

DIEM diffundi, (vel, vt quibuſdã placet, diffundi,) olim dicebatur, cùm res de qua erat controuerſia, in ſequentem diem cognoſcenda reiiciebatur.

DIAETA in vna ſignificatione eſt cœnaculũ, in quo die magis quã nocte ſolent homines reſidere: vt ff.de Donat.l. Lucius. vel domũcula conſtructa in hortis pro colligendis fructib. ſeu oblectationis gratia: ita capitur in l.ſenatus §.Marcel.ff.de I.j. In alia verò ſignificatione dicitur ſpatiũ vni' diei vel lapſus. Quartò eſt vnius diei certa & determinata comeſtio. Continet autem diæta legalis xx millia Italica. Diæta vulgaris dicitur illa quæ habetur ſecũdum conditionem regiminis.

DIFFAMATOR quis ſit, & quis dicatur diffamare, vide Barto. in l.turpia. ff. de legat. j. & quando quis diffamari dicatur de maleficio, an ſufficit in genere vel ſpecie mali fieri requiratur: vide ibidem Barto.

DIFFI

DIFFICILE dicitur quandoq; quod nullo modo fit, ij.q.vj.biduum.ver.[ſi aduerſus.] & gloſſ. fin. de teſtib.ca. præſentium.exponit non de facili,id eſt, nullo modo. Adde quòd difficile interdum exponitur,id eſt, raro,vt ff.de leg.iij.Seio.& l.heres meus. §. vxori. Aliquando difficile, id eſt,[nunquam]j.q j. ſi quis neq; &c. principatus & ibi not. Aliquando difficile exponitur, id eſt, laborioſum. in Auth. vt hi qui ob. ſe ha. per.res mi. §. quoniam autem Aliquando. id eſt, vix.xlvij. diſt. quantumlibet. & ibi not.Item qualiter difficile & facile intelligitur,vide de hered. inſtit.l.ſeruus.

DIFFICVLTAS & impoſſibilitas ſæpe parificātur,vt pulchrè ponit Fel.in cap.eccleſiæ ſanctæ Mariæ. in xxxix.col.ver.[ſecundum notabile eſt quòd eccleſia.] de conſt.

DIFFINITIO, vide Definitio.

DIFFINITIVA ſententia. Require infrà,[Sententia.]

DIFFINDERE diem,& diffiſio diei, quid ſignificet, non eſt in promptu, neque cur ſic dicatur. Gel.lib.14.c.2.[Iuſſi, inquit, diē diffindi:]& iterum : [In dierum diffiſſionibus & comperendinationibus.]Vlpia.lib.ij. Dig. tit. ſi quis cautionibus. le. non extinguemus. Si quis, ait, in iudicio ſe ſiſti promiſerit, & valetudine vel tempeſtate, vel vi fluminis prohibitus ſe ſiſtere non potuit, exceptione adiuuatur, non immeritò. Cùm enim in tali promiſſione præſentia opus ſit,quomodo poterit ſe ſiſtere, qui aduerſa valetudine impeditus eſt? Et ideò etiam lex xij.tabularum, Si iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo ſontico impediatur,iubet diem iudicij eſſe diffiſſum.]Sic enim legitur in Pandectis archetypis Florentinorum, non diffuſum: videtúrque ſignificare diē interciſum, ſiue intercapedinatum atque dilatū. Neb.

DIFFVNDI vina propriè dicuntur, quæ poſtea quàm defecata ſunt, in doliis conduntur tráſvaſantúrque. Iuuenalis:

Ipſe capillato diffuſum conſule potat. Et Horatius,
Vina bibes iterum Tauro diffuſa.

Vlpia.libr. xxxij.de leg.iij.l.cum quæreretur. [Nam ſi vina diffudiſſet,habiturus vſui.]Item Proculus lib.xxxiij. de Tritico & vino legat. l. Cùm vinum, inquit, heres damnatus eſt dare quod in amphoris ſeu cadis diffuſum eſt.Ant.Neb.

DIFFVNDERE,vel[diffindere] diem, quid ſit, vide ſuprà in ver. diem.

DIFFVNDI vina propriè dicuntur, quæ ex vaſis in quibus deferbuerunt,poſteà quàm defecata ſunt, in alia vaſa transferuntur. le. cùm vinum.de tritico, vino & oleo legat.

DIGESTVM ſecundùm Azonem in ſum. de Veteri iure enucl. dicitur legalis liber, qui alio nomine vocatur Pandecta,ſeu liber Pandectarum,ex eo quòd omnes diſputationes & deciſiones legitimas in ſe habet,quem in quinquaginta libros partiales digeſſit Imperator. Collectus autem fuit iſte liber ex veteri iure quod ab vrbe Roma condita & à Romuli temporibus vſque ad tempora Iuſtiniani ferè per mille & CCCC. annos confuſè ſtatutum obtinuit.Et extendebatur in duo millia penè librorum, & tricies

Digitized by Google

centena millia verſuum vel reſponſorum: vt patet C. de Veteri iure enucle. l. ij. §. ſed cùm omnia. Et dictũ fuit Digeſtum, eo quia omnia ibidem decidentia digeruntur & ſoluuntur, ſecundùm Accurſiũ in proœm. Inſtitutionum. Dicitur autem Pandecta à πᾶν quod eſt totum, & δοχὴ doctrina, quia ibi eſt tota doctrina omnium Iuriſconſultorum, vt in §. præalleg. ſed cùm omnia decidentia ibi digerantur & ſoluantur, ſecundùm Azonem ac Dinum in principio Inſtitut. Et notat Ioannes Andreas in proœmio Clementinar. quòd Digeſtum capitur alibi pro decoctum. de Conſec. diſtinct. 5. ne tales. & cap. præcedent. Quidam dicunt quod iſte liber olim per duplex dd, ſcribebatur, vel per d, & g, quod poſtea per vitium ſcriptorum corruptum ſit. Sed ratio videtur melior, ſcilicet quòd Digeſtum ſcribatur contra morem omnium legalium librorum per duplex ff. (quamuis illæ duæ litteræ nec in principio, nec in fine huius nominis Digeſtum ponantur:) ideò quia ille liber fuit Digeſtus ſecundariò per duos Federicos Imperatores, à quorum cuiuſlibet nomine ſumpta eſt prima litera f, ſic erunt duo ff. licet iſta ratio aliis non placeat, quia neuter illorum Imperatorum aliquid fecit, exceptis paucis conſtitutionibus poſitis in vſibus feudorum. Dicunt ergo eſſe vitium ſcriptorum. Et vnus illorum librorum nominatus eſt infortiatum, quia cùm Romæ eſſet ſtudium amiſſum, & Bononiæ inoleret, eius recuperatione facta Rauennæ cùm eſſet amiſſum ius eſt redditum, fortè cùm multa adſint quæ deerant, & ſic ſumitur in pro [valde.] Alij dicunt quòd fortes leges in eo ſunt, ſed certè & in veteri. Alij ab inuentore ſeu auctore ſic nominatum dicunt. Vel dicitur quòd nomina magiſtralia ſunt, quare non eſt de eis diſputãdum, ſed relinquitur pertinacibus, ſecundùm Tullium, & quia plura ſunt negotia quàm vocabula, ff. de Præſcript. verb. l. natura enim. Alij ab inforciſim Chaldæorum vocabulo, quod eſt diſpoſitio; dictum volunt, quia vltimæ diſpoſitiones in eo ſunt. Vnde:

Sum liber fortis diſponens ſpolia mortis,
Et clauſis portis, me diſcat lector in hortis.

Hæc in gloſſ. huius libri. Adde aliam rationem meliorem, quare libri Digeſtorum ſcribantur per duo ff. quam ponit Alciatus in libro Diſpunct. Nam Græci Pandectas per π, cum accentu circumflexo notabant: quod poſteriores per ignorantiam Græcarum litterarum putantes eſſe duplex ff, hoc ſigno abuſi ſunt. P.

DIGITVS aquæ: eſt modulus, vnde ſaliẽtes tali menſura cenſentur. Frontinus de aquæductibus. [Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum menſuram redigendi ſunt. Eſt autem digitus ſextadecima pars pedis, vncia verò duodecima. Quemadmodum igitur inter vnciam & digitum diuerſitas, ita & ipſius digiti; nam alius vocatur quadratus, alius rotundus.] Hæc Frontinus. Paulus libr. viij. Digeſt. de ſeruitutibus ruſtic. præd. l. Lucius Titius. [Digitum tibi

tibi dono aquæ.] Accurſius per aquæ digitum intelligit quantum fluit per digitum ſtatuæ. Nebriſ.

Digitus non eſt membrum, ſed membri officium, ff. de Stat. ho. l. non ſunt liberi. Adde Bar. in l. ij. ff. de pub. Iud. in verſi. [ſed quæro quid appellatur.] Adde Feli. in c. ego N. verſi. [digitus.] de iureiur. vbi limitat in ſex caſibus, & fallit ſecundùm Bart. ad hoc quando quis eſſet notabilis artifex, quia ſi amittit digitum, dicitur amittere membrum, & iſta confirmat Barto. vide Io. de Ana. in c. cùm ex coniunctio. de hære. in vj. Fel. in c. cùm illorum. de Excom. verſ.] & not. limita.] vide ibidem latè per eum. Adde quòd digitus eſt etiam genus menſuræ. l. Lucius. de Ser. ruſt præd. eſt autem ſextadecima pars pedis ſecundùm Alciatum in l. mille. de verborum ſignif.

Dignitas quid ſit, ſecundùm Archi. patet de conſue. c. j. lib. vj. in gloſ. Dignitas quandoque idem eſt quod poteſtas vel conditio, vel prærogatiua ſecularis, vt xxiij. q. v. adminiſtratores & C. de Digni. lib. xij. Et ſic iudex dicitur habere dignitatem, vt ff. de Albo ſcrib. l. vlt. de hac etiã not. 4. q. 3. ſi teſtes. in princ. Item dignitas eſt quædam præeminentia eccleſiæ vel in eccleſia. cap. quamuis. de Verb. ſig. Et quot modis ſumatur dignitas, not. de reſcrip. ſedes apoſtolica. in gloſ. ſuper verbo, [maiores.] quæ incipit, ſed [quas perſonas] & Bart. in l. j. C. de dignit. lib. xij. Quandoque autẽ ſumitur ſtrictiùs pro eminentia prærogatiuæ perſonæ eccleſiaſticæ: quæ prærogatiua etiam dicitur perſonatus, qui cognoſcitur quando aliquis habet prærogatiuam in choro, vel capitulo, in optionibus, in proceſſionibus, in vocibus dandis, & ſimilibus, pluſquàm alij canonici ſui ordinis, vt in d. c. j. de cõſuet. cum ſimilib. Et illa cognoſcitur his modis: primò, quando quis habet adminiſtrationem rerum eccleſiæ cum iuriſdictione. Secundò quando habet nomen dignitatis & prælationẽ ſeu prærogatiuam, tam in choro, quàm in capitulo. Tertiò, quando ex conſuetudine eccleſiæ habetur aliquis in dignitate: vide Archi. vbi ſuprà. Etiam dignitas ſignificat latiùs & ſtrictiùs ſecundùm vſum eccleſiarum, nam quòd in vna Eccleſia continetur ſub nomine dignitatis, in alia continetur ſub nomine officij, & ecõtrà: prout cuiuſuis Eccleſiæ vſus habet. Reperitur etiam latiſſima ſignificatio pro quauis excellẽtia. Sed de his omnibus & aliis huc pertinentibus latiſſimè Bart. in d. l. j. C. de Dignitat.

Dilapidare, eſt res vel bona prodigaliter & indifferenter erogare, ſecundùm quod not. Arch. de reſcri. ſtatutum. lib. vj. & de Elec. quia ſæpè. eo. titu. Et ſic ſumitur in l. ſi pro ea. C. mandati. ff. de Mino. l. verum. circa fin.

Dilatio, eſt temporis in cauſa prorogatio. Et dilationum ſecundùm Hoſtien. in Sum. tit. de dilation. §. j. aliæ ſunt citatoriæ, quæ dantur vocato ad cauſam, ad veniendum ad iudicem ante lit. conteſta. intra quas citatus ſe præparabit vt veniat in termino, & nihilominus poſt mortem, vt extrà de Offic. deleg. conſuluit. de quibus ff. de Iudic. lege ad peremptorium. cum ſequente vſque ad leg. de qua in re. Et aliæ ſunt reſtitutoriæ, quæ dantur

his

his qui ſpoliati fuerunt ſeu ſunt, vel dantur ad appellandum, quæ ſunt xx. dierum. vel ad reſtitutionem in integrum petendam, quæ olim intra annum vtilem, hodie intra quadriennium continuũ dantur, vt C. de In integr. reſtitu. l. fin. Aliæ ſunt deliberatoriæ, quæ dantur reis ad deliberãdum, de quibus C. de lit. cont. in Auth offeratur. hodie canonizata. iij. quęſt. iij. cap. de induciis. §. offeratur. Aliæ ſunt reparatoriæ, quæ dantur volenti probare: de quibus in l. j. C. de dilat. Aliæ ſunt executoriæ, quæ dantur cõdemnato ad hoc quòd ſatisfaciat. de his lege ſecunda, C. de vſu rei iudi. Aliæ ſunt reuocatoriæ, quæ dantur habentibus ius reuocandi domũ, de quibus habetur lege ſecunda, §. legatis. ff. de Iud. Aliæ ſunt vacatoriæ ſiue feriales, vt in lege prima, ff. de Fer. & xxv. quæſt. iij. per totum. Aliæ ſunt proſecutoriæ, quæ dãtur ad appellationem perſequẽdam, de quib. in Auth. ei qui appellat. C. de temp. appellat. Aliæ ſunt ſaluatoriæ, vt pœnitentiales. Aliæ præceptoriæ, de appellat. c. præterea. Aliæ electoriæ, vt de conuer. coniugat. c. ex publico. de Elect. ne pro defectu. Aliæ expetitoriæ, vt extrà, de frigid. & malefic. laudabilem. Aliæ exemptoriæ, vt qui matrimonium accuſa. poſſ. c. fin. & C. de Inge. manu. l. diffamati. Aliæ ſunt repræſentatoriæ, vt de Appella. cap. perſonas. & cap. ſecundo, requiris & c. ſæpè. de Elect. dudum. j. de Renunc. c. veniẽs. Aliæ exceptoriæ. ſ. ad proponendas exceptiones conceſſas à iure. de except. paſtoralis. Hos modos & ſpecies latiùs proſequitur Hoſtienſis ibidem, & Spec. eodem titul. & plures addit Spec. vidẽ ibidem & gl. ſum. iij. q ij. declarat notabiliter quinque ſpecies induciarum vel dilationũ Spec. autem enumerat quindecim in tit. de dilat. §. j. & Hoſtiẽ. in Sum. eodem tit. §. j. Nam reſtitutoriæ induciæ dabantur olim ſpoliatis, vel eiectis, & tandem reſtitutis, intra quas à iudiciorum ſtrepitu quieſcebant, & erant non minores ſex menſibus, nec maiores anno. iij. q. ij. eiectis. Vel veriùs & erant arbitrariæ. capit. ſi epiſcopus. ea. quæſtion. Et deliberatoriæ dantur ante lit. conteſta. Cùm enim citatus venit ad iudicem, porrigitur ei libellus, quo oblato, dantur à iudice induciæ viginti dierum, in quibus deliberat reus, an cedat vel contendat, ſiue iudicem recuſet. Et talis exceptio dilatoria eſt, ideò ante lit. conteſt. proponenda. de Re iud. c. cùm inter monaſteriũ. & exceptio recuſatoria iudicis debet prima eſſe inter dilatorias: qua omiſſa, ſi aliæ proponãtur, ad ipſam rediri non poteſt, niſi ex noua cauſa. Dantur etiam ante lit. conteſt. quæ paternales adiectiones induciarum dicuntur, vt v. q. ij. præſenti. Præparatoriæ verò dantur poſt litis conteſtat. probare volentibus intra quas præparent ſuas probationes, quarum ſpatium moderandũ eſt. vt dicit tex. iij q. iij. §. ſpatium. Et dãtur tam actori quàm reo, & tantùm ſemel, vt in § ſpatium. præalleg. niſi caſus emergat inopinatus. Iudicatoriæ autem dantur cõdemnatis, & ſunt quatuor menſium, & Re iud. c. ad conſultationem. Nec habent locum in cauſis criminalibus, in quibus executio nõ differtur, niſi in quatuor caſibus, vt not. Goffr.

de

de Iudic. §. partibus. Et nota quod in ciuilib. cauſis pro qualibet cauſa neceſſariò datur vna dilatio. In criminalib. verò tres ſunt reo, & duæ actori. Hæc Goffre. in Summa, eodem titulo.

DILATIO poteſt etiam ſic deſcribi ſecundùm Baldum, [Eſt tempus quod habet certũ principium & certum finem.] vel ſic, [Eſt tempus datum à lege vel iudice partibus ad veniendum.] Et talis eſt duplex, ſcilicet prima, quæ datur ab homine, vel iudice, ſecunda quæ datur à iure vel à lege, vt patet in Ru. de feriis.

DILIGENTER verbum exponitur ſecundùm ſubiectam materiam, ſecundùm Corſetum ſingulari incipiente, [Verbum diligenter] in litera D, vbi dicit quòd aliquando refertur ad oculum intellectus, & ad ſubtilem modum inueſtigandi, & optimè probatur ſecundùm eum in capitulo quàm graue, & capitulo licet. de Crim. falſi.

DILIGENTIA eſt, quæ culpæ è regione reſpondet, l. ſi cùm. 68. ff. de Contrah. empt. Ea autem triplex eſt, Infima, mediocris, & ſumma. Infimæ è regione reſpũdet culpa lata: Mediocri culpa leuis: Summæ culpa leuiſſima. Hotoman.

DEMINVTIO capitis, require ſuprà [Capitis deminutio.]

DEMINVTVM intelligitur quod vſucaptum eſt. lege deperditum. de Pet. heredit.

DIMISSORIAE litteræ ſunt, per quas cauſa ad iudicem appellationis dimittitur, quæ vulgò dicuntur apoſtoli. l. dimiſſoriæ. de Verborum ſignific.

DIMITTERE, pro relinquere, in Authentic. de Eccleſia. titul. §. ſi quis autem.

DIMITTERE creditorem, eſt ei ſatisfacere, ſic vt amplius moleſtus non ſit. Vlpian. l. ait Prætor. ff. Quæ in fraud. cred. [Cæterum; ſi creditores dimiſit, & alios ſortitus eſt: ſiquidem dimiſſis prioribus quos fraudare voluit.] Item in l. quæris. 28. ff. de Pact. dotal. l. 1. diſt. pig. l. 16. qui pot. in pig. l. 3. in fin. D. de Separ.

DIOECESIS per œ, diphthongũ in ſecunda ſcribitur, & non dioceſis, vt vulgò legitur: neque accentu in tertia à fine, vt omnes proferunt, ſed in penultima. Itẽ diœcetes, nõ diocetes, pro diœceſeos præfecto. Eſt autem diœceſis gubernatio ſiue diſpoſitio, & diœcetes gubernator ſiue procurator. Cicer. in Epiſt. [Ex prouincia Cilicienſi, cui ſcis tres diœceſes aſiaticas attributas eſſe.] Iuſtinianus titul. de epiſcop. aud. lege Archigerontes, & diœcetæ. Nebriſſenſ.

DIOECESIS, ſecundùm Archi. de reſcript. ſtatutum. libr. vj. dicitur diſtinctio vel diuiſio, ſiue gubernatio, quia diuiſa & diuerſa eſt ab eccleſia alterius epiſcopatus, & commiſſa gubernationi vnius, vt patet x. quæſt. j. epiſcopum. Aliquando ſumitur pro regione vel prouincia, & ſic fortè capitur in l. præſides. C. de Offic. recto. prouinc. Aliquando ſumitur pro parochia. Vide de hoc Archi. ibidem. Et nota quòd appellatione diœceſis non comprehẽditur ciuitas, quia dignius ſub minori comprehendi nõ debet: ſed appellatione ciuitatis, bene diœceſis comprehenditur, vt not. in c. Rodulphus. de Reſcript. Et quòd nomẽ ordinarius plura comprehendat, quàm nomen diœceſanus, vide gloſſ. ij. Cle. j. de vita & honeſt. cleric. & melius

melius gloſſ. in verbo [diœceſanus.] in Clem. j. de iure patron.

Diplomata, ſunt codicilli, ſiue libelli, in quibus beneficia à principibus impetrantur, quales noſtro ſunt tempore quas appellant bullas, dicta, quòd in duplicibus tabellis ſolitæ ſunt concedi ſupplicibus: Suetonius in Auguſt. [In diplomatis libelliſque & epiſtolis ſignandis.] Idem in Nerone:] Diplomata ciuitatibus ſingulis obtulit.] Cicero in Epiſtol. ad T. Appium. [Diploma, inquit, ſtatim non eſt datum. [Apud Iuriſconſ. accipitur pro itineris feſtinatione, hoc eſt, cũ per dies ſingulos duplicia itinera conficiuntur. Venuleius libr. xlv. Dig. de Verb. obligat. l. continuus. [Qui æſtimet, quanto tempore diligens paterfamil. efficere poſſit, quod facturum ſe promiſit is qui Epheſi daturum ſe ſpoponderit, vt neque diplomate. id eſt, diebus ac noctibus, & omni tempeſtate contempta, iter continuare cogatur.] Et Paulò poſt: [Quòd ſi diplomate vſus, ac felici nauigatione, maturius quàm quiſquam peruenerit Epheſum, confeſtim obligatus eſt.] Modeſtinus libr. xlviij. ad legem Corneliam, de falſis. l. eos qui. [falſo, inquit, diplomate, commeauit vias.]

Diplomata ſunt, quas literas patentes vulgò appellamus, cuiuſmodi ſunt bullæ Pontificiæ. Iureconſultus autem vſus eſt pro itineris duplicatione, in l. continuus. §. cùm ita ſtipulatus. de Verb. oblig.

Dipondius, eſt genus ponderis leuiſſimi, ex duobus aſſibus compoſiti, vt dicit Beda ſuper illud Luc. 12. [Nonne quinq; paſſeres væneunt dipondio?] vel eſt as duplicatus, videlicet xxiiij. vnciæ, vt not. Inſtit. de here. inſtit. §. & ſi plures vnicæ.

Directa in Iure dicuntur, quæ ſimplicia ſunt, atque ita per ſe conſtant, vt aliunde non adiuuentur. Hinc,

Directa actio, vide Actio directa.

Directum verbum eſt in teſtamento, quando ſignificat illũ cui relinquitur, vel in quẽ diſponitur, vt ſua manu recipiat. Sed obliquum verbum eſt quod ſignificat, vt de manu alterius accipiatur. Et commune verbũ eſt quod vtramque ſignificationem habet: verbi gratia, directũ verbũ eſt inſtituo, quia ſignificat quòd inſtitutus ſua & nõ alterius manu accipiat. ff. de hered. inſtitut. per totum. Idem in verbo [heres eſto,] eod. tit, & in verbo [accreſcat,] vt in titulo Cod. Quando non pe. par. petentib. accreſcunt. Idem in verbis [accipiat, lego, capiat,] quia ſunt directè ſignificantia. Obliquum verbũ eſt [reſtituo.] l. reſtituta. & per totũ tit. ff. ad Treb. Item ibi, [volo quod talem heredem recipias] quia tunc per fideicõ. pars hereditatis eſt illi reſtituẽda. l. pater filiũ. §. fi. ff. de leg. iij. Itẽ ibi, [rogo vt Titium heredẽ facias.] l. ex facto. in princip. ff. ad Trebel. nam per hoc videtur velle intelligere, quod hereditatem ſuam ſibi reſtituat, & ſic non directè heredem illũ facit. Idem in verbo [detur.] l fun. Trebat. ff. de vſuf. leg. Et breuiter omne verbum ſignificãs quod quis de manu alterius accipiat, eſt obliquum de communi verbo, vt [ſubſtituo:] nam ſi paganus ſubſtituit filio impuberi, quãdocunque deceſſerit per verbum [ſubſtituo.] hæc ſubſtitutio eſt fideicommiſ

commiſſaria, vt in l. Cēturio. ff. de Vulg. ſubſtitut. Si autem ſubſtituit filio. ſi heres non erit ſubſtitutus admittitur ex directo ſuo iure. Eſt ergo cōmune, quia habet vtramque ſignificationē. Et rationē quare nō eſt directū, ſicut illud verbū [inſtituo,] ponit Bar. in præal. l. Centurio. quia magis generale eſt: nam in loco alterius qualitercunq; poſitus, dicitur ſubſtitutus etiam in ſingularibus leg. ſecus de verbo [inſtituo.] Idem in his verbis [perueniat, pertineat, habeat, retineat, reuertatur, deuoluatur, cōuertatur, ſuccedat.] Et breuiter quodcunq; verbum ſignificat ſic vtroq; modo, quòd quis ſua manu habeat, vel ab alia, dicitur cōmune, vt not. Bar. in l. Centurio. prælleg. Hinc Directa inſtitutio & precaria opponuntur in l. quærebatur. 19. ff. de Te. mili.

Disceptare, eſt ambigere, contenderéque, vt in iudicio fieri ſolet. Aliquando ſignificat iudicare. cap. forus. §. iudex. de Ver. ſign. Inde,

Disceptator, qui iudicis officio & munere fungitur. Vl. l. 3. §. 1. ff. de Arbit. [Quoniam non deberent decipi, qui eum quaſi virum bonum diſceptatorem inter ſe elegerunt.] Hinc,

Disceptatio, pro cognitione & iudicio. Vlp. l. cum hi. 8. §. Si cui. ff. de Tranſac. [Hæc omnia habent diſceptationem prætoris, & pro vtilitate alimentarij recipienda ſunt.

Discretio, id eſt, differentia. C. de ſacroſ. eccl. l. fi. in princip. & diſcretum, id eſt, diſtinctum. l. diſcretis. C. qui teſt. fac. poſ.

Discrimen, id eſt, damnū. C. de fide inſtrum. l. ij. & dic vt ibi. & extrà, de Elect. vt quis duas li. vj. Aliquando diſcrimē, id eſt, differentia. Inſti. de libe §. fin. & ibi nota. Aliquando, id eſt, periculū. ff. de iniu. l. prætor edixit & C. de Pœn. iud qui malè iudic. l. ij.

Discutere eſt diſiicere & diſturbare: vnde diſcutere matrimonium in l. ij. de Dona. inter vi. & vxo. pro dirimere, & diſſoluere: & diſcuſſum periculū in l. nihil. de Nau. fœno. hoc eſt ſublatum.

Discussores ſub Rub. C. de diſcuſſoribus. dicuntur qui in prouinciis fiſcalibus rationib. ſubducendis præfecti ſunt, earumq; confectionem ſuo periculo præſtant: quantum enim illis deeſt, tantum de ſuo præſtare coguntur. l. 1. C. illo titul. eorum mentio fit in l. pen. C. Quor. appel. non recip. Hotoman.

Disertiones, ait Feſt. ſunt diuiſiones patrimoniorum inter conſortes.

Disertus eſt idem quod facundus, inde venit ſuperlatiuus diſertiſſimus: vt C. de Aduo. diuerſo. iudic. l. petitionem.

Disiunctionem appellant veteres Iuriſconſ. quam recentiores alternatiuam, qualis eſt [aut, vel, ve, ſeu,] l. alienationis. & l. Coniunctionem. de Verb. ſign. Interdum tamen diſiunctiuè ponuntur pro cōiunctis. l. ſæpè. eodem titulo.

Disiuncti dicuntur, quibus ſeparatim res ead. legata eſt. vel ſic,

Disiunctim legatum dicitur iis, quorum ſinguli ſingulis enūciationibus ad rem eandem vocantur, l. vni. C. de Cad. toll. l. 1. §. interdum. ff. de Iure accreſ. veluti, Titio Dauū do lego, Mæuio Dauum do lego. §. Si eadem. 8. Inſti. de leg. l. triplici 142. ff. de Verb. ſignif. l. re coniūcti, 89. ff. de leg. 3. Vbi re coniūctio hæc vocatur.

Nam

Nã qui re coniũgit, verborũ quidẽ & linguæ ſono diſiũgit, mẽte verò atq; intelligentia cõiũgit, quoniã vnius eiuſdémq; rei cõmunionem inter illos inducit.

DISIVNCTIVVM eſt, veluti cum dicimus, aut dies eſt aut nox, quorum poſito altero neceſſe eſt tolli alterũ. l. hæc verba. ff. de Verb. ſignific. Hinc,

DISIVNCTIM legari dicuntur, quæ ſub alternatione legantur. l. cum illud. 25. ff. Quando dies legat. l. ſub diuerſis. 51. l. cum pupillus. 78. ff. de Cond & demonſt.

DISPENDIVM dicitur damnum vel detrimentum. Aliter dicitur longum & inutile, compendium verò breue & vtile. de Accuſat. cap. qualiter & quando. ij. ad fi. & cap. diſpendia. de Reſcri. libro ſexto, in gloſſ. ij. & Clemen. diſpendioſam. de Iudic. facit regula, quod ob gratiam, de Reg. iur. lib. vj. inde diſpendioſus, id eſt, damnoſus. Clemen præallc. de Iudic. vbi concord. in gloſſ Quandoque diſpendium dicitur idem quod tædioſum, abſque tamen vtilitate, vt in iur. præalleg. ca. diſpendia. & capit. qualiter.

DISPENSARE idem eſt, quod diſponere, vnde diſpenſatores dicũtur eo, quòd domum alicuius vel res diſponunt, & ita accipitur in l. diſpenſatorem. ff. de Solutio. Et dicitur diſpenſare, quaſi diuerſa penſare, videlicet, rigorẽ iuris relaxare per eum qui hoc facere poteſt. Et ſi aliter fit, non eſt diſpenſare, ſed diſſipare.

DISPENSATIO eſt iuris communis prouida relaxatio, vtilitate, ſeu neceſſitate penſata, ſecundùm Guliel. in Spec. titul. de diſpenſ. §. j. Vel ſic eſt rigoris iuris per eum, ad quem ſpectat, canonicè facta relaxatio. j quæſt. vij. cap. requiris. §. niſi rigor. & cap. ſeq. Quandoque enim diſpenſatio ſumitur impropriè, ſcilicet, pro iuris declaratione, vt in cap. Quintaualis. de Iureiur. prout ponitur in Specul. tit. de Diſpẽſ. §. j. Itẽ ſecundùm Io. And. (quem ſequitur dominus Ant. de Butr.) diſpenſatio eſt quædam cõmunis menſuratio ad ſingula, & eſt de iure conceſſa propter impoſſibilitatem prouidendi de omnibus particularibus, ſicut nauigantes quædam proiiciunt, vt alia ſalua ſint. j. q. vij diſpenſationes. Et traxit originẽ à Deo, qui ex ſola miſericordia & diſpenſantione vniuerſa creauit, & ea ſubiecit homini. Inſtit. de Rer. diui. §. in pecudum. Et diſpenſatio eſt quadruplex, ſcilicet, ſemiplena ad maiores. j quæſt. j. ſi qs hæreticæ. Plena ad ſacerdotium. j. quæſt ij. conuenientibus. Plenior ad epiſcopum. xij. diſtin. nos ad conſuetudinem. Et pleniſſima ad primatum, omnes ordines & dignitates. xxiij. q. iiij ipſa pietas. vt not. Ioan. Andr. in gl. c. præal. nos conſuetudinẽ. Et debent tria mouere diſpenſantem, neceſſitas, vtilitas, & euidẽs prærogatiua meritorum. j. quæſt vij. tali coniugio. & cap. exigunt. Itẽ diſpenſatio non conceditur cuiquam, niſi habenti legem cõcedere & tollere: & ſic per principem & Papam vel eorum auctoritatem fieri poteſt.

DISPVNGERE, ſiue expungere, eſt tranſuerſo calamo rationẽ cancellare. Seneca de breuitate vitæ: [Diſpunge, inquit, ac recenſe vitæ tuæ dies. [Apuleius de deo Socratis : [ſi cotidiana eorum diſpungas, inuenies multa rationibus prodigè diffuſa. [Item de Verb. ſig l. cognoſcere, [Diſpungere

gere inquit, eſt conferre accepta & data,& ex ea collatione,vt ait Accur.cancellare quod eſt redditũ.Hinc eſt diſpunctio, onis, pro ipſa rationis cancellatura, vt apud Tertul.in Apologetico: Ad vtriuſque,inquit, meriti diſpunctionem. Vlpia.lib.xlij. Dig.titu. de bon.aut. iudic.poſ.l.cum plures. An recognitio, inquit, & diſpunctio concedenda ſit creditoribus: nam quod in quibuſdam codicibus legitur diſputatio, pro diſpunctio, mendũ tamen eſt. N.

DISPVNGERE eſt conferre data & accepta,vt in l.cognoſcere.§.j.de verb.ſignific.

DISPVTARE, eſt allegare,& videlicet intentionem ſuam per probationem in iudicium deductam oſtendere,& eam pro viribus aſſeuerare & roborare, vt ix.quęſt. iij.aliorum.& xxiij. qu. viij. conuenior. & de fide inſtr. inter dilectos. & de Re iud. ca.Abbate ſanè,lib.vj.cum ſimilibus. Quòd autem huiuſmodi allegationes & diſputationes fieri debeant ſuper teſtibus, & aliis actibus, patet in capit. in cauſis. de Teſt. De hac materia vide Spe.tit. de diſpu.§.all.

DISSIDERE, eſt diſcordare, vnde diſſidium pro diuortio. l.miles. § vlt.ff.de Adult.

DISSIDIVM inter virum & vxorem, idem eſt quod diuortium, hoc à diuertendo, illud à diſſidẽdo appellatum. Terent. in And.

Valeant qui inter nos diſſidia quærunt.

Idem in Hecyra,

Nihil mali eſt quod ſit diſſidio dignum.

Papinianus lib.xlviij.ff.ad le.Iul. de adult.l. miles. Quæro, inquit, an cauſã diſſidij preſtitiſſe videar.

DISTRAHERE,pro eo quod eſt vendere aut actioni exponere. Suetonius in Veſpaſiano, Coëmẽdo quædam tantum vt poſtea diſtraheret. Gellius libr. 19. [Sicut nunc,inquit,bona vęnum diſtrahuntur] Vlpian. in titu.de tranſact.l.ſi vni.[.Si vni,inquit,pluribúſve fundus fuerit diſtractus.] Titulus eſt præterea lib. xx.Digeſt.de diſtractione pignorum. Ant.Neb.

DISTRAHERE, eſt vendere,vt ff.de Contrahen. empt. l. ſi ita diſtrahatur.& l.rem alienam.& l.quoties.eod.titu. cum multis ſimilibus. Generaliter tamen ſignificat diſſoluere. vnde diſtrahere matrimonium in l.ij.de Diuor.& diſtractu, pro reſolutione contractus.§.penul. Inſtitut.de obligatio. ex qua.contra.

DISTRACTIO ponitur pro diuortio. Authen.de nupt.§.nuptias.& ibi in gloſſ.

DISTRIBVIT non eſt verbum directum in ſubſtitutionibus.Bart.in l.Centurio.ff. de vulg.& pupilla. & eſt verum quod dicit Bart. de ver.[diſtribuãtur:]quia eſt obliquum ſi eſt ſimpliciter prolatum,ſecus ſi cum adiuncto, ſcilicet per fideicommiſſarios ſeu executores, quia tunc eſt directum, vt ibidem per Bar. in verſicu. [ſed quid ſi teſtator dicit,] &c.& melius per Barto.in l.fundi Trebatiani. in ſi. ff. de Vſufr. leg.dum loquitur de verbo[dentur,] De natura diſtributiui vide Bart.in l.ſi Stichum.§. ſtipulatio. ff.de verb.oblig. & in l.ſi quis in fundi vocabulo. §.j. ff.de leg j & in l.qui filiabus. §. ſi. eo tit. Et quæ ſint nomina diſtributiua, Barto.in l.hoc articulo ff.de here. inſtit.

DISTRIBVTIVVM dicitur quod di-

diſtributionem ſignificat, & hoc diuerſimodè, prout diuerſitas ſubiectæ materiæ, vel aliud medium probabile habet diuerſificare. Verbi gratia ſic dicendo, [quilibet fert lapidem,] ſenſus eſt quòd vnuſquiſque per ſe in ſolidum, fert lapidem. Ideo ſi teſtator dicat, [quilibet heredum meorum det Titio decem,] tunc quot ſunt heredes, toties Titius habebit decem. l. ſi pluribus. & ibi not. gloſſ. de leg. ij. Si autem teſtator oſtendens duos vel tres cum digito, & dicat, [quilibet veſtrûm heres mihi eſto,] ſenſus eſt, quòd quilibet ſit heres in parte, non in ſolidum. l. hoc articulo. in fi. de Here. inſtitu. Nam materia ſubiecta non patitur de pluribus quemlibet in ſolidum eſſe, cùm impoſſibile ſit cuilibet eandem hereditatem in ſolidum attribui. Item ibi, [quiſquis mihi heres erit. det Titio cẽtum,] ſiue vnus ſolus heres ſit, ſiue plures, Titio debentur centum ſolùm. l. ab omnibus. in prin. ff. de l. j. & l. ſi quis in fundi vocabulo. in fi. eod. titu. Et ſi in eodem caſu teſtator poſtea prohibet vnum heredem dare Titio, vel eximi eum à dando, adhuc centum debentur Titio ab aliis. l. ab omnibus. in prin. præalleg. Item ibi, [quicunque primò ingreſſus fuerit caſtrum, habebit centum,] duo ſimul ingrediuntur, quilibet admittitur, quia hæc diſtributiua verificatur in vno ſolo, & etiam in pluribus vel omnibus concurrentibus, quia primus eſt, qui aliud ante ſe non habet, & actus primi verbi diſtribuitur cuilibet in ſolidum: ideo etiam actus ſecundi verbi: ergo quilibet qui primò ingreditur, habet cẽtum. l. qui filium. §. j. ff. de leg. j. Sed ſi dicatur, [quicunq; ingreſſus fuerit primò, habebit illum equum, vel hunc fundum,] tunc pluribus ſimul ingredientibus nullus debet habere in proprio ſignificato verbi, quia vnum tantùm requirit. Item ibi, quicunque ceperit vexillum Bohemorum, habeat centum: duo ſimul capiunt: hi duo ſimul centũ tantùm habebunt. Ratio Bart. quia actus primi verbi, ſcilicet habẽdi cẽtum: & eſt ſimile, ſicut cùm duo ſimul portant trabẽ, & nullus eorum per ſe. l. ita vulneratus. §. j. ff. ad l. Aquil.

DISTRICTVS idem eſt quod territorium. Cle. ne Romani. de Elect. licet non deſint qui exiſtiment latiorem habere ſignificationem verbum diſtrictus, quàm territorium, vt tradit Alciat. in l. pupillus. §. territorium. ff. de Verborum ſignific.

DISTRICTE, prorſus, omnino, profectò ita eſt, certè ſic ſe res habet. Vlp. l. 7. §. 5. ff. de minorib. Diſtrictè, pro præcisè, religioſè, Vlp. l. 13. de procur. [Hæc neque paſſim admittenda ſunt, neq; diſtrictè deneganda.] Idem l. 15. de Recep. arb. [Licet autem prætor diſtrictè edicat ſententiam ſe arbitrum dicere coacturum.]

DISTRICTIO, difficultas, anxietas, impedita ratio. Paul. l. 16. ff. de recep. arbit. [quod ſine diſtractione ipſius interdum futurum eſt.]

DITIO eſt idem quod poteſtas: vt ff. de Origin. iuris. l. ſecũda. §. capta. Inde iuriſdictio.

DIV ponitur pro biennio. ff. de Re iudic. l. fin. & ff. loca. l. cùm domini. Quandoque ponitur pro tribus menſibus. lxiij. diſtin. lectis. in gloſ. Aliquando pro decennio. Inſtit. de lit. oblig. §. fin. & ff.

& ff. qui & à qui. l. ſi cùm fideicommiſſaria. §. Ariſto. Ponitur etiam aliis modis : vt ibi nota. Aliquando pro triennio : ff. de vſuca.l.j. & l.quamuis aduerſus. Aliquando ponitur pro anno. ff. de Succeſ.edict.l.j §.largius.& §. quibus. Aliquando momentum ſignificat. C.de Acq. poſſeſ.l.ij. Item quando diu fieri intelligatur,vide extrà,de Electiõn. quia propter, & cap. j. de mutu. pet. cum multis iuribus.

DIVERSORIVM Accurſ. in l.7. ff. In quib.cau.pig. rectè ſic interpretatur, Statio in qua diuerſi generis merces afferuntur. Aliis locis diuerſoriũ eſt mercenarium hoſpitium, quo ex itinere aliquantiſper commorandi cauſa diuertimus.

DIVERTERE, eſt diſcedere diuortio, id eſt contractum matrimonium ſeparare, vnde dicitur, mulier diuertit ſe à viro ſuo : l. tertia.ff.de Diuort.& l ſi filia.eodem titulo.

DIVISIO, auctore Accurſ. in §.j. Inſtit.de oblig. eſt immunerabilis materiæ breuis compoſitio.Et propriè diuiſio eſt generis in ſuas ſpecies. Partitio verò totius in partes. Nonnunquam tamen vnum accipitur pro altero: vt in l. ſtipulationes non diuiduntur. de Verb.oblig.

DIVINVS aliquando exponitur, id eſt Imperatorius: vt in l. ad inſtructiones.C.de ſacroſan.eccl.

DIVINATIO accipitur tripliciter : Primò pro ſcientia theologiæ à qua Theologi dicuntur diuini, Secundò pro ſcientia infuſa à Deo,& ſic accipitur, Prouer. 16. [Diuinatio in labiis Regis, in iudicio non errabit os eius, &c.] Tertiò pro ſcientia magica vel fallaci prophetatione, vel prophetizatione, quia falſi prophetæ & magi fingunt ſe præuidere vel præſcire futura: vt capitur in l.nemo. C. de Malefic. & mathe.&c. & ſic dicitur diuinatio à diuino,as,are,id eſt,vaticinari,vel futura prædicere. Genus autem diuinationis à Perſis fertur eſſe allatum. Et diuini dicti ſunt, quaſi Deo pleni. Sunt autem duo genera diuinationis, cuius quidam quatuor dixerunt eſſe genera. Et habentur hæc omnia xxvj. q. iij. can.j. in principio.

DIVORTIVM, vt paulo antè diximus, idem eſt prope quod diſſidium, hoc dictum ab eo quod vir & vxor diſſideant, id eſt, diſſentiant inuicem, illud quòd in diuerſas partes vertantur.Fiebat autem diuortium per illa verba quæ ſunt apud Plau. [Res tuas tibi habe: quæ mea,redde mihi.] Paul.in tit. de Verborum ſignificatione, l.inter. 191. inter diuortium & repudium hoc intereſſe dicit,quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur, quòd diuortium ex eo dictum eſt,quòd in diuerſas partes eunt,qui diſcedunt.Eſt prætereà titulus de Diuortiis,libro vigeſimo tertio Digeſt.Nebr.

DIVORTIVM, ſecundum Goffre.& Hoſtienſ.in Sum.eod.tit.§. j.eſt inter virum & mulierem legitimè facta ſeparatio.Et dicitur legitimè, quia [quos Deus coniunxit,homo non ſeparat,]ſcilicet violenter & abſque ratione. Non enim homo ſeparat, quos pœna damnat,quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat. xxxij.q.ij.ſolet.& de conſang.& affin.cap.de infidelibus. Et dicitur à diuerſitate mentium, quia

Digitized by Google

illi qui matrimonium diſtrahũt, in diuerſas partes eunt: vt ff.eo. tit.l.j.& l.ij.& ff.de ver. ſig. l. inter ſtuprum.§.diuortium. & l.inter diuortium.

DIVORTIVM, inquit Modeſtinus, inter virum & vxorem fieri dicitur, repudium verò ſpõſæ remitti videtur, quod & in vxoris perſonam non abſurdè cadit. l. 101.ff.de Ver.ſig.

DIVORTIVM, inquit Paulus,& repudium hoc differunt, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non autem rectè ſponſa diuortiſſe dicitur, quòd Diuortium ex eo dictũ eſt, quod in diuerſas partes eunt qui diſcedunt.l.191.ff.de verb.ſignifi.

DIVTVRNVM quomodo intelligatur, tradunt interpretes in §. ex non ſcripto. Inſt. de iure nat. gen.& ciui.& l.diuturna.de leg.

DIVVS idem eſt quod ſacer vel diuinus.

DIVALEM accipere, id eſt, epiſtolam Imperialem, per quam reuelata eſt quantitas quæ ſolita erat dari in ordinatione Pontificis.

De D ante O.

DO, lego, perinde ſignificat,ac lego,vel do,ſolum.l.j. ad l. Falc. & de proprietate verbi do, vide in dictione Dare.

DO, dico, addico:verba ſunt quibus vniuerſa prætoris iuriſdictio continebatur, de quibus Ouid. 2.Faſt.

Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilentur.
Faſtus erit per quem lege licebit agi.

DOCIBILIS propriè dicitur liber,ſed docilis eſt homo doctrinalis: ponitur tamen vnum pro reliquo.xxiij.diſtinct.qui epiſcopus.in princip. Et Petrus in Epiſtola, [Erũt omnes dociles Dei.] xxxvj.diſtinct. c. qui eccleſiaſtic. §.ecce.

DODRANS, ſunt nouem vnciæ.

DOLARE,verbum fabrorum,cùm lignorum aſperitas complanatur.l.ferri,de Verb.ſig.

DOLIVM, vas fictile eſt,vino,atque aliis rebus condendis aptiſſimũ. Plinius lib.13. [Mitiores,inquit, plagæ doliis condunt vina, infodiúntque.Cato de re ruſt. Dolia olearia decem habeat.] Vlp.lib. 33.Dige.de fundo inſtru.l.inſtrumẽta. [Dolia,inquit,licet defoſſa non ſint, & cuppæ.] Idem de Auro & arg.lega. [Dolia,inquit, fictilia, quibus terra adiecta eſt, Inde doliarius,qui facit dolia:& doliarius, a, um: & doliaris,re, ad dolia pertinens. Plin.lib.3. [A figlinis,inquit,doliariorum.] Et Pau. de fund. inſtruct.l. tabernæ. [Doliaria,inquit, vaſa, & ancones.Item l.ſi vinum. [Si doliare, inquit,vinum emeris.]Nebr.

DOLIA, váſa erant tam vino quã etiam aliis rebus condendis apta.l.vinaria.de Verb. ſig. Hinc vinũ doliare in l. j. §. vltimo. de peric. & com. rei vendi. quod in doliis conditum eſſet. In dolia enim veteres muſtum coniiciebant efferueſcendi cauſa:vbi verò deferbuiſſet,ac defecatum eſſet, vel vendebatur, vel in amphoras,aut cados, vt meliùs inueteraſceret, diffundebatur. l. pen.in fin.de vi.lega.

DOLONES,haſtæ ſunt,in quibus tanquam in vaginis latent pugiones: dicti ab eo quòd dolus ſubeat.Virg.lib.7.

Sauoſq́; gerunt in bella dolones.

Sueto.

Digitized by Google

Sueto.in Claudio: [Cum dolone ac venatorio cultro præſtolâtes. Alphenus lib.9.Digeſt.ad legem Aquil. l. ſi ex plagis. [Flagello, inquit, quod in manu habebat, in quo dolon inerat, vulnerare tabernariũ cœperat:] vbi mendosè pro [dolon]legitur[dolor,] neque minus falſo Accurſij interpretamento locus enarratus. Nebriſ.

Dolones dicuntur flagella quædam, intra quorum virgam latet pugio, de quibus meminit Iuriſc. in l.ſi ex plagis.§.j.ff.ad l. Aquil.

Dolus malus ſecundùm Hoſt. eod.tit. in Sum. & Goffr. eſt calliditas, fallacia, aut machinatio ad circumueniendum, decipiendum, ſeu fallendum alterum adhibita: vt ff. de Dolo. l. j. §.j.& committitur calliditas talis in tacendo vel diſſimulando. Vnde Salomon: [Qui diſſimulat iniuriam callidus eſt.] Prouer. 12. Poteſt autem poni exemplum in venditore, qui ſciebat ſeruitutem deberi, vel rem alienam, vel alij obligatam eſſe, nec certificauit emptorem, tenetur ei, quia dolo malo verſatus eſt. De hoc de reſcript.cap.ſuper literis. Sed fallacia committitur in mentiendo, & falſum aſſerendo contra conſcientiam. Vnde Auguſt. [Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio, cum voluntate fallendi.]xxij. q. ij. c. beatus. §. ille ergo. Machinatio committitur ex parte verborum.xxij.quæſt. v. quacunque arte verborum: nam machinatio eſt occulta inſidiatio. Dicitur autem[dolus malus,] ad differentiam[boni doli:]nam dolus bonus eſt quãdo aduerſus latronem vel inimicum quis machinatur, multo fortius in hoſtem publicum, xxij. quæſt.ij. vtilem. & cap.quæritur. & xxiij. q. viij. vt pridem. ff. de leg. ij. l. cùm pater.§.Titia.ad fin. & talis dolus fraudẽ excludit. ff. de leg. ij.l. præal. Eſt tamen hoſti fides ſeruanda fidem ſeruanti. 33. q.j. noli exiſtimare.

[*Sed frangenti fidem, fides frangatur eidem.*]

vt C.de paſt. cũ proponas. in gl. Accurſ. Vnde veteres [dolum bonum] vocabant ſolertiam: vt ff.eod.tit.l.1.§.nõ fuit.Vnde dicim⁹:] Iſte eſt bonæ indolis.] quaſi bonũ dolum intus habens. i. ingeniũ & ſolertiã. Vnde & Salomõ in iudicando meretrices, bonum dolum adhibuit.i. ingeniũ, de Præſum.cap. afferte. Item[dolus bonus] fraudem excludit. præalleg.l. cùm pater. Item dolus, fraus, & ſimulatio ſunt nomina reatuum, quæ nunquam permittuntur à canone, & qui peccat non peccat de legis auctoritate. xxiij.q. iiij. qui peccat. Et vtilis ſimulatio eſt de his, quę vi metúſve cauſa fiunt. Vnde, nihil refert, armis contingat palma, dolóve.

Nam dolus eſt virtus quam quis in hoſte requirit.

Et quomodo ex dolo detur actio doli, quę dicitur ſubſidiaria, cùm nullum aliud remedium ſupereſt, de hoc vide Goffre. Et nota differentiam inter iſta quinque nomina, dolus, lata culpa, leuis culpa, leuiſſima culpa, & caſus fortuitus. Nam dolus eſt inſidioſa vel ſtudioſa machinatio ad aliquem decipiendum: vt ſuprà dictum eſt de dolo malo, verbi gratia, Depoſuiſti penes me librum, & ego doloſè, ad finem ꝙ Titium(quem ſcio furem eſſe, & qui vult furari librum tuum) in

Digitized by Google

domũ meam intrare faciam, dimitto oſtium apertum vt intret & furetur: ego teneor depoſiti ſubtracti, qaia cõmiſi dolum. Sed lata culpa eſt, non intelligere quod omnes intelligunt, vel neſcire quod omnes ſciunt, vel ꝙ maior pars ſcit. Leuis culpa eſt deſidia vel negligentia. Sed leuiſſima culpa eſt, quæ aliquo modo potuit præuideri. Caſus fortuitus eſt inopinatus rei euẽtus, qui à nullo quantumuis diligenti potuit præcaueri, vt inũdatio, naufragium, ruina, incendium, tempeſtas, incurſus latronum, de quib⁹ Inſt. Quibus modis contra. obli. §. item is cui. & ibi meliùs quàm aliqua alia lex, & C. de Pigno. actio. l. quæ fortuitis. Item dolus eſt fraus, & nõ è conuerſo. ff. de Pact. l. iuriſgentium. §. dolo. Sed contrà, ff. de Reg. iur. l. fraudis. vbi dicitur ꝙ fraus non fit ſine dolo. Solut. Fraus fit dupliciter. Vno modo de re cum conſilio, & ſic fraus nunquam fit ſine dolo. Alio modo de re ſine conſilio, vt quando aliquis decipit aliquem reipſa ignoranter, & ſic fit ſine dolo.

DOLI capax eſt proximus pubertati, ſcilicet, quando mas habet duodecim annos & dimidium, tunc enim poteſt delinquere, præterquam in adulterio, ſecundùm Accurſium. Fœmina verò quando habet vndecim annos & dimidium: vt nota. ff. de Regu. iur. l. pupillum, Auguſtinus verò dicit in Epiſtola ad Renatũ ꝙ puer dicitur doli capax cùm eſt ſeptem annorum: quia tunc mentiri & verum loqui poteſt. de hoc not. in c. omnis vtriuſque ſexus. de Pœnit. & remiſ.

DOMESTICVS quis dicatur vide Bar. in l. j. in princ. ff. ad Sylla. & in l. ij. C. de teſtib. in l. præſenti. §. ſanè. C. de his qui ad eccleſ. conf. & bo. gl. iij. q. v. in ſumma. Fel. in ca. cùm oporteat. vér. nec obſtat quod habetur. de accuſat.

DOMICILIVM alicuius eſt ibi, vbi maiorem partem fortunarum ſuarũ conſtituit, vel magnã partem bonorum ſuorum, vel ſi ibi habet larem, id eſt, familiam. vt C. de Incol. ciues. libr. x. vel tametſi nihil ibi habet, aſſiduè tamen conuerſatur: ſola tamen domus non conſtituit domicilium: ſed magis ibi erit vbi ſummam rerum ſuarum conſtituit: vnde rurſus diſceſſurus non ſit, vnde cùm profectus fuerit, peregrinari videtur, & ad quem locum cùm redierit, peregrinari deſinit. de hoc Innoc. de foro compe. ex parte. Abbas tamen non poteſt habere domicilium niſi in ſuo monaſterio, licèt alij ſeculares clerici, ſicut & laici, bene poſſint plura domicilia, ſi diuerſis locis ſe ita inſtruxerint, vt nõ min⁹ in vno quàm in alio ſe collocaſſe videantur. Poteſt etiam quis eſſe ſine domicilio: ſecundùm Goffr. de for. competen. Et quamuis Goffr. ſcripſit quòd clericus ibi habeat domicilium vbi larem conſtituit, & non ſemper vbi eccleſiam habet, Archid. tamen not. quòd locus vbi clerici ſeu loca in quibus clerici tenentur ad reſidentiam, ſemper debent pro domiciliis reputari, licet etiam aliqui contradicant: & ſic etiam not. Inno. Hoſt. de priui. c. ex qre. vide de hoc Archid. de reſcript. ſtatutum. lib. 6. in gl. ſuper verbo [actor & reus.]

DOMINI appellatione qui contineantur, docetur in l. j. ff. ad Sylla.

DOMINI minores magiſtratus ſic

Digitized by Google

ſic dicti, quia domini recti: quia ſuffragio duorum eligebantur: vnus conſtituebatur à plebe, alter à maioribus.v. C. de iudi.

DOMINI recti, erant quidam officiales defenſores ciuitatum vel municipiorum.

DOMINIVM directum ſecundùm Azonem in Sum. de iure emph. circa fin. dicitur habere ille qui poſſidet ciuiliter tanquam dominus, & illud dicitur dominiũ directum, quia ſolus dominus directus habet ciuilem poſſeſſionem: vt not. in l.iij. §. ex contrario.ff. de acquirend. poſſeſſ. Vel ideò dicitur habere dominium directum: quia ſine omni alia obligatione liberam poteſtatem habet rei, qualiter non eſt in illo qui habet dominium vtile vel mixtum.

DOMINIVM [merum] fortè idem eſt quod directum, licet de illo dominio & ſequenti rarò legatur: dicitur tamen quòd illa duo dominia [merum] & [mixtum,] ſunt potiùs duæ differentiæ, quæ diuidunt hoc genus imperium, vt ſic omne imperium aut ſit merum, aut mixtum, vt in l. imperium.ff. de iuriſdictione omnium iudic.

DOMINIVM mixtum eſt illud, quod partim conuenit cum directo dominio, & partim cum vtili.

DOMINIVM [vtile,] ſecundùm Azon. dicitur habere ille qui ſolùm naturaliter poſſidet, & non ciuiliter: vt emphyteuta, vſufructuarius, & feudatarius, quod Ioan. non placet, vt l.iij.§. ex contrario. ff. de Acquir. poſſ. Sed quidam, vt Azo refert in ſumm. C. de iure emphyt. dicunt emphyteutam habere quandam ciuilem poſſeſſionem, & vtilẽ rei vindicationem. ff. Si ag. vec. l.j. Et differt dominium à poſſeſſione, vt l. ſi quis vi.ff. de Acquiren. poſſeſſ in §. differentia.& ibi no. Bartol. quid ſit dominium, & quotuplex. Et quamuis communiter dominium tradatur rei traditione, datur tamen caſus quo dominium traditur ſine rei traditione, ſaltem noua, quando videlicet quis priùs habet rem aliquo titulo, ſcilicet, pignori obligatam, ex locato, vel conducto, & creditor dicit debitori: placet quòd habeas pignus in ſolutum: & alter reſpondeat, placet: vt no. in l. cùm dominam. C. de pign.

DOMVS ſumitur quandoque pro agnatione. l. cùm vnus. in princip.ff. de alim. & cib. lega. & ad Syllan. l. j. in princip. Item pro omnibus cohabitantibus in domo. C. De li. po. patr. li. præ. l. 1. in fin. Accipitur etiam pro omnibus gerentibus eadem ſigna vel arma. Etiam communiter domus eſt, quæ conſtat ex parietibus, tecto & fundamento, protegens nos à chaumatibus & imbribus. Si omnes de domo nobilium dicuntur, an baſtardus cõprehendatur. Et reſpondetur ꝙ capiendo pro agnatione, tunc non comprehenditur. Si pro deſcendentibus ex eodem ſanguine, tunc comprehenditur: vt leg. pronunciatio. in fin ff. de Verbo ſigni. Si capiatur pro habitatione, tunc attenditur an ſit habitans, vel ne. Similiter accipiendo pro portantibus idem ſignũ, eſt videndum an portet, vel ne. Et dicit Bartol. quòd ſecundùm communem modum Lombardiæ, dicendo omnes de domo, intelliguntur omnes de eodem ſanguine deſcendẽtes: ſed quando

do ſimpliciter fit mentio de domo, tunc capitur pro loco. de hoc vide Bart. l. tutelas. ff. de Capitis demin. Nã appellatione domus ſecundum Bartolum non comprehenditur porticus, niſi fiat extenſio vocabuli, & ſic ſtatuta de domo non comprehendunt porticum. Alij contra, in l. cætera. ff. de legat. j. in §. ſed & ſi quis ad opus. Stante ergo ſtatuto quod puniatur repertus ſine lumine in nocte extra domũ, ſecundùm illos non punietur repertus ſub porticu domus ſuæ.

DOMVM reuocare, eſt dicere te non debere litem pati eo loco quo cõueniris, ſed ibi vbi domũ habes. Vnde legatus qui mittitur Romam, vel vocatus à principe pro neceſſitate vel vtilitate reipublicæ non tenetur ibi tunc reſpondere, ſed habet ius reuocãdi domum. De hoc vide quod legitur & nota. de for. comp. cap. vlt. & de dilatio. expoſuit. & ff. de Iud. l. ij. §. legatis.

DONARIA, inquit Valla, contra Seruium, non ſunt loca in templo vbi dona reponuntur, ſed potiùs ipſa quæ offeruntur dona. Virg. 3. Georg.

Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Luc. in 9.

Nec eois ſplẽdent donaria gemmis.

Paul li. xlix. de Re milit. l. qui excubias. donarium pro donatione poſuit. Item C. de ſacroſanc. eccleſ. ſancimus. pro dono poſuit Iuſtin. dicẽs: [vaſa vel veſtem cæteráque donaria.] Neb.

DONARIA pro donis. l. ſancimus. C. de ſacroſ. eccleſ. iuncto §. ſacræ. Inſtit. de rer diuiſ. interdum pro donatiuo. leg. qui excubias. de re milit.

DONATIO, ſecundùm Azon. in Sum. C. de donat. & ſecundùm Hoſt. in Sum. eo. tit. §. 1. eſt rei licitæ nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio, vt ff. eo. ti. de don. l. donati. Nam illicita donatio non tenet. Et dicitur [donatio,] quaſi doni datio: vt ff. de dona. cau. mor. l. ſenatus. §. donatio Donationis autem diuerſæ ſunt ſpecies, prout no. Azo & Hoſtienſ. ibidem, quia alia eſt inter viuos, alia eſt cauſa mortis, & hæc ſunt duo genera donationũ, vt Inſt. eo. ti. in prin. Item donationum inter viuos, alia eſt ob cauſam interpoſitã, alia ſimpliciter. Et illarum ſimplicium alia eſt ſimplex, pura & perfecta: alia imperfecta ſeu conditionalis. Et ſub hac ſpecie donationis ob cauſam, fortè cadũt donationes inter virum & vxorẽ, imò quãdoq; ſunt ſimplices, & tunc regulariter ſunt prohibitæ, propter cauſas quæ not. C. de dona. ante nup. l. fin. ante medium, ibi, [ſimplices] interdum enim donationes illæ fiũt ob cauſam honeſtã & licitã, & ſunt permiſſæ, vt in caſibus qui ſunt ff. de Donat. inter virum & vxorẽ. le. ſi ſpõſus. § cõceſſa. vſq; ad §. ſi maritus. & quę in illo §. etiã conſueuerunt notari per Docto. ſcilicet caſus plures, inter quos ſunt aliqui, in quibus etiã ſimplex donatio valet: ideò dictũ eſt ſuprà regulariter. Et ſponſalitia donatio ſemper in dubio ob cauſã futuri matrimonij præſumitur facta: vt not. in l. cùm veterũ C. de donat. ante nuptias. Donationũ etiam cauſa mortis tres ſunt ſpecies, non tantùm ſecuudùm ordinem regularem, ſed etiam ſecundùm ordinem alphabeti, vt in titu. de Donat. propter nup. A quo iure

verò

Digitized by Google

verò deſcendat, vide Inſt.de donat.in gloſſ.de don.§.j.

Donatio ante nuptias vel propter nuptias ſecundum Azon.in Sum. C. eo tit.eſt illa quam facit ſponſus, vel aliquis nomine eius ſponſæ,vel alteri nomine ſpõſæ: & hæc donatio eſt ob cauſam. Fortè tamen ſic dicitur,l.fi.Cod. eod.titu. vbi hoc expreſsè habetur, quòd non ſit donatio ſimplex,quia ſicut ſine matrimonio dos eſt nulla, ita hæc donatio ſine matrimonio nulla eſt. Hinc eſt quòd illa donatio vocatur ἀντιφέρνη,quaſi contraria donatio. Et dicitur ab ἀντὶ, quod eſt,contra,& φέρνη, id eſt,dos: vt præalleg.l.fi.Cod.eod.titu. Maritus enim ab vxore accipit dotem, id eſt, donationem ob matrimonium: ſic econtrario ipſe donat vxori propter nuptias:& ideò,licet olim diceretur donatio ante nuptias, tamen quia hodie conceditur fieri poſt nuptias, ideò hodie vocatur donatio propter nuptias. vt Inſtit. de donat.§. eſt & aliud genus.& d l.fin.

Donatio cauſa mortis ſecundùm Azo.in Sum. eo.tit.eſt cùm quis vult magis ſe habere quàm eum cui donat, ſubaudi tradendo, vel ſe obligando,ne hæc definitio legatum contineat per verba ibi poſita. Dicitur enim tradendo vel ſe obligando, vt non referantur ad teſtatorem.Differt autem hæc donatio,ſcilicet cauſa mortis,à legato, iuxta ea quæ no.Inſtit. de donat.§.1. Hoſt. autem eod.tit. in ſumm.§.j.eam ſic definit,[Donatio cauſa mortis, eſt timore mortis imminentis, vel futuræ alicuius rei, prouidè & liberaliter facta collatio.] Et huius tres sũt ſpecies ſecundùm Hoſtienſ.titul.de donat. in Sum. quas ponit ſub §. quod eius. ſub verb. donationum. Nam donationum cauſa mortis prima ſpecies eſt,cùm quis donat metu mortalitatis futuræ, & non inſtantis. Secunda eſt cùm quis donat metu mortalitatis inſtantis, deſperans omnino de conualeſcentia, & hæc donatio cõparatur ei quæ eſt inter viuos. Tertia eſt quando magis vult ſe habere quàm eum cui donat, & magis donatarium quam ſuũ heredem. Prædictæ ſpecies poſſunt colligi ex l ſenatus. §. mortis iuncta le.1.ff.eod.titu.& ſunt expreſſæ in l.ij.eo. tit.

Donatio inter virum & vxorem, ſecundùm Azo.in ſum. Co. eo.ti eſt quæ fit conſtante matrimonio, quæ ſecundùm leges eſt prohibita,ideò,ne mutuo amore inuicem ſpoliarentur, donationibus non temperantes,ſed profuſa erga ſe facilitate abutentes, nec eſſet eis ſtudium liberos potiùs educandi: & illa eſt ratio, ſecundùm Azonem, quia ſæpè futurum eſſet vt matrimonia ſepararentur, & matrimonia venalia eſſent.Omnia prædicta habentur eod.tit.l j. & ij.Aliter tamen accipitur. de hoc vide Hoſt. in ſum.

Donatio inter viuos ſecundùm Azon.in Summ.eſt quando rem quam dono, malo habere illum cui dono, quàm me. Hæc definitio colligi poteſt ex l.j. in princip. ff. de Donation. Et hæc quinque cauſis poteſt reuocari.gloſſ. Inſtitut. de don.§.ſciendum.

Donatio inter parentes & liberos ſecundùm Azo.in Sum. C. de Donat. inter virum & vxorem. omnia illa quæ dicuntur de donationibus inter virum & vxo

vxorem, intelliguntur etiam de donatione inter parentes & liberos. Hæ enim (vt no. C. eod. tit. l. donationes.) iuris impoſſibilitate prohibitæ ſunt, cùm vna & eadem perſona iuris artificio æſtimentur pater & filius, genitor & genitus, vt Cod. de Impub. & aliis ſubſtitut. leg. fina. ad finem. Si enim alter alteri donat, ſibiipſi donare videtur, & ideò nulla eſt donatio niſi in caſibus; putà in dote, & donatione propter nuptias: vt ff. familiæ herciſcun. Pomponius Philadelphus. ff. de collat. bon. per totum, quæ æquis paſſibus ambulant, vt leg. finali Cod. de donationibus ante nuptias. Item cùm donat mobilia filiofamilias eunti in caſtra, vt Cod. familiæ herciſcundæ. l. iiij. Item valet remiſſio vſusfructus in rebus aduentitiis, vt C. de bonis quæ liber. l. cum oportet. §. ſin autem res. Et de omnibus prædictis caſibus, ſcilicet in quibus tenet hæc donatio, eſt gloſſ. not. Co. de Inoffic. donatio. l. j. in verbo [ex duabus] Item donatio facta eſt in alimentum. Aliàs non tenet donatio, ſed tamen ſi facta eſt in filium tanquam in extraneum, vel collata in eum ſupremo iudicio, confirmatur eodem modo & cum eadem determinatione qua confirmatur donatio facta inter cõiuges: vt l. donationes. prærallег. C. de donationibus inter virum & vxorem.

DONATIO mera eſt eadem cum ſimplici, ſcilicet quando inter viuos donatio fit, quæ etiam dicitur pura liberalitate fieri, non ob cauſam ſecuta. Si verò fit ex cauſa præcedente, tunc dicitur remuneratio potiùs quàm donatio: vt Cod de bo. quæ liber. l. cùm oportet. §. cùm autem.

DONATIO [facta ob cauſam interpoſitam] ſecundùm Hoſtienſ. in Sum. eo. tit. §. quot eius ſpecies. eſt quædam donatio inter viuos, quæ fit ob cauſam interpoſitam, & denotat vt aliquid fiat vel non fiat, vel propter quid ſit donatio ſecuta, iuxta ea quæ habentur l. j. §. j. ff. de Donatio. vt etiam ſuprà dictum eſt.

DONATIO perfecta & pura eſt ſpecies donationis ſimplicis, & eſt quando ſtatim pura liberalitate transfertur dominium rei datæ. de iſta C. de donat. & ff. eo. tit. generaliter. per totum. & maximè ff. eod. tit. l. j.

DONATIO autem imperfecta ſiue conditionalis vel ſub modo, eſt etiã ſpecies donationis ſimplicis ſecundùm Hoſt. ibidem. Et eſt quando ſtatim transfertur dominium rei datæ, & non niſi ſub conditione, vel modo, vel in diem, vt dono tibi ſi Rex intrauerit Italiam, vel dono ita quòd tuum ſit hinc ad annum, vel aliquid huiuſmodi: De iſta materia require C. de Dona. quæ fit ſub modo & con.

DONATIO ſimplex eſt, quæ cauſam non habet, & cùm donator nullo caſu vult ad ſe redire quod dedit vel daturum ſe promiſit, vt ff. de Dona. l. j.

DONATIO ſub modo comprehenditur ſuprà ſub donatione perfecta vel imperfecta.

DONATIO ſponſalitia ſecundùm Azo. in Summ. Cod. de dona. ante nupt. §. ſponſalitia. dicitur illa, quæ à ſponſo ſponſæ fit, vel è conuerſo, licet raró accidat. Cod. tit. prællег. l. ſi à ſponſo §. quòd ſi ſponſa interueniente. Hæc donatio fit intuitu mulierum, & ideò non poteſt dici verè propte

pter nuptias donatio,ſed ſimpliciter. Conditio autem ineſt, ſi ſteterit per dantem,vt C.de don. ante nup.l.cum veterum ſenten.

DONATIVVM, largitio eſt Imperatoris in milites. l. qui excubias de Re milit. Bud.ibi.

DONVM eo differt à munere,quo genus à ſpecie: nam munus eſt cũ cauſa,puta natalis vel nuptiarum. l. inter donum. de Verb.ſignificat.

DONEC, vt notat Ioann.Cal.in commento Decreta. poſt ceſſionem. de probatio. ſignificat diuerſimodè, prout quoduis medium probabile ſignificare declarat. verbi gratia: Lego filiæ decem donec nubat, ſignificat legatum eſſe annuum.l.legatum. ff.de Annuis legatis. Ratio,quia hæc dictio ſignificat limitationẽ.Et ex hoc ſequitur quòd teſtator voluit facere multiplicationẽ, cuius ſit limitatio ad tempus nubẽdi, vt ex tũc non debeatur. Item ibi,lego filiæ fundum Cornelianum, donec nubat, vel donec Capitolium aſcendat, non ſignificat legatum annuum,quia ſubiecta materia nõ patitur, quæ non eſt multiplicabilis, ſed tantùm ſignificat extinctionem aduenire tempore nuptiarum vel aſcenſionis Capitolij. Item ibi, donec inuẽtarium ſcribitur, non licet creditoribus & legatariis heredem conuenire, lege finali, §.donec.Cod. de Iure delib. quia ſubiecta materia hoc declarat. Nam inuentarium debet incipi & finiri intra certum tempus, vt in eadem l.dicitur.Item ibi, creditor facit debitori pactum de non petendo, donec Titius fiat conſul, ſignificat limitationem exceptionis per euentum, & ſic etiam conditionem, vt ſi Titius fiat conſul,finiatur exceptio pacti, ſi non,ſed moriatur antequã fiat conſul, fiat perpetua exceptio.leg.ſufficit.ff. de Condit. & demonſt. Nam ex euentu incerto futuro ſignificatur conditio l itaque. ff. ſi cert.pet. Item ibi locus eſt conditioni furtiuæ, donec dominium à domino recedat,ſignificat limitationem, & quòd ipſo iure dominio ab eo recedente non eſt locus conditioni. leg. fine.§.tandiu. ff. de Condict. furtiua. Item promitto decem ſingulis annis donec Titius conſul fiat. Titio exiſtente conſule, adhuc obligatus ſum ipſo iure, ſed petentem repellam.leg. eum qui ita.§.qui ita.ff. de Verb.obligat. Ratio,quia non eſt in poteſtate diſponentium obligationem limitare tempore, vt ipſo iure finiatur tempore. Item lego fundum donec Titius fiat conſul:ipſo exiſtente conſule, finitur legatum, dominium ipſo iure ad heredem reuertitur. lege final. Cod. de Legat.quia in poteſtate teſtatoris eſt facere legatum certo tempore finiri ipſo iure, vt ibidem. Item ibi, Dono tibi prædium, donec Titius fiat conſul: Titio exiſtente conſule non finitur donatio ipſo iure, nec reuertitur dominium ad donantem:argu l. ea.l.C.de Condi. ob cauſam.Ratio,quia non eſt in poteſtate contrahentium facere contractum finiri tempore, vel dominium transferri. Et ſic de conſimilibus.

DOS, ſecundùm Azon. in Sum.C. de iure dotium, eſt quod datur à muliere marito, vt l.ſi rem æſtimatam. ff. de Iure dot. vel ab eius patre, vel extraneo, vt in §. accedit.l. vnica.de rei vxor. actio. Codic.cum infinitis aliis in quibus

Digitized by Google

bus dos ſemper marito datur, vel eius patri, vt l fundus. ff. familiæ herciſcun. & le. ſi maritus. & le. ſi filia. §. hoc amplius. eo. tit. & hoc propter onera matrimonij, vt le. pro oneribus. Cod. de Iure do. vt perpetuò ſit penes eum, vt l. j. ff. de Iure dot. & durat quandiu durat matrimonium, niſi maritus vergat ad inopiam. Hoc ideo dicitur, quia dos ſoluto matrimonio debet redire ad vxorem vel eius heredes, ſicut donatio propter nuptias ad maritum vel eius heredes. C. de pactis conuen. ſuper dol. lege penult. & in Authent. de æquali. dot. & propter nupt. do. vbi dicitur quòd bonũ eſt argui de dote ad donat. propter nuptias. Fallit hoc in caſibus in gloſſ. vnica, circa mediũ, in c. peruenit. de Emptio. & vendit. Diuiditur autem ſecundùm Azon. vbi ſuprà, dos in profectitiam & in aduentitiam.

Dos aduentitia ſecundùm Azon. eſt quæ non proficiſcitur à Parẽte, vt ſi extraneus dederit patri vt daret in dotem, l. profectitia. §. ſi quis certam. ff. de iure dot. Vel ſi pater non tanquam pater, ſed vt extraneus dedit, puta quia debebat filiæ, & eius voluntate dedit in dotem viro, vt d. l. profectitia. §. ſi. verſ. [cæterum.]

Dos profectitia eſt quæ à patre & tanquam à patre vel ab auo, vel proauo paterno profecta eſt, ſcilicet, de bonis eius, vel facto eius, pro filia vel nepte eius, vel quam alius de mandato eorum conſtituit, vel præſes, aut curator dedit de bonis alicuius eorum, ſi erat parens prodigus vel furioſus. Nec refert an filia vel neptis ſit in poteſtate conſtituta vel emancipata. Non enim ius poteſtatis, ſed nomen parentis facit profectitiam. A parente ergo videtur data, ſi ipſe dedit, vel iuſſit alium dare, vel præſes, vel curator eius dedit, vt dictum eſt. Idẽ eſt ſi negotiorum geſtor eius dederit, & ipſe ratũ habuerit: quæ omnia habentur in d. l. profectitia. in princ. iuncto §. j. & fin.

Dotem legare, & pro dote legare, idem ſunt, l. tertia, §. 1. de dot. præleg.

Dotalis fundus quid ſit, docet Accurſ. in Rub. de fun. dot.

Dotalitium, i. donatio propter nuptias vel res paraphernales, id eſt, vltra dotem datæ. docto. in c ex parte. de for. comp. & in c. nuper. de Dona. inter vir. & vx.

De D ante R.

Dromones dicuntur qui præerant nauibus ad ſeruãdum traiectum maris, in hoc reipublicæ militantes, & maris tranſitũ tenentes, vel tuentes. C. de Offic. præfect. prætor. Afric. l. ſecunda, vnde etiam adhuc eorundem naues nomine vulgari [dromones] appellantur.

De D ante V.

Dubium eſſe non dicitur illud de quo eſt regula, licet ſint aliqui caſus ſpeciales: niſi de caſib. ſpecialibus mentio fiat. Bartol. in l. quoties. ff. Si quis cautio.

Dubius in fide eſt infidelis, de hæret. c. 1.

Ducenarii dicũtur duces vel magiſtri ducentorum militum. quorũ dignitatem dicimus ſubſtantiuo genere ducennam.

Duces factionum, id eſt, malorum operum. ff. de appellatio. l. conſtitutiones.

Ducere, verbum eſt proprium dominorũ, qui ſua mancipia abducunt. hunc duci in cauſis liberalibus

Digitized by Google

ſalibus dicebantur ſerui, contra quos vindiciæ in ſeruitutem datæ fuerant.l. duobus.30.ff.de Liber.cauſ.Duci obæratì dicebātur qui addicti creditoribus in ſeruitutē fuerāt,in l.xij.Tab.[Aſt q & endo iure vim dicit ſecū ducito.] Ducere pugnū,cædere pugno. Paul.l. 4. ff.de Iniur.[Si cū ſeruo meo pugnū ducere vellē, in proximo te ſtātē inuitus percuſſerim.] Duci vxor, quæ ritu præſcripto ex domo patris in mariti domum deducebatur.

DVDVM,id eſt,ante,in Auth.vt libe. de cæte.§.quapropter.& hæc dictio aliquando non reſpicit multum retro, in Auth.de hered. & falci. §. ſi verò aut. & §. ſi verò nullus.& §. ſi verò nulla. Quandoque [dudum], id eſt, [cum.] in Authenti. de non elig. ſecun. nub.§.Gregoria.

DVELLVM, dicitur ſingularis pugna, quæ fit propter probationē alicuius, ita vt qui vicerit probaſſe credatur, & victus in probatione defeciſſe,& dicitur quaſi duorum bellum, factū ad probationē veritatis, ac ſi per teſtes quis intentionem ſuā fundaſſet, vt capitu. ij. de Purgat. vulga. Quomodo autem ſit licitum vel non. not. gloſſ.in l. qua actione.§. ſi quis.ff. ad legem Aqui.

DVM, idem quod donec & quandiu.l.boues.de Verb.ſign.

DVMMODO, vide gloſſ. in ca.non poteſt.de Præben.lib.vj.

DVNTAXAT, de hoc vide Archi.de reſcri. ſtatutum.§. in nullo.lib.6. & de Iureiur. cap.j. eod.libro, & Bartol.in l. cùm ita. de Condi. & demonſtr.

DVO rei ſtipulandi & promittendi quomodo conſtituantur, traditur per Imp. Inſtitut. titu. de Duobus reis.

DVPLICATIO, eſt allegatio quæ datur reo ad infirmandum replicationem actoris. vt Inſtit. de repl. §.rurſus. & no. in Specul. de Excep.§.nunc de replicatione.Vel, ſecundum alios,eſt eliſio vel annihilatio replicationis, & habet fieri à reo contra replicationem actoris.

DVPLAE ſtipulatio committitur, cùm res reſtituta eſt petenti, vel eſt damnatus emptor in litis æſtimatione, vel eſt poſſeſſor conuentus ab emptore abſolutus.l. Euicta.de euict.

DVPLOIS, vel dyplois, eſt dupla veſtis.

DVPLOMA, vt habetur ff. de Verbor.obliga.l.cōtinuus.§. cùm ita. eſt iter duplicatum, vel celeritas, ſecundùm gloſſ. ibidem, nam text.ibi exponit.

DVPONDIVS, nūmus erat bilibris, duos aſſes valens: hinc dupondij iuuenes, in proœmio ff. ſtudiis tantū initiati, quos vulgò pupillos dicimus. Sunt enim adhuc modici valoris. Dupondius quoque dicitur hereditas in vigintiquatuor vncias diuiſa, quaſi duo pondo, id eſt, aſſes. §. ſi plures.Inſtit.de hered.inſtit.

DVRACINAE vuæ dicuntur,& duracina Perſica. De vuis duracinis, lemma eſt apud Martialem in diſt.de Perſicis duracinis. Pli. li. 15. [Duracinis inquit, hæret corpus.] Iuriſconſul. de Ver. ſign.l. qui fundū] Qui fundum, inquit, vendidit, pomúmque excepit, ficus, nuces & vuas duracinas duntaxat & purpureas, & quæ eiuſdē generis eſſent, & quas nō vini cauſa haberemus, quas Græci Troximous appellant. Lege in verb [Troximos.] Ant N.

DVRACINAE vuæ, ſunt vuæ duriores, quæ eius duntaxat cauſa, non

non etiam vini habentur. l. qui pomum de verb.ſignifi.

Dvvmviri, id eſt, magiſtratus municipij qui curiæ præſunt. C. de Decur.l.duumuirum.lib.x.

Dvvmviratvs pro ipſo magiſtratu,l.1.ff.de Alb.ſcrib.l.1.C.de Tempor.appell.Hinc,

Dvvmviralis, qui duumuiratum geſſit, dicta l. 1. de Albo ſcrib.ff.

De littera E.

E Praepositio, aliquando excludit.extrà, de Renunc. cap.j.ibi,emeritum, id eſt, indignum: aliquando includit, vt in Lucano: [Quæ rura dabuntur emeritis,]id eſt,bene meritis.

Eadem ſunt,quorum ſubſtantia eſt eadem.Bald.in l.neque leges. ff.de legi.

Eatenvs quot modis capiatur, vide Bartol.in l.j.in princip.ff. de Noui oper.nunc.

Ebrietas refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus vſus vini, & duo ſunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideò olim patres abſtinebant ab eſu carnium & vini. capitulo, ab exordio. & capitulo ante omnia.& xxxv.diſtinct.

De E ante C.

Ecce, not.Paul.in commento.c. tertio loco.de probat.

Ecclesia ſecundùm Archid.de Ele.fundamenta. lib. vj. in princip.multis modis dicitur. Quandoque dicitur collectio ſanctorum, vt xxvij. quæſtione prima, nuptiarum. xxxij. quæſt. quarta recurrat.in fin. Secundò eſt catholicorum vel fidelium collectio.de Conſecr.diſtinctione prima eccleſia. & ſic ſumitur tertia quæſt.iiij.Engeltrudam. Et not. quòd ſicut ex decreto Iulij Papæ c.ij.ſumitur, eccleſia eſt nomen Græcum, & dicitur Latinè conuocatio, propter hoc quòd omnes ad ſe vocat. Et de expoſitione huius nominis eccleſia, vide capit.querelam. Ne præla. vi.ſub.an.cen.conce. in gloſſ.vbi not. Nã ſynagoga eſt cõgregatio quæ propriè eſt Iudæorum. Sed conuocari propriè eſt vtentium ratione. Congregari autem ſolent pecora, vt dicit Hugo. Et dicitur Catholica, id eſt, vniuerſalis,quia per vniuerſum mundũ eſt conſtituta, ita exponit gloſſ. Cod. de Sum. Trinit. & fide cathol. ſuper rub. Vel vniuerſalis dicitur,id eſt,generalis in eadem doctrina ad inſtructionẽ vel adminiſtrationem, vt in prædic. c. Iulij papæ: Tertio eſt collectio malignantium.Pſal. [Odiui Eccleſiam malignantium.] Quartò eſt murorum ambitus. Et vide glo.in verb. [matricem.] in Cle. j.§.nos igitur. de ſen. excom. ibi concordantiæ.Et quandoque ſumitur pro materiali eccleſia & eccleſiæ parietibus. Quintò eſt corpus Chriſti. Sextò prælaturæ eccleſiæ. Septimò obuentiones eccleſiaſticę prouenientes ratione eccleſiæ. Octauò, epiſcopalis eccleſia. Et hanc deſponſat epiſcopus quando conſecratur. Nonò, viri Eccleſiaſtici.lxiij. diſt.c. j. Decimò canonici matricis eccleſiæ.xiij.q.j §. vlt. Vndecimò, maior pars capituli, lvj.diſ. apoſtolica. Duodecimò ſignificat epiſcopum tantùm. vij. q. j. ſcire. Decimotertiò eſt quælibet eccleſia prouinciæ Cathedralis, nõ Romana. Nam appellatione eccleſiæ matricis intelligitur eccleſia

Digitized by Google

cleſia cathedralis, ſed non Romana: vt in c. cum ſuper. de vſu pallij. vide gl. in c. cum clerici. de Verb. ſigni. & x. q. j. c. j. Antiquo eccleſiæ Cathedralis nomine etiam intelligitur epiſcopus & capitulum illius eccleſiæ, & non alij clerici. Item eccleſia ſumitur pro iure patronatus, vt dicetur in verb. [ius patronatus.] Et eccleſiarum bona ſunt Dei, licet omnia ſint eius, hæc tamen ſpecialiùs. Et earum res & perſonæ diuino & humano iure ab exactionibus ſecularium perſonarum ſunt immunes. c. quanq̃. de Cen. lib. vj. & eccleſia nō debet ditari cũ aliena iactura. liiij. diſt. generalis. de Pœ. ſuam. ff. de cōd. indebit. l. nam hoc natura.

Ecclesia collegiata quæ dicatur, & quomodo cognoſcatur, vide latè per Abb. in c. nobis. verſ. in gl. in ver. in conuentuali. de Iur. pat. & per Arch. in c. monaſterium. xvj. q. vij. vide etiam aliquid per Card. in Cle. ij. de Æta. & quali. in iiij. quæſt. & per Feli. in c. accedentes. in ij. col. verſic [dicit etiam Oldra.] de præſcrip.

Ecclesiarvm appellatione in materia odioſa & pœnali non venit hoſpitale, niſi ſit religioſorum Domin. de Sancto. Gemin. in c. cupientes. §. j. de Ele. in vj. in iij. col. Felin. in cap. de quarta. in vj. col. ver. & quòd omne hoſpitale. de præſcript.

Ecvlevs, eſt genus tormēti ad modũ crucis diſpoſitũ. C. de Maleſi. & mathe. l. & ſi excepta. in fi. de hoc xxiij. q. j. c. j. per Archid.

De E ante D.

Edere, id eſt extra dare, quapropter & partus edi dicitur, cùm naſcitur. l. Arethuſa. de ſta. homi. & rationes eduntur, cùm exhibentur, & copia deſcribendi fit. l. ſi quis. §. edere. ff. de eden.

Edere actionem ſecundùm Azo. in Sum. C. de Eden. eſt exprimere vel deſignare ius, quo quis petit aliquid ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum vel per libellum iudici oblatum, ſcilicet vt per eum reo detur, & ipſe deliberet, vel an alio quem ipſe deſcripſit, vel ſine libello dictante, auctore, vel ſapiente ſuo, quid tunc eſt dictaturus, aut quo iure eſt vſurus. ff. eodem tit. l. prima, §. edere.

Edere & reddere rationes multum differunt, ait Pomponius, nec is qui edere iuſſus ſit, reliquum reddere debet, nam & argentarius reddere rationem, etiamſi quod reliquum ſit apud eum non ſoluat, lege 89. ff. de Verb. ſignific.

Edere diem eſt, vel tradere, vel dictare libellum, vel Codicem proferre. l. 6. §. 6. ff. de Edend.

Edere nomen, eſt profiteri nomen, vt in numerum referatur. Vlp. l. 1. ff. de Offi. conſ. [Conſules, & ſeorſum ſinguli manumittant, ſed non poteſt is qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum manumittere.]

Edere operas dicitur libertus, pro dare, præſtare, præbere operas. Vlp. l. 9. ff. de Oper. lib.] Proprietas earum, & in edentis perſona, & in eius cui eduntur conſiſtit.] Iauolen. l. 21. [Operæ loco edi debent vbi patronus moratur ſumptu & vectura patroni.]

Editio inſtrumentorum ſecundùm Hoſt. in ſum. de fide inſtru. §. an inſtrumentum edi poſſit: & qualiter fiat, poteſt dici captatio, vel communicatio facta coram iudice, vel eo præſente, ſiue aduerſarius

aduerſarius ſit præſens,ſiue non, ſaltem cum conſule, vt l.j. §.editiones.ff.de Eden.vbi de editione inſtrumentorum, in gl. ibidem.Nam edere eſt oſtendere,& copiam deſcribendi facere, vt notat in cap j.de probatio.

EDICTVM quandoque idem eſt quod mandatum principis, ſecundùm illud Luc.2.[Exiit edictum à Cæſare Auguſto.] Quandoque idem eſt quod generale ſtatutum principis:vnde,

Edicunt Reges, indicit feſta ſacerdos.

Et differt à reſcripto, vt oſtendit Bart.in l.poſtquam.§.Imperator, vt leg.vel fid.no.cau.Itē differt à conſtitutione, quia conſtitutio poteſt eſſe generalis vel ſpecialis,vt l.j ff. de Conſti. prin. & ſic accipitur C.de Edicto diui Adria. tol. & ſimilibus. Quandoque idem eſt quod ſtatutum vel mādatum prætoris,ſicut omnia prætoria dicta, vt edictum de albo ſcribendo, & de in ius vocando, & de huiuſmodi,de quibus vide Spe.de act.ſeu peti proponendis. §.poſtremò. verſic. [nunc dicamus de edictis.] Et quædam alia edictorum eſt diuiſio: quia quædam ſunt prohibitoria, vt edictum de teſtibus & matrimonio: quædam permiſſoria, vt de iureiur.

adde quòd EDICTORVM aliud monitorium, aliud conuentionale, aliud citatoriū, aliud peremptorium, de quibus per gl. in l. ad peremptorium.de iud.

EDICTVM prohibitorium eſt illud in quo regulariter omnis admittitur qui non prohibetur, vt in procuratoribus & in teſtibus. ff. de Teſti.l.j. de Tranſlatio. epiſc. cap.inter corporalia.

EDICTVM permiſſorium ſecundùm Ioan Cal.de ſupplen.negli. prælat cap.Romana libro vj.eſt illud quod regulariter eſt prohibitorium, & tamen in certis caſibus permittitur, vt in cap. Romana. præalleg.

EDICTVM Carbonianum: require ſuprà[Carbonianum.]

EDICTVM diui Adriani ſecundùm Azo. in Sum. Cod. de Edic. diui Adria tol.cōtinebat quòd ſi ſcriptus heres poſtularet ſe mitti in poſſeſſionem, non aliter fieret miſſio niſi vicceſima pars daretur reipublicæ. Et quia multæ erant interpretationes & diſtinctiones circa hoc edictum factæ, ideò hodie ſublato hoc edicto, fit miſſio in poſſeſſionem rerum hereditariarū, iuxta diſpoſitionem quam ibi diſponit ſeu ponit Azo. & ideò ponitur vnica Rub.de Edi. diui Adriani toll.in vj.lib.C.

EDICTVM ædilitium dicitur idem quod actio ædilitia. Nam actio ædilitia ab edicto ædilitio deſcēdit, vt l.cùm autem. §. hæ actiones.iuncto §.ędilitię.l. ſi tamē ff. de Ædi. edic.de hoc require ſuprà, [Actio ædilitia.]

EDICTVM prætorium eſt quod prætor edicit iubendo, mandando, vel conſtituendo, vt facit in edicto de dam.infe.vt ff. de dam.infe.l.prætor ait. & ff.nau. cau. ſtabu.l.j. & nequid in flu.pub.l.j. & in aliis pluribus. Forte pro eodem ſumitur hîc mandare & iubere,vt no.ff. Quod iuſſu. l.j. in gl.ſuper verbo [quemadmodū]

EDICTVM ſucceſſorium ſecundùm Azo.in ſum. C. eod. titu.eſt quo prouidetur creditoribus. Et dicit ibi gl. quòd eſt quod prioribus non patentibus, ſequentibus patentibus permittitur. Fit enim quādoq; ſucceſſio de gradu in gradum, & de capite in caput.

Digitized by Google

caput. C. de ſucceſſ. edi.l.j.nam illud edictum propter creditores inductum eſt.ff.eod.l.j.vbi illa ſcripta quaſi de verbo ad verbum poſita ſunt, & hoc ideo ne creditoribus longior mora fieret, dum bona hereditaria vacua ſine domino diutiùs iacerent. Bene igitur putauit prætor præſtituere tēpus his quibus bonorum poſſeſſiones detulit, & dare ſucceſſionem inter eos, vt citiùs poſſent creditores ſcire vtrum habeant cum quibus cōgrediantur, an bona vacantia fiſco delata ſint, an potiùs ad bonorum poſſeſſionem procedant, quaſi ſine ſucceſſore defuncti.

EDICTVM perpetuum quid eſſet, vide Budæ. in l.ij. ff. de ſtatu homin. & Alciatum libro ij. Diſpunct.c.xxvij.

EDICTVM tranſlatiuum, hoc eſt non nouum. Sed ab anterioribus prætoribus factum, & quaſi ex eorum albis tranſlatum.

EDICTVM circunducere, eſt illud delere, l.& poſt.de iudi.ff.

EDICTALES bonorū poſſeſſiones, lege ſuprà in verſ. [bonorum poſſeſ. extraordinariæ.]

EDICTALES dicebantur, & hoc nomine decorabantur, qui annum vnum in legum ſtudio verſati, alterum etiam adiungebant: ducta ſcilicet appellatione ab edicto, cui cognoſcendo tum operam nauant. Imper. in Epiſt.ad anteceſſores. §. 3. [In ſecundo autem anno per quem ex edicto eis nomen antea poſitum & à nobis probatur.]

EDITVS bouis, pro ſtercore quo in quibuſdam regionibus vtuntur: dictus ab edendo, id eſt, extra mittendo. Iuriſconſultus in tit. de leg. iij.l. ligni appellatione. [In quibuſdam prouinciis editu boum ad hanc rem vtuntur.] Nebriſſenſ.

EDVCARE, eſt ad victum neceſſaria præſtare. ff. de ali. & cibar.lega.l. vltima.

EDVLIVM, id eſt, comeſtio.ff.de offic. proconſul.& leg.l.ſolēt.[Sed meliùs ibi edulia pertinent,]& in dicta l.[edulium] eſt caſus genitiui.

De E ante F.

EFFOEMINATI dicuntur, quibus virilia exciduntur, vel ſodomitæ.

EFFERVESCERE, eſt ebullire: vnde metaphoricè, efferueſcere iracundiam in l.quis ſit. ff. de Ædilitio edicto.

EFFECTV, re ipſa, & (vt vulgus loquitur) de facto. Paul.l. is qui in. de Legat.præſtand.[Quia effectu fratris aufert partem dimidiam.] & l.5. in fin. Commod. verùm in vehiculo commodato, pro parte quidem effectu me vſum habere. Item l.5.§. 1 ff. Quod cum eo.l.1. §.qui minorem ff.vt Legat.nomi. cau.l.ſi habitatio. 10 ff.de Vſu & hab.l.14.in fin.

EFFETA, id eſt, aperire.de conſecra. diſtinct.quarta.capit.poſtea tanguntur.

EFFRACTORES dicuntur, qui ſiue diurni ſiue nocturni furandi cauſa ſolent domos effringere. vt ff. de Effracto. & expil.l.j. & ij vel qui carcerem vel aliud frangunt vt euadant.

EFFRACTVRA, pro violenta diſruptione, l.iij.de Offi.præfe vig.

EFFRINGERE, eſt furandi cauſa ianuas frangere. Terent. in Adelphis,

Fores effr egit, atque irruit in ædes alienas.

Inde effractores dicti. Iulius Firmicus,]Mercurius, inquit, in a-

riete octauo ab horoſcopo loco effractores facit. Vnde in libris dig. titu. eſt de effractoribus, ſiue de iis qui carcerem effregerunt, ſiue iis qui furandi cauſa ianuas domorum priuatarum inuaſerunt. Nebriſſ.

Effusionis verbum abundantiam ſignificat. xvj. q. j. reuertimini. xlj. diſt. ſæpe. vide gloſ. de ſent. excom. c. cùm illorum. in verbo effuſionem ſanguinis.

Effusio & eiectio, require ſuprà actio de effuſis.

De E ante G & I.

Egere, ſecundum Bartol. dicuntur qui non habent vnde ſe alant, vnde egeſtas, cuius mentio in l. bona. ff. Depoſi.

Eiicere, verbum eſt ad immaturum partum pertinens. l. ſi mulier. ad l. Aquil. vnde eiecti & eiectitij partus, pro abortiuis.

Eiecta nauis dicitur, quæ vndarum vi in litus delata impulſáq; eſt, l. j. de Incen. ruin. nauf.

De E ante L.

ἐλαιώνης curator oleo coëmẽdo Arc. l. vlt. ff. de Mun. & hon. Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum ſpecierum quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt.

Electio ſecundùm Io. eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem vel fraternitatem ſiue ſocietatẽ, ſeruata forma canonicè facta, vocatio: & hoc modo electio ſumitur ſtrictè, quamuis eligere ad multa ſe habeat, vt etiam not G off. in Sum. eo. titu. §. j. in princ. Vnde ad electionem tria requiruntur, ſcilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas conſideratur in dignitatibus & meritis vitæ, zelus conſiſtit in animo, vt ſine carnali animo fiat, ſed ſecundùm meritum perſonæ eligendæ. viij. q. j. ſi ergo. de numero patet. Debet ergo electio fieri ſecundum iſta tria, habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelũ, numeri ad numerũ. Si tamen ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior tam reſpectu eligentiũ quàm electi: & ex alia parte numerus maior, certè præualebit dignitas cũ zelo ipſi numero, extrà, de Electio. capit. eccleſia veſtra. Itẽ differũt electio, collatio, & præſentatio nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa cõfirmat, & quodlibet collegium debet eligere prælatũ ſuũ, niſi aliud ſit de conſuetudine vel priuilegio, vt extrà, de elect. & pote. cap. j. Collatio fit ad beneficium ſimplex, & pertinet de iure cõmuni ad epiſcopũ per totã diœceſim cum cõſenſu capituli, niſi aliud habeat cõſuetudo vel priuilegium, & dat plenũ ius, nec indiget confirmatione. Sed præſentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius præſentato, ſed requiritur inſtitutio & inueſtitura epiſcopi, vt per totũ titulũ de iure patronat.

Electio canonica quæ dicatur, vide Ioan. And. in c. non poteſt, in verbo canonicè. de præbẽ. lib. 6. Specul. in tit. ij. §. videndũ reſtat. verſic. nunquid nocet. & debet fieri loco determinato, aliàs eſt nulla, niſi cauſa ſubeſſet, c. venerabilẽ. de elect. gl. in c. in nomine dñi. in verb. fieri xxiij. diſt.

Electri duo ſunt genera, alterum eſt lacryma defluens ex arbore gleſſaria, in inſulis Germaniæ ſeptentrionalibus, quas Gleſſarias ſiue Electrides dicũt, quæ deinde congelaſcens in lapidis duritiem vertitur. Virgil. in Bucoli.

Fin

Pinguia corticibus ſudent electra myrica.

A Latinis ſuccinũ appellatur: de quo in verbo ſuccinum. Alterum electri genus eſt metallicum, idque duplex, aut cui per artem in auro argenti quinta pars miſcetur, aut quod per naturã ſic mixtum reperitur. Plin. libr. 33. Vbicunq;, inquit, pars quinta argenti portio eſt in auro, electrum vocatur. Silius lib. 1. Punicorum:

Electri gemino pellent de ſemine vena.

Iuſtinia. in libris Inſtitutionum, in titu. qui eſt de rer. diuiſ. [Si diuerſæ, inquit, materiæ ſint, & ex iis diuerſa ſpecies facta ſit, vt ex auro & argẽto electrũ. Itẽ de leg. 3. l. pediculis. [Vaſis, inquit, electrinis legatis, nihil intereſt quãtum ea vaſa argenti atq; electri habeant, ſed vtrum argentum electro, an electrum argento cedat.] Illud quoque de leg. j. [Si quis putat electri appellatione argentum vel aurichalcum contineri. Accurſius nunc dicit eſſe pretioſam materiam quæ iungitur argento, nunc genus metalli, nunc genus vaſis. Nebr.

ELECTRVM genus eſt vaſis, vel ſpecies metalli. ff. de Aur. & ar. lega. l. pediculis. §. Neratius. & Inſtit. de rerum diuiſ. §. ſi duorũ.

ELAEEMPORIA, olei publicè emendi cura. l. vlt. §. patrimoniorum. de muner. & honor.

ELEMENTA prima ſunt quatuor, ex quibus omnia corpora conſtituuntur: quorum viribus totus mundus gubernatur, ſcilicet, terra frigida & ſicciſſima, aqua humida & frigidiſſima, aër calidus & humidiſſimus, ignis ſiccus & calidiſſimus: primum melancholicum, & ſecundum phlegmaticum, tertium ſanguineum, & quartum cholericum: vnde factum eſt, vt omnia principia dicantur elementa, vt nor. in gloſſ. procem. Inſtit. ſuper ver. [prima elementa.

ELENCHVS, lapillus eſt ex genere margaritarum. Plin. libr. 9. de vnionibus, hoc eſt grandioribus margaritis loquens: [Elenchos] inquit, appellant faſtigiata longitudine. Et Iuuc. de inauribus fœminarum:

Auribus extenſis grandes commiſit elenchos.

Pau. in tit. de Auro & arg. leg. l. pediculis. [Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ & elechi & ſmaragdi duo; legaſſet, & poſtea elenchos detraxiſſet.] N.

ELENCHVS, ſpecies margaritæ. l. pediculis. de Aur. & arg. leg.

ELICES ſulci ſunt aquarij, per quos aqua educitur à liris. l. j. de Aqua plu. arcen. Haloander tamen ibi aliter legit.

ELIDERE pro excludere & perimere. l. ſi vnus. §. pactus. de pac.

ELIMATVM, id eſt purgatum. C. de vet. iur. enuc. l. ij. ſed cùm proſpeximus.

ELOGIVM, eſt teſtificatio de aliquo, honoris vel vituperationis cauſa. Cicero in primo Tuſculanarum, [Quid ipſa monumenta, quid elogia ſignificant.] Idem de Senectute, [In quem illud elogium vnicum plurimæ cõſentiunt gentes.] Vlpianus libro xxj. de Ædi. edicto. le. ædiles aiunt. paululum deflexit ſignificationem cùm dicit, [Elogium huic edicto ſubiectum eſt.] De elogio in propria ſignificatione, hoc eſt pro teſtimonio, ſed in malam partem. Martianus libr. 48. Dig. tit. de cuſtodia & exhibit.

Digitized by Google

reorum.l. Diuus Hadrianus. [qui cum eo, inquit, elogio mittuntur, ex integro audiendi ſunt.] Et infra in eodem tit. in l. Celſi, cuius initium eſt, Non dubium, [Remittat, inquit, illum cum elogio ad eum qui ei prouinciæ præeſt, vnde is homo eſt.] Nebr.

ELOGIVM idem eſt, quod teſtamentum: vel dicitur etiam eulogium, vt infrà dicetur.

ELOGIA, id eſt, epiſtolæ. ff. de cuſto. reor. l. diuus. & de Re mili. l. iij. in princip. Aliquando id eſt, generalis ſermo. de Ædil. edic. l. ædiles. ij. §. iumentorum. Quādoque, id eſt, panis benedictus. j. q. j. non liceat.

Adde quòd ELOGIVM dicitur teſtificatio de aliquo honoris vel vituperationis cauſa. Inde mittere reum cum elogio in d. l. diuus. & d. l. iij. id eſt, cum informationibus, & (vt vulgus Barbarorum forenſium loquitur) proceſſu.

ELVSCO, as, eſt aliquem altero oculo orbare: nam luſcus eſt qui altero oculo caret, non (vt quidam putauerunt) qui lumine adhibito nihil videt. Vlp. libr. xiij. Dige. de condict. tritica. l. in hac actione: (Si quis, inquit, poſt moram ſeruum eluſcatum dederit.] Idem lib. ix. ad l. Aquil. [Iulia. inquit, ſcribit Aquilia teneri eum qui eluſcauerit in diſciplina diſcipulum.] Inde eluſcatio onis pro eluſcādi, hoc eſt altero oculo priuandi actione. Nam quod Vlpia. ſcribit in tit. de ædil. edict. l. item Offilius. Eluſcationē eam quidam putant vbi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerunt non ſunt audiēdi, quia nulla freti auctoritate id dicunt. Quid enim luſcus ſignificet, ſuo in loco videbis.

ELVSCARE, eſt altero oculo orbare, l. 5. ad l. Aquil. vnde eluſcatio: licet quidam eluſcationem accipiant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. l. itē. de Ædil. edict. ſed Holoander ibi legit nuſcitionem, non eluſcationem.

ELVSORIVM, id eſt vanum. l. ſi prætor. de Iudic.

De E ante M.

EMANCIPATIO ſecundùm Azo. eod. tit. eſt relaxatio patriæ poteſtatis coram iudice facta. & dicitur quaſi extra manum, (id eſt, poteſtatem patris,) poſitio: quia quando filius extra manum patris ponitur, tunc emācipatur, vt in tit. C. de emancip. liber.

EMANCIPATVS dicitur filius vel nepos qui à iugo & poteſtate vel manu patris vel aui eſt relaxatus, & ſui iuris effectus, quia emancipare eſt à poteſtate, manu, & iure patriæ poteſtatis dimittere vel liberare. Sed manumittere eſt ſeruum à ſeruitute eripere, vel emittere ſeu ſinere, & ſic emancipatio pertinet ad liberos, & manumiſſio ad ſeruos.

EMANCIPATI duobus modis intelliguntur, aut ij qui ex patris iure exierunt, aut ij qui aliorum fiunt dominij, quorum vtrūque fit mancipatione. Feſtus lib. 5. apud quem DOMINII in genitiuo legendum non dubito: vt ij ſignificentur, qui verè ac non ſimulatè venditi ſunt. Nam (vt multis ex locis conſtat,)

EMANCIPARE veteres dicebant, pro alienare & vendere, vt in Catone maiore. [Senectus ita honeſta eſt, ſi ſe ipſa defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipata eſt.] Et apud Plaut. in Bacchid.

Nunc

Digitized by Google

Nunc mulier tibi me emancipo: tuus ſum, tibi operam do.

EMANERE, eſt diutius extra caſtra vagari. l.3.§. is qui. ff. de Re mili. Hinc,

EMANSOR miles, is dicitur qui extra caſtra vagatur animo reuertendi, eóq; diſtat à deſertore: quemadmodum & erro dicitur ſeruus, qui eo quoque animo errat, vt ad tempus reuertatur, ſicut fugitiuus qui non habet animum reuertendi. Modeſtinus lib. xlix. Digeſt. de re militari. l. deſertorem. Emanſor, inquit, eſt qui diu vagatus ad caſtra reuertitur. Nebr.

EMANSOR dicitur qui diu vagus fuit extra caſtra, tandē rediēs ad caſtra, vt ff. de re mili. l.iij.§. emanſor. Vel dicitur qui imminente lite fugit extra caſtra, & pace reformata redit.

EMBAMMA à Græco ἐμβάπτειν, id eſt, intingere, vnde intinctum Plinius appellat. & eſt condimētum ex aceto intingendis obſoniis paratum. Vlp.l.9.1. de contrahen.emp. [Cæterùm ſi vinum non acuit, ſed ab initio acetum fuit, vt embamma, aliud pro alio veniſſe videtur.] Item l.9.§.1.de tri. vi. [Si acetum quis legauerit, embamma continebitur, quia aceti numero fuit.] Ergo ſimile quiddam eſt, vt quod Roſaceum aut Hyacinthinum, aut Sambucinum appellamus.

Ἐμβατευτικὸν ius Alciat. lib.parerg.1. cap.36. id interpretatur, quod & quandam detentationem reſpicit, & rei poſſidendi facultatem, tametſi proprietas vera ad alium pertineat, quale eſt ius ſuperficiarij, vel eius qui fundum vectigalē poſſideat, ἀπὸ τοῦ ἐμβατεύειν. quod eſt ingredi, & intro pedem ferre. Vlp.l.3.§.4. De reb. eor. qui ſub. [Si ius ἐμφυτευτικὸν vel ἐμβατευτικὸν habeat pupillus, videamus an diſtrahi hoc à tutoribus poſſit.] Alcia. hactenus, cui ſubſcribit Hotom.

EMBATAE ſeu epibatæ naues, quæ vectoribus traiiciendis aptæ ſunt. l.1.§. igitur. de exer. act. vbi Bud. Nebriſſenſis autem legit Emphractæ, interpretatúrq; nauigia tecta.

EMBLEMATA, ſunt quædam ornamenta vaſorum quæ addi atque detrahi poſſunt: dicta ab emballin, quod eſt imponerē ſiue interſerere. Plin.lib.31. Vlyſſes, inquit, & Diomedes erant in phialæ emblemate. Cic. quoque in Verrem, emblematum in vaſis meminit. Vlpia. in tit. de Aur. & arg.l.ſi gemma. [Emblemata legantur, & ſeparantur, & præſtanda ſunt.] Et in eod.tit.l.& ſi. quæ eſt Pomponij, [Ea quæ inaurata ſunt non deberi, neque aurea emblemata.] Item Vlp.lib. x.tit.ad exhibendum.l.tigni. [Si anſam ſcypho iniunxeris vel emblemata phialæ.] Nebr.

EMBLEMATA, ornamenta erant vaſorum apud veteres, quæ cùm libitum erat, eximi poterant.l.ſi gemma.de Au. & arg.le. & l.iij.§.j.de vino leg. ſecundùm Bud. in l.tigni. ad exhi.

EMBOLA felix appellatur, vel Romanorū iuuentus excreſcens: Vnde annus biſſextilis dicitur emboliſmus vel emboliſmalis, quia creſcit in vno die. de hoc C. de ſacroſ. eccleſ. l. iubemus in gl. Sed rectiùs Alci. ibi, & Bud. in l. 3. de mino.

EMENDICATA ſuffragia in l. ſinguli. C. de accuſat. ſunt quæ leuiter cauſam adiuuant, vt potentium commendationes, &

 ciuit.

ciuitatum in alicuius honorem decreta. A verbo emendicare, quod eſt mendicantium more aliquid petere.

EMERGERE, eſt aliquid ſubitò euenire vel accidere. Et nota differentiam inter illa, quæ ſit quæſtio emergens & incidens, & quomodo differant, eſt glo. optima, in c.j. de Ord. cog. Et dicunt ibi Doct. quòd incidens reſpicit negotium principale, & tangit merita eius, ſiue ſit acquiſitum ante, ſiue poſt lit. conteſt. Emergens verò tantùm proceſſum reſpicit, & tendit ad ipſum impediendum, ſiue etiam ante, ſiue poſt litem conteſtat. oriatur. Et dicitur emergẽs id quod extrinſecus euenit, & nihil commune habet cum negotio principali. Sed incidens intrinſecus reſpicit negotium principale. Quamuis enim vtrumque oriatur ex circunſtantiis, tamen in hoc intereſt, quia incidens eſt ex circunſtantiis cauſæ vel negotij principalis, & emergens ex circũſtantiis iudicij vel proceſſus. vnde,

[*Incidens perimit, emergens iurgia differt.*]

Et ad ſaluandam gloſ. præallegatam, quæ videtur deficere in differentia quam ponit, quia incidens etiam in iudicio poteſt oriri, ſcilicet opponendo pactum de non petendo, & emergens quandoque ante lit. conteſtat. vt ſi excipiatur de excommunicatione ante litis conteſt. dicas ꝙ incidens dicitur habere cauſam vetuſtiorem ad negotium principale, ſed emergens dicitur de nouo oriri, quia tendit ad impugnandum, & ante proceſſum de nouo factum eſſe non poterat, cùm non poſſet impugnare non ens. Facit cap. ad diſſoluendum. de Deſponſ. imp. & eſt glo. bona in l. quod iuſſit. ff. de re iudica. quæ dat exemplũ incidens, vt ſi actor dicitur ſeruus: emergẽs, vt teſtem non admittendo.

EMERITA ſtipendia appellantur quæ peracta ſunt, vt cùm iam milites miſſionem vt veterani impetrauerũt. Emerita verò numero plurali dicũtur etiam præmia veteranorum, quo ſenſu intelligenda eſt l. iij. §. ſed ſi. de Re mili. vt aliàs annotauit Budæus.

EMERITI dicuntur milites qui ſunt exauctorati, hoc eſt militiæ ſacramento ſoluti, quibúſque iam donatiuum eſt perſolutum: dicti ab eo quòd mereri, hoc eſt, ſtipendium facere deſierint. Lucan. in primo: Quæ ſedes erit emeritis? Modeſti. de Re militari. l. deſertorem. [Si expleto tempore militiæ redeat veteranus, reſtituatur, & emerita accipiat.]

EMERITA, & Emeritenſis colonia, ciuitas eſt Luſitaniæ nominatiſſima, Auguſta cognominata: nam (vt ſcribit Dion) deuictis Cantabris, & Aſturibus, eam vrbem illis qui ſuprà ætatem eſſent, emeritis, Auguſtus habitãdam conceſſit. Vnde vrbs appellata Emerita Auguſta, ex nomine conditorum & Auguſti. Paul. lib. 50. Digeſt. tit. de cenſibus. In Luſitania, inquit, Pacenſes & Emeritenſes. Nebr.

EMERITI dicuntur milites veteres qui iam ſunt à militia ſoluti, vt in titul. ff. de Vete. & milit. ſucceſſione.

EMIOLA, id eſt, ſeſcupla compoſitũ ab ἥμι, id eſt, dimidium, & ὅλον, totum, quaſi continens totum & dimidiũ, & eſt vſura quæ continet totum, & alteram eius partem.

partem, vt ſi de quatuor ſolidis accipiantur in fine anni ſex.

EMISENI, populi in Emiſena regione Apamenacœies Syriæ, vbi & Emyſia ciuitas eſt, de quibus & in eodem titulo de cenſibus, [Paulus, inquit, Imperator noſter Antonius ciuitatem Emiſenorum coloniam iuris Italici fecit.

EMISENI populi in Emiſena regione Syriæ. l. fin. de cenſib.

EMISSA manus, pro cautione manu facta. l. quidam. de probationibus.

EMISSARIVS dicitur qui faciliter ſalit ſuper aquas vel per aquas & foſſata.

EMOLOGARI, aliàs homologari, eſt confirmari, vt dicimus quod arbitrium emologatur, id eſt, confirmatur ſilentio decem dierum tacitè, vel expreſsè, ſecundùm Goffr. in Sum. de Arbit. §. effectus.

EMOLVMENTVM capitur pro lucro & vtilitate. l. Imperator. de legatis ij.

EMPHANASTICA ἐμφανάστικα Nouella LVI παρὰ τὸ ἐμφανίζειν, quod eſt profiteri, publicare dicuntur, quæ clerici dare ſolebant cùm in numerum & ordinem clericorum magnæ Eccle. Conſtantinopolitanæ coaptarentur. Sic ἐμφάνισιν διατάξεων, promulgationem conſtitutionum appellat in Rub. Nouell. LXVI. Vetus interpres inſinuationes vſitato verbo appellat. Hotom.

EMPHRACTE, vide ſuprà Embate.

EMPHYTEOSIS, interpretatur inſitio. ab ἐμφυτεύω, quod eſt inſero ſiue planto: nam φυτὸν eſt planta. Et quod in libris Iuriſconſultorum dicitur emphyteoſis, & fundum dari in emphyteuſim, propriè dicitur, hoc eſt in plantationem. Impropriè dicitur de omnibus aliis, puta de area, & quæcunque poſſunt, vt ipſi dicunt, recipere meliorationem. Inde deducitur emphyteoticus, & emphyteuticarius.

EMPHYTEVMATA vel emponemata, ſecundùm Azonem, eodem titulo, ſunt res melioratæ, & ita exponit textus, l. 3. Co. de Iure emphyteutico: vel meliorationes quibus ager labore ſic retinentis melior efficitur.

EMPLEMATA dicuntur impoſitiones, vnde emplè Græcè, eſt impoſitio Latinè: vel ſunt ſuperſtitiones ſiue ſuperabundantia. Item emplema eſt eminens ſcriptura. Et dicit Accurſius in le. tigni. ff. ad exhi. quòd empleumata ſunt ornamenta vaſorum, vel ornatus aut varietates colorum, vt ff. de vino, tritico, & oleo legato. l. iij. §. j. Imò verò emblemata legendum eſt, nō empleumata, quod nihil eſt. Et dicitur emblema à Græco verbo emuallo, quod eſt immitto, inſero, ſeu iniungo, vide Budæum, ff. ad exhibendum. l. tigni. Empleuma verò, cuius auctor meminit, nuſquam legi.

EMPHYTEVSIS ſecundùm Azonem in Summ. Cod. de Iure emphyteutic. & ſecundùm Goffred. in Summ. Rubrica, locari & conducti. §. quod ſit emphyteuſis: dicitur quòd emphyteuſis, Græcè, eſt melioratio Latinè. Ab initio enim ſterilia tantùm per hunc contractum concedebantur, vt is qui acciperet rem, in meliorem ſtatum deduceret, & ſterilem fertilem redderet. Poſteà tamen

Digitized by Google

permiſſum eſt de rebus fertilibus & fructuoſiſſimis emphyteuticari poſſe, vt C. de iure emphyteut. l. j in princi. Et dicitur emphyteuſis vel emphyteuticus contractus ille, qui in meliorationibus & in rebus ſoli tantùm cōſiſtit. Eccleſiaſtica autem emphyteuſis conſiſtit in his immobilibus quæ ad hoc congrua videntur œconomo & aliis gubernatoribus, vt C. de Sacroſan. eccleſ. in Auth. perpetua. & Auth. ſi quas. Et prout communiter dicitur, tunc emphyteuſis eſt media inter locationem & venditionem. Et ita definit Zeno Imperator, imò dicit dictum cōtractum eſſe quoddam tertium genus ab emptione & locatione ſeparatum, l. j. Co. de iure emphyteut. quæ eſt lex Zenonis. Sed Hoſti. ſuam diffinitionem ſecundum hāc intellexit, vt puta quē admodum Hoſtienſis dicit, & eſt hoc ideò, quia decretalis potuit emphyteutam ponere ſub titulo de loca. & condu. quia magis ſimilis eſt emphyteuſis locationi quàm venditioni, cùm dominiū retineatur, & aliquid certū annuatim recipiatur, vide Spec. de Locat. & conduc. §. nunc aliqua. inde emphyteuticus adiectiuū: vnde dicitur emphyteuticus cōtractus, emphyteutica conceſſio, & emphyteuticum inſtrumentū. Inde etiā emphyteutico, cas, id eſt, in emphyteuſim concedere. Et eſt natura huius contractus, vt ſoluatur penſio ſicut cōuentum eſt, niſi res ex toto pereat. Item quòd licet domino auctoritate ſua emphyteutam & eius ſucceſſorem expellere, ſi per triennium ceſſauerit ſoluere penſionem, ſed emphyteuta eccleſiæ repelli poteſt, ſi per biennium non ſoluerit penſionem.

EMPHYTEVSIS perpetua eſt regulariter prohibita in rebus eccleſiæ: & dicitur perpetua etiam ſi fiat ad xxx. annos. Panormit. in cap. nulli. in vltim. not. de rebus eccleſ. non alienand.

EMPHYTEVTA vel emphyteuticarius dicitur ille, qui agrum conduxit, vel accepit ad tempus colendum ſub certo pretio. Cuius contrarium dominus Vuiraldus tenuit, videlicet, quòd nunquam ad tempus, ſed bene perpetuo tempore conducit quā diu viuet hereditario iure tenendum, & colendum ſub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipſos contractum eſt, per leg. j. Co. de iure emphyteut. ibi, perpetua ſtabilitate. ff. ſi ag. vectigal. vel Emphyteut. pe. l. j. §. qui in perpetuum. & dicit hoc expreſſum eſſe in l. j. & l. quicunque. C. de fun. patri. vel perpetua ſcriptura interueniente, & conſenſu vtriuſque, id eſt, domini & emphyteutæ adhibito, in hoc ſcilicet, vt ſtatim dominus aliquid pro re accipiat ſcil. quod inter eos conuenerit, vel pecuniam, vel aliam rem, purà prædium aliquod, vel ſimile, vt proprium ſit domini: item vt hic emphyteuta de cætero annis ſingulis vel duos venetos, vel ſimile ſoluat in ſpecie reditus, prout dicit Azo. in Sum. C. de Iure emphyt.

EMPHRACTA, nauigia dicuntur, quæ ſunt tecta à verbo Græco ἐμφράττω, quod eſt tego ſiue claudo: ſicut econtrario aphracta dicuntur quæ non ſunt tecta, ſed aperta. De quibus Cicer. ad Atticum:

Nos

[Nos Rhodiorũ aphractis tranquillitates aucupaturi eramus.] Vlpianus libro decimooctauo Digeſt. de exercitoria actione lege prima. [Quædam, inquit, ſunt naues onerariæ, quædam emphractæ,] nõ emphatæ, vt plerique omnes codices habent. Ant. Neb.

EMPLASTRVM, vt inquit Celſus libro quinto, hoc diſtat à paſtillo, quòd emplaſtrum liquati aliquid accipit: in paſtillo tantùm arida medicamenta aliquo humore iunguntur: dictum emplaſtrum ab ἐμπλάττω, quod eſt fingo ſiue formo. Caius lib. xlj. Dig. de acquirendo rerum dominio. l ideò. Neb.

EMPLASTRVM vulgò vnguentum appellatur.

EMPONEMATA, vide emphyteumata.

EMPTIO contrahitur poſtquam de pretio conuenerit, ea mente vt pretium ſoluatur. Nam ſi imaginariè & per ſimilitudinem de pretio conueniretur: emptio nulla eſſet, & contrahitur ſolo conſenſu, ſiue inter præſentes, ſiue inter abſentes, per nuntium, vel per epiſtolam, vt probatur Inſtitut. eodem titul. in princip. & ff. eodem lege j. §. vltim. & l. ij. §. 1. & arræ datio eſt argumentum empt.

EMPTOR bonæ fidei dicitur eſſe qui aut ignorauit rem alienam, aut putauit eum qui vendidit habere poteſtatem vendendi.

EMPTVM hoc differt à parato, quo ſpecies à genere. leg. ſi quid de Lega. iij. Aliquando etiã emptum dicitur quod ex permutatione vel in ſolutum datione cõſecuti ſumus. Item & quod lite æſtimata retentum eſt le. ſciendum. § penultim. de Ædil. edict. & leg. final. quibus ex cauſis in poſſeſſ. eat.

EMVLATIO id eſt, inuidia, & habet plures ſignificationes, vt 44. diſt ſcimus.

EMVNITAS ſecundùm Goffredum in ſum. eod. titulo eſt libertas conceſſa eccleſiis vel eccleſiaſticis perſonis, & rebus aliis ad eas ſpectantibus. Vel eſt priuilegium eccleſiaſticæ libertatis vel perſonarum vel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quaſi extra munia id eſt, officia vel onera à quibus eccleſiæ ſunt immunes, vt eod. tit. c. eccleſiæ. vnde locus conſecratus, ſcilicet eccleſia, habet emunitatem, id eſt, libertatem vt inde nullus trahatur per vim, niſi in caſibus, ſcilicet ſi fugiens ad eccleſiam ſit publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorũ, id eſt, douaſtator fructuum in agris. Vel dicitur quaſi extra munia, id eſt, munera. Non enim eccleſia ſubit ſordida munera, vt calcis coquendæ, & ſimilia, de quibus vide Hoſtienſ. in ſumm. eod. tit.

De E ante N.

ENCAENIA, erat feſtiuitas dedicationis templi, Græcè enim καινὸν, id eſt, nouum.

ENCAVSTVM, ἔγκαυστον Imper. Leo appellat Reſcripta principis purpurea inſcriptione inſignita, hoc eſt cocti myricis & cruore triti conchylij l. C. de Diuerſ. reſcrip.

ENDIADYS vel (vt peritiores loquuntur) Endiadyo, figura eſt, cùm ex duobus vnum dicitur. Id quod etiam Accurſius annotauit in leg. j. §. de Pact. &

Alciatus libro quarto de Verbo. ſignific.

ENDO procinctu.inquit Feſtus,id eſt in procinctu: ſignificat autem cùm ex caſtris in prælium exitum eſt,procinctos quaſi præcinctos,atque expeditos.Nam apud antiquos togis præcincti pugnaſſe dicuntur.Hotomam.

ENERGVMENI ſunt à dæmonibus obſeſſi, vel qui in defectu lunæ patiuntur defectum mentis.not.de Conſec.diſtin.v. capit. omni die.

ÆNIGMA,id eſt, ſubtilis dubitatio.Cod.de legib. lege finali, circa fin.& extrà, de Relig.& vene. ſanct.cap.primo, lib. vj. alibi exponitur,id eſt,figura.Cod.de vet. iu. enu. lege prima. §. final.aliter ſumitur in Auth. de æqua. dot.§. j.verſi.ille autem.

ENIM, id eſt, certè,exponit gloſſ. in Authen.de nup. §. nuptias. Aliquando exponitur enim, id eſt, quia. Cod.de Crim.ſacri.l.ij. Aliquando ponitur continuatè cum ſuperiore,vt ff.de Milit.teſtam,l. neque enim.

ENORMIS læſio quàndo dicatur, gloſſ.in ca. cùm illorum.de ſent. excomm. dicit,quòd ſtatur arbitrio iudicis.Felin.in ca.cùm illorum. verſic.[in ea gloſſ.ibi relinquitur, de ſent.excom.

ἐν πλάτει,id eſt,largo quodam modo. lege penultima. ff. de condict tritic & lege ſi arbiter. ff. de probat.

ENTHECA in Decretis Canonicis, eadem ſignificatione ponitur, qua apotheca & horreum, videlicet pro loco galæque repoſitorio.

ENVCLEARE vetus ius, id eſt extra nucleum obſcuritatis ponere. Nam prout Azo dicit Cod. de ve.iur.enucl.ſicut in nuce inuenitur quod eſt amarum, ita & in veteri iure erant tot multitudines, quòd nemo eas habere vel legere poterat. Nam ſicut in nucleo dura teſta inuenitur, ita ibi duræ & iniquæ ſententiæ erāt. Item ſicut nucleus cum inutili pellicula tegitur & latet,ita & in illa multitudine tanta & ſublata ſuperfluitate antiqua, & neceſſariis & vtilibus collectis, prout meliùs fieri potuit, ius vetus enucleatum eſt. Nam meliùs eſt pauca & idonea effundere, quàm multis inutilibus homines prægrauari: vt Cod. eodem ti.lege ſecūda.§. ſed.& ſi aliquid. Item dicitur vetus, quia ab vrbe Roma condita, & à Romuleis temporibus vſque ad tempora Iuſtiniani ferè per mille quadringentos annos confusè ſtatutum obtinuit, vt Co.de Veter. iur.enu.l.j.§.j.ibi,[reperimus autem,]&c.

ENVNCIATIO, pro clauſula vel oratione. leg. hæc enunciatio.de Verb.ſignifi.

ENVNCIATVM verbum de ſe tantum ſignificat, quantum ſonat,ſcilicet, enunciationem eius quod eſt, vel quod non eſt, ſicut nuncius dicitur, quia refert volūtatem domini ſui, ſcilicet quid velit,& quid non velit,vt in leg. & licet. ff. de Conſtitut. pecun. Quandoque tamen verbis enunciatiuis ſignificatur diſpoſitio, quando hoc ſignificari concluditur ex quouis probabili ſignificato: prout latè declarat Bartol.in lege ex hac ſcriptura. de donat.

De E ante O.

Eò,id eſt,propterea.l.id.de conſtit. pecun.

Eo

Digitized by Google

Eo ipſo, iſta verba important abſque alia ſententia. Felin. in cap. Rodulphus. verſicu. [quoties.] de Reſcriptis.

Eo loci, pro eo loco. l. ſed & ſi. de iudiciis.

Eo potius, pro eo amplius, leg item ait. Ex quib. cau. ma.

Eousque, id eſt, in tantum. §. illud. Inſt. de rer. diu.

De E ante P.

Epibatae, vide ſuprà, Embatæ,

Epidemia, acceſſus in vrbem. l. iij. ff. de offic. proconſ.

Epidemitici, dicuntur hoſpitiorum metatores in vrbe, dicti ab ἐπιδημία, quod interpretatur in vrbem aduectus. vnde in Cod. Iuſtin. titu. eſt de epidemiticis & metatis. Lege verbum [metator,] ſiue [metatus.] Nebr.

Epidemitici dicuntur qui habebant ſub ſe menſuratores, qui menſurabant hoſpitia, & in eminenti loco deſcribebant nomina eorum qui ibi habebant hoſpitari.

Episcopus, ſpeculator ſiue explorator interpretatur, dictus ab ἐπισκοπέω, quod eſt conſidero. Cicero ſcribit ſe epiſcopum deſignatum à Pompeio, vt oram Campaniæ maritimam ſpecularetur. Arcadius de Muneribus. l. munerum. [Epiſcopi, inquit, qui præſunt pani, & cæteris vænalibus rebus.]

Episcopus dicitur ab ἐπὶ, quod eſt ſupra, & σκοπεῖν, intendere, quaſi ſuprà intendens, quia habet curam ſuperintendendi ſuper omnes laicos & clericos ſibi cõmiſſos v iij. q. j. qui epiſcopatũ. xxj. diſtinct. clerus. vbi etiã interpretatur ſpeculator, eo quod ſpeculetur ſubiectorũ mores & vitam. Sed in iure ciuili epiſcopi etiam dicuntur qui præſunt pani & aliis rebus venalib. quæ quotidianum victum ſuggerunt. leg. vlt. de Mun. & honor.

Episcopi appellatio in materia odioſa & valde exorbitanti, intelligitur ſolùm de conſecrato. Felin. in c. eam te. verſic. [nouiſſimè autem.] de Reſcri.

Episcopalis audientia, eſt iuriſdictio ipſius epiſcopi.

Epistola decretalis. Require ſuprà [decretalis epiſtola.]

Epistola diui Adri. ſecundùm Guliel in Spec. de Renunc. verſi. [in primis ergo.] ſub §. finitis. locũ habet inter fideiuſſores, mandatores & conſtitutores, item inter tutores: & eſt illius epiſtolæ effectus, quòd quamuis aliqui ſint obligati. tamen per eius beneficiũ ſi omnes partes ſint ſoluendo tempore litis, poſſunt poſtulare vt diuidatur actio inter eos, vt vnuſquiſque pro virili portione cõueniatur. Alioquin, niſi dicto beneficio iuuarentur, poſſet creditor quem mallet in ſolidum conuenire, vt C. de Conſtit. pec. l. fin. & Inſt. de fideiuſ. §. ſi plures. & ff. de fideiuſ. le. inter fideiuſſores. & l. ſi dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renũciatum, poterit creditor quem maluerit conuenire. Quomodo autem renuncietur huic beneficio, vide ibidem.

Epistomium, inquit Merula, eſt foramen per quod aqua defluit ex concha, labro, vel cratere. Varro de re Ruſtic. libro tertio, [epiſtomiis verſis ad vnumquemque factum.] dictũ, inquit, quaſi in ore: vel potius ab ἐπιστομίζειν, quod eſt obturo, vt ſit epiſtomium canalis operculum.

Vlpianus lib. 19. titu. de actione empti & venditi.l.fundi.[Caſtella plumbea,opercula puteorum, epiſtomata.] Legitur & epitomium apud Senecam libro 13. epiſt. [Niſi aquam,inquit,rigentem epitomia fuderint.] & apud Vitruuium libro 10. ſæpè in eodem ſignificatu ponitur. Interpretatur autem epitomium ligamentum.Nebr.

EPISTOMIA Græcè,latinè oris obturacula. Sanè apud Iuriſconſultos capiuntur pro obturaculis ſalientium, quæ vulgò (vt Alciat.ait) Spinæ appellantur. epiſtomiorum meminit l. fundi. de Action.emp.

EPITAPHIVM,eſt ſcriptura ſiue titulus in lapidibus ſepulchrorum ſculptus.

EPITHESIS in l. lex Cornelia. de iniuriis. ſignificat inſcriptionem factam in contumeliam alicuius.Epitima in l.ſcire.de tut.& curato. pro illabefacta nominis honoríſque fama.

EPITIMIVM,eſt ſuſpenſio vnius ſeptimanæ, vel eſt quædam increpatio,vel genus pœnæ,ſecundùm Ioann. Andr. in gloſſ. xxj. quæſt.4. omnis iactura.

EPITIMIA, id eſt,voluntate teſtatoris. ff. de tuto. & cur.da. ab his. l. ſcire oportet. §. ſed & ſi quis.

EPITOGIVM eſt veſtis, vel tabardus ſuperior clerici. Et dicitur ab epi,id eſt, ſupra, & tego, quaſi ſuperiùs tegens. not.in gl. in cle.ij.de vi.& hon.cle.

EPITOME interpretatur breuiarium, id eſt, vbi res in compendium rediguntur, vt Vlpianus lib. xlvj. de acceptilationibus. l. an inutilis.[Epitomatum,inquit, liber Labeonis.] vbi eſt peithanôn. Vtroque enim modo declinatur.epito.es,& epito.tis.

EPITOME, & epitoma latinè breuiariũ dicitur,vbi ſ. res in cõpendium rediguntur, ſecundùm Bud.in l.qui leuandæ.ad l.Rho.

EPITONIA ἐπιτόνια ab ἐπιτείνεσθαι, id eſt intendi, ſunt inſtrumenta quibus funes intenduntur, qualia pleriſque in Germaniæ locis cernuntur rota inſtructa, & puteis applumbata, eo ordine, vt terni & quaterni ſimul aquam eodem ex puteo haurire poſſint, funiculo per rotam demiſſo. Vlpianus lege 17. § 5. ff. de Action. empt. Caſtella plumbea, putea, opercula puteorum, epitonia fiſtulis applumbata, aut quæ terra continentur, quamuis non ſint affixa,ædium eſſe conſtat. Hotoman.

EPVLVM, inquit Valla, eſt conuiuium numeroſis ciuibus exhibitũ in honorem Deorum, aut in oſtentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gellius libro vndecimo: [Solenni die epulum Ioui libaret, atque ob id ſacrificium Senatus in capitolio epularetur.] Horatius ſecundo Sermonum,

[*Gladiatorum dare centum.*
Damnati populo paria, atque epulum arbitrio Arri.]

Iuriſconſultus de legatis,in quadam lege, cuius initium eſt, ad munus: [Vel ſi epulum, inquit, relictum fuerit.]Ant. Nebr.

De E ante Q.

EQVESTRIS dignitas erat in his qui Romam cuſtodiebant: nam & hi habentur pro abſentibus reipublicæ cauſa. Et dicit Accurſ. quòd aliqui erant præſidentes,quia ſimplex militia non eſt dignitas.De hoc vide eod.tit. in rub.C.lib.xij.

EQVI

EQVITIVM, eſt grex equorum, ſecundùm Accur. in l.quid ergo.ff. de vſufru. & quemadmodum quis vtatur.

EQVITIVS dicitur cuſtos equorum.

EQVVLI, id eſt, pulli equorum, vel parui equi. Inſti. de re.diui. §. in pecudum.

EQVVS calcitroſus dicitur, qui ſolitus eſt calce ferire.

De E ante R.

ERE, id eſt, ex vtilitate, vel ex præſenti materia, l.j. ſecundùm editionem Haloandri, & in Pan. Florent.ff.ſi cert.pet.

ERANIA pecunia, in l.creditor, de ſolu. quid ſit, vide Alciat. lib. 2. Diſpunct. cap.25.

ERCISCERE, eſt diuidere: vnde iudicium famil. erciſcun. id eſt, hereditatis diuidendæ. de quo ſuprà in verſ.actio fam. erciſ.

EREMODICIVM, interpretatur, deſertio ſiue ſolitudo, nam eremus deſertum interpretatur: & eſt eremodicium, quando reus damnatur ex eo quòd in iudicio non comparuit, quaſi deſolatum ſiue deſertum ſit iudicium propter rei abſentiam. Pomponius lib. quarto Dig.titu. de Minoribus 25.annis. l. & ſi. Reſtitutionem eremodicij præſtari debere: pro quo mendosè hermodicium. Nebriſſ.

EREMODICIVM dicitur, cùm abſẽte altera parte fertur ſententia, quaſi latinè dicas, deſerta cauſa.

ERGASTERIVM, interpretatur officina, vbi ab artifice aliquod fit opus.nam ἔργον eſt opus ſiue officium. Vt in codice Iuſtiniani, ti. de epiſcopis & cleric. l. omnis. [Ex ergaſteriis, inquit, & tabernis conquirere potuit.] Item libro xj.de epidemiticis & metallis.l.ij. In quælibet, inquit, ergaſteria, quæ mercimoniis deputantur. Papi. lib. xliij. de via publica. l. ædiles. [Vt ante ergaſteria nihil proiectum ſit.]

ERGASTERIA, ſunt ſtationes operariorum, & dicitur ab ἔργον, id eſt opera vel opus, στήριον ſtatio, quaſi operarum ſtatio, vt not. C. de epiſco.& cler l.ij.

ERGASTVLA dicuntur carceres vel preſſiones, & dicitur ab er, quod eſt lis, & ſtolon miſſio. Item ergaſtula dicuntur loca in quibus ſerui vincti opus facere cogebantur.

ERGAGABI, dicuntur operarij laborantes in ſtationibus ſuis, & dicitur ab erga, quod eſt opera, & gabor, quod eſt labor. Rectiùs tamen legas ergolabi.

ERGO, not. Ioan. Andr. de ſumma Trinit.damnamus.in princ.

ERGOLABI, vide Ergagabi.

ERIPERE, eſt de manibus auferre per raptum.

ERIT: hæc dictio interdum etiam præteritum, nec ſolùm futurum tempus demonſtrat. l. verbum erit.de verb.ſign.ff.

ERMAPHRODITVS eſt quilibet qui habet vtrumque ſexum. Rectiùs autem ſcribitur per aſpirationem hermaphroditus.

EROGARE, pro exponere & diſtribuere.l. ciuitatibus. de leg.j. & C.de Erog.mil.ann.

ERRARE, eſt aliud pro alio putare, xxxviij.diſtinct. quamuis. xxij.q. ij. in quibus. in fi. & not. Ioan. Andr. in Clem. j. de Iudic. ſuper ver.certa ſcientia. & nota quòd differũt errare, titubare, & ignorare, vt declarat gloſ.rub. ff. de iur.& fac. ignor.

ERRONES ſerui dicuntur, qui vagantur ſine cauſa, animum tamen habent redeundi ad dominos. Fugitiui tamen qui eo animo

Digitized by Google

mo fugiunt, vt non redeant. eo quoque modo ex proportione habent ſe deſertores & emanſores. Arrianus libro xlix. de re militari. l. qui cum. [erro, inquit, in ſeruis eſt, vt emanſor in militibus.] Item lib. xxj. qui eſt de ædilitio edicto. l. quis ſit fugitiuus. [Sed propriè, inquit, erronem ſic diffinimus, non qui fugit, ſed qui frequenter ſine cauſa vagatur.] Labeo ita definit, erronem paruum fugitiuum eſſe. Nebr.

ERRO eſt puſillus fugitiuus, qui non quidem fugit, ſed ex cõſuetudine quadam aberrare ſolet, & frequenter ſine cauſa vagatur, temporibúſque in rebus nugatoriis conſumptis, tandem, licet ſerò, redit ad domum, vt l. quis ſit fugitiuus. §. erronem. ff. de Ædilitio edicto.

ERROR, eſt quando aliquid aliter cõtingit, vel aliud eſt quàm creditur vel putatur. de quo c. præalleg. in fine.

ERROR calculi, ſecundùm Azo. in Sum. eod. tit. eſt error computationis. Veteres enim computabãt per lapillos, qui calculi vocabantur, pro eo quod pedibus quãdoq; calcãtur: vnde Perſius:

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo.

Quia pro bono die ponebant bonum lapillum. eſt gl. in l. vnic. C. de errore calculi.

ERROR quadruplex eſt, conditionis, perſonæ, fortunæ, & qualitatis: & quis eorum matrimonium impediat, declarat Panor. in c. propoſuit. de Coniu. ſer.

ERROR intolerabilis, eſt error à iure reprobatus. & nota quòd error ſumitur pro facto, ſiue ſit error iuris ſiue facti, quia licet ſit iuris, inquantum eſt error facti, tamen eſt, cum ſit in alio, quàm in veritate.

ERVTA cæſa, dicuntur omnia quę cæduntur & eruuntur. Ruta cæſa, apud peritiores dicuntur, non eruta, vide Budæ. ff. de Act. empt. l. fundi. §. ſi ruta.

De E ante S.

ESOPVS eſt humilis herba & medicinalis, cuius radix petræ inhęrere dicitur, & purgat pulmonẽ inflatum, vt not. gloſ. ibi. [Aſperges me Domine hyſſopo.] Pſal. 50. &c. per Archidia. 50. diſ. cùm exaudiero. [Hyſſopus omnino ſcribendum eſt per aſpirationem cum y, & gemino ſſ, media longa.

ESCALE argentũ, pro Eſcario apud Modeſtinũ l. 8. ff. de Sup. leg.

ESSE. verbum ad veritatem refertur, non ad id quod vltra veram rei æſtimationem intereſſe contingit. l. hæc verba. ff. de Verb. ſig. Quandoque ponitur pro remanere, vt in l. ij. de concub.

ESSE in poſſeſſione & poſſidere valde differunt. l. ſi quis ante. de Acquir. poſſeſ.

EST, hoc verbum interdum etiam præteritum tempus demonſtrat. l. Verbum erit. de Ver. ſig.

De E ante T.

ET hæc coniunctio licet ꝓpriè copulet, ff. de Cond. inſti. l. ſi hered. tamẽ aliquando ſumitur pro vel. ff. de Verb. ſign. ſæpe cùm ſi. Aliquãdo repetit qualitates præcedentes, ff. de fun. inſtru. & inſtru. leg. l. Seiæ. §. Gaio. Aliquãdo pro id eſt, vt c. ij. de ſpon. Et in gloſſ. Inſtit. de libertinis, verbo, &c.

ETIAM not. in cap. ſecundo de Reſcri. vbi de hoc. Vnde hæc dictio &, coniungit principaliter ſimul & ſucceſſiuè, prout infertur ex ſignificato tunc hoc dictitante.

Digitized by Google

tante. & ſecundùm quod voluntas diſponentis quouis medio ſignificare declaratur: nā quandoque eſt coniunctiua rerū principaliter, quarum tamen vna eſt alteri ſucceſſoria, dicendo.[Lego fundum & eius inſtrumentum. Principaliter enim ſignificat inſtrumentum legatum, licet ſit acceſſorium ad fundum, & extincto fundo legato, non extinguitur legatum inſtrumenti.

Secus non in præpoſitione cū, quæ coniungit acceſſoriè. facit l. qui fundum. ff. de fun. inſtr. & inſt. le. Poſſet tamen etiam faciliter trahi ad coniungendum acceſſoriè, pro voluntate diſponētis qui exprimit &, pro cum. Significat etiam ibi ſucceſſiuè. [filium meum & nepotem heredes inſtituo.] nam intelligitur quòd filius prior admittatur, & eo deficiente nepos.l. Gallus.§.j. ff.de lib. & poſth. Ratio, quia non ſimul admittitur cum filio, & hoc ex ordinata charitate ſeu naturali affectione. arg.l.generaliter. C.de Inſti. & ſubſti.ſub cond.fa. l.Lucius. ff. de hered.inſt.vbi diſiunctiua reſoluitur in coniunctiuam, propter voluntatem quæ concluditur ex charitate. facit l. cùm pater.§.cùm pater.ff de leg. 2.Idem in contractibus, ſi quis emit reditus vel fundum pro ſe, & liberis, & nepotibus: ibi enim, & coniungit ſucceſſiuè. ſ. quòd primo pater ſolus admittatur, pòſt liberi, deinde, his deficientibus, nepotes.

ET cætera, quandoque ſcribitur extenſe pro duabus dictionibus, &. ſic diſponit ſecundùm quod relatiuum ſequitur, ſi ſaltem aliquod ſequitur, vt dicendo & cætera quæ ſunt ſcribenda. aliàs reſpicit omnia quæ præmiſſa ſunt. Quandoque ſcribitur abbreuiatè, vt &c.& ſic omnes comprehendit clauſulas conſuetas apponi in tali contractu. De hoc traditur in l. Gallus. in princip. ff. de li. & poſth. & notat.in ca. quoniam contra falſam.de probationib. vide ſuprà in litera C.

ETIAM particula eſt conſentientis, ſicut [Non,]eſt negantis. Priſcianus lib. vij interroganti, legis?etiam vel non reſpondemus. Plinius Cæcilius in epiſtola: [Studes? inquam: reſpondit, etiam.] Et illud ex Euangelio: [Intellexiſtis hæc omnia?dicunt ei, Etiam.] Iuriſconſul. de verb. oblig.l.j. §. ſi quis. & reſponderit quidni, etiam. nam vtrumque conſentientis eſt.

ETIAM, illa dictio implicat, C.ſi tutor vel curat. l.etiam. & l. fin.

ETIAMNVM, pro[adhuc,] apud Plinium & Cornelium Celſum frequenter legimus. Ouid. 13. Metamorp.

[*Etiamnum libera cælo brachia,*]

id eſt,[adhuc.] Item libr.14.

[*Spectantem vultus etiamnum cæde madentes*]

pro[adhuc] vtrobiq; Vlp.tit.arborū furtim cæſarū.l. Itē etiamnum reponi poteſt Nebriſſen.

ETIAMNVM, ſeu etiam nunc, accipitur pro [adhuc]l. tertia. arbor. furtim cæſ.

ETSI, idem eſt quod quanuis. de ſimon.etſi.quæſtiones.

De E ante V.

EVANGELIVM, præter notum ſignificatum ſumitur quandoque pro mercede quæ datur læ tum nuncium afferenti. l. falſus. de fur.

EVCHARISTIA, Græcè dicitur panis & calicis ſacramentū, &

Digitized by Google

& latinè bona gratia interpretatur, & quid meliùs corpore & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti.j.q.j.multi.

Evectiones appellantur duplomata, vtentium curſu publico, quibus exhibitis & agnitis qui publico curſui præſunt ſtatim equos accommodant.l.iij. C. de cur.pub.lib.xij.

Everricvlvm, rete eſt piſcatorium, à verrenda aqua ſic appellatum l.iniuriarum.de iniur.

Evertere patrimonium, diſperdere, Vlp.l. 1. ff.Si fam.furt.feciſ. [Ne cùm plures furtim admiſerint, euertant domini patrimonium, ſi omnes dedere, aut pro ſingulis æſtimationem litis offerre cogatur.] Sic apud Cic.pro Sext.Roſc.[Hunc funditus euertit bonis.]& I.in Ver. [Euertere aliquem omnibus fortunis.]

Eversor pro prodigo, diſſoluto, qui patrimonium ſuum profundit.Caius lib.1.Inſt.ti.8.[Sub curatore ſunt minores ætate, maiores euerſores,inſani: qui euerſores aut inſani ſunt, omni tempore vitæ ſuæ ſub curatore eſſe iubentur.]

Evestigio, pro continuò ſiue ſtatim.Priſcia.lib. 18. [Romani, inquit, eueſtigiò dixerunt, vel quòd ſtans aliquis in eodem veſtigio facit: vnde ſtatim quoque dicitur, vel quantum tempus eſt in vno veſtigio faciendo, quod eſt breuiſſimum. Scæuola lib iij. de negotiis geſtis. l. diuortio facto. [Non, inquit, eueſtigio in officio deliquit. Accurſius quid eueſtigio eſſet, non intelligens, in principio geſtionis exponit. Nebriſ.

Evestigio, id eſt,ſtatim vel cõtinuò, vt in c.vnico, de ſtatu regul.lib.vj.§.verum.

Evidens eſt quod ſemper palàm eſt, & euidenter apparet. j.q j.vt euidenter.

Evidentia. ff. de Cont. emp. l.ea quæ.

Evincere, eſt aliquid ab aliquo extorquere vel eripere, vel per ſententiam iudicis acquirere. Res etiam euicta dicitur cùm eſt amiſſa.

Evictio ſecundùm Azon.in Sum. C.de Euic. ſecundùm quoſdam ita definitur,[Euictio eſt rei emptæ vel ex alia iuſta cauſa acceptæ, per iudicis ſententiam abductio[vel (vt puto) alio euincẽte,cauſæ amiſſio.]nec enim ſemper eſt neceſſarium rem abduci vt videatur euicta: vt ff.de Euict. l.euicta. §.j. Et euictionis cautio ſolet præſtari à venditore ipſi emptori: ad hoc vt ſi aliquis ab emptore rem emptam tanquam ſuam petat, dicens eam ſibi eſſe obligatam, aut aliquod ius in ea habere, emptor recurſum & regreſſum habeat ad venditorem, cui denunciare hoc tenetur, & vẽditor debet aſſiſtere & defendere emptorem in cauſa euictionis. Et dicitur euictio [alicuius rei in cauſam alterius abductæ per iudicem acquiſitio.] Vide ſuprà[cautio,]de euict.

Evlogivm idem eſt quod teſtamentum, vt in cap. nos quidem de teſta. & in l.iubemus. C. de Iure delib. ita exponit Bar. de teſta. & l. quidam eulogio. C. de Teſtam. Apud nos autem aliter accipitur, vt ff.de Re mili. l. deſertorem. circa princip. Dicitur ab εὖ quod eſt bonum, & λόγος ſermo. quaſi &c. vnde aliquando ſumitur pro benedictione, vt j.q.j.c. non liceat. vel dicitur ſecũdùm Hoſti. ab εὖ quod eſt flebile, & λόγος ſermo, quia vt

ſputi

Digitized by Google

plurimum fit in extremis. & eſt nota doloris. ibi tamen legitur eulogia in fœminino genere. Etiam eulogia dicuntur xenia quę olim portabantur Metropolitanis ad concilium prouinciale: vt xviij.diſt.cap.de eulogiis.vbi ſecundùm gl. eulogia dicũtur munera quæ deferunt ſubditi ſuis prælatis.

EVNVCHI, ſecundùm Azo. in ſum.C.de eunuch.dicuntur ſpadones tantùm, & non caſtrati. Sed de his longè eruditiùs Alcia.in l.ſpadonum.de Verb.ſig.

EVOCARE ſacra, erat apud antiquos, euocare deos alicuius loci pręſides & tutelares: quod fiebat, cùm locũ quempiã profanũ efficere volebant, vt ſcilicet ſacrilegij nomine exoluerentur, quod innuit Iuriſconſultus in l. ſacra.de Rer.diuiſ.vbi Bud.

De E ante X.

Ex, not.Archid.4.q.v.quiſquis.& pleniùs Ioan. Calde. in c.veſtra. de Cohab.cle.& mul.Ioan.Mon. de hæret.accuſatus. lib 6. etiam Arch.de præben.cum in illis.eo. lib.& Panorm.in c.in litteris.de Reſtit.ſpoli.etiam not.C.de leg. l.non dubium.& quandoque in compoſitione ſtat augmentatiuè pro valde, vt exęquare, id eſt valde æquare, vt l.prima, ff.de leg.j.

EXACTA, dicuntur illa quæ ſunt perfecta, & ad quæ vltima, vt aiunt, manus impoſita eſt.aliàs exacta ſunt quę iã præterierunt. Virgilius primo Georgic.

Exactum ad mẽſem pluuia ventiſque carebit. Idem in 3.

Exactis grauida cũ menſib. errãt. Paulus libro 44. tit. de actio.& oblig.l.j. Exactiſſima, inquit, di- ligẽtia: in priori videlicet ſignificatione. Voc.iur. Neb.

Ex animi ſententia iurare veteres dicebant.pro Sancire liquido, ex animo, ſine dolo malo.Ci.2.Academ. Quã rationem etiã maiorũ cõprobat diligentia, qui primum iurare ex animi ſui ſententia quemque voluerunt, deinde ita teneri ſi ſciens falleret.

Ex bonis & in bonis differunt; Nã in bonis propriè eſſe dicũtur ea quæ ſitu & poſitione intra rem aliquam noſtram continẽtur: Ex bonis verò, quæ naturaliter ſunt extra rem, ſed tamẽ ad eã pertinent, vt decem quæ in arca mea ſunt, in bonis meis eſſe dicũtur: at quæ Titio dedi mutuò, ex bonis: Item vſusfructus quẽ alieno in prædio habeo, in bonis meis non eſt: ſed ex bonis. Paul.ff.de Vſufr.leg.[Nec vſus nec vſusfructus itineris, actus viæ, aquæductus, legati poteſt: quia ſeruitus ſeruitutis eſſe non poteſt: nec erit vtile ex S.C. quo cauetur vt omnium quæ in bonis ſunt vſusfructus legari poſſit, quia id neque ex bonis nec extrà bona ſit.] Iuſtinianus §.2. De vi bon. rapt. [Sanè in hac actione non vtique exſpectatur rem in bonis actoris eſſe: Nã ſiue in bonis ſit, ſiue nõ, ſi tamen ex bonis ſit; locũ hæc actio habebit.] Quæ igitur quaſi manu non tenentur, ſed cõſequi per actionẽ poſſumus, ea ex bonis noſtris dicuntur: at quæ intra ditionẽ ac fines noſtros ſunt, in bonis. Vnde ſeruus iuſſu prætoris abductus, in bonis noſtris eſſe dicitur. l.2.in fin. ff. Si ex nox. cauſ.& l.26.de Nox.act.

EXACTA pecunia dicitur, non ſolùm per ſolutionẽ, verumetiam ſi per delegationem ſatisfactum eſt. l.verbum, exactæ.de Ver.ſig.

Digitized by Google

EXACTIO, id eſt, petitio: nam exigere, eſt rem ab alio petere.

EXAGGERARE, eſt accumulare. nā agger aggeris, eſt terra accumulata. Cæſar in cōmētario Hiſpanienſi: Mortes mortibus exaggerabant: & per tranſlationem Cic. Nihil eſt ad exaggerandum orationem accōmodatius.] Vlp. tit. de itinere actúque priuato. vnde, aut deprīmat, aut exaggeret iter.] Neb.

EXAGGERARE & deprimere opponuntur. l. 3. §. fi. de iti. actúq; priu. nam exaggerare eſt accumulare, ab aggere, quo terra accumulata ſignificatur.

EXAMEN tripliciter accipitur, aliquando pro vniuerſitate apiū, aliquando pro approbatione, & aliquando pro iudicio: vt C. de aduoc. di. iu. l. nemini. vt Inſtit. de re. diui. §. Apium.

EXAMINATIO ciuilis pro iudicium priuatū ac pecuniariū. Vlp. l. 1. §. 1. ff. de Abig. Qui pecora, de quorū proprietate faciebat controuerſiam, abegit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt.

EXARARE, delere, ductū ex more aratri ducēdi, dirutis vrbibus. Paul. l. 4. §. 4. ff. fin regund. Si dicantur termini deiecti vel exarati, iudex qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere poteſt.

EXARCHIATRI, qui archiatri dignitate functi ſunt, in l. 6. Cod. de Profeſſ. & med. lib x.

EXARMARE, armis ſpoliare. l. ij. ad l Rhod. de iac.

EXAVCTORARE, eſt militē ſacramento militię ſoluere, quemadmodum è diuerſo auctorare, eſt militem ſacramento ſibi obligare. Plinius Cæcil. in epiſt. [Cæſar excuſſis probationibus. centurionem exauctorauit,] Seneca in quarto epiſtolarum: Exauctoratus ac liber qui viuit vita priuata.] Vlpianus titu. de iis qui notantur infamia. l. quod ait. [Sed & ſi eum, inquit, exauctorauerit, inſignia militaria detraxerit.] Quòd ſi per inſignia militaria Iulianus intelligit honorū inſignia, falſum eſt interpretamentum: nam poteſt quis exauctorari, & non amittere inſignia honorū: emeriti nāque exauctorantur citra honorū amiſſionem. Eſt enim (vt dicimus) exauctorari, à militia dimitti. Itaque cōmodiùs expoſuit Arrianus in titulo de liberali cauſa, l. qui de libertate [Exauctoratus, inquit, id eſt à militia remotus.] In quo ſignificatu accipiendum eſt in titulo de Re militari. Ne.

EXAVCTORARE, eſt, militem cingulo, vel clericum ordinibus ſpoliare: vt in leg. qui cum vno. §. non omnes. ff. de Re mili. Vel eſt ſtatum alicui vel auctoritatē auferre. idem ſonat quod degradare.

EXCANDESCERE, eſt ſubitò iraſci, habendo ſimilitudinem inter furorem, & æſtuantis ferri candorem.

EXCEPTIO, eſt rei defenſio per quam ſe reus defendit & tuetur ab actore, ſecūdùm Azo in Sum. C. de Exce. Quandoque ponitur largè & impropriè pro omni defenſione: prout reo competit, etiam ſi nulla actori competit actio: & tūc quidam vocant eam exceptionem facti: vt quādo ſine actione quis calūniosè petit. Sed Azo vocat eam exceptionem intentionis. Et de exceptionibus intentionis, quæ ſint, not. ff. eod. tit. l. j. in princ. & leg. ij. §. illud. & talis non poteſt de iure experiri, quia nemo poteſt experiri, ſine

ſine actione: & cùm tunc nulla ſit actio, nulla poteſt dici actionis excluſio: ſed dicitur contra intentionem actoris defenſio: vt quando quis ſe in aliquo inſtrumento obligat ad aliquid ſine exceptione iuris vel facti, ſenſus eſt quòd contra hoc nullam faciat defenſionem de iure vel de facto. Differunt tamen exceptio & defenſio. Nã defenſio propriè dicitur, quæ ipſo iure actionem tollit: vt ſolutio, quæ eſt eius quod debetur redditio, & acceptilatione omnis obligatio tollitur. Inſtit. quibus mod. oblig. tol. in princ. & §. item per acceptilationem. Item renunciatio dicitur defenſio. ca. ſuper hoc. de renun. concordat. gloſſ. in cap. j. de lit. conteſt. lib. 6. vbi not. Item largè dicitur etiam exceptio replicatio, quæ datur actori: omnis enim replicatio eſt exceptio: vt ff. eo. titul. l. 2. §. replicatione. & ſicut ſe habet exceptio ad actionem, ſic replicatio ad exceptionem ſecundùm Goffr. de Proba. in ſum. Stricte verò & propriè exceptio ponitur pro illa defenſione quæ competit reo contra actionem competentem in eum, & ſic dicitur actionis excluſio. & hæc eſt exceptio iuris, vt ſi petis à me debitum, & ego excipio quòd remiſiſti mihi, vel quòd feciſti mecum pactum de non petendo, vel quòd non venit dies præfixus. & ſumitur vtraque exceptio. ff. eod. tit. l. 2. primo reſponſo. & §. replicationi. Et quòd exceptio ſit actionis excluſio, habetur extrà, de Elect. c. dudum. ſuper ver. [irritari] in gloſ. Exceptio autem diuiditur in plura genera, quia aliæ ſunt temporales & dilatoriæ, aliæ perpetuæ & peremptoriæ: vt ff. eod. titul. l. 2. §. fina. & l. exceptiones. aliæ ſunt odioſæ: vt Macedonianæ. Aliæ fauorabiles: vt Vellcianæ. Hęc diuiſio colligitur ex l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb. Item aliæ ſunt in rem, aliæ in perſonam: vt ff. eo. tit. l. exceptiones. ij. Item ſecundùm Hoſt. & Spe. aliæ ſunt anomalæ, aliæ mixtæ: & multas alias diuiſiones dicti doctor. proſequuntur. vide eos.

Exceptio dilatoria, eſt quæ cauſam differt: vt inſtitu. eo. §. appellantur. & iſtarum eſt multiplex diuiſio, de qua aliquantulum notatur in l. exceptionem. C. de Probatio. eſt enim quædam dilatoria ſolutionis: quæ ſapit iſtam naturam, quò reſpicit actionem nimis tempeſtatiuè intentatam, & debet opponi ante litis conteſta. ſed probatio eius fit poſt lit. cõteſt. c. inter monaſteriũ. de Re iud. Quædã eſt dilatoria iudicij, quæ opponitur propriè ad impediendum iudicium ante lit. conteſt. & probatur tanquam præiudicialis: & expedienda venit ante lit. conteſtat. Et idem dicẽdum eſt de replicatione eiuſdem. Quædam eſt declinatoria fori, vt ibidem notatur. Item colligitur hæc diuiſio ex l. 4. in fin. ff. eod. tit. vide de hoc Spec. eo. tit. Et not. quòd declinatoriæ iudicij ſunt in initio proponendæ: & ſunt illa quæ contra iuriſdictionem iudicis opponuntur. Ratio, ne ſi eis ſcienter omiſſis ad alia procedatur, videatur quis in iudicem conſentire. Co. de except. leg. vlti. not. Goffr. de dila. §. ſunt & aliæ. in fin. Sunt etiam iſtæ probandæ in initio, vt priùs ſciatur de iuriſdictione iudicis, antequam procedatur ad vlteriora: habent tamen etiã locum poſt ſententiam, ſi ex igno-

rantia omittantur. de Sent. & re iud. ad probandum. C. ſi à non competenti iudi. l. vlt. Etiam dilatoriæ proponendæ & probandæ ſunt ante litis conteſt. c. inter monaſterium. prææalle. & cap. paſtoralis. de Excep. C. de proba. l. penul. Dilatoriæ ſolutionis ſunt proponendæ ſimiliter in initio cauſæ, id eſt, ante lit. conteſt. & probandæ poſtquam actor ſuam intentionem fundauerit: Sed peremptorias probabit reus poſtquam actor ſuam intentionem probarit. de hoc vide Goffre. de proba. §. reſtat.

EXCEPTIO peremptoria ſecundùm Spe. vocatur ſic, quia actionem vel intentionẽ agentis perimit ſecundùm Io. Andr. c. j. de lit. cont. lib. 6. ſeu ius lædit: vt Inſtit. de perpet. & tempo. act. §. perpetuæ. vt pactum de non petendo in perpetuum, & iuſiurandum de non agendo vel accuſando: videlicet, petebam à te centum, & tu excepiſti quòd pepigi tecum de non petendo in perpetuum, vel iuraui non agere vel accuſare; quæ ipſo iure tollunt naturalem obligationem: vt ff. de Iureiur. l. fin. circa princ. quod Doctores intelligunt eſſe verum de voluntaria & conuentionali: ſecus autem de neceſſaria. Ciuilem autem ipſo iure non tollunt, ſed ope exceptionis elidunt, & ſecũdùm Azonem ſemper obſtant hæc agenti, etiam ſi ceſſauerit agere per mille annos.

EXCEPTIO perpetua, eſt quæ perpetuum habet effectum, vt cùm petis à me debitum, & excipio quòd tu remiſiſti. Hæc exceptio perpetua dici poteſt, & perpetuò competit quandocunque actor agit, quia exceptio non competit niſi quis agat. ff. de exceptio. l. exceptio.

EXCEPTIO temporalis, eſt quæ ad tempus vtilis eſt: vt cùm petis debitum, & excipio quòd tu feciſti pactum mecum de non petendo. Hæc exceptio vſque ad annum vtilis eſt, poſteà verò nõ, de qua de Reſcript. c. plerunque. & de Officio ordin. cap. paſtoralis. in fin. & ff. eodem titulo. l. exceptiones. §. temporales. & hæc etiam dilatoria dicitur, quia differt & prolongat cauſam, non autem aufert. Aliud exemplum: conuenio te coram iudice non tuo, & tu excipis te non eſſe de foro eius. Vide gloſſ. in Verbo [excuſari] c. ſi autem. de Reſcrip. in antiq.

EXCEPTIO anomala, eſt quæ non ſequitur normam aliarum, quia poteſt opponi ante litem conteſtatam & poſt litis conteſtationem, vt exceptio excommunicationis, & aliæ, ſcilicet de quibus dubitatur an ſint perpetuæ, an temporales, vt exceptio matrimonij, & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt not. Inſtit. de excep. §. appellantur. & plures aliæ ſecundùm Hoſtienſem & Speculatorem eodem titulo: vt exceptio quæ competit fideiuſſoribus ex epiſtol. diui Adriani contra creditores, vt not. Inſt. de fideiu. §. ſi plures.

EXCEPTIO rei iudicatæ non poteſt opponi niſi quando fit ſuper vna & eadem re, & quando eſt ex eadem re, & quando eſt ex eadem cauſa & eadem perſona.

EXCEPTIO doli eſt quadruplex, vt not. Accurſ. in gl. l. qui ſe debere. ff. de condi. cau. da. cau. non ſec.

EXCEPTOR pro librario: hoc eſt qui aliquid deſcribit, vel qui alio

Digitized by Google

alio dictante ſcribit. l. ſed addes. §.fin.ff.loca.

EXCIPERE veteres dixerunt pro paciſci. Vlpian.l. Si tibi.13.ff.de Præſcrip.verb. [Quia ſibi certum pretium excepit,] id eſt, pactus eſt,& l.Si vẽditor.ff. de Religioſ. Si venditor fundi exceperit locum ſepulchri,ad hoc vt ipſe poſteriq; eius illo inferrentur.Item in l.in emptionib.43.ff.de Pactis. Hinc,

EXCEPTIO, pro pactio.l. 3.ff. de Reſcind.vendit.l. pacta conuenta. 72. in fin. ff. de contrahend. emp. l. Iuriſgentium.vij.§. adeò. ff.de Pactis.

EXCOMMVNICATIO, eſt extra communionem eccleſiæ ſeparatio, vel cenſura eccleſiaſtica,excludens à communione fidelium.xj. q.iij.c.nihil. & §.euidenter. Vel eſt æternæ mortis damnatio.xj. quæſt. iij. nemo epiſcoporum. Vel ſic,generaliter, [eſt à qualibet licita cõmunione vel legitimo actu ſeparatio, vel à ſacramentis excluſio.] Species excõmunicationis infinitæ poſſunt eſſe,quia tot quot ſunt ſpecies communionis. Duæ tamen ſunt ſpecies eius, quæ præcipuè ſecundùm canoniſtas communiter vſitantur, ſcilicet maior & minor. de vtraque illarum habetur iij. quæſtione iiij. Engeltrudam. Nam vna excommunicatio,quæ maior eſt,dicitur anathema, & excludit ab ingreſſu eccleſiæ, & à communione fidelium, & à ſacramentis, hæc vocatur maior, & fertur cum ſolẽnitate; de qua etiam datur præcedens deſcriptio, cùm dicebatur, [Eſt à qualibet licita cõmunione hominum vel legitimo actu & ſacramentorum ſeparatio.] Alia dicitur minor, & illa tum ſeparat à ſacramentis, & hæc eſt duplex:vna per præceptũ à iure, vel per ſententiam ab homine: alia ſeparat à communione fidelium, non ſacramentorũ. vt quæſtione ij. præſenti. ſecundùm Goffredum, & de Cleric. excommunicat. §. item ſciendũ. Eſt enim quædam excommunicatio iuris, à qua abſoluit epiſcopus, niſi abſolutio ſit ſummo Pontifici reſeruata. de Sentent. excommunic. nuper. Alia hominis,vt epiſcopi vel ſui vicarij vel delegati. de Offic. ord. cùm ab eccleſiarum, de maior, & obe. c. vnico. lib. 6.in gloſſ. Etiam excommunicatio dicitur mucro epiſcopi. xvj. q. ij. c. viſis. in fin. Item dicitur anathema impropriè,ab ana,id eſt,ſurſum,& thema, figura olim in frontibus damnatorum impreſſa: & ſic quaſi anathema dicitur, & hæc maior dicitur,quæ duplex eſt.Quædam ſine ſolennitate. Alia ſolennis, quando 12. epiſcopi vel presbyteri candelas in terram proiiciũt, & pedibus calcant: & nõ differt ab alia, niſi in ſubſtantia, quia maior eſt terror & confuſio. De his duabus in c. cùm non ab homine.de Iudi.

EXCOMMVNICATIONIS appellatione intelligitur de maiori. ita text. in cap. pen. de Sent. excommun. Adde quòd videtur dicendum contrariũ, quia in peioribus mitior pœna eſt infligẽda.Hoſt.in d.c.pen.dicit quòd ex quo excommunicatio eſt medicinalis in his quæ concernunt animam, eſt capienda pars tutior, & idem tenet Abbas in d. cap. pen. & ibi vide Felin. & contra iſtam ſolutionem doct. videtur textus in contrarium.in c. pia de Exception. in ſexto, vbi dicitur

Digitized by Google

quòd ſi opponitur in iudicio ꝙ aliquis ſit excommunicatus, oportet quòd exprimatur ſpecies excommunicationis: ſi intelligeretur de maiori, hoc non eſſet neceſſarium. Vide per Fel. latè in d.c.penul.ve. [tertiò requiritur.]

Exconsvl dicitur qui perfunctus eſt conſulatu, ſicut exquæſtor qui perfunctus eſt quæſtura. Vſitatiùs tamen ille dicitur conſularis, hic verò quæſtorius. Iuſtinianus in procemio Codicis: [Thomam, inquit, quæſtorem ſacri palatij & exconſulem:] non quòd conſulatum dimiſit, vt exponit Accurſius, ſed quòd eſt perfunctus conſulatu, vt ſuprà diximus. Nebriſſ.

Exconsvl, eſt qui deſiit eſſe conſul. ſimile not. de quæſtore & exquæſtore. Inſtit. in procem. §. cúmque hoc.

Ex continenti, pro continuò, ſine vlla intermiſſione. Vlp. l. 7. §. j. ff. de Pact.

Excvbicvlarii, qui cubicularij munere functi ſunt. Imp. l. 13. de excuſat. lib. 10. Cod. [Maximarum culmina dignitatum, conſiſtoriani quoq; comites, notarij etiam noſtri & cubicularij omnes, atque excubicularij ab omnibus ſordidis muneribus vendicentur.]

Excvsatio, eſt alicuius iuſtæ cauſæ allegatio in defenſionem vel ſupportationem alicuius.

Excvsatio tutorum fit ex variis cauſis, & quædam innititur æquitati. Quidam enim excuſantur ad tempus, ſcilicet qui cauſa Reip. abeſſe cœperint, & reuerſi ad nouam tutelam intra annum non vocantur, ſed verè rem coguntur ſtatim recipere, vt Inſtit. de excuſ. tut. vel cur. §. item ij qui reipub. Eſt & alia excuſatio à tutela, quæ dicitur excuſatio veteranorum, qui excuſantur à tutela, ſi ſint à militia dimiſſi honeſta cauſa interueniente & iuſta, purà propter infirmitatem, vel aliam cauſam. Sed illa quæ alio modo fit, non vocatur honeſta, ſed cauſaria: vt ff. de his qui notantur infamia. l. ſecũda. §. ignominiæ. Et perpetuò excuſantur qui ſoluuntur à militia poſt viginti annos. Sed ad tempus, qui intra viginti annos: & hoc diuerſimodè tenetur: quia ſi intra quinq;, nullam ſibi vendicant immunitatem. Si verò poſt quinque annos ſolutus fuerit, habet immunitatẽ vnius anni, poſt octo annos habet immunitatẽ biennij, poſt xij. triennij, poſt xvij. quadriennij, poſt xx. annos habet excuſationem perpetuam. Eſt & alia tutelæ excuſatio eorum qui numero liberorũ ſe excuſant, vt Romæ liberorum trium. C. eod. titul. l. j. cum concor. in Italia quatuor, in Prouincia quinque. Eſt & excuſatio eorum qui morbo excuſantur, vt cæci, ſurdi, muti, furioſi, & perpetua valetudine detenti. C. de excu. vete. l. vnica.

Excvsatio eorum qui ætate excuſantur, vt maior lxx. ann. l. vnica præalle. & Inſt. de exc. tut. vel cura. §. item maior.

Excvsatio eorum qui numero tutelarum excuſantur, ſcilicet qui habent tria onera tutelæ, id eſt, tutelæ, ſecundùm Azon. quæ omnia habentur C. ſub his titul. in rubro & in nigro. Vnde de hoc Azo. ibidem in Sum.

Excvsator, ſecundùm Azo. & Specul. eſt qui venit ad proponendum cauſas abſentiæ alicuius

Digitized by Google

cuius, qui non poterat ſimul ratione ſui vel cauſæ procuratorem conſtituere, vt in cauſis criminalibus, in quibus licet procurator non interueniat (vt in l. pen ff. de Pub.iud.)excuſatur tamen allegatis cauſis abſentiæ, & bene admittitur, vt in l.abſens. ff. de Procur. etiã ſi vocatus erat vt perſonaliter compareret.

EXCVRRERE quid ſit, & quid ſumma excurrens, declarat elegãter Bud.in l.Publia.ff.Depoſ.

EXCVTERE, præter vulgatam ſignificationem, accipitur interdum pro ſcrutari, & diligenter inquirere. Vlp.[Si tibi mandauero, vt vires excuteres eius, cui eram crediturus,] &c. Aliquando pro exactè aliquid expendere, vt in leg.cùm in plures.§.mandaui. ff. loc. Quandoque eſt nomen exigere & debitorem appellare. Paulus in l. Lucius. de Admin. tuto. [Non priùs ad magiſtratus reuerti poteſt, quàm ſi omnes tutores excuſſi fuerint,] id eſt, vt Bud. interpretatur, quàm expertum ſit, an ſuum à tutoribus ſeruare poſſit.

EXCVSSIO, diligens eſt inquiſitio rerum, abonorúmque principalis debitoris vſque ad nouiſſimũ (vt dicitur) quadrantẽ facta.

EXECRARI, eſt abominari vel deteſtari, & propriè attribuitur delictis, dicendo, hoc delictum eſt execrabile. Inde factũ, vt accipiatur etiam pro abhorrere. l. item.de ali.iud.mut.cau.fac.

EXECVTOR ſecundùm Spec. eo. tit. eſt officialis per quem litis executio vel ipſius cauſæ præparatio iubente iudice ſuo expeditur, vel ſecundùm Azon. propriè eſt ille qui diſcuſſa cauſa ſententiã executioni mãdat. Vocatur etiam in iure apparitor. Require ſuprà [Appatitores.] Aliàs etiam vocatur in iure diuerſimodè. De iſtis modis eſt gloſſ. notabilis, C.de execu.rei iud.l.ſi vt proponis.quã proſequitur Speculat. in titu.de citatione.§.ſequitur. prope princ. Item appellatione executoris intelligitur delegatus. cap ſciſcitatus. de reſcri.& cap.ſi quis contra. de foro competent. Vnde executores ſunt illi, per quos iudex ſententiam ſuam exequitur, & rem iudicatam mancipat effectui, & mandat executioni. Et duplex eſt executor, ſcilicet merus & mixtus. Executor merus dicitur quando per nuncium non eſt demandata aliqua cognitio, ſed tantùm cauſæ executio, & talis non debet audire exceptiones: vt Cod. de executio.rei iudi.l. ſi vt proponis. præalleg.cap.de cætero. de Re iud. & ff.de iudic l.ſi prætor.& de tali loquĩtur cap. paſtoralis. §. quia verò.de offic.deleg vbi bona glo. de executione dupl ci, ſecundùm Hoſtienſ. tamen tenetur admittere exceptionem excommunicationis, aliàs appellari poteſt. De hoc vide Archidia. de exceptio.pia libro ſexto, Vel ſic: Executor merus, eſt qui non poteſt de fraude interpoſita cognoſcere, nec ab illa appellatur, niſi modum executionis excedat, ff. de Appella. & relatio. l. ab executore & ij. quæſt. vj. ei qui.§.ab executore. Sed à mixto executore bene appellatur, ſi nõ admittit legitimam exceptionem, vel alias partes grauauerit. de Appellat.cap.dilecto. & cap. vt debitus: ſed executor mixtus, eſt qui habet cognitionem cauſæ annexã, vt in c.nouit.de Appel. & de iud.ca.de cætero. præalleg. de offi. deleg.c.paſtoralis.in glo.

vt cùm Papa mandat alicui reſtitui rem ſuam, vel alicui dari beneficium, &c. talis debet recipere legitimas exceptiones, quantumcunque ſcribatur ſibi abſolutè à Papa: vt de Offic. delegat.ex parte.de Reſcriptis. capit.ſi quando.& cap.cùm adeò.

EXEMPLAR & Exemplum ſic differunt auctore Bart. in l.Sempronius. de Leg. ij. quòd exemplar eſt ſcriptura principalis, exemplum autem ſcriptura inde ſumpta, quam vulgus copiam vocat.

EXEMPLARIS dicitur illa ſubſtitutio, quæ fit filio furioſo ſeu mente capto in euentu mortis in furore ſeu non ſana mente, & dicitur exemplaris, quia admittitur fieri prædictis, ſicut pupillaris pupillis fit quia ſicut hi propter ætatem ſibi per teſtamentum prouidere nequeunt, ſic etiam prædicti propter furorem, dementiã ſeu defectũ mentis, rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt in Inſtitu. de pu.ſubſt.§.j.in prin.in multis tamẽ differt à pupillari, vt infrà dicetur de ſubſtitutionibus. Significat autem hęc ſubſtitutio diuerſimodè, vt ſignificatũ ex eius verbis vel aliàs vndecunque ſumptum ſignificare probat. Significat enim primò vel eius, verba ſignificant ſeipſam, ſcilicet quòd filio cui facta eſt ſubſtitutio, mortuo in furore vel dementia, ſubſtitutus admittatur, vt §.j.Inſtitu. de pupil ſuſti. Significat vlterius tacitam vulgarem, arg. l. iã hoc iure.ff.de vulg & pupil.ſubſtit §.j. Inſtitut. eod. titu.prælleg. Ratio: ſicut enim in primo ſignificato cõſideratur proprietas verborum eius, ſic in ſecundo ſignificato conſideratur idẽtitas perſonarũ: vt quòd per ſubſtitutionem teſtator filio prouidet ſic, niſi aliud appareat. Significat etiam hæc ſubſtitutio pupillarẽ, verbi gratia facta eſt furioſo impuberi, ſi in furore deceſſerit. ſenſus eſt quòd ſi decedat in ætate pupillari, tũc ſignificat pupillarẽ, quia facta impuberi, licet furioſo: & valet pupillaris tãtùm, quia verba hoc ſignificãt, & quia defectus naturalis potiùs attenditur, quàm accidẽtalis. l.3.§.j.ff. de Tutel. & hoc quando illa cõcurrãt quæ requiruntur in pupillari, quia filius eſt in poteſtate patris: & ſic de aliis. Si autẽ non cõcurrunt, tũc infra tẽpus pubertatis valet, vt exemplaris, poſtea non, propter limitationẽ illam, ſi in ætate pupillari deceſſerit. Si autem facta eſt ſine tẽporis limitatione, tunc valet ſimpliciter ſeu pro omni tempore, vt exemplaris. Significant vlteriùs, hæc verba, filio furioſo ſubſtituo, ſub audi, id eſt, ſi filius furioſus in furore deceſſerit: & requiritur quòd ſit furor tempore mortis, vt in §.j. Inſtit. de pupill.ſubſtit. prælleg. & l. ex facto. §.j.ff.eodẽ titulo. licet aliàs per iſta verba, [Titio furioſo lego,] talem qualitatem ſufficiat adeſſe tẽpore diſpoſitionis, vt in l. Mela.in prin.ff.de Ali.& cib.leg.quia apponitur cauſa demonſtrationis. Ratio vtriuſque, quia ſignificatũ ſumptũ eſt ex affectione, qua ſignificatur ei prouideri cui prouidetur, eo modo quo poteſt. In primo caſu melius prouidetur ei, recipiendo ea verba in illo ſenſu. Sed ſecundo caſu meliùs prouidetur furioſo, recipiendo verba demonſtratiuè tantùm, quod eſt proprium eorum ſignificatum. Significant vlteriùs quòd exi-

exiſtente conditione ſubſtitutionis, ſubſtitutus admittatur volens vel inuitus ſecundùm qualitatem perſonæ ſubſtituti. Si enim eſt ſubſtitutus filius furioſus qui erat in eius poteſtate tempore mortis, eſt neceſſarius vel voluntarius, vt in §.j.Inſt.de here. quali. & diffe.

EXEMPTILIS, e, dicitur illud quod poteſt eximi ſiue detrahi ab alia re. Columel. lib. nono de re ruſtica: [Idcirco ſunt exemptiles, vt cùm res exigit, à paxillis deductæ liberum exitum præbeant.] Vlpianus de Auro & argento leg.l. argumenta. Lapides ſiquidem exemptiles ſunt.

EXEMPTA actio dicitur, quæ intentari poſſe deſiit.l.ſed & ſi.§. actio.ex quib.cau.maio.

EXEMPTVS dicitur, quia à ſuo iudice ſiue iuriſdictione ordinarij ſubductus eſt,&c.

EXEMPTIO propriè eſt, vbi aliqua conuẽtualis eccleſia canonicorũ ſeculariũ vel regularium monachorũ.vel monialiũ,immediatè ſubeſt Papæ. Harũ exẽptionum alia vniuerſalis, alia particularis. Vniuerſalis eſt,quæ cum vniuerſitate iuris ſpectat ad Papam,ita quod Metropolitano aut diœceſano nihil iuris manet in eadem. Particularis eſt, quæ pro parte in certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximitur, & aliàs pertinet ad eoſdẽ: verbi gratia, Si fortè aliqua eccleſia quantum ad hoc eſt exẽpta,nullus Archiepiſcopus vel epiſcopus poſſit in ea diuina ſuſpendere,ſicut in ſua diœceſi, & aliàs ei exhibeat reuerentiã & honorẽ. Item exemptionis monaſteriorũ duæ ſunt ſpecies. Quædam enim monaſteria non recognoſcunt ſuperiorẽ niſi Papam, alia ſunt ordinum exemptorum, vt monaſteria Ciſterciẽſium, &c. quæ non corrigit ordinarius loci, ſed Abbas vel Prior eorũ. ff.off. eſt in Cl.attendentes.de Sta.mon.Itẽ exemptionum alia perſonalis, alia localis. Perſonalis eſt, vbi Archiepiſcopus vel epiſcopus eximitur, vt à nullo nec etiã à legato ſedis Apoſtolicæ, nec etiam à iudice delegato excommunicari, vel interdici valeat, aut ſuſpendi. Sed localis eſt,quæ loco, hoc eſt eccleſiæ,datur.

EXEMPTILE, quod eximi poteſt.l.argumento.§.penultimo de aur.& arg. leg.

EXEQVI, aliquando pro vlciſci. §.fin.Inſtit.de iis,qui ſunt ſui vel alien. iur.

EXERCERE quæſtionem, eſt torquere ſeu torturam inferre.

EXERCITOR dicitur is ad quem quotidianus quæſtus & vtilitas nauis pertinet, magiſter verò nauis dicitur cui tota nauis & anchora cõmiſſa eſt, require ſuprà, actio exercitoria: vbi de hoc.

EXERCITVS traxit nomen ab exercitatione.l.j. in fin.de Milit. teſt.

EXERCITVM autem dicimus, non vnam cohortem, neq; vnam alam, ſed numeros multos militum.l. ij. de iis qui notan. infam.

EXERO, id eſt, peto, ſic ponitur exeratur, id eſt, petatur.l. vt verborũ.quæ eſt fin.Co.de admit.ad bon.poſſeſſ.ibi glo. pen.vel eſt idem quod aperiatur via petenti.

EXAESTVARE eſt feruere,bullire, vel caleſcere,vt eſt glo. in Clem. dudum. de ſepul.

EXHEDRA in leg. ſi verò. de iis qui deie. vel ff. ſumi poteſt pro cella ſtudiaria,vt ibi ait Bud. Nam alioqui exhedræ erant loca, in quibus Philoſophi apud Græ-

cos, in palæſtra ſedentes diſputabant, vt docet Vitruuius, quæ à ſedium frequentia & ſeſſitandi commoditate nomen traxere.

Exheredatio, eſt alicuius à ſua ſubſtantia vel hereditate excluſio, & alterius, ſeu alieni inſtitutio: veluti cũ parentes exheredant filios, ſcribunt alienos heredes in teſtamento. Ita accipitur. Inſti. de exhered. libr. per totum. Et ſic exheredare eſt filium conſtituere alienum à ſubſtantia vel hereditate paterna: & debet fieri cauſa incerta & probanda ab herede. Et propter quas & quot cauſas pater filium, & ecõtra filius patrem poſſit exheredare, not. glo. in c. Quintauallis. de iureiuran. & vide Bar. in l. filio præterito. ff. de Iniuſto rupto & irri. teſta.

Exhibere, eſt rem in publicum deducere ſeu oſtendere, vt copiam habeat aduerſarius rem ſuam tangendi, & eam ſic viſam, ſi ſibi ſua videtur, vẽdicandi. De hoc, ff. ad exhibendum. leg. ij. de lib. homin. exhib. l. iij. §. ait prætor. Require ſuprà [actio ad exhibendum.] quandoque etiam exhibere apud Iuriſconſultos accipitur pro alere, vt in l. ſi quis. de Agnoſcen. lib.

Exigere propriè eſt ab inuito extorquere. ff. de Leg. iij. l. fidei commiſſa. §. ſi rem. licet quandoque exigere dicatur quis etiã à ſponte ſoluente, vt C. de furt. l. falſus. Habet & alia plura ſignificata, quæ diligenter perſequitur Alcia. in .. verbum, exactæ. de Verb. ſig.

Exilium triplex not. Archi. xlv. diſtin. cum beatus. in fin. & l. v. de interd. & releg.

Exilium voluntarium eſt, quod quis ſibi ſponte aſſumit. leg. aut facta. §. euentus. vbi Bud. de pœ.

Eximere, eſt quoquomodo auferre, puta ſi quis non rapuerit quenquam, ſed morã fecerit quo minus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur. & datur in eum qui vi exemerit actio in factum, quæ non id continet quod in veritate eſt, ſed quanti ea res ab actore æſtimata eſt, de qua controuerſia eſt.

Eximere actionem, vide exempta actio.

Existimatio, eſt dignitatis illæſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus. l. cognitionum de Ver. & extraor. cog.

Ex legibus, hoc verbum ſic accipiendum eſt tam ex legum ſententia, quàm ex verbis. l. nominis. §. verbum. de Verb. ſig.

Ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nũc, hæc clauſula retrahit extremum temporis ad initium, & vice verſa initium ad extremum.

Exorbitantia appellãt doctor. quæ à communibus iuris regulis deuiant.

Exorcistae Græcè, latinè dicuntur adiurantes. xxj. diſt. cler. ad fin.

Expensae, ſunt ſumptus volũtarij, & nõ neceſſarij, ſed impenſæ ſunt vtiles & neceſſariæ, à verbo impendere dictæ. vnum tamen multoties pro alio ponitur, vt l. intra in fi. ff. de minoribus. Etiam impenſæ pro voluntariis ponuntur, non ſolùm vtilibus & neceſſariis. ff. de Verb. ſigni. l. impẽſæ neceſſariæ. vbi notatur quę ſint impẽſæ neceſſarię, quæ vtiles, quæ voluptuariæ. Et expẽſæ differunt à damnis. Vnde iuramẽtum factum ſuper vnum non extenditur ad alterum: nam ex

expenſæ fiunt cauſa litis,damna verò ex diſcordia proueniunt,vt deſtructio domus, & ſimilia, de iniur.c.in noſtra.in tex.& gl.

EXPENSVM ferre, propriè eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe:ſed plerumque vtimur pro adſcribere & imputare,vt in l.mulier.ad Trebel.& l.pupillus quę in frau. credit.

EXPERIRI quandoque ponitur pro reſpondere ſeu defendere,vt extrà, de iu.c.j. in anti. de proc. c.qui generaliter. lib.vj. Quandoque pro agere, vt de cauſa poſſ.& propriet.cap.paſtoralis.

EXPILATORES ſecũdum Azo. in Sum. C.& ff.de cri.expi. here. hi ſunt qui ex rebus vacãtis hæreditatis aliquid ſubripiũt & expilant.de pœ.diſt.j.aut facta.Require ſuprà [actio expila.hered.

EXPILATORES etiam vocantur, qui viatoribus pallia & veſtes diripiunt.l.j.de effract.

EXPLICATIO,eſt allegatio quę ſupplicationem infirmat, vnde replicatio eſt allegatio contra exceptionẽ,& adiuuat actorem, & ſupplicatio eſt allegatio quæ replicationem infirmat & reum adiuuat. Sed explicatio eſt allegatio infirmans ſupplicationem, & ſic pro actore contra reum.

EXPLOSA,id eſt,excluſa. cap.inquiſitioni.de Sent.excom.

EXPONERE,id eſt,contra ſe ponere.

EXPONI autem dicuntur infantes, ſerui, liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimẽta negantur à parentibus, à dominis vel à patronis,vt in c. vnico.de infan.& langui.

EXPRESSVM quomodo dupliciter ſumatur,not.ff.de Vulg. & pup.ſubſti.l.j in prin. & de pręb. ſi epiſcopus. in gl.certas. lib.vj.

EXPRESSA pupillaris ſubſtitutio,require infrà, Subſtitutio.

EXPROMITTERE, eſt pro alio promittere, vnde expromiſſor,i. fideiuſſor, l.j.§.ſatis acceptio.de Verb. oblig. quamuis Accur. in Auth.de fideiuſ.eos inter ſe differre exiſtimauerit. Sed & expromittere aliquando dicitur is, qui pro ſe, non etiam pro alio promittit, vt in l. hoc iure.§.ſi quis ſeruo.de Donat.

EXPVGNARI nauis quando dicatur,explicat elegãter Iuriſ.in l. expugnatur.de Incend.rui.nauf.

EXPVNGERE, idem eſt quod ſuprà diximus, diſpungere, hoc eſt calamo tranſuerſo rationem cancellare. Plautus in Ciſtel. [Nunc quod reliquum reſtat, volo perſoluere, vt expungatur nomẽ,ne quid debeam.]Perſius:

Pupillúmve vtinam quem proximus heres
Impello,expungam.

Hermog.tit. de Diuer.temporal. l.in omnibus. [Rationes,inquit, reipub.ſubſcriptæ & expunctæ.]

EXPVNGERE, eſt punctis circunducere & tollere ſeu cancellare, vnde expunctus miles, qui è numeris exemptus eſt.l.pẽnul. de Re mili.at expunctæ rationes dicũtur, cùm vltima manus calculo & diſpũctioni impoſita eſt. l.in omnibus.de Diuer.præſcrip.

EXQVAESTOR, eſt qui publicæ pecuniæ congregandæ, conſeruandæ, & quærendæ officium habebat; ſed hâc adminiſtrationem depoſuit,vel dicitur ille qui quæſtoris depoſuit adminiſtrationem; vt not.Inſtit.in procœ. §.cũ hoc.c.in glo.vide ſuprà exconſul,& infrà quæſtores.

Ex ſeminario, id eſt, ſtirpitus.l.3. arb.fur.cæſ.

EXTERMINARE, eſt quaſi extra terminos vitæ vel iuriſdictionis ſuæ ponere. Cle. vnica, de iureiu. & de hæret. excommunica. §. moneantur. & §. ſeq. ponitur etiam pro deponere, deſolari, in exilium mittere.

EXTERVS religionis, id eſt, alienus à religione. l. Nemo. Cod. de Iudæ.

EXTIMARE, eſt alicuius rei certum pretium dare, & eſt idem quod taxare, vel certum pretium diffinire & determinare. Sed orthographia poſcit vt ſcribatur æſtimare.

EXTORRES, id eſt, immunes vel inſontes. de Sent. excomm. c. cōtingit. & diſtin. xix. nulli fas eſt. & ea. diſt. c. ita dominus. §. in omnem terrā. & habetur Cod. de Cuſt. reo. in l. j. de his. quæ eſt l. fi. & de Pœ. diſt. ij. item proinde, vbi dicitur nudari facultatibus propriis & patriæ ſuæ extorres fieri. etiā xj. q. j. conſpirationum. Quod autor hic citat ex xix. diſ. c. nulli fas eſt. extorris fiat, &c. in libris quibuſdam legitur exors, id quod eandē penè ſignificationem habet cum dictione extorris, hoc præcipuè loco, cùm extorrem eum intelligamus, qui extra ſortē (hoc eſt partem,) ſit: cui contrarium eſt conſors, hoc eſt particeps. Extorres autē plerunq; appellantur exules, quaſi extra terram eiecti, & ita interpretandum in dicto cap. item proinde.

EXTRA, not. Archid. de Reſcrip. ſtatutum. lib. vj. §. iij.

EXTRAORDINARIVM remedium, eſt quod ob aliquam cauſam extra ve. vltra curſum ſolitum alicui datur, vt reſtitutio minori læſo, vel abſenti cauſa iuſta, neceſſaria vel probabili. ad quæ remedia nunquam recurrēdum eſt, quandiu remedio ordinario locus eſt, ad quod poteſt haberi recurſus.

EXTRAORDINARIVM iudicium, eſt coram delegato, vel quando non proceditur in figura iudicij, ſed ex officio iudicis in modum inquiſitionis vel denunciationis. vide text. iuncta gl. in c. quoniam contra. de Prob.

EXTRA ordinem quid importet, vide Bar. in l. j ff. de Furt.

EXTRANEI heredes, vide in verb. [Heredes extranei.]

EXTRICARE, eſt quod intricatum eſt expedire, atque reſoluere, ſiue enodare. Vlpianus libro nono ad legem Aquiliam. l. ſi ſeruus ſeruum. [Si cùm margaritas, inquit, maritus dediſſet in vſum extricatas, eáſque inuito, vel inſcio viro perforaſſet.] Margaritæ namque non poſſunt intricari in lineam vel in veſtem, niſi perforentur. igitur extricatas dixit pro ſolutas, & non perforatas, neque in lineam redactas. Nebr.

EXTRICATAS margaritas interpretatur Bud. in l. ſi ſeruus. ad Leg. Aqui. quæ ex rudi natiuóq; habitu arte gemmarij expolitæ ſunt.

EXTVNC, tempus extremum ſignific. ff. de Condit. & demonſt. l. ſi is. §. ſi ita.

EXVLES appellātur omnes, quibus aqua & igne interdictū eſt, ait auctor ad Herennium libr. 2. [Vide Exilium ſuprà.]

De F ante A.

FABER LIGNARIVS dicitur, non ſolùm qui ligna dolat, ſed generaliter omnis qui ædificat. ff. de Ver. ſignificat. l. ferri. §. fabros.

FABRI

Fabricenses dicebantur qui erant deputati armis faciẽdis, reputandis vel vendendis, vt l.j. de fabric.lib.xj. Cod. Ioan. Andr. in ca.ſi iudex.de Sen.excom. lib. vj. dicit quòd fabricenſis dicitur qui publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio, vt reponat in publicis armamentis, quorum brachia ſtigmate figurantur.

Fabriles operæ, ff. de Præſcri. verb. l. pen. & de ope.liber.l.fabriles. Et quæ ſint fabriles, & quæ obſequiales, & quæ artificiales, vide ff.de Cond. indebit.l. ſi non ſortem.§.ſi libertus.

Fabrorum præfectos, in lege diuus.de Bon. dam.eos eſſe Bud. cenſuit, quos Commentarienſis, qui dicitur, adiutores ſibi aſſumpſit ad cuſtodias obſeruandas regendáſque.

Fabula eſt, quæ nec vera nec veriſimilia cõtinet. in proœ.Inſt.§. cúmq; hoc. ſuper verb.[fabulis.] & l.antiqui. ff. ſi pars hered. per.

Facere, verbum eſt generale, latéq; patet.l.verbum facere.leg. faciendi.& leg facere.de Verbor. ſign. Item dicitur ille cuius auctoritate fit.de Sent.excommun. c.mulieres. & facere dicitur quis ſtatim, confeſtim, incontinenti, mox, illico, quod facit ſine interuallo, nullo actu contrario aut impertinente intermedio. de electione quapropter, vbi dicitur quòd poſt collationem mox debet electio celebrari. Similiter cùm vis infertur perſonæ, incontinenti repelli debet, id eſt, ſine interuallo, quaſi bello continuato. Item id quod in triduo facit. C. de Erro. aduo.l. vlt.vbi dicitur quòd aduocatus poteſt reuocare errorẽ ſuũ ſtatim, id eſt, infra triduum. Et hoc intelligit Placent. ſicut ſonat. Sed Accurſ. hoc intelligit quãdo cauſa durat poſt errorem tãtùm per tres dies. Item quod facit in decẽ diebus, ff.de Conſtit. pecu. l. promiſſor. vbi dicitur quòd ſi quis ſine die conſtituerit ſe ſoluturum pecuniam alicui, contra eum agi poteſt ſi ſtatim non ſoluerit intra decem dies. Item quod facit in vno anno.xx.q.j.puella.vbi dicitur quòd ſi inſciis parentibus intra duodecimum annum velum acceperit, parentes vel tutores poſſunt hoc ſtatim irritare infra annum. Item quod facit cũ quodam temperamẽto temporis, ita quòd nec minimum, nec maximum tempus aſſumit, quod magis poteſt intellectu concipi quã dici. ff. de Solut.l.ratũ. & l.quod dicimus. vbi dicitur quòd heres fideiuſſori teſtatoris hoc quod ante aditam hereditatem ſoluit pro defuncto, ſtatim ſoluere debet, ſcilicet cum quodam tẽperamẽto temporis, nec enim ſtatim cum ſacco paratus venire debet. Item quòd facit quamprimum poteſt. de Reſtitut. ſpoliat. olim cauſa. vbi dicitur quòd vim illatam rebus poteſt quis repellere incontinenti, id eſt, quã cito poterit, collectis amicis: ita tamen quòd illud incontinenti non extendatur vltra annum. Hoc Ber. de Ele.quia propter. Idem quod facit in vno menſe.j. q.j. cõſtat, vbi dicitur quòd ſi aliqui ordinati ſunt ab hæreticis per vim, ſi ſtatim renuuciauerint conciliabulo hæreticorum, id eſt, infrà menſem, tunc excuſantur. Item quàm citò ſcit, vt xxij.q.ij. mulierem. Item quod facit quandoque, vt ff.ſi cert. pet.l.ij. vbi dicitur, [Cuicunque rei aſſentimur alienam fidem ſecuti, mox recepturi

pturi quid ex eo contractu, credere dicimur.

FACERE quod poteſt, qualiter quis conueniatur & quomodo intelligatur, habetur in leg. ſunt qui. cum nouem legibus ſeq. ff. de Re iud. nam patroni, patronorũ liberi, & parentes eorũ, miles armatæ militiæ, vel doctor, presbyter, &c. ſi condemnantur ad id quod facere poſſunt, non totum quod habent, extorquendum eſt, ſed ratio habenda eſt ne egeant, vt in l. in condemnatione. ff. de Reg. iur. Nam intelligitur quis facere debere, quod cõmodè & honeſtè poteſt. Nec enim videtur fieri poſſe, quod nõ fieri honeſtè. ff. de Verborum ſignificatione. l. nepos Proculo.

FACERE partem dicitur, qui efficit vti ſibi coniunctus non plus accipiat parte ſua.

FACINVS, id eſt, dolus. ff. de Actio. & oblig. l. ſeruus. §. non.

FACTITARE, eſt frequenter facere l. Fulcinius. §. latitare autem. ff. quib. ex cau. in poſſeſſ. ea.

FACTIO, eſt conſpiratio. l. quiſquis. C. ad Leg. Iul. maje. vbi glo.

FACTIONVM duces qui dicantur, vide Bar. in l. conſtitutiones. ff. de Appel.

FACTVM & geſtum, licet ſtrictam quandam inter ſe habeant differentiam, abuſiuè tamen nihil differunt. l. licet. de Verbo. ſigni.

FACVLTATES magnæ dicuntur quinquaginta aurei, vt C. de def. ci. l. j. Vel x. libræ auri, vt in Auth. de appell. §. ij. Vel ccc. aureorum, vt in Auth. de def. ci. §. & iudicare. Vel veriùs vſque ad quingentos ſolidos ſummæ paruæ: ſi vltra, ſummæ magnæ. Inſti. de auct. tut. in § nos autem.

FALCIDIA, dicitur lex Falcidia à tribuno plebis qui ipſam adinuenit ad hoc, quòd quis extraneo teſtamento ſuo legare non poſſet, quin ad minus quarta remaneret heredi: quòd ſi contra faceret, locum nõ haberet. & ſic dicitur Falcidia à falce, ad defalcandũ de ſingulis legatis, per quam permittitur heres habere quartam partem legationis vel hereditatis, quando etiã tota hereditas vel maior pars eſt legatis exhauſta. Et eſt triplex Falcidia ſecundùm Ioan. Andr. in gloſ. diſtinct. ij. reſponſa prudentũ. Require infrà [Lex Falcidia.]

FALLACIA, vide ſuprà in verb. [dolus malus.]

FALLONIA (aliàs felonia) eſt culpa iniuriæ, propter quam vaſſallus amittit feudum. Et eſt quędã culpa quæ reſpicit dominum, ſcilicet, quãdo tribus vicibus citatus legitimè, fidelitatem præſtare noluerit, vt in vſibus feudorum, quæ fuerit prima cauſa beneficij amit. cap. j. Eſt & alia cauſa quando infeudauit, alia lege quam ipſe habet, vel talem vaſſallum qui feudo deſeruire non poteſt. Sunt & aliæ feloniæ, propter quas feudum amittitur, & non reſpicientes dominos, vt notat Hoſt. in Summ. de feud. vbi vide.

FALSVM eſt quod caret veritate, vt reſcriptum falſum, quod non habet aliquod primordium ſeu ſubſtantiam veritatis, ſcilicet quod non emanauit à Papa, & tamẽ apparet emanaſſe. cap. ſua nobis. de Offic. vic. vbi de hoc. Sumitur tamen quandoque falſum pro iniuſto, vt in §. eadem. Inſt. qui & ex quib. cau. man. non poſſ.

FALSVS tutor, verè dicitur qui tutor non eſt: Sicut falſum eſt teſtamentũ quod teſtamentum non

Digitized by Google

nõ eſt.l.Paulus.de Verb.ſignifi.

Falsarii ſunt, qui crimine falſi tenentur, vel qui crimen falſi commiſerunt. cap.ad falſariorum.Extrà,de crim.fal.

Falsitas, eſt imitatio veritatis:nam falſatores ſemper ſtudẽt imitari ea quæ,vera ſunt,vt falſa videantur veriſimilia,vt in Auth. de Inſtr.cau.in prin. Et ad eſſe falſitatis tria requiruntur, quorum ſi alterum deficit, falſitas non eſt punibilis, ſcilicet mutatio veritatis,dolus,& quòd alteri noceatur, iuxta not.per Hoſt. & Az,& per tex.in l.quid ſit falſum.ad l.Corn.de fall.

Falx meſſoria,eſt qua frumẽtum metitur: Falx putatoria,qua vites aliæq; arbores putantur:Falx fœnaria, qua fœnum ſecatur, quę dumaria quoque dicitur,qua etiam ſpinæ vepréſque cæduntur. Vlp.de fund.inſtr. l.inſtrumenta.[Falces,inquit,meſſoriæ, falces fœnariæ. Ant.Nebriſ.

Fama, ſecundùm Spe.tit.de noto.crim.§.fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus, legibus & moribus comprobatus, & in nullo diminutus, ſecundùm glo.in l j.C.ex quib. cau. inf. irr. Et hæc fama quandoque minuitur,quãdoque cõſumitur in totum,vt ff.de Var. & extraor.cog.l.pen.§.exiſtimatio. & §.minuitur.& §.conſumitur, & loquitur de fama hominis. Sed fama de aliquo negotio deſcribitur ſic, [Eſt communis & clamoſa inſinuatio inſurgens apud totam vel maiorem partem populi, ex certo auctore prouenienς.] Et in deſcriptione famæ per Spec. nomen dignitatis non ponitur pro honore publico, ſed pro potentia à natura cũctis attributa.Et hæc deſcriptio locum habet tãtum in bona fama. Ideò ſecundùm eundem Spe. poteſt hoc modo deſcribi, vt comprehendat & bonam & malam famam. Fama,eſt vehemens vulgi & maioris partis populi opinio, rei de qua quæritur conſentiens vel conſonans. Fama de homine ſic cõſueuit deſcribi, [Eſt dignitas,ſtatus,vita ex moribus comprobata.] Et fama, opinio, & exiſtimatio idem ſunt.

Fama differt à rumore, quia fama certum habet auctorem, rumor verò incertum. Item fama procedit à maiore parte viciniç, rumor à minori.not.Io.And.cap. veſtra. verſ. [Ad gradum.de Cohabita.cleric.

Fama differt à clamore, quia fama eſt plurimorum,clamor paucorum. notat Felinus in capitulo qualiter.ij.in princ.de Accuſ.

Fama quomodo probetur, vide Barto. in l.de minore. §. plurimum.de Quæſt.

Familia, tum pro pecunia accipitur rebúſque hereditariis,vt in l.xij. Tabularum,cuius verba ponuntur in titulo de Verborum ſignificatione:[Agnatus, inquit, proximus familiam habeto, id eſt,hereditatem.]hinc titulus apud Iuriſcõſult. de familia Herciſcunda,id eſt,diuidẽda hereditate. Aliàs familiæ appellatione famuli & ſerui propriè cõtinentur:vnde & familia dicta eſt Vlp. lib.xlix. de vi & vi. lege prima. [Familiæ, inquit, appellatione ſerui continentur.]Item Vlpian. libro viceſimoprimo.de Aedil.edict.l.ędiles. Familiæ,inquit,appellatione omnes qui in ſeruitio ſunt,continentur,etiam liberi.] Hinc patresfamilias & familiarũ dicti.Et dicitur familias in genitiuo caſu, quòd apud antiquiores nomina primæ declinationis

Digitized by Google

nis in a terminata, as faciebant genitiuum: vt Næuius:

Rubens atque purpureus filij terras.

Et Liuius Andronicus:

Eſcas habemus mentionem.

Pro [terræ] atque [eſcæ:] neque habet accentum in vltima, quomodo nunc vulgus loquitur, ſed in tertia à fine, familias, hoc eſt in ſecunda ſyllaba. Ant. Neb.

FAMILIAE appellatione quid veniat, vide Bart. in l.j. §. familiæ. ff. de Vi & vi arma. & l. fin. C. de Verb. ſig. idem Bartol. in l. ſi cognatis. ff. de Reb. dubiis. latius text. in d.l. fin. & in l. pronunciatio. & l. deteſtatio. de Verborum ſignific.

FAMILIAE erciſcundæ, id eſt, hereditatis diuidendæ. not. in rubro, ff. Famil. erciſ. Require ſuprà [actio famil. erciſc.]

FAMILIARIA ſepulcra dicuntur, quæ quis ſibi familiæque ſuæ conſtituit. l.v. de Relig. & ſump. fun.

FAMILIARIS & domeſticus in quo differunt, ponit Bal. in cap. in literis. de Teſti. & Felin. in c. inſinuante. verſi [& quæ differentia ſit.] de Officio delegati. & dicitur deſinere eſſe familiaris, quando dominus eum licentiauit, vel quando ipſe familiaris ſeipſum licentiauit. vt not. Ioan. Andr. in c. fin. de Verbor. ſign. in Nouella in vj.

FAMILIARITAS pro ſimilitudine. §. adeò. Inſtit. de loca.

FAMVLVS, mancipium, & ſeruus, qualiter differant, not. Arch. xxxij. q. iij. cano. patrem.

FAMOSVM carmen ſecundùm Azo. in Sum. C. de Iniu. eſt dictamen vel hiſtoria compoſita ad alicuius infamiam.

FAMOSVS libellus poteſt propriè dici liber conſcriptus ob alicuius infamiam. ff. de iniur. l. lex. §. ſi eius librum.

FANATICI, olim dicti ſunt homines numine afflati, qualis deſcribitur Cumæa Sibylla apud Virg. lib. vj. à fando, quòd futura prædicerent, meminit l.j. de Ædil. edict. vbi Bud.

FASCES, id eſt, honores ſeu dignitates, in Auth. de conſul. circa princ. & vt iudi ſine quo. ſuffrag. §. neceſſitatem. & vide ff. de Offic. procon. & lega. l. antepenult. & ibi glo. propriè autem erant faſciculi virgarum, intra quas alligata erat ſecuris, ita vt ferrũ ſummo faſce extaret. Hos faſces lictores conſulibus & proconſulibus præferebant.

FASTI dies erãt, quibus lege agere licebat. Faſti autẽ libri, quibus totius anni fit deſcriptio, & cauſæ feſtiuitatum explicantur: vulgò vocamus Kalendaria.

FASTIGIVM, id eſt, altitudo vel magnitudo. C. de No. Cod. compo. §. j. vel eſt culmen dignitatis, vel ſummus honor, ſecundùm Papin. vt not. per Archid. l. ix. diſtinct. ordinatos. & C. de procurat. l. penult.

FATVM, eſt genus diuinationis, cui qui intendit damnationem animæ ſuæ incurrit. xxvj. q. vij. non obſeruetis.

FATALIS dies, ſecundùm Azonem in Sum. C. de Temp. appel. dicitur ſpatium temporis intra quod appellans debet appellationem perſequi, & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur; quorum primus erat ſpatium ſex menſium, & hoc ſi appellatum fuit à ſententia clariſſimi viri, vel ſpectabilis viri, vel delegati à principe. Secundi autem dies fatales ſunt ſpatium xxx. & vnus dierum. Tertij & quarti

quarti ſunt ſimiliter totidem, ſi ſaltem interiecta fuerit appellatio à delegato, vel ſpectabili, vel clariſſimo viro, prout hoc habetur in l.ij.C.de Temp.appel.Hodie autem ex ordine vnus tantũ fatalis dies eſt, id eſt, annus. Sed ſi iuſta cauſa interceſſerit, alius annus indulgetur, & ita erit ſecũdus dies fatalis, quo tranſacto lite non cõteſtata, rata manet ſententia: vt in Auth. ei qui appellat. in dicto titulo de temp. appel. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum, id eſt, terminus cauſę imponitur, vel mors accidit cauſæ.

De F ante E.

FEBRIS, vt definitur in l. quæſitum. de Re iudica. nihil aliud eſt, quàm motus corporis contra naturam.

FECIALES à Numa primùm inſtituti ſunt, è nobiliſſimis familiis delecti, qui eo munere pro omnæ vitę tẽpus fungerẽtur. Dionyſius lib. 2. eorum procurationem ſeptem in partes deſcribit. Hotoman.

FEDERATI, vide [Fœderati.]

FELONIA dicitur delictũ quod committit vaſallus cõtra dominum: vt habetur in vſibus feudorum, c.j.de Alie.feu.

FERAE in Iuriſcõſultorum ſcholis non præciſè quæ natura feroces ſunt, quales ſunt vrſi, leones, quæ propriè beſtiæ appellãtur, l.1.§.Beſtias. ff.de Poſtu. & l. 2.C ad Leg. Aquil. Sed generaliter omnes quibus immenſa atq; infinita liberè vagandi vis à natura inſita eſt, quales ſunt lepores, damæ, cerui: quorum feram eſſe naturã nemo negat, inquit Caius, l.5.ff.de Acq. rer. dom. l.3. §.item feras.de Acquir.poſſ. Itaque apes, pauones, columbæ agreſtes feræ appellantur. d.leg.5. de Acq.rer.dom. Generaliter autem feris manſuetæ opponũtur, quibus ſcilicet illa liberè vagandi vis inſita nõ eſt, vt ſunt oues, capræ, boues, &c. quæ gregatim paſcuntur, dict.l.2.ad leg.Aquil. Item gallinæ & anſeres chortales, l.5.de Acquir.rer.dom. Hoto.

FERIAE, ſecundùm Azo. in Sum. C.de feriis, dicuntur à foro, quaſi fœriæ, quia præſtant vacationem ab his quæ conſueuerunt agi in foro. Et ſic feriæ ſunt quædam ſolennitates temporum, in quibus cauſæ tractari non debent: Vnde feria vno modo capitur pro qualibet die in hebdomada, & ita ſeruat eccleſia dicendo, feria prima, feria ſecunda. Et dicitur à for faris, ſcilicet à fando, id eſt loquendo, quia ſingulis feriis ſolo verbo loquendo Deus creauit hominem & omnia. Alio modo capitur pro die ſolenni feſtiuanda, & ſic dicitur à feriendis victimis quæ offerebantur in feriis, vt à feriendo ſecundùm Papiam, quia, etſi omnibus diebus abſtinendum ſit à malis, iſtis tamen præcipuè: vt in capitu. j.de feriis.

FERIARVM aliæ ſunt repentinæ, quas Imperator vel princeps indicit repentinè propter victoriam vel vxorem ductam, vel filium natum, vel propter publicam congratulationem ob diem natalis Imperatoris. vt C.eod.tit. l.j. & dicuntur repentinæ, quia ſunt certæ, imò quia repentè & ſubitò indicuntur, & à nullo iudice indici poſſunt, niſi à principe, vt in l.j.C.de feriis. Aliæ ſunt ſolennes, quarum quædam indicuntur ob reuerentiam Dei, vt dies

dies dominicus, vt l.ij.C.eod. tit. & l.omnes dies. Aliæ ob honorem principis, vt dies natalis vel coronationis eius, C.eod.l. fin.& in d.l.omnes dies. Aliæ autem ob honorem ciuitatum & diei natalitij maximarũ vrbium, vt Romæ & Conſtantinopolis,l. omnes prælleg. Aliæ ob neceſſitatem hominum,vel publicam vtilitatem, vt ſunt duo menſes, vnus gratia meſſium,alius cauſa vindemiæ, de quibus etiam in prælleg. l.omnes dies. Has verò ferias, Spec.eo tit.non vocat ſolennes, ſed indicat ruſticas vel publicas, quia propter rempub. vel vtilitatem ruſticam indicuntur:& fortè Spec.mouetur ex l.1. in prin.ff.eo.tit.Et ſtatuuntur hæ feriæ ſecundùm conſuetudinem loci, & ſecundùm varios terrarum ritus:vt ff.de fer.l.præſides.

FERIAE Latinæ,quarũ mentio in l.ij.§.quoties. de Orig. iur. olim inductæ fuerunt ob inducias inter po.Ro.Latinóſque firmatas.

FERIATICI dies pro feriati vel feſti. Vlp l.2. ff.de feriis.] Diuus Marcus effecit, de aliis ſpeciebus prætorem adiri etiam feriaticis.] Appellantur ſub eod.titulo feriæ, dies omnes quibus magiſtratus propter vacationem publicam ius non dicit, veluti propter meſſem, aut vindemias, aut depoſitum magiſtratum; vt cùm in l.5. Vlpianus ſcribit, Pridie Kalendas Ianuarias, magiſtratus neque ius dicere, neque ſui poteſtatem facere conſueuerunt.

FERRI propriè dicimus ea quæ quis in corpore baiulat: portari verò ea quæ quis iumēto ſecum ducit. Agi verò vel duci dicuntur animalia, vt ff.de verbor.ſignific.l.ferri.

FERRVMINARE, eſt per eandem materiam conglutinare, quemadmodum ferrum ferro adglutinatur, non interueniente alia materia. Plautus in Milite: [Labra labellis ferruminauit,] id eſt, premendo adglutinauit. Pomp.lib.xlj. de acquirendo rerum dominio.l quicquid.[Quicquid,inquit,alieno argento ferruminaueris.] Caſſius quoque apud Paulum,l.in rem. §.item.ff. de rei vendic.[Ferruminatio,inquit,per eandem materiam facit confuſionem.] lege replumbo, as, & quo differat à ferrumino as. Nebriſſen.

FERRVMINATIO, eſt eiuſdem generis materiarum ſolidatio & coniunctio, vt ſi ſcypho argenteo fundus ferreus apponatur. de hoc notat. in l.in rem. ff de Rei vend. ſed applumbatio require ſuprà in A.

FEVDVM ſecundùm Hoſt. & Az. eo tit.in Sum.§.j. eſt beneficium alicuius rei, inueſtitura interueniente,ſic cōceſſæ ſeu datæ alij, vt dominium penes concedentem remaneat, cuius occaſione recipiens & ſucceſſor eius concedenti domino ad id de quo & queuſque cōuenit,aut feudi natura requirit ſecundum diuerſarum regionum conſuetudines obligatur: quibus deficientibus iuri ſcripto obligatur. Pro definitione feudi, vide glo.in vſib. feud, & quib.mod. feud.amit.in prin.& ſummam ad quam & ibi remittitur. Dicitur autē feudum à fidelitate vel à f.de quam vaſallus domino præſtare tenetur. Nec enim debet aliqua inueſtitura fieri ei qui fidelitatem facere recuſat, niſi feudum eo pacto ſit acquiſitum,vt de eo fidelitas non præſtetur: in conſti. feudor.

Digitized by Google

dor. per quod fiat inueſt. & per quos recipiatur.c.nulla.& c. ſeq. & in quibus cau. feudum amit. in c.2.§.j. in vſi.feud.not.Itē feudū eſt res conceſſa alicui ad vtēdū pro ſeruitio. & ſecundū Goffred. eſt beneuola conceſſio rei pro homagio facta. Et additur conceſſio beneuola, quia fit ex grata beneuolentia.ergo beneficium dicitur.Etiam ideo conceſſio dicitur, quia apud dominum remanet proprietas & dominiū directum, ſed vaſallus acquirit vſumfructum & vtile dominiū, argu.eorum quæ not.de Emphytheuta. ff. ſi ager vec. peta. l. j.§. qui in perpetuum.& fuit hoc dictum ſupra. Poteſt etiam ſic deſcribi, [Feudum eſt beneuola actio tribuens gaudium capienti cum ſeruitio retribuendo, per quam transfertur vtile dominiū de domino in vaſallum.]

FEVDVM ligium ſecundum Spec. tit.de feu.in tractatu libellorum. §. quoniam ſuper homagium. ver. porrò. eſt quando cauſa & occaſio homagij cœperit à domino, vt cùm Baro dicit alicui pauperi militi, quòd aliquam rem immobilem ſibi daret ſi ei faceret homagium; & illam dedit, talis res vocatur feudum ligium, & talis vaſallus homo ligius vocatur. & hæc probantur in l. feu. ſi de feudo controuer. fue.vide infrà,homagium.

FEVDATARIVS, eſt qui feudū recipit,qui etiam vaſallus dicitur.

De F ante I.

FICTIO iuris eſt,quando ius certū de aliquo facto fingit ſtatuēdo oppoſitum exemplum; veluti fingit vxorem ſtipulatam dotem reddi ſibi, licet ſit certum quòd non fuerit ſtipulata, ſed in fauorem mulieris hoc lex fingit. Ab extrà,in c.is qui.num.6.de Spōſ. & in ca.quanto. de præſum. De materia fictionum,vide latiſſimè per Iaſ.in rĕpe.ſolenni,l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſucap.

FICTIO iuris differt à præſumptione, quia fictio iuris ſemper eſt cōtra veritatē, vt in iure poſtliminij,&c. Præſumptio autem frequenter intelligitur ſtare cum veritate,ſicut ſæpe ſtat.Ius enim fingit aliud quā eſt,vt fingit mulierem ſtipulatam quæ non eſt. l. vnica,in princip. C. de Rei vxor. actio. Fingit natum quod non eſt.ff.de Statu hominum.l.qui in vtero. Fingit non eſſe natum quod eſt natum. ff. de Liberis & poſtumis.l. Titius teſtamento.§. Lucius. Fingit viuere quod non viuit. Inſtitut. de excuſat. tutorum. §. defuncti autem. ver. hi enim. Fingit non conceptū eum qui mortuus naſcitur. ff. de Verborum ſignificatione.l.qui mortui. not. Azo in princ. Sum.circa x. prædicamenta. Et Goffre. in ſum.de Præſumpt.

FICTVS ſecundum Bal. aliquando appellatur cenſus. Bal.in titu. de pa.Conſtan. in verſ. perſoluere.& cenſualis. C. de Don.& rel. in capit.ad audientiam. verſic.& dum remittit.de Præſcript.

FIDES eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium; ſecundū Apoſtolum in Epiſtola ad Hebr. 11. Primum dicitur, quia ſperare debemus quod dictū eſt à Prophetis futurum. Secundum dicitur, quia per prophetias iam completas debemus habere argumentum,id eſt, probationem,non apparentium, id eſt,de futuris complendis. Sed illa eſt quædam notificatio, & non vera definitio, quare magiſtra

giſtraliter ſic definitur. Fides eſt voluntaria certitudo abſentium infra ſcientiam, & ſupra opinionem conſtituta.] Auguſt. dicit: [Fides eſt credere quod non vides.] Et duæ ſunt ſpecies eius, ſcilicet formata, & informis. Et capitur multis modis, de quo vide gloſ. bonam in c. firmiter. de ſum. Trin. & fide Catho.

FIDEICOMMISSVM eſt illud legatum, vel relictum, quod cõmittitur fidei heredis alicui dandum ab eo, vt cùm teſtator dicit: [Heres, fidei tuæ committo, vt des legata & commiſſa,] vt ſecundùm Azo. in Sum. C. de fideicom. tit. §. ſequitur. Hodie tamen non eſt differentia inter fideicõmiſſa & legata, ſed olim multæ erant differentiæ. Omne enim legatum fideicommiſſum dici poteſt, & econtra: pro quo eſt text. Inſtitut. de leg. §. Sed non vſque. Nam ipſorum eadem eſt natura. ff. de leg. j. l. j. vbi dicitur, Per omnia exæquata ſunt legata fideicommiſſis.

FIDEICOMMISSARIVS eſt ille, cuius fidei legatum vel relictum committitur.

Adde quòd imò FIDEICOMMISSARIVS eſt ille, cui fideicommiſſum præſtari debet. §. ſed qui. Inſtit. de fideicommiſ. here.

FIDEICOMMISSARIA libertas, require infrà [libertas.]

FIDEICOMMISSARIA [hereditatis petitio] eſt quæ competit ei, cui fideicommiſſaria hereditas reſtituitur ex ſenatuſconſ. Trebelliano aduerſus poſſeſſores rerum hereditariarum.

FIDEIVSSOR eſt, qui alienam obligationem in ſe recipit, vel ſuſcipit fidem, principali nihilominus manente obligato, videlicet, qui ſe pro alio obligat: vt eo, ſcilicet principali debitore, non ſatisfaciente, ipſe ſatisfaciat. Et dicitur quaſi iuſſu alterius ponens fidem ſuam, vt Inſt. eodem tit. in princip. & ff. eod. l. prima, & ſecunda. Eſt autem fideiuſſor nomen generale, quia comprehendit ſub ſe mandatorem, & cõſtitutorem, & eum qui ex toto in ſe alienam obligationem transfert, qui & promiſſor vocatur. Sed hi differunt inter ſe, quia conſtitutor nõ obligatur niſi præcedat obligatio quæ in iuribus data ſit: vt in l. j. & iij. §. j. cum aliis, ff. de Conſti. pec. & l. ij. C. eod. tit. Fideiuſſor verò obligationem præcedit & ſequitur. Inſtit. eod. tit. §. fideiuſſor. Mandator autem nunquam ſequitur, ſed ſemper præcedit obligationem, vt ff. Man. l. ſi verò non remunerandi cauſa. §. ſi poſt creditam. niſi in caſu qui habetur in eo. §. ver. [planè.] Et differentiam hic poſitam no. glo. in l. præall. §. ſi poſt. in prin. cui ſimiles gloſ. C. eod. titu. ſuper rubrica, Et quòd præcedat obligationem, vide Hoſt. in Sum. eod. tit. §. 1.

FIDEIVSSOR [in rem ſuam,] dicitur, qui fideiubet pro aliqua re in ea cauſa, qua res futura eſt eius: verbi gratia, dedi procuratorem ad defendendum in cauſa mea, & fideiuſſi pro eo iudicatum ſolui: hoc caſu fideiuſſor in rem meam dicor, l. ſi defunctus. ff. de Procur.

FIDEIVSSIO ita fit, ſi interrogetur fideiuſſor ſic: fide tua iubes quod iſte debet? & ille reſpõdeat, fide iubeo: vt Inſtit. eod. ti. §. in ſtipulationibus. Hodie tamen ſecundùm Hoſt. in Summ. eo. ti. §. qualiter. vulgares vtũtur hoc modo. Es fideiuſſor pro tali? & promittis mihi pro eo? & iſte reſpon

Digitized by Google

reſpondet, Sic, vel, Promitto.

FIDELITAS ſecundùm Hoſt. in Sum. de feu. §. quid ſit fidelitas, nihil aliud eſt niſi iuſiurandum quod à vaſallis præſtatur domino. Et ibidem habetur plena forma fidelitatis. vt xxij. q. v. de forma de iureiur. cap. ego N. Et in quo differt ab homagio, no. in Clem. paſtoralis. §. rurſus. de re iudic.

FIDVCIA eſt contractus quo fidem alterius ſecuti, rem ei aliquam ſimulandi tantùm cauſa mancipamus: inde ducta appellatione, quòd nulla alia re, quàm fide ac probitate emptoris freti eam vẽditionem interponimus. Differunt autem, fiduciam contrahere, & fiduciam interponere. Nam fiducia interponitur, cũ ſemel tantùm atque ab vno accipitur, veluti ſi quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, vt ei cùm tẽpus ſuſpectum præterierit reddat. Ac contrahi fiducia dicitur, cùm viciſſim ac mutuò interponitur; veluti cùm poſt tertiam venditionem adumbratus emptor, ita patri ſuum filium reuẽdit, vt eum pater continuò manumittat, vt l. 2. §. obiicitur. ff. ad Tertul. Nam ſi contrahere fiduciam nihil aliud eſſet, quàm interponere, ſemper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuiſſet. Nunc Iuſtinia. apertè teſtatur in Inſtit. emancipationes non contracta fiducia fieri poſſe, etſi olim factæ fuiſſent, patrẽ filio ſuo inteſtato ſucceſſurum non fuiſſe. §. vl. de Legit. agn. ſucceſſ. Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem reuendendi venditioni adhibitam: à quibus idcirco diſſentio, primùm, quia fiducia non pactum, ſed verus principaliſq; contractus eſt. Deinde quia iſta ratione nunquam emancipatio, non contracta fiducia, facta fuiſſet.

FIDVCIARIVS dicitur is, in quem ſimulatè aliquid ad tempus ea lege alienatur, vt vel nobis ipſis, vel ei quem nominauimus reſtituat. Hinc,

FIDVCIARIVS pater dicitur is à Caio in Inſt. cui pater verus filium ſuum ſimulatò mancipat.

FIDVCIARIA tutela, quæ alicui ad tempus commiſſa eſt, & concredita.

FIDVCIARIVS tutor, is cuius fidem in ea tutela ipſi ad tempus credenda ſecuti eſſemus. Verùm conſuetudine ſermonis à recta via nominis paulliſper deflexum eſt.

FIDVCIARIVS ſeruus pro oppigneratus: Paul. lib. 2. Sentent. cap. 12. [Quicquid creditor per fiduciarium ſeruum quæſiuit, ſortem debiti imminuit.]

FIDVCIARIAM operam legatus imperatori ſuo præſtare dicitur à C. Cęſare, cui imperium ad tempus commiſſum eſt, vt eo exacto imperatori ſuo illud reſtituat.

FIDVCIARIA hereditas eſt eadem quæ fideicommiſſaria. l. certi. ff. ſi certum peta.

FIDVCIARIA venditio dicitur in qua pactum redimendi interponitur.

FIDVCIARIVS heres is eſt, cuius fideicommiſſum eſt, vt alij hereditatem reſtituat. l. Seius ad Trebellianum.

FIERI in continenti dicitur hoc, quod poteſt committi iudicis arbitrio, vt dicit Alanus de appell. c. an ſit. in glo. pen. id eſt, in actu ſe tenente, hoc eſt, ante, quàm contrahentes ſe ad alium actum

& negotia diuertant.ff. de Verb. oblig.l.continuus. vide ſuprà facere, vbi de hoc.

FIGLINA, æ, eſt officina figuli, id eſt, illius qui facit vaſa fictilia, Plinius libr.2. [Figlinas, inquit, primus inuenit Chorœbus Athenienſis.] Idem libro 35. [In eruditis fictilibus vtuntur, donec figlinum percoquatur.] Id eſt, opus figuli in figlina factum. Iuriſconſultus de fund.inſtrum. l.fundi. [Cùm in fundo, inquit, figlinas haberet,] & in tit.de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum ſæpe. Nebriſſ.

FIGLINAE dicuntur loca in quibus figuli exercent officia ſua vel artem.

FIGLINVM opus, arte figuli perfectum. Paul.19.§.ff. de Seruit. vrb.præd.[Iuxta communem parietem cameram ex figlino opere factam iure haberi licet.]

FILIVS eſt is, quem nuptiæ demonſtrāt.ff. de in Ius voc. l. quia mater. vel per confeſſionē patris & matris.c. Tranſmiſſæ. qui fil. ſint legitimi. vel per affectum, extrà, de præſumpt. afferte ij.q. vj.ad Romanam.& ſtatur his cōiecturis donec probetur contrarium ſecundùm gloſ. in Sum. tit. de Nat.ex lib.vent.

FILIVS largè & & ſecundùm veram ſignificationem verbi, ſe extendit non ſolùm ad veros filios, ſed & ad nepotes & alios quos amore proſequimur, quia dicitur à φιλῶ, quod eſt amor: verùm ſecundùm vſum & conſuetudinem non, ſed tantummodo de propriis filiis intelligitur.

FILII nomine in ſtatutis filia non venit. Felin.in Rubr. de fid.inſtru. col.fi.& generaliter an & quando filij appellatione contineatur filia, tradit latiſſimè Bartol.in l.j.de Verb.ſign. Et Dec.in l. fœminæ. de Reg.iur. An autem cōtineantur nepotes, tradit idem Bart. in leg. liberorum. de Verb. ſign. Et palam eſt poſthumos quoque filiorum appellatione contineri, vt in §.fin. Inſt.qui teſta.tuto.

FILII ſecundùm Azo. in Summ. C.de nat. libr. ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, vt qui naſcuntur per legitimum thorum. Alij ſunt legitimi tantùm, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex cōcubina vnica & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt: de his omnibus eſt glo. Inſtitut. de adoption. in princip. & gloſ.in c.per venerabilem.qui fil.ſint legiti.

FILIVS adoptiuus. Require ſuprà, [Adoptio.]

FILIVSFAMILIAS dicitur qui eſt in poteſtate patris vel parentis l. nam ciuium. ff. de his qui ſunt ſui vel alie.iur.

FILIVS naturalis & baſtardus idem important.gloſ. eſt in rubr. ff. de Concu. Bart. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. in fine. ff. ad Trebellia.

FILII ſpurij dicuntur qui de adulterio ex ſoluta cum non ſoluto, vel è conuerſo, concepti ſunt.c. tranſmiſſæ. præal.l.vulgo. ff.de Stat.hom.

FILIASTER, filiaſtra, eſt filius vel filia ex alio coniuge genitus vel genita, non ex eo quem modò habet mulier. 30. q. j. ſi quis filiaſtrum.

FILIATIO probatur, vt per Doct.in l.Lucius.ff. de Conditio. & demonſtr. per cōmunem nominationem parentum, & quòd natu

Digitized by Google

natus eſt in domo mariti commorantis vxori vel concubinæ. leg. filium. ff. de his qui ſunt ſui. glo.ca.Michaël.de fil.presbyt.

F i n i ablatiuus apud Iuriſconſult. vſitatus, pro vſque ad finem, vſque ad modum & quantitatem. Papi.l.1. ff. de Pigno. [Pacto placuit, vt ad diem vſuris non ſolutis, fructus hypothecarum vſuris compenſaret fini legitimæ vſuræ.] Sic in l.15.ff.ad leg.Falcid. ff.de comp.l.5.ff.de Colla dot.l.4. §. vlt.de Naut. fœn.

F i n i v m regundorum. Require ſuprà [Actio finium regũdorum.]

F i n i t i m v s, id eſt, vicinus. cap. per tuas.de ſent.excom.

F i r m v m & ratũ differunt: quia firmum dicitur eſſe de facto, ratum verò de iure. Bart. in lege id quod pauperibus.iuncta gloſſ.C. de Epiſc.& cler.

F i s c v s, ſiue fiſcina, ſiue fiſcella, textum eſt ex ſparto. Eſt præterea fiſcus, textum in quod oliuæ tritæ immittuntur, vt torculari expreſſæ exſudent oleum cum amurca. Columella.lib.12.[Intrita oliua nouo fiſco includitur.] Plinius lib. decimoquinto. Fiſcinas olearias ſpongia tergendas. Vlp.in tit.locati.le.ſed addes.[fiſcos, inquit, quibus ad premenda olea vtimur.] fiſcus ex ſparto quoq; eſt ſaccus in quo numeroſiores pecuniæ adſeruãtur. Iuue.

Incrementa domus, ærata multus
in arca Fiſcus.

Sed quia principis pecuniæ vectigales ita magnæ ſunt, vt nequeant loculis aut crumenis minoribus capi, conſueuerunt deferri in ſporteis fiſcis. Inde fiſcus pro pecunia publica plerunque accipitur. Iuuenalis,

Quicquid conſpicuum pulchrúmque ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt vbicunque natat.

Vnde apud Iuriſconſultos titulus eſt, de iure fiſci, &, de fiſcalibus debitoribus & exactoribus ſæpe legimus. Neb.

F i s c v s eſt ſaccus regius, in quem reducuntur vel cui applicantur bona bannitorum vel proſcriptorum. Taliter accipitur ff. locati.le.ſed addes. §. fiſcos. vel eſt regij vel imperialis theſauri congregatio; vel imperialium bonorum collectio, vel priuilegium, quia fiſcus multa habet priuilegia: vt not. Azo in ſumm. Cod.de pri fiſ. ad quod vide not. Cod. de Iure fiſc.in rubri. Et nota quòd differentia eſt inter fiſcum & rempublicam, ſicut inter ſpeciẽ & genus. Fiſcus enim eſt burſa ſolum de commodo pecuniario, ſed reſpublica pecunias, honores, præmia, & alia conſiderat. nota.in leg.mancipia. Co. de ſer. fugi.

I m o in præalleg. §. fiſcos. nomen fiſci vas ex viminibus cõtextum ſignificat, vt ibi animaduertit Bud. Et quæ olim eſſet differentia inter fiſcum & ærarium, vide ſuprà in Verb.[Ærarium.]

F i s t v l æ, tubuli per quos aqua ducitur, Vlpia.lege 15.ff.de Act. empt. Lines, & labra, ſalientes, fiſtulæ quoque quæ ſalientibus iunguntur. Idem l.12. §.14.ff. de Inſtr. vel Inſt.[fiſtulæ autem & canales & crateres, & ſi qua ſunt alia ad aquas ſalientes neceſſaria.] Sic in leg.xiij. Digeſt.ſi ſeruit.vindic.le. xlvij & leg.xlix. & leg.lxxviij. ff.de contrahenda emptione. l. decimaſeptima, de ſerui.vrb.

Digitized by Google

FIT & [fiunt,] hæc verba non tantùm reſpiciunt præſens, ſed etiã futurũ. xxv. q. j. generali. in text. & in gloſſ.

Malè hoc not. auctor ex eod. text. nam loquitur de verbo fit, quod gloſſ. extendit etiam ad verbum FIAT, non de verbis FIT, & FIVNT, quæ nullo modo aptari poſſunt ad tempus futurum.

De F ante L.

FLAGITARE in leg. ij. de priu. deli. eſt inſtanter pudicitiã alterius attentare, vt docet ibi Bud.

FLAMINES dicebantur ſacerdotes gentilium, à filo quo in capite vtebantur, à quo dicebantur flamines quaſi filamines. nam nudis eos capitibus penitus incedere nefas erat. diſt. xxij. cleros. poſt medium. Inde archiflamines & protoflamines, vt eadẽ diſt. §. j.

FLAMISSAE ab antiquis dicebantur, quos Theſauros Græco nomine appellamus: quod in iis non rude æs argentúmque, ſed flata ſignatáque pecunia conderetur, vt not. Gel. lib. 2. c. 10.

FLAVIVS, cognominatus eſt Iuſtinianus Imperator; non quòd Flauios deuicit, vt Accurſius interpretatur, neque quòd capillos habuerit flauos, quod nuſquam legitur, ſed quòd fuerit ex gente Flauia, ex qua fuerunt Veſpaſianus, Titus, & Domitianus. De quo Iuuenalis,

Dum iam ſemianimem laceraret
Flauius orbem
Vltimus.

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas longas & amplas. Cucullæ verò nomine, habitus longus & amplus ſine manicis, vt in Clementi. ne in agro. §. cum verò. de ſtatu mona.

FLVCTVARE, id eſt, dubitare. xij. diſt. c. illa.

FLVMINVM; ait Vlp. [quædam ſunt perennia, quædam torrẽtia. perenne eſt, quod ſemper fluat, ἀέναος, torrens χειμάῤῥους, id eſt, hyeme fluens, ſi tamen aliquod æſtate exaruerit; quod alioqui perennè fluebat, non ideo minus perenne eſt; fluminum quædam publica ſunt, quædam non publica. Flumen eſſe Caſſius definit, quod perẽne ſit ex l. 1. § 1. de fluminib. vide [Aqua profluens.]

De F ante O.

FOCARII mediaſtini, qui focum curant, l. 1 §. caupones. ff. Naut. caup. ſtab. l. quæſitum. 12. §. Trebatius. & §. ſe. & l. ſi ita. ff. de Iuſt. & iur.

FOCARIA dicitur pro concubina, in l. 3. C. de Donat. inter vir. & l. j. C. de Cond. inſer.

FODINAE dicuntur loca vel foueæ vbi aliquid foditur. diſ. xxj. cleros. Inde dicuntur ferrifodinæ, foueæ vbi foditur ferrum, & aurifodinæ vbi foditur aurum.

FOEDERATI ſunt, non (vt Accur. putat in l. non dubito. de capti. & poſtli. reuer.) quibuſcum induciæ factæ ſunt, ſed cum quibus populus Rom. amicitiam (vulgo ligam vocamus) coierat, ſocioſque appellabat. Bud.

FOEDERIS duo genera ex Proculo in l. 7. ff. de Cap. & poſtlim. colliguntur, qui vnum appellat æquum, amicitiæ cauſa factum: alterum iniquum, ſiue impar, cũ pactio fit, vt is populus alterius populi maieſtatẽ comiter tueatur. quod adiicitur (inquit) vt intelligatur, non pari iure vtrumque populum eſſe, ſed hunc altero

Digitized by Google

ſo ſuperiorem. Liuius tamen lib. 34. his duobus ſubnectit tertium genus, quo bello victis leges dicuntur.

FOENERARE apud Iuriſconſultos, eſt fœnori pecuniam accipere, vt annotauit Alc. l. iiij. de Ver. ſignific.

FOENEBRIS pecunia, quæ fenori datur. §. penult. inſtitu. quod cum eo.

FOENVM an veniat appellatione frugum not. in l. 1. §. Labeo. ff. de Aqua plu. arcen. Et ſumitur fœnum octo modis ſecundum Archid. in ca. vnum orarium. §. pen. xxv. diſtinct. Venit autem appellatione fructuum, vt eſt tex. in l. ſi Vſufructuarius meſſem. ff. qui. mod. vſusfr. amittat. & in l. pratum. ff. de Verb. ſignif. & Ludou. Rom. in ſuo not. 556.

FOEDVS, pro fœditas, Paul. l. 3. ff. de Rit. nup. Nec enim honos ei ſeruatur, quæ ſe in tãtùm fœdus deduxit, alij habent SCELVS.

FOLLIS, pro marſupio & ſacculo pecuniæ, vnde in folle offerre, l. 82. ff. de Cond. & demonſtr. Hinc,

FOLLIS ſenatorius, dictus eſt poſterioribus temporibus, tributũ quod ſenatores imperatoribus pendebant, quod abrogatur per l. 2. C. de Prætor. lib. xij.

FOMENTA, ſunt medicamenta, dicta à fouendo, hoc eſt, calefaciendo & recreando. Ouid.

Fomentiſque iuuas vulnera noſtra tuis.

Inde eſt fomentare, & fomentatio, vt apud Iuriſcon. ff. de legat. iii. leg. ſi cui. Nec ea quidem quæ fomẽtationis cauſa parata ſunt.

FOMES carnis eſt languor naturæ vel animæ, qui appellatur cõcupiſcentia carnis. xv. q. 1. c. meritum. §. itaque. & non eſt peccatũ, ſed pœna peccati. Et dicitur animæ infirmitas, quia accedit animæ ex coniunctione carnis §. itaque. præall.

FORANEVS dicitur, qui forum tenet, vel de foro venit. iij. q. vj. peregrina.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, ſiue rei familiaris, priuatæ aut pecuniariæ dicuntur. Vlp. l. 1. ff. de Incen. nauf. Et quanquam ſint de his facinoribus etiam criminum executiones, attamen rectè prætor fecit, qui forenſes quoque actiones criminibus iſtis præpoſuit.

FORESTA, eſt locus vbi feræ inhabitant vel includuntur, glo. in c. cùm dilecti. de dona. aliàs dicitur latum nemus. de his ponit Fel. in c. Rodulphus. in j. verſicu. [quid autem ſit foreſta.] de Reſcrip. Et vbi quis habet vſum venandi ſecundùm Bern. de Dona. cum dilecti. in glo. j.

FORMA ſutoris, eſt lignum illud quo calcei informantur. Horatius ſecundò Serm.

Si ſcalpra & formas non ſutor, nautica vela, &c.

Vlpianus in tit. ad legem Aquiliam. l. ſed & ſi. [Si forma, inquit, calcei ceruicem percuſſit.] Item Vlpianus titulo locati. leg. item quæritur. [Si forma calcei tam fortiter ceruicem percuſſerit.]

FORMA, facies cuiuſq; rei ſeu figura. l. mulieris. de Ver. ſignific. quandoque ſumitur pro ordine, hoc eſt decuria vel claſſe. l. ſcriniis. C. de Pala. nonnũquam pro ligno quo calcei informantur. l. ſed & ſi. ad leg. Aqui. A Doct. verò plerunque accipitur, pro ſolennitate quæ à iure requiritur

in conficiendo aliquo actu.

Formvla, require ſuprà Actio.

Formidolosvs pro timido. §. ſin autem. Inſtitut. de pupil. ſubſtit.

Fornicarivs, idem quod piſtrinarius vel piſtor. l. ſi ſeruus. ff. ad l. Aquil.

Fornicarii, in l. quidem. de vſur. ſunt opifices, propolæ, inſtitores, qui à fiſco conducunt tabernas ſub arcubus, qui fornices appellantur, vbi merces ſuas venales habeant. Bud.

Fornicatio, eſt cuiuſlibet illiciti coitus genus, qui fit extra vxorem legitimam, ſpecialiter in vſu viduarum, meretricum, vel concubinarum.

Forsitan quandoque capitur non dubitatiuè, de vo. & vo. redem. cap. magnæ. & ſic eſt expreſſiuum veritatis. de procu. tuę. 33. q. 2. admonere. circa medium. & de pœn. diſtin. 1. quamobrem. de ſup. neg. prӕla. ca. 1. lib. 6. vide glo. in c. 2. de teſt.

Forte quando ſit dubitatiuum facti, & quando iuris, not. Arch. 11. q. 3. nolite etiam. quandoque capitur certitudinaliter, pro expreſſiuo veritatis, & nō pro nota dubitationis: vt in multis iurib.

Fortvitvs caſus, eſt inopinatæ rei euentus qui præuideri non poteſt: vbi ergo diligentiſſimus præuidiſſet, non eſt caſus fortuitus, vt in cap. Ioannes de homin. Et de materia caſus fortuiti, vide Abb. in d. c. Ioannes. numero 2. vbi etiam dicit Abb. quòd caſus fortuitus non imputatur dando operam rei licitæ: ſecus ſi rei illicitæ, vt in cap. dilectus, eodem titulo de homicid. Et not. caſus in quibus diligentiſſimus prouidere non poſſet, in l. ſi quis domum. de Loca.

Fortvna ſingulari numero pro facultatibus & opibus. Scęuol. l. 40. §. 5. ff. de ſtat. li. [Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit.]

Forvs eſt exercendarum litium locus, à fando dictus, vel à Phoroneo rege, qui primò Græcis legem dedit. vt extrà, de Verbor. ſignific. cap. forus. & 6. diſtinctio. Moyſes.

Item Forus idem eſt quod tribunal, & vt Azo dicit, forus ponitur pro burſa: & alio modo dicitur formarium, vt ait Placent. de quibus ſedilia iudicantium conficiũtur. idémque appellatur prætorium. Tribunal autem dicitur maiorum iudicum, ſcilicet qui habent merum imperium. Papæ autem propriè dicitur conſiſtoriũ. Item eſt planicies in naui. Item eſt locus vbi merces reponuntur. Item eſt foramen rei inanis. Item ſcriptorium foraminoſum pro imponendis pennis & cornibus vel calamis ad ſcribendum deputatis. Et hæc ſignificata habet forus vt plurimùm in maſculino genere ſecundùm Hoſt. in Summa, de foro compet. § j.

Forvm autem in neutro genere ſecundum Hoſtienſ. ibidē ponitur pro loco deputato ad emendum vel vendendum res. Aliter autem ſecundùm Azonem dicitur diſtrictus ciuitatis, vel territorium iudicis in quo animaduertere & punire habet delinquentes. l. pupillus. §. territorium. ff. de Verb. ſign. Et veniunt ibi quæ ſunt iuriſdictionis, non quæ ſunt ordinis: & dicitur quaſi fodium, eo quòd qui in diſtrictu ad fodia vel munera, ſeu angarias compelluntur.

Digitized by Google

pelluntur. Vel dicitur à ferendo, eo quod munera ſubeunt & ferunt. Aliter Goffr. & Hoſtien. ibidem conuenientes. Forum, inquiunt, eſt idem quod tribunal, quia tribunal fortè habet aliquã ſimilitudinem cum foro, quia ſicut in foro venali, quod nos nominamus forũ, conueniunt multi vendentes & emẽtes, ſiue res venales inferentes, ſic etiam in foro iudiciali, ſcilicet in tribunali, conueniunt multi litigantes, ſeu contentiones & lites inferentes, & exinde definitiones reportantes.

FORO cedere, in le. ſi hominem. ff. Depoſi. dicuntur argentarij, cum tabernis, id eſt, menſis ſuis cedentes, quas in foro publico Romæ conductas habebant, aliò habitatum migrabant. Bud.

FOSSA eſt, ait Vlpia. receptaculum aquæ manu factum. l. 1. §. 1. ff. vt in flumi. pub. l. vnic. in fin. ff. de Rip. inund.

FOSSATVM, pro foſſa qua caſtra cingebantur. Modeſtinus le. 3. §. 2. ff. de Re milit. [Is qui exploratione emanet, hoſtibus inſiſtentibus, aut qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt,] id eſt à caſtris foſſa cinctis.

De F ante R.

FRAMEA accipitur pro lancea, ſeu haſta, de qua meminit Iuuenalis, dum dicit,

Et Martis frameam, & Titrai
ſpicula vatis.

Et ita debet intelligi locus Vlp. in l iij. §. armis ff. de vi, & vi armata. licet aliqui aliter intelligant: vbi Iuriſconſultus interpretatur frameus, Rhompheus.

FRATER dicitur quaſi ferè alter.

FRATRIS appellatione continetur ſoror. text. in l. Lucius §. quæſitum. ff. de leg. iij. & not. in lege tres fratres. ff. de pact.

FRATRES communiter dicuntur omnes Chriſtiani, tam laici quã clerici per lauactum regenerationis in baptiſmo. can. ad menſam. xj. quæſt. iiij. Item ante concilia Apoſtolorum in primitiua eccleſia omnes appellabãtur fratres Diſcipuli Chriſti, viceſima ſecunda diſt. ſacroſancta. propriè tamen religioſi mendicantes non habentes bona in communi, fratres dicuntur, & alij habentes bona in communi, vt ordinis ſancti Benedicti, Bernardi, &c. qui monachi dicuntur. Clementin. dudum. de ſepul. & Clemen. exiui de paradiſo. de Verb. ſignific. & ſecundùm Panor. monachi non appellantur fratres propriè, licet largè loquendo ſic. Sic etiam de Monialibus, quæ de ordinibus mendicantium dicuntur ſorores, & aliæ Monachæ Moniales vel ſanctimoniales.

FRATERNITAS quot modis ſumatur in iure, not. Ioan. Andr. in commento decret. Ioannes de Reg. & tranſeunt. ad reg.

FRATRES cõſanguinei, ſunt fratres ex eodem patre & eodem ſanguine geniti. §. ſunt autem. Inſt. de leg. agnat. ſucceſſ.

FRATRES patrueles, ſunt duorum fratrum filij vt d. §. ſunt autem. & Inſtitut. de grad. §. quarto gradu.

FRATRES vterini, ſunt filij eiuſdem matris, vt exponit glo. Inſt. de Legitim. agna. ſucc. §. hoc etiam.

FRAVS idem eſt quod dolus. Nota tamen quãdam differẽtiam in l. iuriſgentiũ. §. prætor ff. de pact. vbi vide: hic tamen fraus capitur prout fit legi, quando quis facit contra ſignificatum legis, quæ

Digitized by Google

quæſita palliatione qua videatur nō agere in fraudem legis. ff. de Legi.l. fraus. verbi gratia, filius familiàs indiget pecunia, petit à me ſibi mutuari. video quòd per hoc inciderem in ſenatuſconſultum Macedonianum: pecuniam non mutuo, ſed frumentum vt vendat, & pecuniam habeat, ne videar incidere in Macedonianū: certè ego nihilominus incido, vt l. ſed Iulianus. §. mutui. ff. ad Macedonia. Fit ergo fraus legi, quando fit contra ſignificatū legis, palliatione quæſita: ſed fit contra legem, quando fit contra id quod per legem ſignificatur, nulla palliatione quæſita. ff. de Legi.l. contra legem. Ex his patet quòd ſi bona fide mutuo filiofam. frumentum, credens ipſum indigere, non incido in Macedonianum, quia nec facto nec animo facio contra eius ſignificatum. Et hoc etiam ſi ſit error intolerabilis, quia fraus requirit animum: ſecus ſi pecuniam mutuans errans in iure, quia talis error non excuſaret, eo quòd factum eſt contra ſignificatum legis. arg. l. ij. Co. ad Maced. Et not. quòd interdum fraus accipitur pro delicto. Vnde fraudem capitalem admittere, id eſt, tale aliquid delinquere, propter quod pœna capitis ſtatuta ſit. l. cùm autem. ff. de Ædil. edic.

FREQVENTER fieri dicitur, quod aſſiduè fit. ff. de Inoffic. teſtam. le. nam & his. de mino. leg. & ſi ſine. Quandoque quod bis fit. in Authen. de defen. ciuit. ad fi. & ibi not. Quandoque exponitur, id eſt, multoties, in prooe. Decretalium. §. ſanè. Quandoque. id eſt, voluntariè. C. de Vſur. pupil l. j. Quandoque id eſt, ſæpius. xviij. quæſt. ij. non ſemel. habetur hæc dictio extrà, vt lib. non conteſt. cap. quoniam frequenter.

FRIGVSCVLVM in l. cùm hic. de don. inter vir. & vxo. ſumitur pro digreſſu temporario vxoris ob iurgium cum marito. Sunt tamen qui legant friguſculum, eò quòd ob eiuſmodi digreſſum aliquantiſper refrigeſcat ardor amoris coniugalis.

FRIVOLA in l. ſolutum. de pig. act. accipitur pro vili & tenui ſupellectili, qualis inquilinorum eſſe ſolet.

FRIVOLA, inquit Feſtus, vaſa ſunt propriè fictilia caſſa, Vlp. l. 21. §. 4. ff. de Pigner. act. [Non enim credibile eſt hoc conueniſſe, vt ad vniuerſam penſionem inſulæ friuola mea teneantur.] poſitum videtur pro ſupellectile hominis tenuis & inopis. Sic Senec. lib. Controu. 111. [Ego illos in friuola inuitaui noſtra.]

FRVCTVS dicuntur qui ſuperſunt deductis expenſis quę fiunt gratia fructuum acquirendorum & colligendorum & conſeruandorum, vt ff. de Pet. hered. l. ſi à domino. §. fructus.

FRVCTVS appellatione continetur collatio beneficiorum quæ dicuntur eſſe in bonis & fructu menſæ epiſcopalis. notat glo. in c. cùm olim de maio. & obed.

FRVCTVVM autem alij ſunt induſtriales, vt frumentum, vinum, oleum & ſimilia, ſcilicet, lac & lana, quæ ſine induſtria hominis non proueniunt. Alij ſunt fructus naturales, qui ex ipſa natura proueniunt, ſine magna ſcilicet induſtria hominis, vt poma, pyra, ficus & huiuſmodi. Vtraque diffinitio poteſt colligi ex leg. fructus. ff. de Vſuris. de reſti. ſpol. cap. grauis. in

in gloſſ.fin.Sunt ergo naturales fructus, in quibus factum naturale præcedit factum hominis, vt ex ſolo rudi vſu poſſumus illis vti, ſed induſtrialibus non ſic ſolo vſu rudi, ſed curis adhibitis: licet enim etiam natura cooperetur, cura tamen maior requiritur, non modica & perfunctoria, ſicut in naturalibus. Vide gl. in leg. ſequitur. §. fructus.ff.de Vſucap.

FRVCTVS percepti, dicuntur qui aliquo modo ſunt à ſolo ſeparati & in horreis reconditi.

FRVCTVS percipiendi dicuntur, qui immaturi ſunt, quos vetus dominus poſſidet. de his in Spe. eod.titu, de fru. & lit.expen. & Azo in Sum.C.de Rei vend.Vnde fructus diuerſimodè ſignificat acceſſionẽ,vſumfructum,ſeu ius vtendi fruendi.& ius fruendi dempto vſu,primò ſignificat acceſſionem, & hanc dupliciter: ſcilic. ſtrictiùs, ex eo quod ex prædiis percipitur, vt nõ cõprehendat fœtus animaliũ,vel vſuras pecuniarum, ſicut ſumitur in rub. de vſu & vſufru. nã ibi fructus ſumitur prout diſtinguitur ab vſura & à pecudibus, quia in his etiam fructus eſt. l. in pecu, dig.de vſur. non autem comprehendit partum ancillæ. Magis latè autem ſignificat, vt etiam comprehendat vſuras, vt l.vſuræ. ff. de Vſu. Item & penſiones prædiorum. l. prædiorum eod. tit. Secundò ſignificat vſumfructum: nam legato fructu fundi, videtur legatus vſusfructus.l.per ſeruum.§.ſi vſusfructus. ff.de vſu & ha. Et notãdum,quòd in fructu id eſſe intelligitur, quod ad vſum hominis inductum eſt. l. pen.de vſufru.leg.

FRVI dicitur qui fructus percipit.

FRVCTVARIVS eſt, qui rei dominus non eſt,vt in l.vti frui.ff. ſi vſusfruct. petatur. Tamen in quibuſdam caſibus pro domino habetur, ſcilicet in percipiendis fructibus. ff. de Vſufr. ſi Titio. §. 1. Et quomodo differat ab vſuario,require infrà,Vſuarius.

FRVGI homines appellantur,diligentes & probi. l. ſi vendita. ff.de peri. & commo.rei vend.

FRVGVM appellatione continentur omnia quibus homo veſcitur, præter carnes & poma.l.frugem.de verb.ſign.

FRVMENTVM id eſſe quod ariſta in ſe teneat Gallus definiuit,l frugem.de Verb ſign.

FRVSTATIM, id eſt minutatim, & quaſi per fruſta. 13. quæſt. j. Eccleſias.§.item Apoſtolus.

FRVSTRA not. Archid. de accu, cap.j.lib.6.

FRVSTRARI tẽpus dicitur, cùm fruſtra inanitérque conſumitur. l. ſed etſi.§.actio. ff. Ex qui.cau. maio.

FRVSTRATIO videtur vſurpari pro calumnia. l. ſi calumnietur. de Verb. ſign. alioqui deceptionem ſignificat.

De F ante V.

FVCARE eſt tingere. l.j C. quæ res ven.non poſſ. ferè autem ad artificioſum & adulterinum colorem refertur.

FVERIT, hoc verbum in vltimis voluntatibus plerunque futurum tempus demonſtrat. Bart.in l.hoc articulo.de Hered.inſti.

FVGITIVVS ſeruus quo diſtet ab errone, diximus in verbo ſerro,Ionis.Definitur autem ab Offilio in tit.de Ædilitio edicto,in hunc modum:[Fugitiuus eſt,qui extra domini domum,fugæ cauſa quo ſe à domino celaret, mãſit.]

Digitized by Google

ſit.] Fugitiuarius autem eſt, ad quem ſe fugitiuus receperat: locus quoque fugitiuarius dicitur, vt apud Varronem, lib.iij.de Re ruſtica. de cochleis: [Fugitiuarius, inquit, parandus eſt illis locus.] Papinian.lib.xxj.de Præſcriptis verbis.l.ſi apud, [Si apud te, inquit, ego & fugitiuarius depoſuimus.] Nebriſ.

FVGITIVVS, eſt qui ea mente recedit ne redeat ad dominum, licet poſtea redeat, vt ff. de Ædi. edi.l.quis ſit fugitiuus.de hoc vide Azo.in ſum.C.de Ser.fugit.

FVGITIVARII, olim fugitiuorum ſeruorum reprehenſores erant: qui eam operam profitebantur, vt fugitiuos inueſtigarent & reducerent. Hoc verbo vtitur Iuriſconſult. in l. ſi apud. de Præſcript.verb.

FVLCIMENTVM, ſuſtentaculum dictum, à fulciendo, hoc eſt ſuſtentando ſiue ſuſtinendo. Macrob. vij. Satur. [Deſertum iam fulcimentis ſuis labitur in ruinam.] Apule.in j.de aſino: [Pede altero fulcimentum quo ſuſtinebat repello.] Vlpian de fundo inſtruct. l.quæſitum. [Proinde, inquit, fulcimenta ſi qua habeat.] Ant.Nebriſſ.

FVLTVRA quoq;, idem eſt quod fulcimentum, dictum vtrumque à fulciendo, id eſt, ſuſtinendo. Vnde Horat. per tranſlationem dixit in ſecundo Sermo.

Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.

Et Plinius Cæcilius in Epiſtol. [Corporis fulturis animus ſuſtinetur.] Vlp.in tit.ſi ſeruitus vendicetur. l. ſicuti autem. [Sicuti, inquit, refectio parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.]

FVLCIMENTVM & fultura dicuntur ſuſtentaculum cuiuſpiam rei, à fulciendo.l. quæſitum.§.regulam.de ſun.inſtru.& l. ſicut. Si ſer.vend.

FVLLO, onis, eſt qui veſtes polit emaculátque, non, quod vulgò perſuaſum eſt, pannarius, id eſt, lanificij artifex. Martialis.

Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi.

Fullonicam Nicias Megarenſis primus omniũ inuenit, vt ſcribit Plin.7. Plautus in aſinaria: [Non didiciſti fullonicam, non mirandum eſt.] Vlpianus libr.xlvij.de furtis.l.itaq; fullo.[Fullo, inquit, vel ſarcinator, qui polienda, vel ſarcienda veſtimenta accipit.

FVLLONES dicuntur mũdatores & dealbatores veſtium, & earũdem decoratores ſeu coloratores.

FVLLONICAS pro officinis fullonum dixiſſe videtur Vlpi. in l. iij.de Aqua plu.ar.

FVLMINARE dicitur iudex iniuſtè vel indeliberatè ſententiã proferẽs ſine maturitate. de Sent.ex commun.c.j.lib.vj.

FVNCTIO eſt vſus conſuetus, functus ab eo qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dicitur functus vita, qui iam impleuit officium vitæ. Vnde dicitur quòd mutuæ pecuniæ magis functionem in genere ſuo recipiunt per ſolutionem quàm ſpecie, id eſt, ſoluendo mutuam pecuniam magis vtimur genere, id eſt, rei materie, quàm ſpecie, id eſt, eodem corpore, aliter non eſſet mutuum vel mutuatum, ſcilicet, de meo tuum, ſed commodatum, ſcilicet, ad commodum vtentis datum. ff. de Reb. cred.& ſi cert.pet.lege mutuum.

FVNCTIO publica. require ff. de pub.

Digitized by Google

de publ.& vectig. l.j. §.hic titulus.ſuper verſi.[pendantur.]

FVNDATVR intentio per teſtes vel inſtrumenta, vel confeſſionem vel euidentiam facti, vel etiam præſumptiuè, vt eſt glo. in verſ.[fundauerit.] c.finem.de dolo & contu.

FVNDVS eſt quicquid in ſolo poſſidetur, puta, prædium vrbanum,prædium ruſticum. Seruius in illud Virgil. 2.Georgic.

Diues opum variarum ac latis otia fundis.

FVNDVS, inquit, dicitur ex eo quod omnium rerum ſit fundamentum. Vlpianus titul.de Ver. ſignific.l.[Locus,inquit,eſt,non fundus,ſed portio fundi.] Fundus autem aliquid integrum eſt, & eo.tit.lege,quæſtio. & iterum lege,fundi.Fundus pro vaſis potorij fundamento,ad cuius ſimilitudinem,inquit Feſtus,fundus dicitur ager qui planus ſit.Martialis lib.8.

Hi duo longæuo cenſentur Neſtore fundi.

Paulus lib.xlj.de acq.rerum domi.l. ſed ſi. Cuiuſmodi poculi fundus ille ſit: [Scypho,inquit, fundus,aut anſa.]Anton.Nebr.

FVNDVS eſt manſio alicuius cum acceſſionibus. Aliter definitur. vt in l.quæſtio.ff.de Verb.ſignif.

Et not. quòd fundus eſt nomen homogeneũ, quia quælibet pars fundi dicitur fundus. Sunt enim homogenea in quibus eſt idem prædicatum in parte quod in toto,vt aqua,terra, lignũ,pãnus, &c. Alia dicuntur heterogenea, in quibus pars nõ capit eandem denominationem cum toto, vt domus, cathedra, tunica, nauis, pons. Vnde non valet legatum fundi,& eſt deriſorium.l.legato. ff. de Leg. j. nam legando ſpatium palmæ de fundo, diceretur fundum legaſſe. Sed ibi bona gloſ. quòd non valet legatum generale legando rem, ſubſtantiam, vel animal, quia muſcam dando liberaretur.

FVNDVS agonotheticus, require Azo.in Sum.C.eod.tit. & l.iubemus.C.de fund.patri.lib.xj.

FVNDVS dotalis, is eſt qui matrimonio contracto datus eſt ſponſo.

FVNDVS quaſi dotalis, dicitur qui traditus eſt ſponſo nondum ſecuto matrimonio, pro quo etiam ſuperiori dicto facit. l.j. ff. de fun.dot.

FVNDVS inſtructus, eſt ædificatus vel cultus.

FVNDVS iugeus, eſt terra quæ modò non aratur,licet olim fuerit fertilis, aliàs quæ modò aratur,licet olim fuerit ſterilis.

FVNDVS limitrophus, dicitur à trophos, id eſt deſcriptio, & limite,vel milite:quaſi deſcriptus ad vſum militũ, qui milites imperium cuſtodiunt, vt Cod. de fun. limi. l.j.& l.fi.lib.xj. Aliter dicitur fundus limitoſus, vt ibidem de fun.limit.Sed melius eſt dicere, ꝙ limitrophus deriuatur à limite,& trophos,quod eſt nutritor: nam hi fundi aſſignati erant nutriendis militibus cuſtodiẽtibus limites, ſeu limina imperij,vt ex eorũ fructibus alerẽtur,qui & limitanei appellantur.

FVNDVS releuatus dicitur, qui olim erat paluſtris, nunc autem factus eſt ſerenus,aliàs terrenus. C.de fun.patri.l.fi.lib.xj.

FVNDVS ſaltuenſis, eſt fundus in quo eſt ſaltus. Cod. de fund. patri. & ſal.l.fin.lib.xj. Require infrà[ſaltus.]

FVNDITVS aduerbium eſt, & quan

& quandoque exponitur, id eſt, [ex toto,] vt de Elect.c.quia ſæpè.circa fin.in vj.Quandoque,id eſt [penitus.] Cod.de Sacroſanc. eccl. l.decernimus. Quandoque exponitùr,id eſt,[vſque in fundo.]ff.de Vſucap.l.final. Item vide plenè de hoc aduerbio per Bart. in Authen. decernimus. Cod.de Sacroſanct.eccleſ.

FVNERARIA actio.Require ſuprà[actio funeraria.]

FVR eſt qui clàm, obſcutè, & plerunque de nocte rem alienam amouet inuito domino, gratia lucrandi, ſubaudi ſine armis, vt in Authen. ſed nouo iure. Cod. de fur.& ſer.corru.& dicitur fur à furuo, quod idem eſt quòd nigrum, quia vt plurimum in obſcuro furatur; vnde, [Qui malè agit,odit lucem.] de Officio dele.conſuluit.

FVR manifeſtus dicitur, qui in ipſo maleficio eſt deprehenſus, vel in loco in quo commiſſum eſt furtum,vel poſt furtum,dum tamen cum furto deprehendatur antequam deportauerit ad locum ad quem deſtinauerat. Inſti.de oblig.quæ ex deli.§.manifeſtus.

FVR non manifeſtus dicitur, qui rem detulit quò deſtinauit. tit. præalleg. §. ſed ſi pertulit, vel ſic dicitur qui cum re furtiua in ipſo actu furandi non deprehenditur,ſed iam deportauerat rem furtiuam in locum in quem deſtinauerat, nihilominus conuincitur poſtea de furto.

FVRTVM, eſt contrectatio fraudulenta, ſeu frauduloſa rei alienæ mobilis corporalis, quæ fit inuito domino cuius res fuit, animo lucrandi,ſcilicet,gratia rei vel poſſeſſionis, vel vſus, vt ff. eod.tit.l.j.Dicitur autem furtum ſecundùm Azon. à furuo, id eſt nigro, eo quòd clàm & obſcurè & plerunque de nocte fiat: vel dicitur à fraude vel à ferendo, vt l.j. in princ.ff.eod.tit.& Inſtit, de oblig. quæ ex deli.naſ. in prin.§.furtum autem.

FVRTI actio. require ſuprà [actio furti.]

FVRTI condictio. require ſuprà condictio.

FVRTVM conceptum, eſt cùm quis præſentibus teſtibus apud aliquem rem furtiuam quærit & inuenit, vt Inſtit. de oblig.quæ ex delict. naſcuntur. §. conceptum furtum.

FVRTVM domeſticum, dicitur quod ſerui dominis, liberti patronis, mercenarij illis apud quos degũt ſeu operantur, ſurripuerint.l.reſpiciendũ.ff.de Pœn.

FVRTVM oblatum, eſt cùm quis rem furtiuam alicui obtulit, vt potiùs penes eum, quàm penes ſe inueniretur.

FVRTVM prohibitum dicitur, cùm quis volentem rem furtiuam quærere prohibuit, vt dicto titulo de Obligati. quæ ex delict.naſcuntur.§.eſt etiam.vbi dicitur quòd hæ actiones furti concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, in deſuetudinem abierunt.

FVRIOSVS differt à mente capto: nam furioſus furore quodam animi agitur:Mente captus verò magis in quiete eſt, nullá que ſigna extrinſecus oſtendit, idémque eſt qui & demens. ita doct.in §.j. Inſtit.de curato.

FVTVRVM ponitur pro præterito, vt ff.ſi cer.pet. l. vlt.ſecundùm vnam lecturam. Quandoque futurum comprehendit præteritum, vt ff de Iure codicill. lege Plotiana.

De

Digitized by Google

De G ante A.

GALLINARVM Iuſtinianus duo facit genera, vt aliæ manſuetę ſint, alię natura ferę. §. Gallinarum. 12. de Rer. diuiſ. & l. 5. in fin. ff. de Acquir. rer. domin. Varro libr. 3. cap. 9. tria conſtituit, Villaticas, ruſticas, & Africanas. Columella lib. 8. cap. 2. Chortales, ruſticas, & Africanas. Villaticas vterque & chortales appellat, quas ali tum vbique, tum in villa videmus. Ruſticas autem & ſylueſtres eas vocant, quæ Iuſtinianus feras nominat, quæ ab aucupibus capiuntur, & in ſeruitute non fœtant.

GALLICANTVS eſt in ſecunda hora noctis. C. de tranſac. l. nõ minorem. iuncta gloſſ.

GANEA, eſt amica vel amaſia: & non poteſt eam ſcholaris inuitis ſociis in hoſpitium ducere. l. non aliter. ff. de Vſu & hab.

GARVM, ſalſugo erat ex quibuſdam piſcibus, puta ſcombro, halece, lacerto, & huiuſmodi: vtebantur autem eo pro ſalſamento ſiue conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt poetæ multis in locis. Plinius, Apitius, Galenus, cæteri. Vlpianus libr. xxxiij. de penu. leg. l. qui penum. [Garum, inquit, amurca, mel.] Accurſius ſalſamenti genus eſſe dicit, ipſa veritate coactus, ſed quod ſit non dicit. Ant. Nebriſſ.

GASTALDVS, eſt maior dominus qui habet curam exteriorum rerum epiſcopi.

GAZOPHYLACIVM, eſt locus vbi chartæ reponuntur, extrã, de probat. capit j. & ibi per Bernar. ſecundùm vnam lect. Sed rectiùs ibi legitur chartophylaciũ: nam gazophylacium eſt repoſitorium gazæ: quæ vox eſt Perſica, quicquid poſſidemus ſignificans.

De G ante E.

GEMMAE, ſecũdùm Pomponium in l. etſi non ſunt. § fin. ff. de Auro & argen. legat. ſunt perlucidæ materiæ, veluti ſmaragdi, chryſolithi, amethyſti: lapilli autẽ ſunt contrariæ naturæ gẽmis.

GENEARCHICA prædia; γενεαρχικὰ & γενεσιαρχικὰ χωρία, dicũtur in Nouell. XXI. quæ princeps atque auctor generis familiæ ſuæ reliquerat, ea lege, vt in eo perpetuò manerent, neque ad alios transferre poſſent, vſque eò vt etiam fœminæ ab iis excluderentur: quod Armeniorum inſtitutum à feudorum ratione non omnino alienum Iuſtinianus ea Nouella ſuſtulit.

GENER meus, eſt maritus filiæ meæ. vt in l. non facile. ff. de Gra. & affin.

GENER etiã dicitur, neptis proneptis, & deinceps, maritus, nedum filiæ. l. generi. de Verbor. ſignifi. Imò nõn tantùm maritus, ſed etiam ſponſus. l. Labeo. & l. Seruius. de Grad. & aff.

GENER, id eſt, conſanguineus, in Authen. de inceſt. nup. in princ. Atqui vox generi in d. Authen. deducitur à genus, non à gener.

GENERALIS abolitio. Require ſuprà, [Abolitio.] & vide de hoc Azo. in Sum. C. eod. tit.

GENERALI ſermone perſona loquẽtis intelligitur excepta. de iureiuran. c. petitio. vbi concor. in glo. Et intelligitur hoc regulariter, quia fallit interdùm vbi obligatio vel pactum præcedit quod inducit æquitatem quandam includentem etiã perſonam loquẽtis, vt ſi recepiſſem x. à te, & pro

Digitized by Google

& promiſiſſem tibi dare turrim contra omnes homines, tunc teneor etiam dare contra me ex pacto. de hoc in cano. de forma. xxij. q. v. quãdoque etiam generali ſermone nec familia loquẽtis intelligitur.

GENERALIS locutio, generaliter eſt intelligenda. ff. de Offic. præſid. l. præſes, licet generale verbum non ſit ſemper generaliter intelligendum. de iureiur. c. ad noſtram. in gloſ. vlt.

GENERALITER dicitur quod imò etiam indefinitè intelligendum eſt. de coniu. lepro. c. quoniam in gloſ. ſuper ver. [generali.] & xix. diſt. ſi Romanorum. ff. de Publicia. l. de pretio.

GENERALIA verba ſunt ad ciuilem modum referenda. ff. de ſerui. l. ſi cui. & generalia verba acceſſoriè appoſita reſtringũtur ad ſuum principale. l. prædiis in princ. ff. de leg. iij.

GENERALIS allegatio, quando ſufficiat, & quando non, not. in c. veſtra. de cohab. cleri.

GENERALIS clauſula ſignificat eius ſignificatũ probare, vel ſignificare probat, & tunc non pertinet ad expreſsè nominata. ff. de Verb. oblig. l. doli. verbi gratia, teſtator filios inſtituit, & inuicem ſubſtituit, & pòſt filium exheredauit, quæ exheredatio vel clauſula non reuertitur ad inſtitutionem, imò ad ſubſtitutionem: vt in l. j. in fi. Cod. de lib. præter. vel exhered. Item ibi, pater vnam filiam inſtituit, & filium exheredauit: deinde alium filium ſubſtituit: exheredatio refertur ad ſolum gradum inſtitutionis: vt lege tertia, §. filius. ff. eod. tit.

GENITALIS feritas, id eſt, à genere proueniens. Inſtitut. ſi quadru. pauper. feciſſe dicatur. §. primo.

GENITIVVS importat dominium. Felin. in capit. quia v. de iudic. in princ. non tamen ſemper importat dominium. & ſic aliquando denotat nudã detentionem ex communi vſu loquẽdi, vt ſunt iſti ſimplices detẽtores, depoſitarij, commodatarij, & coloni, qui ſolent appellare poſſeſſionem ſuam, quam colũt. de quo vide bon. gloſſ. in l. ij. ff. de Origine iuris. adde tamen quòd genitiuus ex propria & ſtricta ſignificatione verborum denotat dominium. & ideò genitiuus poſitus in ſtatutis debet intelligi in dominio vero, Abbas in cap. j. de poſtul. prælato. verſ. vide tamen ad principale. & per Bartol. in l. j. §. poteſtatis. ff. de pecul. & in l. parui. ff. nau. cau. ſtab. & in rub. de Noui oper. nunciat. ff.

GENITORES noſtri dicuntur, noſtri priores maiores. in Authen. de man. princip §. j.

GENO pro gigno, Vlpian. lege decimaſeptima. §. primo, ff. de Legat. & fid. commiſſ. primo. [Si qua filia mihi genitur, ei heres meus centum dato.] Idem lege decima tertia, § vlt. ff. de Rub. dub. [Si quis mihi filius aut filia genitur, heres mihi eſto.] Priſcianus lib. decimo, [Gigno genui, pro quo geno vetuſtiſſimi protulerũt.] Varro in Andabata: [Sed quòd hæc loca aliquid genunt.

GENS & populus idem ſunt, & ideò quot faciunt populum, tot faciunt gentem. l. omnes populi. de Iuſtit. & iur. & Inſt. de iur. natur. gen. & ciu. §. omnes populi. Decem autẽ faciunt populum, vt eſt gloſſ. in cap. primo, de Ele. vide Barto. in lege ſicut. §. in decurionibus. ff. quod quiſque iur.

& in

& in lege prætor. ff. vi bon. rap. Sæpe tamen gentis appellatio refertur etiam ad agnationem, l. pronunciatio. de Verborum ſignificatione. vnde & gẽtiles pro agnatis ſeu qui de eadem ſunt familia.

GENVINA pietas in lege tertia de lib.homin. exhi. pro ingenuo patris in filiũ affectu atq; amore.

GENIVS eſt, Deus vnicuiuſque hominis præſes, cui nos angeli boni nomen indidimus.Symmachus in oratione contra Chriſtianam religionem, cui reſpondit diuus Ambroſius:[Vt animæ, inquit, naſcentibus, ita populis fatales genij diuiduntur.] de genio principis Perſius poëta,[Diis igitur genióque ducis centum paria ob res egregiè geſtas induco.] Vlpianus libro duodecimo de iureiur. lege ſi duo. [Si quis, inquit, iurauerit in re pecuniaria per genium principis. Ant. Nebriſſenſ.

GENVS eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie,gl. Inſtitut.de iur.nat. gen. & ciuil. §.conſtat. verſ. [plebiſcitum.]vt hoc genus,animal,prędicatur de homine, equo,leone, & aliis animalium ſpeciebus. Dicimus enim, homo eſt animal, leo eſt animal, & ita de aliis. Ferè tamen ſemper Iuriſconſulti ſumunt genus pro ſpecie logicorum. imò & quandoque ponitur genus pro toto, ſicut & ſpecies pro parte, vt in præallegat. §. plebiſcitum.nam ibi dicitur plebem differre à populo ſicuti ſpecies à genere, quod vtique falſum eſt, ſi accipiamus genus & ſpeciem prout dialectici,cùm ſecundùm eos poſita ſpecie ponatur & genus ſub quo comprehenditur, & tamen poſita plebe non ponitur populus.

GERERE, reſpice in verſic.[agere.]& in verb.[factum.]

GERERE pro herede quid ſit, palam eſt ex §. vlt. Inſtit. de her. qua & di.

GERITIO, pro geſtio. Vlpianus lege decimaquarta, ff. de Relig. [licet ex hoc ipſo neque pro herede geritio, neque aditio præſumitur.]

GERMANVS dicitur frater ex eodem patre natus §.hoc etiam. Inſtit.de legit.agn.ſuc.

GERMANICVS, Druſi Neronis filius ex iuniore Antonia, M. Antonij Triumuiri filia à Tiberio Cæſare patruo adoptatus fuit, quòd ab Auguſto non alia ratione fuerit adoptatus, quàm ſi ab eo Germanicus adoptaretur. ex Tranquillo. Et Iuſtinianus Imperator libr. Inſtitutionum primo, ſic inquit, Diuus Auguſtus non antea Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat Germanicus Auguſti nepos eſſe.] Accur. tanquam de perſonis ignotis & obſcuris loquens, quẽdam nomine Tiberium,& quendam nomine Germanicum appellat, qui quaſi non ſit Tiberi' qui ſucceſſit Auguſto in principatu, & Germanicus ille qui præterquam ingenij monumenta quæ adhuc extant, & præterquam quòd Gaium Caligulam genuit, & quòd quæſturam per quinquennium adminiſtrauit, & quòd bis conſul fuit, quique mortuo Auguſto cùm ab exercitu Cæſar ſalutaretur, Imperium recuſauit, atque de Germania triumphauit, vnde illi cognomentum: quíque ad orientem profectus, Armeniæ

regem ſuperauit, Cappadociam in prouinciæ formam redegit, atque Antiochiæ obiit, agens ætatis annum quartum & trigeſimum. Ant.Nebr.

GERMINA, ſunt virgulta de radicibus arborum enaſcentia, vnde germinalis arbor in l. diuortio. §. puto, ſolut.matri. in Pand. Fl.gremiales, in aliis cremiales.

GERONTOCOMIVM, locus eſt vbi hi qui ob ſenectutem vires amiſerunt, aluntur & curantur, de quo meminit Imperator in l.illud.§.1.& ibi gloſſ.C.de ſacroſan.eccle.

GESTATIO, locus quo geſtabantur ſanitatis, vel voluptatis gratia. l. competit. §. ſi quis. ff. quod vi aut clam.

GESTVM, inquit Labeo, ſignificat rem ſine verbis factam. l. 19. de Verbor.ſignific. Itaque quicquid priuatus agit ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, ſed gerere. Veluti cùm pro herede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. Varro lib.5.de ling. Contrà Imperator, qui dicitur res gerere, in eo neque agit neque facit: ſed gerit, id eſt, ſuſtinet. Tranſlatum ab his qui onera gerunt, id eſt, ſuſtinent. Sic gerere negotiũ dicitur, qui res abſentis curat. Itaque negotia geſſiſſe, pro codicem accepti & expenſi cõſcripſiſſe, legimus apud Paulum in l.9.Quædam.ff.de Edend.

GESTVM in republica municipium accipere debemus, pecuniam publicam tractare, ſiue erogandam decernere. l. 2. ad Municip.

GERVNDIVM ſumitur pro eo quod per hanc dictionem ſignificatur, & ſignificat conditionẽ, declarationem, modũ vel quod ſuum ſignificatum vel aliud aliunde ſumptum ſignificare probat. Verbi gratia, duo ſunt inſtituti, & vnus alteri ſubſtitutus: ſi vnus repudiat partem ſuam, adeundo partem alterius deficientis, ex ſubſtitutione pars per ipſum repudiata ſibi quæritur: hoc gerundium [adeundo] exponitur conditionaliter, ſcilicet ſi adierit, l.ſi tu ex parte.& ibi not. ff.de Acquirend.vel omit.hered. Item ibi vim facit, qui poſſidentem non permittit vti arbitrio ſuo, ſiue ædificando, ſiue arando, vel ſerendo, vel quicquid aliud faciendo. l. vim facit, ff. de vi & vi arm. ſignificat declarationem illorum verborum, & non poteſt ſignificare conditionem, quia refertur ad verbum præſentis temporis quod eſt facit. Nec eſt ibi aliqua diſpoſitio quæ poteſt ſuſpendi per hæc gerundia ædificando, arando, &c. Sed ibi, lego ad monumentum faciendum, ſignificat modum. l. quibus diebus. §.fi.ff. de Cond. & demonſt. Et differentiam inter conditionem, & modum, vide gloſ.ij.ca. verum. de condit. appoſ. vnde: Scito quòd vt modus eſt, ſi conditio, quia cauſa. Item ibi, [lego pro docendo talem diſcipulum.] ſignificat conditionem, quia moris eſt priùs docere quàm ſalarium ſolui.l.nec ſemel. ff. quando di.leg.ced.

De G ante I.

GIBBEROSVS, pro gibber ſiue gibboſus apud Caium in l. 3. ff. de Ædil.edict.

GIFFARAE, id eſt, ſigna.no.l.j. & ibi gloſſ. Cod. nemini licere ſign.ſalu.Chr.&c. in gloſſ. eſt eliſa.

GYNECIARII ſunt, qui pannos impe

imperiales texunt, inſerendo ſericum & aurum.

GYNECIVM, eſt locus vbi hæc fiunt, vt C. de Muri. & gyn. lib. 11.

GYMNASIVM, locus eſt vbi nudi exercentur, maximè in palæſtra: quoniam γυμνὸς nudus interpretatur. Manilius lib. quarto;

Gymnaſium præfert vultus, fortéſq; palæſtras.

Et per tranſlationem pro ſchola & litterarum exercitio. Iuuenal.

-tranſi

Gymnaſia atq; audi facinus maioris Abollæ.

De excuſa. l. [ſed & Medicos, inquit, immunes eſſe à gymnaſiis.

De G ante L.

GLADIVS, pro iure & poteſtate animaduertendi in facinoroſos. l. imperium de Iuriſ. om. iud.

GLADIATORES, gladiis pugnantes, etiam diſcendi cauſa.

GLANDIS nomine omnes fructus continentur. ff. de glan. leg. l. vnica.

GLANS caduca, quæ ex arbore cecidit.

GLANS complura ſignificat: ſed ſignificatus deducuntur ab arboris glande, cuius tredecim genera ponit Plin. Iuriſconſultus tamen latiùs diffinit glandis appellationem in titul. qui eſt de glande legēda. l. 1. [Glandis, inquit, nomine omnes fructus cōtinentur. [Item de verb. ſig. l. qui venenum. Item l. ſylua. Nebr.

GLAREA, terra eſt lapillis permixta, qualis eſt quæ poſt effoſſum terræ tergum ex ſcrobibus eruitur. Virg. 2. Georg.

Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris.

Columella lib. 2. [Cùm parte dimidia lapides minutos vel glaream repererint.] Paul. lib. xxx. de aqua pluuia. arc. l. ſuprà iter glarea iniecta. Idem de via publica. l. j. [In viam terrenam glaream immittere.]

GLAVCINVM, vnguenti genus eſt, ſiue ex herba glaucio ſic dictum, quod valet ad oculorum ſcabricias: ſiue glaucinum, id eſt, viride, quale eſt quod chirurgi tempeſtatis noſtræ Vnguentum Apoſtolorum vocant. Pompon. tit. de Auro & Arg. leg. in l. in argento. Vnguentis autem legatis non tantùm ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſa, ſed & valetudinis, qualia ſunt comagena, glaucina, crina, roſa, myrrha, nardum purum. Comageni vnguenti à Comagena Syria vnde aduehebatur, cognominati, meminit Galen. in 3. decameridon. Crina, vnguenta ſunt quæ fiunt ex lilio rubenti. Plin. lib. 21. vbi de lilij generibus: [Eſt inquit, rubens lilium quod Græci crinon appellant.]. Per Nardum purum, piſticum, id eſt, non adulteratum, intelligit.

GLEBA eſt quædam ſpecies terræ: generaliter tamē ſumitur pro ſolo vel pro terra culta. Require ſuprà [aſcriptitius glebæ.]

GLOS dicitur vxor fratris. l. non facile. §. affinitatis. ff. de gradibus. γάλως Græcis.

De G ante N.

GNARVS, id eſt, ſapiens vel prouidus, cui opponitur ignarus, quod inde venit, id eſt, inſipiens.

GNAVITER, id eſt diligenter, l. fin. C. de Epiſ. & cler.

De G ante R.

GRADVS, ſecundùm Goffred. & Hoſt. in ſum. de conſang. & affi.

eſt quædam habitudo ſiue diſtā-tia perſonarum adinuicem conſanguinitate & affinitate ſibi cōiunctarum, facta collatione ad communem parentem, vel eſt vnius perſonæ diſtantia ad aliam in linea conſanguinitatis, vt l. j. cum ſeq. vſq; ad §. affines. l. non facile. eo. tit.

GRAMMATOPHYLACIVM, locus eſt vbi publicè litterarum monumenta ſeruantur, à γράμμα, hoc eſt litteris, & φυλάττω ſeruo dicitur etiam archion, ſiue archiuum. Vlpianus libro xlviij. dige. titul. de pœnis. l. moris. §. moris. [Quo loco, inquit, in publico inſtrumento deponuntur, archiuo fortè vel grammatophylacio.] Ant. Nebr.

GRAMMATOPHYLACIVM eſt, vbi tabulæ, & inſtrumenta publica, monumentaque rerum geſtarum adſeruantur. Bud. in l. moris. ff. de pœn.

GRANARIA, ſunt loca in quibus grana ſeu fructus componuntur. ſic accipitur ff. de act. empt. in l. granaria.

GRANDAEVVS dicitur annorum xxix. vel xxx. quia hæc ætas virilis eſt, vt not. lxxvij. diſtin. quicunque. per cap. epiſcopus. eadem diſtinct. Quandoque dicitur grandæuus, id eſt, ſenex. 1. Reg. 4.

GRANDIS natu, dicitur paulo minor quinquagenario. l. ij. §. fin. de Orig. iu.

GRANGIA habetur in c. fin. de cenſi.

GRAPHIA, id eſt, ſcriptura.

GRASSARI, videtur verbum ab impetu gradiendi, & qui ex inſidiis viatores adoriuntur, graſſatores dicimus. Iuriſconſultus de ſuſpe. tutori. l. quia graſſandi, inquit, in re familiari facultatem præſtat. & ibidem l. tutor. Si fortè, inquit, graſſatus ſit in tutela. in leg. quoque, cuius initium eſt, apud Labeonem. [Deinde, inquit, multæ à graſſatoribus fuerint ablatæ.] Nebr.

GRASSARI dicitur latrocinari, vel crudeliter agere: inde graſſor graſſaris. i. nitor ad malum. Inſti. in gloſſ. de ſu. tu. §. nouiſſime. Require ſuprà, [Graſſari.]

GRASSATORES idē ſunt quod directarij. de huius dictionis expoſitione vide quod no. ff. de pœ. l. capitalium. §. graſſatores. Require ſuprà, [diætarij,] & in ver. [Graſſaturæ.]

GRATIA duplex eſt, operans & cooperans, vt eſt gloſſ. in verbo cooperante gratia. Cle. j. de magi. Et gratia eſt habitus qui fundatur in voluntate in eſſentia animæ. gl. in Cle. j. de Sum. Trinitate.

GRATIA [apoſtolica perfecta,] dicitur quando ſuper eam confectę ſunt litterę, & ante litteras habetur canonicus titulus, Romanus conſi. ccccl vj.

GRATIANVS, eſt nomen proprium illius qui compoſuit decretum.

GRAVES perſonæ dicuntur quæ non ſunt leues, putà homo bonæ famæ & opinionis, & antiquus homo. gloſ. in c. licet ex quadam. in verbo [graues.] de teſti. quam glo. dicit ibidem Abbas facere ad ſtatuta quæ in multis caſibus requirunt homines graues.

GREMIA, ſurculi aridi & minuti. Vlpia. l. 55. §. 2. de Leg. & fideic. lib. 32. [Sed ſi voluntas non refragatur, & virgulæ & gremia & ſarmenta, & ſuperamenta materiarum continebunt.[Hinc,

GREMIALES arbores, quæ ſurculos illos ſuppeditant, & vnde faſcicu

Digitized by Google

faſciculi componuntur apud eũdem.l.7.§.9.Solu.mat. [Puto autem ſi arbores cæduæ fuerunt, vel gremiales, dici oporteat in fructu cedere.] Columel.lib.xij. c.19. [Muſtum in vaſa defrutaria deferemus.leníque primùm igne ex tenuibus admodũ lignis, quæ gremia ruſtici appellant, fornacem incẽdemus.] Hermolaus legendum putat gremia, quaſi à cremando. Hotom.

GREX eſt collectio plurimum animalium, ſcilicet decem ouiũ vel quinque porcorum, vt no.Inſt.de rer.diu.§. ſed ſi gregis.

GREGARIVS miles, id eſt, vulgaris & vilis.l.vlt.C.de Mili.veſt. lib.xij.

De G ante V.

GVARDIA feuda ſunt, quæ conſtituuntur aliquibus propter cuſtodiã rei domini conſtituentis.

GVARDIO dicitur ille, cui talis cuſtodia eſt commiſſa, vel dicitur guardianus qui eſt ſuperior inter fratres minores cuſtodiens conuentum.

GVARENTARE, vel garentizare, id eſt, defendere, in vſi.feu. de leg.Corra.cap.vnic.§.ſi autem inter pares.

GVIDAGIA dicuntur, quæ dantur alicui pro ductu vel conductu per terram alicuius vt ſecuriùs vadat. Sed gabellæ dantur de contractibus, vt de emptione per emptorem.gl.in c.ſuper quibuſdam. de ver.ſig.

GVNATHETICI ſaltus, ſunt ij quos homines quodammodo adſcriptitij incolunt, nullam vlteriùs expectantes mercedem quàm quæ ex ipſis ſaltibus colligitur, vt declarat Alciat.in l.vlt. C.de præd.tam.

GVTTVROSVS, is dicitur qui guttur habet tumidũ, quale genus hominum in locis montanis videmus, de quibus Iuuenalis,

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Vlp.tit.de Ædil.edicto.l.qui clauum.[Si quis, inquit, naturâ gutturoſus ſit.] Neb.

De G ante Y.

GYNAECIVM, γυναικεῖον, locus in quo veſtes Imperiales, & Imperialium miniſteriorum texebantur. Vnde,

GYNAECIARII in Rub. C. de Murileg. & Gynæciariis lib. Co. qui ei textrinæ in perpetuum addicti erant.

De H ante A.

HABENA cædi impuberes ſeruos pro quæſtione teſtatur Vlpianus in le.j.§.impuberi.ff.ad S. C. Syllan. & Horatius li.ij. Epiſt. de puero ſeruulo, ad Iulium Florum ſcribens,

In ſcalis, inquit, latuit metuens pendentis habenæ.

HABERE ſignificat diuerſimodè, prout ſuũ propriũ ſignificatũ, vel aliud quoduis mediũ ſignificare declarat. V.G. res tua penes me, & promittis mihi ſtipulanti eãdem habere licere, ſignificat quod dominium iſtius rei trãsfertur in me. leg. ſtipulatio iſta, habere.ff. de Ver.ob. & ſic rei poſſeſſæ ſine traditione dominium quæritur poſſidẽti.§.interdum.Inſt.de rer. diuiſ.Itẽ ibi, res tua nõ eſt penes me, promittis habere licere, ſignificat quòd dominium transferes per traditionem. leg.traditionibus. C.de pactis.Item ibi, promittis rem alienam habere

re licere: perſeuerãte aliena nulla eſt ſtipulatio. leg. ſtipulatio. §. quæſitum. ff. eod. titu. quia in re aliena promiſſor non poteſt conſtituere ius dominij. Si autem efficiatur promiſſoris, valet ſtipulatio, vt ibidem, quia tunc poteſt facere vel conſtituere ius dominij. Item ibi, vendo tibi rem alienam, & promitto tibi habere licere, ſignificat habere iure poſſeſſionis. le. habere. ff. de Verborum ſignificatio. & hoc ex natura cõtractus emptionis, de cuius natura eſt quòd ſufficit rem tradere quãdo res aliena eſt vendita, l. ex empto. ff. de Act. empt.

HABERE actionẽ, eſt minus quam habere rem, & hoc eſt quod dicitur, Melius eſt pignori incumbere, quàm in perſonam agere. ff. de Reg. iu. l. minus.

HABERE, tenere, poſſidere, quando hæc tria verba ponuntur in aliquo inſtrumento, ſic debent exponi, ſcil. quòd recipiens habeat de iure, teneat naturaliter & de facto, poſſideat ciuiliter & de iure, quia ciuilis poſſeſſio eſt cauſa quærendi dominium, licet aliquando poſſeſſio ſit tantùm naturalis, non ciuilis, vt illa quam habet vaſallus.

HABERI dicitur & quod peti poteſt. l. id de Ver. ſign.

HABERE in ſinu, in leg. Qui teſtamentum. de probat. eſt idem quod in arbitrio & poteſtate habere.

HABERI pro derelicto dicitur, quod dominus ea mente abiecit, vt ampliùs in numero rerum ſuarum eſſe nolit.

HABILITER, aptè, commodè. Paul. l. 20. ff. de Aur. & arg. mund. [Si vt habiliter gemmæ geri poſſint incluſæ auro fuerint, tum aurum gemmis dicimus cedere.]

HABITARE quis dicitur in loco vbi habet familiam, licet ipſe non ſit præſens. Felin. in cap. quoniam. in princ. de Offic. ord. ver. [dicitur autem habitare.]

HABITATIO, eſt ſeruitus perſonalis in habitando conſiſtens, & conſtituitur in domo aliena, vt not. ff. de vſu & hab. l. j. in glo. cum pactionibus & ſtipulationibus, vt ff. de vſufr. iuncta leg. j. ff. de vſu & hab. vel in vltima volũtate. Differt tamen ab vſu & vſufr. quia in illa iura amittuntur non vtendo, vel capitis diminutione, vt ff. ſi vſusfruct. leg. pen. §. ſicut. habitatio autẽ nõ niſi morte finitur, vt le. ſi habitari. ff. de vſu & hab. Itẽ poteſt inhabitator aliis vendere vel locare ius quod habet, vt l. cùm antiquitas. C. de vſufr. ſicut & fructuarius, & non vſuarius, vt ff. de vſu & habita. l. ſed neque. vide ſuper hoc Azo. in ſum. C. de Vſu & hab.

HABITATOR eo differt ab hoſpite, quo domicilium habens à peregrinante. l. j. §. vlt. de iis qui deie. vel effu.

HAC vox quandoque denotat nõ excluſionem, ſed incluſionẽ, vt in c. ego N. epiſcopus. de iure iur. & ſic ſumitur in iuramentis dicendo. [Ab hac hora,] ſignificat enim præſens tempus cum futuro. de hoc per Ioann. Andr. in ca. primo de Ord. ab epiſc. qui reſig. epiſc.

HAMAE, inſtrumenta erãt ad extinguendum incendium. l. quæſitum. §. acetum. de fun. inſt. & l. 3. de Offic. præf. vig. Hami autem in prælleg. quæſitum. §. canales. anuli ſunt ferrei, ſecundùm aliquos, ad plurimos vſus domeſticos, cuiuſmodi ſunt illi quibus equi, muli, aſini alligantur.

HAMI apud Vlp. in l. quæſitum. §

Cana

Canales. de fun.inſtrum.ſunt, vt quibuſdam videtur, anuli quidã ferrei ad multos vſus domeſticos vtiles: vt putà è quibus equi mu-li,aſini, deligantur.

HAMVS, cùm ſit quo piſces capiuntur,& hami præterea ſint ex quibus lorica texitur,neceſſe eſt apud Vlpian.in titu.de fundo inſtru.leg.inſtrumentà.per hamos nos intelligamus anulos quoſdam ferreos, ad multos vſus domeſticos,puta è quibus equi,muli,& aſini deligentur. [Canales, inquit, & harpagones, & hamos inſtrumento contineri conſtat.] Ant.Nebr.

HARENAE, ſunt loca vbi foditur harena.l. ſed & hi.ff.de pub.

HARENARII qui in harena cum beſtiis gladiatoribúſve pugnant. l.39.ff.de Op.lib.l.5.ff.ad Trebel. l.21.Si ea.ff. de teſtib.

HARIOLVS quis ſit, not.glo.in l. nemo.C.de Maleſ.& mathe.& in c.igitur.26.q.4.

HARPAGONES, vnci ſunt ad rapiendũ apti, ab ἁρπάζειν, quod eſt rapere, dicti.hos Plinius ſcribit ab Anacharſi Scytha primùm inuentos.Liuius libro xxx. [Aſſeres ferreo vnco præfixi harpagones vocant milites.]Itẽ Vegetius libro 2. de re militari. [Habet legio ferreos harpagones, quos lupos vocant.]Lege [hamus] ſuprà.Nebr.

HARPAGONES,vnci ad rapiendum annumerantur inter inſtrumenta,in l.quæſitum.§. Canales. ff. de fund. inſtr.

HARVNDINETVM, vnde harundo vitibus fulciẽdis ſumitur. nam aliorum pedamentorũ inopia ſubſidio harundo capitur, vt ait Varro de re Ruſt.1.cap.8.Eius fit mentio apud Vlpian.le.ix. §.6.dig. de Vſufruct.& lege 12.§. 7.ff.de Inſt. vel Inſt.

HARVSPEX ſic dictus,quaſi horarum inſpector.cap.1.xxvj.quæſtione 4.

HASTAE, vt ait Feſtus, ſubiiciebant ea quæ publicè venundabant, quia ſignum præcipuum eſt haſta. Nam & Carthaginienſes cùm bellum vellent Romanis,haſtã miſerũt:& Romani fortes viros ſæpè haſta donarunt, hinc ſub haſta diſtrahere in leg. vlt.C. ſi propt.pu. penſit. & ſubhaſtatæ res in l.3. Co. de Execut. rei iud. Item ſubhaſtario l. decimaſexta, C. de Reſcind.vend.

HASTARI, eſt rem proponi venalem haſta ſuppoſita, ita enim olim fuit conſuetudo.

HASTARII dicuntur,qui rem proponunt venalem haſta ſuppoſita, & dicuntur à nomine haſta, quod idem eſt quod vẽdditio, vt no.Co.de fi.inſtr.& iure haſtæ fiſcalis. in rub. li. 10. & dixi ſuprà. in ver. [haſta fiſcalis.]

HAVSTVS, eſt ius hauriendi aquam de puteo vicini, cui eo intuito iure ſeruitutis adſcribitur.

De H ante E.

HELIOCAMINVS ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, Latinè verti poteſt ſolaris fornax. Eſt autem ſolare vaporarium in aprico loco ſitum ad calorem ſolis excipiendum, quo antiqui vtebantur. meminit Vlp.in leg.ſi arborem.de ſer.vrb. præd.

HERCISCO,is,eſt diuidere: nam. herciſcũ eſt diuiſio. Cic.1.de orato.[Qui quib.verbis herciſcũ fieri oporteat, neſcit.] Idem erciſcundæ familiæ cauſam agere nõ poſſit. Apul. libro nono de aſino,[Neq; erciſcundæ familiæ,ſed

de communi diuidundo formula tractabo.] lib. decimo Digeſt. titulus eſt famil.erciſcundæ.Ant. Neb.

HERCISCO, id eſt diuido: inde dicitur familiæ erciſcundæ,id eſt. iudicium hereditatis diuidendæ. Require ſuprà [actio familiæ erciſcundæ.]

HEREDITAS eſt ſucceſſio in vniuerſum ius quod defunctus habuit: vt ff. de Verb. ſign.l.nihil aliud eſt hereditas. & l.bonorum eo. tit. Et hereditatis appellatione bonorum quoque poſſeſſio continetur.l.hereditatis. eod.tit.

HEREDITAS ſumitur loco bonorũ, quando dicitur in cõtractu inter viuos: vt ſi quis dicat, [dono tibi hereditatẽ meã,] not.Bar. in l.quãdoque.§.ſi ſeruum.ff.de l.j. Item hereditas venit appellatione rerũ: nã ſi bona relinquuntur ſub appellatione rerum,continetur tota hereditas.not.Bar.in l.ſi cer.C.de Pact.

HEREDITAS adita, eſt illa de qua heres ſe intromiſit auctoritate prætoris. imo auctoritas prætoris non eſt neceſſaria, ſed ſola voluntas ſufficit.vt Inſtitut. de heredum qua. & dif. §. item extraneus.ſecus in petitione bonorum poſſeſſionis: vt ibi notat, & de aditione & repudiatione hereditatis,not.in l.qui ſe patris. C.vnde libe.

HEREDITAS decurionum,nauiculariorum,cohortalium,militum, & fabricẽſium, ſecundũ Azonem in Summa, C.codẽ tit.in ru. & l. vlt. dicitur in qua quoddam ſpeciale ius obſeruatur, de quo notatur ibidem.

HEREDITARIA actio. Require ſuprà,[Actio hereditaria.]

HERES eſt ille qui ſuccedit in vniuerſum ius defuncti, leg. cùm heres.dig. de di. & temporalibus præſcriptio. vel eſt dominus hereditatis, qui fit aditione in voluntariis.§.final.Inſtitu.de heredum qualitate & differentia. ſed in neceſſariis defertur ipſo iure hereditas.

HEREDEM inſtituere, eſt aliquẽ poſt mortem ſuam loco ſui in omnibus bonis dominum conſtituere. Nam dicitur heres ab herus, id eſt dominus: ſibi enim ſuccedunt vniuerſa bona defuncti, & ad eum commoda & incommoda hereditaria redeunt. & ſunt diuerſi heredes. Nam heredes alij ſui & neceſſarij, alij neceſſarij tantùm, alij voluntarij,alij legitimi,alij legatarij,alij teſtamentarij, alij fideicommiſſarij.

HERES ſuus dicitur, filius qui eſt in poteſtate patris, tempore mortis ipſius patris.

HEREDES ſui & legitimi ſecundùm Azo.tit. de ſuis & legiti.heredibus, appellãtur qui in poteſtate morientis fuerunt vt, filius, filia,nepos,neptis,ex nepotẽ natus, ex filio,pronat' pronata,ſeu pronepos proneptis, legitimi & naturales,vel etiam legitimi tãtùm, vt adoptiui.

HERES neceſſarius eſt ſeruus heres inſtitutus in teſtamento domini ſui ab eo qui facultates ſuas habet ſuſpectas,ne poſſit ex ipſis ſatisfieri creditoribus,quibus eſt obligatus, adeò quòd non credit alium hæreditatem ſuam adire, ſi heredem eum inſtituere-: qui ſeruus heres factus,ideo neceſſarius dicitur heres,quia ſiue velit, ſiue nolit, cogitur ſuã hereditatẽ adire,vt ſatisfaciat creditorib. vt Inſt.de here. qua. & dif.§.j.& hoc verum, niſi illi ſeruo debeatur fideicommiſſaria libertas. le.

is qui

Digitized by Google

is qui ſoluendo.ff.de He. inſt.aut hoc eo nõ faciẽte, ſcilicet nõ adeũte hereditatẽ eius nomine potius quàm domini defuncti, res hereditariæ vendantur:ne defunctus contumelia quadam, vel iniuria afficiatur,dicendo quòd res eius venderentur.

HERES legitimus,eſt qui ex lege duodecim tabularum, aut ex iuris conſtitutione etiam ſine teſtamento ſuccedit defuncto, vt ſunt agnati prozimi.Inſt.de legi. ag.ſuc.in princ.

HERES legatarius eſt,qui legatum accepit, vel cui legatum factum eſt. vt le. quoties. digeſt. de Her. inſtit.

HEREDES teſtamentarij dicuntur, qui in teſtamento heredes ſcripti ſunt.

HERES ab inteſtato eſt ille, qui ſuccedit in ius defuncti ſine omni teſtamento, vt Inſt.de Her. quæ ab inteſt. deſe.per totum.

HERES fideicommiſſarius eſt,cui ex fideicõmiſſo relicta eſt hereditas danda illi cui teſtator diſpoſuit, dicendo ſic, [Fidei tuæ committto vt hoc des illi.] Et not. quòd illa ſunt diſportata, ſed fortè pro tanto dicitur heres fideicõmiſſarius, quia fideicommiſſarius loco heredis habetur, Inſt. de fideicom. here.§.reſtituta.vt qui directè & immediatè ex teſtamento nihil capere poteſt, qualis eſt ſpurius, ſaltem capiat ex fideicommiſſo. Sed ipſe verè non eſt heres, cùm ſit rogatus à teſtatore hereditatem adire, & poſtea reſtituere,licet reſtitutione facta pòſt ſemper heres maneat, vt d.§.reſtituta. Duo ergo heredes inſolidum eſſe non poſſunt,vt ff. Commo.l, fi. & l.ſi vt certo.§.ſi duobus.

HERES domeſticus dicitur, qui eſt in poteſtate morientis tempore mortis, dum eum alius non præcedit.Filio enim ſuperſtite,& in poteſtate patris exiſtente, nepos ex eo, qui in poteſtate aui eſt,ſuus heres non eſt. Inſtitu.de her.qual.& diff. §. ſui.

HERES ſubſtitutus dicitur, qui alij heredi inſtituto ſubſtituitur: verbi gratia: ſi teſtator ita dicat, Ille heres eſto, qui ſi non velit vel non poſſit eſſe heres,iſte eſto ei ſubſtitutus, & hoc ſiue ſecundo, ſiue tertio vel quarto loco, alio in loco inſtituto deficiente ſubſtituatur.

Nam ſecundus dicitur omnis qui poſt primũ ſequitur, etiamſi decimus ſit. ff. de Vulga.ſub. l. j.in prin.prout not. Hoſtienſ.in ſum. de teſtam. §. quid ſit perfectus. vbi dicitur inſtitutio.

HEREDES extranei dicuntur,qui teſtatoris poteſtati ſubiecti non ſunt.§.Certi. Inſt.de her.qualitate & differentia.

HERES vel ſucceſſor anomalus dicitur, qui non habet aliquam ex præmemoratis qualitatibus, vt puta is, cui libertatum conſeruandarum cauſa bona addicuntur: item qui ſuccedit herede non exequente mentem defuncti, vt per gloſſ. in §.hoc reſcripto. Inſtit.de eo cui lib.cauſa bo. addi.

HEREMITA dicitur perſona eccleſiaſtica, glo. & Doct.in l.ij. ff. de in ius voc.Doct. & glo.in cap. qui vere.16. q.j.

Imò verò Eremita ſcribẽdum eſt ſine h, ſignificátque propriè eremi, hoc eſt deſerti habitatorem:eremus enim deſertum interpretatur.

HAERESIS Græcè, ab electione dicitur, eo quòd quicunq; vnam opinionem hæreticam vel diſcipli

Digitized by Google

ſciplinam ſibi elegerit, putat eam eſſe meliorem, vt xxiiij. quæſt.3. hæreſis. aliàs dicitur quaſi diuiſio.

Haeresiarcha eſt, qui falſam de fide opinionem gignit, vel primò inuenit, ſicut Arius, Vviclef, & alij conſimiles.

Haereticvs dicitur errans in fide: vnde quicunque in fide dubitauerit friuola adhæſione, hæreticus cenſetur, vt in cap.1. de hæred. Etiam pro hæretico habetur qui ſcienter hæreticum non reuocat, vt eod. tit. cap.ij. Et ſecundùm Aug. dicitur qui certam opinionem nouam & peruerſam gignit vel ſequitur gratia alicuius temporalis commodi, vel alicuius gloriæ vel principatus. Dicitur gignit, vt aliquis hæreſiarcha, vt Arius, Sabellius, &c. Dicitur, ſequitur, propter illum qui errorem illũ imitatur, prout hæc legitur xxiiij. q.3. hæreticus. Dicitur hæreticus, qui peruertit ſacramenta eccleſiæ, ſicut ſimoniacus. j. quæſt. j. eos. Item ſacræ ſcripturæ peruerſus intellector. xxiiij. q.3. hæreſis.

Item omnis excõmunicatus. 4. q.j. quod autẽ. Item Romanæ eccleſiæ publicus iniuriator. xxij. diſt. omnis. Item qui aliter ſentit de articulis fidei, quàm Romana eccleſia. xxiiij. q.j. hæc eſt fides.

Hermaphroditvs, Veneris & Mercurij filius fuit, vnde & nomen illi, quoniam Hermes eſt Mercurius, & Aphrodite Venus. hic cum in Salmacidis fonte nataret, à Nympha deprehenſus, ab eadémq; implicitus, vtriuſq; naturã reportauit: qua de re fabula eſt perlonga apud Ouid. 4. Meta. nunc autẽ hermaphroditi vocantur quos antiquiores androgynos, id eſt ſemiuiros & ſemi fœminas appellant. Plin. li.7. & Gellius lib.9.c.4. ſunt auctores. Vlpian. tit. de liberis & poſthum. l. ſed eſt. [Hermaphroditus, inquit, & maximè ſi in eo virilia præualebunt, poſthumum heredem inſtituere poterit.]

Hermaphroditvs, requiere ſub litera E.

Hervs vel heros Græcè, idem eſt, quod dominus latinè.

De H ante I.

Hiatvs aliquando ſumitur pro puncto mortis, ſeu pro emiſſione ſpiritus vltimi. De Pœniten. diſt. vij. cap. nullus. Aliquando eſt apertio terræ, c. non offeramus. xxiiij. 4.1.

Hic, hæc, hoc, an & quando ſint demõſtratiua, Bart. in l.j. in j. oppoſit. de Ope. noui nuncia. & in prima conſtitutione. C. & in l. Mæuius. §. duobus. ff. de leg. 2. & plenè de iſtis in l. j. §. huius ſtudij. ff. de Iuſti. & iur. Alex. & Iaſ. & Bart. in l. j. verſ. itẽ oppono, ff. de Pecu. Quandoq; faciunt ſimplicem relationem vel demonſtrationem. xvj. diſt. can. j.

Hierophylax, acis, interpretatur ſacrorum cuſtos, quòd hieros eſt ſacer, & phylazo cuſtodio. Latinè tum æditui, tum æditimi appellantur. Scæuola in titu. de Annuis legatis. l. annua. [Sacerdoti, inquit, & hierophylaci & libertis.] pro quo mendoſè legitur gerophylaco. Nebr.

Hierophylax, ſacrorum cuſtos, latini vocant ædituũ. extat hæc dictio in l. annua. de an. lega.

Hierapolis, nomen eſt complurium ciuitatum: alia namque eſt in Aſia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania, alia in Syria, vnde Hierapolitani ſunt appel-

Digitized by Google

appellati, de quibus Iuriſconſ. in tit. de Aqua cot. l. j. vbi legitur apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pœnis. l. crimen. Hieropolitanis, inquit, reſcripſerunt.

HIPPOCOMI, qui equorum curæ præfecti ſunt. meminit huius verbi. l. quoniam. C. de cur. public. lib. xij.

HIPPODROMVS, vt interpretatur Bud. eſt equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugnæ.

HIPPONIS, cuius meminit lex, nauis aduerſa. ad l. Rhod. de iac. Locrorum fuit Colonia. Strabo eam vocat hipponium. Plin. autem ſcribit à Romanis appellatam Vibonem, dein Valentiam. Hæc vrbs adhuc extat, ſinúmque efficit Hipponiatem.

HYPOTHECA interpretatur ſuppoſitio, & ſignificat etiam pignus quod pro aliqua re ſupponitur. Vnde & apud Iuriſconſ. tit. eſt de diſtractione pignorũ, vel hypothecarũ. l. cũ tabernam. [Nõ certificationem, inquit, ſed ſuppoſitionẽ à me accipere, hoc eſt vocabulo vſitatiori hypothecam.] Item lib. xx. de pigno. & hypothe. l. res. Inter pignus, inquit, & hypothecá tantũ nominis ſonus differt. Hinc hypothecarius dictus, penes quem remanet hypotheca ſiue pignus, vt in tit. de ſeparation. l. j. Hypothecarius, inquit, creditor. Neb.

HIRCOSVS dicitur cui os olet. vt l. qui clauũ. §. is cui. ff. de Ædi. edi. Sed propriè dicitur cui alæ grauiter olent: nam hircus etiã dicitur alarũ fœtor, quem Plinius alarum graueolentiam vocat.

HISTRIONES, id eſt, ioculatores, ab Hiſtria, c. clericus. de vita & honeſt. cleric. de Conſec. diſtinct. ij. ſcenicis atque hiſtrionibus. & cap. pro dilectione.

De H ante O.

HODIE, hæc dictio non importat dilationem. l. liber homo. §. j. ff. de Verbor. oblig. & l. prætor. §. præterea. & §. poſſe. ff. de iniur. & facit diſpoſitionem præſentem: vt ibidem notatur.

HOLOBARAE veſtes, quę ob aurũ intextũ graues ſunt. Alciat. in titul. de Veſt. holob. lib. xj. C. Sunt qui holoberæ, alij holouerae.

HOLOBRYSAE veſtes, quæ totæ ſunt ex auro obryzo.

HOMAGIVM, eſt idem quod fidelitas: tamen Spec. eod. titul. in lib. de feud. ponit illam differentiam, quod homagium eſt de iis, quæ ad temporalia pertinent, & ideò pro ſpiritualibus indignum eſt vt quis homagium facere compellatur: fidelitas tamẽ pro ſpiritualibus præſtatur, quia prælati bene prẹſtãt fidelitatem, vt in cap. antiqua. de Priuileg. vel ſic poteſt deſcribi, [Homagium eſt quædam adſtrictio ſeruitutis liberi hominis facta domino per pactionem ſiue ſtipulationem promittẽtis libero homini domino ſuo fidelitatem, & conſtituentem ſe hominem vel vaſallum ſuum] Et ſic in aliquibus partibus hoc modo ille qui facit homagium coram domino ſuo flectit genua ſua, tenendo manus ſuas coniunctas ſimpliciter inter manus domini, iuſiurandum de fidelitate præſtans: & mutuò ſe in ſignum fidelitatis oſculantur, cuius forma ponitur in lib. feud. de no. fi. for. c. eſt & alia. ſcilicet poſt rubric. illam de for. fi. Ad idem facit de iureiur. cap. ego N. & lxxiij. diſt. tibi domino. & Hoſt.

poni

ponit eam in Sum.de feu.§.quid ſit fidelitas,& qualiter ſit faciẽda Ex dictis homagium deſcribi poteſt ſecũdum formam,[eſt quando aliquis, flexis genibus, iunctis manibus in manus domini poſitis, aliquid promittit] Eſt autem homagium multiplex ſecũdum Spec.vbi ſuprà:quoddã eſt ligium, quoddam eſt non ligium, quoddã edictale,quoddã decretale,&c.de quibus infrà.

HOMAGIVM decretale eſt,Nam heres hominis mei qui illo feudo ex cõſuetudine poſſet infeudari,& per cõſequens in homagium ſuccedere,debet intra certum tempus me in dominum agnoſcere, & fidelitatem mihi præſtare, & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere,& in recipiendo videor ſibi ius feudi decernere,propter quod dici poteſt homagium decretale, ſicut etiam bonorum poſſeſſio decretalis, & quod ius mihi tribuit,ſicut & talis bonorum poſſeſſio, ſcilicet, ſi nullus ſit proximior. Et ideò in curia Franciæ recipiuntur fidelitates & homagia alterius ſaluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur vaſallitium, in Francia vocatur homagium, &c. etiam dicitur homagium,c.veritatis.de iureiurand. Differunt tamen, quia homagium eſt quando iuratur alicui fidelitas nemine excepto,ſed vaſallitiũ ſuperiore excepto, ſcilicet imperatore. De hoc optima gloſ. in verbo homoque ligius. Cle. paſtora §.dicíne.de Re iudi. vbi etiam dicitur quòd quis non poteſt eſſe ligius duorum, ſed bene ligius vnius,& vaſallus alterius,vel vaſallus plurium,& ſic homagium poteſt dici hominis ligium.

HOMAGIVM edictale, eſt ſicut bonorum poſſeſſio edictalis. vnde ſecundum Spe. ibidem, homagium edictale ſiue hereditarium eſt, quod quis habet, eo ipſo quòd eſt hæres,nam eo ipſo quòd adit hereditatem hominis mei,perſonã eius repræſentat, & videtur hominis homagium ſubiiſſe: & tale homagium poteſt finiri tempore, ſi domino placebit : quia ſi domino non placeat non finiretur, etiam ſi vaſallus vellet bonis feudalibus cedere,imò ageret contra ipſum vt eũ in dominum agnoſceret: & hoc ex contumelia ſua, vnde puniri debet ne inuitus conſequatur immunitatem, quod eſſe non debet. pro quo ff. de Neg. geſt. l.ſiue hereditaria. Et ideo poſſum eum cogere vt ſubeat homagium decretale, & etiam quòd plus tribuat ei in effectu quàm edictale.

HOMAGIVM legium,eſt ſecundùm Spec.ibidem, quod ſit Imperatori vel Regi, nullius alterius fidelitate ſalua:illud autem quod ſit aliis, non dicitur legiũ, quia ſit vel iuratur,ſalua Imperatoria vel Regia fidelitate:multi enim putant homagium legium eſſe, quando vaſallus mittit manus ſuas inter manus domini, & ſibi homagium facit,& fidelitatem promittit, & ab eo ad oſculum recipitur:quod non eſt verum, vt etiam ibidem dicit Specu. ſed vt ipſe dicit, tunc alij ponunt quòd duplex eſt homagium. Homagium ligium in quo nullus recipitur quantum ad verba,ſed quantum ad mentem. Et aliqui qui ſupremam & generalem habent auctoritatem & iuriſdictionem, puta Imperator vel Rex,intelliguntur excepti,

Digitized by Google

pti,&c.Item vbi ponitur legium ſuprà & infrà, habent aliqui ligium. Homagium non legium eſt, quando aliquid excipitur, puta, Facio tibi homagium excepta fidelitate ad quam domino meo tali legio teneor,vel ſaluo, quòd poſſum cùm voluero dominum legium mihi conſtituere, vel ſaluo quòd nolo tibi contra talē iurare.Sed dictum primum eſt verius ſecundùm Sp. licet hoc vltimo deſignatum communis vſus approbet.Et ſecundùm vltimum modum ſequitur per totum, & illo vtitur Spe. de homagio ligio. vide ſuprà[feudum legium.]

HOMO non rectè dicitur qui adhuc eſt in vtero matris. l. cùm inter. C. de fideicom. lib. & l. pen.de poſth.hered.

HOMO ligius ſecundùm Specul. ibidem dicitur quaſi ſuo domino ligatus, vel quaſi legalitatem continens. Vnde Rex Siciliæ eſt homo ligius Romani iudicis, vt in clement.paſtoralis. de re iudic.præallegat. poſt medium. in §.rurſus. vbi gloſſ.not. Et omnis homo ligius eſt vaſallus,ſed non econtra.

HOMICIDIVM, dicitur hominis occiſio ab homine facta: & dicitur quaſi hominis cædium, ab homo, & cædo, ſecundùm Gof. in Sum.eod. tit. & Hoſt. & Ioan. & Specula. & eſt duplex, ſcilicet voluntarium & caſuale. Etiam committitur homicidium facto, conſilio, præcepto, & defenſione. cap.ſicut.eo.tit.vbi gl. no.Fit etiam homicidium ſpirituale ex quadam iuris fictione ſpiritualiter octo modis. Primò per fratrum detractores, eos odientes, iniquitatem, oppreſſionem & iniuſtitiam faciētes, fratribus malè perſuadentes,&c.vt c. homicidiorum. de pœn.diſt.j. cap.omnis iniquitas, & c.noli. ead.diſt. Et generaliter iniquus motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. Itē homicida cenſetur qui tempore neceſſitatis proximis alimenta negat,l.xxxvj.diſt.paſce.Corporale homicidiū eſt hominis peremptio corporaliter. Et fit dupliciter, ſ.lingua & facto:lingua tripliciter, præcepto,conſilio,& defenſione.50. diſtin. ſi quis viduam. & c.periculoſè. & pen. di.j. Facto quadrupliciter, iuſtitia,neceſſitate, caſu & volūtate.

HOMOLOGARE,eſt idem quod confirmare, vel ratificare,& ſic dicitur quòd arbitrium ſit homologatum. Alij dicunt homologare,idem quod conſecrare.

HOMOVSIOS, quo verbo vtitur Iuſtinian.in l.iiij.de ſum.Tri.latinè ſonat conſubſtantiale.

HONESTVS dicitur, qui nihil habet turpitudinis, ſecundùm Iſido.ij. Ety. & dicitur honoris ſtatus, & de iſta honeſtate vide Gof. Ho. & Spe.in ru.de vita & hon.cleri.

HONESTAS iuſtitiæ publicæ, i. conſtitutiones eccleſiæ factæ propter publicam honeſtatem. Iudicauit enim eccleſia eſſe honeſtum,vt nunquam conſanguineus duceret ſponſam conſanguinei ſui viui, vel mortui, ſecundùm Archid. de ſpon.c.j.lib. vj.de hac honeſtate.vide in c.ad audientiam. & cap. ſponſam. de ſpon.& matri.vbi per doct.

HONOR aliquando capitur pro dignitate.l.nup.de don.inter vi. & vx.quandoque prò magiſtratu.§. Prætorum. Inſt. de iu.nat. gen. & ciui.quandoque pro dono. l. ſi remunerandi. ff. Mand.

quan

Digitized by Google

quandoque pro ſalario.l.j.§.pro inde.de Var.& extraord.cogn.

HONOR municipalis, eſt adminiſtratio reipub. cum dignitatis gradu.l.honor.de Mun.& ho.

HONORARIA dicuntur præmia legatorum ſeu aduocatorum. l. j.§.in honorariis.ff.de Var.& extraordina.cognit. Require infrà [legatus.]

HONORARIVM ius, dicitur ius Prætorium. §. prætorum. Inſtit. de Iur.nat.gen.& ciui

HONORARIAE actiones dicuntur, quæ prætoris edicto conſtitutæ ſunt,l.39.ff.de Nox.act.l.11. ff.de fideiuſſ.

HONORARIAE obligationes, quas prætor edicto ſuo inſtituit. l.obligamur,52.ff.de Oblig.

HONORARII ſucceſſores dicũtur, qui & bonorum poſſeſſores. Inſti.§.1. de Bono.poſſ. Vlp.l.9. §.5.ff.de Interd.act. l.1.§.non ſolum. ff. vt legat. nom. l.10.ff.ad Velleia.l.7.ff.ad Public.

HONORARIVS tutor curatórve, dicitur quẽ teſtator adminiſtratione aliis delata tutorem tamẽ aut curatorem eſſe voluit. Vlp. l.3.§.1.ff.de Adminiſt.tut.

HONORARIVS arbiter, qui à prætore datur: quòd ab eo qui honorem, id eſt, magiſtratum gerit, detur. Proculus l.76.ff.pro Socio.

HONORARIA pœna, quam prætor introduxit atque conſtituit.Iuſtinia.§.6.de Iniur.

HONORATOS ait Alciat. etiam eos appellari qui Palatina dignitate præditi ſunt, abſque adminiſtratione.

HORREVM, eſt repoſitorium, non ſolùm frugum, frumenti & vini, ſed cæterarum quoque rerum, quæ adſeruari conſueuerunt. De horreo frumenti. Virgil. primo Georgic.

Illius immenſa ruperunt horrea meſſes.

De horreo vini Horatius in Odis, & Iuriſconſult. in titul. de fund.inſtruct. l. tabernã. [Legauerat, inquit, horreum vinarium cum vino & vaſis & inſtrumento.]De horreo aliarum rerum in tit.de emptione & vendi. [Clauibus, inquit, traditis, ita mercium in horreis cõditarum poſſeſſio tradita videtur, ſi claues apud horrea traditæ ſunt.] Itẽ in tit.locati.[Dominus, inquit, horreorũ, effractis & cõpilatis horreis non tenetur.]Hinc[Horrearius,] qui præpoſitus eſt horrei cuſtodiæ, vt li.xix. Digeſtorum, in titulo, locati & conducti.l. cùm in plures. [Rerũ, inquit, cuſtodiã quam horrearius habet.] Item l.Cælius. [Cum horreario, inquit, agẽdum.]Et merces horreaticæ dicuntur, quæ in horreis adſeruantur, vt in tit.de conditis in publi. hor. l. nulli. Codice. [Nulli, inquit, poſthac horreaticas ſpecies contingendi copia detur.]Nebriſſenſ.

HORREVM, accipitur pro quocunq; loco ad reponẽdũ merces idoneo: inde horrearius, de quo in l.cùm in plures.§. vlt ff.loca.

HORTAMVR aliquando importat mandatum neceſſitatis, & per ipſum confertur iuriſdictio, cap. quia iudicanti.de præſcript. & c.j.de teſtam. & cano. hortamur iij.quæſt.ix.

HOSPES dicitur, qui recipit & recipitur.ff.de Exer.act.l.j.§.magiſtri.in glo.dicitur vector. & ad legem Rhod.de iac.lege ſecunda, tertio reſponſo.

HOSPITIA, olim publicè dari ſolebant: eräntque quibus hoſpites

ſpites recipiendi munus à repub. imponebatur, l.3.§.eos milites.l. vlt.§.pen.& vlt.ff.de Mun.

HOSTES quos non appellamus, eos, inquit, Caius, veteres perduelles appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum eſſet, l.234.ff.de Ver. ſignif.

HOSTES ſunt, ait Vlpian. quibus bellum publicè populus Romanus decreuit: vel ipſi pop. Rom. cæteri Latrunculi vel prædones appellantur. l. 24. ff. de cap. & poſtli.

HOSTES hi ſunt, ait Pompo. qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuimus: cęteri latrones aut prędones ſunt, l.118.ff.de Verb.ſignif.

HOSTICOLO in libris Florentinis reperio pro hoſtico, id eſt, vt Varro ait, hoſtili agro. Vlp.l. vni.ff. de bono. poſſ. ex teſt. milit.[Non dubiũ eſt, quin debeant ratæ voluntates eſſe eorum, qui in hoſticolo ſuprema iudicia ſua quoquo modo ordinaſſent.] Itẽ, Si in hoſticolo deprehendantur, & illic decedant. videndum tamen an ſatius eſſet HOSTICO retineri. Hotoman.

HOSTIARIVS olm in veteri teſtamento idem erat quod ianitor, xxxj.diſtinct.cleros.

De H ante V.

HVMANVS, id eſt, ſecularis.j.diſtinct.c.j.xj.q.ij. qui & diuinis & humanis. Item idem eſt quod humilis.50. diſtin. eos. xxiiij.q.j. ſi quis dederit. & habetur in regula, ſemel Deo, de Reg.iur.lib. vj.

HVMANITATIS ratio pro humana natura accipi videtur in l. non tantum.de appel.

HVMANITVS contingere, pro mori. Inſtit. de don.in princ.

HVMILES perſonæ quæ dicantur, declarat impe.in l.humilem. C. de inceſ. nup. Bart.in l.tutor. §.tutores.de Suſpe. tut. annotat humilem dici qui caret dignitate.

HVMILIORES perſonæ dicuntur pauperes, l. illicitas. §. ne potentiores.ff.de Offic.præſi. & dicitur humilis quaſi humo acclinis, ſecundùm Iſid, not. Archi. in c.qui epiſcopus.xxiij.diſt.

HVMILITAS ſeu humiliatio, vt not. Archid.xxij.cum humilitatis.eſt virtus qua homo veriſſima cognitione ſibi vileſcit. de qua gloſ. optima in verbo humilitatis. & eſt gloſſ. finalis in Cle. j. de relig. dom. quæ multa perpulchra ponit de humilitate. Vnde, [melior eſt in malis factis humilis confeſſio, quàm in bonis ſuperbiæ gloriatio,]x.q.3.c. iniuſtum, in fin.

HVMILIATI ſunt quidam religioſi qui fuerunt condemnati ab eccleſia per Luciũ Papam. quia noluerunt iurare: & poſtea tempore Clementis recepti ſunt ab eccleſia, quia ſe correxerunt, & iurant quando expedit. not. in c.olim cauſam, de Reſtit. ſpolia.

De H ante Y.

HYACINTHVS, nomen floris & gemmæ. l. j. C. nulli lic.in frc. equo.lib.xj.

HYDRAVLVS, inſtrumentum extrahendæ à profundo aquæ idoneum: inde hydraulæ, quibus cura aquæ domus Imperatoris demandabatur, de quibus in l.v. C. de Exeuſ.mun.lib.x.

HYDROMELI ὑδρόμελι à Græcis dicitur, quæ fit apud latinos aqua mulſa, Hiſpani vocant

Digitized by Google

[adoxa.] conſtat nãque ex aqua & melle, vnde & nomẽ accepit. Nam ὕδωρ eſt aqua, & μέλι mel. Plin.lib.14.fit vinum, inquit, ex aqua & melle tantùm, hoc vocatur Hydromeli. Idem lib.21. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabitur. Vlp. l. 33. ff. in tit.de Trit. vin.ol. le.l. ſi quis.Neque ceruaſia, inquit, continebitur, neque hydromeli.

Hydromeli aqua mulſa, quę aqua & melle conficitur. Hanc vocem vſurpauit Vlp.in l.ſi quis.de trit. legat.

Hydrophylaces, curatores ſunt aquarum.

Hydrophylatti dicuntur, ab ὑδρία, quod eſt vas quo aqua fertur, vel ab ὕδωρ, id eſt aqua, & φυλάττω, cuſtodio, quaſi cuſtodes aquarum ſecundũ Ioan. And. in cap. ſi iudex laicus. de Sentent. excommu.lib.vj.

Hymnvs angelicus, eſt gloria in excelſis.de celebrat miſſ.ca.conſilium.

Hyperberici menſis mentio fit in c. propter.Io. j. xviij. diſt intelligitúrque October. Alciat.tamen, capit.libr.j.Parer.cenſet legendum, hyperberetæi, quòd teſte Suida ita is menſis apud Macedones appelletur, ſitq; apud eos vltimus menſis anni. Vnde hyperberetæa ab eiſdem vocantur ſerotina, tarda & poſt collectos demum fructus accidentia.

Hyperbole, latinè exceſſus, figuræ nomen, cùm ſcilicet quippiam dicitur fidem veritatis excedens, augendi vel minuendi gratia. cuius rei exemplum in §. per traditionem. Inſtitutio. Rerum diuiſio. vt ibi obſeruauit Accurſius.

Hypaethria appellantur loca ſub dio expoſita, hoc eſt patẽte cœlo. Plerunque tamen accipiuntur pro ſubdiualibus deambulationibus, quas apud veteres moris fuit pulcherrimis ſterni pauimẽtis, & hyeme quidem plumbo, vel aliqua alia materia exemptili tegebantur, ne gelu vel niuibus corrumperentur: æſtate verò expanſis velis à ſolis ardoribus defendebãtur. l.malum.§.plumbum. de Verb. ſig.& l. quæſitum §.de velis.de fun. inſtru.licet ibi corruptè legatur apothecis pro hypæthriis.

Hypocavstvm ὑπόκαυστον, παρὰ τὸ ὑποκαίειν, id eſt, ſuccendere, Latinè interpretari poſſumus ſuccẽſum, vel ſubuſtum, locus eſt in balneis ad calefaciendas cellas caldarias & tepidarias, vt exponit Bud. interdum accipitur pro cubiculo vndique occluſo, in quod aër nõ admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, quod ſermone Italico ſtufa appellatur. Papinius 1. Sylua.

Tenuem volunt hypocauſta vaporem.

Plinius Cæcilius in Epiſto.cohæret hypocauſtũ, &, ſi dies nubilꝰ, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Ambroſ.lib.6.hexamer.[De hyeme forſitan quereris, quia nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus anhelantur.] Vl. l.16.Mandat. ff. Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium, & hypocauſta, & quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret. Idem l.55. §. 2. ff. de leg.& fideicom.lib.32.[. Lignis legatis quod comburendi cauſa paratũ eſt, continetur, ſiue ad balnei calefactionẽ, ſiue dietarum hypocauſtarum ſolebat vti.] hinc con

Digitized by Google

conclauia & cellę in quibus ſunt opera fornicata, vbi frigoris vitandi cauſa ignis accenditur, hypocauſta nominantur.

HYPOCOMVS dicitur ab ὑπὸ quod eſt ſub, & κώμη villa. Inde hypocomi, qui ſint ſub villanis, ſecundùm Placent. & Accurſ. Sunt tamen veriùs ſtabularij qui equos curant.

HYPOCRISARIVS quandoque ponitur pro ſyndico, quandoque pro œconomo, vt notat Spec. in tit. de his qui alien. poſ. vel non. §. licet. Apocriſarij leguntur, extrà, de Elect. cap. ſignificaſti. & j. q. 6. conuenientibus.

HYPOCRISIS, latinè ſimulatio, & hypocrita, ſimulator dicitur.

HYPOMNEMATOGRAPHI dicuntur commentariorum ſcriptores. habetur hæc vox in l. ſi quos. C. de decurio. lib. x.

HYPOSTASIS dicitur ab ὑπὸ, quod eſt ſub, & ςάσις, ſtatus vel ſtans, quaſi ſubſtans. & vtuntur Græci ſicut nos, pro perſona, quia habet ſubſtare omnibus accidentibus, & omnia accidentia ad ſe recipit, à nullo tamẽ informatur ſecundũ Hugonẽ, Gloſ. ex Clement. prima, de Sum. trini.

HYPOTHECA: ὑποθήκη à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: Nam (vt ait Martianus) inter pignus & hypothecam tantùm nominis ſonus differt, l. 5. in fin. ff. de Pignor. quippè cùm alterum Græcum, alterum latinũ ſit. Iuriſconſulti autem docendi cauſa, & vt ſuis quæque res vocabulis demonſtretur, pignoris appellationem ad res mobiles, hypothecæ verò ad immobiles referunt. l. ſi rem. 9. §. 2. ff. de Pignor. act. §. Item Seruiana. 7. Inſtit. de Actio. l. j. ff. de pign. act. l. 4. ff. de Pigno. vbi traditur hypothecam dici propriè eius rei, quæ nuda conuentione obligatur. Pignus porrò & hypotheca hoc differunt, quòd illud & pro rebus obligatis, & pro ipſo obligationis contractu ſæpè vſurpatur: hæc verò tantùm pro rebus ſuppoſitis. Cicero libr. 13. Epiſtol. [Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ cõmiſſæ ſunt.]

HYPOTHECARE eſt obligare, pignorare, vel ſupponere, vt patet per Rubr. ff. de Reb. eo. qui ſub tut. & cur. dum ſubditur, ſine decreto pignori non ſupponendis.

HYPOTHECARIA actio eadem quæ quaſi Seruiana, dicitur quæ cuiuis creditori ſui pignoris perſequẽdi cauſa cõceditur. l. 3. ff. ad exhibendũ. dict. §. 7. de Actionib.

HYPOTHECARIA formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur. l. 3. l. 4. l. 11. & alibi ſæpe. ff. de Pignor.

HYPOTHECARIVS creditor, qui ſub hypotheca pecuniam credidit, l. j. §. ſciendum. ff. de Separa. l. j. C. de his qui in prior. Hotoman.

HYSGINVS color dicitur ab hyſge herba. l. quæſitum. §. illud. de leg. iij.

HYSTEROLOGIA, vel hyſterõ proteron, figura eſt, cùm id, quod primum eſſe debet, ſecundo ponitur loco, vt cùm Iuriſconſultus priùs determinat ſecundam quæſtionem, quàm primã, prout fecit in lege iij. §. Labeo. de Incen. rui. naufra.

De I ante A.

IACENS hereditas dicitur antequã adita ſit. l. j. ff. de Succeſſor. edict.

Digitized by Google

l.denique.13.§.quæſitum.ff.quod vi aut clàm.l.5.ff.Vt in poſſeſ.leg. l.1.ff.de Bon.poſſ.furt.

Iacens dicitur ea res cuius dominus ignoratur. Vlp.l.43. §.43. ff.de furt. [Qui alienum quid iacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur.

Iacinthus, lapis eſt pretioſior aliis. C. nulli lic. in fre. l. vnica. lib.xj.

Iactus, require infrà [lex Rhodia de iactu.]

Iactura eſt damnum vel periculum quod quis patitur quando imminente tempeſtate proiiciuntur bona in mare ad exonerãdum naues: & ita capitur propriè, ſed largè poteſt capi, pro quocũq; damno alicui per violentiam illato vndecunque proueniat. Vel dicitur læſio facta cum lapide vel ligno. Require etiam infrà [lex Rhod.]

Iactura & [damnum] differunt, quia iacturam ſcienter & vltrò patimur, vt patet in iactura quæ fit per tempeſtatem maris, vt in titul.ad l. Rhodiam de iac.damnum verò inſolito & nobis inſcientibus fit. ca. in primis. ij.q.j. & l.j.ff. ad l. Aquil. & not. per Archid. in c. quia ſæpe. de elect.in vj.

Iam, hæc dictio denotat perfectionem actus & continuationem. Bart. in l. Celſus.nu.26.ff. de Vſuca.& in l.j.ff.de aqua quotid.& æſti. & text. in conſtitut.j. C. verſic. omne iam conſti. & ibi Bald.

Iam, quandoq; ponitur interrogatiuè. ff. ad l. Aquil.l. Stichum. Quandoque retro tempus ſignificat & continuum. de Acq. rer. dom.l.nunquã.§.theſaurus.Item quandoque ſumitur pro futuro & preterito ſecundùm ſubiectam materiam, vt l.quamuis.ff.de fur, & ibi not.

Ianthinus, na, num, color eſt violaceus, quoniam ἴον Græcè, viola interpretatur Latinè, ἄνθος florem ſignificat. Plin. libr. 22. [Appellata, inquit, ia, & ab iis ianthina veſtis.] Perſius:

Hic aliquis cui circa humeros & ianthina læna eſt.

Martialis:

Coccina famoſæ donas & ianthina mœchæ.

Vlp.de leg. iij.ſi cui. [Buccinum, inquit, & ianthinum cõtinetur.] Et ferè quoties in libris Digeſtorum, & in litteris ſacris legitur hyacinthinus color, intelligendus eſt violaceus, id eſt, coloris violæ.Nebriſ.

Ianthinus color, eſt violaceus.l.ſi cui.§.fin.de leg.iij.

Ianuarius, eſt menſis ideo ſic dictus, quia eſt principium & ianua totius anni, vt not.per Arch. extrà, de reſcript.c. ſi propter. in gloſſ.debet hoc intelligi.

De I ante B.

Ibi, hæc dictio, non tantùm locum, ſed quandoque etiam tempus demonſtrat. gloſ. in l.ſi quis. de iud.

Ibrida, eſt de ſcorto natus.

De I ante C.

Iconomus dicitur ille cui eccleſiaſtica res gubernanda mandatur. vt C.de ſacroſanct. eccl. l. iubemus.circa princ.& gl.3. cap. Imperatorũ. de iura. cal. vbi not. differentiam per doct. inter iconomum, ſyndicũ, procuratorem, & actorem, quæ ibi ſecundùm gloſſ. in lata ſignificatione idem ſignificant. De quo duæ gloſ. notabiles, vna in can. ſi quis erga. ij.q.

Digitized by Google

ij.q.ij. alia in cau. quoniam. xvj. q.vij. & habetur x. q.ij.ſi iconomus.

OECONOMVS per œ,diphthongon ſcribendum eſt, non per i, nec per y: ſignificat autem propriè curatorem domus, hinc & œconomica Ariſtotelis.

De I ante D.

IDCIRCO, & ideo, ſunt dictiones cauſales. Bartol.in l.demonſtratio.§. quod autem. ff. de condit.& demonſtr.

IDEM quandoque exponitur pro ſimile.l. ſi nō ſortem.§.Libertus. de condictio.indebiti. Et quandoque idem appellatur, tametſi priſtina qualitas aut quantitas non adſit. l. proponebatur. de Iudic.

ID EST, dictio expoſitiua,ff.ad l. Aquil. l. item Mela. §. legis. vide latè de hac dictione per Bart. in l.j.ff.ad l.Aquil.

Ἰδιόχειρα appellantur (inquit Imp. Leo) ſcripturæ quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri,interueniētibus amicis rerum contrahēdarum cauſa. l. ſcripturæ, 11. Cod. Qui pot.in pig.hab.&,vt opinor, ἰδιόχειρα & ἄγραφα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumēta ſunt.Nou.49. & 142. Item 73.quæ etiam forenſia appellantur.l.comparationes.19.C. de fide inſtr.qua de cauſſa in d.l.ſcripturas, ἰδιόχειρα iis,quæ publicè à tabulariis conſcripta ſunt, opponuntur.Hotoman.

IDIOTA eſt Græcum,& eſt idem quod Imperitus, ſecundum Iſid. li.10.vt eſt laicus qui litteras neſcit. vt in Auth. quomodo opor. epiſ.§. j. quandoque dicitur ille qui oſtendit ſe ſcire cùm neſciat, vnde verſus,

Vir bene veſtitus,pro veſtibus eſſe peritus
Creditur à mille, quamuis idiota ſit ille.

Ita dicit Ioan. And. in addit. ad Spe.in tit.de arbitro.§.reſtat.verſic.[item ferendæ ſunt.]

IDONEI propriè dicuntur qui poſſunt & volunt in eccleſia deſeruire. de Præben. ſuper inordinata.Et dicuntur idonei qui ſunt moribus, honeſtate, & litterarū ſcientia decorati. de Inſtit. c. in eccleſia. in gloſſ. iiij. etiam ſunt prouidi & circunſpecti.

IDONEE cauere quomodo intelligatur,require in ver.[cautio.]

IDONEVS tutor dicitur, qui eſt ſoluendo, quatenus ſunt facultates pupilli. l.ij. §. j. idoneus. & ibi Bart.ff.ad Tertyl.

De I ante E.

IEROCINIVM, eſt locus vbi aluntur pauperes, ſecūdùm quod accipitur C. de Sacr.ſanct.eccleſ. l. illud. vbi legitur Prochotrophium.

IEROTHOCOMIVM, eſt locus vbi ſenes & valetudinarij,& propter ſenectutem tantùm infirmi homines curantur. gl.in c. tributum.§.ſancimus.xxiij.q.8.

De I ante G.

IGNARVS eſt qui ignorat,vel qui ignoratur,ſecundùm Iſid.li.x.

IGNAVVS idem eſt quod ignarus viæ,id eſt, rationis & vitæ ſecundùm Iſidorum ibidem. frequentiùs tamen accipitur pro indiligenti, & pigro: vnde & ignauiter, pro ſegniter & negligenter.

IGNEM & aquam recipere, interpretatur Scæuola pro nuptias celebrare. l. pen. de don. inter vi. & vxo. vbi præclarè Budæus.

IGNOMINIA, eſt verbalis læſio contra honorem alicuius, vel etiã turpitudo. Et ſic dicitur quod ignominioſum eſt epiſcopo ſi quærat ab aliis doceri, cùm ipſe alios docere debeat, vt in Auth. de ſanct. epiſ. §. damus.

IGNOMINIOSA miſſio in re militari quæ ſit, oſtendit eleganter Iuriſconſ. in l. milites. de Re mili. & l. ij. de Iis qui not. infa.

IGNORANTIA eſt, cùm de facto vel de iure nihil ſcio, nec aliquid ſuſpicor, ſecundùm Azo. in Sum. C. de iur. & fact. ign. vide infrà in ver. [ignorare.]

IGNORARE propriè eſt neſcire quod aliquis debet ſcire. Neſcire autem eſt communius quàm ignorare. Vnde propriè omnis qui ignorat, neſcit, ſed nõ econtrà. vt not. ff. de iur. & fac. ign. ſuper rubr. Et in hac materia quatuor ſunt quæ videntur idem, ſunt tamen diuerſa, ſcil. ignorantia, neſcientia, error, & titubatio. Primum ſumitur in mala parte, q a, ſcilicet, debet ſcire, & ignorat. vnde dicitur, qui ignorat ignorabitur. de Renunc. cap. niſi cùm pridem. Neſcire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorãs neſcit, ſed nõ conuertitur: vt dictum eſt. Error autem eſt cùm aliud eſt, quàm credam. Quòd autem aliud ſit errare, quàm ignorare, patet cum dicit lex, ſi poteſt poſſeſſio acquiri ignoranti, ergo & erranti. ff. de Acquiren poſſeſſ. l. ſi me in vacuam. §. j. Titubatio verò eſt, cùm hinc inde diuerſa vel contraria ſcire videor, nec alicui eorum magis animum applico. C. de Condict. indeb. l. fin. Et ignorantia diuiditur ex parte materiæ circa quam eſt, quia alia eſt ignorantia iuris, alia facti: & harum vna probabilis, & alia non. Ignorantia facti eſt, vt ſi neſciam illum deceſſiſſe qui mihi cognatus eſt, vel aliquod ſimile. Alia eſt ignorantia iuris, vt ſi neſcio me illi poſſe ſuccedere qui mihi cognatus eſt & deceſſit, vt ff. de Iur. & fac. ign. l. j. & hæc non excuſat. regula ignorantia, de Reg. Iur. libro vj. Eſt etiam quædam ignorantia facti probabilis, vt ſi quis errat in facto alieno: & quædam non probabilis, vt ſi quis errat in facto proprio, vel rebus ſuis, vt ff. pro ſoc. l. vltim. vel ſi ignorat aliquis quod omnes de ciuitate ſciunt vel maior pars ciuium ſcit. l. regula. §. ſed facti. ff. de iur. & fac. igno.

De I ante L.

ILICO dicitur fieri quod fit antequam diuertat ſe ad alia facienda. l. litigatoribus. C. de appel.

ILLATA, id eſt, oppoſita. de præſum. nónne.

ILLATA quomodo differãt ab inductis, no. gloſ. in l. ſi non. C. in qui. cau. pig. vel hyp. ta. contra.

ILLIBATVM, id eſt, non diminutum. gloſſ. §. fi. Inſtit. de iis qui ſunt ſui vel alie. iu.

ILIENSES, dicti ſunt populi ab vrbe Ilio, clariſſima omnium quę fuerunt in Aſia, vel ex eo quòd inde profecta eſt tota Romanorum Nobilitas. De quibus Calliſtratus lib. 27. ff. tit. de excuſat. l. non tantùm. §. j. [Iliẽſib⁹, inquit, propter inclytam ciuitatis nobilitatem, & propter coniunctionem originis Rom. N.

ILLOTIS manibus dixit Gaius in l.

in l.ij.de Orig. iu. pro rem ipſam protinus aggredi nulla præfatione adhibita, & imparatis adhuc legentium animis.

ILLVSIO, eſt deceptio vel deriſio. Clemen.vnica, de Renun. vbi cõcor.mu.in gl.in verb.[Illuſio.]

ILLVSTRIS, eſt nomen notitiæ, eo quòd multis clareat ſplendore generis vel ſapientiæ vel virtutis, quamuis ſit obſcurè natus: ſecundùm Iſidor. Et nota, quòd quatuor ſunt nomina dignitatum, ſcilicet maximi, vt ſunt ſuperilluſtres, magni, vt illuſtres, medij, vt ſpectabiles, minimi, vt clariſſimi. in Auth. de Appel. §.j. & tribus ſeq. Inſt. in procem.§. cúmque. vbi gloſſ. Illuſtres etiam dicuntur qui ſunt de conſilio & conſiſtorio Imperatoris.leg.quiſquis.Cod.ad legem Iuliam maieſtatis. Vide latè Barbat.in ca.nouit.de Iudi. & in c.tuam. de ord. cog.& per Alex. de Imo. in l.j.ff. de Offic.eius cui mand. eſt iuriſd. in gl.in verbo,[tribuuntur.]

ILLVVIES, immunditiam fœtorémque oris deſignat.l.qui clauum.de Ædil.édi.

ILLYRICVS, id eſt, Sclauus, ſcilicet aliquis de Sclauonia. vide ſuprà coloni[Illyriciani.]Cod.de colo.Illyri.lib.xj.

De I ante M.

IMAGINARIVM pro fictitio, vnde imaginaria venditio, quæ nullo aut minimo accedête pretio fit.§.præterea. Inſt. quib.modis ius pat. pot.ſol. & l. imaginaria.de Reg.iur.

IMBECILLIS eſt fragilis & inconſtans, & dicitur quaſi ſine baculo.

IMMISCERE, verbum eſt proprium eorum heredum qui ſui ſunt, cùm hereditatem ſuam amplectuntur. Cùm enim non aliũde accedant, ſed in familia ſint, adire non dicuntur, ſed immiſcere.l.Impuberib.11 & l.cũ bonis, 87.ff.de Acquir.hered.l.3.§. ſuo.l. 7.§.non ſolum.ff. de Minoribus. l.8.& l.10.C.de iure delib.

IMMISCERE igitur ſuorum heredum eſt, Adire extraneorũ: eaque ſententia diſtinguitur in l.6.§.ſi filius. ff. de Bo.li.l.2 §.reſtitutus.ff.de min.

IMMISSVM dicitur, quod ita immiſſum eſt, vt in aliquo loco conquieſcat, veluti trabes quæ in alienum parietem immittuntur: vnde & ſeruitus tigni immittendi nomen accepit. l. malum. de Verb.ſign.

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur in l. Peducea de limitibus.[Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitũ, néve quid ibi poſitum habeto.]

IMMVNITAS, eſt priuilegium quoddam, vel remiſſio à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur in tit.ff.de iure imm.

IMO, ſtat quandoque correctiuè. c.accedens.vt lit.non conteſt. de hoc text.iuncta gl.16.q.1. prædicator.& leg.Stichus.ff.de manumiſ. teſt. & ibi plenè per Barto. quandoque ſtat copulatiuè vel implicatiuè, vt per eundem Bar. in j conſt. Co. vbi latiſſimè de vi huius dictionis.

IMPEDIRE dicitur qui retardat.c.pia § fin. de excep.lib.6. & ibi not. per Arch.

IMPENSAE ſecundùm Azon.in Sum.de petit. here.dictæ ſunt ab impẽdẽdo, & ſunt triplices. quædam neceſſariæ, quædam vtiles, quædam voluptariæ. Neceſſariæ dicuntur quibus non factis res

Digitized by Google

erat peritura, vel quæ ſi facta nõ eſſent, res longè deterior effe-cta fuiſſet: vt in l. impenſæ. ff. de verb.ſig. verbi gratia, Conduxi à te domum quæ ita ruinoſa erat, quòd niſi releuaſſem eam, erat caſura: hæ impenſæ dicuntur neceſſariæ, & ipſas repetam per contrariam actionem conducti. Vtiles dicuntur, quibus non factis res non erat peritura, ſed ipſis factis melior efficitur: vtpote, ſi faciam feneſtras vtiles in domo, vel ſimilia. faciunt ergo vtiles impenſæ rem deteriorem eſſe meliorem. Voluptariæ dicũtur, quibus non factis, res non erat peritura, nec ipſis factis res efficitur melior, ſed bene amœnior, vtpote, ſi facio picturas in domo mea: hæ non repetuntur, nec deducuntur (quamuis ſecus ſit in neceſſariis & vtilibus:) ſed has licitũ eſt mihi abradere ſine læſione prioris ſtatus, ſi abraſæ poſſunt mihi aliquam vtilitatem afferre: alioquin non eſſet mihi licitum, quia malitiis hominum (qui nihil aliud quærunt niſi vt noceant) non eſt indulgendum, ſed obuiandum: & ſibi imputet qui eas fecit, quia donare videtur iuris fictione. Vide ſuprà, expẽſæ.

IMPERATOR non dicitur niſi poſt coronationem. Fel. in c. cùm te. de Reſcript. verſic. ſimiliter dicit glo. & vide gloſſ. in Clem. de Iureiur. in verbo, futurum.

IMPERIVM eſt duplex, ſcilicet merum & mixtum, de quib. vide ſuo loco in litera M.

IMPERITIA, id eſt, ignorantia. de Præſcript. ſicut graue.

IMPERPETVVM quandoque ſignificat donec viam. ff. pro Socio. le. j. quandoque ſignificat per infinita ſecula, etiam poſt mortem, ſecundùm gloſſ. in verbo, perpetuatur. in §. at ſi ita. Inſt. de verb oblig.

IMPETERE, id eſt, accuſare, vt extrà, de Iureiur. C. quemadmodum.

IMPETIGINES, puſtulæ prurritu corpus infeſtantes, quarum genera quatuor Cornelius Celſ. lib. 5. deſcr. Hinc,

IMPETIGINOSVS, impetigine affectus. Vlp. leg. 6. §. j. ff. de Ædil. edict. Trebatius ait impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro vbi impetigo eſſet, æquè rectè vtatur.

IMPILIA leguntur apud Vlp. in l. 25. §. j. ff. de Aur. arg. Opinor pro faſciolis quibus mulierum crines alligantur, quaſi ad pilos pertinentes. [Faſciæ, inquit, crurales pedaléſque & impilia, veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt.] Varro Teſtam hanc faſciolam appellat.

IMPLERE intentionem ſiue petitionem Iuriſconſulti dicuntur, pro id quod intenditur probare, ac planum facere. Itémque implere exceptionem, l. penultim. §. primo, digeſt. de Except. rei iudica. leg. decimanona, ff. de Exceptio. l. 21. C. de rei vendic. dicitur & implere præciſè, pro id ꝙ poſitũ eſt probare, l. j. l. 23. Cod. de Probat. l. 3. C. de Nõ num pecun.

IMPLEMENTVM ſumitur pro implemento conditionis, & hoc modo ſignificat actum eſſe purificatum. leg. antepe. dig. de Condi. inſt.

IMPOSSIBILE dicitur multis modis, vt not. lxj. diſtinction. Cantinlenſis eccleſiæ. Vnde impoſſibilitas propriè eſt triplex, videlicet iuris, facti. & naturæ, ſecũdùm Ioan. An. in regula nemo. de Regul. iur. libr. 6. Et nota, quod impoſſibilitas appoſi-

ta

Digitized by Google

ta actui, diuerſimodè ſignificat, vt ex ſignificato ex ea ſumpto, vel aliàs vndecunque concluditur diſponentem voluiſſe, nam quandoque vitiat actum, quandoque habetur pro non adiecta, prout natura actus cui adiicitur poſtulare videbitur, de quo latiſſimè & magiſtraliter Dyn. in dicta regu. nemo poteſt. & poſt eum alij in §. impoſſibilis. Inſtit. de Here.inſtit. Et not. quòd habetur etiã pro impoſſibili quòd à ſola principis voluntate depẽdet, vt no. glo.in l.Continuus.§. cùm quis.de Verb.oblig.

IMPOSTORES, dicuntur deceptores, & qui fallunt præſtigiis quibuſdam: dicti ab imponẽdo, quod eſt decipere.Iuuenalis.

Facile eſt barbato imponere regi.

Et Martialis:

Callidus impoſuit nuper mihi caupo Rauenna.

Vlpian. lib.xxj. de Ædilitio edicto.l.ob quæ vitia. [Nõ guloſos, inquit, nec impoſtores.] Accurſius impoſtores interpretatur qui imponunt aliquid alicui. Inde dicta impoſtura, pro deceptione. Ambroſius in epiſt. ad Corinthios primam:[Omnis impoſtura tenebras petit,& falſa pro veris oſtendit.] Vlp. libr. xlvij. de crimine ſtellionatus.l. ſtellionatus.2.§.item ſi quis.[Item ſi quis impoſturam fecerit.

IMPOSTORES dicuntur verſuti & fallaces homines. Inde impoſtura, id eſt, fallacia & deceptio: ducta videtur metaphora ab iis, qui operimentum aliquod rebus imponunt, vt vitia contegant. Hinc & verbum imponere pro ſimpliciter decipere. Horũ verborum crebra fit mentio in iure, vt in l. prima, de var. & extraord. cogn. in l. iiij. de Ædil. edi.& in ti.de crim.ſtel.

IMPOTENTIA coëundi eſt vitium vel defectus naturalis vel accidentalis, quo quis impeditur mulieri carnaliter commiſceri.

IMPRAESENTIARVM habetur in lege de Ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog.act.

IMPVBES, eſt qui ex habitu corporis ſui impubertatem oſtẽdit, & quòd generare vel concipere nondum poſſit, ſicut maſculus ante xiiij.annũ, mulier ante xij. Maſculus enim impubes dicitur vſque ad xiiij.annum completũ, puella verò vſque ad xij. vt Inſt. quib.mod.tu.fi. in princ.

De I ante N.

IN, iſta dictio per ſe ſumpta aliquando notat terminum in quo, aliquandò pro fine, & pro aliis multis ſignificationibus, de quibus vide Anto. in c.in litteris. in princ.de Reſtit. ſpol.

IN, quando priuat vel auget, not. Ioann. Andr. de conſuet. ad noſtram. Et dat remiſſionem ad Spec.de iur. patro. nobis autem. Sed plenius not. Arch. xl. diſtin. ſi Papa. & quandoque notat intrincitatem, quandoque extrincitatem,iuxta Alexandrum.[In campo curro, &c. Et habetur in l.ſi cui in princ. ff. de leg. primo. Quandoque ponitur pro [Valde,] in compoſitione, vt inuigilare,id eſt, valde vigilare. Interdum ponitur pro non, in compoſitione,vt iniuſtus,iniquus,id eſt,non iuſtus,non æquus.

INAVDITVM filium dixiſſe videtur Vlpia.in l.inauditum. ad l. Cor. de ſica. pro nõ damnatũ iudicio,

Digitized by Google

& cap. auditis. de Præſcript.

INCONSVLTÒ factum dicitur, quod dedita opera factũ non eſt.

INCONTINENTI, id eſt, ſtatim. recipit tamen hoc verbum interpretationem à iure, de quo ſuprà in verb. [facere.]

INCORRIGIBILIS ſecundùm Bal. dicitur qui non paret iudici in extremo iuriſdictionis quod eſt ſententia. Sed contumax dicitur qui nõ paret in principio iuriſdictionis, quod eſt citatio vel in ius vocatio. Secundùm Ant. de But. dicitur incorrigibilis, q poſtquam penitus eſt condemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen. c. vt famæ. de Sent. ex com. licet enim non faciat pœnitentiam, non dicitur propterea incorrigibilis, niſi reuertatur ad ſimile vel ad peius delictum, nec faciat ſui præſentiam iudici. ca. quoniam frequenter. §. j. Vt lit. non conteſtat. dum enim facit ſui præſentiam, vt iudex eũm apprehendere poſſit, non eſt incorrigibilis, quia eccleſia habet adhuc quid vltra faciat. c. cùm non ab homine. de Iud.

IN CREDITVM ire, eſt idem quod credere. l. ij. §. mutui. ſi certum petatur.

IN CREDITVM poſſidere, hoc eſt propter creditum, vſus eſt Vlpian. in l. à diuo. §. ſi pignora. ff. de Re iud.

INCRVSTARE, eſt cruſtam parieti, vel alicui alteri rei inducere, ſiue ex calce, gypſo, argilla, ſiue ex lapide, aut alia materia. Horatius primo Sermo.

Syncerũ cupimus vas incruſtare.

Varro apud Marcel. [Pauimenta, inquit, & parietes incruſtatis.] Proculus lib. viij. Digeſtorum de ſeruitutibus vrbanorum prædiorũ. l. quidam. [Parietem, inquit, communem incruſtare licet.] Et paulò poſt: [Quod obſeruari in incruſtatione oportet.] Itém de Verborũ ſignific. l. impenſæ. Paulus ait, [incruſtationes, loricationes & picturæ.] Ant. Nebr.

INCRVSTATIONES ſecundùm Alciat. in l. impenſæ. de Verb. ſignific. ſunt tectoria parietum ex cruſtis marmoreis confecta.

INCVNCTANTER, id eſt, de cætero. iij q. vj. hæc quippe. in fi. ex glo. j. quandoque, id eſt, ſine mora. ff. de Admini. tut. l. tutor qui repertorium. §. j. Quandoque, id eſt, [indubitanter,] quia cunctari idem eſt quod morari vel dubitare, & ita ſumitur extrà, de his quæ fiunt à maiori parte capitul. c. j. de ſententia excommunic. cùm quis. lib. vj. & ibi per Archid. ix. diſtinct. ca. noli. iij. q. vj. hæc quippe. & extrà, de ſchiſmat. c. fraternitati. & in vtraque ſignificatione poteſt ſumi. d. c. noli. & ibi de hoc per Archid.

INCVRIA eſt negligentia. Cle. quia contingit. de Relig. do. & c. quęſitum. de pœniten. & remiſſi.

INDAGO apud Vlp. in l. emptorem. §. vlt. de Act. empt. ſumitur pro effectu indaginis, hoc eſt captura, quod à Budæo ibi proditum extat.

INDEFINITA capitur pro oratione cui non præponitur ſignum vniuerſale vel particulare. Et oratio indefinita ſignificat indifferenter: quandoque etiam vniuerſaliter diſtributiuè ſeu collectiuè, ſeu aliter, prout eius ſignificatum vel materia ſubiecta vel quæuis circunſtantia, ſeu aliquod medium probabile cõcludit. verbi gratia, Lex loquitur indefinitè dicẽdo, vẽditor tenetur rem tradere, vel tenetur de euictione:

Digitized by Google

ſtione: vel homicida, vel fur eſt puniendus: ſignificat vniuerſaliter: quia ſenſus eſt, quòd omnis homo qui eſt venditor, tenetur tradere rem, & omnis homo qui eſt homicida vel fur, eſt puniendus. Et hoc patet ex omnibus legibus ſic loquentibus cũ earum intellectu. Nam natura legis eſt, omnia in quibus eſt medium, ſub eadem regula concludere. Cùm enim ibi ſit eadem ratio, ibi & idem ius eſſe debet. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Itẽ qua ratione de iſta lege detraheretur vnus, eadem & alius, & ſic remaneret deluſoria: & ſic dicit, ſeu ideò dicit vniuerſaliter. Differt tamen indefinita ab vniuerſali ſecũdùm Bartolum: quia vniuerſalis omnia ſignificat ex ſuo proprio ſignificato: indefinita verò non comprehendit omnia ex ſua ſignificatione propria, ſed ex idẽtitate rationis, interpretatione iuris vel diſpoſitione legis. Verbi gratia, Lex dicit homicidam puniendũ morte, non tamen ſub hac lege comprehenditur homicida iuſtè occidens, ſcilicet ad ſui defenſionem, vel per ſententiam, vt in l. j. C. ad legem Corneliam, de Sicariis. ſecus ſi lex loqueretur vniuerſaliter, quia tunc ex proprio ſignificato contineret omnia, & non interpretatione iuris, ſicut indefinita. Itẽ cùm profertur ab homine in materia naturali dicendo, homo eſt animal, ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, quòd omnis homo eſt animal, quia ſignificatum ſumptum ex natura in neceſſario, ineſt omni homini. Idem cùm profertur à lege, dicendo, obligatio eſt iuris vinculum, vel actio eſt ius perſequẽdi, &c. quia cuilibet obligationi & actioni neceſſariò conuenit definitio. Item ibi, in iudicio interrogatus de pluribus criminibus, an fecerit, reſpondet quòd illa non fecit, æquipollet vniuerſali, puta ſenſus eſt quòd nihil horum fecit, l. ſi is qui ducenta. §. vtrum. ff. de Reb. dub. quia ſignificatum ſumitur ex interrogatione & reſponſione facta in iudicio. nam reſponſio facta ibi debet certiorare interrogantem, aliàs non dicitur reſponſio, modo accipiẽdo vniuerſaliter interrogãs certioretur, quia reſpondens omnia negat. Si autem non acciperetur vniuerſaliter, non certioraretur aliquo modo, quia nõ appareret quid negaret, & quid confiteretur. Et ſumitur hic ſignificatum ex æquipollentia, quia negatio præpoſita ſigno, facit orationem æquipollere ſuo contradictorio. Nam licet ibi negatio poſtponatur in ordine ſcripturæ, præponitur tamẽ in ordine cõſtructionis, dicendo, quid eorũ non feci, id eſt, non feci quid eorum: & ſic æquipollet iſti, nihil eorũ feci. iura tamẽ parum intendunt ſignificatum æquipollentiarum. Item ibi, [promitto per heredem meum non fieri quominus tibi ire agere liceat,] hæc verba [per heredem meum,] ſignificant vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, per nullum heredem meum. l. ij. §. fi. ff. de Verb. oblig. quia nomẽ heredis licet proferatur in ſingulari, tamẽ ſignificat omnes heredes, aliàs ſtipulatio nõ haberet hereditatem, nec eſſet certitudo de quo intelligeretur, & de quo non. Itẽ ibi, teſtator dicit, [lego ſeruos meos textores, ſi omnes ſunt textores,] ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, lego omnes ſeruos meos. l. ſeruis vrbanis

[adoxa.] conſtat nāque ex aqua & melle, vnde & nomē accepit. Nam ὕδωρ eſt aqua, & μέλι mel. Plin.lib.14.fit vinum, inquit, ex aqua & melle tantùm, hoc vocatur Hydromeli. Idem lib.21. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabitur. Vlp. l. 33. ff. in tit.de Trit. vin.ol. le.l. ſi quis.Neque ceruaſia,inquit,continebitur, neque hydromeli.

HYDROMELI aqua mulſa,quę aqua & melle conficitur. Hanc vocem vſurpauit Vlp.in l.ſi quis.de trit. legat.

HYDROPHYLACES, curatores ſunt aquarum.

HYDROPHYLATTI dicuntur, ab ὑδρία, quod eſt vas quo aqua fertur, vel ab ὕδωρ,id eſt aqua,& φυλάττω,cuſtodio,quaſi cuſtodes aquarum ſecundū Ioan. And. in cap. ſi iudex laicus. de Sentent. excommu.lib.vj.

HYMNVS angelicus, eſt gloria in excelſis.de celebrat.miſſ.ca.conſilium.

HYPERBERICI menſis mentio fit in c. propter.lo. j. xviij. diſt intelligitúrque October.Alciat.tamen,capit.libr.j.Parer.cenſet legendum,hyperberetæi,quòd teſte Suida ita is menſis apud Macedones appelletur, ſitq; apud eos vltimus menſis anni. Vnde hyperberetæa ab eiſdem vocantur ſerotina, tarda & poſt collectos demum fructus accidentia.

HYPERBOLE, latinè exceſſus,figuræ nomen, cùm ſcilicet quippiam dicitur fidem veritatis excedens, augendi vel minuendi gratia. cuius rei exemplum in §. per traditionem. Inſtitutio.Rerum diuiſio. vt ibi obſeruauit Accurſius.

HYPAETHRIA appellantur loca ſub dio expoſita, hoc eſt patēte cœlo.Plerunque tamen accipiuntur pro ſubdiualibus deambulationibus, quas apud veteres moris fuit pulcherrimis ſterni pauimētis, & hyeme quidem plumbo, vel aliqua alia materia exemptili tegebantur, ne gelu vel niuibus corrumperentur: æſtate verò expanſis velis à ſolis ardoribus defendebātur. l.malum.§.plumbum. de Verb. ſig.& l. quæſitum §.de velis.de fun. inſtru.licet ibi corruptè legatur apothecis pro hypæthriis.

HYPOCAVSTVM ὑπόκαυστον, παρὰ τὸ ὑποκαίειν,id eſt,ſuccendere,Latinè interpretari poſſumus ſuccēſum,vel ſubuſtum,locus eſt in balneis ad calefaciendas cellas caldarias & tepidarias, vt exponit Bud. interdum accipitur pro cubiculo vndique occluſo, in quod aër nō admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, quod ſermone Italico ſtufa appellatur. Papinius I. Sylua.

Tenuem volunt hypocauſta vaporem.

Plinius Cæcilius in Epiſto.cohæret hypocauſtū,&,ſi dies nubil⁹, immiſſo vapore,ſolis vicem ſupplet.Ambroſ.lib.6.hexamer.[De hyeme forſitan quereris, quia nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus anhelantur.] Vl. l.16.Mandat. ff. Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium, & hypocauſta, & quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret.Idem l.55. §. 2. ff. de leg.& fideicom.lib.32. [. Lignis legatis quod comburendi cauſa paratū eſt, continetur, ſiue ad balnei calefactionē, ſiue dietarum hypocauſtarum ſolebat vti.] hinc con

Digitized by Google

conclauia & cellę in quibus ſunt opera fornicata, vbi frigoris vitandi cauſa ignis accenditur, hypocauſta nominantur.

HYPOCOMVS dicitur ab ὑπὸ quod eſt ſub, & κώμη villa. Inde hypocomi, qui ſint ſub villanis, ſecundùm Placent. & Accurſ. Sunt tamen veriùs ſtabularij qui equos curant.

HYPOCRISARIVS quandoque ponitur pro ſyndico, quandoque pro œconomo, vt notat Spec. in tit. de his qui alien. poſ. vel non. §. licet. Apocriſarij leguntur, extrà, de Elect. cap. ſignificaſti. & j. q. 6. conuenientibus.

HYPOCRISIS, latinè ſimulatio, & hypocrita, ſimulator dicitur.

HYPOMNEMATOGRAPHI dicuntur commentariorum ſcriptores, habetur hæc vox in l. ſi quos. C. de decurio. lib. x.

HYPOSTASIS dicitur ab ὑπὸ, quod eſt ſub, & στάσις, ſtatus vel ſtans, quaſi ſubſtans, & vtuntur Græci ſicut nos, pro perſona, quia habet ſubſtare omnibus accidentibus, & omnia accidentia ad ſe recipit, à nullo tamē informatur ſecundū Hugonē, Gloſ. ex Clement. prima, de Sum. trini.

HYPOTHECA: ὑποθήκη à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: Nam (vt ait Martianus) inter pignus & hypothecam tantum nominis ſonus differt, l. 5. in fin. ff. de Pignor. quippè cùm alterum Græcum, alterum latinū ſit. Iuriſconſulti autem docendi cauſa, & vt ſuis quæque res vocabulis demonſtretur, pignoris appellationem ad res mobiles, hypothecæ verò ad immobiles referunt. l. ſi rem. 9. §. 2. ff. de Pignor. act. §. Item Seruiana. 7. Inſtit. de Actio. l. j. ff. de pign. act. l. 4. ff. de Pigno. vbi traditur hypothecam dici propriè eius rei, quæ nuda conuentione obligatur. Pignus porrò & hypotheca hoc differunt, quòd illud & pro rebus obligatis, & pro ipſo obligationis contractu ſæpè vſurpatur: hæc verò tantùm pro rebus ſuppoſitis. Cicero libr. 13. Epiſtol. [Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ cōmiſſæ ſunt.]

HYPOTHECARE eſt obligare, pignorare, vel ſupponere, vt patet per Rubr. ff. de Reb. eo. qui ſub tut. & cur. dum ſubditur, ſine decreto pignori non ſupponendis.

HYPOTHECARIA actio eadem quæ quaſi Seruiana, dicitur quæ cuiuis creditori ſui pignoris perſequēdi cauſa cōceditur. l. 3. ff. ad exhibendū. dict. §. 7. de Actionib.

HYPOTHECARIA formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur. l. 3. l. 4. l. 11. & alibi ſæpe. ff. de Pignor.

HYPOTHECARIVS creditor, qui ſub hypotheca pecuniam credidit, l. j. §. ſciendum. ff. de Separa. l. j. C. de his qui in prior. Hotoman.

HYSGINVS color dicitur ab hyſge herba. l. quæſitum. §. illud. de leg. iij.

HYSTEROLOGIA, vel hyſterō proteron, figura eſt, cùm id, quod primum eſſe debet, ſecundo ponitur loco, vt cùm Iuriſconſultus priùs determinat ſecundam quæſtionem, quàm primā, prout fecit in lege iij. §. Labeo. de Incen. rui. naufra.

De I ante A.

IACENS hereditas dicitur antequā adita ſit. l. j. ff. de Succeſſor. edict.

Digitized by Google

l.denique.13.§.quæſitum.ff.quod vi aut clàm.l.5.ff.Vt in poſſeſ.leg. l.1.ff.de Bon.poſſ.furt.

IACENS dicitur ea res cuius dominus ignoratur. Vlp.l.43.§.43. ff.de furt. [Qui alienum quid iacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur.

IACINTHVS, lapis eſt pretioſior aliis. C. nulli lic. in fre. l. vnica. lib.xj.

IACTVS, require infrà[lex Rhodia de iactu.]

IACTVRA eſt damnum vel periculum quod quis patitur quando imminente tempeſtate proiiciuntur bona in mare ad exonerādum naues: & ita capitur propriè, ſed largè poteſt capi, pro quocunq; damno alicui per violentiam illato vndecunque proueniat. Vel dicitur læſio facta cum lapide vel ligno. Require etiam infrà[lex Rhod.]

IACTVRA & [damnum] differunt, quia iacturam ſcienter & vltrò patimur, vt patet in iactura quæ fit per tempeſtatem maris, vt in titul.ad l. Rhodiam de iac.damnum verò inſolito & nobis inſcientibus fit. ca. in primis. ij.q.j. & l.j.ff. ad l. Aquil. & not. per Archid. in c. quia ſæpe. de elect.in vj.

IAM, hæc dictio denotat perfectionem actus & continuationem. Bart. in l. Celſus.nu.26.ff. de Vſuca.& in l.j.ff.de aqua quotid.& æſti. & text. in conſtitut.j. C. verſic. omne iam conſti. & ibi Bald.

IAM, quandoq; ponitur interrogatiuè. ff. ad l. Aquil.l. Stichum. Quandoque retro tempus ſignificat & continuum. de Acq. rer. dom.l.nunquā.§.theſaurus.Item quandoque ſumitur pro futuro & preterito ſecundùm ſubiectam materiam, vt l.quamuis.ff.de fur, & ibi not.

IANTHINVS, na,num, color eſt violaceus, quoniam ἴον Græcè, viola interpretatur Latinè, ἄνθος florem ſignificat. Plin. libr. 22. [Appellata, inquit, ia, & ab iis ianthina veſtis.]Perſius:

Hic aliquis cui circa humeros & ianthina læna eſt.

Martialis:

Coccina famoſæ donas & ianthina mœchæ.

Vlp.de leg. iij.ſi cui. [Buccinum, inquit,& ianthinum cōtinetur.] Et ferè quoties in libris Digeſtorum, & in litteris ſacris legitur hyacinthinus color, intelligendus eſt violaceus, id eſt, coloris violæ.Nebriſ.

IANTHINVS color, eſt violaceus.l.ſi cui.§.fin.de leg.iij.

IANVARIVS, eſt menſis ideo ſic dictus, quia eſt principium & ianua totius anni,vt not.per Arch. extrà,de reſcript.c. ſi propter. in gloſſ.debet hoc intelligi.

De I ante B.

IBI, hæc dictio, non tantùm locum,ſed quandoque etiam tempus demonſtrat. gloſ. in l.ſi quis. de iud.

IBRIDA, eſt de ſcorto natus.

De I ante C.

ICONOMVS dicitur ille cui eccleſiaſtica res gubernanda mandatur.vt C.de ſacroſanct. eccl. l. iubemus.circa princ.& gl.3. cap. Imperatorū. de iura. cal. vbi not. differentiam per doct. inter iconomum,ſyndicū, procuratorem, & actorem, quæ ibi ſecundùm gloſſ. in lata ſignificatione idem ſignificant.De quo duæ gloſ.notabiles, vna in can. ſi quis erga. ij.q.

Digitized by Google

ij.q.ij. alia in cau. quoniam. xvj. q.vij. & habetur x. q.ij.ſi iconomus.

OECONOMVS per œ,diphthongon ſcribendum eſt, non per i, nec per y: ſignificat autem propriè curatorem domus, hinc & œconomica Ariſtotelis.

De I ante D.

IDCIRCO, & ideo, ſunt dictiones cauſales. Bartol.in l.demonſtratio.§. quod autem. ff. de condit.& demonſtr.

IDEM quandoque exponitur pro ſimile.l. ſi nõ ſortem.§.Libertus. de condictio.indebiti. Et quandoque idem appellatur, tametſi priſtina qualitas aut quantitas non adſit. l. proponebatur. de Iudic.

ID EST, dictio expoſitiua,ff.ad l. Aquil. l. item Mela. §. legis. vide latè de hac dictione per Bart. in l.j.ff.ad l.Aquil.

Ἰδιόχειρα appellantur (inquit Imp. Leo) ſcripturæ quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri,interueniẽtibus amicis rerum contrahẽdarum cauſa. l. ſcripturæ, 11. Cod. Qui pot.in pig.hab.&,vt opinor, ἰδιόχειρα & ἄγραφα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumẽta ſunt.Nou.49. & 142. Item 73.quæ etiam forenſia appellantur.l.comparationes.19.C. de fide inſtr.qua de cauſſa in d.l.ſcripturas, ἰδιόχειρα iis,quæ publicè à tabulariis conſcripta ſunt, opponuntur.Hotoman.

IDIOTA eſt Græcum,& eſt idem quod Imperitus, ſecundum Iſid. li.10.vt eſt laicus qui litteras neſcit. vt in Auth. quomodo opor. epiſ. §. j. quandoque dicitur ille qui oſtendit ſe ſcire cùm neſciat, vnde verſus,

Vir bene veſtitus,pro veſtibus eſſe peritus
Creditur à mille, quamuis idiota ſit ille.

Ita dicit Ioan. And. in addit. ad Spe.in tit.de arbitro.§.reſtat.verſic.[item ferendæ ſunt.]

IDONEI propriè dicuntur qui poſſunt & volunt in eccleſia deſeruire. de Præben. ſuper inordinata.Et dicuntur idonei qui ſunt moribus, honeſtate, & litterarũ ſcientia decorati: de Inſtit. c. in eccleſia. in gloſſ. iiij. etiam ſunt prouidi & circunſpecti.

IDONEE cauere quomodo intelligatur,require in ver.[cautio.]

IDONEVS tutor dicitur, qui eſt ſoluendo, quatenus ſunt facultates pupilli. l.ij. §. j. idoneus. & ibi Bart.ff.ad Tertyl.

De I ante E.

IEROCINIVM, eſt locus vbi aluntur pauperes, ſecũdùm quod accipitur C. de Sacr.ſanct.eccleſ. l. illud. vbi legitur Prochotrophium.

IEROTHOCOMIVM, eſt locus vbi ſenes & valetudinarij,& propter ſenectutem tantùm infirmi homines curantur. gl.in c. tributum.§.ſancimus.xxiij.q.8.

De I ante G.

IGNARVS eſt qui ignorat,vel qui ignoratur,ſecundùm Iſid.li.x.

IGNAVVS idem eſt quod ignarus viæ,id eſt, rationis & vitæ ſecundùm Iſidorum ibidem. frequentiùs tamen accipitur pro indiligenti, & pigro: vnde & ignauiter, pro ſegniter & negligenter.

Digitized by Google

IGNEM & aquam recipere, interpretatur Scæuola pro nuptias celebrare. l. pen. de don. inter vi. & vxo. vbi præclarè Budæus.

IGNOMINIA, eſt verbalis læſio contra honorem alicuius, vel etiã turpitudo. Et ſic dicitur quod ignominioſum eſt epiſcopo ſi quærat ab aliis doceri, cùm ipſe alios docere debeat, vt in Auth. de ſanct. epiſ. §. damus.

IGNOMINIOSA miſſio in re militari quæ ſit, oſtendit eleganter Iuriſconſ. in l. milites. de Re mili. & l. ij. de Iis qui not. infa.

IGNORANTIA eſt, cùm de facto vel de iure nihil ſcio, nec aliquid ſuſpicor, ſecundùm Azo. in Sum. C. de iur. & fact. ign. vide infrà in ver. [ignorare.]

IGNORARE propriè eſt neſcire quod aliquis debet ſcire. Neſcire autem eſt communius quàm ignorare. Vnde propriè omnis qui ignorat, neſcit, ſed nõ econtrà. vt not. ff. de iur. & fac. ign. ſuper rubr. Et in hac materia quatuor ſunt quæ videntur idem, ſunt tamen diuerſa, ſcil. ignorantia, neſcientia, error, & titubatio. Primum ſumitur in mala parte, q[ui]a, ſcilicet, debet ſcire, & ignorat. vnde dicitur, qui ignorat ignorabitur. de Renunc. cap. niſi cùm pridem. Neſcire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorãs neſcit, ſed nõ conuertitur: vt dictum eſt. Error autem eſt cùm aliud eſt, quàm credam. Quòd autem aliud ſit errare, quàm ignorare, patet cum dicit lex, ſi poteſt poſſeſſio acquiri ignoranti, ergo & erranti. ff. de Acquiren. poſſeſſ. l. ſi me in vacuam. §. j. Titubatio verò eſt, cùm hinc inde diuerſa vel contraria ſcire videor, nec alicui eorum magis animum applico. C. de Condict. indeb. l. fin. Et ignorantia diuiditur ex parte materiæ circa quam eſt, quia alia eſt ignorantia iuris, alia facti: & harum vna probabilis, & alia non. Ignorantia facti eſt, vt ſi neſciam illum deceſſiſſe qui mihi cognatus eſt, vel aliquod ſimile. Alia eſt ignorantia iuris, vt ſi neſcio me illi poſſe ſuccedere qui mihi cognatus eſt & deceſſit, vt ff. de Iur. & fac. ign. l. j. & hæc non excuſat. regula ignorantia, de Reg. Iur. libro vj. Eſt etiam quædam ignorantia facti probabilis, vt ſi quis errat in facto alieno: & quædam non probabilis, vt ſi quis errat in facto proprio, vel rebus ſuis, vt ff. pro ſoc. l. vltim. vel ſi ignorat aliquis quod omnes de ciuitate ſciunt vel maior pars ciuium ſcit. l. regula. §. ſed facti. ff. de iur. & fac. igno.

De I ante L.

ILICO dicitur fieri quod fit antequam diuertat ſe ad alia facienda. l. litigatoribus. C. de appel.

ILLATA, id eſt, oppoſita. de præſum. nonne.

ILLATA quomodo differãt ab inductis, no. gloſ. in l. ſi non. C. in qui. cau. pig. vel hyp. ta. contra.

ILLIBATVM, id eſt, non diminutum. gloſſ. §. fi. Inſtit. de iis qui ſunt ſui vel alie. iu.

ILIENSES, dicti ſunt populi ab vrbe Ilio, clariſſima omnium quę fuerunt in Aſia, vel ex eo quòd inde profecta eſt tota Romanorum Nobilitas. De quibus Calliſtratus lib. 27. ff. tit. de excuſat. l. non tantùm. §. j. [Iliẽſib[us], inquit, propter inclytam ciuitatis nobilitatem, & propter coniunctionem originis Rom. N.

ILLOTIS manibus dixit Gaius in l.

Digitized by Google

in l.ij.de Orig. iu. pro rem ipſam protinus aggredi nulla præfatione adhibita, & imparatis adhuc legentium animis.

ILLVSIO, eſt deceptio vel deriſio. Clemen. vnica, de Renun. vbi cõcor. mu. in gl. in verb. [Illuſio.]

ILLVSTRIS, eſt nomen notitiæ, eo quòd multis clareat ſplendore generis vel ſapientiæ vel virtutis, quamuis ſit obſcurè natus: ſecundùm Iſidor. Et nota, quòd quatuor ſunt nomina dignitatum, ſcilicet maximi, vt ſunt ſuperilluſtres, magni, vt illuſtres, medij, vt ſpectabiles, minimi, vt clariſſimi. in Auth. de Appel. §.j. & tribus ſeq. Inſt. in procem. §. cúmque. vbi gloſſ. Illuſtres etiam dicuntur qui ſunt de conſilio & conſiſtorio Imperatoris. leg. quiſquis. Cod. ad legem Iuliam maieſtatis. Vide latè Barbat. in ca. nouit. de Iudi. & in c. tuam. de ord. cog. & per Alex. de Imo. in l.j. ff. de Offic. eius cui mand. eſt iuriſd. in gl. in verbo, [tribuuntur.]

ILLVVIES, immunditiam fœtorémque oris deſignat. l. qui clauum. de Ædil. édi.

ILLYRICVS, id eſt, Sclauus, ſcilicet aliquis de Sclauonia. vide ſuprà coloni [Illyriciani.] Cod. de colo. Illyri. lib. xj.

De I ante M.

IMAGINARIVM pro fictitio, vnde imaginaria venditio, quæ nullo aut minimo accedẽte pretio fit. §. præterea. Inſt. quib. modis ius pat. pot. ſol. & l. imaginaria. de Reg. iur.

IMBECILLIS eſt fragilis & inconſtans, & dicitur quaſi ſine baculo.

IMMISCERE, verbum eſt proprium eorum heredum qui ſui ſunt, cùm hereditatem ſuam amplectuntur. Cùm enim non aliũde accedant, ſed in familia ſint, adire non dicuntur, ſed immiſcere. l. Impuberib. 11. & l. cũ bonis, 87. ff. de Acquir. hered. l. 3. §. ſuo. l. 7. §. non ſolum. ff. de Minoribus. l. 8. & l. 10. C. de iure delib.

IMMISCERE igitur ſuorum heredum eſt, Adire extraneorũ: eáque ſententia diſtinguitur in l. 6. §. ſi filius. ff. de Bo. li. l. 2. §. reſtitutus. ff. de min.

IMMISSVM dicitur, quod ita immiſſum eſt, vt in aliquo loco conquieſcat, veluti trabes quæ in alienum parietem immittuntur: vnde & ſeruitus tigni immittendi nomen accepit. l. malum. de Verb. ſign.

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur in l. Peducea de limitibus. [Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitũ, néve quid ibi poſitum habeto.]

IMMVNITAS, eſt priuilegium quoddam, vel remiſſio à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur in tit. ff. de iure imm.

IMO, ſtat quandoque correctiuè. c. accedens. vt lit. non conteſt. de hoc text. iuncta gl. 16. q. 1. prædicator. & leg. Stichus. ff. de manumiſ. teſt. & ibi plenè per Barto. quandoque ſtat copulatiuè vel implicatiuè, vt per eundem Bar. in j conſt. Co. vbi latiſſimè de vi huius dictionis.

IMPEDIRE dicitur qui retardat. c. pia § fin. de excep. lib. 6. & ibi not. per Arch.

IMPENSAE ſecundùm Azon. in Sum. de petit. here. dictæ ſunt ab impẽdẽdo, & ſunt triplices. quædam neceſſariæ, quædam vtiles, quædam voluptariæ. Neceſſariæ dicuntur quibus non factis res

Digitized by Google

erat peritura, vel quæ ſi facta nō eſſent, res longè deterior effecta fuiſſet: vt in l. impenſæ. ff. de verb. ſig. verbi gratia, Conduxi à te domum quæ ita ruinoſa erat, quòd niſi releuaſſem eam, erat caſura: hæ impenſæ dicuntur neceſſariæ, & ipſas repetam per contrariam actionem conducti. Vtiles dicuntur, quibus non factis res non erat peritura, ſed ipſis factis melior efficitur: vtpote, ſi faciam feneſtras vtiles in domo, vel ſimilia. faciunt ergo vtiles impenſæ rem deteriorem eſſe meliorem. Voluptariæ dicũtur, quibus non factis, res non erat peritura, nec ipſis factis res efficitur melior, ſed bene amœnior, vtpote, ſi facio picturas in domo mea: hæ non repetuntur, nec deducuntur (quamuis ſecus ſit in neceſſariis & vtilibus:) ſed has licitũ eſt mihi abradere ſine læſione prioris ſtatus, ſi abraſæ poſſunt mihi aliquam vtilitatem afferre: alioquin non eſſet mihi licitum, quia malitiis hominum (qui nihil aliud quærunt niſi vt noceant) non eſt indulgendum, ſed obuiandum: & ſibi imputet qui eas fecit, quia donare videtur iuris fictione. Vide ſuprà, expẽſæ.

IMPERATOR non dicitur niſi poſt coronationem. Fel. in c. cùm te. de Reſcript. verſic. ſimiliter dicit glo. & vide gloſſ. in Clem. de Iureiur. in verbo, futurum.

IMPERIVM eſt duplex, ſcilicet merum & mixtum, de quib. vide ſuo loco in litera M.

IMPERITIA, id eſt, ignorantia. de Præſcript. ſicut graue.

IMPERPETVVM quandoque ſignificat donec viam. ff. pro Socio. le. j. quandoque ſignificat per infinita ſecula, etiam poſt mortem, ſecundùm gloſſ. in verbo, perpetuatur. in §. at ſi ita. Inſt. de verb oblig.

IMPETERE, id eſt, accuſare, vt extrà, de Iureiur. C. quemadmodum.

IMPETIGINES, puſtulæ pruritu corpus infeſtantes, quarum genera quatuor Cornelius Celſ. lib. 5. deſcr. Hinc,

IMPETIGINOSVS, impetigine affectus. Vlp. leg. 6. §. j. ff. de Ædil. edict. Trebatius ait impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro vbi impetigo eſſet, æquè rectè vtatur.

IMPILIA leguntur apud Vlp. in l. 25. §. j. ff. de Aur. arg. Opinor pro faſciolis quibus mulierum crines alligantur, quaſi ad pilos pertinentes. [Faſciæ, inquit, crurales pedaléſque & impilia, veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt.] Varro Teſtam hanc faſciolam appellat.

IMPLERE intentionem ſiue petitionem Iuriſconſulti dicuntur, pro id quod intenditur probare, ac planum facere. Itémque implere exceptionem, l. penultim. §. primo, digeſt. de Except. rei iudica. leg. decimanona, ff. de Exceptio. l. 21. C. de rei vendic. dicitur & implere præciſè, pro id ꝙ poſitũ eſt probare, l. j. l. 23. Cod. de Probat. l. 3. C. de Nō num pecun.

IMPLEMENTVM ſumitur pro implemento conditionis, & hoc modo ſignificat actum eſſe purificatum. leg. antepe. dig. de Condi. inſt.

IMPOSSIBILE dicitur multis modis, vt not. lxj. diſtinction. Cantinlenſis eccleſiæ. Vnde impoſſibilitas propriè eſt triplex, videlicet iuris, facti, & naturæ, ſecũdum Ioan. An. in regula nemo. de Regul. iur. libr. 6. Et nota, quod impoſſibilitas appoſita

Digitized by Google

ta actui, diuerſimodè ſignificat, vt ex ſignificato ex ea ſumpto, vel aliàs vndecunque concluditur diſponentem voluiſſe, nam quandoque vitiat actum, quandoque habetur pro non adiecta, prout natura actus cui adiicitur poſtulare videbitur, de quo latiſſimè & magiſtraliter Dyn. in dicta regu. nemo poteſt. & poſt eum alij in §. impoſſibilis. Inſtit. de Here.inſtit. Et not. quòd habetur etiã pro impoſſibili quòd à ſola principis voluntate depẽdet, vt no. glo.in l.Continuus.§. cùm quis.de Verb.oblig.

Impostores, dicuntur deceptores, & qui fallunt præſtigiis quibuſdam: dicti ab imponẽdo, quod eſt decipere.Iuuenalis.

Facile eſt barbato imponere regi.
Et Martialis:

Callidus impoſuit nuper mihi caupo Rauenna.

Vlpian. lib.xxj. de Ædilitio edicto.l.ob quæ vitia. [Nõ guloſos, inquit, nec impoſtores.] Accurſius impoſtores interpretatur qui imponunt aliquid alicui. Inde dicta impoſtura, pro deceptione. Ambroſius in epiſt. ad Corinthios primam:[Omnis impoſtura tenebras petit,& falſa pro veris oſtendit.] Vlp. libr. xlvij. de crimine ſtellionatus.l. ſtellionatus.2.§.item ſi quis.[Item ſi quis impoſturam fecerit.

Impostores dicuntur verſuti & fallaces homines. Inde impoſtura, id eſt, fallacia & deceptio: ducta videtur metaphora ab iis, qui operimentum aliquod rebus imponunt, vt vitia contegant. Hinc & verbum imponere pro ſimpliciter decipere. Horũ verborum crebra fit mentio in iure, vt in l. prima, de var. & extraord. cogn. in l. iiij. de Ædil. edi.& in ti.de crim.ſtel.

Impotentia coëundi eſt vitium vel defectus naturalis vel accidentalis, quo quis impeditur mulieri carnaliter commiſceri.

Impraesentiarum habetur in lege de Ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog.act.

Impubes, eſt qui ex habitu corporis ſui impubertatem oſtẽdit, & quòd generare vel concipere nondum poſſit, ſicut maſculus ante xiiij.annũ, mulier ante xij. Maſculus enim impubes dicitur vſque ad xiiij.annum completũ, puella verò vſque ad xij. vt Inſt. quib.mod.tu.fi. in princ.

De I ante N.

In, iſta dictio per ſe ſumpta aliquando notat terminum in quo, aliquandó pro fine, & pro aliis multis ſignificationibus, de quibus vide Anto. in c.in litteris. in princ.de Reſtit. ſpol.

In, quando priuat vel auget, not. Ioann. Andr. de conſuet. ad noſtram. Et dat remiſſionem ad Spec.de iur. patro. nobis autem. Sed pleniùs not. Arch. xl. diſtin. ſi Papa. & quandoque notat intrincitatem, quandoque extrincitatem,iuxta Alexandrum.[In campo curro, &c. Et habetur in l.ſi cui.in princ. ff. de leg. primo. Quandoque ponitur pro [Valde,] in compoſitione, vt inuigilare,id eſt, valde vigilare. Interdum ponitur pro non, in compoſitione, vt iniuſtus,iniquus,id eſt,non iuſtus,non æquus.

Inauditum filium dixiſſe videtur Vlpia.in l.inauditum. ad l. Cor. de ſica. pro nõ damnatũ iudicio,

Digitized by Google

dicio, vt ibi interpretatur Bud.

INAVRIS, quod à Græcis dicitur ἐνώτιον, ornamentum eſt ex auribus fœminarũ dependens. Plautus in Menæch. [Inaures da mihi faciendas pondo duûm nummûm.] Vlp.de Aur. & arg. leg. l.argumento.[Veluti inaures, armillæ, viriolæ.] Item l.pediculis. Inaures in quib. duæ margaritæ.

INAVRIS, ornamentum eſt ab auribus fœminarum dependens, cuius non ſemel meminit Iuriſconſ.in tit.de Aur. & arg. le.l.argumento.

IN bonis eſſe longè aliud eſt, ac ex bonis eſſe: nam in bonis noſtris eſſe dicitur, cuius dominiũ ad nos pertinet: ex bonis verò, in quo quodpiam aliud ius habemus.§.pen.Inſt. vi bon.rapt.vide ſuprà.

INCAPACITAS dicitur pro ipſa reali incapacitate: prout natura rei dictat, vel diſpoſitio legis admittit, aut quodlibet mediũ operari vel ſignificare declarat.verbi gratia, promittitur vel legatur res ſacra: incapacitas rei huius operatur quòd non valet nec in re nec in æſtimatione, quia non eſt cõmerciũ rei ſacræ. l.inter ſtipulantẽ.§.ſacram. ff. de Verb. obl. ſed vbi legatur columna aurea, vel marmor pictũ ad cõſtructionẽ domus, de alia domo, nõ valet legatum in re, licet valeat in æſtimatione. le. cætera. §. ſi duobus ff.de leg.primo.quia res de ſe eſt in commercio hominũ, ſed ne deſtruatur vel deterioretur, non tollitur de domo, ſed habetur æſtimatio rei, & ſic de aliis exemplis

IN capita ſuccedere ſecundùm Hoſtienſem in Sum. de Succ. ab inteſt.§ viſo. verſi.quid ſit factum. eſt quando filij præmortuorum fratrum ſuccedunt in portionibus quot ſunt capita: verbi gratia. Tres ſunt filij ex præmortuo fratre, & vnus ex alio fratre: ſi tãtum capiat filius ex vno fratre genitus, quantum tres ex alio geniti, ſuccedunt in ſtirpes ſuas, quia quilibet capit certam portionẽ ſtirpis ſuæ. Si verò fratris tot portiones capiẽtur, quot ſunt capita, tunc ſuccedunt in capita. vide infrà, in ſtirpes ſuccedere. & Azo.in Sum. Cod. de her.Inſt. Hoſtien. & Spec.eo.tit. in tracta. libellorum, verſi.nunc.de collateralibus.

INCENDIARIVS eſt, qui ob inimicitiam, aut prædæ gratia, ædes arbores, ſiue ſegetes incẽdit, vt ff.de pœn. l. capitalium. §. incendiarij.

INCENTIVVM idem eſt quod appetitus vel audacia.tit. ſeu voluntas.de vita & hon.clerico. ca. clericorum.

INCENTOR dicitur ideo, quia ipſe alios praua ſuggeſtione ſuccendit ad vitia, & perſuadendo inflammat ſecundùm Iſidorum.

IN CERTAS regiones fundum diuidi, eſt in partes determinatas diuidi.

INCERTVS poſſeſſor, eſt quem ignoramus. l. ſubſignatum.§. fin. de Verb. ſign.

INCERTA in iure appellantur, in quibus non apparet quid, quale, quantum. l. vbi autem. 75 de Verb.obl. Item quæ non in ſpecie ſed in genere proferũtur, veluti fundus, homo, triticum. l.heredes.25 §. incerto. ff. famil.herciſc.l.cùm incertus. 13. ff de legat.j.l.in ratione.30.§.incertæ.ff. ad leg.Falcid.

INCERTA actio, ſiue incerti actio, dicitur per quam nulla certa

certa ſumma petitur, veluti ex ſtipulatione incerta: quod mihi ex ſtipulatu dari fieri oportet, l. 4. ff. de Vſur. l. 3. C. de Inutil. ſtipul. l. diem proferre. 27. in fin. ff. de Arbit. Ex omnibus bonæ fidei actionibus quod te mihi ex bona fide dare facere oportet, ſic l. 1. ff. de Vſufr. le. l. 3. de condict. ſine cauſ. ff. l. 2. §. aliud. ff. de Donat. vlt. ſi quis in ius voc.

INCERTVS contractus, qui proprium nomen non habet, l. 9. ff. ſi cert. pet. l. 1. §. debitum. ff. de Conſt. pecun. Incerta perſona, quam incerta opinione ex animo teſtator ſubiicit, cuius exemplum ponit Imp. §. 27. de Legat.

INCESTAE nuptiæ, ſunt quæ inter collaterales vel affines fiunt, ſecundùm glo. in Authentic. de inceſt. nupt. in princip. in verb. [inceſtas.] vbi conſtituit differẽtiam inter nuptias inceſtas, nefarias, & illicitas; tametſi iuris auctores non rarò his nominibus promiſcuè vtantur.

INCESTVS eſt maior adulterio, l. ſi adulterium. §. j verſic. [occurrit de adulteris.] & eſt coitus carnalis inter affines & collaterales. §. ſi aduerſus, Inſt. de nupt.

INCESTVS eſt abuſus conſanguinearum vel affinium, vt §. cũ ergo. xxxvj. que. j. & xxxv. cauſa. quaſi per totam.

INCESTVOSVS dicitur qui cognatam vel affinem vel etiã ſanctimonialem nefario amore vel coitu violat ſeu maculat, ſiue in matrimonio, ſiue ſine matrimonio, vt in §. prealleg. & xxvj. diſt. virgines.

INCIDENS & emergens quomodo differant not. in ca. j. de or. cog. &c. à nobis. de except. vide de hoc ſuprà, emergens.

INCILES foſſæ, ſiue [incilia,] ſunt quæ à Græcis dicuntur diotones, & ſunt per quas aquæ pluuiæ deducũtur ex ſatis. Apuleius libro nono de aſino: [Viam lacunoſis, incilibus voraginoſam.] Cato de re ruſtica: [Per hyemem aquam de agro depellere oportet, foſſas inciles puras habere.] Feſtus Pomp. [Incillæ foſſæ, quæ in viis fiunt ad deducendã aquã, ſiue deriuationes de riuo communi factæ.] Vlpianus libro xl. Digeſtor. titu. de riuis. lege prima. [Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus quòd incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra, vnde primùm aqua ex flumine agi poſſit.] Idem Vlpia. in eodem libro, titu. ne quid in flumine publico, lege prima. [Si incile, inquit, ducat, & alio loco fiat.] Meminit quoque incilis in titulo de aqua quotid. l. j.

INCILE, vide infrà, [Interdictum de riuis.]

INCOLA dicitur, qui in aliquam regionem domicilium contulit, vel contrahit, quaſi ſedem ibi poſiturus vel manſionem, ita quòd tranſactis decem annis domicilium retinuit, licet etiã cauſa ſtudij ibidem ſteterit, vt ff. de Verb. ſign. l. pupillus. §. incola. vel qui propriam terrã colit. Require ſuprà. [Agricola.]

INCOLVMIS dicitur à nomine columna, quia ſicut columna eſt erecta, fortis & ſtabilis, ita incolumis conſimiliter: & iſta ratione fortè filius dicitur habere in bonis patris quartam incolumẽ, id eſt, fortem, ſtabilem, quia fideicommiſſa & legata eam minuere non poſſunt, l. ij. cum ibi not. C. de inof. don.

INCONCVSSA, id eſt, inuiolata, ſeu inconcuſsè, id eſt, quietè, ſine interpellatione. capit. Illud & cap.

Digitized by Google

& cap. auditis. de Præſcript.

INCONSVLTÒ factum dicitur, quod dedita opera factũ non eſt.

INCONTINENTI, id eſt, ſtatim. recipit tamen hoc verbum interpretationem à iure, de quo ſuprà in verb. [facere.]

INCORRIGIBILIS ſecundùm Bal. dicitur qui non paret iudici in extremo iuriſdictionis quod eſt ſententia. Sed contumax dicitur qui nõ paret in principio iuriſdictionis, quod eſt citatio vel in ius vocatio. Secundùm Ant. de Bur. dicitur incorrigibilis, q̃ poſtquam penitus eſt condemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen. c. vt famæ. de Sent. ex com. licet enim non faciat pœnitentiam, non dicitur propterea incorrigibilis, niſi reuertatur ad ſimile vel ad peius delictum, nec faciat ſui præſentiam iudici. ca. quoniam frequenter. §. j. Vt lit. non conteſtat. dum enim facit ſui præſentiam, vt iudex eùm apprehendere poſſit, non eſt incorrigibilis, quia eccleſia habet adhuc quid vltra faciat. c. cùm non ab homine. de Iud.

IN CREDITVM ire, eſt idem quod credere. l. ij. §. mutui. ſi certum petatur.

IN CREDITVM poſſidere, hoc eſt propter creditum, vſus eſt Vlpian. in l. à diuo. §. ſi pignora. ff. de Re iud.

INCRVSTARE, eſt cruſtam parieti, vel alicui alteri rei inducere, ſiue ex calce, gypſo, argilla, ſiue ex lapide, aut alia materia. Horatius primo Sermo.

Syncerũ cupimus vas incruſtare.

Varro apud Marcel. [Pauimenta, inquit, & parietes incruſtatis.] Proculus lib. viij. Digeſtorum de ſeruitutibus vrbanorum prædiorũ. l. quidam. [Parietem, inquit, communem incruſtare licet.] Et paulò poſt: [Quod obſeruari in incruſtatione oportet.] Itẽm de Verborũ ſignific. l. impenſæ. Paulus ait, [incruſtationes, loricationes & picturæ.] Ant. Nebr.

INCRVSTATIONES ſecundùm Alciat. in l. impenſæ. de Verb. ſignific. ſunt tectoria parietum ex cruſtis marmoreis confecta.

INCVNCTANTER, id eſt, de cætero. iij. q. vj. hæc quippe. in fi. ex glo. j. quandoque, id eſt, ſine mora. ff. de Admini. tut. l. tutor qui repertorium. §. j. Quandoque, id eſt, [indubitanter,] quia cunctari idem eſt quod morari vel dubitare, & ita ſumitur extrà, de his quæ fiunt à maiori parte capitul. c. j. de ſententia excommunic. cùm quis. lib. vj. & ibi per Archid. ix. diſtinct. ca. noli. iij. q. vj. hæc quippe. & extrà, de ſchiſmat. c. fraternitati. & in vtraque ſignificatione poteſt ſumi. d. c. noli. & ibi de hoc per Archid.

INCVRIA eſt negligentia. Cle. quia contingit. de Relig. do. & c. quęſitum. de pœniten. & remiſſi.

INDAGO apud Vlp. in l. emptorem. §. vlt. de Act. empt. ſumitur pro effectu indaginis, hoc eſt captura, quod à Budæo ibi proditum extat.

INDEFINITA capitur pro oratione cui non præponitur ſignum vniuerſale vel particulare. Et oratio indefinita ſignificat indifferenter: quandoque etiam vniuerſaliter diſtributiuè ſeu collectiuè, ſeu aliter, prout eius ſignificatum vel materia ſubiecta vel quæuis circunſtantia, ſeu aliquod medium probabile cõcludit. verbi gratia, Lex loquitur indefinitè dicẽdo, vẽditor tenetur rem tradere, vel tenetur de euictione:

Digitized by Google

ctione: vel homicida, vel fur eſt puniendus: ſignificat vniuerſaliter: quia ſenſus eſt, quòd omnis homo qui eſt venditor, tenetur tradere rem, & omnis homo qui eſt homicida vel fur, eſt puniendus. Et hoc patet ex omnibus legibus ſic loquentibus cũ earum intellectu. Nam natura legis eſt, omnia in quibus eſt medium, ſub eadem regula concludere. Cùm enim ibi ſit eadem ratio, ibi & idem ius eſſe debet. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Itẽ qua ratione de iſta lege detraheretur vnus, eadem & alius, & ſic remaneret deluſoria: & ſic dicit, ſeu ideo dicit vniuerſaliter. Differt tamen indefinita ab vniuerſali ſecũdùm Bartolum: quia vniuerſalis omnia ſignificat ex ſuo proprio ſignificato: indefinita verò non comprehendit omnia ex ſua ſignificatione propria, ſed ex idẽtitate rationis, interpretatione iuris vel diſpoſitione legis. Verbi gratia, Lex dicit homicidam puniendũ morte, non tamen ſub hac lege comprehenditur homicida iuſtè occidens, ſcilicet ad ſui defenſionem, vel per ſententiam, vt in l. j. C. ad legem Corneliam, de Sicariis. ſecus ſi lex loqueretur vniuerſaliter, quia tunc ex proprio ſignificato contineret omnia, & non interpretatione iuris, ſicut indefinita. Itẽ cùm profertur ab homine in materia naturali dicendo, homo eſt animal, ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, quòd omnis homo eſt animal, quia ſignificatum ſumptum ex natura in neceſſario, ineſt omni homini. Idem cùm profertur à lege, dicendo, obligatio eſt iuris vinculum, vel actio eſt ius perſequẽdi, &c. quia cuilibet obligationi & actioni neceſſariò conuenit definitio. Item ibi, in iudicio interrogatus de pluribus criminibus, an fecerit, reſpondet quòd illa non fecit, æquipollet vniuerſali, puta ſenſus eſt quòd nihil horum fecit, l. ſi is qui ducenta. §. vtrum. ff. de Reb. dub. quia ſignificatum ſumitur ex interrogatione & reſponſione facta in iudicio, nam reſponſio facta ibi debet certiorare interrogantem, aliàs non dicitur reſponſio, modo accipiẽdo vniuerſaliter interrogãs certioretur, quia reſpondens omnia negat. Si autem non acciperetur vniuerſaliter, non certioraretur aliquo modo, quia nõ appareret quid negaret, & quid confiteretur. Et ſumitur hic ſignificatum ex æquipollentia, quia negatio præpoſita ſigno, facit orationem æquipollere ſuo contradictorio. Nam licet ibi negatio poſtponatur in ordine ſcripturæ, præponitur tamẽ in ordine cõſtructionis, dicendo, quid eorũ non feci, id eſt, non feci quid eorum: & ſic æquipollet iſti, nihil eorũ feci. iura tamẽ parum intendunt ſignificatum æquipollentiarum. Item ibi, [promitto per heredem meum non fieri quominus tibi ire agere liceat,] hæc verba [per heredem meum,] ſignificant vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, per nullum heredem meum. l. ij. §. fi. ff. de Verb. oblig. quia nomẽ heredis licet proferatur in ſingulari, tamẽ ſignificat omnes heredes, aliàs ſtipulatio nõ haberet hereditatem, nec eſſet certitudo de quo intelligeretur, & de quo non. Itẽ ibi, teſtator dicit, [lego ſeruos meos textores, ſi omnes ſunt textores,] ſignificat vniuerſaliter, quia ſenſus eſt, lego omnes ſeruos meos. l. ſeruis vrba-

nis

nis, §. fina. ff. de Legat. iij. quia ſignificatum hoc ſumitur ex accidentia facti, quòd omnes ſunt textores. Si autem aliqui ſunt textores, alij non, ſignificat vniuerſaliter omnes textores, & non vniuerſaliter omnes ſeruos l. præallegatâ. quia verbum textores ponitur reſtrictiuè, vt alij non cõtineantur in legato. Item ibi, teſtator dicit, [lego lanam, argentum,] ſignificat vniuerſaliter, vt omnis lana, omne argentum videatur legatum. l. ſi cui lana. ff. de Legatis iij. quia qua ratione vnum ibi comprehenditur, eadem ratione & aliud: & qua ratione vnum excluditur, eadem & aliud: & ſic nihil ſignificatur. Item ibi, [obligo bona mea,] nõ ſignificat vniuerſaliter, quia ſupellex, filij naturales, & concubina non continentur. l. obligatione. ff. de Pigno. quia ex natura iſtarum rerum, quis ad iſtas ita afficitur, quòd nunquam vel raró obligat: ergo in obligatione eas noluit comprehendere, ſed comprehenduntur alia ad quæ quis ſolet obligari pro debito, quia ſignificatum ſumitur ex verbis & communi modo agendi, ſeu obligandi. Debent enim verba deſeruire intẽtioni, & non intentio verbis. Idem ſi dicit vniuerſaliter, [obligo omnia bona mea,] quia adhuc prædicta non comprehendũtur. Item ibi teſtator dicit, [heres meus damnas eſto,] clarè ſignificat vniuerſaliter, quia ſẽſus eſt quòd omnes heredes teneãtur. l. ſi pluribus. ff. de Lega. ij. Finaliter ergo indefinita æquipollet vniuerſali. ext. de priuil. c. quia circa. xix. diſtinc. ſi Romanorum. ff. de ſeruis. l. ſi cui & hoc verum eſt indefinita legis vel canonis, ius tradere intendentis: talis enim indefinita æquipollet vniuerſali, ſi lege vel canone nõ definitur. xxxj. quæſtio. j. quòd ſi dormierit, Ioan Andr. not. quòd ſi non eſt eadem ratio & conditio propter aliquod accidens omnium particulariũ in vniuerſo comprehenſorum, tũc indefinita non æquipollet vniuerſali, verbi gratia. legatur lana indefinitè, non continetur tincta in legato. l. ſi cui. in prin. ff. de Leg. iij. Sed ſi legatur omnis lana, tincta etiã cedit legato. l. pediculis. §. Labeo. ff. de Auro & argẽ. leg. in gloſ ſup verbo, [debebũtur.] & vide gl. in ver. [aliorum eccleſiaſticorum.] in cap. vt circa. de Elect. li. vj. vbi de hoc plenè not.

INDEBITVM accipimus, non ſolùm ſi omnino non debeatur, ſed & ſi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. lege 26. §. 1 ff. de Condict. indeb.

INDEBITVM eſt, non tantùm quod omnino non debetur, ſed & quod alij debetur, ſi alij ſoluatur: aut ſi id quod alius ſoluebat, alius quaſi ipſe debeat ſoluat. l. in ſumma. 65 ff. de Condic. indebiti.

INDEMNITATEM alicui repromittere, eſt cauere indemnem, ex eo negotio de quo agitur, futurum. l. 14. & l. 16. ff. ad Trebell. l. 8. §. 2. ad Velleiam.

INDEX eſt proditor, dictus ab indicando, ſecundùm Iſido. Capitur etiam pro digito proximo pollici, item pro tabula, quę præfigitur libris ad indicanda rerum capita: quo ſenſu intelligi poteſt §. vlt de public. iudic. vt doctiſſimus docuit Alciat. Interdum ſignificat exemplum. lege ſecũda, ff. de fund. inſtr.

INDICARE inter alia ſignificata,

Digitized by Google

cata, ſignificat etiam æſtimare & pretium rei vænalis ſtatuere, pertinétque ad vendentem, ſicut liceri & mercari ad emptorem.

INDICATIO, quo verbo vtitur Iuriſconſul. in l. Iulianus. §. quod autem. de actio. empt. eſt promiſſio vel addictio.

INDICASSE reum, non eſt ſolùm detuliſſe, ſed etiam arguiſſe & conuiciſſe. l. indicaſſe. de Verbor. ſignific.

INDICIVM, eſt medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua ſingulari circumſtantia inſurgens. Cod. de Rei vendica. lege indicia. & dicitur ab indicando. quia indicatur, id eſt, notificatur.

INDICIVM profiteri, eſt vltrò ſeſe cōſortéſque criminis deferre. lege prima, de ſica, & ita ibi interpretatur Bud.

INDICTIO, eſt denunciatio, quia indicere eſt denunciare. Horat. in primo Sermonum:

-Ventri indico bellum.

Idem in epiſtol.

-Indictis comes ire Latinis.

Vlpianus libro xxxviij. Digeſtorum. tit. de operis libertorum. l. libertus. [Cui poſt indictionem, inquit, operarum.] Atque alibi: [Si indictiones temporariæ indictæ ſunt.] Ant. Nebr.

INDICTIO eſt numerus annorum conſiſtens ex tribus luſtris. Eſt autem luſtrum quinquennium, & qualiter poſſit inueniri indictio, habetur in gloſſ. indictionis. cap. inter dilectos de fide inſtrument. Sic enim faciēdum eſt, annis Domini addas tres, & diuide totum per quindecim, & id quod remanet completa diuiſione in numero diuidendo, hoc oſtendit indictionē in iſto ſeu ꝑ iſto anno. gloſſ. in Authentic. vt præpona. nomen impe. & Cod. de Iuſti. codi. confir. in fin. vide latius de hac materia. Eſt prętereà indictio nomē publicę pēſitationis, quam vulgo [taleā] appellamus. Sumitur & pro denunciatione, vt in l. libertus. de Op. lib.

INDICTVM, eſt quod indicitur, id eſt, notificatur vt ſciatur & fiat, ab indicendo dictum, & ſic fit indictum ſuper iudicium ne procedatur.

IN DIEM addictio, eſt quando quis ita vendit rem, vt ſi quis intra centum diem meliorem partem obtulerit conditionis, ſcilicet plus quàm prior emptor, res venditori tradatur, vt alij vendere poſſit, quicunque velit, vt ff. eodem tit.

INDIGENA dicitur quaſi inde genitus, vel quaſi in eo loco natus, ſecundùm Iſid.

INDIGNARI & dedignari differunt, vt patet in cano. vera iuſtitia. diſtinct. xlv. vnde indignari ſapit virtutem, ſed dedignari arrogantiam.

INDIVIDVVM eſt, quod de vno ſolo prædicatur, vt de ſeipſo, vt Titius nihil aliud ſignificat quàm ſeipſum, not. Bar. in l. quæſitum. §. penult. & ſequent. ff. de fund. inſtruct. & alio modo capitur, vt not. in l. ij. §. & harum. & l. iiij. §. Cato. & ibi no. per doct. ff. de Verborum oblig.

INDOLES, eſt quædam imago futuræ virtutis, ſecundum Iſid. propriè dicendò.

INDVCERE, circūducere & cācellare differunt. Nā inducere eſt per mediam lineam pennā trahere: circunducere eſt circūcirca pennam ducere: cancellare vero eſt ad modum crucis pennam ducere. gloſſ. not. in l. ſi quis libertatem. in verbo [inducatur.] ff. de

Peti

Digitized by Google

peti. hered. & alia gloſſ. in lege inductum. C. de ſolut.

INDVCIAE, ſunt dictæ quòd in diem certum ab vtriſque hoſtibus dantur. Plin. libro ſeptimo, [Inducias, inquit, Lycaō primus inuenit.] Paulus, lib. xlix. Digeſtorum, titulo de Captiuis. lege poſtliminium. [Induciæ, inquit, ſunt, cum in breue & in præſenti tempore conuenit, ne inuicem ſe laceſſerent hoſtes.] Accurſius ſatis ineptè inter inducias & treugam differentiam facit, cùm, treuga non ſit magis Latinum, quàm guerra, quàm omagium, quàm feudum, quàm tenuta quàm mille alia, quibus iſti nulla neceſſitate coacti vtuntur.

INDVCIAE ſecundùm gloſſ. in sum. iij. quæſt. ij in ſumma ſunt quintuplices, ſcilicet, reſtitutoriæ, præparatoriæ, citatoriæ, deliberatoriæ, iudicatoriæ, ſiue executoriæ. Et ibi ponitur tempus omnium. quam gloſſ. vide ſuprà dilatio.

INDVCERE, præter alios ſenſus quos habet plures, ſignificat etiam expūgere & cācellare, hoc eſt, trāſuerſo calamo quod ſcriptū erat delere. Vlpianus in titulo de iis quæ in teſta. delentur. l. cancellauerat. [Cancellauerat autem quis teſtamentum vel induxerat.] Itē, [Si nomina omnia induxerat vt proponitur.] Item: [Quæ in teſtamento legi poſſunt, ea inconſultò deleta vel inducta nihilominus valent, cōſultò non valent.] hinc inductio pro abolitione & litura. Ne.

INDVLGENTIA, not. Archid. ij. quæſt. iij. c. fi. & de pœni. & remiſſ. cap. ij. lib. vj Et not. quòd in iure ciuili plerumque accipitur pro permiſſione & benigna cōceſſione, vt attentè legenti apertiſſimè liquebit.

INEPTIAE, ſunt fatuitates. cap. qua traditione. xxij. diſt.

INEXPIABILIS dicitur, eo quod nunquam expietur, id eſt, purgetur, ſecundùm Iſid.

INFAMIA, eſt famæ priuatio ſiue diminutio. Fama namque quandoque ſumitur vt ex toto pro extincta habeatur, ſcilicet, cùm maxima vel media capitis diminutio interuenerit. vel ſic, [Infamia eſt cōmunis opinio verbis pronunciata, ex ſuſpicionib. orta] Item infamia eſt aliud quàm ſcādalum, & plus importat, quia hæc per purgationem tollitur, ſed in illo purgatio non inducitur. de hom. ex litteris. j. in gloſſ. item infamia eſt illæſæ dignitatis ſtatus vita & moribus reprobatus. Per oppoſitum fama deſcribitur. Require ſuprà [fama.] & de Coha. cle. & mulie. cap. veſtra, in glo. in verb [notorium.] Vnde duplex eſt infamia, ſcilicet iuris & facti. Infamia iuris, eſt quādo ius dicit aliquē eſſe infamē: ſed infamia facti eſt quando apud bonos & graues viros eſt opinio de crimine alicuius. de hoc l. prima, ff. de iis, qui not. infa. Infamia iuris duplex eſt, ſcilicet, ciuilis & canonica. Et infamia iuris ciuilis contrahitur ex ſententia criminis publici, ſcicet, diffinitiua, nō autē ex ſentētia interlocutoria nec arbitri. Etiam quandoq; ex ſentētia criminis priuati, vt furti vel iniuriarum. Etiam quandoque ex facto abſque ſentētia quis incidit in infamiam. Infamia canonica contrahitur ex quolibet peccato mortali. Et quando infamia. & quæ repellat teſtem à teſtificando in cauſa criminali vel ciuili criminaliter ſeu ciuiliter intentata,

Digitized by Google

tata,not.in c.teſtimonium.de teſtibus.

Infamis eſt, qui accuſatus de crimine infamante, etiam ſi ciuiliter agatur, condemnatur.gl.in cap.cùm te.de Re iudi.& in can. multi, ij.q.j.Felin.& Abb. in dicto capitulo,cùm te.

Infans, eſt paruulus citra ſeptem annos, vt l.ſi infanti. C.de iure delib.

Infantiae proximus, id eſt, vſque ad decem annos & dimidiū.

Infecti argenti appellatio refertur ad rudem argenti materiam, id eſt,non factam.l.etſi.§.infecti. de Auro & arg.leg.

Infectum damnum, vide ſuprà damnum.

Inficiatio, eſt negatio:ab inficior inficiaris, quod eſt ire inficias, ſiue negare. Cic. de partitionibus Orat. [Rationē, inquit, habet criminis, inficiationémq; facti.] Neratius lib. xlvj. Digeſtorum,titulo Iudicatum ſolui.l. ex iudicatum. Ad inficiationem, inquit, compelli eum qui ſine iudicio partem dare paratus eſt. Ant.Nebr.

Inficiatio, id eſt, negatio. l. ea quæ.§. ſi quid.ff.de Solu. Et inficiari,id eſt,negare.Hinc eſt quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus, quòd creſcunt per inficiationē, quia ab initio competunt ad ſimplum, hoc eſt, ad rem vel æſtimationem ſeu damnum datum: & ſi ille hoc negauerit,& de hoc cōuincatur, condemnabitur ad duplum, vt in actione depoſiti, de eo quòd depoſitum ex timore ruinæ, incendij, vel naufragij. vide ſuprà de acti.[actio in factum.]

Inficiator, id eſt, negator, quia non fatetur, ſed contra veritatem mendacio innititur.

Infinitas in multis iuris regulis prohibetur.de reſcript.cum multis.libro ſexto, & de hoc habes plures concordan. de Æta. & qualit. capitulo penultim. vide de hoc per Ioannem Andrēam in gloſſ.cap.cùm in multis.

Infinitivum verbi actiui aliquando reſoluitur in participium ſui paſſiui,& in infinitiuum alterius verbi,vt tribuere, hoc eſt tributum ſeruare.ff.de manu.vin.l.iuſta.§.ſciendum,quandoque reſoluitur in infinitiuum alterius verbi, & participium ſui actiui,& aliud nomen,vt manumittere,id eſt, manumittenti auctoritatem præſtare, vt exponitur ff.de Manumiſſ.vindic.l.ſi rogatus.§.fi.ſecundùm vnam expoſitionem. Quandoque in gerundium & aliud verbū, vt atterere,id eſt,atterendo infligitur. C. de Curial. verb.Rom.l.ij.Quandoque reſoluitur in vt, & verbum alterius modi,vt naſci,id eſt,vt naſcatur. in Authen. quibus modis naturales efficiantur le.§.j. Quandoque infinitiuum præſentis temporis verbi actiui reſoluitur in infinitiuum præteriti temporis eiuſdem verbi & in infinitiuum alterius verbi, vt præſtare,id eſt, præſtitiſſe videri. ff. de repud. l. vxores. De infinitiuo vide per Bart. & alios in l.5. ff. de verb. oblig.

In folle offerre, Calliſtratus Iuriſconſultus intellexiſſe videtur eum, qui ad liquidum rationes non reddit. l. cùm ſeruus. de Cond. & demonſtr. metaphora ab iis ducta, qui pecuniam intra marſupium oſtentant:ita tamen vt nec qualis quantáve ſit agnoſcatur.

In fraudem creditorum manumittere quid ſit, declarat Imp.in 6.

in §.in fraudem.Inſtit. quibus ex cau.manumit.non lic.

In fraudem legis facere videtur qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit. l.contra. ff. de legi.vbi exempla in gl.

Infra, hæc dictio includit: nam ſi quid infrà xx. dies fieri debet, viceſima dies includitur. ita not. Ioan.Andr.in c.præterea.verſ.infrà xx.dies.de Appel.

Infra, nota per Innoc.de fide inſtrumen. inter dilectos. & Ioan. Mona.de exceptio pia.ſuper ver. octo. li.vj: ibi habes quando includit vel excludit.

In fructu eſſe quid dicatur, demõſtrat elegantiſſimè iuriſconſ.in l. in fructu.de vſufructu leg.

Infvla ſumitur interdum pro corona Imperiali. C. de Qua. præſcript.l. j. in fi. Quandoque pro alba faſciola ſacerdotalis capitis, ſecundùm gl. in Clemen.ij. de vita & honeſta. cleri. Capitur etiam pro mitra epiſcopi vel abbatis.

Ingeniosvs dicitur quaſi intus habens vim gigendi quamlibet artem, ſecundùm Iſid. Et ingenium quandoque ponitur pro fraude,dolo, & calliditate.Abb. in c.licet.de elec.nu.16.

Ingenvvs eſt, cui ex natiuitate competit libertas, qui non eſt factus liber,ſed natus.Inſt.de inge.in prin. vide de hoc etiã Azo. in ſum. C. de Ingenu. vel eſt qui ſtatim quando naſcitur liber eſt. de Ser. non ordi. c. inſtruendi. in gl. j. Et ingenuitas dicitur libertas. de Purga.canon. cap.j. in gloſſ.

Ingressvs religionem dicitur ille qui profeſſus eſt, aliter non. ita Felin. in cap. cùm deputati. de Iud.in princip.

Inhiatio, eſt frequens requiſitio. C.de pet.bo.ſubla.l.j.li.x.

Inibi, eſt aduerbium compoſitum ex in, & ibi: & ſignificat idem quod in eo loco.

Iniicere manum, propriè eſt quoties nulla iudicis expectata auctoritate rem noſtram aut nobis debitam vendicamus.l.ſed ſi. de in ius vocand. & l.penul. de Ser.expor.

Inimicvs capitalis dicitur, qui alteri mortem minatur, vel eum accuſat de crimine capitali. no. gl.in l.licet.ff.de arbi. Et quæ dicantur inimicitiæ capitales,vide Bart.in l.iij. §. fin. de Adi. leg.& Abb.in c. accedens. ij. vt lit. non cont. verſic. & no.bene.& ibidẽ Feli. & gl.Inſt. de Excu. tut. vel cur.§.inimicitiæ.

In integrum reſtituere,eſt reducere in eum ſtatum in quo erat ante læſionem, de in integ.reſti.c. auditis.in gl.fi. & per hunc modum ſubuenietur minoribus & eccleſiis.Et quandoque ex legitima & iuſta cauſa ſubuenitur etiã maioribus, vt ff.ex qui.cau. maio. per to.Et ſic intelliguntur cap. ex literis. eo tit.& cap. cùm Bertoldus.de Re iud.&c.ſignificante.de Pig.

In integrum reſtitutio, eſt prioris ſtatus redintegratio, vel iuris prioris: etiam eſt audientiæ redintegratio, ſecundùm Spec.eo. ti.& l.quòd ſi minor.§.reſtitutio. ff.de Mino. vide infrà, in ver.reſtitutio.

Inita,id eſt,contracta.de Pac. cap. Antigonus.

Inivria vno modo generali dicitur eſſe illud quod non fit iure, & dicitur quaſi nõ iure factum. Secundo, iniuria ſpecialiter dicitur culpa, vt in lege Aquilia. Tertio, dicitur iniquitas vel iniuſtitia iudicantis, vt Inſtit.eo. tit.

Digitized by Google

tit.de iniu.in princip. Quarto dicitur contumelia, vt ff. de iniur. l.j.in prin.& l.itē apud Labeonē. eo.tit. Dicitur ergo iniuria quaſi ius iniquum, ex eo ſic dicta quòd iure & iuſtitia caret. Fit autem iniuria tribus modis, ſ.re, verbis & literis. Re, vt cùm manus inferūtur, vt d.l.§.j. Verbis, vt cùm fit conuicium, vt in §. j. iam alleg. Iniuria litteris fit, cū quis ad infamiam alicuius libellum vel famoſum carmen vel hiſtoriam conſcribit, vt ff. de iniur. l. lex Cornelia.§.ſi quis. Require ſuprà famoſum carmen. Item iniuria triplex eſt, vna leuis, vt ſi modico ictu quis à patre vel ſuperiore percutiatur: alia atrox, vt ſi aliquis à minore ſe verberetur, vel in cōſpectu iudicis, vel oculo aut membro priuetur. Et ſic dicitur pluribꝰ modis, vt præmiſſum eſt.

INIVRIARVM, Require ſuprà, Actio iniuriarum.

IN ius vocare, eſt cauſa iuris experiendi vocare, apud eum qui ius dicturus eſt, id eſt, vt experiatur actor an ius ſibi competat, an non. vide de hoc Azo.in Sum, C. eod. titu. & habetur C. & ff. eod. tit.l,j.

IN litem iurare, eſt ſuo arbitrio præſtito iuramento, pro quanto nollet re carere, rei æſtimationē ſecundùm ſuum intereſſe ſingulare facere: & hoc taxatione facta per iudicem, vt l. videamus.§. iurare. ff. de in lit. iur. & l. arbitrio. ff. de dolo.

INNOCVVS dicitur, cui nocitum non ſit, ſecundùm Iſid.

INNOXIVS eſt, qui non nocet, ſicut noxius nocens dicitur.

INNOVAMVS, vide decernimus.

INNOFFICIOSA donatio dicitur, quæ contra officium pietatis facta eſt: & fit ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti, vt C. de Inof.don.l.j.& per totum ti. ſeq. quia per eam liberi vel parentes excluduntur à bonorū ſubſidio, vel ex propoſito donantis, vel re ipſa, quod per ſe ſufficit ad reuocationē donationis, licet propoſitū vel cōſiliū donātis nō interueniat, iuxta no.in l.ſi liqueat.in glo.C.eo.tit. vide de hoc ibidem.

INOFFICIOSVM teſtamentum dicitur, quod factum eſt contra officiū pietatis, vt l ij. ff. de Inoff. teſta. quo ſcilicet filius proprius aut præteritur, aut iniquè exheredatur, hoc eſt quando pater vel mater fecit teſtamentum. Item quando filius in teſtamento patrem ſine cauſa exheredat. Etiam, ſi fratrem frater exheredat, turpibus perſonis inſtitutis in duobus caſibus.

INQVILINVS dicitur, qui conducit rem vrbanā. l. emptorē. in gl. C. locati. vnde inquilinus reſidet in ciuitate, colonus verò in villa. ff. de Acqui. poſ.l. re pignoris. Inquilinus tamen propriè dicitur colens prædium vrbanum, ſed colonus prædium ruſticum. Require ſuprà Colonus.

INQVISITIO, eſt alicuius criminis per ſuperiorem reſpectu inferiorum ſuorum inueſtigatio, vt in ti.de Accu.& inquiſi.& denun. inquirere ſumitur pro inueſtigatione facti, vt not. Ant.in c. veſtra. de Cohabit. cleric. & mu.

IN rē, i.ſine præfinitione perſonę.l. cū vnus.de bo.aut.iud.poſ. vnde pactū in rem dicitur, quoties generaliter paciſcor, ne rē petam, l. Iuris gentium.§. pactorū, de pac.

IN rem verti, eſt in alicuius vtilitatem verti, vide ſuprà, actio de in rem verſo.

INSCITIA, id eſt, ignorantia. xxxviij. diſtinct.c. Si in laicis.

Digitized by Google

INSCRIBERE, eſt ſe obligare, ſi nō probauerit, ad eam pœnam quam reus debet pati, vel quam accuſando inferre intendit, ſi probauerit accuſator, vt in c. ſuper his. de accuſ. in gloſſ. & ij. q. 8. quiſquis.

INSCRIPTIO, eſt quidam libellus quem accuſator offert iudici ſub hac forma ſcriptus: [Ego N. coram vel apud N. prætorem vel iudicem, defero talem reum lege Iulia de adulter. de adulterio quod commiſit cum B. dum eſſet cum ea menſe tali, in domo tali, conſule tali regnante.] Et operatur inſcriptio, quòd accuſator, ſi crimen non probauerit quod impoſuit, ad talionem obligatur. Habet autem inſcriptio locum ſolùm in criminibus, vbi per modū accuſationis inſtituūtur, non ſi per modum exceptionis opponantur, vel vt de eis ſine accuſatore cognoſcatur: vt l. qui crimen. cum ibi not. C. de his qui accuſ. non poſſ. Qualiter autem talis libellus debeat formari, & quę continere, not. in l. pen. C. de accuſ.

INSERVIRE frequentiam notat, de fide inſtrum. c. j. in gloſſ.

IN ſinu habere, vide [Habere in ſinu.]

INSINVATIO, eſt ſcriptura facta in præſentia publicarum perſonarū, & in actis, vbi ſuperfluū eſt teſtes adhiberi, cùm publica monumēta ſufficiāt, vt C. de Donatio. l. lata. & in l. in donatio.

INSOLENTIA, eſt morum inconuenientia, fatuitas, ſuperbia, vel prauus vſus, quaſi contra ſolitum & debitū naturæ curſum. de Accu. c. qualiter & quando. ij. §. verum. & de of. or. c. j in cle.

IN ſolidum, id eſt, in totum, & ponitur in inſtrumentis, maximè in procuratoriis, vt in ca. ſi duo. de Procura. lib. v. vbi de hoc, & j. in ver. [ſolidum.] Nonnunquam tamen ad partem, nō ad totum refertur, vt in l. ea quæ. de Reg. iur.

IN ſolutum, id eſt, in ſolutionem.

INSPECTOR dicitur, qui ad prædia prouincialia accedere habet, forte vt referat vel reformet ſi aliqua eſſent deſerta, vel malè æquata, vt hæc tollantur. C. de anno. & tributis. l. fin. & etiam dicitur diſcuſſor. Co. de Cenſ. & cenſitori. & perræquato. l. peræquatores. lib. 11.

INSTANTIA, eſt tempus quo iudicium diſcutitur, & finiri debet: vt in c. venerabilis. de Iudic. Iuriſconſult. in l. j. de lib. dimiſſ. videtur vſurpaſſe pro aſſiduitate: à verbo [inſto,] quod eſt vrgeo, & exactam diligentiam adhibeo.

IN ſtirpes ſuccedere ſecundùm Hoſt. de ſucceſ. ab inteſta. ſub §. contra. verſi. [in ſtirpes ſuccedere.] eſt ſuccedere filios præmortuorum in eam partem quam eorum parentes erant habituri ſi viuerent: vnde ſi quis ex vno filio vnū nepotem ſuſcepit, & ex alio decem vel plures, tantum capiet vnus ex parte vna, quantum x. ex parte altera, & hoc ſi tractetur de ſucceſſione deſcendentium. Collaterales namque ſemper viriliter ſuccedunt, & hi qui ſunt in eodem gradu, ſuccedunt viriliter, id eſt pro æquis portionibus: vt in Auth. de here. ab inteſt. §. ſi verò fratrū. ſiue in capita. C. de leg. her. l. fi. & Auth. ceſſante. licet quidam dixerint quòd in capita ſemper ſuccedāt. vide Hoſt. ibidem ſub §. viſo. ver. quod ſi fratrum filij. Require ſuprà in capita ſuccedere.

INSTITOR, vt inquit Iuriſconſultus,

Digitized by Google

ſultus, libro xiij. Digeſtorum, in titul. de inſtit. actio.l.inſtitor.eſt qui tabernæ locóve ad emendum vendendúmve præponitur. Atque ibidem: [Inſtitor,inquit, appellatus eſt ex eo quòd negotio gerendo inſtet.]Iuuen.

Inſtitor hybernæ tegetis niueique cadurci.

Accipitur etiam pro eo qui circumfert per vrbem merces venales,vt in eo. tit. & apud Ouid.in primo de arte:

Inſtitor ad dominam veniet diſcinctus emacem. Nebr.

INSTITOR eſt ille, qui tabernis vinis vendendis, vel alicui alteri negotio eſt præpoſitus.l. inſtitor. j.ff.de Inſti.act. vbi dicitur,inſtitor appellatus eſt ex eo quòd negotio gerendo inſtat, ſiue tabernæ,ſiue alij negotiationi ſit præpoſitus.Item in eo. tit.in l. inſtitor. ij. dicitur is qui tabernæ locóve ad emendum vendendúmve præponitur, quíque ſine loco ad eundem actum præponitur.

INSTITORIA actio.Require ſuprà[Actio inſtitoria.]

INSTITVERE & inueſtire idem ſonant:ſed inſtituere, ſecundùm proprietatẽ vocabuli, eſt in poſſeſſionẽ ponere, quaſi intus ſtatuere:& in hoc differũt, quia inſtitui dicitur quis præſentialiter, inueſtiri autem in abſentia, ſecundùm Hoſt.& Ber.extrà de inſtit.c. auctoritate. Inſtituere eſt ſpiritualis iuris beneficij vel dignitatis corporalem tradere poſſeſſionẽ. Inueſtire aũt eſt ius canoniæ vel dignitatis tribuere, q̃d poteſt fieri per anulũ vel librum: indifferenter tamẽ vnũ pro alio plerumque ſumitur, vide in cap. auctoritate.præalleg.in gloſſ.

INSTITVERE accuſationem,eſt accuſare, ſicut inſtituere,actionem agere.

INSTITVERE heredes,eſt facere & creare heredes.

INSTITVTIO, eſt primus gradus omnium inſtitutorum,vt not. C. de lib. præter. l. j. etiam ſi mille eſſent,ſecundùm leges. Sed ſecundùm canones inſtitutio eſt eccleſiæ vel eccleſiaſtici beneficij collatio, quaſi ius habens ad beneficium per præſentationem intus, vel in beneficium ſtatuẽs. Et ſecundùm Goffr. inſtitutio propriè eſt prælatorum.perſonarum,& clericorum, collatio verò beneficiorum & præbendarum. Inueſtitura autem eſt traditio vel quaſi traditio. Quod additur,quia communiter fit per anulum vel librũ, vnde inueſtitura eſt in corporalem poſſeſſionem vel in quaſi poſſeſſionem inductio ſeu traditio. Inſtitu. dicuntur heredes,ab aliquo in hereditatem ducti, & hoc in primo gradu, vt ff.de Vulg. ſubſti.l. j. in princ. Subſtituti verò dicuntur qui in locum inſtitutorum deficientium,i.morientium, ad hereditatem inſtituuntur: vt in ſubſtitutione pupillari. Inſtit.de pupil.ſubſtit.in princip. Dicitur autem ſecundus gradus omnis q̃ ſequitur poſt primũ: & in ſimili not.C.de ſecund.nup.ſuper rub. & ff.de vulg.ſubſt.ſuper rub.

INSTITVTIONVM liber dicitur quaſi inſtructionum, quia in his primis legum præceptis inſtruimur: vel quia in ſtatum humani vel Romani iuris nos erigit:vt Accur.dicit in gl.in princ. inſtitutionum vel inſtitutorum.

INSTITVTVM, interpretatur Budæus ius non ſcriptum, quod certum & inſignem aliquem habeat

beat auctorem: attamen nõnunquam etiam refertur ad ius ſcriptum, vt in §. ex non ſcripto. Inſtitutio. de iure natura. gent. & ciui.

Instratvm dicitur, omne veſtimentum quod iniicitur & inſternitur. l. inſtrato. de Verb. ſignific.

Instrvctvs, hoc adiectiuum ſignificat adiectionem: & hoc dupliciter, ſcilicet acceſſoriè & principaliter. Acceſſoriè, cùm res adiiciuntur quæ conſueuerunt accedere. Verbi gratia, dicendo, fundum inſtructum: nam inſtrumentum fundi adiicitur acceſſoriè. Principaliter verò, cùm res adiiciuntur quæ non conſueuerunt accedere: verbi gratia, fundum inſtructum inſtrumẽto patrisfamilias, quando non eſt inſtrumẽtum fundi, adiicitur principaliter. concordat l. ſi cui fundus. ff. de fundo inſtructo. vbi dicitur quod extincto legato fundi, non extinguitur legatum inſtrumenti. Et ad §. ſi quis ancillas. Inſtit. de Legatis. vbi dicitur quòd extinguitur, dic quòd intelligitur de inſtrumento acceſſorio fundi. l. ſi cui fundus. præallegat. in non acceſſorio. Et ratio huius duplicis ſignificati eſt voluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiectæ, ſcil. an ſit acceſſoria, vel non, quia adiectiuum inſtructus, vt præmittitur, dupliciter accipitur.

Instrvcta domo legata quid veniat in hoc legatum, oſtendit Vlpian. in l. quæſitum. §. idem Pomp & l. ſi ita. & l. Seiæ. §. vlt. de fund. inſtru.

Instrvcti fundi appellatio quàm latè pateat, ſatis ſupérque conſtat ex tit. qui eſt de fund. inſtruct. & inſtrum. leg.

Instrvctam tabernam ſic diſſinit Vlp. in l. inſtructa. de Verb. ſign. quæ & rebus & hominibus ad negotiationẽ parata conſtat.

Instrvmentvm ſecundùm Hoſt. in ſum. tit. de fide inſtru. & ſecundùm Specul. titu. de Edi. inſtru. in princ. eſt ſcriptura ad aſſertionem ſeu probationem alicuius rei facta. Eſt autem inſtrumenti appellatio generalis, qua continentur omnia ea quibus cauſa inſtrui poteſt. Et ſic teſtamentũ, codicillus, teſtimonia, & perſonæ teſtes, quibus cauſæ inſtrui debentur, loca inſtrumentorum habentur. l. j. ff. de fide inſtrum. & eſt gloſſ. in cap cùm dilectus. de fid. inſtr. Dicitur autem inſtrumentum, quia inſtruit, & documentum, quia docet, vt l. j. præalleg. Tamen inſtrumentum propriè dicitur ſcriptura ad memoriam alicuius confecta, ſiue charta: & ita ſumitur in Authen. de inſtru. cau. & fi. Nam inſtrumenta fiunt ad memoriam perpetuã. ij. q. vj. ſaluberrimum. 27. q. j. ca. omnes fœminæ. Sed aliter dicitur inſtrumentum apparatus fundi, quo exercetur poſſeſſio & ita accipitur in l. quæſitum. ff. de fun. inſtr. Vnde inſtrumentorum quædam ſunt cauſa agrorũ colendorum, vt aratrum, raſtrum, traha, quę æquandis cęſpitibus trahuntur. Alia colligẽdorum fructuum, vt ſarculus quo cardones & herbæ inutiles exciduntur, & ſimilia, vt falces fœnariæ, falces meſſoriæ, & falces putatoriæ, ligones, torcular, corbes, quali vindemiatorij, quibus vindemia portatur. Cauſa ſeruandi fructus, vt dolia, granaria, caſellæ, in quibus fructus reponuntur, ſ. cellulæ granariorũ. Vnde inſtrumentũ capitur tripliciter,

Digitized by Google

citer, vnò modo latiſſimè, & ſic omne vas vel ſuſceptibile in cõſtructione domus vel fundi vſitatũ dicitur inſtrumentũ. Secundò latè pro omni eo quod cauſam inſtruit, vt ſcripturæ, teſtes. facit c. peruenit. extrà, de teſtibus cogen. facit l. notionem. §. inſtrumentorum. ff. de Ver. ſig. Tertiò ſtrictè ſolùm pro ſcripturis, vt in tit. de fid. inſtr. Et ſic differũt teſtes ab inſtrumentis, quia probatiò teſtium fit viua voce, ſed inſtrumentũ voce mortua. Ex quo ſequitur, ꝙ ſtatutum diſponens quòd producens falſum inſtrumentum puniatur in decem. non habet locum in producente falſum teſtẽ, quia ſtatuta ſunt ſtrictè intelligenda. facit cap. ex literis. de ſponſalib. Sunt autem inſtrumentorum duæ ſpecies. Nam aliud publicum, aliud priuatum inſtrumentum. Publicum eſt, ſolennis & ritè ordinata ſcriptura, per authenticæ perſonæ manũ publicè facta, ex cauſa memoriæ. c. ſcripta. de fid. inſt. Et ſunt illa de ſolennitate quæ faciant inſtrumentum publicum & authenticũ regulariter, vt ſcilicet præponatur nomen Imperatoris & annus imperij, nomen cõſulis, & annus conſulatus. Hodie verò ponitur nomen ſummi Pontificis cum aliis ſeptem, vt ſunt annus domini, indictio, mẽſis, dies, locus, cũ nomine notarij, &c. de quibus not. gl. in l. generali. C. de Tab. lib. x. Et dicitur publicum inſtrumentũ, quia iudicis auctoritate eſt exemplificatum & authenticatum, vt in c. cùm dilecta. de cõfir. vti. vel inuti. Item publicum inſtrumẽtum, quia authentico ſigillo eſt ſigillatum, vt c. j. de fide inſtr. Itẽ dicitur publicum inſtrumentũ, ꝙ in iudicio dicitur ſeu ſcribitur apud acta publica, & valet etiam per quẽcumque ſcriptum ſit. de proba. quoniã. Item dicitur publicum inſtrumentum, ꝙ habet ſubſcriptionem trium teſtium viuentium, vt c. ſcriptura præall. Item dicitur publicum quod de archiuo publico vel de armario producitur, vt liber cenſualis in quo ſcribuntur cenſus, vel liber annotationum: & ei creditur, ſi habet publicũ teſtimonium, ſcilicet quòd iudex confiteatur illud de archiuo publico eſſe productum. ca. ad audientiam. §. nos igitur. de Pręſc. vbi dicitur quòd Papa credidit cuidam libro cenſuali. Et cuilibet inſtrumento fides adhibetur, vt patet per iam dicta & per multa alia iura. Inſtrumentũ priuatũ eſt, ꝙ per manum priuatam confectũ eſt, vel à tabellione, non tamen in forma publica ſcriptum, vt quia nec nomen Imperatoris, nec Conſulis, nec Papæ, (de quibus ſuprà proximè dictũ eſt) appoſuit, vt C. qui pot. in pi. hab. l. ſcriptur. vt ibi no. Et tale inſtrumentũ debet habere triũ teſtiũ ſubſcriptionem. d. l. fi. Et priuatum inſtrumentũ à quocũque ſit ſcriptũ, niſi aliquo dictorũ modorũ ſit roboratum, non valet. Inſtrumentorũ priuatorũ 3. ſunt ſpecies. Nam aliquãdo quis facit ſcripturam tibi tantùm, aliquãdo tibi & alij, & aliquãdo alij tantùm. Illi ſcripturæ quã quis facit ſibi vel ꝓ te, nulla fides adhibetur, vt C. de prob. l. j. Si aũt facit ſcripturã cõtra te, puta creditori, de eo ꝙ accepiſti ab ipſo, creditur ei cont. te, vt j q. vl. ſaluberrimum. Si autẽ tibi & alij facit ſcripturã, ſicut eſt codex rationum tuarum, & interdũ creditur, vt 10. q. ij. Eſt autem ali-

quod inſtrumentum guarẽtigiæ vel guarentigiarium, videlicet quod habet executionem paratam, vt ſi cantet aliquem eſſe debitorem alterius, ſtatim eo exhibito in iudicio, iudex executionem facit, vt fit communiter Papiæ. De his not. in l. à diuo Pio. ff. de Re iudic. Ergo dicitur ab inſtruo, quia eo mediãte cauſæ inſtruuntur.

INSVLA, præter illam notam ſignificationem, ſignificat etiam domum in vrbe ab aliis domibus ſeiunctam. Cornel. Tacit. Germani ſuam quiſque domum ſpatio circundat, nullis cohærentibus ædificiis, more inſularum. Feſtus quoque Pomp. [Inſulæ, inquit, dictæ propriè quæ nõ iunguntur communibus parietibus cum vicinis, circuitúque publico aut priuato cinguntur:] à ſimilitudine videlicet earũ terrarum quæ fluminibus aut mari imminẽt. In hoc ſignificatu crebrò reperitur inſula apud Iuriſconſultos. Vnde inſularius, dominus ſiue cuſtos huiuſmodi inſulæ.

INSVLA tribus modis capitur. Primo pro domo in mari poſita, quia in ſalo, i. in ſalſo poſita eſt, ſecundùm Iſidorũ. & not. gl. in §. inſula. Inſtitut. de rerum diuiſione. & vide Barto. in tractatu de inſulis. Secundo ſumitur pro qualibet domo, vt in l. inſulam. ff. de Verbor. obligat. & l. 3. §. effracturæ in ver. inſulis. ff. de Offic. præfecti vigi. non tamen propriè eſt inſula, vt dicit gloſſ. in d. §. effracturæ. Tertio modo dicitur inſula locus vndique circũdatus aqua, vt l. adeo. §. inſula. & ibi gloſ. ff. de Acquir. rer dom. & not. Bart. in ſuo tractat. de inſulis. in prin. Et de hoc vide Inſti. de Rer. diuiſ. vbi in gloſſ. ponitur alia diuiſio, §. inſula. Inſulas Feſtus ait eſſe domos, quæ vicinorum cõmunibus parietibus nõ cõiunguntur, ſed quoquo verſum vel priuata vel publica area ambiuntur. In hac ſignificatione vſi ſunt Iur. cùm inſulam pro domo poſuere. vt in d. §. effracturæ. Inde inſularius, inſulæ cuſtos.

INSVLARII ſerui ſunt, qui in inſula tenentur. vt l. in lege. ff. de Verb. ſig.

INTEGER homo duobus modis dicitur, vno reſpectu corporis, vt in §. his autem. Inſtit. ad l. Aq. altero reſpectu nominis, morum, & famæ. l. 3. de popul. action.

INTENTIO ſiue capitulum in iure dicitur, illud quod intendit probare per teſtes is qui inducit eos. Sumitur intentio & alio modo, vt in l. ſi quis intentione. de iud. refertur & ad libellum ſeu petitionem actoris in reſcriptis, vt Inſtitut. de actio. §. ſi quis agens. & §. ſi minus.

INTERCALARE, eſt inſerere & ſupra numerum addere. l. 3. de Minor. vnde intercalaris dies, id eſt, interpoſititius, qualis qui menſi Februario anno biſſextili additus. Menſem tamen intercalarem dixere tam eum qui intercalatur, quàm in quo intercalatur, vt vtroque ſenſu videtur locutus Iuriſconſul. in l. cùm biſſextus. de Verb. ſig. id quod Bud. & Alciat noſter animaduerterunt.

INTERCIDERE propriè idem eſt, quod pro alio preces fundere. ſumitur tamen communiter in iure pro interuenire.

INTERCESSOR dicitur qui pro alio preces facit & fundit. Itẽ dicimus interceſſorẽ illũ qui intercedit & interponit ſe inter debitorem & creditorem, ad hoc

quòd

quòd ei pecunia mutuetur, & eſt quaſi fideiuſſor & conſtitutor.

INTERCIDERE, pro deficere. l. intercidit, de Cond. & demõſt.

INTERDICERE propriè eſt denunciare & prohibere, vt Inſtit. de interdic. §. j. Sæpè tamen vtimur pro interdicto agere, vt in l. 3. §. ſi quis dolo. de Tabul. exhib. Interdicere etiam prætor dicitur, cùm interdictum reddit, quod annotauit Accurſ. in l. j. de Loco & itin. publ.

INTERDICERE aqua & igni, require ſuprà Aqua & igni.

INTERDICTI in titu. de interdict. & releg. accipiendi ſunt ij, quibus interdictum eſt.

INTERDICTVM olim nihil aliud erat, quàm quædam formata & ſolennis conceptio verborum, quibus prætor aliquid fieri iubebat vel prohibebat: quod tunc maximè faciebat, cùm de poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione inter aliquos contendebatur, vt Inſtitu. de interd. circa princ. & ff. eo. tit. & dicitur interdictum, quaſi inter duos dictum, vel redditum, vt Inſt. eo. ti. §. ſunt tamẽ. in fi. Vel ſecundùm aliquos, dicitur ab interdicendo, i. prohibendo: quod non placet, cùm per interdicta non ſemper prohibeat, imò aliquando aliquid fieri iubeat iudex, vt Inſt. eod. tit. §. j. Differebat autem interdictũ ab actione, quia ſolẽnitas actionũ erat inducta de iure ciuili, interdictum autem à iure prætorio, vel ſecundùm Azon. quia in actione verborũ ſolennitas non formabatur in ſingulorũ perſonis, ſed erant generaliter in omnium perſonis formata ſolẽniter verba. In interdictis aũt quot erant homines qui volebant ea proponere, tot eis deſiderãtibus & petentibus formabantur verborum ſolennitates vel conceptiones, quibus contra ſuos aduerſarios in cauſis ſuis vtebantur, quas interdicta vocabant. de hoc not. Inſt. eod. titu. in princ. & ff. eo. ſuper rubr. Hodie autem inter actiones & interdicta, nulla eſt differentia, vt Inſt. eod. titu. §. fin. Eſt ergo interdictum actio in factum prætoria, i. à prætore inuenta. Et aliquod nomen ſortitur ab inuẽtore, vt [Saluianũ.] Aliquod à principio formæ verborum, vt [quorũ bonorum, quorum legatorũ, vti poſſidetis.] Aliud à materia, de qua tractat, nomen accipit, vt ne quid in loco ſacro fiat, de locis & itineribus publicis, [vt ne quid in loco publico & itinere publico fiat, de loco publico fruendo, &c.] Vnde interdictorũ aliud petitorium, aliud poſſeſſoriũ, & aliud mixtum. De petitorio, ff. eo. ti. l. interdicto riũ. § quædam. De mixto, ff. de Aqua quot. & æſt. l. j. §. fi. De poſſeſſorio, Inſt. eo. tit. §. ſequẽs diuiſio. Et huius interdicti tria ſunt membra, quia aliud interdictum poſſeſſoriũ datur pro adipiſcenda poſſeſſione, aliud pro recuperanda, & tertium pro retinenda. Primum competit ei qui nõ fuit ante nactus poſſeſſionẽ. & illud eſt triplex. ſ. quorum bonorum, quorum legatorũ, & Saluianum. Primum competit heredi, vel filio emancipato pro poſſeſſione hereditatis à prætore petita. Nã filius emancipatus de iure ciuili non admittebatur ad hereditatem paternam, ſed quia emancipatus ita, eſt filius ſicut in patria poteſtate exiſtens, ideo prætores (id eſt magiſtratus à populo Romano creati, gratia emandandi defectus legis xij. Tabula-

Digitized by Google

rum ſecundùm ęquitatē,dum tamen non tollerent diſpoſitionē iuris ciuilis) ſtatuerunt iure prætorio emancipatum admittendū ad res vniuerſas corporales, nec non ad iura incorporalia. Et datur directū de iure prætorio, vtile verò de iure ciuili. Et eſt effectus huius interdicti,quòd ex eo filius emancipatus agere poteſt cōtra poſſeſſorem rerum paternarum, ſic concludendo, [Peto talem condemnari ad dandum mihi talem rem, cuius heres factus ſum de iure prætorio.] Secundum, ſ. quorum legatorum, competit heredi contra legatarios qui propria auctoritate legata apprehendunt,quorum ipſe debet eſſe diſtributor poſtquam Falcidiam deduxit. Vnde aliquis habet tres filios & domum & vineam:domum legat primo, ſecundo vineam, & tertium heredem vniuerſalem inſtituit,qui nihil reperit in hereditate. Debet ergo tertius habere Falcidiam,id eſt 4. partem hereditatis, & ſic deducta quarta parte à domo & à vinea,ille tertius diſtribuit aliis filiis primo & ſecundo legata reſidua de manu ſua, quæ ipſi propria auctoritate nō debēt apprehendere. Eſt ergo effectus huius interdicti, quòd petat legatarios condemnari in omnibus legatis reſtituendis,quorū ipſe heres eſt. Tertiū, ſ. Saluianū, competit locatori contra inquilinum qui deportat bona ſua de hoſpitio ſibi locato, nec reducit ad priſtinum ſtatū, quia omnia obligata ſunt hoſpiti tacitè pro cēſu.Secundū, ſ.pro recuperāda poſſ. competit eiecto de poſſeſſione, & hoc tripliciter, ſcilicet vnde vi,de poſſeſſione immobili, vi bonorum raptorum, ſpoliato re mobili, & quod vi aut clam contra eum qui in ſolo alicuius ædificauit. Tertium, ſ. pro retinenda poſſeſſione interdictum poſſeſſoriū competit contra moleſtantem aliquē in poſſeſſione: & eſt duplex,ſcilicet vti poſſidetis,quod competit inter duos qui eandem rem immobilem contendunt poſſidere:& vtrobi, quod gratia poſſeſſionis eſt inter duos ſuper re mobili. De his vide glo.quartam & ſeptimam in cap. paſtoralis. de cauſa poſſeſſion. & propriet at.vni plenè. Et nota optimam gloſſ. & magiſtralem in leg. ſi quis in tantam. Cod.vnde vi.vbi ponuntur multi caſus in quibus quis non incidit in pœnam huius nouæ conſtitutionis, ſi quis. Non enim dicitur agi vnde vi, ſed ex illa conſtitutione. Interdictorum etiam quædā ſunt publica,quædam priuata. Quædam ſimplicia, in quib. alter eſt actor & alter reus, vt ſunt reſtitutoria vel exhibitoria. Quædam duplicia,in quibus par vtriuſque litigatoris conditio eſt,nec quiſquā actor vel reus præcipuè intelligitur, ſed quilibet tam rei quàm actoris partes ſuſtinet.Inſtitu.de interdi.§.tertia. & §.duplicia. & ff.eod.titu.l.2. vbi de hoc,& in l. 3.eo.ti. Hæ & aliæ diuiſiones interdictorum plures ponunt, quæ ſunt de libero homine exhibendo, ne quod fiat in loco ſacro, ſancto, & religioſo, in flumine ripáve, & in flumine publico, de cloacis publicis, &c.vt infrà, de ſingulis dicetur in locis ſuis. Sunt autē interdicta publica nouē in vniuerſo ſecūdùm Spec. in trac. libellorū.tit.de cau. & proprie.§.quia verò.Alia omnia ſunt interdicta priuata, quia propter vtilitatē priuatā inducta:& ſunt

Digitized by Google

in toto xxviij. ſecundum Spe. ibi, §. priuata. Item interdictum generale dicitur quando regnum, terra aut villa interdicitur. Particulare verò quando vna eccleſia interdicitur, & hoc modo ſumendo interdictum pro cenſura eccleſiaſtica.

INTERDICTVM dicitur ab interdicendo, hoc eſt interim dicendo, vt Paul. lib. ſenten. v. ait: Quoties ergo prætor non in perpetuum, ſed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure petitorij quæratur, aliquid edicit, propriè erit interdictum, qua ratione & interdicta dicuntur, quæ cauſam quoque proprietatis habent, dum tamen per modum prouiſionis inducta ſint, vt de mortuo inferendo, de via reficienda, & de itinere actúque priuato, nec enim hæc diutiorem moram requirũt: quod luculentiùs explicat Alcia. in l. j. de Ope. no. nun.

INTERDICTVM ne quid in loco ſacro fiat, & ſequentia omnia huiuſmodi, dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat: contra quam prohibitionem ſi quid factũ fuerit interdicto quod vi aut clàm, ſuis ſumptibus vel deſtruere cogetur omne quod factum fuerit, aut in priſtinum ſtatum reducere, vel reddere tenetur, vt ff. ne quid in loco publ. l. ij. §. prætor. Hoc autem verum eſt de hoc quod ipſe fecit vel mandauit, aliàs ſecus eſſet. ff. Quod vi aut clàm. leg. ſi alius. Vbi hæc interdicta locũ habeãt, ſignificatio ipſorũ nominum denotat, vt popularis actio eſt, quæ ius populi tuetur, vt ff. de Pop. act. l. j. Et dic vt ibi in rub. & ff. de Iuriſd. omn. iud. leg. ſi quis illud. Et dantur etiam ad intereſſe.

vt ff. Ne quid in lo[illegible]

INTERDICTVM [illegible] loco ſacro, patet[illegible] prætor, [ne quid[illegible] fiat,] non ad hoc[illegible] ornamẽti cauſa fit[illegible] tatis cauſa vel inc[illegible] j. §. quod ait. ff. eo[illegible] l. 2. dicit, In muri[illegible] & aliis ſacris loci[illegible] re ex quo damnũ a[illegible] dum irrogetur, no[illegible]

INTERDICTVM ne[illegible] loco religioſo patet ſi[illegible]

INTERDICTVM ne [illegible] in loco publico vel itine[illegible] interdictum prohibitorium e[illegible] & tam publicis vtilitatibus q[illegible] priuatorum per hoc proſpicitur: loca enim publica vtique priuatorum vſibus deſeruiũt iure ſcripto ciuitatis, vt l. j. §. j. ff. eo. tit. vbi ſequitur, [Publicum locũ Labeo diffinit, vt ad areas, ad inſulas, ad agros, & ad vias publicas itineraq; publica pertineat.] Hoc autem interdictũ ad ea loca quæ ſunt in fiſci patrimonio nõ pertinet. In his enim neque facere quicquam, nec prohibere priuatus poteſt. Res enim fiſcales qua ſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictũ locũ habet, ſed in hac controuerſia præfecti eorũ iudices ſunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico vſui deſtinata ſunt. vt l. j. præall. §. ij. & iij. De hoc vide ibidem plura eadem l. & eod. tit.

INTERDICTVM ne quid fiat in mari vel flumine publico, ripáve eius, quo peius nauigetur, aut via publica quo peius eatur: hoc interdictũ datur perpetuò omnibus, & in omnes habet cõdẽnatione in id quod actoris intererit. vt

l. j.

Digitized by Google

l.j. in fin. ff. de via pu. & itinere publico reficiendo, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur: vbi lex ſecũda ponit, Viam publicã populus non vtendo amittere nõ poteſt. & l.fi. dicitur, Qui viam publicam exarauerit, ad munitionẽ eius ſolus compellitur. Item flumen à riuo in magnitudine eſt diſcernendum aut æſtimatione circumcolentium. Item fluminũ quædam ſunt perennia, quædam torrentia. Perẽnia ſunt quæ ſemper fluunt: torrens eſt quod ex hyeme fluit, & ſi aliquando in æſtate. Etiam eſt flumẽ publicum & flumen priuatum, & ripa, quæ omnia deſcribuntur in tex. & gl. in l.j. ff. de flu. & nequid in flum. ripáve eius fiat quo peius nauigetur.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico vt aliter fluat quàm priori æſtate fluxit, id eſt, vt aqua fiat altior, depreſſior, & rapidior cum incommodo accolentium, vt ff. Ne quid in flum. publ. l.j. in prin. §. quod autẽ ait.

INTERDICTVM de not. oper. nun. datur ei qui prohibetur ædificare poſtquam ſatiſdederit, vt ff. eo. tit. l. prætor ait. §. hoc autem interdictum: nam hoc interdictũ competit ſi in ſolo ſuo ædificat, aliter locum habet remiſſio, vt ff. eo. ti. l. nõ ſolùm. §. ſciendum. & tunc non poteſt vltrà ædificare, niſi conſtet eum habere ius ædificandi, vt in §. præalleg. Hoc interdictum etiam datur in eum qui non ſatiſdedit vt ædificet, vt ff. eod. tit. l. de pupillo. §. ſi plurium & §. meminiſſe. & tenetur deſiſtere etiam ſi ius ædificãdi habet, vt ea. l. §. j. & §. ſi is cui. Et ſi pòſt ædificauit, totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri, vt ff. eod. tit. l. ſtipulatio. §. ſiue autẽ. Et interdictum de no. oper. nunciat. Iuriſconſultus nominat edictum l.j. ff. eod. tit. vbi dicit, [Hoc edictum remediúmq; operis noui nunciationis aduerſus futura opera inductum eſt; non aduerſus præterita, hoc eſt aduerſus ea quæ nondum ſunt facta ne fiant. Nam ſi quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, ceſſat edictum de no. oper. nunc. & erit tranſeundum ad interdictum quod vi aut clàm factum erit, vt reſtituatur. Et hæc nunciatio nõ habet neceſſariam aditionẽ prætoris. Poteſt enim quis nunciare nouum opus, etſi prætorem non adierit. Item poteſt fieri proprio & alieno nomine, & omnib. diebus, etiam aduerſus abſentes, inuitos & ignorantes, vt hæc clarè ponit tex. l.j. poſt prin. ff. eod. vbi ſubditur,] Opus nouũ facere videtur, propter quod locũ habet nunciatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid priſtinam faciem operis mutat.] Et hoc interdictum non omnia opera cõplectitur, ſed ea ſola quę ſolo cõiuncta ſunt, quorũ ædificatio vel demolitio videtur opus nouum continere: ergo non pertinet ad hoc edictum ſi quis in fundo alterius meteret, vel arborem ſuccideret, vel vineã putaret, licet opus faceret, quia ſolùm ad ea opera quæ in ſolo fiũt pertinet: nec locum habet ſi quis vetus ædificium fulciat, quia nõ opus nouum facit, ſed veteri ſuſtinendo remedium adhibet, vt l.j. præalleg. §. opus nouum. cum ſequent. Subdit: [Nũc videamus quibus ex cauſis fiat hæc nũciatio: & quæ perſonæ nuncient, & quibus nuncietur, & in quib. locis nunciatio fiat, & quis ſit effectus nunciationis, quæ per ordinem

Digitized by Google

nem vide ibidem in d.l.prima.

INTERDICTVM de precario (quod reſtitutorium eſt, vt ff.eo.tit.l.ij. §.j.) datur ei qui precariò rogauit, & precariò habet: imò etiam ſi non rogauit,dum tamen poſſideat, vt ff.eo ti.l.in rebus.§. j.& per totam legem. Precarium videtur rogare & habere ſi rogauit pro ſe,& habet pro ſuo,vel rogauit procurator ſuus vel negotiorum geſtor, & ipſe ratum habet, vt ff. eo. tit.l.certè.§ j.dū tamen accipiat in perſonā ſuam contractum, aliter non, vt ff. de Acquir. poſſ.l.poſſeſſio. §.fi. datur etiam contra eum qui dolo fecit, vt ff.eo. tit. l. quæſitum.§. eum quoque. Et quid ſit precarium,require loco ſuo,imo dic vt legitur ff. de Preca. l.j. vbi ſtrictè accipitur, ſecundùm Accur.& C. de Præſcrip. xxx. annorum. l.ij. vbi largè capitur.

INTERDICTVM quod vi aut clàm datur aduerſus eum qui in loco alterius aliquod opus conſtruxit vel deſtruxit, dum tamen ſit factum in ſolo.ff.eod.titu.l.j.§.hoc interdictum. Et etiam ſi vi, id eſt per violentiam, aut clàm,id eſt, occultè ſine notificatione alteri facta fecit,cùm timeret ne ſi ſciret, ſibi prohiberetur, vt ff.eod. tit.l. j. Compellitur autem per hoc interdictum quod deſtruxit ſuis ſumptibus reponere in priſtinum ſtatum, vel quod conſtruxit deponere. Idem ſi alteri mandaſſem opus fieri, quia ego teneor ad opus deſtruendum & ad impenſas.ff. eod. tit. l.aut qui aliter. §. hæc verba. Si tamē alius fecit,& ego poſſideo, tūc teneor ad patientiam præſtandam vt opus tollatur.ff. eod.tit.l.ſi alius. in prin. Et hoc interdictum eſt reſtitutoriū: per quod occurſum eſt calliditati eorum qui vi aut clàm quædam moliuntur & deſtruunt: iubentur enim reſtituere ea. Et parum refert vtrum ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit ſiue non, tamē tenetur interdicto hoc qui vi aut clàm fecit. Tueri enim ius ſuum debuit, nō iniuriam committere, vt l.j.§.j.ff.Quod vi aut clàm. & ſeq. §. hoc interdictum ad ea ſola opera pertinet quæcumque in ſolo vi aut clàm fiūt. Et infrà, Vi factum videri Quintus Mutius ſcripſit, ſi contra quàm quis prohiberetur fecerit. Et placet hæc definitio Vlpiano, Pædio & Pomponio, vt ibidem dicitur. Sed Ariſto ait eum vim facere,qui ſciens ſe prohibitum, per vim molitus eſt ne prohiberi poſſit. Et idem ſentit Labeo ibidem. Sed l.iij. §. fina. eod. tit. clàm facere. Caſſius ſcripſit eum qui celauit aduerſarium, nec ei denunciauit, ſi modò timuit eius controuerſiam, aut debuit timere. Ariſto putat eum quoque clàm facere,qui celandi animum habet eum quem prohibiturum ſe intellexit, & id exiſtimat aut exiſtimare debet ſe prohibitum iri.

INTERDICTVM quorum bonorum, à prætore inuentum eſt, & datur filio emancipato aduerſus heredem vel poſſeſſorem. vel contra illum qui pro herede vel poſſeſſore poſſidet, ad vniuerſa bona adipiſcenda, non ad ſingulas res. Et cùm ſit quoddā directum & quoddam vtile, directum datur ei qui eſt bonorum poſſeſſor. Vtile datur ei qui ſuccedit iure ciuili ex teſtamento vel ab inteſtato: & hoc eſt interdictum reſtitutoriū, & adipiſcendæ poſſeſſionis.ff. Quorum bono.l.j.§. hoc

Digitized by Google

hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quędam recuperandæ poſſeſſionis, quædam retinēdæ, & quædam adipiſcendæ: vt ſup. in principio præmiſſum eſt, & hic deſcribitur.

INTERDICTVM quorum legatorum, competit heredi ad repetendum legata quæ ſine voluntate eius legatarius occupauit. repetet itaque heres vt deducat Falcidiam, alioquin ſi repeteret ſtatim reſtituturus, exceptione doli poterit remoueri. & hoc interdictum vulgo ſic appellatur, & eſt etiam adipiſcendæ poſſeſſionis. l. j. in princ. ff. Quo. lega. & qui non reſtituit, in id quod intereſt debet condemnari, vt l. ſi. §. ex hoc interdicto. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de ripa munienda, merito propoſitū fuit, nā ripas fluminū publicorū reficere & munire, vtiliſſimū eſt, ne ob id omiſſum nauigatio deterior fiat. vt l. vnica, §. j. de Ripa muni. & ſequitur in §. ij. De hoc interdicto expreſſum eſt, vt damni infecti in annos decē viri boni arbitratu vel caueatur vel ſatiſdetur. dabitur autem ſatis vicinis. Et in fine dicit text. [Illud notandum eſt, quòd ripæ lacus, foſſæ, ſtagni muniendi cauſa nihil prætor cauit,] ſed idem erit obſeruandum quod in ripa fluminis munienda.

INTERDICTVM de riuis, eſt vtiliſſimum, quia riuos, ſpecus, & ſepta reficere & purgare prætor aquæ ducendę cauſa permittit, dū tamen non aliter aquam ducat q̃ priore æſtate fluxit: vt l. j. in prin. ff. de Riuis. Et ſeqtur in §. ij. [Riuus eſt locus per longitudinem depreſſus quo aqua decurrat, cui nomen ryax.] Specus autē eſt locus ex quo deſpicitur: inde ſpectacula ſunt dicta. & dicit ibi gl. Specus eſt locus altus à terra ædificatus, ex quo ducitur aqua. ff. eo. tit. l. Seruius autem. Sed quādoq; ponitur pro foſſa qua recipitur & colligitur aqua. Et in auctorib. ponitur pro loco vmbroſo & tenebroſo, ſecundùm Azo. ſed ſecundū Hugo. dicitur ſpecus eſſe fouea habens vndiq; locum eminētiorē, vnde poſſit proſpici aqua in fundo collecta; vt ff. de Aqua plu. arcē. l. ſup. iter. & capitur ꝑ ſubterraneo meatu. l. Seruius, in princ. & §. j. eo. tit. Septa vero ſunt quæ ad incile opponūtur aquæ deriuādæ cōpellendæ ve ex flumine cauſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue de alia qua libet materia. ff. de Riuis. l. j. §. ait. Et ſubdit text. [Incile eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, quòd incidatur.]

INTERDICTVM Saluianum, cōpetit domino fundi aduerſus colonum in ſua domo habitantem & eius heredes, de rebus coloni tacitè pignoratis pro mercedibus, quas colonus in fundum intulit: vt ff. eo. tit. l. j. vbi textus inquit, [Si colon' ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum eſt, eius apprehendendi gratia vtile interdictum reddi oportet.] Nam vtile datur ei contra extraneum poſſeſſorē, pro adipiſcenda poſſeſſione eorū quæ tacitè locatori ſunt obligata. Differunt autem interdictum Saluianum, & actio Seruiana, quia intentans actionē Seruianā ad rem ſibi obligatam reſtituendam, debet probare huiuſmodi rē in bonis coloni fuiſſe eo tēpore quo res fuit illata. Sed hoc nō eſt neceſſarium in interdicto Saluiano, imò ſufficit probare talem rem fuiſſe illatā. item dicit

Digitized by Google

dicit gl.in §. item Seruiana. Inſt. de actio.quòd in Seruiana oportet ꝙ creditor probet de rebus dominũ fuiſſe tempore obligationis:ſed in Saluiano ſufficit, ꝙ probet eum poſſediſſe : nam omnia poſita ab ipſo colono,tacitè ſunt domino fundi obligata.

INTERDICTVM de ſepulchro ædificando , locum habet vt quis non prohibeatur ędificare ſepulchrum quo licet mortuum inferre:vt ff.de Sepul.ædifi.& mor.infe.per totum.

INTERDICTVM de ſuperficiebus, quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex, exemplo interdicti vti poſſidetis.Tuetur itaque prætor eum qui ſuperficiem petit,& defēdit,veluti vti poſſidetis interdicto,& omnia quæ in vti poſſidetis interdicto ſeruantur, hîc quoque ſeruabuntur,vt in l.j.§.proponitur. ff. de ſuperficie.vbi etiam in l.ij.dicitur, [Superficiarias ædes appellam⁹ quæ in condictio ſolo poſitæ ſunt, quarũ proprietas & ciuili & naturali iure eius eſt cuius & ſolũ.]

INTERDICTVM de tabulis exhibendis , datur omnibus quibus aliquid eſt ſcriptum in tabulis vel purè , vel in diē,vel ſub conditione,ſiue ſint heredes,ſiue legatarij, ſiue fideicommiſſarij. Et pertinet hoc interdictum non tantùm ad teſtamenti tabulas, verumetiam ad omnia quæ ad cauſam teſtamenti pertinēt, ſcilicet codicillos , vt l.ij.§. hoc interdictum.ff.de Tab.exhib.

INTERDICTVM vt in flumine publico nauigare liceat , eſt quo proſpicitur ne quis in flumine publico nauigare , nauim ratémve agere , vel in ripa onerare prohibeatur,ſed vt per lacum, foſſam , ſtagnũ publicũ nauigare liceat , vt l. vnica. §. j.in prin.ff. eo. tit. vbi ſubdit Vlpia. [Lacus eſt,qui perpetuam habet aquam. Stagnum eſt quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnātem, quæ quidem aqua pleruną; hyeme colligitur. Foſſa eſt receptaculum aquæ manu factum.] Poſſunt autē hæc eſſe publica,& non publica. Planè qui lacũ vel ſtagnum cōduxit , ſi piſcari prohibeatur,vtile interdictũ ei competere Sabinus conſentit,& Labeo,ergo & ſi à municipibus cōductum habet,æquiſſimũ erit ob vectigalis fauorem eum tueri, vt lege vnica prælleg. ff. vt in flumi.public.nauig.liceat.

INTERDICTVM vnde vi , locũ habet cum quis poſſeſſionē ſoli per vim amiſit,& datur directè contra deiectorem illi qui vi de poſſeſſione alicuius rei immobilis deiectus eſt, ſine omni cauſa, vt reſtituatur ei poſſeſſio de qua deiectus eſt,& omnia ablata : imò dato ꝙ ibidem eſſent aliqua quę penes violētum fuerint mortua, vel aliquæ res quæ caſu fortuito perierūt : nō propter hoc liberabitur , ſed in totũ cōdemnabitur ad earũ ęſtimationē,q̃a nec mortalis nec fortuitus caſus liberat deiectorem.Dicit enim l.1.C.vnde vi.Rectè poſſidēti, ad defendēdũ poſſeſſionē quã ſine vitio(ſup ple maximo)tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulſare licet.& ibi no.& ff.de vi & vi arm.l.1.§.vim vi.quid ſit vim vi repellere.Et eſt hoc interdictũ annale , q̃a poſt annum nō tenetur niſi in quãtũ peruenit ad eũ.Ex conſtitutione autē grauiùs tenetur qui vim feciſſe detegitur,vbi dolus prohibetur perenniter,& ignorantia excuſatur.

INTERDICTVM de vi & vi armata,

armata, cum interdicto vnde vi, datur & proponitur ei qui vi deiectus eſt. Fuit enim æquiſſimum vi deiecto ſubueniri: ergo ad recuperandam poſſeſſionē hoc interdictum inuentum eſt. Ne quid enim per vim admittatur in ll. proſpicitur publicorū & priuatorum, necnon conſtitutionibus principū, vt l. j. ff. eo. ti. §. hoc interdictum. & §. ſeq. vbi dicitur, Hoc interdictū nō ad omnē vim ꝑtinet, verùm ad eos tantùm qui vi de poſſeſſionib. deiiciuntur, & ad ſolam atrocem vim, & ad eos qui de ſolo deiiciuntur vel de re ſolo cohærenti, vel de ædificio, etiā ſi à ſuperficiaria inſula quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, vbi furti vel vi bon. rap. actio competit. Cætera vide in l. præal.

Interdictvm vti poſſidetis, locum habet in rebus immobilibus, ſcilicet ſi de fundi, vel ædium poſſeſſione contenditur. Inſti. eo. ti. §. ſed interdicto. Nam ibidē in §. retinendæ. dicitur. Et quia lōgè cōmodius eſt poſſidere quàm petere, ideo plerūq; & fere ſemper ingens exiſtit contentio de ipſa poſſeſſione. Habet etiam locum in incorporaiib. vt in quaſi poſſeſſione, & datur poſſidēti ciuiliter & naturaliter, vel etiam quaſi poſſidenti gratia retinendę poſſeſſionis: & proponitur quoties inter litigatores contētio eſt vtrū poſſideāt, quia alteruter magis ſe poſſidere affirmat. Eſt autem hoc nomen [vti poſſidetis] ꝓpriè ad immobilia accommodatū, quia ſolùm illa dicuntur propriè poſſideri, eo ꝙ eis quis pedibus inſiſtat: inde enim appellata eſt poſſeſſio, vt in l. j. ff. de Acquiren. poſſeſſ.

Interdictvm vtrobi, idem eſt cum interdicto vti poſſidetis, niſi quod in hoc differunt, quia illud locum habet, cùm quæſtio eſt de retinenda poſſeſſione rerū mobilium, vt ff. vtrobi. l. vnica. §. hoc interdictū. Sed vti poſſidetis locū habet cùm quæſtio eſt de retinenda poſſeſſione rerum immobilium, vt ſuprà dictū eſt: & componitur ſecūdum Azo. & Accur. in gloſſ. j. lege præalleg. ex vtrū, & vbi, & ponitur vbi, pro apud, & vtrū. pro quē: quaſi dicat prætor, apud quē eſt res mobilis, nec vi, nec clàm, nec præcariò, ab aduerſario tēpore litis motæ ei vim fieri veto, quominus eū inducatis. Ritè enim hoc nomen vtrobi eſt ad mobilia introductum. Nam mobilia propriè dicuntur apud vel penes nos eſſe. vnde Accu. in glo. vbi ſuprà. quærit quare diuerſa nomina dantur his interdictis. Et reſpondet, quia immobilia propriè dicuntur poſſideri. Nam poſſeſſio dicitur quaſi pedū poſitio: ergo meritò datur eis vti poſſidetis: quod ad mobilia aptari non poteſt, niſi hodie, quādo abuſiuè mobilia dicūtur poſſideri. Vel ſecūdùm alios dicitur interdictum vtrobi, propter verba ſolennia olim in hoc iudicio vel edicto reddita, ſ. vtrobi, id eſt, vtrum ibi vel ibi fuerit poſſeſſio, vel alibi: & plures ſolennitates circa hoc, quæ hodie non ſunt in vſu, fuere. Et hoc interdicto prætor iubet induci eum in poſſeſſionem, qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partem anni poſſederit, ſecundùm Accur. in gl. j. l. præalle ff. eod. tit.

Interdictvm de vxore ducenda marito, datur marito aduerſus eum qui dolo eam detinet, ſine voluntate mariti, licet ipſa volente.

Digitized by Google

volēte.ff.eo.ti.l.j. Alia interdicta patent & exponūtur ſuis verbis incluſis.

INTERDICTVM & ceſſatio quomodo differant, patet, quia per interdicta prohibetur adminiſtratio ſacramentorum, paucis exceptis, quod tamen nō fit per ceſſationem, in qua ſolùm ceſſatur à diuinorum ſolennitate.

INTERDICTA quomodo differant ab edictis, oſtendit Bart. in l.j. de ope.no.nun.

INTERDICTVM de aqua quotidiana & æſtiua, datur habenti ius aquæ quotidianæ vel etiam æſtiuæ ducendæ ad prædia ſua, cùm aliquis ducere prohibet, vt ff. eo. tit. l.j. in princ. Et quod interdictum aliquando ſit prohibitorium, aliquando reſtitutoriū, vt ſequitur, de hoc eſt caſus in d l.j. §. & eſt prohibitoriū & retinēdæ poſſeſſionis: quandoque autē eſt reſtitutorium, ſecūdùm Specu. ibidē, ver. alio modo. & §. prægallega. vbi ſubdit prætor. Quotidiana autem aqua non tantùm illa eſt quæ quotidiè ducitur, ſed illa eſt qua quis quotidie poteſt vti ſi velit. Duo autem ſunt genera aquarum quæ differūt. Quotidiana, quæ duci ſolet aſſiduè, etiam ſi aliquando ducta non eſt. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius ſeruitus intermiſſione tēporis diuiſa eſt. Sed aqua æſtiua ea eſt, qua æſtate vti expedit, ſicut dicuntur veſtimenta æſtiua, quibus interdum hyeme, plerunque tamen æſtate vtimur, vt habetur in l. prægalleg. in principio.

INTERDICTVM de aqua de caſtello ducenda datur habenti ius ducendi aquam de canali vel de caſtello ꝙ eſt diminutiuum à cāna ad irrigādū. vide Spec. vbi ſuprà, qui dicit hoc interdictū haberi, & bene, ff. de Aqua quoti. & æſti. l.j. §. ait prætor. ij. de quo dic. vt ibi, & in 3. & ſed. vſq; ad fi. l. vbi dicitur, Hoc interdictū neceſſariò propoſitum eſt. Nam quia ſuperiora interdicta ad eos pertinent qui à capite ducunt, & c. æquiſſimum viſum eſt ei quoque qui ex caſtello ducit (id eſt ex eo receptaculo quod aquam publicam ſuſcipit) interdictum dari: ídque à principe conceditur, alij nulli competit ius aquæ dandæ, vide ibi pulchrum textum.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda, vel de aqua pluuia, imò non eſt interdictum, ſed actio ciuilis deſcendēs ex l. xij. tab. vt ff. de Aqua plu. arc. l. ſi vſusfructus. & ibi nota. ſuper verbo, legitima. vbi allegatur l. Labeo. ff. de ſta. lib. Et dicit in tex. Sed & ſi fructuarius opus fecerit per quod aqua pluuia alicui noceat, erit quidē actio legitima cum domino proprietatis, an verò etiam vtilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ ſit danda, quæſitū eſt, & magis eſt vt detur ſupple dicendum. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo propter quod aqua pluuialis nocere poteſt fundo vicini tui, datur cōtra te actio aquæ pluuiæ arcēdæ per quam tuis expenſis opus teneris deſtruere, damnum contingens emendare. Si verò poſſideas opus ab alio factum, teneris patientiā præſtare vt deſtruatur. arg. l. j & ij. §. in fi & l. ſi tertius. §. Celſus. verſi. ſi quis alius. ff. eod. tit. & Spec. ibidem. Et dicit Vlpi. in l. j. in princ. ff. eodem, Aquam pluuiam dicimus quæ de cælo cadit, & quæ imbre excreſcit, ſiue per ſe hæc aqua cæleſtis noceat, ſiue cum alia mixta ſit.

Et ſequitur ibi ſtatim: Hæc au-

Digitized by Google

tem actio locū habet in damno nondū facto, opere tamen iā facto, ex quo damnum timetur, totiéſq; locum habet quoties manufacto opere agro aqua nocitura eſt, id eſt, cùm quis manufecerit quo aliter flueret, quàm natura ſoleret, ſi fortè mutando (aliàs immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorem, aut vehemētiorem, aut ſi comprimendo redundare fecerit eam. Nam ſi natura aqua noceat, ea actione non continetur, & in ead.l.dicitur, De eo opere quod agri colendi cauſa aratro fit, Quintus Mutius ait non competere hanc actionem.

INTERDICTVM de arboribus cædendis datur contra eos qui habent arbores, quarum folia pendent ſuper ędificia vel agrum, ita quòd eis damnum inferant, & conſulitur eis quòd huiuſmodi arbores ſuccidant, & ligna, & eas deglobent à terra vſque ad xv. pedes. Idem eſt ſi per radices minatur periculū, vt l.j. C. de interdic. Et hoc interdictum prohibitorium eſt. Si autem arbores ædibus alienis impēdant, vtrum totas iubeat prætor adimi, an verò id ſolùm quod ſupra extiterit? Rutilius ait à ſtipite excidendas, ídque pleriſque videtur verius. Et niſi adimeret dominus arborem, Labeo ait permitti ei cui arbor officit, ſi velit ſuccidere eam, lignáque curtare, vt eſt text. in l. j. §. hoc interdictum. ff. eo. tit. vbi ſubditur in §. ſeq. Arboris appellatione etiam vites continentur. Non ſolùm autem domino ædiū, ſed etiam ei qui vſumfructum habet, competit hoc interdictū, vt ibidem.

INTERDICTVM de cloacis priuatis reficiēdis. Si volens quis ſuam cloacam priuatam vel etiam publicam, vel fiſtulas, vel meatus reficere vel purgare, vel de nouo facere, ab alio prohibetur, tunc prouiſum eſt ei de interdicto de cloacis, quod eſt interdictum publicè deputatum, & priuatum de priuatis cloacis, & eſt prohibitorium. Etiam eſt aliud reſtitutorium, ſ. quod datur contra immittentem in cloacam meam vel publicam, vel quod immiſſum in cloacam impedit, vel quo iubetur auferri quod immiſſum eſt, vt ff. de cloa. l. j. & §. deinde. & §. cloacę l. fi. eo ti. & Sp. ibidē, verſi. porrò. vide ſuprà cloaca.

INTERDICTVM de fonte, eſt quod datur ei qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec vi, nec clam, nec precariò de alterius fonte. l. vnic. in prin. vel lacu, puteo, piſcina, foſſa, ſtagno. Hoc interdictum proponitur ei qui fontana vti prohibetur, ſiue haurire, ſiue pecus ad eam appellere. l. vnica, præalle in prin. & de iſtis omnibus ſeruitutibus datur hoc interdictū, ſi tamē perpetua ſit cauſa, vt colligitur ex §. j. dictæ l. vnicæ. & §. hoc interdictū. de ciſterna, in verſi. [deniq; à cōtrario ſēſu.] Non autem datur confeſſoria actio vt d. §. hoc interdictum. vbi dicitur quòd de ciſterna nō habet perpetuam cauſam, nec viuā habet aquam. Ex quo apparet in his exigendum vt viua aqua ſit. Ciſternæ autem imbribus concipiuntur. Cætera vide in d. l. vnica, ff. de fontē, vbi dicitur in fi. l. De lacu, puteo, & piſcina reficiēdis, purgādis, interdictū competit, & omnibus perſonis datur, quibus illud de aqua æſtiua.

INTERDICTVM fraudatorium, eſt quo tutoris creditor pupillo tenetur, vt ſi cum cōſiliis fraudem par

Digitized by Google

participaſſe conſtabit, vt fraudaretur. De hoc interdicto habetur ff.de Solutio.l.pupilli. circa prin. Hoc interdicto etiam tenetur qui fraudem participando emit à debitore qui non ſit ſoluendo, vt §.item ſi quis in fraudem. Inſtit.de actio.

INTERDICTVM de glande legenda, vel alio fructu, datur ei cuius glans vel alius fructus in fundũ alienũ ceciderit, vt l.vnic. ff.de glan.le.vt ſingulo tertio die legere & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continentur, vt dicitur in fi.eiuſdem l.vnicæ.

INTERDICTVM de itinere actúque priuato reſtituendo, prohibitorium ad tuendas tantummodo ruſticas ſeruitutes, datur contra prohibentes aliquem vti ſeruitute ſua, vt ff. eo.tit.l.j. §. j. & datur confeſſoria contra negantem ſeruitutem, vt l. ſi forte. §. ſciendũ.ff ſi ſeruit.vendic. Et etiam aduerſus eum qui aliũ iniuſtè ꝓhibet ſua vti ſeruitute, imò etiam tunc datur confeſſoria, vt dicto §.ſciendum.l.prætalleg. vnde datur mihi, quia in itinere, actu, vel via priuata, vſus ſum hoc anno triginta dierum, non vi, nõ clàm, non precario, vt ff. eod.tit. l. j. §. hoc interdictum. & hoc ſi fuerit iure ſeruitutis, aliàs ſecus. vt ff.de Aqua pluui. arcen. l. j. in fi. & ideo à te non debeo prohiberi, quominus vtar interim vel tanto tempore quoaduſque de ſeruitute cõſtet. Ait enim prętor, Quo itinere actúque priuato, de quo agitur hoc anno, nec vi, nec clàm nec precario ab aduerſario vſus es, quominus ita vtaris, vim fieri vero, vt ff.eo.tit.l.j.in pr.

INTERDICTVM de libero homine exhibendo, competit vnicuique de populo ad petendum in publicum hominem liberum contra & aduerſus eum qui liberũ hominem inuitum captũ dolo malo detinet in ſeruitute. Et ꝓponitur hoc interdictum tuendæ libertatis cauſa, videlicet, ne homines liberi retineantur à quoquam, pro exhibitione facienda vt homo producatur in publicũ, & tangendi videndíq; hominis facultas præbeatur. Et exhibere, eſt extra ſecretum habere. ff.eod. tit.l.3.§.ait prætor. Hoc etiam interdictum competit aduerſus abſentẽ, vt l.præalleg.§.j. & à quocunq; hoc interdictum proponi poteſt, quia cuilibet de populo competit, & cuiuſlibet intereſt ne hoc fiat. Nemo enim prohibendus eſt libertati fauere. vt ead.l.§. hoc interdictum.j. & nihilominus lex facit accuſari, vt eod.titu.l.j.in princ. vbi text.inquit: [Quem liberum dolo malo retines exhibeas.] & ff.ad legem Faui.de plag.l.non ſtatim.§.ſi.& C.eodem tit.l.ſi fratrem.

INTERDICTVM de liberis exhibendis ſeu deducendis, datur patribus contra eos qui liberos vel nepotes in poteſtate eorum exiſtentes, ſine eorum voluntate detinent. Vnde l.j.ff.eod.tit.ſic ait, Ait prętor, qui quæve in poteſtate Lucij Titij eſt, ſi is eave apud te eſt, dolóve malo tuo factum eſt quominus apud te eſſet, ita eũ eámve exhibeas. Hoc interdictũ & illud de vxore deducenda, nõ ſolũ ſunt exhibitoria, ſed etiã deductoria ſeu deductiua, quia ꝑ ea vxor & liberi nõ tãtũ exhibẽtur, ſed etiã deducũtur, vt ff.eo.tit.l.3.§ j.& de interdicto de vxore poſtea dicetur.

INTERDICTVM de loco publico fruendo, eſt publicæ vtilitatis

Digitized by Google

cauſa propoſitũ, quia tuetur vectigalia publica, quo prohibetur quis vim facere ei ſociõve eius qui conduxit locum publicum fruendum ab eo qui locandi ius habuit, quominus loco publico ſibi frui liceat ex lege locationis vel cõductionis, vt hæc habẽtur in l.j.§.j.& in prin.ff.de lo. pu. fr.

INTERDICTVM de migrando datur inquilino, vt ipſe liberè cũ rebus ſuis poſſit de habitatione migrare, ſi tamẽ locatori ſatisfaciat, & de penſione totius tẽporis. vt ff.eo.tit.l j.§.ſi penſio.&de damno, ſi quod in domo cõducta dederit. Sed etiã gratuito inquilino datur, colono autem nõ datur, vt ff.eod.tit.l.j.§.j.ſed aliàs ei extrà ordinẽ ſubuenitur ſi velit, non dico migrare, ſed colonariã poſt tẽpus exactum derelinquere Dicitur.n.ibi in textu: Hoc interdictum proponitur inquilino, qui ſoluta penſione vult migrare: Nam colono non competit, cui etiam extra ordinem ſubueniri poteſt, ergo infrequens eſt hoc interdictũ. Si tamen gratuitam quis habitationem habet, hoc interdictũ vtile ei competit.

INTERDICTVM de mortuo inferendo, habet locum vt quis nõ prohibeatur mortuum inferre & ſepelire, quo licet ei inferre & ſepelire, vt ff.eodem tit.l. j. in princ. vt ſi vti via prohibeatur, vel ſepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere: vt ff. eod. tit.l j. §. prætor ait.& §.item ſi mihi. §. ædificare.& §.finali.&c.

INTERDICTVM momentaneæ poſſeſſionis, eſt quo agitur de poſſeſſione retinenda, ſicut vti poſſidetis, vt ff.vti poſſidet. l.j.§. j. & vtrobique. de quibus infrà dicetur, vel quo agitur de poſſeſſione adipiſcenda: vt ff. quorũ bonorum.l.j.§.j.vt eſt quorũ bonorũ, quorũ legatorum, vel quo agitur de poſſeſſione recuperanda, vt vnde vi.ff.eod.tit.l.j.§.j. Et dicũtur momentaneæ poſſeſſiones, quia licet obtineat aliquis in poſſeſſione, tamen continuò elapſo momẽto ſuccũbere poterit in iudicio proprietatis, vt C. ſi de momentanea poſſeſſione fuerit appella. l. j. Et quòd hæc ſint interdicta momẽtaneæ poſſeſſionis, dic vt not.C. qui legiti. perſo.habent in iudicio ſtandi. l. momentaneæ. Et naturam illorũ prædictorũ proſequere, vt not. in c.paſtoralis. de cau. poſſ.& prop. & inſtit. de interdict. per totum, prout etiã ſup.dictũ eſt, in princ. de interdictis. Hoc autem interdicto poteſt quilibet minor, etſi impubes ſit, etiam ſine tutore vti.ff.vnde vi.l. j.§.ſi.filius.

INTERDVM dicitur fieri quod fit inter diẽ, id eſt de die in diem.

INTEREMTOR, id eſt, mediator in emptionibus.

INTERESSE mea, mihi eſt expedire, vel me damnum vel lucrũ quod facere vel capere potui nõ feciſſe vel nõ recepiſſe, vnde hoc verbum[intereſt]imperſonaliter poteſt poni in conſtructione. Et quandoq; conſtruitur cum pronominibus poſſeſſiuis, & tunc exigit ablatiuos fœminini generis hoc modo, mea intereſt debitum ſolui de ſtatuto. Similiter dicitur tua, ſua, noſtra, veſtra intereſt. Et illorum pronominum ablatiuos regit, captum pro pertinet. Cùm verò conſtruitur cum cæteris dictionibus, tunc exigit genitiuum ſingularem vel pluralẽ. V. G. illius intereſt rem ſuam non perire. Regis intereſt regnum ſuum gubernare, reipu-

Digitized by Google

blicæ intereſt ne crimina maneāt impunita, litigatorū intereſt iuſtū habere iudicē vel fauorabilem. Item intereſſe hoc verbū nomine neutrali ponitur, & quandoq; ſignificat damnum ꝙ euenit, quandoque lucrum amiſſum. Damnum quod accidit, verbi gratia, Perſuaſiſti familiæ meæ, quòd de domo vel poſſeſſione cederet, quo facto damnū mihi euenit, tu teneris ad intereſſe mihi præſtandum, id eſt, damnum, quod paſſus ſum, reſarciendū. Item de lucro amiſſo ponitur exemplum. Debuiſti mihi ſoluere centum aureos Romæ, tu ſoluere deſideras Baſileæ: æſtimandum eſt quantum interfuerit meam pecuniam ſuo loco mihi ſolutam fuiſſe. i. lucrum quod ex mea negotiatione in eo loco facere potuiſſem. Et hæc actio per quam hoc fit, dicitur arbitraria loci. Sed notandum, quamuis lucrū amiſeris, nō ideò damnum paſſus es, quia damnū dicitur à demendo. ſcil. quando ex facultatibus aliquid demitur, aut ex propria ſubſtantia diminuitur, ita quòd damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit, non quando non accreſcit rebus tuis. Vnde intereſſe eſt damnum emergens, vel lucrū ceſſans, ſuper eo quod dari vel fieri omiſſum eſt, verbi gratia, in Papia dare mihi pecuniam promiſiſti tali die, & non feciſti, hic damni & lucri ratio eſt habenda. Damni, quia in mora fuiſti, & nō ſoluiſti die tali ſicut promiſiſti: vnde non habui vt ſoluerem: quare pœnā incurri & damnum quod nō incurriſſem, ſi mihi loco & termino præfixis ſoluiſſes, nec damnum hoc paſſus eſſem. Lucri etiam conſideratio habenda eſt, quia ſi mihi in loco & termino debitis ſoluiſſes, mercimonia comparaſſem, & multa lucratus fuiſſem. Eſt ergo intereſſe æſtimatio damni quod taliter euenit, vel lucri quod ceſſat ex eo quòd aliquid tibi non datur vel non fit vt debes.

INTERESSE conuentum eſt, ſ. cùm non facis quod promiſiſti mihi, vel cùm non fecero quòd promiſi tibi. Aliud intereſſe eſt commune, ſ. æſtimatio cōmunis damni vel lucri quod euenit vel ceſſat. Aliud ſingulare, ſ. æſtimatio quæ euenit ex ſpeciali caſu vel vtilitate. Vide de hoc Specu. in tit. de fruct. & intereſſe.

INTERLOCVTORIA ſententia, require ſ. [ſententia.] Et breuiter eſt omne verbum iudicis faciens ad cauſam, vt not. in c. cùm olim. de teſtib. & in Auth. de litig. §. ad excludendas. & l. j. ff. de Re iudic.

INTERPELLARE quandoque idem ſonat quod interrumpere, vnde dicitur ꝙ per lit. conte. interpellatur, i. interrūpitur actio, poſſeſſio, vel præſcriptio. Item interpellare idem eſt quod monere, vt dicendo: Dies interpellat pro domino, id eſt, monet. c. potuit. in fi. de loca. & conduct.

INTERPOLARE, eſt in aliam formā mutare, & quodammodo māgonizare. Plautus in Amphitryone, [Illic homo me interpolabit, meúmq; os finget denuò.] Ambroſius ad Horatianum: [Noſtrorū peccatorum, in pœnis vltricibus interpolari.] Vlpia. 21. ff. ti. de Ædil. edi. l. pręcipiūt. [Interpolant, inquit, veteratores, & ꝓ nouitiis vendunt.] Id eſt, in habitum nouitiorum mutant. Neb.

INTERPOLARE, eſt in nouam formam mutare. l. præcipiunt. de

Ædil. edi. tractum à fullonibus, qui poliendo curandóque vetera veſtimenta quaſi nouam ſpeciem è vetere fingunt.

INTERPOLVM, poliendo propemodum renouatum, in alterā formā è vetere immutatū. Marc. l.45.ff. de contra. empt. [Si veſtimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere ita emptori præſtandum quod intereſt, ſi ignorans interpola emerit.]

INTERPRETATIO eſt multiplex, vt c.j.de poſtu.præla.

INTERPRETATIO triplex eſt, quædam probabilis & non neceſſaria, vt magiſtri, l. vnic. C. de Profeſ. qui in vrbe Cōſtan. Quædam eſt neceſſaria, & non generalis, vt iudicis. l. nam vt ait. ff. de Legi. Quædam eſt probabilis neceſſaria & generalis, ſed non in ſcriptis redigenda, vt ſunt conſuetudines. l. ſi de interpretatione. ff. de Leg. & c. Abbate. extrà, de verb. ſignific.

INTERROGATORIA ſunt, quę facit pars teſtibus productis contra ſe, & dantur ſuper articulis de quibus præmiſſum eſt, & formantur per circumſtantias cauſę & perſonarum, vt eſt gl. in c. præſentium. de teſtib. lib. 6.

INTERTRITVRA, ſiue intertrimentū eſt (vt inquit Varro de lingua Latina, li.5.) dictum ab eo ꝙ duo inter ſe trita & deminuta ſunt, vt in nummis aureis quod ex vſu & attrectatione cōſumitur. & in veſtibus aliiſque rebus quæ vſu deteruntur. Liuius lib.34.]In auro, inquit, nihil intertrimenti fuit.]Idem li.32. [Intertrimentū argenti ſuppleuerunt.] Scæuola lib.13. de pignor. actio. l. pignori. [Quæro intertrituram quæ ex operis facta eſt.] Atq; ibidem iterum vtrobiq; pro detrimento. N.

INTERTRITVRA, eſt damnūm rei detritæ. l. vlt. de pign. actio.

INTERVERTERE, eſt rem cōmodatā, depoſitā, aut aliter nobis creditam, dolo malo ne ad dominū redeat, efficere. Aliquādo idem ſignificat ꝙ ſubuertere & euertere, vt in l. tutelas. & in l. amiſſione. de Capit. deminut.

INTERVSVRIVM vſus medij temporis. Pau. l. debitor. 82. ff. de Legat. 2. Alioquin ſecundùm illam ſententiā, ſi interuſuriū tantùm eſt in legato, quid dicemus, ſi fundus legatus ſit ex die debitus? Vlp. l. circa. 66. ff. ad le. Falci. [Interuallum temporis & interuſuriū huius ſpatij minorem facit quāntitatem decem.]i. vſus & emolumētum eius pecuniæ quod interea percipit hęres, legatarius autem amittit. Vlpia. l. 9. §. 7. ff. de Pecu. Vt medij temporis interuſuriū magis creditor cōſequatur.

INTESTABILIS dicitur, qui nec teſtamentum facere, nec teſtis adhiberi poteſt: itē is cui aliꝰ teſtimonium dicere nequit. l. is cui. §. vlt. & l. cum lege. de teſta.

INTESTATÒ, aduerbium, id eſt ſine teſtamento.

INTESTATVS dicitur qui omnino non facit teſtamentum, vel ſi fecit, non ritè, vel poſtea rupit ex certis cauſis, vel ſi ex iſto teſtamento nemo ſit heres. Inſtitu. de her. quæ ab inteſtato deferuntur. in princ.

INTRA, dictio eſt incluſiua, & ideò cui legatur, ſi intra diem mortis eius aliquid dederit, etiam dādo eo die quo moritur, legatū conſequitur. l. ſi quis ſit. de Verb. ſig.

INTRICARE peculium dicitur ſeruus, qui in ære alieno eſt, & res quaſdam pignori oppoſuit. Vlp. l. j. §. 4. de ſeruo corru. [Is quoq; deteriorē fecit qui perſuader,

dēt, vt peculium intricaret. Idem l. 21. ff. de Pecu. [Sed etſi eum intricare peculium in necem creditorum paſſus eſt.] Hanc intricationem Cicero pro Sextio vocat implicationem.

INTRVSI dicuntur qui non per electionem canonicā, ſed per violentiam occupant honores, officia, vel eccleſiaſtica beneficia.

INTRVSVS dicitur ille qui eſt poſitus auctoritate ſuperioris non habentis poteſtatem conferendi. Dom. de S. Gem. in ca. propter. xix. diſt. Adde ꝙ non habēs aliquē colorem in beneficio, dicitur intruſus, & qui habet ſine auctoritate ſuperioris, & qui eſt depoſitus à beneficio, & remanet in eo. Itē ille qui eſt electus & miniſtrat antè confirmationem, vt in cap. ij. de reſtitu. in integr. & ibi Abb. Itē eſt intruſus qui commiſit crimē depoſitione dignum. gloſ. ij in ca. cùm ſuper. de cauſa poſſeſſ. & propr. Item intruſus dicitur qui habet beneficium ablatum alteri iniuſtè. ca. tanta. de exceſſ. præla. & de hac materia vide latè Fe. in c. veniēs. de Accu. verſ. not. quòd intruſus.

INTRVSVS in beneficio dicitur ille, qui ſine auctoritate illius ad quem ſpectat collatio, illud tenet, in ca. quia diuerſitatem. vbi Panor. in ij not. de conceſ. præb.

INVECTA, illata coniunctim dicuntur ea quæ ab inquilinis in ædes conductas, vt ea ſecum habeant, importata ſunt, l. j. ff. de Pig. l. 4. ff. de Pact. l. 2. l. 3. l. 4. l. 7. ff. In quib. cauſ. pig.

INVENTARIVM dicitur libellus quidam in quo omnia bona hereditaria, quæ apud aliquē inueniūtur, conſcribūtur, & omnia in illo libello continentur, vt ſciatur quantum eo tempore vel die quo ſcribebatur, in bonis ſuis continebatur. Cautius agitur cum herede, ſi faciat, quia ſi fecerit vltra vires hereditatis, nō poteſt onerari: ſi non fecerit, omnibus legatariis legata reſtituere oportet, & cogetur, etiam ſi exeedant vires & facultates hereditatis. Etiam poteſt fieri in aliis factis, nedum in rebus hereditariis. Eſt etiam inuentariū, quoddam genus inſtrumentorū. Breuiter no. quòd inuentarium eſt ſcriptura quam heres inchoarē debet intra 30. dies poſt mortem teſtatoris, vel poſtquam ſcit ſe inſtitutum heredē, & ibi ſcribere omnes res defuncti, ſub præſentia teſtium, ídque perficere. ꝑ lx. alios dies, vel. infrà annū, ſi res ſint remotæ: & tunc non tenebitur creditoribus vltra illud quod inuētum fuerit in hereditate. Si autem non fecerit inuentarium, tenetur inſolidum. Et pro hoc vide in g. Inſt. de her. qual. & dif. §. ſed noſtra.

INVESTITVRA, eſt alicuius in ſuum ius introductio, & eſt ꝓpriè poſſeſſio. Sed abuſiuè dicitur inueſtitura, quando dominus haſtā vel aliquid corporeū præbet vaſallo, dicēs ſe per hoc facere inueſtiturā, vt in li. feu. in titu. quid ſit inueſtitura. Olim autem dicebatur de ꝓuiſione, qua Imperator per vrbē Romanā inueſtiuit Archiepiſcopos & Epiſcopos per anulū & baculū. Reqre ſupr. inſtituere.

INVMBRATAM quietem furioſi dixit Celſus in l. quod meo. §. j. ſi furioſo. de Acquir. poſſ. qui aſpectu ſanæ mentis videbatur.

INVITVM accipere in procuratore dādo debemus, nō eū tātùm qui cōtradicit, verū eum quoque cōſēſiſſe nō probatur. l. 8. ff. de pro.

INVTILE, pro perniciosè, & ab vtilitate

litate cõmuni alienũ. Vlpia.l.j.§.3.ff. Depoſ. Eſt enim inutile in cauſis huiuſmodi fidem frãgere. loquitur de iis quæ incẽdij & ruinæ cauſa deponuntur. Paul.li 12. §.1.ff.de Admi.tut. Nã & inutile eſt pupillis, ſi adminiſtratio eorũ non ſeruatur, nemine ſ.emente.

De I ante P.

IPSA, de hoc relatiuo vide Ioann. And in q. poſita ſuper reg.cõtra eum, &c in ij.arti.de reg.iur.li.6.

IPSE, id eſt, ego ff.quod met.cau. l.metum autem.§.ſed licet.

IPSO facto, hæc clauſula idem importat quod ipſo iure.Barto.in l.j.nu.4.de iis qui notantur infa.

IPSO iure, de hac clauſula vide gloſ.in § in bonæ fidei.& ibi Iaſ. inſti de actio.& Barto.in l.ſi mater.C.de ſuis & legit.here.

IRENARCHA, interpretatur pacificator, ſiue pacis conciliator: εἰρηνικοὶ enim græcis dicuntur pacis præfecti. Erant autem irenarchæ viri boni & prudentes quales ſignificat Vir in 1.Æneid.

Ac veluti magno in populo cùm ſæpè coorta eſt.

Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus.

&c. ſub hoc habitu fuit Domitiani Cæſaris ſtatua equo poſita, de qua Papin. in principio Syluarũ:

Dextra vetat pugnas.

Talem quoque Perſius poëta ſignificat, cùm dicit:

Fert animus calidæ feciſſe ſilentia rixæ.

Maieſtate manus.

In Codice Iuſtinianeo titulus eſt de Irenarchis, lib.x. quos Accurſius interpretatur iram arcẽtes, quaſi Irenarcha nomẽ eſſet latinum. Martianus lib.xlviij.tit. de cuſt.& exhi. reo.l. diuus Hadrianus. Irenarcharũ ſæpe meminit.

IRENARCHAE dicuntur, qui diſciplinæ publicæ & corrigẽdis moribus præficiuntur, vt milites qui vadunt perquirere latrones. Et dicuntur quaſi arcentes iram, vel quia iræ ſumendæ in turbatores publicæ pacis gerunt monarchiam, ſecundùm quod accipitur C. de irenarchis lib.x. Imò verò irenarcha dictio Græca eſt cõpoſita ab εἰρήνη, quod eſt pax, & ἄρχων princeps, q.d. pacificatorem, ſiue pacis conciliatorem, qui ſedãdis ſeditionib. lectus ſit.

IRINVM, vnguenti ſpecies.l.in argento.de auro & arg.leg. Legendum Crina, vt in Pand.Flor.

IRONIA, eſt cùm quis minora de ſe dicit quàm ſint. etiam eſt cùm quid per deriſionem, id eſt, per contrarium dicitur: & ſic eſt figura, de qua, & multis aliis, vide gloſ. bonam in cap.forus.de Verb. ſign.

IRREGVLARITAS, eſt nota ſiue impedimentum canonicum ex facto ſiue de facto prouenies, quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri, & iam promotus in eis miniſtrare prohibetur, & degradari ſiue deponi quandoque meretur. Vel ſic, [Eſt habilitas quædam canonica per quã quis efficitur inhabilis ad ordines ſuſcipiendum.] Et dicitur ab in, id eſt non, mutando n in r, & regula, quia non poteſt exigere regulas ab apoſtolis & aliis ſummis pontificibus.

IRREPERE, i. latenter inualeſcere.

IRRIGVVM capitur actiuè & paſſiuè, hoc eſt & pro eo, ex quo quid irrigari poteſt, vt irriguæ fontium aquæ, l.j. Co.de Manci. & colo. patri. & pro ipſo quod irrigatur.l.diuortio.§.quod in anno.ff.ſolu.matrim.

Digitized by Google

IRRITVM teſtamentum, vide [teſtamentum irritum.]

IRROGARE, id eſt, inferre: vnde dicitur crimen vel damnum irrogat infamiam vel mortem, id eſt, infert. Co. ex quibus cauſis infamia irrogetur. in rub.

De I ante S.

ISAVRI, populi ſunt Cilicię comtermini, qui in mari quondam piraticam exercuerunt: quos Publius Seruil. profligauit, qui cognomen Iſaurici ex ea victoria retulit. Iam verò Iſauri & Cilices pro piratis accipiuntur. vt Iuue.

Pirata Cilicum.

& Iuſtin. in Cod. titul de feriis. l. prouinciarum. Latronum, inquit, & maximè Iſaurorum.

ISOSTATES, poteſt interpretari æqualitatis recognitor. nam Iſos interpretatur æqualis in Codice Iuſtinianeo de ponderatoribus & auri illatione. le. quoties. [Quoties, inquit, de qualitate ſolidorũ orta fuerit dubitatio, placet quem ſermo Græcus appellat Iſoſtatem, [legendum Zygoſtatem,] pro ſua fide & induſtria, vt neque fallat neque fallatur contentionem dirimere.] Accurſ. interpretatur ab igos, victoria, & ſtate militia. neque enim igos eſt victoria, ſed *νίκη*: neque ſtate militia, ſed *ςρατία*: neque victoria & militia faciunt ad rem.

ISOSTATES æqualitatis recognitor. l. ij. C. de pond. & aur. illa.

ISTHMVS, terra oblonga & anguſta inter duo maria.

De I. ante T.

ITA, eſt dictio conditionalis ſecundùm gloſſ. in l. Iulianus. ij. de Condi. & demonſt.

ITAQVE, no. Ioann. Calde. in commento Decret. capite poſt ceſſionem de probationibus.

ITEM, hæc dictio ex ſuo ſignificato ſignificat adiectionem, coniunctionem ſeu cõtinuationem. de qua Bar ff de Publica. & vect. l. j. in princ. Eſt etiam repetitiua ſeu repetitionis ſignificatiua. Repetit autẽ illa quorum repetitionẽ ſignificatè cõcludit quodlibet medium probabile: verbi gratia, teſtator dicit, [Lego Titio fundum Seianum ſub cõditione. Item fundũ Seianũ heres meus dare damnas eſto,] intelligitur ſub eadem conditione, vt l. in repetendis. ff de leg iij. & ſumitur ſignificatum ex dictione item, & ex oratione ſequente, quę eſt declaratiua præcedẽtis. Et idem dic in die vel in alia qualitate poſita in oratione præcedenti, quia repetitur & in ſequẽti. Item ibi, teſtator dicit [lego Titio fundum Seianum ſub cõditione.] & poſt ex interuallo dicit, [Item fundũ Seianum Titio lego:] hoc caſu legatum valet, & videtur primũ reuocatũ, nec videtur repetitio conditionis, vt l. non ad ea. ibi, cùm dicit, ſi prius ſub conditione. ff. de condit. & demon. quia hæc diſpoſitio debet addere & operari, quod non fieret ſi conditio repeteretur: ideò teſtator videtur à cõditione receſſiſſe, & purè legare voluiſſe. Item ibi, teſtator pluribus legatis factis filium heredem inſtituit, & adiecit, [quòd ſi ipſe filius abſque liberis deceſſerit, relinquo Titio cẽtum. Item relinquo Titio domum. Item relinquo Sempronio fundum.] Prædicta cõditio ſi deceſſerit, intelligitur repetita in duobus ſequentibus legatis, & ſic obtinet in tribus prædictis legatis, quia ſumitur ſignificatũ ex legatis purè prius factis, & ex

Digitized by Google

ſignificato conditionis. Nam ex conditione ſignificatur quòd teſtator non vult plus grauare filium ſi vixerit, ſed vult grauare in ſequentibus ſub illa cõditione ſi deceſſerit. facit l. ſi ita ſcriptum.ff.de Lib & poſth.

Iter, eſt ius eundi vel ambulandi hominis, ſiue homo eat ſolus, ſiue vehatur ſella vel lectica, vel in equo, vel in quouis animali. Seorſum verò non poteſt iumẽtum ſecum agere, vel vehiculum ducere qui iter tantùm habet. Quandoque tamen iter dicitur vulgariter ipſum ſolũ per quod itur, vel tramites vel calles tranſeunt, ita quòd qui actum habet, habet & iter & commoditatem itineris, ſed non econuerſo. Vide infrà de via, & Inſtitu.de ſerui.in princ.

Iterato quid importat, not. Arch.xj.q.3.c. ſi quis verò.

Iterum, hæc dictio ſecundùm ſuũ proprium ſignificatũ denotat actum geminatum, quod no.pro ſtatutis permittentib. aliquid iterari, vel punientibus facientẽ aliquid iterũ. habet enim locũ ſtatutũ in geminante actũ: quãdoq; ex natura actus cui adiicitur, exponitur, id eſt, quoties opus fuerit. glo. & ibi doct. in cap. ſua nobis de Appella. & Angel. Aret. in procem. inſt. in ver quorũ & docto. in l. veluti. de Eden. & l fidei com. §. Si quis decẽ.ff. de leg.iij. vbi ſi teſtator legat decem Titio, & ſi perdiderit, iterum legat, nõ intelligitur vltra duas præſtationes. Quod facit ad quæſtionem, quando arbitro datur poteſtas prorogandi compromiſſum ſemel & iterum: non enim intelligitur in infinitum, ſed pro duabus vicibus tantùm, ſecundùm Bald. in cap. ſua nobis. in fin. facit quod no. in l. ſi finita. ff. de Dam.inf. vbi plenè per doc.

Itidem, id eſt, ſimiliter. C.de Eman.lib.l.pen.de iniur.l.final. Aliquando, id eſt, tantundem. Co. de appel.l. quoniam iudices.

Itinerarchae dicuntur itineris cuſtodes, à verbo eo is, & archon Græcè, id eſt, princeps latinè, hoc nomen trahentes, quia ad prouinciarũ tutelam per ſingula loca pacis & quietis faciũt ſtare cuſtodiam. l. j. C. de Cuſtod. reo. ibi de Itinerarcha nullum verbum.

De *I ante V.*

Iudaei dicuntur qui Moſaicam legem ad litterã imitãtes tenẽt, ſe circuncidendo, & alia legalia faciendo. Et dicuntur à nomine dignioris tribus, ſcilicet Iudæ. qui inter alias tribus bellicoſior erat, & in bellis primam aciem & regni vel regis priuilegium obtinebat.

Iudex dicitur, quaſi ius dicens populo, ſiue quòd iure diſceptet. Iure autem diſceptare, eſt iuſtè iudicare. Non eſt ergo iudex, ſcilicet bonus, ſi non eſt in eo iuſtitia, vt in c. forus. §. in omni quoque negotio. de Verb ſignifi. Et iudex eſt q̃ ex iuriſdictione propria aut ſibi delegata & commiſſa ius habet ſuper cauſas litigiorum vel litigatorum cognoſcendi: & qui ex propria iuriſdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius: ſed qui ex delegata, dicitur delegatus & extraordinarius.

Iudex ordinarius, eſt ille qui habet poteſtatem iudicandi à ſe iure ſuo, hoc eſt eo ipſo quòd eſt talis, vt epiſcopus, balliuus, præſes prouinciæ, & conſimiles.

Digitized by Google

IVDEX delegatus, eſt ille qui habet poteſtatem de cauſa aliqua cognoſcendi ab aliquo ſibi commiſſam, qui etiam dicitur, [iudex extraordinarius.]

IVDEX competens dicitur, qui cauſæ iuriſdictionem habet cum exercitio, dato quòd per exceptionē poſſit elidi, ſiue exceptio contingat perſonam, vt quia ſuſpectus, ſiue iuriſdictionem, vt quia reſcriptum ſubreptitiū eſt, vt eſt glo. in Clemen. cùm lite. vt lite pendente.

IVDEX incompetens, eſt in quem licet conſenſerimus, id tamen quod ab eo ſtatutum eſt, firmitatem non habet iudicati, vel quia ipſe nullam iuriſdictionē habebat, vel quia interuenit error in adducendo vel adeundo ipſum, vel quia vi compulſus ſum in eū conſentire. In ſumma iudex incōpetens eſt idem qui non ſuus.

IVDEX compromiſſarius.] Require ſuprà [arbiter.]

IVDICES chartularij, erant olim qui ab Imperatore priuilegiati erant, vt qui vellent coram eis litigare poſſent, ſed ipſi non poterāt cogere aliquem ad litigandum coram eis. Et dicuntur etiā hodie iudices ordinarij creati à comite Palatino, qui non habent adminiſtrationem niſi habitu, vt not. l. j. ff. de Iudic. & l. fi. C. vbi & apud quem cog. in integr. reſtit. agitan. fit.

IVDICES domeſtici, require ſuprà [domeſtici & aſſeſſores.]

IVDICES pedanei dicuntur illi, quorum officium eſt de minutis cauſis & infimis cognoſcere & inutilibus vel vilibus, licet ordinarij, & dicuntur à pede, qui eſt extrema pars corporis. Maiores verò cauſas debent & tenentur maioribus referre, cùm ipſi per ſe non poſſint terminare. C. de Pœn. iud. l. ij.

IVDICEM delegare, eſt vice ſua alium de cauſa cogniturum conſtituere.

IVDICATVM facere, dixit Celſus in lege fin. in prin. ſi cer. pet. pro parere ſententiæ, & ſoluere quod ſolui debere pronunciatum fuit.

IVDICATVM ſolui ſatiſdatio, inde dicta eſt, quia interponebatur ſtipulatio quòd ſolueretur quod iudicatum fuiſſet, vt Inſtit. de Satiſdat. in prin. Et huiuſmodi ſtipulatio tres clauſulas continet, vt eleganter perſequitur Vlpianus in l. iudicatum. l j. ff. iudic. ſolui.

IVDICIVM, hæc dictio multipliciter ſignificat. Primo modo idē eſt quod caſus fortuitus, vt dicitur, [hoc diuino iudicio venit.] Secundò eſt diſcretio, vt dicendo, [in pueris non eſt iudicium,] facit Inſtitut. qui. non eſt permiſ. face. teſta. §. præter ea. Tertiò eſt actio, vt cùm dicitur, iudicium fami. herciſ. ff. de Iud. lege in familiæ. Quartò eſt vltima voluntas teſtatoris. Quintò eſt iudicium, vel ſententia iudicis, l. j. Cod. de re iudic. Sextò ponitur pro examinatione vel deliberatione. Septimò pro auctoritate, xliij. diſtinct. cap. ij. Octauò quādoque pro pœna, 50. diſtinct. can. & purgabit. Nonò capitur pro inſtantia vel ordinatione cauſæ diſcutiendæ in iure coram iudice: ſic ſumitur in tit. de iudic. lege properandum. §. primo, Cod. de iudic. & ff. eod. tit. l. proponebatur. & in hac ſignificatione diffinitur ſic, [Iudicium eſt actus legitimus trium perſonarum, ſcilicet iudicis, actoris, & rei ſuper eadem quæſtione, aut

Digitized by Google

aut ſuper eodem iudicio contractus. de Verb.ſignifi.cap.forus.in gl. Et dicitur iudicium quaſi iuriſdictio,ibid. & ſecundùm Gof. deſcribitur ſicut arbitrium, exceptis his, Primò, quòd iudicium eſt de ciuili & criminali, ſed arbitrium de ciuili tantùm. Secundò, quòd iudicium neceſſariò, arbitrium verò voluntariè ſubitur, & priùs inquiſitio vocabatur: vnde ſecundùm Card [Iudicium eſt inueſtigatio, quam ſecundùm iuris ordinem facit iudex per varios modos ad veritatem eliciendam, & elicitam cuſtodiendam.] vt xxx.q.v.iudicantem oportet. Et quòd dicitur [actus trium perſonarum,] intelligitur verè vel fictè, ſeu repręſentatiuè. quia in notoriis fama repræſentat actorem, & fingitur accuſator. Et nota quòd propriè ante lit.conte.non eſt iudicium, quia nulla cauſæ diſcuſſio.l.j Co.eod. titu. & hoc reſpectu cauſæ, non autem reſpectu aliorum actuum iudicialium, vt ſunt examinatio partium, & confeſſio, & cætera quæ bene fiunt ante lit. conteſt. imò quandoque iudicium capitur pro eo quod præcedit ſententiam, vt in cap.in iudiciis.de Reg. iur.libro vj. De multiplici ſpecie iudiciorum, vide infrà in verb. [iudicia priuata.]

IVDICIVM contradictorium dicitur, ſi dicerem hoc eſſe conſuetudinem, & tu aduerſarius meus diceres nõ eſſe conſuetudinem, vt in c.Abbate in gl.fin. de verbo ſigni.in verb. [contradictio.]

IVDICIA capitalia ſunt, quibus caput eximitur à ciuitate morte vel exilio. de his vide Inſtitut.de Pub.iud.§.publicorum.

IVDICIA publica ſunt de publicis cauſis, & dicuntur quaſi populica, quia cuilibet de populo commiſſa eſt executio, vt contra crimen læſæ maieſtatis, in quo omnes de populo poſſunt accuſare. Quandoq; iudicium publicum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc Inſti. de pub.iud.in prin.

IVDICIA priuata ſunt quæ ciuiliter tractantur, ſiue intentantur. Item de multiplici iudicio, ſcilicet auctoritatis, miniſterij, approbationis, &c. not. Archid.lv. diſtinct.præcepta. & gl. ſuper regula in iudiciis. de Regulis iur. lib.vj. Tangit aliqualiter Archid. ij.q.j.ſicut. Et ſecundùm Ant.de Butr. diuiditur tripliciter: primò ratione materiæ, ſecundò ratione formæ, tertiò ratione quantitatis. Vnde ratione materiæ duplex eſt iudicium, aut temporale, aut ſpirituale, vel aut ciuile aut criminale. Vnde ſemper dicitur iudiciũ criminale, quando finis tendit ad commodum reip. aut fiſci, &c. ſiue pœna ſit corporalis ſiue pecuniaria. Sed dicitur ciuile, dum finis tendit ad commodũ partis gloſſ.no.in l.prætor. in princ. ff. de Sepul. vio. & fuit opinio Innocent.in cap. qualiter & quando. ij. de accuſat. & doct. in cap.j de Iud. Secundò, ratione formæ iterum duplex eſt iudiciũ, ſcilicet ordinarium & extraordinarium. Tertiò ratione quantitatis duplex eſt, ſcilicet vniuerſale & generale, quæ etiam differunt, de hoc plenè in cap.ij.de libel.obla. Item iudicium triplex reperitur: primum inter ſanguinem, ſecundùm inter lepram, tertium inter cauſam, vt in cap.per venerabilem.qui fil.ſint legit.

IVDICIVM proluſorium quid, require infrà ver. [proluſorium.]

IVDICIVM accipi, olim dicebatur,

Digitized by Google

tur, cùm lis conteſtabatur. l. is qui ſe. de Rei ven. cuius locutionis rationem tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. ſi.

IVDICIO ſiſti cautio, dicitur, cùm promittimus, nos aut aliquem alium ad iudicium venturos & permanſuros eſſe, vt in ff. ſi quis caut. toto tit.

IVGVM pro pari duorum animalium plerunq; accipitur, vt apud Plin. lib. 10. de aquilis. [Vbi aquilarum, inquit, non ſit iugum.] Varro de lingua Latina libr. 4. [Iugum, inquit, & iumentum à iunctu.] Virg. 5 Æneid.

-Nec ſic vndantia lora
Concuſſere iugis.

Vlpianus libro viceſimo primo Dig. de Ædil. edi. l. ædiles aiunt: ſæpè iugum in hac ſignificatione ponit. Nebriſſenſ.

IVGALEM poſuit Iuſtin. pro vxore, l. conſenſu. §. vir. C. de repu.

IVGATIO, genus vectigalis, de quo in l. immunitates. C. de Agric. & cenſit. lib. xj.

IVMENTORVM appellatione boues non continentur. l. legatis ſeruis. de leg. iij. Dicta autem iumenta à iungendo, eo quòd currui iungantur, vt ait Alciatus in l. boues. de Verb. ſignific. in quibus ſunt equi & muli.

IVRA prædiorum appellari ſeruitutes nemo eſt qui ignoret, ex tit. de Reb. corpor. & incorpor. in Inſtit. at qui prædia cum iuribus ſuis reſtituere promittit, intelligitur vt reſtituat eiuſdẽ bonitatis, ſalubritatis, & amplitudinis. l. quid aliud. ff. de Verborum ſignific.

IVRAMENTVM, eſt affirmatio vel negatio ſacræ rei atteſtatione firmata ſecundùm Goffr. vel adhibita religione ſecundùm Placen. & eſt triplex: videlicet, volũtarium, cùm fit extra iudicium, neceſſarium, & iudiciale, vt not. gl. Inſt. de actio. §. item ſi quis. & infrà ver. [iuſiurandum.]

IVRAMENTVM aſſertoriũ eſt, cùm iuratur de præſenti vel de præterito ſic eſſe vel non eſſe, fuiſſe vel non fuiſſe. Sed iuramẽtum promiſſorium eſt, quando iuratur de futuro aliquid daturum vel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem, vt ſi hoc non fecero, hoc accidat mihi vel filiis meis, aut huiuſmodi. Ponitur ergo triplex Iuramentum, ſcilicet promiſſorium, aſſertoriũ, & confirmatorium, ſecũdùm Hoſt. in Sum. de Iureiur. De primo in c. debitores. in c. Quintauallis. & c. veniens. de iureiur. De ſecundo in c. fi. eo. ti. De tertio in c. cùm cõtingat. eod. tit.

IVRAMENTVM calumniæ eſt, cùm quis iurat ſe bona fide & non animo calũniãdi agere vel reſpõdere, nec egiſſe, vel reſpondiſſe.

IVRARE conceptis verbis, vide [Conceptio.]

IVRATI dicuntur conſiliarij vel anciani, vel priores qui regunt vniuerſitatem: & dicũtur à iuramento quod præſtant, vt eorum officium fideliter exequantur.

IVRE proprio dicitur aliqua res vendi in inſtrumento venditionis, quando proprietas transfertur in ementem.

IVRGIVM dicitur, quaſi iuris garrium, eo quòd hi qui cauſam dicunt, iure diſceptant. ca. forus. extrà. de Verg. ſig.

IVRIDICVS, eſt qui iura dicit ſecundùm Iſid. lib. xj. Etymol. & peculiariter hoc nomine appellatum fuiſſe quendam Alexandriæ

Digitized by Google

drix magiſtratum indicat manifeſtè tit. de Iu. Alex. ff. & C.

IVRIS auſpicium, id eſt, exordium litis, vt in c. paſtoralis. de cau. poſ. & C. de codic. l. vlt. j. reſp.

IVRISCONSVLTI qui appellarentur antiquitus docet clariſſimè Imp. in §. reſponſa. Inſti. de iur. nat. gen. & ciui.

IVRISDICTIO, eſt poteſtas de publico introducta cũ neceſſitate iuris dicendi vel æquitatis ſtatuendæ, ſecundùm Azo. & dicitur à nominib. ius & ditio, id eſt, poteſtas. Hæc autem quandoque eſt ordinaria, quandoq; delegata. Item alia eſt plena, ſ. ſolius principis. Alia autem ſemiplena, aliorum, videlicet à principe. De hoc vide Spe. eo. tit. C. eod. l. iij. Nota quòd quatuor dant iuriſdictionem ordinariam. Primò lex inanimata vel canon, & hoc in dubio: ſecus ſi apparet velle dare delegatum. Secundò lex animata, ſcilicet Papa vel Imperator, & nõ inferior, niſi epiſcopus ſuo vicario. Tertiò conſuetudo. Quartò vniuerſitas approbata, vt mercatorum, cerdonum & aliorum artificum, qui poſſũt de ſuo corpore creare & eligere iudicem ordinarium. Similiter vniuerſitas facultatũ artiũ vel iuriſtarum. De hoc no. circa c. cum ab eccleſiarũ. de Offic. ord. Et iuriſdictio prout eſt genus, diuiditur in merum imperium, miſtũ imperiũ, & ſimplicẽ iuriſdictionem, de quibus in litera M. require.

IVRISDICTIO etiam alia eſt voluntaria, alia contentioſa. Voluntaria dicitur quæ in volẽtes tantùm exerceri poteſt: contentioſa, quæ etiam in inuitos, vt no. in l. ij. de Offi procon. & leg.

IVRIS præcepta tria ſunt, ſcilicet, honeſtè viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuique tribuere. Inſtitut. de Iuſtit. & iur. §. iuris præcepta. cõcor. c. cùm deuotiſſimam. §. ſi ſeculi. xij. q. ij. vbi dicitur quod ſummum bonum in literis eſt iuſtitiam colere, & vnicuique, &c.

IVRISPRVDENTIA: eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia, iuſti ſcilicet ad faciendũ, iniuſti ad euitandum: quia non ſufficit ſcire quid ſit iuſtum vel iniuſtum, niſi & ipſarum rerũ contrariarũ vel corporaliũ habeat quis notitiam, ſecũdùm quam ſecũdùm varias conditiones varia iura ſunt ſtatuenda. Inſt. de iu. & iur. in prin.

IVS habet plura ſignificata. Primò, id eſt, rigor. l. j. C. de legi. Secundò, id eſt, verborum conceptio, vt cùm dicimus quod in ſtipulationibus verſatur ius, vt l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de Pact. Tertiò, id eſt, rectum vel iuſtum, quod deriuatur à iuſtitia. Quartò, i. aqua pinguis. Quintò capitur pro toto corpore iuris. Alia plura ſignificata ponit Ioã. And. de Regu. iur. in princip. lib. vj. Breuiter ius ſignificat quod ſubiecta materia vel vſus communis id recipiendi in tali loco in quo profertur ſignificare declarat. Vnde ius eſt nomẽ generale, & lex iuris ſpecies, & dicitur ius quaſi iuſtũ. j. diſt. ius generale. & ſecundùm Iſi li. v. Ety. Omne autem ius legib. & morib. cõſtat, ſecũdũ Iſid. vbi ſuprà. c. ij. Et definitur ſic, Ius eſt ars boni & æqui, cuius merito quis nos ſacerdotes appellat. i. ſua iura cuilibet miniſtrantes. ff. de Iuſti. & iur. l. j. ij reſpõſo. Hoc eſt dicere, quòd iuſtitia eſt collectio legitimorũ præceptorum quæ arctant nos ad obſeruandũ bonum & æquum,

quum, id eſt, vtilitatem, & æquitatẽ ſeu veritatẽ. Quãuis enim vſucapio cõtra æquitatẽ videatur introducta, tamẽ ſubtili conſideratione maximæ innititur æquitati, cùm præcipuè æquum ſit ꝙ publicæ vtilitati deſeruit. Vel dicitur quòd in vſucapione vel præſcriptione ex cauſa & pro bono publico inducitur quandoque rigor contra naturalem æquitatem. vt dicitur in glo j. diſt. ius autem. vbi datur quandoque ius quod non eſt iuſtum vel æquum, vt ibi exempla plura. Dicitur autẽ ius à iuſtitia. Et aliter ſic definitur: Ius eſt præceptũ ſeu ordinatio principantis ſeu domini circa ſubditos, quãtũ ad ea quæ poſſunt ſubeſſe poteſtati ſubditorum. Talis autem vel eſt deus, & tunc dicitur ius diuinũ. Vel eſt natura, & tũc dicitur ius naturale. Vel eſt homo, & tunc dicitur ius humanum, quod regitur duobus, vt in principio Decreto. Et ſic ſecundum triplicem gradum ſummorum diſtinctum eſt triplex ius, ſcilicet ius diuinũ, quod eſt præceptũ ſeu ordinatio diuina, & ius naturale & ciuile dicitur. Etiã aliquãdo ius anguſtioſum, aliquando iniquũ, vt Inſt. de Sena Terty. in gl. §. j.

Ius etiam dicitur locus vbi ius redditur, interdum accipitur pro neceſſitudine, vt l. penult. & fi. de iuſtitia & iure. Aliquando pro qualitate rei inhærente. l. quid aliud. de Verborum ſignific. item pro commodo. l. quod dicimus. eod. tit. quandoque ſignificabat facultatem & poteſtatem, vt cùm dicitur, eſt mihi ius eũdi ꝑ viã publicã: quãdoq; ius dicẽte, vt in tit. de In ius vocando. nam in ius vocare, eſt ad iudicẽ vocare. §. vlt. Inſt. de pœna tem. litig.

Ius aureorum annulorum ſecundum quoſdam dicitur quòd olim liberti annulos aureos ferre non poterant, ſed ſecundùm Azo. eſt priuilegium quod concedebatur libertis in ſignum ſemiplenæ ingenuitatis: viuebant enim ingenui, ſed moriebantur vt liberti. C. de Iur. annu. aur. in rubrica.

Ius aureorum annulorum donare (inquit Budæus) apud antiquos erat id fermè, quod hodie equitem facere dicimus.

Ius canonicum diuiditur in Decretũ, & Decretales, quarum volumen dicitur extrauagãs in v. lib. maximè reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos, in quib. præmittitur materia in generali, de qua tractatur in cap. ſequẽtib. in ſpeciali. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnũ aut plura capitula, quæ dicũtur decretales vel cõſtitutiones, & aliquãdo in capitulis ſunt §§ Vnde quando allegabis aliquid ex decretalibus, non allegabis librũ, ſed titulũ, & capitulum in eodẽ. & ſi ſit capitulum longum, dices c. tali, circa princ. medium, vel finem. Vel ſi ſint in capitulis §§. allegabis tali cap. §. j. vel ij. Et poſt compoſitiones quinque librorùm dictorum per magiſtrũ Raymundum capellanum Gregorij IX. Papæ circa annum Domini M. ccxxxj. elapſis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel incarnatione domini M. cccxviij. nonis Martij pontificatus Bonifacij viij. anno iiij. compilatus eſt liber ſextus, non quidem ſextus cum aliis quinque partialibus prædictis in vno volumine, ſed liber ſpecialis continens etiam quinque partes, & ſupplens defectus caſuum emergentium in libris

libris decretalium non comprehenſorum. Deinde Clementis conſtitutiones, à Clemente Papa quinto ſub anno Domini M. cccxj. in concilio Viennẽſi, quod ſex mẽſibus tantùm durauit, cõceptæ & editæ ſunt, licèt idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioan. Papa xxij. de poſt compleuit, correxit, mutauit, & executioni demandauit Et fuerũt promulgatæ anno Domini M. cccxxix. Kalendis Nouẽbris De hoc vide gl. in procemio Clementi. ſuper verbo [Nouẽbris,] & verbo [pontificatus.] Et dicit Io. An. ꝙ iſte liber non debet allegari ſeptimus, ſed debet intitulari Clementinæ, ſcilicet conſtitutiones Clementis V. Sed decretũ quod magiſter Gratianus circa annum domini M. cix. compilauit, diuiditur in tres partes. Prima dicitur diſtinctiones, quia eſt diſtinctum per cẽtum & vnam partes, quarum quælibet habet vnũ vel plures canones, quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in paragraphos & verſiculos. Sed ſecunda pars Decreti nominatur cauſæ, quia continet in ſe xxxvj. cauſas à quibus nomẽ accepit. Quæ vlteriùs ſubdiuiduntur in quæſtiones, & hæ in canones, qui vltra in paragraphos & verſiculos ſubdiuidi poſſunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in cauſa xxxiij. in q. iij. Et habet ſeptẽ diſtinctiones. quarum q̃libet habet canones plures, cũ paragraphis & verſiculis ſuis. Tertia & vltima pars Decreti nuncupatur de conſecratione, & habet ſub ſe v. diſtin. cum canonibus, vel capitulis, paragraphis, vel verſiculis.

Ivs ciuile inuenitur accipi diuerſimodè: vt dicto j. can. ius naturale. Ciuile autem vno modo eſt, quod quiſque populus vel quæque ciuitas ſibi proprium diuina humanáque cauſa conſtituit ſecundum Iſidorum libro quinto Etymol. Secundò dicitur ius ciuile lex duodecim tabularum. Tertiò dicitur quod ex legibus, plebiſcitis, conſtitutionibus, ſenatuſconſultis, principum decretis, vel auctoritate prudentũ inuenitur. Quartò dicitur ius quod non eſt prætorium. Quintò dicitur diſputatio prudentũ, quæ fuit facta ſub rege xij. Tabularũ. Sextò quicquid habemus ſcriptum de iure. Septimò quicquid iure naturali vel iure gentium ſubtrahitur, vel quod non eſt ius naturale nec gentium, & ſic capiẽdo ius canonicum dicitur ius ciuile. & ſic ſumitur prima diſtinctio. ius autem, vt in gloſſ. j. nota. in fine. Et quia ita diuerſimodè ius ciuile inuenitur accipi in iure, de prima acceptione habes Inſti. de Iure naturali. §. primo. De ſecunda habes ff. de Iuſtitia & iure. l. ius ciuile. §. hoc igitur. De tertia & quinta, ff. de Origi. iuris. lege ij. §. hæc diſputatio. De quarta, l. ius ciuile. præalleg. in princ. De ſexta, ff. de Variis & extraordinariis cog. l. j. §. proinde. De ſeptima, Inſtit de vſucapio. in princ. vt eſt gloſſ. in §. ſed ius quidem ciuile. Inſti. de iure natu. gentiũ, & ciui. Itẽ ius ciuile dicitur tripliciter. Primò pro eo quod in vnaquaque ciuitate ſeruatur, & ſic dicitur in genere. Secundò in ſpecie dicitur ius proprium certæ ciuitatis, & ſic loquitur § alle. Inſti. Tertiò dicitur per excellentiam ius Romanorum, quando nõ exprimitur proprium nomẽ ciuitatis, & ſic in verſicu. [ſed & quoties.]

Inſtit.

Digitized by Google

Inſti. eodem tit.præalleg. & ſic concordat.§.omnes populi. cum dicto verſic. in quo §. dicitur, quòd omnes populi regũtur legibus emulgatis ab Imperatore: in verſic.dicitur,quòd vnaquæque ciuitas iure ſuo proprio vtitur, ſed primum intelligitur de generali, ſecundum de particulari.

Ivs ciuile diuiditur in quatuor libros principales,ſcilicet Digeſtum,Codicem, Inſtitutiones,& Authẽticas. Quibus additur collatio decima, ſeu liber Feudorũ. Primus ergo liber iuris ciuilis eſt Digeſtum,qui continet leges & ſtatuta Romanorum,& diuiditur in tres lib.principales, ſ.Digeſtũ vetus, quod habet libros partiales xxiiij. Infortiatum,quod habet libros partiales xiiij. Et Digeſtum nouum, quod habet libros partiales duodecim. Quib. connumeratis erunt libri partiales quinquaginta Digeſti veteris,Infortiati, & Digeſti noui.Et vocatur Digeſtum, ſeu etiam Pandecta, vel liber Pandectarũ. vide ſuprà. in littera D. Secũdus liber iuris ciuilis vocatur Codex, qui continet ſtatuta,ſanctiones, & præcepta Imperatoris Et fuerunt tempore Iuſtiniani Imperatoris tres Codices. ſcilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus,& Theodoſianus,de quibus Codicibus extrauagantibus diuus Iuſtinianus animum ſuum ad Imperiales conſtitutiones dirigens vnum Codicem fieri fecit,quẽ ſuo felici nomine intitulauit Codex Iuſtiniani, vt in ru. procœmij Codicis. Et diuiditur iſte liber in duodecim libros partiales, quorum nouem primos Doctores legere ſolent, ſed vltimi tres, qui longè poſt primos nouẽ cõpoſiti ſunt, rarò legi cõſueuerunt.In quorum allegationibus hoc eſt ſpeciale, quòd ad titu. & ad l. cum §. additur numerus, videlicet liber xj xij.&c. vt C. de Murile. & gynæcia. &c. lib.xij.& C. de Digni.l.ſi.vt proponis.lib.xij. Tertius liber principalis dicitur Authenticum,vel Autenticorum: & ſunt quædam excerpta quaſi prædictorum librorũ ſummula.Et diuiditur iſte liber in nouem collationes,quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, ſed in paragraphos. Et differunt authenticum & authentica, quia authẽticum volumen eſt per ſe, ſed authentica eſt vna lex, vel paragraphus incorporatus libro Codicis,& antiquo iuri ſuperadditus.& allegatur ſic, C.de epiſc. & Cleric.authen. generaliter.C. de ſacroſanct. Eccleſ.authent. multo magis.Sed in Authentico ſimpliciter allegatur, titulus & paragraphus, vt in Auth. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. tali vel tali.& ſufficit.Item decima collatio intitulatur liber Feudorũ, & habet duos libros partiales,quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos,& iſti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur Inſtitutiones,vel Inſtituta, & iſte diuiditur in quatuor libros partiales, & eſt introductorius in ius ciuile & canonicum, maximè quo ad declarationem terminorum in vtroque iure vſitatorum, qui,tanquam oſtium in domum, præbeo introitum in ſapientiam iuris.Quare conſulitur omnibus quaſi modò genitus iuris alumnis, lac iuris cõcupiſcentibus, per inſtitutiones documenta ſua primordialia capeſſere & nutri-

Digitized by Google

menta, vt tali doctrina primitus informati, ſecuriùs mereātur inhærere ſanctioni Iuſtiniani Imperatoris Chriſtianiſſimi. Nullus ergo præſumptuosè ſine inſtitutionum doctrina iuris maximè ciuilis ſublimitates tētet aſcendere, ne corruat ex alto qui ſatagit volare ſine penna. Et hæc de nominibus diuiſionibúſque librorū principalium iuris vtriuſque ſufficiant. Et not. quòd ius ciuile tripliciter ſe habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipſum & eius materiam exercet, aliter tamen & aliter. Nam ius ciuile primò addit ſupernaturalem determinationem per congruos modos, vt eſt videre in delictis: verbi gratia, ius naturale & eius rectitudo dictat delicta puniri. Inſtitut. de oblig. quæ ex deli. naſc. in princ. ff. de fur. l. j. Et ita omnia præcepta decalogi ſunt à iure naturali ſuper illis principiis fundata, quæ ponit Iuriſconſultus de Iuſt. & iur. ff. eodem tit. l. iuſtitia. §. j. & in proœ. decre. ſ. honeſtè viuere, alterū non lædere, ius ſuum cuique tribuere. Secundò rectitudo naturalis vult nemini ſubtrahi quod ſuum eſt: & ius legale diſtinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, ſcilicet actum furandi, fœnerandi, rapiēdi, &c. Et vltra hoc oſtendit quomodo vnus illorum actuum plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & ſecundùm illud maiores ſiue minores pœnas ſtatuit. Tertiò declarat: nam iure naturali rectum eſt neminem cum alterius iniuria vel detrimento locupletari: non tamen habetur ex eodem iure ſi ſit poſſibilis euentus in quo quis locupletari poſſit cum alterius iactura, ſine tamen eius iniuria, ſicut in præſcriptionibus & vſucapione. De iſta triplici operatione loquitur lex iux ciuile. ff de iuſt. & iure.

IVS gentium, eſt ſedium hoſtilium occupatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita: & ideò ius gentium appellatur, quia eo omnes ferè gentes vtuntur. c. ius gentium. prima diſtinct.

IVS habere in re, & ius habere ad rem ſunt diuerſa. de conceſ. præben. lib. vj. cap. fin. & clem. vnic. de Sequeſt. poſſ. verſiculo, nihilo minus.

IVSIVRANDVM, quamuis competentiùs poſſet dici factum iuramentum, vel factum iuratum, eo quòd ſuper facto iuratur, vel iuſiurādum, eo quòd ſuper iure, quod iuranti competit, iuratur, quaſi ius iuratum, placuit tamen vt factum dicatur ius, quia ſuper facto iuris iuratur: adiicitur iurandum, quia illud debet eſſe iuratum quod antea fuerat iurandum, relatione facta non ad id quod fit, ſed ad id quod fieri cōuenit. l. ius pluribus. ff de iuſti. & iure. Vel, vt dicit Azo, fortè ius ponitur pro religione, quaſi diceret, iuſiurandum, id eſt, religio firmanda. Vnde iuſiurandum idē eſt quod iuramētum factum, & dicitur quandoque conuentionale, quandoque iudiciale & neceſſarium. Conuentionale eſt, quando à te peto aliquid & tu negas, tamen defers iuramentum vt iurem: ſi enim in hoc caſu iuro, vocatur iuſiurandum conuentionale & voluntarium: quia extra iudicium ex conuentione & voluntate partium, abſque alia

lia coactione iudicis præſtatur. Iuſiurandum iudiciale & neceſſarium eſt, cùm in caſu præmiſſo iuro quòd mihi debetur quod peto, ſcilicet iudice in iudicio mihi conferente vt iurem. Ex hoc autem iuramẽto datur actio ei qui dum peteret rem ſuã, delato ſibi ab aduerſario iuramento, vel à iudice, ſuam eſſe rem illam iurauit: ab ipſo enim tũc peteret rem ſuam actione in factũ, quæ oritur ex tali iuramento. Et dicit Goff. quòd duplex eſt iuſiurandum. ſ. aſſertorium, & promiſſorium: & aſſertoriũ triplex eſt. ſ. voluntarium, vt eſt conuentionale. ff. eod. tit. iuſiurandum. Neceſſarium, quod neceſſitate à iudice impoſita defertur vel ſuſcipitur, & non poteſt recuſari niſi ex iuſta cauſa, vt ff. de Iureiur. l. manifeſtæ. Et iudiciale, quod in iudicio defertur vel refertur à parte parti: ꝙ non eſt neceſſariũ ſubire, imò delatum recuſari poteſt hodie, licet olim non potuit recuſari, ſed referri. vnde vide gl. in c. ſi de iureiur.

Ivs militare, eſt belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nex⁹, ſigno dato egreſſio in hoſtes, & pugnæ commiſſio: item ſigno dato receptio, item flagitij militaris diſciplina, ſi locus deſeratur. Item ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, veluti cùm corona vel torques datur. Item prædæ diuiſio, & pro perſonarum qualitatibus & laboribus iuſta diſtributio, ac principis portio, vt diſt. j. ius militare, & ſecundùm Iſid. li. v. c. vij.

Ivs naturale, eſt quod eſt commune omni nationi, eo quòd vbique inſtinctu naturæ habetur, nõ aliqua conſtitutione facta ab homine, ſed ab ipſo naturæ conditore, vt maris & fœminę coniunctio, liberorum ſucceſſio, ſ. in bonis parentum, vel etiam per carnis propagationem, non per hereditatem, quia illa ſucceſſio nõ eſt naturalis, vt eſt gl. ſuper verſi. ſucceſſio. diſt. j. c. ius naturale, vbi ponitur hæc diffinitio, puerorum educatio communis omnium poſſeſſio, (quia iure naturali omnia ſunt communia, id eſt, communicanda tempore neceſſitatis. c. ſicut xlvij. diſt.) & omnium vna libertas, acquiſitio eorum quæ in cælo, terra, maríque capitur. (gl. dicit, Hæc enim & alia quę in nullius bonis ſunt, cedunt occupanti, id eſt, conceduntur.) Item rei depoſitæ vel pecuniæ commodatæ reſtitutio, violentiæ per vim repulſio. Nam hoc, & ſi quid huic ſimile eſt, nunquam iniuſtum, ſed naturale æquúmq; habetur ſecundùm Iſido. libr. v. c. iiij. Et eſt text. totius cap. ius naturale. diſt. j. & ibi vide gloſſ. huius definitionis. Item ius naturale eſt, quod in lege & Euangelio continetur, per quod quis iubetur alteri facere quod ſibi vult fieri, & prohibetur alteri inferre quod ſibi nolit fieri, diſt. j. in prin. & 50. diſt. ponderet (aliàs conſideret) in prin. & in Auth. vt cùm de Appell. cog. §. cæterum. c. dilecti. de maior. & obed. Vnde

Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non tibi, noli:
Sic potes in terris viuere iure poli.

Vel aliter, ius naturale dicitur vno modo magis ex inſtinctu naturæ proueniens, quo ſingula animalia ad aliquid faciendum

Digitized by Google

inducuntur. Eſt enim debitum quoddam quod natura cuilibet repræſentat, & hoc debitum ſecundùm Iſid. commune eſt omni nationi, eò quòd inſtinctu naturæ, vel naturali conditione vbiq; habetur, & non ex cōſtitutione aliqua facta ab homine. Item ius naturale dicitur inſtinctus naturæ, ex ratione proueniens. Et ſecundùm hoc ius omnia dicuntur communia, id eſt, communicanda, vt ſuprà dicitur. Item ius cōmune dicitur induſtria hominū ſtatutum. Item ius naturale dicitur æquiſſimum. Item præcepta naturalia ſunt quæ in lege & Euangelio continentur, vt, [non furtum facies, non mœchaberis, ſed quod tibi vis, &c.] c. præalle. Ius naturale in gloſſ. vbi prima deſcriptio data eſt ſecūdum motum ſenſualitatis. Aliæ autem ſecundùm motum rationis. Item ius naturale ſecundùm gl. j. Inſti. de iure nat. gen. & ciu. poteſt dici quatuor modis. Vno modo ius gentium. Inſtit. de Rer. diuiſio. §. ſingulorum. Secūdo ius pactorum. ff. de Pac. l. j. Tertio ius contrarium, ſcilicet quod reſcindit pacta: vt reſtitutio minoris. ff. de minor. l. j. Quarto pro inſtinctu naturæ, vt quod in lege Moſaica vel Euangelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab aliis iuribus, ſcilicet in origine, in dignitate, in amplitudine, & ſententiæ rigore, vt declarat glo. j. diſt. v. nam cœpit ab exordio naturalis creaturæ, & nullam patitur immutationem, & ſibi omnia communia ſunt, nec contra ipſum fit diſpenſatio, ſed de aliis iuribus ſecus, vt ibi.

Ivs quaſi naturale eſt, quod dominus vel patronus habet in ſeruum & libertum.

Ivs patronatus, eſt auctoritas ſiue poteſtas quam patronus habet in libertum. Aliter ſecundùm Goff. eſt auctoritas ſiue poteſtas proueniēs ex beneficiis ante cōſecrationem eccleſiæ collatis. Et prouenit ex tribus, ſcilicet, fundatione, dotatione, & ędificatione, vel ſola collatione. vt xvj. q. vij. filiis. & c. quicunque. 18. q. ij. abbates. vnde,

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Cōpetit autem patrono aliquid honoris, vt ſi eccleſia non fuerit collegiata, præſentet, ſed ſi fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciendæ, ſed iam factæ honeſtiùs patroni poſtulatur aſſenſus, niſi ex ſpeciali conceſſione obtineat, vt partes ſuas interponere debeat electioni tractandæ. c. nobis. de iur. patron. Item habet aliquid honoris, quia primus in proceſſione incedit, vt 16. q. 7. piæ mētis. Habet aliud oneris, quia tenetur defendere eccleſiam ab omnibus oppreſſionibus, vt 16. q. 7. filius. Et habet aliud vtilitatis, quia ſi migret ſeu aliàs vergat ad inopiam, alendus eſt de bonis eccleſiæ: vt cap. filiis. præall. & c. quicunque. vnde,

Patrono debetur honos, onus, vtilitáſq;.

Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus.

Poteſt etiam patronus præter egeſtatem aliquos reditus moderatos habere ab eccleſia cuius patronus exiſtit. Sine præſentatione inſtitui quis non debet in ea eccleſia quę patronum habet. Et ſi ſpretis patronis hoc factum fuerit, ſecundùm rigorem iuris inſtitutio eſt retractanda, eod.

Digitized by Google

eod.ti.c.illud. vel irrita nuncianda, & ad inſtituentis verecundiã inſtitutus amouendus eſt, & alius quem patronus dignum elegerit, ordinandus. vt 16.q.decernimus. Item ius patronatus quandoque aduocatio, quandoque vice dominatus, vel cuſtodia vel guardia, ius eſt frequentationis, vel proceſſionis, & quandoque gratia, vt in glo.j.c. quia clerici. de Iure patro. & ſecundùm Gof.in ſum. eo.tit. vbi ponit ſupradicta. Item plerumque hoc nomen eccleſia pro iure patronatus ſupponit. 16.q. vlt. ſi plures. 15.q. 3. nemini. & c.j.de Iure patro. Et ergo ſi quis vtatur tali ſimplicitate verborum, dono tibi eccleſiam vel concedo, intelligitur dare ius patronatus quod habet in ea. ca. quod autem. eodem titulo.

Ivs poſcendi eſt ex habitatione domicilij & communitatis.

Ivs prætorium eſt, quod prætores induxerunt, adimendi, ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, vt ff.de Iuſti. & iure. l. ius autem. Hoc etiam ius honorarium dicitur, quia qui honores gerunt, ſcilicet magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt: vt Inſtit.de iu.nat.gen. & ciui.§. prætorum quoque edicta.

Ivs priuatum dicitur, quod ſpecialiter ad ſingularem vtilitatem alicuius pertinet. ſecundariò tamen etiam ad rempubl. vt in pactis & conuentionibus mutuis priuatorum ſpecialiter initis cõſpicitur. Inſti.de iu. & iure.§.ij.

Ivs publicum conſtat in ſacris, ſacerdotibus & magiſtratibus ſecundùm Iſid. libr.v. Etymo. cap. viij.ff.eod.titu.l.j.§. publicum.& j. diſt. c. ius publicum. vbi gloſſ. Vel ſic, Ius publicum eſt quod generaliter (aliàs principaliter) ad publicam deſeruit vel ſpectat vtilitatem, veluti ne in portis vel in muris ciuitatis, & aliis ſacris, iudicibus, vel ſacerdotibus, vel magiſtratibus, aliquid committatur, vel inferatur.

Ivs Quiritum dicitur à Quirino, id eſt, à Romulo: & eſt propriè Romanorum, quia nulli tenent hoc ius niſi Quirites, id eſt, Romani, ſecundùm Iſid.lib.v.Etym. & j. diſt. c. ius Quiritum. in quo agitur de legitimis heredibus, de tutelis, de curationibus, de vſucapionibus. Conſtat autem ius Quiritum ex legibus, & plebiſcitis, & ſenatuſconſultis, conſtitutionibus principũ, edictis ſenatorum & reſponſis prudentũ, vt ſecundùm Iſid. ibidem. & diſtin.ij.in principio.vbi de ſpeciebus Romani iuris, de quibus omnibus, lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, prætorum edicta, reſponſa prudentum, &c. quæ ſint require loco ſuo, & Inſtit. de iu. na. gen. & ciui. §. conſtat. & ſeq. vbi hoc ius apud Romanos tantùm reperitur. diſt.j. ius Quiritum. Et dicuntur Romani omnes qui Romano imperio ſubſunt, prout dicitur, Proprium Romanorum eſt habere filios in poteſtate, & etiam Gentiles ſunt ſub Romano imperio. Nam Imperator eſt princeps totius mundi, vt ibi gloſſ.

Ivs reipublicæ, ſcilicet alterius quàm Romanorũ, eſt ius cuiuſlibet ciuitatis, indubitanter ſecundùm omnes, quia ciuitates regulariter vtuntur iure priuatorum, vt ff.de Verb.ſig. l. eum qui. & C.eo.tit.in rub.& l.j.in gl.j.de Iure reipub.lib.x.

Ivs ſibi facere vel dicere, eſt quod manifeſtè ſpectat ad iudicis offi-

Digitized by Google

cium, ſcilicet, quod à iudice faciendum ſit, ſibi vendicare, veluti ſi quis rem ſuam propria rapit auctoritate, putans ſibi hoc licere, vel ſi pro debito quo teneris alicui is pignus tuum capit te inuito. ius enim quod ſibi iure competebat, amittit.

IVS ſingulare, eſt ꝙ contra tenorē rationis propter aliquam vtilitatem auctoritate conſtituentium introductū eſt. l. ius ſing. ff. de le.

IVS ſuccedendi habet heres, item patronus in bonis liberti.

IVS verſutum, dicuntur præſtigiæ ſiue captiones verborum quibus obumbrantur delicta, & dicūtur verſuta ſecundùm Azo. quia quis repellebatur ab actione ꝑ quaſdam verſutias, i. machinationes verborum. Vel ſecundùm Martinum dicitur verſutum ad exemplum veſtimenti, quando eſt illud intus ꝙ debet eſſe extrà, &c. Sic etiam erat verſutum ius quo illud quod erat puniendum abſoluebatur, & quod erat abſoluendum puniebatur.

IVSTA ſunt exequiæ, id eſt, ſacrificia quæ mortuis impenduntur, & funerandi ſolennitas. Inde iuſta facere in l. ij. de In ius voc. & in l. pro herede. de Acq. her.

IVSTVM eſt, quod ex præcepto vel ſuperioris ordinatione alicui conceſſum eſt, & ſic iuſtum eſt illud quod ordinatur iure. l. iuſtè. ff. de Acquir. poſſ. Sed iuſtitia eſt habitus ſeu virtus ſuperioris ad præcipiendum bonum ſubditorum. Quare, &c.

IVSTVM etiam aliquando accipitur pro vero, vt Inſtit. de liber. in princ. aliàs & pleniorem quādam habet ſignificationē, vt cum definitur teſtamentum eſſe iuſtā ſententiam: nam intelligimꝰ per quā ſolennem & plenam. Sic dicimus iuſtos filios ex vero & ſolenni matrimonio procreatos.

IVSTITIA, eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens, non quantum ad actum, ſed quātum ad affectum. Inſtit. de iuſtitia & iure. in princ. Iuſtitia enim eſt animi diſpoſitio & mentis affectus, qua quis dicitur iuſtus (vt à Grammatica Grammaticus) dum ſine perſonarū exceptione vel diſtinctione vult cuilibet (quantum in ſe eſt) iꝰ ſuū tribuere. Et quot modis dicatur iuſtitia, not. Archid. xxiiij. q. j. can. vbi ſana fides. nam dicit ibi, Iuſtitia eſt æquitas tolerandi inopiam, & temperātiam habere in abundantia. Item eſt patriā & ſocios defendere, quia vera iuſtitia cōpaſſionem habet, & non ex odio, ſed bono zelo exercenda, &c. vt ibidem. Item iuſtitia ſic deſcribitur: [Eſt habitus bonus tribuens cuique ſuam dignitatem] Deo religionem, parentibꝰ obedientiā, maioribus reuerentiam, paribus concordiam, minoribus diſciplinam, ſibiipſi caſtimoniam, & pauperibꝰ ſeu miſeris compaſſionem operoſam. Dicit ergo Tullius, quòd [iuſtitia eſt habitus animi, communi vtilitate ſeruata, ſuam vnicuique tribuens dignitatē.] Et Plato dixit quòd [iuſtitia eſt virtus quæ plurimum poteſt in iis quæ minimum poſſunt. [Item ſic, [eſt animi congrua diſpoſitio in ſingulis rebus rectè diiudicans cauſas. vide gl. Inſtit. vbi ſuprà. Vbi etiam dicitur quòd [iuſtitia eſt mater iuris.]

IVSTITIARII ſunt, qui deputantur ad iuſtitiam faciendam. & eſt vulgare Apuliæ, vt in c. ex litteris. de Pig.

IVVENES appellantur qui adoleſcen

Digitized by Google

leſcentium ætatem exceſſere, quoad incipiant inter ſeniores annumerari. leg.non aliter.§.Titius.de leg.iij.

Ivxta aliquandò exponitur, id eſt,[prope] vel à latere. extrà de maio. & obed.c.ſolitæ. ver.[hæc autem ſi prudenter.] Aliquando, id eſt, ſecũdùm, vt iuxta verbum apoſtoli,id eſt, ſecundùm, extrà, de baptiſ.maiores.circa princ. & dic quòd quandoque ponitur[ſimilitudinariè,] vt tu viuis iuxta Petrum,id eſt, ad ſimilitudinem Petri. Aliquando ſignificat vicinitatem temporis, vt iuxta feſtum Paſchatis, id eſt, prope. & vide no.extrà,de Ver. ſig. Itẽ adde quot modis iuxta ſumatur. Bart. in l.j.ff. de teſt.in extraua. ad reprimendam.in ver.iuxta.

De K ante A.

Kalendae ſunt certi dies menſium,à καλέω Græcè,quod eſt voco, in l. qui ante Kalendas. & in l.eum qui.ff.de Verb.oblig. quia promiſſio talis, promitto ante kalendas, dupliciter accipi poteſt, ſcilicet ante finitas, & in dubio interpretatio debet fieri contra ſtipulationem.leg.veteribus.ff.de Pac.l. quicquid adſtringendæ. ff. de Verbor.oblig. Ergo perinde eſt ac ſi promiſiſſet ante kalendas finitas,& tunc bene ſequitur, ꝙ qui aliquid promiſit ante kalendas, ſit illi ſimilis qui promiſit kalendis. Et allegantur iſti tex.cum ratione præmiſſa in argumentum ad teſtes concordandos: quorum aliqui deponunt ante guerram, alij poſt, vt qui dixerunt poſt, intelligantur poſt incœptam, & qui ante, intelligantur ante guerram finitam. Sunt ergo kalendæ prima dies in quolibet menſe,ſic dictæ à verbo Græco καλέω, id eſt voco, quia Romani habebant præcones, quos prima die menſis mittebant per terram, dicentes, Vocat vos ſenator ad nundinas, præparate vos: de hoc eſt gl.not. in l.cùm biſſextus.ff.de Ver.ſign. quæ etiã declarat nonas & idus: de quibus vide in fine primi libri computi chirometralis, & in aliis.Item in fine lib.vj.in gloſſ.j. ſuper data libri.

Kalendarivm, liber erat rationum, in quo fœneratores nomina debitorum deſcribebant, ſic appellatus à kalendis, quia eo die fœneratores pecunias mutuabant: & quas prætetitis kalendis fœnerauerant,cum vſuris exigebant.

Intra quintas Kalendas dare promittens, videtur promittere ſe intra quinque menſes daturum.l.j.de Verb.obl.ſecundùm Alciat.lib.ij.parer.ca.xxiij. Qui verò[intra kalendas] dare ſpondet, ſimilis eſt ei qui kalendis dare promittit.l. ſi ita.de Verbo. obligat.

De L ante A.

Labarvm ait Alciat.eſſe ſpeciẽ vexilli aliis nobilius, quod ante Imperatores ferri, & à militibus adorari moris erat.

Labes à lapſu dicitur, vnde & pro hiatu terræ capi ſolet, vt in l.ex conducto.§.j. ff. loca. ſecundùm Bud.ibi.

Labrvm, vas eſt patulum grandioris aquæ capax, qualibus in Bætica mea vtuntur ex argilla fictis ad lauatrinam, & vſus coquinarios. Virgilius octauo Æneidos:

Digitized by Google

Sicut aqua, tremulum labris vbi lumen ahenis.

Cicero in epiſtolis, [labrum ſi in balneo non eſt, fac vt ſit.] Vlpia.lib.xix. titu. de act.empt.l.lines, aliàs incip.funes. Labra, inquit, ſalientes, fiſtulæ. Accurſ. exponit labra, quia per labrum imaginis aqua ſalit, nõ minus ineptè, quã id ꝙ alibi Digitũ interpretatus eſt, id eſt, quantum fluit per digitum ſtatuæ. Nebr.

LABRA ſunt imagines quæ diſtilant aquas, ſalientes, ſcilicet, aquæ, & fiſtulæ quæ ſalientibus iunguntur.

Delyria ſunt quæ hic auctor de labris affert, nempe Accur. ſecutus. ff. de actio. empt. & vend. l. lines. (ſeu, vt nos impreſſimus, funes) & labra. in gloſſ. & text. Sunt enim labra apud Iuriſconſultum loco iam citato, crateres lapidei, quibus aqua ſaliens ex ſiphunculis concipitur. Vide Budæum in legem iam citatam.

LACERTVS, piſcis eſt, qui à Græcis σαῦρος dicitur: dictus lacertus quòd ad ſimilitudinem lacertorum picturas habet. Commendabantur autem lacerti Sexitani ex Hiſpaniæ vrbe Sexi. Martial.

Et Sexitani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri ſolita eſſe ſalſamẽta, oſtẽdit Cornelius Celſus dicens: [Piſcium qui ex media materia ſunt, quibus maximè vtimur, tamẽ grauiſſimi ſunt, ex quibus ſalſamenta quoque fieri poſſunt, qualis eſt lacertus.] Sexitanorum ſalſamentorũ meminit Strabo. Vlpian. in titu. de penu lega. l. qui penum. [Lacertas, inquit, cum muria ſua contineri, Labeo ait.] Eſt autem muria ſalſugo exudans ex piſcibus ſalitis, qua vtebantur antiquiores ad ciborum condituras.

LACVNAR, ſiue laquear, ſiue lacus, eſt tecti elegantior fabrica. Cic. 5. Tuſc. quæſt. [Fulgentem gladium è lacunari ſeta equina appenſum.] Hora. in 2. Carm.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

Vlpia. tit. de fun. inſtr. l. quæſitum: Scalæ, inquit, quæ lacunaribus admouentur, inſtrumenti ſunt.

LACVNARIA plerumque accipiunt pro elegantioris tecti fabrica. lege quæſitum. §. ſcalæ. de fundo inſtruct.

LAC dicitur fructus induſtrialis, ſecundùm Bart. in le. & ex diuerſo. in repe. ff. de rei vend. & idem dicit de lana ibidem.

LAETAMEN dicitur ſterquilinium quòd lætas ſegetes facit, à lætando dictum.

LAICVS; eſt ſecularis & de populo, & qui non habet ſacros ordines. c. duo ſunt. xij. q. ij. gloſſ. in c. j. de procu. in vj. & dicitur à λαὸς Græcè, quod eſt populus latiuè, vt in d. cap. duo.

LANIO, onis, eſt macellarius vel beccarius, à laniendo ſic dictus, quia dilaniat & dilacerat animalia, & per fruſta carnes incidit & vendit: vel eſt ille qui lanã ſeparat à coriis beſtiarum, & exuit ſiue excoriat beſtias. Et ſic dicitur à lanificio ſecundùm glo, in le. cùm de lanionis. ff. de fund. inſtruc. & inſtrum. leg.

LANIPENDIVM facere, eſt pendere & diſtribuere lanam lanificis. l. ſed ſi vir. de donatio. inter vir. & vxorem.

LANCE & licio, inquit Feſtus, dicebatur apud antiquos, quia qui furatum ibat quærere in domo

mio aliena, licio cinctus intrabat, lancémque ante oculos tenebat, propter matrumfamilias, aut virginum præſentiam. Hæc Feſtus: dominus autem rei furtiuæ in ædes alienas ingrediebatur ἢ γυμνὸς, ἢ χιτωνίσκον ἔχων ἄζωστος: ædiũ autem dominus omnia ei patefecerat. χιτωνίσκον verò liciũ interpretemur licet; quo pudenda conquiſitor tegeret: lancem autem ante oculos fuiſſe adhibitam, ne conſpiciendarum virginum, vel matrumfamilias cauſa (quod multis in locis prope in flagitio numerabatur) ingreſſus videretur licet opinari. Vnde pleraque ex Platonis legibus. Itaque & hæc dicendi ratio in 12. tabulas traducta remanſit. Vide infra LICIVM.

LAPILLI qualiter differant à gemmis, require ſuprà in verbo, Gemmæ.

LAPIS, pro milliario, hoc eſt mille paſſibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores ſoliti erant millia quæque paſſuum lapidibus ſignare, id quod videmus in via quæ ducit Salmanticam ex Emerita Auguſta, Argenteã vulgus appellat. Martia.

Rura nemúſque ſacrum, dilectáque iugera muſis
Signat vicina quartus ab vrbe lapis.

idem alibi:

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Martianus tit. de Excuſ. l. propter litẽ. §. licet. [Ne vltra centeſimũ, inquit, lapidem tutelam gerat.]

LASER eris, quod à Græcis Silphium appellatur, ſuccus eſt herbæ, quam in Cirenaica regione inuẽtã Laſerpitiũ vocant. A medicis & pharmacopolis tempeſtatis noſtræ appellatur Aſſa. Plin. li. 19. Laſerpitiũ, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertũ, cuius ſuccũ vocant laſer. Pau. in tit. de pen. le. l. nõ omne. Sed quod quidam, inquit, negauerũt piper & Liguſticum, caſeum, laſer, & c. eiuſmodi, in penu non eſſe, improbatũ eſt.

LATVS clauus, quemadmodum diximus in verbo clauus, nodus erat ex purpura ſiue ex auro veſti intertextus: & qui poterant vti eiuſmodi veſtibus, tum Laticlauij, tum Anguſticlauij dicebãtur. Erat autem veſtis ſenatoria, vt exponit Acron in illud Horatij primo ſermo. [Quo tibi Tulli, Sumere depoſitũ clauum, fieríque tribunũ.] Plin. lib. 8. Tunicam laticlaui in modum gauſapi texti. Ouid. 4. de triſtib.

Induitúrque humeros cum lato purpura clauo.

Iuriſc. in quadam lege, cuius initium eſt, leg. nuper. ff. de do. int. vir. [Vt ecce, inquit, ſi vxor laticlauij petendi, & c. Neb.

LAROVS, eſt medius inter prodigum & auarum glo. & ibi doct. in cap. ex parte. de Conſuetud. in verb. prodigalitatis.

LARVAE ſunt deformationes hominũ ꝓpter appoſitionẽ coloris.

LATA culpa, eſt non intelligere quod omnes intelligunt, non facere quod omnes faciunt, vel maior pars, vel id facere quod nulli vel pauci faciunt. ff. de Verb. ſign. l. latæ.

LATERALIA viatoria, capſulæ videntur eſſe, in quibus ad ephippium vtriuſque loco ſuſpẽſis, ea quæ nobis in itinere neceſſaria ſunt, recõdimus. Scæuola l. 102. ff. de leg. & fideic. 2. lib. 32.

Digitized by Google

LATERCVLVM, codex in quo ciuiliũ & militarium dignitatum adminiſtrationiſque ratio perſcripta eſt: opinor, quòd inter ea quæ occultiora erant lateret. Duplex autem memoratur: Maius, quod apud principem ſeruabatur, leg. 1. C. de Offic. præf. Afr. Minus, quod ſub cura & ſolicitudine quæſtoris erat. l. 1. & l. ſecũda, Cod. de Offic. quæſtion. Laterculi ſcrinium ſacrum memoratur in lege viti. Cod. de Offic. magiſt. offic.

LATICLAVIVM, ſeu latus clauus, inſigne erat ordinis ſenatorij: vnde Tribunus laticlauius, id eſt ſenatorius. in l. ſi Rufinus. C. de teſtam. milit.

LATINAE feriæ, require ſuprà [Feriæ Latinæ.]

LATINI ſunt, vel dicebantur olim, quidam qui ita erant à dominis manumiſſi, vt eſſent in vita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis ſuis: ſed in morte ſerui erant: quare poſt obitum eorum non poterant ſuccedere parentibus, & bona eorum tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur, & heredes eorum nihil poſt mortẽ eorum conſequebantur. Sed cõtrariam habent conditionem dedititij, vt ſuprà dictum eſt in littera D. & in deſuetudinem abierunt, quia peſſima conditio erat, vt Inſtit. de liber. verſus,

Vita Latini gaudent, dedititij morte.

LATINI liberti, auctore Gaio libro primo, titu. j. Inſt. ſunt qui aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittuntur.

LATITARE, eſt ſe malitioſè occultare animo fraudandi creditores ſuos agere volentes. ff. quibus ex cau. in poſ. eat. l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. & habetur in gloſſ. cap. conſultationib. ij. de offic. deleg.

LATITARE tamen nihil prohibet non turpi de cauſſa; veluti qui vim aut tyranni crudelitatem timet.

LATOMIAE apud antiquos locus dicebatur vbi lapides cædebantur. Liuius in 8. belli punici: Comprehenſa poſtea priuata ædificia, comprehenſæ latomiæ. & meminit Calliſtratus in l. ſuccurritur. ff. ex quib. cau. ma. lib. in vulgatis codicibus latumiis mẽdosè eſt ſcriptum. Imò verò rectè ſcriptum puto. vide Bud. in annotationibus ad Pandectas, ad legem iam citatam.

LATRO dicitur, qui per vim & de die furatur in Auth. ſed nouo. C. de ſer. fug. & differt à fure, quia fur eſt qui clàm aufert ſecundùm Bart. ibidem. Item latro eſt, qui de die: fur verò, qui de nocte. l. congruit. ff. de Offic. præſid. Item latro dicitur, qui maximæ eſt perfidiæ. l. in omnibus. Co. de Emend. ſer. & vide Auth. vt nulli iud §. pen. & l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœ.

LATRO publicus eſt ille, qui palã & publicè furatur, vt ſunt piratæ, vel qui publicè ſtãt in ſtratis, vel iſti qui habentes arcem & caſtrum diſrobãt homines tranſeũtes. Nocturnus verò depopulator agrorum dicitur, qui obſidet ſtratam publicam diſrobando tranſeuntes, & differt à publico latrone, qa iſte clandeſtinè furatur, & moratur in loco, vnde dicitur nocturnus depopulator agrorũ, quia in nocte ſegetes deſtruit, dum ibi ſe abſcondit, iacet & latet. Panorm. in cap. inter alia.

Digitized by Google

alia. in vlt. not. immu. eccleſ.

Lavdemivm vulgo dicitur quinquageſima pars pretij quæ præſtari ſolet propter renouationem emphyteuſis, iuxta l. vlt. C. de Iur. emphyt.

Lavdvm eſt ſententia arbitri. Et laudare, eſt ſententiam arbitralem ferre: quandoque ſignificat citare aliquem auctorem, vt in l. Herennius. de euict.

Lavtica dicuntur quæcunque ad lautitiam atque elegantiam cultus & menſæ pertinent, tit. de aur. & argen. leg. l. argumento. [Mundo, inquit, muliebri continentur lautica, acus, reticula, & huiuſmodi.] Nebr.

Laxamentvm ſiue laxitas, dicitur quies ſiue ceſſatio à labore. Vale. Max. de fortitud. [Ad cõfirmandos, inquit, animos ſalubre laxamentum daret.] Cic. in 1. Offic. [Adhibẽda eſt, inquit, cura laxitatis.] Nera. lib. 50. tit. de vocatione & excuſatio. mu. l. tẽpus. [Cùm laxamento quodam itineris.] Nebr.

Laxamentvm vocat lex inducias duorum mẽſium quì dantur tutoribus ad pecunias collocandas. in Auth. vt hi qui oblig. ſe habere perhi. res mino. §. quoniam autem videmus.

De L ante E.

Lectica, eſt vehiculum quo quiſpiam fertur ab hominibus: quòd ſi à quatuor vehitur, tetraphorũ dicitur: ſi à ſex, hexaphorum: ſi ab octo, octaphorum. Mar.

Laxior hexaphoro tua ſit lectica licebit. Et Iuuenalis,

-Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit,

eadẽ & Sella dicitur, vnde idem Poëta ſubdit de eadem lectica,

Oſtendens vacuam & clauſam pro coniuge ſellam.

Paulus lib. octauo de ſeruitu. ruſtic. præ. l. qui ſella. [Qui ſella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur.] Accu. ſella, id eſt, equo: lectica, id eſt, curru interpretatur, quod vtrũq; ex eo quod diximus falſum eſt. Nebr.

Lecticarivs, ſeruus eſt qui lecticam humero fert. Sueton. in Othone: [Muliebri ſella in caſtra cõtendit, ac deficientib9 lecticariis cùm deſcendiſſet.] Seruius Sulpit. in quadã ad Ciceronem epiſt. [Coactus, inquit, ſum in eadem illa lectica lecticariiſq; meis in vrbem eum referre.] vt in ti. de le. j. l. ſi ex toto. Si ita, inquit, legatũ ſit, lecticarios octo. Item Vlpian. de leg. iij item [Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui ſolam matremfamiliãs portabant.] Nebr.

Lecticarii ſerui, qui lecticas ferebant. l. item. de leg. iij. item artifices qui lecticas fabricant, vt C. de Excuſ. art. lib. x.

Legare, eſt vltimã voluntatem teſtatoris de ſingulis rebus diſponere, & legatum ab herede præſtãdum alicui relinquere. Etiam legare alia ſignificatione eſt mittere, & ſic inde dicitur legatus, i. miſſus, ſed cùm ſignificat relinquere, venit inde legatum.

Legatarivs, eſt cui aliquid legatũ eſt, & qui legatum accipit.

Legatvm, eſt donatio quædam in teſtamento à teſtatore relicta. Inſt. de leg. §. j. ff. de Leg. ij. l. legatum. Vel eſt delibatio hereditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſum heredi foret, alicui q̃d collatum velit eſſe. in leg. legatum. ff. de leg. j. Vigebat autem legatum olim pluribus modis. Quandoque per vendicationem,

Digitized by Google

nem, his verbis, Ille ammodo vendicet à me illam rem ſibi, vt dicat ſuam eſſe, & petat ſuam. Quandoque per damnationem his verbis, [Heres meus damnatus eſto,] id eſt, obligatus eſto hoc illi dare. Quandoque ſecundùm quoſdam legatur per condemnationem, quando à teſtatore aliquid relinquitur in pœnam & in damnum heredis hoc modo, [Si heres meus Titiam duxerit in vxorem, in damnum ſuum & pœnam centũ ei lego.] Quandoque vigebat legatum per verbum ſinendi, his verbis, [Sino illi hanc rem,] id eſt, permitto illum habere. Si verò res apud illum eſſet, aptus eſſet hic modus legandi, vt ſineret eum habere quod apud eum tunc eſſet. Quãdoque per præceptionem, ſ. cùm duos vel plures heredes inſtituit, & alteri eorum prælegauerit aliquid, ad hoc vt id præciperet, id eſt, præ aliis ſeu ante alios haberet. Et no. quòd legatum regulariter trahitur ab herede. Et fideicommiſſum ferè idem eſt quod legatum: ſed eſt dictum fideicommiſſum, ideo quia olim pendebat ex fide heredum: ſed modò quod iuris eſt in vno, idem eſt & in alio.

LEGATVS eſt ille, cui certa patria vel prouincia committitur gubernanda, vt in c. nouit. de appel. Poteſt etiam dici legatus quicunque ab aliquo ad aliquos eſt miſſus. Aliter legatos dicimus eoſdem quos aduocatos vel patronos cauſarum, qui in forenſibus negotiis præeminentibus litigantibus ſuum præbent patrocinium. Et nota quòd ſunt tria genera legatorum, quidam de latere domini Papæ mittuntur, vt Cardinales, quos appellant fratres. Et tales poſſunt abſoluere homines ſuæ & alterius prouinciæ in prouincia & extrà, & æquiparantur proconſulibus. Alij ſunt non de latere, ſed datiui, & illi ſimpliciter in legationem mittuntur, vt prælati, qui tantùm abſoluunt prouinciales, & in prouincia, non extrà conſtitutos, & æquiparantur præſidibus prouinciarum. Tertij ſunt natiui, qui ſuarum eccleſiarum prætextu legatione funguntur, vt Archiepiſcopus Cantuarienſis, de quo in c. j. de Offic. deleg. lib. vj. Et tales ſunt quatuor, ſ. Archiepiſcopus Eboracenſis, Cantuarienſis, Remenſis, & Piſanus, vt not. in al. leg. c. j. eod. tit. li. vj.

LEGATVS proconſulis, eſt cui procõſul poſtquam prouinciam eſt ingreſſus, mandat iuriſdictionem determinatam & aſſignatam, aut quandoque in itinere moram neceſſariam paſſiunve trahens, vt in l. aliquando. ff. de Offi. procon. & leg.

LEGATIVVM, viaticum legatorum.

LEGATIONES liberæ, vt ſcribit Bud. in l. qui libera. de leg. olim ornamenti tantùm cauſa à Senatu impetrabantur, ſiquidem impetrabantur ab iis Senatoribus, quibus negotia futura erant in prouincia ad quam mittebantur, vt eo nomine fauorabiliores & cõmendabiliores haberentur.

LEGE obuenire, dicimus, & quod lege confirmatum eſt. l. lege. de Ver. ſig.

LEGI poſſe aliquid, ſic accipiendum eſt, non intelligi, ſed oculis perſpici quæ ſcripta ſunt, l. e. j. de iis quæ in teſta. delen.

LEGIO quo militum numero cõprehendatur, not. glo. in l. ij. ff. de iis qui not. infam.

LE

Legibus ſoluere, id eſt, quod barbari dicunt diſpenſare, teſte Bud.

Legis actio quid eſſet antiquitus, & quæ eius ſolennia verba, tradit eleganter Alciat. noſter in l.pecuniæ verbum.de Ver.ſig. & Bud.in l.4.ff.de Ado. Illud certè conſtat, cum lex verba facit de magiſtratu apud quem legis actio eſt, intelligi de iudice ordinario, qui & iudicare & exequi poſſit.

Legitimi heredes qui, require ſuprà in ver.[heres legitimus.]

Legitimvm dicitur ſex modis. Primò quod non eſt prohibitum, & ſic per abnegationem prohibiti, ſucceſſio legitima. Secundò ſtrictiùs quicquid eſt permiſſum, non p abnegationem phibiti, ſed per poſitionem liciti. Tertiò in poſitiuo digniori, ſ. à iure ciuili conceſſum, capiendo ius ciuile largiſſimè pro prætorio, & omnibus partibus iuris ciuilis. Quartò, conceſſum à iure ciuili, reſtringendo vt non comprehendat prætoriū, ſed omnes alias partes, id eſt, ſenatuſcōſulta, principum placita, & reſponſa prudentū. Quintò adhuc plus reſtringendo ius ciuile, ſolum pro l.xij.Tab. Sextò maximè reſtringendo ſolum pro le.xij.Tab. excluſis reſponſis prudentum, & edictis prætorum, ita not.in l. vni.C.quan.non pet. par. pe. accre.hæc Cato Saccus.

Legivs, require ſuprà homagium ligium.

Legvlvs, id eſt, collector.C.de Murilegulis.ſuper rubr.lib.xj.

Leno eſt, qui pretium pro comperto ſtupro accipit, vel damnatam de adulterio ducit, vel qui eam adulterio ſubiicit, vel adulterum ſe facit, vel quæſtum de adulterio vxoris accipit, vel mancipia quæſtuaria habet, ſ. qui tabernæ vel alicui negotiationi præponit meretrices, vt plus lucretur, vel qui vxorem deprehenſam in adulterio in matrimonio retinet, vt C.ad leg. Iul.de adul.l.crimen lenocinij.& gloſſ. de multis modis lenocinij, concordantiæ allegantur, C. de ſpecta.& ſceni.& lenoni.l.j.ij.& iij.lib.xj.

Lenocinivm facere, non minus eſt quàm corpore ſuo quæſtum facere, l.palā.§.lenocinium. ff. de Ritu nup. & de crimine lenocinij no.in l.Athletas. ait prætor.ff.de iis, qui nor.infam.& l. j. §.lenocinij. ff. de Adul. & vide Authen. de leno. per totum. vbi prohibendo lenocinium, tangit multas fraudes lenonum.

Leo eſt beſtia, nec continetur appellatione pecoris. l. ij. ff. ad le. Aquiliam. & l. hi enim.ff.de ædi. edic.

Lethale, eſt idem quod mortiferum: vnde dicitur de aliquo vulnerato ad mortem, quod lethale vulnus habet, & venit ad lethum, id eſt mors. Vnde,

Boleti lethi cauſa fuere mei.

Levato velo cognoſcere, in l. pen.C.de nau.fœn.lib.xj.dictum eſt pro eo quod vulgò dicimus, de plano, hoc eſt omiſſa diligenti inquiſitione.

Levir, frater viri.l.non facilè.de gradibus.

Levis culpa, vt in §. prætereà. qui.mod.re contrah.obl.inſtit.

Levissima culpa eſt, non præuidere quod ſapientiſſimus præuidiſſet, vt, poſui rem in capſa, & claue clauſi, & credebam eſſe clauſam, claue amota, non probans an eſſet clauſa.

Levi

Digitized by Google

LEVITA Hebraicum, Latinè diaconus.c.cleros.xxj.diſt.

LEX eſt conſtitutio populi, qua maiores natu ſimul cum plebeiis aliquid ſanxerunt, ſecundùm Iſi. lib. v. & diſt.j.c. lex eſt. Vel aliter, [Lex eſt ſpecies iuris,]& ponitur quandoque ſtrictè, ſcilicet pro eo quod populus Romanus Senatorio magiſtratu rogãte, veluti conſule conſtituebat. Inſtit. de iur.nat. gent.& ciui.§. lex eſt. Nam conſul eſt, qui ſenator erat, & populum conſulebat, an eis placeret ita ſtatui, & populus reſpondebat ita. Etiam ſic definitur:[Lex eſt cõmune præceptum, virorum prudentũ conſultatio: delictorum, quæ ſponte vel ignoranter contrahũtur, coërctio, cõmunis reipublicæ ſpõſio.] ff.de legib.l.j. Quãdoq; ponitur largè pro omni rationabili ſtatuto. Vnde etiam dicitur, [Lex eſt ſanctio ſancta iubẽs honeſta, prohibens contraria,] quæ ſumitur ex l.ij. ff.de legib. & ſenatuſconſ.lex etiam quandoque dicitur [conſuetudo.] j.q.j.c.ij. Quandoque ratio, j. diſtin. conſuetudo. Quandoque [ius ſcriptũ ſiue cõſtitutio quæcunq;.] Quãdoque conſtitutio ciuilis tantũ. Et quandoq. pro conditione, & pacto, vt concedo tibi ius eundi per fundum meum, ea tamen lege, id eſt, ea cõditione & pacto. Lex alia priuata, alia publica. Lex publica eſt, quæ à ſanctis patrib. ſcripturis eſt confirmata, vt lex canonum. Lex priuata eſt, quæ ex inſtinctu ſpiritus ſancti in cordibus fidelium eſt ſcripta, ſcilicet charitas, quæ dignior eſt & prima. xix.q.ij.duæ ſunt.

LEGVM autores, ſeu inuentores ponuntur diſtinct.vij c.Moyſes. & cano.fuerunt vſque in fin. diſtinſt.eiuſdem.

LEGES nouæ, & legum codices. à quibus cœperunt, habetur in can. fuerunt.præalleg.

LEGES quib. nos vtimur, vt dicitur diſt.ij.can. quædam.quædam dicuntur ab his qui eas condiderunt, vt Conſulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Aquiliæ, Corneliæ, lex Pompeia, lex Papia, lex Falcidia, & complures aliæ, de quibus infrà. Quædam etiam dicuntur à locis, vt lex Rhodia, & conſimiles.

LEX Aquilia loquitur in eo caſu, cùm quis culpa ſua alicui damnum dederit, veluti equum, ſeruum, vel aliud animal occiderit vel vulnerauerit, ſeu veſtẽ ſuã ſciderit, aut illius rebus damnum dederit. & in hac lege venit culpa leuiſſima, vt ſi quis ex alto ſe præcipitauerit, & ſuper alium ceciderit, tenetur lege Aquilia. Caſus verò etiam occidentem excuſat. Inſtit. de lege Aquil.§.iniuria Et ſi putator ramum deiecerit, & non proclamauerit, & ſic aliquem occiderit, tenetur ea lege, ſed nõ tenetur lege Cornelia de Sica. in qua venit tantùm dolus. ff.ad legem Aquiliam, & ad legem Corneliam de ſicar. Require ſuprà [Actio legis Aquiliæ.]

LEX Attilia cauebat, vt cui nullus eſſet omnino tutor teſtamẽtarius nec legitimus, ei daretur in vrbe Roma à Prætore vrbano, & maiore parte Tribunorum plebis. Habebat & alia capita, de quibus Inſtitut.de Attil.tuto.

LEX Attinia inhibuit vſucapionem rerum furtiuarum. §. furtiuæ.Inſtit.de vſucap.

LEX canonica appellatur diuina, c.nimis. de iureiur. c. j. de iura. calum.

Digitized by Google

calum. Et lex ciuilis dicitur lex humana. c. ij. de præſcr. libr. vj. Poteſt tamē ius canonicū etiam dici lex humana,quia ſunt in eo multa ab hominibus ſtatuta, licet reſpectu aliorum iurium ciuilium dicatur lex diuina. Similiter lex ciuilis poteſt dici diuina aliquo reſpectu,imò ſacra dicitur, & per ipſam quis religioſus efficitur,vt C.de leg.& conſt. l.leges. Quare Imperator dicitur religioſiſſimus in procem. Inſtit. vide cap.quo iure.diſtinc. viij. & l.fi.Cod.de Præſcrip. lon. tem.& Arch. in ver. humanæ.c. fi. de Præſcri.lib.vj. vbi dicitur, quòd leges diuinitùs per ora Principum ſunt promulgatæ.

Lex commiſſoria propriè non eſt lex neq; Senatuſconſultum, ſed potiùs pactum, & habet locum cùm ita venditor conuenit cum emptore, vt ſi intra certum diem non fuerit ſolutum pretium,totum vel pars (cùm de pretio per partes certis diebus ſoluendo conuenit, vt in tali die vel tempore,ſit res inempta vel inuendita,)ſi dictum ſit vt redeat poſſeſſio, vel dominiū ad venditorem. Tale autem pactum non habet locum in pignoribus, ſed in emptionibus : vt ff. de Lege commiſ.l. vlti. & l.ſi fundus. Et quòd res dicitur inempta,ità accipitur, ſi venditor inemptam eſſe velit, cuius cauſa id cauetur: aliàs fraudaretur venditor, ſi ex iſta villa in poteſtate emptoris eſſet, non dando pecuniam,inēptum facerem fundum. tex. eſt in l.ij.ff.co.titul.de leg.com.

Lex Cornelia de falſis,pœnam irrogat his qui falſum teſtimoniū dixerūt, vel falſum teſtamentū, vel aliud quodlibet inſtrumentum ſcripſerunt aut ſigillauerūt, aut aliàs falſum commiſerunt, puta in moneta vel menſura. Et eſt dicta lex Cornelia à Cornelio Sylla primo inuentore. Dicitur etiam teſtamentaria, & eius pœna in ſeruos eſt vltimum ſupplicium, in liberos verò deportatio. Inſtit.de publi. iud. §. item lex Cornel. de falſis.

Lex Cornelia de ſicariis loquitur de his qui dolo malo interficiunt,ſcilicet telo vel iactu furtiuè,& huiuſmodi.Vel etiam dicitur lex Cornelia de veneficiis, à veneno, puta quando quis alium interfecit veneno aut magicis ſuſurris vel incantationibus,vel quia mala medicamenta publicè vendidit. Et dicitur de Sicariis, à ſica acuta vel cultello,eo quòd ſignificat ferrum vel cultrum : vt Inſtit.de pub.iudic. §.ſicarij autem. vnde dicit gloſſ. ibidem, quòd ſica eſt cultellus vtrinque ſcindens quem portant peregrini quandoque in baculo quodam, ita quòd non patet.Vnde verſus,

Eſt ſica mucro latens, ſicarius inde vocatur.

Lex duodecim Tabularum fuit origo totius iuris ciuilis, ſecundùm gloſ. Inſtitu. de Iure natu. gen & ci.§.& nō ineleganter. in ver.origo. ff.de Origine iuris.lege ſecunda, §. primo. Et dicitur lex ſcripta in duodecim tabulis, quarum decem à ciuitatibus Athenienſiū & Lacedæmoniorū, à decemuiris fuerunt allatæ, & duæ ad illarum declarationem per eoſdem decemuiros poſtea additæ, vt dicit gloſ. in ver. decemuiros. §. deinde. c. Moyſes. diſtin.vij. Dum enim leges propter diſcordiam plebeiorum cū nobilibus ferè per xxx.annos in deſue

deſuetudinem abiiſſent, creati ſunt decemuiri, qui tranſtulerũt leges Græcorum in Latinum, & eas in decem tabulis eburneis ſcripſerunt. Et hi decemuiri poſtea videntes in illis decem tabulis multas leges deeſſe, accepta poteſtate corrigendi, deminuendi, interpretandi, addendi & ſupplendi, duas alias tabulas addiderunt, & exinde dicta eſt lex xij. tabula. quæ omnia pleniùs perſequitur Iuriſconſultus in d.l.ij. de Origine iuris.

LEX Ælia Sentia, vt ſcribit Alci. ſic appellata eſt ab Ælio Sentio eius latore. Huiuſmodi lex plurima habuit capita, quæ hîc referre nimis longum eſſet. vide in Tit. qui & ex quib. cauſis manumit. nõ poſſ. in Inſtitut. & in l. ſciendum. de Verb. ſign.

LEX Falcidia, diſt. ij. c. quædam. in fin. prohibet ne quis in teſtamẽto plus extraneis legare poſſit quàm vt quarta pars ſit heredibus data. Dicitur autem Falcidia à Falcidio tribuno plebis auctore: vel ſecũdùm Azo. dicta à falce, id eſt, à deminutione quam imponit ſingularibus relictis: reſecat enim de legatis, vt falce reſecantur ſegetes. Nam olim licuit cuilibet totam hereditatem ſuam alteri relinquere: ſed poſtea Falcidius ſtatuit quòd quarta pars hereditatis deberet relinqui heredibus, vt ſuprà F. Triplex autem eſt Falcidia, vna debita iure naturæ, alia iure inſtitutionis, tertia dicitur quarta Trebellianica, quæ competit heredi inſtituto qui rogatus eſt hereditatẽ aliis reſtituere diſtinctione ſecunda, Reſpõſa. de Teſtamen. c. Raynut. & ca. Raynal.

LEX Flauia, vel potiùs [Fabia] de plagiariis, eos perſequitur qui liberos aut ſeruos vel filios alienos ab vrbe, vel de vna prouincia ad aliam ſubducunt, & eos vendũt fraudulenter inſciis dominis & patribus ſuis, vt ff. ad l. Fla. de Plagia. l. fin. & l. lege. & l. eum. ſunt qui malint legere, lex Fannia de plagiariis. Sunt qui legant lex Flauia. Tu vide Catellianum Cottam in dictione [plagiarij nomine.]

LEX Furia (aliàs Fuſia vel Suffia) Canina, non permittebat in teſtamento manumiſſiones fieri niſi vſque ad certum modum vel numerum ſeruorum, licet inter viuos ſic: ſed hodie iſta ſublata eſt, & multomagis hoc liceret in vltima voluntate. Et dicitur Canina fortè à quodam inducta qui Canis vocabatur. Nam canis naturam ſeruat qui ſtat in pelea, quam nec ſibi habere poteſt, nec alij fauet, vt ſit conſonans rei nomen. Inſt. de Do. §. eſt & aliud. Talis ergo moriebatur tãquam canis, quia non poterat tenere ſeruos, nec libertatẽ patiebatur eis dari. Inſt. de leg. Fuſ. Ban. tol. in gloſſ. j.

LEGENDVM Fuſia Caninia, à Fuſio Canonio, quo rogante lata eſt. auctor Alciatus.

LEX Hortenſia nomen ſorita eſt ab Horthenſio, qui eam tulit & fecit, quæ concordauit plebem & populum, qua conſtituitur, vt non minus aut plus valeant plebiſcita quàm lex populi. de quo Inſti. de Iure natur. gentium & ciui. §. ſed & plebiſcita.

LEX Iulia de adulteriis & ſtupro perſequitur adulteros, & eos qui ſine vi virgines, viduas, aut honeſtas, aut honeſtè viuentes corrumpunt aut violant. Et non ſolùm temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, ſed etiam

eos

Digitized by Google

eos qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent ſiue non verentur. Inſtitu. de Public. iud. §. Item lex Iulia de adulteriis. & ibi per totum de legibus hîc poſitis, quia publica iudicia ſunt.

LEX Iulia de ambitu, punit eos qui per ambitum ſeu ambitionem, muneribus datis, ad honores ſeu ad officia publica accedunt ſeu ſuccedũt. de quo Inſti. de publi. iudi. §. ſunt præterea, in gloſſ. & in lege prima, ff. ad legẽ Iuliam de ambi.

LEX Iulia de annona, lata cõtra illum qui facit vel procurat annonam fieri cariorem, quia in hoc læditur reſpublica. vt ff. ad l. Iul. de Anno. l. ij.

LEX Iulia læſæ maieſtatis, eos punit qui in principem aut in rempublicã aliquid committunt & machinantur. Et eſt contra tales ſtatuta pœna capitalis. Item ꝙ vſque ad quartam progeniẽ non ſuccedũt nati ab eis niſi per principem diſpenſetur cum eis, & ſic pœna eius animæ amiſſionẽ ſuſtinet, vt Cod. ad legem Iul. maie. l. quiſquis. & Inſti. de Publi. iud. §. publica autem.

LEX Iulia Miſcella (aliàs viſcella) habet locum quando maritus relinquit vxori in teſtamento aliquid ſub certa conditione ſi alteri non nupſerit. Et conditione non ſeruata, non tenetur heres dare relictum per iſtam legem. Et qualem faciat cautionem, vide in Auth. cui relictum. Cod. de indic. vind. & de lege Iul. Miſcel. tol. l. j. ibidem.

LEX Iulia peculatus, lata fuit contra illos qui pecuniam vel publicam vel ſacram vel religioſam furantur: puniuntur autẽ, vt no. Inſt. de pub. iud. §. lex Iulia.

LEX Iulia repetundarum, loquitur de his plectendis, qui tempore adminiſtrationis aliquid acceperint vt iudicarẽt, vel non iudicarẽt, vel aliquem in vincula coniicerent, vel non. Ad hoc enim competit vt datum reſeruetur, & quòd alter puniatur. Vltra hoc etiam competit cõtra eoſdem illis qui ab ipſis aliquã violentiam paſſi ſunt, vt ſi coactus fuerit quis à talibus vendere rem ſuam minori pretio quàm valebat: & in ſimilibus caſib. ff. ad legem Iuliam repetũdarum, lege prima, tertia, quarta, & quinta.

LEX Iulia de reſiduis, punit eos qui officium publicum, aut adminiſtrationem habuerunt, & tempore adminiſtrationis ſuæ publicam pecuniam quam acceperunt in quodcunque negotiũ erogandum, retinuerunt, & non erogauerunt, vel qui rem publicam quam acceperunt tradendam in communi ærario, non repoſuerũt ibidem, ſed penes ſe furtiuè & doloſè retinuerunt, vt ff. ad Legem Iuliam peculat. lege ſecunda, & lege quarta, §. leg.

LEX Iulia de vi publica, punit eos qui vim cum armis fecerunt vel intulerunt. eſt pœna deportationis: in Inſtit. de publi. iud. §. item lex Iulia.

LEX Iulia de vi priuata, punit eos qui ſine armis vim inferunt, in publicatione tertiæ partis bonorum puniuntur. Si autem vi raptus virginis, viduæ, vel ſanctimonialis, aut aliæ fiat, facientes, & opem flagitio dantes pœna capitis puniuntur: Inſtit. de pub. iu. §. item lex Iulia de vi.

LEX Iulia Norbana, loquitur de Latina libertate, vt Inſtit. de li-

bert.§.libertinorum autem.

Lex municipalis, dicitur quam aliqua ciuitas conſtituit ſibi, & eſt ius ciuile. Inſtit. de iur.nat. gen.& ciui.§.j.in tex.& gloſſ.

Lex Papia, patrum continet præmia pro ſuſcipiendis liberis, & dicitur à Papio auctore, aliàs Papiniana à Papiniano auctore. vide de hoc Inſtit. per quas perſo. no.ius acquir.in §.ſancitum etenim.

Lex Papia continebat etiam alia capita, vt circa caducorum obſeruationem, de iure patronorum, bonis libertorum. Ne inter ſenatores & libertas nuptiæ cōtraherētur, vt C.de Cadu.tollen. l.vnic.in prin.Inſtit.de Succeſ.libert.§.j. ff. de ritu nup.l.lege Papia.

Lex Pompeia de parricidis (aliàs parricidiis (punit eos qui patri, aut matri, aut auo, aut proauo, aut alteri de conſanguineis, aut parentibus ſuis mortem infligunt. Et ſtatuit illa lex pœnam acerrimam, quòd tales in culeo, id eſt, corio bullito inſuantur, in quod ponatur vipera, cum ſimia, cane, & gallo gallinaceo, & in mari vicino ſic proiiciantur, vel in flumine propinquo, ſi mare nimis remotum fuerit. De his omnibus not.Inſtitut. de publ. iud. §. alia deinde.

Lex populi, antonomaſticè dicitur lex per excellentiam.

Lex Publiciana dicta eſt, à Publiciano Prætore auctore. Require ſuprà, Actio Publiciana.

Lex Regia eſt, qua populus Roma. Imperium & poteſtatem cōceſſit Imperatori.§. ſed & quod. Inſt.de Iure nat.gent.& ciuil.

Lex Rhodia de iactu, ſubuenit his quorum merces cauſa communis periculi euitandi eiectæ ſunt, & propter eiectum nauis ſalua facta eſt. Quibus datur actio contra magiſtrum nauis, vel eos quorū merces ſunt ſaluæ. Et dicitur Rhodia ab inſula Rhodo, in qua antiquitus plurium fuit vſus mercatorum.

Lex Satyra, eſt quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta ſic à copia rerum, & quaſi à ſaturitate. Vnde & Satyras ſcribere, eſt poëmata varia condere, vt Horatij, Iuuenalis, Perſij, &c. diſt. 2. c. Satyra.

Lex Titia conſtituit, vt in prouinciis, ſi cui omnino nullus erat tutor, ei daretur à Præſide, vt inſt.de Attil.tu.in prin.

Lex Vitellia loquitur de liberto appetente ea quæ ingenuis tantùm competunt, puta honores & dignitates, aſſerendo ſe ingenuum eſſe. de quo ff. de Statu hominum.l.ingenuum.

Lex viarum dicitur, ſolitaria per excellentiam.

Lex Voconia, cuius meminit Iuſtinia. in titul. de lege Falci. in Inſti. ſic dicta fuit à Voconio Tribuno plebis, cuius rogatione plebs Romana eam tulit.

De L Ante I.

Libellam eſſe dimidium chœnicis atteſtatur Alc lib. j. Parer. chœnicem autē apud Athenienſes fuiſſe menſurā tritici, quantum, ſ.quiſque vno die comederet, pēdentem eorum drachmas 150. noſtra verò menſura ſeſquilibram, & de huiuſmodi libella ſenſiſſe Imper.in l.iudices. C. de epiſ.& cle.

Libellvs pluribus modis accipitur, vt not. Sp. in tract. libel. Quandoq; enim dicitur paruus liber codicillus, vel ſchedula, in qua actor cauſam & actionem

expri

exprimit, & eſt duplex. Quidam eſt accuſationis, & ille in criminalibus locum habet: & quidam cōuentionis, & ille in ciuilibus: vt eſt gl. vnic. in princ. c. j. de lib. obla. Et debent plura contineri in libello, vt in his verſib. continetur,

Quis, quid, coram, quoquo iure petatur & à quo,
Rectè compoſitus quiſque libellus habet.

Nam libellus conuentionis debet continere nomen actoris, ſ. quis ſit qui conueniat. Et quid petatur, ſ. rem quę petitur. Et nomen iudicis, ſ. coram quo agitur, & ius quo res petitur: & ſic cauſam petendi. Et nomen ſ. à quo res petitur, etiam tempus & diē in quo libellus datur. Sed in libello accuſationis, contineri debent nomen accuſatoris, nomen rei, iudicis, & crimen de quo agitur, & quandoque perſona cum qua crimen dicitur commiſſum, & locus in quo, & dies accuſationis coram iudice, & menſis in quo crimen eſt commiſſum, ſed diem & horam ibi ponere non eſt neceſſe, ſecundùm Gof. Quādoq; & ſecundò ponitur pro pane azymo ſeu ſubcineritio, vt C. de Epiſc. audi. l. iudices. Quandoque & tertiò capitur pro precib. principi oblatis. C. quando libel. princ. obla. lit. conte. fam. Quartò pro iudice delegato. ff. de Offi. proconſ. l. nec quicquam. §. vbi decretum. Quintò pro ſcriptura demandatoris. Sextò pro ſcriptura recuſationis. Septimò pro ſcriptura quam vir dat vxori quam repudiat, & ille dicitur libellus repudij. Octauò pro ſcriptura appellationis. ff. de appel. l. j. Nonò pro ſcriptura quam iudex dat appellanti, ſ. pro apoſtolis, de Appel. ca. cordi. libr. vj. Decimò pro ſcriptura infamatoria quæ dicitur libellus famoſus. Proprie tamen libellus eſt ſcriptura agentis, quæſtionem continens, & futuram actionem depromens: & dicit Cyn. quòd eſt breuis ſcriptura intentionem actoris vel accuſatoris contra reum clare depromens. Et ſic libellus non debet eſſe verboſus, vel vtens ſuperfluis, vel obſcuris. Vel ſic, [Libellus eſt breuis membrana, actoris petitionem complectens.] Dicitur autem libellus à libro deminutiuè propter ſui breuitatem, ſicut codicillus à codice, ſecundùm Spe. in titu. de Li. concep. in prin. Vel dicitur à libra, id eſt, iuſtitia, vnde iudex debet ſtateram ęqua lance miniſtrare. xlv. diſtin. omnis.

Libellus repudij. Require repudium.

Libera. hæc dictio ſignificat poſſe fieri liberè quod mandatur, non tamen ſignificat vltra mandatum generale: & ſic non viderentur conceſſa quæ requirunt mandatum ſpeciale. Et hoc de vſu communi, licet ſecus ex ſignificato attento de iure ſcripto. Tunc enim ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret, excepta donatione, l. procurator cui generaliter. ff. de Procuratoribus. iuncta l. filius. ff. de Donation. Significat ergo quòd poſſet alienare, quod non poſſet procurator cui eſt conceſſa generalis admiſtratio non expreſſo verbo libera, cuius ſignificatum addit & operatur, non autem ſignificat donationem, quia donatio ex natura

Digitized by Google

tura ſua eſt gratuita. Vnde not. ſecundùm Bart. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de Verb. oblig. Verbum libera, in illo tantùm operatur ad quod refertur, verbi gratia, dicẽdo, [conſtituo te procuratorem ad agendum & defendendum litem cõteſtandam, dans & concedens liberam poteſtatem, &c.] non videtur conceſſa adminiſtratio cauſæ, ſed ſolùm ſubſtantiæ, quia hoc verba important, & de cauſa non poſſunt transigere, ſed ſolùm de inſtantia. Item ibi, [conſtituo procuratorem, ad recipiendam ſolutionem, dans ei liberam poteſtatem,] ibi poteſt prorogare terminum. facit de procurato. qui ad agendum. libr. 6. Idem de verbo plena. l. ſi procurator. §. quòd ſi plenam. C. de procurat. Idem ſi dominus conceſſit quòd procurator poſſit quod ipſe dominus, licet non expreſſit verbũ [libera, vel plena poteſtate.] l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. Idem ſi dominus promiſit ſe ratum habiturum quicquid per ſuum procuratorem actum fuerit. l. j. ff. de Procurator.

LIBERALIS cauſa eſt, quando principaliter mota quæſtione ſtatus ab aliquo, dicitur aliquis ſeu alius ſuus ſeruꝰ eſſe, ipſe verò contendit eſſe liberum. Si verò confiteatur ſe eſſe ſeruum, nõ actoris, ſed alterius, non eſt cauſa liberalis, ſed cauſa dominij, & cauſa hîc ponitur pro iudicio.

LIBERATIO ſumitur pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimodè. Nam ibi, teſtator legat debitori ſuo qui ſolus eſt, liberationẽ: ſignificat, quòd debitor agere poſſit contra heredem vt eum liberet per acceptilationem. l. ij. nunc de effectu. ff. de Lib. leg. quia quando teſtator dicit [volo liberari,] vel [lego liberationem,] ſignificatur, quòd vult ab herede liberari, ex communi modo intelligendi. Itẽ ibi, duo ſunt rei promittendi, qui tenentur ad idem debitum quilibet inſolidum, teſtator legat vni liberationem, ſignificat quòd ille poſſit agere contra heredem vt liberetur per pactum. Sed alter non liberatur niſi ille vnus liberaretur ex maiori, videlicet acceptilatione: nam tunc etiam alter liberatur, ſicut acceptilatio capitur pro tali ſolutione, quòd vno ſoluente, alter liberatur: ſecus in pacto. Sed certè pactum liberationis in ſimplici ratione valet tantum ſicut acceptilatio. Item, duo ſunt rei promittendi ſocij: vni legata eſt liberatio, ſignificat quòd etiã ille cuius nomen aſcriptum non eſt, habetur pro legatario, & ſic agere poteſt vt liberetur: ſicut ille qui nominatus eſt, & hoc ſi teſtator ei prouidere voluit. quod probatur ex ſimilibus cõiecturis ſufficienter, quia in contrahendo ſocij ſunt. Et intellige ſocios ſecundũ Bartol. quibus omne lucrum & damnum eſt commune in illo debito. Itẽ ibi, duo ſunt rei promittendi non ſocij, facti debitores ex pecunia, quæ peruenit ad vtrumq;, vel conuerſa eſt in cõmunem vtilitatem, teſtator legat liberationem vni, non liberabitur per acceptilationem, ſed per pactum, & iſtud pactum proficiet etiam alteri in parte ſeu medietate debiti. Et ſic intellige quod no. gl. in §. nunc de effectu. præal. Conclude ergo, aut ſunt ſocij, & liberatio fit per acceptilationẽ, & ſic facta vni, prodeſt etiam alteri, ſed iſte alter non legatarius non

Digitized by Google

nõ poteſt agere, niſi vbi teſtator ei prouidere voluit. Aut nõ ſunt ſocij, & tunc liberatio fit per pactum de non petendo, & prodeſt alteri in medietate, vt in altera medietate tantùm conueniatur. Et finaliter concluditur, quòd liberatio legata vni perſonæ in vna re vel in vno debito ad aliam perſonam, aliam rem, vel aliud debitum extẽditur, ſi hoc diſponentem quouis probabit medio voluiſſe ſignificatur. Et liberatio generalis non comprehẽdit quæ ibi non contineri aliquod medium concludit. Et liberatio cõceſſa ſpecialiter, generaliter inter viuos, & in vltima voluntate, ſignificat quod ſignificare quoduis medium probabile declarat.

De verbo LIBERATIONIS vide l. liberationis. de Verbor. ſignific.

LIBERI, orum, nõ ſolùm dicuntur filij, ſed etiam nepotes, pronepotes, & deinceps: & quanquã non declinetur niſi in numero multitudinis, de vno tamen liberos dicimus. Ex A. Gellio libr. 2. Vlpia. in tit. de pollicitation. l. inter liberos nepotem quoque contineri diuus Pius reſcripſit. Item Calliſtratus tit. de Verb. ſignific. l. liberorum appellatione, &c. Nebr.

LIBERI ſunt qui ex ingenuis naſcuntur: fiunt autem liberti qui manumittuntur. Et dicuntur à libertate, & ſunt filij & filiæ, & cæteri omnes in recta linea deſcendentes vſque ad trinepotes, & vlteriùs dicuntur inferiores ſeu poſteriores. Similiter parentes dicuntur omnes aſcendentes per paternam ſeu maternam cognationem nobis coniuncti vſque ad tritauum, & vlteriùs dicuntur ſuperiores ſeu maiores. l. iuriſconſultus. §. parentes. de Verbor. ſignific. obtinuit tamen loquendi conſuetudo, vt liberi appellentur quicunque ex nobis deſcendunt. l. ſed ſi hac. §. liberos. de in ius voc. & l. liberorum. de Verb. ſignifi.

LIBERI populi qui dicantur, declarat Iuriſconſ. in l. non dubito. ff. de capti. & poſtli. reuer.

LIBERTAS eſt naturalis facultas eius quod cuique facere libet, niſi quod vi aut iure prohibetur. Inſt. de iure perſo. in prin. & hæc facultas quamuis latè pateat, tamen ei quandoque reſiſtitur de facto, & quando non poſſumus quod deſideramus, vel de iure, vt quando facere furtum aut rapinam prohibemur.

LIBERTAS Latina, fuit libertas quæ habebat quòd ſi moreretur ille cui dabatur libertas, tunc tenuit, ſed ſi ſuperuixit, tunc non tenuit. Sed hodie eſt correcta per l. vnicam. C. de la. li. tol. Require ſup. Latini. Et dicebatur Latina per ſimilitudinẽ. Nam vt Romani nominati ſunt, quia Romanis ſubiiciebãtur, & in colonias mittebãtur, licet ſecundùm rem Latini vel Romani nõ eſſent, ita illa libertas Latina dicebatur, cùm non eſſet vera libertas.

LIBERTAS dedititia, require ſuprà Dedititia.

LIBERTAS [fideicommiſſaria,] eſt quam teſtator directè nõ voluit cõpetere, ſed per manumiſſionem alterius cuius fidei hoc commiſit, ſ. vt manumitteret.

LIBERTAS teſtamentaria, eſt quæ ex ipſo teſtamento directè competit, vt C. de teſta. ma. l. j. in princ. in gl.

LIBERTAS vindictæ, eſt quæ fit per vindictam. C. de Vind. liber.

Digitized by Google

in principio, in gloſſa.

LIBERTINVS à liberto non eo differt, quod vulgus putat: & cum dixi vulgus, non excludo Accurſium, qui & ipſe vnus eſt ex imperita multitudine, nã cùm idem ſit libertus quod libertinus, ſola relatione differũt, quoniam libertus nomen eſt ad aliquid, ſempérque refertur ad eum cuius eſt libertus, hoc eſt ad patronum: vt libertus Cæſaris, libertus Ciceronis, & de operis libertorum, ſubaudi quas debent ſuis patronis liberti. Libertinus vero nomen eſt abſolutum, tantúmq; dicit conditionẽ, hoc eſt, tertium illud genus hominum, qui nec ſunt ſerui, neque liberi. Hinc eſt quod Iuſtin. in 1. lib. Inſtit. titulum fecit de Ingenuis & libertinis, quia ibi non agitur niſi de conditione, nullo habito reſpectu ad patronos. Hanc differentiam primus omnium animaduertit annotauítque Laurentius Valla, vir harum rerum diligens indagator, atque acerrimus inuentor.

LIBERTI ſiue libertini ſunt, qui ex iuſta cauſa à ſeruitute manumiſſi ſunt, nec eſt inter eos differentia, licet quidam minus prudenter dicant libertinum eſſe filium liberti. Vnde libertus meus vel libertinus dicitur ille qui ſeruus meus fuit, ſed manumiſi eum, & ego ipſe dicor patronus, de quo ſuper ver. ſeruitute. Inſti. de libert.

LIBERTVS abortiuus, eſt qui in teſtamento eius qui abortus eſt, i. mortuus, manumittitur. Imò vero libertus orcinus dicitur ab orco, quòd ab eo manumittatur, qui ad orcum tendit. Alij libertum orthinum vocant, à Græca dictione ὀρθὸς, directus, vt directum libertum intelligas. vide Alciat. in dictione, orcinus, lib. præter. j.

LIBERTVS aſſignatitius, eſt quem patronus eius cuius ex liberis ſuis eſſe velit, ei aſſignauit.

LIBITINARIVS dicitur funeris curator, quem ſuprà diximus deſignatorem appellari: nam pollinctor eſt qui cadauer effert, comburítque aut ſepelit. Dicti ſunt autem libitinarij à Libitina, i. funere, dicta libitina, à Venere Libitina, quæ Romæ habuit tẽplum, iuxta quod vendebantur quibus erat opus ad funus, putà vnguenta, lychni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum voluptatúmque dea eſt, vendebantur, Plutar. in problematis cauſſam narrat, vt videlicet cùm homines libidinibus dant operam, meminerint ſe aliquando morituros. Vlpian. lib. 14. tit. de Inſtitoria actione. l. quicunque. [Si libitinarius, inquit, ſeruum pollinctorem, iſque mortuum ſepelierit.] Accurſ. deſipit, neſcio quę ſomnia referens.

LIBITINARIVS, is dicitur qui quæſtui inſeruiens libitinariam exercet, quique neceſſaria funeribus vẽdit, vel qui curam mortuorum ſepeliendorum habet, ſeu qui conducit funera, dictus à Libitinã dea, in cuius tẽplo quæ ad ſepulturam pertinebant, vendebantur. Refert Seneca vota libitinariorum eſſe, vt mortes plurimorum optent, quòd illis quæſtuoſiſſimum ſit: & de his intellexit Vlp. in l. quicunque. §. idem ait. ff. de Inſtit. actio.

LIBRA auri conſtat quandoque ex centum aureis. Bart. in Auth. ſed nouo iure. C. ſi cert. petatur. hodie verò conſtat ex xcvj. ducatis.

Digitized by Google

catis Venetis. Batt.in le.quoties. de ſuſcep.& arca.lib.xj.C.

LIBRARIVS eſt qui libros ſcribit:nam ſcriptor non tam dicitur qui libros ſcribit, quàm librorum compoſitor. Mart. de libris ſuis,

Non meus eſt error, nocuit librarius illis.

Cicero 3. de Orat. [Neque librariorum notis, ſed verborum & ſententiarum modo.] Calliſtr. tit.de iur.im.l.quibuſdam.& ſæpè aliàs.Neb.

LIBRARIVS, eſt qui in libra opponendo ponderat, cauſas rerum determinat, vel eſt libros vendens & cuſtodiens.

adde LIBRARIVM dici, qui libros trãſcribit, quo ſenſu ferè accipitur apud Latinos. Quandoque ſignificat tabellionem, vt in l.ſi librarius.de reg.iur.

LIBRIPENS, idem eſt quod librarius,de quo glo. Inſt.de teſta. ord.in prin.

LIBRORVM appellatione quid veniat, latè diſſerit Iuriſconſ. in l.librór.de leg.iij.

LICENTIA multiplex eſt, vt not.Archid.xxiij. q.ij. ſi abſtineret.

LICERI vel licitari, eſt rem appretiare: vnde dicitur, non curo centum Græcos vno obolo liceri. Sed licere actiuum ſignificat rem pretio menſurabilem æſtimare quanto pretio valeat: vnde verſus,

Diues in orbe licet, pauper ſed nemo licetur.

Liceor enim eſt actiuũ in ſignificatione, & paſſiuum in voce. Sed liceo contrà.Vnde,

Non licèt eſſe mihi qui me non eſſe licetur.

Inde licitari eſt frequenter æſtimare valorem rei vendibilis. Et licitator, id eſt, ſuaſor vel prouocator ſeu proxeneta.

LICITOR, aris, eſt in auctione pretium pro re venali offerre Pli.lib.7 [Ariſtidis pictoris vnam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus eſt.] Inde licitator, qui eiuſmodi pretium offert. Cicero in Epiſt.ad Marium, [Quoniam pretium tuum noui, in licitatorem potiùs ponam, quàm illud minoris væneat.] Licitatio quoque, vt Paul.libr 39. dig.tit. de publicanis & vectig.l. licitatio.[Licitatio,inquit,vectigalium, quæ calore licitantis, &c.]Et paulò pòſt: [Licitatores, inquit,vectigalium.]Neb.

LICITVM dicitur quod iure licet.l.ſemper.in prin.ff. de Ri.nu. aliquando etiam dicitur & quod de facto licet l.j.§.ſi cui ventrem. & ibi gloſſ.ff. de ventre inſpic.

LICITARI dicuntur qui emendo,vendẽdo,,vel conducendo rẽ aliquam,vel negotiãdo,aliquid aliud plus offerendo, alter alterum contendit ſuperare.

LICITATIO, eſt venditio propoſita, vt cùm aliquis emptor in re ab altero volente emere pretium auget.Vnde quando aliqua res publicè venalis exponitur,& vnus offert decem,alter quindecim, quando proclamatum eſt quòd qui plus offert, eam habebit:ille qui plus offert, dicitur alium vincere licitatione, vnde cùm alterum ſic intendit ſuperare plus offerendo,in quacumque negotiatione licitatio eſt, & qui in licitatione vincit,rem fert. C. de Sacroſ.eccl. Auth. quæ res. & C.de fide inſt.& iure haſtæ fiſcalis.l.quicunque.libro x. Eſt ergo licitatio, ſubhaſtatio, vel obla-

Digitized by Google

tio ad ſubhaſtationem, vt l. licitatio. aliàs incipit, locatio. ff.de Pub.& vectig.

LICTORES, dicuntur qui ante Prætores aut Conſules ferebant inſignia magiſtratuum, hoc eſt, virgarum faſces,& ſecures. dicti à ligando, vt ſcribit Gellius lib. 1. quòd videlicet iuſſu Conſulũ aut Prætorum vinciebant ſontes:aut, quemadmodum Feſtus ait, quòd virgarum faſces ligatos præferebant, quibus imperante magiſtratu, delinquentibus plagas ingerebant. De manumiſſis vindicta,l. manumiſſio. [Manumiſſio, inquit, per lictores.]Ant Neb.

LICTOR dicitur,qui magiſtratus fert inſignia. le.ego cùm in villa. & l.Manumiſſio.ff. de Manumiſ. vindic.

LIGIVS, require ſuprà [Homagium ligium.]

LIGNA,orum, in numero multitudinis propriè dicuntur, quæ comburendi cauſa comparata ſunt,vt apud Martialem:

Ad villã maneo, Ruſtice ligna feras.

Et apud Horatium:

In ſyluam ne ligna feras.

In ſingulari quoque in eadem ſignificatione reperitur. Vlpian. in tit.de Leg. iij.le. ligni appellatione. [Materia, inquit, eſt illa, quæ ad ædificandum fulciendũmq;ædificiũ eſt neceſſaria. Lignũ verò quicquid comburendi cauſa comparatum eſt. Ant.Neb.

LIGNI appellatione continetur quicquid comburendi cauſa paratum eſt.l.ligni.de leg. iij.

LIGVSTICVM, herba eſt in montibus Liguriæ naſcens, à iunioribus medicis leuiſticon appellatum. Eſt autem Liguria regio Italiæ, inter Varum & Macram amnes, ad Apennini dextrã,in qua eſt Genua. De Liguſtico Pli. Columel. Apitius meminerunt. proinde omnes medici leuiſticum corrupto vocabulo appellant. Paul. lib. xxxiij. in titu.de penu leg. l.non omne. piper,inquit,liguſticum,careum, & laſer. Neb.

LIGVSTICI meminit l. non omne. de penu lega.id non multũ abeſt à viribus piperis, de quibus copioſè Dioſcorid. lib. iij.

LIMA, eſt inſtrumentum fabrile & ferreum, quo metalla róduntur, poliuntur, minuuntur, & purgantur.glo.in c.paſtoralis. de Re iud.in clem.

LIMENARCHA, λιμένάρχος, eſt vocabulum Græcum, qui λιμὴν portum dicunt: hinc limenarchæ, qui præſunt oræ maritimæ, maximè in hoſtium confinio: de quibus meminit Arcadius in lege munerum ciuilium. §. qui annonam. ff. de mun. & hon. & Paul.in l. limenarchæ. ff. de Seruis fug.& Imp. in leg.non idcirco.C. de liber.cau. in quibus tamen locis liminarcha legitur tanquam à limine deſcendat, ſecundùm gloſſ.noſtram: poſſet etiam fortè dici, liminarcas, abſque aſpiratione, ideò ſic vocitatos, quia ad hoc conſtituebantur vt hoſtes à limine pellerent. & ſic erit vocabulum Latinum & compoſitum, & communis lectio ſeruabitur, & ſecundùm hæc caſtiga verba Imp. in l.j.Cod.de Offic.comi.ori.vbi alitarchia mendoſè legitur pro liminarchia,id eſt, liminum præfectura.

LIMINARCHA, poteſt interpretari liminis, hoc eſt limitis præfectus, & eſt ille qui gerit curam tuendorum prouinciæ limitum,

Digitized by Google

tum, præficitúrque militibus limitaneis. Arcadius lib. 50. titu. de Muneribus. leg. munerum ciuilium, &c. Ant. Neb.

LIMENARCHAE dicuntur principes locorum in quibus ſunt diuerſarum prouinciarum aut regnorum diuerſorū limites & termini, vnde etiam dicuntur collimenarchæ qui confinia oppida vel ciuitates tenent trans limitem locorum.

LIMINA, fines Imperij dictos eſſe, docuit Iuſti. in §. ſed ſi. Inſt. quib. mo. ius pat. pot. ſolu.

LIMITANEI milites dicuntur, qui ſub limenarcha prouinciæ terminos tuentur. Capitolinus: [Reparato, inquit, de limitaneis Daciæ exitu.] Iuſt. quoque de Officio præfecti prætor. Afric. lege quas Deo. [Pro limitaneis, inquit, ordinandis, quia neceſſariū nobis eſſe videtur, vt extra comitatenſes limites limitanei conſtituantur, qui poſſint & caſtra, & ciuitates, & limites defendere.] Et paulò pòſt, [Si commotio aliqua fuerit, poſſint limitanei ſine comitatenſibus militibus, &c.] Ant. Neb.

LIMITANEI dicuntur, qui conſtituti ſunt inter caſtra & ciuitates vel confinia oppida, vt limites defendant & colant, vt C. de fun. limit. l. vltim. in fin. lib. xj. Et dicit Accur. ſuper rubr. ibidem, quòd quidam habent pro limitoſis limitrophis, à trophos, id eſt deſcriptio, & limites, id eſt, deſcriptio ad vſum limitum, aliàs militum qui imperium cuſtodiunt.

LIMITANEI fundi. require fundus limitrophus.]

LIMITES ſunt fines vel termini regionum: inde limitare terminare dicitur vel reſtringere. vnde limes eſt terminus agris poſitus, vel pratis ſeu campis, vel etiam dicitur meta. Sed limē eſt introitus domus, dictum à limite. Nam limina ſunt ædium, limites vero regionum vel finiū: de quo Inſt. quib. mo. ius pat. pot. ſolui. §. dictum eſt autem.

LIMITROPHI fundi, require in verb. Fundus limitrophus.

LINEA margaritarum, eſt ſeries margaritarum pertuſarum, quæ ſint filio incertæ. Scæuola l. xxxv. ad legem Falcidiam. l. lineā. [Lineam, inquit, margaritarum.] Itē Vlp. lib. xlvij. tit. de furtis. l. ſi quis vxori. [Si linea margaritarum ſubrepta ſit.] Neb.

LINEA, eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendētium, diuerſos gradus continens, & numeros diſtinguens, & eſt linea graduum aſcendentium, deſcendentium, & collateralium. l. j. & l. iuriſconſultus. ff. de grad. affi. ita diffinit Ioan. Andr. in appa. ſuo ſuper arborem conſanguinitatis, vbi vide latè per eum.

LINES, vaſa videntur fuiſſe ad fontes pertinētia. Vlp. l. 15. de Act. emp. [Lines & labra, ſalientes, fiſtulæ quæ ſaliētibus iunguntur.] Alij non leuibus ducti coniecturis lenes legēdū arbitrātur, quib. fauere videtur Nonius, qui LENES vaſis genus eſſe aſſeruit.

LIQVIDÒ iurare, eſt de re liquida & perſpicua iurare. Hinc liquidò iurare apud Vlp. in le. 18. ff. de Iureiu. pro verè iurare. [Siue. n. Dominus petat, inquit, cogetur docere reus liquidò ſe iuraſſe, poſita ſcil. exceptione.]

Λείψανα, reliquiæ, ſuperamenta, vt loquitur Vlp. [Si animal legatum occiderit, puto teneri non vt carnem præſtet, vel vt cætera λείψανα, id eſt, cornua

& corium, &c.] locus eſt apud Vlp. l. 53. §. 2. De legat. & fideic. li. 30.

Linteum non dubitatur velum vocari.

Lintearii ſunt, qui lintea nauis vel nauium vel lintneariorum negotiationem exercent, & c.

Lintearia dicitur talis negotiatio.

Lintrariosa, vel lintearium, eſt negotiatio lintneariorum.

Lintrarii, lintrium exercitores ſunt. lintres autem ſunt naues fluuiatiles, quæ remis aguntur. lintrariorum meminit leg. j. nau. cau. ſtabu.

Lis, à conuentione limitis priùs nomen ſumpſit, de quo Virgil.

Limes erat poſitus litem vt diſcerneret agris.

c. forus. de ver. ſig. ad medium. Et lis dicitur mora, cùm fuerit conteſtata. c. ex parte. ij. de Ver. ſign. & c. aduerſario. de excep.

Lis etiam actionem deſignat. l. litis. de Ver. ſig.

Litem æſtimare, vide æſtimare.

Litem conteſtari dicitur, quãdo actor proponit intentionẽ ſuam & actionem corã iudice contra aliquẽ, & ille ſtatim negat, tunc eſt lis conteſtata. Et dicitur pendere, nam in ſuſpẽſo ſunt omnia, donec lis ſopiatur, id eſt, terminetur, vt ad ſuperiorem negotiũ trãſmittatur. Et dicitur lis pendere quo ad hoc, vt nihil innouetur quatuor concurrẽtib. Primò, quòd citatio emanauerit. Secundò, quòd iudice competẽte. Tertiò, quòd ad partem peruenerit, vel à parte impediente factum ſit quominus peruenerit. Quartò quòd in ea talia ſint expreſſa, per quæ pars inſtruatur ſuper quibus conueniatur, vt in Clem. ſi. vt lib. pen. Et poteſt addi quintũ, vt ibi not. quòd emanet & perueniat debito tempore.

Litis cõteſtatio, eſt negotij principalis ab actore & reo hincinde facta narratio, quam narrationẽ præcedere debet libellus, niſi fortè de cõſenſu partium remittatur. Fit autem litis conteſtatio coram iudice per narrationem actoris, & contradictoriã reſponſionem rei, vt quia negat, vel per aliquam exceptionem quam opponit animo conteſtandi litẽ, id eſt, ea mẽte vt in cauſa procedat vel deſiſtat. Eſt ergo litis conteſtatio ſecundùm Goffr. hinc inde apud iudicem negotij principalis facta narratio per principales perſonas, nõ per aduocatos, niſi fortè principales adeò fuerint indiſcreti, vt eorum defectus de licẽtia iudicis per alios ſuppleatur, vt in c. paſtoralis. de Iudic. Et litis conteſtatio eſt initium actionis & conflictus in cauſa. de hoc vide l. bonã in c. dudum. ij. in ver. reſponſionem. de Electio. quomodo & quando fiat li. con.

Litis quaſi conteſtatio, eſt quãdo aliquis conuentus in iudicio ſuper reb. mobilibus quas poſſidet nomine alieno, nominat dominum in iudicio, & accipit inducias ad denunciandum domino, vt ad iudicẽ veniat vel mittat. Si autẽ ipſe dominus nõ comparet in termino ſibi dato, tũc lis quaſi conteſtata eſt cõtra dominum, ſiue habetur pro conteſtata ad interrumpendũ longi temporis præſcriptionem, vt in cap. quoniam frequenter. §. in aliis. ver. ꝙ ſi ſuper. vt lit. non conteſt.

Litem pendere, eſt litem conteſtatã eſſe, vel litẽ in incerto eſſe cũ ambiguus ſit eius exitus & euentus: nam litis & iudiciorum euen

Digitized by Google

euentus eſt incertus.ff.de Pecul. l. quod debetur. Pendere autem dicitur lis per appellationem vel recuſationem, conſultationem, vel relationem, vel quandiu diffinitiua ſententia non eſt lata, de quo per doct. vt lite pē.per totū.

LITEM ſuam facere iudex quādo dicatur, apertè oſtendit Vlp.in l. ſi filiusfamilias. de Iud. & Imp. Inſt.de obl.quæ ex qua.delic.naſcun.in princ.

LITTERAE de rato dicuntur procuratoriæ, quia conſtituens procuratorem ſemper adiicit in fine, quòd quicquid procurator fecerit ſuper cauſa ad quam datus eſt, gratum, ratum, &c. habebit, vt in c.cùm dilectus. de Religio.domib.in gloſſ.

LITTERAE dimiſſoriæ quæ, vide in ver.Dimiſſoriæ.

LITTERIS dicitur obligatio cōtrahi, quando quis confitetur in aliquo inſtrumento ſe recepiſſe pecuniam quam nondum recepit, ſub ſpe numerationis futuræ ſibi faciendæ, prout à creditore eidem promiſſum extitit. Illi cōpetit actio non numeratæ pecuniæ, ſi exigitur ab eo debitum, antequam recipit.

LITIGATORIS nomine non ſolum actor, ſed etiā reus intelligitur, vt in c.j.de Litis conteſt.l.vj.

LITIGIOSA res eſt mobilis vel immobilis res, vel ſe mouens, de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem & poſſeſſorem conuentione iudiciaria, vel precibus principi oblatis, & iudicib. inſinuatis, & per eum futuro reo cognitis. C.de Litig.authen.litigioſa. fit autem res litigioſa ins continenti oblato libello. Alij dicunt rem litigioſam non eſſe ante litis conteſtationem.de hoc gl.in ca.j.vt lite pendente.lib.vj.

LYTOS, interpretatur ſolutus, à λύω, quod eſt ſoluo. Iuſtinian. in prooemio Dige. [Quia ſolitum erat, quarti anni ſtudioſos, Græco & cōſueto quodam vocabulo lytas appellari, hoc eſt ſolutos.] Pro quo mēdosè legitur hircos, ex Pandectis Florentinis adnotante Politiano: nā pro eo quod in recentioribus libris habetur hircos, & coloritas, legi oportet [lytas & prolytas:] quid autem ſint, lege prolytæ.Neb.

LITTVS, propriè maris eſt, ripa fluminum: Et littus eouſque extenditur, quouſq; maximus fluctus à mari prouenit. l.littus. de Ver.ſig.

LITVRGVS, interprete Alciat.in l.ij. Co. de expreſ.dicitur qui publicè operatur, circa res ſacras præſertim: qui & lituchus dici poteſt, auctore eodem.

LIVELLVS differt à feudo: primò, quia eo iuratur ſecus quàm in liuello. Item feudum datur amore, liuellus verò pro mercede. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ, in liuello ſecus: & de multis aliis differentiis, vide Feli.in c.cæterum. col.v. & ſeq.in verſi.nono fallit.de Iud.

De L ante O.

LOCARE, hoc verbū licet plerūque referatur ad accipientē pretiū, ſicut cōducere ad illud dantē, tamen quandoque viceuerſa vt locare dicatur qui pretiū dat, cōducere verò qui illud accipit, vt annotat Accur. in l.j. in princ. ad le. Rho. de iac. nā veteres verbo locationis & cōductionis indifferenter vtebantur. l. veteres. & ſeq.de Actio. emp.

LOCATIO eſt perſonæ vel rei ad vſum facta conceſſio, vel mercede vel pecunia numeranda

con

conuenta, alioquin de alia re erit contractus innominatus, de quo vide not. per doct. de Locat. & cond. ſuper rubr.

Locator, eſt ille qui rem aliquam pro certo pretio vel certa mercede alicui vtendam concedit, vel alium re ſua mercede ſibi conuēta vti permittit, vt cùm loco tibi domum meam ad habitandum in ea, ego dicor locator, tu verò, qui ſic vteris, ſeu ad vſum recipis, conductor nuncuparis. vt in c. j. de Loca. & condu.

Locati actio, require ſuprà, actio locati.

Locvs, eſt non fundus, ſed portio aliqua fundi: fundus autem integrum aliquid eſt quod ſuos habet fines. l. locus. de Ver. ſig.

Loci adiectio ſignificat diuersimodè diſponi: verbi gratia, teſtator dicit, Titio lego centum, quæ ſibi volo ſolui de pecunia quam habeo in tali loco, puta, tali caſtro, tali arca. Et ſi in illo loco nihil eſt, tunc nihil debetur: ſi minus eſt, nihilominus tota pecunia debetur. l. quidam teſtamento. ff. de leg. j. l. Lucius. ff. de Ali. & cib. leg. Ratio, quia locus hic apponitur ad demonſtrationem, vnde ſolutio fieri poſſit, & non ad taxationem ſeu reſtrinctionem legati: quare legatum non reſtringitur, etiam quia legatum fuit factum in genere, & ſic remanet in genere, & adiectio loci refertur ad deſignationem fiendæ ſolutionis. Et quod de legato dicitur, idem in contractu intelligitur, paritate rationis, vt ſi dicatur: [Promitto tibi centum ſoluenda de pecunia quam habeo in tali loco.] Et ibi, lego vel promitto decem quæ habeo in arca: ſi nihil eſt, nihil debetur: ſi minus eſt, illud tantùm debetur. l. ſi ſeruus. §. qui quinque. ff. de Leg. j. quia locus adiicitur ſummæ immediatè, & per hoc ſignificatur quòd illa ſumma, quæ ibi eſt, debeatur, & non alia. Vnde teſtator vel promiſſor ſe refert ad illud corpus pecuniæ quod ibi eſt, & ideo ſi nihil eſt, nihil debetur, vel quatenus eſt, eatenus tantùm debetur. Et finaliter loci adiectio operatur quod ratio dictat, vel lege diſponitur, vel prout voluntas diſponentis dictat, quam quoduis medium probabile declarat, vt leg. cùm certus. ff. de vino, tri. & oleo leg. l. ſi debitor. §. j. ff. de Contrah. emp. & vend. l. eum qui calendis. ff. de Ver. obl. l. legatum. §. vini. ff. de Annu. leg. l. ex eod. ff. de vin. trit. & ole. leg. cum ſimilibus.

Locvs inſignis, ſecundùm Ioann. Andr. in cap. ſtatutum. de reſcrip. lib. vj. eſt ciuitas, licet ibi non ſint periti. Et de hoc dat ibi rationem: Sed ſecundùm Innoc. Hoſtien. Abb. non ſufficit eſſe ciuitatem, niſi ſit ibi copia peritorum. Compo. dicit, ſufficit ſi de vicino loco poſſunt haberi periti. Pau. de Leaza. in Clemen. vnica, de foro compe. dicit inſignem locum, in quo poteſt copia haberi neceſſariorū pro epiſcopo, familia, & equitibus ſuis, licet non ſit copia peritorum.

Locvs religioſus. require infrà, Religio.

Locvs ſanctus, dicitur qui firmus eſt, & virtutibus munitus. de quo Inſt. de Rer. diu. §. ſanctæ quoque res.

Loca vicina, quæ dicantur, vide Panor. in cap. ſuper Specula. in fi. de priui.

Locvlvs, eſt burſa vel marſupium, c. j. de depoſi.

Lo

Locvples, eſt qui ſatis & idoneè habet pro magnitudine rei, quæ petitur.l.quos.de Ver.ſig.

Locvpletem hereditatem eſſe Accur.ait,quę opes affert incommodis annexas.l. ſi quis mihi.§. 2.de Acqui.here.Azo. verò in ru. C.de bo.lib.§. petitur. locupletem hereditatem definit quæ maior ſit centum aureis.

Logista, dicitur qui reddēdis rationibus præeſt:nam logos inter cæteras ſignificationes interpretatur computatio:& logiſtice eſt ipſa ars computatoria,quam vulgus algoriſmum vocat. Iuſtinianus in titulo de Modo mulctarum. l.[curator, inquit, reipub. qui Græco vocabulo logiſta nuncupatur, mulctandi ius non habet.]Ant.Nebri.

Logistae, qui & rationales nuncupantur,ſunt qui reddendis rationibus præſunt.

Logographvs poteſt interpretari rationum ſcriptor, quo vocabulo vtitur Iuſtinianus libro 10.in tit.de tabulariis, ſcribis & logographis.Ant.Nebr.

Logographvs, id eſt, ſcriptor publicæ rationis, & dicitur à logos,ſermo vel ratio, & graphos, ſcriptura, ſecundùm Accur.in rub. C. de Tabul.ſcri. & logo.libro x.

Lolivm, herbæ genus,alio nomine zizania dicitur, vt etiā declarat gl.in Cle.dudum.de ſepul.

Longa conſuetudo, eſt quæ x. vel xx. annis inducta fuit, & multo magis longiori tempore, vt ſi 30.vel xl.annis perdurat.

Longvm tempus,longiſſimum,& longæuum. vide Azo. in Sum. quæ ſit longa conſuetudo,§ primo. & dicitur longum tempus inter præſentes decennium, & inter abſentes vicennium, l.ſi. C.de Præſcript. long. temp.& §. j.inſtit. de vſucap.

Loricatio, eſt tectorium parietis, in modum loricæ ſuperinductū, idem ferè quod incruſtatio. Vitruuius libr.6. Duplicem præbeat contignationi loricationem. Plin.libro 8.Ichneumone cum aſpide pugnaturo: Mergit,inquit,ſe limo ſæpius,ſiccátque ſole: mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit. Paul. de Verb.ſignificat.l.impenſę.in fin. Incruſtationes,inquit,loricationes,& picturæ.Nebr.

Loricae, genera ſunt armorum, vt in Auth.de armis.§.penult.

De L ante V.

Lvbricvm ætatis,id eſt, lenitas, mobilitas, inconſiderata ratio, temeritas.Vl,l.3.§.4.ff.de Minorib.[Neque enim ætatis lubrico captus eſt, adeundo locupletem hereditatem.]

Lvcrativa cauſſa. vide cauſſa lucratiua.

Lvcrativa poſſeſſio dicitur, in l. 2.ff.Si quis omiſſa cauſ. quam ex lucratiua cau. quis adeptus eſt.

Lvcrifacere, id eſt, acquirere.

Lvcrvm refertur ad omnia prouenientia ex proſperitate fortunæ, qualiacunque ſint: quæſtus tamen comprehendit ſolum lucrum proueniens ex induſtria perſonæ, vt eſt tex. & gloſ. in l. ſed & ſi.ff pro ſocio.not.Abb. in cap. ſedes num.13. de Reſcript, Quæ autem ſint honeſta lucra, vide Specul.in tit.de cleric.coniugatis.verſi.ſed quam dices.

Lvcrosvm, fructuoſum, quæſtuoſum, vtile, Gaius l.obligari. 9.§.2.ff.de auct.tut. [Hereditatē adire

adire & pupillus ſine tutoris au-ctoritate non poteſt, quamuis lucroſa ſit.] Idem l. ſi quis. 17. ff. Si quis omiſſa. [Liberum cuique eſſe debet, etiam lucroſam hereditatem omittere.]

LVCTVS tempus alij vſque ad trigeſimum diem, alij vſque ad quadrageſimũ obſeruabant. xiij. q. ij. & fœmina ſi nubat intra tempus luctus, infamis eſt. ſecundùm leges ciuiles. vt C. de Secund. nup. l. j. & ij.

LVCVBRARE, id eſt vigilare, & nocti propriè attribuitur. Inſtit. de leg. §. noſtra.

LVERE, id eſt, liberare: vnde dicitur pignus luitur, id eſt, liberatur. Alio modo accipitur pro puniri. vnde dicitur, Luo pœnas, id eſt, punior. De primo ſignificato vide Inſtit. de leg. §. ſed & ſi rem.

LVMINVM ſeruitute cõſtituta ꝙ videatur cõceſſum, & quo differat à ſeruitute, ne luminib. officiatur tradit Iuriſconſ. in l. 3. de Seruitut. vrb. pręd. quid verò interſit inter lumẽ & ꝓſpectũ pulcherrimè explicat. l. inter. & ſeq. eo. tit.

LVPINVM, eſt genus leguminis non minus terrã appetens, quàm lupus pecudes, & inde nomen ſumpſit. tellurem mirum in modum amat, vt quamuis fructeto ſolo coniectum, inter folia vepréſque, ad terram tamen radice perueniat: & inter fruges enumeratur à Iuliano in l. frugem. ff. de Verb. ſignific.

LVSTRVM, eſt ſpatium quinque annorum.

LVDICRVS, a, um, non ludicer, is, quod Priſcianus putauit, dicitur quod ad ludum pertinet Vir. 12. Æneid.

Neque enim leuia aut ludicra petuntur.

Horatius ſecundo epiſtol.

Valeat res ludicra, ſi me
Palma negata macrum.

de accuſationib. l. qui iudicio. Qui artẽ, inquit, ludicrã fecerit, hoc eſt ſcenicã ſiue theatralem aut circẽſem, vbi ludi fiunt. Neb.

LVGDVNENSIS colonia, quæ Lugdunum cognominatur, ciuitas eſt nobiliſſima Heduorum in Gallia Lugdunenſi ab ipſa cognominata. Meminit illius Iuriſconſultus lib. 50. Digeſto. in ti. de Cenſibus. Nebr.

LVDVS litterarius pro ſchola accipitur vbi litteræ docentur: magiſter quoque ludi is dicitur qui litteras docet. Martia.

Quid tibi nobiſcum eſt ludi ſcelerate magiſter?

& per trãſlationẽ: Terent. in Ecyra: in eodẽ mihi omnes videntur ludo doctæ ad malitiam, & ei ludo ſi vllus eſt ludus, magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio. Vlpian. lib. xlj. tit. de var. & extra. co. l. j. §. ludi. ludi litterarij magiſtri.

LVMEN vt eſt vt cælum videretur: & intereſt inter lumẽ & proſpectum. Nam proſpectus etiam in inferioribus locis eſt, lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt. l. 16. ff. de Seruitut. præd. vrb.

LVMEN vnicum συνεκδοχικῶς pro exiguo cubiculo, quod vnica feneſtra tenuiter illuſtratur, quale tenues & inopes homines habere conſueuerunt. Vlpia. l. 6. ff. de Offic. præſ. [Ne tenuis vitæ homines, ſub prætextu aduẽtus officiorum vel militũ, lumine vnico vel breui ſuppellectili ad aliorũ vſus trãſlatis, iniuriis vexẽtur, præſes prouinciæ prouidebit.

LVMINVM ſeruitute conſtituta, id acquiſitũ videtur, vt viciniũ lumina noſtra excipiat. Cum autẽ ſeruit⁹ imponitur ne luminib. officiatur,

Digitized by Google

ſciatur, hoc maximè adepti videmur, ne ius ſit vicino inuitis nobis altiùs ædificare, atq; ita minuere lumina noſtrorū ædificiorum. l. 4. ff. de Seruit. vrb. præd.

Lvscvs is dicitur, qui altero oculo caret, qui Græcè monophthalmus appellatur, hoc eſt vnoculus. Hier. de viris illuſtribus: [Acacius, inquit, quem quia luſcus erat, monophthalmum appellant.] Martial.

Thaida Quintus amat, quam Thaida? Thaida luſcam.
Vnum oculum Thais non habet, ille duos.

Modeſti. in tit. de Verb. ſignifica. l. inter ſtuprum. [Vitium, inquit, eſt perpetuum impedimentum, veluti ſi luſcus ſit.] inde fit verbum eluſcare, de quo in ſuo loco diximus. Neq; eſt, vt Accurſius, & ſi qui ſunt alij qui id dicant, qui lumine adhibito nihil videt, ſed, vt diximus, qui eſt orbatus altero oculo. Nebriſ.

Lvstramentvm, ti, eſt purgatio facta per veneficium aut ſacrificium, aut incantationem, dictum ab eo quod eſt luſtro, as. Virgil. 6. Æneid.

Luſtrauitq; viros, dixitq; nouiſſima verba. Ouid. 10. Meta.
—Magico luſtrabere ritu.

Marcellus li. 48. ad leg. Cornel. de ſicariis & veneficis. l. eiuſdē. [Si quis, inquit, luſtramenti cauſa dederit cantharidas.] Neb.

Lvstramentvm, purgatio facta per veneficium, ſacrificium, aut incātationem l. eiuſdem. ad leg. Corn. de ſicar.

Lvxvria, not. Archidiaconus de conſuetud, c. fi. li. vj. ſumitur aliquando pro profuſa impenſa, vt docuit Budæus in annotatio.

De M ante A.

Macellare, eſt mactare vel trucidare. Inde dicuntur macellarij, qui pecora vel quadrupedia mactant, vt eſt gl. v. in Cle. j. de vita & honeſt. cleric.

Maceria, paries ſine calce aliáve compactione formatus.

Machinarivs, menſor, in l. vlti. ff. ſi menſ. fal. mo. dix. dicitur ad differentiam decempedatoris, vt admonet ibi Budæus.

Machinatio, vide ſuprà, dolus, & eſt quaſi aſtutum ingenium.

Magi ſunt, qui vulgò malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi ſunt qui permiſſu Dei maleficiis elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentiū, &c. xxvj. q. v. nec mirum. Et ibi qui ſunt necromantici, hydromātici, & de auguriis & aruſpiciis, quæ omnia ibi reprobantur.

Magidem in l. ſeruus. de condict. indeb. Bud. accipit pro genere lancis orbiculatæ. idque ex Plin.

Magister, nomen dignitatis eſt, & magiſtratus ſiue magiſterium, ipſa magiſtri dignitas. Vnde magiſter equitum, qui à Dictatore præficiebatur equitibus: & magiſter populi, qui pecuniæ diuidundæ per populum præpoſitus erat: & magiſter militum, qui militibus preeſt: & magiſter ſcrinij, id eſt, qui libros principis adſeruat, & magiſter pecoris, qui paſtoribus reliquis præfectus eſt.

Magister dicitur, qui præ cæteris alicuius rei ſiue negotij curam gerit. Et interpretatur ſyllabaliter, quaſi in maiori ſtatu exiſtēs: ſed literaliter ſic, quaſi manum aciem

Digitized by Google

acrem gerens inter ſcholares, tenens eos rigidè: ſecundùm gloſſ. verò cap. j. de Magiſt. dicitur à monendo ſiue à monſtrando. ff. de Verborum ſignific.l. quibus.

MAGISTER nauis, Require ſuprà, [Actio exercitoria.] & C.eo.titu. l.vnica, lib. xij.

MAGISTER ſcriniorum, dicebantur qui ſcriniis ſacri Imperij præpoſiti erant, vel ſunt pragmaticarij, ſic dicti, quia pragmaticas ſanctiones, illas ſcilicet quas principes faciebant, & ſtatuebant conſilio procerum ſuorum, ſcribebant, & earum exempla in ſcriniis repoſita ad memoriam cuſtodiebant.

MAGISTRATVS prætores vel conſules dicti ſunt: eo quòd maiores ſunt reliquis officiis, & illi ſunt tanquam capitis principis membra. Cod. ad l. Iu. maieſtatis, quiſquis. Et horum alij ſunt maiores, alij minores, alij medij. Maiores, vt illuſtres, qualis eſt præfectus prætorio orientis, item Illyrici, item Africæ, item vrbis Romæ. Minores ſunt clariſſimi, puta, præſides prouinciarum. Medij ſunt ſpectabiles, vt procõſul, præfectus Ægypti, qui dicitur Auguſtalis, vt ff. de Offic. præf. Auguſta. l. vnic. excellentiores præfecti ſunt præfectus prætorio Orientis & Illyrici.

MAGNANIMITAS, eſt ornatus omnium virtutum, ſecundùm Philoſophum v. Ethico. & eſt magnanimitas in Imperatore. l. j. C. de teſta.

MAGNIFICVS, dicitur quaſi magna faciens, & ideo hoc verbum competit regi ex Etymologia vocabuli. Abb. in cap. nouit. de Offic. deleg.

MAIOR dicitur ille, qui viginti quinque annorum impleuit ætatem. de quo not. Inſtit. de cu. per totum & per doct. de Reſtit. in integ. c. j.

MAIORES propriè appellantur adſcendentes qui ſunt vltra tritauum. l. Iuriſconſ. §. parentes. ff. de Gradib.

MAIOR pars attenditur quoad numerum, & ſenior quo ad zelum iudicum. Vel poteſt dici maior pars quæ maiori innititur rationi, vt nona diſtinct. ſana, & xvij. diſtinct. cap. multis.

MAIORITAS eſt multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia ſenectutis, alia prælationis, de quibus vide per Abb. in cap. ſtatuimus. in prin. de Ma. & obe. vel dic quòd quis dicitur maior altero quatuor modis, nobilitate, diuitiis, potentia, & honore, ſecundùm Abb. in c. ſuper eod. de teſti. in verſ. not. [quatuor qualitates.] & Fel. eod. cap. verſ. no. ij. ibi, ſuperior.

MAIVMA, eſt ludus qui vigebat in menſe Maio. & dicitur à maio: vel maiuma Græcè, Latinè ingreſſus, ſcilicet æſtatis, quando herbæ frondéſque virentes lætificant. Inde venit Maius. C. de maiuma. in rubri. lib. xj.

MAIVMA erat quidam ludus qui fiebat in menſe Maij, no. Cod. de maiuma. lib. xj. in rubr.

MALEDICVS, eſt qui obloquitur de homine, detrahendo ei, & eum obloquiis deprimendo, vt c. j. de Cleri. maled.

MALEFICI ſpeciali vocabulo, incantatores huiuſmodíque diuinatores appellantur.

MALAE FIDEI poſſeſſor eſt, qui ſcit ſe alienum occupaſſe. §. quod autem. Inſti. de Vſuca.

MALLEATVS, dicitur liber qui iam eſt ligatus, punicatúſque. Sed quia libri malleabantur ante

Digitized by Google

antequam conſuerētur, id quod videmus noſtro tempore fieri, malleati dicebātur, pro eo quod ſequitur. Vlp. tit. de legatis iij. l. librorum. §. ſed nec libri, inquit, nondum malleati & perornati continebuntur.]Ant.Nebr.

MALLEATORES adulterinæ monetæ ſunt, qui falſam monetam malleant.

MALOBATHRVM, arbor eſt odorata ex Syria, quæ nomine ſpeciali folium appellatur, vnde fiunt vnguenta quæ dicuntur foliata. Horat. in 2. Carm.

-Nitentes
Malobathro Syrio capillos.

De folio malobathri meminerūt ſępe Galenus & Apitius. Martianus lib. xxxix. tit. de publicanis. l. interdū. [Malobathrum, aroma Indicum.] non malabaſtrū. Neb.

MANCEPS dicitur qui à populo vel fiſco aliquid emit vel conducit. vtitur hoc verbo Iuriſconſ. in l. qui fideiuſſor. locati.

MANCIPIVM, eſt ſeruus vel ancilla: & eſt neutri generis in voce, ſed communis generis in ſignificatione, & dicitur quaſi manu captum: & dicitur mācipium omne quod manu capi poteſt, ſicut homo, equus: & hoc generaliter: ſed ſpecialiter tantùm ſignificat homines, quia tales erant ſerui capientium eos in bello iuſto.

MANCVS eſt defectuoſus, vt cui manus abſciſſa eſt, vel is qui ex imbecillitate dexteræ faciliùs vtitur ſiniſtra. ff. de Ædilit. edict. l. qui clauum. §. penul.

MANDATVM, ſecundùm Azo. eſt officium ab eo qui gratuitò ſuſcepit exhibendum. Et dicitur mandatum, quaſi manu datum. Quod enim aliquis per ſe facturus erat, alij gerendum committit. contrahitur ſolò conſenſu. Et differunt mandatum, iuſſio, & præceptum: quòd iuſſio importat neceſſitatē, nec finitur morte iubentis, quia ſucceſſor id facere tenetur. Mandatum verò importat liberam obſequendi voluntatem, & finitur morte. Vnde, Præceptum non præcipitat mors præcipientis. Mandatum mandatore cadente cadit, vt not. de Reſcript. eam te. & c. in his. de Verborum ſignificatio. Quidam tamen dicunt, quòd tam præceptum quàm mandatum finitur morte, ſi nominibus expreſſis ſcribantur, ſecundùm Ioan. And. xiij. quæſtione prima. quod præcipitur.

MANDATOR dicitur ille qui aliquid mandat alicui, vt ſibi vel alij aliquid faciat. Require ſuprà Fideiuſſor.

MANDATARIVS, eſt qui mandatum ſuſcipit adimplendū. Et inter iſtos oriūtur actiones hinc inde, quia ille qui ſic mandat alteri, contra illum qui mādatum ſuſcipit adimplēdum, cùm priùs cogi non poſſet quòd reciperet mandatum, competit actio mandati directa inquantum eius interfuit factum fuiſſe quod mandabatur. Rurſus ipſi mandatario qui mandatum ſuſcepit, competit actio mandati contraria, ſi quas expenſas fecit vel impenſas ratione mandati ſuſcepti, inquantum non exceſſit fines mādati. Si verò mandatum exceſſit in expenſis factis, ipſas non repetet per actionem mandati cōtrariam. Sed in quantum vtiliter expendit, per actionem negotiorum geſtorum repetet.

MANDRAGORA, herba eſt nota, cuius duo ſunt genera: alterū nigrum,

Digitized by Google

nigrum, quæ fœmina exiſtimatur, alterum candidum, qui eſt maſculus. Habet vim ſoporiferam, atque prouocandi ſomni gratia dari conſueuit, quia frigida eſt, ac prope venenum. Columella in horto,

Quamuis ſemihominis veſano gramine fœta
Mandragora pariat flores mœſtámque cicutam.

Marcellus libro xlviij. ff. ad leg. Corn. de ſic. & veneficis. l. eiuſdem. mãdragoram inter venena ponit. Ex quo fit, vt mirandum ſit quid per mandragoram interpres ſacrarum litterarum intellexit in Geneſi, capite 30. & Cãt. vij. Ant. Nebr.

MANET, i. tenet vel aſtringit. c. cum laicis. de rebus eccleſ. non alie.

MANGO, onis, eſt non modò ſeruorum vẽditor, ſed aliarum etiã rerum, quæ vt cariùs vendantur, ſolent à venditoribus adornari. Vnde eſt mangonizare agros & equos, pro eo quod eſt colere. Et Plin. lib. 37. politores gemmarum, mangones appellat. Marti.

Millia pro puerò centum me mango popoſcit.

Seneca in Epiſt. [Mãgones, quicquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt.] Aphricanus de Ver. ſig. l. mercis appellatione, quo diſtent à Venaliciario monſtrat. Anton. Nebriſ.

MANGONES ſunt, qui in ſeruis emendis vel vendendis mercationem exercent.

MANICHEI ſunt, qui Chriſtum dicunt non eſſe verum hominem, vt dicit gloſſ. j. in l. Manicheos. C. de Hæret. & Mani Extiterunt à quodam Perſa, qui vocatus eſt Manes, qui duas naturas & duas ſubſtãtias introduxit, id eſt, bonam & malam, & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit. Teſtamentũ vetus reſpuũt, nouũ ex parte recipiũt, ita dicit tex. 24. q. 3. c. quidã.

MANIFESTVM eſt, publica vel famoſa proclamatio ex certa ſcientia & certis auctoribus proueniens. Et poteſt manifeſtum probari per multos teſtes vel auctores, non tamen per tot quòd fiat notorium, vide gloſ. in c. conſtitutionem. de Verborum ſignific. lib. vj. & quæſt. ij placuit. Specu. titut. de noto. crimine. §. ſequitur de manifeſto. circa princip. vbi dicitur, [manifeſtum eſt quod patet pluribus, ſed non omnibus: ſed notorium omnibus patet. & not. in l. ciues. de appell. per Bal. & Butrigarium.

MANIFESTVM illud dicitur, quod ex coniecturis apparet. ca. j & ibi Abb. in ij. notab. de cler. non reſi.

MANIFESTE vel palàm teſtari dicitur; qui non in publicum heredem nominat, ſed coram teſtibus qui ad ſolennitatem ſufficiunt, teſtatur.

MANIPVLA, eſt quoddam ornamentum quod Imperator Conſtantinus Cardinalibus conceſſit. Alij dicunt manipulum eſſe mitram Epiſcopalem. vide Spec. in rationali diuinarum. lib. 3. ſub rubri. de manipu. & videbis pulcherrima.

MANSER, eſt filius illegitimus, propriè de ſcorto natus ſecundùm Hoſt. quaſi vulgò quæſitus, vnde ſecundùm Ab.

Manſeribus ſcortum: ſed mœcha nothis dedit ortum.
Vt ſeges à Spica, ſic Spurius eſt ab amica.
Dant naturales quæ nobis ſunt ſpeciales.

c. niſi

Digitized by Google

c. niſi cum pridem. de renun. in §.perſonæ.in fin.vbi gloſſ.

MANSVS, ſecundum vulgare Italorum,dicitur quantitas terræ, quæ duobus bobus ſufficit in anno ad laborandum.

MANVALIS obedientia. not.de maioritate & obedie. his ,qui. de Reſtitut.ſpol.olim cauſam. ad quam ſubditi tenentur prælatis ſuis ſine ſcriptura & iuramento, vt not.in c.legebatur.de Maio.& obedien.

MANVMITTERE, vide Emancipare.

MANVMISSIO, eſt datio libertatis.Inſtit. de liber.in princ. Et manumiſſus dicitur qui eſt liberatus à manu & poteſtate domini. Nam quandiu in ſeruitute eſt,ſub manu & poteſtate domini ſui eſt, ſed poſtquam manumiſſus eſt,ab illo liberatur:ergo dicitur quaſi extra manum,id eſt, poteſtatem domini ſui miſſus: & talis dicitur libertus domini ſui, & dominus patronus eius.

MANVMISSIO teſtamentaria dici poteſt, quæ ex cauſa teſtamenti præſtatur, vel propter teſtamentum contingit.

MANVS, pro poteſtate.inſti. de liber. §. aliquando ponitur pro artificio.l.mulieris.de ver.ſig.

M. M. P. Notæ ſunt apud Paulum Diaconum, pro manu,mancipio, poteſtate. Vlp.cap.24.Inſtit. [Ei cuius in poteſtate,manu,mancipióve eſt heres ſcriptus, legari non poteſt.] Idem cap. 9.& 10. oſtenderat in manu eſſe vxores matresfamil. in poteſtate liberos filiosfam.in mancipio ſeruos.Ergo apud Paulum Diaconum,malo mancipio, poteſtate corruptè legitur.Hotom.

MANVPRETIVM dicitur, inquit,Aſconius,vbi nō tam materiæ ratio quàm manus atq; artis, dicitur: Alphenus l.30.§.3.ff. Locat.[Qui ædem faciendam locauerat,in lege dixerat, Quoad in opus lapidis opus erit,pro lapide & manupretio,dominus redemptori in pedes ſingulos ſeptem dabit.] Vlp l.1.ff. de Verbor.ſignifi. Quoniam plerumque plus eſt in manus pretio quàm in re.

MAPPA, menſæ ſtragulum eſt quemadmodum & mantile, ſiue toral.Erántque duo genera,alterum raſum, alterum villoſum, hoc eſt in tapetis ſimilitudinem contextum,quod & gauſape dicitur. Martial. in diſticho cuius index eſt,Mappa villoſa,

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum.

De mantili quoque villoſa Virgilius in primo Æneid.dixit:

Tonſisq; ferunt mantilia villis.

Quod Seruius pro minutis exponit. Ouidius quoque in quarto Faſt.

Duxerat ad dextram villis mantile ſolutis.

Florentinus lib. xxxiij. de ſupellectili legata, lege ſupellectili. [Toralia,inquit, & mappa villoſa.]Pro quo menposè legitur, & oralia in panahoſa, nihili verba. Anto.Nebr.

MAPPA eſt ornamentum equi, & ſunt linteamina alba, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cùm faciunt proceſſionem.no.in Authent. de conſ. paragrapho quantumcunque. Aliter capitur in l. iij. de Sup. leg. vbi ſecundùm Nebr. ſignificat ſtragulum menſæ.

MARITI appellatione non veniunt ſponſi de præſenti in materia odioſa, ſecus in fauorabili, quia

tunc veniunt ſponſi de futuro, vt dicemus infrà, in verbo [vxoris appellatione.]

MARMORIS appellatione quid veniat, docet Iuriſconſ. in l. quæſitum. de Leg. iij.

MARTE ſuo, id eſt, ſuis viribus, & non aliunde accerſitis adminiculis. l. j. C. ne lic. poten.

MASCVLINVM concipit fœmininum, ſed non è contrà. Panor. in c. ſuper inornata. in j. col. ver. nec ſtatutum. de Præben. de quo artic. diffuſiſſimè Dec. in l. ij. de Reg. iur. vbi vide.

MASSARITIA, eſt idem quod ſuppellex, videlicet omne vtenſile domus, cuius appellatione veſtis non continetur, vt l. ſi quis in fundi vocabulo. ff. de Lega. j.

MASTICONIVM, eſt domus vbi Leproſi congregantur.

MASTIGOPHORI, qui agonothetas comitantur in certaminibus. l. vlt. de Muneribus & hono. vbi Bud.

MATERFAMILIAS dicitur, quæ eſt notæ auctoritatis & honeſtę vitę in domo ſua: vnde, nec nuptiæ nec natales faciunt matremfamilias, ſed boni mores.

MATERIA propriè dicitur circa quam verſatur faber tignarius ſiue lignarius. In communiori tamen ſignificatu dicitur de ſubiecta cuiuſque artis materia. Pau. lib. 8. tit. de periculo & commo. l. quod ſi. [Neque materia empta ſi furto periiſſet.] Nebr.

MATERIA, eſt vnde quid conficitur, vt in ſcypho metallum, in contractu conſenſus, quapropter ſic propriè appellãtur ligna, quæ ædificiorũ alteriúſve operis cauſa habentur. l. Ligni. de Leg. 3.

MATERTERA, eſt matris ſoror, vt inſtitu. de gradi. cogn. in ver. matertera.

MATERTERA magna, eſt auiæ ſoror, ſicut promatertera proauiæ ſoror.

MATHEMATHICI ſunt, qui dicunt ſe ſcire aliquam artem diuinandi.

MATRICVLA, eſt chartula in qua ſcribitur aliquid, & præcipuè liber vniuerſitatis, in quo nomina ſuppoſitorum conſcribuntur & immatriculantur: & eſt diminutiuum à matre. l. matriculam. Cod. de Agen. in rebus. lib. vndecimo.

MATRICVLARIVS dicitur habens officium pulſandi campanas, vel qui habet matriculare ſtudentes.

MATRICVLARIA dicitur habẽs curam eccleſiæ, text. & gloſ. in c. mulieres. 32. diſt.

MATRIX eccleſia, ponitur pro maiori baptiſmali, quæ generat baptiſmum ſicuti mater, vt gloſſ. in verbo, matricem. in Cle. j. de de ſent. excom.

MATRIMONIVM idem ſonat quod nuptiæ: & eſt legitima maris & fœminæ cõiunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinẽs, 27. quæſtio. ij. §. j. & ſubaudi quo, ſcilicet, ad propoſitum in quo debẽt eſſe tempore quo nubunt vel matrimonium contrahunt. Inſtit. de patria poteſta. in principio. Et matrimonium eſt duplex, ſcilicet verum, & præſumptum. Verum, quod contrahitur inter perſonas legitimas per verba apta, nullo impedimẽto ſubexiſtente: præſumptum dicitur quando inter perſonas legitimas interuenit tractatus de contrahendo, vel verba apta, in euentum tamen conditionis vel arbitrij alieni, & ſuccedit copula carnalis, vt inquit Goffr. Et non dicitur patrimonium (licet à digniori

gniori

Digitized by Google

gniori debeat fieri denominatio,& tantũ votum habeat vir in liberos,ſicut mater. l.liberorum. ff. de Verb. ſign.) ideo quia mater maius exercitium vel officiũ exercet circa liberos, quàm pater.ca.fin.de Conuer.cõiug. quia ante partum onerosa, in partu doloroſa,& poſt partum laborioſa. Igitur ad honorem eius dicitur matrimonium, vt etiam de Conuer.in fine.cap.ex litteris.Et notatur ꝙ matrimonij tria ſunt ſubſtantialia quæ dicuntur bona eius, vt de Condi. appo. cap.vlt. & xxvij.q. ij. omne itaque. ſcilicet fides,proles, & ſacramētum. Et nota quãdo contrahatur matrimonium, & quando ſponſalia de futuro, declaratur ex ſignificato verborum prolatorum, & actuum ſequentium.Vnde verba formalia matrimonij ſunt illa quando vir dicit, [Accipio te in meam mulierẽ:] & mulier, [Accipio te in meum virum.] cap.licet.de Sponſ.duo.& cap.ſi inter. de Sponſ. Similiter eſt matrimonium ſi quis iuraret, quod aliquã ab hoc tempore pro coniuge teneret,& ei ſicut vxori fidem ſeruaret, & ipſa eidem iuraret ſe illum pro marito habituram,ei ſibi tanquam viro proprio ſeruituram,vt in c.ex parte. de Sponſal. Nam licèt ibi non exprimantur verba formalia, tamen idem eſt ſi vnum de æquipollentibus fiat. vt l.certum.ff.Si certum pet. Dicunt etiam quidam Docto. quòd verbum habiturũ, hîc ſignificat præteritum,non futurum. Similiter dicendo: [Promitto tibi ꝙ nunquam habebo aliam vxorem niſi te,vel volo te, & non aliam in vxorem, vel cõſentio in te ſicut in meam vxorem, vel promitto quòd volo te habere in vxorem,vel placet mihi te habere in vxorem, vel promitto quòd tibi ſeruabo fidem ſicut vxori meæ, vel volo quod ab hac hora in antea ſis mea vxor, vel iuro quòd habebo te pro legitima vxore.]de hoc vide xxij.q.4.§. vltimo, verſic.eſt etiam.Item ſi dixerit, [iuro vel promitto tibi tãquam vxori,] dummodo verba mulieris ſequantur, contrahitur matrimoniũ per quemlibet prædictorum modorum; vt not. ibi Spec.eodem tit.§.j.Item ibi.ſi dicat vir,iuro quòd tu es vxor mea: & mulier è contrà, iuro quod tu es vir meus:dicunt quidam quòd non ſit matrimonium de præſenti,ſed ſponſalia de futuro,capiendo es pro eris.ff. de Verb. ſignificat. l. verbum erit. Nam & ſi ſint verba præſentis temporis, non tamen ad matrimoniũ apta: ergo alij dicunt quòd nec ſponſalia contrahantur. Sed ibi,[promitto, quòd te ducã in vxorem, & de cetero tenebo te in vxorem,]ſunt ſponſalia, quia ſenſus eſt, ego te ducam, & ex quo te duxero, de cætero te tenebo. ar. c.ex Litteris.ij. de ſpon. Secus ſi non addito verbo[ducam,]dicat [promitto ꝙ tenebo te de cetero in vxorem,]etiam dimiſſo hoc verbo de cetero, tunc eſt matrimoniũ,vt cap. ex parte.de Spon. præalleg. De origine autem matrimonij,quòd ſit à triplici iure, videlicet à naturali, gentium,& ciuili,vide in glo.Inſt.de Iure na. gent. & ciui. in principio, ſuper ver. [matrimoniũ,] & quot modis poteſt impediri,vide Inſti. de Nup.in glo.ſuper ver. [enumerari.] vbi ponuntur quatuordecim.

MATRONA dicitur quæ iam nupſit, quaſi quæ in matrimonio conuenit.

MATRVELES, ſunt filij & filiæ matertere.l.j.ad l.Pomp de parri.

MATVLA, genus vaſis ad vrinam, & aquam tenendam. proinde mundo muliebri continentur, vt ſcripſit Vlpianus in l. argumento.§.mundus.ff.de Au.& arg.leg. Alio nomine [matella & matellio] dicitur. Plaut.in Amphitr.

Ne tu poſtulas matellam vnam tibi aqua infundi caput.

MATVRARE, quandoque ſignificat feſtinare, quandoq; eſt per ſolem digerere, vt fructus maturentur.

MATVRVS quis, tripliciter oſtenditur, vultu, geſtu, voce. Spec.in ti.de aduo.§.5.ver. [cùm autem.]

MAXIME quandoque dicitur cōparatiue. Aliquando pro [tantum.] de fil.presbyt.c.ad abolendam. Aliqui legūt [maximè] pro [magis,] & ſic tenetur propriè, ſecūdùm Ber.ibidem. Item [maximè] ſupponit idem in alio ſenſu, ſed maiorem eſſe rationem in Expreſſo.C.vnde lib.l.fin. Aliquando ſubauditur, vt l.verum. in prin.ff. pro ſocio. Ad primum facit ff.de Prob.l.cum deinde. in princ. & ibi maximè. de pœn. & re.c.officij.in fi.de ſpon. c. ſponſam.vide de hoc not. c.præall. ad abolendam.in addi.gloſſ.j.& per Ioan.And.ſuper ea etiam not.de hoc in c. cùm contingat. de fo. comp.in gl.j.de Elect. cùm inter. & c.quoniam frequenter.§. porrò.vt lite non con.& propriè implicat idem in contrario ſenſu.

De M ante E.

MOECHIA poteſt dici omnis fornicatio, 22 q. 4. omnis mœchia. & ibi plenè.

MEDIANVM, idem quod medium, verbum eſt architectonicū, quo frequenter vtitur Vitru. habetur hoc verbum & in l. ſi verò.ff. de iis qui deie. vel effud.

MEDIASTINVS, quemadmodum Priſcianus in quinto carmine ſcribit, à medio videtur componi, quia medias partes balnei tenet, hoc eſt, qui in medio lauantium ſtat. Horatius in primo epiſtol.

Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas.

Acron, in media vrbe viuens interpretatur. Porphyrion, in media vrbe ſiue balneo exponit. Vlpian.lib.47. titu. de Iniuriis.l. item apud. [Multū intereſt qualis ſeruus ſit, bonæ frugi, an mediaſtinus.] Nebr.

MEDIASTINVS ſeruus, eſt ex abiectioribus, ita dictus, quia domeſtica quæque viliſſima miniſteria obire in domo cogebatur, vt ligna congerere, domum purgare, & alia huiuſmodi. Hoc autem nomine inde vtitur, quia in media domus parte ad omnium aliorum iuſſus præſto eſſe debet. de quo meminit Iuriſconſultus in l.item apud Labeonem. §.prætor ait. ff. de Iniu & in l. ff. nau.caup.ſtabu.

MEDICI qui dicantur docet Iuriſconſ.in l.j.de Var. & extraord. cognit.

MEDIVM dicitur hæc vita, 33. q.4.hæc autem vita.& not.Ioan. And.in proœm.clem.

MEDOGRAMMATAEI, in l.fi. C. de tab. ſcrin. & logogra. libr. x.ſunt quos ſcribæ conſulebant. Demogrammatei legendum ex libro Ton.Baſil.

MELINVM, de quo in l. quæſitum.de Leg.3. ſpecies eſt coloris.

MELO

MELOPROXIMVS, vna dictio eſt, & eſt nomen dignitatis, vt not.in l.peculiari. C. de proximo ſacro.ſcri.l.12.

MEMBRANA, ſpecies chartæ,in qua deſcribuntur inſtrumenta & alia quæ conſeruatione indigent,& ideo dicitur,quia de mēbris eripitur, vt Inſt.de Rer.diui. in gl.literæ.

MENDACIVM, Require ſuprà, [dolus,] vnde Auguſtinus dicit, mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi: quod ſic debet intelligi cum intentione fallendi, quæ tunc ibi eſt,vel poſtea aduenit. Quādoq; enim aliquis aliquid promittit, non tamen voluntatem fallendi actum habet,ſed poſtea acquirit.

MENDICANTES dicuntur quos in publicum quæſtum inſtituta mendicitas vocauit, & illi reficiebantur publicis annonis. Validi autem & robuſti non debent mendicare, ne miſeris & debilibus panem auferant. C. de Mendican.val.le.vnic.lib.11.& in Auth.de quæſt.

MOENIA dicuntur propriè ædificia murorum ciuitatis, ſic dicta, quia muniunt ciuitatem. Et interdum dicuntur mœnia abuſiuè omnia ædificia.

MENIANA, vt ait Feſtus Pompeius, ædificia erāt à Menio ciue Romano ſic appellata,nō à mœnibus ſic dictum, vt putauit ſomniculoſus Acc. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora. Hic eſt ille Menius qui poſt bona patris abſumpta locum ſibi ſeruauit vnde lucos ſpectaret, de quo Horatius in 1. epiſt.

Menius vt rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis, vrbanus cœpit haberi.&c.

Locus autem ille fuit Menianū, quod vltra ædificia protendebatur,in viā publicam propendens. Vitruuius lib. 5. [Meniana, inquit, ſuperioribus coaſſationibus collocentur. Suetonius in Caligula:[Cū apparatu circi perſpicientem, pauci ex proximis Menianis poſtulaſſent. Valerius de mortibus nō vulgaribus. Co. Licinius Macer, vir prætorius, Calui pater,dum ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit.] Iabolenus de verb.ſign.leg. malum nauis. [Qualia, inquit, Meniana & ſuggrūdaria eſſent.] Vlp.in tit. ne quid in loc.pub. le. prætor ait. [Cùm quidam, inquit, velum in Meniano immiſſum haberet.] Neb.

MENIANA dicta ſunt podia & eiuſmodi exteriùs porrecta ædificia. Originem huius dictionis pulcherrimè exponit Alciat. in l. malum.de Ver.ſig.

MOENIVM vel mœniarium idem eſt quod veſtibulum à mœnibus ſeptū. Et dicitur ideo, quia mœnibus adhæret,ſecundùm Hugonem. Alij ponunt[manerium.]

MENSA ſæpe in iure accipitur pro tabula, qua vtuntur argentarij. Inde menſarij & menſularij dicti.

MENSOR eſt, qui metitur agros, columnas, vel ſigna, vel homines,vel frumentū,vel mœnia iuxta caſtrū, vel hoſpitia,vel etiā q omnia officia aſſignat,ſecundùm Accur.C. de Menſ. in rub.lib.xij.

MERA donat. Reqre ſupr.Donatio.

MERCATORES qui verè & propriè appellandi ſint, vide Alciat.in l. mercis.de Ver.ſig.

MERCIS nomen ad mobilia tan-

tum pertinet. ff. de Verb. ſign. le. mercis.

Mereo, meres, merui, eſt militare, ſiue ſtipendium in militia facere. Lucanus in ſexto:

Caſtrorum in plebe merebat. Iuu.

Caſtrorúmque æra merentem.

Suetonius in Iulio: [Meruit & ſub Seruilio Iſaurico.] lib. xlix. Digeſtorum, tit. de Re milit. pro eo quod in libris antiquis legitur merere, in recentioribus ſcriptum eſt militare. Neb.

Meretrix dicitur quæ multorum libidini patet. xxxiiij. diſ. vidua. vel cuius turpitudo publicè vænalis eſt. xxxij. q. iiij. meretrices. & in gl. ij. c. inter opera. de Sponſal.

Meritorivm ſiue meritoria taberna, eſt ſtabulum ſiue caupona in quam viatores diuertunt: dictũ meritorium à mercede quam ſoluunt. Iuuenalis,

Nam quæ meritoria ſomnos Admittunt.

Valerius de duobus Arcadibus: [Quorum alter, inquit, ad hoſpitem ſe contulit, alter in tabernã meritoriam diuertit.] Vlpianus in tit. de Iniuriis. l. lex Cornelia. [Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit.] Accur. neſcio quas nugas ſomniat, neque id mirum, cùm vigilans quid eſſet meritorium neſcierit. Neb.

Meritoria dicuntur diuerſoria.

Mervm imperium, eſt habere gladij poteſtatẽ, ad puniendum facinoroſos. Vnde merum imperium dicitur quædam ſumma poteſtas per quam ea quæ ſunt iuriſdictionis maximæ explicãtur. Et merum dicitur, quia ſeparatũ à cognitione pecuniaria, eo quod inde nullum ſequitur commodũ pecuniarium, vt Inſtitut. de Publ. iud. in princ. Hæc autem ſunt meri imperij, facinoroſos punire, delinquẽtes incarcerare, mẽbra mutilare. pœnam capitalem impõnere: & hæc pœna eſt triplex, vt dicit Hoſt. de Iureiu. cap. veniens. ſcilicet mors, exilium, & relegatio. ff. de Pub. iud. leg. ij. Alia de mero imperio, vide in ver. [mixtum imperium.]

Meso navta, eſt infimæ conditionis ſeruus in naui, ſicut mediaſtinus domi, de quo ſuprà, nam meſonauta ex eo dictus videtur, quòd in media naui reſidẽs omnibus præſto ſit.

Metalla, dicuntur venæ vnde eruitur argentum, æs, & cætera quæ vulgus indoctum appellat metalla. dicta ſunt autem metalla à metallo, quod eſt ſcrutor ſiue inquiro: aut dicuntur metalla, quòd alia vena poſt aliam inueniatur, quod videtur Plinius lib. 34. ſignificare, vbi ſcribit, quòd vbicunque vna vena eſt inuenta, nõ procul alia inueniatur. Hinc metallarij & metallici dicuntur, qui ſunt damnati ad metalla, hoc eſt ad effodiẽdã terram ex metallis. Aliquando ſimpliciter accipiuntur pro effoſſoribus metallorum, vt in libro Digeſtorum, titulo de Pœnis. & libro xj Codicis, titulo de metallariis. Neb.

Metallvm & æs, ſunt nomina generalia mineras ſignificãtia. Et differunt metallũ & opus metalli: vnde ille damnatur in metallum, qui ligatur cũ ferro, & onere & labore grauatur, vt non liceat ei facile abire. Sed ille damnatur in opus metallicũ, qui ibidẽ liberas habet habenas, & aliis metallum fodientibus miniſtrat, & illius leuior eſt pœna,

Digitized by Google

pœna, alterius autem grauior, de quo gl.no.Inſt. Quib.mo.ius patr. pot. ſolui. §. pœnæ ſeruu.

METALLARII ſunt, qui affluentiam exercitij metallorum habent,vt C. de Metal.& metallar.& proc. meta. ſecundùm Accur. ſuper rubr.l.xj.

METALLARII veriùs dicuntur, qui metalla è terræ viſceribus effodiunt.

METALLICVS, idem qui metallarius.

METASSI, aliàs dicuntur[metharij purpurei.] C. quæ res vendi non poſſunt. l. prima. Vel eſt color quidam.

METATA, diuerſoria quæ prouinciales præbere ſolebant,& onera recipiendorum hoſpitum. Rubr.]C. de Metat. & Epidemet. l.vlt.in fin.ff.de Muner.l.6.C. de Profeſſ.& medic.

METATOR, ſiue metatus, ſiue menſor, dicitur, qui iuſſu atque auctoritate principis milites in domibus incolarum collocat, ſiuu in caſtris, qua parte debeat quiſque tentoria figere,oſtendit. Vnde dictum eſt caſtrametari. Lucanus in primo:

Heſperios veniã metator in agros.

In Cod.Iuſtinianeo,tit.de metatis.l.j. [Si quis, inquit, metatorũ noſtrorum manum qua deputatur ſingulis quibuſque domus, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerint, ad inſtar falſi criminis conſtituti teneantur.] Neb.

METATORES, vt ex Vegetio tradit Bud.ſunt qui demetiuntur loca vbi milites figant tentoria vel qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant. Hos Italicè forrerios appellamus.

METAXA, eſt congeries illa penſorum ex lino aut lana, quam Hiſpani paucis literis immutatis vocant medaxa, vt in lib.xj.Co. Iuſtiniani, tit. de Murileg.le.lotas in poſterum ſericoblattæ, & metatæ. Vitruuius lib. 6. [De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxæ.] Neb.

METAXA, ſericum: vnde metaxarij, negotiatores qui ſericum emunt vendúntve.

MOETECI, Latinè incolæ dicuntur.l.pupillus.de Ver.ſign.

METRETA, genus menſuræ tres vrnas continens.

METROCOMIA, interpretatur villa matrix, dicta à μητὴρ, quòd eſt mater, non quod Accurſ.hallucinatur,à μέτρον,quod eſt menſura, & come villa, accipiendo villam, vt nunc vulgus loquitur. Iuſtinian. libro xj. Codicis, in titulo non licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneam conferre. Neb.

METROCOMIA,eſt villæ menſura quæ datur tranſlatis iuſſu principis,vt C.de iur.fiſ.le.certa. vnde μέτρον Græcè, menſura latinè dicitur, & come villa, inde metrocomia quaſi menſura villæ, ſecundùm Accurſ. Cod. non li. habita. metro. loca ſua ad extra.confer. ſuper rubr. libro xj. Etiam metrocomiæ ſunt parochiæ vel diœceſes.

METROPOLIS interpretatur ciuitas matrix: neque dicitur à mettos,quod eſt menſura,vt imperiti exiſtimãt,ſed quod de metrocomia diximus,à μητὴρ, quod eſt mater: vnde alia complura deriuantur, quæ in ſuo genere ſignificant præcipuum & excellens, vt ortygometra, tetrigometra, echinometra, accentu in penultima, pro duce coturnicũ, cicadarũ,& echinorum. Modeſtinus

ſtinus li.xxvij. Dig.de excuſatio. l.ſi duas. [Decet autem maximo numero vti metropoles gentiũ.]

METROPOLITANI à menſura ciuitatũ dicuntur, quia decem vel vndecim debent ſub ſe habere ciuitates. vj. q. iij. can.j. Vel dicitur à μητήρ, id eſt, mater, quia metropolis eſt mater aliarum eccleſiarum, ſecundùm glo. ibidem. Etiã metropolitani ſingulis prouinciis præminẽt, quarum auctoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus reliquis epiſcopis nihil agere licet de his quæ ſpectant ad totã prouinciã, ſecundùm glo. xxj.di.cler.§.metropol.

METVS, eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio, vt ff.eod.tit.l.j. Et not. quòd licet non ſit neceſſarium periculum eſſe præſens, tamen exigitur metum eſſe præſentem, ſaltem pro futuro periculo.ff. eod.titu.l.metum.ij. nam per metum non quemlibet timorem accipimus, ſed maioris mali, vt in l.metum. præalleg. Et dicitur metus, quia mentem tenet vel terret ſeu impedit. Qui enim timet, non ſemper gerit in corde quod habet in ore. de hoc vide gloſſ.ij.cap.ad audientiam. de his quæ vi met. cau.fin. Inde meticuloſus, metu plenus, ſcilicet qui metuit timẽda & non timenda. Et diſtingue metus, quia alius eſt probabilis, qui cadit in conſtantem virum & animoſum, & hic excuſat, vt eſt metus pœnæ mortis, & cruciatus corporis, metus ſtupri, & ſeruitutis. Alius eſt non probabilis, ſcilicet, qui non cadit niſi in hominem puſillanimum & formidoloſum, & hic non excuſat, vt in cap. cùm dilecti. eodem titul.

MEVM eſt quod vendicari poteſt, le.Quintus.ff de Auro & arg.leg. quinetiam actiones meorum verbo continentur. le.meorum. de Verb.ſig.

De M ante I.

MILES eſt, qui iurat ſe non euitatúrum mortem propter reipublicæ ſalutem, vel qui iurauit à ſignis non recedere. ff. Quib. ex cau.maior.le. pen. & ſcriptus in matricula, vbi alij milites ſcripti ſunt.ff.eod.tit.l.j. per totum. Etiam dicitur à malo quod ſuſtinet pro aliis, vel à mille, quia ex numero mille hominũ eligitur, vt ff.de Mi.teſt.l.j.§.miles. Vnde ſecundùm Azonem, miles dicitur à militia, id eſt, duritia, vel à mille, quia de mille fortè ſolùm vnus eligebatur in militẽ, & ſic dicitur quaſi milleſimus. Et not. ad hoc, quòd vt quis dicatur verus miles. ſex ſunt neceſſaria. Primò, vt non ſit negotiator. Co. ne mili.nego.l.j.lib.xij. Secundò, vt examinetur C. qui mili.non poſ. l.j.lib.xij. Tertiò, quòd ei enſis cingatur. ff. de Teſtam. mil. l.iij. Quartò, ſtigma, id eſt, nota publica, debet ſuo brachio inſcribi vel imponi. Co.de fabric.l.iij. lib.xj. Quintò, in numero aliorũ debet poni & ſcribi. ff. de Teſta. milit.l. ex eo. Sextò, quòd talis habeat priuilegiũ legis conceſſæ militibus. vnde,

Stigma, mucro, ſcriptum, genus examen, ſacramentum:
Hæc ſex quæ dixi poſſunt in milite quæri.

Vt no.Inſt.de teſt.mil.in prin. circa gloſſ.

MILIARIVM, vas erat ad coquendum milium accommodatum, quemamodum pultarium ad

ad coquendum pultem. Cato de Re ruſt. [Inter orbē & miliarium vnum digitum intereſſe oportet.] Palladius lib. v. de re Ruſtica: [Vas, inquit, æneum, miliario ſimile.] Pomponius lib. xxxiij. titu. de Aur. & arg. leg. l. & ſi. [Certè ſi cacabos argenteos habeat, vel militariū, [pro quo, t, littera expuncta, lege tu miliarium. Nec

MILIARIVM ſimplici l, vas eſt quo panicum de milio coquitur, vt ſcribit Accurſ. in l. etſi. de auro & arg. leg. miliarium verò duplici l, dicuntur mille paſſus.

MIMI, ſunt ioculatores & alienæ perſonæ imitatores effictoréſq; veluti hiſtriones, & alij id genus geſticulatores.

MINICVLATOR, is dicitur qui literas maiuſculas, hoc eſt initiales ſiue capitales ex minio libris ex atramento iam ſcriptis, adhibet. Vlp. li. xxxviij. tit. de ope. lib. le. vt iuriſiurandi. [Si fortè, inquit, vel librarius vel miniculator,] ſic enim in libris antiquioribus legitur, & magis cohæret ei quod ſuprà dixerat librarius, & ei quod ſequitur, vel calculator.

MINICVLATORIS nomine vſus eſt Vlpia. in l. vt iuriſiurandi. de ope. liber. pro eo qui capitales litteras manuſcriptis codicibus minio aut rubrica præfigit.

MINIMA cauſa, eſt cauſa duorum aureorum, quia pro ea non datur actio de dolo, vel decem aureorum, aliàs decem ſolidorum, vel quæ ad ſumptus iudiciales non ſufficit, ij. quæſt. vj. anteriorum. §. illud de hoc eſt gl. vnica in ca. de Appel. tit de appel.

MINISTERIARII (aliàs miniſteriani) dicebantur fortè à miniſtrando, qui præerant caſtris principū. C. de Caſtren. & miniſter. lib. xij.

MINISTERIVM aliquando ſignificat miniſtrum. l. in eadem. ff. Ex quib. cau. ma. l. ij. de ſer. fugit.

MINOR eſt, qui nondum impleuit viceſimumquintum annum: aliàs minor ſumitur generaliter pro quolibet inferiori.

MINVS : hæc dictio quandoque vim non habet comparatiui, vnde minus ſoluiſſe intelligitur, & qui nihil ſoluit. l. minus. de verb. ſign. Interdum refertur ad tempus quo fit, vt minus ſoluere dicamus, qui ſeriùs quàm debebat ſoluit. l. ſi cui. de verb. ſig.

MIOPES Latinè ſonat quaſi minus videntes dicas, teſte Alciat. in l. inter ſtuprum. de Ver. ſig.

MIRACVLVM dicitur propriè illud quod contingit contra naturam: nam ſi naturaliter aliquid poſſet contingere, non eſſet miraculum: & quot ſint neceſſaria ad eſſe miraculi, vide gloſſ. Spec. circa finem. in cap. j. de Reliq. & vene. ſanc. lib. vj. & qualiter probetur, vide Gemin. in cap. j num. 4. & ibi in apoſtil. in verbo [directa probatione.] de confeſ. lib. vj. Bald. in l. ſolam. C. de Teſtib. & hæc in ca. venerabili. eod. tit. Alexander conſi. iij. volum. iij.

MYROBRECHARII, qui vnguenta vendunt: hoc nomine tamen propriè appellantur qui delibatos capillos gerunt. Alciat. in tres poſteriores libr. Cod. titu. de excuſ. art. l. j.

MISERABILES dicuntur omnes illi quibus nos ex natura mouemur ad miſerandum propter fortium iniuriam, puta, ſenes decrepiti, debiles, diuturno morbo fatigati, etiam ſi ſic ſunt diuites, viduæ. Etiam religioſi inter perſonas miſerabiles computantur. not. per Azo. in ſum. quando Imperator inter pupil. & vidu. in ſi.

&

Digitized by Google

& vide latè Alberi.in ſuo dictiona.in verbo miſerabiles pſonæ.

MISCERE & confundere differunt.vt not. gl. Inſtit. de Rer.diuiſi.§.quòd ſi frumentum.

MISSA ſolennis,eſt illa quæ dicitur etiam nō pulſatis campanis, nec alta voce. Abbas in capi.per mittimus. de ſententia excommunica. quod eſt intelligendum niſi cōmunis vſus loquendi aliter ſe haberet, ſecundùm Felin. in d.cap.permittimus.

MISSILIA(aliàs miſſalia)dicuntur donaria vel quædam præſtationes, quas nouus prætor creatus mittebat in vulgus, vt quod quiſque apprehenderet,eius fieret. vt in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri ſolet, vt per hoc preſſura minuatur. de quo gloſ. in §. hoc amplius. Inſtit. de Rerum diuiſ.

MISSIONVM, id eſt,dimiſſionū in re militari multa ſunt genera, quæ clarè explicat Iuriſconſ. in l.2.de iis qui not.infa.

MITRAS enumerat Vlpian. inter veſtimenta quibus mulieres tegendi capitis cauſa vtuntur. l. veſtis.de Auro & arg.leg.

MITTERE in poſſeſſionem, eſt poſſeſſorē facere aut in poſſeſſionem ducere,vt rem cuſtodiat: verbi gratia contendiſti mecum fundum Caſtellanum eſſe tuū,& probaſti: iudex per executorem mittit te in poſſeſſionem, id eſt, facit te poſſeſſorem. Item, volui agere cum Titio,qui citatus noluit venire ad iudiciū, iudex me mittere debet in poſſeſſionem fundi quem petebam, non vt poſſideam, ſed vt cuſtodiā rem, & maneam in fundo, vt ipſe Titius tandem tædio affectus veniat & litē ſuſcipiat, donec probauero illam rem eſſe meam. vide glo.fin.in cap. contingit. de do.& contu. quid operatur miſſio in poſſeſſionē in actione reali & perſonali ex 1. & 2. decreto.

MITTERE in poſſeſſionem, nomine ventris, & mittere in poſſeſſionem nomine eius qui eſt in ventre, vt cùm mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filij vel filiæ heredis, quem vel quam habet in vtero ex marito præmortuo.

MIXTVM imperium eſt poteſtas media, per quam ea quæ ſunt in iuriſdictione media explicantur. Et dicitur mixtum,quaſi ex iuriſdictione & mero imperio, eo quòd habet cōmodum pecuniariū,& pertinet ad ipſum bonorū poſſeſſionem dare,in poſſeſſionē mittere, iubere cauere, pupillis tutores dare, & omnes aliæ pœnæ graues præter pœnam capitalem & mutilationem. vt eſt relegatio, fuſtigatio, vel grauis correctio.ff.de iuriſdict.omn.iudic.j. in gl.& in textu.Aliter diſtinguitur prout recitari ſolet circa capit.quod ſedem.in gl.j. de Offic. ordin. Merum imperiū,eſt quædam ſumma poteſtas & alta ex publico inducta, vt gladij poteſtas ad animaduertendum in facinoroſos: & eſt apud principes principaliter, ſcilicet Papam & Imperatorem. Et in ſpiritualibus merum imperium eſt, vt depoſitio, tranſlatio ſedium epiſcopalium, & diuiſio duarum eccleſiarum Cathedralium,vel diuiſio vnius in duas,vt in c.quod tranſlationē de Offic.le. vbi vide plura in gloſ.Sed in ſecularibus merum imperium eſt pœna capitis, (vt ſuprà) quæ principaliter eſt apud principes ſeculares, ſcilicet reges, duces, marchiones, comites, &c. Et etiam apud

Archie

Digitized by Google

Archiepiſcopos, patriarchas, & epiſcopos, tanquam apud miſſos. vt in capite ſolitæ. §. ſubditi.de Maior. & obedien.cum ſuis cōcordan Miſtum verò imperiū, eſt quædā baſſa vel media poteſtas ex publico inducta, partē capiens ex mero imperio, & partē à iuriſdictione, vt eſt in ſpiritualibus dedicare eccleſias, vel altaria conſecrare, & virgines velare. Et alia poſſunt committi non habenti iuriſdictionem, vt in glo. præallegata, & ea quæ ſunt meri imperij expediuntur iudicis officio nobili, & principaliter tendunt ad bonum publicum.

Mixti imperij quæ ſunt, etiam expediunt iudices ex officio nobili, ſed principaliter tendunt ad bonum priuatum. Sed ea quæ ſunt ſimplicis iuriſdictionis, expediuntur iudicis officio mercenario, & tendunt etiam ad bonum commune. Venit ergo ab imperio inferiorum, id eſt, paruum imperium, quod habent iudices inferiores. de hoc notatur in capitulo ſi diligenti. de foro competenti.

De *M ante* O.

MOBILIA, licet hoc verbū paſſiuam recipiat ſignificationem, & verbum mouentia actiuam, tamen pro eodem accipiuntur, niſi aliter de mente ea proferentis conſtet.l.mouentium.de Verbor.ſignif.vbi Alciatus.

MODERATIO importat deminutionem. Et ſic not. pro ſtatutis quæ dicunt de moderatione pœnæ ad arbitrium poteſtatis, quia moderatio importat deminutionē: ita Felinus in c.ex literis.verſi. fallit ſecūdò. & verſicu. tertia declaratio.de Conſtitut.

MODVS, & modulus, plerunque pro menſura accipitur, vt Horatius in ſecundo Sermonum:]

Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus.

Frontinus de aquæduct. [Aquarū, inquit, moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarū mēſuram inſtituendi ſunt. [in lib. Digeſto. xj.tit.eſt, [ſi menſor falſum modū dixerit,]& ibidem ſæpè.Paul. lib.39. tit. de damno infecto. l. damni.[Eum, inquit, qui modulorum aut riui faciendi cauſa.]

MODICA ſumma in iure variè intelligitur, de quo vide Alcia. in l.hæc adiectio.de Verb.ſig.

MODIVS, eſt menſura ſexdecim ſextariorum: continet autem ſextarius vncias quinas denas, ſic dictus quòd ſexta ſit pars congij. Alciat.in leg. vinaria. de verb.ſig.

MODIOLVS, poculi genus.l. Seiæ. de Au.& arg.leg.

MODVS, eſt moderamen diſpoſitionis per appoſitionem oneris tanquam cauſæ finalis, vt patet ex legibus de ipſo loquētibus. Et dicitur moderatio ad differentiam conditionis, quæ eſt non moderatio, ſed ſuſpenſio Dicitur tāquā cauſa finalis. verbi gratia, promitto vel lego vt illud facias: nam ſi dico promitto & illud facias, tūc nō eſſet illud per modū cauſæ, ſed alterius diſpoſitionis, & hoc capiēdo modū ſpecialiter, ſed generaliter eſt omnis diſpoſitio vel qualitas adiecta diſpoſitioni.l. obligationum.§.modus. ff.de Act. & obliga. Fuit autem modus per illas dictiones, vt, dūmodo, ne, id eſt, vt non, &c. Sed quia facit cauſam, & ſi conditionem, vt ſuprà de condi. Nam modus ſignificatur per omnem dictionem vel orationem ex ſuo

proprio

Digitized by Google

proprio ſignificato, vel aliàs moderationem importãtem, verbi gratia, dono vel lego equũ, vt des illi equũ. C. de His quæ ſub mo. lega. relin. l. 2. & l. cùm ab eo. ff. de Contrahen. emp. ibi [veluti ſi emptor hoc modo, [vbi dicitur quòd ſi emendo fundum pignori oblatũ à te hoc modo dicam vt liberes, tunc liberare teneris. Et ſic modus fit per dictionẽ vt. Etiam in dictione dummodo, eadẽ eſt ſignificatio, vt d. l. cùm ab eo. itẽ in aduerbio ne. vt dicẽdo, [Titium heredẽ inſtituo, ne fideicommiſſa ex teſtamento Sempronij retineat.] qua dictione, exponitur pro vt non, & ſenſus eſt vt non retineat. l. cùm pater §. Titio. verſ. plane ff. de leg. 2. Idem in præpoſitione ad, vt dicẽdo, [Lego illi mille ad monumentum meum ædificãdum,] quia ſenſus eſt, vt ædificet monumentũ. l. quibus diebus. § fin. ff. de Condi. & demon. Idem in dictione pro, vt [lego decem pro cura corporis mei ſuſtinenda.] l. Lucius. §. final. ff. de leg. Idem in præpoſitione in, vt dicendo, in cura corporis mei, in monumento faciendo, &c. Sed ſi diceretur, lego vxori meæ in tempus liberorum, tunc faceret conditionẽ. Idem in dictione nomine, vt dicendo, nomine dotis puellarum pauperum, vel redemptionis captiuorum lego, &c. Vbi non ſignificatur conditio, ſed modus. l. nulli. C. de Epiſco. & cleric. Ratio, quia captiui ſemper ſunt capti, & puellæ ſemper ſunt pauperes: Secus ſi relinqueretur nomine dotis certæ perſonæ, vel redẽptionis certæ perſonæ, quia tunc faceret conditionem Et idem dic in omni alia parte orationis, quæ ad hoc ſignificatum poteſt adaptari ex ſe vel ſubiecta materia.

MODVLI dicuntur quædam formulæ & menſuræ cementariorum, per quas modi & quantitates lapidum comprehenduntur.

MOLAE, non ſupellectilis, ſed inſtrumenti appellatione continentur. l. dolia. de fun. inſtru.

MOLES videtur accepiſſe Vlp. in l. j. de impen. in reb. dot. fa. pro ſtructuris ad arcendum aquas paratis.

MOLIOR, moliris, eſt moles ad ædificium aliquod coaptare. Virgilius primo Æneid.

Moliriq́ arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa.

Vlpian. lib. 39. l. j. de Noui operis nun. [Qui fortè in publico vel in priuato quid molitur.] Inde molitio, onis, pro ipſo apparatu ædificandi. vt ff. eodem titu. l. ſtipulatio.

MOLITIO, inquit, non impeditur. Demoliri verò & demolitio opponitur ei quod eſt moliri, & molitio, ꝓ eo quod eſt diruere, & dirutio, vt in eo. tit. ſæpe. Neb.

MOLIRI eſt conari. cap. quia ex eo pac. lib. 6. aliquando ponitur pro facere, vnde demoliri pro deſtruere. l. j. §. nũciatio, 2. de oper. no. nuncia.

MOLA manuaria, ſiue manualis. ſiue truſatilis, dicitur quæ ad frumẽti molituram manu circũagitur, quæ, vt ait Virg. in More.

Rotat aſſiduis gyris, & concitat orbem.

Mola quoque iumentaria, & ex Euãgelio, mola aſinaria, eſt quã iumẽta verſant. Labeo li. 33. Di. de fun. inſt l. dolia. Molas, inqt, manuarias ſupellectilis, iumẽtarias autẽ inſtrumẽti eſſe Ofilius ait. Molas verò aquarias, hoc eſt

aquas verſa

aquas verſatiles, ante Iuſtiniani tēpora fuiſſe nōdū legi. Is enim in tit. de Aquæd. l. j. decernimus. molæ aquariæ meminit, quam ſermonis Latini ignari molendinum appellant. Nam quod legitur aſina molendinaria in tit. de fund. inſt. l. cum de lanionis. non à molendino, ſed à molendo deductum eſt. An. Neb.

MOMENTANEA poſſeſſio quæ & cur dicta, vide ſuprà in ver. [interdictum momentaneæ poſſeſſionis]

MONACHI, inde dicti ſunt, quaſi ſolitarij. Eugenius vero Papa videtur deducere à voce Græca μόνος, quæ vnum ſignificat, & ἄχος id eſt triſtis, quia monachus debeat ſtare ſolus & triſtis, vt xvj. q. cap. placuit. ij. & qui propriè appellentur monachi, & quomodo differant à fratribus, docet Abb. in cap. cauſam quæ. de iudic.

MONAZONIVM, locus in eremo, in quo monachi congregantur: monazontes verò dicuntur ſolitariè viuentes. l. quidam ignauiæ. C. de Decur.

MONETA adulterina, id eſt falſa. C. de fal. mon. l. j. ſicut & ſcientia non vera dicitur adulterina, vt in proœmio Digeſtorum, §. hæc autem.

MONETALES triumuiri dicti ſunt æris, argenti atque auri flatores. l. ij. de Orig. iur.

MONETARII, qui monetam cudunt. Aliàs ſecundum Alciat. in Rub. C. de gynæcia. pro quodam textrini officio accipiuntur.

MONIALIS, eſt quæ profeſſa eſt ſe velle viuere ſecundùm regulam beati Benedicti, Baſilij, vel Auguſtini. cap. perniciosam. xviij. quæſt. ij.

MONOGAMVS, eſt vir vnius vxoris. ſicut bigamus duarum vxorum.

MONOMACHIA. Require ſuprà [Duellum.]

MONOMERῶS agere, dicitur is cuius aduerſarius in iudicio non adfuit: ex quo eremodicium contigit. Nam (vt ait Heſychius) ἐρήμη μονομερὴς δίκη. Paul. l. vl. ff. ad Sen. Cōſ. Trebellia. [Polycrates fideicommiſſum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum proconſulem Achaiæ, appellatione facta, cū ſolùm Phœbus egiſſet μονομερῶς, victus eſt.]

MONITORES ſerui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vinctorum, & aratorum turbam obeūtes, vnumquemq; moneāt, & ſegniores caſtigēt. Vlp. l. 8. ff. de Inſt. vel Inſt. leg. [Quærendi, veluti homines qui agrum colunt & qui eos exercent, præpoſitíve ſunt hi, quorum in numero ſunt villici & monitores.

MONOPOLIVM, eſt alicuius negotiationis, aut officij ſuperioris vnica exercitatio cū prærogatiua, & ſingulari inito pacto. Verbi gratia, cauſa negotiationis aliqui inter ſe paciſcūtur, ne poſſeſſio aliqua pretio minori vendatur quā ipſi inter ſe conſtituerūt, vel venditores panis vel cuiuſcūque negotiationis inter ſe pacti ſunt, vt rem aliquam venalem vtilem & neceſſariā reipublicæ non dent pro minori pretio quàm conuenerunt vendere, vel ne aliquos inſtruant in arte ſua, niſi filios vel nepotes, vt ipſi ſolum commodum artis vel negotiationis faciant & habeant. Iſti enim dicūtur monopolium exercere, & grauiſſimè puniendi ſunt, quia directè huiuſmodi cōuentiones ſunt contra principem. Et dicitur ſecundùm Azonem

Digitized by Google

nem à μόνος quod eſt vnum, & πόλις, id eſt, ciuitas, quaſi vna negotiatio in ciuitate, vel ſocietas vna ex pacto. Et inde dicitur monopolia pluraliter, & monopolus, & eſt qui vult eſſe ſolus in ciuitate venditor, ſ. is qui impetrat quòd ſibi ſoli liceat in ciuitate aliqua ſpecialia vẽdere, emere, vel facere. Vel monopolæ ſunt, qui impetrãt quòd ipſis ſolis liceat huiuſmodi facere, & in vendendis rebus certum pretium ſtatuere, contra quod nemini liceat vendere. Vel dicitur monopolium à μόνος & πωλέω, id eſt, vẽdo, quaſi vno modo faciẽda venditio: & talia commercia ſunt prohibita. C. de Monopol. & illi. conue. nego. l. vnica. Eodem modo binopolium dicitur à binopolis, & binopola, quaſi bino modo facienda emp.

MONS dicitur à mouendo, per contrarium, quia non mouetur, ex figura antiphraſi, ſicut bellum, lucus, & ſimilia, ſecundùm Bar. in tractatu Tyberiadis. verſic. [eſt autem mons.]

MONSTRVM appellatur quod eſt contra naturam, vt Minotaurus.

MONVMENTVM eſt illud repoſitorium, in quo mortui reponuntur, ſ. ſepulchrum ſine corpore. & dicitur à moneo, quia extat ad memoriam defuncti. l. monumentum. ff. de reli. & ſumpti. fune.

MORA fieri quando dicatur, tractat diffuſiſſimè Iuriſconſ. in l. mora fieri. de Vſur.

MORATORIA cautio, dicitur quæ datur ad hoc vt quis differat & expectet.

MORBVS, eſt habitus cuiuſcunque corporis contra naturam, qui vſum eius ad illud facit deteriorem, cuius cauſa nobis natura ſanitatem dedit, ſiue in toto corpore, vt febris, ſiue in parte, vt cæcitas. ff. de Ædi. edic. l. j. §. ſed ſciendum.

MORBVS ſonticus, eſt qui cuique rei nocet. ff. de Verbo. ſignif. l. morbus. & dicit gl. ibi, cuique rei agendæ. vt ff. de Ædi. l. final. §. finali. ff. de Re iudicata. l. quæſitum.

MORES dicuntur frequẽtes actus hominum ſecundùm Io. Theu. in princ. Decre. in gloſſ. & j. diſtin. mos.

MORS ciuilis, æquiparatur naturali in caſibus à iure expreſſis. glo. mag. in cap. ſuſceptum. de Reſcript. in vj. & gloſſ. in c. placuit. 16. q. j. Vide tamen an & quando æquiparantur per Bart. in l. ex ea parte. §. in inſulam. ff. de Verb. oblig. Inn. & Anton. de Butr. in c. licet. de Offic. deleg. & Feli. ibi. & Pan. in c. cum ſis. de conuer. coniug.

MORTE tenus, id eſt, ad mortem. 33. q. 5. notificaſti te morte tenus infirmatum.

MORTIS cauſa capitur, quod propter mortem alicuius nobis obuenit, dummodo talis acquiſitio ſpeciale nomen nõ habeat. l. qui pretio. & l. mortis cauſa capitur. de Dona. cau. mor.

MORTIS cauſa donatio. Require ſupra donatio.

MORTIS tempore fuiſſe videtur, qui in vtero relictus eſt. l. intelligendus. de verb. ſign.

MORTVARIVM dicitur quod quis reliquit in morte. vt not. in c. conquerente. de offic. ordina.

MORTVVS, eſt rebus humanis exemptus. de Offic. deleg. quamuis. & c. ſi delegatus. eo. tit. li. vj. Dicitur autem quis mortuus ſex modis. Primò ſpiritualiter, & ſic dupliciter, ſcilicet, bene & malè. Bene

Digitized by Google

Bene dupliciter. Per baptiſmum, & per pœnitentiã. de Cõſec. diſt. iiij. vt oſtẽderetur. de pœni. diſt. j. multiplex. Male tripliciter. Primò baptizatus, ab eccleſiæ tamẽ vnitate diuiſus. de Conſe. diſt. ij. Chriſtus. Secundò baptizatus in eccleſiæ vnitate conſiſtens, tamen criminoſus. iij. q. iiij. hi qui. c. canonica. ea. cau. quæſtione v. Tertiò baptizatus & æternaliter damnatus, de conſecrat. diſtinct. iiij. filius. Secundò ciuiliter, vt ab hoſtibus captus, ſeruus effectus, libertus in ſeruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtrario viuere, qui immaniter occiſus eſt propter fidẽ Chriſti, quare mors ſanctorũ frequẽter dicitur ab eccleſia natalis eorum, quaſi tunc ad vitam nati ſint. Tertiò ſpeculariter, vt monachus. xvj. quæſtio. j. placuit. j. Quartò affectualiter, vt Paulus mortuus fuit, vt ait, [mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo.] xxvij. quæſtione j. quæ Chriſto. Quintò carnaliter, & ſextò corporaliter, qui duo modi poni poſſunt pro eodem. & ſic Lazarus mortuus erat. xxiiij. quæſt. j. ſi quem forte. Et differunt mortuus & occiſus. l. proinde. ff. ad l. Aquil. nam quilibet mortuus nõ eſt occiſus, ſed econuerſo. & ita hæc duo ſe habent vt genus & ſpecies, vt creditum & mutuum. l. ij. §. appellata. ff. ſi cer. pe. Et qui mortui naſcuntur, neque nati neque procreati videntur, l. ij. C. de poſthu hered. inſtit.

MOS eſt longæua conſuetudo. de moribus tantummodo tractatur in c. mos autem. diſt. j vel ſecundum Iſid. mos eſt cõſuetudo vetuſtate præſcripta. & de hac dictione not. in l pen. & in Auth. & conſequenter. C. de ſenten. & interlo. omn. iud.

MOS ſecundùm Feſtum de verb. ſig. eſt inſtitutum patrium, pertinẽs ad religiones ceremoniaſque maiorum. Ex quibus verbis apparet morem obſeruationem quandam eſſe, nõ lege, ſed iudicio & opinione confirmatã. vide Budæum in annot. ad Pandectas. ff. de Iuſt. & iur. in l. ius ciuile.

MOTU proprio gratia fieri cenſetur, quando hoc expreſsè cautũ eſt in eadem: nec ſufficit ſi probatur quòd Papa motu proprio fecerit, niſi contineatur in litteris. c. ſi motu proprio. de Præben. lib. vj. & ibi concor. in gloſſ. fin.

MOVENTIA, vide [mobilia.]

MOVERI controuerſia dicitur, non ſolùm agendo, ſed etiam reſiſtẽdo. l. nõ ſolùm. §. ſi ſtatus. & ibidem gloſſ. ff. de Procura. & per Dyn. in §. omniũ. Inſtit. de Actio.

MOX qualiter capiatur, eſt glo. in quia propter. de Elect. ſuper verbo mox. & in l. j. ff ſi. certum petatur.

De M ante V.

MUCOR, eſt vitium panis, vnde dicitur. Panis muceſcit, vel mucidus fit.

MUCRO, eſt enſis. de hoc vide Archi. in c. fi. de except. lib. vj. Et ſumitur quandoque pro excommunicatione, vt xvj. q. j. cap. viſis. xxiiij. q. 3. corripiantur.

MULCERE, id eſt, lenire, placare, vel blandiri.

MULCTA, eſt animaduerſio vel pœna pecuniaria arbitrio iudicis inflicta ad correctionem malorum morum. Pœna autẽ eſt certa, impoſita à lege, quam quiſque poteſt, vt not. in lege quicunque. in gloſſ. ſuper verbo, vel tertio. Co. de Seruis fugiti. in lege mulcta. ff. de condi. & demonſtra. Dici-

tur

Digitized by Google

tur autem mulcta illa pœna,quæ non eſt à lege ſtatuta vel expreſſa.nam iudices in pluribus caſibus legibus non ſcriptis ſic mulctare poſſunt litigantes. Ex hoc patet differentia inter mulctam & pœnam. Nam pœna generaliter ſumitur tam pro pœna pecuniaria, quàm pro pœna corporali, ſeu capitali: ſed mulcta pro pœna pecuniaria,& per ſententiam à iudice irrogata: vnde bene appellatur à mulcta, non autem à pœna.l.ſi qua pœna.ff. de Verbo. ſignifi. Item mulcta non indicitur niſi à maioribus magiſtratibus, ſed pœna à quolibet iudice.

MVLCTARE,eſt punire in pecunia, & aliquando ponitur pro abbreuiare.C.de modo mulc.l.j.

MVLIER dicitur à mollitie mentis, & ideo varium & mutabile teſtimonium profert.facit gl. in c. forus.extrà,de Verb.ſign.

MVLIERIS appellatio licet propriè referatur ad corruptam, l.alioquin.de contrahen. emptio.& l. quæritur.de Ædil.edic. non impropriè tamen quis appellauerit mulierem etiam virginem viripotentē l.mulieris.de verborum ſignific. & latiore ſignificatione mulieres dicūtur omnes quę fœminei ſexus ſunt. l. argumento. §.muliebri.de Aur.& arg.leg.

MVLIO, eſt cuſtos mulorum.Vnde

Mulio agit mulos, ſed agaſo ducit aſellos.

l.idem iuris. ff. ad legem Aquil.

MVLSVM, potio quædam ex vino & melle.§.ſi duorum.Inſtitu. de rerum diuiſ.

MVLSVM potio eſt quæ ex vino & melle concinnatur. Hor.j.Sermonum.

-Lam præcordia mulſo
Prolueris melius.

Martial. in diſt. cuius lemma eſt mulſum,

Attica Nectareum turbatis mella falernum.

Vlp.lib. 33. tit. de Tritic. & vin. leg.l.ſi quis.[Si mulſum,inquit, ſit factū,vini appellatione nō cōtinebitur.]Vlp. lib.6.titu.de Rei vēd.l.idē.Si ex melle meo, & vino tuo mulſum factū ſit.Ant. N.

MVLTI dicuntur duo aut tres.ca. iteratur. de Conſec. diſt. 2. & l. multis.C.de libe.cau.Aliquando multi dicuntur vigintiquatuor millia.can.diſciplina. xlv.diſtin. Quandoque quadraginta.c.latores.extrà,de cler.excom. Aliquādo decem.vt in aut.de trie.& ſemiſ.in prin.Et quot faciant multitudinem, vel dicantur multi, vide latè per Bart.in l. prætor ff. Vi bono.rap. Et an duo dicantur multi, vide Abb. in ca. ad noſtram.de Reb.eccle.non aliē. Et qui dicantur pauci: vide c.latores de cler.excom.mini.

MVLTIFARIAM, id eſt, multis modis. ff. de Incen. rui.& nauf.l.ne qd ſic plurifariā,id eſt, pluribus modis.ff.de In integr.reſti.l.j I:ē trifariam & omnifariam. vt ff. de muner.& honor.l.fina.§. hæc omnia. & de con.ſtip.l.optimā.

MVLTIPLICATIO, eſt quando diſpoſitio iteratur, ſeu multiplicatur. Verbi gratia, teſtator pluribus heredibus inſtitutis legat ab vno decem Titio, & ab alio decem,& ſic de aliis à quolibet herede decē inſolidum debeatur.l.ſi pluribus.§.j.ff.de leg. ij. quia ſignificatum ſumitur ex multiplicatione diſpoſitionis,iūcto quòd qualitas eſt multiplicabilis: ideo ex qualibet diſpoſitione debetur qualibet qualitas adiecta.Item ibi, teſtator ab herede inſtituto legat decē Titio,

Digitized by Google

tio,& ſi heres non erit,ſubſtituit Seium,& ab eodem legat decem eidem Titio, inſtitutus non eſt heres, & ſubſtitutus tenebitur tantùm ad decem ab ipſo relicta vel ab inſtituto, quod idem eſt, arg.l.licet.ff.de Leg.j & l.ſeruo. §.ſi quis apud.eod.tit.Ratio,quia ſubſtitutio ſignificat ſubſtitutũ eſſe appoſitum loco inſtituti. Item ſi teſtator legat decem Titio in Teſtamento, & eidem Titio legat decem in codicillis,ſingula debentur, quia multiplicatio ſignificatur. l. quinquaginta. ff.de Probat. Sed ibi teſtator legat decem Titio in teſtamento, poſt in eodem teſtamento legat Titio decem, ſemel tantum debentur,vt l.plane.§.ſed ſi non.ff. deLeg.j.quia ex eodem teſtamẽto & eadem quantitate concluditur teſtatorem quantitatem nõ voluiſſe multiplicare, niſi euidenter probaretur contrarium. Sed ibi teſtator legat decem Titio,poſteà in eodem teſtamento legat Titio xv.vtraque quantitas debetur, l.planè. præalleg. & à cõtrario ſenſu,cùm dicit eadem, & eſt ratio ex diuerſitate quantitatis.Secus,ſi diceret,Titio,cui legaui decem,volo pręſtar: quindecim:tunc enim quindecim tãtùm debentur.Idẽ dic in contractib', prout quodlibet probabile medium concludit. Item multiplicatio deberi ſignificatur:verbi gratia, numeraui tibi decem, & incontinenti ſtipulor xx. illa debentur. l. ſi ita. ff. de Noua. & de leg.quia ſignificatum ſumitur ex ſtipulatione facta incõtinenti poſt numerationem. Item ibi,ꝓmitto tibi decem, tibi promitto x.bis teneretur, quia ſi intelligeretur de eiſdem, promiſſio ſecũda eſſet fruſtratoria, quod non eſt dicendum, argu.l.ſi quando. ff.de legat.j.

MVLTOTIES & toties. not. Archi.ix.quæſt.3.non eſt.

MVNDVS muliebris, vt inquit Varro,dictus eſt à mundicia. Idẽ & ornatus, quaſi ab ore natus: à Græcis κόσμος dicitur. Vnde multi fuerunt auctores,quosGalenus citat,qui coſmetica,id eſt, de ornatu ſcripſerunt. Vlp. tit.de Aur. & argu. leg. l. argumento. Mundus, inquit, muliebris,eſt quo mulier mundior fit, & ſubdit quæ numerantur in mundo muliebri,de quo etiam eſt tit. N.

MVNDVS (inquit Accur.)vocatur inſtrumentum, in quo poſt factã rogationem omnia comprehenduntur:à munditia,eo quòd ſine vituperatione eſſe debet, l.contractus.C.de fin.inſtr.

MVNDVS muliebris,eſt quo mulier mundior fit. l. argumento.§. mundus.de Au. & arg. leg. & ibi vide quæ contineantur mundi appellatione.

MVNERA patrimonialia & mixta.vide Spec.tit.de cenſi.& exac. in trac.libellorum.§.nunc autem dicendum.ver. [quæ autem ſunt munera.] Item munerũ alia ſunt ſordida, vt arenæ fodiendæ, calcis coquendæ, quæ in dignitatibus conſtituti non conſueuerunt ſubire. Alia ſunt ſordida contrario modo ſe habentia.

MVNICIPIVM, eſt oppidum in Italia vel in prouincia aliqua cõſtitutum,in quo pacis obſeruãdę cauſa milites cõſtituti erãt.Si aut in municipio nati ſunt, non minus dicuntur municipales, vt l. municipes ff.de Ver.ſignif.

MVNICIPIVM, eſt ciuitas, & municipes cuiuſcunque ciuitatis ciues appellantur. ff. ad l. iul.de amb.leg.j.

MVNICIPES dicuntur qui cuiuſcunque municipij, manerici, locíve tenent cuſtodiam. Et dicitur à munere & capio, non obſtante quòd munus non capiatur. Et tamen municipes dicuntur, qui in eodē municipio nati ſunt, vt l. municipes. præall. Vel dicuntur qui in municipio faciunt munera, ſed abuſiuè.

MVNICIPALIS honor, eſt adminiſtratio reipu. cum gradu dignitatis, ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens. ff. de mune. & hono. l. honor.

MVNICIPALIS magiſter dicitur ille, qui præeſt municip.

MVNICEPS, originarius dicitur. ab origine patris, non ſua cauſa: vt in l. filios. C. de mun. & oneri. lib. x.

MVNICIPALIA iura ſunt, quæ ſtatuta vulgò appellamus, hoc eſt peculiares vniuſcuiuſque ciuitatis leges.

MVNIFICES milites dicebātur, qui munera militaria ſubibant, de quibus vide Alciat. in l. munus. de Verb. ſignific.

MVNIFICVS, eſt ille cui aliquod officium impoſitum. & res munifica dicitur, quaſi munus faciens. l. j. de prædiis & omn. reb. nauic. lib. xj.

MVNIMENTA dicuntur probationes & inſtrumenta, quæ cauſam muniunt. vide de Electio. c. quamuis. in glo. fi. lib. 6. aliàs monimenta dicuntur, eò quòd monent & informant iudices quid facere debent.

MONVMENTVM differt à monimento ſiue munimento, quòd monumentum eſt ſepulchrum quod erigitur in defuncti memoriam, ſiue illud ſit inane, ſiue cadauer complectatur. Munimentum verò eſt in ædificio illud ꝙ ab inferendo damno defendit, dictum à muniendo. Marcellus lib. 11. ti. de Religioſis & ſumptibus funerum. l. funeris ſumptus. [Munimentum ſepulchri id eſſe Diuus Hadrianus. ſcripſit, quod muniendi eius loci cauſa factum ſit.]Nebr.

MVNIMENTVM, eſt omne quo quis inſtruitur & munitur. c. cum qui. de proba. & per Arch. in c. quamuis. circa fin. de Elect. in vj. & c. pia. de exce. in vj. idem dic de documentis.

MVNVS eſt duplex, aliud publicum, aliud priuatum. Publicum eſt, quod in adminiſtranda republica cum ſumptu ſine dignitatis titulo ſubminiſtratur, vt ff. de Mu. & hono. l. j. in prin. Et differunt munus & donum, qua munus eſt cùm aliquid datur cauſa præcedente, donum verò ſine cauſa, vt ff. de Verb. ſign. l. inter donum. Et inquit Paul. in l. munus. ff. de Verb. ſign. munus tribus modis dicitur. Vno modo donum. Altero modo onus, inde immunitas appellatur. Tertio officiū, vnde munera militaria. Inde municeps qui munera ciuilia capit. Vnde dicitur:

Dat meritum munus, ſed confert gratia donum.

MVNVS cum cauſa datur donum ſine cauſa. De hoc etiam per Ioa. And. in gl. in c. accuſatus. de hære. lib. 6.

MVREX, eſt quoddam genus piſcis: inde murilegulus, quaſi legens murices. Sunt autem murices piſces ex quorum ſanguine fit atramētum imperiale, in quo purpura tingebatur, ſecundum Accu. in l. j. C. quæ res vē. nō. poſ. Etiā conchyliū eſt animal ſimile.

MVRILEGVLI, dicuntur qui muri

murices, hoc eſt conchylia colligunt, ex quibus purpuraceus color inducitur. nam purpurarum genera complura ſunt, buccinũ, ianthinum, murex. de quibus in tit.de leg. 3.l. Si cui lana. Igitur murileguli ſunt purpurarum cõquiſitores,de quib.Iuſtin.lib. 11. Cod.tit.de moneta.& muril. Ne.

MVRILEGVLI ſecundùm Accur.dicuntur, qui capiunt piſces, qui dicuntur murices,vt ſuprà.

MVRGISO dicitur ille qui iners eſt & deſidioſus, & hoc intellexit Vlp. in l.3.§.idem Pompon.ff. de Ædil.edic. licet in incorrectis codicibus legatur morionem.

MVRIA, ſalſamentum ſiue ſalſugo exudans ex piſcibus ſalitis, qua antiquiores vtebantur ad ciborum condituras. Aliquando muria ex ſale tantùm & aqua macerata conſtabat, quæ muria dura cognominabatur: quo modo autem fiat,Plin. & Columella oſtendunt. Vlpia.in tit. de Penu. leg. l. qui penum. §. eſculenta. [Lacertas,inquit, cum muria ſua contineri,Labeo ait.]

MVRIAM interpretantur aliqui ſalſuginem quæ exudat ex piſcibus ſalitis.l.qui penu. de pen.le.

MVRRHA, & vaſa murrhina,dicebantur quæ ex murrha lapide pretioſo tornabantur.Lucanus.

Non auro murrhaq; bibunt?

Martialis:

Si calidum potas ardenti murrha falerno,

Conuenit.

De murrha lapide Plin. libr. 37. plura. Sed huius lapidis vas vnũ tantùm noſtro ſeculo monſtratur Venetiis in ærario diui Marci,Agatham ipſi vocant. De vaſis murrhinis Martia.

Surrentina bibis,nec murrhina ſume,nec aurum. Et Iuuenalis:

Grandia tolluntur cryſtalla, maxima rurſus

Murrhina.

Florentinus in tit.de ſuppellect. legat.l.ſuppellectili.[De murrhinis, inquit, & cryſtallinis dubitari poteſt:]atque ibidẽ[murrhina & cryſtallina ex eadem materia eſſe.] Item Pompon.tit.de Auro & arg.leg.l.& ſi non.[murrhina,inquit, vaſa in gemmis nõ eſſe Caſſius ſcribit.]Nebr.

MVRRHINA vaſa,ex murrha lapide facta.

MVSCVLARII, aquæ ductus ex muſculis delabentes. l. decernimus.C.de Aquæduct. erãt autem muſculi tubi inſtar muſculorum, quibus vtebantur in bello ad aquandas foſſas.Alciat.

MVSIO, id eſt,fatuus.

MVSIVARII, de quibus in l. j. C.de excuſ. artific. ſunt artifices operis muſiui, quod hodie quoque, licet corrupto vocabulo, vulgariter [Moſaicum] appellamus.

MVTATIO capitur pro variatione.

MVTATORIA dicuntur vulgò diuerſoria vel fullonica,quaſi ſecreta ædificia, & ponitur etiam pro veſtimentis pluribus mutationem habentibus.

MVTIANA cautio.Vide [Cautio Mutiana.]

MVTILARE, eſt aliquod membrum amputare, vel aliquod integrum detruncare, vt homini manum,vel pedem, vel aliquod membrum auferre.

MVTVS eſt,qui propriè loqui non poteſt.§.item ſurdus.Inſtit. Quibus non eſt permiſſ. facere teſtamentum.

Digitized by Google

MVTVVM eſt,quod alicui præſtatur,vt tempore ſuo reddat.Et dicitur,quaſi de meo tuũ, vnde eſt nomen compoſitum ex corrupto & integro,quia quod meum fuerat mutuãdo tuũ facio. Vnde res quæ ponderantur,vt argentũ, & ſimilia,quę numerantur vt pecunia, & quæ menſurantur vt frumentum,mutuari poſſunt. l.ij.ff. ſi cer. pet. §. mutui datio. Inſtit. Quib.mod.cõtrah.oblig. in prin. Et mutuum tripliciter poteſt reconciliari,vt not.glo.Inſti.Quib. alie.licet.§.nunc autẽ. & ibidem quib.mo.re contr.obli.§.item is. in glo.& differt mutuum à commodato, quia commodatum eſt de eadem re præciſè, mutuũ autem eſt de conſimili reſtitutio,vt not.glo.ibidem,& vide ibi aliam differentiam notatam: & mutuũ etiam dicitur eſſe triplex, naturale tantùm, ſcilicet, quando fit numeratio ſine ſtipulatione de ſoluendo:ciuile tantùm,quando ſtipulatio interuenit de ſoluendo ſine numeratione: ciuile & naturale, quando numeratio & ſtipulatio interuenit.

De M ante Y.

MYOPS, μύωψ,Luſcitioſus,vt ait Gel.li.4.c.2.Vlp.l.10.§.3.de Æd. edi. [De Myope quæritur an ſan' eſſet:& puto eũ redhiberi poſſe.]

MYSTERIVM dicitur illud, quod ſecretam & recõditam habet diſpenſationem,hoc eſt, occultam & inuiſibilem virtutem, & gratiam à Deo diſpenſatam & collatam.j.q.j.multi.§.heu.Vbi datur differentia inter myſterium ſacrum & ſacramentum.

De N ante A.

N. L. nota erat nõ liquere ſignificans,qua iudices in ampliandа cauſſa vtebantur. Et ad eam alludi videtur in l. 36. ff. de Re iud.& l.13.§.vlt.ff.de Arbit.

NAM pro Sed apud veteres vſurpari ſolitum teſtatur Pau. l. inter ſtipulãtem.83.§.ſacram.de Verb. oblig.Et Papinianus in l. Stichũ. 95.§.vſumfructum.ff.de Solut.

NANCISCI, eſt aliquid acquirere,conſequi, vel adipiſci. Vnde nactus ſum illam,id eſt, adeptus ſum vel acquiſiui eam.

NARDVM Pomponius in l. 21. §. j.ff.de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſunt.

NARDISTACHYS, nardi ſpica,l.vlt.de publica.

NATALES in numero multitudinis, ſunt ipſa naſcendi conditio,ſiue illa ſit obſcura, ſiue clara.Plin.libr.8.[Rufus infima natalium nobilitate.] Corn. Tacitus:[Luſcus ingens ætate, claris natalibus.]Iuuenalis:

Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.

Apud Iuriſconſultos lib.44.ff.ti. eſt de Natal. reſtituen. quaſi natales de natalibus claris tantùm reſtituantur. Nebr.

NATALE dicitur ſcriptura cum annis Domini, & præconizata, quæ dicebat Lucium eſſe natum ingenuum, & ſic in Legendis Sanctorum intitulatur, natalis S. Ioannis quando moritur, quaſi tunc naſcatur nunquam moriturus: vel dicitur prima natiuitas,quę eſt de iure naturali,& omnem hominem dicit liberum: vnde conſtitutum eſt non efficere manumiſſionem natalibus, id eſt,ingenuitati. Inſtit.de Ingen.in fin. Item dicimus,ſeruus iſte reſtituitur natalibus, id eſt, libertati quam habet ex iure naturali.

Digitized by Google

turali.ff. de Nata.teſt.le.ij.

Nativitas eſt triplex, naturæ, gratiæ, & gloriæ. Naturæ prima eſt in vtero, iuxta illud, [Quod in ea natum eſt,] & c.firmiſſimè. de conſec. diſt. iiij. Natiuitas gratiæ eſt ſecunda, quando quis renaſcitur per baptiſmum, iuxta illud [: Niſi quis renatus fuerit denuo, &c.] qui in maternis.eadem diſt. Natiuitas gloriæ eſt quando depoſita vetuſtate pœnæ, homo naſcitur ad gloriam. ca.poſt baptiſmum. ead. diſt. ſicut mors ſanctorum natalis dicitur.c.ſanè xxiiij.q.ij.

Natorum appellatio pertinet etiam ad nepotes.le.natorum.de Ver.ſig.

Natura ſumitur multis modis. Primò eſt ius inſitum rei, ſimilia de ſimilibus procreans. Secundò eſt quidam inſtinctus naturæ ex ſenſualitate prouenniens, ad appetendum, procreandum, & educandum. Tertiò eſt inſtinctus naturæ ex ratione prouenniens. Quartò ius naturale, id eſt, præcepta naturalia. in princ. decret.§.ius autem.ibi no. Aliquando natura, id eſt, conſuetudo.l.j.ff. ad Maced. & ibi gloſſ. in verbo[natura.] Aliquando idem eſt quod poſſibilitas naturæ.le.ſi quis poſthumos.ff.de Liber.& poſthum. Aliquando pro diuina ſcientia.l.ſed & ſi.§. ſi paterfam. ff. de Iud. Aliquando pro naturali ratione. inſita à natura.l e. ſi non ſortem. §.libertus. ff.de cond.indeb.

Naturalis dicitur filius ex cōcubina, quæ in domo propria tenetur vnica quaſi loco vxoris.

Naturalis obligatio quæ ſit, vide infrà, ver.[obligatio.]

Naturalis poſſeſſio quæ, vide infrà, ver.[poſſidere.]

Natus viuus dicitur, qui vocem emittit, vel aliter diſcernitur eſſe viuus, & habet formam hominis, ſecundùm Bart.in lege quod dicitur.ff.de lib. & poſth.

Navalia vaſa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. Vlp.l.19.§.5.ff. de Aur.Arg. [Vaſorum appellatio generalis eſt: dicimus vaſa vinaria & naualia.]

Navarchus, nauis præfectus: nam Græci vocant nauarchos qui in claſſe ſingulis nauibus præſunt.

Naufragium, eſt naue fracta ſubmerſio rerum ſiue corporum. & dicitur quaſi nauis fragium, id eſt, fractura. C. de Naufrag. lib.vndecimo.

Navicularii ſeu [naucleri] ſunt qui tranſportant publicas ſpecies, ſecundùm Accurſ. C.de Nau.pub.ſpec.tranſpor.li. vndecimo, in rubric. Et dicuntur etiam illi qui annonarias ſpecies à ſuſceptoribus in prouincia accipere, & Romam vel in caſtra vbi erant milites, deferre debebant.

Navigium quandoque ſignificat nauigationem, interdum & nauem ipſam, imo & rates nauigij appellatione continentur.l.j.§.ait. de flum. & ne quid in flumine publ.

Naulum, eſt vectura, ſiue pretiũ quod præſtatur pro eadem, facta conuentione inter vectores, id eſt, vehendos pro mercede nauigationis cum illis qui nauigium exercent vel ducunt.

Naupegis ναυπηγὸς, nauium architectus apud Tarruntenum l.vlt.de iur.imm.

Nausocomium, eſt domus in qua iuuenes educantur.

Nauta, eſt qui miniſtrat in naui, vel ducit nauem eam gubernãs,

Digitized by Google

& ea quæ ad vſum eius pertinent, faciens. ff. nau. cau. ſta. leg. j. §. ij ff. fur. aduer. nau. l. vnica.

NAVTAE epibatæ, in l. debet. ff. naut. caup. ſtab. dicuntur qui nauem aſcendunt, & pro naulo, ipſi nautarum officio funguntur.

NAVTICA pecunia, eſt quæ periculo creditoris in nauigio ſuſcepto datur traiiciēda. Sed quaſi nautica eſt, cùm periculū mutuatæ pecuniæ in me recipio, ſi aliqua conditio non exiſtat, puta, ſi piſcator non capiat piſces, & huiuſmodi: vide gloſſ. Cod. de naut. fœn. in rubr.

NAVTICVM fœnus eſt, quod propter nauticam pecuniam vel quaſi nauticam exigitur. ff. de Naut. fœn. per totum. & Cod. eod. tit. l. cùm proponas.

NAVTICVS Tyberinus eſt, qui nauigat in flumine Romæ, vehendo in Romam, vel extra vehendo ad caſtra, vt Cod. de Nau. Tyb. lib. xj.

De N ante E.

NE pro vt, quandoque capitur. ff. de acq. poſſ. le. qui abſenti. §. j. de hac dictione vide Cod. de ind. vid. tol. in auth. cui relictum.

NEC implicat ſenſum contrarium expreſſè, vt not. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. ad bon. poſſ. poſſint. aliquando ponitur pro non, vt in l. nec. ff. de fur.

NECARE videtur (ait le. necare. de lib. agnoſ.) nō tantùm is qui partum præfocat, ſed & is qui abiicit, & qui alimoniā denegat.

NECESSARIAE impenſæ, vide in ver. [impenſæ.]

NECESSARII, id eſt, conſanguinei.

NECESSARII heredes, require in verb. [heres neceſſarius.]

NECESSITVDO, eſt parentela vel cognatio. le. non eſt ſingulis. ff. de Reg. iur. vbi gl. ſic exponit.

NEGATIVA multiplex eſt, ſcilicet facti, dicti, iuris, qualitatis, & quædam pura. Vnde negatiua facti duplex eſt, ſcil. pura, quæ habet determinationem temporis, loci, vel alterius rei, puta quia eſt coarctata ad certas perſonas, de qua eſt caſus in cap. tertio loco. de probatio. vbi coarctatur ad perſonas capituli. Et illa probari poteſt indirectè. Verbi gratia, ſi inſtrumentum exhibeatur continens ſtipulationem factam tali die vel loco: argu. cap. ex tenore. de teſtib. Aut non habet aliquam talem determinationem, & tunc probari nō poteſt directè vel indirectè: vnde onus probandi transfertur in aduerſarium, & hoc ideo quia negationum non ſunt cauſæ nec circūſtantiæ, quæ ſunt neceſſariæ in probatione: vt ſi quis dicit ſe nūnquam contraxiſſe cum Berta, vel non cognouiſſe Bertam, quæ dicitur negatiua explicita, de frig. & malefic. cap. primo. Vel dicitur negatiua poſitio. Eſt enim poſitio negatiua implicita, vt pono ꝙ in electione tantùm quatuor canonici præſentes fuerunt, vt in cap. cùm eccleſia. de cau. poſſeſſ. & propr. Quas poſitiones negatiuas iuris rigor repellit, ſed æquitas admittit, ſi iudici videbitur, vt cap. primo de confeſſ. lib. vj. Etiā ibi, ſi aliquis dicat ſe eſſe non citatum. Et negatiua facti mixta dicitur, quæ cum affirmatiua implicita miſcetur, vt illa, quæ habet affirmatiuam implicitè dicendo, [Ego non renunciaui ſponte.] quaſi dicat, renunciaui coactus vel inuitus. Et hæc debet probari ab eo qui negat. c. ſuper hoc. de Renunc. Sed negatiua

Digitized by Google

gatiua iuris probari poteſt, vt ſi dicat quis alicui. Non poteſt eſſe teſtis, debet hoc probare. Similiter ſi negetur emancipatio ritè facta, negans iuſtè factam, debet hoc probare quòd non ſit facta de iure, ſed contra ius. in l. ab ea parte. §. j. ff. de Proba. Negatiua verò qualitatis duplex eſt, ſcilicet aut qualitatis intrinſecæ, aut qualitatis extrinſecæ. De qualitate extrinſeca, vt cùm homo naſcitur, & tunc præſumitur negatiua, niſi probetur affirmatiua. Vnde ſi negetur ſcientia, probãdum eſt hoc examinatione iudicis. de Præb. cap. cùm ſecundùm Apoſtolum. Si ætas, per aſpectum corporis. Si illegitimitas, aut is cui illegitimitas opponitur, eſt de hoc infamatus, & tunc cogitur ſe purgare. ca. bonæ. præalleg. Dicendo ergo: [Ille non eſt idoneus, non eſt legitimus, non eſt ſoluendo, &c.] probari debet ab eo qui dicit: quia quilibet præſumitur idoneus, bonus, &c. niſi cõtrarium probetur. de præſump. dudum. de ſeru. in or. fa. cap. vnic. & niſi ius præſumat in contrarium. ff. de Donat. inter vir. & vxo. l. Quintus. ff. de Prob. l. e. ſi pactum & l. ſi chirographum. Etiã iudex qui habet ex officio ſuo cuncta rimari. cap. iudicantem. xxx. quæſt. v. poteſt & debet, ſi viderit expedire, interrogare ſuper negatiua. arg. eſt ff. de Interro. actio. l. vbicunque. & cap. cùm Ioannes. de fide inſtrum. vbi iudex facit interrogationem, quam etiam pars facere nõ poterat cum eſſet in cauſa concluſum, faciunt not. per Hoſt. & Inno. in cap. ſuper his. de Accurſ. maximè ſuper negatiua vbi agitur de ſalute vel periculo animæ. argumen. de Re iudic. cap. lator. ad finem. Ex prædictis elicitur quòd quis in iudicio excuſatur reſpondendo poſitioni negatiuæ: ideò quia qui negat, non ponit, ſed remouet, ſiue ſit negatiua implicitè, ſiue explicitè, quam faciunt hæ dictiones [tãtùm, ſolùm, &c.] Specul. in titu. de poſitio. §. viij. ſic probat neutram prædictarum poni poſſe. Nam poſitiones ſuccedunt in locum probationum, vt in Authen. de his qui ingrediun. ad ap. §. fina. vnde id ſolùm veniet in poſitione, quod in probatione. Sed negatiuè, (vt prædicitur) nulla eſt directa probatio: ergo nec poſitio. Et dat Baldus rationem, quia reſponſio ad poſitionem fit ad reuelandum ab onere probandi. Sed poſitiones negatiuas nõ habet neceſſe probare, ergo non eſt ei reſpondendum. & ita dicit ſentire gloſſ. in l. ij. in §. quod obſeruari. C. de Iurament. calumn. Si verò haberet neceſſe probare, tũc deberet reſponderi, vt in cap. j. de Confeſſ. li. vj. Idem dicit negatiuam poſitionem eſſe, in qua ponitur dictio abſque, vt not. Cyn. in leg. actor. C. de Probationibus. in tertia quæſtio. Hoc verum quando iſta dictio abſque, venit ad excluſionem alicuius affirmatiuæ, & ita ex ſe nõ implicat affirmationem, ſecus, ſi implicaret illã. verbi gratia, pono quòd res fuit abſque eo quòd Titium tali die percuterem, quia tota die fui abſens alibi: nam talis poſitio non dicitur merè negatiua, quia oritur ex affirmatiua, ſcilicet, fui alibi. Et hoc tenet Speculator in titulo de poſſ. §. videndum. verb. octauo. fa. not. Inſtitut. de Iniur. ſtipula. §. item verborum. Item quia ponens illud quod ponit, ſi negatur, neceſſe habet probare.

l. actor. præallegata, quæ eſt canonizata ſexta, quæſtione vltim. accuſator. Et ſicut præpoſitio negatiua (vt prædictum eſt) ſic etiā poſitio negatiua eſt triplex, ſcilicet facti, iuris, & qualitatis. Et facti duplex, ſcilicet ſimplex & pura, quæ non habet determinationem loci, temporis, vel rei conſimilis, vt illa, [pono me non cognouiſſe Bertham.] capitulo j. de frigid. & maleficia. & c. De tali etiam in cap cùm ecclesia. de cauſa poſſeſſ. & propriet. Et alia impura vel mixta, videlicet, quæ eſt certo loco coarctata, vt in ca. propoſuiſti. de probatio. vbi per corporis inſpectionem probatur non cognita, & habet in ſe ſenſum affirmatiuum implicitum, vt non cognita, id eſt, virgo. Et dicit Bartolus in lege quicūque. præalleg. ſe ſemper defendiſſe, quòd qui proponit negatiuam, debet eam probare, etiam ſi non ſit coarctata loco vel tempore, quia intelligitur coarctata perſona proponentis. per cap. plerumque. ij. quæſt. vij. Et hoc ipſe idem concludit. C. de Ser. fugi. l. quicunque. præalleg. Ponat actor quicquid velit affirmatiuè vel negatiuè pro intentione ſua fundanda, hoc probare debet. Nota quòd antiqui doctores negatiuam probari non poſſe intellexere per teſtes. Sed hodie poteſt iudex admittere poſitiones negatiuas, quæ non poſſunt probari niſi per confeſſionem aduerſarij, ſi ſaltem hoc videatur ei æquum & expediens. De hoc de Temp. ord. cap. dilectus. de Æta. & qualit. cap. vltim. gloſſ. ante penul. in cap. j. de confeſſis lib. vj.

NEGLIGENS dicitur quaſi nec legens, ſecundùm Iſid. libro decimo Etymol. & vide Ioanni. Andr. in cap. cupientes. §. quòd ſi per xx. de Elec. lib. vj. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

NEGLIGENTIA, eſt eius quod fieri debet vel poteſt omiſſio.

NEGLIGENTIA magna, lata culpa eſt, l. magna. de Verb. ſign. vbi Alciat.

NEGOTIATIO eſt in commerciis, ſicut negotium in diſpenſatione: vnde tam negotiatio, quā negotium aliquando ſignificant actionem alicuius rei, cuius contrarium eſt otium. Aliquando actionem cauſæ, quod eſt iurgium litis. & dicitur quaſi negans otium. cap. forus. §. negotium. de Ver. ſig.

NEGOTIVM facere, ſiue negotium exhibere, quod apud Iuriſconſultos frequenter legitur, ſignificat moleſtiam alicui facere, & ſic eſt illud: In eum qui calumniæ cauſa negotium faceret. & illud, Qui pecuniam acceperit vt faceret negotium vel non faceret, pro eo quod eſt moleſtiam. Ant. Neb.

NEGOTIVM eſt triplex, ſcilicet, cōmune, publicum & priuatum. Commune eſt, quod pertinet ad diſpoſitionem alicuius regionis: Publicum, quod pertinet ad regimen alicuius ciuitatis: ſed Priuatū, quod pertinet ad priuatam perſonam. Et iſtis tribus negotiis correſpondet triplex diſpenſatio, ſcilicet politica, quæ conſiſtit in prouiſione plurium ſeu totius communitatis, & hæc docetur in octo libris politicorum Ariſt. Oeconomica, quæ cōſiſtit in diſpoſitione familiæ, & habetur in duobus libris œconomicorum Ariſt. Et monaſtica vel ethica, quæ conſiſtit in regimine

ſui

Digitized by Google

ſuiipſius tantùm,& illa tractatur in x.lib. Ethic.eiuſdem.

NEGOTIORVM geſtor,dicitur qui negotia ſine mandato gerit, inſt.de obl.ex quaſi con.§.j.

NEGOTIATORES in tit.negotia. ne mili. C. lib. x.intelligendi ſunt omnes qui officinæ aut tabernæ præſunt. Marcell autem in l.legatis. de leg. iij.ait negotiatores ſeruos dici qui præponuntur negotij exercendi cauſa, veluti ad emendum, locandum, conducendum.Cubicularios verò vel obſonatores,& his ſimiles nō rectè negotiatores appellari.

NEMASERICVM, in leg.vlt.de public.§.ſpecies. capitur pro filo quod apud Seras conficitur.

NEOPHYTVS dicitur nouus in fide.xlviij.diſt. quoniam. à νέος quod eſt nouum,& phytos,quod eſt fides. Item dicitur nouus in religione.ea. diſt.

IMO verò [neophytus] dicitur à νέος,quod eſt nouus,& φυτὸν plāta ſeu germen, quaſi dicas nouā plantam, ſeu nouum germen.

NEPOS,eſt filius filij vel filiæ,ſed neptis filia eorundem. Etiam nepos capitur pro filio fratris, ca.ij. de arb.& c.fundamenta de Electiõ.l.vj.

NEPOS poſthumus, eſt qui poſt mortem aui natus eſt ſuperſtite ſuo patre.

NEQVAM,& frugi,contrariam habent inter ſe ſignificationem.

NESCIRE & ignorare differunt, vt dictum eſt in ver. Ignorare.

NEXVM, inquit, Varro, Manilius ſcribit, omne quod per æs & libram geritur. In quo ſunt mancip.Feſtus autem,

NEXVM eſt, inquit,vt Ælius Gallus ait, quodcunque per æs & librā geritur: idque necti dicitur. quo in genere ſunt hæc, Teſtamenti factio, nexi datio,nexi liberatio. Nexū æs apud antiquos dicebatur,pecunia quæ per nexū obligatur. eius tradendi morem vide fusè apud Boëtium in comment.in Top.Cicero. Hotom.in comment. Vocab. Iur. Nexa res, & nexa pignori dicitur, quæ pignoris nomine obligata eſt.le.1. §. ſi quis. ff. Ne vis fiat ei qui in poſſ.l.22 §.1.ff.de Iur.fiſc.l.2.& l. 7.C.de Diſt. pig.

NEXVS, pro vinculum obligationis,Vlp.l.26.§.7. de Condic. indeb.[Si emptor fundi damnauerit heredem ſuum, vt venditorem nexu venditi liberaret.]

De N ante I.

NIHIL quandoque eſt aduerbium negandi,i.non.ff.ad Leg. Aquil. l.qui foueas.& C. de Contrahen. emp.l.cum ipſe.Quandoq;id eſt, non omne.ff.de Acquir.poſſ.leg. naturaliter. §.nihil.& C. de Nat. lib.l.fin. Aliquando nihil, id eſt, nullum.Inſt. de ſuc.l. in princip. Aliquando,id eſt,parum.Cod.de Caſt. pec.l.cùm allegas.l.xij.

NIHILOMINVS & nihilomagis differunt, quia primum includit affirmationem, ſecundum negationem,vt Inſt. qui. non eſt permiſſa.teſt.§.j.in gl.

NISI quot modis capiatur, vide per Dy.in Regul.peccati.de Reg. iur.l.vj.& le. actione.C.de tranſ. Nā quādo dictio niſi ſequitur negationē,tunc ſtat incluſiuè,& ſic ponitur reſpectu excipiēdi, vt in c. poſtulaſti.& in c.ſedes.de reſc. c. Romana.ver.ij. de App l.vj.Si verò præcedit affirmatio, & hoc reſpectu excipiēdi,tūc priuat.c.j. de App.c.ſi verò.de ſen. excō. cū ſimilib. Itē & ſi adiicitur orationi affirmatiuæ, priuat. de teſtib. c.de Teſtib.in fin. Quandoq;nec ponit

Digitized by Google

ponit. nec priuat. 2. qu. j. Hæc eſt ratio: nam oratio præcedens non complectebatur illum caſum. Interdum ponuntur pro ſed. xxviij. diſt. de Syracuſanæ. Quandoque pro ſi nō, vt c. præterea. ij. de appel. & ca. quicunque. de Sent. excom. lib. vj. Vnde quando ponitur niſi in ſententiis & vltimis voluntatibus, videtur inducere conditionē: ſecus in cōtractibus. De hoc vide per dominum Dy. vbi ſuprà: Et dictio niſi, componitur ex ni, id eſt non, & ſi, quaſi ſi non. Et ſumitur tripliciter. Primò conditionaliter. Secundò exceptiuè. Tertiò his modis ſimul. Item conditionaliter tripliciter, vel quo ad reſolutionem, vel quo ad diſpoſitionem, vel quo ad ademptionem. Quo ad reſolutionem ibi, vendo tibi fundum pro decem, niſi alius infra menſem attulerit meliorē conditionem. Nam venditio eſt pura, ſolutio conditionalis, quia reſoluitur vel reſcinditur ſi alius infra menſem attulerit malus pretium, ſed non ſtabit venditio. le. 2. §. ſi in diem. ff. pro Empt. Item ibi, lego decem niſi nauis ex Aſia venerit intra menſem, diſpoſitio eſt conditionalis, quia ſenſus eſt, ſi non venerit, legatū valeat & perficiatur. Similiter ibi, lego niſi noluerit, diſpoſitio conditionalis eſt, & legatum conditionale: & eſt ſenſus, lego ſi heres non contradixerit ſeu reprobauerit, ſicut apposita conditione: ſi Capitolium non aſcenderit, leg. fi. digeſt. de Cond. inſt. Item ibi, [lego decem, & adimo niſi nauis ex Aſia venerit:] ademptio conditionalis eſt, & ſic eſt ſenſus, adimo legatum, noli tenere ipſum ſi nauis venerit: & quia ademptio eſt ſub conditione, videtur datum ſub contraria conditione. leg. quibus diebus. §. qui Titio. ff. de Condit. & demonſt. Significatur etiam exceptiuè quando eximit ſeu tollit aliquid quod eſt in orationē præcedenti, vt non ſit idem ius vel idem effectus. Et hoc dupliciter, vt præmiſſum eſt, ſcilicet, affirmatiuè poſt orationē negatiuam, & negatiuè poſt orationē affirmatiuā, vt nullus homo currit niſi Socrates, omnis homo mouetur, niſi Plato, facit leg. j. C. de Tranſactio. & l. ſi eum. in fine, ff. ſi quis cautio. cum ibi notatis. Item in prædictis, vbi refertur ad reſolutionem & ademptionem facit conditionem. Et ſignificat etiam aliqualiter exceptiuè, & ſic conditionaliter ſignificat & exceptiuè ſimul.

NIVARIVM colum, vide Colum niuarium.

NYCTALOPES, latinè luſcioſi vocantur, auctore Feſto. Horum duplex ſpecies, vt tradit Alcia. in l. inter ſtuprum. de verb. ſignific. alij interdiu vident, noctu nihil. alij cōtra, parum interdiu vident, veſpere verò aut noctu acie acutiore ſunt.

NYMPHEVM, cuius mentio in l. ſi quis per diuinam. C. de aquæ duct. Alciat. ait fuiſſe locum, vbi mulieres lauabantur.

De N ante O.

NOBILITAS ſecundùm Bart. in tractatu de nobilitate, quam cōpoſuit circa leg. ſi vt proponitis. C. de Dignit. lib. xij. ponit quatuor opiniones de nobilitate, quas reprobat. Nobilitas eſt qualitas illata per principatum tenentem, qua quis vltra honeſtos plebeios acceptus oſtenditur. Primò dicitur qualitas, quia poteſt

poteſt adeſſe vel abeſſe præter ſubiecti corruptionem.Nam mulier plebia nubens nobili, nobilis efficitur. l. mulieres. C. de Dignitatibus.l.fœminæ.ff.de Senatoribus. & hi quibus Imperator de nouo concedit dignitatē, vt in eodem titulo præallegato. Ita mulier nobilis nubens plebeio efficitur ignobilis,ſicut ille qui propter delictum perdit dignitatem.l. quoties.& l.iudices. C.eodem titulo. Et ſic in aliquo tempore quis eſt nobilis, in alio ignobilis , imo in vno loco & non alio , vt Saracenus nobilis, captus à Chriſtiano eſt ignobilis & ſeruus,& è conuerſo.Dicitur illata,quia nullꝰ à ſeipſo poteſt habere dignitatem vel nobilitatem, ſed oportet quòd per alterū conferatur, imò qui ſua auctoritate aſſumeret, in crimē falſi incideret,vel in legem Iul. maieſtatis,vt l.3.§.fina.ad legem Iuliam maieſt. & de fal.l.j. in fine,& de Reg.iur.capitul.j. libro vj.Dicitur per principatū tenentem : ſed principatum omnium tenet Deus, qui quandoque nobilitates & dignitates temporales immediatè inſtituit, quandoque alius princeps non recognoſcens ſuperiorem in temporalibus. Dicitur qua quis vltra honeſtos plebeios,quia plebeiorum quidam ſunt honeſti, quidam viles.l.mulier. C.eodem titulo. licet ergo honeſti plebeij ſint magis accepti, non tamen ſunt nobiles,quia nobilis eſt acceptus vltra honeſtos plebeios. Et dicitur acceptus , quia nobilitas conſiſtit in hoc quòd princeps facit quem gratum,& acceptum , licet in ciuitatibus quæ reguntur per populum , nobiles ſunt interdum minus accepti,& plus puniantur in pœnarum impoſitione. Dicitur vltimò in diffinitione , & oſtenditur,quòd ſi quis per mille annos viueret,cū omnibus virtutibus,& princeps eum ſummè diligeret & acceptū haberet , tamen plebeius remaneret,donec in eum conferretur dignitas nobilitatis per principem , qua oſtendatur acceptus vltra plebeios. Et poteſt oſtenſio fieri verbis expreſſis hoc continentibus. l. ille autem. §. cùm in verbis. ff. de Leg.2.quādoque etiam non exprimitur verbis,& tunc debet fieri aliquo actu hoc quaſi de neceſſitate importante. l.pro herede.§.Papinianus. ff. de Acquirend.here.vt ſi conceditur alicui officium quod habet dignitatem vel nobilitatem annexam , vt comitatum , ducatum, &c Cætera de nobilitate.vide in tract.Bart. de nobil. & A. Tiraquel.de Nobil.

NOCERE propriè dicitur qui nocet perſonæ , non rebus.ff. de iis qui deie.vel effu.l.j.§.hæc autem.

NOCET exponitur,id eſt,non prodeſt.in Auth.de Appel. in princ. quandoque , id eſt , nocere poteſt.ff.de ſta.lib.l.Labeo.in principio.

NOLLE & non velle differunt, quia nolo importat præciſè reſiſtentiam , contemptum & omnimodam contradictionem, vel repudiationem , & non ſolùm abſentiam voluntatis : ſed non volo , tantùm aliqualem & non omnimodam importat contradictionem,vt not.Ioan.Andr. de Offic.deleg.cap. prudentiam. § j. ſuper verbo non velit. Et quandoque capitur nolo vt etiam non importet præciſè reſiſtentiam , pro non volo , vt in cap. finem litibus. de dolo

& cont

& contu. ibi, nolit aut nequeat ſecundùm Ioan. And. & ſequitur Vinc. Similiter dormiens non vult legere tunc, & tamen expreſsè ſe legere nō negat, vt nor. extrà de ſpon. c. ij. Et dictio nolle, componitur de non & velle. Alij tamen ponunt differentiam, dicentes quòd non velle ſignificat priuate, id eſt, non eſſe voluntatem ſeu motum voluntatis. Sed nolle ſignificat poſitiuè, id eſt, eſſe motum, non fieri, vel non obtinere illud de quo quæritur. Et per hoc dicūt doct. quòd ſi heres deliberando de adeundo dicit ſe non velle adire, hæc verba non ſignificant repudiationem, quia non velle adire, eſt nō habere motum animi adeundi, nō autem per hoc ſequitur quòd repudiet. Secus ſi dicat, nolo adire, quia ſenſus eſt, quòd habet motum animi ad non habendam hereditatem, & ideo ſignificat repudiationem. facit l. filij. §. j. ff. ad Tert. propter hoc dicit lex quòd inter velle & nolle eſt medium, ſ. non velle, & non nolle. l. j. §. ſcientiam. ff. de Tribu. act. & hoc de proprio ſignificato verbi, ſed ex circunſtantiis poſſunt recipi alia ſignificata.

Nomen, pro debitore, maximè in re fœneratoria apud Iuriſconſultos ſæpiſſimè inuenitur. Seneca de vita beata: [Nunquam magis nomina facio quam cùm dono.] Alphius fœnerator apud Columellā: [Optima, inquit, nomina nō appellādo fieri mala.] Horat.

Cautus nominibus certos expendere nummos. Iuuen.

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Hinc apud Iuriſconſultos pecuniæ nominibus dicuntur quę datæ ſunt fœnori. In hac quoque ſignificatione accipitur nomen ab Vlp. lib. xlviij. dig. in ti. de fur. l. ſi quis vxori. [Si quis, inquit, ſeruo meo perſuaſerit, vt nomen ſuum ex inſtrumēto tolleret.] N.

Nomen quandoq; idē eſt, quod ius debitoris, vt ff. de Re iud. l. à diuo pio. vbi dicitur quod primò debēt venire, i. vendi mobilia, ſecūdò immobilia, tertiò nomina, i. iura debitorū cōdemnatorū, & ſpecialiter in §. ſic quoq;. & ſeq. Itē quādoq; nomen idē eſt quod fama, vt dicēdo. Melius eſt habere nomen bonū, quàm vnguenta pretioſa. Eccleſ. 7. Etiā quandoq; capitur pro nomine rei proprio vel appellatiuo, & ſic dicitur, Nomen cōſonans debet eſſe rei. Inſtit. de do. §. & eſt aliud genus.

Nomen etiam aliquando ſignificat agnationem, vt cum prohibemus fundum de nomine noſtro exire. l. is qui. de Leg. 3.

Nominator, i. elector officialium, vt C. de peric. not. l. j. & ij. lib. xj.

Non, ſignificat negatiuè communiter, quia eſt aduerbium negādi. Quandoq; tamen ēt ſignificat affirmatiue, vt ibi, Promittis mihi x. & reſpōdes, cur nō? l. 1. §. j. ff. de Verb. oblig. Nam ſenſus quod promittis & cōſentis, ſignificato ſumpto ex dictione quare, iuncta dictioni nō, quaſi diceres, nō eſt ratio negandi, i. aſſentio. Et idem ibi, ſi interrogatus an velim adire hereditatē mihi delatā, reſpōdeā, cur nō? videor adire hereditatē. Secus ſi dicerē, hæc hereditas non diſplicet. Nam tunc non videor adire: quia non ſequitur, non diſplicet, ergo placet, quia eſt medium inter diſplicere & placere, ſcilicet non placere. ſic eſt medium inter nolle & velle,

ſcilicet

ſcilicet non velle. Etiam quandoque duplicatur dictio non, & tunc ſignificat affirmatiuè. l. duobus. ff.de verbor.ſign. Nam duæ negationes faciunt vnam affirmatiuam, quia negatio deſtruit negationem, niſi probabili medio proferentis inferatur voluntas: vt l.j.C.de Ser.fugit.& C.de off. præfec.vrb.l.quod promulgatis. & de iureiur. ca.& ſi Chriſtus.in princ.

NON, particula negatiua turbat ſenſum adiecta, in tit.de Offic. proconſ. [Legatus, inquit, mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius non habet.] Cæterùm in Pandectis [non] particula nõ habetur. Notauit primus hunc errorem Angelus Politianus in quadam obſeruatione eius centuriæ, quam vnicam nobis videre contigit. Ant Nebriſ.

NON admitti ad partem, capitur pro ipſo quod eſt non admitti facta diſtributione à parte, quãdo pars, cui facta eſt, non admittitur, vel ideo quia in rerum natura non eſt, vel quia aliàs admitti non poteſt. Verbi gratia, legatum relictum eſt mihi & poſthumo. Poſthumus exiſtens in vtero, licet non admittitur ad partem, ſignificatur tamen me tantùm admittendum ad partẽ. l.ſi duobus. in princ.ff.de lega.j. Ratio, quia mihi pars tantum relicta eſt. Et ſi dicatur, deficit coniunctus, quia non admittitur, ergo pars eius mihi accreſcit ex diſpoſitione legantis: vt patet in materia coniunctionũ, & ſic admittar ego ad totum. Reſpondetur quòd non deficit coniunctus in caſu præmiſſo, quia eſt ſpes eum naſci, atque ita admitti. Sed vbi legatur mihi & illi qui non eſt in rerum natura, neceſſe ſperatur, admittor ego ad totum. l.ſi duobus p̃ alleg. § final. Ratio, quia pars coniũcti omnino deficit. Idem ergo in omni caſu in quo pars totaliter deficit, vel quia coniunctus moritur ante teſtatorẽ, vel relictum eſt poſthumo qui naſcitur abortiuus, vel ſi cõiunctus repudiat, quia tunc pars coniuncti omnino deficit, & ideo propter coniunctionẽ alteri parti accreſcit. Significat ergo, non admitti ad partem ipſum coniunctum, ad partem tãtùm, vel ad totum admittendum, prout hoc quodlibet medium probabile declarat.

NOSOCOMION, interpretatur infirmorũ ſiue ægrotãtiũ locus: nã νόσος interpretatur morbus. & κομίω curo. Hieron. ad Oceanum de epitaphio Fabiolæ: [Primò omnium noſocomion, id eſt languentũ villã inſtituit.] Iuſtinianus in Codice, tit. de ſacroſan. eccle. Noſocomia, inquit, vel brephotrophia. Itẽ coll. j. de non aliẽnãdo noſocomiõ vel brephotrophiõ. Noſocomos vero appellatur, qui præſidet noſocomio, vt coll. 2. de non alienandis. &c.

NOSOCOMION, locus eſt conſtitutus propter pauperes ægrotantes & languentes, in quo infirmis alimenta ſubminiſtramus. de eo meminit Imperator, in l. illud. §.j.& in l.pen. C. de ſacroſan.eccle.& in Authen. de alien. & emphyt.§. Emphyteuſis.

NOTA eſt idem quod infamia. l. j.ff.de iis, qui notan.infamia.

NOTABILIS, id eſt notatus vel infamis. cap. ex parte. A. de teſtib.

NOTAE ſunt ſigna ſcripta quib. aliquid ſignificatur, non tamen ſunt litteræ. l. ſed cum patrono. §. fi. ff. de bo.poſſ. & ibi Alex.&

lxxvij.

lxxvij. diſ. c. monachus. & ibi gloſſ. Notæ etiam cicatrices dicuntur. l. ij. de Ser. fug.

NOTARE quandoque, eſt reprehendere. c. fi. de furtile. Quandoque infamare. c. accidẽs. de purg. cano. Quandoque conſiderare. c. cùm olim. ij. de Offic. deleg.

NOTARIVS, non eſt, qui vulgò putatur, hoc eſt tabellio, ſed qui excipiens verba dictãtis per notas & compendia ſcribit. Talis deſcribitur à Martiale in diſticho, cuius index eſt, Notarius:

Currant verba licet, manus eſt velocior illis:
Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Paulus libro xxix. digeſto titulo de Militari teſtamen. l. Lucius. [Titius miles notario ſuo teſtamentum ſcribendum notis dictauit, & antequam litteris perſcriberetur, vita defunctus eſt.] Ergo per notas intelligendũ eſt, per litterarum compendia, hoc eſt, breuiaturas. Ant. Nebr.

NOTARIVS, eſt publica perſona, quia eius officium ad publicam vtilitatem inuentum eſt. & dicitur à notando, quod eſt negotia hominis publicè & authenticè in publicam & authenticam formam redigere. Et idem dicitur ſcriba à ſcribendo, & tabellio ſeu tabellarius, à tabula. Require ſuprà locis ſuis.

NOTHVS dicitur illegitimus. & propriè de adulterio natus, ſicut dicitur notha febris, quæ affligit, vt quartana: vt not. gl. in §. perſonæ verò. in fin. c. niſi cùm pridem. de Renun. Etiam dicitur à nota, id eſt infamia, quia talis infamiam incurrit.

NOTIONIS verbum generale eſt, & non ſolum ad eos pertinet qui iuriſdictionem habent, ſed & qui ſimplicem cognoſcendi facultatem. l. notionem. de Verbo. ſign. vbi Alciat.

NOTITIA noſtra triplex eſt, quædã per auditum: quia ſcire dicimur quod ab aliis audiuimus: alia per viſum, quando negotio interfuimus. can. hoc videtur. xxij. quæſt. v. aliam habemus ab hominibus fide dignis per litteras authenticas, quos non eſt veriſimile mentiri: argum. ca. j. §. ij. extrà, de poſtu. Eſt & alia iudicialis, vt per teſtes & ſimilia: vt not. per Garſiam in capit. cupientes. in princ. de electio. in vj.

NOTORIVM eſt triplex. Quoddam eſt notorium præſumptionis, ſcilicet quod eſt euidentia iuris vehementis præſumptum, vt paternitas, filiatio: vbi non requiritur alia probatio ca. quoniam. de fil. presbyte. Nam hoc quòd quis ſit alicuius filius, non poteſt verè probari. l. Lucius. ff. de Condition. & demõſtra. Vnde filius eſt, quem nuptiæ demonſtrant. ff. de In ius vocan. l. quia ſemper. in fin. Nam ſi vir & vxor aliquem infantem nutriuit, & dicunt eum filium eorum eſſe, tũc præſumitur eorum filius. Eſt ergo notorium præſumptionis, euidentia rei euidẽter à iure præſumpta. Aliud eſt notorium iuris: & eſt clara iudicialis confeſſio, inconuincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo, ſcilicet notorio, quis damnatus eſt, vel in iure cõfeſſus. Et ſic illud eſt duplex, videlicet per cõfeſſionem factam in iure, & per ſententiam iudicis, vt in cap. veſtra. de Cohab. cler. & mul. Tertium eſt notorium facti, ſcilicet, quod commiſſum vel factum nõ dubitatur à populo, vel maiori

populi

Digitized by Google

populi parte, & per euidentiam rei nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec oportet quòd omnes circunſtantiæ facti ſint notæ, vt c.vltimo, de Cohab.cleri.& mu. cap. cum dilectus.de purg.cano. in fi.ij.q.j. de manifeſta.& c.ſeq. Et illud notorium eſt triplex, ſcilicet ſecundùm triplicem diſtinctionem facti. Quoddam eſt facti permanentis & cōtinui: vt quòd radius ſolis ſtat in palatio Papięſi continuè.cap.dilecto.de Appell. & illud non indiget probatione. Aliud eſt facti trāſeūtis: vt quòd quidam in publico palatio occiditur coram populo. Tertium eſt notoriū facti interpellati: vt quia vſurarius vna die tenet menſuram paratam, alia non. Et illud ſic deſcribitur, eſt quoddam intellectuale & notum, ſi quòd non poteſt aliqua tergiuerſatione celari: vt quòd presbyter cognoſcat concubinam, cum qua habet animalia gradientia circa focum panem poſcentia. De hoc pleniùs not.per doctor.in capit. veſtra, præalle. vbi tractatur materia notorij, quæ eſt adeò intricata, quòd dicit Ioan. de Lign.& Antonius de Butrio, quòd multi loquuntur de notorio: & quid ſit notorium ignorant. Et in concilio Baſilięſi, in ſeſſione viceſima, additus eſt quartus modus vltra tres cōmunes notorietates, ſcilicet quando ſacerdos mulierem de incontinētia ſuſpectam & infamatam tenet, & per ſuum ſuperiorem admonitus ipſam cum affectu non dimittit, vt in decre. quod incipit, Quicunque clericus, Et nota quod moderni ponunt nouem genera probationū quæ in iure formaliter differunt: vt ſunt argumētum, pręſumptio, indicium, fama, rumor, penè occultum, occultum omnino, manifeſtum, & notorium. Vnde argumentū eſt [ratio rei dubiæ faciens fidem.] de hæret.cū ex iniuncto.de Verb.ſignific.capitulo forus.[præſumptio eſt quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circumſtātiis inſurgens.]de Præſum.ex ſtudiis. De illa quæ eſt iuris tantùm, & quæ eſt iuris & de iure, notatur in c. iis qui fidem.de Spon.vbi gloſſa. no. de quintuplici præſumptione.[Indiciū eſt medium intellectuale ex aliqua ſingulari circūſtantia inſurgens.]C.& ff.de Rei vendicatione.lege indicia. [Fama, eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & morib.cōprobatus.] Hoc verū de fama hominis, ſicut infamia eſt læſæ dignitatis ſtatus vita & moribus reprobatus. Sed fama de aliquo negotio, eſt medium veritatis eliciēdæ, & communis clamoroſa inſinuatio inſurgens apud totam vel maiorē partem populi, ex incerto auctore proueniens.[Rumor, eſt particularis inſinuatio clamoroſa, ab incerto auctore conſurgens.]Penè occultum [eſt quod probari poteſt, ſed difficulter.] Occultū omnino [eſt quod nullatenus ꝓbarj poteſt,]& ſubiicitur iuri diuino. de Simo.capitulo ſicut.vj. quæſt.j. ſi omnia. [Manifeſtū dicitur, quod de facili probari poteſt.] Et notorium ſuprà deſcriptum eſt: de quo etiā datur exēplum de ſtatua & percuſſione: vt no.in c.ſuper eo.de Teſt.cogen. & in l.ciues.C.de Appel.

NOTORIA, apud Iuriſconſultos veteres, ſunt nunciationes, quas ad hoc publicè conſtituti irenarchæ præſidibus faciebant de delictis quæ committebantur. l. ab accuſ.ad ſenatuſconſ. Turpil.

NOVALE, eſt terra proſciſſa. l. ſylua. §. noualis. de Verborum ſig. proſciſſa quæ per annum ceſſat. Alij dicunt quòd eſt ſylua quæ arboribus extirpatis ad cultum redditur, & fieri nouale dicitur, & vtraque illarum interpretationum colligitur ex legibus ciuilibus. Sed apud notarios Romani pontificis nouus vſus obtinuit, quòd nouale etiam dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuiſſet, vt in c. quid per nouale. de Verb. ſign. vbi de hoc.

NOVATIO, eſt prioris debiti ac prioris obligationis partibus hoc volẽtibus expreſsè in aliam obligationem transfuſio vel transactio. Verbi gratia, debui tibi centum aureos ſub conditione ſi nauis veniret ex Aſia, placuit inter nos nouare obligationem, vt illud quod dedi tibi ſub conditione, purè & ſine conditione debeam. Hoc eſt nouatio, ita quòd prior obligatio conditionalis tranſit in poſteriorem per nouationem Eodem modo pone exempla in ſimilibus, vt ff. de Noua. & C. eo ti. per totum.

NOVELLARVM liber authenticus eſt. De eo fit mentio extrà, de reſti. c. ij.

NOVELLARVM vinea nouellis vitibus conſita. l. veluti. de impen. in reb. dot fa.

NOVERCA dicitur, quaſi nocens arcus, vel quia eſt noua arca ſine fructu. inſtit. de nupt. §. ſocrum. Et dicitur vxor patris naturalis vel adoptiui, C. ad legem Falcidiam. l. licet.

NOVITIVS dicitur aliquando habito reſpectu ætatis. l. præcipiunt. ff. de Ædil. edic. quandoque ex qualitate ſeruiendi. l. final. eo. tit. quandoque qui minus vño anno ſeruiuit. l. fin. §. quoties. ff. de publi.

NOVVM dicitur quod nõ eſt vetus. l. vetus. ff. de Vin. tr. & ol. leg. puta quod eſt ante annum. l. fi. §. quoties. ff. de Publi. quandoque dicitur quod eſt ante biennium. l. qui agros, C. de omni agro deſer. li. xj. Aliquãdo dicitur nouũ, quando extat memoria, & eius cõtrarium dicitur vetus. l. j. §. finali. ff. de Aqua plu. arcen. Aliquando dicitur nouum, licet ſit aliquid de veteri. arg. l. prætor. §. finali. ff. de Dam. infe. & §. ſed ſi eadem. Inſti. Qui. mo. tol. obli. Nouum aliquando, id eſt, vltimum. c. cum Marthæ. de celebra. miſſa. non quod ab initio eſt ſtatutum. c. cum venerabilis. extrà, de cenſi. Item dicitur noua hereditas quantumcũque lege, ſtatuto, vel Senatuſconſulto defeṙatur, excepta lege xij. tabularũ, quæ dicitur vetus. l. j. ij. iij. §. nouo. ff. de Peti. her. & l. j. §. capitis. ff. ad Tertyl. & Inſtitu. ad Orfi. §. ſciendum.

NOVVS homo dicitur ſeruus manumiſſus poſtea in ſeruitutem redactus. l. ſi ſeruus. in fin. ff. de Adimen. leg. Dicebantur & homines noui, teſte Budæo in annotationibus ad Pandectas, in lege ſecunda. ff. de Origine iuris. qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant, terræ filij, & velut à ſeſe orti.

NOVVM opus facit, qui aut ædificando, aut deſtruendo, aut foueã faciendo, priſtinam faciem operis immutat. Secus ſi vetus reficiat, vel incrementum imponat, quia tunc non videtur nouum opus facere, ff. eod. tit. l. j. §. nouum. & §. ſi quis ædificium.

NOVI operis nunciatio, ſecundùm Hoſt.

Digitized by Google

Hoſt. eſt illi qui de nouo ædificat, in præiudicium alterius, legaliter facta prohibitio. l. j. ff. de Not.oper. nun. Et pertinet ad ea tantum quę ſunt ſolo coniuncta: vt in l.j.præallega. Fit autem tripliciter. Primò ſolo verbo, dicendo, Nuncio nouum opus, & hoc in loco ædificij ipſi domino noui operis. Secundò per iactum lapidis vel lapilli. Tertiò per iudicis prohibitionẽ. Primo modo nuntians perdit poſſeſſionem, & facit aduerſariũ poſſeſſorem: verbi gratia, voluiſti domum ædificare in fundo meo, & nunciaui tibi quòd non faceres, dicendo Nouum opus nuncio, id eſt, prohibeo. Nuncians verò ſecundo & tertio modo retinet poſſeſſionem, ſecundùm Bern. in c. ex parte. de Verb. ſign.

Novvm opus nunciare, eſt prohibere ne ædificium fiat, vt quando nuncio tibi ne ædifices in fundo meo, vel per iactum lapilli, præſentibus teſtibus. Hæc nũciatio habet talem effectũ, quòd ſi ædifices ibi ſpreta nunciatione mea, abſque hoc quòd caueas de opere demoliendo, ſeu deſtruendo, ſi te apparuerit iniuſtè ædificare, quicquid poſtea ædificaueris, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè, totum debebit deſtrui: vt l.j. pręallega. § opus nouum. & §. nunciamus. Et ſi aliquid in publico fiat, omnes ciues opus nouum nunciare poſſunt. Nam reipublicæ intereſt quamplurimos ad defendendum cauſam ſuam admittere. l.iij. in fin. ff. de noui oper. nunc. Et dicitur in §. opus. præallega. quòd hoc edictum nõ complectitur omnia opera: vt ſuprà, de Interd.

Novitii ſerui propriè dicuntur, recentes. Veteratores verò, ſiue veterani, Inueterati. Vlp. l. 37. ff. de Ædil. edict.

Noxa dicitur quod nocet vel nocuit, vt ſeruus, aut aliud animal nocens. vt ff. de Noxa. act. in rubri. Item: adde quòd noxa aliquando pro peccato, aliquando pro pœna. extrà, de reſcript. cap. ſtatutum. lib. vj.

Noxales actiones quæ, vide ſuprà, in ver. [Actio noxalis.]

Noxia dicitur ipſum delictũ, maleficiũ vel damnũ datum. Vnde,

Noxia delictum: delinquens noxa vocatur.

vt Inſtit. de noxa. act. in gloſſ.

De N ante V.

Nvbere in familiam. vide ſuprà in familiam nubere.

Nvdvm poteſt dici quod non eſt veſtitum rei traditione. l. traditionibus. C. de Pac. vel quod non eſt veſtitum pignore vel fideiuſſore. l. ſancimus. C. de Verb. ſignificat. Item dicitur nudum quod eſt fictitium, & ſimulatum, vt venditio nuda. l. nuda. ff. de Contrahen. empt. & quod eſt ſine fructu, vt nudus vſus. l. prima. ff. de vſu & habit. & qui non tegitur aliquo tegmine. c. felicis. & ibi glo. in ver. nu. de pœ. in 6.

Nvdvm pactum. vide infrà, [ver. pactum.]

Nvllatenvs, vide in Clem. vnic. de ſeq. poſſeſ. & fruct. in gl. in verb. nullatenus.

Nvllitatis ſententiæ ſunt multi modi, vt not. Ioan. And. de Re iudi. c.j. vbi remittit ad Spec. dę Sent. prolat. §. iuxta. Et ſententia nulla non meretur habere nomen ſententiæ, de Re iud. ca. fin. li. 6. ff. eo. tit. l. 4. §. condemnatum. & eſt gloſ. fin. in Clem. vnic. de ſequeſtratio. præallega.

Nvmerata pecunia duobus

 modis

Digitized by Google

modis dicitur. Vno modo reſpectu creditoris, qui propriè dicitur numerare pecunias debitori, vt ſibi reddantur. Alio modo reſpectu debitoris, qui propriè dicitur ſoluere creditori:& impropriè dicitur numerare, cùm ſoluit quod debet.Datur autem exceptio non numeratæ pecuniæ à creditore principali debitori vel fideiuſſori. Sed numeratio pecuniæ largè ponitur pro omni re quam quis numerauit vel ſoluit.

NVMERVS pro ordine,& turma: vnde numeri militum, l.j.de bo. poſſ.ex teſta.mili.

NVMERVS pluralis an & quando verificetur in vno,vel duob⁹, Dynus in ca.pluralis. de Regulis iuris in vj. & an & quando reſoluitur vel reſtringitur in ſingularem,vide per Bar.in l.penu.C. de impub.& aliis ſubſt.Item numerus pluralis quando geminat vel inducit plures ſingularitates. Bart.in l.falſa.§.fi.ff. de Condi.& demonſt.cum aliis iuribus.

NVMISMA, ſecũdùm quoſdam, eſt idem quod moneta currens & ſpecialis, vel eſt idem quod numus. Sed olim numiſma & aureus & ſolidus auri idem erãt, vt C.de Vete. numiſ. por.l.j.libr. xj.& C. de ſpor. l. ij. & in Euangelio Matthæi. Et dicit Philoſophus lib. 5. Ethic.quòd numiſma factum eſt non ex natura rei,ſed ex lege.

NOMISMA paſſim legas per o, in prima ſyllaba, non per u: ita enim Græci efferunt. Cæterùm qualiter inſtitutũ ſit,vide Bud.in anno. ad Pandect. in l.ius ciuile. ff.de iuſti. & iure. & ff. de cõtra. emp.ad l.j.

NVMMVLARIVS, eſt nummorum numerator vel malleator, quoniam & ipſe accipit pecuniã & erogat ſicut campſor, & inde facit ſcripturam, ad quam frequenter recurritur in dubio, vt per eam data & accepta probentur. Hic etiam argentarius dicitur, vt ſuprà in littera A, vbi de differentia nũmularij & argentarij ex Alciato.

NVMMVS, id eſt, denarius, de quo dicit Philoſophus. v. Ethic. quòd eſt menſura omnium rerum: quia eſt fideiuſſor nobis in omni neceſſitate,pro qualibet re qua indigemus.

NVNC, not.Archi.63.diſtinct.ego. & gloſ.xxiij.q.v.ſi audieris.& ſimiliter de Offic.deleg.c.prudentia.§.ſexta.

NVNCIATORES dicuntur delatores criminum ex quo eorum iudicia notoria dicuntur. Pau.l. vj.ff.ad S. C. Turpil. & l.7. C. de Accuſat.

NVNCIVS eſt, qui vicem gerit epiſtolæ,& qui ſine mandato litteris mittitur, qui eſt velut pica, & organum, & vox domini mittentis ipſum: & largè quilibet nuncius poteſt dici procurator, ſed non è conuerſò.

NVNCVPARE, eſt palàm nominare vel vocare & confirmare,ſecundùm Iſidorum lib.v.Require infrà [Teſtamentum nuncupatiuum.]

NVNCVPATIO, eſt quam in cereis tabulis recitat teſtator, dicens, [quòd hoc vult in his cereis tabulis quæ ſcriptæ ſunt, ita dico,ita lego, ita quòd vos ciues mihi teſtimonium perhibeatis.]

NVNDINAE, ſunt generale forum, ad quod vndique homines confluunt & concurrunt. C. de Nundi.l.vnic.& l.clàm. §. qui ad nundinas.ff.de Acq.poſ. Aliquãdo etiam nundinæ dicuntur epulæ.l.cùm ſocietas. ff.pro ſocio.

NVN

Digitized by Google

NVNQVAM quandoque idem eſt quod rarò.j.q.j.nunquam.

NVPTALITIVS, nuptialis, Vlpia.l.194.de Ver. ſig. [Nam munus eſſe donũ cum cauſſa, vt putà natalitium, nuptalitium, &c.]

NVPTIAE ſunt matrimonium, vel viri & mulieris coniunctio indiuiduam vitę conſuetudinem retinens, diuini & humani iuris communicatio 30.q.5.nullam. Et dicuntur nuptiæ ex eo quòd nubentium capita in ſolenni benedictione velabatur, & quaſi nube cooperiebantur, ead.quæſtio.noſtrates. & c. fœminæ. Et illud, [indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens,] tantum valet ſicut conſortium omnis vitæ, & hoc quantum ad propoſitum, quia hanc intentionem habere debent, vt perpetuò ſimul manere debeant.

NVPTIAE inceſtæ, dicuntur inter collaterales & affinos: nefariæ verò inter aſcendentes & deſcendentes, licet lex quandoque his dictionibus promiſcuè vtatur, vt not. gl.in Auth.de Inceſt.nup.circa prin.

NVPTIAE ſecundæ, dicuntur omnes quæ ſequuntur primas, licet ſint tertiæ, quartæ, vel quintæ, &c. Vt quando aliqua nubit alicui poſt primas nuptias, C.eo. tit.l.ſi quis.§.tale.

NVRVS, eſt vxor filij, & eius appellatione pronurus, & deinceps continetur. ff. de Verb.ſignific.l. nurus.& etiam ſponſa.ff. de gra. cognat. l. Labeo. & l. Seruius. contrarium videtur Inſt. de nup. §.affinitatis.

NVTRIRI eſt paruulorum, alij maiorum.gloſ.in l.pen. de iis qui ſunt ſui vel alie.iur.

NVTRICIVM dicitur quod datur nutricibus pro mercede.

NVTVS, eſt voluntas ſignis declarata, veluti oculis, capite, manibus.l.nutu.de leg.3.

De O ante B.

O C. Ope Conſilio, quam locutionem exponit Paulus in l. ſæpe.53.ff.de Verb. ſign. Errorem itaque apud Paulum Diaconum eſſe conſtat, O.C. Ore concilio, vel ore conſilij.

O.D.M. Operæ donum munus. Nam apud Paul. Diaconum corruptè legitur [Domus] Hæc tria, vt ait Paul. I.C.in d. l.ſæpe, ſine disiunctione ita pronunciabantur: erant autem ea quæ patroni ſuis libertis, cùm eos libertate donabant, imponere conſueuerant, vt ex tractatu de operis libertorum facilè intellectu eſt, in quo mendum harum notarum ignoratione natum eſt, apud Paul. in l. qui Libertinus. 37. vbi leg. Papiam edit. [Ne quis eorum operas doni, muneris, aliúdve.] pro [operas donum munus, aliúdve.]

O.L.O. CON. Operæ Locato, opere conducto. adſcribi autem ſolebat effecto probatóque cùm perfectum eſſet. Et hoc eſt quod Pau.ſignificat in l. 5. de Verb.ſig. [Opere locato conducto.]

OB, id eſt, propter.ff.rem ra. hab. l. ſi ſine. §. qui patris. quandoque ſubauditur.ff.quod metus cauſa. l.non eſt veriſimile.§.j.

OBAVDIRE, eſt quaſi de mente deducere, ſecundum Ioan.Andr. de electhion.libro. vj. cap. fundamenta.

OBEX, pro oppoſitione.l.adulterij accuſatione.C.de Adul.

OBITER, id eſt, ſtatim, de reſcin. venditio.l.1.in fin.aliàs ſignificat incidenter.

OBLIGATIO eſt iuris vinculũ,

Digitized by Google

quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ ſecundùm noſtræ ciuitatis iura, Inſt. de oblig. in princip. Et eſt duplex, ſcilicet ciuilis & prætoria. Ciuilis eſt, quæ aut legibus conſtituta, aut certo iure ciuili comprobata eſt. Sed prætoria eſt, quam prætor ex ſua iuriſdictione conſtituit, quæ etiam honoraria vocatur: differt autem ab actione & contractu: quia contractus eſt verborum conceptio, vel conſenſus, obligatio autem eſt quæ inde naſcitur: at actio eſt, quod poſtea inde ſurgit, & ſic nullum eſt alterum, vt no. glo. Inſt. de ob. §. vltimo.

OBLIGATIO naturalis eſt, quæ ex iure gentium per conſenſum oritur. Eſt autem multiplex, vt docet. Bartol. in l. ex hoc. de Iuſtitia & iure.

OBLIGATVS dicitur, qui exceptione tueri ſe non poteſt. l. vel obligatus. §. j. ff. de Lib. cauſ.

OBOLVS, ponderis genus eſt, quod ſex ſiliquas continet. de eo meminit tex. in c. iudices. j. q. j.

OBREPERE, eſt quaſi latenter ſubintrare. lxj. diſtinc. nullus inuitus. de celebr. miſſa. cum creatura. & c. ne in agro. in princ. de Statu monac.

OBREPTIO, id eſt, mendacium. l. ſinautem. §. j. de Nego. geſt. & eſt mendacium fraudulofum. l. ſed & ſi. §. patronum. ff. de in ius vocan. & propriè conſiſtit in facti narratione, non iuris. l. cùm vero. §. ſubuentum. ff. de fideicom. libert.

OBREPTITIVM reſcriptum, & obreptio. Require infrà, [reſcriptum.]

OBRIZATI dicuntur ſolidi de bono auro multipliciter excocto. l. vniuerſos. C. de Ve. numiſ. pot. lib. x. & l. j. Cod. de veſt. oloberis. lib. xij. licet in vtroque loco mendosè legatur. Et ideo aurum obrizum refert Suet. Neronem exegiſſe.

OBSCVRITAS eſt illa, quæ fit in dictione: ſed ambiguitas, quæ fit in oratione: vt not. gloſ. 3. in l. veteribus. ff. de pactis.

OBSCVRVS quandoque ponitur pro vili: vnde obſcuro loco natus dicitur ignobilis, vt in Authen. de defen. ciui. in prin. & l. pen. ff. de concub.

OBSES vocatur ille qui iurat quòd non recedet de certo loco, quouſque fuerit ſatisfactum.

OBSIDIANVS lapis ab Obſidio quodam inuentus dicitur. de quo Plin. li. 36. [In genere vitri & obſidiana numerantur ad ſimilitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi, craſſiore viſu atq; in ſpeculis reddente pro imagine vmbras.] Idẽ lib. 37. [Inueniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non ſolùm in Æthiopia & India, ſed etiã in Samo & in littoribus Hiſpaniẽſis Oceani.] Meminit eiuſdem Suet. in Auguſto Pomp. li. 34. ff. de Au. & arg. leg. l. etſi. §. perueniamus. [Gemmæ, inquit, ſunt perlucidæ materiæ, velut ſmaragdi. Lapilli contrariæ ſuperioribus naturæ, vt obſidiani,] non abaſiani, vt in condicibus recentibus legitur.

OBSIDIANVS lapillus dict' ab Obſidio inuentore. l. etſi. §. peruenimus. de Au. & arg. leg. §. vlt.

OBSONATORES dicuntur qui obſonia emunt, hoc eſt, cibos recentes ex macello, foro boario, foro olitorio, aut eiuſmodi locis. Seneca libr. 6. Epiſt. [Adiice obſonatores, quibus dominici palati

palati notitia ſubtilis eſt.] Martial. in diſticho, cuius lemna eſt, Obſonator:

Dic quotus es, quanti cupias cœnare, nec vnum
Addideris verbum, cœna parata tibi eſt.

Marcell. tit. de legatis 3. l. legatis ſeruis. [Cubicularios, inquit, obſonatores.] Accurſius, vt eſt in excogitandis ineptiis diligētiſſimus, [obſonatores dupliciter exponit, aut qui domino præſtant ſilentium dum dormit, quaſi à ſomno dictos, aut qui canunt dum cœnat dominus, quaſi à ſono vocis.] Neb.

OBSONIVM dicitur quicquid extra panem & vinum in cibo apponitur, vnde obſonator qui obſoniis cōparandis præpoſitus eſt. l. legatis ſeruis. de leg. 3.

OBSTINATVS eſt, qui poſt inſpirationem, & reuelationem ſibi factam, in eo quod errauerat perſeuerat, 8. diſt. conſuetudo. in fine.

OBSTRVERE luminibus, idem quod luminibus officere Bud. in Pand. l. æquiſſimum. de Vſufr.

OBTEMPERARE, eſt obſequi vel obedire. ff. ſi quis ius di. non obtemp. in rubro & nigro.

OBVENTIONES & reditus pro eodem accepiſſe videtur Vlp. in le. j. de Exercit. Accurſ. verò diſtinguit, vt ibi in §. exercitorem, aiunt reditus certiores eſſe, obuentiones plerunque contingere.

De O ante C & E.

OCCASIO differt à cauſa, vt in c. ſolitæ. de maio. & obe.

OCCIDISSE dicitur, & qui mortis cauſam præbuit. l. ita. ad leg. Aquil.

OCCIDITVR quis multipliciter, videlicet actu in corpore, quod & ipſum multifariam fit, vt in l. qua actione. ad l. Aquil. & le. j. §. occiſorum. ad Senatuſcon. Sylla. odio, in mente, & corde: detractione in ore. 8. homicidiorum. de Pœn. diſt. j. & panis ſubtractione. c. paſce. 86. diſt. & non corrigendo delinquentes: quia cùm paſtor non corrigit delinquentes. tacendo occidit. c. epheſiis 44. diſt.

OCCVLTVM omnino (vt præmiſſum eſt) dicitur, quia nulla ratione probari poteſt: & tale vocatur ſecretum vel latens. vide infrà, Probatio.

OCCVLTVM penè, eſt quod per paucos probari poteſt, & quod pauci ſciunt, vt putà quinque. de pœn. diſt. j. §. è contra. aliàs incipit, hæc autem ſecreta. circa fi. vide ſuprà, notoriū, in generibus probationum.

OCCVPARE capitur quandoque in mala, & quandoque in bona ſignificatione. Et propriè mobilia occupantur, & immobilia inuaduntur, vt in glo. ſuper hoc verbo, in cap. generali. de Elect. lib. vj. vbi concord.

OCIVM philoſophicum, eſt ſtudium, quia philoſophus ociatur quando ſtudet. Sed ociū vulgare eſt, quando vacatur ab opere ſeruili. Et nota ꝙ ocium eſt triplex, ſcilicet, deſtitutorium, quod eſt ribaldorum, qui apud Athenas ſuſpendebantur, ex lege Draconis apud Plutarch. in Solo. Et de hoc dicitur quòd ocioſitas & voluptas arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas. de Renuncia. niſi cùm pridem. §. verum ſi propter. Ergo dicit Hiero. ad Ruſticum monachū. c. nunquam. de conſe. diſt. 5.

Digitized by Google

[Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum.] Secundum eſt reſtitutoriũ, quando quis ceſſauit à labore, & iterum accedit ad opus. Tertium retributorium, quod datur emeritis, & ſenibus.

Octonarii, exactores vectigalium, quorum nomine octaua pars inuectorum & euectorum penditur.

Ocvlvs, eſt quadruplex, vt notat Arch. xxxij. q. v. nec ſolo.

Odyssea, opus eſt Homeri poëtæ, in quo Vlyſſis errores proſequitur, quoniam Vlyſſes à Græcis dicitur Odyſſeus: citatur à Marcello in tit. de Legatis iij. l. legatis. [Sic denique in Odyſſea Homerus ait,] & ſubdit carmen Græcum. Nebr.

Oeconomvs, Latinè dicitur adminiſtrator rei domeſticæ. de quo vide etiam in verb. [iconomus.]

Oenomeli Græcis dicitur, quod ſit Latinis mulſum, ab οἶνον quod eſt vinũ, & μέλι mel: quoniam ex vino & melle confectũ eſt, quemadmodum in ver. mulſum diximus. Apud Galenũ exteróſque medicos crebra fit mẽtio œnomeli. Vlp. in titu. de Trit. & vin. legat. l. ſi quis vinum. [Oenomeli planè, id eſt, vinum dulciſſimum continebitur.] pro quo mendoſè legitur cœnomeli. Ne.

Enomeli Græcis, mulſum eſt Latinis. Sed Vlpian. vti diuerſa poſuit in leg. ſi quis vinum. in princ. de vino leg. qui mulſum non contineri vini appellatione ait, cuius contrarium ſubiicit in œnomeli, interpretatúrque pro vino dulciſſimo.

De O ante F.

Offensam eſſe quicquid alium ad turbationem iniuſtè adducit, Bar. definit in l. quidam. de here. inſt. quæ autem dicatur offenſa in perſonam, docet idem Bartol. in le. licitatio. §. quod illicitè. de publican.

Offerre ſe liti dicitur, qui ſine mandato iudicium ſubit pro reo. l. ſi ſe. de Re iud.

Officivm dicitur multis modis. Primò miniſterium. Secundò obſequium. Tertiò actus perſonæ corrigentis. xxvj. q. j. monachus. Quartò plebania. de ſtatu monach. quod Dei. Itẽ aliquando ſumitur pro dignitate vel perſonatu, de Præben. ad hæc de Cleric. non reſi. quia. de conceſ. præb. c. ij. §. j. Aliquãdo pro litigio. xvj. q. j. de præſentium. in fi. vbi litigantes dicuntur officiũ exercere. Item is cui commiſſa eſt diſpenſatio habet officiũ. Item qui habet poteſtatem ſecularem in tabellionatum. Item dicitur præpoſitura. Sed propriè eſt aliud à dignitate & à perſonatu. Et dicitur ſimplex officiũ, quando quis habet adminiſtrationem aliquarum rerum ſine aliqua prærogatiua in choro vel capitulo vltra alios ſui ordinis ratione huius officij. Et ſic habet onus annexũ ſine honore vel prærogatiua honoris: vt ſyndici, procuratores, gaſtaldi. j. qu. iij. ſaluator. verſic. [in nomine.] Item vicedominus, qui habet epiſcopatum diſponere, dicitur habere officiũ. xc. diſt. officium. j. q. j. ſi quis epiſcopus. j. Reſponſo. Hæc & plura vide per Arch. de Conſuetu. c. j. in gloſſ. Et hoc erat contra iura, vbi tractat de dignitate perſonali & officio, vt hîc dictum eſt. Item officium ſecundum Car. eſt poteſtas exiſtens in iudice exercendi omnia ea quæ pertinent ad eius iuriſdictionem,

Digitized by Google

ctionem, & capitur hîc iuriſdictio generaliter, vt includat omnia pertinentia ad merum & mixtum imperium. Et loquitur de officio iudicis cuius iuriſdictio mater eſt, ſicut obligatio actionis. Nec eſt vera opinio Pet. de bella petri. quòd officium iudicis ſit exercitium vel executio iudicij, quia magis ſtat in habitu quàm in actu. Nec ſecundùm opi. Marti. appellari debet actio, cùm differant ſurrogatum & cui ſurrogetur. Inſt. de actio. in prin. in gl. iiij. Item officium propriè dicitur quod homo debet homini ex natura. vt in cap. cùm in officiis. de Teſtam.

OFFICIVM & artificium quomodo differant, not. in l. legatis. de leg. iij.

OFFICIVM iudicis, ſecundùm Goffr. eſt poteſtas iudicis à iure ſumpta, & habet locum tam in his quæ ante iudicium fiunt, quàm in his quæ in iudicio occurrunt facienda. Et imploratur loco principalis actionis; cùm alia ordinaria actio deficit, vt in c. fi. de Offi. iud.

OFFICIVM iudicis eſt duplex, ſcilicet nobile & mercenarium, Nobile ideò appellatur, quia à ſeipſo interponitur, nec iure actionis ſiue obligationis, vt puta ſi minor petit ſe reſtitui in integrum, hoc non competit iure obligationis, quia iudex non fuit obligatus, nec iure actionis, ſed iudicis officium miſericorditer implorat, &c. Mercenarium iudicis officium eſt, ſeu ſic appellatur, quia deſeruit actioni intentatæ, puta, peto à te viginti actione mutui. iudicis officium deſeruit mihi in hac actione, quia condemnat te vt reſtituas mihi viginti.

OFFICIALES iudices, require ſuprà, Aſſeſſor.

OFFICIALIS foraneus appellatur, qui in certa parte diœceſis ad tempus vices gerit Epiſcopi. gl. in Cl. ij. de Reſcr.

OFFICIALES operæ, ſunt quæ reſpiciunt perſonam patroni, vt illum comitari, cantu & ſaltatione oblectare, & ſimiles.

OFFICIOSA dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt: ſicut à cõtrario teſtamentum dicitur inofficioſum, quod eſt contra officium pietatis. diſt. ix. ſi ad ſcript. in gloſſ. j.

OFFICINA, eſt quaſi tugurium vel tegmen, quando videlicet paleæ, id eſt, ſtramina ponuntur ſuper arbores vt paſtores ſubtus exiſtentes, ab imbribus protegãtur. Sed propriè dicitur vbi opera fiunt: ſicut taberna dicitur, vbi opera ipſa & merces venduntur.

De O ante L.

OLFACERE, eſt naſum ad culum ponere, ita exponit gloſſa in verb. olfacit. in leg. agaſo. ff. Si quadrup. pau. fe. di. Alias generaliter olfacere, eſt odorem odorare, & olfatus odoratus. Et ab oratoribus ponitur pro ſcire, vt dicẽdo, [Tãta ſunt in me tua beneficia, vt quo pacto correſpondeã nec vtique olfacere poſſim.]

OLIM aduerbium temporis, & propriè reſpicit tempus præteritũ. ff. de Contrah emp. l. nec empti. aliquando exponitur, id eſt, [dudũ retro.] in Auth. vt iud. ſine quo. ſuf. § j. de excu. tut. l. ſed. §. quæſitum. Item adde quot tempora ſignificet dictio olim. Bart. in l. j. in prin. vbi Alex. & alij. ff. de No. ope. nuncia.

OLITOR, eſt qui vulgò appella-

Digitized by Google

tur hortulanus, dictus ab oleribus, hoc eſt, herbis hortenſibus. Inde [olitanus,a,um,] ad hortum ſiue horti curatorem pertinens. Plin. libro decimonono. [Vrceola olitoria ex his factitari prodiderunt.] Vlpian. de Verb. ſignifi. l. Vrbana. [Horti vinearij fortè vel olitorij.] nec dicitur ab oliuis, ſed ab oleribus. Ant. Neb.

OLOSERVS, eſt veſtis totaliter deaurata. & dicitur ab ὅλον, id eſt totũ, & beris, quod eſt aurum. & differt à veſtibus deauratis, quia hæc de optimo auro. quòd in vulgari foliatũ, in legibus obrizatũ dicitur, ſed illa de quolibet auro: vel hæc de optimo auro tota erat veſtis, illa deaurata ſimiliter in totum. Eſt & alia veſtis quæ habet aurum tantùm in paragandis, vt Cod. de veſt. olobe. & aura. libro vndecimo in rub. ſecũdùm Accur. Vide de hoc etiam ſuprà in ver. [holobaræ veſtes,] nam ita ſcribendum eſſe, Græca eius etymologia poſtulat.

De O *ante* M.

OMNIA comprehendit ſingula. Nam ſi epiſcopus dicat, [Do tibi talem villam & omnia iura quæ habeo ibi,] ſingula iura comprehenduntur, ſed nõ intelligit dare decimas & alia iura quæ ſunt merè ſpiritualia, quia dictio [omnia] licet ſe extẽdat ad ſingula, nõ tamẽ ad ea quæ ſunt penitus naturæ alterius & iuris, quamuis ad ea quæ principaliter trãſeunt. Sed quando datur aliquid quod habet temporalia & ſpiritualia iura cum omnibus pertinentiis ſuis, vt præbenda habens poſſeſſiones & decimas, tunc omnia transferuntur ſimul, ſecundùm Hoſt. in c. literas. de Iure patro.

OMNIFARIAM, id eſt, omnibus modis. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. j. de contrahend. & commit. ſtip. l. optimam.

OMNINO tangit Archidia. de præbend. cap. ſi beneficia. lib. vj. & pleniùs in cap. licet canon. de Elec. & gl. in Cle. j. de vita & hone. cleric. & etiam gloſſ. in c. & ſi Chriſtus. de Iureiur.

OMNIS. hæc dictio quando ſtet collectiuè & quando diſtributiuè, docet Bartol. in l. hoc articulo. de Hered. inſt.

De O *ante* P.

OPERA, æ, eſt labor diurnus, quẽadmodum à Paulo & Vlpiano definitur, lib. xxxviij. dig. titulo de operis liber. differt autem ab opere, quoniã in vno opere plures operæ conſumi poſſunt, & in vna opera plura opera fieri poſſunt. Ant. Neb.

OPERA, eſt diurnum officium, ſcilicet quod quis exhibet alicui per diem artificialem, & nõ naturalem, ſicut dicitur Geneſis 1. ca. [Veſpere & mane dies vnus.] Aliquando ponitur pro breui tẽporis obſequio, vel eſt idem quod obſequium. Dicitur ergo opera officium tempore limitatum, vt l. j. ff. de Operis liber. Limitatio autem ſtat in diſponentium voluntate, quia per contrahentes poteſt limitari maiori vel minori tempore, puta quòd dies capiatur ad integrã, vel ad mediam noctẽ, vel ad veſperã tãtùm: quia diſponant contrahentes, & erit lex. Idem in teſtatore. Et quando aliud non apparet, de artificiali intelligitur, quia ad hunc communiter fit relatio. Sed impropriè opera accipitur pro reuerentia vel obſequio, vt not. in §. libertus. leg. ſi non ſortem. ff. de Cond. inde. & ſic de aliis.

OPE

OPERARVM aliæ ſunt officiales, aliæ artificiales, de quibus require ver.[artificiales, & officiales.]

OPERIS appellatione de eo intelligitur, quod formam habet veri & iuſti operis, quæ quidem forma non niſi ex conſummatione & perfectione contingit.l. rei appellatio. vbi Alciat. de Verb. ſignific.

OPILIO dicitur cuſtos ouium. l. cùm quærebatur.§.fin.& ibi not. ff.de le.iij.

OPINIO ſecundùm Spec.eſt dubia particularis arbitratio, quæ à doctoribus alicuius ſcientiæ auctoritatem habet. Sed ſecundùm Goffre. eſt probabilis arbitratio docto.non niſi ob inſtructionem ſtudẽtium in ſcriptis redigenda.

OPINIO communis, eſt aliud quàm fama. Nam opinio communis facit ius. C. de Re iud. l. j. Fama verò non facit ius. Item opinio communis probat, fama verò non. Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis eſt de longe præteritis, quæ probari non poſſunt de facili, ſcilicet per teſtimoniũ viſus, &c. Sed notorium eſt de præſentib. vel proximè præteritis,quæ de facili probari poſſunt per teſtes diuiſim.

OPINIO communis illa dicitur, quam plures grauioréſq; amplectuntur, vt dicit Panor.in c. prudentiam.in prin.de Offic.dele.

OPINATORES ſunt militaris annonæ exactores.l.miſſi.Co. de exacto. trib. Sed Codex Norembergenſis ibi habet [opiniones, non opinatores.]

OPISTHOGRAPHA, dicuntur quæ in retrò chartæ ſcripta ſunt, ab ὄπισθεν,quod interpretatur retrò,& γράφω ſcribo.Eiuſmodi eſt ſcriptura de qua dixit Iuuen. *Scriptus & in tergo,nec dum finitus Oreſtes.* Et Martialis, *Scribit in auerſa Picens epigrammata charta.* Plin.in epiſt.[Reliquit,ait, commẽtarios opiſthographos & minutiſſimis litteris ſcriptos.] Iuriſconſ.in tit.de bon. poſſeſſ.ſec. tab.chartæ appellatione.[Proinde,ait,ſi in opiſthographo q̃s teſtatus ſit, hinc peti bonorũ poſſeſſionem.]vbi Accurſ.dupliciter peccat,tũ in opiſthographo, i. vbi opes ſcribũtur,exponẽs, tũ in epiſtographo,i.in epiſtola. Nebr.

OPISTHOGRAPHVM, id eſt tabula lignea,in qua ſcriptę ſunt opes. l. chartæ. & ibi gloſſ. ff. de bonorum poſſ. ſecundũ tab. Alciat. verò accipit pro tumultuariis tabulis, quæ vulgò memoriales,latine aduerſaria dicũtur.

OPORTET aliquãdo dicit neceſſitatẽ iij.q.ix. non oportet. Aliquando honeſtatem. Itẽ oportebit ſignificat tam præſens quàm futurum. de verborum ſignific. verbum. & not. gloſ.xxv. quæſt. j. & gloſſ.c.j.de Præſcript. lib. vj. ſuper ver.oportet.

OPPIDVM dicitur terra murata non habens epiſcopum. in l.pupillus. §. oppidum.ff. de Verbor. ſignificatio.

OPPROBRIVM, idem eſt quod probrum. l. probrum.de Verbor. ſignific.

OPTIMATES,ſunt quaſi meliores & ditiores de populo,ab opibus dicti.

OPTIO, eſt vnum genus exactionis.C.de Iure fiſci.l.penul. ſuper ver.optionem. li.x. Aliàs capitur pro electione,vt §.optionis. Inſtit.de leg. Sed in re militari dicitur miles q̃ ægros antecedit,tanquam

quam eorum vicem, ſi vſus venerit geſturus, vt ex Non. & Vegetio tradit Alc. in d. le. pe. de iu. fi.

OPVLENTA hereditas, interprete Accur. in leg. ſi quis mihi. de Acquir. hered. eſt quæ affert opes ſine vexatione.

OPVS nouum. Require ſuprà, Nouum opus.

OPVS ſtructile dicitur, quod ex lapide quadrato aut laterculis calcéque conſtructum eſt. leg. in rutis. de Verb. ſig. vbi Alc.

De O ante R.

ORA ſine aſpiratione ſignificat finem vel extremitatem rerũ, præcipuè regionum vel veſtium, ſecundùm Ioan. Andr. in Cle. j. de vita & hon. cler.

ORACVLVM, id eſt, reſponſum, quia precando ſeu orando impetratur. ca. per tuas. de Maio. & obed.

ORBVS dicitur qui liberis priuatus eſt.

ORCINIVS ab orco dicitur. Eſt autem Orcus inferorum atque mortis deus. Virg. 2. Æneid.

Multos Danâum dimittimus orco.

Idem in 6.

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus orci.

Hinc orcinius libertus, qui fit ipſius teſtatoris defuncti & in orci familiam adſcripti. De pheretro in quo mortui efferuntur dixit Martialis:

Orciniana quæ feruntur in ſpõda.

Vlpian. libro 10. titu. de fideicom. liber. l. ergo. [Qui directã, inquit, libertatem acceperunt, orcinij erunt liberti.] Orcinij quoque liberti meminit Iuſtin. libr. ſecundo Inſt. Ant. Neb.

ORCINVS, id eſt, directè manumiſſus. leg. ergo. §. hi qui. ff. de fideicommiſſ. liber. & §. pen. Inſtitu. de ſing. re. per fideicom. reli. Et dicitur ab orco. i. manumiſſus ab eo qui tendit ad orcũ, i. infernũ, vel ab ὀρθὸς, quod eſt rectum, quaſi directè manumiſſus.

ORDINARIVS, eſt qui ſuo iure vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionẽ exercere poteſt vbilibet. Item eſt is cui vniuerſitas cauſarum cõmiſſa eſt, vnde, ſecundùm Specul. Officiales epiſcoporum ordinarij vocantur. Item ſecundùm Goffr. ordinarius iudex eſt, qui à collegio eligitur & à ſuperiore confirmatur, vt electus in erectorẽ, qui per confirmationem ſortitur iuriſdictionem, ſicut & epiſcopus, in omnibus præter ea quæ maiorem diſcuſſionem exigunt. Item ſecundùm Spec. ordinarius eſt legatus in prouincia ſuper decretũ. Et ſunt duplices. Quidam habent adminiſtrationem, vt epiſcopi habentes epiſcopatus, quos actu regunt, & iſti habent reſtituere in integrum. Alij ſunt ordinarij non habentes adminiſtrationem, ſed tantùm facultatem iudicandi, vt ſecundùm iura ciuilia, qui honorem tantùm & dignitatem habẽt, ratione cuius iudicare poſſunt, ſi qui in eos conſenſerint. l. j. ff. de iud. Secundùm iura canonica ſunt epiſcopi renũciãtes loco epiſcopali, nõ dignitati, retinentes honorem ſine adminiſtratione. de Renuncia. niſi cùm pridem. de ordin. ab epiſc. qui re epiſc. cap. 1. Item epiſcopus, cuius epiſcopatus omnino deſtructus eſſet, qui eſſet epiſcopus, nullius tamen epiſcopatus, ſecundùm Goff. in Sum. de in integ. reſt.

ORDINARII locorum ſunt, non tantùm epiſcopi, ſed etiam quicunque inferiores qui habent inſtitutionem, & deſtitutionem. c. cùm ab eccleſiarum. de Offic. ordin. & cap.3.§. in conferendis. eo.tit.lib.vj.

ORDINARIVS ſeruus qui, vide in ver.ſeruus ordinarius.

ORDINARIA onera, ſunt illa, quæ ex conſtitutione vel conſuetudine pręſtantur, vt quod quilibet talis fundus vel domus quolibet anno tantum debeat præſtare domino ſuo vel principi. Sed extraordinaria onera ſunt, quæ extra curſum & morem ex inopinato euentu vel caſu ſeu neceſſitate emergēti indicuntur, vt ſi dominus velit maritare filiā ſuā, vel guerræ immineant, & ideò à ſuis ſubditis exigat aliquid.

ORDO ſecundùm magiſtrum ſententiarum & Thom. in 4. diſtinctio. 24. eſt quoddam ſignaculum, in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato ad officium, in ſum.confeſ.lib.4.in tit.22.

ORIGINARIVS, require ſuprà Colonus: Nam originarius colonus & adſcriptitius idem ſunt in re, ſ. eiuſdem conditionis homo, ſed ratione differunt. Nam adſcriptitius dicitur, quia ſic adſcriptus eſt terris colendis, quòd non poteſt à cultura recedere ſine voluntate domini ſui. Sed colonus, quia tenetur colere terram, & originarius, quia ex origine ſua adhæret glebæ, vt ſuprà.

ORISCHALCVM, interpretatur, æs montanum, nam ὄρος eſt mons, & χαλκὸς æs: nam quod vulgò aurichalcum dicitur, nulla ratione defendi poteſt. Tum ex illo principio omnium conſenſu recepto, non ſolere fieri compoſitionem ex Græco & Latino, rum auctoritate & ratione. Ratio autem illa nimirum eſt, quòd in carmine ſemper prima breuis reperitur. Virgi.12.Æneid.

—Alboq; orichalco
Circundat loricam.

Et Horat.in poëtria,

Tibia non vt nunc orichalco iuncta tubæq;
Aemula.

Aurichalcum verò non poſſe dici Feſtus Pomp.eſt auctor. [Aurichalcum, inquit, quidam putauerunt compoſitum ab ære & auro. Sanè verò orichalcum dicitur, quòd in montoſis locis inuenitur: mons etenim Græcè ὄρος appellatur.] Vlpian.tit.de legatis tertio, l.j. ſiquis electrum, inquit, vel aurichalcum contineri. In titulo quoque de Actio. empt. & vendit. Quemadmodum, inquit, ſi quis vas aurichalcum: ſed orichalcum legas.

ORIVNDVS de ciuitate vel loco, &c. dicitur is, qui vel ibi vel in vico ciuitatis illius ortus eſt. ff. ad muni.l.q ex vico. Vel ſi pater eius inde ducit originē. ff. eod. titu.l. aſſumptio.§. filius. & C. Municip.& orig.l.j. & l. filios. libro x. Ex not.in ca.vſurarum.de vſur. in ver.alienigenas.lib.vj.

ORNAMENTORVM nomine nec veſtis, nec annulus ſignatorius continentur. l. ornamentorū. de au.& ar.le.& l.ſignatorius, de Ver.ſi.

ORPHANOTROPHIVM, penultima longa, locus eſt vbi orphani alūtur, quemadmodū brephotrophium vbi infantes, vt ſuo loco diximꝰ. in Codice Iuſtiniani titulꝰ eſt de orphanotrophiis, quorum etiam meminit frequēter tit.de ſacroſanct.eccleſ. Orphanotrophus, is dicitur qui orphanotrophij curam gerit.

OR

Digitized by Google

ORPHANOTROPHVS, eſt orphanorum & pupillorum tutor, & adoleſcentium curator, qui eos facultatibus & parentibus quaſi deſtitutos ſuſcipit alendos.

ORPHANOTROPHIVM, eſt locus in quo talibus alimenta adminiſtrantur. 23. q. 8. tributum. §. quãuis. & l. orphanotrophos. C. de epiſco. & cler.

ORTHODOXVS, id eſt catholicus, extrà, de Summa trinit. c. j. lib. 6. & dicitur ab ὀρθὸς, id eſt, rectum, & δόξα id eſt, gloria; vt C. de Summa trini. & fide catholica. l. 2. in fine, & ibi gl.

ORTVS eſt locus ſine reditu, factus ad amœnitatem, & dicitur prædium vrbanum. ita tenet Feli. in cap. Rodulphus. in verſi. ortus autem eſt. de reſcri.

ORTVS olearius, eſt ortus in quo olus accreſcit. Scribendum Hortus per h.

De O ante S.

OSANNA, vox Hebræa, id eſt, ſalua obſecro, Matthę. 21. de cõſecr. diſtin. 4. c. multi. per Archid.

Ὁσίας χάριν dicis cauſa, vide ſuprà Dicis cauſa.

OSPRATVRA, vocabulum fictum ex Græco ὄσπρια quod varios fruges minutos & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſychius Archad. l. vlt. §. 2 ff. de Muner. & honor. [Elemporia & oſpratura apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur.]

OSSORIA, locus in quo reponuntur oſſa defunctorum. l. 2. de Sepulc. viol.

OSSVARIAE ciſtæ, in quib. defunctorum oſſa recondebantur. Vlp. l. 2. ff. de Sep. viol. [Et Celſus ſcribit ſic eſſe monumenti, vt oſſuariam. & ideo quod vi aut clam interdicto locum fore.]

OSTENDERE, id eſt, monſtrare vel probare. ff. de Actio. tributo. l. ſed & ſi ſeruus. & de Accuſationibus, lege finali.

OSTENTVM dicitur omne contra naturam cuiuſque rei genitum factúmque. Oſtentorum duo ſunt genera, de quibus in l. oſtẽtum. de Verb. ſig.

De O ante V.

OVES dicuntur animalia minuta. lege oues. & ibi Bartolus, ff. de abigeis. & appellatione ouium non veniunt agni, niſi eſſet de conſuetudine. Bartol. in lege legatis. §. ouibus. ff. de Legatis tertio. hinc ouilio ouium cuſtos. lege fundi. de fundo inſtructo le.

De P ante A.

PACTVM vel pactio dicitur à verbo paciſcor, & ſic deſcribitur. [Eſt conſenſus duorum vel plurium in idem placitum,] ſcilicet ad dandum vel faciendum aliquid alteri ab altero eorum.] ff. de Pactis. lege prima, §. primo. Et dicitur quaſi de pace factum, vel pacis actum. Et ponitur ibi, in idem placitum. Nam non fit in eodem vero vel falſo, quia ſi duo vel plures conſentiant in hoc vero, Titius eſt homo, vel in hoc falſo, Titius eſt aſinus, non erit pactum: quia non eſſet obligatorium: talis enim cõſenſus neutrum obligat alteri. Item ſecundùm quoſdam pactum eſt contractus, quia paciſcendo, diuerſas in idem contrahimus voluntates. Et capitur quandoque latè pro eo quod non tranſiit in contractum nominatum: vt venditio, &c. Et ſic omne pactũ poteſt dici contractus innominatus, vt trãſactio do vt des, &c. Quandoque ſtrictè pro ſimplici pacto gratis facto: vt promitto tibi

tibi decem, &c. Et à trãſactione & pollicitatione differt, qa pollicitatio eſt ſolius offerẽtis promiſſio. Et aſſignatur differentia inter pactum, quia pactũ eſt de re certa & non litigioſa & gratuita. Trãſactio verò de re incerta & litigioſa, & nõ gratuita. Et quid ſit pactum habes etiam de Verb. ſig c. pactum. vbi dicitur, [pactum eſt inter partes ex pace conueniens ſcriptura legibus ac moribus comprobata.] Nã ſæpe ad probationem pacti ſcriptura interponitur, ſecundùm gl. ibid.

PACTORVM diuerſa ſunt genera. Nam pactum conuentũ dicitur, quod ſub certis verbis & forma factum & expreſsè redactum eſt. verbi gratia, clarum eſt pactũ in verbis, quia ſi verba ſunt obligatoria, pactũ eſt obligatoriũ: ſi ſint liberatoria, eſt liberatoriũ: ſi exceptionis inductiua, tunc eſt exceptionis inductiuũ.

PACTVM tacitum dicitur quod in veritate nõ eſt expreſsè factum, ſed ex aliqua lege ſpeciali ac ſi fieret haberi iubetur. ver. gratia, conduxi domum à Seio, & res meas intuli, hoc caſu res meæ illatæ pro mercede domus, tacitè ſunt obligatæ Seio, iure hoc ſtatuente, vel iubente lege, pignori ita eſſe obligatas, ac ſi ſpecialiter & expreſsè inter nos concordatum eſſet & conuentum, dato tamen quòd non conuenerimus, nec ſuper hoc quid dixerimus. Vnde ſic, Pactum tacitum dicitur, quod non eſt factum expreſsè: vt cùm conduxi domum non tangendo de pretio dando, tamen ſecundũ leges adhuc venit pretium dandum ac ſi paciſcendo ita fuiſſet expreſſum.

PACTVM additionis in diem tale eſt: vt vendo tibi domum: & ſi potero habere maius pretium vſque ad menſem, ego repetam ipſam domum.

PACTVM legis commiſſoriæ eſt: vt vendo tibi domum, & ſi non ſolueris intra menſem, volo quòd ſit inempta: vt C. de Pact. inter empt. & vend.

PACTVM perſonale, eſt quod non generaliter fit, ſed tantùm pro vna perſona vel duabus. Et dicitur pro vna tantùm perſona, quia fit perſonæ ſoli, ſic quòd tali & non alteri prodeſſe poſſit, vt ſi paciſcor pecuniam à te mihi debitam non petiturum me à te, ſed à tuo herede, tùnc illud pactum tantùm perſonam tuam tuetur, & non heredem tuum.

PACTVM reale, vel in rem eſt generale, & non continet ſpecialiter vnam, duas; vel plures perſonas, ſed generaliter complectitur omnes, ad quas illa res pertinet vel pertinere poteſt: vt cùm debitum meum omnino remitto tam tibi, quàm heredibus tuis. ita vt omnes liberemini, tu & heredes & fideiuſſores, & nullus mihi reſeruatur regreſſus ad pecuniam vel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud veſtitum. Et qui plene vellet hoc examinare, traheret magnam cauſam & controuerſiam inter doctor. Hæc tamen cum paucis ſufficiant.

PACTVM nudum dici poteſt quod ab omnibus iuris ſolemnitatib. deſtitutũ eſt, id eſt, tam ſolemnitates verborum quæ ſolent concipi & attẽdi in ſtipulationibus, quã etiã per conceptionẽ literarum, ſcilicet quando chirographum non interuenit, nec aliud inſtrumentum ſuper hoc confectum, quo nudum pactum confirmaretur. Et dicitur nudum, à cauſa

Digitized by Google

cauſa, quæ ſufficere poteſt ad perfectam obligationem, [vt do vt facias, facio vt des, &c.] cuiuſmodi cõuentiones dicũtur contractus innominati. Item dicitur nudum à foro negotij: vt quando negotium non incidit in certum nomen cõtractus, vt in nomen emptionis, venditionis, locationis, & ſimilium. Item nudũ dicitur à rei interuentu: vt talis non intercedat res quæ poſſit ſuo interuẽtu perfectam reddere cauſam obligationis, ſicut in mutui datione. Item dicitur nudum à cohærentia, quoniam ſi incontinenti poſt contractum adiiciatur, pactum ex præcedenti obligatione vires contrahit: vt videatur ineſſe contractui, & cauſam veſtire, vt ſi pactum ſemel factum eſt, & poſt traditionem intercedit, res ſic veſtitur interuentu rei. Item pluribus aliis modis veſtitur, ſecundùm diuerſas opinio. docto.

Pactum veſtitum, dicitur ſex modis, ſecundùm quòd ſex modis veſtitur, ſcilicet re, verbis, litteris, contractus cohærentia, & rei interuentu: vt ſecundùm glo. Inſti quib. mod. re con. obl. in prin. Et dicit Goff. quòd pactum in rem, eſt quando generaliter paciſcor ne petã. & in perſonã, ne à perſona petam ff. eod. tit. l. idem. §. perſonale. & non minus ex verbis, quàm ex mente contrahentium eſt æſtimandum, an pactum in rem vel in perſonam ſit: plerunque enim in perſonam pactum inſeritur, non vt perſonale ſit pactum. ff. eodem tit. l. iuris gentium. §. pactorum.

Pactorum aliud vtile, aliud inutile, ſcilicet ratione perſonarum, vt furioſorum, qui nec tacitè nec expreſsè conſentire poſſunt, quare matrimonium contrahere nõ poſſunt, nec ad religionẽ ſe obligare. & hoc de continuo, ſecus ſi habent lucida interualla, vt vij. q. j. quamuis. Item pupillus, qui nondum eſt doli capax, vbi vult obligari, ſecus ſi vellet alium obligare, quod poteſt. Idem in prodigo. Item monachi & regulares profeſſi & cõuerſi, niſi pro cõtẽplatione monaſterij paciſcantur, cui per tales acquiritur. Itẽ viri & vxores qui ſibi donare nõ poſſunt, ſed vendere. Item ratione poteſtatis. Itẽ in legatis dũ legatione funguntur. Item inter patrem & filium, niſi in Caſtrẽſi peculio, vel quaſi. Item ſi res in pactum deducta non ſit in rerũ natura, niſi mora præceſſerit. Item ſi homo res ſacras vel religioſas deducat in pactum. Item ceſſat pactũ in collatione rerum ſpiritualium. j. q. ij. quàm pio. & in rebus prohibitis, etiam ſi iuramentum fuerit appoſitũ, vt in animæ detrimentum vergentibus. Item pactum turpe aut rei turpis aut impoſſibilis, de iure vel de facto, nullam obligationem inducit. c. vlt. eodem tit. ſecundùm Goff. in Sum. Dicitur autem pactũ à pactione. ff. eod. tit. l. j. pactio verò à pace & actu: nam qui paciſcuntur ex diuerſis & contrariis moribus animorum, poſt multa variáque certamina in vnam conſonantémque ſententiã conuenire dicuntur. ff. eod. titu. lege j. §. conuentionis. Et hoc pactum generale eſt ad omnia quæ contrahũtur vel aguntur inter partes cauſa contrahendæ vel tollẽdæ obligationis, ſed nomen conuentionis generaliſſimum eſt: nam ſcholares in ſcholis, clerici in capitulo, populus in foro conuenire

nire

nire dicuntur: vt in §.præalleg. conuentionis. Vel dicitur pactū à percuſſione palmarum. veteres enim cùm ſe obligabant, palmas percutiebant in ſignum inuiolādæ fidei: vnde dicitur pactū quaſi palmæ ictus.

PACTVM per donationem. Require infrà, tranſactio.

PACEM rumpere non dicitur ille, qui facit furtū ei cū quo pax eſt. Barto. in l. verum eſt. ff. de furtis.

PADVS, eſt flumen publicum tranſiens per Lombardiam, de quo fit mentio Inſtitut. de Rerum diuiſ. §. 2. in gloſ.

PAEGMA, atis, ludus interpretatur, à παίζω, quod eſt ludo. Erat autem pægma machina in ſublime tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi. Seneca libro 13. epiſt. his verbis pægma deſcribit:] His, inquit, annumeres machinatores, qui pægmata per ſe ſurgentia excogitant, & tabulata tacitè in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates, aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut quæ diſtabant ſua ſponte coëuntibus, aut iis quæ eminebant paulatim in ſe reſidentibus. [Ioſephus quoque triūpho Veſpaſianorum, nonnihil de pegmatis ſcribit. Iuuenal.

Et pagma & pueros inde ad velaria raptos.

Martialis.

Et creſcunt media pagmata celſa via. Claudian.

Mobile ponderibus deſcendat pagma reductis.

Vlpi. in titu. de fundo inſtruct. l. quæſitum.] In emptionē, inquit, domus ſpecularia & pægmata cedere.] Nebr.

PAGANVS à pago dicitur, quemadmodum à vico vicinus: habet tamē aliquādo remotiorē ſignificatum, atque pro eo accipitur qui nō eſt militiæ ſacramēto addictus, vt nemo ſit qui non aut paganus aut miles dicatur. Iuue.

Citiùs falſum producere teſtem
Contra paganum poſſis, quàm vera loquentem,
Contra fortunam armati.

id eſt, contra militē. Modeſtinus in tit. loc. & conducti. l. [ſi ignorans, inquit, militi, quaſi pagano locauerit.] Item multis aliis in locis Digeſtorū, ſed nunquam in alia ſignificatione. Si quando tamē à iunioribus. paganus pro infideli accipitur, id per tranſlationē fit, quaſi non ſit initiatus ad ſacra religionis Chriſti, atque illius militiæ adiuratus. Neb.

PAGANI dicuntur in iure quandoque increduli ſeu hæretici. Item quandoque dicuntur priuati homines, vt villani & omnes qui neque milites neq; magiſtri ſūt, à pagos Grecè, quod eſt villa Latinè, vt Inſtitut. de milit. teſtam. §. illis autem temporibus. in fin. vbi gloſ.

PAGANICVM, aduentitium eſt peculium, quod ex proſpera fortuna aduenit, veluti ex teſtam. cognatorum vel etiam agnatorum.

PALAM facere dicitur, quod coram pluribus facit, l. palàm. de Verb. ſignific. Palàm nuncupatus heres intelligitur. ſi teſtes exaudierint. l. heredes. de Teſtam. Palàm quæſtum facere mulierem dicimus, quæ paſſim & ſine delectu ſtuprari ſe ſinit. l. palàm. de ritu nupt.

PALATINI, aliter dicuntur vicarij, quodammodo gerunt vicem principis, ſecundùm Accurſ. in rub. C. de Pala. ſacr. lar. lib. duodecimo. Sed communiter dicuntur omnes habitantes in Palatio.

PALATINVS comes dicitur, qui curam gerebat præcipuam, vt miſſis notariis ſuis negligentiam iudicum argueret. C. de offic. recto. l. nullum. Require ſuprà, Comes.

PALLA dicitur veſtis qua altare cooperitur, videlicet lineus pannus conſecratus, qui ſuper altare ponitur, ſuper quem extenditur corporale. Sumitur etiam quandoque pro cortina vel panno ſerico. Vnde,

Lætitiæ cauſa cibus eſt, non ſerica palla.

PALLIVM, eſt inſigne ornamenti archiepiſcopi, vel Epiſcopi, quod ex priuilegio ſibi conceditur, ſumptum de corpore beati Petri, in ſignum plenitudinis Pontificalis officij, vt de Electi on. ſignificaſti. & de auctoritate & vſu pallij. præalleg. cap. ij. Vnde ante pallij receptionem eccleſia dicitur viduata, vt dicto ca. quoniam. in Papa verò deſignat plenitudinem poteſtatis.

PALMARIVM præmium, quod victoriæ cauſa datur. l. j. de var. & extraord. cogn.

PALMATI equi, in l j. C. de Grege do. iidem fere ſunt quos vulgo baios vocamus. Poſſumus etiam intelligere equos palmatos, quibus vtebantur aurigæ in circo, à palma. Hęc Alciat. in præalleg. l. j.

PANCRATIVM, eſt colluctatio cum fuſtibus, vel locus lignis circundatus, in quo certo ordine ſtant pugnantes, vt in pugilibus videmus. gloſſ. eſt in l. qua actione. §. ſi. quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Require ſuprà, colluctatio.

PANCRATIVM, vt ſcribit Vitruuius, locus erat in quo athletæ exercebantur. Pli. lib. 34. Puerum autoli cum pancratio victorem. Propertius libro tertio. Et patitur duo vulnera pancratio. Vlp. lib. ix. tit. ad legem Aquiliam. l. qua actione [Si quis colluctatione, inquit, vel in pancratio.] Vnde pancratiaſtes pro athleta qui ſe in pancratio exercet. Ant. Ne.

PANCRATIVM, genus certaminis eſt, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione tranſigitur. Budęus in l. qua actione. ff. ad Legem Aquil.

PANDECTA. Require ſuprà in ver. Digeſtum.

PANDECTA, poteſt interpretari comprehenſoriū, hoc eſt, omnia continens, à πᾶν, quod eſt omne, & δέχομαι, comprehendo. Gellius lib. xix. [Sunt, inquit, qui pandectas, id eſt omniū receptacula inſcripſerint.] Idem lib. xij. [Quas Græco vocabulo Pandectas, id eſt, promiſcua & omnimoda continentes libros.] Hinc Iuſtin. lib. 50. Digeſtorum. Pandectas Græco titulo prætitulauit, nō quemadmodum quidā exiſtimant, pandectas fuiſſe libros Iuriſcōſultorum, ex quibus conflatum eſt ius ciuile, quod Iuſtinianus Imperator in quinquaginta libros redegit. Neb.

PANNICVLARIA ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum contulit, ſpolia quibus indutus eſt eſt qui ad ſupplicium ducitur. l. diuus. de Bon. damnat.

PANNICVLARIA bona, quemadmodum Vlp. in tit. de bon. dam. l. diuus definit, ſunt ea quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit, nō omnia quidē, ſed veſtem qua is fuerit indutus, & nummos inueterales, & annulos parui precij.

PANTHERA numero plurali poſuit

ſuit Vlpi. pro auium captura. l. emptorem. §. vlt. de act. empt. vt ibi interpretatur Bud.

PANTOMIMI dicebantur omniũ imitatores effictoréſque. Græca eſt vox, qua vſus eſt Iuriſconſ. in l. ſi libertus. de Ope. liber.

PANTOMIMVS, dicitur is qui minos repræſentat, atque in ea arte tantũ pollet, vt omnia poſſit imitari, à πᾶν, q d eſt omne, & μιμέομαι, quod eſt imitor. Seneca in 4. Epiſtol. [Si clamor] & plauſus, & pantomimica inſtrumẽta perſtrepuerint.] Iulius Firmicus lib. 3. matheſeon, [Si luna, inquit, Mercurio defluens ad Venerẽ peruenerit, organorios aut pantomimos facit.] Iauole. li. 38. Dig ti. de oper. liber. l. ſi libertus. Si libertus, inquit, artem pantomimi exerceat. & ff. eo tit. l. patronus. Si qs, inquit, pantomimũ vel archimimũ libertum habeat.

PAPA idem eſt quod admirabilis. Et dicitur à papæ, interiectione admirantis, quia vices Dei gerit in terris. Vel dicitur Papa, quaſi pater patrum, ſecundùm Io. Andre. ſuper verbo Papa. in prooem. Clem. Alij deriuant à voce Græca pappos, quod Latinis eſt pater, quæ etymologia probabilior videtur.

PAPYRVS frutex eſt in paluſtribus Ægypti locis, aut quo Nilus non fluit, brachiali craſſitudine, decem cubitorum altitudine, ex cortice verò ſtragulas Ægyptij faciunt, atque ex eodem chartas: & eſt alioqui materia combuſtibilis. Vlp. in tit. de leg. iij. l. ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros cõburunt. N.

PARABOLANI ſunt medici, qui ad curandum ægra membra vel corpora debilium deputantur, dicti parabolani à parabola, quia plura promittunt hominibus quàm faciunt, & quia ſæpiùs parabolis vtuntur, vt C. de Epiſc. & cler. l. parabolani.

PARABOLANI ſecundùm Alcia. lib. iiij. cap. ix. diſpunc. erant plebeij quidam & viles homines, famulitio, vel eccleſiarum vel hoſpitalium deputati, & quaſi adſcriptitij glebæ.

PARAFIDICVS componitur à para vel parum, & fidus, id eſt, fidelis, & icos cuſtos, quaſi parum fidelis ad cuſtodiendum vel obſeruandum quæ obſeruare debet, vt colligitur C. de cur. pub.

PARAGAVDES, genus veſtimenti virilis vt plurimum linei, quod ſub alia veſte gerebatur. Alci. in l. j. C. de veſti. holouer.

PARAGRAPHVS dicitur, quaſi diuiſio, à fares, id eſt diuiſio, & graphia, id eſt ſcriptura, inde paragraphus, id eſt ſcripturæ diuiſio, per Iſid. not. in princip. Decretorum.

Vide de paragrapho Alciat. libr. diſpunc. iij. c. xvj. delirat enim hic auctor.

PARANGARIA. hanc vocem tranſpoſuit auctor explicandam in ver. perangaria. vide ibi.

PARANYMPHVS vel paranympha, dicitur parans vel procurans ſponſalia. Requ. j. Proxeneta.

PARANYMPHI & paranymphæ dicuntur Græcè, qui Latinis ſunt pronubi & pronubæ, hoc eſt nuptiis præſidentes. Augu. 14. de ciuitate. [Nõne omnes famulos atq; etiã ipſos paranymphos ante mittit foras, quàm blandiri coniux coniugi incipiat?] Hieronymus in ſerm. aſſumpt. [Mariã, inquit, angelus Gabriel, ac ſi coeleſtis paranymphus intactam cuſtodiuit.] dictus eſt aũt paranymphus à παρὰ, quod eſt iuxta, &

νυμφὴ ſponſa: quaſi aſſidens ſpōſæ. Commentator decretorum paranymphas ſomniat eſſe ancillas, dictas ſic, vt ille putat, à parando lymphas. Neb.

PARAPHERNA, bona ſunt quęcunque præter dotem dantur ſponſæ. Vnde paraphernica inſtrumenta dixit Sidonius Apollinaris puellæ tradita, & dicuntur parapherna, à παρὰ quod eſt præter, & φερνὴ dos: non vt vulgus loquitur paraphrena. Vlpian. lib. 23. ff. de iure dotium. l. ſi ego. [Si res dentur, ea quæ Græci parapherna vocant, quæque Galli, peculium appellant.] Nebr.

PARAPHERNALIA bona, vel res paraphernales dicuntur res, quas mulieres iuxta dotem inferunt in domum viri, à παρὰ, id eſt, iuxta, & φερνὴ, quod eſt dos, vel donatio: inde paraphernale dicitur quicquid mulier habet vltra dotem vndecunque.

PARASYNAXES παρασυνάξεις conuentus, coitiones, & conuenticula hæreticorum, in l. quicunque. 8. C. de Hæreticis & Manichæis.

PARATITLA Græca dictio eſt, qua vtitur Iuſtin. in l. ij. §. pen. C. de Vete. iur. enucleand. apud quem tamen piratitla mendoſe legitur. Paratitla autem in eo loco Iuſtiniani apud nos ſummæ rerum interpretari poterunt, quales ſcripſerunt Azo. & alij qui titulos & admonitoria quædam, ſiue præludia collegerunt, quod ab imperatore ibi permiſſum eſt.

PARAVERADAE indeclinabile dicitur à para, id eſt, iuxta, & veredæ, equo ducente rhedam, à veho, his, here, & rheda, ſecundū Hugonem, & ſic babulci & aurigæ parauerede dicuntur ſecundū Accur. C. de curſu pu. l. ij. lib. 12. Tu dic ſecundùm Bud. in pen. quod parauerediˑ dicebantur qui veredo vno ſuper numerum diplomate comprehenſum vtebantur.

PARENTES vulgò dicuntur omnes qui nobis cognatione ſunt iuncti, per cuiuſcunque etiam lineam ſexus hoc fiat: ſecundùm etiam intepretationem iuris dicuntur omnes aſcendentes per paternam ſiue maternam cognationem, ſed propriè dicuntur parentes vſque ad tritauum, & vltrà dicuntur maiores. l. 4. de in ius voc. vbi gl.

PARES curiæ dicuntur vaſalli qui habent conſimilia feuda à domino illiꝰ feudi de quo agitur, prout not. in c. cæterùm. de Iudic.

PARIA feciſſe dicitur qui pecuniam quam acceperat numerauit, & quod debebat reddidit.

PARITER, id eſt ſimul, extra, de temp. ord. c. j. lib. 6. & de hoc aduerbio vide etiam per Bart. in l. ſi fundus. §. ſi duo. ff. de Pignor.

PAREPHIPPIVS eſt, qui equo inſidet, ſiue equorum ſeſſor, à παρὰ Græca præpoſitione, & ephippium. Iuſtinia. lib. 12. Cod. ti. de curſu publ. l. parephippium. [Parephippium, inquit, eum videri, qui vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſolos euectio cōtinebat, &c.] [Eſt autem ephippium ſtragulum quod equo imponitur. Horatius:

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Martialis in diſticho, cuius lemma eſt, ephippium:

Stragula ſuccincti venator ſume veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo. Nebr.

PARI

PARIPVS dicitur à parum, & pus puris, quod eſt cuſtodia, quaſi parum cuſtodiens mandata, vt l. paripum. C. eo. ti: & lib. prælleg: Neſcio an parephippium exprimere voluerit: de qua dictione vide Alciat. in lib. C. 12. ad l. parephippium. de cur. publ. Nam paripum vox eſt mihi incognita.

PARHIPPI autem dicuntur in l. 4. C. de Curſ. publ. qui equos publicos plures quàm ei liceat vtendos ſumpſit.

PAROCHIA, eſt locus in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus, ſecũdùm Goffredum in ſum. eo. tit. Et parochiarum diuiſio incœpit à Dionyſ. xiij. q. j. c. eccleſias. Conſiſtit autem ius parochiale in hoc, ſecundùm Goff. in Sum. eo. tit. quòd omnes parochiani in diebus Dominicis & feſtiuis miſſam audiant in eccleſiis, in quarũ parochiis habitant. vt in c. eod. tit. de Conſect. diſtin. j. ſi quis etiam conſiſtit in decimis perſonalibus, quæ eccleſiæ parochiali debentur. 16. quæ. 1. ſi quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, x. quia ſacerdotes.

PAROCHVS, interpretatur dator ſiue præbitor, hoc eſt tributarius. Vnde ſcribit Aulus Gellius: [Ventidiũ velut parochum victum ſibi ægrè quæſiſſe, & erat parochorum magiſtratibus præbenda cõducere.] Horat. Serm.

Parochi qui præbent ligna ſalémque. Idem 2.

-vertere pallor

Tum parochi faciem.

Inde eſt parochia, parochorum communio. Auguſti. 14. de ciuitate. Fuit quidam, nomine Reſtitutus, in parochia Calamenſi eccle. non, vt illeterati dicunt, parrochia per duplex r.

PAROECOS, eſt incola ſiue habitator in loco, & parœcia incolatus: ſiue habitatio, à παρὰ quod eſt iuxta, & οἰκέω habito. Pomp. de Verb. ſig. l. pupillus. [Incola, inquit; eſt qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci paroicon vocant.]

PAROPSIS, dis, genus eſt lancis grandioris, de qua in Euan. [Qui intingit mecum manũ in paropſide.] Pro qua alius Euangeliſta catinum poſuit. Seneca in 5. de beneficiis. Sic paropſidem argenteam & auream dicimus. Iuue.

-quàm multa magnaq; paropſide cœnat. Martial.

Cui portat gaudens ancilla paropſide rubra.

Halecem.

Pomponius de auro & arg. leg. l. & ſi veluti paropſidas, tabulas, trullas. Nebr.

PARRICIDA propriè eſt, qui patrem occidit, & extenditur ad aſcendentes & multas alias perſonas coniunctas, l. j. ij. & iij. ff. ad l. Pomp. de Parri. & eod. tit. C. per tot. tit.

PARS & totum differũt, ff. de eui. l. j. & vide quod no. Arch. diſt. 75. quod à partibus. Item adde quid veniat appellatione partis. Bart. in l. ſi plures. ff. de dam. infe.

PARS etiam interdum ſumitur pro ſpecie. l. rectè. de Verb. ſign.

PARTHIARII in l. negotiantes. C. de Excu. mun. accipiendi ſunt parthicarium pellium negotiatores, vt atteſtatur ibi Alciat.

PARTIARII coloni qui, vide Coloni partiarij.

PARTICIPATIO cum excommunica

Digitized by Google

municato duplex eſt, quædam inducit maiorem excommunicationem, ſ. quæ fit in crimine, de Sent. excom. c. ſi concubinæ. & ca. nuper. Alia inducit minorem, ſcilicet, quæ fit in locutione, oſculo, ſalutatione, menſa, thoro & ſimilibus, ipſo iure. xj. q. iij. cum excommunicato. & cap. qui cõmunicauerit. & à quibus repellantur hæ excommunicationes, habes 3.q.4. Engeltrudam. & de excep. c. à nobis. & de cleric. excommuni. c. ſi celebrat. Sunt autem quædam perſonæ exceptæ, quæ ſine hac pœna excommunicato participant, ſcilicet vxor, filius, ſeruus, colonus, &c. xj. q. iij. quoniam multos. de ſent. excom. quod in dubiis, &c. inter alia ſecundùm Spe. & Garſiam, mittendo nuncium vel litteram excommunicato, incurrit minorem, quia loqui videtur. ff. de Conſt. pec. l. & licet. & eſt gl. in c. ſtatuimus. & c. conſtitutionem de Sen. excom. lib. 6.

PARTICIPIVM ſignificat, put tempus eius, vel aliud medium ſignificare declarat, de quo per Bart. in l. j. de cond. & demon. & in l. ſi quis. §. quod ait. ff. quod vi aut clàm.

PARTVS ante quàm edatur, eſt pars viſcerum matris. l. j. §. ex hoc reſcripto. ff. de Ven. inſpi. & continetur appellatione reditus, nõ autem fructus. l. deducta. §. here ditatem. ff. ad Treb. & l. Paulus. ff. ad Leg. Falci.

PASCVA, loca ſunt, vbi beſtiæ paſcuntur. l. diuortio. ff. Sol. mat. & C. de paſc. publ. quaſi per totum tit. lib. xj.

PASCVA ſylua, vide in ver. [Sylua.]

PASSIM, indifferenter de appel. cũ ſit Romana. & c. paſtoralis. de Offic. deleg. in gloſſ. 3. in cap. in pertractandis. de iura. calum.

PASSIVVM verbum aliquando reſoluitur in infinitiuum ſui paſſiui, & aliud verbum: vt reponatur, id eſt, reponi ſinatur. ff. de Aqua plu. arc. l. in ſumma. §. item Varus. Item paſſiuum verbum cum ablatiuo quandoque importat actiuam ſignificationem, vt petitur à me, id eſt, aliquis à me petit. ff. de Dam. infecto. l. à quo fundus.

PASSVM, eſt vinum illud quod ex vuis paſſis conficitur. Hiſpani [baſtardo] appellant. Seruius in illud Virgil. 2. Georg.

Et paſſo pſythia vtilior.

[Paſſum, inquit, ideo dicitur, quod ab igne patitur decoquendo: ſed illud quod decoquitur, non paſſum, ſed defrutum aut ſapa dicitur:] Iuuenalis:

Paſſum & municipes Iouis aduexiſſe lagenas.

Vlpia. de Trit. & vino legato. l. ſi quis. [Paſſum, inquit, niſi cõtraria mens ſit, intelligitur.] Proculus in eod. tit. l. qui vinum. §. vlt. [Cui dulcia legata eſſent, omnia hæc eſſe legata, mulſum, paſſum, defrutum, & ſimil. potiones.]

PASTINARE propriè, eſt paſtino, quod ferramentum eſt bifurcum, fodere. Alcia. in l. impenſæ. de Verb ſign.

PATER eſt ille, quem nuptiæ deſignant, i. præſumunt eſſe, vt dicit Azo in ſum. C. de in ius voc.

PATER præter notam ſignificationem quam habet in promptu, ſignificat etiam ſenatorem: nam ſenatores patres conſcripti appellantur illi propter ætatem, hi propter curam. Hoc adnotaui ne quis decipiatur Accurſij verbis in illud Iuſtiniani libro j. Inſtitutio

Digitized by Google

tutionum, titulo quibus modis ius par. poteſt. ſol.§. filiusfamil. [Quem ſibi princeps patrem delegit, id eſt, ſenatorem.] Neb.

PATRIS nomine auus quoque continetur. l. iuſta. de Verb. ſig.

PATERFAMILIAS dicitur is, qui eſt ſui iuris & poteſtatis propriè, cuiuſcunque ſit ætatis, ſed filiusfamilias è conuerſo. Require ſuo loco.

PATRES etiam dicti ſunt quos plebs ſibi creauit, vt ipſi plebem excederent.

PATRES conſcripti, dicebantur quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur.

PATRES conſcripti, dicti ſunt ſenatores poſtea quàm primis illis à Romulo creatis, qui centum fuerant, complures alij eum in ordinem aſcripti ſunt.

PATRIA poteſtas ſecundùm Azo. in ſumma, Co. eod. titu. eſt ius quoddam quod habent hi, qui ſunt de imperio Romano, in liberos naturales & legitimos, ꝙ ius alij non habent, vt Inſtitu. de pat. poteſt. per totum.

PATRICIDA eſt, qui patrem occidit, aliàs in iure ciuili ponitur parricida. Cod. de his qui pat. vel lib. occi. l. vnica.

PATRICIDIUM, aliàs parricidium, eſt homicidiũ nefandum, quod committitur in parentes, in liberos, in proximos, collaterales & affines. Require ſuprà, ad leg. Pompeiam.

PATRICII dicuntur ideo, quia prætoriæ poteſtati præſunt ſecundùm Iſid. lib. 9. cap. 3. Etymo. Etiam patritius eſt is quem Imperator ſibi elegit in patrem: vt Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. filiusfamilias. & Co. de conſor. eiuſdem lit. le. fin. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patritij quidam nobiles de ciuitate, & olim dicebantur patres principum, ſcilicet, ad conſilia præſtanda.

Dicit Iſid. lib. 9. Etymo. ca. 3. Patritij inde vocati pro eo quòd ſicut patres filiis, ita prouideant reipublicæ, vnde dignitas patritiatus dicta eſt: erat enim patritius quaſi principis pater.

PATRICII propriè dicti ſunt nobiles Romani, qui à primis ſenatoribus, quos, ſcilicet, Romulus inſtituerat, originẽ habuere.

PATRINUS vel patrina dicitur filius vel filia ſpiritualis compatrum vel commatrum matris vel patris, quem vel quam quis de fonte baptiſmatis lauauit, vel ad ſacramentum confirmationis tenuit.

PATRONUS ſecundùm Canones dicitur ille, qui habet ius præſentãdi aliquẽ ad beneficium eccleſiaſticũ, ſed, ſecũdùm leges, eſt qui manumiſit ſeruum ſuum ſpõte, qui ſeruus dicitur libertus eius à quo ſic manumiſſus eſt. Etiam patronus quandoque dicitur aduocatus, vel è conuerſo aduocatus patronus cauſarum, quia patrocinium præſtat vel patrocinatur: & in primo ſignificato tria faciunt patronum, Vnde:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Require ſuprà ius patronatus.

PATRUELES dicti ſunt, quorum patres inter ſe germani vel fratres fuerunt.

PATRUELES ſorores ſunt duorum fratrum filiæ.

PATRUUS dicitur frater patris, quaſi pater alius.

PATRUUS magnus, eſt frater aui.

PAUCI quot dicantur, vide gloſſ. in c. latores. de Cl. excom.

PAVLIANA actio. Require [Actio Fabiana]

PAVPER dicitur qui non habet quinquaginta aureos in bonis. Bar. in l. nonnulli. ff. de Accuſ.

PAVPERIES, eſt damnum ſine iniuria facientis ipſum damnum, vt ab animali quod ſenſu caret factum, vt ſi equus tuus ſegetem meam pauit, vel aliter damnum mihi dedit. Non enim poteſt dici iniuriam feciſſe, cùm ſenſu careat. Inſt. ſi qua. pau. fe. dict. §. pauperies. Differunt autem damnum, maleficium, & pauperies. Nam damnum fit cum animo iniuriandi, vel ab habente animum iniuriandi, licet non vtatur. Alia patent in locis ſuis. De pauperiei actione, Require ſuprà, [Actio de pauperie.]

PAX ſecundùm Goffr. eſt diſcordiæ finis, vt cap. j. de treuga & pace. in gloſſ. j. Item pax eſt vinculum charitatis, vt in cap. nouit. §. ſed forſitan. de Iudic. Et ſunt ſex cauſæ propter quas non eſt pax inter homines, de quibus per gloſſ. not. de Re iud. lib. vj. ad apoſtolicæ.

De P ante E.

PECORIS appellatione non ſolùm boues, ſed & aliæ quadrupedes gregatim paſcentes continentur. l e. legatis. de leg. iij. ortis pecorij.

PECORIS ad aquam appulſus, eſt ius adducendi vel appellendi pecus ad aquam fontis alieni, iure ſeruitutis.

PECVDIS nomen generale eſt ad animalia quæ gregatim paſcuntur, ſicuti & nomen pecoris. l. legatis ſeruis. vbi gloſſa de leg. iij. & l. ij. ad l. Aquil.

PECVLATVS, furtum eſt rerum publicarum, cœptum dici à pecore, eo tempore quo Romani nihil præterquam pecudes poſſidebant. Salluſtius in Iugurtha: [Peculatus ærarij factus eſt.] hinc apud Iuriſcon. in lib. Dig. tit. eſt ad leg. Iul. peculatus.

PECVLIVM verbum quoque frequens in iure ciuili, vt ait Seruius in illud Virg.

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.

Eſt ſimpliciter patrimonium: ità enim maiores noſtri dicebant à pecoribus, in quibus eorum cõſtabat vniuerſa ſubſtantia, ſed poſtea illud tantùm appellari cœptum eſt peculium, quod ſeruus in poteſtate domini, & filiusfamilias in poteſtate patris conſtitutus poſſidet.

PECVLATVS, vide ſuprà in verb. [Lex Iulia peculatus.] & in ver. [Crimen peculatus.]

PECVLIVM, eſt puſilla ſubſtantia vel pecunia ſeparata à rebus & ratiociniis patris vel domini, data vel permiſſa filio vel ſeruo. ff. de Pec. l. depoſiti. §. peculium. Et eſt multiplex, ſcilicet, caſtrenſe vel quaſi caſtrenſe, profectitium, aduentitium, paganicum, non paganicum. C. de Bon. quæ li. l. cùm oportet. le. cùm multa. & l. cùm non. Item peculium dicitur res paraphernalis. ff. de Iure dot. l. ſi ego. §. dotis. Item peculiũ ponitur pro hereditate vel patrimonio. ff. ad Trebel. l e. cogi.

PECVLIVM capitur etiam pro pecunia, quam quis repoſitam ad caſus repentinos habet, lege ſi chorus. de leg. iij.

PECVLIVM caſtrenſe, eſt quod miles acquirit dum militat in caſtris, & illud eſt filij pleno iure, tam quo ad proprietatem, quàm quo ad vſumfructum.

Digitized by Google

PECVLIVM palatinorum, dicitur etiam caſtrenſe, ſcilicet militum palatij qui principem ſequuntur, ſecundùm Accur. co. de Caſtr. pec. lib xij. in rubr.

PECVLIVM quaſi caſtrenſe, dicitur illud quod aduocatus acquirit præſtando clientulis ſuis patrocinium in cauſis; vel quod magiſter Grammaticus, Logicus, vel Rhetoricus in ſcholis ſuo lucratur exercitio. in le. fin. Cod. de Inoffic. teſt.

PECVLIVM aduentitium, eſt quod filio aduenit ab auo paterno vel materno, vel ab altero, vt ex proſpera fortuna, & ex teſtamento agnatorum vel cognatorum, & quod filio aduenit, ipſius eſt quo ad proprietatem, patris verò quo ad vſumfructum. Et dicitur alio nomine paganicum aduentitium. Item aduentitium ſi ab Imperatore vel Auguſto datum fuerit, comparatur caſtrenſi peculio. in l. cùm multa. C. de Bo. quæ; lib

PECVLIVM profectitium dicitur illud quod de rebus paternis vel dominicis proficiſcitur, & filio vel ſeruo datur, vt in eo negotietur, & illud eſt patris quo ad proprietatem, ſed filij vel ſerui quo ad vſumfructum. Et etiam aliàs dicitur paganicum profectitium.

PECVLIVM clericorum, eſt patrimonium clericorũ. Nam peculiũ patrimonium appellatur, ff. ad Treb. leg. cogi. vnde illud quod à clerico velut proprium poſſidetur, eius peculium dicitur. Secundo modo tamen & vſualiter peculiũ dici ſolet filiorũ & ſeruorum patrimonium, quod eis à domino vel patre datur, vt ff. de Peculio. per totum.

PECVLIVM clericorum profectitium, eſt quod de bonis eccleſiæ procedit, vel quod Eccleſiæ contemplatione acquiritur.

PECVLIVM aduentitium, eorundem eſt, quod acquiritur ex opera eorum, vel aliàs prouenit ex intuitu perſonæ. Et hoc not. Goffr. in ſum. eod. tit.

PECVLIARIS mercis appellatio pertinet ad omnes negotiationes quæ in rebus mobilibus peculiaribus etiã hominibus exercentur. l. j. de Trib. actio. vbi gl.

PECVLIARITER, id eſt, ſpecialiter. C. de Comi. rei mili. l. ij. lib. x. & ff. de Trib. act. l. ij.

PECVNIA dicta eſt à pecude, quoniam, vt inquit Varro, à paſtoribus horum vocabulorũ fuit origo. Plinius lib. 33. pecuniam accepiſſe nomen ſcribit à nota pecudis nummo impreſſa: ſed iã pecuniæ appellatione omne illud continetur, quod pecunia menſurari poteſt. Paulus de Verborum ſignificatione. l. pecuniæ. [Pecuniæ, inquit, appellatione rẽ ſignificari Proculus ait, hoc eſt patrimonium.] & ff. eodem titulo Vlpianus. [Pecunia, inquit, nõ ſolùm numeratam pecuniã complectitur, verùm omnem omnino potentiam, hoc eſt omnia corporea.] Neb.

PECVS, pecudis, eſt omne animal quod caret ratione atque effigie humaua: nam & de piſcibus Horatius in primo Carminum dixit:

Omne cũ Proteus pecus egit altos viſere montes.

Caius tamen lib. 9. Dig. titu. ad leg. Aquiliam. le. lege Aquilia. [Seruis, inquit, noſtris exæquantur quadrupedes, quæ pecudum numero ſunt, & gregatim habẽtur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, aſini: ſues etiam, ſed canis

inter pecudes non eſt. Neb.

PECVNIA appellatur totum quod homines habent, & dicitur à pecoribus, quia quicquid antiqui habebant, totum in pecoribus conſiſtebat, vt j. quæſt. iij. totum. & ſic ſumitur cõmuniter. Quandoque tamen capitur propriè & ſtrictè ſolùm pro numerata pecunia, vt xiiij. quæſtio. iij. putant quidam. & ibi gl. Aliàs appellatione pecuniæ omnes res continentur. C. de conſt. pec. l. ij. Etiam Proculus ait pecuniæ appellatione rem ſignificari. ff. de Verb. ſign. lege pecuniæ. verbi gratia, heres factus, hereditate adita vendit eam, & emptori per ſtipulationem promittit, quanta pecunia ex hereditate ad ipſum peruenit, &c. Appellatione pecuniæ omnis res ſignificatur, quia ſenſus eſt, omnis res quæ ex hereditate ad me peruenit. & capitur ſignificatum ex diſpoſitione præcedenti, ſcilicet venditione hereditatis, quæ omnes res ſignificat. Item ibi latè ſignificat dicẽdo, [heres mi, volo te reſtituere Titio pecuniam meam,] id eſt hereditatem meam. Vnde perinde eſt ac ſi dicat hereditatem, bona, vel res meas, vt lege nam quod. §. fin. ff. ad Trebel. Sed ibi ſignificat ſtrictiſſimè, dum filiofamiliàs prohibetur mutuari pecuniã, quia ſignificat pecuniam numeratam. l. j. ff. ad Sena. Mace. iuncta lege, ſed & mutui. eod. tit. Ratio vtriuſque, quia in priori caſu ſubiectus fuit ex fauore, ergo ampliãdus, ſed hic caſus ſubiectus eſt ex odio, ergo reſtringendus, vt in regula odia. de Regul. iur. lib. vj.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à tranſeuntibus in locum conſtitutum à principe. Sed guidagia require ſuprà.

PAEDAGOGVS eſt ille qui ab initio inſtruit pueros, & dicitur à παῖς παιδὸς, id eſt puer, & ἀγωγὸς ductor, quaſi ductor ſiue gubernator puerorum. Inſtit. Quibus ex cau. manumi. non licet. §. eadem lege Ælia Sentia. vbi gloſſ.

PEDAMENTVM, dicitur vitis fulcimentum. Varro in primo de re ruſtica: [Quibus ſtat rectè vinea dicuntur pedamenta, quæ tranſuerſa iunguntur iuga.] Vlpianus libro xlvij. de Tigno iniuncto. l. prima. [Vineis, inquit, neceſſaria, perticæ, pedamenta.] Ant. Neb.

PEDAMENTA dicuntur ſuſtentamenta pedum vinearum, & dicuntur Gallicè paxilli.

PEDANEI iudices, require ſuprà [Iudices pedanei.]

PEDARII Senatores auctore C. Baſſo dicebantur, qui quia magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabãt: Nam qui curulem magiſtratum geſſerant, veterum ætate curru ſolebant honoris gratia in curiã vehi: in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam curulis appellaretur. Gell. lib. 3. c 18.

PEDARIVM ſenatorem Feſtus appellatum ſcribit: quia tacitus tranſeundo ad eum cuius ſententiam probat, quid ſentiat iudicat.

PEDETENTIM. vide in glo. prima, in Clem.

PEDICVLI dicuntur quædam argentea ſuſtentacula, quibus vaſa vel res quælibet velut pedibus ſuſtentãtur. ita ponitur in l. pediculis argenteis. ff. de Auro & arg. leg.

PEDICONES gladio puniuntur teſte Iuſtiniano inſt. de Public. iudic.

iud. §. item lex Iulian. quanuis quidam apud Imperatorem in eodem loco in alio capite legis Iuliæ hanc pœnam conſtituant, & propterea textum nitidũ deprauãtes, non [peccatoribus, ſed pedicatoribus] legendum contendunt: tamen quia hæc eorum lectio minueret pœnam, non puto ab antiqua lectione recedendum, cùm alioquin tales vita priuari debeant, vt ſancitum eſt in Auth. vt non luxur. contra nat. circa fin. & in l. cùm vir. Cod. ad l. Iul. de Adulte. ſecundùm intellectum Bald.

PEDVLES, calceatui aptæ faſciæ erant, quibus antiquiores vtebantur. Plin. lib. 8. [Mures, ait, abroſiſſe Carboni Imperatori faſcias, quibus in calceatu vtebatur.] Tales faſcias Vlp. crurules & pedules vocat in titu. de auro & arg leg. l. argumento. [Faſciæ, inquit, crinales pedulésque, & pilea veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt.] Neb.

PEGMA, vide in ver. pegma.

PEIVS not. Pau in comment. ca. in litteris. de Reſt. ſpol.

PELLEX, concubina eſt illius qui habet vxorem, eóque diſtat à pallaca, quæ eſt concubina cœlibis. dicta eſt autẽ pellex à pelliciendo, quòd videlicet attrahat alliciátque alterius virũ. Cui mulierum generi pœna eſt à Numa Pompilio conſtituta hac lege: [Pellex aram Iunonis ne tangito: ſi tanget, Iunoni crinibus demiſſis agnum fœminam cædito.] Pau. de Ver. ſig. leg. Maſurius. [Caius, inquit, Flaccus ſcribit pellicem vocari, quæ cum eo cui vxor ſit, corpus miſceat, aut quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit.] Neb.

PELLEX, eſt quæ miſcetur habẽti vxorem: alij dicunt quòd eſt vxoris loco ſine nuptiis in domo, vt concubina vel amica. leg. Maſurius. ff. de Verb. ſign. vel eſt illa quam quis habet ad tempus ſaturandæ libidinis cauſa. tex. & gl. in c. laici. iuncta gl. xxxiij. diſt.

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti, ſub quibus milites hiemabant apud Paternum in l. vlt. ff. de Iur. immunit. Vbi tamen POLLIONES legitur.

PENARIA cella & penarium, vt inquit Varro, locus eſt vbi penus reponitur atque adſeruatur. Cicero quinta in Verrem actione: [Cato ſapiens Siciliam cellã penariam reipublicæ dicebat.] Vlp. tit. de penu legata. l. qui penum. [Quæ horrei penarij vel cellæ penariæ inſtituendæ gratia habentur.]

PENVS penoris, ſiue penus, us, eſt (vt ait Cicero in 2. de Natura Deorum) omne illud quo veſcuntur homines.

POENA eſt delictorũ debita coërctio, vel ſatisfactio, quæ à lege vel à miniſtris libris imponitur. no. per Azo. in Sum. de pœ. & le. ſi pœna. ff. de pœn. Et ſunt octo pœnæ iuris ciuilis, damnum, vincula, verbera, talio, ignominia, exilium, ſeruitus, & mors. Pœnæ autẽ iuris canonici ſunt, ſuſpenſio, excommunicatio, depoſitio, intruſio, incarceratio, & verberatio, ſecundùm Archid. qui hoc no. in c. j. xxiiij. q. v.

POENA & ſupplicium differũt, vt no Arch. xj. q. iij. nemo per totũ. pœna quoq; differt à mulcta. vt dictum eſt ſuprà in verbo mulcta.

POENAM cõmitti, eſt pœnã deberi.

PENDERE, id eſt, ſoluere. le. j. ſi ager vectig. vel emphy. pet.

PENE, id eſt, quaſi, vt not. iij. qu. vij. cap. qui ſine.

PE

PENES, not. plenè Ioan. Cal. in com. decre. poſtulaſti. de conce. præb. Et eſt differentia inter penes & apud: vide per Io. Lincon. in l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. vbi dicit quòd illud eſt penes aliquem cuius poſſeſſionem habet: ſed illud eſt apud aliquem, cuius ſolam detentionem habet, vt depoſitarius; & commodatarius: & dicit quòd in d. l. apud, ſumitur impropriè, vt d. l. penes. de Verborum ſignific.

PENES, præpoſitio, vt inquit Feſtus, differt ab eo quod eſt apud, quòd apud, perſonam tantùm cũ loco ſignificat, vt ſi dicas, pecunia eſt apud me, poſſis id rectè dicere, etiam ſi tua non ſit. Penes verò non tantùm perſonam & locum deſignat, ſed etiam dominium, vt ſi dicas, pecunia eſt penes me, ſignificat quòd eſt tui iuris ac poteſtatis. Vlpian. in tit. de Verb. ſign. l. penes. [penes te, inquit, amplius eſt, quàm apud te eſt: nam apud te eſt, quod qualitercunque à te tenetur; penes te eſt, quod quodammodo à te poſſidetur.]

PENICVLVS, inſtrumẽtum quo vtitur pictor ad pingendum. l. pictoris. de fundo inſtruct.

PENICVLVS, pictoris eſt inſtrumentum, quo inducit in picturã colores. dicitur & penicillus, vtrumque per diminutionem, ab eo quod eſt penis, hoc eſt cauda, inclinatum: nam in modũ paruæ caudæ prominent ſetæ, ex quib^9 fit peniculus. Plinius lib. 35. [Arrepto peniculo lineam ex colorẽ duxit. [Martianus in tit. de fundo inſtructo. l. pictoris. peniculi, inquit, & cauteria & conchæ.

POENITENTIA, ſecũdùm Ambroſ. eſt præterita peccata plangere, & plangenda iterum non committere: vel ſic, ſecundùm Aug. eſt quædam dolens vindicta puniens in ſe quod commiſiſſe dolet; de quo plura vide in tract. de pœ: diſt: 3. & 4.

PENITVS, not. Ioan. And. in cap. j. de ſup: neglig: prælat.

PENSIO idem eſt quod cenſus, vel tributum: in quo differant pẽſio & cenſus, vide gl. in Cle. j. de ſup. negl. prælat. in ver. penſiones.

PENSITATIONES publicæ ſecundùm Azo. in Sum. C. ſi ob publ. pen. ven. dicuntur annuæ exactiones tributorũ vel veſtiũ, auri vel argenti, quæ à certis perſonis debebantur, & præſtabantur fiſco. Sed & penſitationes publicæ dicũtur, quæ ad viarum vel pontium refectionem præſtandæ ſunt à poſſidentibus, vt ſic fiat omnium datorum quædam collatio: & ſic penſitatio eſt quaſi penſionis ſolutio.

PENTAPROTIA, latinè quinque primatus, munus erat in municipiis, vnde pentaproti dicti, qui eo munere fungebantur, qui latinè quinque primi appellari poſſunt, l. 2. C. de Priuil. eorum qui in ſac. pal. mili. lib. xij.

PENTATEVCHVM, eſt volumen continens quinque libros Moyſis, à πεντε, id eſt, quinque, & τεῦχος, mandatum, quaſi quinq; mandata, vt in cap. j. de decimis.

PENVLA, eſt quædam veſtis, qua non vtebantur niſi ciues Romani, quæ fuit data patri Sauli, quia ſocietatem contraxerat cum Romanis. c. ſi adiutorium. diſtinct. x. vbi gloſſ.

PENVS, (vt Phauorinus apud Gel. lib. 4. oſtendit.) eſt quod longæ viſionis gratia contrahitur atque reconditur: ex eo dictum, quòd non in promptu ſit, ſed intus recondatur, & habeatur penus. Apud

pud Iuriſconſ. tit.de Penu leg. hoc eſt,iis de rebus quæ adſeruantur in penario ad longum tempus: nam quæ ad breue, in promptuaria ſunt cella,inde appellata, quòd in promptu ſit, quemadmodum penus in receſſu interiori.Nebriſſ.

PENVS quæ dicatur, diffuſiùs traditur in tit.de Penu leg. quàm vt hîc paucis declarandum ſit. vide ibi Iuriſconſ.Inde penarium pro loco in quo penus aſſeruatur.

PER, not.Archid.13.q.2.c.Ebron. & Pau. de Leaza. plenè in Cle.j. de ſum. Trin. & fid.catholi. & Ioan.Andr. de Elect.c.dudum.in fi. ff. de Verb.ſign. l. vrbana. §. pernoctare.vbi dictio [per] denotat perfectionem.

PERAGAVDA, eſt veſtis de auro vulgari,quod in gaudis veſtimentorum vel chlamydũ poni ſolet: vel veſtis quæ habet aurũ tãtũ in ſuperficie.Require ſuprà Oloberus.& C.de veſti.& olo.& deaura.l.j.li.xj. Legendũ eſt paraganda, quam vocem expoſuimus ſuprà in ver.parangaudes.

PERAGIT qui obtinet, vnde peregiſſe reum dicitur, qui damnauit vt tradit Alciat. in l. tranſacta.de Verbor.ſignif. habetur in l.2.de Adulter.

PERANGARIA eſt ſeruitus perſonarum & rerum,& dicitur quaſi perfecta & magna angaria. Eſt autem angaria ſeruitus perſonarum & non rerum. Item perangariæ dicũtur exactiones & præſtationes patrimoniorũ, ſcilicet contra quædam quæ prædio incũbũt vel imponũtur,& erãt fortè exactiones equorum vel vecturarum ad portandum annonam militibus, vt colligitur C. de curſu pub.& angariis & perangariis in Rubr.li.11. Legẽdum perangaria,non perengaria.

PERDITVM dicitur aliquid, ſi facta diligenti inquiſitione non reperitur. Bart.in l.ſi quis argentariis.§.an et.ff.de Eden.

PERDVELLES olim appellabantur ij,quos nos hoſtes appellamus.l. quos nos.de Verb. ſign.

PERDVELLIONES. require ſuprà, Crimen læſæ maieſtatis.

PEREGRINANTES, largè dicuntur illi, qui à loco ſui domicilij proficiſcuntur.C.de Incol.l.ciues.li. x. propriè autem dicuntur Romipetæ apoſtolorum & aliorum ſanctorum limina & oratoria viſitantes. 34. q.3. ſi quis Romipetas, &c. paternarũ. & c. illi qui. etiam dicuntur illi qui accedunt ad præſentiam domini Papæ. eo. tit.cap.vnico,& 2.q.arguta.

PERDVELLES ab antiquioribus dicebantur, qui poſtea dicti ſunt hoſtes: nam hoſtes dicebantur, quos nunc vocamus peregrinos. Cicero in primo officiorum: [Equidem illud animaduerto, ꝙ qui proprio nomine perduellis eſſet,is hoſtis vocaretur,lenitate verbi triſtitiã mitigante.] Caius in titu.De Verb.ſignific. l. quos nos, inquit, hoſtes appellamus, veteres perduelles,appellabant. hinc perduellio, onis,pro ipſa in rempub.aut in principem hoſtilitate eorum qui hoſtes patriæ iudicati ſunt.Suetonius in Iulio: [Subornauit qui Caio Rabirio perduellionis diẽ diceret:] Perduellionis crimine primus omniũ damnatus eſt Horatius ob ſororem interfectã, ſed abſolutus.Vlp. in tit. ad legem Iuliam maieſtã l.is qui. Qui perduellionis, inquit,reus eſt, hoſtili animo aduerſus rempublicam vel principem animatus eſt.Neb.

PEREGRINI dicuntur omnes, qui

Digitized by Google

qui non ſunt de epiſcopatu ordinantis, ſiue ſint clerici, ſiue laici, ſecundùm Goffred.in ſum. de cleric.peregri.quia tales recipi non debent ab epiſcopo alieno ad ordines vel dignitates, aut eccleſiaſtica ſacramenta, vt lxxij.diſtin. per totum,& in tit. de Cleric. pereg. Vnde clericus peregrinus eſt, qui in alia prouincia ordinatur.

Peregrini quandoque dicuntur deportati.l. ſed & ſi. §. ſolemus. de Hered.inſtit.

Peregrinitas, peregrinorum conditio. Vlp.l.10. §.4 ff.de In ius voc.

Peremptio, id eſt.in totum extenuatio. l. qui hominē.ff. de Adimen.lega.

Peremptorium dicitur à perimendo, eo quòd omnino perimat: vt terminus peremptorius vltra quem non dantur vlteriores dilationes.Similiter exceptio peremptoria dicitur quæ perimit actionem. Etiam dicitur citatio peremptoria,quia omnes aliæ citationes debent fieri antequam aliquis tanquam contumax puniatur.Iudex tamen peremptoriam citationem,edictum peremptorium extante cauſa, ſtatim mittere poteſt, & idem operabitur, quod aliæ tres citationes poſſunt operari.

Peraequator eſt, qui homines & territoria peræquat,id eſt, valde æquat, vel qui prædium deſertũ ęqua penſione(vt priùs) aſſignat nouo poſſeſſori. vt C.de Cen. & cenſit. & peræquato. in ru.li.xj.Sed ſecundùm peritiores peræquatores dicuntur exactores capitationis, eo quòd æqualiter ab omnibus exigant.

Perfectum dicitur quod omnibus ſuis partibus conſtat.l. j. in prin.& ibi gloſ.ff. de Orig. iuris. vel dicitur perfectum in quo adſunt vel adeſſe debent. l. j. & ibi not. C. de Arbitr. Aliquando dicitur perfectum ex ſola initiatione,vt l.ædificia. §. perfeciſſe. de Verb.ſignific.ff.

Perfectissimi ſecundùm Alc.lib. 3. Diſpunctio. dicti ſunt qui cùm nec ex ſenatorio,nec ex equeſtri ordine eſſent,ad dignitates aſſumebãtur. De perfectiſſimatu extat ti.peculiaris lib.12. Co.

Perfunctorie, i. obſcurè vel deceptoriè, no.ff. Quod vi aut clam. l. aut qui aliter. vel id eſt negligenter. xl. diſtinc. ante omnia.

Perfusorie, id eſt, ambiguè. ff. de Euictio. l.qui libertatis §.ſed & ſi quis.

Pergula, eſt menſa in qua opifices opera ſua vendenda exponunt. Hinc Plin. ſcribit Apellem tabulas quas pingebat,trãſeunti populo iudicandas in pergula cõſueuiſſe proponere. Vlp. libro nono Digeſtorum titu.de iis qui deiecerunt.l. ſi verò.Cùm pictor, inquit,in pergula clypeũ vel tabulam expoſitam habuiſſet,eáque excidiſſet.] Nebr.

Pergula eſt tugurium vel obumbratio frondoſa, ponitur in gl.§. contrahentes.cap.j.de foro competen.lib.vj.

Peripsema, eſt nutri generis, ſcobem,quiſquilias, ac omnium rerum purgationem ſignificans, Ambroſio interprete.

Perissichoregia nomen magiſtratus,fortaſſe curator annonæ, ſecundùm Alciat.l.vrbana familia.de Verb.ſig.

Periurium propriè dicitur, quando aliquis iurat contra canonica ſtatuta vel temerariè. Et dicitur

dicitur multipliciter. Primò falſa iuratio. Secundò, dicitur traſgreſſio liciti iuramenti. Tertiò dicitur indiſcretum iuramentum, & eſt veniale.xxv.diſtinct. c.vnum.§.criminis.in fin. Quartò dicitur mendacium iuramento firmatum, & ſemper hoc eſt mortale. xxij. quæſtio. ſecunda quod autem ait.

Permitti dicitur aliquid tribus modis. Primo quod nullo iure prohibetur. Secundo quod contra humanas conſtitutiones indulgetur. Tertio illicitum vt magis illicitum vitetur, vt eſt glo. cũ exemplis, in can. omnis. diſtinct.iij.

Permvtatio ſecundùm Goffr.eſt vnius rei pro alia vicaria præſtatio, vel vicaria præſtatione mutatio. Et contrahitur (ſicut pleriſq; placet) quãdo inter aliquos conuenitur, vt certa ſpecies pro certa detur. C. de Rer. permu.l.j.§.quoniã.Si enim conueniretur vt certa ſpecies daretur pro incerta,vel ecõuerſo, nõ eſſet permutatio,ſed cõtract⁹ innominat⁹, ſcilicet,do vt des,&c.

Pernoctare extra vrbem dicitur,qui nulla parte noctis in vrbe moratur.l. vrbana. de Verbor. ſignificatio.§.pernoctare.

Perpensvs,id eſt,perfecte pẽſatus & deliberatus.de pact. vlti. circa medium.libro vj.& ſic dicitur in proœ. Clemen.iuris ſanctio perpenſa,digeſta conſilio.

Perperam, id eſt,malitioſè,iniuſtè,iniquè.l. cùm quærebatur. ff. de Re iud. & l. qui interrogatur ff. de Interrogat. actio. aliquando,id eſt, per errorem.l.ſi ancillam.§.fin.ff. pro Suo.Et quando dicatur perperam iudicatum, vide l.ſi ſeruus quem.ff. de Liber. cauſ. Aliquando dicitur perperam, quod calumnioſè & ſine cauſa fit. l.ab executione. circa finem.C.quot. appel. non recip.

Perpetvvm dicitur illud quod non habet certum finem. Nicol. de Neapol. in lectura. Bartol. in l. iuriſperitos. ff. de Excuſatio. tuto.

Perpetvvm quandoque idem eſt quod generale. de Electio. cap. Maſſana. & capit. vt circa. eod. tit.libro 6.vt dicẽdo, edicto perpetuo (id eſt generali) prohibemus.

Perpetvarivs dicitur,qui in perpetuum aliquid conduxit. l. vlti. C.de Loca.præd.ciuil.

Perplexitas, eſt conſtringens & ineuitabilis neceſſitas peccandi, quæ prouenit ex erronea voluntate, vt cap.j. in Summa, diſtin. 13. vbi gloſ.bona. aliàs perplexum dicitur quod eſt valde dubium.

Persecvtio eſt imploratio officij iudicis, quod vulgò nobile appellant, ſecundùm Alciat. in l. actionis verbo.de Verb.ſi.

Persequi propriè dicimus, quod nondum conſecuti ſumus.Vnde licet quis ſatis acceperit, tamen adhuc dicitur perſequi, quia verè ei ſatisfactum non eſt. l. quibus.§.j.vbi Alciat. de Verbor. ſignific.

Personae quædam dicuntur priuatæ impropriè,vt illæ quæ ſunt exemptæ à iure communi. vt diſtinctio. 3. priuilegia.vbi dicitur, quòd priuilegia ſunt leges priuatorum. Quædam verò dicuntur propriè priuatæ, vt illi qui non habent dignitatem. 24.q.j. qui contra. Vnde clerici non dicuntur priuatæ perſonę,cùm habeant dignitatem, id eſt,ordinẽ eccleſiaſticum, vt in can. priuilegia præalleg. & diſtinctio. iiij.

deni

denique ſecundùm Ioan. Item ſecundùm Alanum quædã ſunt perſonæ publicæ, quæ ſunt in officio publico, vt tabellio, iudex, balius. Aliæ priuatæ, quæ non ſunt in officio publico.

PERSONALITAS ſignificatur per has dictiones.] tu mihi, ego tibi,] cum alio ſignificato quod probabiliter concluditur, & ſi nullo modo concludatur, tunc eſt imperſonalitas.

PERSVADERE eſt pluſquam compelli & cogi ſibi parere, vt l.j.§. perſuadere ff.de.Ser,corrup.

PERSVASOR à mandatore in quo differt, Bart.in l. non ſolùm.§.ſi mandato meo.ff.de Iniu.

PERTINACIA in malo,perſeuerantia in virtute dicitur. Nam pertinax dicitur valde tenens, vel imprudenter durus, irreuocabilis,indocilis, & obſtinatus, ſecundùm Ioan. Andr. in Clem. j.de ſumma Trinit.

PERTINERE ad nos dicuntur quæ ſpectant ad nos aliquo titulo,& quæ noſtra non ſunt, ſed eſſe poſſunt.l.verbum illud pertinere.ff.de Verb.ſign.

PETITIONIS verbo in rem actiones ſignificantur. l. pecuniæ verbum.de Verb.ſign.

PETITIO hereditatis omnibus illis cõpetit, qui iure veteri vel nouo heredes ſunt vel fiũt,contra poſſeſſores,vel qui pro herede poſſident. nec poſſunt dicere quare poſſidẽt,Veteri iure,veluti xij.Tabularũ,vel ex teſtamento,nouo iure, velut ex Senatuſconſulto. Qui verò cum titulo poſſident hereditatem, non tenẽtur petitione hereditatis, niſi in tribus caſibus, vt ſi venditor non apparet, vel modico diſtraxit, vel de pretio non eſt factus locupletior: quibus caſibus vtilis petitio hereditatis liberis cõpetit contra teſtamentum parẽtum,& parentibus contra teſtamentum liberorum,& fratri cõtra teſtamentum fratris,qui turpem perſonam inſtituit heredẽ. Hæc autem de inofficioſa vtilis eſt, quia competit à tempore aditæ hereditatis, vſque ad quinquennium exheredato,non domino contra ſcriptum heredem aditione iam factum dominum.

PETITIO hereditatis fideicommiſſaria competit ei cui fideicommiſſaria hereditas reſtituitur ex Senatuſconſulto Trebel.

PETITIO hereditatis poſſeſſoria (quæ dicitur bonorum poſſeſſio) intra annum vtilem datur emãcipatis vel ſuis heredibus: intra centum dies, ceteris. Inſtit. de bono.poſſeſ.§.cùm igitur.verſic. liberis.

De P ante H.

PHILANTHROPIVM,idem eſt quod ſalarium.

PHILACTERIA dicuntur chartæ,in quibus continentur incantationes.xxvj.q.v.in c.ſi quis.

PHILYRA,arbor tilia eſt,cuius cortice interiori priſci homines ad ſcribendum vtebantur. l. librorum.de leg.iij.

PHITONES ſunt incantatores vel diuinatores,dicti à Phitone, qui fuit auctor diuinandi.

PHORMIONES, φορμίωνες, ſegetes ex iuncis aut ſtraminibus contextæ. apud Vlp.l. 12. §. 12. ff. de Inſt.vel. Inſtr. vulgari tamen errore legitur FORMIONES.

PHYSIS Græcè,idem eſt quod natura Latinè.

De P Ante I.

PIGER & tardus differunt, piger enim

enim eſt incipiendo, tardus verò perficiendo. l. ſi quid venditor. circa principium. ff. de Ædilit. edict.

PIGNVS, eſt res mobilis vel ſe mouens apud creditorem à debitore tradita & collata ad præſtandum ſecuritatem de ſoluendo debito, vel adimplendo promiſſo. vel ſic: [Pignus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem creditoris.] & dicitur à nomine pugnus: quia pugno vel manu traditur: & conſiſtit in re mobili propriè: hypotheca verò eſt, vt propriè, obligatio rei immobilis.

PIGNVS committi, eſt in eum ſtatum peruenire, vt debitor dominiũ pignoris amittat: verbi gratia, tradidi vel mutuaui tibi pecuniam ſub pignoris cõditione: vt niſi ſtatuto die pignus luas vel redimas debitum ſoluendo, quòd ipſum committatur, id eſt, amittatur.

PIGNVS luere, id eſt redimere.

PIGNVS eſt duplex, prætorium & iudiciale. Prętorium eſt, quando mittitur actor in poſſeſſionẽ propter contumaciam rei in non comparendo ante lit. cõteſt. vel poſt. Sed pignus iudiciale conſtituitur, quando poſt ſententiã mittitur actor in poſſeſſionẽ ob victi contumaciam in non ſoluendo: tunc enim victor ſtatim acquirit naturalem & ciuilẽ poſſeſſionem. de hoc not. per doctores in capitulo. contingit. de dolo & contumaci.

PIGNVS prætorium dicitur illud quod alicui à iudice datur pro maiori ſecuritate rei petitæ & adiudicatæ. vide l. ſi decreto. C. Qui pot. in pigno. hab. & l. j. C. de præto. pigno.

PIGNORARE, eſt rem aliquam pro debito obligare creditori, vt ſecurior ſit de ſolutione debiti. vel eſt facere contractum ſic dictum.

PIGNORATITIA actio. Require ſuprà [Actio pignoratitia.]

PILEVS dicitur à pilis, quia pilos capitis tegit & ſtringit, ſecundùm Ioan. Andr. in Clement. ij. de vita & honeſt cleric. poteſt etiam dici à pilis, quia de pilis factus eſt.

PISCINA, locus dicitur pro nutriendis & conſeruandis piſcib. deputatus: vt quando placuerit domino de ipſis capiat.

PISTORES olim dicebantur facientes panem palatij, qui ſuberant comiti horreorum, vt Co. de piſto. l. vnica, lib. xj. ſecundùm Accurſ.

PISTRINVM dicitur, locus ſiue machina in qua frumentum molitur, dictum à pinſendo, hoc eſt molendo: & piſtores qui molũt, & piſtrinarij, qui piſtrini curam gerunt. Paulus de Verbor. ſignif. l. impenſæ. [Piſtrinum & horreũ inſulæ dotali adiectum.] in titu. quoque de impenſis. l. j. & ſæpe aliàs.

PITYOCAMPE, vermis eſt ſiue eruca in nucibus pineis. nam [pitys] eſt pinus, & [cãpe] eruca. Pli. lib. xxxiij. [Pinorum, inquit, erucas, quas pityocampas vocant.] Item lib. xxix. [Eadem pityocampis in pinea naſcentibus, eadem bupreſti ſimiliter præparatur.] Marcel. lib. xlviij. Digeſt. ad legem Corne. de ſicariis & veneficis. l. eiuſdem. vbi pro [bupreſti, & pityocampis, bubostrum & pityocarpas] mendosè legitur. Nebriſſ.

De P ante L.

PLACERE, id eſt, arbitrari ſecundùm voluntatem ratione regulatam,

gulatam, & eſt actum ponere in placentia & in arbitrio, vt in l. Thais ancilla.§.ſorore. ff.de fidei commiſ. liber. vbi relicta libertate ſi heredi placeret, inſpicitur quid bono viro placeret: ſed ex vſu communi intelligēdo ſignificat meram voluntatem: & forte idem de iure ſcripto: per l.ex placito. C de Rer.permu.Ratio, quia certum eſt quòd placitum ſignificat ibi volūtatem faciendi.§.pretium.Inſtit.de cōtrahen. empt.vbi recipitur pro mera voluntate.Sed non obſtat §.ſorore. præalle. quia ibi ſignificat arbitrium ratione ſubiectæ materiæ, ſcilicet libertatis, vt facilius valeat. Item paria ſunt actum ponere in alterius libito vel voluntate. l. fideicommiſſaria. prope princ.ff.de fideicom.libe.in verſi.ſed & ita ſi ſcriptum. vbi eſt idem dicere, lego libertatem ſi heres fuerit, vel ſi ei libuerit.

PLACET, licet videatur importare omnimodam voluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni viri.l.Thais. §.ſorore. præalleg Nam licet dicam, faciam quæcunque tibi placent, intelligitur tamen iuxta arbitrium boni viri. l. ſi ſic.ff.de le.j. vbi per Bart & not. in c.de quo. vult Deo.de Iudi.

PLAGAE, ſunt retia rariores maculas habentia. Virgilius quarto Æneid.

Retia rara plagis, lato venabula ferro.

Vlpianus in titulo de fundo inſtructo. l. quæſitum.§.ſi nautam [Aucupes, inquit, & plagæ huiuſmodi inſtrumento continebuntur.] Accurſius plagas palos eſſe putauit, quibus retia fulciuntur.

PLAGIARIVS, non tam eum ſignificat, qui ſubripit ſeruos alienos, quod putauit Accurſius, quam eum qui liberū hominem in ſeruitutem trahit, quique hominem emit, quem ſcit eſſe liberum, & qui liberum eſſe ſciens vendit, aut eo vtitur quaſi ſeruo. Plagium verò, eſt ipſa pœna quæ plagiario infligitur.Martialis:[Impones plagiario pudorē.] Plagiariorum quoque meminit Paulus Apoſtolus in prima ad Timotheum epiſto. Apud iuriſconſult. titulus eſt de plagiariis ad legem Fabiam.

PLAGIARII ſunt, qui liberos homines ſeducunt, vel ſeruos alienos ſubripiunt, & vendunt: à plaga maris, vbi quis ſeruos vel liberos furtim ſubreptos vendit piratis & barbaris.C.ad l.Fab.de plagia.l.fin.

PLAGIARIVS (aliàs plegiarius) etiam eſt idem quod fideiuſſor, vt in c.venientes.de Iureiur.

PLAGIVM, eſt plaga, vel dolor quæ parentibus vel dominis infertur de ſubreptione filiorum, vel ſeruorum ab ipſis plagiariis.Auffertur enim dominis vel patribus per tales facultates filiorum vel ſeruorum: & dicitur à plaga, quia eſt magna plaga patri vel domino, ſecundùm glo.rub. C.ad Fab.de Plagiariis.

PLEBS differt à populo, vt ſpecies à genere: quia populus continet minores & maiores, nobiles & ignobiles: plebs verò tantùm minores: & inde blebiſcitum, id eſt, à plebe ſtatutum, Inſtit. de Iur. nat. gent. & ciuili. §. plebs autem.

PLEBISCITVM, eſt quod plebeio magiſtratu, id eſt, tribuno rogāte an omnib⁹ placeat, plebs inſtituit, dictum quaſi à plebe ſtatutū: orta enim inter plebem

&

& maiores ciuitatis Romanæ diſcordia, plebs ſibi leges conſtituit, quæ dicta ſunt plebiſcita, vt ff. de Ori, iur. l. ij. §. iiſdem. Reliqui verò, hoc eſt populus cum ſenatoribus & patriciis, ius ſibi conſtituerunt, quod dicitur lex populi antonomaticè, id eſt, per excellentiam, ſecundùm Iſid. li. v. dicuntur plebiſcita, eò quòd plebs ea ſciat, vel quòd ſciſcitatur & rogat, vt fiant. diſt. ij. plebiſcita.

PLENO iure, exponitur, id eſt quo ad temporalem & ſpiritualem iuriſdictionem. c. conqueſtus. de For. compe. & hoc ſi concedens habet poteſtatem vel iuriſdictionem vtramque. in c. quoniam. de priui. & xvj. q. ij. c. j.

PLENVM dicitur, cui nihil deeſt, vel plenum, id eſt, merum. l. fideicommiſſa. §. quanquam. ff. de leg. iij. vel plenum, id eſt validũ. l. ſi de meis. ff. de Arbit. vel dicitur vbi non eſt aliqua exceptio. c. re vera. de conſe. diſtin. ij. & c. ieiunium. lxxxvj. diſt.

PLERVNQVE, id eſt regulariter. Inſtit. de le. part. tut. in fin. cum gloſſ. impropriatur. ff. cum l. ſi is qui. §. fin.

PLVMBARII, qui opera faciunt ex plumbo. l. j C. de excu. art.

PLVRALIS locutio plura ſignificat: duorum tamen numero cõtenta eſt. c. pluralis. lib. vj de Regulis iuris. Quandoque autem plura ſignificat germinatiuè in ſuas ſingulares, ſic quòd quælibet ſingularis in vno ſolo verificatur. Quandoque autem non geminatiue, ſic quòd vna ſingularis per ſe non attenditur: ſed ipſa pluralitas ſimul prout ſingulare concludit vel quodlibet aliud probabile mediũ. verbi gratia, teſtator dicit, Lego Stichum & Titium, ſi mei erunt, cùm moriar: tunc altero alienato, & altero non, iſte non alienatus poteſt peti à legatario. Licet enim ſermo pluralis ſit, oportet tamẽ accipi ac ſi ſeparatim dixiſſet, ſi Stichus meus erit cum moriar, & ſi Titius meus erit, &c. vt l. falſa. §. fi. ff. de cõdit. & demõ. Ratio. Bar. qa hæc ſeparatio reſpicit diuerſos effectus, & ſeparatos, id eſt, dominiũ legatarij in quolibet: & quia ſunt duo ſerui diſtincti, ita duo nomina diſtincta & ſeparata, & ſic ſeparati effectus. Etiam ideo quia legaui quẽlibet nominatim, & ſic refertur ad quẽlibet diſtinctè, & hoc ex fauore legati & teſtamẽti. Sed ibi teſtatur duobus impuberibus inſtitutis filiis ſuis dicit, ſi vterque impubes deceſſerit, Titium ſubſtituo, tunc ſi vnꝰ moritur impubes, ſubſtitutꝰ non admittitur, imo vt admittatur, requiritur vtrunq; decedere in impuberi ætate. l. penult. C. de impuber. & al. ſubſtitut. Ratio Bartoli eſt ex dictione vterque, quæ eſt collectiua. Alij tamẽ dicunt quòd fauore inſtitutionis dictio collectiua ſumitur diſtributiuè l. hoc articulo. ff. de Here. inſt. modò omnis ſubſtitutio eſt cõditionalis inſtitutio, ergo, &c. & ſic Bar. in l. heredes. §. cum ita. ff. ad Trebell. dicit quod in d. l. penul. vno filio moriente impubere, remanet alter filius teſtatoris, qui ex præſumpta voluntate excludit extraneum ſubſtitutum, arg. l. cùm acutiſſimi. C. de fideicomm. ideo vno moriente impubere, non exiſtit conditio ſubſtitutionis: & ſic de aliis exemplis.

PLVS petitio fit quatuor modis: Vnde,

Plus petitur cauſa, vel tempore, req;, locoq;.

Vt not. in ca. j. de plus petit. & §. plus. Inſt. de Actio.

PLVS ſub ſe minus continet. verbi gratia, licet patri vel marito occidere adulterum cum filia vel vxore deprehenſum: per hoc ſignificatur: quòd etiam licet vulnerare, vel iniuriis afficere. l. nec in ea. §. ius occidendi. ff. ad l. Iul. de Adulteriis. quia plus eſt occidere quàm vulnerare vel iniuriis afficere: quia illa continentur & ſignificantur ſub verbo occidere. ſed de hoc dicto latiſſimè Dynus in c. plus. de Reg. iur. libro 6.

De P ante O.

POCVLA appellantur omnia vaſa, quæ potui parata ſunt. l. Sciæ. de aur & arg. leg. Inde poculentum, quicquid potari poteſt. l. plebiſcito. de offic. præſi.

PODAGRA eſt ægritudo. C. de decur. l. à Muneribus. lib. x.

POENA, require in p, ante œ.

POLIO, onis, dicitur qui arma polit, Iulius Fir. lib. 2. [Mars, inquit, & Mercurius in decimo ab horoſcopo loco poliones faciũt.] Calliſtra. lib. 50. de iure immu. l. quibuſdam. Nebr.

POLIA apud Vlp. in l. ædiles aiũt. ad fin. ff. de Ædil. edi. puto idem eſſe quod equitiũ, hoc eſt equorum mandra, ſeu armẽtum equinum: deſcenderéque non à pluralitate (vt voluit Accur.) ſed potius à Græco nomine πωλεία & πώλευσις, quod eſt armentum equorum, vnde πωλοδαμνεῖν, eſt equos domare.

POLYPOSVS, is dicitur qui polypo morbo laborat: eſt autẽ polypus, vt inquit Celſus libr. 7. caruncula modò alba, modò ſubrubra, quæ narium oſſi inhæret, ſtrangulátque hominem, maximè Euro aut Auſtro flante. Paulus quoque Ægineta: [polypus, inquit, tumor eſt præter naturam in naribus conſiſtens, à ſimilitudine marini polypi nominatus, quod eius carni ſimilis ſit.] Galenus libr. 3. decameridon, multa de origine & cura illius ſcribit. Vlpianus lib. 21. ff. tit. de Ædilit. edict. l [Qui clauum habet, morboſus eſt, & polypoſus.] Neb.

POLLICITATIO, eſt ſolius offerentis promiſſio. ff. de poli. l. 3. & differt à ſtipulatione, & à pacto, quod eſt duorum conſenſus atque conuentio.

POLLINCTORES dicuntur funeris paratores, nam pollincere eſt funus parare. Plautus in pœnulo: [propterea apud vos dico cõfidentiùs, quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.] idem in Aſinaria: [Ecquis currit pollinctorem accerſere? mortuꝰ eſt Demænetus.] Vlp. de inſt. act. l. quicunq; . [Si libitinariꝰ, inqt, ſeruũ pollinctorem habuerit, iſq; mortuum ſpoliauerit, dandam in eũ quaſi inſtitoriam actionem.] Itaque nonnihil intereſt, cùm Libitinarij videantur qui funus curant, pollinctores qui efferũt. N.

POLLINCTORES dicebantur curatores cadauerum, de quibus ſenſit Vlp. in l. quicunq; . §. idem ait. ff. de inſtit. act. [dum, inquit, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit, licet alij aliter, & minus rectè.]

POLLIS ſeu pollen, flos eſt farinæ. l. maximarum. C. de excuſ. mune.

POMI appellatione continetur omnis fructus edendi cauſa paratus, non ita ſi ad potum pertineat. l. qui fundum. vbi Alciat. de verb. ſign.

PON

Digitized by Google

PONTIFICES olim dicebantur Imperatores.21. diſtin. cleros. & diſt.x.de capitulis.

PONTIFICALE, eſt ordinarium Epiſcopale, & ſecũdùm Hoſt. eſt authenticus ille liber; vt de ſeruis non ordi.c. conſuluit. & nor. Io.And.in Cle. vnica. de iureiur.

PONTONES dicuntur quædam naues. Vnde dicitur: Si pontonibus traiiciatur, id eſt, mare tranſfretetur, vel nauibus tranſeatur.

POPVLVS, require ſuprà in ver. plebs, quibus adde populum plebémque decem viris conſtitui, ſecundùm Bar. in l.prætor. vi bo.rap.

POPINA, locus eſt vbi edulia eſculentáque parantur hominibus non ſatis honeſtis. Vnde Lucilius:

Infamémque, inhoneſtam, turpemq́; odiſſe popinam.

Nonius: [Quos nunc dicimus tabernarios à popinis, vel luxurioſos, qui ſe popinis dedunt,] de leg.3.l.cætera. Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur. N.

POPVLARIS actio, vide ſuprà, actio popularis.

PORCARIVS, id eſt, ſuarius. Require.j.ſuarius, & dicebãtur olim qui cuſtodiebant porcos ciuium vrbis Romanæ in paſcuis, & excuſabantur à muneribus ſordidis, vt in C.de Suar.& ſuſc.l.j.lib. 11.ſecundùm Accurſ.

PORRECTVM, id eſt, extenſum.l.viæ.de Serui. ruſt. præſt. & Authent.hoc ius.C. de ſacroſan. eccleſ.

PORTARI propriè dicimus ea, quæ quis iumento ſecum ducit. l.ferri.de verb.ſign.

PORTENTVM propriè dicitur oſtentum, quod aliquid futurum ſignificat. Sæpe tamen monſtri & portenti appellationibus auctores indifferenter vtuntur.

PORTIO in dubio refertur ad dimidiam.l.nomen. de Ver.ſignifi. vbi Alciat.

PORTVS quid ſit, oſtendit Iuriſconſ.in l.portus.de verb.ſig.

PORTORIVM dicitur quædam præſtatio quæ datur pro nauium applicatione, ſeu ſtatione & mercatione quacunque facta in portu. Vnde differunt pedagia, & guidagia, & ſalinaria. Require quodlibet ſuo loco. Et iſta omnia dicuntur portoria. C. de vectig. & commiſ.l.3. & c.ſuper quibuſdam.de ver.ſign.in gloſ.in verb. pedagia.

POSITIO ſecundùm Goff. eſt dictum quod loco interrogationis ponebatur olim, hodie de plano ponitur, & poſitiuè fit, ſicut olim interrogatiuè fiebat. Verbi gratia, Si volebam te conuenire hereditario iure, tunc ſic dicebam, [Domine iudex; interrogetis hunc an ipſe ſit heres talis, & ex qua parte ſit heres.] Hodie verò ſic dicetur, [pono te eſſe heredẽ talis] Item [pono ipſum ex aſſe heredem,] ſcilicet extitiſſe. Sed quia hodie ſimpliciter fiunt interrogationes ſuper poſitionibus, igitur aliter deſcribitur à Spe.co.tit. ſic, [Poſitio eſt breuis verborum formula, mentem ponentis continens ad veritatẽ eliciendam cõcepta.] Et habuit hoc verbum ortum non ſolùm ex vſu hominum diu in cauſis inolito, licet ex antiqua l. ff. de leg. 3. l. 3. l. Offidius. §. ex diuerſo. ibi, pone inquit. Poſitio igitur nihil aliud eſt, quàm dictum de credulitate aſſerta in vim præſtiti iuramenti, faciens ad probationẽ, aut ipſam adminiculans, habẽs annexam interrogationem.

Digitized by Google

aut iudicis ſuppletionē.] Arg. in Auth. de his qui ingre. ad appel. §.fi. ſic dicta ex cōmuni cōſenſu, non tamen ſine ratione. ff. de ſupel. leg. l. Labeo. inuenta vt partes exponerentur probationibꝰ, & ne fatigarentur laboribus & expenſis, vt §.fi. præalleg. vel poſitio dicitur [dictum facti nondū probati per articulos ritè diſtinctum, loco probationis propoſitum, ſpectans directè vel indirectè, ſimpliciter vel adminiculatiuè ad intentionem ponentis, quod intendit probare ponens per cōfeſſionem aduerſarij ſui vel eius procuratoris.] Arg. de Elect. dudum. ij. de teſtibus præſentium. de confeſſ. ſtatuimus. lib. 6. nec debet poni niſi hoc quod eſt facti. ff. de Dote præleg. l. j. C. de legib. l. leges. vnde quæ vocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica, dicuntur articuli in curia ſeculari: & differunt à rationibus, quia rationes ſunt iuris, ſed poſitiones vel articuli ſunt facti. Item poſitiones differunt ab interrogationibus, licet tam poſitiones quàm interrogationes fiant vt per confeſſionem aduerſarij releuetur ponens ab onere probandi, quia poſitiones fiunt aſſertiuè & à parte, ſed interrogationes fiunt interrogatiuè, & à iudice, & ad poſitiones debet reſpondere pars, non aduocatus: & quandocunque ſunt faciendæ probationes, fieri poſſunt poſitiones, ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt. De hoc vide gloſſ. in cap. primo, de Confeſ. libr. 6. quæ plures ponit concordant. & allegatio. cum exemplis. De poſitione ante litem conteſtatam, & etiam poſt, ſcilicet, de exceptione quòd actor ſit excommunicatus, ponit reus hoc modo, [pono quòd percuſſiſti talem in tali parte corporis, tali loco, tali die, talibus præſentibus.] Item turbatus ex tali cauſa, animo iniuriandi illum qui tunc erat clericus, & erat in poſſeſſione clericatus, & ſciebas eum clericum eſſe. Item, vidiſti eum coronam habentem & tonſuram clericalem deferentē. Quibus per actorem probatis, probanda non eſt excommunicatio ante litem cōteſt. Pone quòd petam aliquem ab eccleſia, quam contra iura retinet, remoueri, dicam, pono iuramento quòd habet & poſſidet eccleſiam ſancti M. Item quòd habet & poſſidet eccleſiam ſancti P. Item quælibet earum habet curam animarum, & eas poſt Concilium acquiſiuit. Hoc confeſſo ſuccumbit reus, niſi diſpēſationem vel iuſtam cauſam oſtendat. Item debent fieri poſitiones ſuper cōtentis in libello. Et not. quòd multiplices ſunt poſitiones. Vna dicitur poſitio pertinens, & ad talem coget iudex reſpondere, vt in c. præſentium. de teſtib. lib. 6. & ſi dubium eſt an pertinens ſit vel ne, inclinabit ſe iudex ad id quod veriſimilius eſt, & in dubio tutius eſt, quòd faciat reſpondere, vt de cōfeſ. c. ſtatuimus. lib. 6. de Interro. act. l. de Ætate. §. ex cauſa. & l. vbicunque. eod. tit. alia eſt poſitio impertinens, cui nō cogitur quis reſpondere. Item quædā eſt negatiua poſitio, & talis non debet admitti, quia verbis affirmatiuis ponenda eſt. Nam negatiua non probatur, & id quod ponitur, ſi negatur, ponens ipſum probare habet. ff. de Prob. l. ij. C. eo. tit. l. actor. & de Probat. quoniā contra falſam. Fallit quando aliàs quàm per talem poſitionem probari non

non poteſt.c.ſtatuimus.præalleg. vel ſuper facto prægnanti : vbi indirectè probatur.ca. ex tenore. de Teſti. & C. de contrahend. & commit.ſtip.l.optimā. Item poſitio quæ non releuat ponētem, vel ei nō prodeſt, non debet admitti,quia nō debet quis ad probandum id admitti, quòd probatum ei nō prodeſſet. l.ad probationem.C.de Prob.cap.dilecti. de Excep. Item poſitio quæ non facit ad cauſam, vel quæ non eſt ſuper re,de qua agitur in libello, vel ſuper eo quod repellat agentem, ſi proponitur ex parte rei, dicitur impertinens, & non eſt admittenda. Item poſitio quæ dependet ex alia, quæ fuit negata vel conceſſa, nō eſt admittenda,quia ſuper ea non eſt ampliùs quærendum.arg.ff. nau.cau.ſtab. l.licet. ne reſponſioni ſit contraria, ſicut nauta ventis contrariis nauigans: vt in Auth. de his qui ingr.ad appella.§.j. & in cap. per tuas.de Probat.le. generaliter.C. de non nume. pecu.Item poſitio implicita nō debet admitti propter periculum periurij. Et ideo debet diuidi,vt certum & verum reſpondeatur.arg.ff. de Interrog. act.l.de ætate. §. quod autem. & §. nihil. quia etiam iudex cauere debet, ne ſit auctor periurij.C.ſi aduerſ.vendit.l.j.Item not. quòd effectus poſitionum eſt, quòd qui eas confitetur, habetur pro conuicto. C. de Confeſſ.l.vnic.§.j. & poſitionibus non reſpōdens habetur pro confeſſo. c. ſi de iuram. calum. de confeſſ.c.ſi.lib.6. Item poſitionibus, vbi iuratum eſt de veritate,non poteſt reſpōderi per Procuratorem : niſi ſit cauſa vniuerſitatis vel cōuentus. c.præſentium.de Teſti.præalle.c. paſtoralis. cum ſua gl.de Iud. Itē poſitionum vtilitas eſt, quia aliquando quod directè negatur, indirectè conceditur in toto vel in parte, vt de iureiurand. c.cùm in poſitionibus lib 6.

POSSE,i. debere.ff. de li.& poſth. l.placet.regulariter tamē contra, ff. de offi. præſ.l.ſæpe. cum l.ſeq. & de iud. nō quicquid.& C.quomodo & quādo iudex.l.j.& multis modis dicitur poſſe. Vnde:

Poſſe quidem rebus dant ius, natura,poteſtas,
Offi ium,meritum,ſexum, diuina voluntas.

De hoc vide glo. in c.ſciſcitatus. de reſcri. & ibi concor. Nā poſſe dicimus etiā illud ꝙ licitè & ſine incommodo noſtro poſſumus. ff.de ver.ſig.l. nepos Proculo. in ff.ſimile de cond. inſtitu.le.filius qui.in fi. vbi tex. Vt generaliter dixerim, quæ cōtra bonos mores fiūt nec facere nos poſſe credendū eſt: vt 22.q.2.faciat homo. vbi etiā de multiplici potētia. & Inno.de conceſſ.præben.accedens. & ff.de Reg.iur. l. in condemnatione. vbi glo & 3.q.6. hoc quippe. C.de Legibus.l.non dubium.

POSSESSIO ſecundùm Azon. C.de acq. & rati. poſſ. eſt corporalis rei detentio, corporis & animi & iuris adminiculo cōcurrēte.Vel ſic:[Eſt ius quoddā,quo aliquis rē corporalē vere in poteſtate habet.] Et dicitur corporalis rei, ideo quia ſola corporalia poſſidentur, incorporalia autem dicūtur quaſi poſſideri & quaſi tradi per patientiā & vſum.Nām incorporalia non poſſunt corporaliter apprehendi, ſicut iura & ſeruitutes, & ideo non poſſidentur c.conqueſtus. de fo.com. peten.in gloſſ.ff. de Vſuca.le.ſequitur.§.ſi viam. ff. de Acquiren.

poſſ.l.iij.in princ. Et ideo bene dicitur detentio, quia res naturaliter tenetur ab eo qui corporaliter inſiſtit ei. Itẽ dicitur corporis, animi, & iuris, quia hæc tria,vt quis verè dicatur poſſidere,concurrere debent, ſcilicet actus corporis, affectus animi,adminiculum iuris. nam opus eſt, vt quis corpore adipiſcatur, vel ſaltem oculis. Sufficit enim plerumque viſus oculorum, & animi affectus cum voluntate tradentis, quia ipſe animi affectus neceſſarius eſt, non autem per ſe corpore aut per ſe animo poſſidetur, quia certum eſt poſſeſſionem ſolo animo amitti, puta ſi quis ſe poſſe repelli ſuſpicetur. Item oportet quòd ius approbet, nam licèt quis ſacræ rei vel religioſæ corpore & animo inſiſtat,non tamen de iure poſſidet, quia res ſacra vel religioſa, nec ab ignorante,nec à ſciente poſſidetur. Et dicitur poſſeſſio quaſi pedum poſitio.

POSSESSIONVM alia eſt iuris tantùm,alia facti tantùm,alia facti & iuris ſimul: & hæc interdũ habet plus iuris,minus facti: interdum econuerſo, vt not. de Conceſſ. præben. cum noſtris.& C. de Acquir.poſſ.le.j.Item Hug. de Porta Rauennata differẽtiam poſuit inter poſſeſſionem vacuã, & vacuantem, vt in gloſſ ij.Cod. vnde vi.l. fin. & Io. ibi reprobat, & ſic gloſſ. concludit quòd non differunt. Sed vacua ſiue vacans eſt quæ à nemine poſſidetur animo vel corpore propter longum tempus, vel propter obliuionem ex longo tempore. Item poſſeſſio ciuilis quandoque requieſcit ſuper naturali: vt ſi tu poſſides nomine meo, vel precario à me. Quandoque non requieſcit, vt in vſufructuario meo qui naturalem habet poſſeſſionem ex iure, ſed ego dominus habeo ciuilem ratione dominij non requieſcente in naturali vſufructuarij.

FIDVCIARIA poſſeſſio dicitur teſte Bud. in annot.ad pãdec. ad l.ij.de orig. iur. quam ſub manu regia poſſidere vocant, quaſi fide data acceptam, à fiducia dictam, quaſi dicas depoſitariam, quam,ſi cauſa ceciderimus,reſtituere debeamus.

in POSSESSIONE eſſe,& poſſidere, longè differunt, vt declarat eleganter Iuriſconſultus in l. ſi quis vi.de acquir.poſſ.

POSSESSIO interdum ſignificat proprietatem. l. interdum.de ver.ſig.

POSSESSOR bonorum, require ſuprà[bonorum poſſeſſor,] vt filius emancipatus vel agnatus, qui dicuntur bonorum poſſeſſores ex bonorum poſſ. edictali & decretali:nã ſtatim vt habent edictam & decretam poſſeſſionem,ex hoc habent interdictum decretum ad hoc vt conſequantur hereditatis poſſeſſionem. Differunt autem heres & bonorum poſſeſſor,vt ſuprà,bonorum poſſ. vnde aditis hereditatibus heres non deſiderat auctoritatẽ iudicis, ſed bonorum poſſeſſor requirit auctoritatem & patientiam iudicis, Inſt.de bon. poſſ.§. quos autem.

POSSESSOREM facere cauſa rei ſeruandæ,aut in poſſeſſionẽ mittere eſt. verbi gratia,Contendiſti talem fundum eſſe tuum,& probaſti: iudex per executorem ſuũ mittit te in poſſeſſionem, & facit verum poſſeſſorem. item volui agere contra G. & eum vocari feci ad iudicium, & contemnit venire, iudex mittet me in poſ-

ſeſſio

ſeſſionem illius rei, quam petebam, non vt faciat me verũ poſſeſſorem, ſed vt in fundo maneã cauſa rei ſeruandæ & cuſtodiendæ: & rem illam tenebo, donec probauero meam eſſe, & ſi aduerſarius meus tandem tædio affectus moueatur, & de ſua cõtumacia reſipiſcat, mecum litem, ſi velit aliquid dicere, habebit. De hoc require ſuprà, Mittere in poſſeſſionem.

POSSESSORIVM iudicium eſt triplex, ſcilicet poſſeſſione adipiſcenda, retinenda, recuperãda, vt in c. paſtoralis. de cau. poſ. in gl. iiij. & vide ſuprà, [interdictum.]

POSSIBILE dicitur id quod commodè fieri poteſt. leg. nepos Proculo. & ibi Bart. ff. de verb. ſignificatione.

POSSIDERE naturaliter dicitur quis, cùm in re vel eius parte, vel ſaltem cùm res eſt in conſpectu eius, vt ipſam videat vel partem eius. ſecundùm Azon. in Sum. C. de Acq. & reti. poſſ.

POSSIDERE ciuiliter dicitur quis, cùm nec eſt in re, nec res in conſpectu eius, ſed poſſeſſionem ſolo animo habet, & rem de iure retinet, ſcilicet quòd talis ſit perſona in quã cadere poſſit huiuſmodi poſſeſſio, vt no. Ioan. Andr. in regula, ſine poſſeſſione, lib. vj. & alleg. ibi iura, nam laici quandoque de facto poſſident decimas & ſpiritualia, vt not. Bartol. Brix. xxiiij. q. j. in prin. in glo. magna, in fine. Nam aliud eſt poſſidere, & aliud legitimè poſſidere. de Reſtit. ſpol. ad decimas. lib. vj.

POSSIDERE clam, eſt abſente domino & fructuario excluſo clanculo poſſeſſionum ingredi, vt dominum poſſeſſione priuet.

POSSIDERE vi, eſt violenter poſſidere.

POSSIDERE precariò, eſt rem ad petitiones vel preces meas mihi conceſſam ad vſum poſſidere, quandiu patitur is qui conceſſit.

POSSIDERE pro indiuiſo, eſt aliquã rem ita poſſidere, vt nullã partem in ea habeat ab aliis diuiſam, vel, vt nulla ſit pars quam poſſideat ſeparatim ſiue diuiſim.

POSSIDERE pro herede, eſt ita poſſidere quòd putat ſe heredem verum, cùm non ſit.

POSSIDERE pro herede, is quoque dicitur qui verus eſt heres. Item procurator heredis, ſi pro ipſo domino poſſideat, poſſidere pro herede dicitur. Et ita apparet quempiam tribus modis dici poſſe pro herede poſſidere. vt not. gl. in l. pro herede. ff. de Petit. her.

POSSIDERE pro poſſeſſore, dicitur ille qui ita poſsidet, quòd ſcit ſe nullam cauſam iuſtã poſſidendi habere, vt ſi interrogatus fuerit quare poſſideat vel quomodo, nullam rationem prætendat, quare poſſideat, ſed reſpondeat, poſſideo, quia poſſideo.

POSSIDERI propriè dicuntur immobilia, eo quòd eis pedibus quis inſiſtit, vnde à planta venit iſta poſſeſſio.

POSSIDETVR autem hoc iure, quod iuſtè, hoc iuſtè, quòd benè: ꝙ aũt malè poſſidetur, alienũ eſt. Malè aũt poſsidet, qui malè ſuis vtitur, vel aliena prǽſumit. ext. de verb. ſig. c. ius dictum eſt.

POST quandoque etiam notat ſtatim poſt inchoationem, vt l. ij. §. item mutuum. ff. ſi cer. pet.

POSTEA, de hac dictione vide per Alex. poſt Bar. in l. fructus. in fi. ff. Solut. matrim. & ſignificat temporis interuallum. Bart. in l.

Digitized by Google

quoties.§. ſi quis ita.ff.de Hered. inſtit. quantum verò tempus includat, idem in l.ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. ff. Ex quib. cauſ.ma. De natura iſtius dictionis eſt denotare longum interuallum. gloſſ. eſt in lege pacta conuenta. ff. de Contrahenda emptione.

POSTHVMVS vel poſthuma dicuntur qui vel quæ poſt humationem, id eſt, poſtquam pater datus eſt humo, naſcitur. Impropriè autem quilibet dicitur poſthumus, qui naſcitur poſt teſtamentum, ſecundùm Azon. C. eod. titu. Poſthumus etiam dicitur nepos, qui poſt humationem aui natus eſt, proprio patre ſuperſtite, & ille propriè dicitur poſthumus, quaſi nepos poſthumus.

POSTHVMVS dicitur octo modis. quinque ponuntur in gloſſ. rub.C. de poſthu.here.inſtit. Sextò dicitur poſthumus, qui poſt teſtamentum conditum arrogatus eſt, vel qui eſt legitimatus, ſecundùm Alex. & Iaſ.in rubr.ff. de liber. & poſthum. Septimò, quando teſtator condito teſtamento ingreditur monaſterium, quia ſi prætermiſerit monaſteriū, rumpitur eius teſtamentum. Authen. ſi qua mulier. vbi Cy. & alij.C.de ſacroſan.eccl. Ioā.And. & Panor. in c.in præſentia.extrà de proba.. Octauò, dicitur poſthumus qui execto ventre natus ſeu deductus eſt, vt dicit Soci.in conſi.ccxcvij. per l.quod dicitur. ff.de libe. & poſthu. tamen ſecūdùm omnes doct. dic quòd poſthumus propriè dicitur, qui poſt mortem patris vel aui naſcitur, in rub. de lib. & poſthum.

POSTHVMVS alienus, eſt qui natus inter ſuos, heres teſtatori futurus non eſt, qualis eſt nepos; ex emancipato filio conceptus & natus, §.poſthum. Inſt. de lega.

POSTICVM, eſt poſterior aditus domus.l. ſi cui.§.ſed ſi ædium.ff. de Vſufruct.

[IN quibuſdam exemplaribus eſt ſub l. æquiſſimum.]

POSTLIMINIVM, vt inquit Feſtus, à poſt & limen componi videtur:[nā poſtliminio, inquit, receptus eſt is, qui cùm extra limina, hoc eſt, terminos prouinciæ captus fuerat, rurſus ad propria reuertitur.[Cicero tamen in libro Topicorum ex auctoritate Seruij Sulpitij, in poſtliminio nihil eſſe putat niſi poſt:liminiū verò nihil ſignificare, ſed tātum nominis eſſe productionem, vt timus in legitimus, & finitimus, & tullium in meditulliū. & ſubdit: [Poſtliminio redeunt, hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa, quæ fræna recipere ſolet.]Vnde in libris Digeſtorum titulus eſt de captiuis & poſtliminio reuerſis.

POSTLIMINIVM, eſt ius amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reducendæ, quam quis per captiuitatem vel per ſeruitutem amiſit, moribus & legibus inſtitutum, vt colligitur ff. de Capti. & poſtli. reuer.l.poſtliminium j.reſpon. Vnde per hoc ius recuperat quis cū à captiuitate reuertitur, iura quæ amiſerat, & ipſo reuerſo fingit hoc ius ipſum ſemper in ciuitate fuiſſe. Vnde breuiter. Poſtliminium eſt ius quo reſtituitur res vſucapta vel præſcripta ab aliquo, alicui, quam per captiuitatē amiſerat.xvj.q.iij.prima. Dicitur autem à limen, & poſt, id eſt, iuxta, quaſi iuxta limē domus ſuæ

ſem

Digitized by Google

ſẽper fuiſſet & poſſediſſet, quia captus ab hoſtibus & vltra limina noſtri imperij deductus, poſtea intra limina reuertitur. Nam ſicut limina ſunt in domo, quæ finem quendam faciũt, ita & imperij limina veteres voluerunt eſſe, ſecundùm Azon. C. de Capti. & poſtlim. re. & inſtit. Quib. mod. ius pat. pot. ſolui. §. dictum autem eſt poſtlim.

POSTQVAM fari poterit: hæc conditio longè vberior eſt quam illa cùm fari poterit. leg. inter illam. de Verborum ſignific. quod ibi Alc. ita interpretatur, Conditio, cùm fari poterit, ſtatim, cùm primũ quis poteſt proloqui, adimpletur, alia verò ſucceſſiuum aliquod tempus deſiderat.

POSTVLARE vel aduocare, eſt aliquod deſiderium ſuum vel amici ſui coram iudice, vel apud eũ qui iuriſdictioni præeſt in iura exponere, vel alterius deſiderio contradicere ff. eo. tit. l. j. §. poſtulare. & iij. q. vij. verſic. eſt aũt.

POSTVLATIO, eſt alicuius perſonæ ad dignitatem vel ſocietatem fraternã canonica facta vocatio, vel perſonæ ad eligendum petitio, quæ eligi non poteſt. vel ſic, ſecundùm Goffr. eſt gratiæ petitio, vt cùm ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. Et eſt duplex poſtulatio, ſcilicet ſolennis, quæ eſt alicuius inhabilis, aliter quàm propter crimen, à ſuperiore ad beneficiũ vocatio, & admiſſionis petitio, vt in cap. vnico, de poſtul. prælat. libro ſexto. Et hæc confirmata habet vim electionis. Alia non ſolennis, eſt petitio facta à ſuperiore, vt tollat obſtaculum aliquod eligendi & ad beneficium acceptandi: illa præſupponit electionem ante vel poſt fieri, vt monachus electus non poteſt conſentire ſine licentia ſui Abbatis, & ſic poſtulatio licentiæ ab Abbate, non dicitur ſolennis. Ergo poſtulatio ſolùm eſt inuẽta propter incapaces, vel illegitimos, vel non ſufficiens ætatis, vel priùs beneficiatos. Nam qui capax eſt dignitatis, non debet poſtulari ſed eligi: quare poſtulatio non multum differt ab electione. Et nota quòd poſtulari debẽt & non eligi ſextuplices perſonæ. Primò Archiepiſcopus ad alium epiſcopatum. de poſtu. præl. bonæ. Secundò epiſcopus ad epiſcopatum vel alium Archiepiſcopatum. ca. vnanimiter. eod. titu. Tertiò laicus ad dignitates. lxj diſ. Oſius Quartò clericus in minoribus ordinibus conſtitutus. c. præterea. de Æta. & qual. Quintò illegitimè natus. de Elec. innotuit. Sextò qui non eſt in ætate legitima conſtitutus. de Elect. cùm in cunctis. & c. cùm nobis.

POTEST, neceſſitatem importat interdum. ff. de Offic. præſid. leg. ſæpè. & l. ſeq. de hoc ff. de iudic. l. non poteſt. in reg. beneficium. de Reg. iur. in vj.

POTESTAS quinque modis accipitur. ff. de Verb. ſig. l. poteſtas. Itẽ poteſtas quãdo capitur in fœminino genere, vt c. fin. de iud. & ſic capitur ſubſtantiuè in abſtracto, & additur ei adiectiuũ vt ibi, [Florentina poteſtas.] Quandoq; in maſculino genere, vt c. tua. §. ad vltim. de Homi. & ſic ſumitur cõcretiuè, ſignificans officialẽ ciuitatis habentẽ iuriſdictionẽ vel poteſtatẽ primo modo dictam: & ſic iterum additur ſibi pronomẽ poſſeſſiuũ, dicẽdo noſter vel veſter poteſtas. De patria poteſtate, vide ſupra. in ver. [patria.]

Digitized by Google

Potivs aliquando ponitur electiuè, non comparatiuè, ff. de Ne. geſt. l. ſi communes. & vide ff. de Hered. vel act. vend. le. venditor ex hereditate. Aliquādo ponitur cōparatiuè, & extrà de ſponſalib. requiſiuit. & ibi per Hoſtienſem. Aliquando ponitur correctiuè. extrà de teſt. cap. 1.

Potorivm dicitur vas, quo aqua retinetur ad potandum, non vas quo aqua datur ad lauandū. Bar. in l. in argent. §. fi. ff. de Auro & arg. leg.

De P ante R & T.

Pragma Græcè, dicitur latinè cauſa, vnde pragmata negotia dicūtur: inde pragmaticus, id eſt cauſidicus vel actor negotiorum & cauſarum ſecundùm Iſid. lib. 5. & x. q. ij. hoc ius. cap. caſellas. §. porrectum. in fi.

Pragmatica ſanctio dicitur cauſa in cōſiſtorio principis ventilata coram Proceribus ſacri palatij: & eſt conſtitutio, quam imperator conſilio procerum ſtatuit ſeu ſanxit. Quandoque etiam dicitur confirmatio in ſcriptura facta ab Imperatore cum cauſæ cognitione ſuper contractu permutationis, vt ca. j. de Re. permu. in gl. & pragmaticum ſacrum, eſt principis reſcriptum, vt in c. fundamenta. de elec. lib. 6.

Pragmaticarii ſunt, qui ſcribunt pragmaticas ſanctiones. & alio modo dicuntur ſcriniarij, vel magiſtri ſcriniorum, vel ſcriniorum memoriales, eo quòd adeptam ſcripturæ ſanctionem in ſcrinio poſitam cuſtodiebant ad memoriam.

Prae exponitur, id eſt, ante. l. ſi fideiuſſor ff. qui ſatiſd. cog. le. quicunque, & l. mācipia. C. de ſer. fu. & c. ij. de offi. leg. lib. 6.

Praebenda, eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata ex actione proueniens, cōpetens alicui tanquam vni de collegio: quod ius ex canonia deſcendit: non enim debet eſſe canonicus ſine præbenda, vt in c. relatum. eod. tit. & procedit ex inſtitutione & officio, quia ex hoc quòd facit quis officium, debet percipere præbendā & beneficium. Sed canonica quære ſuprà in littera C. & in c. cum M. Ferrarienſis. de Con. & in gl. 6. Item præbenda quandoq; capitur largè pro iure quod alicui non tanquam de collegio, ſed ratione miniſterij, officij, paupertatis vel vtilitatis cōceditur, vtēdo & fruēdo in vita ſua certis rebus eccleſiæ, vt de reditibus quos canonici recipiunt vel alij. De tali habetur in cap. quia nonnullis. de Magi. xvj. q. j. poſſeſsiones. & §. illud. Et laici maximè nobiles habent tales præbendas, ſecundùm Compo. in c. cùm M. Ferrar. præalleg.

Precarivm ſecundùm Azon. eo. titu. in ſum. eſt id quod precibus vtendū cōceditur petēti tandiu, quandiu patitur qui conceſſit. Secundùm Goffr. in ſum. eod. tit. eſt pignus obligatum creditori, & à debitore ipſi creditori conceſſum vtēdum quandiu patitur & permittit qui conceſſit, vt eſt text. in le. j. de preca. ff. Differt autem precarium à donatione, quia qui donat, dat vt non recipiat illud quod dat: ſed qui precarium concedit, ſic concedit, vt recipiat quandocunque placebit. Vel precarium eſt contractus inter dominum & colonum, & eſt contractus gratuitus, & ſimilis commodato, in tantum vt quidam dicant

hos

Digitized by Google

hos contractus non differre niſi verbis, qui tamen etiam differũt in re. Nam licet in multis conueniat precarium & commodatum, differt tamen precarium à commodato: nam commodatum fit ad certum vſum, nec poteſt reuocari niſi vſu expleto: precarium verò quandocunque placuerit poteſt reuocari. Item precarium quandoque dicitur contractus de quinquennio in quinquennium reuocandus. Et ſi quinquennio elapſo ſub taciturnitate prætereatur, tũc reuocari intelligitur talis contractus. Dicitur autem precarium, ideo quia eſt contractus ad preces factus.

PRECARIA verba ſunt hæc, rogo, volo, mando, fido, committo: iubeo autem præceptiuum eſt. C. communia, de leg. ij. in princ. Mando quandoq; eſt verbum precarium. arg. l.ij.q.v.mãdaſtis. vbi epiſcopus mandat Papæ. Quandoq; tamẽ mando ponitur præceptiuè, ſicut etiã rogo, vt xj.quæ.tertiò rogo. Quandoque mandatiuè, vt ff. de Neg. geſt. l. ſi ſerui mei rogatu, id eſt, mandato ſuſceperis. Item quandoque deprecatiuè, & ſic vt frequentiùs ponitur.

PRECARIA dicitur donatio ad preces facta vſque ad mortem recipientis. xij. q.ij. ſæpè. xvj. q. iij. clerici. Et eſt contractus ille affinis emphyteuſi. Item precariæ dicuntur quædam præſtationes ſeu conceſſiones vſusfructus ad preces factæ in recompenſationem eius proprietatis quæ datur eccleſiæ, cuius forma habetur x. q.ij.precariæ.

PRAECENTORES dicuntur cãtores qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata. in c. cùm olim.de conſue. Et dicuntur duo genera cantorum in arte muſica, ſcilicet, præcentor qui vocem in cantando præmittit, & ſuccẽtor qui ſubſequenter canendo reſpondet: & additur cõcentor, qui conſonat prædictis, vt xxj. diſtin.cleros. verſus fit.

PRAECEPTVM, require ſuprà Mandatum.

PRAECIPERE aliquando eſt ante capere. l. ij. de fund. inſtru. inde legatum per præceptionem, cùm teſtator vni heredum ait, præcipito rem illam, id eſt, ante partẽ hereditatis capito. vt not. gl. Inſti.de legat.§.j.

PRAECISE ſecundùm Cardi.in reſcriptis, tantum valet ſicut abſolutè, & ſine cauſæ cognitione, vt de hæret. c. contra Chriſtianos.libr. vj. & dicit Card. Si ponitur in ſtatuto operatur vt ipsũ non tollatur per ſequens ſtatutum, in caſu in quo ſublatum fuiſſet, ſi non apponeretur. Et dat ſimile de iuramento appoſito, in l.ſi quis. in prin.ff.de leg. iij. Bal. autem dicit, quòd non valeat præciſè, id eſt, ſine cauſæ cognitione, quia ſic text. eſſet ſuperfluus. in c.ij. de Reſcrip. vbi ponitur expreſsè, præciſè, & etiã ſine cauſæ cognitione. Saluando tamen primum dictum dicitur quòd ille text. ponitur declaratiuè, vel expoſitiuè, & proid eſt, quod dictum magis placet doctoribus.

PRAECO, eſt qui apud acta aut in ciuitate publicè proclamat vel pronunciat aliquid faciendum pronunciandúmve, per quem plerumq; fiebat edictorum narratio, id eſt, recitatio, & publica in ius vocatio, & citatio alicuius matrimonij, vel rei vendendæ nunciatio & ſubhaſtatio.

PRAE

Digitized by Google

PRAEDA, eſt quod in bello capitur, l. antepe.ff.de Capt.& poſtlim.reuer.& vide Rainer.in ſumma. de rapt. rubric. de prædonibus.

PRAEDIVM dicitur fundus vel ager.require ſuprà Ager.

PRAEDIA ſtipendiaria ſunt,quæ militibus pro ſtipendiis dantur, vt ff. de Rei vendic. item ſi verberatum.§.ij.

PRAEDIA tributaria, ſunt tributa,quæ Romæ reddebantur.

PRAEDIVM vrbanum, & prædium ruſticum, require ibidem. & etiam actio finium regundorum.& in ver.vrbana.

PRAEDIVM dotale, eſt quando iſta duo concurrunt, ſcilicet quòd matrimonium contractum eſt,& traditio prædij interuenit, ſecundùm Azon. C.de fun.dotali.in ſum.

PRAEDIVM Tamiacum ſecundùm Ioan.& Acc. C.de præd.Tamia. in rubric. fuit prædium, in quo fuerunt cellulæ:vnde tamiacus,id eſt,cellularius, aliàs cellarius: nam tameion Græcè cellarium dicitur Latinè. Vel aliter erant prædia empta,vt canonem redderent inter cellulas, ſecundùm Azonem ibidem,libro xj.& eorum coloni dicuntur tamiaci vel dominici coloni, quia dicta prædia erant Imperatoris.

Secundùm Andr.Alcia. erant fundi qui diſpenſatori publico præſtabant annuos fructus vectigales, quibus ille in domo Imperatoris diſpenſabat alimenta: nam tamias apud Græcos ſignificat diſpenſatorem.

PRAEDONES qui ſint, declarat Vlp.in l.hoſtes.de Capti.& poſtlim.reuer.& in l.ſed etſi.§.quod autem.de Peti.hered.

PRAEFECTVS annonæ,dicebatur qui de annona, id eſt,de blado curam habebat. Require ſuprà Ædilis cerealis.

PRAEFECTVS Auguſtalis dicitur præfectus Ægypti, vt ff.de Offic.præfec.Auguſta.l. vnica. & C. eodem titul. quia Imperator maximus Auguſtus in Ægypto primo præfecti poteſtatem introduxit.

PRAEFECTVS prætorio, ab initio magiſter equitum creatus eſt, cùm dictatores ſibi antiquitus magiſtros militum eligerent, qui principali ſolicitudini aſſociati ſummam poſt dictatores gererent poteſtatem. Hoc exemplo principes,ad quos gubernaculum reipubl.peruenit, poſtea elegerunt præfectos prætorio, quibus publicæ diſciplinæ emẽdatio conceſſa eſt, quorum auctoritas ita eſt ampliata, & adeo approbata, vt nec ab eorum ſententiis appellari, nec in integrũ reſtitutio facilè poſſet poſtulari. Et erant quatuor, ſcilicet præfectus prætorio Orientis, præfectus prætorio Africæ, cuius ſedes eſt in Carthagine, præfectus prætorio Illyrici, & præfectus vrbis. ff.de Offic.præfect. præto.l. vnic. & ibi not.

PRAEFECTVS vigilum, idem eſt quod præfectus nocturnus. Horum autem officium erat de nocte facere excubias,præerantque incẽdiis arcendis, qui etiam cauebant,inquirebant,& puniebant incendiarios,fures, graſſatores,effractores, niſi delinquẽs eſſe tam famoſa perſona, vt ad præfectum vrbis deberet mitti punienda. Poterant etiã iudicare de capſariis, qui in balneis veſtimenta cuſtodienda ſuſcipiunt,ſi aliquid dolo fecerunt: vt ff. de Offic.præfec.vig.l.3.§. cognoſcit.

PRAE

PRAEFECTVS verbi dicebatur, cui ab imperatore conceſſa erat vrbis adminiſtratio, qui cæteris magiſtratibus ex quacũque cauſa ab vrbe proficiſcentibus & recedentibus, in vrbe relictis ius dicebat, & omnes dignitates in ciuitate antecedebat ſua dignitate: qui cùm ab vrbe progrediebatur, non habuit iuriſdictionẽ, quam præbere tamen potuit in ciuitate. Sed ſecundùm Azon. C. eod. titul. etiam extra vrbem intra centeſimum miliare habebat iuriſdictionẽ. vide de Offic. præfec. vr. per totum.

PRAEIVDICIVM, eſt quaſi quædam prælatio vel præpoſitio ſiue prælocatio vnius rei reſpectu alterius. nam aliquid præiudicare alteri, eſt illud illi præferri. Tamen hoc verbum præiudicare alterius modi conſtructionem & ampliorem ſignificationem habet quàm hoc verbum præferri. Dicitur enim perſonaliter, ex propria confeſſione in iudicio mihi præiudicaui, id eſt confitendo mihi ipſi in iudicio præiudicium feci. Hic enim præiudicium non ſignificat commodum meum eſſe factum, ſed incommodum: vt ſic iudex non ſequatur veritatem, ſed meam confeſſionem. Ita dicitur res iudicata veritati facere præiudicium, non vt veritas rei iudicatæ præiudicet, id eſt, præponatur, ſed res iudicata veritati præiudicet. igitur præiudicari, eſt alicui aliquid præponi. & ſic dicimus rem iudicatã veritati facere præiudicium, id eſt, ei quod præiudicandum eſt, dato quòd non ſit verum. nam dato quòd ita non ſit ſicut iudicatum eſt, tamen præponitur veritati.

PRAEIVDICIALES actiones, pro tanto dici poſſunt quòd in ipſis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæſtioni motæ præiudicant. verbi gratia, agis contra me, & aliquid petis. oppono tibi quæſtionem ſtatus, dicendo, quòd tu es filius meus, vel ſeruus me' in poteſtate mea conſtitutus, aut libertus. & ſic de conſimilibus.

PRAELATI nomine intelligitur eccleſia & miniſterium prælati, & eccleſia eſt in epiſcopo, & non econuerſo: non tamen nomine prælati ſemper intelligitur eccleſia, vt in cap. edoceri. de Reſcrip. in gloſ.

PRAEMATVRA dicuntur poma, quæ nondum venerunt ad maturitatem. Luca. libro ſexto,

Ad præmaturas ſegetum ieiuna rapinas

Agmina compulimus.

& ſic per tranſlationẽ mors præmatura dicitur, q venit ante tẽpus. Gell. libro 19. [Cum ſignificamus coactiùs quid factũ & feſtinantiùs, tũc rectiùs præmaturè id factũ eſſe dicimus.] Papinianus lib. 4. Dio. tit. de ſtipulationibus leg. liber homo qui bona fide. [Decem, inquit, hodie dari ſpõdes, dixi poſſe vel ab eodem die pecuniã peti, nec videri præmaturiùs agi non finito ſtipulationis die.] Præmaturiùs exponendum eſt, id eſt feſtinantiùs, vt apud Gelliũ. Anto Nebr.

PRAEPOSITVS poteſt dici quilibet qui aliis præeſt. Vſus tamen obtinuit vt præpoſitus dicatur qui quandam prioratus curam ſuper alios gerit. extrà, de Ver ſignific. quamuis.

PRAEPOSITI labarũ, alias laborum vel ſecundũ aliquos labiorum, à labiis dicuntur, quia fortè corrigebant

gebant eos qui malè de principe loquebãtur. Dicuntur autem [præpoſiti labarũ,] pro labarorum. ſicut dicitur deûm pro deorũ, à labaro ſigno bellico, quod fecit fieri Conſtantinus ex auro & lapidibus pretioſis, inter alia ſigna bellica excellentius. & deriuatur à labor. Qui ergo talib. faciendis præponebantur, dicebantur præpoſiti, vt ſuprà.

Praepositi ſacrorum ſcriniorum, erant illi qui præerant ſcriniis imperialibus, qui aliàs dicebantur proximi, eo quod magis principi approximabant quàm alij. Tria autem erant ſcrinia ſiue cameræ, de quibus tractatur C. de præpoſ. ſac. ſcri. lib. xij. Primum ſcrinium erat camera epiſtolarũ, quæ principi mittebantur, vel ab eo mittebantur. Secundum fuit libellorum conuentualium vel conuentionaliũ, & cognitionum vel conuentionum. Tertium erat diſpoſitionũ, vt eſt regiſtrum: ſecundùm Accur. in rub. eo. ti. & lib. præalleg.

Praepositio in cõpoſitione auget. extrà, de præbend. c. ſi. pauper clericus. lib. vj. An præpoſitiones faciant conditionem, dic quòd ſi regunt accuſatiuum, & ſi adiiciuntur diſpoſitioni de futuro, faciunt conditionem ff. de condit. & demon. l. cum vir. Idem ſi regunt ablatiuum. ff. de manum. teſta. l. ſi fuerit. Idem ſi regunt vtrumque caſum, quãdo dies lega. cedit. l nec ſemel. §. ſi in habitatione. & de Condi. & demonſtr. l. ſolemus.

Praerogativa, id eſt, aliquod priuilegium. de quo infrà dicetur.

Presbyter Græcè interpretatur, ſenior latinè, & eſt nomen dignitatis, non ætatis tantùm, licet alibi dicatur nomen ætatis, xciij. diſt. legimus. Nam propter honorem & dignitatem, quã accepit, presbyter nominatur. xxj. diſtinctio. cleros. poſt medium.

Praescriptio ſecundùm Goff. C. eod. titul. eſt quoddam ius ex tempore ſubſtantiam capiens, id eſt, firmitatem, & habet locũ in rebus immobilibus. Et hæc definitio impugnatur ab aliis: nam ex præſcriptione non competit ius, ſed exceptio. Vnde ſic definitur, [Præſcriptio eſt exceptio rei ex tempore ſubſtantiam capiens.] quæ definitio etiam ab aliis impugnatur, quia præſcriptio non capit ſubſtantiam ex tẽpore, ſed ex auctoritate legũ. Ideò præſcriptio ab aliis ſic definitur. [Eſt exceptio ex tempore congruẽs, ab auctoritate legũ vim capiens, negligentibus pœnam infligens, & finem litibus imponens.] quæ omnino magis videtur completa. Indicit autem præſcriptionem bona fides, iuſtus titulus & continua poſſeſſio, & ſine rei vitio, ſcilicet quãdo res eſt præſcriptibilis, ſecundùm Goffred. Et nota bonã gl. vlti. in cap. illud. de Præſcript. vbi habes quot modis fiat interruptio præſcriptionis naturaliter & ciuiliter: vnde habemus dormitionem, perpetuationem, & interruptionum præſcriptionis. Et requiruntur ſex ad præſcriptionẽ, ſi valere debet, ſcilicet titulus, poſſeſſio, bona fides, res præſcribenda, perſona præſcribens, & perſona cõtra quam præſcribitur: inter quæ poſſeſſio & bona fides ſunt maximè ſubſtantialia, vt not. in c. illud. præalle. Et ſunt 31. Caſus in quib' nõ currit præſcriptio, quos habes in

gloſſ.

gloſſ.fin. cap. cùm non liceat.de Præſcript. vide etiam gloſſ.ſummæ.xxvj. quæſt iij. de vſucap. & præſcript. Item præſcriptio eſt longi temporis continuata poſſeſſio inter præſentes x.annorũ, inter abſentes xx.annorum.Alia eſt præſcriptio longiſſimi tẽporis, ſcilicet xxx.vel xl.annorum, & illa dicitur longiſſimi temporis.Vnde cùm aliquis rem aliquã tanto tempore poſſederit,ipſam poſſeſſionis diuturnitate, & tẽporis continuatione præſcribit, & actorẽ remouet, ſiue per vim, ſiue aliter ſine titulo nactus eſt poſſeſſionem, vel alio quocũque iniuſto principio. & qui poſſint præſcribere,& qui non,& etiam quæ res non poſſint præſcribi, no.in c.cùm non liceat. eod.tit.

PRAESCRIPTIO interdum ponitur pro exceptione, vt in l.qui agnitis de except.

PRAESCRIPTIS verbis actio quæ dicatur, require ſuprà, [actio præſcriptis verbis.]

PRAESES,is dicitur qui prouinciam armis tuetur, ne deſciſcat atque rebellet à domino illius cui eſt ſubiecta. Sed quẽadmodum Vl. in titu. de offic. præſidis ait, ad illum pertinet potiſſimùm vt pacata & quieta ſit prouincia quam regit.ſic euangeliſta Pilatum Iudææ præſidem appellat, ſub quo CHRISTVS paſſus eſt. Nebriſſ.

PRAESENTES, dicuntur qui in eadem ſunt prouincia. l. fin. Cod. de præſcript.xxx.annorum.

PRAESENTES dici poſſunt exiſtentes in diuerſis locis, dummodo ſe exaudiãt. Bar.in l. j. in prin.ff. de Verb. ſig.

PRAESENTES aliis quoq; modis dicuntur,vt not.in l.præſens. l.ſeq. ff. de proc.& per Iaſo.in §. Voc. iur. l

rurſus.in princ.inſtit.de actio.

PRAESERTIM ponitur aliquando in iure pro maximè, vt c.ex litteris, ij. de hom.Aliquando pro tantùm,vt ibidem in gl.

PRAESES eſt nomen generale ad omnes Proconſules & legatos Cæſaris, & omnium prouinciarum, ſiue moderatores, vt ff.de Offic.præſid.l.j.

PRAESES prouinciæ,dicitur qui in prouinciis poſt principem ſummam gerebat poteſtatem. Nam regna redacta erant in prouincias, quarum rectores dicebantur præſides. & ſic propriè capitur ſiue ſtrictè, ſed generaliter ſumitur vt ſuprà.

PRAESTATVIRI, & præſtituiri, vetuſtè, pro præſtitum iri. Pomp.l. 66.ff.de Contra.emp. Iauol.l.10. ff.de hered.vel act.

PRAESTIGIVM eſt quod præſtringit aciem oculorum, ſcilicet obumbratio quædam, videlicet cùm videtur alicui ſe aliud videre, quàm videt, vt in incantationibus.Dicebantur etiam præſtigia captiones verborum quibus obumbrãtur delicta, & idcò dicebantur præſtigia verſutię iuris, vt ſuprà Ius verſutum. Hæc Azo, C.ad l.Iul. de Adul.& de hoc xxj.q.v.nec mirum.poſt primam columnam vbi dicitur de Magorum præſtigiis, quæ non ſunt vera, ſed fãtaſtica eſſe probantur:& præſtigium dicitur inueniſſe Mercurius,vt ibidẽ text.

PRAESVMPTIO,ſecundũ Spec. eo.tit.eſt argumẽtum ad credendum vnũ factum, ſurgẽs ex probatione alterius,vt ex coëexiſtẽtia vel complacentia perſonarũ ſuſpectarum præſumitur coitus, cap. literis. eodem tit. vbi ſolus cum ſola,nudus cũ nuda in eodem lecto,ex præſumptione vio- H lenta

Digitized by Google

lenta comprobantur copulari carnaliter. Sed ſecundùm Goff. diffinitur ſic, [eſt alicuius facti dubij aliquoties plena, aliquoties ſemiplena inueſtigatio ſeu probatio.] Item, [præſumptio eſt quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circunſtantiis inſurgens. [exemplum pone in c. ex ſtudiis. eodem titu. Illa tamen probatio non infert neceſſariò, quia aliter poteſt ſe res habere, niſi ſit præſumptio iuris & de iure. Vnde ſunt tres ſpecies præſumptionis. Vna eſt temeraria, quæ conſurgit à malis hominibus, & ex cauſis pluribus, aliàs puerilibus, & ſuſpicionibus leuibus: & hæc repellitur & reprobabilis eſt. vt ſecunda, quæſtione prima, c. j. vj. quæ. j. oues. de Senten. excommunic. inquiſitioni. Alia eſt probabilis ſiue veriſimilis, quæ conſurgit ex multis cauſis & ſuſpicionibus, & hæc admittitur ad probationem ſemiplenam, vt de præſumptio. in multis capitulis, & in cap. ſollicitè. de Reſt. ſpol Vnde coadiuuat ad probationem ſi ſint alia coadminicula. c. à nobis. qui mat. ac. poſ. vbi gloſſ. admittitur etiam ad purgationem indicendam, c. ſi quis. de Purgat. cano. xij. quæſt. iiij. preſbyter. Tertia eſt violenta, quæ ad pronunciandum vel condemnandũ ſufficiẽs deputatur. xxxij. q. j. dixit dominus. ff. de iis, qui ſui, vel alien. iur. ſunt. l. filium. & c. litteris. de Præſumptio. Definitiones præſumptionum vide plene in c. is qui. de Sponſa. in gloſſ. ij. vbi de quintuplici præſumptione. Et vide nota. per Ioã. Theuto. 50. Diſtinctio. c. ferrum. vbi de diuerſis præſũptionibus. Nam præſumptio violenta ſubdiuiditur, quia alia iuris, alia iuris & de iure. Iuris eſt, cùm ius præſumit aliquid, ſed nõ ſtatuit ſuper præſumpto, & illa recipit contrariam probationem. xxxv. quæſt. iij. extraordinaria. xxvij. quæſtio. j. nec aliqua. Iuris & de iure eſt, cùm ius fingit & ſtatuit de ficto, contra quam factionem non admittitur contraria probatio. capit. ad id. & capitul. is qui. de Spon. & de condi. appoſ. cap. per tuas. vbi vide concor. multas. Et qualiter ius fingit, vide Goffred. in Sum. eodem titulo. Nam differunt præſumptio & fictio iuris, de quo ſuprà, fictio. Et vna præſumptio tollit aliam, capitulo, cùm inter R. de Elect. vide gloſſam optimam in l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cauſ. Et not. Doct. regulam, quòd præſumptio communis transfert in alium onus probandi. l. generaliter. §. ſi petitum. verſic. ſed cùm ex præſumptione. ff. de fideicõ. liber. Item præſumptio ex neceſſitudine ſanguinis vincit omnes alias pręſumptiones: vt eſt gloſſ. in c. ſi. de Teſt. vt ſi lego Ludouico, & ſunt duo eiuſdem nominis proprij & cognominis, præſumitur pro illo qui mihi neceſſitudine coniungitur. Et quia præſumptio ſurgit ex qualitatibus, ſciendum quòd quædã ſunt qualitates intrinſecæ & naturaliter homini inhærentes. Et harũ quædã adhærent animæ, & quædam corpori: exemplum de primis, vt bonitas, malitia, & in dubio præſumitur ad bonam partẽ, q a naturaliter naſcitur ſine malitia, c. ad menſam xj. q 3. & talis præſumptio transfert onus probandi in aduerſariũ, & ſic intelligitur c. vnicum. de Scruti. niſi ſemel eſſet conuictus de malitia:

tia: talis enim ſemper malus præſumitur, ij. q. v. per totum. & c. ſemel. de Regul. iur. lib. vj. vel ſi eſſet infamatus, ſic enim ad eum transfertur onus probandi. De ſecundis, vt ſanitas, infirmitas: & iterum in dubio præſumitur in melius, & negans probabit, vt l. nec codicillos. C. de Codic. niſi quis fuiſſet infirmus infirmitate aliqua de ſui natura perpetua, vt epilepſia vel apoplexia. c. cùm inter. de Elect. vel vbi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis, vt in furioſo. ideo quia legat contrarium, debet probare. 3. q. ix. indicas. Similiter ſi negetur quis legitimus, probet negans, cap. transmiſſa, qui fil. ſint leg. Secundò aliquæ ſunt qualitates extrinſecæ & accidentales, vt eſſe diuitem, Iuriſconſultum, muſicum, medicum, choraulem, &c. quæ non naturaliter adueniunt, nam natura non facit artem, ſed bene præparat, ſecundùm Bal. Et in his onus probandi incumbit cuicumq; allegãdi, ad fundandam intentionem ſuam, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè alleget, maximè cùm pars aduerſa fundauit intentionem ſuam: non tamen ſemper ſuccumbit non potens probare, ſic quòd aliter propter illius probationem nõ admittatur ad intentũ ſuum: nam adhuc iudex ex officio poteſt illum refutare, ſi ibi conſtiterit eum indignum: & hoc in cauſa in qua vltra allegationes partium iudex poteſt impartiri officium ſuum: ſecus vbi hoc nõ poſſet niſi petitus.

PRAETER, quandoque capitur excluſiuè, quandoque incluſiuè. vide c. litteras. in fin. de Præſum. etiã vide Inno. in c. dudum, ij. de Elec. in Clem. j. de Sum. Tri. & ſi catho. per glo. & Archid. in cano. Ebron. 13. q. ij. Item Bart. in l. j. in fi. ff. de pign. actio. & per alios in l. actione. C. de Tranſact. & in regula peccatum de Reg. iu. lib. vj. Stat enim incluſiue & augmentatiuè, quando cadit inter res penitus ſeparatas, vt dicendo, [Lego tibi omnes vineas meas, præter domum.] Sed ſtat excluſiuè, quando cadit inter dictiones ſignificantes res ſub ſe inuicem contentas, vt, [lego tibi omnes libros meos præter Salicetos ambos, Richard. & Bartholum.] vide hoc Albericum in alphabeto ſuo. & not. in l. medico. §. vxori. ff. de annu. legat. Item excluſiuè non exceptiuè ponitur pro ſine, vt ibi præter ſpem, id eſt, ſine ſpe: & ſic dicitur, dilatio danda eſt illi qui præter ſpem trahitur ad alienum iudicem. l. ſi quã do. C. de Dilat. ibi enim non ponitur exceptiuè nec incluſiuè, quia oratio illa non patitur, & ſic tantùm ponitur excluſiuè, & ſic de aliis.

PRAETERIRE, eſt cùm teſtator omittit aliquem qui ſuus heres eſt eo non inſtituto, nec exheredato, vt habuiſtis ſuprà, de heredibus.

PRAETERITIO dicitur talis omiſſio ſecundum Azo. in Sum. C. de Præteri. vel exhere. Inſtit. de here. quæ ab inteſta. defe. §. eadem. vt ſuprà.

PRAETEXTA eſt genus veſtis, qua nobiliores ciues Romani vti ſolebant. §. iniuriam. Inſti. de iniur. & vide l. 3. fin. & ibi glo. ff. de Libe. exhib.

PRAETOR, eſt qui in vrbe Romana iudicio ſenatus ad diſceptandum dubios actus & cauſas ordinabatur. Et erat eius officiũ annuũ, quia ſolo anno durabat. Et

Digitized by Google

antequam à populo Romano ad Principem tranſlata fuiſſet poteſtas, vel antequam Romana poteſtas ſub Imperatore veniret, habuit poteſtatem plenã faciendi ius, ſtatuta & edicta, cuius edicta, iuris honorarij nomine cenſentur, quia qui honores gerunt, id eſt magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt, vt C. de offic. Prę t. l j. & Inſti. de iu. na. gen. & ciui. §. prætorum edicta.

PRAETOR fideicommiſſarius dicebatur ille, qui de fideicommiſſis relictis cognoſcebat, & ius dicebat & reddebat, dicens, ius dabo. ff. de Orig. iur. l. neceſſarium.

PRAETOR peregrinus dicebatur ille, qui inter peregrinos, qui in ciuitate affluebant vel confluebant, ius reddebat.

PRAETOR vrbanus dicebatur, qui cùm conſules ad bella finitima vocarentur, ius neceſſarium in ciuitate reddebat. ff. de Orig. iur. l. ij. præallg.

PRAETORIVM, non ſolùm eſt domus vbi Prætor habitat, vel vbi ius reddit, ſed etiam Regum, Principum, & ſummorum magiſtratuum. Vnde nauis prætoria, & cohors prætoria, & porta prætoria, id eſt ad regem vel Principem pertinens. Significat quoq; prætoriũ villam in agro magnificè extructam, in qua ſignificatione accipitur apud Iuuenal.

Criminibus debent hortos, prætoria, menſas. Et Martialis.

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Suet. in Caligula: [In extructionibus, inquit, prætoriorum atq; villarum, omni ratione poſthabita nihil tã efficere cõcupiſcebat, q quod poſſe effici negabatur.] Nerat. lib. 8. tit. de Ser. vr. præd. l. ruſt. præd. [Vel cloacam, inquit, habere licere per vicini domum vel prætorium, vel protectum habere licere.] Vlp. de Verb. ſign. l. vrbana. [Sed & ſi fortè ſtabula ſunt vel alia meritoria in villis & in vicinis, vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruiẽtia, quia vrbanum prædium non locus facit, ſed materia.] Et quomodo vtrobiq; prætorium pro ædificio in agro ponitur. Nebr.

PRAETORIVM eſt locus, in quo ius ex more redditur: etiam dicitur locus in quo quis præfecturã exercet cum ſuis officialibus, & cauſam tractare ſolet. Item eſt domus præſidi prouinciæ aſſignata, & locus deputatus iudicibus ad cognoſcendum & deputandum vel ad ſententiandum de cauſis.

PRAETORIVM quoque ſumitur pro ornatiore domo, in qua paterfamilias ruri habitat. l. vrbana prædia. de Ver. ſig. vbi Alc.

PRAETORIVM pignus, dicitur illud, quod alicui datur à iudice. vide ſuprà, Pignus.

PRAEVARICATORES ſunt, qui vera crimina fraudulẽter occultãt: dicitur autẽ præuaricator, quaſi varicator, à varia certatione, quia aduerſam partem adiuuat prodita ſua cauſã propria, dũ huic inſtat corpore ex vna parte, & illi mente & corde ex altera parte, vt ff. de præua. per totum.

PRIDIE, cum accuſatiuo & cum genitiuo conſtruitur: nam, vt ait Priſcia. temporalia & localia aduerbia in præpoſitiones tranſferuntur, vt pridie Kalendas, & pridie Kalendarum. Vlp. lib. 24. tit. ſolu. ma. l. fructus. [Si mulier, inquit, pridiẽ vindemias dotem dederit.] Idem ti. de teſtamentis.

l. qua

l.qua ætate.[Si teſtamentum,inquit, pridie Kalẽdarũ fecerit.]N.

PRIMATES propriè loquendo ſunt patriarchæ, diſt.99.c.j.& ij. Etiam ponitur primas pro Archiepiſcopo. c. ſanè. de fo.comp. Nam nõ eſt differentia inter primatem & Archiepiſcopũ, quantum ad effectum, vt in c. duo. de off. ord. nam ius canonicum non curat de nominibus. ca. petitio. de procur.diſt.21.cleros. & c.præce.vbi eſt diuiſio nominum,cùm dicitur archiprimates, ſiue primates,ſiue patriarchæ.

PRIMATES regulariter dicuntur,qui primi ſunt in ciuitate.

PRIMATES officiorum ſunt,qui officiis præſunt.

PRIMICERIVS dicitur ille qui primo loco ſcriptus eſt in matricula notariorum, & primum locum obtinet,ſecundùm leges, vt C.de Prim.lib.12.in Rub. Sed ſecundùm canones eſt nomen dignitatis, quæ ſubeſt Archidiacono,vt c. vni. de offic. pri. Dicitur enim primus in cantu vel choro, qui in aliquibus eccleſiis dicitur cantor ſiue ſuccentor.

PRIMIPILVS in bello dicebatur, qui quatuor centuriis, hoc eſt, qui quadringentis militibus præerat.Martia.

Grata pudens meriti tulerit cùm præmia pili.

Modeſt.li.27.tit. de excuſ.l. non ſolum. [Qui primipilum, inquit, expleuit,]& ibid.[Qui ad caligatas militias & reliquias militauerunt,]& in eod.ti. atq; eodem auctore.l. [ſed primipilarij, inquit, ex conſtitutionibus imperialibus vocationem habẽt.] Appellatur & idem primipilaris, vt de Leg.3.l pater filium. [Iulius, inquit,Agrippa primipilaris.] Iuſtin.lib. 12. C. de primipilo & dignitate, & commodis primipilatus nonnihil diſſeruit.

PRIMIPILARII dicuntur,primi adminiſtrantes,qui, ſcilicet, primò actionem ſui officij adminiſtrant. Vel ſecundùm Hug. qui primum pilum, id eſt, telum vel haſtam portant: & vtroq; modo accipitur ſecundùm Accur. C. de primipil.in rub.lib.12.

Verius eſt PRIMIPILVM appellatum fuiſſe centurionem decimæ legionis, vt tradit T. Liuius lib.7. ab vrbe cond. nam decima legio erat aliis nobilior, vt non mirum ſit, ſi primipilo quoque concederetur militaris annona per capita militum diuidenda, quod ex Græco iuris interprete Alciat.noſter docuit.

PRIMITIAE, ſunt primæ partes fructuum Deo offerendæ. Hinc eſt quòd ſacerdos primum miſſam cantando dicitur celebrare primitias.

PRIMOGENITVM vocat ſcriptura,non quem fratres ſequuntur, ſed qui primò natus fuit. de verb.ſignific.c.Ioſeph.

PRINCEPS quis dicatur,habetur Iſa.11.ibi, [Deus fortis,Pater futuri ſeculi, princeps pacis.] Interdum diciturAngelus, Ioſue 9. Ego ſum Princeps exercitus,&c. Interdum Papa princeps appellatur. de conſecr. diſt. j. corpora. Interdũ epiſcopus.de ma.& obe. ſi quis. vel alius iudex eccleſiaſticus.17.q.4.definiuit.in fi.Item dicitur Imperator, de re iudic.ad Apoſtolicæ. in princ.lib.6. Et appellatione Principis intelligitur Rex.Clem.vnica de Bap.vbi bona glo.& in vſib.feud.ſecundùm Bald. Item Princeps dicitur diabolus, vt Luc. 11.c. [in Principe dæmoniorum eiicit dæmonia.]

Digitized by Google

ſimile.24.q.8.§.ecce.ver. ſed notandum,ibi venit princeps Ioan. 14. Item dicitur quilibet ſecularis dominus: vt xxxiij. q. v. princeps. Itẽ dicitur principalis pars in quolibet iudicio, vt ff. de fo. compet.l.prima.§.in hoc iudicio. Etiam princeps dicitur quilibet prælatus eccleſiæ, vt diſtin.xxxv. cap.eccleſiæ principes.& c. Corpora.prælleg.

PRINCIPIVM rei dicitur à parte ſuperiori,inferior autem pars, ad quam deſcendit curſus aquæ, dicitur finis. arg.l. j. in fine.ff.de plu. arcen. Bar.in l.iij.in fine, ff. de fur.

PRINCIPIA, in caſtris dicebantur, in quibus principes caſtra metabantur:nã, vt inquit Varro de lingua Latina, milites haſtati dicti ſunt qui primi haſtis pugnabant, pilani qui pilis: Principes qui principio gladiis. Inde principalis porta caſtrorum dicitur,vt inquit Feſtus, quòd in eo loco eſt, in quo Principes ordines tendunt, id eſt, tentoria figunt,& principalia in caſtris,inde dicta, vt apud Trogum lib. 11. [Si principalia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius Reipub. priſcæ videre diceres.]Sunt itaq; principia in acie, vbi conſiſtunt milites, cognominati Principes. Liuius lib.8.ab vrbe cond.[Principes Latinorum proturbant clamore ſublato.] Valer.de diſcip. mili. [Ad principia, inquit, per omne tempus adeſſe.]Terent.in Eunu. [Tu hoſce inſtrue,hic ego ero poſt principia.] Martia.libr. 49.de re milit. l. officium. [Officium,inquit, tribunorũ eſt principiis frequenter intereſſe.] Accurſius principiis exponit, cùm milites aſſumuntur, vel cùm rixa aliqua naſcitur. Sed nihil mirum eſt,reconditos ſenſus ignoraſſe,qui conſueuit in manifeſtis cæcutire. Nebriſ.

PRINCIPIA appellat lex, & tabernacula principum militiæ. l. officium.in fi.de Re.milit.

PRIVATI dicuntur propriè, qui non ſunt conſtituti in aliqua dignitate.24.q.1. qui contra. Item dicuntur omnes exempti à iure communi, ſiue ſit collegium, ſiue aliqua ſpecialis perſona, vij. quæſt.j. petiſti. & diſtinct.tertia, Priuilegia.

PRIVATA delicta, dicuntur quæ ciuiliter tractantur: vt ſi mihi furatus ſis decem, & ego vt rehabeam ago, non vt corporaliter puniaris:ſed publica delicta ſunt quorum perſecutio eſt permiſſa cuilibet de populo, quale eſt crimen læſæ maieſtatis, vel accuſatio de ſuſpecto tutore & curatore, in quibus omnes accuſare poſſunt.

PRIVATA perſona, eſt perſona carens functione publica. vide ſuprà,perſona.

PRIVATVM ius eſt illud, quod principaliter ad ſingulorum vtilitatem pertinet, vt in pactis & conuentionibus ſingulariũ perſonarum.quod require ſuprà, Ius publicum.

PRIVIGNVS dicitur qui ex marito mulieris natus eſt antequam fuiſſet maritus eius, & è contra.

PRIVIGNA dicitur propriè filia vxoris ab alio viro priori genita,vel è conuerſo, filia mariti ex alia vxore prædefuncta.

PRIVILEGIVM, eſt Principis beneficium cõtra ius commune indultum. Non enim eſt priuilegium niſi aliquid indulgeat ſpeciale. ca. Abbate. de Verborum ſignificatione. & c. in his.de Priuilegiis. & dicitur quaſi priuans legem,

Digitized by Google

legem, vel eſt lex priuata, id eſt, vnius ante alios honor vel dignitas, aut immunitas (quæ ſibi conuenit) eorum quæ aliis incumbunt, vel quæ de iure communi allegantur. Dicuntur ergo priuilegia priuatorum leges, id eſt, à iure communi exceptorũ, vt in ca. priuilegia. diſtinct.iij. Et priuilegium eſt duplex, perſonale, & reale. c. mandata. de præſump. Perſonale extinguitur cum perſona, imò quandoque ante perſonam extinguitur, vt cùm eo malè abutitur, & ſequitur perſonam: & hoc verum de conceſſo indeterminatè, quia cum determinatione loci vel temporis conceſſum non ſequitur perſonam extra locum, vt eſt priuilegium vſus pallij. c. ex tuarum. de auctorit. & vſu pallij. Etiam extincta re extinguitur priuilegium reale. xvj. q. vij. & hoc diximus in c. Abbatem. in fine de verb. ſig. & gloſſ. in regula, priuilegium. de Reg. iur. lib. 6. Item priuilegium perditur propter ſex, vt in gloſſa vnica. in fin. in c. renouantes. diſt. 22. & eſt duplex priuilegium, ſcilicet generale & ſpeciale. Generale eſt quod commodè corpori vel collegio conceditur, vt in c. cùm & plantare. eod. tit. vel vniuerſitati. 17. q. iiij. ſi quis ſuadente. Et quod conceſſum eſt fratribus & eccleſiis circa contractus vel quaſi, & circa iudicia. Item quod conceſſum eſt mulieribus circa fideiuſſores. Speciale eſt quod perſonæ conceditur, & illud extinguitur cum perſona. 7. q. j. petiſti, & regula priuilegia, &c. Neb.

PRIVILEGIARIVS is appellatur, cui priuilegium aliquod eſt conceſſum, qui ab indoctis priuilegiatus dicitur: pari errore illi quod pro beneficiario vocant beneficiatum: nam beneficiarius & priuilegiarius, ea figura dicuntur qua donatarius, legatarius, teſtamentarius, depoſitarius. Vnde milites beneficiarij dicti, qui vacabant officio. Feſtus, Vegetius, & Cæſar belli Gallici vlt. commentario. Vlpian. lib. 42. de priui. cred. leg. ventri. [Quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit.] Et ſtatim bis ponit [creditores priuilegiarios.] Idem lib. 2. de pactis l. reſcriptũ. [An priuilegiariis, inquit, abſentibus hæc pactio noceat.] Idem Vlp. lib. 14 tit. quod cum eo qui in aliena poteſtate. l. ſed an hic. [Rectè, inquit, dicetur occupantis meliorem eſſe conditionem, niſi quis priuilegiarius veniat.] Sed neque priuilegium dicitur quod priuet legem, vt iſti putãt, ſed quòd ſit lex priuata, hoc eſt, propria alicui in illius fauorem conceſſa. Neb.

PRIVILEGIARIVS dicitur, cui priuilegium indultum eſt. l. ſi ventri. de priu. cred.

PRO, & propter, differunt. nã aliud eſt ſoluere pro debitoribus, aliud propter debitores. not. in leg. dominus Sticho. ff. de pec. leg. item pro, ſignificat cauſam finalem, propter verò cauſam impulſiuam, vt d. l. dominus.

PROASTIA appellantur ſuburbana, quæ pulcherrimè conſita à domino, nõ tam vtilitatis, quàm voluptatis cauſa habentur. Meminit huius dictionis Iuſtinian. in Auth. de Alie. & emph. §. j. licet corruptè impreſſum ſit proeuſtia pro proaſtia.

PROAVVS dicitur pater aui vel auiæ: & proauia, mater aui vel auiæ. l. Iuriſconſ. §. tertio gradu. de Grad. & affin.

Digitized by Google

PROBATAE caſtitatis, dicitur qui non manifeſte apparet incõtinens. c. à multis. de Ætate & qualitate.

PROBATIO ſecundùm Azon. eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio. Sed hæc diffinitio ſecundùm Goff. locum ſolum habet in his, quæ probantur pro inſtantia diſputationis, non autem in iudicio, vbi probatio fit per teſtes & inſtrumenta, plerunque per indicia & præſumptiones. Vel probatio eſt rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio. Et nota quòd probatio fit multipliciter. Primò per aſpectum, vt in notorio quod probatur per facti euidentiam c. euidentiam. de Accu. c. propoſuiſti. de probat. ff. de vẽ. inſpi. l. j. in prin. xvj. quæ. iij. inter memoratos. Item in ætate, vt l. minor. ff. de Mino. Secundò fit per teſtes plures, vel etiam per vnum cum aliis præſumptionibus vehementibus. Tertiò per inſtrumenta. Quattò per confeſſionem. Et hi quatuor modi ponuntur in c. cum ad ſedẽ. de Reſti. ſpo. Quintò fit per ſcripturam antiquorum librorũ c. cùm cauſam. de Proba. Sextò per violentam præſumptionem. xxxij. qu. j. dixit dominus. Septimò per famam cum aliis præſumptionibus. c. iij. loco eo. de prob. titu. Octauò per iuramentum Et nota ſoli ſacramento creditur, quando de conſcientia alicuius quæritur ſiue dubitatur. de Sent. excom. ſi verò aliquis. Item probatio teſtibus & fide tabularum cõſtat. c. forus. de Ver. ſig. vide Goff. tit. § ſpecies probationum

PROBATORIA vel probatoriæ officiorum ſunt documenta ad probandum aliquẽ eſſe priuilegiatum ad officium aliquod auctoritate Imperiali, vt poteſt colligi. C. de Diuer. offi. le. probatorias li. xij.

PROCITVM dicebatur teſtamentum, quaſi velut procatum, id eſt, prouocatum, id eſt, irritum ac ruptum. Feſtus.

PROCINCTVM teſtamentum appellatur à Iuſtiniano in §. 1. Inſt. de Teſtam. quod veteres In vel Endo procinctu nominabant, vt Cicer. 1. de Nat. deor. 1. de Orat. Vlp. c. xx. Inſtit. Gell. lib. 15. cap. 25.

PROCONSVL dicitur iudex ordinarius, & eſt à populo conſtitutus, non à principe delegatus, nec ab alio, ſed ante imperatoriam maieſtatem creatus, cuius officium erat in prouinciis ius dicere, ſcilicet in tributariis, vt per eum prouinciales ſua negotia expedirent. Hic verò pluribus non poteſt vti faſcibus quàm ſex: & in prouincia ad eum pertinebat, vt ad quoſcunque magiſtratus reſpiceret. ff. de Offic. proconſ. l. proconſules.

PROCONSVLIS legatus, eſt cui proconſul prouinciam ingreſſus mandat iuriſdictionem.

PROCVRATOR Cæſaris, erat qui res Imperatoris procurabat. Refert Cornelius Tacitus, quòd Claudius Cæſar procuratoribus ſuis omne ius tradidit, paremq; vim in rebus peragendis eſſe voluit, ac ſi ipſe ſtatuiſſet, atque, vt ſimpliciter loquamur, auctor fuiſſet Vlp. li. iij. Digeſt. l. j. in prin. ff. de Procur. [procurator eſt, qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat.] ſed de officio procuratoris Cæſaris titu. eſt in primo Digeſto. lib. vbi Vlp. ait, quæ acta & geſta ſunt à procuratore Cæſaris, ſic ab eo comprobari, ac ſi à Cæſare geſta eſſent. Ant. Neb.

Digitized by Google

PROCVRATOR, eſt qui aliena negotia mandato ſibi à domino facto gerenda gratuitè ſuſcipit, plura vel vnum.ff.de Neg.geſt.l. iij.§.negotia.& ff.vi bon.rap.leg. ij. §. quod ait. hæc definitio melius probatur in l.j.in princ. ff.de Procurat. Et dicitur [gratuitè,] quia ſi interuenit merces,non eſt procurator, ſed locator operarū. Dicitur [mandato domini,] ad excludendum tutorem, curatorem, collegia & prælatos eccleſiarū, qui procuratores cōſtituere non poſſunt, ſed ſyndicum, vel actorem. Et quæ ſit differētia inter procuratorem & ſyndicum, actorem, & vicedominum, notatur de ſyndi.c.j.de Offi. ordi.cum vos.Et conſtituitur de mandato generali vel ſpeciali. ff. eo.tit.l.j. & ff. Man. l. ſi remunerandi.§.j. Vel ſic, [Procurator dicitur is qui in iudicio vel extrà, mandato domini negotia adminiſtrat agēdo vel defendendo.]l.j.§.j.ff. 1.de Procu. inter quem & aduocatū hæc eſt differētia, quia procurator cauſam abſentis tractat, aduocatus verò cauſam præſentis: vterque tamen poſtulare dicitur. Vel ſecundùm can. Omnis adminiſtrator ritè dicitur ſeu vocatur procurator,j quæ.iij.ſaluator.Nam [procurator] eſt nomen generale ad quemlibet adminiſtratorem, per ſequentia, quæ tradūtur in cōſtitutione, reſtringitur ad id de quo agitur. Oportet etiam officium procuratoris eſſe gratuitum,quia ſi quid recipit, facit contra bonos mores, & hoc intelligitur quando paciſcitur vt habeat certam partem eius de quo eſt quæſtio,quod non licet,poteſt tamen licitè recipere ſalariū pro labore ſuo. Et not. ꝙ duplex eſt procurator, ſcilicet ad iudicia, & ad negotia,qui differūt in tribus, quia primò procurator ad iudicia non conſtituit procuratorem alium niſi poſt li. conteſt. cùm iam eſt dominus litis, & ante litis conteſt. alium procuratorē dare non poteſt, nec tutorem, niſi ſit procurator in rē ſuā, qui ante & poſt lit.cont.cōſtituere poteſt. Sed procurator ad negotia conſtituere poteſt liberè aliū procuratorem quemcūque vult.c.j.§.j. de Procur.lib.vj. Secūda differentia habetur in c. qui generaliter.in fi. de Proc.lib. vj. quia primus non datur niſi maior xxv.annis: ſecundus verò poſt xvij. ann. Tertia differentia habetur de Reſcr. c. ex parte decani. Et not. optimam rationem primæ differentiæ iſtorum procuratorum, quia negotium extra iudicium ſumit originem à miniſtro, & poſtea tranſit in dominum.l.quæcunque gerimus.ff. de actio.& obl. ſed in iudicio negotium originaliter eſt in domino, & poſtea transfunditur in procuratorem. leg. ſi procurator meus.ff.de Neg.geſt.&dicit Lud. de Ro.in ſing. cxv. quòd procurator conſtitutus ad agendū,cenſetur etiam cōſtitutus ad defendendum.vt l.mutus.§.pen. ff. de Proc. Et hoc verum eſt in procuratore actoris, ſecus in procuratore rei, quia licet ſit conſtitutus ad defendendum, non tamen ad agendum. Et dicit idem quòd de hoc eſt caſus vnicus in c. conſtitutus. de Procu. legiſtis penitus incognitus, & etiam nonnullis canoniſtis. & dicit eſſe mirabilem tex.bene menti tenendum.

PROCVRATOR Cæſaris, eſt qui ex mandato Cæſaris cauſas & negotia agit. Et quæcunque acta aut geſta ſunt à procuratore Cæ-

ſaris, ſic à Cæſare comprobatur, atq; ſi ita à Cæſare geſta eſſent. Et ſicut ad procuratorem Cæſaris tantùm rerum pertinet adminiſtratio, ita ad iuridicum Alexandriæ iuris tantùm, & non rerum ſpectat ſolicitudo, vt ff. de Offi.procur.Cæſ.l.j.

PROCVRATORIVM & mandatum differunt, ſicut etiam eſt differētia inter litteras procuratorias & litteras de rato. De hoc vide de Reli. do. c. cùm dilectus. in gloſſ.j.de Offi. deleg.c.coram. Et nota: procuratorium mandatū debet fieri legaliter, ad quod quatuor exiguntur, Primum, vt dirigatur aduerſario, cui etiam mandati reuocatio eſt inſinuanda, vel ſaltem iudici, cui fides eſt facienda. Secūdùm, vt contineat nomina inſtituentis & inſtituti. Tertium, nomen iudicis, coram quo procurator debet experiri. Quartum, cauſam in qua dū coram iudice eodem plures cauſas habet inſtituens, quod à notariis bene eſt notandum.

PRODIGIVM quod eſt, notatur ff.de Sta.ho. l. non ſunt liberi.C. de poſthu.hered.inſt.l.iij. & lege oſtentum.ff.de Ver.ſig.

PRODIGVM, neutri generis, eſt cibus qui intra proximos dies prodigatur.id eſt, cōſummatur:& ipſis prodigis cùm interdicitur eis bonorum adminiſtratio, plerunque à fiſco præſtatur, vt ff.de Offic.præſi.leg plebiſcito.Et Accurſ. in glo. iij l. quæcunque pro reliquis prodigorum. Co. de fide inſtr.lib.x.

PRODIGVS, eſt qui neque tempus, neque finem expēſarum aduertit, neque modum. ff. de Cu. fu. l.j. ſed bona ſua dilapidando & diſſipando profundit, cui interdicitur bonorum adminiſtratio à iudice per l. xij .tab. vel aliàs à lege, vt quia in l.Iul.maieſta.commiſit; vt C.ad l.Iul.maieſt. l.fina.

PRODIGVS, dicitur ille qui in ſe tantùm prodigalitatem exercet, & in ſe delinquit, gloſſ.ſing. ſecundùm Bald.in l.j.§.exigit. ff. de Bo. poſſ. cōtra tab. ex quo deprehenditur quòd quis ſit prodigus.Bar.in l. qui habet.in prin. de tut.& in l.is qui.§.j.ff. de Tut. & curato.

PRODIGVS famæ ſuæ, dicitur quis quando non curat de infamia, turpiter viuēdo: & talis, negligens famam ſuam, crudelis eſt.cap.dolo. xij. quæſtio. prima. Panor.in c.prælatorum.in ij. not. de accu.

PRODITOR eſt ille, qui ſecreta ſibi commiſſa reuelat.de pœn. & remiſ. omnis vtriuſque. Et de multiplici ſpecie proditorum no.in c.cler.xlvj. diſt.

PROFECTITIA dos quæ dicatur, explicat diffuſiſſime Vlp. in l.profectitia. de Iur.dot.

PROFECTITIVM peculium, vide[peculium profectitium.]

PROFITERI indicium, eſt vltro ſeſe, conſortéſque criminis deferre.auctor Bud.in l.j.ad l. Corn. de Sicar.

PROGENER, eſt maritus neptis.

PROGNATVS, eſt qui vocatur abnepos, quaſi procul à me natus, quia in quarto gradu.

Iuſtinianus verò in §.ij. Inſt. de hered.quæ ab inteſta.vſus eſt PROGNATVS, pro ſuo ſimplici, ꝙ eſt natus: videtúrque hoc verbū ad omnes deſcendentes exceptis filiis pertinere, quaſi porrò ſeu procul natos, ſicuti & verſa vice progenitores pro quibuſcunque aſcendentibus accipiuntur.

PROGRAMMA ſecundùm quoſdam

Digitized by Google

dam dicitur præcedens ſcriptura, quæ per plures prouincias ſiue loca deſtinatur. Sed ſecũdùm Azo.in Sum Cod. Commi. epiſt. program. ſcriptura publicè propoſita, vt ibi dicitur in §. mutationes.

PROGRAMMA (inquit Alcia.li. prętер.j.in hac ipſa dictione) gręca vox eſt, ſignificátque in iure quod Latinè appellat Vlpia. proſcriptionem.tit.de Inſt.actio.capitur & pro edicto, vt in vita Auidi Caſſij Imperatoris legitur.

PROHERES, eſt qui putat ſe heredem eſſe cùm non ſit. l. pro herede.ff.de petit.hered.

PROIECTVM, dicitur quoddam genus ædificij, quod nulla columna impoſita, ita ædibus appendet, vel mœnibus, vt terram non tangat. Et alio modo dicitur appendix.

PROLES propriè ea dicitur, quæ eſt ex iuſtis nuptiis, in Authent. de Nup.in princ.

PROLVSORIVM iudicium, ait Bud. appellari cauſam præiudicialem, qua ſcilicet quaſi aditus ad aliud iudicium aperitur, cuiuſmodi eſt actio ad exhibendũ, & querela inofficioſi teſtamenti: illa enim viam, vt ita dixerim, ſternit ad rei vendicationem, hæc verò ad petitionem hereditatis.

PROLYTAE, Iuſtiniano auctore, in proœmio Digeſtorum, illi dicebantur ſcholares, qui quintum iam annum iuri ciuili operã dederant, quemadmodum appellabantur lytæ, qui quatuor annos eidem ſtudio incubuere: nã quod legitur coloritæ, pro eo quod debuit eſſe prolytæ, mendum eſt manifeſtum ex Florentinis illis Pandectis deprehenſum. Sed cur illi dicantur lytæ, id eſt ſoluti, hi verò prolytæ, id eſt præſoluti, nõdum mihi liquet, niſi fortè hi ſunt quos nunc vocant licentiatos, illi quos baccalarios. Nebr.

PROLYTAE appellabantur olim Diſcipuli qui quinque annos iuri operam dediſſent. in proœ.ff.

PROMERCALIA dicũtur quæ, vt diuẽdantur pluris, fuerunt empta. Gellius libro 4. [Ex iis, inquit, quæ promercaria & vſualia.] Columel.libro primo: Aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupet. Idem libro xij. de officio villici. Pecuniam domini neque in pecore, neque in aliis rebus promercalibus occupet. Paul.lib.25.Dig.tit. de impenſis.l. quod ſi. Quòd ſi res, inquit, in quibus impenſæ factæ ſunt, fuerint promercales, tales impenſæ non voluptuariæ, ſed vtiles ſunt. Nebr.

PROMERCALE dicitur quod præter vſus vendentis venale exponitur. l.quod ſi.de impen.in reb.dot.fac.

PROMERCIVM, mercimonium, quodcunque vendendi cauſa ſeponitur. Pau.l.4.§.1.ff.de pen.le. Vlp.41.§.4.ff.de leg. & fideicom. [Eos qui reip. ad opus promiſerint, poſſe detrahere, & ad id opus vti: quia hi quoque non promercij cauſſa id haberent.]

PROMISSIO & repromiſſio ſic differunt, quia promittendo negotium inchoamus, ſed repromittendo adimpletum conſolidamus. Et eſt repromiſſio quaſi iterata promiſſio, vt res magis ſit in ſecuro, ſicut in facto vbi fideiuſſio interuenit. Nam debitor promittit, & fideiuſſor repromittit, vel, potiùs & meliùs, fideiuſſor promittit, ſed debitor viceuerſa quàmpluries repromittit.

PRO

Digitized by Google

PROMISSIONEM committi dicimus, quando peruenit in eum caſum, vt ex ea aliquid peti poſſit. verbi gratia, ꝓmiſi tibi equũ: ſi non darem eum eo die, promiſi me tibi daturum centũ aureos: ſi modò eo die nõ darem tibi equũ, committitur promiſſio, vel ſtipulatio centum aureorum.

PROMPTVARIVM, eſt cella in qua reponuntur edulia quæ ad vſus quotidianos cõparata ſunt: eóque differt à penario, vt in ſuo loco dictum eſt, cùm ſit penus, vt Phauorinus ait, quod lõgæ vſionis gratia conquiritur. Apuleius in primo de aſino: [Ex promptuario oleum vnctui, & lintea terſui.] Hieronym. interpres in Pſalmo, [Promptuaria eorũ plena eructantia ex hoc in illud.] Paulus titu. de penu leg. l. nam quod. [Si cui quæ in promptuario ſũt legata ſunt.] Dicitur quoque cella promptuaria, vt promus diſpenſator, omnia à promendo dicta.

PROMVLGARE legem, eſt eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifeſtare.

PROMVLSIDARIVM poculum eſt mulſo bibendo aptum. Mulſum autem (vt diximus) potus eſt ex mellis & vini commixtione concinnatus. Pom. in titu. de Auro & arg. leg. l. & ſi. [Scutellas, inquit, & promulſidaria contineri, repoſitoria quoque continebuntur.] N.

PROMVLSIDARIVM poculum mulſo bibendo aptum. le. etſi. de Aur. & arg. le.

PRONEPOS eſt filius nepotis, ſicut proneptis eſt filia neptis.

PRONVNCIARE propriè dicimus, quod viua voce & memoriter proferimus. Sed cùm dicitur iudicem pronunciaſſe, latam ab eo ſententiam eſſe oſtendimus. l. pronunciatum. de Verb. ſig. vbi Alciat.

PRONVRVS dicitur vxor nepotis.

PROOEMIVM, eſt ſermo generalis præambulans in principiis librorum, oſtendens in generali quæ poſtea continentur in ſpeciali, interdũ alia pleraque complectens, vt no. Ioã. And. in exordio Cle. ſuper ver. quoniam.

PROPATRVVS, frater eſt proaui.

PROPERE propriè, i. nimis cito.

PROPINQVORVM verbo qui contineantur, docet Bar. in l. fin. C. de ver. ſig.

PROPRIA cauſa quæ dicatur tradit Vlp. in l. j. §. in propria. quando appell. ſit.

PROPRIETARIVS idem eſt, quod dominus, ſ. qui cuiuſque rei proprietatem habet.

PRORETA, dicitur is qui nauis proræ præfectus eſt & eſt Græcũ: nam proreus dicitur. Plautus in Ruden. [Si tu iſti naui proreta es, ego gubernator ero.] Pau. lib. 39. Dig. de publ. & vect. l. cotem. Proreta inquit, nautáve. Neb.

PRORETA, qui proræ nauis præeſt.

PROROGARE eſt prolongare, producere, vel primùm tempus extendere, ff. de Iud. l. ij. de offic. del. p. & g.

PROROGATIO fit de tempore ad tempus. cap. de cauſis. de offic. deleg. & fit etiam de re ad rem. ff. de Iud. le. de qua re. §. j. & cap. cùm olim. de Offic. deleg. verſus fin. Item de perſona ad perſonam etiam altera parte inuita. ca. j. de Alie. iu. mu. cauſ. fac. Item fit de iudice ad iudicem. ff. de Iud. lege j. vbi not. quòd fundamentum prorogationis eſt iuriſdictio. ergo in iudicem non habentem iuriſdictionẽ non poteſt fieri prorogatio,

Digitized by Google

rogatio, quia non entis non ſunt qualitates. l. eius qui in prouincia.ff. Si cer. pet. & c. ad audientiam. ij. in fine, de Eccle. ædific. aliud fundamentum eſt conſenſus partium: nam ſi eſſet error vel titubatio, non fieret prorogatio.l.fin.C.de con. indeb. metus enim & error excludũt prorogationem.l.j. ff. de Iudic. quia error excludit conſenſum qui eſt cauſa prorogationis.

PROSCENIVM, inquit Seruius in illud Virgil.ſecundo Geor.

Veteres ineunt proſcenia ludi.

eſt pulpitum ante ſcenam in quo ludicra exercentur. Vlp.libr.50. Dig.de pollicitationib⁹. [Probè, inquit, facit Statius Ruffinus ſi opus proſcenij perficiat. Iuſtinian.lib.xij.Cod.tit.de ſpectaculis.l.ſi qua.Vel in theatri,inquit, proſceniis. Vtrobique Acc.nihil aliud quàm locum eſſe dicit. N.

PROSCENIVM locus ante ſcenam ludicris exercendis paratus.

PROSCINDERE terram, eſt illam vertere cùm primùm aratur. Nam ad vernactum faciendum terra primùm proſcinditur. deinde offringitur, ſiue iteratur: poſtea tertiatur.Virg.1.Georg.

Et qui proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga.

Varro in primo de re ruſtica.Terram, inquit, cùm primùm arant, proſcindere appellant: quod iterum offringere dicunt. Paulus titulo de verborum ſignificatio. l. ſylua. Noualis eſt,inquit, terra proſciſſa, non præciſa:quod delirat Accur.in Pano. Floren.legitur præciſa.

PROSCRIPTIO, eſt aduerſus abſentem iudicialis pronunciatio,vt in poſterũ procul agat, id eſt, maneat ab imperio, & talis contra quem fit pronunciatio talis, & cuius bona palàm & apertè ſcribuntur, dicitur proſcriptus,& debent omnia bona ſcribi, & de ipſis inuentarium fieri continens tam mobilium & ſe mouentium diuerſas ſpecies & qualitates, quàm immobilia, vt menſuram agrorum. & numerũ vinearum,quantum ſit in vineis, oliuetis,arbuſtis,aratoriis, & paſcuis. Hanc proſcriptionẽ Græco vocabulo dicimus pragmaticam quæſtionem, licet aliqua ſignificatione quæſtio tormentum dicatur,quia tormentis communiter veritas inquiritur, quare tortores dicuntur quæſtionarij, vt infrà,de quæſtionibus.

PROSOCER, dicitur mariti auus.

PROSOCRVS, eſt vxoris auia.

PROSPECTVS & lumen quomodo differant, vide l.lumen.ff. de Ser.vrb.præd.

PROSTASIA vel potiùs protoſtaſia, genus eſt præfecturæ.l.nec. C.de mun.patrim. vbi ſecundùm Alci. ſumitur pro munere & officio magiſtratus qui præerat ſacris.

PROTECTA, partes ſunt domus prominentes, qualia ſunt podia penſilia, vnde aſpectus eſt nobis in plateas & vicos.

PROTECTOR, eſt qui ſtat armatus cum principe, vt Obius, & Beliſarius erãt domeſtici & protectores Iuſtiniani, ſecundùm Accur.in Rubr.C.de domeſtic.& protec.per totum.lib.xij.

PROTERVIA eſt crudelitas vel terribilitas, ſecundùm Io. Andr. in Cle.vnica, de fo.comp.vbi alleg.Græcimum dicentem,

Improbus eſt aliquis verbis, factiſq; proteruus.

PROTESTATIO, nihil aliud eſt quàm animi agentis expreſſio.

ſio. conſulti. extrà, de Regul. & leg. ſi duo. §. cùm inquilinus. ff. vti poſſid. Quid ſit proteſtatio, quotuplex ſit, quid declaratoria, cui ſit faciẽda, quis poſſit proteſtari, qualiter, vbi, & quãdo fieri debeat, quis ſit eius effectus, an requiratur conſenſus proteſtati, & multa alia not. & dubitabilia in hac materia plenius quàm alibi, vide per Bart. in l. non ſolum. §. morte. ff de Ope. no. nun. & in l. j. eo. ti. in quibus locis vide plenè Alex. & alios doct.

PROTHYRVM, auctore Vitruuio, eſt veſtibulum ante domorum ianuas, à pro, quod eſt ante, & θύρα ianua, aliquando etiam pro antepagmento, id eſt, ianuarum ornatu, ponitur. Idem Vitruuius alicubi, [Nos, inquit, prothyra appellamus, quæ Græcè dicũtur diathyra.] Vlpianus titulo de fundo inſtru. le. quæſitum. [prothyrum domus, ſi velamen eſt, inſtrumento domus cõtinetur.] Accurſius ægroti ſomnia narrãs, prothyron, à thyros, quod eſt magiſter, deducit. Sed quomodo magiſter inſtrumento domus contineatur, ipſe viderit. Multo adhuc ſomniculoſiùs in illud Pomponij, de Verborum ſignificatio. l. ſtatutæ. [Prothyrũ quod in ædibus interdum fieri ſolet.] Prothyrum, inquit, quia procul trahitur, quaſi Latina dictio eſſet. Illud profectò ſimplicius, quòd ingenuè fatetur ſe neſcire quid prothyrum ſit. Nebr.

PROTHYRVM & hypothyrum, valuarum hians cauitas appellari poteſt: nam ipſa oſtiorum latera anſas dicimus, & in hac ſignificatione accipitur à Pompo. in leg. penul. ff. de Verbo. ſignifi. & ab Vl. in le. quæſitum. §. Papinianus. ff. de fun. inſtr. Vitruuius tamen ſcribit prothyra pe. correpta, eſſe veſtibula in domorum ianuis: nam græcis θύρα ianua, & πρὸ ante interpretatur.

PROTOCOLLON, interpretatur primum membrum, vt ſit prima illa conſcriptio, quam in commentarij modum tabelliones ſcriptitant: quæ ſignificantiùs commẽtationes, aut prototypa, aut archetypa dici poſſent. Codice titulo de tabellionibus. collat. 4. [Vt protocolla, inquit, dimittant in chartas.] An. Neb.

PROTOCOLLVM appellatur ſcriptura tabellionis, in qua breuiter annotatur actus geſti ſubſtantia, vt deinde extendi atque abſolui poſſit.

PRO tutore ſe gerere dicitur, qui munimine tutoris fugitur de iure, ſiue putet ſe tutorẽ, ſiue ſciat ſe non eſſe, fingit tamen ſe eſſe.

PROVINCIA diuerſimodè conſideratur, nam in materia præſcriptionum diuerſæ ciuitates, in quibus habentur & exercentur diuerſæ iuriſdictiones ſeparatæ, dicuntur prouinciæ, quandoque diuerſitas archiepiſcoporũ facit aliam prouinciam, & ſic prouinciæ quandoque modicũ diſtant, vt Piſana, & Florentina: quandoque diſtinguuntur prouinciæ medio freto, vt Gallia, Hiſpania, Sicilia. & ſic ſumitur diſtinctio prouinciarum iij. q. iij. c. de induciis. §. ſpatium. vbi dicitur, quòd ad producendum teſtes de eadem prouincia dantur tres menſes, de cõtigua ſex, & de trãſmarinis nouem menſes. de hoc in c. vltra tertiam de teſti. ſecundùm Inno. Hinc prouinciales qui in prouincia orti ſunt, vel domicilium habent, l. prouinciales. vbi Alcia. de Ver. ſig.

PROVISIO, electio, poſtulatio, differ

Digitized by Google

differunt, de elec. c. j. libro ſexto. & prouiſio eſt latum verbum, quod comprehẽdere poteſt nominationem, poſtulationem, præſentationem, & collationem, vt eſt gloſſ. in clem. fin. de Elect. quæ alleg. iura concor.

PROXENETA, non, vt vulgò legitur, proſeneta, Latinè interpretatur mediator, id eſt, qui conciliat inter ſe ementes & vendentes, maximè hoſpites, vnde nomen deductum eſt: nam ξένος hoſpes interpretatur. Seneca in epiſto. [Nolo proxenetæ nomen tuum iactent.] Et Martialis;

Vatiniorum proxeneta ſartorum.

libro 50. Dig. de proxenetis. leg. ſi proxeneta. & ibidem ſæpe. Ne.

PROXENETA, eſt paranymphus, id eſt media perſona, per quem aliquis contractus celebrandus aut ineundus procuratur, & talis procurator in ſponſalibus dicitur paranymphus, qui explorat voluntatem hominum, qui, & cum quibus, velint contrahere. & quæ ſit facultas contrahentium vel contrahere volentium: cuius remuneratio vel merces dicitur proxeneticum. Et conſiſtit officium eius circa amicitias complendas, & circa aſſeſſores conquirendos ordinariis iudicibus: vide ca. j. de hoc in gloſſ. ij. de Teſtibus, lib. 6.

PROXIMVS eſt, quem nemo præcedit. l. proximus. ff. de Verb. ſig. etiam ſi ſolus ſit, vt leg. proximi. cod. titu. Item proximi ſunt, non illi tantùm, quos nobis ſanguinis gradus iungit, ſed omnes homines naturæ noſtræ participes. c. charitas. verſi. Item non illi de Pœni. diſt. 2.

PROXIMI ſacrorum ſcriniorum, require ſuprà in verſic. præpoſiti ſac. ſcrin.

PRVDENTIA, eſt carnalis concupiſcentia, xxxij. quæſt. j. non enim. Alibi appellatur malitia. de Spon. impu. capit. de illis. ij. ſic etiam in delictis. de deli. pue. ca. pueris. de Spon. impub. ca. tuæ. in gloſſ. 3.

De P *ante* V.

PVBERES à pube, i. à pudendis corporis ſunt dicti. Et dicitur eſſe pubes qui iam compleuit 14. annum, ſi eſt maſculus, & generare poteſt, & xij. ſi eſt fœmina. c. puberes. de deſpon. imp.

PVBERTAS in maſculis, incipit poſt xiiij. annum completum, in fœminis poſt xij. vt Inſtit. quib. modis tut. fin. in prin. Sed cùm ſit mentio de pubertate plena, variis modis interpretari ſolet, prout materia de qua agitur ſuadet, vt notabiliter tradit gl. in §. minorẽ. Inſt. de adop.

PVBLICANORVM ordo, quemadmodum Cicero in multis locis ſcribit, Romæ fuit hominum honeſtiſſimorum: hi vectigalia publica cõducebant, & inde dicti. In ſacris litteris publicanus nomen propemodum eſt infamiæ, propterea quòd qui portoria exigunt, odio ſunt omnibus. vnde Saluatori noſtro vitio dabatur quòd cum publicanis & peccatoribus manducabat. Apud Iuriſconſul. tit. eſt de Publicanis & vectigalibus.

PVBLICA propriè dicuntur quæ populi Rom. ſunt. nam bona ciuitatum abuſiuè publica dicta ſunt. l. bona de Verb. ſign.

PVBLICA iudicia ſunt dicta, quaſi populica, quia cuilibet de populo permiſſa eſt eorum perſecutio, vt ſuprà priuata delicta.

PV

PVBLICANI dicuntur qui publica vectigalia adminiſtrant: vnde eorum nomen deſcendit, ſiue ad hoc conſtituti vt publica vectigalia exigant, ſiue tributa conducant. ff de Publican. & vecti. l. j. nam etiam dicuntur vectigalium conductores fiſci vel rerum publicarum, & qui lucra vel publica negotia ſeculi ſectantur, ibidem, l. iij. Aliter publicani dicuntur, qui publicè peccant, vt in euangelio Luc. 18. ca. de Phariſæo & Publicano.

PVBLICARIA dicuntur ea, quæ ob aliquod delictum ſic enorme in publicum ęrarium deuoluuntur, & inde dicitur publicatio bonorum.

PVBLICARII dicuntur, qui ob aliquod delictū ſic enorme in publicum ærarium deuoluuntur.

PVBLICAE honeſtatis iuſtitia, eſt propinquitas ex ſpōſalibus proueniens, robur trahens ab eccleſiæ inſtitutione propter honeſtatem. Non enim eſt honeſtū, vt quis eam ducat quā ſuus conſanguineus deſponſauit. cap. ad audiētiam &c. ſponſam. de Spōſ. vnde huiuſmodi prohibitio non conſurgit ex cōſanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis cōſummatis, ſed ex quadam publica æquitate inductum eſt hoc ius prohibens matrimoniū contrahi, & contractum dirimēs. Et not. quòd ideo dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, quia in matrimoniis nō ſolùm quod liceat, ſed quod honeſtum eſt, conſideratur. ff. de Ritu nup. l. ſemper. & oritur etiam ex ſponſalibus quæ de iure non ſortiuntur effectum: vt in cap. ad audientiam. præallega. ſecus in matrimonio. quia affinitas non contrahitur ex nuptiis interdictis: vide Goffr. in ſum. de Sponſ. vbi dicitur, quòd ſecundùm quoſdam in nullo caſu locum habet hodie publicæ honeſtatis iuſtitia, niſi in ſponſa fratris, de qua in veteri & nouo teſtamento prohibitum eſſe videtur, quam ſponſam frater habere non poteſt, dicto capitulo ad audientiam. cum concor. in gloſſ. & rationem dicunt, quia ſublata eſt in eo caſu in quo de maiori æquitate locum habuit, ſcilicet in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, vt de cōſang. & affini. non debet, ideo & in aliis reuocata videtur, quia de ſimilibus idē eſt iudicium, vt ibi.

PVBLICIANA actio. Require [ſuprà, actio Publiciana.]

PVBLICVM abſolutè, quandoque capitur pro vectigali, vt tradit Bub. in Anno. in Pā. vbi vide.

PVBLICVM ius, eſt quod principaliter ſpectat ad publicam vtilitatem. Require ſuprà [ius publicum.]

PVBLICVM munus, quid ſit, explicat apertiſſimè Ponpon. in l. pupillus. de Verb. ſign.

PVERI dicuntur filij, non filiæ. Secundò dicūtur omnes ſerui pueri, etiam ſexagenarij. Tertio dicuntur omnes qui ſunt in ætate puerili, ſcilicet mares à ſeptennio vſque ad xiiij. annum, & puellæ vſque ad xij. annum. ff. de Verborum ſignifica. pueri. de Æta. & qualita. ex ratione. in gloſſ. Quando tamen legantur pueris alimenta, pueri & puellæ dicuntur vſq; ad trigeſimum annum. ff. de Ciba. & alimē. leg l. Mela.

PVERPERA eſt, quæ parit in annis puerilibus, vt inquit text. in c. puberes. de ſpon. impub.

PVGILES dicuntur qui pugnandi artem norunt.

PVGIL

PVGILLARES, id eſt, tabulæ ceræ. l. in commodato. §. ſicut autem. verſicul. ergo ſi pugillares. ff. commodati.

PVLMENTARIVM, dicitur à pulmento. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum eſt, quòd id edebant cum pulte: eſt autem cibus ſolidior vtrumque, ſiue illud ſit ex aquatilibus, ſiue ex terreſtribus. Horatius 2. Sermo.

Pulmentaria quære Sudando.

Cato de Re ruſtica: [Pulmentarium familiæ oleæ caducę quamplurimum condito.] Pau. titul. de fundo inſtru. l. cùm de lanionis. [Sine his, ſcilicet patinis & cacabis, pulmentarium coqui non poteſt.] Anton. Nebriſſ.

PVLSARE differt à verberare, quia pulſamus ſine dolore, ſed Verberamus cum dolore.

PVPILLVS dicitur, qui cùm impubes eſt, deſinit eſſe in poteſtate patris aut morte patris, aut emãcipatione, & ſic pupillus dicitur etiam ſi habet patrem, l. pupillus. ff. de Verb. ſign.

PVPILLA ſimiliter dicitur intra annos pubertatis emancipata, vel morte patris deſinens eſſe in poteſtate eius, ſcilicet xij. annorum, ſicut pupillus xiiij. ann.

PVPILLARIS ſubſtitutio dicitur, quæ fit impuberi in euẽtum mortis eius in ætate pupillari.

PVRA ſtipulatio, vide infra, in verſi. ſtipulatio pura.

PVRVS locus dicitur, qui neque ſacer, neque ſanctus, neque religioſus eſt. l. ij. ff. de Religio. & ſumpt. fun.

PVRGARE huius verbi ſignificatum vide in l. j. §. purgandi. ff. de Riuis.

PVRGATIO. eſt de obiecto crimine innocentiæ oſtenſio. Et eſt duplex, ſcilicet canonica, quę fit per iuramentum, & hæc approbatur: & vulgaris, ſcilicet quam ſibi vulgus inuenit, & hęc fit per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidã ſiue bullientem: & hæc reprobatur, vt eo. tit. ex tuarum. & per totũ. eo. tit. ij. q. 4. Mennam. Forma autẽ purgationis hæc eſt quod infamatus iurabit ſe immunẽ eſſe à crimine de quo infamatur, & compurgatorés iurabunt illum verum ſe credere iuraſſe. c. quoties. & c. vlti. eo. tit. Aliter autem deponere non debent ne ſubeãt anceps periurium. ff. de in lit. iuran. l. videamus. & numerus cõpurgatorũ habetur ij. q. 4. omnibus vobis. & cap. presbyter ſi à plebe. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius eſt, inſpecta perſonæ qualitate, & infamiæ quantitate c. cùm iuuentute eo. titu. Et hæc de forma purgationis canonicæ Sed de purgatione vulgari patet in eo. titu. per totum & ij. q. iiij. monomachiam. c. Mennam. & c. conſuluiſti. Et eſt triplex ratio, quare huiuſmodi purgatio prohibetur. Primò quia hæc facta ſunt inuidia fabricante, vt in c. Mennam pręal. Secunda, quia Deus in eo tentari videtur, vt in eod. tit. c. vlt. Tertia, quia vt plurimum innocens condemnatur, vt in c. ſignificantibus. eo. titu. Deus autem tentari non debet, xxij. q. ij. quæritur.

PVRPVRAE appellatione quæ contineantur, declarat Iuriſconſul. in l. ſi cui lana. §. vlt. de Leg. iij.

PVRPVRARII, qui purpuras capiũt, vel qui purpuram tingunt, aut negotiantur.

PVSTVLATVM argētum dicitur quod eſt purum & abſque omni ſpurcitia: dictum puſtulatum, quaſi purum putúmque. Puſtula quoque ipſa argenti puri maſſa dicitur. Martialis,

Et nimium felix puſtula vincit ebur. Idem,
Nulla venit à me argenti tibi libra puſtulati.

Suetonius in Neron. [Nummum aſperum, argentum puſtulatum, aurum obrizum exigit.] Alphenus libr. decimonono Dig. tit. locati & conducti. l. in naue Saupheli. Cùm argentum, inquit, puſtulatū fabro daretur. Accurſius hallucinans variis modis legit, quaſi is qui nihil certi ac definiti tradit. lege puſtulatum ex Feſto. & c. nudatis codicibus.

PVSTVLATVM aurum vel argentum. vide ſuprà, in ver. argentum puſtulatum.

PVTEAL, eſt illud quo puteus cooperitur.

De P ante Y.

PYCTACIVM, eſt ſcriptura continēs petitionem alicuius. c. pyctacium. xxx. quæ. iij. vel dicitur breuis ſcriptura quæ in Ruſcia dicitur apodocium. C. de Erog. mili. anno. l. octuarij. lib xij. & gloſſ. in c. ſi quis Papa. lxxix. diſtinct.

PYRRHICHARII ſiue purrhicharij dicuntur ſaltores armati, vt auctor eſt Bud. in l. Athletas. de iis qui no. infa. & in l. aut. de pœn.

PITYOCAMPAE, ſunt erucæ in pinu naſcentes annumerantur à Iuriſconſulto inter venenata. l. iij. de Sicar.

De Q ante V.

QVA, pro quatenus. l. pretia. ad l. Falcid. aliquando ſignificat idem quod per quam partem. l. j. de mor. infer.

QVADRANS, eſt quarta pars aſſis, qua perficiuntur tres vnciæ. alia nomina require ſuprà. As.

QVADRATARII dicuntur marmorarij, qui marmora ad amuſſim quadrant. l. j. C. de excuſ. artific. vbi Alciat.

QVADRIPENDIVM, eſt as quadruplicatus. l. xlviij.

QVALLI, ſunt caniſtra vindemiæ apta, ſiue ad comportandas vuas, ſiue ad colandū muſtū, vt vult Seruius, inde dicta. Ait nāque in illud Virg. 2. Geor.

-Tu ſpiſſos vimine quallos,
Colláque prælorum fumoſis diripe tectis.

Qualli ſunt per quos vinum defluit, qui & ipſi à colando ſunt dicti. Columella in horto:

Ipſe ferens olitor deductos pondere quallos.

Et Cato de Re ruſtica: Ad vindemiā, inquit, parātur qualla & ſarcinātur. Vlpian' de fun. inſtru. l. inſtrumēta. [Qualli, inquit, vindemiatorij exceptoriiq;, in quibus vuæ comportantur.] Ant. N.

QVALI qui ſint, exponit Vlp. in l. inſtrumenta. de fun. inſtru.

QVALISQVALIS, pro qualiſcunque. l. reſcriptum. de Diſtra. pign. ſic qualiter qualiter pro qualitercnnque, l. qui fundum. quemad. ſer. amit.

QVAM citiùs, hoc tempus eſt arbitrium boni viri, cùm lege vel canone non terminetur.

QVAMDIV, hæc dictio quando inducat conditionem, lege Bar. in l j. de cond. & demon.

QVAMVIS

Digitized by Google

QVAMVIS, hæc dictio habet ampliare ad maiora expreſſis. Clem. j. de re iudic.

QVANTI ea res erit, & quanti eam rem eſſe apparet, inter hæc verba nihil intereſt, & vtraq; harum clauſularum ad veram rei æſtimationẽ refertur. l. inter hæc verba. de verbo. ſign. vbi Alcia.

QVANTO MINORIS actio. Require ſuprà, Actio.

QVANTO MINVS, hæc verba quomodo intelligenda ſint, vide l. ſi ita à te. de verbo. ſign.

QVARTARVM tres ſunt ſpecies, Vna eſt debita iure naturæ, quæ dicitur bonorum ſubſidium, quæ hodie eſt aucta ad trientem & ſemiſſem, ſecundùm numerum filiorum. Vnde,

Quatuor aut infrà dant natis iura trientem.
Semiſſem verò dant natis quinque vel vltra.

Alia eſt Trebellianica, tertia Falcidia, de quibus in c. Raynutius. de Teſta. in gloſ. ſuper ver. quartam partem, & in c. ſi pater. eo. tit. li. vj. Et differunt Trebellianica & Falcidia in hoc, quia teſtator poteſt auferre Falcidiam, & grauare heredem, quòd ipſam non detrahat. Trebellianicam verò non poteſt interdicere.

QVASI, quandoque eſt expreſſiuũ veritatis, vt Ioan. j. Quaſi vnigeniti à Patre, c. parochianos. de deci. vbi gl. & ff. ex qui. cau. maio. l. ait prætor. §. item ei.

QVASI caſtrenſe peculium, vide ſuprà, peculium quaſi caſtrenſe.

QVASI ſententia eſt, ſi quis in iudicio confiteatur ſe furem, ſecus ſi extra, vel eſt cùm quis præmiſſis actionibus, quæ naſcuntur ex delicto, non eſt damnatus, ſed ipſe dedit, vel dare debet pecuniam ne conueniatur illis actionibus: & præſumitur quòd illud facit ex conſcientia delicti: excuſatur tamen, vbi cum iuſſu prætoris cum eo tranſigitur.

QVASI Seruiana: vide Actio quaſi Seruiana.

QVATENVS facere poſſit: ſi quis iuxta hanc formulam condemnetur, non totum quod habet extorquendum eſt, ſed habenda eſt ratio, ne egeat. l. in condemnatione. de Reg. iur.

QVERELA, eſt ius quoddam reſcindendi teſtamentum vel donationem vel dotem in totum captam, & competit reo ex his quæ acta ſunt vel in partem. Non enim eſt propriè actio, quia non agitur vt quid detur vel præſtetur, nec eſt propriè accuſatio, quia non accuſatur quis vt puniatur in corpore, ſed obtinet mediam viam, & aperit viam ſuccedenti, ſecundùm Azo. in Summa. C. de Inoffi. teſta.

QVERELA inofficioſæ donationis inducitur ad inſtar inofficioſi teſtamenti, & cõpetit liberis, vel parẽtibus à debito bonorũ ſubſidio excluſis. Eſtenim cauſa huius querelę, iniqua excluſio à debito bonorum ſubſidio, & datur cõtra illos quibus datũ eſt in immenſum, ſecundùm Azo. C. eo. tit.

QVERELA inofficioſæ dotis inducitur ad inſtar donationis inofficioſæ, & competit filiis cum matre, cùm omnia vel pene omnia in filiorum fraudem dedit pro ſe vel filia vel muliere alia, ſecundùm Azo. eo. tit.

QVERELA inofficioſi teſtamenti datur omnibus qui tẽpore mortis imminentis ab inteſtato poſſunt ſuccedere, exheredatis vel præteritis, contra ſcriptos heredes vel fideicommiſſarios.

Digitized by Google

QVAESTIO, eſt inquiſitio veritatis per tormenta, ſecundùm Azo.in Summa,eod.titul. vel eſt oratio interrogatiua. Alia ſignificatione idem eſt quod tormentum, quia tormentis veritas inquiritur, vt cùm ſeruus torquetur pro crimine fraudati cenſus, aut læſæ maieſtatis, vt de domino dicat quæ nouit. ita capitur pro tortura. l.item apud. §. quæſtionem. de Iniu.& l.j.§.quęſtionem. ad Syll. inde quæſtionarij: & dicuntur tortores.

QVAESTIO emergens,dicitur ea quæ proponitur ex his quæ emergunt in lite,vt ſi quæritur an iſte poſſit teſtari,vel an danda ſit dilatio,vel conſimilia.

QVAESTIO incidens, dicitur illa,quæ ante litem cœptam competit reo ex his quæ acta ſunt inter reum & actorem, vt pactum de non petendo rem iudicatam.

QVAESTIO mota, dicitur quando quis vocatus eſt per except. vel ſupplicatum eſt, id eſt, datus libellus: arg.l.ſi quis maior. Co. de Tranſac. vel, & fortè verius, per litis conteſtat. l. amplius. ff. Rem ra.ha.

QVAESTIO poſſeſſionis, eſt in qua de ſola poſſeſſione controuerſia ventilatur extrà, de ordi. cog.c.ſuper ſpoliatione.

QVAESTIO proprietatis, eſt in qua de ſola proprietate, hoc eſt de dominio vel quaſi dominio eſt quæſt.de cauſa poſſeſſ.& proprie. cum dilectus. & dico quaſi dominio, propter res incorporales quæ non poſſidentur, vt in ſpiritualibus,inſtit.de Reb.corp. & incorpo.§.incorporales.

QVAESTIO ſtatus,mouetur cùm quis vendicatur in ſeruum. Cod. de Aſſer.tol.l.vnica.in princ. iiij. diſt.frequens.

QVAESTOR, id eſt,cancellarius, l.fi. Cod. de Diuer. reſcript. & in Auth.de Exhib.reis.§. quia verò. Et not. quòd tribus modis dicitur quæſtor, Primo ille, qui quærebat pecunias tributorum per mundum, & ſeruabat. Secundo ille, qui præerat capitalibus cauſis. Tertio, qui ſtabat vt legeret libros, qui candidatus principis dicebatur.l.j.de Offi. quæſt.quomodo in procem. Inſtit. ſumitur, & not. quòd ſecundùm primum modum dictum in iure variis nominibus nuncupatur,ſcilicet ſuſceptor & opinator, vt C.de Suſ. & arc. l.miſſi opinatores.lib.x.

QVAESTORES illuſtres,ſic dicti ſunt, eò quòd pecuniæ publicæ quærendæ per mundum & conſeruandæ ſiue congregandæ curam & ſollicitudinem haberent, & ad hoc creati erant. Et dicebantur quæſtores ærarij, ab ære, id eſt pecunia dicti.ff.de Orig.iu. l.ij.§.exactis deinde regibus.poſt princip.

QVAESTORES parricidij,dicuntur qui cauſis capitalib. præfecti erant.ff.de orig.iur. l ij. §. præallega. Inde exquæſtor,id eſt, extra quæſturam poſitus.

QVAESTORES ſacri Palatij, dicuntur in Palatio principis qui libris principalibus legendis vacabant,non dico ſententiis,quia illuſtres tantùm illas legebant. Vel dicebantur qui idem officiũ gerebant in domo Imperatoris. Talis etiam candidatus principis dicebatur,& ſic capitur in procemi.Inſtit.& ff.de Offi. quæſto. & l.j.in fine,& ff.de Orig.iur. l.ij.§. deinde.vide Accurſ.in gl.iij.in §. cumque.Inſtit.vbi ſuprà.

QVAESTVS, eſt qui ex opera,ſolertia,vel diligentia alicuius prouenit, & ideo hereditas, legatum,

Digitized by Google

tum ; donatio non continetur appellatione quæſtus. l. coram. & l.quæſtus. ff. pro ſoc. & l. aditio.§.j.ff.de acqui.hæred.

Qvia, vide in ver.Si.

Qvilibet eſt diſtributiuum,vt no.ff.de duo.reis.l.duos reos. Et aliquando ponitur pro aliquis, vt in cap.de homine. de celeb. miſſa.

Qvincvnx, eſt pars aſſis conſtans ex quinque vnciis.Inſtit.de hered.inſtit.§.hereditas.

Qvini, quinæ, quina, quemadmodum de binis & denis eſt dictum, nomen eſt diuiduum ſiue diſtributiuum ad ſingulos tantùm. Africanus lib.xxj. tit. de Euictionibus. l.ſi duos. [Si duos, inquit, ſeruos quinis à te emam, & eorum alter euincatur, &c.] Accurſius quinis pro bis quinq; exponit,falſo nimirum interpretamento, aliud namq; eſt emere duos ſeruos quinis aureis, aliud bis quinque,id eſt,decem aureis: nam illud ſignificat quòd quenque illorum emi quinque aureis diuiſim, hoc verò quòd ambos emi decẽ aureis coniunctim. Cui verò ſenſu magis accommodari debeant verba legis, Iuriſcõſulti viderint ; nos ſermonis Latini puritatem inquirimus. Neb.

Qvirites, ſunt Romani, ſic dicti à Quirino, id eſt, Romulo, eorum Rege ſic dicto, vel à Quiris,id eſt,haſta,quia magna haſta in bello vtebantur.

Qvis vel qui reſtringit præcedẽtia, etiam quandoque declarat, vt not.in l.j Cod. de ſum. Tri. & fide Cath. Et refert aliquando antecedens in genere.Co.de Iniur. l. dominum. ſicut & alius, iuxta illud : Et alij duo nequam. Et qui eſt relatiuum ſubſtantiæ. C. de Sum. Trinit. & fide cathol. l. prima. in gloſſ.

Qvisqviliae dicuntur ſordes domus mundatæ,quæ ſcopis eiiciuntur, ſcilicet, lapides, folia, ſtramenta,pulueres,oſſa.

Qvo,eſt idem quod vt,vt Cod. de pœn.l.ſi quis in metallum.

Qvod iuſſu actio.Require ſuprà, [Actio quod iuſſu.]

Qvod metus cauſa. Require ſuprà,Actio.

Qvod vi aut clàm. Quorum bonorum. Quorum legatorum,Require ſuprà;[de Interdictis.]

Qvominvs, aliquando eſt vna pars,& exponitur, id eſt,in præſentia.l.ſi.Co. de legi. aliquando id eſt, incontinenti. l. ſi quaſi. ff. de pignor. act. Aliquando ſunt duæ partes, & exponitur, vt not. in l.quominus.ff. de flumin. Aliquando,id eſt,non, l.ſi ego. ff. ſi cert.pet.l.cùm ipſe.de exc.tutor. & l.ſi dolo. ff. de dol. Aliquando exponitur quo pro vt, & minus pro non. C. ne vxo. pro mari.l.j. Aliquando quominus, i. quàm. l.liber homo.ff.de Verb.oblig.& de hac dictione vide Docto. in l. continuus.in princ.ff. de verbor. oblig.

Qvondam, poteſt ſignificare tria tempora, præſens, præteritũ & futurum,vt not.per gloſ.l. nec emptio.§.fin.ff.de Contra.empt. cap. cùm olim. in principio, de Offic. deleg. cap. ex parte. de fo. compe. Bart. in l.j.§. hoc autem. ff.de no.oper.nunc.

Qvoties, intelligitur quandiu fieri poteſt id de quo agitur, niſi tempus fuerit appoſitum.l.ſicut. ff.quemad.vſuffr.amit.& l.veluti.ff. de Eden. & differũt quoties & rurſus in reiteratione, vt not. in l.fideicommiſſa. §. ſi quis decem. ff. de le. iij.& per Cyn.in l. legem.C.de indi.vid.toll.

Digitized by Google

De littera R.

R Litteram ab App. Claudio inuentam Pomponius ſcribit, in l.2.de Orig. Iur. eoque factum vt qui antea Valeſij, Fuſij, &c. dicebantur, poſt Valerij, Furij, vocarentur.

De R ante A.

Rabies eſt furor ſiue diſcurſus cum impetu.c.de viro.& ibi not. Archid.xij.quæſt.ij.

Rancor & iniuria differunt, quia, licet iniuriam nō teneatur quis remittere, rancorem tamen tenetur remittere. Spec.in tit.de Treuga & pac.ver.& not.

Rancor eſt vitium carnis, ſicut mucor panis, & accor vini. Vnde dicitur, caro ranceſcit, vel rancida eſt.

Rapere & amouere ita differre Vlpian. ait, vt amoueri aliquid etiam ſine vi poſſit, rapi autem non niſi cum vi. l. iij. de Incen. rui. naufr. Sed & qui vi adhibita aliquid ſcidit aut fregit alicui, rapuiſſe dici poteſt. l. Marcellus. de verb.ſig.vbi Alciat.

Rapina, eſt violenta receptio rerum, vt in l.j.C. vi bon rap. ſed raptus propriè eſt violenta receptio mulierum, ſecundum Goff.

Ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat colaphos, quibus cædi liberi cum manumitterentur ſolebant.l.vlt. C.de Emanci. & Nouel. LXXXI.

Raptor rerum dicitur ille, qui bona aliena vi rapit & apertè. ff. ne quis eum qui in ius.l. ſed eximendi.& ſic etiam eſt raptor hominum,& maximè mulierum.

Raptor & fur ex animo dicuntur. Inſti. vi bonorum rap. in gloſſ.in ver. comprehendatur. & quomodo diſtinguuntur, vide ibidem.

Raptus, tus, tui, dicitur rerum, vt ff.de Incend. rui. naufrag. per totum. Et hominum, vt Cod.de rap.virg. vel vidua. l. vnica. licet quidam teneant contra primum. Et loquitur ſolum de mulieribus raptis à viris, non de mulieribus rapientibus viros.

Ratis dicitur nauigium inconditum & temere factū, vt trabes connexæ & ſine fabrica compactæ, quæ nauigij vicem præbent. A rate ratiarius dicitur, vt nauicularius, non opifex, ſed qui ratibus negotiatur, ſecundùm Bud, in l.j.dè exer.act.

Ratio ſecundum Azo.in Sum.§. eſt autem.de edendo, eſt ſcriptura cauſa negotiationis mutuæ edita de datis & acceptis: ſecus ſi ibi continetur de pignore tantum, vel de mandato tantum, vel de conſtituta pecunia tantùm. Aliter accipitur ratio dū dicitur [rationem eſſe reddendam de omnibus,] & aliter cùm dicimus, [habenda eſt ratio ætatis,] & ſimilia, vt in lege in condemnatione.de regul.iuris. & lege prima, in principio. de Poſtul.nam habere rationem ætatis, eſt habere reſpectum ætatis, id eſt, in cōſideratione. Et multum intereſt inter reddere rationem & edere: nam edere, eſt rationes exhibere, & copiam deſcribēdi facere: reddere autem eſt computare, & quod reliquum eſt reſtituere. l. boues. de Verb. ſig. arg. extrà, de reſcri.ſi quando. in ver. rationabilem cauſam. quia teſtis non valet niſi cauſam ſui dicti reddat, ſi quæratur ab eo.ij.quæ. j. in primis. tunc enim ratio ſumitur pro cauſa, ſimiliter ibi, Quod ratione caret, extirpare neceſſe eſt. vt lxviij. diſtinct. c. epiſcopi. Etiam prælatus debet eſſe

eſſe paratus rationem reddere omni poſcēti §.ecce.in fin.xxxvj. diſtinct. & in l. ſi quis.§. ſed interdum.ff. de relig. & ſump. fun. & intelligitur illud dictū ſi poteſt, quia per impotentiā quandoque non eſt omnium reddenda ratio. ff. de legib. non omniū. & præcipuè in arbitrariis, vt quod Spec. intitulat de teſte, in ſingulari, hoc Gregor. ix. de teſtibus ſecundùm Ioan. Andr. ergo dicitur,

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

RATIOCINIA, ſunt rationum redditiones, ad quas aliquis obligatur ex adminiſtratione rei publicæ, vel priuatæ, quam geſſit: vnde publica ſunt illa, quibus obligatur officialis curiæ ex adminiſtratione aliqua ad remp. pertinente, vt in l.officialis.Cod. de Epiſcop. & cleric. Priuata autem ſunt illa, quibus obligantur aliqui ex adminiſtratione rerum pertinentium ad priuatos, vt tutores, curatores, vel procuratores, gaſtaldones, & baliui aliquorum. Vnde obligatus ad ratiocinia, & ad rationem reddendam alicui adſtrictus.

RATIONALIS, idem qui logiſta, de quo ſuprà ſuo loco.

RATIONALIS Cæſaris, idem eſt quod procurator Cæſaris, à rationibus gerendis ſic dictus: vide conſtitutionem Græcam C. de Rat.ope.publ.

RAVCAE vocantur vermes qui in radice quercus naſcuntur & tranſeunt, de quibus habetur in l.ex conducto.§.j. ff. Loca. licet gl. intellexerit de ſpinis.

De R ante E.

REATVS dicitur ſtatus atque habitus ipſe reorum, antequam abſoluantur vel damnentur, cùm ſqualidi, promiſſa barba, de ſalute litigant, & rerum ſuarum anxij ſatagunt. Iuſtin. tamen vſus eſt pro pœna. in Auth. de inceſt. nup. vulgò autem accipitur pro crimine, eo modo quo abigeatū dicimus abigeorum delictum.

REBELLIS dicitur inobediens principi circa concernentia proſperitatem imperij, in extrauag. qui ſint rebelles. & ibi per Bart.

REBELLIS & contumax differunt, vt no.doct.in c. ſane.de off.de le. Et no.quòd rebellis officiali domini papæ vel eccleſiæ, vel imperij, dicitur rebellis Papæ, & Imperatori.l.hoſtes. & ibi Bar.ff.de Cap. & poſtlim. reuerſ. & vide etiam Bar.in l.j.de deſer. lib xij. Co. de pœna rebellantis, vide Bartol. in d. extrauaganti rebel. qui ſint.

RECEPTATORES dicuntur, qui aliquos receptant, & vt frequentiùs ſonat in malum: ſunt enim illi qui fures, raptores, & cæteros malefactores recipiunt, vt Cod.de his qui latron.l.j. & ff. de recepta. l.j. ſine quibus latere non poſſunt.vt in c. ſicut ait. de hæret. vbi hæreticorū receptatores anathematizantur. ſed receptores, ſecundùm Inn. dicuntur aduocati, in c.ex parte.de poſtul.

RECIPERE quandoque ſignificat excipere, vt in l.qui fundū. de Ver. ſig. aliquando eſt præſtaturum ſe promittere, interdū approbare: vnde illa locutio, More maiorū receptū eſt, & cōſimiles.

RECISIVS, id eſt, breuius.c.cùm ſit Romana.de appell.

RECOMMENDARI reus, à docto.dicitur, quando quis eſt carceratus propter vnum crimen, & alij implorant officium iudi-

Digitized by Google

cis, vt detineatur etiam propter eorum intereſſe.

RE contrahitur obligatio traditione rei ab altera parte certo pacto. Inſt. Quib. mo. re contrah. obl. per totum.

RECONVENTIO, eſt mutua petitio quæ fit à reo conuento contra actorem, vt ſi petas à me decem ex cauſa mutui, & ego reconueniam te ad alia decem mihi debita ex operis tibi præſtitis.

RECTA linea aſcendens, ſunt pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus: ſicut in fœminis lineam dicimus matrem, auiam, proauiam, abauiam, &c.

RECTA linea deſcendens, ſunt filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, abnepos, abneptis, &c.

RECTE denotat iuſtitiam, ſicut ritè ſolennitatem. ff. de inof. teſt. l. ij. in gl. & ſic ſtat aliquid actum eſſe ritè, videlicet ſecundùm ordinem & ſolennitatem iuris, quod tamen non eſt actum rectè, ſcilicet ſecundùm iuſtitiam & æquitatem. vt no. Ioã. And. in cle. ſi. de appel. & not. c. quoniam contra. de prob. eſt gl. in l. iuſtè poſſidet. ff. de acq. poſſ.

RECVSARE dicitur, qui debitè requiſitus ſine cauſa rationabili differt executionem. not. in auth. de exact. inſtan do §. illud.

RECVSATIO ſecundùm Spec. eod. titu. eſt iuriſdictionis vel audientiæ cauſa ſuſpitionis propoſita declinatio, vt C. de iud. leg. apertiſſimi. & dic vt not. ibi, & fit vſque ad 20. dies, ſecũdum leges, vt C. de lit. con. auth. offeratur.

RHEDA, eſt quoddam vehiculum, ad eundum vel redeundem habile, vt eſt quatuor rotarum. lege cum in plures. § ſi ff. loc.

REDACTVM dicitur etiam quod eſt exactum, ſed exigi poteſt. le. ſi poſſeſſor. §. redactæ. ff. de Petit. hered.

REDDERE propriè eſt retrodare, recipit tamen per ſe dandi ſignificationem. leg. verbum reddendi. de ver. ſig.

REDDERE rationes, vide Ratio.

REDDITVS annui inter immobilia computantur, in auth. vt hi qui obl. ſe hab. perhi. res minor. §. licebit autem. & l. iubemus nulli. §. j. C. de ſacroſanct. eccl. & ibi Bart. Et redditus appellatione omnes prouentus continentur, ſecundùm Pau. de Ele. & Zaba. in cle. vnica. de exceſ. præl. & vide no. in cap. paſtoralis. de decim. & dicitur redditus, quaſi retrodatus. Bart. in le. filio. in ij. not. ff. de li. & poſth. & in rub. ff. Solu. mat. verb. idem dic de verb. reddendi. Vel meliùs, reditus dicuntur à redeundo, quaſi ſingulis annis redeuntes, & ideo ſcribendum ſimplici d, id quod & ratio ſyllabæ neceſſariò expoſcit, & idem ſunt reditus. & fructus. leg. fundi Trebatiani. & ibi Bart. ff. de Vſu & vſufr. leg. Sed Spec. facit differentiam in titu. de Loca. & conduct. §. j. verſic. illud. Quid ſint reditus & fructus, eſt bona gloſſ. in c. generali. in verb. reditus. de Elect. in vj.

REDDITVIRI, vetuſtè pro redditum iri. Proculus leg. 48. in fine & Iul. le. 27. ff. ad S. Con. Trebel. [Et cauit quod amplius per legem Falcidiam liceret, cepiſſet, reddituiri.]

REDEMPTOR pro conductore, l. Cæſar. de publica.

REDHIBERE, eſt aliquem facere rehabere iterum quod prius habuit. vt ff. de Ædil. edict. & de redhibita action. le. redhibere in principio.

RE

REDHIBITORIA actio. requiꝛe ſuprà.[actio redhibitoria.]

REDIMERE interdum ponitur pro conducere, & tunc plerumque refertur ad eum qui pacta mercede aliquid faciendum ſuſcepit.leg.plenum.§.operás. de vſu & habit.

REFERENDARII ſunt aduocati, qui referunt hominum negotia corã principe. in Auth. de Referendariis & ibi gl.in curia Romana ſunt ſpeciales officiales qui referunt Papæ ſupplicationes.ca. ex litteris.de integ. teſt.vbi Inno.& Hoſt.

REFERRE quandoque idem eſt quod accuſare aliquem.

REFICERE,eſt quod corruptum eſt in priſtinum ſtatum reſtaurare.le j.§.j.ff. de Riuis.& vide ibidem not.de hoc verbo, & in l. 3.§.pen.ff.de Itinere actúque priua & in l j.§.j.ff.de Via pub.Quæ requirantur in refectione, vide Barr.in l.j.ff.de Ritu nup.

REFIGERE, id eſt quod fixum eſt labefactare atque conuellere: nam ſunt verba quædam, quæ compoſita conuertunt ſignificationem in contrarium.Virgil 6. Æneidos:

Fixit leges pretio, atque refixit.

Horat.1.Epiſt

Qui templis Parthorum ſigna refixit.

Venuleius l.43.quod vi aut clam. l. ſi vitem [Si fixeris, inquit, & ego refixero.] Paulus tit. de Verborum oblig. leg.inter.[Tabulæ, ait,refixæ ſunt.]Venuleius tit.ad legem Iuliam peculatus.l.qui tabulam.[Qui tabulam, inquit,æream refixerit] Tabulam æream Venuleius intelligit, in qua aliqua lex erat ſcripta, vt ſic promulgaretur. Quod verò huiuſmodi tabulæ eſſent æreæ, oſtendit Ouid.in 1. Metamorph. cùm dicit:

-nec verba minantia fixo
Aere ligabantur. Neb.

REFRAGARI, eſt nocere vel impedire ſiue contradicere.

REGALIA ſunt quædam iura imperij, vt portus & flumina, & alia,vt not.in vſi b.feud. quæ ſint regalia. & per Innoc.in c. generali.de electiõn. lib.vj. & ibidem per Cardi.

REGVLA,ſecundùm Azonem,eſt plurium rerum compẽdioſa narratione facta traditio, vel eſt compendioſa definitio rerum vniuerſitatem complectẽs. Item regula quandoque dicitur ſpecialis norma vel modus viuendi monachorum vel canonicorum, quia talis normam viuendi præbet.de Statu monach.per totum, & inde dicitur regularis. Item quandoque regula dicitur conſtitutio canonica,xj diſtinct. hoc veſtræ indicimus charitati. Item regula,ſecundùm Goffr. & legiſtas,eſt quæ rem quæ eſt breuiter enarrat, non vt ex ea ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt regula fiat. vt ff.de Reg.iur.l.regul.nam ex regula non fit ius, ſed ex iure ꝙ eſt regulare, fit regula. Aliàs enim dici deberetur ius regularum,& non regula iuris. Et dicitur regula, ideo quia rectè ducit, nec aliorſum trahit: quaſi à rego, eo ꝙ rectè regat.& debet regula fieri ſigno vniuerſali vel indefinito.Aliter in grammatica. Regula eſt multorum ſimilium collectio vel coniunctio.Quid ſit regula vel poteſtas eius, quis effectus, quod officium eius, &

qualiter perdat officium ſuum, dic vt ff.de reg.iur.l.j.eod.titu.in rub.lib.6.

Erat & REGVLA,inſtrumentum, quo in factura olei veteres vtebantur.l. ſed addes. vbi Budæus, ff.loc.

REGVLA Catoniana dicit, quòd legatũ quod fuerat inutile, ſi teſtator moritur, licet ex interuallo moriatur,non conualeſcit, vt ff.eodem titulo,l.j.in princ. & ff. de leg.j.l.cætera.§.j. Et non propriè dicitur regula, nec inter eas ponitur.

REGVLAM dicuntur propriè habere illi,qui profitentur tria ſubſtantialia cuiuſlibet religionis approbatæ, videlicet, paupertatem,caſtitatem, & obedientiam, vt in cap. cùm ad monaſterium. de ſtatu regula.Pa.in rub. de regula.

REGVLARES ſecundùm Goffr. ſunt qui ad viuendum regulariter ſe adſtringunt, ſiue ſint monachi,qui debent vacare diuinis, vt C.de Epiſc.& cler. l. generaliter. §.j. ſiue ſint canonici regulares, nam idem eſt iudicium de ambob.vt in cap. ex parte.de poſtulan. & ca.non magnopere. ne cler. vel monac.& hoc eſt verum quo ad rem, non quo ad regulam latiorem, vt in tit.de Stat.mona. Vnde monachus dicitur à μόνος id eſt, vnus, & ἴκος, cuſtos, vel ἄχος, id eſt, triſtis,quia ſolus debet ſtare triſtis, vt no.C.de epiſc. & cler.in rub.16. quæſt.j.cap.placuit.2. vbi dicitur: Quia mundo mortuus eſt, Deo autem viuit.Et interpretatur vnus triſtis, vt ea. q ſi cupis. Sed canonicus dicitur à canon, id eſt regula, & ἴκος cuſtos, quia ſemper debet eſſe ſub regula, quare dicitur regularis. Nam regularis eſt, qui per profeſſionem imperio prælati ſe ſubiicit.

REI vendicatio ſecundùm Azon. C. de rei vend. eſt actio quædam quæ datur ſola ratione dominij & poſſeſſionis,vel quaſi vt in rē. ff.de rei vend.le.j. & ij.Cod. vbi in rem actio. Et dicitur vel quaſi propter iuriſdictionem quæ ratione quaſi dominij datur, vt not.Inſt. de Actio.§.ij.

RELATIO ſecundùm Spe. C. de Relat.iudicis dubitantis de iure, ad principem miſſa conſultatio. Et quomodo debeat fieri relatio. no.C.de rela.l.j.

RELEGARE,eſt aliquem in inſulam vel in alium locum mittere, vt ibi propter delictum aliquod quod commiſit, moram ad tempus faciat,& eſt quaſi bannire,vt ff.de Pœ.rel.in prin.& tacitè non adimuntur bona, niſi exprimatur ſententia ff.de Interd. & releg.l. relegatorum.§. ad tempus.

RELEGATIO, eſt deportatio, quamuis propriè capiendo differant, quia relegatio fit ad tempus, deportatio in perpetuum. vide de hoc ff.de interd. & rele.l. relegatorum.

RELEVATA iugera, vide ſuprà Fundus releuatus.

RELIGIO principaliter ordinata eſt ad opera vitæ contemplatiuæ, quæ in oratione & ſtudio conſiſtunt:& ſecundariò eſt annexũ opus manuũ ſecundùm Io. And.in c. ſanè. de regula. in Nouella. Et quæ religio ſit maior, ſubdit idē Io.And.dicens, Oportet principaliter maioritatē ordinum attendi ex parte finis, ſecundariò autē propter exercitiũ: nam finē quærimus propter ſe,& exercitiũ nō propter ſe, ſed propter finē. Ex quo ſequitur illam religionem maiorem eſſe, quæ

eſt

Digitized by Google

eſt ordinata ad finem abſolutè potiorem, vel quia illud eſt magis bonũ ad quod ordinatur, vel quia ordinatur ad plura bona. Si verò vtriuſq; religionis ſit idem finis, attenditur præeminentia ſecundariò, non ſecundùm quãtitatem exercitij, ſed ſecundùm proportionem eius ad finem intentum.

RELIGIOSI ſunt, qui vitam regularem profeſſi ſunt. Et largè dicuntur religioſi, qui in propriis domibus religiosè viuunt. quanuis non ſint profeſſi: vnde tria ſubſtãtialia vitæ regularis profiteri debet religioſus, ſcilic. obedientiam, caſtitatem, & proprietatis abdicationem. xij. q. j. non dicatis. xix. q. iij. qui ingredientibus. nec in his diſpenſandum eſt in c. cùm ad monaſterium. de ſtatu monachorum, in fine. nam profeſſio eſt ſolnnis promiſſio religionis, in qua prædicta tria concurrant.

RELIGIOSAE domus, ſunt domus & monaſteria Chriſtianæ fidei, & alia ſimilia pia loca ad pios vſus religionis deputata, quocunque nomine cenſeantur. Et ſecundùm Geoffr. religioſæ domus dicũtur monaſteria, templa, hoſpitalia, & alia loca, vt ſup. & in c. de Xenodochiis. eod. ti. & C. de Epi. & cle. in l. orphanotrophos, & omnia oratoria. Etiã illa quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus epiſcopi auctoritate conſtituunt, loca religioſa ſunt, vt 42. diſt. oratorium.

RELIGIOSVS locus eſt, in quo mortuus ſepultus eſt, vel etiam caput eius, vt ff. de Rel. & ſumpt. fune. per totum. vnde mortuo illato in prædium, ipſum religioſum efficitur. C. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. tertia.

RELINQVERE verbum, propriè eſt in vltima voluntate. ff. de Tab. exhib. l. j. & C. de Sacroſan. eccle. l. j. & l. iubemus. §. fin. in vlt. glo. Item adde de hoc verbo relinquo. Bart. in l. illa inſtitutio. ff. de her. inſti.

RELIQVARI apud Iuriſconſul. dicitur, qui æs alienum integrè nõ ſoluit: vnde reliquatores vectigalium, qui reliqua publico debent. Alc. lib. 4. de Verb. ſign.

RELIQVVM ſeu reſiduum aliquando totum admittit, vt l. ij. C. de Hered. inſt. Aliquando nihil addit, ſi nil reperiatur. ff. de Her. inſt. l. itẽm quod Sabinus. §. ſed ſi. item adde quid veniat reliquorum appellatione. Bar. in l. Offidius. ff. de Leg. 3.

REMISSIO, eſt cauſæ commiſſæ ad competentem facta miſſio. Item quandoque ſignificat idem quod indulgentia ſecũdùm Spec. & ſic ſumitur in titul. de pœn. & re.

RENVNCIARE, eſt remittere vel negare, vnde dicitur, [Liberum eſt vnicuique iuri ſuo renũciare,] id eſt, remittere ius ſuum, & negare eo ſe velle vti.

RENVNCIATIO propriè eſt rei vel iuris ſpontanea refutatio, & poteſt fieri per illum ad quem pertinet illud cui renunciatur, aliàs generaliter renunciatio poteſt fieri per quemlibet de re ſua vel iure proprio, vt C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo.

RHENVS, flumen eſt per Boniam ſeu Alemaniam currens. ff. de Euic. l. Lucius. & Inſtit. de Re. diui. §. flumina in gl.

REPEDARE pro reuerti. l. ſi quis ex grege. C. de Cohorta. lib. 12.

REPETERE propriè eſt reſtituendum petere. Aliquando tamẽ idem ſignificat quod iterare, vt

vt in l.repeti.de Quæſt.quandoque ſignificat recordari. leg.quidam de Iure codici.

REPETITA die promittere, eſt cùm id agitur vt promiſſio retrorſum trahatur, & prius facta intelligatur, quod vulgo dicunt [exnunc,prout extunc,]& econtrario.

REPETVNDARVM, vel de redetundus, accuſatur quis vel damnatur, qui in adminiſtratione magiſtratus pecunias accepit vnde accipere non debuit. Neque habet alios caſus quàm genitiuum & ablatiuum numeri pluralis. Salluſtius in Catilina ſubſtãtiuum ſubintellectum expreſſit, dicens:[Catilina pecuniarum repetundarum reus.] Titulus eſt in lib. Digeſtorum xlviij. ad legem Iuliam repetundarum, de qua Martianus his verbis ſcribit: [Lex Iulia repetunda. pertinet ad eas pecunias quas quis in magiſtratu poteſtatisve curatione, legationeve acceperit.]Nebr.

REPETVNDARVM, vide ſuprà in ver.[Lex Iulia repetundarum.]

REPIGNORARE, eſt luere pignus.l.ſi vt certo. §. nunc videndum.ff.commod.

REPLICATIO ſecundùm Spec. eod.titu.de except.§.multum.eſt exceptionis factæ excluſio, & ſic eſt quædam exceptio competens actori contra exceptionem rei:& iſtam ſemper opponit actor. & contra replicationem actoris datur duplicatio reo:& iterum contra duplicationẽ rei datur actori triplicatio: & ſic in infinitũ extendere licet.Inſtit. eod. titu. in princ. de Replicatio. vide Ioann. And. per modum ſummæ,in c.à nobis.de excep.

REPLVMBARI dicitur argentum, quoniam elaborati argenti partes non poſſunt cõſolidari, niſi interueniente plumbo: nam quemadmodum ſuprà diximus, ferruminationẽ fieri per eandem materiã, ita nunc dicimus plumbationem fieri per aliam materiam, hoc eſt per plumbum. Seneca in quarto naturalium quæſtionum:[Argentum, inquit, replumbatur, ſignorum argumenta ſoluuntur.] Vlpian.de Auro & argento leg. l. cùm aurum. [An replumbari debeant, cùm ſic appenduntur.] Replumbari igitur, eſt plumbum auferre. Ant.Nebr.

REPLVMBARE ſignificat plumbum eximere. leg.cùm aurum.§. vnde.de Aur.& arg.leg.

REPRAESALIA, eſt poteſtas pignorandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro iniuriis & damnis. De his repræſaliis dicitur de Iniur. & dam. da.c.& ſi pignorationes. lib.vj.

REPRAESENTARE pecuniam, eſt illã ſtatim & in præſens numerare.le.cùm ij.§.eã.de Tranſa.

REPROMISSIO, eſt promiſſionis iam factæ confirmatio; vide ſuprà promiſſio.

REPROMITTIT qui nuda ſtipulatione ſe obligat. Alciat. in l. ſatiſdationis.de Verb.ſig.

REPVDIARE, eſt ſpernere, reſpuere vel dedignari.

REPVDIVM, eſt renunciatio ab vxore miſſa marito, vel econtra: quia mittens conditioni alterius petit renũciari.Item dici poteſt repudium quod ſub teſtimonio trium teſtium vel à præſenti remittitur. Etiam repudium eſt reſidentium diſcordantia. Inde dicitur libellus repudij, ſcriptura, in qua alter alterius conditioni renũciat: in libello autem repudij ſcribebantur hæc verba, ſcilicet

cet,[res tuas tibi habeto, vel res tuas tibi agito,] nec tamen poteſt mulier mittere repudiū, niſi cauſa approbata,vt ſi fortè maritus propter naturalem imbecillitatem minimè coire poſſit, in libello diſcutiendorum ſponſalium hæc verba erant in vſu, [conditione tua non vtar.] ff. de diuor.& repu.lege ſecunda. Quæ autem ſit differentia inter diuortium & repudium,not.ff. eodem tit.in rubr.

REPVTATIO, ſecundùm Pla. eſt compenſatio,vt lege prima,ff.de ſolu. vel ſecundùm Azonem reputatio, id eſt, reſtauratio: vel ſecundùm Accu.eſt computatio.

RES eſt verbum generale, vt ff. Si cert.per.l.j.

RES communes naturali iure dicuntur, quarum vſus omnibus animalibus eſt communis, vt aër, aqua profluens, & mare, & eius littora, ſecundùm Azonem. & inſti.de re. diui. §. flumina autem.& ff.de acquir.re.domi.lege prima.

RES emphyteutica eſt res emphyteuticæ conditioni ſubiecta. ſcilicet illa quam eccleſia, vel aliquis dominus dominio & proprietate retenta cōceſſit emphyteutæ quantum ad ſolam poſſeſſionem. vnde ſi hic emphyteuta rem illam in aliam perſonam tranſponere vult, nō poteſt tradere eam,id eſt, dominium trāſferre,eo quòd ipſe nec habet nec habuit illud, & ideo alteri dare non poteſt, quia nemo in alium plus iuris trāſferre poteſt quàm ipſe habet, vt in regula nemo plus.de Reg.iur.lib.6.

RES integra, dicitur in contractu venditionis, quando res non eſt in toto vel in parte tradita, & pretium in toto vel in parte non ſolutum, licet contractus ſit factus: aliter etiam dicitur res integra reſpectu iudicij,quando lis nōdum ſuper tali re accepta eſt, videlicet ante lit. conteſta. vt in c.ex inſinuatione.de proc.

RES iudicata ſecundùm Azon. de Re iud. dicitur ſententia quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accipit, vt ff. eo. tit.l.j. vel eſt quod cōdemnatione vel abſolutione contingit. Et addunt quidam, ſi nullo iuris remedio ſententia poſſit retractari,aut lapſis decem diebus poſſit reformari. Sed hoc non placet Azo.Item res iudicata,eſt à iudice eius, quod in iudicio deductū eſt, ratione per eum adiudicatio, vt d.l.j.cum ibi not. Nam ibi notatur quòd res iudicata non eſt ſententia, ſed id,quod eſt deciſum pronunciatione iudicis. Sēntentia verò eſt diſpoſitio vel pronunciatio iudicis legaliter declarata, licet ibi gloſſ. videatur hoc ignoraſſe. Ex quo ſequitur quòd interlocutoria non poteſt appellari res iudicata, quia non capit finem controuerſiarum, licet quandoque & interlocutoria cauſa diffiniatur.Nec ſententiæ arbitrorum dicuntur res iudicatæ,quia non imponunt finem. Nam per ſolutionem pœnæ poteſt reſiliri.

RES publicæ dicuntur quæ ſunt omnium populorum, & hominum tantùm, vt ſunt flumina & portus,& quæ ſunt dedicata vſibus populi,vt forum,ſtadium.

RES religioſæ, ſepulchra ſunt, in quibus homines ſepeliuntur. vt Inſtitut. de Rerum diui. §. religioſum.

RES ſacræ dicuntur, quæ ritè Deo per pontifices conſecratæ ſunt, vt ædes ſacræ, & alia dona pia,

quæ

Digitized by Google

quæ ad diuina myſteria conſeruanda dedicata ſunt, vt cruces, & thuribula, quæ etiam alienari prohibentur, excepta cauſa redemptionis captiuorum. Inſtitut. de Re. diui. §. ſacræ res. & in gloſſ.

Res ſanctę dicuntur quæ ab omni læſione munitæ ſunt, vt muri, & portæ ciuitatis, quæ ideo ſanctæ dicuntur, quia pœna ſanguinis conſtituta eſt contra eos ſeu aduerſus eos qui aliquid in his delinquunt violando vel aliud committendo, vel tales res tranſcendendo ſcalis admotis, vel etiam aliquid in eorum læſionem auferendo, vel qualibet alia ratione occupando, vt inſtitut. de re. diui. §. ſanctæ. Nam ciues Romanos aliò quàm per portas egredi non decet, cùm iſtud hoſtile & abominandum eſt: nam & Rhemus frater Romuli occiſus traditur ob id, quòd murum tranſcendere voluit. vnde Lucanus,

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Res ſoli, eſt res immobilis, vt Inſtit. Vi bon. rap. §. j. verſic. quod non ſolum.

Resarcire, eſt reſtaurare: vnde dicitur, compelli debes mihi damnum reſarcire. i. reſtituere.

Rescriptvm ſecundùm Goffr. eſt mandatum principis, quod ad inſtantiam alicuius vel aliquorum, ſiue proprio motu, vel ex relationibus abſentium, vel ex ſuggeſtionibus præſentium, vel ad alicuius conſultationem facit, vel cum alicui vel aliquibus, corpori, collegio, vniuerſitati, vel ciuitati aliquid mandatur vel indulgetur: talia enim ius faciũt nõ generale, ſed ſpeciale, in negotiis inter perſonas in quibus & inter quas promulgata ſunt. vt C. de Leg. & conſt. l. ij. Et nota quòd reſcriptum capitur tripliciter. Primò generaliter: & ſic quælibet ſcriptura continens aliquam diſpoſitionem ſuperioris, dicitur reſcriptũ: & ſic idẽ eſt quod ſcriptũ: & ſecundũ hoc ſi Papa reſpondeat etiã de iure, dicitur reſcriptum. Secũdò minùs generaliter, vt concernit tit. de Reſcript. & ſic eſt ſcriptũ ſuper negotio vel negotiis particularibus alicuius vel aliquorum, ſiue ſingulorum, ſiue vniuerſitatis, ſiue motu proprio, ſiue ad inſtantiam, ſiue cauſa cognita ſiue nõ cognita, à ſuperiore emanans, ſiue aliquid iuris tribuat, ſiue tribuat ſolum exercitium iuris alicui competentis: & ita comprehendit reſcriptũ ad lites, de quo de reſcri in cle. j. & ſecunda. Fit autem ſuper litteris plerumque ſimilibus, & dicitur reſcriptum ad beneficia, de quo eodem titu. ca. ſuper litteris. & comprehendit etiam annotationem & pragmaticam ſanctionem. Tertiò capitur ſpecialiter & ſtrictè pro ſcriptura continente diſpoſitionem per quam datur iudex, nec aliquid aliud conceditur, niſi vt coram illo iudice ius tibi competens conſequaris: & hoc dicitur reſcriptum ad lites, quod datur alicui ad confirmationem ſui iuris. de quo in cap ſuper litteris. eo. tit. & ſic eſt ſpecies diſtincta à priuilegio (quod concedit aliquod ius particulare contra ius commune) & à reſcripto ad beneficia, quod magis propriè cõparatur à priuilegio.

Residere in eccleſia ſecundùm Goffr. eſt in eccleſia deſeruire beneficio, & eccleſiæ curam habere.

bere.ca. conquerente.de Cleric. non reſi. parum enim eſt reſidere, niſi reſidens curam habeat eccleſiæ,in qua beneficium habet vel perſonatum,vt in c. quia nonnulli. de Cleric. non reſid. Debet autẽ reſidere per ſeipsũ, non per vicarium,cap.quia nonnulli præallegat. niſi in caſibus, vt cùm ex indulgentia ſpeciali competit alicui non reſidere,vel cùm conſuetudo excuſat nõ reſidentem, vel cùm eccleſia dependet ex præbenda, vel cùm perſona ſine culpa ſua incidit in debilitatem,deformitatem, vel morbum,vt per ſe deſeruire non poſſit,vel cùm neceſſaria profectio imminet, vel etiam voluntaria,vtilis tamen & honeſta, vt ſtudiorum vel peregrinationis cauſa, cum licentia tamen prælati vel cõſenſu capituli:vt not. Goffr.in ſum. de Offic. vica. §. nunc videndum. Sunt ergo clerici non reſidentes,qui in eccleſiis,in quibus intitulati ſunt, nõ faciunt reſidentiam:&,ſi perſonaliter reſident, non tamen deſeruiunt beneficio, nec eccleſiæ curam habent.

Resipiscere, eſt ex temporario furore in priſtinum ſenſum redire. Liuius libro 24. [Siquis reſipiſcat,& antiquam ſanitatẽ recipiat.] De vulgari & pupilla. l. ex facto.[Deſinere,inquit,valere teſtamentum cùm reſipuiſſet.]Anton.Nebriſſ.

Responsa prudentum, ſunt quæ iuriſconſulti reſpondere dicuntur conſulentibus.§.conſtat. & c. reſponſa. diſtinct. ſecunda. vnde etiam reſponſa Pauli dicta ſunt.Fuerunt enim quidam prudentes & arbitri æquitatis, qui inſtitutiones iuris ciuilis ediderunt, quibus diſſidentium lites & contentiones ſopirentur ſecundùm Iſido. libro vj. etymolog.cap.xiiij.

Restituere, eſt retro ſtatuere, hoc eſt rem in eum ſtatum reducere, in quem fuiſſet, ſi nihil, aduerſus quod facienda eſſet reſtitutio,eueniſſet.l.ij.§.reſtituas. ne quid in loco publi.& leg. reſtituere.de Verb. ſignifi. Propriè tamen reſtituere dicimus quod accepimus, ſecundùm Alcia. in d.l.reſtituere.

Restitvere in integrum.Require ſuprà de I.

Restitvtio, hoc verbum plenam habet ſignificationem. l. cum Prætor. & l.plus. de Verb. ſignific.vbi Alciat.

Restitvtio in integrum.Require ſuprà In integrum reſtitutio: & datur tam eccleſiæ quàm minoribus ratione ætatis, quare eſt prioris ſtatus vel iuris reintegratio, quia ſuccurritur per reſtitutionis auxilium minoribus vigintiquinq; annis,& etiã eccleſiis quæ minorũ iure cenſentur: ſemper enim eccleſia debet iure minoris illæſa ſeruali, vt in capitulo j.eodem titu.& reſtituitur minor vel eccleſia,ſiue lædatur, ſiue decipiatur ipſe minor, ſiue tutor ſiue procurator eius,vel ſi prælatus, ſyndicus, œconomus eccleſiæ decipiatur:nã delictum perſonæ non debet in detrimentum eccleſiæ redundare,in regula delictum.de Re.iu lib.vj. & ſi reſtitutio fit in iure minoris,differt ab ea reſtitutione quæ fit in iure maioris:quia prima datur officio iudicis deficiente actione, ſecunda verò habet actionem ſuo iure,ſcilicet vtilem officio iudicis accedente, vt in c. cùm veniſſent.de in integ. reſti. in gloſ.verbi reſtituimus. Etiam reſtitu

reſtitutio quandoque petitur vbi nulla poſſeſſio poteſt eſſe, vt cùm petitur reſtitutio conſanguinei, vt c. cùm veniſſent. eodem tit. in gloſſ. in c. in litteris de reſti. ſpol.

RETIARIVS poteſt dici ille, qui iacit rete ad piſces capiendos, vt patet in l. ſi iactum. ff. de Action. empt. Sic etiam retiarius dictus eſt alter ex gladioribus qui fugientem vel fugam ſimulantem ſequeretur, vt rete immitteret, quòd genus pugnæ primo à Pittaco Mitileneo, vno ex ſeptem ſapientibus, inſtitutum eſt, de quo Valerius Maximus in primo, & Feſtus, [Retiario (inquiens) [pugnāti aduerſus Mirmillonem cātetur, Non te peto, piſcem peto, quid me fugis, Galle?] Interpretatio tamen illa eſt melior, vt à rate ratiarium deducamus, quemadmodum à naui nauicularius formatur le. prima, ff Quod cuiuſque vniuerſ. nomi. piſcatores enim communiter ratem habent: quod etiam innuit Scæuo. in l. periculi pretium. Dig. de Nau. fœno.

REVERENTIA, eſt honor qui exhibetur cum pauore. ca. ij. de Officio delega. libro ſexto per Archid. in c. decet. de immunit. eccleſ. & eſt exhibenda patri & patrono tam viuo, quàm mortuo. l. apud Celſum. §. aduerſus. ff. de Doli exceptio.

REVOCARE domum, eſt allegare & dicere ſe non poſſe compelli eo loco quo conuenitur ad litem ſuſcipiendam, ſed remitti ad locum in quo domicilium habet. Inde dicitur, legatos qui Romam mittuntur, non debere conueniri ipſis inuitis, ſed habere ius reuocandi domum. De hoc vide capit. finali de foro compet.

REVS eſt qui defendit & propulſat actionem vel accuſationem. non à reatu dictus, ſed à re, quæ ab eo petitur præſtanda, vel ſuper qua ipſe impetitur, quia quamuis conſcius ſceleris non ſit, reus tamen dicitur quandiu in iudicium pro re aliqua petitur, vt c. forus. de Verb. ſignificat. ad fi. xv. q. iij. c. vltimo tertia quæſtione, xj. capitulo non eſt. Etiam quandoque reus à reatu dicitur ille, videlicet, qui conuincitur criminoſus. capite primo, de Re iud libro ſexto. vel ſic, Reus eſt ille, qui neceſſariò ſe habet defendere. cap dilecti filij. de exceptio. & ſic dicitur à re, quam ipſe defendit. capitulo forus. prælleg.

REVS agitur vel fit, quicunque accuſatur, leg. vltima, Cod. de fide inſtrum. Reus autem peragi dicitur, cùm condemnatur. l. ij. ff. de adult.

REVS credendi, eſt idem qui creditor.

REVS debendi appellatur ipſe debitor.

REVS promittendi dicitur ille à quo quis ſtipulatur: & dicitur à re vel firmitate, quia firmiter & omnino verum eſt cum obligatum: nam reus ſignificat firmitatem, vt dicit Virgi. Voti reus. & Azo C. de duobus reis ſtipulan. in ſum.

REVS ſtipulandi dicitur ille, qui ſtipulatur, gloſſ. Inſtit. de duobus reis.

REVS ſatiſdandi apud Vlpianum eſt, qui fideiuſſore dato obligatus eſt. Reus verò ſatis accipiendi, creditor qui ob eius creditum fideiuſſores à debitore accepit. l. qui hominem. §. Quidam. de ſolutionib.

REX

REX vel Imperator poteſt quilibet dici in domo ſua, vt in cap. duo ſunt. Ioan. Andr. in capitu. venerabilis.

RHEDA, vehiculi genus eſt. Quintilianus libro primo, vocabulũ Gallicum eſſe putat, plurima, inquit, Gallicè valuerũt, vt rheda, petoritum: quorum altero Cicero, altero Horatius vtitur. Iabolenus lib decimonono, tit. Locati & conducti. l. cùm in plures. Pro ſola, inquit, rheda portoriũ daturus fuerit. Nebr.

De R ante I.

RIGOR iuris quandoque ponitur pro ſolennitate & ordine iuris communis, habito reſpectu ad reſcriptum Papæ. ca. ſuper literis. de reſcrip. Secundò ponitur pro auſteritate contraria diſpoſitioni, aliàs diſpenſationi & miſericordiæ, & ad aliorum terrorem inducta. Tertiò pro ſtricto ordine iuris communis, & ſic ſumitur in capi. ſi clericus. de foro competen. & not. gloſ. in capit. vt conſtitueretur. 50. diſt.

RIPA, propriè eſt fluminis, ſicuti litus maris. §. j. Inſti. de Re. diui. Ripa autem ita rectè diffinitur, id quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenẽs. l. j. de flumi.

RIPARENSES in l. contra. C. de re mil. intelliguntur milites, qui in imperij limitibus excubabant aduerſus Barbaros, puta in ripis Danubij ad tuendas Pannonias aduerſus Sarmatas.

RISCVS in mundo muliebri ponitur ab Vlp. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. arg. leg. Pollux ῥίσκον inter arculas memorat. Vnde ſuſpicor eam ſignificari capſulam in qua linteola munda mulieres reponunt, quibus lotam corporis partem abſtergunt. Riſcus enim cum lauatione coniungitur.

RIVALES, dicuntur qui eundem riuum communem habent. Gellius libro decimo tertio: Negotium quoque alicuius quod ei fortè de aquæductu cum riualibus eſt. Pom. libr. xiij. titulo de Aqua quoti. l. hoc iure. Dum ne fundum, inquit, domino, aut aquarium riualibus deterius faciat. Per tranſlationem etiam & riuales dicuntur, qui communem habẽt amicam. Iuue. [Non vnus tibi riualis ditabitur heres.] Anton. Nebriſſ.

RIVALES ſunt, qui per eundem riuum aquam deducunt. l. j. §. ſi inter riuales. ff. de Aqua quot. & æſtiua. & can. horrendus. xxxij. quæſt. v. vbi not. quòd etiam riuales dicuntur illi, qui exquiſita libidine cum eadem muliere conſuetudinem habent.

RIXA ex litibus & contentione naſcitur. l. ſeruus. ff. de Act. & obliga. & eſt inter duos. l. prætor ait cuius. §. j. ff. j. Vi bonor. rap. & l. ſi non conuitij. C. de iniu.

De R ante O.

ROBVR, eſt debita proportio omnium ſuorum mẽbrorum, ſecũdùm Ægid. de regimine prin. c. xiij. & habetur inſtit. de donatio. §. perficiuntur. & de tranſact. c. j.

RHODOS, inſula eſt in qua antiquitus vſus mercatorum fuit, & inde dicuntur leges Rhodiæ, vt no. ff. ad l. Rhod. de iac.

RHODIVS eſt genus piſcis, cuius ſanguis valet ad tingendum veſtes, vt in C. de Veſti. olob. & deau. lib. xj.

ROGATIO, rogationis, pro eo

Digitized by Google

quod eſt lex, propterea ſic appellata, quòd cùm promulgatur, populus rogatur, velítne, & iubeat eam legem ſanciri. Feſtus: Rogatio, inquit, eſt cùm populus cõſulitur de vno pluribúſve hominibus, quòd non ad omnes pertineat, & de vna pluribúſve rebus, de quibus omnibus ſanciatur. Nam quod in omnes homines réſque populus ſciuit, lex appellatur Anton. Nebriſſ.

Rogo capitur quandoque pro præcipio. xj. q. iij. rogo, quamuis qui exhortatur mandatoris opera non fungatur: ff. de his qui no. infamia. l. ob hæc verba.

Rogare interdum eſt interrogare, l. iij. de Adopt.

Rogvs, vide xxiij. conuenior. ſuper ver. buſto. vbi glo. quod buſtum dicitur, cùm res eſt exuſta, rogus cùm comburitur, pira eſt congeries lignorum ad comburendum. vide ibi Archi.

Roma eſt communis patria l. Roma. ff. ad municipi. & in c. expoſuit. de dila. ſecundùm Inn. & c. vlti. de fo. competen. vbi dicitur Roma mater & magiſtra omniũ eccleſiarum. c. baſilicas. de conſe. diſt. j. Et quod dicitur, ibi Papa, ibi Roma. ſecundùm Innoc. in c. ego enim. de Iureiur. dicit Lud. de Roma, pro hoc non eſſe in mundo aliquem, text. licet multi multos allegent. Et de præeminẽtiis Papæ, vide per Bal. in l. reſcripta. C. de preci. imp. off.

Roma in iure interdum accipitur pro Conſtantinopoli, vt in l. j. §. Romam. C. de vet. iur. enu.

Rostrvm dicitur, forus cauſarum, vbi cauſæ tenentur vel tractantur.

De R ante V.

Rvbrica, genus eſt terræ rubræ quæ ad picturam ſolet accommodari, habétque accentum in penultima. Horatius ſermonum libro ſecundo,

—Prælia rubrica picta,
Aut carbone. Perſius,
Non ſecus ac ſi oculo rubricam dirigat vno.

Quæ verò in iure ciuili & pontificio dicuntur rubricæ, tituli ſiue indices rubri, vel ex rubro, poſſunt rectiùs appellari. Neb.

Rvbrica, eſt qua legum tituli & capita notantur, à terra rubei coloris, & minio proxima, quæ aliquando generalior eſt nigro. Inſtit. de iuſtitia & iure. in glo. rubricæ.

Rvder, ruderis, ſiue rudus, ruderis, eſt purgamentum domus, ſiue putei, ſiue cuiuſcũq; rei, quæ à ſordibus purgari debeat. Columella in horto:

Rudere tum pingui ſolido vel ſtercore aſelli.

Sueton. in Veſpaſiano, Ipſe reſtitutionẽ Capitolij aggreſſus, ruderibus purgandis manus primus admouit. Vlp. tit. de dam. infe. l. prætor ait. Neq; dominus velit rudera egerere, & in eo. tit. ſæpe.

Rvdera ſunt ea, quæ eiiciuntur domibus diſcuſſis, vel à domo mũdata cũ ſcopis, vel fragmenta lapidũ, vel demolimẽta cæmentorũ, vel folia, fauillæ, pulueres.

Rvmor, ſecundùm Specu. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione & incerto auctore prouenieńs. cap. ſuper eo. de eo qui cog. conſang. vxo ſuæ. & hic minus probat quàm fama, quia fama eſt cõmunis aſſertio, rumor verò cùm pauci aliquid, non

tamen

Digitized by Google

tamen publicè, dicunt, & ideo non probat, ſed ſolam ſuſpicionem & præſumptionem inducit.

RVPTVM, intelligitur quod quoquo modo corruptum eſt. Vnde non ſolùm facta, ſed etiam vſta, ſciſſa, colliſa, effuſa, & quouis modo perempta aut deteriora facta, hoc verbo continentur. §. Capit. Inſtit. de lege Aquilia.

RVSTICA prædia. require ſuprà, prædia Ruſtica.

RVSTICANI ſunt iidem quod ruſtici. C. de Ruſti. lib. xj. Et ruſticitas ſæpe in iure noſtro ſumitur pro ſimplicitate & imperitia, vt l. ſecunda, ff. Si quis in ius voca. non ie.

RVSTICI qui dicantur, docet pulcherrimè Bart. in l. conficiuntur. de Iu. codi.

RVRSVS, id eſt, iterum vel quotieſcunque, & ſignificat prout ſignificatum proprium vel aliud medium ſignificare declarat. verbi gratia, teſtator reliquit alicui decem: & ſi perdiderit, rurſus ei reliquit. dicit text. quòd non amplius quàm ſemel poſtquam perdiderit, eſt iuuandus. Et ſic dictio rurſus, aliquando verificatur in vna vice. l. fideicommiſſa. §. ſi quis. ff. de Leg. iij. Ratio: quia niſi ſic ſignificaret, heres grauaretur ſæpius nouam quantitatem præſtando, quod non eſt veriſimile teſtatorem voluiſſe, &c.

RVTA cæſa, ſunt quæ cæduntur vel eruuntur. ff. de Actio. emp. lege fundi. §. ſi ruta.

De S ante A.

S. F. S. Sine fraude ſua, vt in leg. Iul. de Adult. Retinere adulterum horas viginti, ſine fraude ſua iure liceat, vt ait Vlp. in l. capite 25. ff. de Adulter. Valerius Probus inter notas refert.

SACCARIVS, auctore Budæo, dicitur, qui ſaccis geſtandis victitat.

SACCARIVS, dicitur baiulus qui ſaccos defert transfertque merces, aut aliquid aliud à loco in locum. Et ſaccaria negotiatio eſt dicta, quæ circa ſaccos verſatur. Apuleius primo de aſino, [Operculas quas adhuc vegetus ſaccariam faciens merebam.] Vlpianus in quadam lege, [Si quid, ait, ex ſacco ſaccarij excidiſſet.] Et eſt ſaccus idem ferè atque ex eadem materia, qua ſagum ſagi.

SACCVLARII dicuntur, qui vetitas artes exercentes, ex ſacculo partem ſubducunt vel diſtrahunt, vt ff. de extra. cri. l. ſaccularij.

SACRA quæ ſint, Require ſuprà, res ſacræ.

SACRA annotatio, dicitur reſcriptum quod Imperator proprio mentis motu alicui indulget, cõſtituens ſecundùm preces illius aliquid fieri vel non fieri. Vide ſuprà reſcriptum.

SACRA ſcriptura, continet ſolùm libros veteris & noui Teſtamenti, & non alios, & ratio redditur in c. quis neſciat. ix. diſtin.

SACER locus, dicitur qui ritè per Pontifices conſecratus eſt, l. in tantum. & l. ſacra locat. ff. de Rediui. & Inſtit. eodem titulo. §. ſacræ. & differt locus ſacer à ſancto, vt colligitur in gloſſa, lege ſecunda interdicta. ff. de Interdictis.

SACRVM oraculum dicitur reſcriptum Imperatoris, quod orando quis impetrauit, vel eſt idẽ quod reſcriptum, vt ſuprà, de litera R. in verbo, Reſcriptum.

Digitized by Google

SACERDOS, hoc nomine intelliguntur quandoque inferiores, & nomine clericorum ſuperiores: & componitur ex dictionib. Græca, dos, id eſt, datio. & Latina ſacer, vt viceſima prima diſtinctione cleros. §. ſacerdos. ſicut enim Rex à regendo, ſic ſacerdos à ſacrificando dictus eſt. Et ſacerdotes gentilium dicebantur flamines, quaſi filamines, à filo quod gerebant in capite in ſignũ ſacerdotij. & aliqui fuerunt protoflamines, vt in cap. cleros. præalleg.

SACERDOTES in diuinis eloquiis aliquando dij, aliquando angeli vocantur, & pro regibus ſunt honorandi, non iudicandi, dicente Conſtantino Imperatore, dignum non eſt vt nos iudicemus deos. xj. q. j. ſacerdotibus. Etiam ſumitur ſacerdos quandoq; in malo, C. de Male. & mathe. l. nullus aruſpex. vbi ponitur pro incantator.

SACRAMENTVM, eſt ſacræ rei ſignum. Et qualiter differant ſacramentum, ſignum, ſacrificium, & myſterium, probatur j. quæſt. j. multi. de conſecra. diſt. ij. can. ſacrificium. & c. ſignum.

SACRAMENTA eccleſiæ ſunt ſeptem, duo voluntaria, & quinque neceſſaria, not. gloſ. in c. veniens. de tranſact.

SACRARIVM, eſt locus in quo ſacra reponuntur. l. ſacra loca. §. j. ff. de Re. diuiſ. dic quòd eſt illa pars quæ eſt prope altare, in qua ſunt clerici ad celebrãdum, propter ſacramenta quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori (cùm ſoleat eſſe ſacrarium) includuntur reliquiæ. de conſe. eccl. vel alta. per totum. Doct. in c. j. in gl. ij. de vi. & honeſt. cle.

SACRIFICIVM dicitur quaſi ſacrum ſanctum, quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam Dominicæ paſſionis. j. quæ. j. c. multi.

SACRILEGIVM de iure ciuili, eſt cùm ſacrum de ſacro tollitur. l. iiij. ff. ad l. Iul. pecu. & l. aut facta, §. locus. ſi. de Pœn. & Cod. de crimi. ſacrileg. per totum. De iure canonico quid ſit, vide c. ſi quis contumax. §. ſacrilegium. iuncto c. ſequen. xvij. qu. iiij. vide Albe. in ſuo dictionario, in dictione [ſacrilegium,] & ſuprà in ver. [crimen ſacrilegij.]

SACRILEGIVM, dicitur quaſi ſacrum lædens, vel ſacrũ legens, id eſt, furans, de quo xvij. q. iiij. per totum. & maximè in c. quiſquis. ad fi. Et eſt crimen mixtum, vt ſuprà dictum eſt de crimine. vide bonam glo. in c. ſunt qui opes. xvij. q. iiij. vbi dantur deſcriptiones ſacrilegij, & pœna committentis ipſum, & meliùs in c. ſacrilegium. ead. q. in gloſſ. j.

SACCVS ſacci, & [ſacculus ſacculi] pro nummorum loculis accipiuntur plerunque. Plinius libro ſecundo: [Aurum & æs & argentum liquatur in ſacculis.] Marti.

Excuſſi loculoſq; & ſacculum.

Vlpian. lib. xlviij. in tit. de furtis. l. vulgaris. [Si quis, inquit, qui viginti nummorum ſaccum depoſuiſſet, alium ſaccum in quo ſcit triginta nũmos eſſe, acceperit.] Et paulò pòſt: [Si quis, ait, ſurripuerit furto duos ſacculos, vnũ decem, alterũ viginti nummorum.] Idem in titulo de ſtatuliberis. lege ſtatuliberos. [Decẽ, inquit, iuſſus erat dare, viginti dedit, ſiue numerauit, ſiue ſacculis dedit.]

SACCVLARIVS, dicitur, qui ſaccis, id eſt, loculis quibuſdam præ

Digitized by Google

præſtigias quaſdam exercet, vt aliud fiat, aliud videatur fieri. Vlpian. in titulo de extraordinariis criminibus. l. ſaccularij. [Saccularij, inquit, qui vetitas in ſacculis artes exercentes, partem ſubducũt, partem ſubtrahunt.] Idem in titulo de effractoribus & expilatoribus. l. j. ſacculatium pro fure qui in ſaccum res furto ablatas iniicit, accipere videtur. [Simili, inquit, modo ſaccularij & directarij erunt puniendi.

SACRVM, vt Macrobius libr. Saturnaliũ primo, auctoritate Trebatij, definit, [eſt omne illud quod deorũ habetur,] idque probat multis Virgilij carminibus. Iuſtinianus lib. ij. Inſtitutionum: [Sacræ, inquit, res ſunt, quæ ritè per pōtifices Deo dedicatæ ſunt.] Martianus quoque libro primo Digeſtorum, titul. de Rerum diuiſione. l. in tantum. [Sacræ, inquit, res ſunt hæ, quæ publicè conſecratæ ſunt, non priuatim.]

SAGARIVS, eſt venditor ſagorum, de quo Iuuen. dixit.

An ſaga vendenti nubat caupone relicto.

Eſt autem ſagum textum ex lana caprina, aut hirca, ex ouibus, idem ferè quod ſaccus. Vnde ſagarius, a, um, ad ſaga pertinens. Vlpian. lib. xiiij. tit. de tributoria actio. l. procuratoris. [Duas, inquit, negotiationes, puta ſagariam & linteariam.]

SAGMEN, inis, herba notiſſima eſt, non tamen ſub hoc nomine, ſed ſub alio quo appellatur gramē, ſiue verbena, Græcè ἄγρωστις: quæ verò Hiſpanè dicitur vulgò verbena, ea Latinè eſt verbena perica, & Græcè περιστέριον. Liuius 1. ab vrbe condita. [Sagmina, inquit, te rex poſco: rex ait, puram tollito: fecialis ex arce graminis herbam puram attulit.] & ſequitur: [Verbena caput piloſque tangens.] Idem quoque ſcribit Plinius libro 22. [Non aliunde, inquit, ſagmina in remediis publicis fuere, & in ſacratis legationibus, quàm verbenæ, certè vtroque nomine idem ſignificatur,] hoc eſt gramen ex arce cum ſua terra reuulſum. Martial. libro primo Digeſt. de rerum diuiſ. l. ſanctum eſt. [Sunt, inquit, ſagmina quædam herbæ, quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur ceraria, id eſt, caducea.]

SAGMINA ſunt quædam herbæ, quas legati populi Romani portabãt inter locutores pacis, quia nemo illas herbas portantes lædebat, ſicut legati Græcorum ſolebant ea quæ vocantur ceryciâ ferre. ff. de rer. diuiſ. l. ſanctum.

SAGVM, militare ac bellicum geſtamentum fuiſſe conſtat: eſt alioqui ſagum genus ſtragulæ veſtis, haud diſſimile cilicio: in qua ſignificatione frequenter vtuntur Tranq. Plin. & D. Hieronym. Vlpianus verò noſter enumerat ſagum inter veſtimenta familiaria. l. veſtis. de Aur. & arg. leg. A ſago ſagarius deriuatur, vnde ſagaria negotiatio. in l. cum duobus. pro ſocio.

SALARIVM, eſt vectigal domiciliorum, dictum quaſi ſolarium à nomine ſolum, eo quòd redditur & impenditur pro ſolo nomine penſionis. Aliàs ponitur pro præmio vel pro mercede laboris, & pro remuneratione, vt ſalarium aduocatorum. l. ſalarium. ff. Manda. quandoque pro ſolatio, l. iubemus per hanc. Cod. de erog.

erog. mili. anno. aliquando pro expenſis. l. ſi cùm dotem. ff. Sol. mat. aliquando pro honore ex parte eius cui debetur. l. ſi remunerandi. ff. Manda.

SALGAMA, inquit Merula, appellantur quæcunque conditanea ad victum noſtrum ex ſale in vaſis adſeruantur. Columella libr. 12. de Re ruſtic. [Locum & vaſa idonea ſalgamis præparari iubent.] Idem in horto:

Tempore non alio vili quoque ſalgama merce.

Cōdiebantur autem ex ſale, præter oleas, aſparagi, cappares, & triſtes inulæ, ferulæq; minaces. in libro duodecimo Codicis, titulus eſt de ſalgamo hoſpitibus non præſtando. l. vnic. [Ne quis, inquit, comitum, vel tribunorū ſalgami nomine culcitram, lignum, oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus.] Accurſius à ſale & gamos compoſitum eſſe dicit, quod culcitram interpretatur, quoniam, vt ait, propter nuptias culcitra fit. Pulchra expoſitio, atque tali digna interprete, qui putet culcitram ob eam tantùm cauſam paratam, & qui nulla cogente neceſſitate compoſitionem ex Latino & Græco faciat. Eſt igitur ſenſus legis, quòd cùm parochi ſoliti ſint præſtare hoſpitibus ſalgama, appellatione ſalgami non debent ab illis exigi culcitra, ligna, oleum. Atqui ligna & ſal ſolita eſſe præberi, teſtatur Horatius primo Sermonum, cùm dicit:

Et parochi qui præbent ligna ſalémque.

Sed à ſale appellatum eſſe ſalgamum, nō eſt dubium. Sed appellatione ſalgami ſiue ſalis quid intelligi debeat, Imperator expreſſit. Ant. Nebriſſenſ.

SALGAMVM ſecundùm Hug. eſt idem quod culcitra, dictum à ſaluo vel ſalica, & gamos nuptiæ, vel gama mulier, quia maximè propter talia fiunt culcitræ, ſ. maximè propter mulieres, vt in rub. C. eod. tit. lib vij.

SALGAMI appellatione ſecundùm Alcia. venit oleum, butyrū, & eiuſmodi eſculenta ad condiēdum, & alia ad quotidianos vſus neceſſaria, cuiuſmodi ſunt ligna.

SALICTVM, locus eſt vbi ſalices conſitæ ſunt, pro eo quod eſſe debuit, ſalicetum, ea forma qua à quercu fit quercetum, à lauro lauretum. Aliquando etiam pro ipſis ſalicibus accipitur. Vergil. in Bucolic.

Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti.

Et in ſecundùm Georgicor. Iuriſconſultus, arborum furtim cæſarum. l. vitem. [Arborū, inquit, appellatione, vitem contineri plerique exiſtimauerunt, hedera quoque, arundines & ſalictum.] Pro loco verò ſalictum, Columella libro primo: [In prata & arua ſalictaque & arundineta.] Vlp. ti. de fund. inſtr. l. quæſitum. [Arundineta, inquit, & ſalicta antequam cæſa ſint.] Nebr.

SALIENS, tis, dicitur fiſtulæ pars illa vnde aqua ſalit, quæ Græcè appellatur κρουνός. Vitruuius libr. 8. [Athenis, inquit, vſque ad portum pyreum ducti ſunt ſaliētes, è quibus bibit nemo.] Frontinus de aquæductibus, [Binos, inquit, ſaliētes diuerſarū aquarum accepere.] Vlp. lib. xix. Dige. l. lines. [Labra, inquit, ſalientes, fiſtulæ quoq; quæ ſalientib. iūgūtur.] N.

SALIENTES, auctore Budæo, capita ſunt fiſtularum, atque etiam ipſæ

Digitized by Google

ipſæ tubulorum fiſtularúmque ſcaturigines.

SALIGNEVS, a,um, quod eſt ex materia ſalicis arboris notæ. Cato de re ruſtic. [Si lapis non erit, perticis ſaligneis.]Ouid.8.Meta.

Lecto non indignanda ſaligno.

Vlpia. Arborum furtim cæſarum. l.vitem. [Sed & ſi quis ſaligneas virgas inſtituẽdi ſalicti cauſa defixerit.] Neb.

SALINARIA dicuntur ea, quæ dantur pro ſale. Etiam dicuntur portoria.Require ſupra.Portoriũ.

SALINAE, locus vbi fit ſal. l. j. quod cuiuſque vniuerſ. nomi.

SALTVARIVS, inquit Valla, eſt cuſtos ſaltus. Saltus verò dicitur vbi paſcuntur armenta, feræq; verſantur. Iuriſconſultus tamen de Legatis tertio, l. cùm quæreretur. pro agri cuſtode accepit. [Neque topiariũ, inquit, ornandi,ſaltuarium autem tuendi fundi magis,quàm colendi cauſa paratum videri.] Item de fun.inſtr. l. inſtrumenta. [Si etiam viridaria,inquit,ſint,topiarij,ſi fundus ſaltus paſtionéſque habeat, greges pecorũ,paſtores, ſaltuarij.N.

SALTVS, tus, tui, eſt denſitas altarũ arborum, & dicitur nemus raras habens arbores, vbi feræ, canes,& venatores ſaliũt. Vnde,

Eſt nemus ſaltus,ſalientis dicitur actus.

Et dicitur à ſalio, ſalis, eo quòd exiliat in altum, & in ſublime conſurgat,ſecundùm Iſido.libro xiiij.Etymol.cap.vj.& inde venit fundus ſaltuenſis. Cod.de fundo pa.& ſaltuenſ.libro xj. Etiam dicuntur talia loca viuaria & foreſta. vt in Clem. ne in agro. de ſtatu monacho. Et eſt duplex ſaltus, ſcilicet, hibernus,& æſtiuus.

SALTVARIVS, vide in verbo, Topiarius.

SALTVENSES dicuntur conductores pratorum, coloni verò prædiorum.l.iij. C. qui mili.non poſſunt. & l.iij.§.ſaltus.ff. de acquirenda poſſeſſ.& leg. creditor. ff.de Actio. emp.

SALVBRIS dicitur quaſi ſalutis vber, ſecundùm gloſſ. in Clemen. dudum.de ſepul.

SALVIANVM interdictum, require ſuprà in verb. [Interdictum Saluianum.]

SALVO, eſt dictio modificatiua & reſeruatiua præcedentium. gl. ſingu.in leg.item Labeo.ff.fami. herciſcun.

SALVSTIANI horti fuerunt Romæ, quorum Plinius libro ſeptimo meminit, [In conditorio, inquit, Saluſtianorum hortorum adſeruabant.] Aphrica.de lege j. l. idem Iulianus.[ſi Saluſtianos, inquit, hortos, qui ſunt Auguſti.]Ad.Neb.

SAMARITANVS & Sarracenus differunt, vnde Sarraceni ſecundùm Goffred. dicuntur illi, qui nec vetus nec nouum recipiunt Teſtamentum, qui non ab Agar, ancilla Abrahæ, de qua fuit eorum origo, vocari voluerunt Agareni, ſed potiùs à Sara vxore eius libera ſe Sarracenos vocant. Tamen ſunt quidam inter Sarracenos Samaritani, vocati à Samaria ciuitate, qui receperunt quinque libros Moſis, ſed prophetas reſpuerunt. quia illos reſpuerunt.ideo dicitur,quòd coniunguntur Iudæi Samaritanis.

SANCTAE res. Require ſuprà, [Res ſanctæ.]

SANCTVM dicitur quod defenſum & munitũ eſt ab iniuria hominum, vt ff. de rer. diuiſ.l.ſanctum. vnde Iuſtinianus, dictus

Digitized by Google

eſt vir ſanctus, id eſt, firmus, & virtutibus munitus. Martianus autem, vnus ex auctoribus legũ, ait, quòd ſancti dicuntur à ſanguine, quaſi immolando ſe ad effuſionem ſanguinis Deo. Aliàs à ſagminibus ſanctus dicitur, ꝙ nomen herbas ſignificat, quas ſolebant portare legati populi Romani, ne quis eos violaret. ff. de Rer. diui. l. ſanctum. ſic ſancta dicuntur, quæ neq; ſacra neque profana ſunt, ſic leges dicuntur ſanctæ.

SANCTIO dicitur propriè illa conſtitutio vel lex contra quam ſi factum fuerit, pœna irrogatur & imponitur. vt no. 3. diſtinct. in ſum. & capitur quandoque latè, vt in proœ. clem. Ioã. And. in ver. ſanctio.

SANCTIO quandoque dicitur quælibet Imperialis conſtitutio, vel inſtitutio, quandoque dicitur totius iuris collectio. Et ſumitur etiam ſtrictè pro conſtitutione pœnali, vt not. iij. diſt. in ſumma.

SANCTIO Imperatoris, eſt cui pœna ſanguinis additur.

SANCTIO pragmatica. Require ſuprà P.

SAPA, quod Græcè tum hepſema, tum Syreum dicitur, eſt cùm muſtum ad tertiam partem decoquitur Pli. lib. 14. [Syreum, quod alij hepſema, noſtri ſapam appellant.] Idem li. 23. [Vino cognata res ſapa eſt muſto decocto, donec tertia pars ſuperſit.] Marcell. [Sapa, inquit, quod nunc mellacium dicimus. muſtũ, ad mediam partem decoctum eſt Vlp. de fun. inſtruc. l quæſitum. [Vas, inquit, æneũ in quo ſapa decoqueretur, & defrutum fieret, & ea quæ ad bibendum lauandúmque familiam paratur, inſtrumenti eſſe.] Sapa, inquit Accurſius, quiddam quod fit ad potandũ, dicta, quaſi parum ſaporis habens. Neb.

SAPA muſtum dicitur vſque ad tertiam partem, vel (vt quidam volunt) vſque ad dimidiam decoctum. l. quæſitũ eſt. §. cellariũ. ff. de fun. inſtr. [vas, inquiens, æneum, in quo ſapa coqueretur.]

SAPIENTIA eſt de diuinis, ſed ſcientia de mundanis.

SARCINATOR, vel ſartor, eſt ille qui nouit artem ſarciendi & ſuendi veſtimenta, & dicitur à ſarcio. Et differunt ſarcinator & fullo, vt no. Inſt. mandati. in fine in gloſſa.

SARCINATORES, & Sarcinatrices, dicuntur, auctore Nonio, qui pannos, ſiue ex pãnis veſtes conſuũt. Plautus in Aulul. [Petũt fullones, ſarcinatores petũt.] Lucilius: Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.] Vlpia. lib. 47. ff. ti. de furtis. l. itaque fullo. [Itaque vel ſarcinator qui polienda vel ſarcienda veſtimenta accipit.] In alia quoque lege. [Et ancillarum, inquit, maximè ſi qua ſarcinatrix erit.

SARCOPHAGVS, lapis eſt qui peculiariter hoc habet, vt carnẽ ex cadaueribus exedat, dictus à σάρξ, quod eſt caro. & φαγέω comedo. Plin. libro 36. [Sarcophagus lapis eſt, qui fiſſili vena ſcinditur, corpora defunctorum condita in eo abſumuntur.] Celſus lib 4. [Lapis qui carnem exedit, quem ſarcophagon Græci vocant.] Vnde & pro ſepulchro quod ex eo lapide fieri conſueuit, plerunq; ponitur, ſed & pro ſepulchro ex alio quauis materia. Iuuenalis:

Sarcophago contentus erit.

Modeſtinus de alimentis & cibariis

his legatis. l. liberti. §. fi. [Ad ſarcophagum, inquit, meũ, memoriam meã quotannis celebrent.] Marcel. titu. de religioſis. l. funeris. [Si qua, inquit, veſtiaria ſunt, vel ſarcophagi.] Neb.

SARCOPHAGVS, eſt locus vel tumba in quo ſepelitur defunctus, & dicitur à σὰρξ, quod eſt caro, & φαγεῖν Græcè, id eſt, comedere Latinè, quia ibi caro hominis comeditur à vermibus.

SARCVLVS, li, vel ſarculum, li, inſtrumentum eſt quo ſata ſarciuntur, id eſt, herbis internaſcentibus purgantur. Iuuenalis:

Ne marra ac ſarcula deſint.

Aliquando ſimpliciter pro inſtrumento foſſorio accipitur, vt apud Horatium in 1. Carminum,

Gaudẽtem patrios ſindere ſarculo agros.

Vlpianus de fundo inſtrum. l. inſtrumenta. [Ligones, inquit, ſarculi, falces putatoriæ, bidentes.] Accur. multipliciter exponit.

SARCVLVS eſt inſtrumentum, cum quo ramus abſcinditur, vel aliquid aliud, & cardones & herbæ inutiles exciduntur & euelluntur, quæ naſcuntur inter bonas. Eſa. cap. 7. [Omnes montes in ſarculo ſarcientur.] & 1. Reg. 13. in fin. ſecundùm Ioann. Andr. in proœ. cle. in verſ. ſarculum.

SARDONYX, ychis, lapillus eſt, vnus ex iis qui in pretio habentur, referens colorem Sardij & Onychis, ex quibus videtur compoſitum eſſe nomen. Onyx autem lapis eſt, quem vulgus cornœlam appellat. De Sardonyche Plin. li. 37. multa ſcribit. Vlp. l. 47. ff titu de bonis damn. l. ſi diuus. [Si damnatus, inquit, in digito habuerit aut ſardonycha, aut aliam gemmam magni pretij.] Nebriſſ.

SARMATAE, ſiue Sauromatæ, nam vtroque modo appellantur, populi ſunt Septentrionales, alteri in Aſia, alteri in Europa: nã duplex eſt Sarmatia. Lucan. in 3.

Et iuncto Sarmata velox
Pannonio.

Et ibidem:

Affinis Saramata Moſcho.

De auro & arg. leg. l. argumenta. [Sunt, inquit, nationes quædam quæ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum.] Neb.

SARTATECTA dicuntur ædificia, quæ reparatione indigent.

SARTATECTA dicuntur opera publica quæ locantur vt integra præſtentur, vide Budæum in l. hactenus. ff. de Vſuf. in anno. ad Pandectas.

SATIVS pro eligibilius atque melius, aduerbium eſt comparandi ab eo quod eſt ſatis. Iuue.

Hoc ſatius quàm ſi dicas ſub iudice vidi.
Quod non vidiſti.

Vlpianus de fideicommiſſa libertate. l. ſi debitor. [Satius eſt eum qui agnouit legatum onerari.] Nebr.

SATIS accipere correlatiuum habet ſatiſdare, vnde ſatis acceptio dicitur ſtipulatio, quæ ita obligat promittentem, vt expromiſſores quoque ab eo accipiantur, id eſt, qui idem promittant. l. 5. de Ver. oblig.

SATISDARE, eſt ſecuritatem per fideiuſſores dare. ff. qui ſatiſdar. cogant. l. prima. Vel ſecundùm Azon. eſt alicuius implere voluntatem.

SATISDATIO, eſt cautio fideiuſſoria, vel etiam iuratoria, ſi fideiuſſorem quis dare non poſſit,

fit, require ſuprà Cautio.

SATISFACERE quid ſit, patet in l j. præalle. & ff. de Pig. act. l. ſi rem alienam. §. omnis. & ſatisfactum intelligitur qualitercunque ſatisfiat. ff. Quib. mod. pign. vel hypot. ſol. l. item liberatur. in princ. & ff. de Pign. leg. ſi rem. præalleg. §. ſatisfactum.

SATRICVM, vrbs fuit antiquiſſima Italiæ; de qua Liuius libro 28. [Satrici matris matutæ de cælo, tactam ædem.] Florus de bello Latino, [Satricum atque Corniculum quis credat ? tunc prouinciæ fuerunt.] Scæuola tit. de legatis 3. l. patronus. §. libertis. [Fundum, inquit, Satricanum in religione Niphana.] Neb.

SATYRA, require ſuprà in verbo lex Satyra.

De S ante C.

SCAENA, vt inquit Seruius, in illud Virg. 1. Æneid.

-tum ſyluis ſcæna coruſcis
Deſuper.

poteſt inumbratio interpretari: apud antiquos enim theatralis ſcæna parietem nõ habebat, ſed de frondibus arborum vmbracula quærebat, poſtea tabulata cœperũt componere in modum parietis. Vlpianus de iis qui not. infa. l. quod prætor. [Qui in ſcænam, inquit, prodierit, infamis eſt.] Et ſubdit: [Scæna autem eſt, vt Labeo definit, quæ ludorum faciendorum cauſa quolibet loco vbi quis conſiſtat moueatur, ſpectaculũ ſui præbiturus.] Inde ludi ſcænici dicti, q in ſcæna repræſentabãtur. Sed definitio Labeonis de ſcæna verſatili intelligẽda eſt, de qua Virg. in 3. Georg.

Vel ſcæna vt verſis diſcedat frontibus.

De ſcæna verſatili Plinius & Valerius. Inde dicti ludi ſcænici, qui in ſcæna repræſentabantur, quorum fit mentio à Iuriſconſultis frequenter.

SCAEVA dicitur, qui manu ſiniſtra perinde ac dextra vtitur: nam σκαιὸς Græcè, ſiniſter interpretatur. hinc Romanorum cognomina. Hinc Scæua miles ille Cæſarianus, qui bello ciuili fortiter dimicãs, pro munitione cæſus eſt, & Scæuolarum nobiliſſima familia. Vlpia. de Ædi. edict. l. qui clauum. [Scæuam; inquit, non eſſe morboſum.]

SCANDVLARIVS, eſt faber lignarius qui ſcandulas facit. Sunt autem ſcandulæ ex ligno aſſulatim deſecto. Pli. lib. 16. [Scandulæ è robore aptiſſimæ.] Vitruuius lib. 2. [Scandulis robuſteis aut ſtramentis.] Vegetius lib. 2. de re militari: [Tempore hyemis de tegulis vel ſcandulis porticus tegitur.] Inde ſcandulare, quod ſcandulis cõſtat. Apuleius 3. Meta. [Iam vecors animi tectum ſcandulare conſcendit.] Scandulariorum meminit Iuriſconſ. de iure immun. l. quibuſdam.

SCAPHA, nauigij genus eſt minuſculũ, veluti monoxylon, hoc eſt ex vno ſolidoq; ligno excauatum, ad quod alluſit Virg. in 1. Geor. cùm dixit,

Cauat arbore lintres.

Et eſt ferè quæ deputata eſt maioris nauis miniſterio, & quæ pro tempore nũc ex naui deducitur, nũc in nauem ſubducitur. Dicta eſt autem ſcapha à σκάπτω, quod eſt cauo ſiue fodio. Labeo tit. de fundo inſtruct. l. ſi nauem. Scapha, inquit, nauis, non eſt inſtrumentum nauis. Neb.

SCAPHIVM, vas eſt in quod ventris ſordes excipiuntur. Martialis:

qui

—qui mentora frangis
In ſcaphium mœcha Sardinapale tua. Iuuenalis,
Et ride ſcaphium poſitis cùm ſumitur armis.

Vlpia.in titu.de Auro & arg. leg. l. Quintus Mutius.[Argento autē legato non puto ventris cauſa habita ſcaphia contineri, quia argenti numero non habentur.] Accurſius ſcaphium genus cinguli eſſe dicit & ventris cauſa exponit, quia corrigia eſt pro ventre ſuſtentando, quaſi non ex auro etiam ſcaphæ fieri conſuerint, dicente Martiale:

Ventris onus miſero, nec te pudet, excipis auro. Nebriſſ.

SCAPHA eſt parua nauis. l. ſcapham.ff.de Euict.

SCAPHINA genus eſt cinguli.l. Quintus,§.fi.ff.de Aur.& arg.leg. Imò verò illic legitur ſcaphia numero plurali, à ſingulari ſcaphium, quod ſignificat vas mulierum ad alui excrementa ſuſcipiendum.

SCAPVLA & cuculla veſtes ſunt monachales. in Authen. de nup. §.ſancimus.

SCENA ſecundùm veram ſignificationē, eſt obumbratio vel velatio in theatro vel alio loco, in quo hiſtriones, mimi, vel ioculatores ſiue comœdi ludos ſuos exercent, & ſic videtur accipi C. de ſpectacu.ſceni. & leno.lib.11. Idē verbū habes ff.de his qui no. infa.l.2 §. ait prætor.& 23.diſtin. maritum.& ibi exponit Archid.

SCENICAE mulieres,i.proſtibulariæ vel meretrices.Et dicuntur ſcenicæ mulieres, quæ in ſcena, id eſt, loco turpi, vt proſtibulo ſtant:à ſcena,id eſt theatrali inūbratione vel ſpectaculo circi, vbi conſueuerunt tales proſtare. ff. de iis qui not.infa.l.ij.

SCAEVAE dicuntur, qui promotiorem & expeditiorem habent ſiniſtrā manum quàm dextram. l. qui clauum. §. item ſciendum. de Ædil. edicto.

SCHEDIA Græcè, Latinè dicitur ratis, de qua dictione dictum eſt ſuperiùs loco ſuo.

SCHEMA, id eſt,ordo iudiciorum in Auth.de iud.in prin. vel ſchema,id eſt, ſententia,eod.titu.§.j. aliquando ſchema,id eſt, eremodicium. not. in Authen. qua in prouincia.C. vbi de cri.agi oporter. Aliquando accipitur pro titulo pro ſoluto. in Auth. de eccl. rerum alie.§ pen.

SCHISMA,ſecundùm Goff. eſt illicita diſſenſio,diuiſio vel diſceſſio eorum inter quos vnitas eſſe deberet. Vel ſic, [Eſt illicitus ab vnitate eccleſiæ vel ab vniuerſitate diſceſſus.] Et dicitur à ſciſſura:quia per ſchiſma fit ab vnitate ſciſſura.24 quæ.j.ſchiſma.& differt ab hæreſi, quia hæreſis in princ. ſui habet peruerſum dogma, ſed ſchiſma in fine fingit aliquam hæreſim, vt rectè ab eccleſia videatur receſſiſſe, vt dicit Hiero.24.q.3 hæreſis. Et ſic ſchiſma & hæreſis differūt, ſicut genus & ſpecies,quia omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, ſed non è conuerſò niſi durauerit.

SCHOLA dicitur ſocietas ſcholarium,vel locus in quo diſcunt aliquid, vt ſcholares, vt ſciant ſcientiam & prudētiam, alij militiam,vt tyrones,vt C.de priuil. ſchola.l.ij.li.12.nam ſchola Græcè,eſt vocatio Latinè.

SCHOLARIS,eſt perſona vacans ab humanis negotiis, ſcholaſticis dedita diſciplinis. Et dicitur à χολὴ Græcè, id eſt, vacatio

tio Latinè, & ares virtus, quaſi virtutibus vacans.

SCHOLARES etiam appellãtur militantes in ſacro palatio Imperatoris, & in hoc ſenſu accipiuntur ſcholares in tit. de priuile.ſco.lib.xij. C. nam & ſchola militũ dicitur, auctore Vegetio.

SCIENTIA triplex eſt, eminens, mediocris & ſufficiens. Eminens dicitur illa, per quam quis ſcit difficillimas quæſtiones explicare, & definire in promptu ſine reuolutione librorum. Mediocris verò, per quam quæſtiones difficiles decidit cum reuolutione librorum. Sufficiens autem eſt legitima requiſita ſecundùm qualitatem officij ſeu beneficij, ſecundùm Inn. & Abb. in c. cùm in cunctis. numer. 4. de electio.

SCIENTIAE triuiales dicuntur, quibus maximæ vtuntur ciuitates, vt grammatica, rhetorica, dialectica, phyſica, ſeu medicinales. Inſtit. de excu. tut. §. item Romæ. in gloſſ.

SCIENTIAE quadriuiales ſunt, vt Muſica, Aſtronomia, Geometria, &c. Inſtit. vt ſuprà.

SCISCERE, idem eſt quod ſtatuere ſeu decernere, propriè autem plebs ſciſcere dicebatur, populus verò iubere. Hinc plebis ſcita, id eſt plebis decreta.

SCISSARII, truncarij, & oratorij, idem ſunt.

SCITA ſunt, ea quæ plebs tantùm conſtituit, & vocantur ſcita, eo quòd plebs ea ſciſcit & ſciſcitatur ſeu rogat vt fiant, ſecundùm Iſid. lib. vj.

SCOPARII ſerui, qui domũ ſcopis verrunt ac purgant. l. inſtrumenta. de fun. inſtru.

SCORTVM, eſt meretrix à viris plurimũ attrectata, & cuius nimio coitu genitalia ad corij duritiem obcalluerunt induruerúntque. Feſtus Pomp. [Scorta, inquit, meretrices, quia vt pelliculæ ſubiguntur: omnia namq; ex pellibus facta, ſcortea appellantur.] Iulianus libr. xlj. Dig. titul. pro emptore. l. [ſi quis ſcorto, inquit, daturo pecuniam ſeruis emeret.] Nebriſ.

SCRIBAE cenſuales ſunt qui ſcribunt cenſum. C. de Tabul. in rubric. lib. xij.

SCRIBAE, lographi ſecundùm Accur. dicuntur qui publicis rationibus ſcribẽdis deputati ſunt: nam logos Græcè rationes publicas dicimus latinè, & graphos ſcriptura. Hi etiam numerarij appellantur, vt C. de Suſcep. præpoſit. & arca. l. duos lib. x.

SCRIBAE tabularij ſecũdũ quoſdam olim creabantur ad tempus triennij ad ſcribendum publica ratiocinia prouinciarũ ſeu ciuitatum, ſecundùm Accur. C. eod. tit. in rubr. libr. x. Et propriè ſunt illi, qui ſcribunt nominatos ad munera & honores, & tributa ſoluta, & dicuntur tabularij, quia publicis inſtrumentis præſunt in ſingulis ciuitatibus, & hi appellantur librarij, vt ff. de regulis iuris. l. ſi librarius. & tabelliones, vt in auth. de tabellio. collatio. ij. & ſic poteſt accipi C. de Bo. lib. l. ſi quis. §. primo. licet & aliter ibi exponatur. Aliàs ſcribæ dicuntur, qui circa principes vel alios magnos iudices ſunt deputati pro actis & geſtis conficiendis. Hi quoq; vocantur ſcriptores, notarij, libellenſes, pragmaticales, epiſtolares, exquæſtores, vt C. de Appel. l. præcipimus. & l. in offerendis.

SCRINIARII, & ſcriniorũ memoriales idem ſunt, & magiſtri ſcriniorum etiam ſcriniarij appellan

pellantur tabelliones, vt in ca. ad audientiam. de Præſcriptio. in gloſſ.

SCRVPVLVS, ſiue ſcrupulum lapillus eſt in forma diminutionis à ſcrupo , quod eſt lapis aſper. Aliquando tamen accipitur pro xxiiij. parte vnciæ, à Græcis id pondus gramma dicitur. Priſcia. de ponderib. Semioboli duplum eſt obolus, quem pondere duplo Gramma vocant Scrupulum noſtri dixere priores. Iuſtinian. lib. xj. Cod. titu. de metallariis.l.j. Octonos, inquit, ſcrupulos in baluca , hoc eſt tertiam vnciæ partem: quoniam , vt diximus, vncia quatuor & viginti ſcrupulos continet.Nebriſ.

SCRVPVLOSVS, a,um, accipitur pro ſcrupulis, hoc eſt aſperis lapillis plenus. Vnde res difficiles ſcrupuloſæ dicuntur , & ſcrupuloſitas,illa difficultas, atque examinis ſcrupuloſa ſubtilitas. Vlp. lib.xxiij.tit.de iniuſto teſtamento.l.poſthumus.Licet iuris ſcrupuloſitate nimiáque ſubtilitate teſtamentum ruptum videatur. Nebriſ.

SCRVPVLOSITAS, id eſt , nimia ſubtilitas. l. poſthumus. in princ. ff. de iniuſto teſta. Aliquando, id eſt damnum, not.in gl.§. quia verò leonis.in auth.de non alie.& in l. fin. C.de Neceſ. ſer.here.inſtit.

SCRVPVLVS eſt xxiiij. pars vnciæ: tres ſcrupuli faciunt drachmam, octo drachmæ faciunt vnciam.l. j.C. de metal.& metall.lib.xj.& vide ibi Bart.

SCRVPVLVS etiam quandoque accipitur pro ſolicitudine & dubitatione. l. iij. C. de Interd. matrimo.ducta metaphoricè ſignificatione à ſcrupulis, id eſt, minutis lapillis , qui inſilientes in calceos pedes magna cum moleſtia premere ſolent.

De S ante E.

SEBASTANI, ſiue Sebaſtiani populi ſunt Sebaſtæ verbis incolæ, quo nomine duas vrbes legimus,alteram Cappadociæ,& alteram Samariæ in Palæſtina Iudæa, quæ in honorem Auguſti Cæſaris, qui Græcè Σίβαςος.Sebaſta eſt cognominata. De vtra tamen illarum in titul. de ann. leg.l.liberto.§.Lucius.Iuriſconſ. intellexerit, non liquet, neque multum refert, cùm dicit patriæ ſuæ ciuitati Sebaſtianorum.

SECESSVS, locus à turba & tumultu ſeparatus.l.ſi cùm dies. de recep.arbi.

SECRETARIVM in l. ij. C. de proxi. ſac. ſcri. pro aula,in quam iudices conueniunt ad ius reddendum.

SECVNDVM præpoſitio,multas habet ſignificationes,inter quas & illam, quòd aliquando accipitur pro eo quod eſt pro. Gell. [Sin verò ſecũdum te iudicatũ erit.] id eſt ꝓ te,id eſt(vt vulgo loquũtur)in fauorẽ tuum.Idẽ li.13. [illi vnde petitur crederet, & ſecundùm eũ iudicaretur.] Aliquãdo ponitur pro [iuxta.] Luca.in 8.

Secundùm Aemathiam lis tanta datur.

& Vir.3.Georg.

-Et plena ſecundùm Flumina.

Vlp. titul.de præſcrip,ver.l.duo. [Duo, inquit, ſecũdùm Tiberim cum ambularẽt.] Papinianus li. xliij. Dig. tit. de via publica.l.ædiles.[Eas,inquit, quæ ſecũdùm ciuitatem ſunt vias.] Ant. Nebr.

SECVNDAE nuptiæ dicuntur, cùm aliquis cum aliqua ſecundò nubit:& ſunt omnes nuptię,quę ſequuntur

Digitized by Google

ſequuntur primas nuptias, ſiue ſint tertiæ, ſiue quartæ, & ſic de aliis. de hoc C. de ſecundis nupt. in rubr.

SECVNDICERIVS olim dicebatur, qui ſecundum locum obtinens, ſcriptus erat ſecundo loco in matricula notariorum, vt C. de primice. & ſecundice. l. j. & 2. lib. 12.

SECVNDVS heres appellatur heres ſubſtitutus. l. precibus. C. de impub. & aliis ſubſtitu.

SECVRVS dicitur, qui ſine vlla cura eſt, quē alioqui Iuriſcōſulti vocare ſolēt ſupinum, id eſt ſocordem & deſidem. l. plurimum. de iur. & fac. igno. Securū etiam dicimus, qui vel pignore vel fideiuſſione cautum eſt. l. habere. §. cautum. vbi Alcia. de Verb. ſign.

SED, quandoque capitur aduerſatiuè, & aduerſatur in iure. Quandoque autem adiūcta copula aduerſatur etiam in facto. ff. de pet. hered. l. ſed & ſi. in prin. cum gl. impropriatur tamen, vt in l. 2. in fi. ff. ſi quis cau. vbi quando cum copula ponitur, vt dicendo, ſed & ſi, & aduerſatur ad factum, nō ad ius, imò ſignificat identitatē iuris, & ſumitur illud ſignificatū ex copula, quæ copulat nomina, & non factum ſequēs cum præcedēti, quia nō poteſt, cùm ſit factū diuerſū: copulat ergo quo ad ius. Quādo autē ſine copula ponitur cū cōditione ſi, vel ſine ea, tunc ſimpliciter ſignificat aduerſatiuè quo ad factum, & quo ad ius, vt in l. ſed & ſi. præalleg. ſimiliter in l. 2. in gloſſ. ſuper verbo fortius. ff. Ne quis eum qui in ius vo. vi exi. Significat ergo dictio ſed, aduerſatiuè ſimpliciter vel tātum ad factum ſuum, vel aliud declarat, vel concludit.

SEDITIO dicitur quaſi ſeorſum itio, quia in diuerſū vadūt, alióſque trahūt: vel à ſedo ſedas, per cōtrariū, vt dicit gl. in rubr. C. de ſeditioſis. Et dicitur ſeditio, quietis publicæ turbatio. C. eod. titu. l. j. & ij. de hoc not. 46. diſtin. ſeditionarios. & ibi per Archi. & Ioan. And. de immunit. eccl. ca. decet. lib. 6. Et tales concitantes ſeditionē, puniuntur pœna capitis, vt not. in l. denūciamus. C. de his qui ad eccleſ. confug.

SEDVLARIVM pro lectica ſiue ſella videtur accipere Iuriſconſ. in titu. de ſupellect. leg. l. inſtrumēti. cùm dicit, Rhedæ & ſedularia: nam ſellam à ſede dici, d, mutata in l, omnes grammatici teſtantur: ſellam autem accipi manifeſtum eſt, lege vtroque. N.

SEDVLARIVM, quæ vox habetur in l. iij. de ſupellectili legata. quidam interpretatur ſellam ſeu lecticam.

SELENIS nomen eſt duarum ciuitatum, altera namque eſt Ciliciæ, de qua Lucan. libro 8.

Quo portu mittitq; rates recipitq; Selenis.

Altera Siciliæ, de qua Virgil. 3. Georg.

Palmoſa Selenis.

de hac Iuriſconſ. in titu. de cenſib. [in Sicilia, inquit, Selinis & Traianopolis.] Nebr.

SELLA pro lectica ſiue pro parte lecticæ, in qua ſedet qui lectica vehitur: nam Iuuena. de eadem re ſellam & lecticam dixit:

Centum, inquit, quadrantes lectica petit.

& paulo poſt.

Oſtendens vacuam, & nudam pro coniuge ſellam.

Paulus de Seru. ruſt. præd. l. qui ſella. vtrūq; coniunxit. [Qui ſella, in

ſa,inquit, aut lectio vehitur,ire, non agere dicitur.] quod quàm ineptè ab Accurſio exponatur,in verbo lectica diximus.Nebr.

SELLA idem quod ſedes.Paul.in l. qui ſella. de ſeru. ruſti. præd. accepiſſe videtur pro ſede, in qua ſedet qui vehitur lectica.

SEMIS ſemiſſis,pro ſolidi,hoc eſt aſſis dimidio: vt ſi quis ex ſemiſſe inſtitutus ſit heres,intelligendum eſt dimidiũ hereditatis illi debere cedere.Labeo tit.de vulgari ſubſtitutione. l.ſi pater. Vt vnius,inquit, ſemis apud te maneat.& ibidẽ,le.ſi ꝑ bonorũ poſſeſſionem ſemis ei ſit ablatus.

SEMISSES vſuræ quæ dicantur, & quæ trientariæ, primus omnium oſtendit Hermolaus Barbarus, vir omnium meo iudicio noſtri ſeculi eruditiſſimus: is enim in ſecunda editione caſtigationum Plinianarum lib. decimoquarto in illud, [vſura multiplicata ſemiſſibus:] ex auctoritate Columellæ,atq; ipſa ratione & æquitate, quæ omni auctoritate præſtãtior eſt, manifeſtè demõſtrat, vſuras ſemiſſes eas eſſe quæ ex cẽtenis nummis reddũtur quotannis, habita ratione non centũ, ſed ad duodecim vncias quæ aſſem conſtituũt.Trientarias verò vſuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos, quadrãtarias quæ ternos.De ſemiſſibus vſuris dixit Plinius,] Vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt.] Quòd ſi ex centum quotannis quinquaginta redderẽtur, eſſet profectò inciuilis & iniqua. tanto mitiores, quæ triẽtes & quadrãtes appellantur. De triẽtaria vſura Capitolin⁹ in Alexãdro ſcripſit,exercuiſſe illũ trientarium fœnus vt æquiſſimũ,& leuiſſimũ ad vſum reipublicæ. de hac quoq; ſcribit Pau.in tit. ad legẽ Falcidiam. l.ſi heres. [Si reipublicæ, inquit, in annos ſingulos legatum ſit,cum de lege Falcidia quæratur. Marcellus putat tãtũ videri legatum quantum ſufficiat ſorti ad vſuras trientes eius ſummæ quæ legata eſt colligendas.]Eſt ſenſus legis,ſi reipub.legati eſſent in annos ſinglos quater mille nummi,& centum milibus nummorũ, quibus æſtimatur hereditas, quaterni milleni colligerentur quotannis vſuræ trientis nomine. Quòd ſi (vt iſti legum interpretes putãt)vſura triẽs eſſet nõ quatuor ex centum, ſed triginta tria, ſequeretur hoc incommodum, quòd ſi hereditas centum milium nummorum foret,& ex ea in annos ſingulos vigintiquinque legarentur, quis tã ſtupidus, támq; nullo ſenſu talem hereditatem adire vellet, quæ quarto demum anno abſumeretur,& obligatio nihilominus legati tota maneat.Hoc legum interpretes non conſiderantes omnia miſcẽt atq; perturbãt, neque tamen enarrant, aut aliquid certi enunciãt. Accurſius in primis, qui exemplo quod ponit exponendo legem,omnino fatetur ſe ignorare quid ſit vſura triens. Sic etiam intelligendum eſt,quod Scæuo. libro vigeſimoſecundo Dig. ti.de vſuris. l. qui ſemiſſes ſcribit: [Qui ſemiſſes, inquit, vſuras promiſit per ſingulos annos, & minores præſtitit, heres creditoris ſemiſſes petit,]&c.Sed vt liquidò ante oculos ponamus, quid ꝑ vſuras ſemiſſes ĩtelligẽdũ ſit,licuit ad verbũ transferre,quod ſcribit Columella,li.4. de Re ruſtica. [Vinitor,inq̃t, licet ſit emptus ſex vel

Digitized by Google

potius octo milibus ſeſtertiis, tum ipſum ſolum octo iugerum totidem milibus numerorũ partum, vineáſque cum ſua dote, id eſt cum pedamẽtis & viminibus binis milibus in ſingula iugera poſitas duco. Fit tum in diem conſummatum pretium ſeſtertiorum vigintinouem milium. Huc accedunt ſemiſſes vſurarũ ſeſtertia tria milia & quadringẽti octoginta nummi biennij tẽporis, quo velut infantia vinearum ceſſat à fructu fit in aſſem ſumma ſortis & vſurarum triginta duorum milium quadringenorum octoginta nummûm. Quod quaſi nomen ſi vt fœnerator cum debitore, ita ruſticus cum vineis f cerit, eius ſummæ vt in perpetuum prædictam vſuram ſemiſſium dominus conſtituat, percipere debet in annos ſingulos mille nongentos quinquaginta ſeſtertios nummos.] ex his Columellæ verbis euidẽtiſſimè colligitur ex vſuris ſemiſſibus non quinquagenos decẽtenis, ſed ſenos duntaxat in annũ redire creditoribus, ſicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. An. Nebr.

Semestre, eſt tempus ſex menſium, & duo ſemeſtria faciunt annum vide Inſtit. de excu. tuto. §. item diuus. in gloſſ.

Seminarivm, locus eſt ſubactus quo ſemina, id eſt, ſarculi vel vitium vel aliarum arborum panguntur, vt cùm ad certam quantitatem excreuerint, vt vinetum, pomarium, arbuſtúmve tranſplantentur.

Semis colligitur ex ſex vnciis, & eſt dimidia pars aſſis, & dicitur quaſi ſemias. C. de metat. l. hac lege. lib. 12.

Seminecis, id eſt ſemimortui, vt in l. qui indignum. C. de teſta. vbi dicitur, [Non ſunt neceſſaria obſeruari monumenta verborum quæ ſeminecis & balbutientis lingua profundit.]

Semita, id eſt via. l. ſi ex plagis. ff. ad l. Aquil. c. ad audientiam. de homicid.

Semper, id eſt omni tempore & omni caſu. l. ſemper. ff. de iur. immu. & not. l. prima, ff. Solu. ma. & denotat continuationẽ, vt inſti. in procœ. ibi, ſemper Auguſtus. & l. ſecunda, in fin. C. de Epiſco. & cle. aliquãdo hæc dictio ſemper, ſubauditur à iure. l. iuris gentiũ in princip. ff de pact. Aliquãdo ſemper fieri dicitur quod fit horis debitis & ordinatis, & ita exponitur in ca. ſi laicus. trigeſimaprima diſtinct. Aliquãdo ſemper, id eſt in perpetuum. l ſi. ff. ad l. Pompe. de parricid. Aliquãdo ſemper, id eſt ſine temporis præfinitione, §. appellatur. inſti. de except. & l. in cognitione. ff. ad Sylla. Aliquando denotat animi motum. Iuuenalis,

Semper ego auditor tantùm?

Et de ſua expoſitione vide Spec. in tit. de reſtit. in integ. §. iiij. circa medium, & per Bartol. & alios doct. in dicta lege prima, Digeſt. ſolut. matri.

Senatores, dicuntur magiſtratus populi, quaſi ſeniores: nã ſecundum Azon. leges prius fiebant à populo eiúſque interuẽtu: ſed quia aucto populo cœpit difficile cõuenire in legibus cõdendis, ideò elegit populus centum ſenatores, vt C. de Peti. hered. l. vltim. vt ipſi vice populi cõſulerẽtur, & quicquid ſtatuerent lex eſſet. Senatores autem ſunt, qui à patritiis & cõſulibus vſque ad viros illuſtres deſcẽderunt. & hi ſolebant dicere ſentẽtiam

tiam in ſenatu, quare etiam conſulem Romanum vocamus ſenatorium magiſtratum, vt ff. de Sena. l. vltim. & Inſt. de iure nat. ge. & ciui. §. lex eſt. Senatores etiam dici debẽt ſenatorum filij & nepotes ex filiis nati, non autem nati ex filiabus. vt l. liberos. ff. de ſenato.

SENATVS eſt cœtus ille honeſtiſſimus ſenatorum, qui centum erant numero, vt dicit Azo ff. de Legi. & ſenatuſconſ. & parificatur ſenatus principi, vt puta cùm habeatur vice populi, & ante imperatorem per populum, & poſt imperatorem per principem cõſtitutus fuit ſenatus, vt ff. de orig. iur. l. 3.

SENATVSCONSVLTVM, eſt quod tantummodo ſenatores habito conſilio populi cõſulendo decreuerunt, ſecundùm Iſidor. libr. v. Et nota quòd multiplex eſt ſenatuſconſultum, vt infrà patet.

SENATVSCONSVLTVM Apronianũ, aliàs Sempronianum, omnibus ciuitatibus fideicommiſſariam hereditatem iubet reſtitui, & in eam & ad eam omnes actiones transferri.

SENATVSCONSVLTVM artificianũ, aliàs artificulianum, eſt, quo cauetur, vt præſides prouinciarum cognoſcant in prouinciis de libertate, licet heres non ſit illius prouinciæ.

SENATVSCONSVLTVM Claudianum ſtatuerat, quòd mulier libera ſeruili amore capta, ſi ei denunciatum eſſet à domino, ne cõmiſceretur ſeruo ſuo, & iudex ſuper ea cauſa admonuiſſet, nec ipſa acquieſceret, ſubſtantiam ſuam & libertatem amittebat, & fiebat ſerua vel ancilla domini denunciantis, quod, quia viſum eſt miſerabile & indignũ, ſublatum eſt.

SENATVSCONSVLTVM Limaſianũ dicitur, quo cautum eſt, ſi abeſt illi iuſta cauſa qui libertatem debet, & hoc pronunciarunt, fit quòd per idem libertas ei competat, ac ſi ab ipſo directè data eſſet.

SENATVSCONSVLTVM Domitiani temporibus factum eſt, quo cautum eſt, qui per colluſionem ingenuus iudicatus eſſet, cùm eſſet re vera ſeruus, fieret ſeruus eius qui colluſionem detexiſſet.

SENATVSCONSVLTVM Fauianum in deſuetudinem abiit, introducens adoptionem fieri per tres mares adoptantes, & tres intercedentes emancipationes.

SENATVSCONSVLTVM Iulianũ dicitur, quo directam ſibi ſerui accipiunt libertatem, cùm illi à quibus libertates erant relictæ, à prætore vocati nolunt adeſſe.

SENATVSCONSVLTVM Iuncianum, aliàs Vincianum, poſt pronunciationẽ ad libertatem producit propriũ heredis ſeruum, ſiue dominus iuſta cauſa abſit, vel latitet, ſiue non vult manumittere.

SENATVSCONSVLTVM Largianum merito eſt abrogatum, latinam inducens libertatem: quia quis morte ſua eripiebatur extra libertatem.

SENATVSCONSVLTVM Libonianũ eum coërcet, qui ob inſtruẽdam actionem vel teſtimonium dicẽdum pecuniam acceperit pactuſve fuerit. Item qui perfecto inſtrumento, legatum ſibi adſcribit. Item qui heredem in exheredationem, aut in alicuius condemnationem legatum aſcribit.

SENATVSCONSVLTVM Macedonianum habet locũ quando

aliquis filiofamilias in poteſtate patris exiſtēti mutuo pecuniam tradidit, quia hoc ſenatuſcōſultum prohibuit mutuam pecuniā dari filiis familias, ne onere debitorum prægrauari eſſet occaſio machinandi mortem patri. Si autem contra ſenatuſconſultum iſtud quis filiofamilias nummos tradiderit, traditos amittat, niſi ipſe filius familias habeat caſtrēſe peculium vel quaſi caſtrenſe: eo enim vtitur vt paterfamilias. Eſt autem dictum Macedonianum ſecūdùm Azo. C. eo. ti. à Macedone peſſimo fœneratore qui tradendo pecuniam, etſi non expreſsè, tamen tacitè & velatis verbis ſuadebat de occiſione patris. Et no. quòd Macedoniano renunciari non poteſt, vnde poſt ſententiā datur exceptio ex eo. ff. ad Macedoni. l. j. & ratio eſt, quia eſt inductum in fauorem filiorumfamilias, & in odium creditorum. ff. de cond. indeb. l. qui exceptionem. Hæc Goffre. de Nuncia. §. renunciatur.

SENATVSCONSVLTVM Numianum cenſuit, non licere libertinis ſtatum ſuum priuatis pactis immutare, pœna contra colluſorem ſtatuta, & iure patronatus in detectorem colluſionis tranſlato.

SENATVSCONSVLTVM Orficianū ad ſucceſſionem matris inteſtatæ filias vel filios legitimos ſiue vulgo quæſitos vocat, niſi mater ſit illuſtris, cuius filium nominare ſpurium ſatis eſt acerbum.

SENATVSCONSVLTVM Pegaſianum ſtatuit, vt quando ſcriptus heres rogatus eſt totam hereditatem vel pluſquam dodrantem reſtituere alicui, liceat ſcripto heredi totius hereditatis quartam partem retinere, quo caſu onera hereditaria ſuſtineat inter ſe & illum, cui hereditas reſtituitur, inter quem & ipſum cui hereditatem reſtituit, ſtipulationes ſolebant interponi, vt communicent pro rata parte lucrum & damnum.

SENATVSCONSVLTVM Piſonianum vult, vt ſi pœnæ obnoxius ſiue ſeruus veniſſet, quando animaduerſum ſit in eum, pretium venditor præſtet emptori.

SENATVSCONSVLTVM Plurianū de liberis agnoſcendis loquitur, qui poſt diuortium eduntur: per hoc permittitur mulieri, ſi putet ſe prægnantem, denunciare marito ſuo intra xxv. vel xxx. poſt diuortium, ita quòd niſi maritus cuſtodes miſerit, aut contrarium nunciauerit ex ſe eam non eſſe prægnantem, cogatur partum agnoſcere tanquam ſuum. Si verò ipſa oppreſſa fuerit, nullum huic partui generat præiudicium.

SENATVSCONSVLTVM Sillanianum & Claudianum, punit ſeruos capite, qui dominis ſuis cùm vocarentur omnimodam opem vel auxilium (inquantum potuerint) non tulerunt vel impenderunt, cùm ipſi hoc viderēt & audirent. Et ponit edictum in quo prohibetur teſtamenta aperiri, recitari, vel deſcribi, vel hereditates adiri, ſub certa pœna ante queſtionem adhibitam de morte defuncti, & contrà facientibus pœnam imponit: vt lege ſi quis in graui. §. quod autem. ff. eod.

SENATVSCONSVLTVM Tertyllianum, quo cauetur matri non auiæ de ab inteſta. ſucceſſione deferēda, vt mater ingenua trium liberorū ius habens, ſi libertina quatuor, filio ſuccedat defuncto non exiſtentibus legi-

timis

timis liberis vel emancipatis, nec à patre nec à matre defunctis, ſed nouo iure. & ſi ſolum vnum peperiſſet, ſiue ſit ingenua, ſiue libertina, idem ius verſatur. Vel Senatuſconſultum Tertullianum dicitur, cùm matres vocantur ad hereditates filiorum, vt inſtitut. de ſenatuſc. Tertyll. per tot. & not. in l. j. ff. eod.tit.

SENATVSCONSVLTVM Traianum, aliàs Caruianum, ſtatuit ſi inter plures heredes infans ſit qui fari non poſſit, & ipſi rogentur ſeruum manumittere, non ideò libertas intercidat, quia fari non poteſt infans, nec ſeruum poteſt vēdere, ſed æſtimatis partibus ſeruum manumittant ſalua portione infantis.

SENATVSCONSVLTVM Trebellianum à nouo iure incremētum & formam hanc accepit, vt excluſo ſenatuſconſulto Pegaſiano, liceat hereditatem reſtituenti, quartam partem retinere inter ipſum & fideicommiſſariū pro rata portione diuiſis actionibus contra communem ſtipulationem: & ſi totam hereditatem volens reſtituerit, ad eum & in eum omnes transfert ſtipulationes.

SENATVSCONSVLTVM Turpilianum, quo ſtatuitur, ne quis publici iudicij crimē intentans, ab accuſatione publici criminis cauſa ordinata, id eſt, poſt inſcriptionem & fideiuſſionem datam, reſiſtat, abolitione non impetrata.

SENATVSCONSVLTVM Velleianum inductum eſt in fauorem mulierum, ſcilicet illarum quæ leuitate ſua & ſexus fragilitate ſe & ſua obligant pro aliis fideiubendo: vel obligationem in ſe recipiendo. Per hoc ſenatuſconſultum eis ſubuenitur, & conceditur vt & ipſæ indemnes ſeruentur: & ſi cōueniantur pro tali obligatione, poſſunt opponere exceptionem ſenatuſconſulti Velleiani. Ceſſat autem hoc ſenatuſconſultum, cùm mulier renunciauit Velleiano, & omni auxilio. ff. ad Velleia. l. vltima. Et dictum eſt à Velleio conſule qui fuit auctor illius ſtatuti. Et nota quòd mulier poteſt renunciare Velleiano abſque alia certioratione, vt not. in l. iuris ignorantiam. C. qui admit. ad bonorum poſſeſſionem. & Baldus ibi diſtinguit tria membra, aut mulieris interceſſio, vel fideiuſſio, eſt ſecundùm leges, aut præter leges, aut contra. Primo caſu non eſt quærenda certificatio, cùm non ſit opus renunciatione ex quo lege permittente fideiuſſit. Et ſunt quinque caſus. Primus, ſi intercedendo aliquam pecuniā recipit, & ſic ſe obligat. lege aliquando. in principio, digeſt. ad Velleianum. Secundus, ſi ſecundò interceſſit. l. ſi mulier perfectæ ætatis. C. eo. tit. Tertius, ſi pro dote fideiubeat. l. finali. eod. ti. Quartus, ſi pro libertate alicuius & in cauſa pia. Quintus, ſi apud minorem intercedat. ff. de minoribus. l. ſi apud. ſecūdo caſu aut certificata, aut non. Si primū, valet renunciatio, ſeruata ſolennitate, videlicet, cum inſtrumento publico, & teſtiū ſubſcriptione. Si ſecundum, non valet. Fallit tamen in duobus caſibus. Primò, quādo fit renunciatio in iudicio, valet colore & fauore iudicij. Secūdò, ſi interuenit iuramētū, valet ſecundū Bar. in l. ſciendum. ff. de verborum obligat. & ſecundum Baldum in Auth. ſacramēta

puberum. Cod.ſi aduerſus vendit. Tertio caſu contingit contra legem fideiubere duobus modis. Primo pro marito, non in ſui vtilitatem, ſed mariti. Secundo omiſſa ſolennitate inſtrumenti & teſtium. Hæc addit Bald. ſuper additionibus Io. And. in ſpec. tit. de diſpu. & alleg.

SENATVSCONSVLTVM Vincianum: vide ſuprà, in verſic. Senatuſconſultum Iuncianum.

SENATVSCONSVLTVM Voluſianum ſtatuit, quòd qui improbè in litem coëunt, vt quicquid ex condemnatione in rem ipſius reditum ſiue relatum ſit, inter eos communicetur. lege Iulia de vi priuata tenentur.

SENEX multipliciter dicitur. not. ff. de Adopt. l. ſi pater. §. ij. de teſti. l. inuiti. & vide Cod. de his qui non imple. ſtipen. l. ij. Aliquando dicitur ſenex maior lxx. annis. C. Qui ætà. l. vnica. Item adde quis dicatur ſenex, per Felin. in cap. quoniam. in princ. verſic. ad tertiam. vt lit. non conteſt.

SENES & valetudinarij qui dicitur, vide Panor. in cap. quoniam frequenter. in viij. colla. verſic. tertiò principaliter quæro. & verſ. ſeq. vt lit. non conteſt.

SENIVM eſt quadruplex, ſcilicet naturæ, gratiæ, culpæ, & æternæ gloriæ, vide Alb. in ſuo dictio. in verſic. ſenium.

SENSVS ſapientis non arbitratur contra iura. vnde quando alter contrahentium paciſcitur aliquid facere ad ſenſum ſapientis, alter contrahentium tenetur ea facere, quæ de iure fieri debent ſuper illo contractu, quia ſapiens arbitrari contra iura non poteſt, aliàs ſapiens non eſſet.

SENTENTIA ſecundum Azo. in ſum. Cod. Quo. & qua. iud. ſen. profer. debet. quandoque poteſt dici cuiuſcunq; orationis ſignificatio. Quandoque ponitur pro opinione magiſtrorum. Quandoque dicitur quicquid alicui de re aliqua placet. Quandoq; eſt deportatio. Quandoque excommunicatio, vel interdictum, ſed impropriè, quia excommunicatio vel interdictũ potiùs punit quàm finem cauſæ imponat. Ideo potiùs poteſt dici pœna quàm ſententia vel diffinitio. Quandoque ſententia dicitur, quodcunq; iudicantis præceptum, non naturæ, non iuri, non bonis moribus contrarium. Et ſecundùm hanc ſignificationẽ diſtinguitur, quia ſententiarum alia eſt diffinitiua, alia interlocutoria, alia conuentionalis, alia quæ dicitur præceptum, alia mulcta, alia diſpenſationis. Et poteſt ſic deſcribi ſententia diffinitiua. Eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ finem imponens. ff. de Re iudic. lege prima. Et addunt quidam ad diffinitionem, indubitata, & quæ nullo remedio retractari poſſit: per legem elegãter. §. ſi poſt rem iudicatam. ff. de Con. ind. Vel ſic deſcribitur ſententia diffinitiua, [Eſt diffinitio iudicialis, controuerſiæ finem imponens, ex pronunciatione iudicis damnationem vel abſolutionem cõtinens.] Et hæc principalem diffinit quæſtionem, vt quando auditis vtriuſque partis allegationibus cauſa terminatur, & finis principali negotio imponitur, quam ſemel latam iudex reuocare non poteſt, & iudex eſſe definit, quia officio ſuo functus eſt, licet retineat iuriſdictionem ad exequendum, de offic. dele. c. in literis. & cap. quærenti. Sed an corrigere poſſit ſi dicat abſolutè pro

Digitized by Google

pro condemno, vide Goffredum in Summa, de Sentent. & Re iudic.

SENTENTIA interlocutoria, eſt ſententia ſemiplena, quæ profertur inter principium & finem cauſæ, non ſuper principali, ſed ſuper emergentibus, & incidentibus quæſtionibus, puta ſuper libello offerendo vel concipiendo, vel danda dilatione aut deneganda, & ſimilibus, principali cauſa durante, vnde quando iudex non reſidens pro tribunali interloquendo inter partes ſine ſolẽnitate ſcripturæ aliquid pronũciat de plano, & ſuper aliquo incidenti vel emergenti extra primum intentum principale, hanc reuocare poteſt iudex, ſiue ſit ordinarius, ſiue delegatus, ſiue arbiter: debet tamen cum cauſæ cognitione ferri, & iudice concedente nõ procedente, iij. quæſtione iij. Co. de Induciis. §. ſpatium. ſecundùm Goff. & ſententiam interlocutoriam fert iudex cõtra reum contumacem, quando citato reo & non veniente, pronũciat actorem fore mittendum pro menſura debiti declarati vel rei petitæ. De emergenti quæſtione, vt quando eſt quæſtio inter partes vel aduocatos, vtrum aliquis ſit recipiendus in teſtimonium, &c. vt ſuprà. Et illa ſententia tranſit in rem iudicatam quo ad duo, ſcilicet vt remedio appellationis attentari non poſſit, & vt excipiatur ex ea. c. cùm dilectus. de Elect. in fin. non autem vt ex ea agatur actione in factum, ſicut ex diffinitiua. A qualibet enim tali poteſt appellari ſecundùm canones, nõ autem ſecundùm leges. generaliter fallit in caſibus, lege ſecunda, Cod. vt lit. penden. vel dicitur, Si interlocutoria ſit talis quę abſorbeat totum ius alicuius, & inſtar habeat diffinitiuæ, ita vt poſt interlocutoriam non ſit opus ad appellandum à diffinitiua, ſi ab ea appellatur, ſecus ſi poſt interlocutoriam ſaluum ſit beneficium appellationis à diffinitiua. Goffr. tenet primum in ſum. eod. titu. de Sent. & re iud. Item interlocutoria ſecundùm eundem [eſt declaratio iudicialis ſuper aliquo articulo ſummariè ius tribuens inter partes.] Et finaliter omne verbum à iudice in iudicio prolatum, iudicialiter faciens ad cauſam, eſt ſentẽtia interlocutoria, vt in Auth. de litig. §. omne. collat. viij. & c. Et notandum, quòd aliud eſt ſententia, & aliud eſt ſtatutum. Nam ſtatutum fertur pro futuris delictis, dicendo: Statuimus vt nullus hoc faciat, & faciens ſit excommunicatus ipſo facto. vt not. in c. fin. de conſtit. libro ſexto. Sententia verò prolata ſic, [Excommunico te ſi furtum feceris,] prohibetur furtum, quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudicẽ. de hoc gloſſ. opti. de ſentent. excom. c. Romãna. li. vj. & c. à nobis. de ſen. exc. Itẽ differt ſententia à canone in hoc, q̃a canon archiepiſcopi in prouinciali Concilio ligat ſubditos totius prouinciæ, viceſimaoctaua diſtinctione, capit. vltimo. Sententia autem archiepiſcopi dicendo, [Quicunque furtum fecerit, ſit excommunicatus,] non comprehendit ſubditos totius prouinciæ, ſed ſolius diœceſis ſuæ, vt eſt gl. in c. Romana. præal. Item ſententia excommunicationis ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta, tenet. xj. q. iij. c. j. niſi in duobus caſibus, ſcilicet poſt appellationem legiti-

Digitized by Google

mam, & intolerabilem errorem in forma.c.per tuas. de Sent. excom. ſolet. & c. venerabilis.eod. tit. lib.vj. Et quomodo ſententia tribus modis dicitur iniuſta, ſcilicet ex cauſa, ex animo,& ordine,eſt glo. iij. in c. ſacro. de ſen. exc. & illud iterum verum eſt in ſententia excommunicationis, in qua eſt ſpeciale quòd teneat nō ſeruato iuris ordine, aliàs aũt ſententia lata iuris ordine non ſeruato, non tenet. Cod. de Sen. & interlo. om. iud. l. prolatam. Item de diffinitiua & interlocutoria eſt gl. in clemen. vnica, ſuper verbo diffinitiua.de ſequeſtr. poſſeſſ.& fructuum. Et no. quòd ſentētia lata ſuper verbo poſſeſſorio dicitur diffinitiua, ſecundũ gloſſ.in c.fi.de Iudi. & intelligitur quando cauſa poſſeſſionis eſt deducta principaliter in iudiciũ, vel habet annexum petitorium: ſecus ſi per accidens veniret in iudiciũ. Etiam diffinitiua prout imponit finem cauſæ, nunquam datur ſuper poſſeſſione, niſi ſit proprietas annexa,vt ibi not.

SENTENTIA conuentionalis, eſt amicabilis cōpoſitio, vt quãdo iudex conuenit aliquem & commonet eum ne faciat contra conuentionem,Alias ſententias, ſcilicet [præceptum, mulctam, diſpenſationem,] require in locis ſuis.

SAEPE nota regulam in contrarium,vt in §.in fraudem. Inſtitu. Quibus ex cau. manum.nō licet.

SAEPIVS,id eſt,aliquando,regulariter tamen contrarium ſignificat, & verificatur in duabus vel tribus vicibus. Item facit cōtrarios caſus ſpeciales. l. ſi in diem. §.ſeruo. ff. de cond. & demonſtr. ſecundùm Dynum.

SEPTA, oppidum eſt Aphricæ Mauritaniæ,ex aduerſo Mellariæ poſitum,quæ nunc Tariſa, illud Cepta vulgò dicitur. In Codice tit. de Officio præfe. prætor. Aphricæ. l. in nomine Domini. [Iubemus,inquit,in traiectu qui eſt circa Hiſpaniam, qui Septa dicitur.] Nebri.

SEPTA ſunt clauſuræ, & dicitur à ſepio,vt eſt gloſſ. in Clementina in agro.de ſtatu mona.

SEPTVM, quod eſt à ſepiendo dictum,cōplura ſignificat: nam ſepta dicuntur quæ ſunt munita ſiue lapidibus ſiue fornaceis parietibus,hoc eſt terra pauita,ſiue ex lignis, ſiue etiam ex veprib. & ſpinis. Hinc dicta Romæ ſepta in campo Martio. Hinc ſepta à Iuriſconſulto appellantur, quæ ſunt oppoſita ad foſſas inciles, ne aqua fluminis euagetur. Vlp. libro 40. Dig. tit. de riuis.lege j. [Septa ſunt,inquit,quæ ad incile opponuntur aquę deriuandæ cōpellendæve ex flumine cauſa, ſiue lignea ſiue lapidea ſint.] Neb.

SEPTVNX ſeptem habet vncias. Require ſuprà,As.

SEPVLCHRVM,eſt locus,in quo mortuus continetur vel ſepultus eſt. Sed monumentum dicitur idem locus ſine corpore. Require ſuprà,M.

SEPVLTVRA ſecundùm Goffr. quandoque dicitur officiũ quod impenditur ſepeliendis. Quãdoque ipſa terra ad vſum ſepulturæ deputata. Quandoque tumba marmorea,vel lapidea, vel locus concauus in eccleſiaſtico cœmiterio factus, in quo corpus Catholici quieſcit. Item ſepultura [eſt ius funerãdi in eccleſiæ cœmiterio.]Eſt autem ius funerandi, poteſtas ſepeliendi in cœmiterio proueniens Eccleſiis ex conceſſione Pontificis.

SE-

Digitized by Google

SEQVELA dicitur omne, quod naturaliter ſequitur ad aliud: vt iumentum, equã: vitulus, vaccã.

SEQVESTER, eſt is apud quem res litigioſa deponitur à pluribus & ſequeſtratur, vt ei qui in cauſa vicerit reddatur: dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contẽdunt, committitur res. de ver.ſig. l. ſequeſter. vide extrà, de Iudic. c. examinata. Eſt enim ſecundùm Goff. depoſitarius rei in iudicium deductæ, vt ff. Depoſiti. l. propriè.

SEQVESTRVM, eſt illud ſcriptum, quod de ſequeſtratione conficitur: & ſi ſit ex cauſa voluntaria, transfert poſſeſſionem in ſequeſtrum: ſecus ſi ex cauſa neceſſaria. l. Intereſſe puto. ff. de Acq.poſſ. & no. in c. examinata. de Iudic. in gloſſ. & in gl. Clem. vnic. de ſequeſtra.poſſ.

SEQVESTRATIO eſt rei, de qua agitur vel controuerſia eſt, ſeparatio vel depoſitio, vel poſſeſſionis interdictio. Interim enim quòd res apud ſequeſtrum eſt, nec actor nec reus poſſidet, vt ff. de ſtatu ho. l. libertus. Non poteſt autem illa depoſitio, quæ ſequeſtratio dicitur, fieri, niſi à pluribus, quãuis aliàs & vnus & plures deponere poſſint, vt l. licet. ff. depo. Nam plures rem litigioſam deponunt, quando de voluntate partium fit. Etiam vnus deponere poteſt de mandato iudicis, vt in gl. c. examinata. de iud. & ibi per doct. Et not. quòd ſecundùm Goff. ſequeſtratio fit aliquando cauſa omittendæ poſſeſſionis, & tunc neuter litigantium poſſidet, ſed ſequeſter. Aliquando cauſa cuſtodiæ, & tunc poſſeſſio remanet penes poſſidentem. Et generaliter prohibita eſt ſequeſtratio. C. de prohib. ſequeſtra. lege vnica. Permiſſa verò caſualiter. Primò voluntate partium, vt lite finita res victori detur. Secundò ex neceſſitate, ne perſona ſuſpecta cum re mobili aufugiat. Tertiò, ne perſona ſuſpecta circa rẽ immobilẽ fructus depopuletur vel diſſipet. Quartò, propter contumaciam non cauentis in collatione bonorum facienda. Quintò, ſi ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis proclamat in libertatem. Sextò, cùm appellatur ab executore. Septimò, cùm timetur de ſæuitia viri, nec poteſt ſufficienter vxori caueri, ſequeſtratur vxor. Octauò, ne perdatur vendendi commoditas. Nonò, cùm aliquis de comitibus præſidis furtum patitur, nam res ſequeſtratur vſque ad tempus ſucceſſoris præſidis. Meritò enim ſequeſtratio fieri non debet, niſi tunc demum cùm timetur nẽ poſſeſſor vel appellans fructus depopuletur, ſecundùm Goff. in ſumm. Alios caſus vide in cle. Vnica. eod. titu. & l. j. ff. de col. bo & ſecundùm Archid. in c. quia res. xj. qu. j. vbi latè de hac materia. & per Io. Mona. & Ioann. And. in regula locupletari. de reg.iur.lib. vj. vide etiam glo. fin. in c. dilectus. de ſequeſtra. poſ. cum ibi not.

SEQVIORIS vitæ eũ vocat Vlp. in l. cùm ij. de tranſ. qui ſibi ex ſe alimẽta ſuppeditare nequeat, ſed de alienis laboribus pendeat.

SERIA, vas eſt fictile vino aliſsve rebus adſeruandis aptũ. Perſius:

O ſi ſub raſtris crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule.

Inde per diminutionem idem auctor deduxit ſeriolam. Vlpian.

in tit.de verb. ſignifica.l.vinaria. [dolia,inquit,& ſerias tandiu in ea cauſa eſſe, quandiu vinum continerent.]

Seriae, vaſa ſunt fictilia oblonga,de quibus Liuius in 4.ſecundi belli Punici,ſic inquit, [Et in vico hiſtrico fontem ſub terra tanta vi aquam duxiſſe, vt ſerias doliáque, quæ in eo loco erant prouoluta,velut impetus torrentis tulerit.] & de his intellexit Vlpia.in l. vinaria vaſa. ff. de ver. ſig. licet alij aliter. & in l. ſed & ſi quid.§.proprietatis.vide ibi gl. ff.de Vſufruct.

Sericoblatae, dicuntur veſtimenta quæ inſeruntur & texuntur ſerico, vt l.lotas. C. de Murilė.lib.11. ſecundùm Accurſ.

Legendum Sericoblattae duplici tt, vt ibi atteſtatur Alc. Nam blatta dicitur purpura: vnde Sericoblattæ, veſtes purpureæ ſerico intextæ.

Sericvm, quemadmodum diximus in verbo bombycinus, lanæ genus eſt, quod apud Seras Indos ex arboribus depectitur, non illud quod vulgò creditur. Horat.in Epodo:

Inter ſericos iacere puluillos amant.

Vlp.tit.de Aur.& arg.leg.l.veſtis. [Veſtimentorum,inquit,ſunt omnia lanea,linea, vel ſerica, vel bombycina.] Neb.

Serviana & quaſi Seruiana actio.Require ſuprà,Actio.

Servitvs, eſt conſtitutio iuriſgentium, qua quis contra ius naturale alieno ſubiicitur dominio. Et quando ſeruitus inducta ſit,vide gl.ſuper verbo ſeruus.de Iudæ. & Sarra. c.ita quorundam. optimam glo.ſuper ver. ſeruitutes, diſtinct.j. ius gentium. Sunt autem duplices ſeruitutes, ſcilicet,prædiales,& perſonales.

Servitvs prædialis, eſt quædam conſtitutio qua prædium prædio ſubiugatur, & ſeruitutes prædiales lex reales appellat, quæ ſequuntur prædia, & earum conſtitutio eatenus tenet, quatenus expedit prædiis, id eſt, ad fructus eorum percipiendos.

Servitvtvm autem prædialium aliæ ſunt vrbanæ,& aliæ ruſticæ, ſed has quidem ſeruitutes lex dicit eſſe iura cōmunia, quæ libertatis ſunt, vnde not. ſecundùm Azon.in ſumm. C. de ſer.& Aquædu. quòd hoc verbum, ius, in eadem lege & in eadem voce ſupponit pro ſeruitute. Dictio enim ſemel poſita, duas quandoque importat ſignificationes, ſcilicet, propriam & impropriā, vel vtramque. Propriè autem ſecundùm diuerſa dicuntur ſeruitutes. Nam ſi non poſſem ex ædibus meis exire in agros meos vel peruenire ad viam publicam niſi per agros tuos, vel hortos, & emam à te licentiam eundi, hæc licētia dicitur ſeruitus itineris, quia prædium tuum in hoc mihi ſeruit.Et harum ſeruitutum quædam habent cauſam continuam, quædam quaſi continuā, & quædam diſcōtinuam, ſecundùm gio. in l.ſeruitutes. magna. in prin.in gl. magna.ff de ſeruit. tit. gen. Et quæ ſeruitus dicatur habere cauſam continuam, & quæ diſcontinuam, declarat Bar. in l.ij.C.de ſerui.& aqua.

Servitvtes ruſticæ, ſunt quæ prædiis ruſticis debētur, velut iter,actus,via,aquæductus,aquæ hauſtus, pecoris appulſus ad aquam, ius paſcendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, quæ tria vltima poſſunt dici nominatæ ſeruitutes ruſticæ, ſed ſuperiora propriis nominibus carent.

tet, quæ omnia require locis ſuis. Nam iter eſt ius, quo ex æde mea per agros tuos poſſum in vicos publicos exire vel intrare: ſed aquæ hauſtus eſt, vt aquam haurire poſſim de puteo tuo.

SERVITVTES vrbanæ ſunt quæ prædiis vrbanis debentur, ſcilicet intuitu alicuius ædificij: nam ædificiis inhærent, velut altiùs tollendi, aut non tollendi, ne officiatur luminibus vel proſpectui domus vicini. Item ſtillicidium auertendi vel non auertendi in tectum vel in aream vicini, vt ſtillicidium tecti mei cadat in aream vel fundum eius. Item vt liceat immittere vel proiicere tignum in parietem vicini. Et no. quòd an ſeruitus ſit vrbana vel ruſtica, colligitur ex qualitate prædij, cui debetur ipſa ſeruitus: quod patet. Nam talis eſt ſeruitus, quale eſt prædium cui debet. Hinc eſt, quòd licet via ſit ſeruitus ruſtica, tamen ſi ſeruiat domui, quæ eſt vrbanum prædium, l. vrbana prædia. de verb. ſign. cenſebitur ſeruitus vrbana, inſpecto fundo cui debetur. gloſſ. j. in gloſſ. ff. de ſerui. vrb. præd.

SERVVS eſt, qui de iure gentium vel ciuili dominio alieno ſubiicitur. in hac parte & ius gentium & ius ciuile detraxerunt iuri naturali. Et dicuntur ſerui, non à ſeruiendo, ſed à ſeruando. Imperator enim vel princeps captos ab hoſtibus qui ſerui ſunt capientium, vendere iubet, & per hoc ſeruare & nō occidere: hoſtibus enim captis, & ſic in ſeruitutem redactis, hoc ſeruandū eſt, quod vtile & benignum viſum eſt, ſcilicet, eos omnes ſeruari, & non occidi: hoc enim benignitatis eſt: ſed occidi, crudelitatis. Ideo etiam dicta ſunt mancipia, quia ab hoſtibus manu capiuntur, vt Inſt. de iu. perſona. & ff. de Sta. hom. l. libertus. Sunt etiam ſerui vernæ, qui ſunt ex ancillis manentibus in domo nati. le. Titiæ textores. ff. de Leg. j.

SERVI ſtricto modo dicuntur carentes libertate. Sed largo modo etiam ſeruientes pro pecuniis & mercede, dicuntur ſerui, à ſeruiendo. Pan. in rub. de Iudæis.

SERVI arcarij. Require ſuprà, Arcarij.

SERVI adſcriptitij, vide Aſcriptitius.

SERVI atriarij, vel atrienſes, ſunt illi qui atrij cuſtodiam faciunt.

SERVVS corruptus, dicitur ſeruus, qui per alicuius inductionē factus eſt de bono malus, vel de malo deterior, ſcilicet, in anima & corpore.

SERVI corrupti actio. Require ſuprà Actio.

SERVI cubicularij dicuntur, quī lectum & cubiculum domini ſui procurant; qui vulgò camerarij vocantur à camera.

SERVI dedititij dicuntur, qui in morte liberi, & in vita ſua ſerui ſunt, quorum libertas ſublata eſt, vt Inſt. de libert. §. libertinorum.

SERVI Latini ſunt, qui à dominis erant manumiſſi, vt in vita eſſent liberi, & in morte ſerui, & eorum bona tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur; vt in §. præal. Inſt. de Liber.

SERVVS librarius, à libra dictus eſt, qui ſcilicet pōderibus præeſt & libræ, numerorū & permutatorum cuſtodiam habet domi domini ſui.

SERVI inſulani, aliàs inſularij, ſunt qui retinentur in inſula, id

eſt in domo, nec mittuntur in agros, nec in villam. Domus autẽ inſula dicitur eo, quòd inſunt ei habitatores: licet inſula quandoque dicatur in ſalo, i. mari ſita.

SERVVS mediaſtinus vel medianus, eſt qui medium gerit actum, ſcilicet qui nec eſt ordinarius nec vicarius, ſed medius inter hos & illos connumerandus.

SERVVS ordinarius dicitur qui aliis ſeruis eſt præpoſitus, ſcilicet qui habet alios ſeruos ſub ſe quibus præeſt, & præcipit eis quod vult.

SERVVS vicarius eſt, qui ſeruo ordinario ſubminiſtrat.

SERVVS originarius, vide originarius.

SERVVS publicus dicitur tabellio, non quia ſeruus, ſed quia publicum exercet officium. ff. de Adop. l. non aliter.

SERVI vernæ. V. in ver. Verna.

SERVI victores ſunt, quos quis habet victus præparandi cauſa.

SERVI villici ſunt, qui ad villam mittuntur.

SESCVNCIA, eſt vncia cum dimidia. Pli. in calce li. 36. [Faſtigium, inquit, ſeruari in pedes denos ſeſcunciamq;] Inde ſeſcunciale quod ſeſcunciam continet. Plin. lib. 13. [Craſſitudine, inquit, ſeſcunciali.] Vlp. in titu. de legatis præſtandis. l. filium. [Vt partis, inquit, dimidiæ quartam, id eſt, totius aſſis ſeſcunciam retineat:] quarta namque pars tres vncias continet, igitur dimidium quartæ ſeſcuncia eſt, id eſt, vncia & ſemis. Neb.

SESCVNX conſtat ex vncia & dimidia, & eſt octaua pars aſſis, & debet eius littera tertia ſcribi s, & non x, vt Inſtit. de hered. Inſt. §. hereditas. ſecundùm Accur.

SESTERTIVS nummus duos aſſes cum ſemiſſe valebat: vnde dictus ſeſtertius, quaſi ſemiſſe dempto de tribus. Aſſis autem nõ ſemper in eodem valore perſtitit: nam as Seruio Tullo Rege Romanorum pondere duodecim vnciarum percuſſus eſt, primùm ſub nota pecudis, quod vnus as pecude permutabatur, vnde pecunia dicta. Poſteà verò primo bello Punico ſextentario pondere percuſſus eſt as: deinde ſecundo bello Punico vnciales aſſes facti, atque deinceps paulatim principes Imperatoresq; aſſium põdus valorémque imminuere; in tantum vt Saluatoris noſtri ætate aſſes vix ſemunciales eſſent. Vnde Matthæi cap. 10. [Nónne, inquit, duo paſſeres aſſe væneunt?] quod & Marcus aliis verbis idem ſignificantibus dicit, Nónne quinque paſſeres væneũt dupondio? quod videlicet [dupondius] duos valebat aſſes. Si igitur de ſeſtertij valore quiſpiã quæreret, non poſſemus ſimpliciter reſpondere, cùm aſſis valor variis temporibus ſit variatus: ſemper tamen valuit duos aſſes cum ſemiſſe: Accurſius in codice Iuſtiniano, tit. de donationibus l. verba ſuperflua. ingenuè fatetur ſe neſcire quid ſit ſeſtertium. N.

SEV, dictio eſt diſiunctiua. C. de Sacroſanctis eccle. lege generali. & aliquando ampliat. ff. de auro & argento legato. l. ſi quis ita. & ſecundùm Bartol. in d. l. generali. & not. lxiij. diſt. ego Lud. & lxxv. diſt. cap. vlt. in fine. & per Archid. de foro compe. in c. 1. lib. 6.

SEVERITAS dicitur rigor & integritas iuſtitiæ. Arch. in cap. vt officium. §. verum. in verbo [ſeueritas.] de Hered. in 6. vel dic quòd ſeueritas eſt per quam iuridi

ridicialis ſententia vel vindicta diſtrictè exercentur, vel eſt virtus debito ſupplicio coërcens iniuriam, ſecundùm Alb. in ſuo dictio in ver. Seueritas.

Sextans, eſt ſexta pars aſſis, ex duabus vnciis conſtans.

Sextarius, Vide Modius.

De S ante I.

Si, de proprio ſignificato importat conditionem, nõ tamen ſemper ſignificat. Vnde quandoque facit diſpoſitionem conditionalem. Quandoque executionem tantùm. Quandoque ſignificat cauſam incertam. Quandoque certam. Quandoque euentum incertum non conditionalem, quia non ſuſpendentem. Quandoque accelerationem, & quandoq; nihil ſignificat. Exemplum primi ibi, [promitto vel lego ſi nauis ex Aſia venerit:] vt in l. itaque. ff. ſi cer. pet. Secundum ibi. iudex dicit, [do tutorem ſi ſatiſdederit,] quia ſenſus eſt, quòd purè datur & immediatè fit tutor, ſed adminiſtrare non debet niſi priùs ſatisdederit, vt l. muto. §. hanc autem. ff. de tutel. vbi dicitur, hanc autem adiectionem, quam præſides prouinciarum faciunt, & Tutore ſi ſatiſdederit conditionẽ non facere: ratio eſt voluntas proferẽtis. Nam tutor à iudice non poteſt dari ſub conditione. c. actus legitimi. de regulis iuris. libro 6. Etiam quia inuitus datur tutor: ergo non ſtabit in voluntate ſua per conditionem. Nec iudices in decernendo ſolent facere iudicia ſua conditionalia. Exemplum tertij, [Lego Titio ſi negotia mea geſſerit.] Et eſt aliud exprimere cauſam per [quia,] & aliud per [ſi:] nam per [quia] exprimẽdo, falſa cauſa non vitiat: ſed per ſi, vitiat. l. Demõſtratio. ff. de cond. & de. niſi aliud appareret ex voluntate diſponentis. Etiam quandoque ſi capitur pro quia, vt ibi, [Si Deus eſt,] quia hìc ſubiecta materia & fides Catholica habet, ꝙ Deus creator eſt omnium certitudinaliter. Quarti, quando ille euentus eſt de præſenti vel de præterito. Vt ibi, [promitto vel lego ſi rex eſt Pariſiis vel fuit tali die.] Vbi euentus eſt diſponentibus, vel diſponenti incertus, nõ tamen conditionalis, quia non ſuſpẽdit. Nam actus purus ſtatim valet vel non valet. §. fin. Inſt. de Verb. obligat. & hic accelerationem ſignificat. Etiam quandoque nihil ſignificat. Vt ibi, [promitto ſi talis morietur.] Argum. l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de Nouat. & delegat. quia non poteſt ſignificare conditionem, quæ eſt de euentu futuro certo. Sed quia nihil certius morte, ergo materia ſubiecta non patitur. Dicit tamen Bartolus quòd in vltimis voluntatibus operatur conditionem, dicendo [lego, ſi heres morietur,] vel [ſi Sempronius morietur,] non ex eo quòd mors ſit incerta, ſed quia incertum an legatarius morietur antequam heres vel Sempronius. allega. lege quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condition. & demonſtration. vbi dicitur quòd legatum tale, [ſi mater tua morietur,] eſt conditionale. Petrus dicit contra quòd eſt purum. Et ſic in textu allegato debet ſumi pro [cùm,] quod ſignificat principaliter tempus, & per conſequens conditionem. Item nihil ſignificat, vt ibi, promitto ſi volueris,

[lego

[lego ſi heres voluerit.] lege ſub hac.ff.de Act.& oblig.quia actus in voluntate obligandi eſt. & ſic nulla eſt diſpoſitio:vel reſtrictio ſit, niſi diſponens videatur decidere.l.ſi ita expreſſum. ff. de Cō. & demon. Finaliter autem ſemper ad mentem diſponentis recurrendum eſt, quia ſæpè contigit, quòd vna dictio vel oratio per vnum capitur in vno ſignificato, & per alium in alio. Sunt ergo circunſtantiæ attendendæ, per quas mens proferentis declaratur.

Si non valet hoc iure, valeat illo: ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, &c. Hæ clauſulæ ſignificant, ſi nō poteſt valere ex defectu ſolennitatis, vt teſtamentum, ſcilicet quòd non ſunt ſeptem teſtes, vel non ſigillauerunt eodem contextu, valeat iure codicillorum, ſi ſint quinque teſtes, quia diſponens hoc voluit, & lex admittit. Significat ergo dictio ſi, appoſita his verbis vel aliis, quòd voluntas diſponentis declarata ex verborum ſignificato, vel alio quouis modo dictat.

Sic, qualiter intelligatur, vide extrà, de Priuil.c. ex ore. de Con ſit. vti.c.examinata. & de Ver.ſig.ca. abbate.cum ſimil.

Sica, eſt ferrum, ſiue cultellus breuis, in vtraque parte ſcindens & acutus, quo maximè vtuntur qui apud Italos latrocinia exercent: ſed eius interpretatio eſt larga, vt contineat telum, lapidem, lignum, & quodlibet ferrum, vt Inſt. de pub.iud.§. item lex. & §. ſicarij.

Sycomorus, ficus eſt Ægypti peculiaris: Latinè interpretatur ficus fatua: habet enim ficos noſtris non abſimiles, inſulſas tamen. Eius arboris meminit Iuriſconſ.titu. de Extraor.crim.l.ſaccularij.[Si quis, inquit, arborem ſycomorum exciderit : nam & hæc res vindicatur extra ordinē non leui pœna, idcirco quòd hæ arbores colligant aggeres Niloticos.] Neb.

Sicarii dicuntur homicidæ & interfectores, dicti à ſica, id eſt, ferro vel cultro. Inſt. de pu. iud. §. ſicarij. etiam dici poſſunt ſicarij, qui alicuius vitæ armis inſidiantur.de pœn.diſtinct.j.is, qui cum telo.de homicid. c. ſicut dignum.in gloſſ.

Sigillum, eſt parua ſtatua, quoniam ſignum pro ſtatua plerunque accipitur. Ouid. in primo de arte,

Siue eris ornatus, non vt fuit ante ſigillis.

Aphrycanus de leg.j.leg. cætera. Vel ſingula ſigilla adæquata legari poſſe. Item Vlp. titu. de fun. inſtr.l.quæſitum.[Sigilla, inquit, & ſtatuæ affixæ nō continētur.] Accurſ. annulos neſcio quos ferreos interpretatur.Neb.

Sigillatim, id eſt, ſingulariter: ita exponit Hoſtienſ.in cap. venerabilis.de Teſti. & Archi. in c.præſentium.§.teſtes. eod.tit.li. ſexto, & habetur de hac dictione in l.ſed & ſi per prætorem.§. fin. ff.ex quib.cau.maio. & in l. cùm quidam.C. de Ver.ſig.

Sigillum, præter vulgatam ſignificationem, interdum ſignificat paruam ſtatuam.l quæſitum. §.Papian.de fun. inſtr.

Signum quid ſit, & quomodo ſignum differat à ſacrificio, de Conſec.diſtin.ij.ſacrificium, & c. ſignum. & quomodo multiplex eſt ſignum, vide extrà, de cōſuet. c.ij.

c.ij.in gl.frequentiùs autem accipitur pro ſigillo. l.iij. de tabul. exhib.

SIGNARE, eſt aliquam formam vel ſignũ alicui imprimere, vel notam imponere: vnde teſtamentum ſignare, id eſt, notare debet quis, vt notum ſit illud quod in teſtamento ſcriptum eſt. Iſid. lib. v. Etym. ſed ſubſignare eſt ſubſcribere, vt ſi teſtes vocati & rogati à teſtatore ſubſcribant.

SIGNATAS tabulas (inquit Vl. in l. ad teſtium. de teſtam.) accipi oportet, & ſi linteo quo tabulæ inuolutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint.

SIGNATVM aurum vel argentum quod dicatur, docuit Iuriſc. clariſſimè in l. Quintus. de Aur. & argen. leg.

SIGNATOR, vt auctor eſt Pedianus, erat qui teſtamento aut aliis inſtrumentis aut contractibus nomen ſuum ſubſcribebat. Salluſtius in Catilina: [Ex illis teſtes ſignatoréſque falſos commodare.] Iuue.

Signator falsò qui ſe lautum atque beatum.

Vlp. tit. quemad. teſtam. aper. l. cùm ab initio. [Cogat, inquit, ſignatores conuenire, & ſigna ſua recognoſcere.] Nebriſ.

SIGNATORIVS annulus, eſt qui characterem, id eſt, ſculpturam habet, quo vtimur ad imprimendum ſigna.

SIGNIFICATIO ſecundùm Azon. de Verb. ſig. propriè eſt demonſtratio facta, proprio nomine rei de qua quæritur attributo, ſed largè ponitur ſi proprium nomen non interueniat: ſi tamen res per aliud verbum, quod aliquo modo accedere poſſit ad rei oſtenſionem notificetur.

SIGNINVS, a, um, à Signia vrbe Campaniæ. Vnde pira ſignina Iuuenali, & vina ſignina Martiali. & ſtructura ſiue opus ſigninum, quod, vt ſcribit Pli. li. 35. conficitur fractis teſtis cõtuſis calce addita. Columella li. 1. [velut ſigninum opus pilis condenſatur.] operis quoq; ſignini intrita quo modo fiat, Vitruuius lib. 8. exponit. Vlp. in ti. de riuis. l. j. §. Sed ſi. [ſi quis, inquit, terrenũ riuum ſigninum facere velit.] vbi pro ſignino ſignatum mendosè legitur in codicibus antiquioribus. Qui verò non intelligebãt quid ſignum aut ſignatum eſſet: in ciliceum commutarunt. In archetypis tamen Pandectis Florentinorum ſigninum habetur. Nebr.

SILENTIARII, sũt iidẽ quod cõſiliarij vel ſecretarij principis, qui ſilere debẽt, & occultare principis conſilia, vt ff. de Mino. l. verum. & gloſſ. iij. l. illud. C. de Collat.

SILIGINARIVS, eſt cuſtos ſiliginis, id eſt, horrei in quo ſiligo adſeruatur. Eſt autem ſiligo frumenti quoddam genus cãdidiſſimi: aliquãdo ſiligo pro farina purgatiſſima, atque ipſis tritici deliciis accipitur. Pli. li. 18. [Siliginẽ dixerim propriè tritici delicias.] Celſ⁹ li. 2. [Ex tritico, inquit, firmiſſima ſiligo.] Vl. in tit. de furtis. l. ſi quis vxori. §. apud Labeonẽ. [ſi ſiliginario, inquit, quis dixerit, vt qui nomine eius ſiliginem petiſſet.] Item Iulian. tit. de neg. geſt. l. ex facto. Neb.

SILIGINARIVS, cuſtos ſilignis, l. ſi ſi quis vxori. de furt.

SILIQVA, ſecundùm Iſid. eſt 24. pars ſolidi, alij dicunt octaua, alij quarta pars vnciæ, ſuper quo vide l. libertos. §. filiũ. ff. de Annuis leg. & in Auth. ſed hodie. C. de Epiſco. & Cler. & in Auth. de

de ſanctiſ. epiſ. §. ſportularũ. Aliquando eſt cortex ſeu pellis fabæ & ciceris. l. frugem. §. ſi. ff. de verbor. ſignific. & ibidem gloſſ.

SYLVA cædua, eſt quæ ad hoc vt cædatur deputata eſt, & dicitur apta cædi, quia facilè ſuccreſcit.

SYLVA palaris, ex qua pali & pedamenta ſumuntur.

SYLVA paſcua dicitur, quæ paſcuis pecudum eſt aſsignata.

SIMILE dici non poteſt, vbi diſſimilitudo ſubeſt. 28. q. j. ſicut enim & l. 3. ff. de iniu. rup. & irrit. teſtam. & qualiter interpretetur hoc verbum ſimile, vide cap. olim. de ver. ſigni.

SIMILITVDO, eſt rerum differentium comparatio ſecundùm Boë. & quæ ſimilitudo ad ſpeciem vel genus referatur, eſt glo. not. in verb. curam animarum. in capite non poteſt. de præbend. libro ſexto.

SIMONIA, ſecundùm Goffr. eſt ſtudioſa cupiditas vel voluntas emendi vel vendendi ſpirituale, vel ſpirituali annexũ, quod ſpirituale cenſetur. ius enim percipiendi prouentus præbendales, ſ. ratione præbendæ vel prælaturę, ſpirituale non eſt, ſed annexũ ſpirituali, ſ. canoniæ, propter res temporales, quę ex illo iure proueniunt, vt ſ. fructus. j. q. 3. ſi quis obiecerit. ſic & ius patronatus dicitur annexum ſpirituali propter quandam cõfœderationem, quia cadit in laicum à quo poſſidetur, vt c. de Iure. eod. ti. Et dicitur à Simone mago, qui fuit primus auctor huius ſceleris in nouo teſtamento. Ipſe enim voluit emere gratiam Spiritus ſancti à beato Petro: ſic Giezi in veteri teſtamento voluit gratiam ſanitatis Naaman Syro vendere, vt quarto Reg. quinto. Vnde ſimoniacus dicitur propriè emptor ſpiritualium, ſed Gieziticus venditor eorundem. j. q. j. qui ſtudet. Et eſt ſimonia peccatum enorme, reſpectu eius qui per ſimoniam beneficium acquiſiuit, qui pœnitentiam agere non poteſt beneficio retento: vel dicitur enorme, id eſt indiſpẽſabile, quia diſpenſari non poteſt cum ſimoniaco, niſi in beneficio reſignato, ſicut in ſimoniaco in ordine contingit. vt xiij. diſtinction. nerui. Et ſimoniacus etiam occultus in ordine ſuſcepto, qui vitioſum habet characterem, vt j. q. j. quibuſdam. ſuſpenſus eſt quo ad ſe & quo ad alios. j. q. j. Reperitur etiam ſimonia ſola intentione abſq; pacto vel facto committi, vt in c. qui ſtudet. præalleg.

SIMPLEX præceptum, eſt cùm præter lit. conteſt. iudex confeſſione partium accedẽte, aliquid præcipit: verbi gratia, ſi quis à reo in iudicio abſque libello cum inſtrumento debiti petat x. & confiteatur de plano, tunc iudex ſine alia cauſæ cognitione vel commiſſione ſibi præcipiat, vt certo termino ſoluat, & hoc dicitur præceptum, & non ſententia, quia ſententia non dicitur niſi quando ordo iudiciarius eſt ſeruatus.

SIMPLICITER, quid hoc verbum importet, not. per Innocen. & Hoſtien. in cap. olim. de accuſ. & in Specul. de inquiſit. §. iij. verſicu. ſed quid ergo. Item de hac dictione vide per Bartol. Ioannem de Imola, Alexandr. & Franciſc. de Aret. in le. prima. §. ſi quis ſimpliciter. §. de verborum obligatio.

SINE. hæc dictio tria importat. Eſt enim priuatiua, negatiua, & excluſiua particula. no. ff. de pig. actio.

Digitized by Google

aſtio. l. j. §. præter. Item importat argumētum à contrario ſenſu, extrà, de iis, quæ fiunt à prælat. ſine conſenſu capituli. cum apoſtolica. §. fin. Aliquando includit, v. diſtinct. ad eius. & de Temp. ord. cap. nec epiſcopi. & ibi in gl. Aliquando ponitur pro nō ff. Mand. l. ſi mādauero. §. fugitiuus. Aliquando pro contra. ff. de Acquiren. poſſeſſ. l. ſi ex ſtipulatione. & plenè de hac dictione vide per Alberic. de Roſa. in Authenti. quod ius. C. de Procurat. & Bar. in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. Si quis cautio.

SINGVLARE ſæpe ponitur pro plurali. l. in vſu. de Verb. ſign.

SYNTHESIS inter alias ſignificationes deſignat etiam genus quoddam veſtis duplicis, quæ ſit alio nomine Abolla. Martia.

Syntheſibus dum gaudet eques dominusq; ſenatus. Idē alibi,

Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus.

Scæuola titu. de auro & argen. l. Titio. [Ex syntheſi, inquit, tunicas duas & palliola.] Nebr.

SIPHONES, vt ſcribit Alc. in l. ferri. de Verb. ſig. erant inſtrumenta quibus olim fabri vtebantur ad extinguenda incendia. ſiphonum meminit Vlpianus in l. quæſitum. de fun. inſtru. tametſi in vulgatis codicibus ſcopæ, non ſiphones, impreſſum ſit.

SIQVIS, generis tantùm eſt maſculini, quia fœmininū propriā habet terminationē, & ea eſt ſiqua. Iuriſco. tamē de Verborū ſignif. l. verbum ſiquis. [Siquis, inquit, tam maſculos quàm fœminas complectitur.] Anto. Nebriſſen.

SISTO, ſiſtis, verbum eſt aliquando abſolutum, pro eo quod eſt ſto, ſtas, apud Virgilium primo Georgicorum,

Siſtunt amnes terraq; dehiſcunt.

Aliquando actiuum, ſignificátq; ſtatuo ſtatuis. Idē quarto Æneid.

Et ſiſtere flumina vidi.

& illud ex Euangelio: [vt ſiſterent eum Domino.] In hac ſignificatione accipitur apud Iuriſconſ. iudicio ſiſti, & iudicatum ſolui ſiſti pro ſtatui & repræſentari ponitur. Nebr.

SISTERE dicitur in iudicio, qui præſtat eius, de quo agitur, præſentiā. l. item apud Labeonem. de Verb. ſig. vide ſuprà in verbo [iudicio ſiſti cautio.]

SITOCOMIA i. fames vel guerra. C. vt nemi. lic. in ſpe. in gloſſ. rub. vel dic ſitocomia frumentaria dicitur: vnde ſitocoma præfectus frumentariæ. Nam ſiton frumentum, & como, curo dicitur, vt habetur in l. fin. ff. de adminiſtra. rer. ad ci. pertin. vbi corruptè legitur ſitonias. pro ſitocomas.

SITONAE Latinè frumētatores dicūtur, quo nomine appellabātur magiſtratus quidē, qui frumentū & annonam curabant, vnde ſitonia tale eorum munus.

SITOSTASIVS erat, qui vendendo frumēto præerat, ſecundùm Alciat. in l. in æſtimatione. C. de frumē Alex. lege tamen Zygoſtaſij.

SITVLA, vrna eſt aquæ ex puteo hauriendæ accommodata. Plautus in Amphitryone:

Si ſitulam iam cepero, illi puteo animam omnem traxero.

Hiero. quoque Eſaiæ 40. [Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ reputatæ ſunt.] in tit. locati. in l. qui fundum. [Rota quoq; per quam aqua traheretur, nihilo minus ædificij eſt quàm ſitula.] Nebr.

SITVS

SITVS, us, pro ſquallore ſiue incultura cuiuſque rei, dictus à deſerendo, quia ea quæ deſeruntur ex negligentia, reddũtur inculta. Virg. 1. Georg.

Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum. Idem in 6. Aenei.

-Per loca ſenta ſitu.

quod Seruius pro lanugine & ſquallore exponit, quæ fit in locis ſole carentibus. Vlpia. lib. 37. Dig. de bonorum poſſeſſio. ſecundùm Tab. l. j. [Vetuſtate, inquit, vel ſitu putrefactum.] Neb.

SIVE euenerit, ſiue non euenerit. hæ orationes de ſe ſunt contrariorum caſuum, & tamen cõiunctæ ſignificãt puritatem, ſcilicet quòd actus qui deponitur his verbis ſit purus: & ſumitur ſignificatum ex hoc quòd certum eſt alterum caſuum euenturum, & ſic diſpoſitio redditur pura. facit l. neceſſario. §. quòd ſi pendẽte. de Peric. & commod. rei vẽd. vbi habetur quòd venditio facta hoc modo, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non, eſt pura, vt l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de Noua. vbi habetur, quòd qui ſtipulatur ſub conditione omnino extitura, purè ſtipulatur. vt l. itaq;. ff. Si cert. pet. vbi cõditio dicitur cùm in incertũ confertur. Et ſic patet quòd hæc cõditio non reddit actum cõditionalem de per ſe, ſed hæc oratio applicata diſpoſitioni vltimę voluntatis eam reddit conditionalem, vt l. huiuſmodi. ff. quando di. leg. ce. vbi dicitur quòd legatum hoc modo factũ, ſiue illud factum fuerit, ſiue nõ, eſt conditionale, & intellige, ſiue nõ fuerit infra certum diem, ne infinitum expectetur. Et licet certũ ſit alterum caſuum euenturum, tamen incertum eſt, an viuente legatario vel non, & ſic incertitudo facit conditionem in vltimis voluntatibus, facit l. j. ff. de Cond. & demonſt. Secus in contractu qui purè trãſmittitur, ſiue factũ exiſtat ſiue non, ergo contractus factus cùm ille morietur non eſt conditionalis, ſed in diẽ. l. nam ſi cùm moriat. de cond. indebit. Et ſumitur in his ſignificatum ex communi modo intelligendi, niſi aliud certè appareret ex voluntate teſtatoris vel contrahentium. Ant. Nebr.

SMYRNA à Græcis appellatur, quã nos [myrrham odoratam] dicimus. Lucret. lib. 2. [Et contẽptus odor Smyrnæ mellíſque ſapores] apud Galenum quoque interpres ſemper ſmyrnam verbum Græcum pro myrrha reliquit. Apud Martianum titu. de publica. l. interdum. ſinura pro ſmyrna mendosè legitur. Neb.

De S ante O.

SOBRINI & ſobrinæ dicuntur, qui vel quæ ex patruelibus, fratribus vel ſororibus, conſobrinis vel amicis progeniti vel progenitæ ſunt.

SOBRINVS propior, & ſobrina propior, ſunt patrui magni vel amitæ magnæ, auunculi magni vel materteræ magnæ, filij, filiæ've.

SOCER, eſt pater mariti. l. ſicut autem. ff. de Re iu. etiã eſt pater vxoris, vt ea. l.

SOCRVS eſt mater mariti vel vxoris.

Adde quòd soceri appellatione continetur etiam auus mariti vel vxoris, & appellatione ſocrus, auia ſoceri. de Verb. ſig.

SOCER magnus, & ſocrus magna appellãtur auus & auia mariti

titi vel vxoris.l.non facilè. ff. de gradibus.

SOCIETAS eſt duorum pluriúmve conuentio honeſtè contracta ad vberiorem quæſtum & commodiorem vſum. require ſuprà actio pro ſocio.

SODALES dicuntur, qui ſunt conuiuiorum participes: fuit & Romæ collegium ſodalium, de quo Cicero in Catone maiore:] Primũ, inquit, ſẽper ha[b]uit ſodales: ſodalitates autem me Quæſtore cõſtitutæ sũt ſacris Idæis Magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum ſodalibus omnino modicè] huiuſmodi autẽ ſodalitates à Græcis phratria dicuntur, de quibus Ariſtoteles in politicis. Erántque plerumque inhoneſtę. Gellius lib. 19. Adoleſcentem, inquit, Taurus à ſodalibus conuictúque hominum ſcenicorum abducere volẽs. Caius lib. x[v]iij. Dig. de collegis illicitis. l i. Sodales, inquit, ſunt, qui eiuſdem collegij ſunt, quam & Græci Etærian vocant, & hæc videtur ex Solonis lege tranſlata eſſe, nam illicita eſt eadem.

SODALES, qui ſunt eiuſdem collegij.l.vlt.de colleg.illici.

SOLARIVM vectigal, quod reipub. ſoluitur ob publici ſoli occupationem.l.ij.ff.ne quid in loco public.

SOLATIVM, idem quod ſtipendium, ſecundùm Alcia.in l. inter donum.de verb.ſign.

SOLENNITAS ſumitur pro actu reali, vt ſolennitas ſtipulationis dum quis fideiubendo ſe obligat interrogatione præcedente, & reſponſione ſequenti. inſti. de fideiuſ. §. ſi. Et hoc eſt notandum pro intellectu huius, ſi ſcriptum reperiretur aliquẽ fideiuſſiſſe, quia ſub hoc verbo ſignificatur ſolennitas ſtipulationis, niſi fieret in patria tali in qua efficax eſt ſimplex promiſſio. Similiter in authentico inſtrumẽto ſi reperitur ibi ſcriptum aliquem promiſiſſe, ſub hoc verbo includitur ſolennitas ſtipulationis.l j. C. de vſur. & §.ſi ita ſcriptum.inſtit.de inuti.ſtipul.Et ſumitur ſignificatum ex ſollẽnitate inſtrumenti, quod ſignificat ibi contentum ſolenniter factum etiam ex parte notariatus, quia notarij non redigũt inſtrumenta in ſcriptis publicis, niſi de actibus coram eis ſolenniter celebratis. Aliàs promiſſio non facit de ſe ſolennitatem ſtipulationis, ſecus de fideiuſſione, dum ſaltẽ apparet, inquantum, pro quo, & penes quem. aliàs etiam nulla eſſet fideiuſſio. l.cùm de indebito.ff de prob.§. ſi iuncta.l j de fideiuſ.& ſic de aliis, in quibus includitur ſolennitas vel non.

SOLERTIA, id eſt cautela. de Iure patro. c. vnic. lib. vj. per Archi. vel ingenij ſcientia vel aſtutia. no.in l.j § non fuit ff.de dolo.& in l.j C. a maior fac.

SOLET, quid importet, vide Bart. in l. j Cod. quomodo & quando iu.

SOLICITVS dicitur inquietus, quaſi ſolers & citus, ſecundùm Iſid. in tit.Sollicitudine.

SOLIDVS, a, um, dicitur quod integrum eſt, neque habet inane quicquam, aut parte aliqua fraudatum non eſt. Horatius primo Carmi.

Aut partem ſolido demere de die.

Vlpianus de fideicõmiſſ.liber.ff. l.ergo.§ illi.de ſolido, inquit, ſic accipere debemus de ſorte & de vſuris. Nebriſſenſis.

SOLIDVM, id eſt, firmum. Et componitur cum in, vt inſolidum, id eſt, quilibet eorum per ſe ſolum: vnde locum habet in promiſſionibus ſtipulatione vallatis, quæ ſtipulatio concipitur per verba futura, & inſerit inſolidum ſe daturos vel ſeruaturos.

SOLIDVS, idem eſt quod aureus, & lxxij. ſolidi faciunt libram auri. inſtit. de pœna teme. lit. §. fin. ff. de in ius voc. l. libertus. Item ſolidus & aureus qualiter accipiantur in iure, & quot ſolidi faciant libram, Panorm. in capit. conquerente. de offic. ordin. vbi Felin.

SOLIVM Latini, Græci thronũ vocant: & eſt locus in quo Reges ſedent: cap. quorundam. & ibi Archi. de elec. in vj.

SOLVENDO eſſe, eſt habere vnde ſoluat, vel ſoluere poſſit in ſolidum per ſe, vel per alium. ff. de ver. ſig. l. ſoluendo. & ſic dicitur quis eſſe ſoluendo. Econtra non ſoluendo dicitur ille, qui ſoluere non poteſt

SOLVM, idem eſt quod terra, vnde,

Sit tibi terra ſolum, quo poſſunt vincere ſolum.

Vbi primus eſt ſubſtantiuum neutri generis, ſecundum adiectiuum maſculini generis: vnde dicitur,

Quicquid plantatur, ſeritur, vel ædificatur,
Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit.

Inſti. de Rer. diui. cum in ſuo.

SOLVS, eſt cui nullus eſt contrarius. diſt. viij. ſi ſolus.

SOLVTA oratio dicitur quæ neque coniunctim neque diſiunctim connexa eſt, vt cùm dicitur in inſtrumentis, vendidit, dedit, tradidit, & alia id genus. l. ſæpe. de verb ſign.

SOLVTIO ſecundùm Goffr. eſt rei quę debetur redditio. Inſtit. Qui. mo. to. oblig. in prin. vel largè eſt ab obligatione liberatio. Et alia eſt naturalis ſiue vera, quæ fit per redditionem eius quod debetur, alia ciuilis ſiue imaginaria, & fit multipliciter per nouationem, delegationem, acceptilationem, vel compenſationem, de quibus in locis ſuis.

SOLVTVM matrimonium dicitur ſiue morte ſiue diuortio. l. cùm querebatur. ff. de ver. ſign. & l. ſi quis. ff. Solu. matri.

SOLVTVS dicitur cui libera facultas recedendi eſt. l qui neque. de verb. ſignifi.

SONTICVS morbus, eſt ille qui perpetuò nocet, niſi ſit curatus. vide ſuprà Morbus.

SORDES apud Iuriſconſul. ſignificat auaritiam.

SORS, eſt ars diuinandi. Diuinatio autem propriè in malo ſumitur. Item etiam ſors idem eſt quod ſortilegium, vt extrà, de ſorti. Itē ſors eſt portio hereditatis, eo quòd per ſortes ſolent diuidi hereditatum portiones. de præben. cùm ſecundùm apoſtolum. xxj. diſtin. cleros. Sumitur etiam pro fortuna vel euentu. xxvj. quæſt. ij ſors. Item pro capitali capitur, vt de vſur. c. j & ij. de hoc vide gl. in proœ. in cle. in verb. ſortis.

SORTILEGIVM, eſt quando aliquid per creaturam diuinatur. Et ſpecies diuinationis numerantur xxvj. quæ. iis. c. igitur. & eadem cau. quæſt. v. epiſcop. &c. nec mirum.

SORTILEGI vel ſortilegiſtæ ſunt diuinatores, vel iſti qui ſub nomine fictę religionis per quaſdam

Digitized by Google

dam, quas ſanctorũ vel Apoſtolorum vocant ſortes vel diuinationes, ſententiam vel ſcientiã profitẽtur: ſiue diuinatione, aut quarumcũque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. vt xxvj. q j c. j.

Sotvlares dicuntur, quaſi ſubtalaria, à ſub & talo. Et aliàs ſubboti, genus calciamenti: vt in cap. ne in agro. de ſtatu mo.

De S ante P.

Spado quis ſit, vide ff. de Excuſa. tuto. l. ſpadonem. & Inſtitu. de adoptio. §. illud. & vide ſuprà in verbo, caſtratus.

Species ſignificat terminum ſignificatiuum pluriũ differentiũ numero, vt homo: ille terminus ſignificat omnes homines inter ſe differẽtes numero: qui terminus homo ſignificatur per hoc nomen ſpecies, prout eſt vnum de quinque prædicabilibus. Sed ſecundùm legiſtas ſumitur ſpecies quandoq; pro indiuiduo: vt Seius, Stichus, fund' Cornelian.

Species apud veteres Iuriſconſultos frequenter accipitur pro eo quod recentiores dicunt caſum, aliquando tamen ſignificat id quod fit ex aliqua materia, vt in §. cùm ex aliena. Inſtit. de rer. diuiſ. quandoq; ponitur pro parte. §. nunc autem. Inſt. de iure nat. & l. ij. de liber. agnoſc.

Speciale delictum quod, vide in verb. delictum.

Speciosas perſonas, accipere debemus clariſſimas perſonas vtriuſque ſexus: itẽ eas quæ ornamentis ſenatoriis vtuntur. l. ſpecioſas. de Verb. ſignific.

Spectabiles qui, require ſuprà in ver. magiſtratus, & eſt optima gl. in Auth. vt ab illuſtri.

Spectacvla ſunt quæ fiunt in loco, vbi ludebant tragœdi & comœdi, vt dicunt Græci. & habetur in Auth. de conſulibus. & ſpectaculũ prohibitum eſt prout importat effuſionem ſanguinis. C. de gladi. l. vnic. libro xj. & leg. legatum. ff. de vſu & vſufr. ſed ludi permittebantur ad lætificationem populi, vt comœdiæ & ſimilia, l. ij. & iij. C. de ſpectac. lib. vj.

Specvlaria, quorum fit mentio in l. quæſitum. §. itaque. de fun. inſtru. conficiebantur ex ſpeculari lapide in tenuiſſimas cruſtas ſecto, & pellucido, vt tradit Alciatus in l. malum. de verb ſign.

Specvlarii inter artifices nominantur, l. j. C. de excu. artif. lib. x.

Specvlatores propriè dicuntur præſides prouinciarum, l. j. de priui. ar. & l. ordinariorum. C. de cohort. lib. xij. & eorum auctoritas eſt magna. Panor. in cap. ſuſpicionis. de Officio deleg.

Specvlvm, quaſi exemplum eſt. c. enimuero. xix. diſt. vnde eccleſia Romana eſt ſpeculum aliarum, vt d. c. enimuero. & eſt triplex ſpeculum, ſecundùm Archi. in §. ecce xxxvj. diſtinctio.

Specvs, eſt altus locus ſupra terram, per quem ducitur aqua. ff. de Riuis. l. j. §. ſpecus. Item ponitur pro foſſa qua colligitur aqua, & eſt ampla & rotũda. ff. de aqua plu. arcen. l. ſupra iter. vbi gloſſ. ponit differentiam inter ſpecus, & cuniculum. vide ſuprà in littera C.

Sperant, id eſt, putant. Inſti qui. ex cau manumit. non lice. §. in fraudem. verſicu. ſæpe.

Sphaeristerivm, locus eſt vbi pila luditur, nam ſphæra pila interpretatur, & ſphæriſtes qui pila ludit. Sueton. in Ve-

Digitized by Google

ſpaſiano.]Fauces,inquit,cęteráque membra ſibimet ad numerũ in ſphæriſterio defricaret.] Plin. in epiſt. [Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphæriſteriũ.] Lãpridius in Seuero ſcribit eum dediſſe operam ſphæriſterio. Vlpianus li. xvij.in titu. mãdati. l. ſi quis mihi: Hypocauſta, ſphæriſterion, & quædam ipſius valetudini apta ſua impenſa faceret.]Accurſ. velut œſtro quodam percuſſus diuinat ſphæriſterion eſſe locum amœnum herbis.Ant.Neb.

SPHAERISTERIVM, de quo in lege ſi quis mihi.ff.mand.locum fuiſſe in balneis,Bud.putauit. Lamprid. in Alex. accepiſſe videtur pro loco ad ludum pilæ accommodato.

SPICA nardi,quæ ſpica quoque ciliſſa vocatur, Græcè dicitur ſtachys nardi, de qua inter cætera Iuriſconſultus meminit in titulo de Publicanis, lege interdum. [Nardi ſtachys, inquit, id eſt,ſpica nardi.]Nebriſſen.

SPICVLATORES pro apparitoribus l. diuus. ff. de Bon. dam. Legendum ibi ſpeculatores,& ſunt carnifices.Firm.lib.ij. c. xxvj.

SPOLIATIO, eſt à poſſeſſione rei immobilis violenta & iniurioſa deiectio, vel rei immobilis ablatio.dicitur violenta, quia ſi quis ſponte poſſeſſionem ſuam renunciauerit vel abiurauerit, locum non habebit ſpoliatio, & per conſequens nec reſtitutio: nam reſtitutio ſpoliatorum eſt ablatorũ in iudicio redintegratio.Et quia credendum eſt canones loqui ſano intellectu,ſpoliatus intelligitur in caſu quo criminaliter accuſatur, qui tota ſua ſubſtãtia, vel maiori parte ipſius ſe per violentiam deſtitutum affirmat,quia nec nudi contendere,nec inermes inimicis nos opponere debemus. Habet enim ſpoliatus priuilegium vt nõ poſſit exui iam nudatus: vt eſt text. in capitulo frequens. de Reſtit. ſpol.lib.vj.Vnde,

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Vide Goffre. in Sum. de reſtitut. ſpol. vbi prædictam definitionẽ ſpoliationis ſubtiliter declarat.

SPONSVS & ſponſa ſunt qui inter ſe de futuris nuptiis promittunt per verba de futuro,à ſpondeo ſic dicti, id eſt,promitto, vt l.iij.ff.de Sponſa.

SPONSA dicitur etiam quam pater ſpondet alicui futuram ſponſam ſeu vxorem: vt l.ij. ff.eodem titulo.

SPONSALIA ſunt futurarũ nuptiarum conuentio & repromiſſio.ff.de Sponſa. leg. j. & xxx.q. v.noſtrates, & ita iſte conſenſus eſt de futuro matrimonio. Conſenſus verò nuptiarũ eſt de præſenti matrimonio. Sed dicit Placen.eũdem eſſe conſenſum ſpõſalium & nuptiarum. Sponſalia autem dicta ſunt à ſpondeo.nam moris fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi vxores futuras: vt l.ij ff. eod. titu. & inde ſponſi & ſpõſæ appellatio nata eſt,& certè ſtipulatio poteſt interuenire, ſed non neceſſaria.Et nota quòd ſponſalia diſſolui poſſunt pluribus modis,ſecundùm Ioan.And. in tractatulo ſuper quarto decretali,& not. ſup rub.de ſpõſa.

SPONSALITIA largitas dicitur, quod dat ſponſus ſponſæ, ſine animo tamen recompenſandi, ſed omnino gratis, vel econuerſo. Et iſta donatio dicitur contractus de iure ciuili, vt in §.ius autem gentium.Inſti.de iure na. gen.

Digitized by Google

gen, & ciui. in gloſſ. ſuper verbo penè.

SPONSIO appellatur omnis ſtipulatio promiſſioque, etiam quæ non fit per ſponſi interrogationem. l. ſponſio. de verborum ſig. hinc & ſponſor dictus, licet glo. in Auth. de fideiuſſ. eum tantum ſponſorem eſſe crediderit, qui ſponte & à nemine rogatus pro alio ſe obligat.

SPORTVLAE, ſunt ſalaria apparitorum, vel ſecundum Azon. C. eod. tit. fortè apparitores iſta non ſibi, ſed pro fiſco recipiebant, & illa reponebantur in ſporta vel in aliquo ſimili vaſe: vt corbe, in quo conſueuerunt aliqua portari, & ita ſub tuta cuſtodia fiſco conſeruabantur: & ſic continentia ponuntur pro contentis, vt Cod. de Spor. & ſump. in rubro & nigro. Appellantur ſportulæ & iudicantium mercedes.

SPVRCO, ſpurcas, præter eam ſignificationem quam habet in promptu, ſignificat etiam vinum aqua diluere: quoniam, vt ait Feſtus Pompeius, ſpurcum vinum dicebatur, quod erat aqua mixtum. Vlpianus ad legem Aquiliam. l. ſi ſeruus. [Qui vinum, inquit, ſpurcauit, vel acetum fecit.] Sed & aquæ dicuntur ſpurcari, cùm corrumpuntur aliqua re quæ illas vitiet iniecta. Paulus de extraordinariis criminibus. l. j. [Si aquas, inqt, ſpurcauerit.] Ne.

SPVRCA, eſt aliquod turpe, per quod aqua turbatur. lege apud Trebatium. ff. de Aqua pluuia arcen. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit. ff. ad legem Aquil. & lege prima, §. primo. ff. de extraordi. crim.

SPVRCARE vinum, eſt aqua infuſa vitiare: & ita ſumitur in d. l. ſi ſeruus. ad Legem Aquil. vt ibi annotauit Bud. ex Feſto.

SPVRIVS dictus eſt, qui Græcè dicitur nothus, ſic appellatus, vel quaſi ſine patre, vel ab eo quod eſt Græcè σπέρμα, quod ſignificat pudenda. nam ſporus eſt ſemen. In primo Inſtitutionũ lib. in tit. de nuptiis, mendum eſt manifeſtum, ſpadõ, pro eo quod eſſe debuit ſpora. [Solẽt, inquit, filij ſpurij appellari à Græca voce ſpadon,] tu lege σπόρον. Nebr.

SPVRIVS, eſt filius ex inceſtuoſis nuptiis natus, & dicitur à Græca voce παρὰ τὴν σποράν, ꝙ eſt vulgo conceptus, vel ſine patre, vt ff. de Sta. ho. l. vulgo concepti. Vel eſt natus de concubina: vt de Renun. c. niſi cùm pridem. §. perſonæ verò. in glo. quæ diſtinguit nothum, ſpurium, mãſerem, & naturalem.

SPVRII qui dicantur, vide Pan. in c. tanta. ver. quinam ſunt filij ſpurij, qui filij ſint legi.

De S ante Q.

SQVALOR eſt infectio propter multitudinem carceratorum. l. ſi quis. C. de cuſt. reorum.

De S ante T.

STABVLARIVS, is dicitur qui mercede in tabernam meritoriam viatores excipit, qui caupones quoque dicũtur. Apuleius in primo de aſino, [Pretio manſionis ſtabulario perſoluto viam capeſſimus.] Idem in eodem, ſtabulum pro ipſo loco diuerſorij, [Ianitor, inquit, ponè ſtabuli oſtiũ humi cubitans.] Vlp. titu. de iniuriis. [Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit.] Vlpianus libro tertio Dig. titu. de iis qui notãtur infamia, l. Athle-

Digitized by Google

tas, [puta, inquit, ſi caupo fuit vel ſtabularius.] Nebriſ.

STABVLA antiquitus pro diuerſoriis & tabernis accipiebantur: vnde ſtabularij dicti. Eſt tamen, quando ſtabulum poſitum inueniatur pro ſeptis, quibus iumenta gregeſque ſtabulantur, & ita ferè hodie hæc vox vſurpatur, l. eo iure. in quibus cau. pig. vel hypotheca con.

STABVLARII dicuntur qui aduocatis hoſpitibus & ſtabulariis præponuntur, à ſtabulis ſic dicti. Qui verò ſic receperunt, hoſpites: & qui ſine equis, vocantur caupones.

STADIVM, eſt octaua pars miliaris Italici, quod (vt hiſtoricè refertur) Hercules vno anhelitu currebat, & poſtea ſtabat, & eſt ſpatium centū & triginta paſſuum, ſecundùm Azo. Inſtit. de Rerum diui. §. vniuerſitatis. in gloſſ. ver. ſtadia.

STALLVS in choro, & locus in capitulo cenſentur de partibus beneficij canonicalis. Panormita. in capitulo cùm inter. de renuncia.

STATIM, vide ſuprà, in ver. facere Et ibi dictis adde, quòd hoc aduerbium ſtatim, aliquando denotat idem quod ipſo iure, ſecūdùm Iaſ. in §. rurſus. Inſtitut. de Actio.

STATIO, onis, aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Ouid. primo Metamorph.

Atque omnes in ſtatione manebant.

Modeſtinus tit. de re milit. l. deſertorem. [Qui ſtationis, inquit, munus reliquit.] Hinc milites ſtationarij dicti, qui ſunt vigiliis deputati. Vlpianus titulo de officio præfecti vrbi. l. omnia omnino. Milites, inquit, ſtationarios habere ad tuendam popularium quietem. Aliquando ſtatio accipitur pro portu in quem ſe recipiunt naues, aut ex tempeſtate, aut negociandi gratia. Virgilius tertio Æneidos:

Nunc tantùm ſinus & ſtatio malè fida carinis.

Idem in quarto Geor.

Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.

Vlpian. titu. de fluminibus. l. ait prætor.] Stationem, inquit, dicimus à ſtando.] is igitur locus demonſtratur vbi naues ſtare poſſunt. Nebr.

STATIO modò ſignificat vigiliam, vt in l. deſertorem. de Re mili. hinc ſtationarij milites: modò ſumitur pro omni loco, vbi naues tutæ ſtare poſſunt, l. j. §. ſtationem. de flum. & ne quid in flumi. publi.

STATIONARII dicuntur milites, qui vt alicubi teneant ſtationem, ſunt conſtituti. Poſſunt etiam dici librorum venditores, quia ſtationem faciunt pro libris vendendis. Item dicuntur eleemoſynarum quæſtores, in cap. cùm ex eod. de pœni & remiſſ.

STATIVA dicuntur loca, in quibus aliquis moratur, à ſtando.

STATORES ſunt nuncij, vel apparitores magiſtratuū, qui reos in ius vel in carcerem ducunt. l. obſeruare. ff. de Offic. proconſu. & lega. licèt alibi mendosè legatur ſtratores, vt in l. in eadem. ff. ex quibus cauſis maio.

STATVA ſecundùm Papi. eſt ſimulachrum, idolum, imago. Et eſt differentia inter ſtatuam & imaginem: quia in ſtatua nihil eſt quod non deſignet effigiem hominis, in imagine eſt pictura ſola, & multæ partes quæ nō deſignant mēbra hominis, vt dicit gloſſ.

Digitized by Google

gl.ſuper rub. C. de Statu. & ima. & Azo in Sum. C.eo.tit.

Statvimvs bene ſignificat ſententiam diffinitiuam, vt c.in his. de verb.ſig.& importat communiter nouum ius, ſecus decernimus & innouamus,vt in c.decernimus. de iudic. & in cap.innouamus.de Treu.& pa. Nã decernimus diſcuſſionẽ dubij, innouamus antiqui iuris renouationem, & ſtatuimus noui iuris Promulgationem importat.

Statvliber, eſt qui ſtatutam & deſtinatam in tempus vel in conditionem habet libertatem. j.de ſtatulib.

Status eſt conditio hominis in qua vt plurimum poteſt, vt ait Pla.

Statvta libertas, eſt libertas conceſſa ſub cõditione, vt dicendo, lego ſeruo meo libertatem, ſi nauis ex Aſia venerit.

Statvm, eſt ius ab homine poſitum, vel diſpoſitio ex qua ius producitur. nam eſt idem quod lex municipalis, ſeu ius ciuile quod vnaquæque ciuitas ſibi cõſtituit.Inſti.de Iu.nat. gen. & ciui. & ſignificatur ius ſtatuti ex verbis in ſtatuto poſitis, quæ ſignificant quod ſonant, aut ſtrictiùs, aut extentiùs, vel aliter: prout obſcuritas eorum declaratur, ſeu quouis medio probabili concluditur, de quo latiſſimè Doct. maximè Bart. in l. omnes populi.de iuſt.& iure.

Stellatvra, nomen erat militaris annonæ, vt auctor eſt Bud. in l.moris.ff.de Pœn.

Stellionatvs crimen latiſſimè patet, de quo apud Iuriſconſultos titulus eſt, atque vt ſemel dicam circa quod genus criminis lex ſtellionatus verſetur. Vlp. l. iij. ff. de Crim. ſtel. breui oſtendit dicens, quòd vbicunque crimen nomine caret, illic ſtellionatũ obiicimus: dictus eſt ſtellionatus à ſtellione animali venefico, atque hominum generi inuidente, quippe qui cum intelligat exuuias multis morbis eſſe remedio, cùm primùm illas deponit,illico deuorat. Plinius lib. 30.de ſtellione:[Nullum inquit, animal fraudulentius inuidere homini tradunt:] Inde ſtellionum nomen in maledictum trãſlatum. à Græcis dicitur Aſcalabotes: Ariſtoteli Colotes, vulgò perſuaſum eſſe Tarantulam beſtiolam in Apulia notam. Ant, Nebr.

Stellio dicitur qui animo inconſtans & varius eſt verbo vel facto, vel qui rem aliquam obligauit alicui,& deinde impignorat alij, non facta mentione de primo:& generaliter quod in his criminalibus cauſis dicitur dolus, in ciuilibus dicitur ſtellionatus. Stellio enim propriè eſt animal variis maculis plenum & venenatum,ſimile lacertæ,& eſt corpore pictum, lucentibus guttis. vide de hoc ſuprà, Crimen ſtellionatus.

Stichvs, eſt nomen proprium.

Stigma,eſt ſignum vel inſtrumentum quo brachia fabricenſium figurabantur, cui erat impreſſum nomen Imperatoris, facies verò eorum non figurabantur, vt l.ſi quis. C. de Pœ.ſecundum Ioan. Andr.in c.ſi iudex laicus. de ſenten.excom.lib.vj.in gloſſ. verbi agnoſcitur.

Stylvs aliquando ponitur, id eſt, diſpoſitio. C. de ſacroſan. eccl.l. j.Item quomodo differt ab vſu vel conſuetudine, vide ff.de leg. l.de quibus. & Ioann. Andr. in no.in cap.fin.de conſuetud.

Digitized by Google

STILLICIDIVM quid ſit, vide inſti. de ſerui.§.item prædiorum.

STINARII dicuntur amatores, iidem dicuntur carnearij.

STIPATVS, id eſt, vallatus, fulcitus, ſecundùm Io Andr.in cle. paſtoralis ver.ſtipatũ.de Re.iu.

STIPENDIVM, merces militum, à ſtipe, hoc eſt pecunia.l.ager.de verb.ſign.

STIPES, eſt perſona à qua alij originem ducunt.

STIPTERIA Græcè, Latinè interpretatur alumen, quo verbo vtitur ſæpe Galenus, vel potiùs Galeni interpres: dictáque eſt ſtypteria à ςύφω, quod eſt aſtringo, quoniam alumen vim habet adſtringendi. Vlp.tit. de rebus eorum quæ ſub tutela. l. ſed ſi. [Si lapicidinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit ſtypteriæ vel cuiuſlibet alterius materiæ.]Nebriſſ.

STIPTERIA, cuius mẽtio fit in l.3. de Reb. eo. qui ſub tute.ſignificat alumen, vt oſtendit in Parer. doctiſſimus Alcia.

STIPVLA illecta dicitur culmus cum ſpica non collectus, ſed in metendo derelictus, quem poſtea ruſtici, cùm ſupereſt ocium, colligere ſolent.l.Sylua de verb. ſignific.

STIPVLATIO, eſt firma verborum conceptio, qua quis aliquid ſe facturum daturúmve promittit alteri ſuper hoc ipſum interrogãti,& dicitur à ſtipite. Cõſtat autem ſtipulatio ex interrogatione præmiſſa, & reſponſione ſubſequenti, quemadmodum contradictio ex affirmatione & negatione,hoc modo, promittis vel dabis mihi decem? promitto vel dabo tibi. Quandoque dicitur ſtipulatus ille qui promittit alicui ſtipulátve paſſiuè. Sicque ſtipulatio eſt ſolennis promiſſio facta interrogatione præcedente & reſponſione ſequente.

STIPVLATIONVM alia eſt pura, alia conditionalis, & alia in diem.

STIPVLATIO pura eſt, quæ nec fit ſub conditione, nec in diem, ſed purè,vt dicendo, dabis hoc? dabo.

STIPVLATIO conditionalis habet fieri ſub conditione hoc modo, promittis mihi dare centum ſi nauis ex Aſia venerit? & reſpondes, promitto.

STIPVLATIO in diem fit hoc modo, dabis mihi decem in kalendis Iulij? & reſpondes, dabo.

STIPVLATIO Aquiliana,eſt quæ nouat omnem contractum, vt ſi quicquid mihi debes ex quacũque cauſa idem mihi promittis? ſi enim ex mutui datione mihi debitor ſis velímque acceptum ferre, id eſt, per acceptilationem remittere, non poterit res expediri niſi per obligationẽ quæ in rem contrahitur. Require ſuprà, Aquiliana Actio.

STIPVLATIO prætoria ideò dicitur, quia à mero prætoris officio proficiſcitur. Inſtit. de diui. ſtip. §. prætoriæ.& harum ſtipulationum prætoriarum videntur eſſe tres ſpecies, ſcilicet iudiciales, cautionales, & communes. Iudiciales eas dicimus quæ propter iudicium interponũtur, vt ratum fiat iudicatum ſolui, & ex operis no nuncia. Cautionales ſunt, quæ inſtar actionis habent,& vt fiat nouatio,intercedũt,vt de legato ſtipulatio,& de tutela,& ratã rem haberi,& damni infecti. Cõmunes sũt ſtipulationes, quæ fiunt iudicio ſiſtendi cauſa. Et omnes ſtipulationes natura ſui ſunt cautionales,

Digitized by Google

les, hoc enim additur in ſtipulationibus, vt quis cautior ſit & ſecurior interpoſita ſtipulatione.

STIPVLOR, ſtipularis, verbum frequens eſt apud Iuriſperitos, ſignificátque promittenti aſſentire: & ferè ad aliquid ſunt promitto, & ſpondeo, ei quod eſt ſtipulor: vt ſi dixero, promitto tibi centum aureos. tu reſpondebis, ſtipulor à te cen[t]ũ aureos. Hinc naſcitur contractus ſtipulationũ ſponſionúmque. Seruius Sulpit. in lib. quem ſcripſit de dotibus, citatúrque à Gellio li. 4. Noctium Atticarum: [Qui vxorem, inquit, ducturus erat ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, item ſpondebat ducturum: tũ quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur: qui ſpopõderat ducturum, ſponſus.] Colume. lib. 11. [Fœnoris, inquit, tui Siluine quod ſtipulanti ſpoponderam tibi.] Dictúmq; eſt ſtipulari, vt ait Varro de lingua Lat. à ſtipe, hoc eſt pecunia, quoniam qui pecuniam obligat, ſtipulari dicitur, hinc ſtipulatus, us. Papin. in titu. ſoluto matrimon. l. poſt dotem. [Non erit impediẽdus pater. quo minus ex ſtipulatu agat] Neb.

STIPVLVM veteres firmum appellabant. fortè à ſtipite deſcendens ſecundùm Iuſtin. in §. j. de ver. oblig. Inſt.

STIRPES ſunt ferulæ ſeu virgulta, quæ de radicibus naſcuntur.

STOLA, veſtis erat ad talos demiſſa, matronarum inſigne. Ouid. 2. de triſtibus,

Quas ſtola contingit, & ſtola ſumpta decet.

Vlpianus de Auro & argen. leg. l. veſtis. Muliebria, inquit, ſunt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ. Neb.

STRAGVLA, ſpecies erat antiquitus veſtis muliebris. l. veſtis. de aur & arg leg.

STRAGVLVS, a, um, eſt quod ſterni ſolet aut lecto, aut ſtrato, aut equo, aut iumento, vt meliùs iaceas ſiue ſedeas. Hinc veſtis ſtragula, ephippium ſtragulum, & ſtragulum ſubſtantiuè. Varro de lingua Latina: [Quicquid lecto ſternebat, à ſternendo ſtragulum appellabant.] Apuleius libro 4. de aſino: [Veſtem ſtragulam ſubiectam iactare conſuerat.] Plinius libro ſeptimo. [Frænos & ſtragula equorum Peletronium inueniſſe ferunt.] Vlpia. titulo de verborum ſignificatione. leg. inſtratum. [Inſtratum, inquit, omne veſtimentum contineri quod iniiciatur, Labeo ait, neque enim dubium eſt, quin ſtragula veſtis ſit omne pallium.] In victu ergo veſtem accipiemus non ſtragulam, ſtratum, omnem ſtragulam veſtem. Neb.

STRAGVLA veſtis eſt. l. veſtis. §. j. & fina. ff. de auro & argento lega. l. j. iñcta l. ſeq. & l. quæſitũ. §. ſed ſi fundus. ff. de fundo inſtr.

STRAMENTA dicuntur calami frumentacei ſpicis demiſſis, dicta à ſtando, ſiue à ſternendo. Varro primo de re ruſtica: [Cùm comprehendit, inquit, faſcem ſpicarum deſecat, & ſtramenta ſtãtia in ſegete relinquit.] & paulò poſt. [Alij ſtramentum à ſtando dictum putant, quaſi ſtamen. Alij à ſtratu quòd ſubſternatur pecori. Calami igitur, qui lecto inſternuntur, ſtramenta appellantur] Vlpianus libro xix. titulo de actionibus, Digeſt. empti. lege fundi. [Fundo, inquit, vendito, vel legato ſterquilinium & ſtramenta emptoris & legatarij ſunt.]

M 5 STRA

STRAMENTA dicuntur quicquid ſolo quieſcendi gratia inſternitur, veluti ſtoreæ, paleæ, & mattæ, quæ vulgò dicuntur mattaracia, l. quos. §. vltimo. vbi Alciatus de Verborum ſignificatione.

STRATORES etiam à ſternendo dicuntur, quia cuſtodientes in carcere reos condemnatos puniebant: vel ſtratores dicuntur eſſe iſti, qui ſtabulis vel equis ſtantibus in eis præſunt. Et dicuntur à ſtratorio, id eſt, ſtabulo, ſecundùm Accurſ. C. de ſtrato. lib. xij. in rub.

STRATVM dicitur generaliter omne genus veſtis, vel omne indumentum, vt ff. de Verb. ſignif. l. ſtratum. aliàs inſtratum: ſed magis propriè veſtes cubiculares dicimus ſtratum, à ſternendo. Etiam via publica ſtrata dicitur.

STRATVRA, eſt locus vilis ad iacendum diſpoſitus, in Auth. de monachis. §. cogitandum.

STRENA, eſt donum factum kalendis Ianuariis. C. de Aduo. diuer. iudi. l. laudabile. & 37. diſtin. legant epiſcopi.

STREPITVS, id eſt, clamor vel tumultus, extrà, de electione. ca. quorundam. in princ. libr. vj. per Archidiac. & dicitur quandoque vocatio. l. ij. C. de epi. & cle. & de cauſis commiſſis ſine ſtrepitu & figura iudicij. clemen. ſæpe. & ibi plenè per Ioan. Andr. de Verbor. ſignificat.

STREPITVS iudicialis, extra, de fer. ca. vltimo. & vide C. de falſ. l. vbi.

STRICTI iuris quot modis dicatur, vide Cod. de Iudi. l. placuit. & per Archidia. de appell. c. fin. lib. 6.

STROBYLVS, dicitur tum arbor ferens nuces pineas, tum ipſæ nuces pineæ. Plin. lib. 16. de pini generibus: [Eaſdem, inquit, arbores eſſe per oram Italiæ, quas ſtrobylos vocant.] Galenus lib. 2. alimentorum. cap. de pineis nucleis. [Vocant, inquit, ipſos qui nunc Græci, non conos, ſed ſtrobylos.] Idem in 7. decameridon: [Quos omnes, inquit, Græci nominant ſtrobylos, antiquitus ab Atticis dicebātur coni] Vlpia. tit. de leg. iij. l. ligni appellatione. [De pinu, inquit, integri ſtrobyli.] Idem titu. de Verb. ſig. l. carbonum. ſuperiora verba repetit. Nebriſ.

STRVCTILE opus. Require, Opus ſtructile.

STVDIVM (vt dicit Azo) eſt vehemens & aſſidua ad aliquam rem agendam cum ſumma voluntate occupatio, ex qua voluntate labor in opus defertur, & perdit laboris tædium verſus in oblectamentum.

STVDIVM liberale & Latinum olim tantùm erat Romæ & Conſtantinopoli, in aliis autem locis non niſi ex priuilegiis, vt C. de ſtu. li. in rubro & nigro. lib. 11. & in proœmio Digeſtorum, §. hæc autem tria. hodie Imperio ſciſſo ſtudium in multis locis fit, & maximè Bononiæ, quæ legalis ſtudij obtinet monarchiam.

STVPRVM, eſt illicita virginis defloratio, quamuis in vidua cōmitti dicatur, niſi ſit meretrix vel licita concubina ſecundùm leges, ff. de Concubi. l. in concubinatu. in fin. Item committitur in pueris. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. ſtuprum.

De S ante V.

SVARII. Require ſupr. Porcarij.

SVASIO

SVASIO accipitur in bonam partem, vel etiam in malam. ff. de Ser.corrup.l.j.§.perſuadere & C. de Fur.& ſer.corrup.l.ſi quis.

SVB, aliquando exponitur, id eſt, poſt, de Interd. & releg.l. j. Aliquando id eſt coram. C. de iureiur.l. generaliter. §. fin. Item ſub, qualiter ponatur, not. in l. Mathematicos. C. de Epiſc. audien. & vide ibi gloſſ.

SVBARRHATIO fit per anulum datum ſponſæ ſine aliis verbis, fit etiam aliis modis, vt not.in c. ſi quis vxorem.xxvij.q.ij.& in c. ſi. de deſpon.impub.

SVBDIACONI dicuntur, qui ſubiacent officiis & præceptis Leuitarum.c. cleros.xxj. diſtin.& eorum officium eſt calicem & patenam ad altare deferre,& Leuitis tradere.cap. perlectis. xxv.diſtinct.nec debet aliquis ordinari in ſubdiaconum , niſi promiſſa caſtitate,xxviij di.§.ecce.& ca.ij. ſequen.& tempore Apoſtolorum Subdiaconatus non erat ordo ſacer. c. nullus. lx. diſtin. hodie ſecus.cap.à multis. extrà,de æta. & qualita.

SVBDISIVNCTIVA coniunctio à Grammaticis ſic definitur, quæ voce diſiunctiua vtrunque adeſſe ſignificat, vel ſimul vel diſcretè, vt [Alexander ſiue Paris] (nam qui priùs vocabatur Alexander Priami filius, poſtea cognominatus eſt Paris,) dormit vel diſputat , nam poteſt neutrum facere. Sed de particula ſubdiſiunctiua , quanquam ad grammaticum pertineat diſſerere, copioſiſſime diſputauit Proculus Iuriſconſultus in tit. de verb. ſig. l. hæc verba,&c.Nebr.

SVBDISIVNCTIVA eſt , quæ diuerſa diuidit, ſiue ea ſimul eſſe poſſint, ſiue non : diuerſa autem hic intelligenda ſunt , quæ habent medium , veluti cùm dicimus [aut ſedet , aut ambulat.] quorum medium eſt accumbere ſiue ſtare. Idem ſi inuicem non repugnēt, vt cùm dicimus, omne animal aut agit , aut patitur : poteſt enim ſimul & pati & agere. l. hæc ille aut ille, ff. de Verb. ſignificat. Sed & quoties ſenſus coniungitur, licet verba diſiungantur, ſubdiſiunctiua eſt, vt [Alexander ſiue Paris.] Bar. in rub, C. de Nauicular. libro 11. Idémque ſi aurum vel argentum à te petam, non enim alterum peto, vt alterum excludam, cùm vtrunque ſim paratus accipere.

SVBDITVS propriè dicitur ratione domicilij , gloſ. eſt in clem. vnica , in verbo ſubditos, de foro competenti. & vide Panorm. in c. iij. de Appellatio. & in glo. in capitulo nuper. de ſent. excommuni.& gloſſa eſt in c. ſtatutum, §. cùm verò. de reſcriptionibus. libro vj.

SVBGRVNDAE, ſunt tegulæ propendentes extra tectum domus ad parietum defenſionem , ne imbribus corrumpantur. Varro lib.3. de re Ruſt. [Aues ſubtùs ſubgrundas, inquit, ab initio villatico vſas tecto.] Vitruuius libro 10. [Pinnas, inquit, ex tabulis & supernè ſubgrundis proclinatas.] Iabolenus de Verbor. ſignificatio.l. malum nauis, [Inter proiectum , inquit, & immiſſum hoc intereſſe Labeo ait , quòd proiectum eſſet id quod ita proueheretur , vt nuſquam requieſceret, qualia meniana & ſubgrundaria eſſent ,] id eſt , tecti partes impendentes ad parietum munitionem. Plinius tamen [ſubgrundas] accipit pro tegulis inferioribus : nam in tectorum

Digitized by Google

ctorum ſtructura duo ſunt ordines tegularũ, alter ſupernarum, alter infernarum. Scribens nanque lib. viceſimo quinto de duobus Sedi generibus, hoc eſt, maiori & minori: dicit minorem appellari hypoſtegon: & ſubdit cauſam cur ſic appelletur, quoniam in ſubgrundiis ferè naſcitur, hoc eſt in tegulis inferioribus, id quod vulgò videmus in tectis naſci. Ant. Neb.

SVBGRVNDA, eſt vna pars tecti vniuſcuiuſq; domus, quæ incumbit extremis capitibus tignorum tectualium, vt ff. de his qui deiec. vel effude. l. ſi verò. §. prætor ait. Et aliàs dicitur ſubgrauida vel ſubgrandia.

SVBHASTARI, eſt rem vænalem proponi haſta ſuppoſita, quod frequẽs eſt circa prædia quæ nũciantur vel cenſentur fiſco vacare, & ſic per ſubhaſtationem plus offerenti debetur.

SVBHASTATA, i. præconizata. l. ordo. Cod. de execut. rei iudic. & de ſubhaſtatione habetur in authent. hoc ius porrectum. Cod. de ſacroſanctis eccle. & qualiter fiat, vide Specu. in tit. de empt. & vendi. §. iiij. verſic. hoc quoque. & per Bar. in l. licitatio. ff. de Public. & in l. ſi tempora. C. de fide inſtr. & iur. ha. fiſc.

SVBIECTIVVM eſt de natura ſubiunctiui. Felinus pulchrè in capitulo ad hæc. de Reſcriptis, & cap. primo poſt principium, de teſtibus cogendis.

SVBNOCTARE dicimur cũ quaſi inuentarium conficimus, adſcribimusque quot corpora inſtrumentorum ſint, & de qua re. leg. ſi. de bo. aucto. iud. poſſ.

SVBORNATIO, eſt informatio facta per aliquem de veritate tacenda, & falſitate dicenda, ſecũdùm Gulielm. de Mon. Lau. in clem. teſtibus. de teſtib.

SVBPVNCTARE litteram, eſt eam damnare punctis ſuppoſitis, vt quando littera ſuperflua inferiùs punctatur, vt habetur ſuprà, in littera C, de Verb. Cancellare.

SVBROGARE, eſt aliquem in locum alterius ſubſtituere, vel cõſtituere, vt officiales vel iudices alios ſubrogant. Et poteſt ſcribi r, pro b, cõmutãdo, vt ſurrogare.

SVBSELLIVM, eſt ſella inferior. Varro de lingua Latina: [A ſedendo, inquit, ſella & ſelliquaſtrum, deinde ab his ſubſellium, vt ſubſidere quod non planè ſapit, ſic ſubſellium dictum quod non planè erat ſella. Iuuenalis:

-ſed cùm fregit ſubſellia verſu.

Florentinus de ſupell. leg. l. ſupellectili. [Trapezophora, delphica ſubſellia.] Item de Acquir. rer. dom. l. adeo. Neb.

SVBSIDIARIA actio, Require ſuprà, [Actio ſubſidiaria.]

SVBSIGNARE, eſt ſubſcribere, vt teſtes in chirographo ſolent ſignare, & quaſdam notulas ſubſcribere. Et quando ſubſcribens ſe conſentire dicatur, & quando non, eſt bona gloſſ. in c, ſi quis presbyterorum. in verbo ſubſcripſerit. de Reb. eccl. non alienand.

SVBSISTO, pro eo quod eſt adhæreo ſiue dubito: nam qui incedens ſubſiſtit, videtur de aliqua re deliberare quid agat, vt de Ænea Virg. 1. Æneid. dixit:

Subſtitit hic, arcúmque manu celeréſque ſagittas
Corripuit.

Calliſtratus li. 50. tit. de iure immunit. l. ſẽper. [Subſiſti, inquit, poteſt an prohibendi ſint à præſide.] Item Vlp. lib. iij. titu. de procur.

cur.l.ſeruum. [Quãtum, inquit, ad filiumfamiliàs verum eſt, in ſeruo verò ſubſiſtimus.] Hîc ſerie verborum coactus Accurſ. non potuit niſi vere interpretari, exponens pro eo quod eſt dubito. Nebriſ.

SVBSISTERE eſt dubitare. l. ſemper. de iure immunita. & l. ſeruum. de procurator.

SVBSTANTIA, eſt per quam materia in certam ſpeciẽ deducitur, vt in vaſis vel veſtibus artificiũ: in emptionis cõtractu, pretium: & ita differt à materia, forma & ſolennitate, de quibus dictum ſuo loco. Doctores tamen quandoque hæc nomina indifferenter vſurpant, diffiniúntque ſubſtantiam generaliter eſſe quæ neceſſariò ad rei eſſentiam requiritur. Nonnumquam etiam ſubſtantia ſignificat patrimonium, vt in l. vlt.C.de verb. ſignific.

SVBSTANTIVVM reuertitur ad adiectiuum, vt ratio & vindicta, id eſt, rationabilis vindicta. ff. de Offic.procur.l.obſeruare.§. proficiſci.& de Aqua plu.arc.l.prima, in princ. Item ſubſtantiua duo copulata quandoque reſoluuntur in adiectiuum, & alterum ex ipſis duobus ſubſtantiuis, vt vis ac poteſtas, id eſt, violenta poteſtas,ff de tute.l.j.

SVBSTITVTIO, eſt ſecunda conditionalis inſtitutio, quia inſtitutio dicitur primus gradus, & ſubſtitutio ſecundus. Et licet ſubſtitutiones in infinitũ de vno in alium poſſint procedere, tamen omnis inſtitutio poſt primam dicitur ſubſtitutio, & ſecũdus gradus, ſicut ſecũdæ nuptiæ dicuntur omnes quæ ſequuntur primas. Et diuiditur,quia ſubſtitutionum alia eſt directa, alia obliqua. Et no.differẽtiam inter verbum directum, obliquum, & commune. Vnde directum eſt quod ſignificat, vt ille,cui relinquitur,vel in quẽ diſponitur, ſua manu recipiat, vt eſt verbum inſtitutio, vt patet ff.de Hered. inſti.Item illud, heres eſto, vt ibidem. Item accreſcat, ſimiliter verbum capiat, vel accipiat. Sed verbum obliquum eſt, quod ſignificat, vt ille in quem diſponitur, vel cui relinquitur, de manu alterius accipiat, vt eſt verbum reſtituo. facit l. reſtituta. ff. ad Trebel. & per tot. titul. Item volo. & quando per fideicõmiſſum pars hereditatis eſt reſtituenda.l.pater filium.§.fin. ff.de Legat. iij. Item verbũ rogo, &c. Sed verbum commune eſt, quod vtrâque ſignificationem habet, ſiue de manu ſua,ſiue de alterius vt recipiat, vt eſt verbum ſubſtituo, ſicut in l. Centurio. ff. de Vulg.ſubſtit. Habet enim quandoque directam ſignificationem, quandoque obliquam.

SVBSTITVTIO directa dicitur cùm nullo mediante quis capit hereditatem definientis,& directè efficitur heres ipſi teſtatori qui inſtituit eum.Inſtitut. de Pupilla.ſubſtit. §. quo caſu. Et hæc ſubdiuiditur: quia alia eſt vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris,alia breuiloqua, ſiue reciproca,alia compendioſa.

SVBSTITVTIO vulgaris dicitur, quia vulgò ei à quolibet fieri poteſt, dũ tamen hic teſtamentũ facere, & ille ex teſtamento capere poſſit. Et hæc diuiditur, quia quædã eſt vulgaris expreſſa,& quædam tacita. Subſtitutio vulgaris expreſſa eſt,quæ fit verbis negatiuis expreſſis, hoc modo, Titius heres eſto, & ſi ipſe heres non ſit vel erit, Seius heres eſto,

Digitized by Google

eſto,] id eſt ſit: ſic enim inſtituo mihi Titium heredem, vt ſi ipſe noluerit, vel non potuerit eſſe heres, ſit heres Seius. [Subſtitutio vulgaris tacita, fit per verba affirmatiua, veluti cùm non miles puberem & impuberem heredes inſtituit, hoc modo, [Sei impubes,& Meui pubes,heredes eſtote vel ſunto, quos vnanimiter inuicem ſubſtituo.] vel ſic, & in idem redibit,[puberem Seium & impuberem Meuium heredes facio, & eos ſibi inuicem ſubſtituo] ex qua ſubſtitutione colligo, quòd ſi vnus non fuit heres, vel ſi vnus moriatur, alius inſolidũ ſit. Et dicitur vulgaris, quia fit à quolibet de vulgo, ſiue in poteſtate,ſiue non. Et dicitur tacita, quia puberem tacitè vulgariter impuberi ſubſtituit, quæ ſubſtitutio magis eſſet pupillaris, niſi propter adiunctam perſonam. Sed in milite talis ſubſtitutio pupillaris eſt propter priuilegiũ militis. Quæ ſubſtitutio, quantum ad puberem attinet, vulgaris eſt: quantum ad impuberem, pupillaris, quoniã ſi pubes hereditatem adeat pro parte ſua, non euaneſcit ſubſtitutio priùs facta: ſed ſi impubes hereditatem adeat, priuſquàm expleuerit pubertatem,euaneſcit, vnde ſub expreſſa pupillari continetur tacita vulgaris.l. nam hoc iure.ff.de vulgari & pupill.

SVBSTITVTIO pupillaris, eſt quę ſoli pupillo & impuberi fit. Et eſt etiam duplex, alia expreſſa, alia tacita. Subſtitutio pupillaris expreſſa fit hoc modo, [iſte filius meus impubes heres eſto, & ſi heres non erit, aut ſi heres erit, & intra pupillarem ætatem deceſſerit, ille heres eſto:] vel ſic, Inſtituo mihi in heredem T. filium meum pupillum,& ſi non erit heres,aut ſi erit heres,& infrà annos pubertatis vel in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Seium: hæc dicitur expreſſa ſubſtitutio, quia in ea omnia verba exprimuntur,quæ exprimi oportet. Subſtitutio pupillaris tacita eſt hæc, [Filius meus impubes heres eſto, & ſi ille non erit,iſte heres eſto,] vel ſic[quiſquis mihi heres erit, ſit heres filio meo.] Hæc dicitur tacita,quia verba quædam non expreſſa hic tacitè ſubintelliguntur, quæ exprimuntur in expreſſa ſubſtitutione pupillari. Nam per hoc tacitè intelligitur,quòd ſi filius deceſſerit in pupillari ætate, ille qui erit heres patri, erit heres filio. Et debentur illæ pupillares ſubſtitutiones ſolis pupillis in poteſtate parentũ exiſtentibus, & ab ipſis parentibus fiunt: per quod euidenter patet,quòd non à matre, ſed à ſolo patre fiunt, cùm mater filios non habeat in poteſtate. Sed nunquam ſubſtitutus ex pupillari expreſſa repellitur à matre pupilli, & ſubſtitutus ex tacita repellitur à matre pupilli, & ſuccedit ipſi pupillo mater. Item,qui eſt ſubſtitutus ex pupillari ſubſtitutione, fit heres ipſi pupillo. ille verò qui eſt ſubſtitutus ex vulgari, fit heres ipſius teſtatoris. Itẽ pupillaris tacita intelligitur eſſe vulgaris expreſſa,qua mater ſubſtituitur pupillo,& hoc propter priuilegium matris. Item eodem modo quando quis pupillo vel alij ſubſtituitur propter adiunctã perſonam.

SVBSTITVTIO exemplaris vel exemplaria,eſt quæ fit à parentibus vtriuſque ſexus filio furioſo vel mente capto. Et dicitur exẽplaris,quia fit ad exemplum pupillaris

Digitized by Google

pillaris ſubſtitutionis:quia ſicut pater prouidet filio pupillo, qui teſtari non poteſt, de heredit.ita prouidet filio mente capto vel furioſo,& hoc modo, [T. filium furioſum vel mente captũ mihi heredem inſtituo,& ſi deceſſerit furioſus vel mente captus antequã ad ſanam mentem peruenerit, ſubſtituo ei talem filiũ ſuum vel fratrem, vel aliquem alienum,ſi deficiat filius vel frater.]

Svbstitvtio breuiloqua ſiue reciproca eſt, quæ continet duas vulgares & duas pupillares ſubſtitutiones, vt duo impuberes inſtituti à parente,qui habet eos in poteſtate, inuicem ſubſtituātur hoc modo, [S. & T. filios meos impuberes mihi inſtituo heredes, & eos inuicem ſubſtituo.] Vnde, quia continet expreſſam pupillarem, ſi aliquis prædictorum deceſſerit in impuberi ætate, mater impuberis decedentis omnino repellitur, & ſuccedit ſubſtitutus: & hanc ſubſtitutionem lex appellat reciprocam:& omnes quatuor expreſſæ ſunt.

Svbstitvtio compẽdioſa, eſt quæ fit ſub verborum compendio, quæ verba in pupillari expreſſa ſunt prolixiora: & ex hoc dicitur compendioſa, & habet fieri hoc modo, [inſtituo Titium filium meum mihi in heredem, & quandocunque deceſſerit ſine filiis, ſubſtituo ei Seium]vel ſic: [Iſte filius impubes heres eſto, & quocunque tempore deceſſerit,ille heres eſto.]quæ ſubſtitutio tantùm locum habet in milite. De hoc in l. precibus. C. de Impu.& aliis ſubſti.

Svbstitvtio obliqua,ſiue non directa & fideicommiſſaria,eſt illa quæ fit per fideicommiſſum, vt hîc, Quicunque veſtrũm ſine liberis deceſſerit, rogo vt eius portio ad ſuperſtitem perueniat: & quando quis inſtituit heredem, & eius fidei committit vt quàm cito poſſit eius hereditatem adeat, & eam alteri certæ perſonæ cui & quando teſtator voluerit reſtituat, videlicet tali die,vel ſub tali conditione,ſi deceſſerit ſine filiis,vt ſi fortè in ea conditione fuerit, quòd teſtator magis diligat eum, vt ex teſtamento eius directo nihil capere poſſit, puta quia directè & immediate capax non eſt(qualis eſt ſpurius,) ſaltem hoc modo aliquid capiat & conſequatur ex hereditate, vel totam ipſam hereditatem, vt C. ad Trebell. per totum quaſi,& ff.eod ti.in multis legibus,& in c. Raynutius.& c.Raynaldus de teſtam. Et no. quòd in ſubſtitutionibus fideicommiſſariis locum habet quartarũ deductio, in directis autem non.c.ſi pater.de Teſta.lib vj.eſt caſus. & ibi vide gl. De his ſubſtitutionibus eſt glo. in c.Raynutius prælleg.& Inſtit.de vulga & pupil.ſubſtit.per totum.

Svbstitvtvs heres. Require ſuprà Subſtitutus. Et not. quòd in omnibus ſubſtitutionib. primò præcedere debet inſtitutio, ſicut primus gradus, & poſtea poni debet ſubſtitutio, vt ſecundus: hinc eſt quòd dicitur inſtitutus primus heres; & ſubſtitutus ſecundus. l. cùm proponas. C. de Here.inſtit.

Svccessio naturalis, eſt ex parte matris: legitima eſt ex parte patris. Ita no. gloſſ. ſing.in l.j. C. Vnde vir & vxor.

Svbstrvere, eſt ædificium à fundamentis deficiens fulcire. hinc ſubſtructio dicta parietis fultura,

tura. Vitruuius libro 1.[Non ſolùm in muro,ſed etiã in ſubſtructionibus. Columella lib. 1. Pro fultura,inquit, & ſubſtructione fungetur. Vl lib. 43.ti. de riuis.l. j.Verbo,inquit, reficiendi,tegere,ſubſtruere,ſarcire.cõtinẽtur.]

SVCCESSIO quandoque fit de capite in caput, & quandoque de gradu in gradum, ſecundum Azo. in ſumma, de ſucceſſo. edict C.& ff.eodem titulo.l.j.

SVCCESSIO de capite in caput, eſt cùm deficiente primo capite liberorum, oritur ſecundum caput agnatorum, & iſto deficiente ſuccedit tertiũ caput cognatorum:& cognatis deficientibus ſucceditur quarto per ordinem, vnde vir & mulier vel vxor, vt C. vnde vir & vxor. in Authentic.præterea.

SVCCESSIO de gradu in gradum, eſt quando plures perſonæ ſunt, in eodem capite in diuerſis gradibus, vna prior, altera poſterior: nã propiori repulſa ſpe vel repudiatione,ſequẽs ſuccedit,vt ff.Succeſ.edic.l.j.& C. eo. tit.per Azo. in Sum. Et ad pleniorem, ſcilicet, doctrinã ſucceſſionũ ab inteſtato,ſic eſt diſtinguendum, Aut dubitatur qualiter deſcẽdẽtes ſuccedant aſcẽdentibus, aut qualiter aſcẽdentes deſcendentibus, aut qualiter collaterales collateralibus. Primo caſu, aut ſuperſunt legitimi & naturales, aut legitimi tantùm, aut adoptiui,aut naturales tantùm, aut nati ex illicito coitu, vt ſpurij,&c. Si legitimi & naturales, aut ſuperſunt tãtum filij primi gradus, aut vlteriores. Primo caſu, aut omnes emãcipati, aut omnes in poteſtate ſunt, & tũc iure veteri & nouo ſuccedũt æqualiter ſublata differentia ſexus, l.le. 12.ta. C.de leg.here. & inſti. de hered. quæ ab inteſta.defe. §. emãcipati.C.de ſuis & legi.here leg.vlt. & authen.in ſucceſſione. ibid. Aut ſuperſunt quidã emancipati,& quidam in poteſtate:& tũc iure veteri Digeſtorum vocabãtur emancipati de iure prætorio, exiſtentes in poteſtate: de iure ciuili, omnes æqualiter,licet diuerſis iuribus vocarentur. Cod. de Leg.here. l. meminimus. ibi. cùm igitur prætorẽ filiũ emancipatum, &c.dig. de bo.poſſ. leg. ſed cùm patrono.§. bonorum. In iure verò authenticorũ vocabãtur etiam emancipati, cum ſuis æqualiter. vt in authent. de hered.ab inteſtato veni. § reliquũ. ibi,nullã, &c. Si verò ſuperſunt vlteriores, aut erãt concepti viuẽte eo de cuius hereditate agitur, aut eo mortuo. Si eo viuente, aut naſcuntur eo ſuperſtite, per quem coniunguntur, & cõſtat eos excludi,ſi velit ille adire hereditatem, quia præcedit eos in gradu. Sed ſi nolit vel nõ poſſit,quia moritur antequã adeat, vocantur vlteriores per eũ coniuncti, & ſi ſoli & eodem gradu, vocantur æqualiter, ſed cum patruis vocantur in ſtirpes iure veteri & nouo. Idem ſi naſcuntur mortuo patre:quia paria ſũt, eum non eſſe mortuum,& repudiare, & eum mori antequã repudiet Si verò erant concepti mortuo eo, de cuius hereditate agitur, nec prætorio nec ciuili iure vocantur,nec excludunt ſequentes, vt hæc omnia euidẽter probantur Cod. de ſuis & legit. here.lege nepotes. & in authen. in ſucceſſione.ibidem prealle.& inſti.de hered.quæ ab inte. defe. §.cum filius.& in auth.de hered. quæ ab iure.§. reliquum. præall. & ff.

& ff.de iniu. rup. & irri.teſta. l.ſi quis filio. Sane tamen hæc intelligantur eſſe vera, non æqualitate tituli.C. de his qui ante aper.tab.l.vnica,& de caduc.tol.l. vnic. §.in nouiſſimo. eod. caſu, quando ius competebat adulto filio,vt C.ad ſenatuſconſul. Orfi.l.vlt.prædicta procedunt ſi naſcuntur eo exiſtente in poteſtate per quem coniunguntur. Si verò ſit emancipatus, & nepotes reponantur, id eſt remaneant in poteſtate eius de cuius ſucceſſione tractatur, conſiderato iure ciuili antiquo, præferuntur nepotes, ſed per edictum de coniungendis cum emancipato liberis vocatur ſimul,& tantum conſequitur filius,quãtum omnes nepotes ex eo nati,vt apparet ff. de Coniũgen.cum emanci.l.j. §. inter ipſum. ff. de contra tab.l.j.§. qui habebat.& l.cùm emancipatus.§.ſi pater.Sed iure nouo Authenticorum præferuntur filij, quia priores in gradu, cùm ſublata ſit differentia patriæ poteſtatis.Et ſic eſt correctus ille titulus de coniun. cum emancip.vt not. eo.tit.l.j. in princip.& C.de ſuis & leg.l.fin.& auth. in ſucceſſione. ibidem. quod intellige vt ibi dicitur: nam titulus ille adhuc hodie manet, ſecundùm Iaſ. de Rauen. ſcilicet quo ad ſucceſſiones ex teſtamento. Si autem mortuo aſcendente ſuperſunt deſcendentes legitimi tantùm,vt adoptiui, tunc ſi dantur in adoptionem aſcendentibus per lineam maſculinã vel fœmininã, ſuccedunt eis ex teſtamento & ab inteſtato, & exheredati habent querelam. Si dantur extraneis in adoptionem, aut moritur pater adoptiuus teſtatus aut inteſtatus. Si teſtatus, regulariter nihil relinquere cogitur.Fallit in caſu ſi arrogatus ſit impubes, cui cogitur quartam relinquere ex conſtitutione diui Pij l.Papinianus §. ſi quis. ff. de inoffic.teſta. ita ſimpliciter dicit Cy.Sed quid ſi inerat factus pubes, an debeatur ſibi quarta, dic vt not. C. de adop.l.ij. Si autem moritur pater adoptiuus inteſtatus,aut ſine legitimis & naturalibus, & tunc ſecundùm omnes ſuccedunt adoptiui. Aut extãtibus legitimis & naturalibus,& tũc,(reprobata quorundã opinione qui dixerũt contrarium) vocãtur etiam cum legitimis & naturalibus æqualiter, ſi tempore mortis reperiantur in poteſtate. Hæc probantur C.de ſuis & legi.l.fi.Tertio caſu, quando mortuo aſcendente, naturales tantum ſuperſunt, aut extantibus legitimis, aut non extantibus.Primo caſu aut decedit pater teſtatus, aut inteſtatus. Si decedit teſtatus, tunc poteſt eos inſtituere in vncia, vt l.ij.& in authen.ibi poſita. C. de Natural. lib. Si inteſtatus, in nihilum ſuccedunt,ſed aluntur in authẽtic.de natural.lib.§. ſi. verò.& C. de natural. lib. authentic. licet. Secundo caſu, quando non extantibus legitimis filij naturales ſuperſunt, aut extãtibus parentibus,aut non extantibus. Si extant, aut decedit teſtatus,& tũc poteſt naturales inſtituere in ſolidum, parentibus relinquendo legitimã. Aut inteſtatus, & non ſuperſit coniunx legitima, & tunc ſuccedunt in duas vncias, vt in authentic. licet. prælleg. Quarto caſu, quando ſuperſunt ſpurij,aut tractatur de ſucceſſione lineæ paternæ aut maternæ. paternæ, ſpurij ex illicito coitu nati,nulli ſuccedunt. in authen.

Digitized by Google

quib.mo.nat.effic.ſui.§.vltimi.Si maternæ, aut tractatur de ſucceſſione matris, aut ſucceſſione cõiunctorum per matrem. Si matris, aut non eſt illuſtris, aut illuſtris. Si primum, videlicet non illuſtris, aut ſuperſunt ſpurij vulgò quæſiti, aut ſuperſunt ſpurij inceſtuoſi vel nefarij. Si ſunt vulgò quæſiti, ſuccedunt matri indiſtinctè. vt ff. ad Tertyllia. l.j. §.j.& inſti.eo.tit.§. nouiſſimè. Si ſunt ſuſcepti ex damnato coitu, non ſuccedũt, vt in authen. qui. mo.natura effic.ſui. §. fin. Si verò mater eſt illuſtris, tunc aut extantibus iuſtis filiis, aut non. Et dic.vt C. ad Senatuſcõſ.Orfic.l.ſi qua.Si verò de ſucceſſione coniunctorum per matrem, indiſtinctè ſuccedunt, & eis ſucceditur, vt digeſt.vnde cog.l ſi ſpurius.& l.hac parte. Secundo caſu principali, ſcilicet quando agitur qualiter aſcendentes ſuccedant, aut ſupereſt pater & mater, vel mater tantùm, aut vterque ſimul cum fratribus vtrinque coniunctis, aut cum coniunctis ex altera parte tãtùm, aut ſuperſunt auus vel auia vnà cum fratribus. Primo caſu iure veteri præferebatur pater matri, ſi filius fuit in poteſtate, quia olim occupabat iure peculij, & quia erat agnatus, mater verò cognata, vt ff ad Tertul.l vlt. Item hæc erant tunc vera in naturali & legitimo patre, ſecus in naturali tantùm, quem non habet in poteſtate, & ſic nõ habet beneficium manumiſſorum. Item ſecus in legitimo, vt ff. ad Tert. l. pattem. hodie verò filius habet heredem, & non occupat iure pecul:j, vt in auth.de here.quæ ab inteſt.defe.§.j. item ſublata eſt differentia agnationis & cognationis, vt eod. tit.§. nulla. & ideo pater & mater pariter vocantur, vt C.ad Tertullia. in auth. defuncto. Secundo caſu habet locum inſti. de ſenatuſcõſul. Tertyl. §. j. quia hodie ſimul vocantur in portiones viriles, vt in authen.de here. ven. ab inteſta.paragrapho, conſequens, & in auth.defuncto. præalleg. Tertio caſu præferuntur pater & mater fratribus coniunctis ex altera parte tantùm: vt in authentic. præalleg. defuncto. &c. Quarto caſu, eſt opinio inter Bulgarum ex vna parte, & Martinum & Ioannem ex altera, vt in iam alleg.authẽ.defuncto. Tertio caſu principali, cùm tractatur de ſucceſſione collateralium, aut ſunt fratres vtrinque coniuncti tantùm, & ſuccedunt: vt ff.de ſuis & legi.here.l.j.§. vlti. aut ſuperſunt coniuncti ex altera parte tantùm, vt vterini tantùm vel conſanguinei tantùm, & tũc aut ſuperſunt ex legitimo nati matrimonio, aut non. Si primum, tunc ſuccedunt: vt C.de legit hered, authentic. poſt fratres. Si ſecundo, aut ſunt coniuncti per patrẽ tantùm, & non ſuccedunt: vt in auth qui.mo.natura.effi.ſui.§. filium. Si per matrem, ſuccedunt etiam ſpurij vel vulgo quæſiti, vt ff.vnde cogna.l.ij. Aut ſuperſunt vterini tantum, & conſanguinei tantùm, & tunc pariter ſuccedũt in bonis à ſe quæſitis, quia cognatio hodie ab agnatione non differt, vt in auth. poſt fratres. præal. Sed in bonis quæſitis à patre præferuntur cõſanguinei, & in quæſitis à matre præferuntur vterini, vt C.de legi.here.l.de emãcipatis. Et in hoc nõ remanet illa lex incorrecta. Aut ſuperſunt vtrinque coniuncti cum conſanguineis tantùm vel vterinis tantùm,

tùm & præferuntur in vndecunque quæſitis, vt in auth. itaque. C. communia, de ſucceſ. Nam duplici iure vtuntur, vt in corpore vnde ſumitur. Aut ſuperſunt fratres & filij fratrum, & tūc ſuccedunt, eadem diſtinctione ſeruata vtrinq; coniunctorum, vt in auth. ceſſante, C. de legi. heredi. dic vt ibi vel ſuperſunt etiam nepotes fratrum vel vlteriores: & tunc qui prior eſt in gradu, potior erit in iure, auth. poſt fratres. præalleg. ſecundùm Dyn. cuius fuit hęc diſtinctio, paucis per Cynum additis, qui hanc ponit ad litteram. C. communia, de ſucceſ. in authen. itaque. Et dantur ſuper cap. auctoritate. de conceſ. præbend. lib. vj.

SVCCINVM, gemma eſt ex gummi arboris gleſſariæ congelata, quam diximus à Græcis appellari electrum. Iuuena.

In cuius manibus ceu pinguia ſuccina tritas.
Cernis ephemeridas. Martia.
Incluſit tenuem ſuccina gemma feram.

Plin. de ſuccino déque medicamentis ex eo, multa lib. xxxvij.

SVCVLA, machina eſt tractorij generis, artemoni ſimilis. de ſucula meminit Vlp. in l. ſed addes. §. illud nobis. ff. loca. & Cato de re ruſtica [in inſtrumento torcularis tradit eſſe debere ſuculas quinque, funes ductarios quinque, trochleas decem.]

SVFFRAGIVM, eſt propriè patrocinium quod præſtat aduocatus, aut conſilium vel ſeruitium xij. q. ij. quicunq; ſuffragio. Quādoque ponitur pro ſalario quod debetur aduocato, ſecundū. Azo. C. de ſuffra. Quandoque eſt conſenſus in ſcriptis redact', ſcilicet cū dicitur, ego B. nomino P. prælatum, & ſic ſumitur de elect. ca. perpetuo. lib. vi. Eſt etiam auxilium deprecationis pro animabus factum. De hoc vide gl. in c. cum creatura. de celebra. Miſſæ.

SVFFRAGARI, id eſt auxiliari. Inde dicuntur ſuffraganei, id eſt, auxiliarij diœceſanorum epiſcoporum. de Elec. c. ſuffraganeis. vbi epiſcopi diœceſani dicuntur, archiepiſcopi metropolitani.

SVGGILLO, as, pro eo quod eſt contundo, is. Vnde ſuggillata dicuntur membra quæ ſunt contuſa, vnde liuores ſuboriuntur. Plinius libro 30. Liuentia, inquit, & ſuggillata pulmones arietum ſanant. Idem lib. 20. Suggillata & alios liuores legat. Suggillatum, vt inquit Feſtus, dicitur ex Græco, quòd ea pars, quæ eſt ſub collò, hypopion ab eis dicitur. Sed aliquando reperitur ſuggillo pro eo quod eſt derideo, propterea quod qui ex contuſione liuores contraxerunt, derideri ſolēt. Vlp. lib. xlvij. Dig. titul. de iniuriis. L. item apud Labeonem. Si quis, inquit, non ad ſuggillationem domini iniuriam ſeruo fecit. Nebr.

SVGGILLARE, id eſt, diminuere. l. ſed & ſi hac §. prætor. ff. de in ius voc. not. per Arch. in c. fundamēta. de elect. in vj. & l. verbum. C. quib. ex cauſ. infa. irrog. & l. apud Celſum. §. aduerſus. ff. de dol. except.

SVMMA, ſecundùm Pap. id eſt, ſuprema vel prima, quo ad tractatum. ſ. vel ſumma, i. breuis, vt inſtit. de actio. §. omnium. in gloſ.

SVPELLECTILIS appellatione, quę res contineatur, ex titulo qui eſt libro 32. Digeſt. de ſupellectili legata, facilè poſſumus intelligere. Quamquam enim ſupellex videatur dici de ſtra-

Digitized by Google

gulo tantùm, ſiue lodice, ab eo quod ſuper lectum imponatur, etiam ad alia domus vtenſilia ei' ſignificatio ſe extẽdit,imò & ad alias res quæ ſunt aut poſſunt alicui ornamento eſſe.Perſi.

Tecum habita, & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

SVPELLEX, eſt domeſticum patrisfamiliàs inſtrumentum, in quo continentur menſæ, ſcyphi, trapezophora,ſubſellia,culcitræ, toralia, vaſa aquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, vaſa ænea vulgaria,id eſt, non ad certũ officium attributa, & cætera inſtrumenta domus,vt ſcribit Paulus l.iij.ff.de ſup.leg. Dicitur autem ſupellex,(vt Labeo ait)quia hi,qui in legationem mittebantur, ſecum ſupellectiles deportabant,vt in l.Labeo.ff.de ſupel. leg.Quæ autem comprehendantur ſub vocabulo ſupellectilis, determinat Bal.in l.in legatis.C. de leg.

SVPER. hæc præpoſitio de ſuo ſignificato ſignificat in iure hypothecationem, & per hoc ſi teſtator legat annua decem ſuper tali fundo,ſenſus eſt quòd ipſum fundũ hypothecat pro illo legato,& idem in promiſſione: nam hypotheca dicitur ab ὑπὸ, id eſt, ſub,& θέσις poſitio: quaſi ſuppoſitio.Item dictio ſuper, quandoque non ſignificat hypothecationem, ſed quandoque aliquid impedit:verbi gratia, cõcedo tibi decẽ annua ſuper tali re, trãſferens in te dominiũ ex hac cauſa: per tranſlationem dominij impeditur hypotheca, vt in l.pignus.ff.de re iud. Item dictio ſuper, quandoque ponitur pro de, vt in c.ſuper ſpoliatione.de Ord. cog.c. ſuper litteris. de Reſcript. c.ſuper eod.de elect. Et ſic dicit Alexãder, Cùm ſuper eſt pro de, &c. Quandoque ſuper, ponitur pro propter:vt not.in dictis iur.

SVPEREXACTORES dicuntur, qui vltra q̃ debetur, nomine tributi exigunt,&tales tenentur in duplum, & propter conſuetudinem capitaliter puniũtur.l. vnic. C.de ſuperexac. & debet reſtitui protinus ei à quo exactum eſt.de quo in l.ſi bene.ff. de Vſur.& in l.ſi.ff.quod metus cau.

SVPERFICIES, in ædificiis dicitur domus quæ in alieno ſolo ſiue area ædificata eſt.Itaque fieri poteſt, vt eiuſdem domus duo ſint domini. Alter domus ſuperficiariæ,alter ſoli. Vnde pulchrè Seneca lib.13. Epiſtol.tranſlatione ſumpta ex modo loquẽdi Iuriſcõſultorum:[Philoſophia, inquit,nihil aliunde petit, totum opus à ſolo excitat. Mathematica, (vt ita dicã)ſuperficiaria prima,quorũ beneficio ad vlteriora peruenit.] Paulus titulo de Damno infe.l.damni. [Et qui in cõducto ſolo,inquit, ſuperficiẽ poſuit.]Item Iauolenus tit. de vſucapionibus. l. eum qui. [Cùm ædes,inquit,duab' rebus cõſtent, ſolo & ſuperficie.] Iulianus quoque de legatis primo, l.ſi fundũ. [Appellatione, inquit, ædificij, aut ſuperficiem ſignificat,aut ſolum.] Caius item titu. de ſuperficie,]Superficiarias,inquit,ędes appellamus,quæ in conducto ſolo conſtructę ſunt.]Dominus verò domus, ſuperficiarius dicitur: vt in titul.de Dam. infe. & ſæpe aliàs.Nebriſſ.

SVPERFICIES dicitur, quicquid ſupra faciem terræ eſt: quapropter in prædiis vrbanis ſuperficies dicũtur parietes & tecta: in ruſticis,arbores, herbæ, frutices.

SVPER

Digitized by Google

SVPERFICIES & emi & locari poteſt.l.prima, §.tertio, ff. de Superficie.

SVPERFICIES, de ſuperficia. in rem actio. Require ſuprà, de actionibus.

SVPERFICIARIAE ædes ſunt, quæ in ſolo conducto vel empto ſunt poſitæ, quarum proprietas ciuili & naturali iure eius eſt, cuius eſt ſolum: vt ff.de Superficie.l. ij. vel ædificia ſuper ſoli faciem facta, puta quia dominus ſoli ex locatione conceſſit ſuper ſolum ſuum ædificia fieri.

SVPERFICIARIVS appellatur, qui in alieno loco ſuperficiem ita habet, vt certam pēſionem præſtet. l. ſuperficiario. de rei vend.

SVPERILLVSTRES ſunt Senatores, Conſules, Patricij, Dictatores, vt not. in l.j. ff. de offic. eius cui man.eſt iuriſ.

SVPERINDICTVM ſecundùm Pla.eſt quod propter fertilitatem indicitur, vel neceſſitatem pub. extra ordinem, non per luſtra. Indictio autem vel indictū quod per luſtra indicitur, vt not.Bal.in l.fi.C.ſine cen.vel reli.

SVPERINDICTVM, eſt munus extraordinarium, quod propter neceſſitatem belli indicitur: vt declarat gl.& Bart.in rubr. C. de Superindicto.lib.x.

SVPERLATIVVS, aliquando ponitur pro poſitiuo. Inſtit.loc. §. vlt. Aliquando reſoluitur in poſitiuum. l. cùm pater. §. rogo. ff.de Leg.ij.& de tu.& curat.dat. ab his l. diuus. & in Authent. de monac.§.fi.& not.viij.q.j.licet.

SVPERSEDERE dicitur, qui voluntate differt.not.l.fin.C.de poſi.& l.Lucius. in princ. ad municip.

SVPINA ignorantia, pro ſtulta, hebeti, & craſſa.l. nec ſupina. de iur.& fac.ignor.

SVPINVM habet duos caſus tantùm, accuſatiuum & ablatiuum: in ablatiuo ſignificat terminum à quo, vt minor natu, vt in l. iij. §.minorē.ff. de Mino. nā tempus legis computatur tempore natiuitatis, vt à termino à quo: ſed in accuſatiuo ſignificat terminum ad quem. Ratio, quia voluntas defuncti, ſcilicet ei obtemperari, eſt terminus ad quem. Et nec iſto caſu nec præcedēti ſignificat cōditionem, quia nihil quod ſuſpendi poſſit ſubeſt. Supinum ergo in vtroque caſu, ſcilicet accuſatiuo & ablatiuo ſumptum, de ſe ſolo non importat conditionem, niſi addatur ei verbum vel participium futuri temporis: vt venturus vel iturus: tunc enim ex adiuncto quod continet euētum, conditionem ſignificabit: ſed non ex ſuo proprio ſignificato, quo tantùm ſignificat terminum à quo vel ad quem.

SVPPLICARII dicuntur, qui ob aliquod delictum enorme in publicum deuoluuntur ęrarium, quæ deuolutio dicitur bonorum publicatio.

SVPPLICATIO, eſt petitio veniæ prioris erroris, vel eſt quædā benignitatis ipſius ſuperioris imploratio. Et ponūtur tres differentiæ inter ſupplicationem & appellationem, vt in gloſ.in ver. ſupplicauit.cap.ex litteris. de in integr.reſtit. Et ſumitur ſupplicatio ſtrictè, pro ea quæ porrigitur aduerſus ſententiam quę petitur reuocari, quamuis aliàs capiatur largè pro qualibet precum porrectione. Et ponit Butrig. quartam differentiam, quia non licet tertiò appellare, ſed bene licet tertiò ſupplicare. Quam differen

ferentiam Ioan. Andr. (quem ſequitur Bar.) reprobat, dicēs But. erraſſe, quia ſi intelligitur, quòd poſt duas ſupplicationes tertia admittitur, tūc eſt contra caſum l. ſi quis aduerſus. Cod. de preci. Imp. of. Si ſecundò intelligitur, quòd poſt duas ſententias latas in cauſa appellationis, liceat poſtea loco tertiæ ſententiæ facere ſupplicationem, item falſum eſt: quia quando non licet tertia vicè appellare, nec licebit ſupplicare. Alia differentia, Licet in appellatione à ſententia definitiua (ſecus tamen in interlocutoria) non ſit neceſſe exprimi cauſam aliquam, tamen in ſupplicatione neceſſariò apponitur cauſa ſaltem colorata, aliàs ſuperior non debet admittere ſupplicationē. Item differunt, quia ſolus princeps ſuperior concedere habet ſupplicationem, ſed appellatio etiam fit ab inferiori.

SVPRA id eſt, præter. ff. loc. l. ex conducto. § ſed ſi labes. Aliquādo, id eſt, vltra, in auth. de nup. §. illud quoq;. Aliquando refertur ad modicum tempus. ff. ex qui. ca. ma. l. ab hoſtibus. §. ſed quod. ſimpliciter. Aliquando ſtat in propria ſignificatione: vt cùm dicitur, [porticus mea eſt ſupra tuā] ff. ad l. Aquil. l. j. §. quemadmodū. Itē an hæc dictio includat vel excludat, not. per Iac. de Are. & Bar. ff. de do. præle. l. qui ita.

SVPREMVS eſt, quem nemo ſequitur. l. proximus. ff. de ver. ſign. aliquando ad eum qui ſolus eſt, refertur in l. in vulgari. ff. de ver. ſig. de bon. poſſ. ſecundùm tabu. l. j. ij. reſponſo.

SVRREPTIO, eſt repentina & feſtina alicuius falſitatis ſuggeſtio. Et dicitur à ſub & repo. De hoc no. in c. ſup litteris. de reſcr.

SVSPECTVS dicitur, qui non ex fide adminiſtrat: vt Inſtit. de ſuſpe. tuto. §. ſuſpectus.

SVSPENSIO, excommunicatio, & exilium differunt, quia poteſt ſuſpenſus ſine peccato communicare aliis hominibus, & alij ſibi: ſecus in excom. & exilio: quæ tamē differunt inter ſe, quia excommunicatus poteſt manere in ciuitate, licèt priuetur hominum communione. Sed in exiliū miſſus repellitur, tam à ciuitate q̃ à communione hominū: & ſuſpenſus celebrans perpetuò deponi debet. c. vt clericorum. de vita & ho. cleri. & c. clerici. & c. cleros. de cle. excom. miniſt.

SVSPENSVM dicitur id, quod excedit domos, vel vltra eas extenditur. Quod ſi ceciderit & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti, tenebitur dominus domus illius de qua damnum illatum eſt, vt ff. de his qui deiec. vel eff. per totum.

SVVS quis dicatur, cùm dicitur quis proſequi iniuriam ſuorum: vide in c. de cætero. de teſti. & in l. ſi fœmina. C. ad Turp. nam dicitur ille, qui etiā admittitur ad ſucceſſionē ab inteſtato, ſiue iure agnationis, ſiue cognationis, de quo in l. neganda. Cod. qui acc. non poſ. canonizata. iij. q. xj. ca. neganda. Bal. & mod. dicunt illū eſſe ſuum, pro quo poteſt quis agere ſine mandato, vt ſunt omnes agnati, cognati, filij, liberti, patroni, &c. contra quos non poteſt quis compelli teſtificari in cauſa criminali, vt not. in c. de cætero. præal. Item aliter capitur cùm quis dicitur eſſe ſuus, id eſt, ſuæ mētis vel apud ſe, vt in l. Fulcinius. §. adeò autē latitatio. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. Item ſuū eſt verbū ambiguum. Ideo dicēs ſuum

ſuum non eſſe, adiicere debet. neque ſibi cõmune.ff.de ver.ſig. pupillus.in fi.&c. & quod commune eſt, meum dici poteſt,vt l. ſerui electio §.adeò ff de leg.j.

SVVS heres, vide in ver.Heres ſuus.

De S ante Y.

SYLVA,vide ſuprà,in S, ante I.

SYMBOLVM eſt quadruplex, quoddam apoſtolorum, quod ſecundum quoſdam Theologos continet xij. articulos fidei propter xij.apoſtolos Chriſti, qui in vna & eadẽ hora inſtinctu ſpiritus ſancti ipſum cõpoſuerunt,vnde dicitur ſymbolũ à ſyn, quod eſt ſimul,& bolus,morſellus. qa quiſque apoſtolorum ſuum bolum, i. partem appoſuit. Secundùm alios Theologos verius eſt quòd principales articuli fidei noſtræ ſunt tãtùm vij. ſecundùm quod tantùm ſeptem ſunt dona ſpiritus ſancti, quos quilibet Chriſtianus ſcire tenetur,clerici explicitè, laici implicitè,vt patet de ſum.Tri.cap.firmiter in text. gloſ. Aliud eſt ſymbolum maius, quod canitur in Miſſa, factum in Synodo Nicena propter Græcos qui non credebant,quòd ſpiritus ſanctus procederet ab vtroque, ſed à patre tantùm,de conſe.diſt. v.c.vl.& pe. Tertium ſymbolum eſt Athanaſij.ſcilicet,[Quicunq; vult ſaluus eſſe,]quod canitur in primis. Quartum ſymbolum eſt iuris,ſcilicet,primus, tit.de ſum. Tri.& fi.Cath.vt ait Iſid.vij.li.Ety.ca.vj.in quo id ꝙ de fide cath. & ſum Tri.in prædictis ſymbolis cõtinetur.cõfirmatur&repetitur.

SYMPHONIACI ſerui, erant hi,quibus antiqui vtebãtur.vt in claſſe claſſicum pugnantibus canerent,vt docuit Aſconius referens celeuma cani conſuetũ per ſymphoniacos ſeruos remigibus & de his meminit Vlpia.in l. ſed & ſi quid ff de Vſufr.& Cice.in lib.de diuinatione. [Ab hac (inquit) muliere præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe vti velle dicebat.

SYNDICVS, eſt procurator vniuerſitatis vel collegij pro certo ſalario ad iudicia conſtitutus. ſ. qui cauſam vniuerſitatis agit vel defendit, & dicitur quaſi ſingulorum cauſas dicens. Eſt enim [ſyndicus]Græcè.[defenſor]Latinè. Nam officium eius eſt agere vel defendere nomine vniuerſitatis cauſas præſentes vel emergentes,vt ff.Quod quiſque iu.in rub.& in gl.j. in c.vnico eo.tit.& quando dicitur cauſa vniuerſitatis agi per proc. debet exponi, id eſt, ſyndicum vel actorem,vt de procu.ca.quia in cauſis.& de iur. cal.c cùm cauſam.

SYNGRAPHA, Latinè ſonat conſcriptio, inde dicta quòd vtriuſque manu ſcripta, vtrique parti tradi ſoleat.

SYNODVS ex Græco interpretatur comitatus vel cœtus & inter cætera concilia quatuor venerabiles fuerunt Synodi,quæ totam fidẽ complectũtur quaſi quatuor Euangelia, & quatuor ſymbola, & totidẽ Paradiſi flumina. Prima Nicena.cccxxviij.epiſcoporum,à Cõſtantino Imperatore peracta, qua damnata eſt blaſphemia Arrianæ perfidiæ de inæqualitate Trinitatis.Nã ſecũdùm glo.dicebat patrẽ maiorẽ filio,& filiũ maiorẽ Spirituſancto. Secũda cl.patrũ,Theodoſio ſeniore Conſtantinopoli, cõdemnãs Macedoniũ negãtem Spiritum ſanctum eſſe Deum, & cõſubſtantialem patri, ſed(ſecundùm gl.)ſeruum patris & filij.

& filij.j.q. eos qui. Tertia Epheſ. 100. epiſcoporũ ſub Theodoſio iuniore, quæ damnauit Neſtoriũ aſſerentem duas perſonas in Chriſto, & beatam virginem nõ Dei, ſed hominis tãtùm genitricem. Et hæc oſtendit in duabus naturis vnam Chriſti perſonam, & dicitur prima ad differentiam ſynodi Epheſinæ ſecundæ, quæ fuit reprobata, diſt.xvj.quoniam ſanctæ. Quarta Calchedonenſis, quingenorum centum & triginta ſacerdotũ ſub Martiano principe, damnans Eutychen Conſtantinopolitanũ abbatem, verbi Dei & carnis vnam naturam pronunciantem. ſcilicet diuinam per reſurrectionem diſt.xvj.c.vj. Dioſcorum eius defenſorẽ quondam Alexandrinum epiſcopum, & Neſtorium epiſcopum cũ reliquis hæreticis. De his eſt text. ad litterã, diſt.15.c canones. & §. harum prior. & ſecundùm Greg. in cap. ſeq. & de eiſdem Gelaſius Papa, in cap. ſeq de his etiam vide tex.§. ſuſcipimus. in epiſtola inter claras. C. de ſum.Trin. & fide Catho.

SYNTHESIN Græcè Latinè omnem poſſeſſionem importat. l. alumnæ §. Titio. & ibi gl. ff. de Adimen leg.

Sed Scæuola in leg. Titia, de aur. & arg. le. in alium ſenſum accepiſſe videtur, nempe pro ordine quodam, conformi veſtium compoſitione, quam lingua vernacula Italica libream vocamus, cùm tunica, ſagum, chlamys, caligæ, eiuſdem ſunt coloris: & ita interpretatur Alciatus lib.ij. Parergôn.

De T ante A.

TAPALDVM, eſt genus veſtimenti. Cle. fin. ver. ſed & tales. de vita & honeſtate clericorum.

TABE, id eſt putredine. C. de cuſto. reo. l.j.

TABELLARIVS, ſiue tabellio, eſt publica perſona ſacramento aſtricta ciuitati, vt rationes & acta in formam publicam redigat, à principe ad hoc officium deputatus & confirmatus. Vel ſic: [Eſt perſona publica habens officium ſcribendi inſtrumenta ſuper contractibus vel aliis reb. ad faciendam fidem ſuper eiſdẽ.]

TABERNA generaliter dicitur omne ædificiũ vtile ad habitandum. l. tabernæ. ff. de verb. ſignifi. non ſumpta abuſione vocabuli per etymologiam, leg.ij.§. appellata. ff. de rebus credi. ſicut etiam ſumitur in l. heres abſens. ff. de Iudi. & l. tabernam. ff. de fundo inſtruct. Strictè tamen dicitur domus, in qua vinum venditur. l. palam. in princ. ff. de ritu nupt. Aliquando taberna, id eſt, ſtatio, & tunc impropriè l ij C. de Epiſcopis & clericis. Differentia eſt inter tabernam & cauponam, quia taberna eſt locus in quo paratum eſt vinum vendi, licet non vendatur, caupona verò vbi venditur.

TABERNACVLVM dicitur à taberna. l. tabernæ. ff. de verbor. ſignificatione. iuncta. l. inde not. in l palam. ff. de ritu nupt. aliquando eſt domus Deo dicata. cap.j. & ibi Archid. extrà, de ſentent. & re iudicata. Aliquando dicitur habitaculum militare. no. per eundem Archidiaconum in can. ad hoc. 16.q.j.

TABERNARIVS dicitur qui tabernam exercet vinum vendens, qui & tabernæ Inſtitor dicitur, ff. de Exercitoria actione. l. prima.

TACITVM propriè & verè dicitur

Digitized by Google

citur quod nullatenus eſt expreſſum, & hoc in iure nihil ſignificat, eo quòd non eſt ſignificatum eius nec apparet. Dicitur autem in iure expreſſum quod non aliter quàm verbis expreſſum eſt: nam inter modos ſignificandi verbi obtinet principatum, ideò verbis expreſſum dicitur verè expreſſum. Et quòd dico verbis, idem dico ſcriptis, quia illa continent verba. Aliter autem expreſſum quàm verbis, dicitur tacitum ad differentiam expreſſ. s verbis.

Et hoc eſt TACITVM iuris, quod non eſt expreſſum verbis: verbi gratia, mutuaui dolium vini, non exprimitur quòd reddatur vinũ eiuſdem bonitatis, hoc tamen tacitè intelligitur. l. cùm quid. ff. ſi cer. pet. & ſumitur ratio ex natura mutui, quæ eſt quòd res reddatur quæ eadem in valore cum mutuata eſſe cenſetur, hoc eſt, ſi eſt eiuſdem naturæ & bonitatis, hoc tacitum intellectum idem ſignificat & operatur, ac ſi eſſet verbis expreſsũ. l. cũ quid. præall.

TACITVRNITAS, eſt quandoque habenda pro confeſſione. Etiam quandoque tacitum habetur pro expreſſo. ff. ſi cer. pet. l. cùm quid. & ca. gratum. de offi. delegat.

TACITVRNITAS non reſpondentis habetur pro confeſſione. l. de ætate. §. qui tacuit. & §. nihil. ff. de interr. act. & glo & Panor. in c. quoniam. de probat.

TABVLAE teſtamenti inde vocatæ ſunt, quia ante chartarum vſum in tabulis tam teſtamenta quàm epiſtolæ ſcribebãtur, quarum portitores tabularij vocabantur, ſecundùm Iſid lib. 5. Et tabulæ teſtamenti propriè ſunt teſtamentum editum in ſcriptis ſignatum & perfectum. Sed abuſiuè etiam illa teſtamenta tabulas appellamus quæ falſa ſunt & illicita, ſecundùm Azon. in ſum. C. de tab. exhi.

TABVLAS teſtamenti hodie intelligimus omnem materiæ figuram, in qua teſtamentum ſcriptum fuerit, ſiue ſit charta, ſiue membrana, ſiue corium alicuius animalis, ſiue lignum, ſiue quæcunque alia materia. l. j. de Bono. poſſ. ſecun. tab.

TABVLARII etiam ſecundùm Accurſ. ſunt, qui faciendis publicis inſtrumentis publicè præſunt in ſingulis ciuitatibus. Require ſuprà, ſcribæ. & C. de tabul. lib. x.

TACERE, hoc verbum de ſe nec ſignificat conſenſum, nec diſſenſum, ſed tenet medium. Vnde nota, eſt dare cõſenſum, diſſenſum, & medium, quod non eſt conſenſus, nec diſſenſus, vel aliter. Nam habemus velle & nolle, & medium quod eſt non velle nec nolle: nam velle eſt conſentire, nolle eſt diſſentire, ſiue reſiſtere per motum animi: vnde in vtriſque, ſcilicet velle & nolle, eſt motus animi ad hoc quod vult vel non vult, id eſt, reſiſtit. Sed non velle ſiue non nolle, eſt cùm nullus eſt motus animi ad vnum vel ad aliud pro vel contrà, facit l j. in §. ſcientiam. ff. de tribu. act. vbi dicit Vlpia. Scientiam hìc eam accipimus, quæ habet & voluntatem, ſed (vt ego puto) non voluntatem, ſed patientiam. Non enim velle debet dominus, ſed non nolle. Si igitur ſcierit, & non proteſtatur, id eſt, non contradicit, tenetur tributoria actione: ſi verò diſſentit, non tenetur illa actione: tenetur autem ſi conſentit, aut ſi nõ conſentit, ſi tamen non diſſentit, vt

Digitized by Google

ibi dicitur. Sequitur ergo quòd tacere de ſe nec conſenſum, nec diſſenſum ſignificat. Quandoque autem ſic, quando aliunde ſumpto quouis probabili medio concluditur tacentem conſentire vel diſſentire, de quo latiſſimè tractat Dyn. in reg. qui tacet. & ſeq. de reg. iur. lib. 6. & nouiſſimè Iaſon in l. quæ dotis. poſt Bart. ſol. matrim.

Tacens verum, ita incurrit crimen falſi, ſicut ſi falſum diceret. l. j. de cri. falſi. in l. qui teſtam. ff. de falſis.

Tacite intellectum diuerſimodè capitur in iure, ſcilicet per modum diſpoſitionis, conditionis vel aliter, prout ex diuerſificatione ſignificati, vel clauſula concluditur: verbi gratia in contractu ſocietatis facta conuentione quòd vnus ſociorum habeat duas partes lucri, intelligitur etiam tacitè quòd habet duas partes damni. Et hoc tacitè intellectum capitur per modum diſpoſitionis ſeu conuentionis, vt in §. illud. Inſt. de ſocie. Et ſumitur ſignificatũ ex æquali mẽte paciſcentium in tacito expreſſo. Item ibi, concedendo aquæ hauſtum intelligitur concedi iter ad illum. Et hoc tacitè intellectum ſumitur etiam per modum diſpoſitionis, ſed non principaliter, ſed acceſſoriè, ſeu cõſecutiuè, vt in l. iij. ff. de ſer. ruſt. præd. Ratio, quia in itinere nulla eſt vtilitas, niſi in quantum deſeruit ad aquæ hauſtum. Item ibi, promitto partum filiæ, vel fructum fundi, intelligitur ſi naſcantur. l. interdum ff. de Verb. oblig quia niſi naſcantur, nihil eſt in legato vel conuentione, ſic vtilitas eſſe non poteſt. Item ibi, debitum ſub conditione acceptum ſimpliciter intelligitur tacitè, ſi cõditio debiti extiterit quo ad effectum acceptilationis, non quo ad diſpoſitionem. vt l. ſi ſub conditione. ff. de acceptil. Item ibi, promitto tibi x. intelligitur ſi petieris, non per modum conditionis, ſed per modum admonitionis & interpellationis, vt ante non ſim in mora, poſteà ſic. l. ſi cùm petieris. ff. de Verb. oblig. iũcta l. mora. ff. de vſuris. Ratio, quia debitor non eſt in mora retinendo debitum volente creditore, ſed eo inuito quando fit interpellatio. Item & ibi, patronus operas ſtipulatur à liberto ſimpliciter, intelligitur cùm fuerint indictæ: quæ adiectio requiritur in operis, ſicut in alia ſtipulatione intelligitur cùm petieris. & eſt ratio, quia patronus ſtipulatur operas ad vtilitatem ſuam.

Tacite ineſſe multipliciter cõtingit. verbi gratia: cõuenio cum depoſitario propter amiſſionem rei depoſitæ, ne agam contra ipſum. In iſta conuentione tacitè ineſt vel continetur remiſſio, quia ſi per dolum perdidit, agere non poſſum depoſiti. Sed pone, facio conuentionem quòd non agam de dolo, dicit text. quòd non valet conuentio. Et ſic valet tacita remiſſio, & expreſſa non, leg. ſi vnus. §. illud. ff de Pactis. Et ſic expreſſio eorum quæ tacitè inſunt, nihil ibi operatur. Ratio, quia expreſſum aliter ſignificat: quia in primo caſu ſignificatur remiſſio doli, nõ ſimpliciter, ſed prout continetur in obligatione ſiue actione depoſiti. Ideò pro dolo non poteſt agi actione depoſiti, ſed alia actione, ſcilicet, rei vendicatione, quia dolo deſijt poſſidere vel actione de dolo. Sed in ſecundo caſu dolus

lus ſimpliciter remittitur: & ſic ſi conuentio teneret, non poſſet pro dolo agi aliqua actione, & ſic remaneret impunitus, & ideò non tenet conuentio, quia daretur occaſio delinquendi, vt l. conuenire. ff. de pac. do. Item ibi, Concedo rem precariò ſimpliciter, tacitè intelligitur quòd durat, donec voluero ſiue reuocauero. l. j. ff. de precario. Etiam morte mea non finitur, l. quarta. ff. locati. quia in precario ſimpliciter conceſſo intelligitur voluntas, ſcilicet quòd per voluntatem contrariam ſiue reuocationem non perſeueret, & quòd perſeueret donec reuocetur: ſed morte non reuocatur, igitur perſeuerat. Sed quando conceditur quandiu concedens voluerit, tunc ſignificat quòd durat quandiu voluntas adeſt. Sed morte quis deſinit velle, ideò tunc finitur precarium. Item ibi, iudex condemnat quem pœna capitis, ſiue deportationis, ad quam tacitè ſequitur pœna ademptionis bonorum. Pone, condemnatus appellat, pẽdente appellatione moritur, ipſa pœna principalis tollitur, & etiam acceſſoria, ſcilicet, ademptionis bonorum. Tunc morte illius pœna principalis, ſcilicet deportationis, tollitur, etiam acceſſoria, ſcilicet ademptio bonorum, vt in lege tertia, Codic. ſi pen. app. mors interuen. Ratio, quia tacitum intelligitur acceſſoriè, & conſecutiuè, modo ſublato principali expreſſo, aufertur & acceſſorium. Sed dum duo exprimuntur, quæ ambo principalia ſunt, ad ſublationem vnius non aufertur aliud, ſicut dum pœna imponitur in duobus factis, vtrumque eſt æquè principale. Alij dicunt, quòd etiam in iſto caſu pœna ademptionis tollatur, quia expreſſio (vt dicis) non fit niſi ad maiorem declarationem. Etiam pœnæ in dubio ſunt molliendæ, de pœnitent. diſtinctione prima, §. pœnæ. licet fortè ſecus in vſuris. Eſt tamen in arbitrio iudicis, cuius mens attendi debet, quia ſecundùm eius mentem vel arbitrium, morte finitur vel non. Item ibi, lego alicui ſimpliciter, intelligitur præſenti die, & ſic exprimo in præſenti die, tunc ſignificat quod verba ſonant, ſcilicet, quòd præſens dies iſti legato apponitur: & hæc expreſſio, ſi illud non eſſet, nihil operaretur aliud quàm tacitum, nec aliud tacitum quàm expreſſum. Sed ex clauſula poſtea appoſita, ſcilicet, legata, quibus dies non eſt appoſitus, volo ſolui annua, bima, trima die, aliud ſignificatur in tacito, aliud in expreſſo, quia ex tacito, cui clauſula appoſita non eſt, vel dies ex clauſula ſecuta, debentur annua, bima, trima, &c. In expreſſo, vbi dies eſt appoſitus, dicendo præſenti die, ad ipſum legatum prædicta clauſula non refertur, quia iſti legato dies eſt appoſitus. Vbi autem tacitè intelligitur, non eſt appoſitus, licet idem operaretur ſi aliud non ſequeretur. Item ibi, lego tibi purè, intelligitur ſi volueris, hoc tamen non facit legatum conditionale, nec impedit tranſmiſſionem legati, ſi legatarius ante moritur, & tamen exprimendo hoc in legato dicendo, lego tibi purè ſi volueris, legatum eſt conditionale, lege ſi ita expreſſum. Digeſt. de condition. & demonſtrationibus. Item ibi, filium

filium meum exheredo, intelligitur tacitè conditio, ſi heres adierit. Sed pone quòd hæc conditio exprimatur, dicit text. quòd exheredatio vitiatur.l. ſi quis.ff. de her.inſt. Ratio ſecūdùm doct. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nam intelligitur quo ad effectum, ſcilicet vt exheredatio habeat effectum ſi heres adierit, non autē intelligitur quòd exheredatio ſit conditionalis, ſed quando exprimitur, tunc refertur ad diſpoſitionem, & ſic exheredatio eſt conditionalis, & ideò vitiatur, quia eſt actus qui non recipit conditionem. per ca. actus legitimi.de reg. iur.libr.vj. Et eſt ratio diuerſitatis in legato, & in exheredatione, quia veriſimiliter non videtur teſtatorem legatum velle facere conditionale per expreſſionem illius conditionis, ſi heres adierit, ſi apponatur illa: ſecus in exheredatione quam teſtator videtur velle facere conditionalem, dum apponit conditionem talem vt magis reſtringatur. Sed per appoſitionem conditionis vitiatur lege poſitiua, ideò nō valet conditio: ergo expreſſa ad diſpoſitionem vitiat: ſed tacitè intellecta ad effectum non vitiat, etiam quando apparet de mente exprimentis: quòd per expreſſionem vult aliud ſignificare, ſcilicet facere actum conditionalem, qui non eſt conditionalis ex tacito intellectu, nunc actus eſt conditionalis, quia exprimens hoc vult qui ad hoc conditionem exprimit, & ſic tunc legatum relictum ſi heres adierit, eſt conditionale: & veriſimile eſt, quòd conditio exprimatur, ſicut intelligitur ad maiorem declarationem: & ſic licet actus non recipiat cōditionem, per illam tamen expreſſionem non debet vitiari, quia ſolū quod tacitè ineſt, exprimitur, & lex poſitiua non admittens conditionem, videtur intelligi de conditione extranea, & non de illa quæ ineſt, quæ exprimitur ex abundanti. Sic etiam exheredatio poteſt eſſe cōditionalis, quādo teſtator ſic voluit: ſed quia non recipit conditionem, vitiatur: Etiam acceptilatio erit conditionalis, propter voluntatem acceptum ferētis: ſed quia etiam non recipit conditionem, vitiatur. Et ita in his debet attendi mens diſponētis, & ſeruari quod vult & prout vult, niſi vbi lex poſitiua non impedit. Item vbi iudex dat tutorem pupillo, ſimpliciter intelligitur tacitè quòd miniſtret ſi ſatiſdederit. Sed pone quòd iudex in dando tutore hoc exprimat, dicit text. quòd valet datio, & eo modo intelligitur quo exprimitur.l.mutuo.§. hanc autem.ff. de Tutel. & hæc lex facit pro prædictis. Et eſt ratio huius legis, quia veriſimiliter exprimitur, ſicut intelligitur in dubio hoc: iuncto quòd ſi faceret conditionem, actus vitiaretur, quod non eſt dicendum in dubio, maximè in hoc caſu propter periculū quod pupillo immineret, ſi tutoris datio non teneret. Item ibi, promitto x. ſimpliciter, intelligitur tacitè quòd ſoluam cùm petieris, dicit text. quòd idem ſignificat, nec aliud operatur, l. ſi cùm petieris. ff. de Verb. obl. quia etiā intelligitur ſicut exprimitur, nec habet aliud ſignificatum quàm expreſſum ex communi modo intelligēdi. Sed ibi, lego illi ſi capitolium aſcenderit, hæc conditio tacitè continetur ſi voluerit, quia volens aſcendit,

Digitized by Google

ſcendit, & tamen exprimendo hanc conditionem aliquid operatur, quia legatū vitiatur, quod non vitiaretur tacitè intellecta, l. nonnunquam. ff. de cond. & demon. Et eſt ratio, quia aliud ſignificat conditio ſi aſcenderit, & ſi voluerit: nam legando ſub conditione expreſſa ſi voluerit, legatum ponitur in ſua libera & mera volūtate: ideò vitiatur per legem poſitiuā ſtatuentem quod legatum non poſſit poni in libera voluntate: ſecus in illa conditione, ſi aſcenderit. quia ſi aſcenderit, ſiue liberè volens ſiue nō, tamen conditio impletur, & ſic de aliis exemplis.

TALIS, id eſt, ille. C. de ſum. Trin. & fide cathol. l. j.

TALIO, genus erat pœnæ ex lege xij. tab. quo damnum illatum ſimili damno penſabatur. §. pœnā. Inſtit. de iniur.

TAMIACA prædia, vide [prædia Tamiaca.]

TANQVAM, eſt nota ſimilitudinis, c. ſolitæ. de maio. & obed. Aliquādo nota veritatis. c. ex parte. de ſponſa. De iſta dictione [tanquam,] vide in l. ſi pater. §. qui duos. ff. de Adopt.

TANTISPER, quod ſignificat per tantum ſpatium, ſiue per tātum tempus, vt inquit L. Valla, ſempe ferè deſiderat iungi huic particulæ dum, pro donec. Terētius in Heautonti. [Ego te meum eſſe dici tantiſper volo, dū quod te dignum eſt facias.] Et paulò poſt: [Decreui tantiſper me minus iniuriæ meo gnato facere, dū ſiā miſer.] Liuius libr. 1. [Tantiſper dum priſca illa tota mente repeto.] Gellius lib. 6. loco dum, æquiualens poſuit. quoad: [tātiſper, inquit, quoad fieret permutatio.] Vlpianus titu. de tutel.. l. qui habet tutorem. [Dum magis ætati quàm dementi tantiſper ſit conſulendum.] Ant. Nebr.

TAXARE, eſt idem quod æſtimare.

TAXATIVAE dictiones ſunt, [tātùm, ſolùm, dumtaxat, tantummodo,] & conſimiles.

De T ante E.

TECTORIVM, opus eſt quod calce aut gypſo incruſtatum eſt, & tectorium ſubſtātiuè pro ipſa calce ſiue gypſo quod ſuperinducitur. Varro libro 3. de re ruſtica: [Cùm villam, inquit, haberes opere tectorio ſpectandam.] Gellius lib. 12. [Villas inexcultas & rudes, nec tectorio quidem prælitas eſſe dicit.] Per tranſlationem quoque de fœmina ceruſata dixit Iuuenalis,

Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit.

Vlpianus titulo de damno infecto. l. ex damni. [Obtectoria, inquit, & picturas.] Item Proculus titul. de Seruitut. prædiorum vrbanorum. l. quidam. [Si parietem demolitus ſit vicinus, non pluris quàm vulgaria tectoria exiſtimari debent.] In alia tamen ſignificatione videtur accipere Paulus in titulo, vti poſſidetis. l. ſi duo. [Si vicinus, inquit, meus in pariete meo tectoria habeat & in pariete ſuo.] Ant. Nebriſ.

TEGVLAE, ſunt lateres: differunt tamen, quia tegulæ dicuntur à tego, quaſi tegentes, non ſunt coctæ, ſed ligna ſub lateribus poſita pro eorū ſuſtentatione. Sed lateres formantur ex lapidibus & argilla, & coquuntur.

TELOS Græcè, tributum dicitur Latinè. Inde telonarij publicani dicuntur & tributorum collectores

ctores ſeu exactores. Et etiam telonium dicitur locus in quo tributum exigitur.

Telvm, largo quodam modo, quicquid nocere poteſt appellatur. Nam apud Virg. atque alios auctores aliquando pro enſe etiã accipitur. Iuſtinia. tamen libro quarto Inſtitutionum, titulo de publicis iudiciis. [Telum, inquit, vt Caius noſter ex interpretatione legum Duodecim tabularum ſcriptum reliquit, vulgò quidem id appellatur, quod arcu mittitur:] ſed & omne ſignificat quod manu cuiuſque iacitur: & paulo poſt, dictum ab eo quod in longum mittitur, à Græca voce telum figuratum. Quæ verba Caij iterum ponuntur in titu. de Verborum ſignificatione. l. ſi calumnietur. §. telum. Nebr.

Telvm non dicitur tantùm quod ab arcu mittitur, ſed etiam quod à manu, eo quòd in longum mittatur: ergo lapis, lignum, ferrum, nomine teli continentur. textus eſt de public. iudic. §. telum autem.

Temeritas eſt, cùm quid facimus propria voluntate, & ſine ſuperioris auctoritate. ita definit Gemi. in c. eum qui. § inſuper. de præben. lib. 6. vbi etiam dicit, quòd temeritas eſt quando quis facit actum à iure prohibitum. & de temeritate vide Bar. in l. j. ff. ad. Tertyl.

Templarii ſunt præceptores vel commendatarij, & perſonæ religioſæ, vt clemen. de reli. do. & Cle. cum ex eo. de ſen. excom. per Ioan. Andr. in rubri. de reg. & cap. eccleſia ſanctæ Mariæ. de Conſtitu. tales deputãtur ad adminiſtrationem eccleſiaſticã, & ſic poſſunt agere & defendere iura eccleſiæ, vt cle. prima de reſcript. & poſſunt etiam eſſe perſonæ incognitæ & de lõginquis partibus. capite cùm deputati. de iudic. & quando; eliguntur, & habent eccleſias parrochiales, & ſic auctoritas diœceſani debet interuenire, facit cap. vnicum, de capel. mona. libro ſexto & no. in d. Clem. prima, de Reſcri. quandoq; non habẽt eccleſias parrochiales, & ſui maiores habẽt eos deputare & inſtituere præter conſenſum diœceſani. Et ſecundũ Inno. in dignitate comparantur inſtitutoribus. c. quod quibuſdam. de fideiuſſo. quia inſtant negotiis ſibi commiſſis, vel etiam comparantur viſitatoribus ſiue vicariis miſſis à ſuperioribus ad aliqua officia exercenda.

Temporaria res dicitur quæ ita extruitur, vt ad certum quoddam tempus duret, & non in perpetuum. Plinius libro octauo, [Tẽporario, inquit, euripo oſtẽdit.] Idem li. trigeſimoſexto: Theatri, inquit, temporarij, & vix vno menſe futuri. Seneca libro nono epiſtolarum: Hæ ſunt, inquit, amicitiæ quas temporarias populus appellat. Paulus titu. quibus ex cauſis. l. ad cognitionem. Exilio, inquit, temporario. Papinianus titulo de pœnis. lege ſeruus [Cùm ſeruus per errorem in opus temporarium fuiſſet datus, expleto tempore domino ſeruum eſſe reddendum reſpondi.] Ant. Nebr.

Tempvs continuum, eſt quod continuè currit diebus feriatis, & non feriatis, ſiue in præſentia ſiue in abſentia ſit copia iudicis, vel non. C. de Præſcr. long. temp. l. fin.

Tempvs verò vtile non currit diebus feriatis & abſentiæ, & diebus quibus non eſt agendi copia.

Digitized by Google

pia. Et iſtud eſt multiplex,ſcilicet continuè vtile & inutile,quo ad ſui principium tantùm , non quo ad progreſſum,&c.vt in glo. cle.vnica,de in integr. reſtit.vbi gloſ.remittit,de conceſ. præben. ca,ſecundo ,& cap quia diuerſitatem,in fin.

TENOR literarum , eſt idem quod ſententia literarum. require ſuprà,Sententia litterarum:ſed tamen tenorem litterarum dicimus rectè tenorem tex. quamuis titellis ſcribatur : vnde tenor dicitur ipſa ſentẽtia literalis , licet rhetoricè plurima ſcribantur.

TEPIDARIVM, locus erat in balneo tepidior , quemadmodum calidarium,calidior.Celſus libro primo,[Tunc,inquit,in calidarium tranſire, vbi tepidario paululum inſudauit.]Idem in eodem:Si eſt balneum,ante omnia in tepidario reſidere.Vitruuius libro quinto,Sudationes , inquit, quæ ſunt coniungendæ tepidario. Paulus in titulo de ſeruitutibus prædiorum vrbanorum.leg.fiſtulam.[Si talis,inquit,ſit vſus tepidarij , vt aſſiduum humorem habeat , & id noceat vicino,poſſe prohiberi eum.]

TEPIDARIVM eſt idem quod balneum , à tepore aquæ nomen trahens.

TERG VERSATOR dicitur, qui in vniuerſum ab actione recedit, quaſi tergum vertens , vt in cap. vlt.de collu. dereg. in gl.4.& ibi not.Et differunt tergiuerſator & præuaricator & calumniator.vnde nota verſus,

Tergiuerſator deſiſtit , præuaricator
Verum ipſe occultat, profert calumnia falſum.

TERGIVERSARI, eſt in totum ab actione deſiſtere & dorſum vertere. Digeſt. ad ſen. Turp. in gl.præall.in cap. vlt. de collu. deteg.

TERGIVERSATIO quandoque eſt verſutia vel calliditas, qua quis inducit alium vt deſiſtat ab eius inquiſitione : & ſic capitur in c. vlt.in gloſſ. præalleg. Quandoque etiam eſt fruſtratio,deluſio, vel colludium.

TERMINVS dicitur finis vel limes diſtinguens confinia agrorum. hinc Virgilius duodecimo Æneid.

Limes agro poſitus , litem vt diſcerneret aruis.

& in c.forus.de Verb.ſign.

TERMINVS peremptorius obtinere debet tantum temporis quantùm tria edicta , niſi aliud exigeret iuſtitia,vt in cap. dilecti.de dila.in gloſſ.

TERRAM integram Caius vocat in quam dominus adhuc non immiſit pecus paſcendi gratia.l. ſylua. de Verb.ſign.

TERRA proſciſſa, in d.l. ſylua eſt quæ primum aratrum experta eſt,grandioribus glebis relictis.

TERRITORIVM, eſt vniuerſitas agrorum intra fines cuiuſcunque ciuitatis:ab eo dictum quòd magiſtratus eiuſdem loci intra eos fines terrendi , id eſt amouendi vel ſubmouẽdi ius habet, ff.de verb.ſig. l. Pupillus. §.territoriũ. Alibi ponitur pro diœceſi.gl.in cle.ne Romani.de elec.

TESSERA , tùm pro ſymbolo , hoc eſt belli ſigno accipitur. Virg.7. Æneid.

It bello teſſera ſignum.

tum pro talis,vt vulgò accipiuntur : nã talus aliud eſt. Martialis,

Hæc mihi biſſeno numeratur teſſera puncto.

tum

Digitized by Google

tum pro frumenti quadam menſura, de qua Seruius in illud Vir. j.Georg.

-*Numeros impreſſit aceruis.*

teſſeras interpretatur, quibus frumento numerus deſignatur. Iuuenalis,

Summula ne pereat, qua vilis teſſera venit.

Frumenti.

Sueton.in Auguſt.[Ne plebs frumentationum cauſa frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum quaternorũ menſiũ teſſeras dare deſtinauit.] Hinc Perſius per diminutionẽ fecit teſſerula.

Scabroſum, inquit, *teſſerula far Poſſidet.*

Iuſtinia. lib. xj. Cod. tit. de frumento Alexandrino. l. diurnos. Teſſeræ, inquir, deſignẽtur Paulus de legatis ſecũdo, l. mortuo. [Si Titio teſſera frumentaria legata ſit.] Vlp.li.5. Dig.de iudiciis. l.ſed & ſi. Si libertis, inquit, ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit. Neb.

TESSERAE frumentariæ, ſigna erant frumẽtaria, quibus exhibitis frumentum à principe dabatur populo Romano, vt hodie quibuſdam in locis nummi plũbei vel æreí, vel q̃d ſimile, quod pro ſymbolo ſit. Ex quo factum eſt vt teſſera pro iure percipiẽdi frumentum ponatur. Vnde ff. de Iudic.l.ſed & ſi ſuſceperit.ita legitur, [Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit.]

TESTAMENTVM, eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit. digeſ. eodem titul.leg.prima. Et additur cum inſtitutione heredis. Inſti. de legat.§. ante heredis. & hoc de vniuerſo patrimonio, vt excludatur ſingulare relictum & codicillus. Et dicitur teſtamentum, quaſi teſtatio mẽtis, vel vltimum elogium, ſeu vltima volũtas, qua quis de rebus ſuis diſponit legatario legata aſſignando. Et diuiditur: quia aliud eſt teſtamentum nuncupatiuum, quod conſiſtit in ſola nũcupatione teſtatoris, non in ſolennitate ſcripturæ: tamẽ ſeptem teſtes neceſſarij ſunt, & heredũ nominatio. Inſtit. eodẽ titulo, §. final. Aliud eſt in ſcriptis conditũ, quod ſimiliter exigit numerũ teſtium, ſubſcriptiones, & ſignacula ſeptem teſtium. Antiquitus autem tria genera teſtamentorũ in vſu fuere, de quibus infrà in verb.[teſtamentũ ſurreptitium.] Item teſtamenti aliam diuiſionẽ ponit Iſidor.libro quinto, ſcilicet, teſtamentorum aliud iuris ciuilis. aliud iuris prætorij.

TESTAMENTVM iuris ciuilis. eſt teſtamentum ſeptem teſtium ſigillis ſignatum, ſubſcriptione firmatum; quod apud ciues fit, & inde dicitur ciuile.

TESTAMENTVM iuris prætorij, eſt ſeptem teſtium ſignis ſignatum. Et dicitur ſic, quia fit apud prætores ſecundùm Iſidorum ibidem.

TESTAMENTVM holographum, eſt manu auctoris totum conſcriptum & ſubſcriptum, vnde & nomen accepit ab holon, id eſt totum, & graphos ſcriptura vel litera, quaſi tota litera, ſecũdùm Iſid.

TESTAMENTVM inofficioſum, eſt quod fruſtrà liberis exheredatis ſine officio naturalis pietatis in extraneas perſonas redactum eſt, ſecundùm Iſid.lib.v.

TESTAMENTVM IRRITVM, eſt, ſi ille qui teſtatus eſt, capite diminutus eſt, vel captiuitate detentus,

Digitized by Google

tentus, aut ſi non ritè vel contra legem factum eſt, ſecundùm Iſid.

TESTAMENTVM ruptum, ideò vocatum eſt, quia naſcente poſthumo neque exheredato, neque herede nominato, diſrumpitur, ſecundùm Iſid.

TESTAMENTVM ſubreptitium, eſt quod in fraudem heredum ſeu legatariorũ & libertorum, non palàm prolatum eſt: quòd ſi non latet dictis perſonis, non proinde ſuppreſſum videtur: Erant autem olim tres aliæ ſpecies, quæ hodie in vſu eſſe deſierunt. Quoddam erat pacificum teſtamentum, & appellabatur calatiſcomicus, à calos, quod eſt bonũ, & comicus pax. quia in bona pace fiebat, vel à calatis comitiis, hoc eſt bonis conuentibus, à calos bonum, & comitia conuẽtus vel cõuentiones ſapientum. Bonæ enim conuentiones erãt quæ in pace fiebant: nam fiebant teſtamenta diebus feriatis propter penuriam hominum, quia aliis diebus non feriatis erant homines diuerſis negotiis occupati: quare teſtes non poterant inueniri. Vel dicitur à calo, id eſt, voco, quia perſonarum vocatio fiebat. Aliud erat bellicum, quod procinctum dicebatur, eo quòd tempore præliorum cùm in prælium exituri eſſent homines, in procinctu faciebãt. Poſteà acceſſit tertia ſpecies, ſ. teſtamentum per æs & librã: quod per emancipationem, id eſt imaginatiam quandam vẽditionem ſub quinque teſtib' agebatur, & libripẽde, id eſt, æſtimatore, qui libripendebat, id eſt, æſtimabat familiam, id eſt hereditatem, & emptore qui erat loco heredis, ciuibus Romanis, id eſt, liberis hominibus & puberibus præſentibus. Prima duo illorũ teſtamentorum penitus aboleuerũt. Tertium verò partim remanſit in vſu, ſ. quo ad numerum teſtium, videlicet ſeptenariũ. Erant enim quinque teſtes, libripens, & emptor. Et prædicta nomina teſtamenotrũ ad ius ciuilẽ referebantur quia ius ciuile inuenit illa.

TESTES, ſunt quos ante iudicium quiſque ſibi placitat & allegat, ne poſt ſit liberũ aut diſſimulare, aut ſubtrahere ſe. Vnde etiam legati appellantur. Item teſtis, eſt rei geſtæ probator. Sed teſtis cogendus, eſt qui ad teſtimoniũ faciendum cogitur. Dicuntur ergo teſtes, quia teſtimonium adhibere ſolent, ſicut ſignatores qui teſtamentum ſignant, ſecundùm Iſid. li. vj. Item antiquitùs ſuperſtites dicebantur, eo quòd ſuper ſtatu cauſæ proferebantur, nunc parte nominis ablata per aphæreſin teſtes dicuntur: & conſiderãtur conditione, natura, & vita, ſic in c. forus. de verb. ſig. ad fi. Teſtes etiam continentur ſub nomine inſtrumẽtorum. cap. peruenit. de teſti. cog. Et qualiter teſtis examinetur, vide c. conſtitutus. de fideiuſſo.

TETRAETERICVM dicitur, quod quarto quoque anno inſtauratur. Bud. in l. Septilia. ff. de pollici.

TEXTRINVM, locus vbi texitur. l. qui textrini. C. de murileg. libro vndecimo.

De T ante H.

THEATRVM, eſt locus in ciuitate communis & publicus ad ſpectacula, & dicitur à theorando, id eſt inſpiciendo, vt in foro

ro vel palatio communi, ſicut in arena Veronenſi, Inſtit.in gloſ. de re.diui.ver.theatra.§. vniuerſitatis.

THEATRALIS liberalitas, eſt quod dari conſueuit ad ludum theatri.Co. de præd. curia. l. vlt. in gl.

THERIACA, non tyriaca, vt nonnulli medicorum corruptè habent, antidotum eſt notiſſimum contra venena, de cuius compoſitione duo extant Galeni opera: alterum ad Cæſarem, alterum ad Pamphilum. Dicta theriaca, à ther, quod eſt fera, hoc eſt vipera. Plinius libro viceſimonono, [Fiunt, inquit, ex vipera paſtilli, qui theriaci vocantur Græcis.] Hieronymus in Iouinianum, li.ij Viperæ, inquit, carnes, vnde theriaca conficitur, quantis rebus aptæ ſunt, norunt medici.] de fundo inſtructo.l.quæſitum.Theriacam, inquit, & cætera medicamenta. non tyriacam. Nebriſſ.

THESAVRVS propriè dicitur pecunia abſcondita ſub terra, cuius non eſt memoria. l. nunquam.§. theſaurus.ff.de Acq.rer.do Quãdoque impropriè dicitur, vt ff.de acq.poſſ. l. peregrè.in prin. & ff. ad exhi.l.theſaurus.

THLASIAE dicuntur ſpadones, quibus teſtes fracti ſunt. Thlibię verò, qui attritos eos habent.

THYMELICVS, interpretatur hiſtrio, quoniam thymele, es, eſt pulpitũ ſiue ſcena. Apuleius pro magia, [Si choragium, inquit, thymelicũ, num argumentarere, vti etiam me Gragidij ſyrmate hiſtrionis.] Auguſtinus lib. vj.de ciuitate Dei. Quæ ſunt, inquit, illa ſacra, quibus agendis tales elegit ſanctitas, quales nec thymelica in ſe admittit obſcœnitas. Vitr.l.v. Ex eo, inquit, ſcenici & thymelici ſeparatim nominãtur. Vlpianus lib.iij.ti. de his qui not.infamia. l. athletas. Neque thymelici, inquit, qui certaminibus ſacris deſeruiunt, ignominioſi habeantur. Item de conſecra.diſt.v.can. non oportet. Sed vtrobique themelici corruptè legitur. Anto.Nebriſſ.

THYMELICI, ſunt fidicines, citharistæ, lyriſtæ, tibicines, qui in orcheſtra actiones ſuas peragebant, ſicut hiſtriones in ſcena, vt M.Vitruuius eſt auctor.

THLASIAE ſiue thlibię, quod idem eſt, Latinè dicti qui habent teſticulos attritos: appellati ſic à thlao, quod eſt frango, ſiue thlibo, quod idem ſignificat. Vlpianus titulo de Verborum ſignificatione, l.ſpadonum. Thlibiæ, inquit, & thlaſiæ, ſed & ſi ꝙ & aliud genus ſpadonum eſt. Item Paulus ad legem Corneliam de ſicariis.l.ſi quoque.ij, inquit, qui thlibſas faciunt, ex conſtitutione diui Hadriani in ea ſunt cauſa, qua ij qui caſtrant. Vtrobique mendoſi ſunt codices recentiores. Accurſius tota errat via, nũc dicens eſſe ferramentũ caſtratorium, nũc venas quæ inciduntur, nũc, id quod veriſſimum eſt, neſcire ſe, quid thlaſia aut thlibia ſit, cùm ſit non caſtratus ſiue exectus, ſed qui, vt diximꝰ, attritos habet teſticulos, de quo Dominus per Moſen ſcribit in Deuteronomio, cap. vigeſimo tertio, Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, eccleſiam Domini.

TYBERIVS Cæſar, Liuij Druſi ex Liuia Druſilla filius, Auguſti deinde priuignus, ab illo ea lege eſt adoptatus, vt ipſe Germanicum

cum Druſi Neronis fratris ſui filium adoptaret. Ex Suetonio in vita Auguſti, Tyberij, & Caij Cæſarum. Iuſtin. lib. j. titulo de adoptionibus. §. pe. Auguſtus, inquit, non ante Tyberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptaſſet, vt protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe. Accurſ. Imperator, inquit, volebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus nolebat conſentire. Vnde Auguſtus callidè ſuaſit cuidam nomine Tyberio, vt illum Germanicum adoptaret, quod fecit. Quis talia hiſtoriarum portenta fingeret, niſi Accurſius, aut Accurſij admiratores? De Tyberio verò tanquam de perſona ignota & obſcura dixit cuidam Tyberio: cùm ſucceſſerit Auguſto in imperio. Quòd ſi hiſtorias ſeculares nunquam legit, nunquámne audiuit illud ex Euangelio Lucæ tertio, Anno decimoquinto Tyberij Cęſaris, &c?

TYBIAS, aliàs tibias, inſtrumentum eſt ad abſcindendum virilia, vel aliter, vt not. in l. hi quoque. ff. ad legem Cornel. de ſicar. Imo thlibiæ legendum eſt.

TIBIALIA apud Paul. l. pe. de re mil. dicuntur arma quibus crura muniuntur.

TIGNVS, vel tignum, dicitur eſſe omne genus materiæ ligneæ, vt in l. xij. Tab. & Azo. in Sum. eod. tit. & inſtit. de rer. diuiſ. Vnde tignarij dicuntur omnes qui ædificant.

TIGNVS iniunctus. Require ſuprà Actio.

TIGVLI dicuntur foramina, quibus exit fumus.

TYMPANIVM, margaritarum genus eſt, ex altera parte ſphæricum, atque ex altera planum: quaſi in tympani effigiem formatum. Plin. lib. 9. vbi de margaritis & vnionibus. Quibus, inquit, vna tantùm facies eſt, & ab ea rotunditas, auerſis planicies, tympania nominantur. De auro & arg. leg. l. pediculis. Cùm quædam, inquit, ornamenta mamillarum ex cylindris triginta quatuor, & tympanis & margaritis detraxiſſet.

TYRVS, colonia Syriæ Phœnices, inſula quondam, ſed ab Alexandro in continentem tranſlata, vnde Lucanus in 3.

Et Tyros inſtabilis, pretioſaq; murice Sidon.

Tyriorum coloniæ meminit Iuriſconſ. in tit. de cenſib. l. vlt.

TITVBATIO eſt, cùm ego hinc inde duo contraria ſcio, nec tamen alicui eorum (quia dubito) credulitatem meam applico. Vnde titubare dicitur quis, quando ſuſpicionem habet ſuper eo de quo contenditur, vt c. in noſtra. in præſentia. de Procur. in gloſ. in verb. titubaſſet. etiam titubare eſt defectuosè loqui vel ignorāter, vnde titubans pro ignorante habendus eſt. C. de condi. indeb. l. vlt. & ff. de lib. ho. exhi. l. iij. §. is qui arg. cap. dominus. de ſecund. nupt. vbi glo. pro & contra. & cap. propoſuit. de coniug. ſer. in gloſſ.

TITVLVS quandoque ſignum dicitur, quādoq; cauſa acquirendi dominij, quandoq; ipſa eccleſia, vt titulus ſancti Petri: quandoq; clericatus, quandoq; canonicatꝰ in aliqua eccleſia: vnde dicitur quis intitulari, id eſt, clericari vel canonicari. Item quandoque capitur pro cauſa mobili ad dominij tranſlationem, vt pro locario

catione,vt c.eccleſia ſanctæ.ij.vt lite penden. Item titulus eſt iuſta cauſa poſſidendi quod noſtrũ eſt, & ſic exigitur iuſtus titulus in vſucapione & præſcriptione. c.ſi diligenti.de præſcrip.& gloſ. Sum.xv.q.ij. Etiam titulus poſſeſſori cauſam tribuit præſcribẽdi:vt c.i.de præſcri.li.vj. & eſt vnum de principalibus requiſitis ad pręſcriptionem.Dicitur etiam titulus quilibet ordo eccleſiaſticus, quælibet dignitas vel prælatio:& ſic dicitur quis intitulari in aliqua eccleſia, id eſt, ordinari, ſecundùm Ber.in c.dudum. de elect. ſuper verbo intitulatam.& ff.ſi cert.pet.in rub.

TITVLVS nonnunquam accipitur pro rubrica,vt l.j.ff.ſi cer.pet.

TITVLVS poſſeſſionis vel poſſidendi,eſt initium poſſeſſionis,& cauſa quare quis poſſideat : vt emptio, venditio, donatio,permutatio: quia per emptionem & ſimilia incipimus poſſidere.

De T ante O.

TOCHI ſecundùm Azo.dicuntur ſuſtentatores pauperum.

PTOCHI ſcribendum eſt.

TOGA prætexta, dicebatur apud Romanos, qua vtebantur pueri vſque in annum octauum decimum.tunc enim ſumebant togã virilem,quæ libera dicebatur.Seneca in epi. [Tenes memoria cũ prætexta poſita ſumpſiſti virilẽ togam.]Pueri quoque in ea ætate prætextati appellabantur.Iuue.

-Et prætextatus adulter.

Hinc Feſtus Pomp. ait: [Prætextatis nefas erat obſcœno verbo vti,ideoque prætextatum appellabant ſermonem, qui nihil obſcœnitatis habebat.] Vlpian. de Auro & argen.leg.l.veſtis. [Puerilia autem ſunt veluti togæ,prętextæ,aliculæ,chlamydes,& pallia quæ filiis noſtris comparamus.] Præterea verò appellata eſt,quoniam purpurę veſti intertexebatur. Nebr.

TOGATOS dicimus aduocatos, à toga veſte nominatos, quam habebant olim aduocati, diuerſam à cæteris, vt per hoc cognoſcerentur.

TOLERARE, pro ſuſtentare dixit Alphe. in l. in lege. de Verb. ſignific.

TOMENTVM, eſt quicquid puluillo aut culcitræ infercitur, ſiue illud ſit lana, ſiue pluma, ſiue ſtramentum,ſiue carices, & iunci conciſi, quod tomentum circenſe appellatur, id eſt, vulgare, triuiale, & pauperibus commune,dictum à circo Romano, vbi eiuſmodi tomenta vendebantur. Martial.

Tomentum conciſa palus circenſe vocatur.

conciſam appellat paludem, carices,& iuncos, qui ad tomentũ concidebantur, quod à temo, ꝙ eſt incido,dicitur,non vt indocti putant,ab eo quod tum erat. Seneca de vita beata: [Si ſuper circenſe tomentum per faſcias veteris lintei effluens incubabo.] Suet.in Tyberio:] Druſo,inquit, adeò alimenta ſubducta, vt cogeretur è culcitra tomentũ mandere.] Varro quoque de lingua Latina, [Quod in culcitra tomẽtum aliúdve quid calcabunt, ab inculcando culcitra dicta.] Vlp. de leg.iij.l. ſi cui lana. [Lanæ,inquit,appellatione, tomentũ non continebitur.] Expone tu,id eſt, lana quæ culcitræ inculcata eſt: nam ea poterat in dubitationem venire. Quod verò Accurſius putat

Digitized by Google

tat genus eſſe veſtis, vel coopertorium de lana factum, quis non iure poſſit ridere? Nam, vt in eadem lege habetur, ſi lanæ appellatio eatenus extenditur quo ad telam peruenerit, hoc eſt, vt idē Accurſius interpretatur, vt ſolū reſtet texere, nondum tamen eſt in tutela poſita, quomodo veſtis ſiue coopertorium ex lana factū, debet lanæ appellatione contineri? Quid quod Paulus in eodē titulo expreſsè dicit: Lana legata, veſtem, quæ ex ea facta ſit, deberi non placet. Ant.Neb.

TOPIARIVS, eſt operis topiarij artifex. Opus verò topiarium dicitur, quod in viridariis topiarij faciunt, exprimentes varias figuras animalium aliarúmq; rerum ex myrto, citro, buxo, hedera, aliiſque arbuſculis, fruticibus, & herbis, quarum natura flexibilis eſt. Plinius libr. decimo quinto, [Satiuarum, inquit, myrtorū genera topiarij faciunt.] Idem libr. duodecimo, [Ficum Indicam ad opus topiarium dicit pertinere.] Et libro viceſimo primo, de chamædaphne. [Topiaria, inquit, herba inopiam florum aliquando ſupplet.] Idem lib. viceſimo ſecundo, [acathon herbam appellat opiariam, quia topiario operi accommodari poteſt.] Cicero ad Quintum fratrem: [Topiarium laudaui, ita omnia conueſtiuit hedera.] atque ibidem: [Vt denique illis palliati topiariam facere videantur. Vlp.tit.de fun.inſt.l inſtrumēta.] Si viridaria, inquit, ſunt, topiaria accedūt inſtrumento fundi. Et in eodem ti.l.quæſitum. [Hoſtiarij, inquit, vel topiarij, & diętarij.] Aphricanus tit. de legatis tertio. l. cùm quærerentur. [prædiis legatis, & quæ eorum prædiorum cauſa empta eſſent, neque topiarium, neque ſaltuarium legatum videri ait: topiarium enim ordinandi, ſaltuarium autem tuēdi & cuſtodiendi fundi, magis quàm colendi cauſa paratum videri.] Accurſius cuiuſmodi ornatus eſſet topiarij, neſciuit, cùm dicit illius officium eſſe, purgare agrum ſpinis & vepribus, & facere foſſas. Imò verò eiuſmodi ſerui legato cederentur, cùm neceſſariò ager purgari debeat ſpinis, & foſſæ atque elices deducendæ ſint, atque ad culturam pertineant. Nebriſſ.

TOPIARIVS eſt qui prædium ornat, ſaltuarius qui cuſtodit. l. cùm quærebatur. § ſi.ff.de le.iij.

TONSVRA in clerico: vide glo. in Clem. quoniam. de vita & honeſt.cler.& xxiij.diſt.cap. prohibente.cap. clerici. cap. ſi quis ex clericis. cap. non liceat cuilibet. & xij.q.j.duo ſunt.

TORAL, mappa eſt quæ toro, id eſt menſæ, imponitur. Varro de lingua Latina, [Toral, inquit, quod ante torum.] Horat. primo. Epiſt.

Ne turpe toral, ne ſordida mappa.

Florentinus de ſuppellectili legata.l.de tapetis. [Sicut toralia, inquit, quæ ſtragulorum non ſunt.] In eodem tit.l.ſuppellectili. vt diximus in verbo mappa, [oralia] pro [toralia] legitur. Neb.

TORMENTVM dicitur, quaſi torquens mentem, à torqueo, torques. Quæſtio verò eſt veritatis indagatio per tormentum ſeu torturā, & poteſt appellari quæſtio à quærendo, quia iudex per tormentum inquirit veritatem. Panor. in c. cùm in contemplatione de reg.iur.

TORNEAMENTA dicuntur quædam nundinæ vel feriæ, in

Digitized by Google

quibus milites ex edicto conuenire ſolent, & ad oſtenſionem virium ſuarum & audaciæ, temerè congregari vel congredi. vt ca. primo de tornea.

TORRENS, eſt aqua in imbre cum impetu, quæ in æſtate torreſcit, id eſt, areſcit: ſecundùm glo. in Clem. dudum. de Sepult. Vide ff. de flumin. l. j. §. ij. & de aqua plu. arc. l. in ſumma. §. pen.

TOTA, id eſt, omnis. ff. de pac. l. ſi vnus. §. pactus. verſ. idē dicimus.

De T ante R.

TRABEA eſt veſtis conſularis, vt Cod. de conſul. l. j. lib. xij. qua veſte etiam vtebatur Imperator, etiam ſe conſulem vocabat: vt in authent. de conſulib.

TRACTATORII, erant viri qui tractabant & contrectabant, id eſt, manibus contingebant & palpabant animalia publica, & equos ſacro vſui deputatos. Vel dicitur tractatoria litteræ impetratæ pro licentia vehendi animalia, vel litteræ datæ licentiæ ad tractandum & puniendum criminoſos, ſecundùm Accurſ. Cod. eo. tit. in Rubr.

TRACTATORES Alciatus ſcribit appellari eos, qui habent tractatorias, id eſt licentiam adducendi equos in curſu publico: quam Plin. in epiſt. & Iuriſconſulti vocant diploma.

TRADERE, duplicem habet ſignificationē: vno modo eſt rem ſuam in alterum transferre. Corporalis enim res tradi poteſt, & à domino tradita alienatur: hoc patet per etymologiam dictionis. Dicitur enim trado quaſi transfero dominium, & ſic bene dicitur in inſtrumentis venditionis, iure proprio tradidit, j. transferens tradidit ſeu dedit. Alio modo tradere capitur pro inducere in poſſeſſionem, ſiue pro ipſa corporali præſtatione rei, vt cùm dicitur, poſſeſſionem tradidit, vel ipſum equum per frænum, vel librum in manibus.

TRADVCERE vſus eſt Paulus, in l. ſi duo. vti poſſid. pro facere traduces. Traduces autem in vitibus dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati ſunt.

TRAHA, eſt inſtrumentum ruſticum, quod æquandis cæſpitibus vel fœno colligendo aptatur.

TRAIANOPOLIS, ciuitas Siciliæ, à Traiano Cæſare cognominata, vt ex verbis Iuriſconſulti colligimus, in titu. de cenſi. l. vlt. [In Sicilia, inquit, Selinis & Trianopolis.] Sed cùm Traianopolis oppidum ſit Miſiæ maioris, atque alterum eiuſdem nominis in Piceno Italiæ, interpungenda ſunt legis verba, aut Selinis ſit in Sicilia, & Traianopolis altera ex illis duabus. Ant. Nebriſſ.

TRAIECTITIA pecunia, dicitur, vt Modeſtinus libr. 22. Digeſt tit. de nautico fœnore, ſcribit, quæ trans mare vehitur. & ibidem ſæpè. Aphricanus quoque in tit. de actionibus & obliga. l. traiectitiæ pecuniæ. Item Cod. de Veteri iur. enuc. l. tanta. Dicta eſt autē traiectitia, à traiiciendo, hoc eſt, tranſmittendo. vnde eſt frequenter apud hiſtoricos, [traiicere montem, & traiicere mare, & traiicere flumen, & traiicere exercitum, traiicere merces, traiicere pecunias.] Atque vtrumque ſimul, traiicere exercitum, mare, flumen. Quare traiectitiæ pecuniæ nomine veniet ea, quæ permutatur, & trāſuehitur vltra montes & maria. Nebriſſ.

TRAIICERE, eſt mare tranſire. Vnde

Digitized by Google

Vnde dicitur : [Si pontonibus mare traiiciatur, id eſt, tranſeatur: Inde traiectum, eſt per mare tranſitus.] Etiam alio modo eſt nomen ciuitatis.

TRAIECTITIA dicitur pecunia quæ locatur vel permittitur alicui per mare ad quemcumque locum tranſuehenda vel deportanda. ff. de Actio. & obligatio. l. traiectitiæ.

TRANSACTIO, eſt de re dubia, & lite incerta nondum finita, dato aliquo promiſſo, vel retento, non gratuita pactio, vt in cap. ſuper eo. de tranſact. Et eſt idem quod compoſitio inter aduerſarios: & litem intelligo præſentem vel futuram, quia ante litem conteſtat. poteſt fieri tranſactio. vt ff. de Condic. indeb. l. eleganter. §. ſi quis poſt. Item litem ſubaudio iuſtam vel iniuſtam: vt C. eod. tit. l. j. & ſi quis quando agit, credit ſe habere iuſtam cauſam, aliàs contrarium, vt ff. de Condict. indeb. in Sum. vt tamen inter inſiſtentem & reſiſtentem: vt ſi actor per calumniam inſiſtat, nulla ſit tranſactio: ſed ſi reus per calumniam reſiſtat, valeat tranſactio quantum ad eum. Co. eod. titu. l. ſub prætextu. licet per aliam viam, hoc eſt per actionem de dolo, vel replicationem doli conſulatur actori, vt ibidem dicitur, quando dolo reus induxit actorem ad tranſigendum. Et dicitur in deſcriptione, non gratuita pactio: ideò quia fieri non poteſt gratis; imò expedit quòd is, cui fit tranſactio, aliquid det vel dare promittat tranſigenti. vnde fieri debet aliquo dato retẽto vel promiſſo, alioquin trãſactio non procedit. Et in eo quod dicitur, aliquo, intelligitur etiã de modico: quia ſi quæſtio erat de re valente centum, poteſt fieri tranſactio pro decẽ vel pro minori: nec poteſt dicere tranſigẽs ſe deceptũ, qui trãſigit ſuper incerto. Item in eo quod dicitur re dubia & lite incerta, intranſitiuè ponitur, vt ſit ſenſus, de re quæ dubia & incertà eſt lite, id eſt, propter litem, quia lis quandiu pendet, facit rem dubiam & incertam. Nam euentus litis & iudiciorum incertus eſt, l. quod debetur. ff. de Pecu. vnde ſuper eo quod in quæſtione vertitur, lite pendente poteſt fieri tranſactio: & ideò dicitur, lite nondum finità. Nam ſi iudicatum eſſet, nec appellari poſſet; nec aliquo remedio ſententia retractari, ita quòd de ſententia non dubitaretur, certè tranſactio non valeret, vt ſi quis condemnatus ad decem, dicat, Verum eſt me tibi condemnatum eſſe ad decem, & verum eſt quòd debeo, ſed ſi vis eſſe contentus, quinque dabo incontinenti, tunc tranſactio nulla eſſet: & ſi iudicatum negaret, adeò tamen liquida foret probatio, vt non ſufficeret negare, adhuc eſt idem: vt Cod. de Pœn. l. qui ſententiam. Dicitur enim tranſactio, quaſi actionis in amicitiam ſeu amicabilem compoſitionem tranſitio: tranſeũt enim à lite & ab actione, qui componunt inter ſe paciſcentes, cùm tamen gratis non remittitur actio: ſecus ſi gratis remittitur: quo caſu non fit tranſactio, ſed ſimplex per donationem pactio: qui enim tranſigit, quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit, id eſt, componit, vt in cap. ſuper eodem titu. in gloſſ. iij. & ſic is tranſit ab actione qui tranſigit, & is qui agit, pro-

priè dicitur tranſigere, vt C. eod. tit. l. ij. prǣalleg. reus autem impropriè. Item in ſpiritualibus nō valet tranſactio proprio nomine dicta. ca. ſi quando clerici. de Offi. deleg. & c. ſuper eo. prǣalle. & eſt tex. in c. conſtitutus. & c. prǣterea. eo. ti. Ratio, quia tranſactio in ſpiritualibus continet ſpeciem ſimoniǣ: verbi gratia, duo litigant ſuper aliquo beneficio eccleſiaſtico, puta eccleſia vel prǣbenda, & etiam ſuper iure prǣſentandi: talis tranſactio cùm ſit ſuper re ſacra, non valet quando alter illorum dat alteri x. vel xx. annuatim vt ceſſet à lite, & alter obtineat eccleſiā ſeu prǣbendam ſeu ius prǣſentandi cùm ſit annexum ſpirituali: ergo ſpecies ſimoniǣ eſt, vbi aliquid datur vel promittitur ſiue retinetur in talib. vt poſſideatur: aliàs procederet in ſpiritualibus nullo dato retento vel promiſſo, ſed tunc propriè non eſt tranſactio, ſed in temporalibus valet tranſactio tali modo ſumpta. Sumitur autē aliter & largo modo tranſactio, prout eſt amicabilis compoſitio, & ſi poteſt fieri in ſpiritualibus, vt in cap. ſtatuimus. de tranſactionibus. arg. cap. niſi eſſent. de prǣben. & ca. vlt. de rer. permu. Et hoc dum ex vtraque parte datur ſpirituale, auctoritate tamen ſuperioris. Vt aliqui litigent ſuper eccleſiis, & epiſcopus vel archiepiſcopus componat eos iure. Item non valet trāſactio in ſubiectione ſpirituali. cap prǣterea. ij eodem tit. Subiectio enim eſt ſpirituale quid, & ideò aliquo dato vel promiſſo ſiue retēto remitti non poteſt. Verbi gratia, iſte ſubiectus eſt tali abbatiǣ, ſcilicet eccleſiǣ ſancti Petri, modò vult trāſigere, id eſt, dare triginta ſolidos, vel aliud in certo cenſu, vt ſit exēptus ab abbatiǣ ſubiectione, qui cenſus eſt, licet eſſet recognitio debitǣ ſubiectionis. c. omnis anima. de cenſi. tamē non valet talis tranſactio propter ſubiectionem. Sed ſi gratis vellet quis aliquam eccleſiam eximere ſubiectam, bene poſſet ex ea annuatim aliquid accipere, nec eſſet ſimonia. cap. conſtitutus. de religio. domi. vel ſibi conſtituere ſoluendum cenſum in recognitionem dominij, vt in cap. omnis. prǣallegato, vel ad indicium perceptǣ libertatis, vt in cap. recepimus. de priuileg. Item in matrimonio compoſitio vel tranſactio non valet. cap. fin. de tranſac. Et nota duas regulas. Prima eſt affirmatiua, quòd in omni cauſa criminali vel in omni crimine pro quo venit imponenda pœna ſanguinis, licitū eſt tranſigere, excepto crimine adulterij. Ratio huius regulǣ, quia vnicuique licet redimere ſanguinem ſuum. Sed ratio exceptionis eſt frequentia criminis adulterij. xxxij. q. vij. quid in omnibus. & de iudi. cap. at ſi clerici. §. de adulteriis. Secunda regula negatiua eſt, quòd in aliis criminibus, in quibus non venit pœna ſanguinis, non eſt licitum tranſigere, excepto crimine falſi, in quo poteſt tranſigi: ratio regulǣ eſt, ne delicta maneant impunita. Ratio verò exceptionis, quia non poteſt maius crimē imponi quàm falſitatis, quòd adimit omnem honorem. Et hǣc dicta procedunt de iure ciuili. Iure namque canonico hìc non licet tranſigere, ibi ſic, quia ibi non venit pœna ſanguinis imponenda. Item tranſigi non poteſt ſuper alimentis, niſi auctore

prǣ

prætore. ff. de tranſact. l. cum hi. in ſum. Ergo no. quòd quædam ſunt in quibus nec compoſitio, nec diſpenſatio, nec tranſactio locum habet. Quomodo enim poſſet fieri per amicabilem compoſitionem, diſpoſitionem, vel per tranſactionem, vt vir dimiſſa vxore aliam ſuperinduceret? vel vt monachus talis exiſtens proprium haberet? de ſtatu monachorum. cùm ad monaſterium. vel vt ſubiectus in ſubiectione perdurans, domino non obediret, ſcilicet in licitis & honeſtis? in his ergo cum ſimilibus tranſactio locum non habet, vt in cap. fin. eodem titulo. Effectus autem tranſactionis eſt, vt omnia inſtrumenta ad cauſam ſpectantia, ſuper qua trãſactum eſt, & quicquid aliud eſt quod opem partibus ferre poterat, hoc ſit vacuũ, & omni virtute caſſatum, & ſola tranſactio validũ perpetuúmque robur obtineat, vt in cap. primo eodem titulo ſecundùm Goffredum in ſumma, de tranſactione.

TRANSCRIBERE, præter illam ſignificationem, quæ omnibus eſt notiſſima, modò ſignificat iure ceſſo tradere, vt in leg. ſi vir vxori. de præſcrip. ver. modò transferre, vt in rationibus fit, cùm id quod mihi expenſum latum eſt, in aliud nomen transfertur, & nomen meum à rationibus eximitur l. Aliquando. ad Senatuſconſultum Velleianum. Budæus.

TRANSFVGA dicitur qui tranſit ad hoſtes.

TRANSLATA legata dicuntur, quæ teſtator vni legatario ademit, & alij legauit: nam ſic transfert teſtator auferendo ab eo cui primùm legauerat, & alij dando.

TRANSLATIO, eſt de ſede ad ſedem facta commutatio. vt cùm epiſcopus de vna ſede ad aliam transfertur, vnde quod hîc appellatur tranſlatio, alibi dicitur mutatio, vt vij. qu. j. mutationes. vel ſic: Eſt ab vna eccleſia ad aliam regulariter facta tranſitio. Poteſt enim aliquis de minori eccleſia ad maiorem transferri: nam qui prouehitur, de minore ad maius prouehitur. xciij. diſt. legimus. in fine. & hoc maximè de tranſlatione epiſcoporũ. Vnde tranſlationum duæ ſunt cauſæ. Prima vtilitas, cùm in ſua eccleſia infructuoſus eſt. Secunda neceſſitas, vt cùm perſecutionem patitur, & hoſtilitatem. Et ſunt tres cauſæ tranſitus. Prima leuitas, Secunda cupiditas, Tertia humilitas. de hoc Goffre. in ſum. eo. tit.

TRANSLATIVE ſignificat ſegniter & non accuratè. l. j. §. præuaricatorem. ad ſenatuſc. Tur. & l. j. de iure pa.

TRANSLATITIVM edictum. vide in ver. Edictum.

TRANSMIGRARE, eſt de loco ad locum tranſire.

TRANSVECTIONEM, vt inquit Bud. in l. ij. de in ius voc. hodie, licet barbarè, monſtram, vocamus, cùm ſcilicet equites ſolenniter recenſentur.

TRANSVERSALES dicuntur, qui ex tranſuerſo ſiue à latere coniũcti ſunt, vt fratres, ſorores, & eorum earúmque liberi.

TRAPETVM ſiue trapetus, vt inquit Seruius in illud Virg. 2. Georg.

Venit hyems, teritur ſicyonia bacca trapetis.

Olearia mola eſt. Martialis:

Nec tarteſſiacis cedat tua ſylua trapetis.

Dictum à Tero, teris, vt Varro de lingua Latina tradit, vel (vt alij) à Trepo, quod eſt verto, quia molæ oleariæ vertuntur, vel à Trepo, quod eſt premo. Ad priorem etymologiam alluſit Virgil. cùm dixit,

-teritur Sicyonia bacca trapetis.

Ad alteram, vel potiùs ad vtranque, Plinius libro 15. [Mox, inquit, trapetis fractæ oliuæ premerentur.] Vlpianus titulo locati & cōducti. l. ſed addes. §. illud. [Trapeta, inquit, instructa funibus.] Accurſius instrumentum tantùm eſſe dicit, ſed non cuiuſmodi, aut ad quos vſus. Quòd verò in titu. de Supellectili leg. l. de trapetis. bis ſcriptum eſt trapetū, expuncta r, littera, tapetum eſt legendum, quod nemo dubitat in genere ſtragulorum eſſe. N.

TRAPETVM, eſt mola olearia. l. ſed addes. §. illud. ff. locati.

TRAPEZITA, id eſt, campſor vel mercator. 23. diſti. in nomine Domini.

TRAPEZOPHORVM, theca erat in qua pretioſiores menſæ deferebantur: nam trapeza interpretatur menſa, & phoreo vel phoreſco, quod eſt fero. Florentinus de ſupellect. lega. l. ſupellectili. [Trapezophora, inquit, Delphica & ſubſellia.] Cicero tamē ad Fabium Gellium pro ſtatua ſiue ſigno quod ferebat mēſam poſuit. [Trapezophoron, inquit, ſi te delectat habebit.] Neb.

TRAPEZOPHORAE erant mēſæ ornatu maximo elaboratæ, quæ effictis imaginibus ſuſtinebantur. Trapezophorarum mentio fit in l. iij. de ſupellect. legat.

TREMIS, ſpecies erat pecuniæ ſignatæ, ſic dictæ à tertia parte aurei quam pendebat, vt docet Bud. in l. qua vulgò. de Ædil. edi.

TREVGA, eſt ſecuritas præſtita perſonis & rebus ad tempus, diſcordia nondū finita, vt de treu. & pa. c. j. ſed pax. require ſuprà in lit. P.

TREVGA ad tempus facta poteſt appellari pax. cap. nouit. ver. poſtremò. & ibi ad hoc not. Pan. in pe. no. de iud.

TRIBVNAL ſecundùm Goffr. eſt locus maiorum iudicum, qui habent merum imperium, ſecundùm Azo. in ſum. C. de Iur. omi. iudi. vel eſt locus vbi iudex pro tribunali ſedet, qui aliàs forus vocatur. extrà, de Ver. ſign. forus. & eſt gl. in c. 1. de re iud. lib. 6.

TRIBVNVS plebis eſt plebeius magiſtratus, ſic dictus, quia populus Romanus olim erat diuiſus in tres partes, & ex ſingulis ſinguli tribuni creabantur, vel quia tribuum ſuffragio cōſtituebantur.

TRIBVNVS Quiritum, id eſt militum, erat Rege exacto, ante dictatores, qui præfuit equitibus, poſtquàm partim ex plebe, & partim ex patribus militum creati ſunt Tribuni conſulari poteſtate.

TRIBVNI, id eſt, primicerij. l. ij. & ibi glo. C. de offi. primi. & qui dicantur tribuni, vide l. officium. ff. de re mili.

TRIBVTVM eſt cēſus qui præſtatur ratione ſoli proprij à poſſidentibus. Dicitur autē tributum ideò, quia militibus tribuebatur, qui expeditioni publicæ vacabant, vnde & ſtipendiū appellatur, vt ff. de Verb. ſig. l. ager. & ff. de Publ. & vect. l. j. §. hic titulus. ſuper ver. pendant. in gloſſ.

TRIBVTARII dicuntur à tributo, quod à tributione deriuatur.

TRIBVTARIA actio. Require ſuprà de actionibus.

Digitized by Google

TRICENNIVM, eſt tempus 30. ann. inde tricennalis præſcriptio. vt in c. vigilanti. de Præſcript. in antiq.

TRICLINIVM, erat locus tribus conſtratus lectis, ad diſcumbendum.

TRICLINARIA veſtimenta, ſunt illa quibus vtimur in cubiculo. l. apud Aufidium. ff. de opti. lega.

TRIENNIVM, eſt tempus trium annorum, vt in ca. j. de Præſcrip. Et inde dicitur triennalis præſcriptio, quæ communiter currit in vſucapione.

TRIENS, eſt tertia pars aſſis, quatuor continens vncias.

TRIERARCHVS, interpretatur nauis princeps: nam trieris eſt nauis habens triplicem ordinem remorum, quæ triremis dicitur. Hieronym. Ezechielis capite 30. [Egredientur nuncij à facie mea in trieribus.] Ad ſenatuſconſultum Trebellianũ. l. Seius. [Fiduciarium, inquit, reliquit heredem trierarchum.] Item de bonorum poſſeſſione. l. j. [Nauarchos, inquit, & trietarchos claſſium.] N.

TRIERARCHVS interpretatur princeps nauis: trieris enim nauis dicitur triplici remorum ordine inſtructa. l. Seius. ad ſenatuſconſ. Treb.

TRIETERICVS, a, um, eſt illud quod tertio quoque anno contingit, à tria, quod eſt tres, & etos, annus. Virg. 4. Æneid.

Referunt trieterica Bacchi
Orgia. Ouid. 2. de remed.
Ibat vt Aedonio referens trieterica Baccho.

Apuleius pro magia: [Crotalum, inquit, ad trieterica Orgia.] Modeſtinus lib. 50. ff. tit. de pollicitationibus. l. Septicia. [Agonem, inquit, conſtituo trietericum.

TRIETERICVM, quod tertio quoque anno contingit. l. Septicia. de pollici.

TRINI, æ, a, nomen eſt diſtributiuum, quale illud, bini, & quini, & deni, ſignificatq; cuilibet cõpetere tria. Iungitúrque vt alia eiuſmodi nomina nominibus pluraliter declinatis. Martialis:

Tranſierint bina forſan trináue calenda. Silius lib. 15. Punic.
Qui ſua nunc trinis deducunt agmina caſtris.

Martianus lib. 50. de legation. l. ſciendum. [Præcipitur, inquit, edicto Veſpaſiani omnibus ciuitatibus, ne plures quàm ternos legatos mittant.] Accurſius in erroribus pertinax eſt. nã qui binos expoſuit pro quatuor, quinos pro decem, denos pro viginti, hoc in loco trinos pro ſex exponit: cùm exponendum fuerit trinos, id eſt, quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam non ab illo, ſed ab illius amatoribus, an rectè dictum ſit, quòd omnes ciuitates non ampliùs mittere debeant, quàm ſex legatos? ſignificaretur namque quòd omnes ciuitates ſimul ſumptæ non ampliùs eſſent miſſuræ quàm ſex legatos: quod eſt perquam ridiculum. Neb.

TRIPLICATIO eſt, quæ duplicationem infirmat & adiuuat actorem. Et ſic deinceps quadruplicatio. Require ſuprà duplicatio.

TRIPONDIVS, eſt as triplicatus, ſcilicet 36. vnciæ.

TRYPHVS poteſt interpretari delicatus. nã tryphe, es, eſt deliciũ, & tryphao delicior. Vlp. titu. de Ædi. edi. l. idẽ Offilius. §. 5. vt balbus, inquit, & blæſus & tryphus, iſq; qui tardiùs loquitur. Vbi tryphum

Digitized by Google

phum pro traulo, hoc eſt blæſo, poſuit. & qui quodammodo ex deliciis ſic loquitur. Quintilianus libro primo: [Illorum delicias reprehendi, qui s, litterã malè proferunt.] Legendum atv p°.

Trivmviri capitales dicũtur, qui carceris habebãt cuſtodiam, quorum interuentu animaduertendum erat in quoſq; homines facinoroſos, quos etiam dicimus ſtratores à ſtringendo, quia in carcere cuſtodiendos & reos damnatos puniebant.

Trivmviri monetales, dicuntur, videlicet æris & argenti vel auri conflatores.

Trochlea, inſtrumentum eſt cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera. Cato de re ruſtica. [Trochleas Græcanicas binis funibus ſparteis.] Vitruuius li.10.c.2.& 3. de trochleis multa. dicta à trecho, quod eſt curro. Vlp.tit.locati.l.ſed addes.[Tympanum, inquit, & trochleas quibus eleuatur prælum.]Neb.

Trochleam, inſtrumentum fuiſſe antiquitus, quo prelum releuaretur, oſtendit Iuriſconſul. in l.ſed addes.ff.loca.

Trophima, merces nutricum.

Troximvs Græcè maturus ſiue comeſtibilis interpretatur. Vnde vua quæ eſui adſeruatur, & quæ non eſt apta vino, troximos à Iuriſconſulto appellatur in titu. de ver.ſig.l.qui fundum. [Qui fundum, inquit, vendidit, pomum excepit. nuces. ficos & vuas duntaxat duracinas, & purpureas, & quę eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſa haberemus, quas Græci troximos appellant, excepta videri. Ant.Nebr.

Trvlla, vas eſt quo è culina in lauatrinam aquam fundunt, atque ad alia eiuſmodi miniſteria comparatum. Horatius ſecundo Serm. pro vaſe potorio viliori poſuit, dicens:

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla. Iuuenal.
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

Pomponius de Auro & arg. leg. l.& ſi.[Veluti paropſidas, inquit, tabulas, trullas.] Paulus de fundo inſtructo.l.tabernæ. [Trullæ, inquit, quæ circa cœnam ſolent traiici.]Nebriſſ.

Trvlla inſtrumentum eſt quod vernaculæ linguæ alluſione ſatis intelligitur. Eo enim liniendis muris, & arenato gypſatóque inducendis vtuntur, & inde trullizatio ex gypſo inductio & linitio. Sed apud Iuriſcon.ff.de Au. & ar. leg. l. & ſi non ſunt. §. argẽto facto, accipitur vel pro vaſe potorio, vel pro vaſe in quo ventris onus excipitur: & aliter apud Papin.ff.de fun.inſtru.l.tabernæ. cùm, inquit, trullæ quæ circa cœnam ſolent traiici.

De T ante V.

Tvbvs, bi, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, eſt fiſtula per quam aqua deducitur, imò verò aquæ ductus ipſe tubulis pyxidatis cõſtat. Hiſpani [araronas]appellãt. Columella libr.1. [Aqua, inquit, ſic habetur eximia, ſi fictilibus tubis in cõtectam ciſternam deducitur.] Plinius lib.31. [Aquam è fonte duci fictilibus tubis vtiliſſimũ eſt.] Seneca lib.14. epiſt. [Suſpenſuras balneorum & impreſſos parietibus tubos. Vlpian. ti.de cloacis.l.j. Cloacæ appellatione, & tubus & fiſtulæ continentur. Et per diminutionem tubulus in eadẽ ſignificatione. Pli. lib.

Digitized by Google

lib. 33. pro cuniculo ſubterraneo poſuit. [Hi colores , inquit, in eiſdem tubulis inueniuntur.] Proculus in titulo de Seruitutibus vrbanorum prædiorum. l. quidam [Non licet,inquit,tubulos habere admotos ad parietem communem.] Hic Accurſius tribulos pro tubulis legit, interpretatúrque eſſe vaſa lapidea.In ſuperiori lege tubum putat eſſe foramen cloacæ.Nebr.

TVBI, & per diminutionem tubuli,ſunt canales fictiles, per quos fumus vltra parietem conducitur, de quibus meminit Iuriſconſul. in l. quidam Hyberus. ff. de ſer. vrb. præd. dum dicit non licere tubulos habere admotos ad parietem communem. Iidem dicuntur feneſtræ, quibus calor balnei euaporat.

TVGVRIVM dicitur eſſe tectum quod rebus vrbanis vel ruſticis cuſtodiendis eſt deputatum, vel dicitur omne ædificium quod magis competit ruſticis, quàm vrbanis ædibus, & dicitur quaſi tegurium, eo quòd tegat. ff. de Verb.ſign.l.tugurij.

TVNC ſignificat extremitatem temporis.l. ſi iis legatum.§.ſi ita ſcriptum.ff.de condi.& demonſt. hoc facit ad quæſtionem notandam. Si quis ita teſtatur: Si Imperator non venerit in Italiam intra quinquēnium, heres meus tunc decem det Titio. Imperator moritur primo anno, an Titius poteſt potere decem? Solutio,certè non, niſi poſt quinquēnium. ad hoc ſemper allegatur text.præalleg. & hoc quando tēpus opponitur in conditione poteſtatiua. Si verò in conditione caſuali apponitur,ſi deficiat,non expectatur.l. hoc iure. ff de Verborum oblig. Fallit niſi addatur dictio, tunc, & hinc exceptum eſt de elect.commiſſa.libr.vj. vbi de hoc.

TVRBA conſtat decem hominibus. l. prætor ſecundo.ff. vi bon. rap. & ſic differt à rixa, quam etiam duo conſtituunt, vt ibi dicitur.

TVRPIA verba, id eſt, diffamatoria.

TVRPIVM perſonarum appellatione continentur meretrices.l. iij. ff.ſi quis à par.fue.manum.

TVTELA ſecundum Azo.in ſum. eſt vis & poteſtas in capite libero, ad tuendum eum qui propter ætatem ſe tueri nequit, iure ciuili data ac permiſſa, vt inſt. de tute.§.eſt autem. Vis autem dico de facto, & poteſtas de iure, vt talis ſit tutor qui propria imbecillitate non impediatur, nec à iuriſdictione repellatur, quales ſunt pupillus, furioſus, & qui perpetuo morbo laborant: illi enim propter imbecillitatē corporis vel animi tutores eſſe non poſſunt. Sed fœminæ, quamuis ſciant res adminiſtrare pupillares, & ad id expediendum vires habeant, tamen à iure inſtitutionum non admittuntur.

TVTELA teſtamentaria, eſt quando pater dat filio tutorem in teſtamento.

TVTELA datiua, eſt quando nullus datus eſt tutor filio in teſtamento,& non extantibus conſanguineis idoneis ad tutelam,iudex ex officio ſuo dat tutorem.

TVTELA legitima eſt,quæ defertur à lege, ſecundùm quam quando nullus datus eſt tutor filio in teſtamento, qui primo loco deberet ei ſuccedere ab inteſtato, tenetur ſuſcipere tutelam huius.

TVTELAE actio directa & contraria.Require ſuprà,Actio.

TVTOR

Digitized by Google

Tvtor, eſt qui pupillum vel pupillam morte patris vel emancipatione ſui iuris factum vel factam tuetur. Differt autem à curatore, quia tutor datur impuberi, curator verò puberi, vel adulto, ſ. furioſo, prodigo, ſurdo, muto, & ſimilibus, qui rebus ſuis præeſſe non poſſunt. Item tutor quandoq; datur à iudice, quandoque à teſtatore. Datur enim à teſtatore, & confirmatur decreto iudicis vel præſidis. Etiam datur inuito. Sed curator non niſi volenti, præterquàm ad litẽ. Item tutor nõ datur certæ rei vel cauſæ, ſecus in curatore: imò tutor principaliter datur perſonæ, & ſecũdariò rebus. Sed curator primò & principaliter datur rebus, & ſecundario perſonæ. Et no. quod quidã eſt tutor legitimus, quidã fiduciarius, quidã teſtamẽtarius, quidam honorarius. Tutor fiduciarius eſt, qui pupilli emancipati, cuius pater, qui eũ emãcipauit, tutor erat legitimus, pro patre mortuo tutelam accipit, cùm mortis tempore erat in patris poteſtate. Verbi gratia, Titius duos filios habuit, ſ. Seiũ, & Mæuium: Seius fuit maior annis, Mæuius fuit pupillus: Seium habuit in poteſtate, & Mæuiũ emãcipauit, & ipſe tutor eius erat, & mortuus eſt eo patre mortuo. Seius frater Mæuij pupilli fiduciarius tutor eſt, emancipatione enim perit ius agnationis, ne fratris ſui frater legitimus tutor eſſe poſſit tãquã proximus agnatus, ſed fiduciarius bene: & ſic tutor fiduciarius eſt frater fratris ſui emancipati, vt patuit. Sed ſi pater emãcipet vnũ de filiis ſuis impuberẽ, eius eſt legitimus tutor, & mortuo patre filius alter maior fiduciarius tutor appellatur: & dicũtur tutores quaſi tuitores atque defenſores. inſt. de tute. §. tutores. & iſte tutor non poteſt dari niſi libero, licet ſit caſus vbi ſeruo datur tutor, vt Dige. de tut. & cur. da. ab iis. leg. ſi impuberi. j. reſponſ. tutores à quibus iudicibus dantur, vide glo. inſtit. de curato. in prin. in verb. magiſtratibus.

Tvtor legitimus eſt, qui lege præcipiente pupilli nanciſcitur tutelam, quales ſunt proximi, agnati, & cognati. Regulariter enim traditum eſt ſecundùm leges, vt ad quem ſpectat emolumentum hereditatis alicuius pupilli, ad eundem pertineat & onus tutelæ eius, niſi fortè ſit mulier, quæ bene vocatur ad hereditatem morientis, non tamen ad tutelam ſuperſtitis, quia tutrix eſſe non poteſt.

Tvtor honorarius eſt, qui datur pupillo vt ipſum defendat à vexationibus aliorum, vel datur notitiæ gratia, vt alios tutores inſtruat. c. venerabilem. de elec. in gl. ſuper verb. curabit. Vel honorarius dicitur datus cauſa honoris, non adminiſtrationis. Et tales non habent onus, vt reges, principes, comites, barones, quibus committuntur filij cauſa honoris: ideo illorum tutela vacationem non præſtat. Inſtit. de Excuſ. tutor. vel cura. §. item tria onera.

Tvtor teſtamentarius dicitur, qui teſtamento tutor filio à patre pupilli datur, ſcilicet qui actor in teſtamento nominatur & aſſignatur.

Tvtor ſuſpectus ſecundùm Azonem in Sum. C. eodem titu. dicitur ille qui moribus talis eſt, vt ſuſpectus ſit, non enim facultas & paupertas, ſed fraudulenta vel

callida

callida conuerſatio in rebus pupillaribus ſuſpectum tutorem commendat.

De T ante Y.

TYMPANVM, eſt inſtrumentum ad faciendum oleum. l. ſed addes. §. illud nobis. ff. Loca.

TYMPANIVM (inquit Nebriſſ. in Lexico iuris) margaritæ genus ex altera parte ſphæricum, ex altera planum. l. pediculis. ad fi. de Aur. & arg. leg.

TYRO, eſt nouus miles, vt C. de tyro. libro 7.

TYROCINIVM animi, in lege vltim. de Ædill. edict. Venuleius eleganter pro ſimplicitate & rudimento poſuit, vt ibi atteſtatur Budæus.

TYRVS, eſt ſerpens veneniſſimus, de quo fit tyriaca magna.

THERIACAM ſcribunt alij.

TYRANNICA poteſtas, eſt cũ quoſdam fauoris gratia ſublimat, quoſdam odio vel inuidia humiliat, & leuis ſuſpicionis aura condemnat. 15. q. 7. c. j.

De V ante A.

VACANS poſſeſſio: require ſuprà Poſſeſſio.

VACANTIA bona dicuntur ea, quæ dominium non habent, vel quæ fiſco vel dominio alicuius applicantur. Quod cõtingit multis modis: Quandoque ſi quis inteſtatus decedit, vel qui teſtari non poteſt, vel faciat propter quod heres ſuus ſuccedere non poteſt, vel etiam vbi aliàs de conſuetudine bona alicuius dominio applicantur, tunc dicuntur vacare bona.

VACILLARE quid ſit, vide extrà de Procur. in noſtra. & de caupo. cùm eccleſia. & de teſti. c. præterea. per Innoc. & alios.

VACILLARE dicitur, qui dubitando & tremendo loquitur, & qui variè loquitur. Cardin. Zabarel. in cap. præterea. circa fin. de Teſti. cog.

VACVAM pecuniam dixit Iuriſ. in l. Quintus. depoſi. pro ocioſa & repoſita, & ex qua quis lucrum non facit.

VADIMONIVM accipitur pro ea ſponſione quæ datur in cauſa grauiori, puta criminali: dictum vadimonium à vadibus, hoc eſt ſponſoribus, quos qui dederit in iudicio, vadere, id eſt, decedere poteſt quocumque libuerit. Auctores ſunt Acron & Porphyrion in illud Horatij in primo Sermonum,

Ille datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt.

Iuuenal.

—Differt vadimonia Prætor.

Et Plinius in proœmio naturalis hiſtoriæ, [Propter quod, inquit, vadimonium differri poſſit.] Ne.

VAGABVNDVS eſt, qui non habet domicilium, ſed hodie hic eſt, cras alibi. l. 4. §. prætor. ff. de dam. infec. Sed quaſi vagabundus eſt, qui habet domicilium, ſed rarò moratur in eo, & vagatur huc illuc. Quomodo conueniantur iſti, habetur in cap. fin. de foro compe. in glo. j. & ibi nota.

VALESII apud antiquiores dicebantur qui poſtea, s, litera (vt in pleriſq; aliis) in r, litterã mutata, Valerij ſunt appellati. Fuit autẽ Valeriorum familia Romæ dicta à Valeſio viro præclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui poſtea Manius Valerius Terẽtinus cognominatus eſt, à Terento loco cuidam Diti patri ſacro, Romæ in campo Martio, in quo aram illi dicatam ab

anti

antiquis primus omnium monſtrauit. Quintilianus libro primo, Vt Valeſij, inquit, & Fuſij, in Valerios & Furios venerunt, ita arbos ætatis fuit. idem quoque Feſtus Pompeius ſcribit in dictione Aurelia familia. Pomponius in titu. de origine iuris. l. neceſſarium. auctor eſt, Appium Claudium Cæcum fuiſſe auctorem, vt in illis nominibus s, littera in r, tranſiret. Appius, inquit, Claudius inuenit, vt pro Valeſiis Valerij, & pro Fuſiis Furij eſſent. Hinc eſt libro inſtitutionum titulus de lege Fuſia Caninia, pro eo quod eſt Furia Caninia.

VALETVDO & valetudinarius, & nunquam valitudo & valitudinarius legendum eſt in libris Dige. quoniam ſic ſcriptum eſſe animaduertit Ludouicus Bonogninus in Pandectis Florentinis, atque apud antiquos hæc nomina ſic proferebantur.

VALETVDO dicitur infirmitas in vno ſignificato. c. quoniam frequenter. vt lit. non cont. per Innocen. & Hoſtien. cap. fin. de teſti. l. ij. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautio. & leg. vnica. C. qui morb. ſe excuſ.

VALETVDINARII dicuntur infirmi, qui frequenter ægrotant, vel qui laborant per dilucida interualla, vt qui modò ſani ſunt, poſt horam infirmi.

Valetudinarij qui dicantur, vide Panorm. in capit. quoniam frequenter, verſic. quartò quæro. Vt lite non conteſtata.

VARI ſecundùm Bud. in lege prima, de Ædil. edic. ſunt qui pedes incuruos & in ſe contractos habent.

VARIARE dicitur, qui primò dicit vnum, deinde contrarium, nulla aſſignata cauſa variationis. Contradicere verò dicitur, qui ſimul dicit duo incompatibilia, vt interfuiſſe contractui, & ſe eadem die fuiſſe alibi in loco incompatibili. Card. Zabarel. in capitulo præterea. circa finem, de Teſti.

VARICOSVS dicitur curuus, à varice neruo contracto, quia neruus in ſenectute reddit hominẽ varicoſum & curuũ, vel eſt qui modò huc, modò illuc vadit vt ſtultus. lege varicoſus. ff. de Ædil. edic.

Meliùs eſt interpretari varicoſos, pro iis qui laborant varicibus, quæ ſunt noxiæ venulæ in cruribus, quæ propter atram bilem turgeſcunt, & ferro aduſtionéque curantur.

VARIE, aliquãdo exponitur, id eſt, variis in locis. §. hæc conſiderantes. in Auth. vt omnes obe. iudi.

VARVS, varicus, & varicoſus, quid ſignificent, non eſt in promptu. Eſt autem varus qui habet crura obtorta, pedéſque introrſus figens: quemadmodum è diuerſo dicuntur vaciæ qui extrorſum crura habent, iidémq; Vatinij, & vacieni. [Plinius: Hinc, inquit, cognomina inuenta, Planci, Panſæ, Scauri, ſicut à cruribus Vari, Vaciæ, & Vacieni, & Vatinij.] Horatius primo Sermonũ, [Hũc, inquit, Varũ diſtortis cruribus.] Et Perſius per tranſlationem:

Vel cùm fallit pede regula varo.

Inde varicus pro eo qui ex diſtortione pedũ inæqualiter ambulat. Ouidius in tertio de arte,

Ingentes varica fertq; gradus.

Vlpianus titulo de Ædilitio edicto. l. idẽ Offilius. Varus, inquit, & Varicus an ſanus ſit, & opinor eos ſanos eſſe.] Accurſius nomina eſſe dicit illorũ qui non poſſunt

ſunt rectè pronũciare. Varicoſus qui à tumentibus & intortis varicibus dicitur, vitium eſt longè diuerſum. Iuuenalis,

Varicoſus fiat aruſpex.

& Perſius,

Dixeris hæc inter varicoſos centuriones.

Vlpianus in eodem titulo, l. varicoſus.] Varicoſus, inquit, ſanus non eſt.] Neque eſt qui vt inſipiens modò huc, modò illuc vadit, quod Accurſius ſomniat, ſed, vt diximus, qui ex nimio labore venas habet crurum intortas & conglobatas, quas Hippocrates appellat cirſas, Ariſtoteles ixias. Ant. Neb.

VASALLAGIVM ſecundùm Speculatorem in titu. de feud. idem eſt quod homagium. Quod enim in Francia dicitur homagium, in Italia dicitur vaſallagium.

VASSALLVS, eſt feudatarius. Secundùm vulgare prouincialium, nobiles feudatarij vaſalli dicuntur, plebeius verò homo medius nũcupatur, ſecundùm Spec.

VASA ſi cui legata ſint, quæ vaſa veniant in legatum, diffusè tractat Iuriſconſultus in l. etſi. §. ſed ſi cui. de Auro & argento legato. nam vaſorum appellatio generalis eſt, vt ibi dicitur.

VASA iræ ſunt omnes peccatores, vt 33. quæſtione 4. Nabuchodonoſor. vbi dicitur, Vaſis iræ numquam Deus redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum.

VASA vinaria, require in verbo Vinaria.

VASCVLARIVS, eſt qui vaſa facit aurea & argentea, Budæus. in l. apud Labeonem. de Præſcriptis verbis.

VATES, modò ſacerdotem, modò prophetam modò poëtam ſignificat. xxj. q. ſtin. cleros.

De V ante B.

VBALDINI, ſunt homines certi, & ſignanter clerici, vel canonici terræ vel eccleſiæ alterius, de quibus in l. j. C. de col. illicit vbi dicitur quod collegium Vbaldinorum non poteſt conſtituere ſyndicum.

De V ante E.

VE pro &, ponitur interdum, vt in l. ſi fundum ſub conditione. §. his verbis ff. de Leg. j.

VE in compoſitione ſignificat priuationem, vt vecors & veſanus, qui ſine corde, aut ſine ſanitate eſt. l. malum. ff. de ver. ſign.

VECTIGAL, eſt tributum quod præſtatur de rebus quæ vehuntur, vel omnibus negotiis manuum, à vehendis mercibus dictum. Idem eſt quod naulum, vt ff. de Public. & vectic. l. j §. hic titulus. & ſecundùm Azo. in ſumma, C. eodem titu. vide ſuprà.

VECTIGALES agri appellantur, qui ciuitatum ſunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal reipub. pendant.

VECTITOR, eſt portitor qui vehit. Et vectores ſunt non ſolùm qui vehunt, ſed etiam qui vehuntur in naui, ſecundùm Az. in ſum. Cod. eodem titu. & ff. ad l. Rhod. de iac.

VECTORES poſſunt dici ſiue habeant merces, ſiue non, dum tamen operas ſuas magiſtro nauis exhibeant ad nauigandum. Et ſunt quinque nomina quæ præſtant actum & paſſionem, vt hoſpes, zelotypus, &c. Require ſuprà A.

Digitized by Google

VECTVRA, id eſt vectigal, ſiue naulum.

VEGETARI pro recreari. l. j. Co. de cuſt. reo.

VEHICVLVM ſecundùm legem xij. tab. eſt via quæ habet octo pedes in porrectum, & ex tranſuerſo in anfractũ ſedecim, quod eſt etiam neceſſarium in actu. Ius trahendi ligna lapidéſve permittitur habenti actum, ſed non habenti viam, niſi ſpecialiter conueniſſet. De hoc ſuprà, in actus, & infrà in ver. via.

VEL etiam ponitur pro &, interdum, vt in l. ſæpe. ff. de Verb. ſignifi. & l. cum quidam. C. de ver. ſigni. etiam ponitur alternatiuè, vt in cap. inter cæteras. de reſcri.

VELVM eſt quadruplex, ſcilicet, conſecrationis, ordinationis, prælationis, & profeſſionis. Profeſſionis ſuſcipitur à virgine vel corrupta cùm profitetur de altari vel de manu, in xx. anno ad minus. xx. q. j c. j. & ea. c. q. ij. puella. conſecrationis imponitur in xxv. anno, vt ea. cau. quæ. l. placuit. & lxxvij. diſtinc. placuit. Poteſt autem conſecratio virginum fieri in die epiphaniarum, in albis paſchalibus, id eſt tota ſeptimana paſchali, in apoſtolorum natalibus: niſi ſint graui languore detentæ, tunc enim aliis temporibus poſſunt, imò etiam aliis præcipuis feſtiuitatibus & diebus dominicis, vt in c. 1. de tempo. & qual. ord. Viduas autem nullus pontificum velare præſumat. 20. quę j. deuotis. in fine. ſed ipſęmet velum ſuſcipiant de altari. xxvij. quæ. j viduas, quæ capitibus ſuis imponant, c. perlatum. de his quæ vi, metúſve cau. ſi velum autem religionis, vel veſtem religioſam de manu presbyteri ſumere poſſunt, xx. quæſt. j. viduas. Secus de velo conſecrationis, quod ſolenniter à ſolo epiſcopo ſoli virgini ſolennibus diebus imponitur. Tertium eſt velum ordinationis, quod olim dabatur diaconiſſis in 40. anno, 20. q. 1. ſanctimoniales. 27. q. 1. diaconiſſam. Quartum eſt velum prælationis, quod olim dabatur abbatiſſis in 40. anno. 10. q. 1. iuuenculas.

VENALICIARIVS, eſt ſeruorum mango. Quintilianus: [Adoleſcentem, inquit, apud venaliciarium repertũ.] Et iterum, [Dedit libertus pecuniam venaliciario.] Iidem & venalicij dicuntur. Cicero in oratore ad Brutum: Aphricanos, & Lælios multi venaliciarij mercatoréſque ſuperarũt: Caius titulo de ædilitio edicto. l. iuſtiſſimè. Venaliciarij, inquit, ita ſocietatem coëunt, vt quicquid agunt, &c. Vlpianus quoque, Quia venaliciarij, inquit, ſciunt decurri ad nouitiorũ emptionem. Item Aphricanus de verborum ſignificatio. l. mercis appellatione. Mella mangones, nõ mercatores, ſed venaliciarios appellari ait.

VENALITIARII, ſunt qui quæſtus cauſa venalitiarum rerum negotiationem exercent, quos vulgò appellamus reuenditores. In iure autem venaliciarij intelliguntur fere ſemper mangones, quia venalitia, i. ſeruos venales expoſitos, ipſi emere præoccupant, vt carius vendant. l. mercis. de verb. ſignifi. vbi Alciat.

VENALITIAE res ſunt, quæ in vſum indigentium venales proponuntur.

VENATIO quid ſit, habes ſecundùm Goffred. in Sum. titu de cle. vena. Eſt triplex, ſcilicet oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. Oppreſſiua

Digitized by Google

preſſiua eſt hominum, de qua dicitur, [Cœpit Nembroth eſſe robuſtus venator coram Domino, id eſt extinctor, & oppreſſor. Et ſic venator, eſt hominum exactor & oppreſſor, qui aliquem venatu opprimit. Arenaria eſt, quæ fit in arena, vt cùm quis locat operas ſuas vt pugnet in arena cum aliqua beſtia dentata: hanc qui exercet, peccat grauiter, niſi exerceat gratia virium experiendarum, vt ff. de poſtu l. j. §. item ſenatus. & iij. quæ. vij. tria. verſic. infames. circa princ. & de hac loquitur lxxxvj diſt. qui venatoribus. cum duobus c. ſeq. Saltuoſa eſt quæ fit in ſyluis & ſaltibus ad capiendas feras, & hæc eſt licita, ſed illicita ex tempore & perſona: Ex tempore, vt in quadrageſima & ſabbatinis noct b⁹. xxxvj. diſtinct. an putatis. Ex perſona, vt in cleri. in quo tamen diſtinguendum eſt, quoniam epiſcopo ſemper eſt illicita. xxxiij. diſt. quorundam. Aliis verò clericis licita eſt cauſa neceſſitatis, vtilitatis & recreationis, cum retibus, laqueis & canibus, dum fit cum ſilentio & modeſtia: nam etiam monacho licet texere ligna pro piſcibus capiendis, vt de conſe. diſtinctione quinta. nunquam. vide Goffr. in ſum. de cler. vena.

VENDERE, eſt rem pro certo pretio dare.

VENDITIONIS verbum ſæpè inuenire eſt poſitum pro emptione, ſicut & ex contrario emptio pro venditione. l. veteres. de contra. emp. Imo in lege xij. tab. appellatione emptionis & venditionis continebatur omnis alienatio. l. Statuliberi. de ſtatulibe.

VENDITIO in aſſem apud Modeſt. in l. filius quib. mod. pig. vel hypo. ſolui. accipitur pro inſolutum datione, cùm quis tanti rem pignorauerit quanti vendi poterat, & ideo eam dat creditori inſolutum imaginaria venditione, quæ per æs ſeu aſſem & libram fiebat, auctor Alciat. in Parer. lib. ij c. xxxiij.

VENDITI actio, require ſuprà actio venditi.

VENDICARE, eſt coram iudice dicere vel intendere rem eſſe ſuam, vel allegare, vt quãdo quis dicit, hæc res eſt mea, & eſt idem quod intẽtare, ſcilicet ad hoc ſolum intendere vt res ſua declaretur & ſibi dominium applicetur.

VENEFICVS, non ſimpliciter eſt qui venenum necandi alterius gratia porrigit, ſed qui adhibitis incantationibus quibuſdam vtitur, qui & maleficus dicitur. Ouidius ſeptimo Metamorphoſ. de Medea.

- Validoſq; venefica ſuccos
Mergit in are cauo.

Lucanus in ſeptimo,

Pollutas cantu diróque venefica ſucco.

Hinc apud Iuriſconſultos titulus eſt de ſicariis & veneficis. Idem & venenarius dicitur. Iulius Firmicus libro ſecundo: [Si Mars Mercurium de diametro aut de quadrato reſpexerit, faciet venenarios & maleficos.] Calliſtratus titulo de Pœnis, l. capitalium. Venerarij, inquit, capite puniendi ſunt. Nebriſ.

VENENARII ſecundùm Alciat. lib. iiij. de verb. ſign. ſunt qui aliquem veneno neci dederunt, eiuſque criminis ſunt rei.

VENENI appellatione cõtinẽtur quæ nõ ſolum nocent, ſed etiam medicamẽta ſalubria, & ideo

mentionem faciens veneni, adiicere debet, vtrum bonum ſit an malum. l. qui venenum. de Verb. ſign.

VENIA ætatis dicitur beneficium ſeu permiſſio, vt qui minor eſt habeatur pro maiore, & talis indulgentia datur mulieri in decimooctauo anno, viro autem in xx. l. omnes. C. de iis qui ve. æta. impe.

VENIRE, id eſt vendi, vt in l. Fulcinius. §. ſi in idē. ff. Qui. ex cau. in poſſ. ea. cum ſimi. eſt enim verbū neutropaſſiuū, ſub voce neutrali ſignificans paſſionem, vnde Exulo, &c. Et differt venire à venio, & venire à veneo, vnde,

Si vis venire, debes cras manè venire.

VENIRE diem debiti, eſt poſſe pecuniam petere.

VENISSE ad aliquem id ſolùm intelligitur, quod remanet deductis onerib. l. veniſſe. de Verb. ſig.

VENTER, require ſuprà Mittere in poſſeſſionem nomine ventris.

VEPRES dicuntur ſpinæ quæ vi prehendunt & lacerant carnes & veſtes, ſecundùm Ioan. Andr. in cle. dudum. de ſepul.

VERBVM in larga ſignificatione ponitur in iure pro qualibet parte orationis, à verberando dictū, eo quòd aërem verberat: vt dicendo in gloſſ. ſuper ver. inſtitutio. ſuper ver. velociter. & ſuper ver. infrà, &c. Non ergo capitur hic verbum, ſicut in Ioan. c. j. [In principio erat verbum] & ſicut in Donato, [Verbum eſt pars orationis.] prout eſt diſtincta ab aliis partibus orationis, ſed ſignificat dictionem cuiuſcunq; partis orationis.

VERBIS dicitur obligatio cōtrahi per ſtipulationem, vt Inſtit. de Verb. obligat. in princ.

VERBIS coniuncti qui dicantur, require ſuprà in verbo [complexus.

VERNA, eſt ſeruus ex ancilla in domo natus: inde dicitur vernaculus, & eſt paruus ſeruus, diminutiuum. ff. de Leg. tertio. l. ſeruus. §. ſi. C. de Rei vendic. leg. cùm ſuper.

VERÒ quandoque ſtat incœptiuè, quando non præcedit materia cui iungatur ſequens, vt de Elec. ſuper eo verbo. Quandoque aduerſatiuè, de hoc in Authent. de hered. & fal. in princ. colla. j.

VERSICOLOR veſtis, inqt Valla, non tam dicitur illa quæ colorem natiuum mutauit, puta in rubrum, pallidum, aut nigrum, quàm illa quæ variū habet colorem. Gellius libro ſexto, [Tunica inquit, longa muliebri indutus & verſicolori pallio.] Cicero tertio de finibus, [Plumæ, inquit, verſicolores columbis.] Plinius libro trigeſimoquinto: [Capita earum mitris verſicoloribus operuit.] Vlpianus de legatis tertio, lege, ſi cui lana. De verſicoloribus, inquit, videndum eſt. Paulus de Auro & argento legato. l. pediculis. §. Titia. Veſtem, inquit, tam coloriam, quàm verſicoloriam. Nebriſſ.

VERSICOLORES appellat Vlpian. in lege ſi cui. §. j. de Lega. iij. lanas quæ natiuum colorem mutarunt, ſiue cocco, ſiue purpura, ſiue quo alio colore infectæ ſint.

VERSVM in rem alicuius quid dicatur, perſpicuè apparet ex L. iij. ff. de in rem verſo. & ex §. præterea. Inſtit. quod cum eo.

VERVEX dicitur ab inuerſis teſticulis: eſt enim mas inter oues cui inuerſi ſeu adēpti ſunt teſticuli.

Iuuen

Iuuenalis Satyra tertia,

Sutor & elixi veruecis labra comedit.

de quo meminit Vlpian. in l. j. § j. ff. de Abige. licet quidam verbicem legant. & malè.

VERVM vſurpari pro iuſto, not. gl. in §. ſemel. Inſtit. ex quib. cau. manu. non lic.

VESANVS dicitur qui ſine ſanitate eſt; ſicut vecors ſine corde, vt ff. de Verb. ſig. l. malum.

VESPERTILIONES appellari in iure Alcia. ait, qui ne creditoribus ſatisfaciant, latitant, & veſpere tantùm exeunt, vel qui rationes conturbauerunt.

VESPILONES & veſpæ, vt inquit Feſtus, dicuntur qui funerãdis corporibus officium gerunt, non à minutis illis volucribus, ſed quia repentino tempore eos efferunt, qui funebri pompa propter inopiam nequeunt. Suetonius in Domitiano: [Cadauer, inquit, eius populari ſandapila per veſpilones exportatum.] Apuleius lib. Floridorum quarto: Veſpilonum manibus extortum velut ab inferis poſtliminio domum retulit.] Martialis.

Chirurgus fuerat, nunc eſt veſpilo Diolus.

Martianus in titulo de ſolutionibus, lege qui decem. [Num ergo & ſi veſpilonem aut aliàs turpem dederit hominem.] pro quo mẽdosè legitur veſpertilionem. Item Vlpianus titulo ad Senatuſconſultum Trebellianum, lege ſed ſciendum. [Vel nomen quidem veſpilonis teſtatoris ferre.] Hîc Accurſ. non minus inſanit, quàm in ſuperiori lege feceat. Nam vtrobique veſpilonem intelligendum ait eſſe nomen infamiæ, vt ſi cognominaretur carnifex. vt apud Martial.

Poſtquam triſte caput faſtidia veſpilonum,
Et miſeri meruit tædia carnificis.

Anton. Nebr.

VESTIARIVM, pro loco vbi reponuntur veſtes, vt apud Plinium libro decimoquinto, [Veſtiariũ, inquit contra teredines ac noxia animalia amurca aſpergi.] Aliàs veſtiarium pro ipſis veſtibus, ſicut miniſterium pro miniſtris, cibaria pro cibis, Seneca libro de vitæ tranquillitate: [Familia veſtiarium petit victúmque.] Scæuola titu. de annuis legatis. l. annua. [Ac per hoc, inquit, neque veſtiaria, neque cibaria his debeantur.] Iabolenus titulo ſolut. matrimonio. l. in his. ſeruis, inquit, vxoris vir nummos vt veſtiarium dederat.] Nebr.

VESTIARII ſunt, qui veſtium exercent negotiationem.

VESTIARIVM, quod pro veſtitu impenditur vel datur.

VESTIBVLVM ſecundùm Azon, eſt locus ante oſtium vtriuſque domus, vel primus aditus ſeu introitus vel porticus, &c. & tectum erat, quo vt veſtimento tegitur homo: vel dicitur ab aue, id eſt ſalutatione quæ fiebat ibidem ſtantibus.

VESTIGATORES, venatores, ſic dicti à veſtigiis ferarum ſequendis. l. quæſitum. de fun. inſtr.

VESTIMENTVM dicitur omne illud quod induimus.

VESTIMENTA interpolata, dicuntur veteres veſtes iterum politæ.

VESTIS, idem quod veſtimentum. l. veſtis. de Auro & arg. leg.

VESTIS virgata vel partita, & de caligis ſcalatis habetur in Clem. 2. de vita & honeſt. cleric.

VETERANA mancipia, ſunt quæ

Digitized by Google

anno ſeruierunt.l.vlti.de public.

VETERANI, ſunt milites emeriti, id eſt, extra militiam propter ſua merita poſiti. Cod. de vet. in rub. Et in legenda ſancti Martini, vbi dicitur quòd Imperator præcepit quòd veteranorũ filij ſcientiis militaribus implicarentur.

VETERATOR, ſeruus is dicitur qui diu ſeruiuit, & qui ex vetuſtate callidus eſt, quemadmodũ è diuerſo nouitius, qui nouꝰ eſt in ſeruitio. Feſtus: [Veteratores, inquit, callidi dicti à multa rerum gerendarum vetuſtate.] Donatus in illud Terentij in Andria:

Quidnam hic vult veterator ſibi.

Veterator, inquit, [eſt vetus in aſtutia.] Vlpianus titulo de Ædilitio edicto.l. præcipiunt. [Præcipiunt, inquit, ædiles, ne veterator pro nouitio væneat.] Atque ibidem: [Quia venaliciarij ſciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, idcirco interpolant veteratores.] Nebr.

VETERINARIVS, eſt veterinarum medicus. Eſt autem veterina iumentum vel à vehendo dictum, vt putauit Cato, referente Feſto Pompeio, vel, vt Opilius, veterinam dici voluit, quaſi vterinam, quòd ad ventrem onus religatum gerat. inde veterinaria, medicatiua iumentorum ars. Columella libro octauo: [Veterinariæ medicinæ prudens eſſe debet pecoris magiſter] Calliſtratus titulo de iure immunitatis.l.quibuſdam. Accurſius: [Qui fodiunt, inquit, aurum & argentum, aut qui faciunt vitra,] ſed hoc diuinare eſt. Nebr.

VETVS & veteranum quid intelligantur, vide extrà, de Elect.c. generali. libr. vj. & Albe. ſuper ver. nunc videamus, quanto. C. Quæ ſit longa conſuet.

VETERATORES ſerui, qui diu ſeruierunt, & iam in ea cõditione quaſi callum fecerunt, & ita cebriùs ſumitur in iure. nonnunquam tamen & aliter accipiuntur, vt annotauit doctiſſimus Alciat.lib.iiij.de Verb.ſign.

VETVS ius, require ſuprà, Ius.

VETVS vinum, dicitur quod non eſt nouum, & anni prioris vinum appellatione vini veteris continetur.l. vetus. de Triti. vino, & oleo legato.

De V ante I.

VIA, eſt ius eundi, ambulandi, vehendi, vehiculum & iumentum ducendi. Ita ille cui competit ius viæ, poteſt illa facere: & differt ab actu, quia plus continet via quàm actus. Nam via, iter & actũ in ſe continet. Item eo contentus eſt actus, vt iumentum agat quis, etſi non vehiculum: plus enim vehiculum occupat quàm iumentum. In via neceſſarium eſt vtrumque poſſe agere. Item via habet ius trahendi lapides, ligna vel trabes, & ferẽdi erectam haſtam, quod non habet actus, niſi de hoc ſpecialiter conueniſſent, licet à tergo ducere vellent, non in collo, quod potiùs videtur rigoroſum quàm æquum. Item viæ latitudo ad vehendũ vehiculum, ſi latior vel anguſtior non deſignetur per cõtrahentes, lege xij. tab. definitur, ſcilicet octo pedũ per rectum vbi via eſt recta, non tortuoſa, ſed in anfractu xij. pedũ.i.vbi reflexa eſt, ꝙ in actu nõ oportet, vide ſuprà, vehiculum. Viarum autem quædam ſunt publicæ, quædam priuatæ, quædam vicinales, vt eleganter perſequitur Iuriſconſ. in lege ſecunda, Ne quid in loc. pub. & in lege vlti

Digitized by Google

vltima,de lo.& itin.pub.

VIAM aperire, eſt ad veterem altitudinem latitudinémque reſtituere.l.j.de Via pub.

VIATICVM, ci, eſt pecunia illa quæ ad viæ ſumptus alicui datur. Cicero de ſenectu. [Quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere.] Plinius Cæcilius de Martiale: [Proſequutus, inquit, erā viatico ſedentem.] Inde Viaticulum, paruum viaticum. Apuleius lib.ſeptimo de aſino: [Viaticulum, inquit, mihi corraſi.] Vlpianus libro quinto, titulo de iudiciis.l.ſi longius.[Egeſtate, inquit, Romæ laboraret viaticulo ſuo non recepto quod ad ſumptus pater ei deſtinauerit.] Accurſius ignorans quid viaticum ſit, quod propter impenſas, inquit,in ſcholis datur: quia ſuprà dixerat,ſtudiorum cauſa. Neb.

VIATICVM, eſt merces itineris. l.Titio ff.ad Munic. Item expenſæ ſtudiorum.l. ſi longius.§. ſi filius. ff. de Iudi. Aliquando ſumitur pro corpore Chriſti.cap. quod in te extrà,de pœn.& remiſ. & c. qui recedunt.xxvj q.vj.

VIATORES, inquit Feſtus, appellabãtur qui magiſtratibus parebant,eo quòd plerunque ex agris homines euocabantur à magiſtratibus, & frequens erat eorum ab agris in vrbem via. Plinius librò decimooctauo: [Cincinato viator attulit dictaturā.] Tales tunc viatores erant, quibus idipſum nomẽ inditum eſt, ſubinde ex agris ſenatum ducéſque accerſentibus. Vlpianus titulo de Rebus eorum qui ſub tutela.l.magis.[Dari,inquit, viatorem qui ei renunciet.]Neb.

VIATORES erant, qui magiſtratibus præſto erant. §. tripli. Inſtit. actio. & l. magis. §. ne tamen.de Reb.eor.qui ſub tut.

Vi bonorum raptorum, vide ſuprà, actio vi bonorum raptorum.

VICARIVS ſeruus, dicitur ille quem Atrienſis ſeruus ſubſtituit, Itaque vicarius dicitur ſerui ſeruus.Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe.

Plautus in Aſinar.[Sticho, inquit, vicario ipſi tuo, cui Leonidas Atrienſis reſpondet.] Mihi ſcio vicarium eſſe. Vlpianus titulo de legatis tertio.leg. ſeruos. [Vicarios ſeruorum ſuorum numero non contineri.] Idem in titulo de peculio legato,lege ſi peculium legetur. Rectè igitur atq; Latinè Pontifices appellant ſe vicarios,hoc eſt,ſeruos ſerui Petri, qui ſe appellat ſeruum Ieſu Chriſti in ſuis canonicis, ſed Petrus non vicarius Chriſti,quia nõ eſt ſeruus ſerui.

VICARIVS ſecundùm Goff. eſt qui vices alicuius gerit, ſiue in officio cõtentioſo, ſiue non contentioſo, vt C. de Offic.eius qui vi.al.gerit,per tot. & de offic.vic. per to. & de offic.Arch.j.& de of. archie.c.j in fi. Et ſciendum quòd illi vicarij, de quibus in legibus ſub illa ru. poſitis tractatur, ſunt non delegati,ſed ſubdelegati vel ordinarij iudices. Nã eligebantur in certum tempus quod ordinariis erat præfixum, vt ipſi vices ordinariorũ præſentiũ & viuentium ſupplerent. Erant alij qui gerebant vices mortuorũ & abſentiũ, qui & ſuffraganei appellabãtur:hi omnia poterant agere quæ pertinebãt ad iuriſdictionẽ, præter vltimũ ſupplicium,& mẽbri abſciſſionem:vt C. de Off vica.l.ſecunda, & vicarius Eccleſiæ eſt presbyter, qui vice principalis

rectoris deſeruit eccleſiæ. Et ſunt quatuor ſpecies vicariorum. Quidam ſunt perpetui ad parrochiales eccleſias conſtituti. vt in cap. G perpetuus. de fid.inſtr.& c. extirpandæ. de præbend. Quidam non perpetui, ſed ad aliquos actus conſtituti: vt temporales, de quib. in cap. peruenit. de appella. Et iſti dicuntur mercenarij. vij. q. j. nihil. Quidam ſunt ſpeciales nō ad curam, ſed ad certū locum, articulum, vel actum conſtituti: de quibus ca. tua. de offi. vic. Quidam nec perpetui, nec ad curam, nec ad certum actum, ſed generaliter dantur ad omnia, vt vicarius in curiis epiſcoporum, de hoc gloſſ. optima in cle. quæ de eccleſiis. de offic. vica. & vide in lectura Innoc. Item vicarij dicuntur illi qui vt cuiuſcunque vicem compleant vel gerāt, ſunt conſtituti, vnde vicarius dicitur quaſi vicem gerens

VICARIVS ſeruus, vide Seruus vicarius.

VICECOMES, ſecundùm Spec. eod. tit. dicitur ille, cui dominus temporalis committit executionem iuriſdictionis ſuæ in aliquibus caſtris, & ſic talem vocant vulgariter Lombardi, & aliqui in patrimonio beati Petri.

VICEDOMINVS ſecundùm Spec. eod. titu. propriè ſecundùm iura eſt qui præeſt rebus epiſcopalibus. lxx. diſt. colonus.

VICINI ſecundùm Bart. in leg. ſi tertius. ff. de aqua plu. arcend. dicuntur quouſque vox hominis exclamantis audiri poteſt. le. j. §. eodem autem tecto. ff. ad Syll. Et intelligitur de voce communi, non nimis gracili, nec nimis tubali. ſicut vox tauri. Etiam dum clamans medio modo ſit, nec in tecto, nec in apice turris, nec in cellario.

VICTIMARII (inquit Bud. in l. vltim. de iu. immu.) in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias quæ in ſacrificiis cædebantur.

VICTORES ſerui ſunt, quos quis habet victus parandi gratia.

VICTVS nomine intelligitur omne illud quod neceſſe eſt homini ad viuendum.

VESTIS vicem habet victus. ff. de verborum ſignific. l. victus. & l. quos.

VIDETVR, eſt verbum fictionis, vt ff. de vi & vi arm. l. j. §. deieciſſe. & per Bart. in leg. ſi is qui. ff. de vſuca. & gloſſ. in verbo habere videtur. cap. non minus. de immun. eccleſ.

VIDETVR, interdum eſt ſignum veritatis, non fictionis. l. ſeruum filij. §. ſi quis rem. ff. de Leg. j. Et quandoque videtur ſignificare ſententiam diffinitiuam, vt capl. præterea requiſiti. de Appell. & reſpondetur de iure per ipſum: vt c. j. de iud. lib. 6.

VIDVA, eſt non ſolùm illa quæ deſiit eſſe nupta, vt in ca. vidua. 34. diſt. verùm, & propriè, eſt illa, quæ nunquam fuit nupta: vel quæ non habuit virum. l. malum. de verb. ſig. Et dicitur vidua quaſi viro priuata, vel ſine dualitate. Dicitur etiam vidua, quæ maritum habet inutilem, id eſt, damnatū ad perpetuos carceres. gl. ſolennis & ſing. in l. fin. in verbo orbitates Co. ad l. Fla. de pla. per quam not. ibidem Bal. quòd priuilegia data viduis, dantur inutiliter nuptis, quod verbum dicit dom. Iaſon in leg. ſi is qui pro emptore. verſ. adde Io. de Ligna. ff. de vſuca. & confirmari poteſt ex tex. in ca. ij. §. ſed neque illud. extrà, de tranſlat. epiſc. vbi pontifex dicit, quòd ſecundùm communem

Digitized by Google

munem vſum loquendi eccleſia dicitur eſſe viduata ſponſo, quæ habet epiſcopũ inutilem. & glo. in cap. admonere. in j. gloſſ. vbi dicitur:

Si re priueris, nec nomen habere mereris.

VIENNA, ciuitas eſt Allobrogum in Gallia Narbonenſi, cuius meminit Iuriſconſul. tit. de cenſibus. l. vlt. Nebr.

VILLA, eſt locus ruralis: inde in villa natus dicitur villanus. l. is qui. ff. de verb. ſignifi. & differt villa à vico. leg. vrbana prædia. ff. eod. tit.

VILLAE dicuntur ædificia ruſtica: & villa ponitur pro ciuitate. de cenſ. venerabili.

VILLICI dicuntur vel ſunt qui ad villã mittuntur: vel ſunt qui in villis morantur. Item villicus eſt gubernator villæ, vel qui præeſt toti rei ruſticæ: vt inquit Paul. in l. ſi cum villico. ff. de Inſt. act.

VINACIVM, vel vinacius, propriè acini ſemen eſt. Acinus autem granum vuæ. Cato tamen in lib de re ruſtica, pro acinis muſto exhauſtis vinacium poſuit. [Dolia, inquit, quibus vinacios condat decem habeat.] Vlp. quoque tit. de fur. l. ſi quis vxori. [Vuarum, inquit, & muſti & vinaciorum nomine furti agere poteſt.] Neb.

VINACEA in l. ſi quis vxori. de fur. pro granis vuarum, cùm ex eis vinum expreſſum eſt.

VINARIA propriè ſunt torcularia ſeu dolia, vel certa vaſa vini, quæ etiam ad alium vſum transferri poſſunt, & tandiu vinaria dicuntur quandiu vinum habent: vt ff. de ver. ſig. l. vinaria.

VINARII dicuntur ebrioſi. Etiam vinarius eſt hortus vbi creſcit vinum. leg. ædiles. §. Pedius. ff. de Æ. dil. edicto.

VINEA locus vitibus conſitus. l. certo, vbi gloſſ. de ſer. ruſt. præ.

VINEARII horti, qui vineas habent, l. vrbana prædia. de verb. ſig.

VINCTVS propriè non dicitur qui detinetur in carcere, niſi & vincula eius corpori adhibita ſint. l. verum. de verb. ſig.

VINCVLORVM appellatione tam publica, quàm priuata vincula ſignificantur. l. vinculorum. de Ver. ſign. & propriè loquendo nemo in vinculis eſſe dicitur, niſi cuius corpori vincula ſunt adhibita. d. l. verum de ver. ſig. licet latè & per interpretationem etiã ſimpliciter incluſi in aliquo loco pro eo habeantur, ac ſi in vinculis coërcerentur. l. ſuccurritur. ff. Ex quibus cau. maio.

VINDICIAE dicebantur ius poſſeſſionis, quę diſceptabantur, pẽdẽte iudicio penes quem ex litigãtibus res quæ vindicabatur deberet remanere, interprete Alci.

VINDICTA, virga prætoris erat, quæ ſeruo impoſita illum faciebat liberum. Perſius:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

Vnde per metonymiam, vindicta pro libertate aliquando. Ouid. de remedio:

-Vindicta quiſque fauete ſua.

Et ibidem:

Optima vindicta proxima quaque dies.

Dicta eſt autem vindicta à vendicando, hoc eſt in libertatem aſſerendo, vel à Vindicio ſeruo Vitelliorum, qui coniurationem de reddenda vrbe Tarquiniis patefecit. de quo Liu. lib. 2. & Põp. de ori. iur. l. neceſſarium. Titulus eſt præterea in libris Digeſtorũ,

Digitized by Google

de manumiſſis vindicta.Neb.

VINDICTA dicitur modus manumittendi, & dicitur à vindicta prætoris virga, qua ipſe caput ſerui tangebat, hæc verba ſolennia dicens,

Aio te liberum more Quiritum.

Vnde Perſius,

Vindicta poſt quam meus à prætore receſſi.

VINDICTA, ſecundùm alios, eſt ipſa libertas quæ apud iudicem datur ſeruis à Vindicio ſeruo Vitelliorum, qui vindicauit ciuitatem Romanam coniurationem dominorum ſuorum contra rem publicam factā detegendo: propter quod apud conſilium libertatem conſecutus eſt, ſiue libertate à populo donatus: & in poſt modum obtentum eſt, vt omnis illa libertas quæ à populo datur, vel à magiſtratu qui vicem populi gerit, dicatur vindicta. Hæc Azo in Sum.Co. de vin.li.& apud conſi. manumiſſione.

VINI appellatione quid contineatur, ſatis ſupérque liquet ex tit.de Tri.vi.& oleo leg.

VINITOR, ruſticus vinearū cultor appellatur, & de eo loquitur Vlp. in l. inſtrumenta fundi.ff.de fundo inſtruct. licet aliqui mendosè legant Monitor.

VINVM abſynthiacum, eſt cum melle & abſynthio confectum.

VINVM picenum & tyriacum dicitur à locis.14.q.3 pleriquè.

VIOLATOR eccleſiæ dicitur quicunq; ipſam eccleſiā, frangendo oſtia, capiendo res ſacras & inuadendo, priuilegia ſua non cuſtodiendo vel corrūpendo, offendit.

VIR & vxor illi dicuntur, qui matrimonium cōtraxerunt per verba de præſenti, de futuro ſponſalia.req re ſuprà ſponſalia.quandoque tamen dictio vir, refertur ad omnes maſculos, licet nō duxerint vxorem, cuiuſcunque ætatis ſint, vt no. Bar. in l. ſeruus. de leg.iij.vbi vide.

VIR bonus dicitur iudex.gl.not. in c.potuit.in ver.celeri.ad fi. de lo. l.cōtinuus.§.cū ita. ff. de ver.obl.

VIRGINITAS, eſt in carne corruptibili perpetua corruptionis euitatio.

VIRILIS portio intelligitur æqualis, quandoque tamen complectitur totū, & ideò ſi Titiū & Seium heredes inſtituā in viriles partes, alter autē eorum non poſſit ſuccedere, alter capax habebit totum.l.virilis.de verb.ſig.

VIRIOLAE inter mulierū ornamēta enumerantur, in l.argumento.§. muliebri.ff.de Aur. & arg.le.iuncta l.ſi §.fin.eo.tit. & eſt diminutiuū à viriis, quæ minores annulos, quos vulgus corrupto vocabulo vergetas nuncupat, ſignificāt.

VIRTVS, ſecundùm Philoſophum 2. Ethi. eſt quæ habentem perficit, & opus eius bonū reddit, & dicitur quaſi virum tuēs, à vitiis præſeruās, de pœ. diſt.ij.illa anima.& c.ſeq.& no. Ioann.And.in cle.j.de Sum.Tri. & fi.catho.

VIRTVTES theologicæ ſunt tres, fides, ſpes, & charitas.c.quia paſſus.de conſecr.diſt.ij.

VISITATIO quomodo & quando fiat per archiepiſcopum, & quæ crimina punienda ſint, & in quibus procuratio fiat, vide ca. j. de cenſi.lib.6.

VIS, eſt rei maioris impetus, qui repelli non poteſt, vel cui reſiſti non poteſt, ſupple commodè. ff. quod vi metúſve cau.fin.l.j. & ij. & quot mod.ſum. & quot actiones vel interdicta introducat, not.in c.ad audiētiā. eo. tit.in gl. ij. Cuius glo. effectus infrà patebit.

Digitized by Google

bit. Et generalis quandoq; vnde ſecundum Goff. & Azo.eod.titu.

VIS eſt quintuplex,ſcilicet,impulſiua,ablatiua,expulſiua,& turbatiua, & inquietatiua,vide infrà.

VIS ablatiua eſt rerum mobilium: & hæc inducit actionem vi bon. rap.in rebus mobilibus : eſt enim circa mobilia tantùm. vt ff. de vi & vi. arg leg.j.§.ſi fundus.§. ij. & Inſt.vi bono. rapt. §. ſed nedũ talia. per illã enim alicui bona ſua vel res ſuæ violenter rapiuntur.

VIS cõpulſiua eſt, per quam compellitur quis ad faciendum illud quod non faceret ſi eſſet liberi arbitrij, nec compelleretur, quæ imponit neceſſitatem contrariam voluntati ſpontaneæ, & ex hac vi oritur actio quod met. cau. ff. eo.in tit.l.j.in fi.

VIS expulſiua eſt, quando quis eiicitur de poſſeſſione ſua: & ſecundùm iſtam inducitur interdictum vnde vi, & eſt tantùm rerum immobilium, vel de his quæ immobilibus cohærent.

VIS turbatiua eſt, quando quis turbatur in poſſeſſione ſua, quæ inducit interdictum vti poſſidetis in rebus ſoli, ſed in rebus immobilibus inducit interdictum vtrobi,cùm duo ſe poſſidere contendunt eandem rem.

VIS inquietatiua, eſt quæ introducit interdictum quod vi aut clã. Et dicitur inquietatiua,quia non ſinit vti alium re ſua quietè, vt arare vel aliquid facere, vel quãdo alter vult alio inuito aliquid ædificare in ſuo ſolo, vel fortè iam ædificauit. Nam diſtinguitur in hoc interdicto an iuſtè vel iniuſtè fecerit, vt ſi quis à me prohibitus vel putans ſe prohibendum quid in meo faciat, ſiue ius faciendi habuerit,ſiue non. vt ff. quod vi aut clam. l. j. Et dico ſecundùm Azon. in rubrica, quod metus cauſa. quòd accipitur hic vis prout nullo modo poteſt ei reſiſti. ſed in rubri. de his quæ vi metúsve cau. fiũt. accipitur prout poteſt reſiſti, licet cum periculo, & eſt compulſiua,hæc ibi. Itẽ eſt quædã vis publica, quæ fit cum armis, quædã priuata ſine armis, de ordine cognationũ. cùm dilectus. in gloſſ. vij. Item vis maior dicitur impetus rei cui reſiſti non poteſt,vt ſuprà dictum eſt de his quæ vi metúsve cauſa fiunt, àd audientiam.in gl.ij.

VIS maior quæ dicenda ſit, cuius meminit Caius in l. ſi merces. §. vis maior pulchrè Bud. in leg.ex conducto.§.ſed & ſi labes.ff.locati & cond.

VIS negatiua, eſt quando res alicuius inquietatur.

VIS publica eſt, quæ fit cum armis. ſed priuata quæ fit ſine armis. Inſt. de pub.iud.circa fi.in §. item lex Iulia,de vi priua. Vnde,

Vis priua'a reum deponit ab ordine rerum.

id eſt, mulctabit in tertia parte bonorum.

Sed deportatur cùm vis armata probatur.

vt in gl.j.c.ij.de ord. cogni.

VIS ſiue metus cadens inconſtantem virum, eſt metus pœnæ, vel cruciatus ſiue amiſſionis omniũ bonorũ, & iſta excuſat, niſi poſtea conſenſerit, vt in cap. de illis. ij. de ſpon. Alia eſt vis vbi metus non excuſans; quæ non cadit in conſtantem virum, vt in ca.veniens. & cap. conſultationi. eod.titu.Et not. quòd poteſt quis vim vi repellere, vt ca.ſignificaſti.ij.de homic.& cap ſi verò. de ſent.excommu & diſt j.ius naturale.leg.j.§. vim vi. ff. de vi & vi ar.

ar. l. ſcientiam. § qui cùm aliter. ff. ad l. Aquil. Et hoc verum ſi repulſio fiat in continenti, non ex interuallo, vt l. idem eſt. §. cum igitur. ff. de vi & vi ar. Dicitur autẽ ſic fieri in continenti, quando fit in flagranti crimine, hoc eſt donec animus continuus durat, & nõ diuertit ad alios actus. vt §. vim vi. præal. Secundò debet fieri cauſa defenſionis, non offenſionis vel vlciſcendi. vt §. pe. in l. ſcientiam. præal. Tertiò debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ. C. vnde vi. l. j. & c. vt famæ. §. vltim. de ſent. excõ. Et datur ibi talis concluſio, quod iſta defenſio eſt vera & iuſta quæ fit tantùm & tunc, quantùm, & quando eſt opportunum, vt in gloſſ. prima Cod. vnde vi. præal. tamen ſi defendens modum excedat non ex propoſito, non tenetur. xxiij. q. iij. non inferenda. Alanus & Ioan. diſtinguunt, aut vis fit perſonæ, aut rebus. de hoc vide gloſ. in c. ſignificaſti. præall. & c. dilecto filio. de ſent. excom. libro ſexto, & in c. ſignificauit. de pœ. & re. vbi conſideratis circumſtantiis imponitur pœnitentia arbitraria illi qui defendendo modum exceſſit. Quartò poteſt fieri quando habet iuſtum timorem offenſæ, puta per minas alicuius, qui minas exequi ſolebat, aut per occurſum: non enim oportet expectare quouſque detur primus ictus, quia talis poſſet eſſe lethalis.

VITAE hominis tempus longiſſimum eſt ſpatium centum annorum. l. fin. & ibi Iaſ. in vij. not. C. de ſacroſanct. eccleſ. Adde quòd homo poteſt viuere centum & xx. annis, vt eſt tex. in §. j. & ibi no. Ang. in auth. de monac. ponit. do. Iaſ. in d. l. fin. in fine.

VITIS centurionis geſtamen erat ad fuſtigandos milites pigrè munera ſua obeuntes, de qua in verbo Centurio, multa diximus. Nebriſſenſ.

VITIVM, eſt perpetuum corporis impedimentum. l. inter ſtuprum. de Verb ſig. vbi ponitur differentia inter morbum & vitium: ſed Sabinus in l j de ędil. edic. vitium etiam ad animum retulit.

VIVARIVM dicitur indago vbi feræ ſunt incluſæ, vel dicitur locus in quo piſces ſeruantur, vt ibi viuant, ſecundum Ioan. And. in Clem. ne in agro. de ſta. monac. Et differunt viuarium, ſaltus, foreſta, garena, inſula, &c.

VIX quandoque denotat affirmationem: nam quod vix fit, fieri tamen dubium non exiſtit, vt c. ij de cogna. ſpirit. lib. vj. ff. de iudic. l. & certis ex cauſis. & xv. q. j. meritò quæritur. Quandoque etiam ſignificat negationem, id eſt, nullo modo, vt ff. de Lega. j. ſi ſeruus legatus. § qui quinque. Sic etiam dicitur, [Vix bono peraguntur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio.] lxj. diſtinc. miramur.

De V ante L.

VLTRA aliquando ponitur temporaliter. xxxij. q. v. ſi Paulus. ff. pro ſocio. l. cum duobus. § idem reſpondit. Aliquando notat modicum tempus, extrà, de dila. c. litteræ. Aliquando includit: Cod. de non nume. pec. l. cum vltra. de vſur. l. eos. & l. cũ allegas. de col. filiam. & de inoffic. teſt. l. ij. Aliquando taxat. C. de Iudic. properandum. circa princ. Item adde quid vltra importet, in teſtamento. Bar. in l. Celſus. ff. de Vſur.

VLTROCITROQVE perinde valet quaſi dicas, vtrimque, ſiue hinc

hinc atque illinc. l. Labeo. de verb.ſig.

De V ante N.

VNANIMITER, vide extrà, de cauſa poſſ. cum eccleſia. de Elec. cùm dilectus. & c.in cauſis & de conceſ. præben. poſt electionem. & de poſtu. præl. c. vlt. Idem adde quòd vnanimiter factum dici poteſt quod factum eſt à maiori parte capituli ſeu collegij aliquibus contradicentibus.Ita colligit dñ. Ant. in c. ad aures. extrà, quod cau. adde etiam Barb. poſt alios in c.cum eccleſia Sutrina. de cau. poſ.& propri.

VNCIA eſt duodecima pars aſſis, vt nati ex concubinis in domo, ſuccedunt in duabus vnciis,id eſt,in duabus partibus duodecim partium aſſis, ſi alij legitimi non ſuperſunt.Cætera nomina aſſis, require ſuprà,As.

VNCIA ex octo drachmis conſtituitur, vt no. per gloſſ. in l.j. C. de metallis & metal.lib.xj.

VNDE agnati,& vnde vir & vxor. Require ſuprà, bonorũ poſſeſſio.

VNGVENTA appellantur, non ſolũ quibus vngimur cauſa voluptatis, ſed etiam valetudinis. l.in argento.de Au.& arg.leg.

VNIONES,id eſt,margaritæ.l.ſi quid §.j ff. de fur. & ibi not.l. apud Celſum. §. item quæritur. ff. de Do.except.

VNIVERSITAS ſecundùm Azo. in ſumma, quod cuiuſque vniuer. nomi.eſt plurium corporum inter ſe diſtantium vno nomine ſpecialiter eis deputato collectio.Adde, quòd triplex eſt vniuerſitas: quædam eſt vniuerſitas ſolius facti ſeu corporũ. vt grex, chorus, familia: quædam iuris & facti ſimul, vt peculium, dos, patrimonium, quædam ſolius iuris, vt hereditas.ea enim ſeruat nomen, etiam ſi nullà adſint corpora hereditaria. l. hereditas. de peti.here. & de nomine vniuerſitatis, vide Bar.in l. aut facta. §.vlt.de pœn.

VNIONES dicuntur margaritæ grandiores, dicti ab eo, vt Plinius libro nono ſcribit, quòd nulli duo reperiantur indiſcreti: [vnde nomen, vnionem, inquit, Romanæ impoſuere deliciæ,] de Auro & argento legato.l. Seia. Legauit, inquit, vnionem cum hyacinthis, & poſtea vnionem ſoluit.

VRINATORES, dicuntur qui ſubter aqua natantes tempore multo continent ſpiritum, ab eo quod eſt vrino,vrinas,vel vrinor,vrinaris. Varro de lingua Latina, li.4. [Vrnæ, inquit, dictæ quod vrinant in aqua haurienda.] vt vrinatur. Vrinari enim eſt in aqua mergi. Plinius libro ſecundo, [Vrinãtibus in quãlibet profundam aquarũ altitudinem.] Idem libro nono.[Has,inquit, vrinantium cura capi.] Idem libro vndecimo,] Eadem eſt cauſa quare ſub aqua diu ranæ & diu Phocæ vrinentur.]Calliſtratus ad legem Rhodiam de iactu. lege nauis. [Merces per vrinatores extractæ.] Audi ſomnium Accurſij: Qui ita,inquit,ſubtiliter perpendunt & vident ſub aqua, ſicut medicus per vrinam perpendit ægritudinem.Neb.

VNO contextu fieri aliquid,eſt fieri nullo alieno actu interpoſito, niſi fiat ex neceſſitate & actu naturæ. vt ſuperflui ponderis depoſitio, vel medicinæ acceptio, vel breuis languor,vt Cod.de teſta.l.cùm antiquitas. Hæc Azo.& Gof.eo.tit.

VNVS

VNVSQVISQVE eſt verbum vniuerſale: ff. de Here.inſti.le. hoc articul. & habetur hæc dictio Co.de ſacroſan. eccle.l.j. Aliquando indiſtinctè ſumitur. C. de pa. pot.l. vnuſquiſque.

De V. ante O.

VOCARE in ius, eſt vocare ad eum, qui ius dicturus eſt. §. vlt. Inſti.de Pœna teme.litig.

VOLO, hoc verbum ſignificat prout eius ſignificatum, vel quodlibet adiunctum, vel quælibet circunſtantia ſignificare dictat. Nã quando ſimpliciter profertur, ſignificat motum animi ad aliquid proſequẽdũ. Et cum nihil adiungitur, ſeu nõ apparet id, ad quod refertur, in iure nullius eſt effectus. Etiam nõ diſponit, per Bar. in l. ſi quis. in principio. de leg.3. & etiam. C. de ſum.Tri.& fi.cat. l.prima. Et not.in l. qui ſe patris. C. vnde liberi. quod volo & nolo non ſunt oppoſita, quia volo ad omne tempus refertur, vt dicendo, Volo adire hæreditatem, ſed nolo ad præſens tempus tantùm refertur: dicẽdo, nolo adire, intelligitur nũc, licet poſtea velim. Et ideo facit orationem ambiguam: de qua ambiguitate de verbo nolo not. Ant. de Bu.in c. ex litteris.primo, de ſpõ. Sed ibi, ſi ille, cui relicta eſt electio, dicit, volo eligere hanc rem, ſignificatũ illorum verborũ eſt ambiguum, quia poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, id eſt primus motus meus fertur in hanc rẽ, non tamẽ deliberatè. Secundo modo pro ipſo actu acceptionis, id eſt accepto hãc rẽ. Si ergo quæris in quo iſtorum ſit retinendum, reſpõdetur ſi eſt traditus terminus ad eligendum ſeu deliberandum, & in fine termini reſpondens, volo eligere hanc rem, tunc ſignificatur electio. facit l. ſed ſi alio. ſecundo reſpon. ff. ad Treb. cùm dicit, poſt deliberationis tempus, & ſic deliberationis dat ſignificatum. facit lex omnes qui. ff. eo.titu. Item ſi ad interrogationem eius cuius intereſt, eodem modo reſpondes, ſcilicet volo eligere hanc rẽ, ſignificato ſumpto ex verbis pro certo, maximè cùm dicis, pro certo volo eligere hanc rem. Si autem non eſt aliud vnde recipiatur ſignificatum, niſi ex ipſis verbis, nunc non ſignificatur electio, imò recipitur primo, id eſt primus motus finitur in hanc rem. Item ibi legatarius, cui relicta eſt electio, dicit volo hanc rem, ſignificatur electio, lege ſecunda ff.de Opt.leg. quia motus cùm ſignificatur per verbũ volo, refertur immediatè ad rem, per quod ſignificatur acceptatio rei. Et idem ſi hæres inſtitutus diceret, Volo hanc hereditatem, quia per hoc ſignificatur aditio: ſecus ſi diceret, volo eligere, volo adire, quia tunc non ſignificaretur acceptatio & aditio: quia motus animi non fit immediatè ad rem, ſed ad actum eligendi vel adeundi. Item ibi inſtitutus dicit, Volo eſſe heres, ſignificatur aditio, lege, iã dubitari.dig. de heredibus inſtituendis. Et ſic aliud eſt dicere, volo adire, & aliud volo eſſe heres, quia per ſecũda verba ſignificatur ſimpliciter aditio, ſed per prima nõ. Et idem eſt dicere, volo eſſe heres, & volo hanc hereditatem. Item ibi, volo relinquere, ſignificat, id eſt relinquo, vt in l. Pamphilo.§.propoſitum.dig. de lega. tertio. Et ſumitur ſignificatum ex natura vltimæ voluntatis, cuius

Digitized by Google

ius eſt prouidere in futurum, etiam fauore eius vt valeat diſpoſitio. Item dicendo, volo per talem geri negotia mea, ſignificatur mandatum. ff. mandati. leg. prima. Item ſi vendere volens dicat, volo vendere decem, & emens dicit, volo emere decem, ſignificatur emptio & venditio, quia per verbum præſentis temporis ſignificatur conſenſus de præſenti. Secus dicendo, vellem vendere, & vellem emere.

VOLVNTAS coacta etiam eſt voluntas. 15. q. j. merito. ff. quod metus cau. l. ſi mulier. §. ſi dos. & §. ſi metu. Sed hoc intelligitur ſic, quòd non eſt libera voluntas.

VOLVNTARIVM exilium, vide Exilium.

VOLVNTARIA iuriſdictio, vide Iuriſdictio.

VOLVPTARIAE impenſæ, vide Impenſæ.

VOTVM, eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio vel Deo facta pollicitatio, 27. q. prima, de viduis ſecundo. Et dicitur boni, quia de malo nec etiam de re bona ſine deliberatione non procedit obligatio. nam de malo quis non obligatur, quia in malè promiſſo reſcinde fidem, & in turpi voto muta decretũ. vigeſimaſecunda quæ. quarta in malis. Dicitur cum deliberatione, quia votum quod facilitate animi potiùs, quàm arbitrio diſcretionis emittitur, non eſt vſquequaque obligatorium, vt c. veniens. eo. tit. Et eſt triplex votum. Primum neceſſitatis, quod quis neceſſariò in baptiſmate promittit, vt abrenunciare diabolo & pompis eius, tenere fidẽ, ſeruare decalogum. de Conſe. diſtin. tertia, ca. primo. Secundum eſt volũtatis, quod quis voluntariè emittit ſuper his ad quæ ante votum non tenetur, vt continentiæ, abſtinentiæ, &c. Tertium eſt votum mixtum ex his duobus, ſcilicet partim neceſſitatis, & partim voluntatis. Sed votum voluntarium ſubdiuiditur in votum ſolemne & ſimplex, vnde ſimplex eſt, cui nulla ſolennitas adhibetur. Solum autem votum continentiæ ſolennizatur. Quæ autem vota redimi & commutari poſſint, vide Goffr. in ſum. eod. titu. Item votum obligat aliquem Deo, cùm dicitur, [vouete & reddite,] vt c. & ſi Chriſtus. &c. debitores. de Iureiur. & c. magnæ. de Vo. poſt princ. vel deſcribitur ſic, [Votum eſt animi conceptum deliberatione firmatum.]

De *V ante R.*

VRBS ſimpliciter prolata, populi Romani ciuitatem ſignificat antonomaſticè, Inſti. de iur. nat. §. ſed quoties. Vrbis autem appellatio, muris, aut continentibus ædificiis finitur, vt c. ſignificauit. de Pœn. & remiſ. ff. de verbo. ſignifi. l. ij. & appellatur ab vruo, id eſt, aratro, quia aratrum in vrbe condenda adhiberi ſolebat, l. pupillus. §. vrbs. ff. eodem.

VRBANA mancipia non loco, ſed genere vſus cognoſcuntur, & à mancipiis ruſticis diſtinguuntur. l. quemadmodum. de ſupell. leg. l. vrbana familia. de verbo. ſignifica. leg. ſeruis vrbanis. de leg. tertio.

VRBANA prædia omnia ædificia accipimus, non ſolùm ea, quæ ſunt in ciuitatibus vel oppidis conſtituta, ſed etiam in rure, niſi fortè ſtabula ſint, quia locus non facit prædia vrbana, ſed materia. ff. de

Digitized by Google

ff. de ver. ſig. l. vrbana prædia. vide ſuprà prædium.

VRBANORVM prædiorum ſeruitutes, require ſuprà, Seruitutes.

VREDO eſt morbus herbarum, frugum, & arborum, in viribus, & alio nomine carbunculus appellari poteſt. l. ex conducto. §. j. ff. loca. & de frigore procedit, nam & frigus vrit. Virg.

Aut boreæ penetrabile frigus adurit.

Aliquando ponitur pro pruritu, vt apud Plinium de vrtica piſce, Tacta, (inquit,) vredinem immittit.

VREFOTROPHIVM dictio Græca eſt, locum ſignificans ad infantes nutriendos paratum, vrephon enim Græci infantem dicunt. l. illud. §. j. C. de ſacroſan. eccl. licet in aliquibus codicib. mendoſè legatur.

VRINATORES appellantur natatores ſubaquatiles. l. nauis. ad l. Rhod. de iac.

De V ante S.

VSIAM pro ſubſtantia dixit Vlp. l. in venditionibus. de contrahen. emp.

VSIO, idem quod vſus. l. Quintus. §. ſi factum. de Aur. & arg. leg.

VSQVE ſtat quandoque incluſiuè, vt ff. de ſena. l. fi. & in c. j. de Or. ab epiſ. qui re. quandoque etiam excluſiuè, vt cum dilectis de fi. inſtrum. eſt ergo dictio vſque, ſignificatiua vltimi termini ad quem, ſicut à vel ab, primi termini à quo.

VSVS eſt ius vtendi rebus alienis ſalua rerum ſubſtantia, proprietate, & dominio: & quomodo accipiatur, vide Arch. de offic. deleg. c. quamuis. lib. vj.

VSVARIVS, eſt qui alicuius rei vſum habet, vt ſi tu qui es dominus huius ſerui, conſenſeris ſiue conceſſeris mihi vti miniſterio eius ſalua proprietate & dominio, vnde vſuarij dici poſſunt clerici qui non poſſunt vendere vel teſtari ſiue donare de bonis eccleſiæ, ſed victu tantùm & veſtitu debent eſſe contenti. x. q. ij. epiſcopus habeat, &c. cùm conſtet. de pignor. ſecundùm Ber. Competit ergo vſuario ius & vſus, ſed non poteſt vendere, locare, vel alienare, ſed ſolùm ad vſum ſuum & familiæ ſuæ poteſt vti ſeruitute tali, vt in hortis, fundis, & ſimilibus, ſi quis habeat in ſeruitutem vſus.

VSVCAPIO, eſt acquiſitio dominij vtilis directa rei alienæ per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti, id eſt, per ſpatium temporis à lege definitum, ff. eodem titulo, l. tertia verbi gratia: Emi rem mobilem à non domino bona fide, putans rem eſſe vendentis, & per cōtinuum triennium poſſideo ſine interruptione: ipſo iure efficior dominus illius rei. Directum autem dominium habet verus & principalis dominus rei. Sed vtile dominium dicitur, quando quis in veritate nō eſt dominus, ſed habet vtilitatem rei, ac ſi eſſet dominus, vt feudatarius, vaſallus, & ſimiles. Et dicitur vſucapio, quia vſu quodam & conſuetudine poſſidendi cepi & acquiſiui dominiū. Secundò, in rebus mobilibus vel ſe mouentibus: nam immobilia non dicuntur vſucapi propriè, ſed potiùs præſcribi. In immobilibus enim præſcriptio locum habet. Tēpus enim à lege definitum eſt triennium in vſucapione, ſed in præſcriptione ſtat

Digitized by Google

ſtatuitur decenniũ inter præſentes, & vicẽnium inter abſentes, vt inſtit.de vſuca. Et datur vſucapio, ne dominia rerum ſint in incerto, pro publico bono introducta.l.j.ff.de vſuca. cõtra æquitatem naturalem.ff.de Neg.geſt. l.j.in fi.& de Cond.indeb. l.nam hoc natura. Nam locupletari nõ debet quis cum alterius damno, ſecundùm regulam locupletari. de Reg.iur.lib.vj. & ſic aliud eſt æquum,& aliud bonum vt C.de Pac.conuen.l.hac lege. Et quando opponitur, æquitas ſcripta præfertur rigori ſcripto.Solu.verum eſt dum vtrumque ſcriptum eſt in ſpecie, ſed in præal.l.nam hoc natura.ęquitas eſt ſcripta in genere,& hic rigor in ſpecie,ergo præfertur rigori. Etiam in vſucapione vel præſcriptione verſatur quędam æquitas naturalis, quæ ſuadet,quòd poſtquam quis iuſto titulo bona fide certo temporis ſpatio rem tenuerit,dominium acquirere debeat,& imputetur domino qui negligens eſt tanto tempore rem ſuam quærere & cuſtodire. Et ſic nemo debet locupletari, &c. niſi ſubſit cauſa,vt hîc, propter cõmunem omnium vtilitatem,& vt aliquãdo ſit litiũ finis. l.fin. ff. pro ſuo. vbi datur hæc ratio, ideo exceptio præſcriptionis eſt exceptio litis finitæ, & opponitur ſicut aliæ litis finitæ exceptiones.

VSVFRVCTVARIVS, eſt qui fruitur & vtitur rebus alienis, vel qui res ſuas nemini furatur.

VSVSFRVCTVS, eſt ius vtendi fruendi alienis rebus ſalua ſubſtantia rerum: vt ff.de vſufru.l.j. & inſt.de vſufru.in princ. Et eſt ius in corpore, quo ſublato & ipſum tolli neceſſe eſt: deſtructa enim domo, deſtruitur & vſuſfruct.qui habetur in ea, vt ff.eod. tit. l.ij & not. ſecundum Azo.in ſum.C. eo. tit. quòd vſusfru.formalis dicitur ius, id eſt, ſeruitus: ſed vſusfructus cauſalis, ſecundùm quem aliquis habet cauſam dominij, non dicitur ſeruitus. & ponitur hic fruendi, & non in diffinitione vſus, quia differunt ius vtendi & fruẽdi, vt infrà patebit. & vtendi dicitur ad differentiam creditoris, qui habet ius in pignore, non tamen poteſt eo vti, imo furtum committit ſi eo vtitur: ſed ſecundum ponitur ad differẽtiam vtilis dominij, quod habetur in rebus alienis, ſicut emphyteuta & feudatarius habent. Sed fruendi ſecundùm Accur. & Ber.dicitur ad differentiã nudi vſus, quia minus eſt in vſu, quàm in fructu. Dicitur in rebus alienis, quia ſua res nemini ſeruit. Salua rerum ſubſtantia dicitur ad differentiam ſuperficiarij & emphyteutæ, qui non tenentur reficere ædes, ſed vſufructuarius tenetur. & etiam tenetur ad tributum, quia ad eum pertinet fructus. Vnde Ber. exponit ſalua rerum ſubſtantia, i. ne pereat in toto ſubſtantia. Accurſ. exponit ſalua ſubſtantia, quia tandiu durat vſusfructus, quandiu durat ſubſtantia. Et not. differentiam inter eum qui habet ſeruitutem vſus, & eum qui habet ſeruitutẽ vſusfru. quia is qui habet ſolùm ſeruitutem nudi vſus, ita vtitur quòd fructus non percipit. ſicut poſſum vti equa tua, ita quòd fructus inde non percipiam, ſic quòd partus non ſit meus: ſic ſimiliter qui habet vſum tantùm alicuius fundi, non poteſt vti pomis, oleribus, & cæteris fructibus ad vſum ſuum quotidianũ: ille autem cui competit ſeruitus

vſusfru. poteſt hęc omnia facere.

VSVRA, ſicut cōmuniter dicitur, eſt quicquid præter vſum ſorti accidit vel accedit, ſecundùm Goff xiiij. quæſt. iij. plerique. Et addit ipſe, intentione vel pacto præcedēte. Sola enim ſpe vel expectatione, vitium vſurariū contrahitur, vt c. j. & c. conſuluit. de vſur. & xiiij. q. iij. ſi fœneraueris. Et hoc cùm principaliter habetur ſpes & expectatio lucri: aliàs ſi ob charitatem moueatur quis ad mutuandū, & ſecundariò ſperet de aliqua retributione, nō putatur vitioſum. ar. ad hoc. lxxxvij. diſt. in ſingulis. lxj. diſt. qđ prodierit. ſecundùm Goff. Item vſura eſt, vbi plus recipitur quàm datum eſt, & definitur ſecundùm Azon. C. eo. tit. ſic, Vſura eſt in ſumma, quę propter vſum rei cōceſſæ datur. Conceſſæ, id eſt, datę vel mutuatæ, vnde vſura dicitur ab vſu, & æs æris, quaſi vſu æra, i. vſu æris data, ſ. pecunia, cùm nomine pecunię quicquid homines habeant contineatur. j q. iij. totum. & no. quòd omnis vſura pręſtatur ſuper facta dilatione ad annum, vnde quædam vſura vocatur centeſima, illa, ſ. quæ infrà annum æquiparatur ſorti: quædam vocatur ſextupla (aliàs ſeſcupla) à ſex, quod eſt totum, & plica, id eſt pars vel medietas, quæ etiam alio nomine dicitur hemiolon, ab hemi, quod eſt medium, & holon, quod eſt totum, & eſt illa vſura quæ totum continet & medietatem totius: quędam verò eſt triens, ſ. quę præſtatur vſque ad tertiam partem centeſimæ vel ſortis: quędam ſemis, quæ præſtatur ad medietatem ſortis: quædam bes, quæ præſtatur ad duas partes ſortis. Item quędam vſura eſt fœnus ſortis, & quædam fœnus fœnoris. Nam vſura dicitur quæ vltra ſortem recipitur, vt c. fi. 14. q. 3. ſed fœnus dicitur lucrū de vſura ſumptum, vel vſura vbi ad mutuum reſtituendum non fuit certum tempus determinatum, & fœnus vbi determinatum. Eſt tamen diſtinguendum inter vſuram & rem illam in qua vſura committitur, nam quæ ab vſurario exigitur, propriè eſt lucrum quod vltra ſortem exigitur, ſ. lucrum reſtituendum. Sed res in qua vſura committitur, eſt mutuum de quo lucrum prædictum gignitur.

VSVRARIVS manifeſtus quis dicatur, vide cap. j. & ij. de vſur. lib. vj. Et vltra hoc dicitur Matth. quòd ſit ille qui vſurarius ex libris ſuis conuincitur. alleg. Cle. j. de vſur. & c. qui ſyncera. xlv. diſti. c. ſanè. xxiiij. q. ij. & l. j. §. editiones. ff. de Edendo. Secundo ille qui confitetur coram ſacerdote ſe eſſe vſurarium, quia vſurarij iudex eſt ſacerdos, & ſic confeſſus coram ſuo iudice erit manifeſtus, vt ca. quem pœnitet. de pœni. diſt. j. Io. And. dicit hoc verum ſi adſint teſtes, vt c. quanquam. de vſur. libro vj. Idem ſequitur Ioan. de Lign. quia iudicium fori pœnitentialis non inducit illos effectus, quos iudicium fori contentioſi, quòd ideo ſit manifeſtus, qui confitetur coram iudice animæ, niſi adſint teſtes. Tertiò dicitur ille vſurarius manifeſtus, qui habet altare paratum. Sunt ergo vſurarij triplices. Primi notorij, qui habent altare continuè paratum, ſemper mutuantes. Secundi non notorij, ſed manifeſti, qui non habēt altare continuè paratúm, ſed interdum mutuantes. Tertij per famā tantum manifeſti ſunt.

VSVRPARE, eſt aliquem contra rationem, ius, vſum vel conſuetudinem capere, inuadere, vel præſumere. Vide Albericum de Roſa in dictio. ſuo. in ver. vſurpatio. vbi plenè.

VSVRPATIO, eſt interruptio vſucapionis, vt in l. ij. & in rubric. ff. de vſucapio. & dicit ibi textus, quòd oratores vſurpationem frequentem vſum vocant.

De V ante T.

VT, hæc dictio modum facit, ſicut ſi conditionem, & cùm cauſam facit. C. de Cond. quæ ſub mo. l. j. & ibi not. & vide ff. de Manumiſ. l. cauſam. §. fin. & de legatis ij. l. ſi ita relictum. & de contrahen. emptio. l. cum ad eo. & de manum. teſta. l. Mæuia. Aliquando facit conditionem, vt l. cùm tale. circa finem. ff. de condit. & demonſtr. Aliquando vt, exponitur, id eſt ſicut. C. de Sepulc. viol. l. ſi quis. & ff. de acquiren. rer. domi. l. in laqueum. in fin. Aliquando vt, id eſt ſecundùm. C. de his qui parent. vel liber. occid. l. j. Aliquando ponitur cauſatiuè & cōſecutiuè. ff. de donat. cau. mor. l ſenatus. Cauſatiuè ponitur, xlvij. diſtinct. ſicut ff. de leg. j. l. ſi quis. in princip. Conſecutiuè ponitur, C. de obſe. patr. præſt. l. ſi manumiſſori, de epiſcopis & clericis. l. in eccleſiis. ff. de ſeruit. & aqua. l. 1. & 1. q. 1. cum liqueat. & capit. venditio. Aliquādo ponitur aduerſatiuè, pro ſed. C. de appel. l. cum poſt. Aliquando eſt aduerbium temporis, vt, id eſt poſtquam. ff. de pignor. l. j. §. idem quæſiit. Aliquando ponitur vt, pro &, in authenti. dè teſti. §. ſi vero deducens. ibi, non tamen per longum interuallum, vt, & c. Aliquando, vt id eſt tanquam, C. de legi. l. leges. Aliquando eſt aduerbium qualitatis, vel quantitatis, vt, id eſt, quantum, vel optandi, vt pro vtinam. Aliquando eſt exemplicatiuum, vt cùm dicitur nomen appellatiuū vt homo, & not. ff. de inter. l. j. §. interdicta. de pactis. leg. iuriſgentium. paragrapho quinimo. Aliquando vt, id eſt quamuis. de nego. geſt. l. ſed an vltro. §. fin. C. de Serui. & aqua. l. 1. Aliquando vt, exponitur, id eſt quando. ff. de arb. leg. ſi cum dies. paragrapho ſi arbiter. Aliquando adundat. ff. ad l. Pompeiam, de parricidis. l. 1. & ibi in glo. Aliquando eſt aduerbium ordinis, vt id eſt poſtea. Aliquando eſt coniunctio adiunctiua, vt volo vt tu legas. Aliquando cauſalis, vt, id eſt quia: vnde verſus:

Qualiter & quantum notat, diſcernit, & optat,
Ordinat, exemplat, ſimulat, vtrumq; requirit.
Dat comitem, dat quoq; ſequens, ſic dat duodena.

Et de ſignificato huius dictionis, vt, vide extrà, de priuileg. ex ore. de Confir. vti. vel inuti. cap. examinata. de verborum ſignificatio. cap. abbate. Item de effectu huius dictionis, vt, vide extrà de Condi. appo. verum. in Clem. de æta. & qualit. c. 1.

VTER, dictio eſt diſtributiua, & verificatur in altero tantùm. Bar. in leg. pe. C. de impu. & aliis ſubſtit.

VTERINVS, vide in dictione Fratres.

VTERLIBET, alter ex duobus, quē capere

Digitized by Google

capere libet, l. arbor. §. de veſtibulo.com.diui.

VTERQVE, aliquando ponitur coniunctiuè.ff.de leg.ij.l. ſi quis duobus. & de lega.iij.l. Titius.& ff. de cond. indeb. l. ſi non ſortem. §. fi. de euic. l. ſi duos. Aliquando ponitur diuiſiuè, vt ff,de rei ven.l. Pomponius.communia præd.l.binas.& de act.emp.l.ſi ea res.§.fi.Aliquando dicitur de tribus, ſecundùm vnam expoſitionem.glo.inſt. per quas perſo.no. acquir. §. non ſolùm. Item adde quomodo vterq; attribuit actũ, & in quo verificetur Bartol. in l. hoc articulo.ff de her.inſti. Item quæ ſit eius natura,vide eundem Bart,in l. cùm quidam. C. de impub.& aliis ſubſt.

VTI & frui,differunt, ſic, quia vti dicitur ille,q̃ ita vtitur re, quod fructus non percipit, ſicut poſſum vti ad vſum quotidianum & miniſteriũ equa tua, ita quòd fructum nõ percipiam, quod ſcilicet partus non ſit meus, ſed is qui alicuius fundi vſum habet, pomis & oleribus vti poteſt ad vſum quotidianum, non tamen donare vel vendere poteſt. Frui verò dicitur ille, qui fructus percipit: & ſic vſuarius habet vſum rei,vt cui dominus nemoris conſtituit vſum nemoris ad neceſſitatem ſuam & familiæ ſuæ, vt accipiat ligna, olera, poma, flores,&c. quæ naſcuntur in nemore pro ſe & ſuis conuiuis, nõ tamen vendere permittit ipſum, aliàs frueretur, quare clerici dici poſſunt vſuarij, ſuprà dictum eſt.

VTILIS actio, vide ſuprà, Actio directa.

VTILES impenſæ,vide impenſæ.

VTILITAS publica quot modis conſideretur, tradit Bartol. in l. j. ſoluto matrimonio.

VTI poſſidetis, eſt quoddam interdictum cùm poſſeſſor inquietatur à non poſſidente, vt iudex pro ipſo det ſententiam. Si vnus fuerit, tunc pronũciare habet in ſingulari numero, vt ita poſſideas vt poſſides. Si autem plures, tunc debet pronunciare in plurali numero, vt vti poſſidetis ita poſſideatis. hæc Azo in ſum.eod. tit. & vide gl.antepe. in c. licet. de proba.

VTPOTE, pro quia.auth.ingreſſi.de ſacroſan.eccl.

VTIQVE, id eſt, certè.ff.de Rei ven.l.vtique. Aliquando ponitur continuatiuè.ff.de Dam.infect.l, vtique. Aliquando,id eſt,ita demum. ff. de Nego. geſtis.l.diuortio.§.ſed nec. Aliquando, id eſt, ſicut.ff. de Act. emp.l.ſicut. Aliquando,id eſt,tantùm,ff. ad Municip.l.non vtique. Aliquando, id eſt, vſque adeò de Capit.demin.l. amiſſione. §.j. Aliquando vtique ſunt duæ partes, ſcilicet, vti,id eſt,ſicut,& que pro &, vt not.ff.de Ædil.edic.l.ædiles.

VTRO, id eſt,altero.C.de agric. & cenſi.l.definimus.lib.11.

VTROBI componitur ex vtrum & vbi, pro ad, quaſi dicat, apud quẽ eſt poſſeſſio, apud illum ſit. no.per Hoſt. extrà, de prob.c.licet.in fin. & vide C.& ff.in titul. vtrobi. & Inſt. de Interdictis. §. vtrobi.

VTROQVE iure, id eſt, in ſpiritualibus & temporalibus. extrà, de priuileg.quoniam.Aliquando ponitur ſimulatiuè, ff. de pact.l. reſcriptum. §. ſi pacto. & de reb. du.l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.

De V ante V.

VVLGARIS, hæc dictio quot modis capiatur,docet Bar. in l.j. ff.de

ff. de vulg. & pupil. ſubſtitut.

Vvlgaris perſona dicitur minus honeſta.l.legitimos.ff.de legitim.tut.

Vvlgaris ſubſtitutio dicitur, cùm quis loco inſtituti vel eius cui aliàs,puta ab inteſtato,eſt ius adeundi, in caſu hereditatis non aditæ apponitur ſeu ſubrogatur. Vnde conditio eſt ſemper, ſi hereditas non adeatur. Et dicitur vulgaris, quia in hunc caſum ſeu euentum fieri poteſt à quolibet qui teſtari poteſt,& quilibet qui ius adeundi habet ex teſtamẽto vel ab inteſtato, quia voluntas talis diſponentis ſimpliciter admittitur iure ciuili : ſecùs in pupilllari & aliis ſubſtitutionibus, vbi non ſimpliciter admittitur, imò reſtringitur & limitatur. Et quandoque penitus non admittitur iure ciuili ſcripto. Et nota quòd conditio ibi appoſita [ſi hereditas non adeatur,] poteſt dupliciter intelligi,ſecundùm quod non adire dupliciter contingit, ſcilicet, vel propter nolle adire, vel propter non poſſe.Et iſtud non poſſe,multis modis poteſt contingere, vel quia euenit furor,vel deportatio, vel quia bonorum acquiſitio interdicitur. Vulgaris enim ſubſtitutio ſemper continet conditionem de euentu non aditæ hereditatis, licet iam vnum caſum vel plures vel omnes continere poſſit.Cætera vide ſuprà, de ſubſtitutionibus.

Vvlgò concepti, dicuntur qui patrem demonſtrare non poſſunt, nati ex meretrice quæ plures admiſit. l.vulgò concepti. de Stat.homin.

Vvlva, ſecundùm Archid. xiiij. q.iij. plerique. quandoque illud eſt quod extra naſcitur, vel eſt venter porci, vel vber,farcimen, vel ilia,ſcilicet ſalcitia.

Vvlpianvs an Vlpianus dici debeat Iuriſconſultiſſimus Alexandri, Cæſarius ille aſſeſſor, multi dubitant : quæ ambiguitas ex Pandectarum Florentinarum lectione tollitur,in quibus ſemper Vulpianus per duplex u, alteram conſonantem,alteram vocalem, ſcribitur. Nebr.

De V ante X.

Vxor iuſta, vt ſcribit Alcia. libr. 4. Parad. dicitur quæ verè vxor & perquam ſolenniter ducta eſt, non quæ ſimplici ſponſione vxor eſt, tametſi legitima ſit. l. ſi vxor.de adult.

De X ante E.

Xenivm interpretatur munus quod hoſpitibus datur. Nam xenos interpretatur hoſpes. Vitruuius lib.6. [Primo, inquit, die Græci hoſpites inuitabãt ad cœnam:poſtero, mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquaſque res agreſtes. Ideo pictores qui ea quæ mittebantur hoſpitibus,picturis imitabantur, xenia appellarunt.] Martialis:

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello. & ſequitur:
Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas.

Inde per deminutionem xeniolũ. Apuleius lib.2.de aſino.[Mittit Byrrhena mihi xeniola, porcum optimum & quinque gallinulas.] Vlpianus libro 1.Dig.tit. de officio procõſ.l.ſolent.Non, inquit,in totum xeniis abſtinere debet proconſul.] & paulo poſt:

[Quantum ad xenia,inquit, pertinet,vetus prouerbium eſt,&c.] Nebriſſ.

XENIA dicuntur munuſcula quędam quæ dantur, eſculenta & poculenta, quæ vulgò dicuntur appenſationes: cæterarum verò rerum, quæ vſum edulium excedunt, magis propriè dicũtur munera. dicitur enim fieri xenium de pomis cùm quis habet hoſpites, ſecundùm Archid. xiiij. q.3. pleriqne.in fin.

XENODOCHIVM, interpretatur hoſpitium, quod hoſpitibus & peregrinis publicitus ſiue priuatim patet. Hieron.in quadam epiſtola ad Pammachium: [Audio te Xenodochium in portu feciſſe Romano.] In Codice Iuſtinianeo, tit.de ſacroſ. eccleſiis. l.illud.l. ſancimus.l.ſi quis. Item de epiſcop. & cler. tum xenodochium tum xenō appellatur. Ne.

XENODOCHVS, eſt qui xenonem alicuius ciuitatis procurat.

XENON, eſt domus in qua ægrotantes recipiuntur, curantur & alimentis ſuſtentantur: vt C. de epi.& cler.per totum.

XENODOCHIVM,eſt domus ad hoſpitium peregrinantium deputata,vt quidam dicunt.Sed tamen xenon & xenodochium eadem domus dici poteſt, ſcilicet in qua valetudinarij & ſenes, id eſt infirmi, recipiuntur & alũtũr. Prædictam autem differentiam facientes,zenō per z,litteram,& ſenodochium dicunt eſſe ſcribendum per ſ,vide c.3 de Relig. do. & varia nomina talium locorum habes 14. quæſt. vlt. ſancimus. vbi de hoc, & j. quæſt. 7.ſi quis hominem. ad fin. in Auth. de non alie.aut permutant.§.hæc ergo,& de Eccleſ.tit.§. fin.& eſt gl.in Cle.per litteras.de præb.

XENOPAROCHVS is eſt, qui publicè munera hoſpitibus contribuit, quia xenos hoſpes interpretatur, & parochus tributor. Arcadius libr.50. titu. de muner. & hon.l.munerum. [Tabularij, inquit, v l xenoparochus, & vt in quibuſdam ciuitatibus.] Ant. Nebriſſ.

XELOROPHVM, locus erat celebris Byzantij, quæ Conſtantinopolis poſtea cognominata eſt. Priſcianus lib. j. de octo partibus orationis:[Epigrammata,inquit, quæ egomet legi in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, qui ſtat in xelorophο Byzantij ſcriptus.] Idem libr.vj. [Oſtendunt,inquit, epigrammata vetuſtiſſima, quæ & litteris vetuſtiſſimis ſcripta in multis tripodibus legi, & maximè in tripode Apollinis, qui eſt Conſtantinopoli in loco quem Xelorophon vocant.] Iuſtinianus libro quarto Inſtitutionum, titulo de publicis iudiciis. Quod nos, inquit, telum appellamus, illi telos appellant. admonent, inquit, nos epigrammata in Xelorophο ſcripta, apud Iuſtinianum lege Theoph.Xenophori.

XENOPAROCHI, quorum meminit l. vlt. ff. de Mune. & hon. appellantur qui præbendis hoſpitiis præſunt, auctore Alcia.in l.pupillus.de verb.ſig.

XELOROPHON, locus erat Conſtantinopoli celebris.§.item lex Cornelia. Inſtitut. de public. iudic.

Chriſtus eſt rex regum, dominus dominantium:vt in Cle.paſtoralis.de re iudic.

CHRISTE eleiſon, vide de conſecra. diſtinct.j. hoc quoque. & diſtinct.ij.can.re vera.

CHRISTIANORVM nomē primo ortum eſt apud Antiochiam, vbi

Digitized by Google

vbi Ignatius fuit epiſcopus. vij. q. j. mutationes. Nam priùs omnes fideles dicti fuerunt diſcipuli vel fratres. Sed poſtquam apoſtoli fecerunt Concilium Antiochenum, tunc dicti ſunt Chriſtiani: vt eſt glo. xxij. diſtinct. ſacroſancta. & ibi text.

Xystici, Athletæ ſunt, de quibus meminit Iuriſ. in l. athletas. ff. de his qui not. inf. licet ibidem corruptè legatur ſexuſtici. Sunt autē illi qui pugnabant in porticu ampliſſima. Sueto. [Nec tamen eo minus xyſticorū concertationes aut gladiatorum pugna ſeueriſſimè ſemper egit.] Græci enim xyſtum porticū vocant ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Has & paradromidas Græci appellāt, & noſtris ambulationes dicuntur. Vel, ſecundùm aliquos, xyſtus habet originem à xyſtos, quod haſtam ſeu telum ſpiculúmve denotat.

Xystici, dicuntur athletæ, dicti à xyſto, qui, vt ait Vitruuius libro ſexto, eſt porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercebantur. Suetonius in Auguſto: [Xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeueriſſimè ſemper egit.] Idem in Galba. [Si quid ſcenici aut xyſtici donatum olim vendidiſſent.] Vlpianus tit. de iis qui notantur infamia. lege athletas. pro eo quod eſſe debuit, [xyſtici,] reſuſtici corruptè legitur. Ant. Nebr.

De Z ante A.

Zabarella, nomen eſt vnius Iuriſconſulti, qui fecit vtilem lecturam ſuper Clementinas, & tractatum de horis canonicis: pro funere ſuo fertur oraſſe Pogius Florentinus. Sepultus eſt Conſtantiæ apud minores.

Zelotypia eſt ſuſpicio vel furor. 2. queſt. 5. §. hoc autem ſub. c. conſuluiſti.

Zelotes idem eſt quod zelans & vleiſcens, vt in cap. niſi cum pridem. de renun. §. perſonæ verò. vbi dicitur, Ego ſum (inquit Deus) zelotes, id eſt, requiſitor & exactor caſtitatis. prima quæſt. tertia. §. hæc vltra. vigeſima tertia quæſtio. prima. §. primo, id eſt, viſitans peccata patrum in filios vſque ad tertiam & quartam generationem in his qui oderunt me, id eſt contra me paternum odium imitantur. Et ſunt verba Domini ad Moyſem, Exod. 20. cap.

Zelus quandoque exponitur, id eſt inuidia, vt xxiij. quæſtio. tertia, cap. qui peccat. & ibi dicit tex. Dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, vbi eſt connexum teſtimonium ſcripturæ dicentis, [Zelus domus tuæ comedit me.] ibi glo. exponit zelus, id eſt, amor quem habui ad templum comedit me, id eſt, fuit mihi cauſa inuidiæ propter quam occiderunt me. Aliquando zelus exponitur, id eſt, feruor dilectionis, extrà, de reg. cap. ſecundo, libro ſexto, per Ioan. And. in hoc ſignificato magiſtri noſtri dicuntur viri zeloſi non zelotypi. Aliquando ſumitur in bonam partem, aliquando in malam pro odio, vt not. per Ber. extrà, de offic. cuſt. cap. ſecundo. Aliquando ponitur pro ira. xxiij. quæſtio. viij. legi aliquādo pro ſeueritate. xxviij. quæſt. viij. hi ergo.

Zenotaphium, quid ſit, vide

ff. de rerum diui. in tantum. §. fin.

Conotaphium ſcribēdum eſt, quod imaginarium ſepulchrum ſignificat à Græca voce κενὸς, id eſt, inanis & τάφος ſepulchrum.

ZEVGMA, eſt figura Grammaticalis. ff. de Petitione hereditatis. l. ſi quis libertatem. in gloſſ. per zeugmam.

ZELEVCVS, eſt proprium nomen cuiuſdam iudicis, qui (vt eſt apud Valerium Max. libr. 6. hiſt. 12.) lata lege de adulteris exoculandis, filium in adulterio repertum exoculare parabat, ſed precibus populi victus, filium vno, ſe altero priuauit.

ZYGOSTATEM Alciatus interpretatur, pro eo qui ponderum & ſtaterarum rationem peroptimè calleat.

ZYTHVM, potus eſt, quem è frugibus excogitauit Ægyptus.

IZANIA, eſt ſeges vel herba peruerſa, ſcilicet lolium. l. vj. diſt. cap. naſci. 23. q. j c. quod militare. & quandoque ponitur pro ſorde omnium ſegetum gloſſ. bona in Cle. dudum. de ſepul. & c. licet. de Ele. & ita Saluator dicit ad volentes eradicare zizaniam. 11. q. 3. c. nolite. j. poſt prin. & 23. quæſt. j. §. j. Matth. 12.

ZOCOMENVS, eſt proprium nomen viri Græci genere, qui compoſuit 9. libros hiſtoriæ eccleſiaſticæ, exordiens à cōſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum vſque ad tempora Theodoſij iunioris. Sozomenus ſcribi debet.

ZONA, zonæ, vocabulum interpretatur tibi Calderinus in hoc Martialis Apophoreto,

Longa ſatis nunc ſum, dulci ſi pondere venter.
Intumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Et clericus coniugatus deferens zonam bicolorem perdit priuilegium clericale. Aufre. in add. ad quæſt. Ca. Tol. ccxxxij. cùm appellatione veſtis contineatur zona, allegat l. veſtis. de Auro & arg l. Bar. in l. diuus. ff. de bo. dam.

ZONA, non tantùm pro cingulo accipienda eſt, ſed aliquando etiā pro marſupio & loculis numorum refertis accipitur. Apuleius li. 7. de aſino: [Plotina, inquit, pretioſiſſimis monilium & auro monetali zonis refertis incincta.] Suet. quoque ſcribit Vitelliū zonā ſe aureorum plenam circūdediſſe. Spartianus etiā Peſcennium Nigrum Imperatorem iuſſiſſe, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellū. Lāpridius quoque Alexandrum Cæſarem dicere ſolitum ait, [Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, & ſatur, & aliquid in zonula habens.] Et ferè hæc eſt conſuetudo Hiſpanorū, vt in cingulo burſam eſcariam applicent, in qua portēt numos. Itaque Saluator noſter diſcipulis interminatur, ne portēt zonam. In hoc ſignificatu accepit Vlpia. in tit. de Bonis damnatorum. l. diuus. [Neque ſi zonam, inquit, circa ſe habuerit, protinus aliquis ſibi vindicare debebit. [Accurſi. putauit zonam eſſe cingulum magni pretij Nebr.

ZYTHVM, potus eſt quem è frugibus excogitauit Ægyptus. vnde à Columella Peluſiacum cognominatur in horto, cùm dicit,

Et Peluſiaci priorites pocula zythi.

Vlpian. tit. de Tritico & vino legato. l. ſi quis. Zythum, inquit, &c. pro hominum affectione. Ant. Neb.

EX

EX OBSERVATIONIBVS ÆLII ANTONII NEBRISSENSIS IN LIBROS IVRIS CIVILIS.

De Glauco & Diomede Accurſ. ſomnium.

EST in præfatione Digeſtorum peroratio Iuſtinia. Impe. in hæc verba, *Incipite igitur legum doctrinam eis Dei gubernatione tradere, & viam aperire quam nos inuenimus, quatenus fiãt optimi iuſtitiæ & reipublicæ miniſtri, & vos maximum decus in omne æuũ ſequatur. Quia veſtris temporibus talis legum inuẽta eſt permutatio, qualem apud Homer. patrem omnis virtutis, Glaucus & Diomedes inter ſe faciũt, diſſimilia permutãtes.* & ſubdit carmina Homeri ſumpta ex 7. Iliad. libro, vbi narrat quo pacto in obſidione Troiana Diomedes cum Glauco Hippolochi filio cõgreſſus, cœpit ab illo quærere quis eſſet, quibúsque maioribus ortus. Cui Glaucus ſe Bellerophontis nepotem, Hippolochíque filium eſſe reſpondit. Cúmque Diomedes vetus hoſpitium Oenei Bellerophontiſque vtriuſque auorum fuiſſe intelligeret, pugna abſtinuit, atque ita commutatis armis digreſſi ſunt, quaſi pignus amoris alter alterius reportantes. Fuerunt autem Glau. arma aurea centum bobus æſtimata, Diome. ærea nouem boum. Quod Accurſ. neſcio quibus furiis agitatus exponens, ait, Diomedes cùm rediret per mare à Troia victoria, indigebat vino, & inuenit Glau. iuxta mare abundantem vino,

Digitized by Google

& carentẽ equis:at ipſe multos equos, quos in prælio habuerat, & ita dedit illi de equis inutilibus pro vino neceſſario & vtili ſibi, & Glau. dedit vinum ſuperfluũ, & accepit equos neceſſarios, & ſic nos fecimus permutationem de inutili modo legẽdi ad vtilem. Hucuſque Accurſius. Omitto corruptiſſimum, & mille acyrologiis deprauatũ dicendi genus. Vbi legit ille bonus vir hæc hiſtoriarũ portẽta? aut quis illũ docuit in rebus, quarũ ignoratione tenebatur, diuinare? Aliud eſt enim, vt D. Hieron. ſcribit, eſſe vatẽ, aliud interpretem: illic ſpiritus neutra prædicit, hîc eruditio & verborum copia quæ intelligit interpretatur. Quòd ſi fuiſſet Accurſio mixtũ cũ pudore iudiciũ, aut omnino tacuiſſet iis de rebus quas ignorabat: aut ea ſcriberet quæ de Glauco & Diomede ab auctoribus memoriæ prodita ſunt: Homero præſertim, quem Iuſtinianus citat teſtem. Quod ſi Accurſ. Græcas litteras ignorabat, didiciſſet ſaltem Latinas, in quibus libro primo Serm. Horatij legeret.

Aut ſi diſparibus bellum incidit, aut Diomedi
Cum Licio Glauco, diſcedat pigrior, vltro
Muneribus miſſis.

Atque Apud Martialem libro nono epigrammaton,

Tam ſtupidus nunquam nec tu puto Glauce fuiſti,
Chalcea donanti chryſea qui dederas.

iuris libros interpretabatur: illud ſaltem quod Ariſtoteles lib. 5. Ethic. cũ de iuſtitia & iure diſſereret, ſcripſit. Volẽti, inquit, non fit iniuria, ſed qui ſua donat, vt Homerus de Glauco ſcribit, dediſſe eum Diomedi arma aurea pro ferreis, cẽteni pretij pro nouemi, huic iniuria non fit. Aut imitaretur ſaltẽ pudorẽ ſancti Thomæ, qui locũ illum exponens, nihil tale ſomniat quale Accurſ. ſed tãtùm ab ignorãtia interpretis deceptus, dixit accepiſſe Diomedẽ cẽtũ boues pro nouẽ, cùm Homerus dicat arma æſtimata pretio centum boum, pro armis nouẽ boum, quod & Plin. lib. 33. affert. Quamquam Homerus inquit, admiratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, vt centum boum arma permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boũ. & hoc eſt quod Iuſtinia-

nus

nus dicebat talem permutationem legum antiquarum pro nouis eſſe factam, qualis fuit Glauci & Diomedis, hoc eſt centeni pretij pro noueni.

DE LEGATIS ATHENAS *miſſis, Somn. Acc.*

POMPONIVS lib, primo Dig. ſub titulo qui eſt de origine iuris: *Placuit*, inquit, *publica auctoritate decẽ conſtitui viros, per quos peterẽtur leges à Græcis ciuitatibus, vt ciuitas fundaretur legibus, quas in tabulis eburneis perſcriptas pro roſtris compoſuerunt.* Audite nunc obſecro vos ægrotãtis Accur. ſomnia vana: Antè, inquit, quàm hoc fieret, miſerunt Græci Romam quendam ſapientem vt exploraret, an digni eſſent Romani legibus: qui cùm Romam veniſſet, Romani cogitantes quid poterat fieri, quendam ſtultum ad diſputãdum cum Græco poſuerunt, vt ſi perderet, tantùm deriſio eſſet. Græcus nutu diſputare cœpit, & eleuauit vnum digitum, vnum Deum ſignificans. Stultus credens quòd vellet eum vno oculo decæcare, eleuauit duos, & cum eis eleuauit etiam pollicem, ſicut naturaliter euenit, quaſi cæcare eum vellet de vtroque. Græcus autem credidit quòd Trinitatem oſtenderet. Item Græcus apertam manum oſtendit, vt oſtenderet omnia nuda & aperta Deo. Stultus autẽ timẽs maxillatã ſibi dari, pugnũ clauſum quaſi repercuſſurus leuauit. Græcus intellexit quòd Deus omnia clauderet palma: & ſic credẽs Romanos dignos legibus, receſſit. O miſerrimã ſeculi conditionẽ, qui hæc audiuimus & patimur? Ecquis vnquã talia delirامẽta niſi à mulierculis lanificio intentis audiuit? & non videt homo perditus non habita ratione temporum & perſonarũ ſibiipſis repugnanda dicere? Quòd ſi tãta erat illi in hiſtoria mentiendi libido, at debuit ſaltem aliquid dicere quod nos falleret. Nunc verò ea per crapulam ructat, quæ nec credent pueri, qui nondum ære leuantur. Nam, ſi quod hoc in loco Pomp. ſcribit conſtat eſſe factum 300. altero anno ab vrbe condita, hoc eſt ante natalem Chriſtianũ annos circiter

citer

citer quadringentos quinquaginta, quo pacto Græcus & Romanus de Trinitate perſonarũ atq; vnitate ſubſtantiæ in diuinis diſputare poterant? hoc ne errans quidẽ feciſſet doctiſſimus illa tempeſtate legis interpres, nedũ homines in falſa deorũ gentiliũ religione occupati. Aut ſi tã diligens in hiſtoria eſſe volebat, illud potiùs annotare debuit, Romanarũ rerũ ſcriptores, nõ quod Pomponius ſcribit creatos eſſe decẽ viros quos leges paterentur, ſed cùm priùs de ferendis legibus inter Romanos conueniret, de latore tantùm diſceptarent, miſſos eſſe tres legatos Athenas, iuſſóſque inclytas Solonis leges deſcribere, & aliarũ Græciæ ciuitatũ inſtituta moréſque pernoſcere. Poſteà verò quàm illi redierunt, creatos decemuiros cõdendarum legum, & iuris dicũdi cauſa. Quod verò Pomponius ſcribit tabulas fuiſſe eburneas, Dionyſius Halicarnaſſeus, diligentiſſimus antiquitatũ Romanarũ ſcriptor, libro nono, æreas fuiſſe memoriæ prodidit. Quódque idem auctor ſcribit tabulas in foro poſitas, non eſt diuerſum ab eo, quod Pomponius tradit poſitas eſſe pro roſtris: nam Roſtra templum erat in foro Romano quod placuit exornari roſtris nauium, quas ab Antiatibus acceperant, nõ vt Accurſius delirat, piratarum. Illud verò perquam ridiculum, quòd in re manifeſta dubitans pro roſtris exponit ante oculos & ora hominum. Ab Hiſpano opinor, aliquo id didicerat, quoniam Hiſpanè facies roſtro appellatur.

MVTIVS PRO FABIVS.

IDEM Pomponius in eod. tit. de orig. iur. *Q. inquit, Mutius, qui ad Carthaginienſes miſſus legatus, cùm eſſent duæ teſſeræ poſitæ, vna pacis, & altera belli, arbitrio ſibi dato vtram vellet referre Romam, vtramque ſuſtulit, & ait, Carthaginienſes petere debere vtram mallent accipere.* Atqui non Q. Mutius, ſed Q. Fabius fuit, qui cum Valerio Flacco miſſus eſt Carthaginem legatus, vt niſi Hannibal violator fœderis dederetur, bellum Carthaginienſibus incideret. Hic Fa-

bius,

bius, Pamphilus cognominatus eſt, ad differentiam illius Fabij qui in eodem ſecundo bello Punico ſingularem operam Reip. nauauit, atque tum maximus, tum verrucoſus, tum ouicula dictus eſt. Atque ea propemodum Fabium Pamphilum feciſſe coram Carthaginienſibus quæ Pomponius refert, auctores ſunt Polybius, Liuius, Plutarchus: Silius præterea lib. ſecundo Punicorum,

Non vltra patiens Fabius texiſſe dolorem,
Concilium expoſcit properè, patribusq́; vocatis,
Bellum ſe geſtare ſinu pacemq́; profatus,
Quid ſedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
Imperat. At ſæuo neutrum renuente ſenatu,
Ceu clauſas acies, gremioq́; effunderet arma,
Accipite infauſtum Libye, euentuq́; priori
Par inquit bellum, & laxos effudit amictus.

Tam inſigne mendũ non debuit Accurſius diſſimulare, atque intactum relinquere, vbi non in parte, ſed in toto error cõmittitur. nã quid habent ſimile Mutius & Fabius? nempe quod Thais & Hermione.

COLVMNARIVM, PRO Colum niuarium.

POMPONIVS Iuriſcõſultus in lib. Dig. xxxiiij. tit. de Auro & argento leg. In argento, inquit, potorio, vtrũ id dũtaxat ſit, in quo bibi poſſit, an etiam id quod ad pręparationẽ bibẽdi cõparatũ eſt, veluti columnariũ & vrceoli. Quod vaſis genus columnariũ ſit, nullus vnquã ſcripſit, ſed neq; legit, præter vnum Philippum Beroaldum, virũ alioqui ſingulari eruditione, qui ex huius legis deceptus lectione, putauit eſſe poculi genus, & Accurſium, qui angliſteriam interpretatur, (ſic Itali vulgò appellant ampullã vitreã longioris colli.) Ego verò cùm columnariũ eſſe nihili verbum pro cõperto haberẽ, cœpi mecũ recogitare quid columnarij loco ſubſtituerem, cùm ſubito fuit mihi præſto Martialis Poëtæ diſtichon, cuius lęma eſt, Colũ niuariũ. Cumq; adhuc ſubdubitarẽm, an

pro

Digitized by Google

pro columnario colum niuarium reponerem, legi ſequẽs diſtichõ, cuius index eſt, Vrceoli miniſtratorij. Exilui præ nimia lætitia, atq; cœpi mihi ipſi gratulari, quòd locũ aliis incognitũ atq; intactũ mea diligentia reſtitui. Quid verò colũ niuariũ fuerit, reliquum eſt vt oſtendamus. Fuit cõſuetudo apud maiores noſtros, nõ modò colare vina, vt eſſent molliora defæcatioráq;, verum etiã aquã per niues transmittere, quo fieret guſtui ſuauior. Inſtrumenta verò ad percolandũ erant cola minutiſſimis viminibus cõtexta, aut ex ſacco lineo ſiue cilicino. Virgil. 2. Geor.

-Tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaq; prælorum fumoſis diripe tectis.

De colatorio ſacco Martialis in diſticho cuius lemma eſt, ſaccus niuarius:

Attenuare niues norunt & lintea noſtra:
Frigidior colo non ſalit vnda tuo. Plin. 14.

Vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis. Idem 19. Inueterari vina ſacciſque caſtrari. & viceſimotertio lib. Vt plus, inquit, capiamus, ſacco frangimus vires. Atque iterum Martialis,

Turbida ſollicito tranſmittere cecuba ſacco.

& Horatius ſecundo Sermonum,

Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.

Quod Porphyriõ exponit ſacco percolata. Cùm itaque Martialis duo diſticha cõtinuata ſcripſerit, alterum de colo niuario, alterum de ſacco niuario, ſubdideritq; ſtatim vrceolos miniſtratorios, quis non videt apud Pomponium legendum eſſe colum niuarium, cùm præſertim eueſtigio ſequatur & vrceoli? Quid, quòd ſenſus pulchrè coit, atque ſatisfacit ei quod venire potuit in dubitationem, an videlicet vaſorum potoriorum appellatione veniant vaſa, quibus non bibimus, ſed præparantur ordinanturq; ad id quod bibendum eſt, vt colum & ſaccus per quæ colantur vina niuéſque, atque præter ea vrceoli quibus vinum & aqua diſcumbẽtibus miniſtratur. Nõ quod Accurſius & Philippus putabant eſſe vaſa potoria. Eſſet nanque ſenſus legis ridiculus, ſi dixeris appellatione vaſorum potoriorum vaſa potoria contineri.

COM

COMPILATIO IVRIS CIVILIS.

VERVM quia ſuprà in tertio conſilio dato dictum fuit quòd diſcipuli debent amare præceptòres, vt habetur etiam apud Quintil.lib. ſecundo Inſtitutionis oratoriæ, vbi dicit, Diſcipulos, moneo vt præceptores ſuos non minus quàm ipſa ſtudia ament, eóſque parentes exiſtiment, non quidem corporum, ſed mẽtium: plurimum hæc pietas diſcipulis proderit: nam ita & libenter audient & dictis credent, & ſimiles fieri concupiſcẽt: ſicut læti & alacres in conuentu aliorum emendati non iraſcantur, laudati gaudeant: nam vt illorum officium eſt docere, ſic horũ præbere ſe dociles. Doctrina enim coaleſcere nequit, niſi ſociata tradentis atque accipientis concordia. Cùm ſim vtilitatis veſtræ auidus, & optẽ quòd per vos facta ſint bona fũdamẽta, & ab origine cauſiſque primis intelligatis vt dicitur in lege prima, ff. de iuſti. & iur. viſum eſt in ſignum mei in vos animi aliqua præmittere acuentia ingenium, quæ non reperietis alibi tradita, & paucis ſunt nota, & quæ ignorare eſt lata culpa, ſcire plurimum affert decoris, ne illotis manibus templum ſacratiſſimum iuſtitiæ, opus Cod. & ff. ingrediamini, vt in l.j.ff.de orig.iur.iũcta l.prima, §.has itaque. Cod.de vet.iur.enuc. Videamus ergo quæ ſit cauſa efficiẽs, materialis, & finalis libri C.& ff. in hac ſcientia legali. Quidam (vt Azo) dixere quòd cauſa efficiens lib.C.cum.ff. Iuſtinianus eſt Imper. Alij dixerunt quòd fuit ipſe Deus, cuius miniſter fuit Iuſtinianus: & hoc no. in aut. de her.& Falcid, in rub. hoc probari videtur ex eo, quia lex eſt inuentio & donum

Diſcipuli præceptores ament.

Cauſa efficiens iuris.

& donum Dei. l.ij. ff. de legib. Item leges fuere per ora principum diuinitus promulgatæ, vt l.ij. C. de vet. iur.enuc. & l.fin. C.de præſcrip.long.tem.& hoc tenebat antiquus doct. Iac. de Ranignei Lotharingus gloſſator. Veſter Accurſ. breuiter ſe expediuit, dicens, vnà cum Azone, quòd cauſa efficiens fuit Imperator Iuſtinianus, vt no.in rub.ff.de iureiur. Tertij quidam nituntur conciliare, dicentes quòd cauſa efficiens poteſt conſiderari tripliciter. ſcilicet prima, remota, magis remota. Cauſa efficiens proxima primi voluminis C.Iuſtin fuerunt illi decẽ illuſtres cõpilatores qui numerantur in j. & ij.conſti.Cod. ſcilicet Ioannes, Leõtius, Phocas, Baſirides, Thomas, Tribunianus, Conſtantinus, Theophilus, Dioſcorus & Præſentinus. Iſti cõmiſſione domini Iuſtiniani compilauerunt primũ Cod.Iuſtin. Cõmiſſio eis data patet in prima conſtitutione Cod. Confirmatio verò d.C. ab illis compilati patet in ſecũda Cõſtitut. illius voluminis. Cauſa verò efficiens proxima Cod.emendati, id eſt, Codicis repetitę prælectionis, quẽ hodie habemus, fuerunt quinque illuſtres viri ab eodẽ Iuſtiniano electi, ſcilicet Tribunianus, Dorotheus, Menna, Conſtantinus, & Ioãnes, vt patet in conſtitutione quæ incipit cordi, Cod.de emẽd.Iuſtin.C. Cauſa efficiẽs remota fuit Iuſtinianus Imperator, cuius auctoritate cõpilatio facta fuit, & qui poſt cõpilationem confirmauit, vt patet in d.prima conſtitut.& ſecunda & tertia,& in lege ij.conſt.omnia enim.C.de vet.iur. enuc. Iſte Iuſtinianus Imperator fuit xiiij. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe cõdita vſque ad tempora ſui imperij, ſecundùm computationem quam puto veriorem, mille & quadringenti penè anni, vt exprimitur in lege prima, §. cúmque hæc materia.& ſecunda in prin. verſicu. erat enim mirabile. Cod.de vet.iur. enuc. Ab vrbe verò cõdita vſque ad aduentum Chriſti cucurrerunt anni ſeptingẽti quinquaginta, vt patet in chronicis quas veriores puto. Ab aduẽtu verò Chriſti vſque ad tempora imperij Iuſtinian. prædicti cucurrerunt anni ſexcenti quadraginta ſeptem vel circa. Aſſumpſit Imperiũ præfatus Iuſt. die Aprilis,

Triplex cauſa efficiens.

Decem compilatores Codicis.

Iuſtinianus.

Iuſtinianus imperium aſſumpſit.

anno

anno Domini noſtri Ieſu Chriſti DC. XLVII. indict. v. vt probatur in auth. vt præpon. nomen Imper. §. ſi qua verò. & ibi not. iuncta data, de qua in ſecunda & tertia conſtit. Cod. & l. ſecunda, de vet. iur. enuc. ſi rectè inſpiciantur. Imperauit autem annis triginta nouem. Fuit iſte Iuſtinianus poſitus in catalogo ſanctorum, vt refert Bart. in j. rub. cod. & in proœ. ff. vet. ſuper j. rub. Cæterùm inſignis doct. dominus Ioann. Fabri Aquitanicus, ſuper rub. proœ. inſtitut. dicit ſe vidiſſe nomen Iuſtiniani ſcriptum in catalogo ſanctorum Kalend. Aug. Gennadius etiam, qui proſecutus fuit libellum Hieronymi de viris illuſtribus eccleſiaſticis, ponit Iuſtinianum inter illos. Quod ad ſacras leges attinet, notandum quòd Iuſtinianus Imperator, in primordio ſui imperij, commiſit præfatis decem illuſtribus viris, vt viſis antiquis Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, multis conſtitutionibus extrauagantibus à Theodoſio Imperatore & ſucceſſoribus factis, nouum Cod. Iuſt. ederent: & hoc patet in j. conſt. Cod. ſub. rub. de nouo cod. fac. & colligitur ex conſtitutione iij. quæ incipit cordi. ibi, Primordio noſtro. Supradicti decem illuſtres compilatores Codicem Iuſtin. ediderunt illum anno tertio imperij domini Iuſtin. tempore conſulatus Decij, anno Dom. noſtri Ieſu Chriſti DC. LXIX. indictione vij. Et eo anno, v. idus April. id eſt ix. die April. dominus Iuſtinian. illum Codicem confirmauit, vt probatur in tit. C. de Iuſt. Cod. confir. in fi. conſtitutionis ibi poſito, iunctis his quæ præmiſſa ſunt. Poſt hæc Iuſtinianus Imperator, vertens animum ad enucleãda infinita & immenſa prudentiæ veteris volumina, commiſit ſex illuſtribus viris, videlicet Tribuniano, Conſtantino, Theophilo, Dorotheo, Anatolio, & Cratino, vt vnà cum aliis vndecim doctiſſimis viris, excellentiſſimis cauſarum patronis apud partes Oriẽtales, videlicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Timotheo, Leonide, Leõtio, Platone, Iacobo, Conſtantino, & Ioanne, legerent immenſa prudentiæ veteris volumina, & ſub compendio redigerent in vnum Codicem diſtinguendum in quinquaginta

Iuſtinianus.

Decẽ cõpilatores Codicis.

Quo tempore Codex compilatus eſt.

Libri ff. cõpilati.

Nomina cõpilatorum.

libros, communem Romanã ſanctionem continentes, quæ ab vrbe condita & à Romuleis deſcendit tẽporibus, iam cõfuſam per tanti temporis lapſum, & tot auctorum diſperſa volumina, vno codice indita oſtenderent, fuitque his data à Iuſtiniano ampliſſima auctoritas corrigendi ac diminuendi, vt probatur in l.j.Cod. de iure auth. Tandem iſte Tribunianus magiſter huius operis legitimi, vnà cum aliis ſexdecim prænominatis compilarunt, enuclearunt ex immenſis patrum voluminibus Pãdectas, ſeu Digeſta, videlicet quinquaginta libros digeſtor. quos habemus. Quod opus, velut ſacratiſſimum templum conſecratum Domino, Iuſtinianus approbauit & confirmauit anno octauo ſui imperij, & tertio conſulatus ſui anno, Domini ſexcenteſimo quinquageſimo quarto, indict. xij. tertio Kal. Ianuar. id eſt, penultimo die Decembris, vt ipſe Iuſtinianus atteſtatur in l. tanta. C. de vet. iur. enuc. §. leges autem. Hîc notandum, quòd idem ſemper Tribunianus præfuit vt magiſter legitimo operi prædicto, tum quia, vltra legum peritiam, experientia rerum decoratus erat, tum quia antiquæ ſapientiæ librorum copiam ipſe maximè præbuit, in quibus multi fuerunt etiã ipſis eruditiſſimis hominibus incogniti, vt dicit text. in d. §. iij. præſenti autem. Eſtq; hîc ſingulariter aduertendum ad vnum, quòd dicta antiquitas commentatorum iuris noſtri ignorauit quòd continebant dicta veterum immenſa volumina penè tricies centena millia verſuum, & duo milia librorum, vt d. l. ij. & in proœ. inſtit. & ff. vet. Digeſta noua, quæ hodie habemus iuris enucleati, continent penè centum quinquaginta millia verſuum, & quinquaginta libros, vt d. l. ij. & in aliis locis præalleg. Vellent ſcire quidam hoc dictum Accurſius gloſſator, qui omne verbum ff. gloſſauit, illud exponit, verſuum, id eſt legum, ſeu paragraphorum, aut reſponſorum, quaſi ſenſerit, quòd hodie Digeſta quæ habemus, cõtineant centum quinquaginta millia legum, vel paragraphorum, vel reſponſorum. Aduerte, quia Accurſ. noſter, qui affirmauit ſe ſuccurriſſe tenebris iuris ciuilis, vt dicit in l. facta. §. ſi in

danda

Digitized by Google

danda.ff. ad Trebell. in hoc paſſu adduxit tenebras. Hoc tibi demonſtrabo ad oculum;volui aliàs numerare omnes leges ff.quæ habemus,videlicet ff.veteris,Infortiati,& ff.noui:comperiq;.quòd in ff.veteri ſunt duo millia noningentæ decem & octo.In Infortiato ſunt duo millia ducentę triginta quatuor.In ff. nouo duo millia noningentæ octoginta tres. Et in ſumma leges digeſt.videlicet omnium quinquaginta librorum,ſunt octo millia centum triginta quinque. Vnde patet manifeſtiſſimè quòd Accurſius noſter in hoc dormitauit,puto nō aduertens, & incautè gloſſam ſuper hoc faciens. Cogitabam aliàs quòd exponi debuiſſet verſuum,id eſt linearum:feci periculum & numerum linearum Digeſti veteris, Infortiati,& Digeſti noui,reperi hoc eſſe veriſſimū: nam ſecundùm computum meorum textuū reperi Digeſtū vetus conſtare ex quinquaginta millibus verſuū, id eſt linearum:Infortiatum conſtare ex triginta nouem millibus & quingentis viginti lineis. Digeſtum verò nouū ex quadraginta quatuor millibus linearum.Vnde ipſi omnes quinquaginta digeſtorum lib. conſtant, ſecundùm volumina mea, ex centum triginta nouem millibus verſuum, id eſt linearum, & quingentis viginti.Opinor quòd ſi quis computaret numerum linearum pandectarum, quæ ſunt Florentiæ,quod facilè fieret per numerationem quinternorum & numerum chartarum, & per lineas vnius lateris, inueniret illas conſtare ex centum quinquaginta penè millibus verſuum,id eſt linearum:ad hoc neminem reperi ante hæc aduertiſſe.Sed accuratiùs inueſtigādo quæro à te quid vult dicere tex.dum dicit quòd olim erant tricies centena millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta? Diceres fortaſſe quòd olim erant tercentena, id eſt, tercenta millia verſuum, hodie verò centum quinquaginta. Cogita quod dicas:nam cùm olim eſſent duo millia librorum, hodie verò quinquaginta libri, & ſic fit quadrageſima pars reſpectiuè ad computum libr. ergo reſpectiuè ad numerum verſuū erit dimidia pars, & ideo expone tricies,id eſt,triginties, ſicut vicies, id

Numerus legum.

Tricies centena millia verſ.

eſt, vigintíes: nam ſciendum quòd omnia quæ ſunt ſuprà cum centum ſyncopantur, vt terceni, id eſt tercentum, duceni, id eſt ducenti, quadrigeni, id eſt quadringenti: intra centum verò non ſyncopantur, vt quinquies, decies, ſepties decies, centies, ducenties, trecenties, millies, vicies millies, & ita deinceps. Cæterùm ita reperiri expoſita illa verba tricies & vicies à Priſciano in opuſculo de numeris, ſimiliter exponit eloquentiſſimus vir Laurent. Valentinus Romanus in libro tertio de elegantiis linguæ Latinæ, ſub rub. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia verſuum, hodie centum quinquaginta millia, & conſequenter ex viginti partibus vna eſt compendium Digeſtorum, quæ habemus quo ad linearum numerum: quod ſingulariter notabis, quia non reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſta, de quo plurimum miror.

Inſtitutiones. His incidenter intermixtis quæ non ſunt extra rem, ſed ex re, vt not. in lege prima, ſuper verbo benè. ff. ſi cer. pet. reſpondeo ad rem, & dico quòd Iuſtinianus cùm edidiſſet codicem ſui nominis, & deinde Digeſta, vt prædixi, componi fecit Inſtitutiones, quas habemus à Tribuniano, Theophilo, & Dorotheo, ex inſtitutionibus veterum, & commiſit inſeri in illo libro Inſtitutionum ea quæ per conſtitutiones Iuſtiniani emendata eſſent: & ita factum eſt. Fuit autem conſummata dicta ordinatio Romani Iuris tribus annis, vt dicta lege ſecunda. §. omnia igitur. Poſt hæc ad vnum aduertens Iuſtinian. quòd anno tertio ſui Imperij ediderat Codicem, & demum Digeſta & Inſtitutiones anno octauo ſui Imperij, vt prædictum eſt, eundem codicem, quem fecerat primò componi à decem illuſtribus viris prænominatis, fecit relegi, & iterum edidit propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſſit inſeri. Et hanc ſecundam editionem Co. quæ dicitur repetita prælectio, commiſit quinque illuſtribus viris: videlicet Tribuniano, Dorotheo, Mennæ, Conſtantino, & Ioanni, & facta fuit dicta ſecunda editio, id eſt, codex emenda

Codex emẽdatus.

mendatus domini Iuſti. repetitæ prælectionis quem habemus. item confirmatus à Iuſt. prædicto imperij ſui anno decimo, & tempore ſui quarti conſulatus, & etiam Paulini, anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto, indictione 14. iiij. Calend. Ianuarij, id eſt, viceſimo octauo die Decemb. vt probatur C. de emendando Iuſt. C. in conſtitutione, cordi. iunctis præmiſſis. Et hunc C. iuſſit appellari, C. domini Iuſtiniani, repetitæ prælectionis, vt in dicta conſtitutione, cordi. Et ita dicta eſt prima rubri. C. Ideo autem dicitur codex repetitæ prælectionis: nam apud veteres, quando poſt primam editionem fiebat ſecũda editio, appellabatur à veteribus repetita prælectio, vt colligitur ex libris Vlpian. ad Sabinum, & exprimitur in dicta conſtitutione cordi. ver. in antiquis etenim. Et ideò dicitur repetitæ prælectionis, id eſt ſecundæ editionis, quia præcedens lectio, id eſt prima editio fuit repetita. Proteſtatus etiam fuit Iuſtinianus, quòd ſi poſtea nouas conſtitutiones ipſum facere contingeret, illas congregabit in libro qui appellabitur liber nouellarum conſtitutionum, vt patet in eadem conſtitutione, ver. hoc etenim. Suadente poſtea varia rerum natura, Iuſtinianus multas conſtitutiones nouas fecit, numero centum vel circa, quas hodie inſertas habemus in libro authent. quæ factæ fuerunt ab eo (vt opinor) anno vndecimo ſui imperij, anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo ſeptimo, ind. xv. vt colligitur ex tex. in auth. vt præpo. nomen Imp. §. ſi quæ verò. iunctis aliis præmiſſis. Hoc notãdum, quòd ex eo quo Imperator (vt paulô antè dicebatur) dixerat quòd appellaret librũ nouellarum conſti. ſcilicet quem poſtea ederet, quòd Irnerius dicebat librum authent. quem habemus, non fuiſſe Iuſti. quia non appellatur nouellarũ, ſed auth. adducebat Irnerius rationes quas ponit glo. in dicta conſtitutione cordi. ſuper verbo congregationes, & idem dicebat Placentinus, vt refert Bal. in l. humanum. C. de leg. Ioa. verò antiquus gloſſator dicebat contrarium, per text. in dicta conſtitutione cordi. ſcilicet quòd liber authenticorũ fuit Iuſtiniani,

Codex repetitæ prælect.

Liber authen. Nouellæ conſtitutiones.

ni, & cum hoc tranſire videtur gloſſ. ibi, & in d.l. humanum. C. de leg.& Bald.in d.l Cor. & Cynus & Bald.in d.l.humanũ. Et ita tenendo proculdubio patet ex ſupraſcriptionibus cuiuſque tit. & ex data in multis titulis,& nomina ipſum in tit. vt præponatur nomẽ Imp & in ti.vt iud.ſine quoq; ſuff.& in tit.iuſiur.quod præſt. ab his. & miror quòd de hoc aliquis vnquã dubitauerit.Ratio tamẽ dubitãdi potuit oriri ex eo, quia fertur reperiri quẽdã librũ qui dicitur li. nouellarũ,quem dicunt cõtinere eaſdẽ cõſtitutiones quas cõtinet lib.auth.licet in aliquibus ſit varians, de quo lib. nouellarũ mentionem facit glo.in auth. hoc amplius.C.de fidei.doct.in auth.res quæ.C. commu. de leg.vnde egregius cõmenta. Albe.deRoſa Bergomenſis,quem refert Do.Rapha. Fulg in authent.hoc amplius.C.de fideicom.dicit quòd liber auth. quem habemus,excerptus ſit ex lib.nouellarum, vt compendioſior fieret. Vnde dicit, quòd liber nouellarum erat multum prolixus. Dicit do. Raph. ſe nunquam vidiſſe dictum librum nouellarum.Do.Paul.deCaſt. in d.auth hoc amplius.dicit, quòd liber nouellarum fuit extractus de lib.auth. per breuiora verba & magis apta.Item do.Pap.in d.auth.res quæ.dicit nõ eſſe ſtandũ illi tit.nouellarum,quando textui auth.contradicit,quia de fide illius operis dubitatur. Bal.etiã in d.auth.hoc amplius.dicit quòd præualet tit. auth. eo quòd ille liber nouellarũ non legitur in ſcholis. ſed ibi reliquit nos incertos,quis liber corrigat aliũ, vel liber nouel.vel liber auth. Ego ſemper credidi,& ſemper credã(donec conſtet de contrario) quòd lib. nouell. tanquam de cuius fide dubitatur, & qui per ſtudia vniuerſalia nõ verſatur,ſit reſpuẽdus,& quòd lib.auth.ſit liber cõſtitutionũ à Iuſtiniano editus, & ideo illum gloſſauit Accurſius, & etiam ſuper illo fecit ſummam Io.Baſianus Cremonenſis, & Azo: & illum ſtudia receperunt, & plerique illuſtres commentatores commentauerunt, vt Ia. de Beluiſio, Bartolus, & Angelus. Nec obſtat lex humanum. Codice, de leg. nam illa lex fuit Imperatoris Valentini, non Iuſtiniani, vt patet ex ſupraſcriptione.

Alber.

ideo

ideo gloſ. ibi ſomniauit. Nec curandum de varietate ſtyli, quòd non ipſe, ſed illi quibus committebat componebant, qui erant alij ab ipſis præmiſſis compoſitoribus Codicis. Adde prædictis, quòd egregius Doct. Odofr. in auth. cauſſa. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſic ait: Vnum ſciatis quòd authenticum quod fuit compoſitum à Iuſtin. habet nouem collationes. Poſtea quando venit Federi. minor, miſit has conſtitutiones ad ciuitatem iſtam, ſcilicet Bon. vt doc. legum adaptarent eas ſingulis legibus ſub congruentibus tit. Doct. conuenerunt in S. Petro, & adaptauerunt. Poſtea quid fecerunt? Do. Vgo poſt nonam collationem poſuit librum feudorum, & omnes conſti. Fede. antiqui & minoris, & aliquas leges Corradi Imperatoris, & vocatur decima collatio, licet pauci ſunt qui habeant ita ordinatum in libris ſuis. Odof. hæc refert, & eum ſequitur Bald. in præludiis feud. in verſic. porrò aduertant ignorantes, & moderent ſibi labia reprehenſores veritatis, quia ego vidi Odof. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quòd ante authenticas quæ ſunt inſertæ Cod. ſolet eſſe ſcriptum conſtitut. no. id eſt, conſtitutio noua. Patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus lib. auth. & qualiter fuerit factus à Iuſtin. Item auth. quæ ſunt in C. fuerunt inſertæ de mandato Fede. II. qui regnabat anno Do. MCCXV. tempore Honorij III. item & tempore Grego. IX. qui Grego. IX. deceſſit an. Do. M. CCXJ. de menſe Iulij, & deinde regnauit ipſe Innoc. iij. qui fuit aſſũptus ann. ccxliiji. die j. menſis Iulij, vt atteſtatur Rofre. in lib. iur. can. in tit. ne ſede vac. & Io. An. eo. tit. in add. Iſte Inno. iij. Federicum eccleſiam perſequentem depoſuit, & imperiali dignitate priuauit an. Do. M. CCXLIIIJ. in conci. Lugdun. de qua diſpoſitione habetur in c. ad apoſtolicæ. de re iud. lib. ij. Eſt etiam notandum, quòd cùm multa bella fuiſſent inter imperium & quaſdam ciuitates Lombardiæ tempore Henrici VI. & deinde Federici II. minoris, iſte Federicus II. fecit pacem cum dictis Lombardis in ciuitate Conſtantiæ, quæ pacis capitula habentur pro lege, & allegantur à

Auth. ad aptata ad C.

Decima collatio.

Conſt. noua.

Feder. ſecundus.

Greg. IX.

Inno. iij.

De pace Conſtantia facta.

 docto.

Digitized by Google

docto.in l.imperium.ff. de iuriſd. omn. iud. & alibi. Bald.ſuper dicta pace, in ver. volumus, dicit ipſam per legem allegari, & conſueuit allegari hoc modo, vt in extrauaganti de pace Conſtantiæ, quam gloſſauit & commentauit Odoſ. deinde Bal. etiam ſolenniter commentauit; reperto in archiuo Bononienſi apparere dictam pacem regiſtratam, & dicitur concluſa anno Domini M. cclxxiiij. indicti. prima, anno xxij. d. ſui Imperij, regni verò anno triceſimoſecundo, vij. Calend. Iulij. Hæc ideò feci te ſcribere, quia Bald. in fine dicti commenti dicit iſtam pacem fuiſſe factam poſt depoſitionem Federici, & tamen concludit pro lege debere ſeruari, vt ibi videndum. Iſta pax deberet eſſe ſituata in fine libr. ſeu poſt alias conſtitutiones eiuſdem Federici ſecundi, in illo libro inſertas. Vidiſti quòd liber authent.eſt diuiſus magiſtraliter in nouem collationes, & poſtea ſuperuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus, vt ſuprà dicebant Odoffred. & Barto. ponit Bartol. ſuper rubr.extrauagantis ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt conſtitutiones ad reprimendum, & conſtitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico ſeptimo, anno Domini M.CCC. viij. quas Bartol. ſuper rubr.appellat vndecimam collat. & gloſſauit illas tempore Caroli quarti, ſeu Ludouici, cùm fuiſſet donatus pluribus inſignibus & priuilegiis à præfato Henrico: & dicta Bartoli ſuper dictis extrauagantibus, puto maioris auctoritatis aliquibus aliis dictis eiuſdem alibi: quia magis digeſtè edidit tanquam glo. Sed dicet aliquis, quomodo tibi conſtat de tempore approbationis Codicis, Digeſtorum, Inſtitutionum, & compilationis authenticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperij domini Iuſtiniani hæc acta ſunt, quo Conſulatu, & qua indictione? Reſpondeo quòd hæc collegi ex numeratione annorum ab vrbe condita, ad tempora Imperij Iuſtiniani. Item ab vrb. cond.ad aduentum Chriſti. Item ab aduentu Chriſti ad tempora Iuſtiniani. Item ex data quæ ponitur in ſecunda conſti. & in tertia conſtitut. voluminis Co.

Conſtitutio ad reprimendum.

&

& in l.ij.de veter. iu. enucl. & ex tempore apertè poſito in authent. vt præponatur. & ex computatione chronicorum. Item dicet aliquis, Tu notas tempora conſulatus Iuſtiniani Imper. Si Imperator, quomodo conſul? Si conſul, quomodo Imperator? Reſpondeo quòd Imperator aliquando aſſumebat ſibi conſulatum, vt quidam extraneus, & hoc erat quando ſibi placebat, vt eſt tex. in auth. de conſulib. §. fin. ibi, aduenit autem cùm ipſe annuerit. & not. gl. in proœm. ffforum, in fi. glo. Iterum dicet aliquis, tu dicis quòd Romana ſanctio fuit triennio conſummata, vt d. §. omni. imò videtur quòd v. anni ſunt lapſi: nam codex primus fuit iij. anno imperij Iuſtiniani: liber verò fforum ann. viij. vt ſuprà eſt dictum. Gloſſ. aduertens ad hæc in ſecunda conſti. C. §. fi. ſuper verbo, optimè dicit quòd aliqui opinantur quòd duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationem fforum. Alij verò opinantur quòd immediata poſt compoſitionem C. fuerit inchoata compoſitio ffrum, & cùm triennio conſummata eſſet, biennio fuit ſuperſeſſum antequam publicaretur. Huius rei habetur certitudo. Credo ergo quòd voluminis cauſa magis remota fuit ipſe Deus, à quo lex & omnis ſcientia, vt ſuprà dicebatur. Sequeretur videre quæ fuerit cauſa materialis legalis ſapientiæ: Azo ſuper hoc in Sum. C. in prin. multa verba dicit ſatis obſcurè loquens, ad cuius dicta in hoc omnes refugiunt: verùm quia aliqui mordent dicta Azo. ſi volueritis iſta videre, videte per Bart. in proœm. ff. præſertim in lect. antq. quæ dicuntur lect. Padua. Videte etiam Bald. ibid. & l. j. ff. de iuſti. & iu. & per Io. Fab. in proœ. Inſti. Tertiò videndum eſſet quæ ſit cauſa formalis librorum iuris ciui. Doct. conſueuerunt dicere, quòd duplex eſt cauſa formalis: nam ex parte tractatus eſt diuiſio operis in libros, librorum in titulos, titulorum in leges, legum in §§, §orum in verſic. opus enim conſti. imperialium, de quibus ſuprà dictum eſt, in xij. lib. digeſtum eſt & concluſum, vt dicit text. in l. ij. verſi. omnia. C. de veteri iu. enucleando. Horum xij. librorum

Cauſa materialis legum.

Cauſa formalis.

Digitized by Google

brorum nouem ſunt inſerti in volumine codicis quem habemus: tres verò reliqui ſunt inſerti in libro qui appellatur volumen: Conſtat autem totum ius conſtitutionum & deciſionum imperialium eſſe diſtinctum in dictos duodecim libros, in rubricas ccclviij. leges quatuor millia quingentas ſexaginta duas. Codex verò quem habemus, habet rubricas cccxxxj. leges verò tria millia & ſexcentas octo. Illi verò tres libri codicis, de quibus in volumine, habent cccxij. rubricas, leges verò nongentas liiij. ff. vetus habet rubricas clij. leges verò duo millia nongentas xxviij. Infortiatum habet rubr. cj. leges verò duo millia ducentas triginta quatuor. Digeſtum nouum habet rubr. clxxij. leges verò duo millia nongentas octogintatres. Summa rub. ff. cccexxxiiij. leges ff. octo millia cẽtum triginta quinque. rub. Inſt. xcix. non computato prooemio. rub. auth. xcix. rubr. feud. lxxxij. §. c. feudorum, quæ habentur cxxxij. Summa legum ff. octo millia centum quinquaginta quinque, legum verò C. xij. librorum quatuor millia quingentas ſexaginta duas.

Leges codicis & rubri. ff. vete. rub. & ll. Infor. ru. & ll. ff. noui, rub. & ll. Inſt. authẽ. feud.

SVMMA omnium legum, ff. C. & voluminis ponendo quemlibet titulum Inſtitutionum & authent. pro vna lege, xij. millia xxvij. & iſtud eſt mare per quod nauigas. Cauſa formalis ex parte tractandi idẽ eſt quod modus agendi, qui multiplex eſt, diuiſionis, ordinis, & exemplorum, poſitionis, & regularum traditionis, vt per Azonem loco præalleg. Quarto loco eſſet videndum quæ ſit cauſa finalis, & ſuper hoc dicas vt per Azonem loco præalleg. & Doct. in dicto prooemio ff. veter. Quinto loco eſſet videndũ, cui parti philoſophiæ ſupponatur iuris ſcientia, & dicendum eſt ethicæ eidem morali Philoſophiæ. Tractat enim de moribus, vt dicit text. in l. j. ff. de iuſti. & iur. Reliqua conſiderate per vos, & ſtudio inuigiletis, vt tandem conſequamini quod communiter optamus, quod vobis concedat Altiſſimus Deus. Amen.

Summa omnium rub. & legum.

Cauſa finalis.

Cui parti Philoſophia ſubijciatur iuris ſcientia.

LEGVM

Digitized by Google

LEGVM ROMANARVM AD LITERARVM SERIEM ACCOMMODATARVM ENVMERATIO.

Leges autem duntaxat, quæ de iure publico ſunt, non etiam quæ de priuato, hoc eſt ſingulis hominibus, fuerunt, (quæ priuilegia dicebantur) in hunc ordinem relatæ ſunt.

ACILIA MINVTIA de pace Carthaginenſium. Tulere M. Acilius & Q. Minutius Trib. Ple. Cornelio, Ælio, Coſſ. An. ab vrbe condita IↃLII. VELLENTNE IVBERENTNE SENATVM DECERNERE vt cum Carthaginēſibus pax fieret? & quem eam pacē dare, quemq́; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes Tribus iuſſerunt pacem dare, P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Liuius lib. xxx.

ACILIA DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit C. Acilius Trib. plebis, Cornelio, Minutio Coss. Anno ab vrbe condita DLVI. vt quinque Coloniæ in oram maritimam deducerentur. Duæ ad oſtia fluminum Vulturni, Liternìq; : Vna Puteolos, Vna ad caſtrum Salerni. His Buxentū eſt adiectum, tricenæ familiæ in ſingulas Colonias mitti iubebantur. Liu. lib. xxxij.

ACILIA repetundarum. Tulit M. Acilius Glabrio, vt repetundarum cauſa, vna actione abſolueretur, hoc eſt, vt neque reū comperendinari, neque cauſam ampliare liceret. Item vt qui accuſatores conſtituti eſſent, poteſtatem haberent litteras & publicas & priuatas conquirendi, obſignandi, deportandi. de qua Cicero 2. in Verr. §. lj. & Aſconius Pedianus in 2. Verrinam.

ÆBVTIA de legibus. Tulit Æbutius Tribunus Plebis, Vt 12. Tabularum capita, quæ Reipub. propter antiquitatem obſoletáſque res eſſent inutilia, abroga-

rentur. Solæ legis Actiones centumuiralium cauſarum manerēt. A.Gell.lib.16.c.x.Noct.Attic.

ÆBVTIA Licinia. vide Licinia Æbutia.

ÆLIA de coloniis deducēdis Tulit Q. Ælius Tubero Trib.ple. Cornelio, Sempronio, Conſulib. ann. ab vrbe condita DLVIII. Vt Latinæ Coloniæ duæ, vna in Brutios, altera in Thurinū agrum deducerētur. Titus Liuius libro XXXIV.

ÆLIA de coloniis deducendis. Tulit idem Q. Ælius Tubero, Vt in agrum Latinum Thurinum Coloniæ deducerentur. Liuius libro XXXV.

ÆLIA de comitiis. Tulit Q. Ælius Conſ. cum M. Iunio, anno conditæ Romanæ vrbis DXXCVI. vt quoties cum populo ageretur, augures de cælo ſeruarent, & magiſtratus & obnunciandi, id eſt, denunciandi agi per Iouem non licere, & legiſlationi intercedendi poteſtatem haberent. Cùm enim lex ferretur, Augures, de cælo ſeruabant, Magiſtratus ſi quid obſeruatum erat, quo impediri comitia poſſent, nunciabant. Cicero in Piſonem, centum ante Piſonis & Gabinij conſulatum annis latam hanc fuiſſe legem ſcribit. Vide quæ de hac lege in Apparatu Ciceroniano ſecundis à nobis curis emendato diximus.

ÆLIA Sanctia, quæ nominatur in Topicis Ciceronis, inducenda eſt auctoribus antiquis libris, ſententiáque ipſa & hiſtoriæ veritate poſtulante, ídque iampridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA Sentia de manumiſſionibus. Sextus Ælius, C. Sentius COSS. Anno Romanæ vrbis extructæ DCCLVI. Vt qui ſerui pœnæ cauſſa vincti à domino, quibúſque inuſtæ notæ fuerant, quíve propter noxam torti nocentésve inuenti, quíve traditi vt ferro aut cum beſtiis depugnarent, quíve in cuſtodia fuiſſent, ij ſi manumitterentur, non ciues Romani, ſed dedititiorum numero eſſent, id eſt, vt ne connubium neque commercium, neque teſtamenti factionem haberent. Vt minorem triginta annorum ſeruum vindicta aut teſtamento, niſi cauſa apud conſilium probata, manumittere non liceret. Ne dominus annis viginti minor, ſeruum, niſi cauſa apud conſilium probata, manumitteret, vt ſeruus ab eo domino qui ſoluendo non eſt, teſtamento liber eſſe iuſſus, & hæres inſtitutus, etſi minor ſit triginta annis, vel in ea cauſa vt dedititius fieri debeat, ciuis Romanus, & heres ſit, ſi tamen alius ex eo teſtamento nemo heres ſit. Quòd ſi duo vel plures, liberi, herédésve eſſe miſſi ſunt, primo loco ſcriptus liber & heres ſit. Vt ſi patronus libertū inopē nō aluerit, præmiis libertatis cauſſa impoſitis, tā ipſe, quàm is ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipſius hereditate, tum ipſe, tum ipſius liberi priuentur, niſi heres inſtitutus ſit, poſtremò à bonorū poſſeſſione remoueatur, præterquā ſecundùm tabulas. Ne dominus in manumittendo ſeruo, ſeruáve lege de contrahendo matrimonio quæ ciuis Rom. libertatem imminuat, imponat: ſi ſecus faxit, ad eius legitimam hereditatē ne admittatur. Vlpianus, & Iuſtinianus in inſtitutionibus. Item Iulianus, lege, qui ſoluendo 42. Paulus, l. ſi is qui. 55. l. Si

is qui.57. l. qui ſoluendo. 60. l. ſi non lex.lxxxiij.Digeſt. de hered. inſtitutione. l. ſciendum. lxx. ff. de Verborum ſignificatione. l. prima. Codic. qui manumittere non poſſunt.l.tertia, §.ſecundo, Digeſt. de ſuis & legitim.l. ſi patronus,xxxiij.Digeſt.de bo.lib.

ÆLIA de Statilio. Tulit C. Ælius Tribunus plebis, qua damnatus eſt Stennius Statilius Lucanus, quòd Thurinos infeſtaſſet. Plin. libro trigeſimoquarto,c.6.

ÆMILIA cibaria.Tulit M.Æmilius Lepidus COSS.cũ Q.Luctatio Catulo, anno vrbis DCLXXV. Hac non ſumptus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus. A. Gellius libr. ſecundo, capit. vigeſimoquarto. Macrobius libro tertio, cap. decimoſeptimo.

ALLIENA de terminis. Tulit ..... Eius hoc caput legitur in libro de agrorum conditionibus valdè corruptum, ſed ex Roſcia, quam infrà ſuo loco deſcribemus,ſic caſtigauimus: Quæ Colonia hac lege deducta, quódve municipium conſtitutum erit, qui limites decumani, quæcunque foſſæ in eo agro erunt: qui ager hac lege datus aſſignatus erit, ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quod in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto,néve eos arato, néve eas foſſas obturato, néve quis ſepito, quominus ſuo itinere aqua ire fluere poſſit. Si quis aduerſus ea quid fecerit, in res ſingulas quotieſcunque fecerit ☐ IIII. colonis municipibúſve iis in quorum agro id factum erit dare damnas eſto, pecuniæ qui volet petitio hac lege eſto.

AMPIA Labiena de Cn.Pompeio. Tulere T.Ampius. T. Labienus, Tribuni plebis Metello & Afranio COSS Anno DCXCIII. vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis Circenſibus corona aurea & omni cultu triumphantium vteretur. Scenicis autem prætexta coronáque aurea. Velleius lib.2.

ANNARIA LEX dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magiſtratus capiendi. Feſtus.vide Villia.

ANTIA ſumptuaria. Tulit Antius Reſtio. De ſumptu in conuiuia, & vt qui magiſtratus eſſet, magiſtratúmve capturus eſſet, ne quò ad cœnam, niſi ad certas perſonas itaret. A. Gellius libro ſecundo capit. vigeſimoquarto. Macrobius libro tertio, cap. decimoſeptimo.

ANTISTIA de Satricanis. Tulit M. Antiſtius Tribunus plebis, Foſſio (vt opinor)& Plautio COSS. Anno vrbis Romanæ DCXXXV. Vti Senatui de Satricanis ciuibus Roman,ſententiæ ferendæ ius eſſet.Liuius lib.vigeſimoſexto.

ANTONIA iudiciaria. Tulit M. Antonius COSS. cum C. Iulio, Anno D. CCIX. Vt tertia iudicum decuria è centurionibus,anteſignanis, alaudis, manipularibus fieret.Cicero 1.in Antonium, & Suet.

ANTONIA de ſuffragiis populi. Tulit Lucius Antonius. Cicero ſeptima in Antonium, ſic de ea lege ſcribit. Poteritis igitur in ciuitate exploratam habere pacem,cùm in ciuitate Antonium videatis, vel potius Antonios? niſi forte contemnitis Lucium.Ego ne Caium quidem. Sed vt video dominabitur Lucius. Eſt enim patronus trigintaquinque tribuum, quarum ſua lege

lege

Digitized by Google

lege, qua cum C. Cæſare magiſtratum partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit, patronus centuriarum equitum, quas idem ſine ſuffragio eſſe voluit.

Antonia de dictatura. Tulit idem Triumuir R.P.C. vt auctor eſt Appianus. Ne quis vllam ob cauſſam de Dictatore creando referret, néve dictaturam oblatam acciperet. Necare eum qui ſecus fecerit ius fáſque eſſet.

Antonia de nomine menſis Iulij. Tulit idem, Vt qui menſis antea Quintilis vocabatur, quòd à Martio, qui priſcis temporibus primus fuerat, quintus eſſet, is à C. Iulij Cæſaris nomine Iulius deinceps diceretur: quòd hoc menſe ad quartum Idus Quinti. Iulius natus eſſet. Macrob. libro Sat. 2. cap. 12.

Antonia de ſacerdotiis. Tulit idem, Vt ius cooptandorum ſacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. Dio lib. 37.

Apvleia de coloniis. Tulit L. Apuleius Tribunus plebis. C. Mario VI. L. Valerio coss. Anno DCLIII. Vt in ſingulas colonias ternos ciues Rom. C. Marius facere poſſet. Cicero pro Balbo.

Apvleia Agraria. Tulit idem, eodem anno, Vt quem agrum C. Marius cos. in Gallia pulſis Cimbris, in ditionem populi Rom. redegiſſet, is populo Rom. diuideretur, & ſi ita lex ſciniſſet, intra diem quintum à ſingulis ſenatoribus in eam iuraretur: qui non iuraſſet, ei multa pœna eſſet. Appianus libro De bellis ciuil. 1.

Apvleia maieſtatis. Tulit idem. Meminit Cicero libro de oratore ſecundo, vbi de cauſa Norbani loquitur, quem maieſtatis Apuleia lege poſtulatum defendit Antonius.

Apvleia de Metello. Tulit idem, Vti Q. Metello Numidico Conſuli, quòd legi ipſius Agrariæ, quæ intra quintum diem iurari in eam iubebat, non paruiſſet, aqua & igni interdiceretur. Appianus libro de bello ciuili primo, Cicero pro Sextio, & pro domo.

Aqvilia de damno iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus Tribunus pleb. vt ſcribit Vlp. l. j ad legem Aquiliam, ex quo plebiſcitum verius appellatur. Eius tria capita fuere, quorum primum & tertium his extat verbis: Qui ſeruum ſeruámve, alienum alienámve, quadrupedémve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occiſos, ſi quis alteri damnum faxit, quod vſſerit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto. Aduerſus inficiantem in duplum actio eſto.

Non dubitaui autem QVADRVPEDEMVE PECVDEM, pro, VEL, reſtituere: quod mendum mirum eſt, tam multorum eruditorum oculos aſpectúmque fugiſſe. Hanc autem puto eſſe legem de qua Cic. in Bruto ſic loquitur. Atque eodem tempore accuſator de plebe L. Cæſidænus fuit, quem ego audiui iam ſenem, quum ab L. Sabellio multam lege Aquilia de iuſtitia petiuiſſet. Opinor enim legẽdum Domini iniuria: qua de formula diximus in Orat. pro Comœdo.

&

Digitized by Google

& multam intelligi, quanti plurimi æſtimationem. Animaduertendum etiam aliud præterea huiuſce legis caput fuiſſe, vt ſi ſeruus ſciente domino noxam nocuiſſet, dominus ſuo nomine eius rei cauſſa teneretur. l.2.D.de de noxal.act.

ATERIA Tarpeia de multa. Tulere Sp. Tarpeius, A. Aterius COSS. Anno CCXCVIII. Vt omnibus magiſtratibus multæ dicendæ ius eſſet, quum antea ſolis Conſulibus id liceret: ita tamen ne vel duos boues, vel triginta oues excederet. Vt quum multa pecoris armentique à magiſtratibus diceretur, bos centuſſis, ouis decuſſis, æſtimaretur. Dionyſius libro decimo, Gellius libro ſecundo, capite primo, & Feſtus libro decimoquarto in voce Peculatus.

ATIA de Sacerdotiis. Tulit T. Atius Labienus Tribunus plebis, L. Iulio, C. Marcio COSS. anno DCXCIV. Vt populus ſacerdotia (quemadmodum olim) lege Domitia mandaret, quum antea ſacerdotes lege Cornelia à Pontificum collegio crearentur. Dio libro 37.

ATILIA de dedititiis. Tulit L. Atilius Tribunus plebis, Claudio, Valerio COSS. Anno DXLIII. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionémque populi Romani, Fuluio Proconſuli, quæque vnà ſecum dediderunt, agrum vrbémque, diuina humanáque, vtenſiliáque, ſiue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit, Quod Senatus maxima pars cenſeat, qui aſſidetis, id volumus iubemúſque. Hæc Liuius lib. 26.

ATILIA Martia de Trib. militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Tribuni plebis, Iunio, Æmilio COSS. Anno CDXLII. Vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Quæ antea, perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum fermè fuerant beneficia. Liuius lib 9.

ATILIA de tutelis. Tulit, Vt mulieribus pupilliſve tutores non habentibus, à Prætore & maiore Tribunorum plebis parte darentur. Vlpianus capite Inſtit. 12. Imperator, De Atiliano tutore. Liuius lib. XXXIX.

ATINIA de vſucapionibus. Tulit, Vt quod ſurreptum eſſet, eius rei æterna auctoritas eſſet, niſi in eius, cui ſurreptum eſſet, poteſtatem reuertiſſet. Gellius lib. 17. cap. 7. Paulus l. 4. § 4. D. De vſurpat. Iulianus l. 33. eiuſdem tit. Cicero Verrin. 3.

ATINIA de trib. pleb. Tulit, Vt qui Trib. pleb. eſſet, idem ſenator eſſet: dicendæque in ſenatu ſententiæ ius haberet. Gel. lib. 14. cap. vlt.

AVRELIA de tribun. pleb. Tulit C. Aurelius Cotta COSS. cum L. Octauio, anno DCLXXVIII. Vt Tribunis pleb. liceret poſtea alios magiſtratus capere: quod lege Sullæ iis erat ademptum. Pedianus Cornelia, & Verr. Liuius libro xcvij. Velleius libro ſecundo.

AVRELIA iudiciaria. Tulit C. Aurelius Cotta Prætor, M. Craſſo, Cn. Pompeio primùm COSS. anno DCLXXXIII. Vt iudicia quæ penes ſolos ſenatores erant, inter ſenatores & equeſtrem ordinẽ, & Tribunos ærarios cõmunicarentur. Ci. in Verrinis ſæpe. Aſconius in eaſdem, in Orat. pro Cornelio,

lio, & in Piſonem. Florus verò Epitome 97. Velleius libro 2. vbi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B

BAEBIA de prætoribus. Tulit, Vt alternis annis quaterni Prætores crearentur. Liuius libr. 40. Feſtus nominat libro decimoſexto, in voce Rogat.

C

CÆCILIA de fullonibus. Tulit Cæcilius Metellus: C. Flaminius, L. Æmilius CENS. dedere ad populum ferendam. Pli. lib. 35. cap. 17.

CAECILIA Didia de legibus. Tulerunt Q. Cæcilius Metellus, T. Didius COSS. anno DCLV. Ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur, ne populo neceſſe eſſet in coniunctis rebus compluribus, aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legibus promulgandis trinundinum ſeruaretur. Cicero Philip. 5. pro domo ſua, & ad Attic. epiſt. 1.

CAECILIA de cenſoribus. Tulit Qu. Cæcilius, Qu. F. Metellus Pius. Scip. Coſ. cum Pompeio, anno DCCI. Vt cenſoria poteſtas, quam P. Clodius Trib. pleb. imminuerat, reſtitueretur. Dio.

CAECILIA repetundarum. Tulit. Nominatur à Valerio Max. lib. 6. cap. 11.

CAECILIA de iure Italiæ. Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor, L. Afranio, Q. Metello Celere coss. anno DCXCIII. Vt Italia à vectigalibus immunis eſſet. Dio lib. 37.

CAELIA de ſuffragiis. Tulit Cælius Tribunus plebis, Q. Cæcilio, T. Flaminio coss. Anno DXXXC. Vt etiam in perduellionis iudicio, quod Caſſia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, ſed tabella ſententiam ferret. Cic. lib. De leg. 3.

CADVCARIA. Vide Iulia Caducaria.

CALLIDIA de Metello reuocando. Tulit Q. Callidius Tribunus plebis, vt Q. Metellus, qui quòd in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat, in ciuitatem reuocaretur. Valerius Maxi. libro quinto, capit. 2. Cicero pro Plancio.

CALPVRNIA repetundarum. Tulit L. Calpurnius Piſo Tribu. plebis, L. Marcio, M. Manilio COSS. Anno DCIV. nulla antea quum fuiſſet: Vt quibus in prouinciis magiſtratus populi Ro. eorúmve comites pecunias contra leges cepiſſent, earum prouinciarum homines iudicio Romæ conſtituto ſuas pecunias repeterent. Cic. De offi. 2. in Bruto, & Verrina v.

CALPVRNIA, de ambitu. Tulit C. Calpurnius Piſo COS. cum M. Glabrione, anno DCLXXVI. Vt ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certáque pecunia multarentur. Dio libro 26. Cic. pro *Muræna*, *pro Cornel.* & in eam Aſcon.

CALPVRNIA de ciuitate. Siſenna hiſtoria. libro 4. Milites vt lex Calpurnia conceſſerat, ergo ciuitate donari. Hæc Nonius in voce Ergo.

CANVLEIA, de patrum connubiis. Tulit C. Canuleius Tribu. plebis, M. Genutio & C. Curtio COSS. Anno CCCIX. Vt plebi cum patribus connubiorum ius eſſet.

Digitized by Google

eſſet, vt Tribuni militum conſulari poteſtate promiſcuè ex patribus ac plebe crearentur. Auguſtinus libro de ciuitate Dei 3.cap. 17.Liuius lib. 4.

CASSIA Agraria.Tulit Sp.Caſſius Conſul cum Virginio. Anno CCLXVII. Vti ex agro Hernicis, quibuſcum fœdus ictum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. Liuius libr.2. Valerius libr.5.cap.8.

CASSIA de ſenatu.Hanc tulit L. Caſſius,L.F. Longinus,Tribunus ple.C.Mario, L. Flacco coss.Anno DCLIIII. Vt quem populus damnaſſet,cuíve imperium abrogaſſet, in ſenatu ne eſſet, Aſcon. in Cornel.

CASSIA de ſuffragiis. Tulit L.Caſſius Tribunus plebis, Lepido & Mancino coss. anno DCXVI. vt Iudices ſententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipſe, duntaxat quum de multis iudicaret, non de capite: nimirum in perduellionis iudicio. Cicero in Lælio, vbi hanc legem biennio poſt Gabiniam latam ſcribit: item in Bruto,& libro de legibus 3. Item Aſconius in Cornelianam, & Verrinam II.

CASSIA de Pauli triumpho. Tulit Qu. Caſſius Prætor, Helio,Iunio coss. Anno DLXXVI. Vt Paulo, Anicio, & Octauio ex bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die vrbem triumphantes inueherentur, imperium eſſet. Liuius lib.45.

CASSIA de ſenatu ſupplendo. Tulit C. Caſſius Prætor, Dictatore Iulio Cæſare. Vt in numerū Patriciorum qui Senatui deeſſent alij ſublegerētur.Tacitus l.11.Suetonius autē in Iulio Cæſare ſcribit eū Senatū ſuppleuiſſe, patricios allegiſſe,Prætorū, Ædilium, Quæſtorū, minorū etiā Magiſtratuū numerū ampliaſſe. Vtrū autē illa Caſſia lege,an alia incertū eſt.

CINCIA de donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio coss. Anno DXLIX. Vt ne plus ducētis aureis donare liceret: extrà quàm ſi coniunctis perſonis donaretur. ꝙ eo amplius donatū eſſet,ratum non eſſet.ar.l.ſancimus.C.de donat.Vl.ca.Inſt.1.l. 4. & l.5.C.Th. de donationib. Vt in donatione quibuſcūque perſonis facta mācipatio traditione adhiberetur. d. l.4.& l. 5. Ne quis ob cauſſam orandam donū munúſve caperet. Liuius lib.34. Tacitus lib.13. Cic. in Catone, ad Atticum 1. & de Orat.ſecundo.Feſtus hanc muneralem à Plauto vocari ſcribit,

Neq; muneralē legē, neq; lenoniā,
Rogata fuerit néc ne, flocci æſtimo.

CLODIA de liberali cauſſa: Tulit Ap. Claudius Decemuir, cū collegis, anno CCCII.vt quum quis in ſeruitutem aſſereretur, Vindiciæ ſecundùm libertatem darentur. Liuius lib.13.Dionyſ.lib.10.

CLAVDIA de ſenatorum quæſtu. Tulit Qu. Claudius Trib.pleb.P. Cornelio, T. Sēpronio coss. Anno DXXXV. Ne quis Senator, quíve Senatoris pater fuiſſet, maritimā nauē, quæ plus quā trecentarum amphorarū eſſet, haberet. Id ſatis habitū ad fructus ex agris vectandos: quæſtus omnis patribus indecorus viſus eſt.Liuius li. 21. & Cic. Ver. vij. Cogitandū etiā ecquid ad hanc Claudiā pertineat ꝙ Pedianus ſcribit in Cornelianam, his verbis: Antonius redēptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quā redēptionē Senatori habere licet per legē.

CLAVDIA de ſcribarum ne-

gociatione. Videtur proximæ Claudiæ pars fuiſſe. Suetonius in Domitiano, Scribas quæſtorios, negociantes ex cõſuetudine, ſed contra Claudiam legem, venia in præteritum donauit. Aliud ea de lege nihil reperio.

CLAVDIA de annona. Tulit P. Claudius Trib. pleb. Piſone, Gabinio COSS. Anno DCXCV. Vt frumentum populo, quod antea ſenis æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, & Sex. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. Aſcon. in Piſonianam, Cicer. pro Seſtio, in Piſonem, & pro Domo.

CLODIA de comitiis. Tulit idem, Ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret, de cælo ſeruaret. Vt omnibus feſtis legem ferri liceret: qua de cauſſa legem Æliam & Fuſiam à Clodio ſublatam toties Cicero queritur: in Sextiana, Piſoniana, & in hanc Aſconius, & Dio lib. 38.

CLODIA de iniuriis publicis: Tulit idem. ſed de ea nihil me legiſſe puto, præter hæc Ciceronis in ea pro domo: At tu etiam legem de iniuriis publicis tuliſti. Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiam, qui ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit, vt locus ipſe in tua tanta iniuria legem & inſcriptionem ſtatuæ refelleret.

CLODIA de vi. Tulit idem: Vt de iis qui ciues Rom. ſine iudicio populi indictáque cauſſa necaſſent, quæſtio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem, & alios, à quibus necati erant Catilinarij, quamuis nominatim de Cicerone nullam faceret mentionem. Velleius lib. 2. Dio XXXVIII. Cicero ad Attic. III.

CLODIA de M. Tullio. Tulit idem. Vt M. Tullio Ciceroni, quòd falſum S. C. retuliſſet, quòd ciues Rom. indemnatos necaſſet, aqua & igni interdictum eſſet, néve ei intra quingenta paſſuum millia liceret eſſe, ne quis de ipſius reditu ad ſenatũ referret, ne quis ſententiam diceret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiã, ne ſcribendo adeſſet. Pro domo ſua, Poſt reditũ in ſen. & lib. ad Att. III. & Dio lib. 38.

CLODIA de prouinciis. Tulit idem, Vt Gabinio Syria, Babylon, Perſæ: Piſoni Macedonia, Achaia, Theſſalia, Græcia, omniſq; Bœotia proconſulari imperio mandaretur: iiſque cum exercitu in eas prouincias ituris pecunia ex ærario attribueretur. Cicero Pro domo, & in Sextiana.

CLODIA de interceſſione. Tulit idem Clodius. Vt libera & ſoluta in ferendis legibus Tribunorum plebis poteſtas eſſet, neque interceſſione impediretur. Cicero in Sextiana. Nouẽ enim Tribunis vnus obſiſtere poterat Dio li. 38.

CLODIA de collegiis. Tulit idem, Vt collegia, id eſt, conuentus artificum à Numa inſtituti, & magna ex parte partim legibus, partim Senatuſconſultis ſublati, reſtituerentur, multíque alij conſtituerentur. Cic. in Sextiana, Piſoniana, Pro domo ſua, Pedianus in Cornel. & Dio lib. 38.

CLODIA de regno Cypri. Tulit idẽ, Vt Cyprus inſula in prouinciæ formam redigeretur, vt Ptolemæus rex Cypri ſedens cũ purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis præconi publico ſubiiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Vt M. Cato Quæſtor cum iure prætorio, adiecto etiã Quæſtore mitteretur in inſulam Cyprum, & regiæ gazæ vendendæ,

& pec

& pecuniæ deportandæ præficeretur. Vt qui Byzantij rerum capitalium damnati exularent, populi Rom. nomine in eam ciuitatem reducerentur. Cicero pro Domo ſua, pro Sex. De prou. côſ. Velleius. lib. 2. Plutarch. in Vitis.

CLODIA de Peſſinuntio ſacerdotio. Tulit idē, Vt Peſſinunti⁹ Matris magnę ſacerdos, ſuo ſacerdotio ſpoliaretur, fanúmque illud Brogitaro Gallogræco attribueretur. Pro Sextio, De aruſpic. reſ.

CLODIA de cenſoribus. Tulit idem, Ne quē Cenſores in legendo præterirent, néve qua ignominia afficerēt, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. Aſcon. in Piſonianam, Cicero in eadem, in Miloniana, & Sextiana.

CLODIA de ſociis ac nominis Latini. Tulit C. Claudius COS. cū T. Sempronio, Anno DLXXVI. Qui ſocij ac nominis Latini cenſi eſſent, vt omnes in ſuā quiſq; ciuitatē ante Kalen. Nouēbres redirent. Vt dictator, Cōſul, Interrex, Cēſor, Prætor, q nunc eſſet apud forū, darēt operam, vt qui manumitteretur, in libertatē vindicaretur: iuſiurandū daret, qui eum manumitteret, ciuitatis mutādæ cauſſa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendū non cenſuerunt. Liu. li. 41. qui tamen locus corruptus eſt: legendū forraſſe, ab eo manumittendum.

CLAVDIA de comitiis. Tulit M. Clodius Marcellus COS. cum Ser. Sulpitio, Anno DCCII. Ne in magiſtratuū comitiis abſentiū ratio haberetur. Suetonius in Cæſare.

CLAVDIA de Colonia Nouicomi. Tulit idem M. Marcellus, Vt colonis, quos rogatione Varinia Nouumcomum Cæſar deduxiſſet, ciuitas adimeretur: quod per ambitionem, & vltra pręſcriptum data eſſet. Suetonius in Cæſare.

CLAVDIA de fœnore. Tulit Claudius Cæſar ne creditores in mortē parentū pecunias filiis familiarū fœnori darēt. Tacitus lib. 11. vbi apertè legē latā affirmat.

CLAVDIA de re numaria. Tulit, Vt victoriatus numus, qui ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur: & eadem victoriæ nota obſignaretur. Plinius lib. 33. cap. 3.

CLAVDIA de tutelis. Tulit, Vt agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. Vlpia. tit. XI. & Imp. leg. III. C. de legit. tut.

CORNELIA de patriciis. Tulit, cum collegis Sext. Cornelius tribu. milit. Anno CCCLXX. Ne quis patricius in Arce aut Capitolio habitaret. Liuius lib. 6. Dionyſius lib. 4.

CORNELIA de bello Antiochi. Tulit P. Cornelius COSS. cum M. Acilio, Anno DLXII. Vellent iuberéntne cum Antiocho Rege, quique ſectam eius ſecuti eſſent, bellum iniri. Liuius lib. 36.

CORNELIA Bæbia de ambitu. Tulere P. Cornelius, M. Bæbius COSS. Anno DLXXII. Liuius li. 40. Florus præterea epit. XLVII. legē de ambitu latam teſtatur.

CORNELIA de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna COSS. cum Cn. Octauio, Anno DCLXVI. Vt C. Marius, qui à L. Sylla oppreſſus profugerat, in vrbem reciperetur. Velleius lib. 2. App.

CORNELIA iudiciaria. Tulit L. Cornelius Sulla Dictator & COS. cum Qu. Metello: Anno DCLXXIII. Vt iudicia equeſtri ordini adempta, in ſolū ordinem Senatoriū tranſferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Aſconio tradita, qui ait,

Digitized by Google

Equites à lege Sēpronia ad hanc legē annos quadragīta iudicaſſe, quum Cice. oratorio more dicat quinquaginta. Flo.epit. LXXXIX. Aſco.in Diuin. & Cic. in eadem. Huius eiuſdē fuiſſe pars videtur, caput illud quod Cice. Ver. IIII. cōmemorat, ne cui extra ordinē Senatorium reiiciundi amplius quàm triū iudicū poteſtas eſſet.

CORNELIA repetūdarū. Tulit idē, Vt in repetundarū iudicio re⁹ omnino compe̜rendinaretur, nec vna actione ea cauſſa abſolueretur. Vt certi dies prouincialibus magiſtratibus, quibus ſucceſſum eſſet, diſcedendi cauſa præſtituti eſſent. Vt Legatis ſumptus præſcriberetur. Vt accuſatori liceret omnib. teſtimonium denunciare, præterquam defenſori: itē omnia clauſa rei obſignare. & litteras omnes tum publicas tum priuatas quib. inſtrui poſſet accuſatio præter litteras publicanorū, Romam deportare liceret. Cic. Verr. III. & IIII. pro Poſth. lib. epi. I. IX. & lib. I. epiſt. VI, & X. Item Verrin. IIII. & in eam Aſconius.

CORNELIA Agraria. Tulit idem, Vt proſcriptorum agri publici eſſent. Cicer. contra Rullum. Salluſtius in Catilin.

CORNELIA ſumptuaria. Tulit idem, Vt Calendis, Idibus, Nonis, dieb⁹ ludorū & feriis quibuſdā ſolēnib. H-S. tricenos in cœnam inſumere i⁹ poteſtáſq; eſſet, ceteris aūt aliis dieb. omnib. nō amplius ternos. ſunt & minora pretia reb. impoſita. Gel. lib 2. c. 24. Macrob. lib. Satur. III. cap. 17. & Plut. in Sylla.

CORNELIA de municipiis. Tulit idē, Vt municipiis omnib ius ciuitatis agríque adimeretur. Ci. Pro domo ſua pro Cæcin. Appianus belli ciuilis lib 2.

CORNELIA de magiſtratib. Tulit, opinor, idē, vt q cum imperio in prouinciā profectus eſſet, tamdiu illud imperiū retineret, quoad in vrbē reuerſus eſſet; quū antea certo ac præfinito tēpore imperiū illud terminaretur: & ſi ſucceſſor nō mitteretur, noua rogatione ad imperiū prógādum op⁹ eſſet. Item vt triginta tātùm dies poſtquam ſucceſſor miſſus eſſet, magiſtratui ad decedendum cōcederentur. Cic. epiſt. 9. ad Lentulum, & lib. 3. ad App. epiſt. 6.

CORNELIA de ſumptibus funerū. Tulit idem. Plut. in eius vita.

CORNELIA de Trib. pleb. Tulit idem, Ne Trib. pl. ferendarum legū concionandive ius eſſet, néve ad eos prouocatio eſſet, vt ne iis intercedere liceret: nêve iis qui Tribuni ple. fuiſſent, alios poſtea magiſtratus capere liceret. Cicer. De legib. 3. Cæſar comment. Gal. libr. I. Plutarchus in vita. Florus in Epit. Appian. De bello ciuili I. Aſcon. in III. Verrin.

CORNELIA de prouinciis. Tulit idem: Ne quis plus anno prouinciæ præeſſet. C. ad Appium libr. Fam. V. Item vt Senatus quaſdam prouincias decerneret.

CORNELIA de magiſtratibus. Tulit idem, Vt iis qui ſuas partes in ciuili bello ſecuti eſſent, honores ante tēpus capere ius eſſet. Vt ſi quis magiſtratū peteret, quem antè geſſiſſet, niſi decēniū interiectum eſſet, eius ratio non haberetur. Appian. de bell. ciuil. Vt proſcriptorum liberi horū petendorum poteſtate priuarentur. Plinius lib. 7 Quintil. li. XI cap. I. Cicero in Piſonian. Dio lib. 41.

CORNELIA de ſacerdotiis. Tulit idem, Vt ius creandorū ſacerdotū à populo (cuius hac lege Domitia poteſtas erat) ad collegia ſacerdotū transferretur, iiq; ex veteri

teri more tributis comitiis cooptarentur. Dio lib. 37. Et Aſconius in Diuinat.

CORNELIA de Quæſtoribus. Tulit idē, Vt viginti Quæſtores ſupplēdo ſenatui crearentur, cui iudicia tradiderat. Tacitus lib. 11.

CORNELIA de proſcriptis. vide Valeria.

CORNELIA maieſtatis. Tulit idē Ne qui cum imperio prouincias obtinerent, populi ſenatúſve iniuſſu exercitum de prouincia deportarēt, bellúmve ſua ſpōte gererent. Cicer. in Piſon. Alia capita fuerunt, quæ Pedianus in Corneliana ſignificat. Fuit & illud, vt à quæſtionibus vel cruētis nullius dignitas exciperetur. Amm. Marcel. lib. 19.

CORNELIA de ſicariis & veneficis. Tulit idem, Vti qui hominē occiderit, cuiúſq; dolo incendiū factū erit, quíve homini occidendi, furtíve faciendi cauſſa cū telo ambulauerit, iudicio publico damnetur. Martia. li. 1. D. ad l. Cor. de ſicar. quo ſub titulo multa huius legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant, qui proſcriptione Syllana ob relata ciuium Ro. capita pecunia ex ærario acceperāt. Suet. in Cæſare. Eiuſdē etiam hoc caput fuit, vt cū in conſilium iri oporteret, Quæſitor à reo quæreret, clā an palā de ſe ſentētiā ferri vellet. Ci. in Cluentiana. Item, Vt ſi quis domi ſuæ necat⁹ erit, ei qui ſeruos qui ante quæſtionē fugerint, perueſtigarit, & indicarit, in ſingulos ſeruos quos eius cædis conuicerit, quinos aureos ex bonis occiſi, aut ſi inde redigi ea quantitas non poſſit, ex publico accipiat. Vt de his qui ante quæſtionē habitā fugerint, ſi aperto teſtamēto liberi ſcripti inueniantur, iudicium inter ſicarios fiat, ita, vt ex vinculis cauſam dicant, & conuicti perinde ac ſerui puniantur: & qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. Caius l. 25. D. ad S. C. Syllanian.

CORNELIA de iniuriis. Tulit idem, vt Venuleius teſtatur in l. hos accuſare. 12. in fi. De accuſat. Vt in eos q quempiā pulſaſſent, verberaſſent, domúmve alienam vi introiſſent, iudiciū daretur. Vt in eo iudicio nō eſſet, qui ei qui ageret, gener, ſocer, vitric⁹, priuignus, ſobrinúſve eſſet, propiúſve eorum quemq̃ ea cognitione affinitatéve attingeret, quíve eorum cuius, parentéſve cuius eorum patronus eſſet. Vt filiusfa. ex omni cauſa iniuriarum agat, vt actori iuſiurandum deferre liceat reo, an iniuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicuius ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dolóve malo fecerit, quo quid eorū fieret: etiāſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine: vti de ea re agere liceret, vt ſi cōdemnatus ſit, q id fecit, inteſtabilis ex le. eſſe iubet. Vl. l. 5. D. de iniu.

CORNELIA de falſo. Tulit idē. De omni falſitatum genere, quæ in numis, teſtamentis, partubus, iudiciis, tabulis publicis, aliiſque rebus commiſſæ, publici iudicij pœnā mererētur: de qb⁹ Juriſcōſulti copioſè ſub tit. Ad leg. Cor. De falſ. crimina enim ferè ſunt innumera, quibus q pœna eſſet conſtituta nulla, huius legis pœna, partim ſenatuſconſultis, partim principū reſcriptis, partim ēt iuriſconſultorū reſpōſis attributa eſt. Meminit Ci. Ver. 3. De nat. deo. 2. & Suet. in Aug. Pon. l. 2. De ori. iur. Pau Sent. 4. c. 7. & li. 5. ca. 24. Neq; veriſimile eſſe q̄d quidam putant, id ſolum falſum hac

Digitized by Google

le. coërceri, quòd in teſtamentis commiſſum eſſet: patet ex l. 9. D. de falſis.

CORNELIA de teſtamentis. Tulit idē, Vt eorum teſtamenta qui in hoſtium poteſtate eſſent, perinde rata eſſent, ac ſi hi qui ea feciſſent in hoſtium poteſtatem nō perueniſſent: & hereditas ex his eodē modo ad vnūquēq; pertineret. Iulianus l. 12. D. Qui teſt. fac. poſ. VI. ca. Inſtit. 23. Iauolenus in l. 15. De iniuſt. rup. Atq; ex hac l. inducta fictio eſt, Vt qui captus apud hoſtes decederet, mortuus eodem momēto quo captus eſſet putaretur. Eiuſdē legis ca. opinor illud fuiſſe ꝙ in edicto Verris ſignificatur, apud Cic lib. Accuſat. primo: Non minus multis ſignis quàm è lege oporteat, cautúmq; de numero teſtium quos in teſtamētis adhiberi oporteret fuiſſe.

CORNELIA de luſu. Tulit, Ne quis in pecuniā luderet, ſpōſionémve in ludo, niſi qui corporis exercendi cauſa ſuſceptus eſſet, faceret, veluti haſta pilóve iaciēdo, currēdo, ſaliendo, luctādo, pugnādo. Marcia. l. 1. D. De aleator.

CORNELIA de iis qui legibus ſoluūtur. Tulit C. Cornelius trib. ple. C. Piſone, M. Glabrione COS. Ann. DCLXXXVI. Ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi CC. affuiſſent, néve quis intercederet quū de ea re ad populū ferretur. Aſconius in Cornelianā. quod eò pertinebat, vt eſſet quidem in ſenatus poteſtate dare extra ordinem imperia, legibúſq; ſoluere, ſed ita vt pòſt ad populum veteri more de ea referretur. Dio. li. 36.

CORNELIA de iuriſdictione prętorum. Hanc idem, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt eodē loco ſcribit Aſconius: Vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tunc gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſueuerant, ſuſtulit. Dio lib. 36.

CORNELIA de natali Vrbis. Tulit P. Corneliolus Dolabella COS. ſtatim poſt Cæſaris necem, Vt deinceps is dies natalis Vrbis haberetur. Appianus lib. De bello ciuil. ſecundo.

CORNELIA de M. Tul. Cic. Tulit centuriatis comitiis P. Cornelius Lentu. Conſul cum Qu. Metello, Anno DCXCVII. & cum omnibus magiſtratibus præter vnum prætorem App. Claudium, P. Clodij fratrem, & duos Trib. pleb. Sext. Attilium Serranū, & Numerium Quintium, pridie Nō. Sextiles, Vt M. Tullio Ciceroni redire in ciuitatem, veniréque in Senatum liceret. Pro domo, pro Sextio, in Piſonem, in Epiſt. fam. & alibi.

CORNELIA de limitibus. Tulit Vt per actuarios limites populo ſicut per viam publicam itineris faciundi ius eſſet. Hyginus in libello, De limitibus conſtit.

CVRIA de patrum auctoritate. Tulit M. Cur. Trib. ple. M. Fuluio, T. Manlio COSS. An. CDLV. Vt ante comitia magiſtratuum patres auctores fierent. Liuius li. 10. Cic. De claris orat. Probus De viris illuſt. idem lege Publilia cautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis de eorū imperio ferebatur, qui in prouincias mittebantur: videlicet quid cuiq; imperij, atque ornamenti attribui placeret. Poſteà verò non ab vniuerſo populo, ſed à XXX. lictoribus ad ſpeciem atq; vſurpationem vetuſtatis, hoc eſt, ad triginta veteres curias repræſentādas conſtitutis, iubebatur. Liuius li. 9. Cic. 2. Agraria in Rullum.

DECEM

Digitized by Google

D

DECEMVIRALES de 12. tab. Tulit App. Claudius decẽuir cũ collegis, Anno CCCII. Vt leges x. tabularum ratæ eſſent, eiſq; populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. Dion, lib. 10. & Liu. lib. 3.

DECIA de duumuiris naualibus. Tulit M. Decius Trib. pleb. Iunio Æmilio Coſ. Anno CDXLIII. Vt duumuiros nauales claſſis ornandæ reficiendæq; cauſſa populus iuberet. Liu. lib. 9.

DIDIA ſumptuaria. Tulit App. Claudio, Q. Metello coſ. Anno DCX. Vt vniuerſa Italia, non ſola vrbs, Fannia ſumptuaria teneretur. Vt nõ ſoli qui prandia cœnáſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, atq; omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Macrob. lib. 3. cap. 17.

DOMITIA de ſacerdotiis. Tulit Cn. Domitius Ahenobarbus Tr. ple. C. Mario III. L. Aurelio coſs. Ann. DCL. Vt non ſacerdotum collegia, vt antea, quem vellent cooptarent, ſed populi id beneficium eſſet. Cùm autem populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, rogauit vt minor pars populi, id eſt, tribus ſeptemdecim vocarentur, ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. Suet. Nerone, Velleius lib. 2. Cice. in Agraria 2. epiſt. 5. ad Brutũ, & pro Cornelio. & Aſcon. in eandem. Dio lib. 37.

DVILIA de magiſtratibus. Tulit M. Duilius Tribunus plebis, Valerio. Horatio coſs. Ann. CCCIIII. Vt qui plebẽ ſine tribunis pleb. reliquiſſet, quiſq; magiſtratũ ſine prouocatione creaſſet, tergo & capite puniretur. Liu. lib. 3. Dionyſ. lib. 10.

DVILIA Mænia de coitionibus. Tulere de collegij ſent. M. Duilius, L. Mænius tribu. pleb. Martio, Manlio coſs. Ann. CCCXCVI. Ne quis poſtea populũ ſeuocaret: qui hoc faxit, capitale eſſet. Liu. lib. 7.

DVILIA Mænia de fœnore. Tulere iidem, Vt fœnus ne maius vnciario exerceretur, Liu. lib. 7.

F

FABIA de ambitu. Tulit, Vt certus numerus ſectatorũ eſſet, id eſt, eorum qui candidatos in campum deducerent, Cic. in Muræniana.

FABIA de plagiariis. Tulit, Vt qui hominem ingenuũ vel libertinũ inuitum celauerit, vinctũ habuerit, emerit ſciẽs dolo malo: quíve in earũ qua re ſocius erit, quíque ſeruo alieno, ſeruæ've perſuaſerit, vt à dñõ dominâve fugiat, vel eũ eámve inuito vel inſciẽte dñõ dominâve celauerit, vinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius erit, iudicio pœnâque pecuniaria damnetur. l. pe. & vlt. D. ad leg. Fab. Item ne ſeruus qui plagium admiſit, pro quo dñs pœnam intulit, intra decem annos manumittatur. l. 22. D. de manumiſ. Cic. pro C. Rabirio, An de ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis, plura dicenda ſunt? Et Iuriſconſulti in pandect. item Paulus Sen. 5. cap. 7.

FABIA lex, pro formula dicitur apud Paulum lib. Sen. 3. cap. 3. impropriè, quum ea lex non fuerit, ſed actionis formula. Similiter autem Cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, in lib. De orat. 1. pro Cautiones.

FABIA de terminis. Ea legitur in libro De agrorũ conditionibus, his ferè verbis, quæ paucis quibuſdam locis correximus, Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forum,

forum, conciliabulum conſtituerit, in eo agro, qui ager intra fines eius coloniæ, municipij, fori, conciliabuli, præfecturæ erit, limites decumaniv t fiant, terminíque ſtatuantur, curato: quíque fines ita ſtatuerit, hi fines eorum ſunt, dũ ne extra agrũ colonicum territoriũ fines ducat: quiq; termini hac lege ſtatuti erunt, ne quis quẽ eorũ eiicito, néve commoueto, ſciẽs dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos eiecerit, locóve mouerit ſciens dolo malo □ xxv. in publicum eorum, quorum intra fines is ager erit, dare damnas eſto, déq; ea re curatoris, qui hac lege erit, iuriſdictio, recuperatorúmque datio addictio eſto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magiſtratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iuri dicundo præerit, magiſtratus de ea re iuriſdictio iudicisque datio addictio eſto: ínque eã rẽ is qui hac lege iudicium dederit, teſtibus publicè dumtaxat in res ſingulas x. denunciandi poteſtatẽ facito, ita vt è Repu. fidéque ſua videbitur. Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condẽmnatus erit, eã pecuniam ab eo déve bonis eius, primo quoq; die exigito, eiúsque quod receptũ erit partem dimidiam, eius cuius vnius opera maximè is condemnatus erit, partẽ dimidiam in publicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, ſi quis in eum locum terminum reſtituere volet, ſine ſua fraude licet facere: néve quid cui is ob eam rem hac lege damnas eſto.

FALCIDIA de teſtamentis. Tulit P. Falcidius Trib. pleb. Domitio, Aſinio COSS. AN DCCXIV. Eius hæc quatuor capita memorantur. Qui ciues R. ſunt, qui eorum poſt hanc legem rogatã teſtamẽtum facere volet, ei quem pecuniam quáſque res, quibúſque dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, vt hac lege licebit. Quicũque ciuis R. poſt hanc legem rogatam teſtamentum faciet, is quantam cuique ciui Ro. pecuniã iure publico dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, dum ita detur legetur, vt ne minus quàm quartam partẽ hereditatis ex eo teſtamento heredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: íſque heres, qui eam pecuniam dare iuſſus damnatúſve erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus eſt. Si quis aliter quã hac lege liceat, pecuniam dederit, legauerit, heredi quartam partẽ eius pecuniæ quæ data legata erit, ex eo teſtamẽto retinere liceto. Pau. l. j. D. ad leg. Falci. Euſeb. in Chron. Dio verò lib. 48. hoc modo, Vt heres quartam partẽ bonorũ ſibi relictorũ, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat: cetera legatariis relinquat.

FANNIA ſumptuaria. Tulit C. Fannius coss. cum M. Meſſalla. Anno DXCII. vt ludis Roman. plebeiis Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus centenos æris in ſingulos dies impẽdere liceret, decémque aliis diebus in ſingulis menſibus, tricenos, ceteris autem omnibus diebus, denos. Ne quid volucrum poneretur, preter vnã gallinã quę non eſſet altilis. Plin. lib. 10. c. 50. Gellius lib. 2. c. 24. Macr. lib. 3. ca. 17. Athenæus autem lib. 6. extremo eiuſdem, legem ſic exponit: ἐκέλευε δ' ὁ νόμος, τριῶν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι, κατὰ ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε, τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγίγνετο. ὀψωνεῖν δὲ πλεῖον

τῶν

τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμίσεως, οὐκ ἐπιτρέπει. κρέως δὲ καὶ πανὶς οὐ δεκαπέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει, καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρείων ἑψήματα.

FAVIA de terminis. Vide Fabia.

FLAMINIA agraria. Tulit C. Flaminius Trib.ple. Æmilio, Publicio coss An. D.XXI. Vt ea regio Galliæ, quæ Picenum vocatur, vnde Semones expulſi fuerant, militibus Romanis diuideretur. Poly.lib.2.

FLAVIA de Tuſculanis Tulit M. Flauius Trib.pleb. Sulpitio, Æmilio coss. An. CDXXX Vt in Tuſculanos animaduerteretur, quorum ope ac conſilio Veliterni, Priuernatéſque populo Rom. bellum feciſſent. Liu. lib.8. Antiquata ibidem.

FVRIA de Ædilibus ex patribus creandis. Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann. CCCXXCV. Vt duo Ædiles ex patribus crearentur. Liu.lib. 6.in fin.

FVRIA de iure Campanorum. Dedit Campanis L. Furius Prætor, Follio & Plautio coss. Ann. CDXXXV. quum primùm Capua in deditionem recepta Præfecti eò miſſi ſunt. Liu. lib 9.

FVRIA Attilia de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Tri. ple. An. Vt C. Mancinus quòd ſine ſenatus auctoritate pacem cum Numantinis feciſſet, iis dederetur. Cic. lib.3. Offic. Epitome lvj.

FVRIA de teſtamentis. Tulit C. Furius Trib.ple. Ne cui, niſi manumiſſoris cognato, certíſque aliis perſonis ſupra mille aſſes legare, mortiſve cauſſa donare liceret: quòd ſi quis maiorẽ ſummam ſibi legatam accepiſſet, quadruplum eius quo plus quàm licebat accepiſſet, redderet. Lata eſt aũt (vt ait Iuſt.) legis 12.ta. coërcendæ cauſſa: qua vti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita ius erat. Cicero pro Balbo, & Ver.3. Iuſtinian. De leg. Falc. Vlp. cap. Inſt. 1. & 28.

FVRIA Caninia de manumiſſione. Tulere opinor, P. Furius Camillus, C. Caninios Gallus coss. An. DCCLII. vt in teſtamento ex tribus ſeruis non plures quàm duos manumittere liceat, vſque ad decem, dimidiã partem: à decimo ad triginta tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceat, æquè vt ex priori numero: à triginta vſque ad centum, quartam partem, æquè vt decem ex priore numero liberari poſſint: à centum vſque ad quingẽtos, partẽ quintam ſimiliter, vt ex antecedẽti numero 25. poſſint fieri liberi: eadémq; præcipit ne plures numero quàm 100. ex cuiuſquã teſtamẽto liberi fiãt. Eadẽ lex cauet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim dentur. Hæc ex Inſt. Vlpian. titu. 1. Paulo Sententia. 4. Caij Inſt.

FVSIA de comitiis. Tulit P. Furius, ſiue Fuſius Conſul cũ Sexto Atilio, An. DCXVII. Vt certis diebus, qui tamen faſti eſſent, agi cum populo non liceret. Cicer. in Sextiana, In orat. poſt reditum, De prouin. conſ. & alibi frequentiſſimè. Latã illo tempore Cice. in Piſoniana teſtatur: qui centum annis dixit, pro circiter c. annos.

FVSIA de comitiis. Tulit Q. Fuſius Calen. Prætor, C. Cæſare, M. Bibulo coss. Ann. DCXCIV. Quum in tributis comitiis omnium ſimul ſuffragia confunderentur, itáq; fieret, vt ſingula genera de ſuffragiorũ euẽtu ſic inter ſe cõtenderent, vt quod rectè ſtatutũ eſſet, id ſuo ſuffragio factũ dicerent, ꝙ ſecus, in alios reiicerent. Tulit vt ſingula genera ſuffragiũ

Digitized by Google

ſeorſim ferrent, quò ſentētiæ internoſci poſſent. Hoc modo ſingulorum generum ſuffragia ſeorſim renunciabantur. Dio lib. 38.

G

GABINIA de nocturnis cœtibus. Tulit, vt qui conciones vllas clandeſtinas in vrbe cōflauiſſet, more maiorum capitali ſupplicio multaretur. Ex orat. Porc. Latronis in Catil.

GABINIA de ſuffragiis. Tulit A. Gabinius Trib. pleb. Piſone, Popilio coss An. DCXIV. Vt comitiis quibus magiſtratus crearentur, populus non voce, ſed tabella ſuffragium ferret. Et quo id liberius eſſet cautum eſt, Ne quis inſpiceret tabellam, ne rogaret ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudicium ſuum in magiſtratibus creandis populus haberet. Cice. De leg. lib. 3. Et in lib. de ami.

GABINIA de piratis perſequendis. Tulit A. Gabinius Trib. ple. Metello, Marcio COSS. An. DCLXXXV. vt bellum aduerſus piratas Cn. Pōpeio in trienniū ita mandaretur, vt toto mari quod eſt intra columnas Herculis, & in maritimis prouinciis vſq; ad quadringenteſimū à mari ſtadiū poteſtatem haberet imperandi regibus, præſidibus, ciuitatibus, vt ſe rebus omnibus ad eius belli adminiſtrationē neceſſariis iuuarent. Pedian. in Corne. Velleius [illegible] Dio lib. 38. Plutar. in Pompeio, & Cic. de L. Manilia, & in orat. poſt redi. in Senat. Appia in Mithrid.

GABINIA de ſenatu habendo. Tulit, vt ex Cal. Febr. ad Cal. Mart. quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. Cicero in Epiſt. ad Q. Frat. lib. 11. epiſt. 11.

GABINIA de vſuris. Tulit, ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ verſura facta eſſent ſumptæ, ne ſ. prouinciales homines à Roma exhaurirentur, ne grauior vſura quàm centeſima exigeretur, ſed & præter amiſſam ſortem certam pœnam ſanciebat. Cic. lib. Epiſt. ad Att. 6.

GELLIA & Cornelia de ciuitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus COSS. Ann. DCLXXXI. Vti ciues Ro. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſingulatim ciuitate donauerit. Cicero pro Balbo.

GENVTIA Æmilia de clauo pangendo. Tulere ex s.c Cn. Genutius, L. Æmilius coss. An. CCCXC. vt, qui Prætor maximus ſit, Idib. Septemb. clauum pangat. Liuius lib. 7. vbi addit, Legē ætate ſua fuiſſe priſcis litteris verbiſq; ſcriptam, clauúmque, quia raræ per ea tempora litteræ erant, notam numeri annorum fuiſſe, eóque Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerua inuentus ſit.

GENVTIA de fœnore. Tulit L. Genutius Tri. ple. C. Martio IV. Q. Seruilio COSS. Ann. CDXI. Ne fœnerare liceret. Liu. lib. 7.

GENVTIA de magiſtratibus. Tulit idem Martio, Seruilio COSS. An. CDXI. Ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duos magiſtratus vno anno gereret, vtiq; liceret, Conſules ambos Plebeios creari. *Liu.* lib. 7.

GLITIA de teſtamentis. Citatur Caius ad legem Glitiam in lib. 4. D. de inoff. teſta. Mendosè meo iudicio, qum Glitia non nomē, ſed cognomē ſit, vt ex Faſtis intelligitur. Vidēdum igitur an Titia rectiùs legeretur, quæ de pupillorum rationibus lata eſt, quò Caij ſententia pertinet.

HIR

Digitized by Google

H

HIRCIA, de Pompeianis. Tulit A. Hircius, vt Pompeiani ad dignitates non admitterentur. Et epiſt. Anto. Philip. 13.

HORATIA Valeria de plebiſcitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius coss. An. CCCIV. Vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populus teneret. Liu. lib. 3. Dio 11. quod poſtea lege Hortenſia, & Publilia confirmatum eſt.

HORATIA de magiſtratibus ſacroſanctis. Tulit idem, vt qui Tri. pleb. Ædilibus, iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæq; venum iret. Liuius li. 3. Dio lib. 5.

HORATIA de Caia Tarratia, virgine Veſtali. Tulit, vt certi honores ei tribuantur, in his vt teſtabilis eſſet; vt ſi quadraginta ann. nata ſacerdotio abire, ac nubere voluiſſet, ius ei poteſtáſque exaugurandi atq; nubẽdi eſſet, munificentiæ & beneficij gratia quòd campum Tiberinum ſiue Martiũ populo Rom. condonaſſet. Gell. lib. 6. c. 7. Plutar. in Publicola, vbi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA de nundinis. Tulit, vt nundinæ, quæ priùs erant feriæ, faſtæ eſſent: vti ruſtici, qui nundinandi cauſa in vrbem veniebant, lites componerent. Macrob. lib. Satur. 1. cap. 16.

HORTENSIA de plebiſcitis. Tulit Q. Hortenſius, Dictator ſeditionis ſedandæ cauſſa creatus, Ann. CDLXVII. Vt eo iure ꝙ plebs ſtatuiſſet omnes Quirites tenerentur: quum antea Patricij nõ tenerẽtur. Gell. li. 15. c. 27. Florus Epit. 11. Pli. li. 16. c. 10. Auguſt. li. 3. de ciuita. Dei, ca. 17. quod poſtea lege Publilia confirmatum eſt.

HOSTILIA de furtis. Tulit A. Hoſtilius Conſul cum A. Atilio, An. DLXXXIII. Vt furti agere liceret eorum nomine, qui apud hoſtes eſſent, aut Reip. cauſa abeſſent, quive in eorum cuius tutela eſſent. Inſtit. de iis per quos ag. poſ. Hinc illæ Hoſtilianæ actiones, i. formulæ apud Cic. libr. de orat. j vbi de militis teſtamento agitur.

I

ICILIA de Auentino. Tulit L. Icilius Trib. ple. Valerio, Sp. Virginio COSS. An. CCXCVII. Vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν. ὅσα δὲ βιασάμενοί τινες ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήσαντο, κομισαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι τῷ δήμῳ παραδιδόναι. τὰ δ᾽ ἄλλα ὅσα ἦν δημόσια, χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι. i. quæ priuati quidam iure quęſita poſſidebãt, ea ꝑ domino poſſiderent: quæ verò vel vi, vel clàm accepta ędificiis occuparãt, ea recuperatis impẽſis quas arbitri ſtatuiſſent, populo redderent, cætera verò, quæ publica eſſent, ea populum ſine precio recipere, & inter ſe diuidere. Dionyſ. lib. 10. & Liuius lib. 3.

ICILIA de Trib. ple. tulit. Sp. Icilius trib. ple. T. Geganio, P. Minutio COSS. An. CCLXI. Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ μεσολαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς, αἰτηθεὶς εἰς ἔκτισιν ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν δ᾽ ἀμφισβητούντων πρὸς ταύτας τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ δήμου. i. tribuno ad populum concionanti

Digitized by Google

nanti,ne quis contradicito, néve eum interpellato. Qui contrà faxit,prædes Tribunis dato ſe multam quam ipſi irrogabunt ſoluturum : qui prædes non dederit, capital eſto : familiáq; eius ſacra eſto.Si quid ei in multis cõtrouerſiæ, populi iudiciũ eſto. Dio.li.7.

IVLIA de ciuitate. Tulit Sext. Iulius Cæſar cos.cum L. Martio, ann. DCLXII. Vt ciuitas ſociis & Latinis omnibus qui arma deponerent daretur. nam Italici belli reſtinguendi cauſſa lata eſt. Additur in Orat. pro Balbo, Qui fundi facti eſſent.Gell.lib.4. cap. 4.Appianus lib.de bell. ciuil. j. Eutropius.

IVLIA de prouinciis. Tulit C.Iulius Cæſar conſul cum Bibulo, DCXCV. Vt Achaia, Theſſalia, cuncta Græcia liberæ eſſent,neq; in iis magiſtratibus pop.Rom.ius dicere liceret.Cic.Pro domo ſua, in Piſon.& de prou. conſul. Item vt Magiſtratibus trãſeũtibus, eorũq;comitibus fœnũ aliáque ab oppidis & vicis ſubminiſtrarẽtur. Ad Att.lib.5.& in Piſon. Itẽ duabus in ciuitatibus prouinciæ ſuæ Magiſtratus decedentes rationes ſuas relinquerẽt:eaſdẽq;totidem verbis ad ærarium referrent. Cic. Epiſt.fam.lib.5.epiſt.20.in Piſon. Itẽ,Ne coronarium aurum iis qui prouincias obtinerent,vel decerni, vel ab iis accipi liceret, niſi decreto triumpho. Cic. in Piſon. Ne quis aut de prouincia exercitus deduceret,aut bellum ſua ſponte iniuſſu populi, aut Senatus gereret.in Piſonem.

IVLIA Agraria.Tulit idem eodem tempore, vt ager Stellas, maioribus conſecratus,item Campanus ad ſubſidia Reip. vectigalis relictus,plebi diuiderẽtur. Diuiſit extra ſortẽ xx.millib⁹ ciuiũ,quibus terni pluréſq; liberi eſſent. Velleius lib.2. Plutarch. in Pomp. & in Cæſar. & in Cat. Vtic. Dio 38. Aliã præterea Calliſtratus cõmemorat in l.3. D.term. mot. Vt qui terminos ſtatutos extra ſuũ gradũ fineſve dolo malo mouerint, in ſingulos terminos quos eiecerint, locóve mouerint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur, eiúſque rei actio petitio ei qui volet detur.

IVLIA de vi.Tulit idem,Vt ei qui de vi damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur, Cice.Philip.j.

IVLIA maieſtatis. Tulit idem, vt ei qui maieſtatis damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur.Cice. Philip.j.

IVLIA iudiciaria. Tulit idem, vt iudicia ad duo genera iudicũ redigerentur, equeſtris ordinis & Senatorij. Tribuni verò ærarij, quod erat tertium, tollerentur. Suetonius in Cæſare. Meminit Gellius lib.14. cap.2. Dio lib.43.

IVLIA de ſacerdotiis.Tulit idem, vt in cooptandis ſacerdotibus etiã abſentium ratio haberetur. Patet ex lib.j.epiſt.ad Brutum.

IVLIA repetundarum. Tulit idẽ,vt ex Vatiniana & Sextiana intelligitur, Ne cui, qui in prouincia cum poteſtate imperióve eſſet, pecuniam capere,conciliare liceret,extrà quàm ſi ad tẽplũ moni-mentúmque capiat.Cicer.epiſt.j. ad Q.fra.& epiſt.j.lib.vj. ad Atti. vt ab iis exigeretur pecunia, ad quos ea, quã is ceperit qui dãnatus ſit,peruenerit, vt tranſeuntibus magiſtratibus eorúmq; comitibus fœnũ aliáq; ab oppidis & vicis ſubminiſtrarentur. vt iidẽ quũ de prouincia decederent, rationes in prouinciæ duabus ciuitatibus quæ ipſis maximè viderentur relinquerẽt, & totidem

verbis

verbis, ad ærarium referrent. Ne qui cum imperio eſſent, iniuſſu populi aut ſenatus de prouincia exirēt, exercitū educerent, bellū ſua ſponte gererēt, in regnū alienum accederēt. Cic. pro Poſtumo. In epiſt. li. 5. epiſt. 20. & in Piſoniana. Item, Ne quis in magiſtratu, poteſtate, curatione, rogatione, vel quo alio officio, munere, miniſterióve publico, quíve ex cohorte cuius eorum eſt, pecuniam ob iudicandū, decernēdúmve accipiat, vel quo magis aut minus quid ex officio ſuo faciat: ne qs ob militē legēdū, mittēdúmve, æs accipiat: neve quis ob ſententiā in ſenatu conſiliove publico dicendam, pecuniā accipiat, vel ob accuſandū, vel nō accuſandum, vtq; vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineāt: néve plus doni muneris in anno accipiant, quàm quod ſi aureorum 100. ne quis ob iudicē, arbitrúmve dandū, mutandū, iubēdúmve vt iudicet: néve ob non dandū, non mutandū, non iubendum vt iudicet: néve ob hominē in vincula publica coniiciēdū, vinciendū, vincirive iubendum, éxve vinculis dimittendū: néve quis ob hominem condemnandum, abſoluendúmve: néve ob litē æſtimandā, iudiciúmve capitis pecuniæ've faciēdū, vel non faciēdū aliquid accipiat, néve in acceptū feratur opus publicū, frumentū publicè dandū, præbendū, approbandū, ſarta tecta tuēda, antequā perfecta, probata, præſtita lege erūt, vt venditiones locationes eius rei cauſa pluris minoríſve factæ, irritæ ſint, néve vſucapi ea res poſſit, priuſquā in poteſtatem eius à quo profecta ſit, heredíſue eius veniat. Hæc ex Pandectis.

IVLIA de ſacerdotiis. Tulit idem, vt abſentis haberi rationem liceret. Cicer. Epiſt. 5. ad Brutum.

IVLIA de prouinciis. Tulit idem Dictator, Ne prouinciæ prætoriæ plus quàm annum, neu plus quàm biennium Conſulares obtinerentur. Cic. Philipp. 1. & 3. & 8. item Dio libro 43.

IVLIA de legibus Cæſaris. Tulit idem, Vt ej qui in ſuas leges non iuraſſet, capitale eſſet. Appianus De bell. ciuil. ij.

IVLIA de fœnore. Tulit idem, Vt diſiecta nouarū tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, debitores creditoribus ſatisfacerent per æſtimationē poſſeſſionū, quanti quaſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducta ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratū aut perſcriptū fuiſſet: qua cōditione quarta ferè crediti deperibat. Sueto. in C. Cæſare, Cæſar lib. 3. de bel. ciuil. Eadem de modo credēdi poſſidendique intra Italiam cauebatur, Tacitus libro quinto.

IVLIA de colonis. Tulit idem, Vt ager Campanus viginti millibus ciuium extra ſortem diuideretur, eóque coloniæ deducerentur. Sueton. Iulio, & Auguſto.

IVLIA de vi publica & priuata. Tulit C. Iu. Octauius Auguſt. In eos qui vim armis aut ſine armis feciſſent. Hoc enim eſt vim publicam, aut priuatā admittere. Florus Epit. cxx. Sueto. in eius vita. Hanc legem Iuliam publicorū & Iuliam priuatorū appellat Vlp. in l. ſi præſes, 32. D. de pœn. & l. j. D. vnde vi. Eadem præterea l. cauebatur, ne rē vi poſſeſſam vſucapere liceret. l. 33. §. 2. D. de vſurp.

IVLIA maieſtatis. Tulit idē. Qua tenetur is cuius opera dolo malo conſilium initum erit, qua obſides iniuſſu principis interciderent,

rẽt, qua armati homines cum feſis lapidibuſve in vrbe ſint, conueniántve aduerſus rempublicã, locáve occupẽtur vel tẽpla, quáve cœtus conuẽtúſve fiat, hominéſve ad ſeditionem conuocentur: cuiúſve opera, conſilio, dolo malo conſilium initum erit, quo quis magiſtratus populi Romani quíve imperium poteſtatémve habet occidatur, quáve quis contra Rẽpublicã arma ferat: quíve hoſtib. populi Romani nũciũ, litteráſve miſerit, ſignúmve dederit fecerítve dolo malo, quo hoſtes populi Romani conſilio iuuẽtur aduerſus rẽpublicã, quíve milites ſollicitauerit conſiderauerítve, quo ſeditio, tumultúſve aduerſus rẽpublicã fiat. Quíve de prouincia cùm ei ſucceſſum eſſet nõ diſceſſit, aut qui exercitũ deſeruit, vel priuatus ad hoſtes perfugit. quíve ſciẽs falſum conſcripſit, vel recitauerit in tabulis publicis: nam & hoc ca. 1. leg. maieſtatis enumeratur. Quíve in bellis ceſſerit, aut arcẽ tenuerit, aut caſtra conceſſerit, quíve iniuſſu principis bellum geſſerit, delectúmve habuerit, exercitũ cõparauerit, quíve cùm ei in prouincia ſuccesſũ eſſet, exercitũ ſucceſſori nõ tradidit: quíve imperium exercitúmve populi Romani deſeruerit: quíve priuatus pro poteſtate magiſtratúve quid ſciẽs dolo malo geſſerit: quíve quid eorũ, quæ ſuprà ſcripta ſunt, facere curauerit. Cuiúſque dolo malo iureiurando quis adactus eſt, quo aduerſus rẽpublicã faciat, cuiúſve dolo malo exercitus populi Romani in inſidias deductus, hoſtibúſve proditus erit: factúmve dolo malo cuius dicitur, quominus hoſtes in poteſtate pop. Romani veniãt: cuiúſve opera dolo malo hoſtes popul. Rom. cõmeatu, armis, telis, equis, pecunia, aliáve qua re adiuti erunt: útve ex amicis hoſtes pop. Rom. fiant: cuiúſve dolo malo factum erit, quo rex exteræ nationis pop. Rõ. minus obtemperet: cuiúſve opera dolo malo factum erit quo magis obſides, pecunia, iumenta hoſtibus pop. Rom. dentur aduerſus rempublicam. Item qui confeſſum in iudicio reum & propter hoc in vincula coniectũ emiſerit.

IVLIA de ambitu. Tulit idem, Vt qui petiturus magiſtraũt, vel prouinciam, vel ſacerdotum turbam ſuffragiorum cauſſa conduxerit, ſeruos aduocauerit, aliámve quã multitudinẽ cõduxerit, cõuictus vt vis publicę reus in inſulam deportetur. Sue. in Au. Pau. Sen. 5. c. 32. & in Iur. Pan. Diuersũ tamen Dio tradit li. 56. Vt qui magiſtratum ambiiſſent, quinquenniũ à magiſtratibus arcerentur. quod ipſum Zonaras li. 11. ſecutus eſt.

IVLIA de maritãdis ordinib. Tulit idem, Ne cœlibes, niſi qui genere eſsẽt ꝓximi, quicquã ex teſtamẽto ciuis Ro. caperent: néve orbi pluſquã dimidium eorũ quæ relicta eſsẽt. Hoc ex Euſeb. Niceph. & Sozomene, & l. 1. C. de infir. pœ. cœli. Ne cõiux cõiugis teſtamẽto niſi decimã relictorũ partẽ caperet, fiſcus reliquas nouẽ. Vl. c. Inſt. 15. l. 1. C. de his qui ſe def. li. x. l. 2. C. de infirm. pœ. cœli. Fœminis, inquit Vl. lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationẽ: à diuortio 6. mẽſium, lex autẽ Papia, à morte viri, triennij, à repudio anni & ſex menſiũ. Vlp. c. 14. Sue. in Aug. Vt priori ex conſulib. faſces ſumẽdi poteſtas ſit, qui plures liberos quã collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit: ſed ſi par vtriq; numerus liberorũ eſſet, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, pręferatur:

feratur: ſi verò ambo & mariti & patres totidē liberorū sūt, tū ille priſtinus honos inſtauretur, & q maior natu eſt, prior faſces ſumat. Gel. li. 2. c. 15. Vt ſi liberta ab inuito patrono diuerteret, alij nubere inuito patrono nō poſſet. Vt iuſiurandū quod liberto impoſitū eſt, ne vxorem ducat, ei remittatur. l. 6. §. 3. De iure pat. l. 1. D. vnd. vir & vxor. Ne ſenatores eorúmve liberi, libertinas, & q̄ ipſe, quarúmve pater materve artē ludicrā fecerit, item ex numero corpore q̄ſtū faciētiū vxorē ducant. Ceteri autē ingenui prohibentur ducere lenā, à lenone lenáve manumiſsā, & in adulterio deprehensā, & iudicio publico damnatā, & quæ artē ludicram fecerit. Pau. l. 44. D. de ritu nu. Marcia. aūt in l. 19. eo. ſcribit, c. 15. fuiſſe, Vt qui liberos quos habēt in poteſtate, iniuria prohibuerint vxores ducere, vel nubere, à magiſtratibus cogantur in matrimoniū collocare, & dotare. Vt patriciis liceret libertinas vxores ducere: p̄terquā ſi ſenatores ſenatorúmve liberi eſſent. ne qua ſpōſalia rata eſsēt, niſi ſtatim exacto biennio nuptiæ fierent, hoc eſt ne puellæ 10. an. minores, quarū annus ætatis 12. maturus cōiugio habebatur. Zonaras lib. 11. Hæc autem lex in libris noſtris interdum Iulia tantùm, interdum Papia, interdum Iulia Pappia, interdum Pappia Poppea dicitur.

IVLIA de viceſima. Tulit idē, Vt q̄ hereditates, legata & donationes mortis cauſſa ad alienos, aut locupletes peruenirēt, earū pars viceſima ad fiſcū p̄tineret. Vt teſtamēta in municipiis, colonis, oppidis, p̄fectura, vico, caſtello, cōciliabulo facta, in foro vel baſilica, præſentib. teſtib. vel honeſtis viris inter horā 2. & 10. diei recitētur, exēplóq; ſublato ab iiſdem rurſus magiſtratibus obſignato, quorum præſentia conſtat apertum. Vt teſtamentum ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiatur, hoc eſt, à præſentibus intra triduum vel quinque dies, ab abſentibus quoq; intra eos dies, cùm ſuperuenerint. Vt teſtes vel maxima pars eorū adhibeantur, qui ſignauerint teſtamentum, ita vt agnitis ſignis, rupto lino aperiatur & recitetur. atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archiuum redigatur, vt ſi quando exemplum eius interciderit, ſit vnde peti poſſit. Dio lib. 38. & Pau. Sentent. 4. titulo ſexto.

IVLIA de iudiciis. Tulit idē, qua formam iudiciorū tum publicorum tum priuatorū præſcripſit. Gel. li. 14. c. 2. Vt qui nomen alicuius deferrēt, locū, annū, & mēſem, quo crimē admiſſum erit, deſignēt. l. 3. De accuſ. Ne eodē tempore, de duobus reis quis quæreretur, niſi ſuarū iniuriarū cauſſa. l. 12. eo. Ne inuito denūcietur, vt teſtimoniū dicat aduerſus ſocerū, generū, vitricū, priuignū, ſobrinū, ſobrinam, ſobrino natum, eoſve qui priore gradu ſint. Item ne liberto ipſius liberorum eius, parentū, viri, vxoris: itē patroni, patronæ: & vt ne patroni patronæ aduers⁹ libertos, neq; liberti aduerſus patronū cogātur teſtimonium dicere. l. 4. D. De teſtib. Vt inter priuatos qui in iudicē conſenſiſſent, iuris dicendi ei iudici poteſtas eſſet. l. 3. §. 1. D. De iud. Ne qui iudex ſit, arbitrium recipe eius rei, de qua iudex eſt, in ve ſe promitti iubeat. l. 9. de arb. Ne minor annis viginti iudicare cogatur. l. cum le. 41. D. De arbit. Vt ſaturnalibus. triduo feriæ ſeruarentur. Macrob. lib. 1. c. x. Eandem

Digitized by Google

dem etiam latũ opinor, vt certus patronorum numerus eſſet. Meminit Aſconius in argumẽto pro Scauro. Et ſi quis reus vel accuſator domum iudicis ingrediatur, per legẽ Iuliã iudiciariã in legem ambitus cõmittit. l. j. D. de ambit. Itẽ ne iudices ſuo anno in alienas ædes ingrediantur. Dio li. LIV.

IVLIA Caducaria. Tulit, opinor, idem, & eiuſdem legis hæc duo fuere capita, Vt ſi nemo ſit ad quem bonorũ poſſeſſio pertinere poſſit: aut ſit quidem, ſed ius ſuũ amiſerit, bona publicentur. Vlp. ca. Inſtit. 28. Idẽ l. 4. §. eodem, D. De fideic. li. Quare & ſi caducariis legibus bona delata ſint, idẽ erit probandum. Sic enim locum hunc nobis reſtituit Iacob. Cuiacius, vir acri ingenio, eximiaque doctrina præditus. Eandem legẽ Iuliam ſignificat Iulianus leg. XCVI. §. 1. De legat. & fid. li. j.

IVLIA de adulteriis. Tulit idem, Si quis ſtuprũ adulteriumque faceret, ſciens, dolo malo. Suet. in Auguſto, & Iuriſconſulti tit. Ad leg. Iuli. de adult. Cornelius Tacitus lib. 2. Huius caput etiam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium inuita vxore alienet: néve id etiam eius voluntate oppigneret. Paul' lib. Sent. 2. capi. 22. & Iuſtin. ſub tit. Quibus alien. licet.

IVLIA Theatralis. Tulit idem, Vt equitibus Ro. quibus ipſis parentibúſve equeſter cenſus vnquam fuiſſet, in quatuordecim ordinibus lege Roſcia Theatrali conſtitutis conſidere liceret. Sueton. Auguſto. Plin. lib. 33. cap. 2.

IVLIA ſumptuaria. Tulit idem, Vt profeſtis diebus ducentos numos in conuiuiis conſumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibuſdã feſtiuis trecentos, nuptiis autem & repotiis H-S. millies. Gellius lib. 2. cap. 24.

IVLIA de manumiſſionibus. Tulit idem, Vt Imperator, cùm ſeruum manumittit, non vindictam imponat, ſed ſimpliciter liberum eſſe iubeat. Paulus l. apud eum. 14. D. manumiſſ. Qua lege tam manumiſſoris, quàm manumiſſi ætatem definiuit, iuráque quibus patroni aduerſus libertos vterentur, conſtituit. Dio lib lib. 55.

IVLIA de veneno. Nominatur à Sueton. in Nerone.

IVLIA peculatus. Tulit idem, Ne quis ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve auferat, néve intercipiat, néve in rẽ ſuam vertat: néve faciat quo quis auferat, intercipiat, vel in rem ſuam vertat: niſi cui vtique lege licebit, néve quis in aurum, argentum, æs publicũ quid indet, néve immiſceat: néve quo quid indatur, immiſceatur, faciat ſciens dolo malo, quo id peius fiat. Vlp. l. j. D. eo.

IVLIA de reſiduis. Tulit idem, Ne quis eam pecuniam quæ in vſum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, priuatim retineat. l. 2. D. ad leg. Iul. pecul.

IVLIA Titia de tutoribus. Tulere, Vt prouinciarum præſides mulieribus pupilliſve tutores nõ habentibus, tutores darent. Iuſtin. De Atil. tut. & Vlp. ca. Inſt. 11.

IVLIA de ceſſione bonorum. Tulit, Vt qui ſine dolo ſuo malo æri alieno ſatisfacere non poſſet, bonis ſuis cedendo liberaretur. l. 4. C. Qui bon. ced. poſſ. & in Cod. Theodoſiano, lib. 4. tit. Qui bonis ex lege Iulia ceder. poſſunt.

IVLIA Miſcella de teſtamentis. Tulere, vt coniugi ſuperſtiti legatum ſibi à demortuo ea lege ne iterum nuberet, ita capere ius eſſet, ſi intra annum iuraret ſe liberorum quærendorum cauſſa

velle nubere. Iuſtin. tract. de indicta viduitate, & l. Iulia Miſcella tollenda. lib. 6. Cod. titu. 40. & Nouell. conſt. 22. Vbi Iulium Miſcellam eius legis auctorem nominat: reclamante (vt mihi quidem videtur) tota antiquitate: quin etiam, quod eodem loco L. Mutium Scæuolam ſcribit legi cautionem appoſuiſſe, vt anno præterito coniunx aliter legatum capere non poſſet, quàm ſi cautionem dediſſet, ſe ad ſecundas nuptias non peruenturam, falſum opinor: ſed ita cautionem interpretor, vt ad hoc quoque negotium Mutianæ cautionis vſus adhiberetur.

IVLIA Plautia de Vſucapionib. vide IVLIA de vi, & Plautia de vi. Ne res vi poſſeſſas vſucapere vllo tempore liceret. Iuſtinia. De vſucap. lib. j. Inſt.

IVLIA SEMPRONIA: de limitibus. Tulere, vt per actuarios limites populo eundi ius eſſet, ſicut per viam publicam. Hyginus in libello de limitib. conſtit. Apud Frontinum autem Tiberij Cæſaris conſtitutio legitur, ex qua hæc ſumpſimus. EST & aliud monumentum, quod non longè ab ædibus vel itinere publico conſtitutum, id eſt, iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & Decumanis conſtitutum eſſe monſtratur, quod rationem finium recipere videtur, id eſt, concurrentium linearum atque ſecantium ſe inuicem, & ordinem in vtroque cuſtodit, limitum rationem diſcernens.

IVNIA PETRONIA, de libertate. Tulere C. Iunius Cæſonius, Petronius Turpillianus Conſules. Anno IↃCCCXIII. vt ſi diſſonantes pares iudicum exiſtant ſententiæ, pro libertate pronuncietur. Hermoge. l. 24. ff. de Manum. Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de ſeruis ſuo loco infrà numeratur.

IVNIA de Trib. ple. vide Sacrata.

IVNIA Licinia, de legib. Tulere D. Iunius, & L. Licinius COSS. anno vrbis IↃCXCI. vt leges Trinundino ante promulgarentur, quàm ad populum ferrentur. Cicero 5. in Anton. 1. & 4. Epi. ad Attic. in Vatinium, & pro Dom. ſua.

IVNIA de Regio & conſulari imperio. Tulit L. Iunius Brutus ſolus Conſul, Anno CCXLIII. Vt imperium Tarquinio abrogaretur, vt ipſe idem cum coniuge ac liberis, itémque omnes Tarquiniæ gentis exularent: Vt capitale eſſet ſi quis de iis reuocandis mentionem faceret: Vt regio Imperio abrogato, Conſules duo regia poteſtate quotannis comitiis centuriatis è populo crearentur. Dionyſ. lib. 4. Liuius lib. 2.

IVNIA Vellea de heredum inſti. Tulere, vt qui Teſtamentum faceret, is omnem virilis ſexus, qui ei ſuus heres futurus erit. cum naſceretur, inſtituendi, exheredandíve poteſtatem haberet, etiam ſi viuo teſtatore naſceretur. Item vt ſi quis ex ſuis heredibus ſuus heres eſſe deſineret, liberi eius & cæteri in locum ſuorum ſui heredes ſuccederent. Scæuola l. Gallus. 29. de Liber. & poſthum.

IVNIA Norbana de Libertinis. Tulere M. Iunius Silanus, L. Norbanus Balb. COSS. Anno D. CC. LXXI. vt ij ſerui qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Rom. ſed eorum iure quo Latini coloni eſ-

ſent. Vt ſi Latinus ciuem Romanam vel Latinam vxorem duxerit, teſtatione interpoſita, quòd liberorum quærendorum cauſſa vxorem duxerit, poſteà filio filiâve nato, natáve, & anniculo facto poſſit apud prætorem vel præſidem prouinciæ cauſſam probare, & fieri ciuis Romanus, tam ipſe quàm filius filiáve eius & vxor, ſi & ipſa Latina ſit. Vt Latinorum legitimæ ſucceſſiones nullæ prorſus eſſent, ſed eorum bona manumiſſores tanquam ſeruorum peculia ſibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Romanæ non ante haberent, quàm ius aureorum annulorum, aut natalium reſtitutionem à principe impetraſſent. Vlpia in Inſtit. tit. 3. Iuſtin. §. 5. de Succeſſ. libe. & Nouell. 78.

L

LABIENA de Sacerdotiis, Tulit T. Labienus Trib. pleb. Cicer. & Antonio COSS. Anno vrb. IↃCXXCVII. Vt ius creandorum ſacerdotum penes collegia eſſet ex vetere lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. Dio libro 37.

LAETORIA de minoribus. Tulit, Vt iis, qui furioſi vel prodigi eſſent, curatores darentur: qui eos circunſcripſiſſent, iudicio publico tenerentur. Cicero 3. offic. & 3. de Nat. Deor. quibus tamen locis, alij Latoria, alij Lectoria, alij denique Plectoria legere malunt. & Capit. in Anton. philoſ. Ne à minoribus vigintiquinque annis ſtipulari liceret, hoc eſt ne ſtipulatione obligari poſſent. Sueto. in quarto prætorum, apud Priſcianum lib. 8. Et hoc illius caput meo iudicio Plautus ſignificat in Pſeudolo, vbi Callidorum adoleſcentulum ſic introducit differentem, Act. 1.

Nimis miſer ſum, nummũ nuſquam reperire argenti queo,
Ita miſer & amore pereo & inopia argentaria.

Et infrà ſtatim,

Perij, annon tam lex me perdit quinauicenaria?
Metuunt credere omnes.

Profertur in eandem ſententiam à Conſtantino in l. 2. Cod. Theo. de Donationibus.

LICINIA & Mutia de peregrinis. Tulere L. Licinius Craſſus & Qu. Mutius Scæuola coss. Anno Vr. 655. Vt ſocij Latini Romanæ ciuitatis iure priuati, ſuas in ciuitates redigerentur. Cicero de Clar. orator. 3. Offic. 2. de Orat. pro Cornel. Balb. pro Sextio, Aſconius in orat. pro Cornel. Appian. lib. 1.

LICINIA de Sodalitiis. Vt in Sodalitiis iudices ab accuſatore ex tribubus ederentur. Cicero pro Plancio, & 8. Famil.

LICINIA Æbutia, de legumlatoribus: Tulere, Vti ne ei qui legem de curatione poteſtatéve aliqua tulerit, eiúſque collegis, cognatis, affinibus, ea poteſtas curatione mandaretur. Cicero j. contra Rull. & pro Domo ſua ad Pontifices.

LICINIA Rogatio de Sacerdotiis. Promulgauit Qu. Licinius Craſſus: vt ſacerdotum cooptatio ab ipſorum collegio ad populum transferretur. Cicero de amicitia.

LICINIA de Fœnore. Tulit C. Licinius Stolo Tribun. Pleb. Furio, Clœlio &c. Trib. milit. Anno vrb. CCCLXXVI. vt deducto eo de capite, quod vſuris pernumeratum

ratum eſſet, triennio æquis portionibus perſolueretur. Liuius libro ſexto.

LICINIA de magiſtratibus è plebe creandis. Tulit idem, Ne Tribunorum militum comitia fierent, ſed conſulum, & vtique alter ex plebe crearetur. Liuius lib 6.

LICINIA Agraria, Tulit idem, Æmilio, Valerio &c. Trib. milit. Anno CCCLXXVI. Ne quis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris poſſideret. Varro libro j. de re Ruſtica, Colum. libr. j. cap. 3. Liuius lib. 6. Appia. libro j Bell. ciuil. A. Gell. lib. 20. cap. j. Valer. libr. 8. c. 6. Plin. libro 18. c. 3. Velleius libr. 2. Plutarch. In Camillo & in Gracchis. Videtur de ſeptem iugeris viritim diuidendis cauiſſe, Nam Columella lib. j. Poſt exactos, inquit, reges Liciniana illa ſeptē iugera, quæ plebis Trib. viritim diuiſerant, maiores quæſtus antiquis retulere, quàm nunc nobis ampliſſima veruacta.

LICINIA Sumptuaria. Tulit P. Licinius Craſſus Diues cos. cum Cn. Lentulo, anno DCLVI. vt Kal. Nonis, Nundinis Romanis, cuiq; in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſſa conſumere liceret. Nuptiis ducenos, ceteris vero diebus, qui excepti non eſſent, tricenos: cùm & carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libram concederet. Macrob. libr. 3. cap. 17. A. Gellius lib. 2. cap. 24. Cicer. 7. famil. Et Feſtus, Centenariæ pœnæ dicebantur in quas lege Licinia non plus centuſſibus præter terræ nata impendebatur, id eſt, centum aſſibus, qui breues nummi erant ex ære.

LICINIA Caſſia, de bello Perſei. Tulere Licinius, Caſſius coss. anno conditæ Romanæ vrbis 582. Vt quod Perſeus Philippi filius Macedonum Rex aduerſus fœdus cum patre Philippo ictum, & ſecum poſt mortem eius renouatum, ſociis populi Rom. arma intuliſſet, agros vaſtaſſet, vrbéſque occupaſſet: quódque belli parandi aduerſus popul. Rom. conſilia iniſſet, arma, milites, claſſem eius rei cauſſa comparaſſet: vt ni i de iis rebus ſatisfeciſſet, bellum cum eo iniretur. Liui lib. 42.

LICINIA de ludis Apollinaribus. Tulit P. Licinius Varus prætor Vrban. Claudio, Quintio COSS. Anno IↃXLV. Vt ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuum in ſtatam diem vouerentur. Itaque ipſe primus ita vouit, fecitque ante diem tertium Nonas Quintiles; is dies deinde Solennis ſeruatus. Liuius lib. 27.

LICINIA Caſſia, de tribunis militum. Tulere Licinius, Caſſius COSS. Anno 582. ne tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur: ſed conſulum prætorúmque in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet. Liuius lib. 24.

LICINIA Iunia de legibus, vide Iunia Licinia, lib. 42.

LIVIA de ſociis Latini nominis. Tulit idem, Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. Plut. ibid.

LIVIA de vectigalibus. Tulit idem Vt pauperibus quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. Plut. ibidem.

LIVIA de re numaria. Tulit

idem, Vt octaua æris pars argento miſceretur. Plinius libro 33. cap. 3.

LIVIA iudiciaria. Tulit M. Liuius Druſus Trib. ple. L. Martio, Sex. Iulio COSS. Anno DC.LXII. Vt æqua ex parte iudicia penes Senatum & equeſtrem ordinem eſſent. Aſcon. in Cornelianam. Cicer. de ora. 3. Florus in Epiſt. LXX. Appianus autẽ rem ſic explicat: τῶν βουλευτῶν διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μόλις ἀμφὶ τῷ τριακοσίων, τοσούς δὲ ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεχθῆναι, καὶ ἐκ τῶν δὲ πάντων ἐς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, εὐθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας προσέγραφεν, ἐγκλήματος ἴσα δὴ καὶ ἀγνοουμένου, διὰ τὸ ἔθος, τῆς δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολαζούσης. Quum per id tempus propter ſuperiores ſeditiones vix trecenti ſenatores eſſent, totidem ex equeſtri ordine arbitratu bonorum virorum delectos ipſis adiunxit, vti deinceps ex hiſce omnibus iudices legerentur: vtique de pecunia ob rem iudicandam accepta cauſſam dicere cogerentur: quod crimen conſuetudine iam pro nullo numerabatur, quum largitiones ſine vllo pudore increbuiſſent. Hæc ille lib. De bell. ciuilibus 1.

LIVIA agraria. Tulit idẽ, vt Semproniæ leges de agris populo diuidendis valerent.

LIVIA frumentaria. Tulit idem, vt Sempronia lex de frumento plebi ex publico viritim dando valeret.

LIVIA de coloniis deducendis. Tulit idem, anno IↃCXXXI. Vt lex Sempronia ea de re valeret.

LIVIA de ſociis. Tulit idem, Vt ſociis omnibus ius ciuitatis Romanæ daretur: quod ante ipſum M. Fuluius COS. tentarat. Liuius tamen in perferenda lege occiſus eſt. Appian. De bellis ciuil. 1. Florus, & Cicero de legibus. 3.

LVTATIA de vi publica. Tulit Qu. Lutatius Catulus COS. cum C. Mario, anno DCLI. Vt de ſeditioſis, conſceleratíſq; ciuibus, qui armati Senatum obſederint, magiſtratib. vim attulerint, Rempub. oppugnarint, quotidie etiam diebus feſtis ludiſque publicis quæreretur. Cicero pro Cælio.

M

MAMILIA de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in li. de agrorum conditionibus, conſtátq; ex Aggeno Vrbico & libr. Cice. de legib. 2. eam in finibus agrorum quinque aut ſex pedum latitudinem præſcripſiſſe, quos vſucapi vetaret. In libello verò Variorum auctorum eidem volumini ſubiecto, Mamilia, Roſcia, Peducea, Alliena, Fauia nominãtur, ſed capita trium dũtaxat poſtremarum legũ referuntur: quia neque de quinque pedum præſcriptione mentio vlla fit: & hæ notæ, K. L. 3. item 4. & 5. caput legis tertiæ, quartæ, & quintæ ſubſcribi tãtùm ſignificant: quas ſuum in locum referemus. Ex Cicerone autem apparet, hanc legem finibus regundis ſingulos arbitros cõſtituiſſe. Tulit C. Mamilius Trib. pl. qui propterea Limitanus dictus eſt. Salluſt. in Iugurth. hunc C. Mamillium Trib. pleb. nominat.

MAMILIA de ſenatoribus à Iugurtha corruptis. Tulit C. Mamilius Limitanus Trib. pl. Sp. Poſtumio, Q. Minutio COSS. anno DCXLIII. Vti quæreretur in eos, quorum conſilio Iugurtha Senatus

tus decreta neglexiſſet, quique ab eo in Legationibus aut imperiis pecunias accepiſſent, qui elephantos, quique perfugas tradidiſſent, item qui de pace aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent. Sall. Iugurth.

MANIA, Vide Menia.

MANILIA de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribun. pl. M. Lepido, L. Volcatio COSS. Anno DCXXCVII. vt belli Mithridatici adminiſtratio Cn. Pompeio mandaretur. Vt prouincia vniuerſa, cui Lucullus præfuerat, omnéque ipſius imperium, exercitus, & copiæ Pompeio darentur: & hoc ampliùs, Bithynia adiungeretur, cui Glabrio præerat: claſſis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipſe initio belli Piratici habuerat: omnes præterea prouinciæ, quibus ſolis Lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis ſuperior, & Armenia. Cicer. pro lege Manilia, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridat. Florus Epit. c. Dio lib. 26.

MANILIAE leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur in lib. De orat. 1. pro Cautiones. vt apud Catonem, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

MANLIA de viceſima. Tulit Cn. Manlius COS. cum C. Martio, anno CCCXCVI. Vt ij qui manumitterentur, fortunarum ſuarum viceſimam ærario darent. Liuius libro 7.

MANLIA de ſacerdotiis. Tulit P. Manlius Trib. ple. L. Furio, M. Marcello COSS. anno DLVII. Vt propter ſacrificiorum multitudinem Treſuiri Epulones crearentur: quum eſſent ipſi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, item vt Pontifici, eiſdem eſſet. Cicero de orat. 3. Liuius 33. Vbi tamen T. Romuleius legitur: quod Car. Sigonius, vir eruditiſſimus, & de litteris optimè meritus, ex coniectura emendauit.

MANLIA de C. Mario. Tulit L. Manlius Tri. ple. C. Mario, L. Caſſio COSS. anno DCXLVI. Vt eidem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.

MARIA Porcia de Triumpho. Tulere L. Marius, M. Cato Trib. Ple. Vt ij qui aut hoſtium in prælio occiſorum, aut amiſſorum ciuiũ litteris ſenatui numerum retuliſſent, cum primùm vrbem ingreſſi eſſent, apud Quæſtorem verè de vtroque numero ab iis Senatui ſcriptum eſſe iuiciurando aſſererent. Valerius lib. 2. ca. De iure Triumph.

MARIA De ſuffragiis. Tulit C. Marius Trib. pleb. L. Cæcilio, L. Cotta COSS. anno Romanæ vrbis DCXXXI. vt pontes per quos ſuffragia ferebantur anguſtiores fierent. de hac Cic. 3. de Leg. §. 38.

MARIA de re Nummaria. Tulit M. Marius Prætor, L. Sylla Dictaturã gerẽte, vt nummi certa cum excogitata ratione probarentur. Cicer. 3. Offic. & Plin. 33. ca. 9. Hic tamen legem, ille Prætoris edictum pro Roſtris appellat.

MARTIA Atinia de pace Macedonica. Tulere Q. Martius, C. Atinius Tribuni ple. Furio, Claudio COSS. An. DLVII. Vellent iuberéntne cum Rege Philippo pacẽ eſſe? oẽs quinq; & trigiuta tribus vti rogas, iuſſerunt. Liu. lib. 33.

MARTIA de magiſtratibus. Tulit Martius Cenſorinus, Ne cui bis cẽſuram gerere liceret. Plutarch. in Coriolano.

MARTIA de Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Scylla Tribuni plebis, Popillio, Albino COSS. Anno DXXCI. Vt qui ex Statellis Liguriæ populis deditis in libertatem reſtitutus ante kalendas Sextiles primas non eſſet, cuius dolo malo is in ſeruitutem veniſſet, vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animaduerteretque. Liuius libro 42.

MEMMIA de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmius Trib. ple. P. Scipione Naſica, L. Beſtia Calpurnio COSS. Anno DCXLII Vti L. Caſſius Prætor ad Iugurtham mitteretur, eumque interpoſita fide publica Romam duceret, quo facilius iudicio regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, delicta patefierent. Salluſt. De bello Iugurth.

MEMMIA de reis poſtulandis. Tulit, Vt eorum qui Reipublicę cauſa abeſſent nomina ne in reos reciperentur. Vt calumniatoribus, pœna conſtituto iudicio imponeretur. Val. Max. lib. 3. cap. 7. Cicero pro Sex Roſcio. Papin. l. 13. de teſtib. li. j. §. 1. Ad s. c. Turp. Legitur tamen Remmia.

MENENIA Sextia de multa. Tulere T. Menenius, P. Sexti⁹, COSS. anno CCCCI. Auctor Feſtus libr. 14 cuius verba ſic, opinor, legenda ſunt. Peculatus furtum publicum dici cœptum eſt à Pecore: quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit, ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum ob delicta pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum: quæ pecudes poſtquam ære ſignato vti cœpit populus Ro. Tarpeia lege cautum eſt, vt bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimaretur. Eam legem ſanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus COSS.

MENIA de auctoritate Patrum. Nominatur à Cicerone in libr. de claris orat. Eaque videtur eſſe quæ apud Feſtum libr. 14. Minia nominatur, in dictione Prorſus. & apud Nonium fortaſſe, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contrà lex Menia eſt in pietate, ne filij patribus luci clara ſugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

MENSIA de ciuitate. Tulit, Vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem ſequatur. Vlp. cap. Inſtit 5. Et hanc idem in l. lex naturæ. 24. De ſtatu hom. ſpecialem legem intelligit.

MINVTIA. Meminit Feſtus lib. 13. in voce, Oſi ſunt.

MINVTIA de Triumuiris menſariis. Tulit Minutius tri. ple. Æmilio, Terētio COSS. An. CXXXVII. Vt propter penuriam argenti Triumuiri menſarij crearentur. Liuius lib. 23.

MVNERALIS lex vocata eſt, qua Cincius cauit, ne cui liceret munus accipere. Feſtus, q Plauti verſus citat, quos in Cincia retulim⁹.

O.

OGVLNIA de ſacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij tri. pl. M. Valerio, Q. Apuleio COSS. Ann. CDLIV. vt cum quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri ſacerdotum numerum, quatuor Pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices, nouem Augures fuerunt. Liuius lib. 10.

OPPIA de matronarū cultu. Tulit C. Oppius tri. pl. Q. Fabio, T. Sempronio COSS. Ann. DXL. Ne qua mulier

Digitized by Google

mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve, aut propiùs inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſſa veheretur. Liu. lib.34. Tacitus lib.3.

OPTIMA LEX, quum nominabatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgò dictator appellabatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Vt fuit M. Valerij Marci filij Voluſij nepotis, qui primus magiſter populi creatus eſt: poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, vt optima lege, vtpote imminuto iure priorum magiſtrorum. Hæc Feſtus. Idem alibi, in magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populū data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, Vt optima lege: vtpote imminuto iure priorum magiſtrorum. Hactenus Feſtus.

ORCHIA de numero conuiuarum. Tulit C. Orchius Tribun. ple. Q. Fabio, M. Claudio, coss. anno DCXX. Macro. li.3.c.17. Feſtus. lib. 13. Obſonitauere.

OVINIA lex nominatur à Feſto, vbi de Præteritis agit ſenatoribus: vt Cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatu legerent: quo factum eſt, vt qui præteriti eſſent, & loco moti, haberentur ignominioſi.

P

PACVVIA de menſis Auguſti nomine. Tulit Sex. Pacuuius Trib. pleb. Auguſto Imperatore, vt qui menſis antea Sextilis vocabatur, quod à Martio, qui primus olim fuerat, ſextus eſſet: is deinceps Auguſtus ab Auguſto Imperatore diceretur. Macrobius lib.2. c.12.

PAGANA lege in pleriſque Italiæ prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fuſos, aut omnino detectos ferant: quoniam aduerſetur id omnium ſpei, præcipuéque frugum. Plin. lib.28. c.2.

PAPIA, vide Pappia.

PAPIRIA Iulia de multarum æſtimatione. Tulere L. Papirius, L. Iulius COSS. ann. CCCXXIV. Liu. lib.4 vide Ateria.

PAPIRIA de ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acerranis ciuitas ſine ſuffragio daretur. Cornelio, Domitio COSS. an. CCXXI. Liu. lib. IIX.

PAPIRIA de ſuffragiis. Tulit C. Papirius Carbo Tribu. ple. Popilio, Rupilio COSS. anno CCXXI. Vt in iubendis legibus aut vetandis populus tabella ſuffragium ferret. Cic. de legib.3.

PAPIRIA de triumuiris capitalibus, aut potius Monetalibus. Tulit L. Papirius Tri. ple. Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, Treſuiros capitales (monetales legendum videtur) populum rogaret: qui ſacramenta litigatorum exigerēt, iudicaréntq;, eodémque iure eſſent, vti quos ex legibus, plebiſve ſcitis exigere iudicatéve oportet. Hæc ex loco Feſti corruptiſſimo in lib. XVII. voce Seſtertius.

PAPIRIA de conſecratione. Pulit idem, Ne iniuſſu plebis ædes, terram, arā, aliámve rem vllā conſecrare liceret. Cic. pro domo ſua.

PAPIRIA de re numaria. Tulit, opinor, idem L. Papirius Tri. ple. Vt aſſes eſſent ſemunciales. Plin. lib.33. cap 3.

Digitized by Google

PAPPIA de ciuitate. Tulit C. Pappius tri.ple. Cotta, Manlio coſs. anno DCXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. Cic.3.de of. pro Balbo, pro Archia, Dio lib.37.

PAPPIA de veſtales capiendi ritu. Tulit, Vt Pont. Max. arbitratu virgines è populo 20. legantur, ſortitióque in concione ex eo numero fiat. Gellius lib.1.c.12.

PAPPIA de ſociis. Tulit, Vt ſocij Latini in ſuas ciuitates redigerentur. Vt iudicium ſociis & ciuitatibus exteris conſtitueretur, repetendi eius cauſſa qui in ciuitatis Rom. cenſum irrepſiſſet. Vale.l.3.c.4. Cice.in Corneliana.

PAPPIA Poppæa de maritandis ordinibus. Tulere M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus, COSS. ſuff. Auguſto imperatore: vt conſtat ex Dione, apud quem Popillius legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator eſſet, quíve filius, nepos, pronepósve ex filio vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ne quis eorum ſponſam vxorémve ſciens dolo malo haberet libertinam, aut éam quæ ipſa, cuiúſve pater, matérve artem ludicram facit, fecitve: néve Senatoris filia, neptíſve ex filio, proneptíſve ex nepote, filio, nato, nata, libertino, ei ve qui ipſe, cuiúſve pater matérve, artem ludicram facit, fecitve, ſpōſa nuptáve ſciēs dolo malo eſſet. Vt ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt patronis qui ius trium liberorum habeant, contra tabulas teſtamenti liberti, aut ab inteſtato contra ſuos heredes non naturales, bonorum poſſeſſio detur. Vt patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus, idem iuris detur, quod patronis ex edicto. Vt libertis ingenuæ trium liberorum iure honoratæ idem iuris, quod ipſi patronæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores eorúmque liberos, vxores libertinas habere liceret. Tacitus lib.3. Iuriſcōſulti ſub titulo, de ritu nup. De vulg. ſubſt. De iur. pat. & aliis locis innumeris. Vlpian. cap. Inſtitutionum 14. & 29. Dio libro 56. Vide l. Iuliam de mari. ordinibus, vbi plura diximus.

PAPPIA de iure patronatus. Tulit idē, Vt ex bonis eius qui H-S. centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus erat, virilis pars patrono deberetur. Itaq; quum vnū quidē filium heredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine vllo filio filiáve inteſtatus deceſſiſſet: quum verò duos duáſve heredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus. Item, vt libertus qui duos liberos in poteſtate haberet, operarum obligatione liberaretur. Inſt. §. 1. de ſucc. libe. & in Pan. ſub tit. de bon. li. aliiſque locis compluribus.

PEDIA de vi. Tulit Q. Pedius COS. cum Auguſto Cæſare, ann. DCCXI. Vt qui C. Cæſaris cædis auctores eſſent, iudicio conſtituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. Appia. lib. de bello ciuili 3. Sue. in Nerone, & Galba. Velleius lib.2.

PEDVCIA de inceſtu. Nominatur à Cicerone de Nat. deor.3.

PEDVCEA de terminis. Tulit .... In libello variorū auctorum, De agrorum conditionibus, his edita eſt verbis, quæ tamen aliqua

qua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum conſtitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, ſi termini in eo agro ſtatuai non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is cuius is ager erit, terminum deſtituendum curato: vtq; rectè factum eſſe velit, magiſtratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iure dicundo præerit, facito vt fiat.

PESVLIANA de damno à canibus illato. Tulit, Vt ſi canis pauperiem fecerit, damnúmve dederit, in dominum actio detur, vt aut damni æſtimationem ſubeat, aut canem noxæ dedat. Pau.Sent.lib.1.c.15.

PETILLIA de peculatu. Tulit Q.Petillius Tri.ple. Æmilio, Flaminio coss. an. DLXVI. Vellent, iuberent, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt, quíque ſub eius imperio fuerunt, quod eius in publicum relatum non eſt, vt de ea re Ser. Sulpitius Prætor vrb. ad ſenatum referat. Omnes tribus vti rogas iuſſerunt. Liuius libro xxxviij.

PETRONIA de ſeruis. Tulit, opinor, Petronius Turpilianus coss. cum Cæſonio Pæto, anno DCCCXIII. Ne dominis poteſtas eſſet ad beſtias depugnandas ſuo arbitratu ſeruos ſuos tradere. Vt ei qui iure viri delatum adulterium non peregiſſet, nunquam poſtea referre hoc crimen liceret. Modeſtinus l.11.ff.ad leg. Corneliam de ſica. Imp.l.15.Cod. ad leg. Iul.de adulter. Ab eodem Petronio & collega Iunio ſuprà Iunia Petronia numerata eſt.

PETRONIA de peregrinis. Tulit, Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. Cicero libro De offic.3. Hanc, opinor, Feſtus libro 16. in voce Reſpublicas, eo loco ſignificat, vbi nunc P. Ennij de peregrinis corruptè meo iudicio legitur.

PINARIA de ambitu. Tulit L. Pinarius Tribunus milit. cum collegis, anno CCCXXII. Ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. Liuius li.4. Lex tamen non tenuit, vt ex omnium temporum conſuetudine intelligitur.

PINATIA Furia. Tulere L. Pinatius, L. Furius coss. Eam antiquiſſimam, cui mentio intercalaris adſcribitur, in columna ærea inciſam fuiſſe, Varro ſcribit, teſte Macrob.lib.1.c.13.

PLAVTIA Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Trib. ple. Cn. Pompeio Strabone, L Porcio Catone COSS. Anno DCLXIV. ſecundo anno belli Italici, quum equeſter ordo in iudiciis dominaretur. Vt tribus ſingulæ ex eo numero quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno iudicarent. Ex eo factum eſt, vt ſenatores quoque in eo numero eſſent, & quidam etiam ex ipſa plebe. Cicero in orat. pro Cornelio, epiſt. ad Atti.lib.IV. & Aſcon. Ex quo intelligitur, quum equites ſoli iudicarent xxx. tribus dediſſe ſingulas iudices xv. itaque iudices CCCCL. fuerunt, & iudicia inter tres ordines, ſenatorium, equeſtrem, & plebeium communicata ſunt.

PLAVTIA de vi publica. Tulit idem, Vt de iis qui vim publicam armatis hominibus feciſſent, quæſtio conſtitueretur. Meminit Cicero De reſponſ.aruſ. pro Milone, lib. Epiſt.ad Q. Fratrem 11.

& ad Att. 4. Salluſt. in Catil. Aſcon. in Milon. & Cælius ad Ciceronem lib. Epiſt. 8. Item, Ne rē vi poſſeſſam vſucapere liceret. Iulianus l. 33. §. 2. D. de vſuc. Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi, quæ vi poſſeſſa fuiſſent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuiſſet.

PLAVTIA Papiria de ciuitate. Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribuni ple. Cn. Pompeio, L. Catone coss. an. DCLXIV, Vt ciuitas iis daretur, qui fœderatis ciuitatibus adſcripti fuiſſent, ſi & cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſſi. Cicero pro Archia poëta.

PLAETORIA, vide Lætoria.

PLAETORIA de iure dicundo. Tulit M. Plætorius Tribunus pl. Prætor vrbanus qui nunc eſt, quíque poſthac fuerit, duos lictores apud ſe habeto: iſque ſupremū ad ſolis occaſum ius inter ciues dicito. Cenſorin. libro De die nat. cap. 19. Varro libro de ling. 5. Sed poſtea lex Plætoria id quoque tempus iubet eſſe ſupremum, quo Prætor in comitio ſupremam pronunciauit populo.

PLOTIA de exulibus. Tulit Plotius Tribunus pleb. Vt qui Lepidum ciuili bello ſecuti, poſt necem Coſ. ad Sertorium confugerant, impune in ciuitatem redirent. Sueton. in Cæſare, Gell. li. 13. cap. 3.

PLOTIA Flauia. Tulere, Vt vel agri quos à Senatu locupletes emiſſent, reddita poſſeſſoribus pecunia plebi diuiderentur: vel, ſi neminem vetere poſſeſſione moueri Senatus vellet, alij agri ea pecunia quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet, partirentur, Cicero lib. ad Atti. 1.

PLOTIA Agraria. Nominatur à Cicero. lib. Epiſt. ad Att. 1. epi. Nihil mihi.

POETELIA de ambitu prima. Tulit C. Pœtelius tribun. plebis. C. Fabio & C. Plautio Coſſ. ann. CCCXCV. Vt de ambiendi magiſtratus cauſſa nundinas & conciliabula obire liceret. Liuius libro 7.

POETELIA Papiria de nexu. Tulere C. Pœtelius, L. Papirius Coſſ. Anno CDXXVII. Ne quis niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnam lueret, in cōpedibus, aut in neruo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet, & ne quis in poſterum necteretur. Liuius lib. 8. Vbi tamen videndū ne pro Meruiſſet, Nocuiſſet ſit legendum. Et de eadem lege, C. Manlius in epiſt. ad Q. Marcium conſulem, apud Saluſt. Catil.

POMPEIA de Tribun. ple. Tulit Cn. Pompeius Conſul cum M. Craſſo, Anno DCXXCIII. Vt ad Tribunos pleb. prouocandi ius eſſet: (quod lege Cornelia prohibitum fuerat) omniáq; omnino quæ Tribunis pleb. ademerat Sylla, illis reſtituerentur. Plutarc. in Pompeio, Aſconius in Verrin. 1. & 2. & Cæſar. libro De bello ciuili 1.

POMPEIA de prouinciis. Tulit Cn. Pompeius Coſ. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI. Vt ſibi Hiſpania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. Dio lib. 38. & Plutarc. in Vit. qui tamen Quadriennium ſcribit.

POMPEIA iudiciaria. Tulit idem Coſ. cum M. Craſſo iterum, anno DCXCIIX. vt ampliſſimo ex cenſu

cenſu, ex centuriis, aliter quàm antea lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus, quibus Aurelia lege communicata erant iudicia, Senatorio ſcilicet, Equeſtri, & Tribunis ærarij, res iudicarent. Item vt quinque & ſeptuaginta iudices cauſas cognoſcerent. Cic. in Piſonem, & Aſco. in eandem.

POMPEIA de parricidis. Tulit idem, Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorúmve nomine continentur, fratrémve aut ſororem necaſſet, is ſanguineis virgis verberatus, in culeum inſueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia, deinde in mare vel profluentem proiiceretur. Modeſtinus l. 9. ad legem Pom. de parrici. Vbi tamen ait more maiorum eam fuiſſe conſtitutam pœnam: quod mihi ſanè obſcurum eſt, ſi maiores ab eo tempore repetamus, quo Cice. Sext. Roſcium defendit. neque enim id opinor Ciceronem prætermiſſurum fuiſſe, quum de ſolo culeo loquatur: ac vereor ne quid à Triboniano in eo loco ſit commiſſum. Seneca tamen libr. de clementia 1. de Cæſare Auguſto loquens, Non culeum, inquit, non ſerpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis autem de ſerpēte & ſimia etiam loquitur. Conſtantinus verò in l. 1. C. de parrici. canem & gallum gallinaceum adiecisse videtur: quæ tamen omnia Iuſtinianus legi Pompeiæ in inſtitutionibus attribuit. Vtut ſit, hoc opinor Pompeium inſtituiſſe, vt quum antea Prætor certus ac proprius non eſſet, qui de parricidis ius diceret, ſed lege Cornelia qui inter ſicarios quæreret, de iis quoque quæreret, (quemadmodum ex Roſciana intelligitur) deinceps certus huius criminis quæſitor eſſet: nam quod ait Vlpian. in l. j. D. de parricid. lege Pompeia eandem pœnam parricidis eſſe conſtitutam, quæ lege Cornelia de ſicariis, ſic accipiendum eſt, qua lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui perobſcurus videri locus poſſet. Sanguineas autem virgas rectè in Florentinis libris legi, qui genus illud virgarum notum habent, quas Plinius ita nominat, facilè perſpiciūt: ſunt autem ſalignearum non admodum diſſimiles, niſi quòd & grauiores ſunt, & ad ſanguinis colorē propiùs accedunt. Videndum præterea, cùm ætas Senecæ Ciceroni tam propinqua fuerit, an Pōpeius lege ſua de ſimia & vipera, vel etiam de reliquis omnibus legem tulerit.

POMPEIA de vi & ambitu. Tulit idem Conſul ſolus creatus, ann. DCCI. Vt priuſquam cauſa de vi ageretur, teſtes per triduum audirentur, dicta corū iudices conſignarent, quarta die adeſſe omnes in diem poſterum iuberentur, & coram accuſatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta eſſent, æquarētur: dein rurſus poſtera die ſortitio fieret vnius & lxxx. qui numerus cùm ſorte obtigiſſet, ipſi protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas, reus tres haberet, reúſq; illo eodem die iudicaretur: priuſ autē quā ſententiæ ferrentur, quinos ex ſingulis ordinibus accuſator, totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicum relinqueretur qui ſententias ferrēt quinquaginta & vnus. Aſcon. in Milonianæ argumento, Dio lib. 40. Cic. li. 4. De finibus, & ad Att. lib. 10. Cæſar de bell. ci. lib. 3.

POMPEIA de pecuniis ob rem iudi

iudicandam captis. Tulit idem, eodem anno, Vt de iis qui à ſecũdo ſuo Conſulatu ad hunc vſque diem ob rem iudicandam pecunias cepiſſent, quæſtio conſtitueretur. Appian. De bello ciuili, libro ſecundo.

POMPEIA iudiciaria. Tulit idem eodem anno, Ne reum in iudicio laudare liceret. Plutarchus in Pomp. & Caton. Vtic. Valerius lib. 6. cap. 2.

POMPEIA de Magiſtratibus. Tulit Cn. Pompeius tertium Coſ. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI. Ne cuius abſentis in magiſtratuum comitiis ratio haberetur, vno Cæſare excepto. Dio lib. 48. & Plutar. in Vitis.

POMPEIA de Magiſtratib. Bithyniorum. Tulit idem, Ne quis annis XXX. minor magiſtratum caperet, in ſenatuve eſſet. Vt qui magiſtratum cepiſſent, eis in ſenatu eſſe liceret. Ne Decuriones in curiam à Cenſoribus lecti, pecuniam pro introitu darent. Vt Senatores certis de cauſſis à cenſoribus ordine mouerentur. Vt Bithynicis ciuitatibus adſcribere ſibi, quos vellent, ciues liceret, dum ne ciuitatis eſſent alienæ, ſed earum quiſque ciuitatum quæ eſſent in Bithynia. Plinius Cæcil. libro Epiſtolar. decimo, Epiſt. 84. & 117.

POPILIA de Veſtalis capiendæ ritu. Tulit, Vt ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem Max. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius duntaxat, ſaluis religionum obſeruationib. ratio haberi poſſit, id per ſe ratum ſit. Gell. lib. 1. c. 12.

PORCIA de iure ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribunus pleb. Valerio Apuleio COS. anno CDLIII. Ne quis magiſtratus ciuẽ R. virgis cæderet, necarétve, ſed damnato exilium permitteret, quum ante nudorum ceruix inſereretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. Liuius lib. 10. Cic. pro Rabirio perduel. Salluſt. in Catil. Suet. in Nerone.

PVBLICIA de cereis. Tulit Publicius Tribunus pleb. Vt Saturnalibus cerei non niſi ditioribus mitterentur. Macrob. libr. primo, cap. 7.

PVBLICIA de luſu. Tulit, Ne quis in pecuniam luderet, ſpõſionemve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. Marcianus leg. 3. D. De aleator.

PVBLILIA de plebeiis magiſtratibus. Tulit Volero Publilius Philo Trib. pleb. Claudio, & Quinctio Coſſ. Anno CCLXXI. Vt plebeij magiſtratus qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps, remotis patrib. tributis comitiis crearẽtur. Liuius li. 2. Dion. lib. 9. apud quem tamẽ, πόπλιος βολέρων legitur, pro ποπλίλιος. nam Volero prænomen, Publilius nomen fuit: vt non Voleronia, ſed Publilia lex dicenda ſit. in quo pleriſque decepti ſunt.

PVBLILIA de legibus & cenſoribus. Tulit Q. Publilius Philo dictator, anno CCCCXIV. Vt plebiſcita omnes Quirites tenerent. Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, quum eò ventum ſit, vt vtrunque plebeium Conſulem fieri liceret, Cenſor crearetur. Liuius libro octauo.

PVPIA de Senatu habendo. Tulit, Ne Senatus à XVIII. Kalendas Februarias ad vſq; Kalendas Februarias haberetur. Ne niſi perfectis, aut reiectis legationibus

aliis

aliis de rebus Senatus haberetur. Cicero Epiſtol. ad Lentulum 4. ad Q. Fratrem, libro ſecundo, Epiſt. 11. & Cælius 8. Epiſto. ad Ciceronem. Vbi hac lege ſolutos, magiſtratus ſcribit.

Q

QVINA vincenaria. Vide Lætoria.

R

REGIA DE VNIVS imperio. Lata eſt ineunte regnum Romulo, qua populus omnem ei poteſtatem in ſe cōceſſit. Liuius libro 34. Ex vtro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? an vetus Regia lex, ſimul cum ipſa vrbe nata? Quum autē annis amplius D. florente populi Ro. libertate, ſopita fuiſſet, poſtea D. Auguſti & Tiberij dominatu, qui legibus ſoluti ſunt excitata, ſubtilius & copioſius quā antea præſcripta eſt. & quo quiſque die ſucceſſores demortuorum imperium excipiebant, recitari ſolebat. quemadmodū ex his eius, vt opinor, reliquiis intelligitur quæ à me in libr. Epigrammatū Romanorum inuentæ digniſſimæ viſæ ſunt, quæ hunc in locum referrentur. Ea vero ad Veſpaſiani imperiū ptinet, quæ, vt arbitror, à Corn. Tacito lib. 20. his ſignificatur verbis, Tum Senatus omnia Principibus ſolita Veſpaſiano decreuit, &c. Vidi etiam qui teſtarentur, Romæ hanc ſcripturam extare in baſilica Lateranenſi, in ære inciſam. Eſt autem huiuſmodi, Fœdúſve cum quibus volet facere liceat, ita vti licuit Diuo Aug. Tib. Iulio Cæſari Auguſto, Tiberióque Claudio Cæſari Auguſt. Germanico, &c.

VTIQVE ei Senatum habere, relationem facere, remittere, Senatuſconſulta per relationem diſceſſionémque facere liceat, ita vti licuit Diuo Aug. Ti. Iulio Cæſari Auguſt. Ti. Claudio Cæſari Auguſto Germanico.

VTIQVE, cùm ex voluntate, auctoritate, iuſſu, mandatúve eius, præſentéve eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, ſeruetur, perinde ac ſi è lege Senatus edictus eſſet, haberetúrve.

VTIQVE quos magiſtratum, poteſtatem, imperiū, curationémve cuius rei petentes Senatui populóque Romano commendauerit, quibúſve ſuffragationem ſuam dederit promiſerit, eorum comitiis quibuſque extra ordinem ratio habeatur.

VTIQVE ei fines pomœrij proferre, promouere cum ex Republica cenſebit eſſe, liceat, ita vti licuit Ti. Claudio Cæſari Auguſt. Germanico.

VTIQVE quæcunque ex vſu Reipublicæ maieſtate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarúmque rerum eſſe cenſebit, ei agere facere, ius poteſtáſq; ſit, ita vti Diuo Aug. Tiberióque Iulio, Cæſ. Auguſt. Tiberióque Claudio Cæſ. Aug. Germanico fuit. Vtique quibus legibus plebíſve ſcitis ſcriptum fuit, ne Diuus Augu. Tiberiúſve Iulius Cæſar Aug. Tiberiúſve Claud. Cæſar Aug. Germanicus teneretur: iis legib. plebíſq; ſcitis, Imp. Cæſar Veſpaſianus ſolutus ſit: quæq; & quaque lege, rogatione Diuum Au. Tiberiúmve Iulium Cæſarem Au. Tiberiúmve Claudiū Cæſarem Aug. Germanicum facere oportuit, ea omnia Impe. Cæſari Veſpaſiano Auguſt. facere liceat.

VTIQVE quæ ante hanc legem rogatam acta, geſta, decreta, impera

perata, ab imperatore Cæſare Veſpaſiano Auguſto iuſſu mandatúve, eius à quoquam ſunt, ea perinde iuſta ratáque ſint, ac ſi populi plebiſve iuſſu acta eſſent.

SANCTIO.

Si quis huiuſce legis ergo aduerſus leges, rogationes, plebiſve ſcita, ſenatuſve conſulta fecit, fecerítve, ſiue quod eũ ex lege, rogatione, plebiſve ſcito, s. ve c. facere oportebit, non fecerit huius legis ergo, id ei ne fraudi eſto: néve quid ob eam rem populo dare debeto, néve cui de ea re actio, néve iudicatio eſto, néve quis de ea re apud ſe agi ſinito. Hæc ex Epigrammatum antiquorum lib. Vlp. autem in l. 1. D. de conſtit. princ. hanc legem ſignificat, quum ita ſcribit, Quod principi placuit legis habet vigorem: vt pote quum lege Regia, quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conferat. Quod Iuſtin. totidem verbis in tit. De iure natur. & gent. tranſcripſit. Hanc autem Alexander Imperator legem Imperij appellare videtur in l. 3. C. de teſtamentis, & à Strabone in fine poſtremi libri ſignificatur his verbis, vbi de Cæſare Aug. loquens, *ἐπεὶ τοι γὲ*, inquit, *ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου*, &c.

REGIA de mortuo inferendo. Tulit, Ne mulier quæ prægnãs mortua ſit, humetur antequam partus excidatur. qui contrà fecerit, ſpem animantis cum grauida peremiſſe videatur. Martianus l. 2. D. de mort. infer. Hanc autem legem ſuperioris partem fuiſſe, ridiculum eſt dicere, tametſi eius auctorem nominare difficile eſt, quũ ſatis cõſtet Regis verbis cognomen fuiſſe, non nomẽ: leges autem ex nominibus appellationem ſumpſiſſe. Exiſtimarẽ igitur Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Martianus antea diſputarat, partem hanc fuiſſe: quum præſertim ad ſacra hæc lex pertineat, de quibus quæ leges à Numa conſtitutæ fuerant, ſemper obſeruatę ſunt: vt Iulius quoq; Capitol. in Antonino Pio teſtatur. Similẽ Diodorus apud Ægyptios Græcóſq; ꝓpè omnes legem de mulieribus grauidis rei capitalis damnatis, lib. 2. commemorat. itẽq; Clemens Alex. li. 11. Strõ. & Plutarchus de Ægyptiis, li. De ſera num. vind. Ælianus de Athenienſibus lib. Var. hiſtor. v.

REMMIA. Vide Memmia.

RHODIA de iactu. Latam opinor, à Rhodiis: & à Cæſaribus receptã, vt ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omniũ cõtributione ſarciatur, quod ꝓ omnibus datũ eſt. Paulus l. 1. D. de lege Rhodia. Niſi fortè de Rhodiis lata eſt: & Rhodia ſic dicatur, vt Cypria lex (quæ de Cypri rege lata eſt à Claudio) nominatur in Sextiana & Tribunitia de Tribunorum poteſtate, in ſecunda Ver.

ROMVLEIA de ſacerdotiis. Vide MANLIA.

ROSCIA Theatralis. Tulit L. Roſcius Otho Trib. pleb. L. Metello Qu. Martio coſſ. an. DCLXXXII. Vt in Theatro Equitibus Romanis, qui HS. quadringenta poſſiderent, decimusquartus gradus ſpectandi gratia aſſignaretur, exceptis iis, qui ſuo fortunæ've vitio decoxiſſent. Philipp. 2. Aſconius in Cornelianã. Flor. epito. 99. Dio lib. 26. Plin. lib. 7. cap. 20. Iuuenal. Sat. 14. Et Tacitus lib. 15. qui

Digitized by Google

qui legem interpretatur hanc habuiſſe vim, vt equites non ante plebem, ac ſeparatim, ſed confusè tantùm quatuordecim ordines haberent.

ROSCIA de terminis. Eius capút in libro Variorum auctorum, De agrorum conditionibus obmiſſum puto: vt in Mamilia leg. expoſui.

RVPILIA de iure Siculorum. Dedit P. Rupilius Conſul cum P. Popilio, anno DCXXI. Dedit autem, Siculis de decem, vt moris erat, legatorum ſententia: bello prædonum ac fugitiuorum à ſe confecto. Cic. Verrina 4. Aſco. in eandem, & Valer. Max. lib. 6. cap. 10. apud quem tamen Rutilius perperam legitur.

RVTILIA de trib. militum. Tulit C. Rutilius Rufus. Feſtus, Rufuli appellabantur Tribuni militum à Conſule facti, non à populo, de quorum iure, quòd Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac poſt Rutuli ſunt appellati.

S

SACRATA militaris. Tulit, opinor, M. Valerius Coruus Dictator, an. DCXI. ob militum Capuanorum ſeceſſionem. Ne cuius militis ſcripti nomen niſi ipſo volente, deleretur: ne quis vbi Tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet. Liuius lib. 7.

SACRATIS legibus Veſtalibus pœna inceſti conſtituta eſt, vt viuæ defoderentur Dionyſ. lib. 1.

SACRATA Iunia de Tribunis ple. Tulit L. Iunius Brutus, Tribun. pleb. primus creatus. Caſſio, Cominio Coſſ. Anno CCLX. Vt plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus conſules eſſet: neve cui patrum capere eum magiſtratum liceret. Vt neque priuilegium irrogari, neque de capite ciuis, niſi comitiis centuriatis rogari liceret Liuius libro ſecundo, & Cicerò pro Sextio, & pro Domo. Dionyſ. lib. ſexto legis verba hæc refert, Δήμαρχον ἄκοντα ὥσπερ ἕνα πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ἐπιτελλέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτιννύτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων φόνου καθαρὸς ἔστω. id eſt, Nequis Tribunum vi quaſi priuatũ quicquam facere cogito, néve virgis cædito, néve occidito, néve cædi occidíve iubeto. qui aduerſus ea fecerit, ſacer eſto: bonáque eius Cereri ſacra ſunto: eumq; occidere ius fáſque eſto. Liuius autem li. 3. hoc è rogatione carmen edit, Si Tribunos plebis decem rogabo, ſi quos minus hodie decem tribunos plebis fecerit: hi tum quos ſibi collega cooptaſſint, ita illi legitimi eadem lege Tribuni plebeij ſint, vt illi quos hodie Tribuni plebeij feceritis. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Feſtus, quib. ſancitum erat, Vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet. Sunt qui eſſe dicant Sacratas, quas plebs iurata in monte ſacro ſciuerit. Hæc ille. Cice. pro Cornelio maieſtatis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt ann. xvj. poſt reges exactos, poſt nimiam dominationem potentium leges ſacratas ſibi ipſi conſtituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans

Anie

Digitized by Google

Anienem, qui hodie mons ſacer appellatur, in quo armatæ conſederant, æternæ memoriæ cauſſa conſecrarent. Hæc Cic. Mirari autem ſatis non poſſum, vehementérque dubitare me fateor, verúmne illud ſit quod ſcribit Diodorus lib. 12. in Auentino fœdere comprehenſum hoc fuiſſe, vti Trib. plebis exacto ſui magiſtratus anno, mox totidem alios in annum ſequentem deſignarent: quod ſi prætermiſiſſent, illico viui comburerentur: ſin aliquanto diutius eos in deſignando diſſenſio tardaret, interea poteſtas eis prorogaretur, dum alios crearent. Liuius lib. 7. Lex quoque ſacrata militaris lata eſt, ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur, &c.

SATYRA lex. Feſtus, Satura eſt cibi genus cōditi, & eſt lex multis aliis conferta legibus. Itaque in ſanctione legum adſcribitur, Néve per ſaturam abrogato, aut derogato. Annius Luſcus in ea quam dixit aduerſus Tiberium Gracchū, Imperium quod plebs per ſaturam dederat, id abrogatum eſt. & C. Lætius in ea, quam pro ſe dixit, Dein poſtera die quaſi per ſaturam ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt eſſe genus carminis, vbi de multis reb. diſputatur. Hæc Feſtus. Salluſtius in Iugurth. iiſdem verbis, De in poſtero die quaſi per Satyram legem ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Ego legem Satyram fuiſſe puto, in qua coniunctim multis de rebus vna rogatione populus cōſulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitū fuiſſe, Cic. in Orat. Pro domo ſua, teſtatur. Et ſententias ferri par ſatyram, quum ex multis capitibus & ſi quædam comprobātur, quædam improbantur, iniicitur tamen tabellà VTI ROGAS. Iuſtinianus in præfat. ad Anteceſſores, §. 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur, non ſecundùm edicti perpetui ordinationem, ſed paſſim, & quaſi per ſatyram collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id eſt: Nullo ordine, ſed cōfusè ac perturbatè, dummodò hinc, modò illinc aliquid decerpitur. quam ſtudiorum ſuorum rationem noſtri hoc tempore adoleſcentes in iuris ciuilis libris ſequuntur.

SCANTINIA de pueris impudicis. Iuuenal. Sat. 2. Sueton. Domitiano, Auſonius, Cic. Philip. 3. Stupratores autem decem millium pœna coërcebantur. Fabius lib. 4. ca. 2. & lib. 7. ca. 4. Cælius lib. Epiſt. fam. 8. Epi. 12. Damnatum autem quemdam C. Scātinium Tribun. ple. Valerius lib. 6. ca. 1. teſtatur. Tertullianus lib. De Monogam. Prudentius in Romam.

SCRIBONIA viaria. Tulit C. Curio trib. pl. Cælius Epiſt. fa. lib. 8.

SCRIBONIA de ſeruitutib. vrbanorum prædiorum. Tulit fortaſſe idem ille, Ne vrbanorum prædiorum ſeruitutes vſucapi liceret, vtique earum ſeruitutum libertatem vſucapere ius eſſet. l. 4. in fi. D. de vſurpatio. Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vſque eò, vt etiam ſine bona fide & titulo eius libertatis vſucapionem ferret l. ſi ædes. 32. D. de ſeruit. vrb.

SEMPRONIA de ære alieno. Tulit M. Sempronius Trib. pleb. L. Cornelio, Qu. Minutio COSS. Anno DLX. Vt cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cum ciuibus Rom. eſſet.

eſſet. Liuius libro 35. Cicero de Offic. 2.

SEMPRONIA agraria. Tulit T. Sempronius Gracchus Tri. ple. P. Mutio Scæuola, L. Calpurnio coss. Anno DCXX. Nequis ex publico agro plus quingenta iugera poſſideret: quorum tamē dimidiū filius habere liceret. Vt ſi quis latius agrū patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati iudicarēt, quà publicus ager, quà priuatus eſſet. Appian. lib. Emph. 1. Plut. in Gracchis, Velleius libro 2. Auctor libri De vir. illuſt. Cic. in Sextian. & De aruſpic. reſpon. Florus epitome 58. & Siculus Flaccus in libr. De condit. agror. apud quem tamen Ducenta legimus: cùm alij omnes apertè Quingenta prodant.

SEMPRONIA de Regis Attali hereditate. Tulit idem, ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν, ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. Vt pecunia regis Attali, qui populum Rom heredē fecerat, iis ciuibus qui ſua lege Sempronia agrum ſortiti erant, daretur ad comparationem inſtrumentorum & agriculturæ apparatum. Vt agri Regij à Cenſoribus locarentur, vnde vectigal populo penderetur. Plutar. in Gracchis. Cicer Verr. v. & Florus epit. 58.

SEMPRONIA iudiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus Tribu. ple. 1. Q. Cæcilio, T. Quinctio cos. Anno DCXXX, Vt iudicia quæ ſemper antea penes ordinem ſenatorium fuiſſent, ad ſolos Equites transferrentur. App. libr. De bell. ciuil. 1. Aſconius in diuinat. Velleius lib. 2. Tacitus lib. 12. Varro de vita P. Rom. apud Marcellum in voce Biceps. Plutarchus autē in Gracchorum vita equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter vtroſque communicata iudicia: quod falſum eſt. Hæc enim Liuia lex fuit: vt ſuo loco docebimus.

SEMPRONIA de magiſtratibus. Tulit idem, Vt ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur. Salluſt. in orat. Cæſ. de Rep. Vt cui magiſtratus abrogatus fuiſſet, ei magiſtratum iterum capere ius nō eſſet, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Caius Corneliæ matris precibus, pòſt abrogauit. Plutarchus ibidem, alij.

SEMPRONIA de iure ciuit. Tulit idem, Ne de capite ciuis R. iniuſſu populi iudicaretur, qui indicta cauſſa in ciuem Ro. animaduertiſſet, de eo populi quæſtio conſtitueretur: quod propter P. Popillium latum eſt. Cicero pro C. Rabirio, pro Domo, pro Cluentio, & de legibus 3. item Plutarc. in Gracchis. Idem poſtea leg. Porcia repetitum eſt. Cice. Verr. in 7. O nomen dulce libertatis: ô ius eximium noſtræ ciuitatis, ô lex Porcia, legéſque Semproniæ. Videtur autem exceptum parricidium his legibus fuiſſe: cùm in Orat. pro Sext. Roſcio vetus ſupplicium commemoretur.

SEMPRONIA de ſuffragiis. Tulit idē, Vt ſociis Latinis ius ſuffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis eſſet. Idem.

SEMPRONIA de viis Italiæ. Tulit idē, Vt viæ in Italia munirentur, ſternerentur, lapidibus milliaria diſcernētibus notarentur, pontibus inſtruerentur. Idem.

SEMPRONIA de coloniis deducendis. Tulit idem, Vt coloniæ extra

Digitized by Google

Italiam deducerentur. Paterculus lib.2.Plutar.in Gracchis, Appia in Lybi.Florus epit.60.

SEMPRONIA de re militari. Tulit idem, Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur.Vt veſtes militibus gratuitò & præter ſtipẽdium darentur.Plut. in Gracchis.

SEMPRONIA de prouinciis decernendis.Tulit idem,Vt Senatus quotãnis ante comitia cõſularia deſignandis Conſulibus prouincias arbitratu ſuo decerneret, quas deinde ipſi deſignati inter ſe ſortirentur:quod ante vel poſt deſignatos,vel poſt initum Conſulatum facere ſolebat: præterea quum antea Senatus decreto per tribunos intercedi poſſet, ne deinceps liceret. Cice.pro domo ſua, in Vatinium, de prouin. conſ.Salluſt.in Iugurthino. Suet.

SEMPRONIA frumentaria. Tulit idem iterum Tribun. pleb. M. Fuluio, M. Plautio coss. Ann.DC. XXVIII. Vt ſemiſſe & triente frumẽtum menſtruum plebi ex publico viritim daretur.Appian.lib. de bello ciuili I. Florus epit. LX. Cic.pro Sextio, Tuſcul. 3. in Bruto: Velleius lib.2.Plutarc.in vitis.

SEMPRONIA & Iulia de limitibus. Tulit, vt per actuarios limites populo ius eundi eſſet, ſicut per viam publicã. Higynus in libello De limitibus conſtit. Vide, Iulia de limitibus.

SENTIA de ſenatu ſupplendo. Tulit,opinor,C.Sentius cos.cum Q. Lucretio, Auguſto imperante Ann.DCCXXXIII.Vt in numerum patritiorum qui ſenatui deeſſent alij ſublegerentur. Tacitus libro 11.vbi tamen corruptè,meo iudicio,Senia legitur,pro Sentia.

SERVILIA agraria. Tulit P. Seruilius Rullus Tri. pleb. Cicerone, Antonio coss. Anno DCXC. Vt quæ poſt C. Marium, C. Carbonẽ coss. publicè data, aſſignata, vendita, conceſſa eſſent, ea omnia eo iure forent, vti quæ optimo iure priuata ſunt:Vt decemuiri cum ſummo imperio crearentur,qui totius Italiæ, Syriæ, Aſiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Põpeius ſubegerat,venderent,ex eáque pecuniâ agros colonis,quos arbitratu ſuo quò vellent deducerẽt, mercarẽtur.Lex Cicerone diſſuadẽte perlata non eſt. Hoc tamen viſum eſt ex illius contra legem orationibus deſcribendum eſſe.

SERVILIA de ciuitate. Tulit C. Seruilius Glaucia Tri. ple. Vt Latinis ius eſſet ciuitatis aſſequẽdæ in locum eius, quem accuſando repetundarum damnaſſent.Aſcon.pro Scauro,& Cicero pro Balbo.

SERVILIA repetundarum. Tulit idẽ,Vt reus comperendinaretur: quum antea vel iudicari primò poſſet, vel amplius pronunciari.Cic.Verr. 3. pro Poſtum. pro Scauro: & in hanc Aſcon. Valer. lib.8.cap.1.

SERVILIA iudiciaria. Tulit Qu. Seruilius Cæpio cos. cum C. Atilio anno DCXLVII. Vt iudicia quæ lege Sempronia ad ſolos equites tranſlata erãt, ordini Senatorio cõmunicarentur. Tacitus lib. 12.Cic.1.De arte rhet. 2. de orat. in Bruto, in Or. pro Scauro, & ibidem Aſcon. Imparem autem & minorem fuiſſe ſenatorum numerum ex eo conſtat, quòd lege Liuia, quæ proximè inſecuta eſt, ex æqua parte communicata ſunt: & opinor hoc eſſe quod Florus in epit.de trecentis Senatoribus cum ſexcentis equitibus commixtis ad legem Semproniam referebat.lib.60.

SEX

SEXTIA Licinia de ſacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Trib. pleb. P. Manlio Dictatore, Anno CCCLXXXV. Vt pro Duumuiris ſacris faciundis, Decemuiri ita crearentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. Liuius iib.6.

SEXTIA de magiſtratibus. Tulit idem L. Sextius, M. Furio Dictatore V. Ann. CCCLXXXVI. Vt conſul vnus è plebe crearetur, qua de cauſſa viciſſim conceſſum à plebe nobilitati, vt prætor vnus qui ius in vrbe diceret, ex patribus crearetur. Liu. lib.6.

SVLPITIA de iure ciuitatis. Tulit P. Sulpitius Trib. ple. Q. Pompeio. L Sylla coss. Anno DCLXV. Vt exules reuocarentur. Noui ciues libertiníque diſtribuerentur in tribus. Florus epitom. 77. Plutarc. in Sylla.

SVLPITIA de C. Pontinio. Tulit Ser. Sulpitius Galba Pr. Anno DCXCIX. Vt C. Pontinio proconſuli quo die vrbem t iumphans ingrederetur, imperium eſſet. Ci. lib.4. ad Att. Dio lib.48.

SVLPITIA de ære alieno. Tulit idem, μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν. Ne quis Senator ſupra duo millia drachmarum deberet. Plutarc in Sylla.

SVLPITIA de bello Mithridatico. Tulit idem, Vt Syllæ, cùi Aſia prouincia obuenerat, vt bellum Mithridaticum adminiſtraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. Velleius lib. 2. Florus epitome 77. Plutarchus in Sylla & Mario, & Appianus De bello ciuili j.

SVLPITIA de bello Macedonico. Tulit P. Sulpitius Conſul cum C. Aurelio, Anno DLII. Vellent iuberent Philippo regi Macedonibúſque qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armáque illata ſociis populi Ro. bellum indici. Liu. lib.31.

SVLPITIA Sempronia de templis & aris. Tulere ex S. C. P. Sulpit. P. Sempron. coss. Anno CDXLIX. Ne quis templum arámve iniuſſu Senatus aut tribunorum ple. maioris partis dedicaret. Liu. lib.9.

T

TALARIA de talorum luſu. Nominatur à Plauto in Milite glor.

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam talariæ,
Accuratote, vt ſine talis domi agitent conuiuium.

Facetè ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorum luſus conuiuiis interdicebatur: Publiciam fortè aut Titiam. Nam ſumptuariæ leges, quibus hanc nonnulli attribuunt, de ſumptibus, vt opinor, tantummodo cauebat.

TARPEIA de multa. Vide Ateria Tarpeia.

TERENTIA Caſſia frumentaria. Tulere M. Terentius Lucullus, C. Caſſius coss. Anno DCXXC. vti frumenti alteræ decumæ à prouinciis coëmerentur pretio in modios H-S trium conſtituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur pretio in modios ſingulos H-S quatuor conſtituto. Cic. Verrina 5. & 7.

TERENTIA de legibus conſularis imperij. Tulit C. Teren. Arſa Trib. pleb. Lucretio, Veturio coss. Ann. CCXC. Vt quinqueviri crearētur legibus de imperio Conſulari ſcribendis, ne ipſi libidinem

dinem ac licentiam ſuam pro lege haberent. Dionyſius lib. 10. Liuius lib.3.tamen perlatam non fuiſſe affirmat. Corruptè autem antea Terentilla vocabatur.

THORIA agraria. Tulit Sp. Thorius Tri. ple. Ne agri amplius diuiderentur, ſed poſſeſſoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur, eáque pecunia populo diuideretur. τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι, καὶ τάδε τὰ χρήματα χωρεῖν ἐς διανομάς. Hæc Appian. li. De bello ciuil. j. qui ſubiungit, nõ multo poſt latam fuiſſe legem qua vectigal illud abrogatũ eſt. At Cic. in Bruto lege Thoria id factum tradit. Sp. Thorius, ait, ſatis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitioſa & inutili lege, vectigali leuauit. Idem præterea in li. De orat. 2. ſcribit Lucilium lege Thoria poſtulatũ fuiſſe, quòd ab eius pecore agri publici depaſti eſſent. Corruptè autem apud Appianum Borius legitur, pro Thorius: vt alia in hoc genere quàm multa.

TITIA de luſu. Tulit, Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionemve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret. Marcianus l.3.D.de aleator.

TITIA de triumuitatu quinquennali. Tulit P. Titius Trib. ple. Vt Treſuiri Conſulari poteſtate conſtituendæ Reipubl.in quinquennium crearentur, Cęſar, Lepidus, & Antonius. Appian. de bell. ciui.4.& Florus Epit.CXX.

TITIA de donis & muneribus. Tulit L. Titius, Ne ob orandam cauſſam pecuniam donúmve patroni acciperent. Tacit. lib.ij.& Auſonius:

Iuriſconſulto cui nubit adultera coniunx,
Papia lex placuit; Iulia diſplicuit.
Quæritis vnde ſit hæc diſtantia, ſemiuir ipſe
Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientulis inops nec donum nec munus ab vllo capiebat.

TITIA agraria. Tulit, opinor, Sext. Titius Trib.pleb. M. Antonio, A. Poſthumo COSS. Anno DCLIV. Vt vectigal agris publicè aſſignatis impoſitum Quæſtor colligeret. Cic.li.2.de orat.pro Muræna. Valer.lib. cap.j.

TREBONIA de Tribunis pleb. Tulit L.Trebonius Tri. ple. Herminio, Virginio COSS. anno CCCV. vt qui plebem Romanam Tribunos pleb. rogaret, is vſque eò rogaret, dum x. Tribun. ple. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta in populum R.tranſlata eſt. Liuius lib.3.& 5.

TREBONIA de Cæſare. Tulit A. Trebonius Tri. ple. Pompeio & Craſſo iterũ COSS. an.DCXCVIII. Vt Cæſari imperium in Gallia in aliud quinquẽnium quàm quod ei Vatinia lege conceſſum erat, prorogaretur. Ita Trebonius Senatui ſucceſſoris mittendi poteſtatem adimebat. Cicero lib. ad Att.7.8.9.10.Item Flor. Epit. 105. Plutarc.in Pomp.& Cat. Vticenſ. Dio li.39.

TREBONIA de Pompeio. Tulit idem, vt iis Conſulibus Syria, & Hiſpania prouinciæ in quinquẽnium darentur. Plut.in Pomp.

TRIBVNITIA lex dicitur, quæ de tribunorũ poteſtate lata eſt. Feſt. lib.

Digitized by Google

lib. 27. Homo ſacer is eſt, quem populus iudicauit ob maleficiũ, neque fas eſt eum immolari: ſed qui occidit, parricidij nõ damnatur. Nam lege Tribunitia prima cauetur, ſi quis eum qui eo plebiſcito ſacer ſit, occiderit, patricida ne ſit. Quibus verbis Feſtus Sacratam Iuniam, quam ſuo loco expoſuimus, ſignificat. Alia ſententia dixit Cicero in Verrina II. Vident adhuc poſt legem Tribunitiam vnũ Senatorem vel tenuiſſimũ eſſe damnatum. Quibus verbis Pompeiam legem intelligit, de Tribunitia poteſtate reſtituenda, nondum tamen latã, ſed in concionibus oſtentatã.

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Triboniano? in l. 2. de orig. iuris, ferè initio. Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæ exoleuerunt. At lata ea lex eſt à Iunio Bruto Conſule, non Tribuno, vti Liuius teſtatur. Rurſus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arſa tribuno pleb. latam eſſe, Lucretio, Veturio Coſſ. ann. CCXC. quo anno ſcribit Liuius latam fuiſſe legem ab illo, Vt Quinqueuiri crearentur legibus de imperio Conſulari ſcribendis: non ſatisfacit. diſertè namque Liuius perlatam eam legem non fuiſſe affirmat. Ceſſit, inquit Liuius, ad vltimum maieſtati Tribun. pleb. & deſtitit. Videndum ergo vtrum apud Pomp. mendum ſit, & legendum LEGE BRVTI IVNIA: an potiùs Pomponius à Liuio diſſentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam exiſtimet, needum Conſulatum adepto. nam eum Celerum Tribunum fuiſſe, in eadem l. §. 8. confirmat.

TVLLIA de legationibus liberis. Tulit M. Tullius Cic. Conſul cum M. Antonio, ann. DCXC. Ne ſicut antea infinitum, ſed annuũ tempus earũ eſſet. Idem lib. de legi. 2.

TVLLIA de ambitu. Tulit idem, Ne quis munus gladiatorium biennio quo magiſtratum petierat, petiturúſve erat, ederet, niſi ex teſtamento præſtituta die. Vt ſenatoribus ambitus damnatis aqua & igni ad annos decem interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior eſſet, quàm lege Calpurnia fuiſſet. Vt reis morbum excuſantibus pœna certa eſſet. Cicero pro Muræna, pro Sextio, in Vatin. Dio lib. 37.

V

VALERIA de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valerius Poblicola Coſ. ſolus, Bruto collega mortuo, Anno CCXLIV. Vt aduerſus omnes magiſtratus, ad populum prouocatio eſſet. Ne quis magiſtratus ciuem Rom. aduerſus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia multare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, niſi cui à populo datum eſſet, ſacrúmque eſſet cum bonis caput eius qui regni occupandi cõſilia iniſſet. Vt capitale eſſet, ſi quis iniuſſu populi magiſtratum adiiſſet. Vt quinque boum & duarum ouium multa eſſet. Vt pecuniæ publicæ in æde Saturni reconderentur, duóque ærarij Quæſtores crearentur. Vt plebs à portoriis, & tributis præſtandis liberaretur. Liuius lib. 2. Dionyſ. lib. 5. Plut. in eius vita. Var. Max. lib. 4. cap. 1. Pomp. de orig. iuris.

VALERIA de prouocatione. Tulit L. Valerius Conſul cum M. Horatio, ann. CCCIV. Ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet: qui creaſſet, eum

iúſque fáſque eſſe occidi, néve ea cædes capitalis noxæ haberetur. Liuius lib.3. Dionyſius 10. Eodem anno lata fuerat Duillia, qua de Conſulibus tantum cauebatur. Vide Horatia.

VALERIA de prouocatione. Tulit M. Valerius Coſ. cum Q. Apuleio, Anno CDLIII. Ne quis qui prouocaſſet, virgis cæderetur, ſecuríve necaretur: ſi quis aduerſus ea feciſſet, improbè facturum. Liuius li.10. Diligentius, inquit, quàm aliæ ſancta eſt: tertiò tum poſt Reges exactos lata, ſemper à familia eadem.

VALERIA de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus Coſ. cum C. Cinna in Marij demortui locum ſuffectus, Ann. DCLXVII. vt creditoribus quadrans ſolueretur. Paterculus lib.2.

VALERIA de Syllæ dictatura. Tulit L. Valerius Flaccus interrex à Senatu proditus, deſtituta Conſulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis, Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip. conſtituendæ cauſſa crearetur, & quæcunque is aut tanquam Conſul, aut tanquam proconſul geſſiſſet, rata eſſent. Cicero Verrin. 4. in Rullum, Appia. de bello ciuil. 1.

VALERIA de proſcriptis. Tulit idem, Vt eorum bona veneant qui proſcripti ſunt, aut eorum qui in aduerſariorum præſidiis occiſi ſunt. Vt proſcriptiones venditionéſque ad diem Calen. Iuniarum ſtant. Cicero pro Sext. Roſcio, vbi contumelioſè in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda ſit, neſcire ſe ſcribit. In Verrina 3. caput Corneliæ memoratur, Ne quis teſtamento proſcriptum iuuaret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine ſic dicebatur, cùm re ac veritate eſſet Cornelia, id abiudico: neque ad verba, ſed ſententiam legis id refero: nam ſi aqua & igni eis interdictum erat, nihilò magis teſtamento, quàm inter viuos eis largiri licebat.

VALERIA de iure ciuitatis. Tulit Q. Valerius trib. pleb. Martio, Sex. Iulio COSS. anno DCLXII. vt de iis qui ſocios ius ciuitatis appetentes clàm palámve iuuiſſent, quæſtio haberetur. Appian. lib. de Bello ciui. 1.

VALERIA de defectione militum. Tulit M. Valerius Coruus dictator, Ann. CDXII. Ne cui militum ſeceſſio quam metu ſupplicij fecerant, quū de Capua, quæ ipſorum præſidio commiſſa erat, occupanda conſpiraſſent, eorúmq; conſilium detectum eſſet, fraudi eſſet. Liuius lib.7.

VALERIA de iure ſuffragij. Tulit C. Valerius Tappo tri. ple. Valerio, Liuio COSS. ann. DLXV. Vt Formianis, Fundanis, Arpinatibus ſuffragij latio (nam ante ſine ſuffragio habuerunt ciuitatem) eſſet. Liuius lib.38.

VARIA maieſtatis. Tulit Q. Varius propter obſcurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Tr. plebis aduerſus interceſſionem collegarum, vt quæreretur de iis quorum opera conſiliòve ſocij contra populum Ro. arma ſumpſiſſent. Aſconius in Oratio. pro Scauro, & pro Cornelio: & in iiſdem Tullius; Val. Max. li.8. c.6. Cic. Tuſcu. 2. & in Bruto.

VATINIA de Cæſaris prouinciis. Tulit P. Vatinius Tr. pleb. C. Cæſare, M. Bibulo COSS. Anno DCXCIIII. Vt C. Cæſari Gallia Ciſalpina cum Illyrico in quinquennium ſine ſenatus decreto, & extra ſortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, Legati,

Digitized by Google

gati, ſine Senatus decreto cum Cæſare proficiſcerētur. Vt eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur, vt idem coloniam Nouumcomum deduceret. Tranquillus in Cæſare, Cic. pro Balbo, & epi. ad Lentulum. Salluſt. in Iugurth. Plutar. in Vitis, & præſertim Cicero in Vatiniana hoc loco. Eripueráſne Senatui prouinciæ, &c. quo ex loco coniecturam capio locum illum in media Oratione corruptum eſſe, vbi ſic legitur: Eripueríſne partes illo tempore chariſſimas, partim à Cæſare, partim à publicanis: legendúmque partim à ſenatu, vt partes intelligantur ſubminiſtrandæ pecuniæ, cùm Senatus ærarij diſpenſationem haberet, publicani ſæpe Reſpub. pecunia iuuarent. Mendum ex nota Se. ortum videtur, pro qua imperitus ſcriptor Cæſare repoſuit.

VATINIA de repetundis. Tulit idem, Vt qui repetundarum reus eſſet, ei alterna conſilia reiicere liceret. Cicero in Vatin. ibi commodiorem conditionem reiectionis, pro Contentionem legendum arbitror.

VELLEIA de heredū inſtitutione. vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis. Tulit L. Villius Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fuluio COSS. anno DLXXIV. Quot annos nati, quémque magiſtratum peterent, caperéntque: Liuius li. 40. Villius autem Sigonius doctiſſ. repoſuit pro Iulius. hanc legem ſignificat Ouidius. in Faſt. cùm ait:

Iura dabat populo ſenior, finitáque certis
Legibus eſt ætas vnde petatur honos.

Annus verò quæſturæ erat xxvij. Tribunatus XXX. Ædilitatis xxxvij. Præturæ xl. Conſulatus xliij. Ad militandum verò annus legitimus erat xvij.

VISELLIA de libertinis. A L. Viſellio Varrone COSS. cum C. Fonteio lata anno IƆCCLXV. Ne libertinis hominibus, qui ius annulorum aureorum adepti non eſſent, honores qui ingenuorum proprij ſunt, capere liceret. Inſt. l. vnic. C. ad l. Viſell. l. j. c. quando prim. act. cri. præiudi. Vlp. c. 3. Inſtit.

VNCIARIA quædam lex à Pompeio Feſto citatur.... quæ tamen illa fuerit mihi nondum conſtat.

VOCONIA. Tulit Q. Voconius Saxa Trib. pleb. Cæpione & Philippo COSS. anno IƆXXCI. Ne qui cenſus eſſet, virginem, néve mulierem, ſuprà quadrātem ſuorum bonorum heredem inſtitueret, plúſve cuiquam legaret, quàm ad heredem heredéſve perueniret, ne fœminæ vltra conſanguineos ab inteſtato ſuccederent. Cicer. 3. in Verr. Dio lib. 56. A. Gell. lib. 7. cap. 13. & lib. 17. c. 5. Paul. libr. 4. Sententiarum.

Leges quaſdam, quarum incerta ſunt nomina fusè in Apparatu Latinæ locutionis ſecundis curis à nobis emendato, explicatas, hîc inſerere operæ eſſe inanis arbitratus ſum.

FINIS.

Digitized by Google

Series Chartarum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google